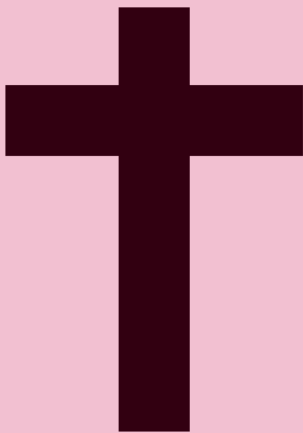

Amani Owr

Adiokrou: Amani Owr New Testament

Amani Owr
Adioukrou: Amani Owr New Testament

copyright © 1998 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Adioukrou

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
b20fd1e5-39e1-5678-9af9-b99e1ebfb994

Contents

MATIE	1
MARK	54
LUK	88
JAN	142
OB KOK	180
ROM	228
1 KORENT	252
2 KORENT	275
GALAT	290
EFES	298
FILIP	306
KOLJS	312
1 TESALONI	318
2 TESALONI	323
1 TIMOTE	326
2 TIMOTE	333
TIT	338
FILEMŃ	341
EBRE	343
JAK	361
1 PI&R	367
2 PI&R	374
1 JAN	378
2 JAN	383
3 JAN	384
JUD	385
ES &KN	387

Matie ec'Amani Mamm eke non Ōw ek'it eke wɛl k'uw any

Matie a, wɛl b'ɛsn'n Levi yeji. L'el Jwif eke b'eb wus labm ɔŋ Rom ec'es ɛw a. Jwifel b'oc wus labm eb ɛsɛl a ɛsɛ agŋ ek'eju el ec'eb a os eke -li k'onny sosiɛm ec'af. -Li b'ifn wɛl, gbɛko Jesu ɛsn Matie el in e jam ɛsɛl ab ɛm e nyam (Matie 9.9-13).

Matie non Jesu eci Amani Mamm na yec'ɛtŋ ke li yɛgm Jwifel eke Jesu el Mesi a. Li b'ɛlu Amani Sig ɛm eci susu nono ɔkm l'akm Amani Owr eci lel non ɛsɛl a fɛŋ, yec'ɛtŋ ke li yɛgm eke kokoba ɔb ɛsɛl a dad Jesu e lɪs e low a. Amani Sig ɛm ec'ow amua ɛm lele Jesu eci sodad ab ab ɛm a, Matie am elu ɔkm yegm eke Mesi a elm Jwifel sony cɛ ec'Es Eb Elu ɛs, ko agŋ a fɛŋ eci. ɛmeny n'am elu ɔkm li yegm eke Nyam ec'Es ɛw a elm es ɛw eke wɛl kok ew es wus af aŋa ɛsɛ lele eke Jwifel am ɔmn ab af; ow el es ɛw eke anŋ eŋŋ eŋŋ fɛŋ ek'ub nawrɛ a ec'erm ab ɛm. Matie oc Moiss ec'ol a ɛsɛ eb ir eci nyimn ob af, gbɛko n'am dad lele eke Jesu yegmn agŋ ol a e liy a tasi a ek'anm ɛsɛ Farisiel eci low yegm ab af (Matie 5.17).

K'igŋ Abraham ton Jesu Krist Luk 3.23-38

¹ Jesu Krist lagŋɛl Abraham ɛm, lele David ɛm ab e mew.

² Abraham ec'alaw † Isak e l'ew ab ɛm ec'en ec'es ɔŋŋm: Jakob, ³ Juda lele lisijimɛl ab; Peres lele Zera ab (Tamar el el lis), ɛsrɔm, Aram, ⁴ Aminadab, Nason, Salmɔ, ⁵ Boas (Rahab el lis), Obɛd (Rut el lis) ⁶ Jese, lele jim eb bu David ab. Salomɔ (lis el Uri e yow a); ⁷ Roboam, Abia, Asaf, ⁸ Josafat, Joram, Osiyas, ⁹ Joatam, Akas, Esekias, ¹⁰ Manase, Amɔ, Josias, ¹¹ Yekonia lele lisijimɛl ab. Lɛŋŋ ab ɛm anake wɛl ot Israel ec'ey im madu ɔkr ɛm Babilon wus af a. †

¹² Ca eke wɛl ot Israel ec'ey im Babilon a, ow e jam a, ow el Salatiel, Sorobabel, ¹³ Abiud, Eliakim, Asɔr, ¹⁴ Sadok, Akim, Eliud, ¹⁵ Eleasar, Matan, Jakob, ¹⁶ ɛtŋ Jakob ew Josef, Mari ɛc; Mari anake ew Jesu eke wɛl b'ɛsn Mesi a. †

¹⁷ Sica k'igŋ Abraham ton David a, ow ij alaw sakp lɛw yar; David ton ke k'ok lɛŋŋ ab ɛm a eke wɛl ot Israel ec'ey im Babilon wus af a, ow ij alaw sakp lɛw yar; sica aŋa ton ke ok Mesi e mew e lɛŋŋ a, ow ij ɛmeny alaw sakp lɛw yar.

Josef ec'ermij ebr Jesu eci mew owi ab ɛm

¹⁸ Kin Jesu Krist eci mew owi ec'elel eke ɛcr. Josef ɛsu Jesu lis Mari; gbɛko gbun ke -l'uwarir any a, Abŋ Lala ec'abusu ɛm, Mari anŋ nimamn. ¹⁹ ɛc Josef el eŋŋ eke b'elum Nyam ɛtŋ l'erurm eke li k'ɛlu ow ɔkm dedeku fɛŋ

† **1:2** Alaw:mew owi a eke wɛl am dad lel na ɛm a, Jwifel ogŋ a, ow elm ey a eke wɛl inm ew a cɛ, ko alaw yeji. † **1:11** ɛkn 2 ɛb Ebu 24.12-16. † **1:16** Jwifel ɛm a, eŋŋ ec'elel ek'owr in e mew owi ɛm a bi yegm low yec'ɛke l'ɔtu eke li ki kok eb eŋŋ ab ɛm a. Agŋ a sonny coco eke el eci mew owi ab ɛm ec'agn a fɛŋ el Jwifel tasi a cɛ ɔny abusu eke k'ɛnŋ juma ek'onny any (Nehemi 7.61-64; ɛsdras 2.61-62). Matie ɔb in ec'odad a nun ɛtŋ am yegm mew owi ab ɛm eke Jesu el Jwif mamm tasi.

ec'any af; ow sosisem l'egnj l'eb eke ew ew em, li k'elu ow es. † 20 Sica eke n'am tutr low na a, Es Kotoko ec'af'r erm es nyam ow memn em egn'n etj dad'r nine: «Josef, David eci lilaw, ermij k'ók'ñ eke k'oc Mari ese ñ e yow af, anke Abj Lala ec'abusu em anake n'ann nimamn a. † 21 Li b'ow l'ew iy, ñ b'ow esñ iy a Jesu, † anke in anake li b'ow l'eb in ec'agn a nimum l'elu es el e sikpl em a.»

22 Low na ey yec'etj ke odad a eke Es Kotoko dad kokoba ob es ab em a iy neny. † 23 Kin odad a: *Dedyowli a eke anm ignj ab a b'ow ann lokab etj b'ow ew iy ignj eke wel b'ow esñ Emanuel.* † (Nin a e nyandre el: "Nyam ann ey ab.")

24 Eke Josef ufñm es a, li kok ese elel eke Es Kotoko ec'erm es a dad'r ab af, etj l'oc Mari ese in e yow af. † 25 Gbeko n'anm ow ab toñ batj Mari ew iy ignj eke Josef ew nin Jesu.

2

Nun em ony esel ow am ekn Jesu

1 Legj ab em eke Eröd el eb ebu a anake wel ew Jesu Betlehem bajn, † Jude wus af a. Sica eke wel ew Jesu a, nun em ony esel ek'el milél em ekn ec'a, ann yogj a eke ligbn b'igb a ow toñ ok Jerusalem. † 2 -L'ibrm nine: «Bogñ iy a eke wel ew ke el Jwifel ec'eb ebu ab a ee? S'ekn in eci lé'l a yogj a eke ligbn b'ann igb a, ow sosisem anake s'ow eke si k'usr'r sos a.» †

3 Eke eb ebu Eröd amani na ok oru em a, ermni edñ'n es, Jerusalem nimum ec'agn a yeji. † 4 Eröd as egb waw esel egbel a feñ lele ol e low yegm esel ab ab feñ luku etj am ibrm el yogj eke wel k'ew Mesi a. † 5 -Li dad ow nine: «Betlehem bajn, Jude wus af, anke kin low yec'eke Nyam dad ke kokoba ob es a non: † 6 *Etj ñ, Betlehem, elm Jude wus af ec'eb ewi a feñ eci jam es. Kó ñ em eb ebu a b'ow ann ey okm, ke nyímn em ec'agn Israel.*» †

7 Ow sosisem ew ew em Eröd esñ nun em ony esel a ek'el em, li k'uw legj tasi yec'af eke lé'l a k'ey okm ab any. † 8 Etj l'erm wel Betlehem. Li dad wel nine: «Ímn otarir iy a e lis e low akr senyn senyn toñ éjan in; eke b'éjan in a òwr dadr'm yec'etj k'em yeji m'im m'usr'r sos.»

9 Eke -l'irir eb ebu a e sodad a, -l'elu lakr -n'im. Eke -n'aam a, kin lé'l a eke -l'ikñn anym -l'ekan yogj a eke ligbn b'ann igb a, ek'ikñ el anym. Etj wanci ab af a eke lé'l a im ok yogj a eke iy a ann a, n'inym es. † 10 Eke -l'ekan lé'l a inym es a, -n'ann sos em iñn ligbel em. † 11 -L'ok akñ a etj -l'ekñ iy a lele lis Mari ab. -L'ok owrókp wus etj -n'am usr iy a sos. -Li kpakpab el eci sekpr ab es etj -l'ap ow sika, ogn lele kpey ab. † 12 Ow e jam a, Nyam ewar el memn em, eke -li k'ewlmm meny -n'ímn Eröd ogn a ij; etj l'eb ejab ejeci -n'im el eci wus ab af.

† 1:19 Jwifel ognj a, eke yow lele ignj ab k'ebirm etj -l'eru a, ow ec'abr enym a b'ew tuotuo (Ol Okn 22.13-28). Mari eci lok ab owi ab em a, Josef otu eke k'esñ'n jej ok em, ke li kók ow és eke k'ocm ow es lis dedeku ec'arañn. Ow ana ke li tutr eke li k'elu ow es eke ów esu owi k'ánn em, ow ew pete em, ow e liy a k'éym okm (Ol Okn 24.1). † 1:21 *Jesu:nin* a e nyandre el: *Es Eb Elu Es.*

† 1:23 Esayi 7.14. † 2:1 *Betlehem bajn*:1 Samiel 16.1 em ec'a, Betlehem el David ec'eb. † 2:2 *s'ow eke si k'usr'r sos*:odad na Grek em a, wel otu ek'itñn ejec'em dad ese *s'ow eke si k'ign'n nunj.* † 2:6 Mise 5.1. † 2:11 Jwifel bi tutr eke wus na eci eb el a feñ ec'agn a b'ow usr Mesi a sos (Esayi 49.23; 60.5-6; Selu 72.10-15). Ob ap na e nyandre el: sika a el eb ebu a eke li b'ow l'el a eci meny ewr; ogn a el abñ em owi eci meny ewr; etj kpey a el gb're ij owi eci meny ewr.

Ejipt ec'im

¹³ Sica eke nuŋ em ɔny esel a im a, Es Kɔtɔkɔ ec'afɾ erm es nyam ow eɲn Josef memn em etɲ dad'r nine: «Ìgb, òc iy a lele lis ab urur es immn Ejipt toɲ bake Es Kɔtɔkɔ dád ɔny e meny ewl ow ec'odad, aɲke Erɔd b'ow ɔl iy a eci ibi es.» ¹⁴ Kpekɲ Josef igb ncok em, oc iy a lele Mari ab etɲ -n'im Ejipt. ¹⁵ -N'ann yogɲ toɲ Erɔd uw. Low na ey yec'etɲ ke Es Kɔtɔkɔ ec'odad na eke dad kokoba ɔb es ab em a, íy neny: *Ejipt wus af etɲ m'esiɲ em ec'iy a.*†

Etuey ec'ibi

¹⁶ Eke Erɔd b'uw any eke nuŋ em ɔny esel a eju'r a, erm ebl'l afɲn in es. Na sosiem n'ɔɲ abusu eke wɛl k'ibi Betlehɛm lele in e saw saw ab ec'ey meny neny, toɲ k'igɲ akpo yony esel a fɛɲ. Nuŋ em ɔny esel ec'amani a ek'ɔɲ'n legɲ ab af eke lél a ey ɔkm a, af yogɲ anake li kok low na a. ¹⁷ Eɛben eke kokoba ɔb es Jeremi ec'odad na eke dad a iy neny ana:

¹⁸ Rama eb em, wɛl iri lebl ek'ikɲ, ɔɲn ikɲ lele luw eci likekr ab. Rashɛl anake am ikɲ in ec'ey a ec'ɔɲn a. L'ibram ɲɔɲn aɲke in ec'ey a anm ij. †

Ejipt ec'igb

¹⁹ Eke Erɔd uw a, Es Kɔtɔkɔ ec'afɾ erm es nyam memn em ow eɲn Josef Ejipt wus af ²⁰ etɲ dad'r nine: «Ìgb, òc iy a lele lis ab ke éwal meny immn Israel wus af, aɲke agɲ a eke am ɔl iy ab es eke k'ibi a -l'uw.» ²¹ Ow ɔɲ Josef igb oc iy a lele lis ab etɲ -l'ewl -n'im Israel wus af. ²² Gbɛko Josef iri eke Arkelaos † usr es Erɔd usu ese Jude eci es ew es af; na sosiem erɲn ow'r sos eke li k'im l'ir Jude. Eke wɛl yegm'n ow ec'ów memn em a, n'im Galile wus af, ²³ etɲ n'im l'ir Nasaret baɲn. Ow el eɛben yec'etɲ ke kokoba ɔb esel ec'odad na eke dad a íy neny: *Wɛl b'ow esiɲn Nasaret iy.*†

3*Jan mij ok nuŋ es e Nyam odad eke dad*

Mark 1.1-8; Luk 3.1-18; Jan 1.19-28

¹ Legɲ ab em a, Jan mij ok nuŋ es ey ɔkm Jude eci loj † a etɲ am dad Nyam odad ese: ² «Ìɲɲnin erm em aɲke Afr ec'es ew a ow titm.» ³ Jan el egɲ a eke kokoba ɔb es Esayi dad in e ec'odad, ow a eke n'am dad l'ese: *Ègɲ nyam anɲ loj am elu lebl dad ese: «Kòkr Es Kɔtɔkɔ ec'ejagb a, kòkr in e sebr a ìnyim nyim!»*†

⁴ Jan sus mob eke wɛl kok gbɲɲkɔ kedebnam e suw em etɲ l'egɲ ndey lel e meb er em; † li b'ij tete gbɲɲɲban lele mow mun ab. ⁵ Jerusalem ec'agɲ, Jude wus af ec'agɲ fɛɲ, lele mij ewl mij Jurɔden wus ab af ec'agɲ a am ow Jan ogn. ⁶ -N'am egɲ el e sikpl a -l'eb agɲ fɛɲ ec'any af, etɲ Jan am ok el mij nuŋ Jurɔden erɲ.

† 2:15 Ose 11.1. † 2:18 Jeremi 31.15. Rama eb eke ow em Babilon eyɲ as Jwifel luku eke k'ot im el madu ɔkr em. Rashɛl el Jakob e yow ek'erur tasi (Nuŋ ɔb 29.30); wɛl b'oc'r ese Israel lis af. In eci uwomu a anɲ Betlehɛm. † 2:22 Arkelaos:Erɔd ligbɛl a eci luw em a, in ec'ey nyahan a cec in ec'es ew a etɲ egɲ egɲ eb in eci. Arkelaos ek'ew Jude es a, el egɲ eke lokm un akm es. Lisijim Antipas ek'ew Galile es a, el egɲ eke in e lokm suɲ a akpl tel akm lisijim ec'a. † 2:23 Nasaret iy:baɲn eke wɛl úbm. Wɛl b'ow ifn Jesu eke l'el Nasaret ec'egɲ a sosiem. Èkn Jan 1.46. † 3:1 Jude eci loj:wus ek'agɲ nono irm af. † 3:3 Esayi 40.3. † 3:4 Èkn 2 Èb Ebu 1.8.

⁷ Eke Jan am ekn eke Farisiel nono lele Sadusié ab am ow in ogñ mij ok nuñ ec'a, li dad wel nine: «Ïny morñn amua! Kò bwo dad ñny eke, ek'okr mij nuñ ke otur eke k'ngbroñn Nyam ec'erm bebl ek'am ow ab em ee? ⁸ Sica yègmñ ñny ec'es an ab em eke itñnin erm em! ⁹ Eñ emeny ki tutar ñny em ki dadr k'esre: "Ey lagñ el Abraham." † Kò m'am dad ñny eke Nyam otu eke ki kok mebn amua él Abraham ec'alaw! ¹⁰ Sica os anñ eke b'ow bubr ekñ es min em. Likñ feñ ek'ósum ey amamn a, wel b'ow ubr'r es oc owl alm. ¹¹ Em ec'a, m'am m'ok ñny mij nuñ mij em ese erm em itñn eci meny ewr af, gbeko eñ ek'anñ'm jam am ow a b'ow ok ñny mij nuñ Abñ Lala lele al em ab.† N'ony abusu nono l'akm im. M'itm bobo yeji eke mi k'ony in e cokrukpo meb a m'ot'r es.† ¹² N'onym waw ab etñ li b'ow n'ony egb a lef, l'éb ey a, ke l'igñ suw a l'ok es. Li b'ow l'éb egb a l'ok egbel em, ke l'óñ suw a al ek'iram es ab em.»

Jesu e mij ok nuñ

Mark 1.9-11; Luk 3.21-22

¹³ Sica Jesu anñ Galile ow Jurden eke Jan k'ok'r mij nuñ; ¹⁴ kò Jan eñgm, etñ dad'r nine: «Em anake k'ok'm mij nuñ a, etñ ow el ñ eke am ow em ogñ!» ¹⁵ Gbeko Jesu dad'r nine: «Caca em a, èñ ke ow él èben, anke eben eke si b'ow si kok ów feñ eke Nyam am ibrm ey ab ana.» Ow sosisem Jan eñ eb ok'r mij nuñ. ¹⁶ Eke Jesu ok mij nuñ ke am ey okm erñ a, kpekñ afr agbr em. L'ekn Nyam ec'Abñ ek'am us'r es nuñ af ese kel af. ¹⁷ Eñ lebl nyam anñ afr am ikñ dad ese: «Eñ na el em ec'Iy eke m'erur tasi; m'oc em eci sos em inñ feñ m'elu'l em.» †

4

Agn ebn Jesu

Mark 1.12-13; Luk 4.1-13

¹ Sica Nyam ec'Abñ oc Jesu im loj eke agn k'ejur. ² Eke n'enn nyeny señ eñ yony, ncok lele legñ owr ab a, ca namn ow'r sos. ³ Agn ek'el eju es a, eri ow titm'n etñ dad'r nine: «Ek'el Nyam ec'Iy, ke dàd mebn amua itñn el ob ij.» ⁴ Jesu dad'r nine: «Wel non Nyam Lel em eke: *Ow elm ob ij sony ce zom eñ sel, kò Nyam ec'odad ebl feñ eke b'anñ'n nenym ey okm a.*» †

⁵ Emeny agn oc'r im uyum'n Jerusalem eb lala ab em e Nyamel gbél a e luw af ec'usu gege a, ⁶ etñ dad'r nine: «Eke el Nyam ec'Iy, ke àññ anja igb us es wus; anke wel non Nyam Lel em eke: *Nyam b'ow ñny in ec'afr erm esél a ow ñ sosisem, etñ -li b'ow -l'oc'ñ abu em abu em, yec'etñ ke lebn kaka kí kokm'ñ ob lakr.*» † ⁷ Jesu dad'r nine: «Nyam Lel yeji dad eke: *K'ébam Es Kòtokò ñ e Nyam.*» †

⁸ Emeny agn oc'r im lafeny gege nyam af, yegm'n wus na ec'es ew es ew a feñ lele el eci sakpl ab ab, ⁹ etñ dad'r nine: «Mob amua feñ m'ow m'ony eke ok owrokp wus igñ'm nuñ.» ¹⁰ Ca Jesu dad'r nine: «Iñ Satan, kpab'm es lís! Anke wel non Nyam Lel em eke: *B'ow igñ Es Kòtokò ñ e Nyam sony nuñ, ke kók in sony coco e juma.*» †

¹¹ Sica agn egb'r es; etñ kin afr erm esél ow'r saw am kok in e lís e low.

† **3:9** Jwifel e tutr em a, ek'Abraham el el lagñ a, ke Nyam eb elu el es ñ. Ekn Jan 8.33,37,39.

† **3:11** Ekn Ob Kok 2.1-4. † **3:11** Ekn Jan 1.27 ec'akr otar a. † **3:17** Bèbm Selu 2.7 lele Esayi 42.1 ab. † **4:4** Ol Okn 8.3. † **4:6** Selu 91.11-12. † **4:7** Ol Okn 6.16. † **4:10** Ol Okn 6.13-14.

*Jesu ɔb juma nun Galile wus af**Mark 1.14-15; Luk 4.14-15*

¹² Eke Jesu iri eke wɛl ɛlu Jan sobel ɛm a, † n'im Galile wus af. ¹³ L'irm Nasaret ij, ɛtɛ n'im n'ann Kapɛrnayum, ɛb eke ann Galile eci mij lekpl a saw, Zabulon lele Nɛftali ab eci wus ab af. ¹⁴ Ow el ɛbɛn yec'ɛtɛ ke kokoba ɔb ɛs Esayi eci sodad amua eke dad a íy neny:

¹⁵ Zabulon eci wus a, Nɛftali eci wus a ek'ann

okij saw ec'ejagb ab af, Jurɔɔn jam a,

Galile ek'agn ek'elm Jwifel a ir af!

¹⁶ Agɛ a ek'ir ncebn ɛm a ɛkn usuayl ligbɛl!

ɛtɛ agɛ a ek'ann luv eci low ew a,

usuayl ɛjn ok el af. †

¹⁷ Lɛgɛ na af anake Jesu ɔb nun am dad Nyam odad ɛsɛ: «Ítɛnin erm ɛm anke Afr ec'ɛs ɛw a ow titm.»

*Jesu e jam ɛsɛl krekre ek'ɛsɛ**Mark 1.16-20; Luk 5.1-11*

¹⁸ Jesu am ɛcr Galile eci mij lekpl a e saw saw ɛtɛ l'ɛkn agɛ lisijimɛl yony ek'el ɔcn ibi ɛsɛl: Simo eke wɛl b'ɛsɛn Pier lele lisijim Andre ab. -N'am ok muw mij lekpl ab ɛm. ¹⁹ Jesu dad el nine: «Usr'm jam, m'ow mi kok ɔny eel agɛ eb ɛsɛl.» ²⁰ Kpɛkɛ -li digɛ el eci muw a -l'ok es ɛtɛ -l'us ow jam.

²¹ Eke li b'im akpoj tɛl a, l'ɛkn agɛ lisijimɛl ɛjeci yony Jak lele Jan ab, Sebɛde ec'ey. El ɛs ab -n'ann el eci mijɛtɛ ab ɛm -n'am kok el eci muw a ɛtɛ Jesu ɛsɛl el. ²² Kpɛkɛ -li digɛ el ɛs lele mijɛtɛ ab ab -l'ɛlu es, ɛtɛ -l'us ow jam.

²³ Jesu am ɛc Galile eci wus ab af; wus ab af yogɛ, n'am yɛgm agɛ low Nyam nun igɛ susu a ɛtɛ n'am ɔb gbɛngɛbi usu a ec'Amani Mamn a e kokoba. N'am ewlm ɔlu a el ec'ol ɛrɛ ɛrɛ fɛɛ ɛm lele el eci dudu fɛɛ ab.

²⁴ Siri wus af nimum, Jesu e lís ec'odad eke wɛl am dad a ec'amani am ok agɛ ɔru ɛm, ɛtɛ wɛl am is'r agɛ fɛɛ ek'am ij ɔl ɛrɛ ɛrɛ e gbɛ ɛsɛ agɛ ek'ɔny abɛn ɛnun, krokro ɛsɛl lele sos ɛyru ab; ɛtɛ Jesu am ewlm el. ²⁵ Agɛ nono ek'ann Galile ow, ɛb Lew a eci wus ab af ec'agn, † Jerusalem ec'agn, Jude wus af ec'agn lele Jurɔɔn ogog eci wus ab af ec'agn ab, am us Jesu jam.

5

*Ehe ɛsɛl nawre**Luk 6.20-23*

¹ Eke Jesu ɛkn bieku a, l'uyu lafeny af ɛtɛ li sig es. In e jam ɛsɛl a ow titm'n ² ɛtɛ n'am yɛgm wɛl low li dad l'ɛsɛ:

³ «Agɛ ek'ij abɛ ɛm e gbɔr;†

ehe ɛl el eci

anke Afr e gbɛngɛbi usu a, el eci!†

⁴ Agɛ a ek'ann ɔɔrɛ ɛm a, ehe ɛl el eci

anke Nyam b'ow ɛyr el erm es!

† 4:12 ɛkn Matie 14.3-12. † 4:16 Esayi 8.23-9.1. † 4:25 ɛb Lew ek'ann Samari lele Galile ab ec'ogog eke ligbn b'ann igb, ke yogɛ ec'agn a ec'ɛb ir a b'ot Grekel ec'ab es. † 5:3 Agɛ ek'ij abɛ ɛm e gbɔr: Agɛ ek'uw any ek'el e low fɛɛ ann Nyam ɛm a. † 5:3 Afr e gbɛngɛbi usu a, el eci! Odad na Grek ɛm a, wɛl ɔtu ek'itɛn ɛjec'ɛm dad ɛsɛ -l'el Afr e gbɛngɛbi usu a eci agɛ. Jesu eci low yɛgm na bebl Jwifel erm anke el eci low yɛgm ɛm a, Afr eci gbɛngɛbi usu a, el ec'ɛbr a ɛɛ ec'agn a ɔny coco eci.

⁵ Agñ erm frōrō esel, ehe él el eci,
añke -li b'ow -l'ij wus eke Nyam ewar a ec'aja.

⁶ Agñ eke low nenyembri nyam ec'amn am òny a,
ehe él el eci,
añke Nyam b'ow iyr el lok.

⁷ Agñ a eke b'ikñ agñ sōrñ a, ehe él el eci,
añke Nyam b'ow ikñ el sōrñ!

⁸ Agñ ek'erm em ayl a, ehe él el eci,
añke -li b'ow -l'ekn Nyam.

⁹ Agñ a eke b'is erm es ey a, ehe él el eci,
añke wél b'ow esñ el Nyam ec'ey.

¹⁰ Agñ a eke b'an es esē elel eke Nyam b'erur ab af,
ke ow sosiem wél b'ijr gbre a, ehe él el eci,
añke Afr e gbrenjbi usu a, el eci.

¹¹ Àññn ehe em eke em sosiem agñ bi wēwr òny, b'ijr òny gbre, bi dad
ów enjñ fēñ ok òny af yadñ em. ¹² Kòkr yaya, àññn sos em iññ em, añke
afr ob ap ligbél nyam am eku òny. Kokoba òb esel ek'ikñ anym ow a yeji,
ēben eke wél ijr el gbre ana.»

Mok lele usuayl ab owi

Mark 9.50; Luk 14.34-35

¹³ «Òny anake eel wus na e mok a. Kò eke mok irmn in e ded a, † ayaf
wél òtu eke ki kokr'r ke l'ewl li ded ee? L'akplm ij, gbenj cē l'it eke wél
k'oc owl' ke agñ uyu'r af.

¹⁴ Òny anake eel wus na ec'usuayl a. Baññ ek'anñ lafēny af a ònym es
lōl. ¹⁵ Wél iññm kenie ewm es ob ew; kò wél b'itm'n es ob gege af, ke
l'áyal agñ a fēñ ek'anñ akñ a. ¹⁶ Èben ek'òny ec'usuayl a ki jēñ agñ fēñ
ec'any af ana, yec'etñ ke -l'ekn òny ec'ów amamn a eke bi kokr a, ke -li
kòkdm òny Es ek'anñ afr a.»

Ol eci liy em elu

¹⁷ «Kì tutar eke m'ow e mi k'òny Moïs ec'ol a lele kokoba òb esel e low
yegm ab ab m'ot es. M'owm eke mi k'òny m'ot el es, kò eke mi k'elu liy
em. ¹⁸ M'am dad òny nawrē em eke afr lele wus ab b'ow ec, kò ol a eke
wél nōn a e mōni kaka, ow e logli kaka k'ow tetñm es toñ ke fēñ iy neny. †
¹⁹ Ow sosiem, eññ eke b'ow iññ sol amua em e likekli nyam elu es, ke b'ow
yegm agñ kok ēben a, Afr e gbrenjbi usu a, li b'ow l'el likekli; gbekō eññ
eke b'ow òsu ol a, ke b'ow yegm agñ kok ēben a, Afr e gbrenjbi usu a, li
b'ow l'el ligbél. ²⁰ Kò m'am dad òny: eke kokm low yec'a eke Nyam am
ibrm òny a akamn ol e low yegm esel lele Farisiel ab a, k'ow eymn Afr e
gbrenjbi usu a.»

Erm bebl owi ec'akr otar

²¹ «Irir eke wél dad ey lagñel: “K'ibim eññ,† eññ fēñ ek'ibi eññ a, wél
b'ow oc'r im jej ok ec'any af.” ²² Kò em, m'am dad òny m'ese: eññ fēñ eke
b'ow ebl erm ok lisijim af a, wél b'ow oc'r im jej ok ec'any af; eññ eke b'ow
wēwr lisijim ese: “N nyamb eññ a,” wél b'ow oc'r im Sanedren ec'agñ a

† 5:13 Tasi em a, Israel wus af eci mok a b'irmn in eci ded a. Mob ejeci e miy kpacam b'anñ em ek'ònym lec ded em. Eke wél b'ew mok ikñ na es fōñ em a, mok a tasi bi ler es ke miy kpacam a anñ.

† 5:18 toñ ke fēñ iy neny: odad na Grek em, wél òtu ek'itññ ejec'em dad ese toñ ke ow él wus na e nuñ edñ.

† 5:21 Òkm Ok 20.13; Ol Òkn 5.17.

ec'any af; etj egn eke b'ow dad lisijim ese "Nuñ em akplm η a," it eke wël k'oc'r im gbre ij usu ec'al ab em. ²³ Eke am oc ob ap im egb waw usu oñ Nyam, etj yogñ oñk ek'esñ jim ew low η ab a, ²⁴ egb waw usu yogñ, ew η ec'ob ap ab es, ke íkñ anym im okar em esñ jim ab ke sica éwl ow ke áp Nyam ob a.

²⁵ Eke egn nyam ew low η ab, etj usr ejagb aamn jej ok em a, ògn es fafa okar em eke anññ ejagb af a, yec'etj ke li k'óc'm'ñ n'óc'm jej ok es, jej ok es a ocm'ñ ocm usu oñs es elum'ñ sobel em. ²⁶ M'am dad'ñ nawre em: k'ow eym ocm yogñ eke sogm η e labm a feñ ek'ony a uwarm.»

Nfaci owi ec'akr otar

²⁷ «Irir low yec'a eke wël dad ab ee? *K'íjm nfaci.*† ²⁸ Kó em m'am dad ony: egn feñ eke bi ler lawl e yow ke b'ony erur in ec'erm em a, ow ab l'ij nfaci ñ. ²⁹ Eke batñ ow el η e lidr e nyamn a anake b'ony ey sikpl owi em a, ocr ony oc'r es owl'usu kpekpe: ow akpl η eci eke k'irmn η e sos ikpr nyam ce, ow a eke η e sos a feñ k'anñ ke wël ony owl'ñ gbre ij usu a. ³⁰ Eke batñ ow el η e lidr abu a anake b'ony ey sikpl owi em a, ubr'r es oc owl' kpekpe: ow akpl η eci eke k'irmn sos ogog nyam, ow a eke k'im gbre ij usu ab em η e sos a feñ ab a.»

Jwarir ec'akr otar

Matie 19.9; Mark 10.11-12; Luk 16.18

³¹ «Wël dad yeji: “*Eke am ogn η e yow eke ol mar ebi a, óñ'n ignñin e lel.*”† ³² Kó em m'am dad ony: egn feñ ek'elu in e yow e l'ol mar l'ebi es, ke ow elm egn ot owi em a, n'ony yow a b'ow ey nfaci ij owi em. Etj egn ek'ebi yow eke wël owr a, in yeji l'ij nfaci.»

Neny ij owi ec'akr otar

³³ «Irir low yec'a eke wël dad ey lagñel ab ee? *K'ítñnm η e neny ij a, kó ke kók Es Kótókó ec'any af, yec'a eke dad neny ij em a.*† ³⁴ Kó em, m'am dad ony eke k'íjmn neny kaka: k'íjmn neny afr e nin em anke ow el Nyam eci es sig usu; ³⁵ k'íjmn neny wus e nin em anke ow el in ec'akr es ok usu, k'íjmn neny Jerusalem e nin em, anke ow el Eb Ebu gbél a ec'eb. † ³⁶ K'íjmn neny okm η e nuñ ab af anke k'otum kokm η e sin nuñ nyam ibrm oglog ufum. ³⁷ Dàdr ce esre: “*Ee*” oglog “*Njan*.” Yec'a eke wël bi dad ign af a, low ñuññ es eci.» †

Efnu ec'erur owi

Luk 6.27-36

³⁸ «Irir low yec'a eke wël dad ab ee? *Nyamn lele nyamn ab etj nen lele nen ab.*† ³⁹ Kó em m'am dad ony eke k'átarmn ony ec'ifnu ab. Eke batñ egn nyam edñ'ñ any af lidr ogog e lálw a, † oñ'ñ n'emn ogog ec'a yeji l'édñ'ñ. ⁴⁰ Eke egn oc im'ñ jej ok ec'any af eke k'eb η eci mob sus em a, yeb'r l'éb η e mob af ew a yeji. † ⁴¹ Eke egn nyam ony'ñ lec em eke k'an

† **5:27** Okm Ok 20.14; Ol Okn 5.18. † **5:31** Ol Okn 24.1-4. Ignñin tasi a ec'elet eke wël ki kok ana; gbeko jwifel beb eci tutr em a, ow el abusu eke wël elu el es eke low kaka feñ em -li k'ignñin. Ekn Matie 19.7-9. † **5:33** Ob Ap 19.12; Awl 30.3; Ol Okn 23.22-24. † **5:35** Jwifel beb e tutr em a, eke -l'ij neny ob eñeci e nin em etj ow elm Nyam e nin em, eke -li kokm yeji oñr oñr. † **5:37** Ekn Jan 8.44. † **5:38** Okm Ok 21.24; Ob Ap 24.20; Ol Okn 19.21. † **5:39** Edñ egn any af el jwifel ogn eci wewr ligbel. † **5:40** Jwifel ogn a, mob af ew a, wël b'oc bubur sos es ncoek em; na sosiem ol ony abusu eke wël k'oc ignñ egn legñ owr ce eci (Okm Ok 22.25-26; Ol Okn 24.13). Jesu am yegm eke egn ki kok low afñ ol es yeb'r l'oc kpekñ kpekñ.

es in ab sofu kaka feŋ a, àn ow eci sakp yony. † 42 Egh ek'am ibrm'ŋ ob a, ɔŋ'n; k'ùŋan egh erm suŋ.»

43 «Irir low yec'a eke wɛl dad ab ee? B'ow erur egh kaka feŋ† ke ifn ŋ ec'ifnu. 44 Kɔ em m'am dad ɔny: ɛrurir ɔny ec'efnu, ke ŋɔŋan Nyam ɔŋn agh a eke b'ijr ɔny gbre a; 45 ow em a b'ow eel ɔny ɛs ek'anŋ afr a ec'ey, anke in e ligbn a b'afŋn ów enjɔŋ kok esel lele ów amamn kok esel ab, etj in ec'afr e mij a b'aan ów amamn kok esel lele ów enjɔŋ kok esel ab. 46 Eke batŋ ow el agh a cɛ eke b'erur ɔny a b'erurir, ke bla k'ɔŋ ekur Nyam ogh ec'ob ap ee? Wus labm eb esel yeji eɛen cɛ -li bi kok. 47 Ek'ow el ɔny lisijimɛl cɛ b'esŋnin, ke low ligbel kokr ab ee? Nyam any uwm esel yeji, eɛen cɛ -li bi kok. 48 Éel sɔbɔ ese lelel ek'ɔny ɛs ek'anŋ afr a yeji el sɔbɔ ab af.» †

6

Nyam nuŋ igŋ em ec'ów ek'it e wɛl ki kok

Luk 11.2-4

1 «Éwr erm, ki kokr Nyam e lís e low feŋ agh ec'any af any ij sɔsiem eci. Eke b'ow kokr eɛen, k'ow eŋnmn ɔny ɛs Nyam ek'anŋ afr ec'ob ap a. †

2 Ow sɔsiem, eke am ɔŋ ɔgbɔru os, k'èw fuw em agh k'ékŋ'ŋ; Nyam nuŋ igŋ usu lele eɛerŋ em ab, eɛen eke ów enyembri yony yony esel bi kok ana. -Li bi kok eɛen ek'agh k'usr el sos. Low nawre m'am dad ɔny ek'el ec'ob ap a -n'ɛŋn ŋ. 3 Kɔ ŋ ec'a, ek'am ap ɔgbɔru ob ŋ e lidr abu ab em, ŋ e nɛmn abu a k'ékŋ, 4 yec'etŋ ke ob ap a él es lɔl em, ke asŋ Nyam eke b'ekn es lɔl em e low a, b'ow ap'ŋ ob.

5 ɔny e Nyam ŋɔŋn em, ki kokr ese ów enyembri yony yony esel af; -li b'erur eke -li k'inym es Nyam nuŋ igŋ usu a lele eɛerŋ saw saw ab -ni ŋɔŋn Nyam yec'etŋ ke agh feŋ ékn el. Low nawre m'am dad ɔny, el ec'ob ap a, -n'ɛŋn ŋ. 6 Kɔ ŋ, eke am erur e ki ŋɔŋn Nyam, èy ŋ ec'akŋ abl él ke yɔgh, ŋɔŋn asŋ Nyam es lɔl em, ke Asŋ Nyam eke b'ekn es lɔl em e low a, b'ow ɔŋ'ŋ ec'ob ap a.

7 Eke bi ŋɔŋan Nyam, odad ebl nyam coco a cɛ k'anŋ ɔny nenym k'ibn ese Nyam any uwm esel ec'ab af; -li bi tutr eke odad a b'ofu el nenym a ke Nyam b'ow iri el e ŋɔŋn e lebl a. 8 K'èbr el e lakr a, anke ɔny ɛs Nyam, gbɔŋ ke íbrmn in low a, li b'ikŋ anym l'uw low yec'a ek'am erurir ab any.

9 ɔny e Nyam ŋɔŋn em, dàdr esre:

Éy ɛs ek'anŋ afr;

ke ŋ e nin lala a ɔny elum;

10 ke ŋ ec'es ew a ów;

ke wɛl kók ŋ ec'erur wus aŋa

ese afr ec'ab af.

11 ɔŋ ey yeŋenyana ec'ob ij a ek'it a.

12 Àp ey low ŋuŋ a eke si kok a,

ese lelel eke si b'ap agh a eke kok ey low ŋuŋ ab af.

13 Kì yeb ey si k'ey eɛm owi em,

kɔ ɔny oc ey es low ŋuŋ ec'abu em;

† 5:41 Rom e sɔda eyŋ a ɔny abusu eke k'ɔny egh læc em uyu el ec'erekp an es kilo nyam lele likpr ab cɛ. † 5:43 Ob Ap 19.18. † 5:48 B'èbrmn Ob Ap 19.2 lele ɔkm Ok 18.13 ab. † 6:1 Jwifel ec'a, ɔgbɔru ec'ob ap, Nyam ŋɔŋn lele neny enŋ ab a, el el e Nyam nuŋ igŋ em ec'ów amamn tasi. Na sɔsiem anake Jesu am dad ow ec'odad lel ikpr usuyi na em a.

[an̄ke akpo akpo fɛɲ, es ɛw, abusu ɔny lele anygbel ab ɛl ɲ eci. Amen.] †

¹⁴ Tasi ɛm a, ek'ocr low ɲɲɛk ek'agɲ kok ɔny a apr; ɔny ɛs ek'anɲ afr a yeji b'ow oc ap ɔny. ¹⁵ Kɔ eke ocmn low ɲɲɛk ek'egɲ kok ɔny a apmn, ɔny ɛs ek'anɲ afr a yeji, k'ow ocm ɔny e low ɲɲɛk e kokr a apm ɔny.

¹⁶ ɛtɲ kin, eke am ɛɲɲɲ nɛny, k'ɛwr ɔɲɲ e sos ɛsɛ elɛl eke ɔw ɛnyɛmbri yony yony ɛsɛl bi kok ab af; -li b'ɛw any ek'agɲ fɛɲ k'uw any eke -n'am ɛɲɲ nɛny. M'am dad ɔny nawrɛ ɛm ek'ɛl e labm sɔg a -n'ɛɲɲ ɲ. ¹⁷ Kɔ ɲ ec'a, ek'am ɛɲɲ nɛny, yɔg any, ɛfɲ sin, ¹⁸ yec'ɛtɲ k'agɲ k'úwm any ek'anɲ nɛny ɛɲɲ ɛm. Asɲ sɔny coco ek'egɲ ɛknm a cɛ b'ow ɛkn, ɛtɲ in eke li b'ɛkn low yec'a ek'am kok es lɔl ɛm a, li b'ow li sɔg'ɲ ow e labm.»

Afr eci ob ɔny

Luk 12.33-34

¹⁹ «K'asr ɔny ec'ob ɔny luku wus af an̄a eke sisɲ lele adagra ab bi ɲɲɲɲ, ke elu yeji b'ok akɲ iy mil a. ²⁰ Kɔ asr ɔny ec'ob ɔny luku afr. Yɔgɲ, ke ow el sisɲ, ke ow el adagra, -li k'ɔtumɲ -ni ɲɲɲɲɲɲ; ɛtɲ yɔgɲ, elu k'ɔtum okm akɲ iym mil. ²¹ Tasi ɛm a, yɔgɲ eke ɲ ec'ob ɔny a anɲ a, yɔgɲ cɛ ɲ ec'ɛrm a yeji b'ow anɲ.»

Sos eci kenie

Luk 11.34-36

²² «Anyamn el sos megl e kenie. Eke anyamn akpl'ɲ a, ɲ e sos megl a fɛɲ anɲ usuayl ɛm; ²³ kɔ eke anyamn akplm'ɲ a, ke ɲ e sos megl a fɛɲ yeji anɲ ncebn ɛm ɲ. Eke batɲ usuayl ek'anɲ'ɲ ɛm a el ncebn, ke ncebn ligbɛl maram ow b'ow el a!»

Nyam b'ow ɛw ɔny e lís e low ɛrm

Luk 16.13; 12.22-31

²⁴ «Aduigɲ kaka k'ɔtum kokm es ɛw ɛsɛl yony e juma; oglog li b'ow l'ifn krɛkrɛ ec'a, ke l'ɛrur yony ɛm ec'a; oglog li b'ow l'ij nɛny nyam nyam e lís, ke li k'ɛwm nyam e low any. ɔtumɲ eke ki kokr Nyam e juma ke kokr jɛtɛ yeji e juma.

²⁵ Ow amua fɛɲ sɔsiɛm a, m'am dad ɔny: k'èbar ob ek'ijr [mij ek'egɲɲ] ɛɲɲ sel, oglog ɔny ec'ob sos ɛw e low ɛrmij. Kɔ sel ɛɲɲ akplm akam ob ij ee? ɛtɲ kɔ sos megl apklm akam ob sos ɛw ee? ²⁶ Lɛɛr ɔr: -l'ɛwlmn egb, -l'ubmn egb, -l'asnm egb luku egbɛl ɛm, gbɛkɔ ɔny ɛs ek'anɲ afr a bi gbagbl ɛl! Kɔ ilmɲ an akamn ɔr amua ee? ²⁷ ɔny ɛm a, bwo ec'egɲ ɔtu eke in ec'ermij ebr ɛm k'obn in ec'owr anɲ e sɛgɲ a tɛl ee? †

²⁸ ɛtɲ kɔ bla ɛtɲ ob sos ɛw e low b'okr ɔny ɛrmij ee? Lɛɛr ɔgm e suw ɔɔɔɔ ec'elɛl eke b'ɛlil: -li kokmn juma, -l'olmn gbɛd. ²⁹ Gbɛkɔ m'am dad ɔny eke Salomɔ ek'ɔny ob kɔnɔ a yeji, ɔnym ob sos ɛw ek'akpl akm ɔgm suw ɔɔɔɔ amua ɛm e nyam. ³⁰ Nyam b'ɛw ɔgm e suw ek'anɲ yɛfɛnyana, ke efi wɛl b'ow oc ɔwl alm a ob sos. Sakp abi ɔny yeji li k'ow l'ɛwm ɔny ob sos ɛbɛn ee? ɔmn ufum ɔny es gbɛ! ³¹ K'èbar ɛrmij ki dadr k'ɛsrɛ: “Bla obi si b'ow s'ij ee? Bla mij iy si b'ow s'ɛgɲ ee? Bla obi si b'ow s'ɛw sos ee?” ³² Tasi ɛm a, Nyam any uwm ɛsɛl anake sakp sakp fɛɲ b'ɔl ɔw amua fɛɲ es a. Kɔ, ɔny ɛs ek'anɲ afr a uw any eke ɔnyɲ ow ec'ɛs abur. ³³ Nyam e gbɛrɛgbi usu a eci low ikɲ anym okr ɔny ɛrmij, low nɛnyɛmbri nyam eke n'am ibrm a yeji, ke ow e likpr a fɛɲ Nyam b'ow igɲ af ɔɲ ɔny.

† 6:13 Matie eci silɛl esig beb ɛm a, wɛl ɛɲɲm sodad ek'anɲ ob na [...] ec'aranɲ ɛm a. ɛkn 1 Ów e Wɛl Non 29.11-13. † 6:27 K'obn in ec'owr anɲ e sɛgɲ a tɛl ee? Odad na Grɛk ɛm a, wɛl ɔtu ek'itɲɲ ejɛc'ɛm dad ɛsɛ k'igbl sos ogɲ agb tɛl in obi ee?

³⁴ Ca k'èbar efi e low ermij, efi b'ow ism in e low ab. Lægñ lægñ e gbre a bi bebmn lægñ ab ab.»

7

Ɔw erm jej ok owi em

Luk 6.37-38, 41-42

¹ «Ki jejr agñ e lís ec'ów k'okr, yec'etñ ke ony yeji, Nyam kí jejm ony e lís ec'ów okm; ² anke Nyam b'ow jej ony e lís e low ok ese elel eke bi jejr agñ ejeci e lís e low okr ab af, etñ akunda yec'em eke b'ocr ebmnin ob onñ agñ ejec'a, ow em ce Nyam yeji b'ow oc ebmn onñ ony. ³ Kó bla etñ am ler suwli ek'anñ esñ jim e nyamn em a, etñ éwm likñ ikpr ek'anñ'ñ nyamn em a e low erm ee? ⁴ Oglog ayaf likñ ikpr otu ek'anñ'ñ nyamn em ke dad esñ jim ese: "Yèb'm m'onny suwli na m'óc'ñ es nyamn em ee?" ⁵ Ɔnyembri yony yony es, ikñ anym ony likñ ikpr ek'anñ'ñ nyamn em a oc es, ke sica b'ow ekñ es senyn senyn ony esñ jim e suwli ek'anñ nyamn em a oc es.

⁶ K'òcr Nyam ec'ob k'onñ mowr bake -l'ewl -li gugñ ony; k'òcr an gbél e miyob k'okr es sigbroko ec'any af bake -l'uyu af.»

Ìbrmn, ɔɔl es, icmn lisany abu

Luk 11.9-13

⁷ «Ìbrmn ob eke erurir a, Nyam b'ow onñ ony. Ɔɔl ob eke erurir a es, Nyam b'ow onñ eñn'n. Ìcmn lisany abu, Nyam b'ow fig ony. ⁸ Kó egn fegñ eke b'ibrm ob eke l'erur a, Nyam b'onñ'n; egn fegñ eke b'ol ob eke l'erur a es a, Nyam b'onñ n'ejñ; etñ Nyam bi fig egn fegñ eke b'icm'n lisany abu a. ⁹ Kó ony em anja, egn nyam anñ ek'in ec'iy b'ibrm'n futufutu ke l'óc lebn n'onñ ow ee? ¹⁰ Oglog ow b'ibrm'n ɔcn, ke l'óc lorñ n'onñ ow ee? ¹¹ Ony nana ek'eel agñ eññ a, b'uw r ob amamn any onñ ony ec'ey; etñ Nyam ek'anñ afr a anake k'ow uwm any ɔom agñ ek'am ibrm'n ów amamn ab ee?

¹² Low fegñ ek'am erurir eke agñ ki kok onñ ony a, ony yeji, kòkr ebén kpeñ onñ agñ ejec'a. Moís ec'ol a lele kokoba ɔb esel e silél a e low yegm ek'ey okm ana.»

Lisany likekli

Luk 13.24

¹³ «Èbar lisany likekli eci! Anke lisany gbada lele ejagb gbada ab b'irmn egn, etñ agñ nɔnɔ b'ecr yogñ eci. ¹⁴ Kó lisany eke b'ewl egn sel eññ em a ew likekli afññ es, etñ ejagb eke b'ewl egn sel eññ em a ew kóli nɔnɔ. Agñ tel ce b'ecr yogñ eci.»

Likñ lele in ec'ey ab

Luk 6.43-44

¹⁵ «Ɔsur sos kokoba ɔb esel ayadñu e lís, -li b'itññ -l'ew mɛceb e sos -l'ow ony em, kó el obi em a, botimbo. ¹⁶ B'ow uwr el any el e low kok em. Kó kati em wel b'ow kòkòbri, etñ kó libreb r em, wel b'ow babm ee? ¹⁷ Likñ mamn, ey amamn li b'osu, etñ likñ ññ ey eññ li b'osu. ¹⁸ Likñ mamn k'otum ɔsum ey eññ, etñ likñ ññ k'otum ɔsum ey amamn. ¹⁹ Likñ fegñ ek'osome ey amamn a, wel b'ow ubr'r es oc ɔwl'l alm. ²⁰ Ebén eke b'ow uwr kokoba ɔb esel ayadñu any el ec'ów kok em ana.»

Ús êl lob af

Luk 6.46-49; 13.25-27

21 «Ow elm aḡḡ a fɛɲ eke b'ɛsɲ'm: "Es Kɔtɔkɔ, Es Kɔtɔkɔ" a, k'ow okm Nyam e gbɛɲgbɛ usu a, kɔ aḡḡ a ɛɛ eke b'ow kok ɛm Es ek'anɲ afr e ec'erur a. 22 Jɛj ok e lɛɲɲ a, aḡḡ nɔɔɔ b'ow dad'm ɛsɛ: "Es Kɔtɔkɔ, Es Kɔtɔkɔ, kɔ ow elm ɲ e nin ɛm s'elm kokoba ɔb ɛsɛl, ɲ e nin ɛm s'ogɲɲ abɲ ɛɲɲɲ, ɲ e nin ɛm si kokm sakrowa nɔɔɔ ee?" 23 ɛɲɲ m'ow mi dad ɛl any af m'ɛsɛ: "Ɔmɲ yogɲ a, ɔɲɲ ɔw ɛɲɲɲ kok ɛsɛl, lɛɲɲ kaka m'uwm ɔɲɲ any!"

24 Na sɔsɛm ɛɲɲ kaka fɛɲ ek'iri sodad amua eke mi dad, ke kok ɛsɛ elɛl eke l'irir ab af a, n'anɲ ɛsɛ ɛwru nyam eke us in ec'ɛl lob af af. 25 Mij an ok wus, mij ewl mij fɛɲ iy igɲ ɛl a, lɛf ɛlul ɛl a lɛc ɛm, kɔ l'ɛym aɲke wɛl us'r lob af. 26 Kɔ ɛɲɲ kaka fɛɲ ek'iri sodad amua eke mi dad, ke kokm ɛsɛ elɛl eke l'irir ab af a, n'anɲ ɛsɛ nyamb ɛɲɲ nyam ek'us in ec'ɛl a mɲici af af. 27 Mij an ok wus, mij ewl mij fɛɲ iy igɲ ɛl a, lɛf ɛlul ɛl a ɛɲɲ ow ɛy wus kɪkɪn ɛs nimum.»

Jesu eci abusu ɔɲɲ owi

28 Eke Jesu dad ɔw ɔm e sodad amua bake ow uwr a, aḡḡ a ek'am iri in e low yɛɲm a, low am iti any in ec'elɛl eke n'am yɛɲmɲ aḡḡ low a sɔsɛm, 29 aɲke n'anm ɛsɛ ɛl ec'ol e low yɛɲm ɛsɛl ab af, kɔ n'am yɛɲm wɛl low abusu ɔɲɲ ɛm.

8

Jesu ewlm kokobe ɛs nyam

Mark 1.40-45; Luk 5.12-16

1 Jesu anɲ lafɛɲɲ ab af us ɛs, ɛɲɲ aḡḡ nɔɔɔ am us'r jam. 2 Kɲɛkɲ kokobe ɛs nyam ow titm'n, ok ɔwɔɔkɲ wus in ec'any af ɛɲɲ dad'r ninɛ: «ɛɲɲ gbɛl, eke ɲ erur, ɔɲɲ eke k'ayal'm.» 3 Jesu ɛɲɲm abu ɛs itɲɲ in ɛɲɲ dad ninɛ: «M'erur, ayl!» Kɲɛkɲ kokobe a oc'r ɛs lɪs ɛɲɲ l'ayl. 4 ɛɲɲ Jesu dad'r ninɛ: «Ɔri sɛɲɲɲ sɛɲɲɲ: kɪ dad low na k'ok ɛɲɲ kaka. Gbɛkɔ ìm yɛɲm eɲb waw ɛs a sos, ke wáw eɲb a ɛsɛ elɛl eke Mois ec'ol a ibrm ab af ɛsɛ danɲu ij af.» †

Jesu ewlm sɔɔda ɛɲɲ ɛkɲ yɛn eci anym ɛs nyam eci juma kok ɛs

Luk 7.1-10

5 Wanci ab af eke Jesu am ɛy Kapernayum a, Rom e sɔɔda ɛɲɲ ɛkɲ yɛn eci anym ɛs nyam ow titm'n ɛɲɲ am ɲɔɲɲ'n 6 dad ɛsɛ: «ɛɲɲ gbɛl, ɛm e juma kok ɛs a bubm ɛs ɛru ɛs akɲ, n'am ij gbɛɛ nɔɔɔ.» 7 Jesu ibrm'n ninɛ: «M'im m'ewlm'n ee?» 8 Gbɛkɔ anym ɛs a dad ninɛ: «ɛɲɲ gbɛl, m'itm eke k'ɛy ɛm e gbugɲ a. † Kɔ dàd odad ebl nyam ɛɛ ke kɲɛkɲ ɛm e juma kok ɛs a ɛwl. 9 ɛm obi yeɲi, m'anɲ abusu ɛsɛl ekɲɛkɲ ec'ew, ɛɲɲ m'ɔɲɲ sɔɔda ɛɲɲ eke m'ew ɛs. Eke mi bi dad nyam m'ɛsɛ: "Ɔm!", kɲɛkɲ li b'im; ɛɲɲ eke mi bi dad ɛjɛci nyam m'ɛsɛ: "Òw!", kɲɛkɲ li b'ow; ɛɲɲ eke mi bi dad ɛm ec'aduɲɲ a m'ɛsɛ: "Kòk low na!", kɲɛkɲ li bi kok.»

10 Eke Jesu iri sodad amua a, l'erur anym ɛs a e low ɛɲɲ n'am dad aḡḡ a ek'am us'r jam a l'ɛsɛ: «M'am dad ɔɲɲ nawre ɛm, m'ɛɲɲm ɔmɲ ɛs nɛnɛ kaka Israel ɛɲɲ ɛm bɔbɔ yeɲi. 11 Kɔ m'am dad ɔɲɲ, aḡḡ nɔɔɔ b'ow anɲ yogɲ

† 8:4 wáw eɲb a eke Mois ec'ol a ibrm a: eɲb waw ɛs b'ɛkn kokobe ɛs sos, l'ɛɲɲ l'eb ek'ɛɲɲ a ewl (ayl) gbun ke ɔlu a ɛy dedeku ɛm (Ob Ap 14.2-32). Ow b'ow ij danɲu eke Jesu ɔɲɲ eke k'ewlm kokobe ɛs ɛɲɲ li b'ɔɲɲ ol yeɲi ec'ɛlum. † 8:8 ɛy ɛm e gbugɲ a: eke Jwif ec'ɛɲɲ nyam ɛy ɛɲɲ ek'ɛlm Jwif ec'akɲ, ke in yeɲi l'uwm anɲ Nyam ec'any af ij.

eke ligbn b'ann igb lele yogŋ eke ligbn b'eru es ab ow Afr eci gbrenḡbi usu a, -l'ok es Abraham, Isak, lele Jakɔb ab ob ij usu a. † 12 Etn agŋ a ek'it eke blel eŋŋ Afr e gbrenḡbi usu a, wɛl b'ow ogŋ ok el gben ncebn ab em, yogŋ anake ɔŋŋ ikŋ lele an em sasagr ab b'ow anŋ a.» 13 Etn Jesu dad anym es a nine: «Im gbugŋ, yec'a ek'ŋ ec'omn a am erur a, b'ow eŋŋ.» Etn anym es a e juma kok es a ewl wanci ab af cɛ.

Jesu ewlm ɔlu nono

Mark 1.29-34; Luk 4.38-41

14 Ca Jesu im Pier ec'akŋ a, etŋ l'ɛkn Pier ey lis eke sos am etu es eru es. 15 Jesu itŋŋ yow a ec'abu a abu etŋ lɛfr ɔl a oc'r es lís; l'igb etŋ n'am kok Jesu e lís e low.

16 Eke lɛŋ ew es a, † wɛl ot agŋ nono eke abŋ enŋŋ am ijr gbɛɛ a is Jesu. In ec'odad ebl em cɛ l'ogŋ abŋ enŋŋ a etŋ l'ewlm ɔlu a fɛŋ. 17 Li kok ebn yec'etŋ ke kokoba ɔb es Esayi ec'odad na eke dad a íy neny: *L'eb ey e sos dudu a etŋ l'okm ey sel es ey ec'ɔl em.*†

Agŋ ek'erur e k'us Jesu jam

Luk 9.57-62

18 Eke Jesu b'ɛkn bieku a eke did elul il em a, l'ibrm eke in e jam esel a k'ubr mij lekpl a e jam in ab. 19 Ol e low yɛgm es nyam eri ow etŋ dad'r nine: «Egŋ gbɛl, m'ow m'us'ŋ jam usu fɛŋ eke b'ow im a.» 20 Jesu dad'r nine: «Ekrɛ ɔny el ec'omu wus em eke b'eru em, ɔr yeji ɔny el e mel; kɔ egŋ ec'Iy ɔnym usu nun nyam ek'otu ek'eru es eb sel.»

21 Egŋ ejeci, in e jam esel ab em e nyam dad'r nine: «Egŋ gbɛl, ɔŋ'm abusu m'im m'oc em es es gbuŋ ke m'ów.» † 22 Jesu dad'r nine: «Ûs'm jam ke yéɛ agŋ a ek'uw abŋ em a, ɔt el ec'agŋ a ek'uw ab es.»

Jesu adar lidgbegb

Mark 4.35-41; Luk 8.22-25

23 Sica Jesu ey mijetŋ nyam em etŋ in e jam esel a igŋ'n ab im. 24 Kpru em, lidgbegb ligbɛl am elu mij lekpl ab af, ton batŋ mra am ɔl eke k'ubr mijetŋ ab es; kɔ Jesu gbɛ, n'am eru mɛmn. 25 Jam esel a eri ow titm'n etŋ am uwr'r dad'r ese: «Egŋ gbɛl, èb ey, kɔ s'am uw!» 26 Jesu dad el nine: «Kɔ bla etŋ erŋŋ am ɔny ɔny ee? ɔmn ufum ɔny es tasi!» L'igb, etŋ lebl tuɔtuɔ em, li dad lidgbegb a lele mra ab ab eke k'irm es, etŋ usu a fɛŋ irm es tŋ. 27 Agŋ a fɛŋ low iti any etŋ am dad ese: «Kɔ bwo el egŋ ikŋ na eke lidgbegb lele mra ab b'ony in ec'elum ab ee?» †

Jesu ewlm agŋ yony eke abŋ enŋŋ am ijr gbɛɛ

Mark 5.1-10; Luk 8.26-39

28 Eke Jesu ubr mij lekpl a e jam, Gadareni eyŋ † eci wus ab af a, agŋ yony anŋ suwomu ec'araŋŋ ok ɔkm etŋ am ow ɔbr'r. Abŋ enŋŋ anŋ agŋ amua em, etŋ -li b'ɔr abr nono. Ow ɔŋ egŋ ɔtum ɛcrm ebr ab af eci. 29 Kpɛkŋ abŋ enŋŋ esɛl a am ɔg dad ese: «Nyam ec'Iy, kɔ bla lowi anŋ ey araŋŋ ee? Kɔ ey e gbɛɛ ijr ec'ow gbuŋ ke lɛŋŋ a ów ee?» 30 Akpoj em a, gbɛroko nono anŋ

† 8:11 *ob ij usu a*: jwifel bi tutr eke Afr eci gbrenḡbi usu a ec'es gbɛgbɛl a eke Jesu am dad ow ec'odad a, el ec'ɛbr a sony coco eci. † 8:16 Ekn Mark 1.32 lele ow ec'akr otar ab ab. † 8:17 Esayi 53.4. † 8:21 jwifel e tutr em a, ow it ke kók asŋ lele esŋ ab ec'es oc a e low senyn senyn. "Elum asŋ lele esŋ ab" e liy ab ana (ɔkm Ok 20.21). Wel ɔtu eke k'iri yej'ekɛ "m'oc em es es" el odad ebl mum eke bi yegm eke "mi k'ann m'ɛkn em es e lís e low ton ke l'uw". † 8:27 Bèbmn Selu 65.8; 89.10; 107.23-32. † 8:28 Ekn Luk 8.26 ec'akr otar a.

ek'am ol el ec'ob ij es ec. ³¹ Abñ enññ a am ñññ Jesu ese: «Ek'erur eke k'ogñ ey a, ógñ ey s'ok sigbroko amua em.» ³² Jesu dad el nine: «Ìmn.» -L'ok okm wel em -n'im -l'ir sigbroko ab em. Kpekn gbroko a feñ anñ lafeny ab af uru es ok mij lekpl ab em uw. ³³ Sigbroko osu esel a uru es im baññ ob low a ek'ey a ec'amani; -li dad abñ enññ esel yony a yeji ec'odad. ³⁴ Ow sosiem, baññ a ec'agñ a feñ ok okm im am ekn Jesu; eke -l'ekan ow a, -ni ñññ ow ek'ow k'ñgbon el eci wus ab af.

9

Jesu ewlm sos es wew es nyam

Mark 2.1-12; Luk 5.17-26

¹ Jesu ey mijetñ nyam em, etñ ewl ubr mij lekpl a im baññ. † ² Agñ oc sos es wew es nyam ek'anñ faja em is'r. Eke Jesu b'ekn agñ a ec'omn a, li dad sos es wew es a nine: «Em jim, ermij k'ók'ñ! M'oc ñ e sikpl a m'ap'ñ!» ³ Ow sosiem, ol e low yegm esel beb am dad el obi em ese: «Egñ na am ocr in sosi Nyam! N'am obr Nyam any!»

⁴ Eke Jesu uw el e tutr ab any a, li dad nine: «Kó bla etñ am onyn sow tutr enññ amua ee? ⁵ Kó bogñ ec'anake ew fuefue eke wel ki dad sos es wew es ab ee? "M'oc ñ e sikpl a m'ap'ñ," oglog wel dad'r ese: "Ìgb ke án es ee?" ⁶ Gbeko m'erur eke k'uwñ low na any: wus af aña, eññ ec'Iy ony abusu eke k'oc sikpl ap.» Etñ sica li dad sos es wew es a nine: «Ìgb, oc ñ e eci faja a eb ejağ im gbugñ!»

⁷ Etñ sos es wew es a igb aam gbugñ. ⁸ Eke bieku a b'ekn low na a, ow am ony el erññ etñ -n'am kóklm Nyam, abusu ikñ na eke n'onñ agñ a sosiem.

Jesu esñ Matie eke k'us'r jam

Mark 2.13-17; Luk 5.27-32

⁹ Eke Jesu igb yogñ aam a, in ec'ec em a, l'ekn eññ nyam eke wel b'esñ Matie eke sig es wus labm eb usu. Li dad ow nine: «Ùs'm jam.» Etñ l'igb l'us ow jam.

¹⁰ Sica eke Jesu am ij ob Matie ec'akñ a, wus labm eb esel nóno lele sikpl esel ejec'ab ow eññ Jesu lele in e jam esel ab ab etñ -l'okr af -n'am ij ob. ¹¹ Farisiel ekn low na etñ am dad in e jam esel a ese: «Kó bla etñ ony eci low yegm es a am ij ob agñ amua ab ee?» † ¹² Jesu iri el lebl etñ dad nine: «Agñ a eke anñ sos tuotuo em a, ibram sos kok es, kó ólu a anake ibrm sos kok es a. ¹³ Ìmn ke wéwar Nyam e sodad amua eke dad a: *Mi b'erur erm mamn owi m'akm ndey em e segb waw.* † Tasi em a, m'owm eke mi k'esñ agñ eke b'ubr el sosi nenyembri nyam esel a, kó m'ow eke mi k'esñ sikpl esel.»

Ob owr lele ob sig ab ókrm af

Mark 2.18-22; Luk 5.33-39

¹⁴ Ow e jam a, Jan mij ok nuñ es eci jam esel a ow eññ Jesu etñ am ibrm'n ese: «Kó bla etñ sakp nóno ey lele Farisiel ab si b'ennñ neny etñ ñ e jam esel a éññ ee?» ¹⁵ Etñ Jesu dad el nine: «Am tutar ek'agñ lawlel eke wel esñ mebi ec'es gbegbl em a otu eke k'anñ sos es ow em eke yow éc a anñ el ab ee? Njanñ! Gbeko legñ am ow eke wel b'ow ony yow éc a oc es el ec'araññ, ke sica -n'ennñ neny gññ.

16 Ɛɣɗ ɔcm gbad owr lele gbad sig ab ɔbarm gignm; anke gbad owr a b'ony gbad sig a agbr em, etɗ gbad a ec'em agbr a b'ow agb nɔɔɔ. 17 Ɛɗɗ emeny ɣɗɗ ɔcm mar owr okm marel sig em; eke kok ebɛn a, mar owr a b'ow ɔny marel sig a ɔb es; † mar a b'ow ok es etɗ marel a b'ow uɗ. Tasi em a, mar owr; marel owr em wɛl b'ok'r etɗ mar a lele marel ab ab b'anɗ.»

Jesu ewlm yow nyam etɗ igbm dedyowli nyam luw em
Mark 5.21-43; Luk 8.40-56

18 Eke Jesu am dad el sodad amua a, Jwifel ec'es ɛw es nyam ow. L'ok ɔwrɔkp wus Jesu ec'any af etɗ li dad nine: «Ɛm jow uw wanci na af cɛ; gbeko ɔw itɗɗ in abu, li b'ow l'igb.» 19 Jesu lele in eci jam esel ab ab igb us'r jam.

20 Kpekɗ kin yow nyam eke b'ub abu ke mebl a ɛdɗɗ es toɗ ow ij akpo lew yony. L'ecr jam jam eci l'ow li titm Jesu etɗ l'itɗɗ ow e mob sus em a ec'enyembri a abu, † 21 anke n'am dadr in sosi l'ese: «Blɛl mi k'itɗɗ in e mob sus em a abu cɛ, ke m'ewl ŋ.» 22 Jesu ewl meny ler'r etɗ dad'r nine: «Ɛm jow, ermij k'ɔk'ŋ, ŋ ec'ɔmn a ewlm'ŋ!» † Ɛɗɗ wanci ab af cɛ yow a ewl.

23 Sica Jesu im es ɛw es a ec'akɗ a. Eke li b'ok yogɗ a, l'ekn kete afl esel eke bebɗ sos ɣɗɗ es oc eci lele dedeku a ek'am ɔg ab ab, † 24 etɗ li dad nine: «Ɔkr ɔkm aɗa, dedyowli a, l'uwm, kɔ memn n'am ɛru.» Dedeku a am kokr Jesu miyer. 25 Eke wɛl ogɗ agɗ a ok gbɛɗ a, Jesu ɛy ojli em a, n'ony dedyowli a abu etɗ ow igb. 26 Amani a eb es wus ab af nimum.

Jesu ewlm any eflu yony

27 Sica eke Jesu igb yogɗ aam a, any eflu yony am us'r jam. -N'am ɔgr ow -l'ese: «David e lilaw, ikɗ ɛy ɔɔɗɗ!»

28 Eke Jesu im ɛy gbugɗ a, any eflu a im titm'n etɗ n'am ibrm wɛl l'ese: «Kɔ ɔnyɗ ɔmn eke m'ɔtu eke mi k'ewlm ɔny ee?» -Li dad nine: «Ɛɛ, Ɛɗɗ gbɛl, ɔtu eke k'ewlm ɛy.» 29 Ɛɗɗ Jesu itɗɗ el anyamn abu etɗ dad nine: «Nyam ɔɗ ɔny low a ek'am ekur ɔmn em a!» 30 Ɛɗɗ -n'am ɛkn es. Jesu dad el lebl tuɔtuɔ em nine: «Ki kokr ɣɗɗ kaka k'uw any.» 31 Gbeko any eflu a im, etɗ wus a nimum af -n'am dad Jesu ec'odad.

Jesu ewlm ebrm nyam

32 Eke any eflu a b'im a, kpekɗ wɛl oc ebrm nyam ek'abɗ ŋɗɗ anɗ em is Jesu. 33 Sica eke Jesu ogɗ abɗ ikɗ na a, ebrm a am dad odad. Bieku a low iti any etɗ am dad ese: «Israel wus af aɗa, s'eknm low nene legɗ kaka.»

34 Gbeko Farisiel a gbɛ am dad ese: «Abɗ ɛɗɗ ec'es ɛw es a anake b'ɔɗɗ n' abusu l'ogɗ abɗ ɛɗɗ amua a.» †

Jesu b'ony agɗ e ɔɔɗɗ ikɗ

35 Jesu am ec baɗɗ ɣgbɛl em lele baɗɗ ekekey em ab. N'am yɛgm agɗ low el e Nyam nunɗ ign usu a, n'am ɔb gbɛɗɗɗi usu a ec'Amani Mamn e kokoba etɗ n'am ewlm ɔlu a el ec'ol ɛɗɗ ɛɗɗ fɛɗ em lele el e dudu fɛɗ

† 9:17 Marel:ob eke Jwifel bi gign ndey lel em anɗ ese ekpr af, eke wɛl b'ok mij, meny mij lele mar ab em. Mar a b'anɗ marel ab em uɗɗ a, ow b'odu ndey lel a. Eke ndey lel a ɛw lisig a, ow b'agbr em ŋɗɗɗ fɛɗ. † 9:20 Jwifel ec'ol em a, yow ek'am ɛkn awl ke itɗɗ ɣɗɗ abu a, ɣɗɗ a el ɣɗɗ ek'uwm anɗ ij (Ob Ap 15.25-33). † 9:22 ŋ ec'ɔmn a ewlm'ŋ:odad na Gɗɛk em, wɛl ɔtu ek'itɗɗ ɛjɛc'em dad ese ŋ ec'ɔmn a sog'ŋ. † 9:23 S'uw any eke ow el Jwif ek'uw ec'es oc anke el ec'ol a b'ibrm eke wɛl ki sog kete afl esel yony lele yow nyam eke b'ikɗ ɔɗɗ ab labm, ke -l'ow luw gbugɗ a -n'am afl kete ke -n'am ikɗ ɔɗɗ. † 9:34 Ɛkn Matie 12.24.

ab. ³⁶ Agñ dedeku a eke n'am ekn a e low ony'n sorñ afññ in es, anke agñ amua sos kikh es, sos ow es ese mæceb ek'onym osu es af. ³⁷ Eññ Jesu dad in e jam esel a nine: «Egb ub a ufu es nōnō, kō juma kok esel enym. ³⁸ Ìbrmn egb ogm es a ke l'érñ juma kok esel nōnō im in ec'egb ub ab em.»

10

Jesu sōsum erm esel lēw yony ot

Mark 3.13-19; Luk 6.12-16

¹ Jesu esñ in e jam esel lēw yony a etñ n'ōñ wēl abusu eke wēl k'ogñ abñ enññ, ewlñ òlu lele el eci òl erñ erñ fēñ em lele el eci dudu fēñ ab. ² Kin erm esel lēw yony a ec'en: krekre em a, Simō eke wēl ignñ nin af Piēr, † lele lisijim Andre ab; Jak lele lisijim Jan ab, agñ a yony mum Sebede ec'ey; ³ Filip, Bartelemi, Toma lele Matie ek'el wus labm eb es; Tade † lele Alfe jim Jak ab; ⁴ Simō eb dogññ es lele Judas Iskariot ek'ol Jesu ij ab ab.

Jesu erm in e jam esel lēw yony a

Mark 6.7-13; Luk 9.1-6

⁵ Sica Jesu erm agñ lēw yony amua etñ am ijl el neny dad ese: «K'imn agñ ek'elm Jwifel a eci wus af, etñ emeny k'èyr Samari eci baññ fēñ em yeji. ⁶ Kō imn Israel ec'agñ ek'anñ ese mæceb ek'irm af ogñ. ⁷ Ejagb us em a, òbr Amani a dadr esre: "Afr eci es ew a ow titm!" ⁸ Èwlñ òlu, igbmn agñ luw em, èwlñ kokobe esel ayl, ògññ abñ enññ. Òfr em enññ, el yeji òññ el òfr em. ⁹ K'òcr sika, os, denñ kaka fēñ k'annñ ony ekpr em. ¹⁰ K'òcr usu im ec'ekpr, k'òcr kotu yony, còkrupō lele kpama ab. Tasi em a, ob kok es it ob ij òñ. †

¹¹ Eke okr eb nyam em, ìbrmn enññ egn ek'erur eke k'eb ony a, ke annñ egn ikñ na ogñ toñ ke òkr òkm yogñ. ¹² Eke b'okr akñ nyam, èsnññ el esre: "Erm es ey annñ ony ab." † ¹³ Eke akñ a ec'agñ a eb ony a, ony ec'erm es ey a b'ow anñ el ab; kō eke -l'ebm ony a, ke ony ec'erm es ey a èwl ow ony ab. ¹⁴ Ek'akñ nyam oglog eb nyam em wēl egnñ ebm ony oglog irim ony ec'odad a, òkr òkm yogñ ke cìcr ony ec'akr sec a okr el es. † ¹⁵ Low nawre m'am dad ony: jēj ok e legñ a, Sodòm lele Gomor ab † e low nññ e wēl ki kok a b'ow òññ tel akm eb na ec'agñ ec'a.»

Efi eci gbre ijr owi

Mark 13.9-13; Luk 12.2-7; Luk 21.5-19

¹⁶ «Kin m'am m'erm ony ese mæceb af sibotimbo ec'araññ. Èwar ese morññ af, ke annñ frōrō ese kel af. ¹⁷ Òsur sos kō agñ b'ow ot im ony jēj ok ec'any af etñ -li b'ow -l'or ony say em Nyam nññ ignñ susu. ¹⁸ Em sosiem, wēl b'ow ot im ony es ew esel lele éb ebu ab ec'any af, yec'etñ ke el lele Nyam any uwm esel ab ec'any af ijr danñku. ¹⁹ Legñ eke wēl b'ow ot im ony jēj ok ec'any af a, odad yec'a eke ki dadr a, lele lele eke ki dadr ab ab ec'ermij k'ók ony; wanci ab af cē Nyam b'ow dad ony sodad a eke ki dadr

† **10:2** *Piēr*:Ow e nyandre el *lebn*. Ekn Matie 16.16-18; Jan 1.42. † **10:3** *Tade*:In e nin yony em ana. In e nin krekre a el Judas. Luk 6.16. † **10:10** Bèbmn 1 Korent 9.14; 1 Timote 5.18. † **10:12** *Erm es ey annñ ony ab*:Jwifel ec'esññ ana. † **10:14** *Akr sec eci es cìc*:Ow el egn ab ec'ijarm. Jwifel b'ekñ Nyam any uwm esel eci sec a ese sikpl ob iy af; ow sosiem -li bi cìc akr sec -l'ok es gbññ ke -l'ey el eci Israel wus ab af yec'etñ k'ow k'èlm sikpl eci wus. Low ikñ na bi yegm eke Jwifel e seb a eke b'ign Amani a elu es a, wēl b'oc el ese sikpl ec'eb af, ese seb ek'elm Jwifel ec'af. Ekn Ob Kok 13.51; 18.6. † **10:15** *Sodòm lele Gomor ab*:Ekn Nuñ Òb 18.19.

a. ²⁰ Sodad a k'ow anm ony em owm, ko ony Es Nyam ec'Abn a b'ow dad odad ony.

²¹ Agn lisijimel b'ow ot el lisijimel lokm ow ibi eci; ey esel yeji b'ow kok eben el ec'ey e lis, ey yeji b'ow obr el esel any, ony wel ibi el. ²² Em sositam agn a fen b'ow ifn ony; gbeko egn eke b'ow inym es kikri ton ow e nun edn em a, b'ow enn sel. ²³ Eke wel am ijr ony gbre eb nyam em a, okr okm inn eb ejec'em. Low nawre m'am dad ony: k'ow ecmn Israel ec'eb a fen em uwrn etn egn ec'Iy b'ow ow.

²⁴ Low wewr es kaka agbm akam in e low yegm es; etn juma kok es kaka agbm akam in ec'es ew. ²⁵ Ow it eke low wewr es k'ann ese in e low yegm es ab af, ke juma kok es yeji anj ese in ec'es ew es ab af. Eke wel esn akn es a Belsebul, ke sakp abi wel k'ow wewrn akn a ec'agn ab ee?

²⁶ Ow sositam k'urur agn amua. Ko low fen eke lol es a b'ow ey okm; etn low fen ek'el asre em ec'a, wel b'ow uw any. ²⁷ Low yec'eke mi dad ony saw em a, dadr agn fen ec'any af; ke ow eke irir asre ut em a, uyur el luw af elul lebl agn iri. † ²⁸ K'urur agn a eke b'ibi sos megl ke otum ibim egn e liy a; ko urur Nyam ek'onny abusu ek'ibi sos megl lele liy ab gbre ij usu a. † ²⁹ Ko wel olm yay yony ijm lel nyam ee? Eben yeji, yony ab em e nyam eyim wus ek'ow elm Nyam ec'erur. ³⁰ Ony ec'a, ony e sin nun bobo yeji Nyam awl uw any. ³¹ K'urur erjn: ony, iil an nono akmn siyay nono!»

Jesu Krist ec'egbr lel egn eb ab e low

Luk 12.8-9

³² «Eke egn nyam bi dad dedeku fen ec'any af ek'in el em eci, em yeji, em Es ek'ann afr ec'any af, m'ow mi dad m'ese: "L'el em eci." ³³ Gbeko ek'egn nyam bi dad dedeku fen ec'any af ek'in uwm im any, † eben em yeji, em Es ek'ann afr ec'any af a m'ow mi dad m'ese: "M'uwm'n any." »

Jesu sositam ec'em bubr owi

Luk 12.51-53; 14.26-27

³⁴ «K'onny onn eke m'is erm es ey wus af anja. M'owm eke mi k'is erm es ey, ko ar owi. ³⁵ Tasi em a, m'ow eke mi k'obar egn lele es ab nun, yowli lele lis ab, yow eke wel ebi ow lele ec lis ab. ³⁶ Ifanin b'ow anj akn nyam coco ec'agn ec'arajn. † ³⁷ Egn yec'eke b'erur es oglog lis akm'm a, itm eke k'el em e jam us es; egn yec'eke b'erur jim oglog jow akm'm a, in yeji itm eke k'el em e jam us es. ³⁸ Egn ek'abum in obi ec'olikh usm im jam a, itm eke k'el em e jam us es. † ³⁹ Etn emeny egn eke b'ow osu in e sel a, li b'ow l'irrn; ko egn eke b'ow irrn in e sel a em sositam a, li b'ow n'erjn.»

Egn ec'eb owi

Mark 9.41

⁴⁰ «Egn ek'eb ony a, eb'm; etn egn ek'eb'm a, eb Nyam ek'erm'm a. ⁴¹ Egn ek'eb kokoba ob es, Nyam e kokoba ob es ek'ow el a sositam a, b'ow enn ob ap ek'el Nyam e kokoba ob esel ec'a. Etn egn ek'eb low nenyembri nyam es, low nenyembri nyam es ek'egn na el Nyam ec'any af a sositam a, li b'ow n'erjn ob ap a ek'el low nenyembri nyam esel ec'a. ⁴² Low nawre

† **10:27** uyur el luw af elul lebl agn iri; wifel e mel eke b'us a, af pete; yogh anake -li b'uyu -l'ob eb em ec'amani a. † **10:28** Bèbm Jak 4.12. † **10:33** Bèbm 2 Timote 2.12. † **10:36** Mise 7.6.

† **10:38** abu n ob ec'olikh; Rom eyj b'at eke agn a eke wel ob low luw ec'a, k'abu el obi ec'olikh a ton im ok ibi usu. Usu a ec'im em a, agn b'iwr did elul egn ab em ke -n'am kokr ow miyer. Nyandre odad na am yegm ek'egn ki bebm sos gbre ij eci, miyer kokr eci lele luw ec'ab. Ekn Jan 19.17.

m'am dad ɔny: eɣɛɣ yec'eke b'ow aw mij dra kpok nyam ce ɔɣ em e jam esel ey amua em e nyam, em e jam us es eke iy a el a sosiem a, eɣɛɣ iky na b'ow eɣɛɣ in ec'ob ap.»

11

¹ Eke sica Jesu dad ów ɔm e sodad amua ok in jam esel lew yony a bake ow uwr a, l'igb yogɣ, n'im eke li ki yegm agɣ low ke li dád Nyam ec'odad wus ab af e sɛb ab em.

Jan mij ok nun es lele Jesu ab

Luk 7.18-35

² Jan mij ok nun es ek'anɣ sobel em a, iri wel dad Krist ec'ów eke am kok. L'erm in e jam esel ab em e beb Jesu oɣɣ ³ eke -li k'ibrm ow -l'ese: «Kɔ ɣ, Mesi a eke in k'ow ab ana, oglog eɣɛɣ ejeci el k'eku ee?» ⁴ Jesu dad el nine: «Imn dadr Jan low yec'a ek'am irir ke am ekan a: ⁵ ány eflu am ekn es, akr kpece esel am an es, kokobe esel yeji am ewl, ɔru ablu yeji am iri ów, agɣ ek'uw a yeji am igb etɣ wel am ɔb Amani Mamn a e kokoba ok ɔgboru. † ⁶ Ehe él eɣɛɣ a eke k'ow irmmn in ec'omn eke n'ony em em a eci.» †

⁷ Kpeky eke Jan eci jam esel a im a, Jesu oc Jan e lís e low am ibrm dedeku a ese: «Kɔ loj yogɣ bla imn eke k'ekan ee? Kɔ eɣɛɣ ek'anɣ ese anany eke lef am ɔny mumu af ee? Njan! ⁸ Ca eke ow elm eben a, ke bla im ekan ee? Eɣɛɣ eke sus mob senyn ee? Njan, agɣ eke bi sus mob senyn senyn a, éb ebu e gbugɣ -li b'anɣ. ⁹ Etɣ ca bla tasi im ekan ee? Kɔ kokoba ɔb es nyam ee? Ee, m'am dad ɔny ek'eɣɛɣ a ek'ekan a agb akm kokoba ɔb es; ¹⁰ anke Nyam Lel em a, Nyam dad Jan e lís e low nine: *Kin, m'am ɔɣ em ec'erm es ikɣ'ɣ anym kók ɣ ec'ejagb a.* † ¹¹ Low nawre m'am dad ɔny: agɣ a eke wel ew ab em a, eɣɛɣ kaka anm agbm akam Jan mij ok nun es; gbekɔ Afr e gbrenɣbi usu a ec'agɣ a ek'anɣ a e likekli a agb akm Jan. ¹² Leɣɣ a etɣ eke Jan am ɔb Amani a toɣ ke k'it yefenyina a, Afr e gbrenɣbi usu a e low am ey lec, † etɣ ów ganɣan esel a am ɔl ek'oc lec em. ¹³ Toɣ k'igɣ Jan e leɣɣ em a, kokoba ɔb esel a feɣ lele Moís ec'ol ab ab ɔb gbrenɣbi usu a ec'amani. ¹⁴ Etɣ ek'erurir ek'ubr'm nawre, ke Jan anake el Eli a eke k'ewl ow a. † ¹⁵ Ek'onyn ɔru eke k'irir, k'irir senyn senyn.

¹⁶ Kɔ bwo ec'eɣɛɣ m'otu eke mi k'oc mi bebmn yefenyina ec'agɣ ab ab ee? -L'ot etuey ek'anɣ an ɔl usu es, ke beb am dad ejeci lebl gege em ese: ¹⁷ "S'afɛ kete ej ub eci s'ok ɔny, etɣ eɣɣmn eke k'ubr eji! S'eɣɣ ɔɔɣ ej s'ok ɔny etɣ eɣɣmn okmn sabu ermni ikɣmn ɔɣn!" ¹⁸ Kin, Jan ek'ow a, li b'enɣ neny, l'éɣɣm mar, etɣ agɣ bi dad ek'ow'n ɔny abɣ nɣɣ. ¹⁹ Sica eɣɛɣ ec'Iy ek'ow a, li b'ij ob, li b'eɣɣ mar, etɣ agɣ bi dad ek'eɣɛɣ iky na in el ob iju, mar eɣɣɣ, wus labm eb esel lele sikpl esel ab e lawl. Gbekɔ Nyam eci sewr a b'ulm es in ec'ów a ec'okm ok em.»

Sɛb ek'erurm eke k'ub Jesu nawre

Luk 10.13-15

† **11:5** Bèbmn Esayi 35.5-6; 61.1. † **11:6** in ec'omn eke n'ony em em a eci:odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itɣn ejec'em dad ese in ec'omn eke n'ony em sosiem a eci. † **11:10** Malaki 3.1. † **11:12** Afr e gbrenɣbi usu a e low am ey lecodad na Grek em a, wel ɔtu ek'itɣn ejec'em dad ese Afr e gbrenɣbi usu a am ekn gbre. † **11:14** Jwifel am eku kokoba ɔb es nyam ese Eli af eke k'ow gbun ke Mesi a ów (Luk 1.17). Eke Jan kok ow e low a, ów feɣ iy neny eke Jesu el Mesi a. Malaki 3.23; Matie 17.11-12.

²⁰ Emeny Jesu am enym seb a eke wel em li kok in e sakrowa egbel nono a abr; anke eb eya a itnrm erm em. Li dad nine: ²¹ «Korasin ec'agn, gbre el ony eci! Betsayida ec'agn, gbre el ony eci! Anke sakrowa a eke wel kok ony ogn a, blel ow el Tir lele Sidon ab wel kok ana, ke blel -l'ew sorj e sos, -li kpakp milaknj, -l'ok fandi, erm em itnrm eci. † ²² Na sosisem m'am dad ony jej ok e legj a, Tir lele Sidon ab e low nuj eke Nyam ki kok a b'ow odj akm ony ec'a. ²³ Etnj nj Kapernayum, *am tutr eke any ij em b'ow agb toj bake im titm afr ee? Njan, b'ow is es toj bake ign ojnes bajn;*† anke sakrowa a eke wel kok nj ogn a, blel Sodom† ana, ke eb ikj na anj yefeny na yeji. ²⁴ Na sosisem m'am dad'nj, jej ok e legj a, Sodom e low nuj eke wel ki kok a b'ow odj tel akm nj ec'a.»

Öwr em ogn ebr erm es ey

Luk 10.21-22

²⁵ Legj ab em a, Jesu dad nine: «Em Es, nj ek'el afr lele wus ab ec'Es Kotoko a, m'am elu'nj bia, ów a ek'ot lol es, esewru lele nuj em ony esel ab ec'any af, ke yegm etuey uw any a eci. ²⁶ Ee! Em Es erur eke ow k'el ehen.

²⁷ Em Es okr in sosi nimum elul'm abu em. Egnj kaka uwm Iy ab any eke ow elm Es sony coco ce, etj egnj kaka uwm Es any eke ow elm Iy a sony coco lele agj a eke Iy a erur eke k'elu okm yegm ab ab.

²⁸ Ony fenj ek'erekp am leg leg ony a öwr em ogn, m'ow m'oj ony erm es ey. ²⁹ Egnj em e low ebr, ke yebr mi yegm ony low anke m'el erm froro, erm nini es; ow em b'ow ejan ony obi ec'erm es ey. ³⁰ Em e low a eke m'ow m'oj ony a ec'osu a, ew fuefue, etj erekp eke m'ow m'oj ony a ewm leg leg.»

12

Egnj ec'Iy el nenegj ec'es ew es

Mark 2.23-28; Luk 6.1-5

¹ Eke segnj heb ec a, nenegj nyam, Jesu lele in e jam esel ab ab am ecr segb ogm eci. Jam esel a namn am ony etj am bubm egbey a ij. ² Eke Farisiel b'ekn a, -li dad Jesu nine: «Is any ekn, nj e jam esel a am kok low eke ey ec'ol a wom abusu eke wel ki kok nenegj e legj!» † ³ Jesu dad el nine: «Awlmn low a eke eb ebu David in obi in obi lele in ec'agn ab ab kok legj nyam eke namn am ony el ab ee? ⁴ L'ey Nyamel em, etj in ec'agn ab ab -l'ij egb waw e futufutu a; ke -n'onym ow ec'ij ec'abusu kaka. Ey ec'ol a oj abusu eke egb waw esel sony coco k'ij. † ⁵ Etnj emeny awlmn Mois ec'ol ab em eke nenegj e legj, egb waw esel ek'onj juma Nyamel gbel ab em a, ósum nenegj ec'ol a, ke ow elm el ec'ow obr ab ee? † ⁶ Ko m'am dad ony ek'anja low nyam anj ek'onj any akm Nyamel gbel a! ⁷ Blel uwr Nyam Lel a e sodad amua ek'am dad ese: *mi b'erur erm mamn owi m'akm*

† **11:21** Tir lele Sidon ab ab Fenisi ec'eb yony eke wel uw any low nuj kok owi em. Esayi 23.1-18; Ezekiel 26; Joel 4.4-8; Amos 1.9-10. *fandi:* èkn Jeremi 6.26; Jonas 3.5-8. † **11:23** *ojnes bajn:* Esayi 14.13-15. Jesu am oc Kapernayum bebmn Babilon ab; Babilon el eb eke sikpl fenj e kok owi iy em gbaj. Èkn Es Èkn 17.5. † **11:23** *Sodom:* èkn Nuñ Jb 19.24-28. † **12:2** Ek'usu im esel am ecr ogm nyam eci etj namn am ony el a, ol oj abusu eke -li k'ub egbey -l'ij (Ol Okn 23.25-26). Ko nenegj e legj gbe Jwifel eci low yegm esel a edjn eke wel ki kok. Eke batj ub kokotu nyam, ke egb ub e juma anake am kok a, etj juma kaka fenj wel edjn ow e kok nenegj e legj (Okm Ok 34.21). † **12:4** Èkn 1 Samiel 21.2-7; Ob Ap 24.5-9. † **12:5** Èkn Awl 28.9-10.

ndey em e segb waw e nyandre any tasi ana, † ke agn amua ek'eknm low a, blel obmn el low. ⁸ Tasi em a, egn ec'Iy anake el nenegn ec'es ew es a.»

Jesu ewlm egn ek'abu wew es nenegn e legn
Mark 3.1-6; Luk 6.6-11

⁹ Eke Jesu ngbon yogi im ey el eci Nyam nun ign usu a, ¹⁰ egn nyam ek'abu wew es any yogi. Agn a ek'any yogi a erur eke k'ok Jesu ow af; ow sosome -l'ibrm ow nne: «Kɔ ey ec'ol a ɔn abusu eke wɛl k'ewlm egn nenegn e legn ee?» † ¹¹ Jesu dad el nne: «Ek'ony em ec'egn nyam ɔn licɛb nyam coco etɔ licɛb a ey nɔmu cron em nenegn e legn a, li k'ow n'iim n'onym l'ocm ow es ee? ¹² Egn il an akm licɛb! Ow sosome ey ec'ol a ɔn abusu eke wɛl ki kok low mamn ɔn egn nenegn e legn.» ¹³ Jesu dad egn a nne: «Egnm abu es.» L'egnm abu a es etɔ ow ewl akpl ese yec'ab af. ¹⁴ Ow ɔn Farisiel a ok ɔkm Nyam nun ign usu a, -n'im -n'am as luku -l'ol elel eke -li k'onym Jesu bake -l'ibi ow.

Nyam e libowi eke sɔsum oc

¹⁵ Eke Jesu iri in e luw ec'amani a, n'ngbon yogi etɔ agn nɔnɔ am us'r jam. N'am ewlm ɔlu a feɔ, ¹⁶ etɔ n'am ijl wɛl neny l'ewar eke wɛl k'ulam'n es. ¹⁷ Li kok eɛen yec'etɔ ke kokoba ob es Esayi eci sodad amua eke dad a iy neny:

¹⁸ Nyam dad nne: «Kin em e libowi eke mi sɔsum m'oc ke m'ony in ec'erur

etɔ m'oc em eci sos em in m'elu'l em.

M'ow m'elu'l em ec'Abn ab em

etɔ li b'ow l'ewar ebr ebr a feɔ em e low nenyembri nyam a.

¹⁹ Li k'ow l'atarm ow es egn kaka feɔ ab

etɔ li k'ow l'elum lebl,

wɛl k'ow irim'n lebl eberɔ em.

²⁰ Anany ek'ibn es a, li k'ow n'onym l'ubm es.

Kenie ek'in ec'al a am irm es a,

li k'ow n'onym l'irmm es.

Li b'ow li kok eɛen ton ke low nenyembri

nyam eb es usu a feɔ;

²¹ Etɔ wus na e ebr ebr a feɔ b'ow oc el ec'omn a elu'l em.» †

Jesu in ɔny agn ec'abɔ
Mark 3.22-30; Luk 11.14-23

²² Sica emeny wɛl oc any eflu nyam eke el ebrm yeji, abn enun ek'ann'n em a sosome is Jesu. Jesu ewlm egn a; ow ɔn n'am dad ow etɔ n'am ekn es yeji. ²³ Agn a feɔ low iti any etɔ am dad ese: «Kɔ ɔn Jesu na David eci lilaw li k'el ee?» ²⁴ Eke Farisiel iri odad na a, -li dad nne: «Egn na am ogn abn enun anke el ec'es ew es Belsebul anake am ɔn'n abusu a.»

²⁵ Jesu uw el e sow tɔtr ab any etɔ dad el nne: «Es ew feɔ eke in ec'agn a ubr em a b'uy. Eɛ feɔ, oglog akɔ feɔ ek'in ec'agn a ubr em a, b'uy.

²⁶ Eke sica Satan am ogn abn ek'el Satan eci, ke in sosi n'am ogn ar a; ko in ec'es ew a ɔtu eke k'ann ee? ²⁷ Am ubr eke m'am ogn abn enun Belsebul ec'abusu em; etɔ ɔny agniyel ec'a eke b'ogn a, ko bwo b'ɔn el abusu ee?

El obi el obi -n'am yeɔm eke ɔnymn low ij! ²⁸ Tasi em a, Nyam ec'Abn em

† 12:7 Ose 6.6. † 12:10 Jwifel ec'ol a eke ok Mois ec'ab em a ɔn abusu eke nenegn e legn wɛl k'elum egn ce eke luw am ibi a abu. † 12:21 Esayi 42.1-4, Septant em ec'odad eke wɛl oc.

anake m'am ogɲ abɲ enɲɲ a; ow am yeɣm eke Nyam ec'es ew a ow ɔny ec'araɲɲ ŋ. † ²⁹ Eke wɛl erur eke k'im ey lɛc es nyam ec'akɲ iy'r mil a, ow it ke wɛl ikɲ anym ɔny awɲ'n gbuɲ ke wɛl ɔtu ey in ec'akɲ ot in eci mob a fɛɲ.

³⁰ Eɣɲ ek'anm em ab a, el em ec'ifnu, etɲ eɣɲ eke ɛluam im abu s'asm Nyam ec'ey luku a, am ɔmun el es. ³¹ Na sosisem a, m'am dad ɔny: wɛl ɔtu eke k'oc aɣɲ e sikpl owi lele wɛwr owi eke dad ab ab a ap el; † gbeko eɣɲ eke dad odad ɲuɲ ok Abɲ Lala af a, Nyam k'ow ocm apm'n. ³² Eɣɲ fɛɲ eke dad odad ɲuɲ ok eɣɲ ec'Iy af a, Nyam b'ow oc ap'r; kɔ eɣɲ yec'eke dad odad ɲuɲ ok Abɲ Lala af a, ke ow ɛl yefɛnyana, ke ow ɛl efi, Nyam k'ow ocm apm'n.»

Likɲ lele in ec'ey ab

Luk 6.43-45

³³ «Kòkr likɲ akpl, in ec'ey a yeɲi b'ow akpl; kòkr likɲ ɛl likɲ ɲuɲ, in ec'ey a yeɲi k'ow akplm, aɲke wɛl b'uw likɲ fɛɲ any in ec'ey ɔsu ab em. ³⁴ ɔny morɲɲ, ayaf ɔtur eke ki dadr ów amamn, ɔny ek'eel aɣɲ enɲɲ ab ee? Low yec'a ek'iy erm em gbɔɲ a anake nɛny bi dad elu ɔkm a. ³⁵ Eɣɲ mamn, in em ec'ow amamn eke b'anɲ a anake li b'oc l'ɛlu ɔkm a; etɲ eɣɲ ɲuɲ, in em ec'ow enɲɲ eke b'anɲ a anake li b'oc l'ɛlu ɔkm a. ³⁶ M'am dad ɔny eke jej ok e lɛɲɲ a, sodad eke aɣɲ dad esɛ odad ɔfr af a, -li b'ow -l'awl; ³⁷ aɲke ɲ ec'odad ebl em wɛl b'ow jej ɲ e low ok eɣɲ'ɲ low oglog ɔb'ɲ low.»

Farisiel am ibrm eke Jesu ki kok mɛny ewr nyam

Mark 8.11-12; Luk 11.29-32

³⁸ Etɲ ol e low yeɣm esɛl bɛb lele Farisiel bɛb ab am dad Jesu esɛ: «Low yeɣm aɣɲ es, s'am erur eke k'ɛlu mɛny ewr nyam ɔkm yeɣm ey.» ³⁹ Jesu dad el ninɛ: «Yeɣenyana ec'agɲ enɲɲ amua ek'ijm nɛny nyam Nyam ec'any af a, am ibrm mɛny ewr, † kɔ wɛl k'ow kokm mɛny ewr kaka ɔom el ek'ow elm kokoba ɔb es Jonas ec'a cɛ. ⁴⁰ Tasi em a esɛ elɛl eke Jonas anɲ ɔcn gbɛl a lokm ij sɛɣɲ nyahan ncok lele lɛɲɲ owr ab a, ɛbɛn nyam coco eɣɲ ec'Iy yeɲi b'ow anɲ wus em ij sɛɣɲ nyahan ncok lele lɛɲɲ owr ab. ⁴¹ Jej ok e lɛɲɲ a, Ninif eyɲ b'ow igb yeɣenyana ec'agɲ ec'any af, etɲ b'ow ɔb el low, aɲke el, eke -l'iri Jonas eci Nyam odad a, -l'itɲɲ erm em. Etɲ kin eɣɲ anɲ ek'agb akm Jonas! ⁴² Jej ok e lɛɲɲ a, Seba ec'es ew lis a b'ow igb inym es yeɣenyana ec'agɲ a ec'any af, etɲ b'ow ɔb el low, aɲke n'anɲ usu kpekpe l'ow yec'etɲ ke l'iri eke li k'iri Salomɔ eci sɛwr e sodad a. † Etɲ kin, eɣɲ anɲ ek'agb akm Salomɔ!»

Abɲ ɲuɲ ek'ey ɔkm eɣɲ em a ɔtu ek'ɛwl ow

Luk 11.24-26

⁴³ «Ek'abɲ ɲuɲ nyam anɲ eɣɲ em ey ɔkm a, li b'anɲ usu wɛwɛ n'am rereb usu a, n'am ɔl usu eke li k'ir. Eke sica n'ɛɲnm a, ⁴⁴ ke n'am dad in em l'esɛ: “M'ow m'ɛwl m'im m'ey em ec'akɲ a eke m'anɲ m'ey ɔkm a.” Eke li b'ɛwl mɛny l'ow a, li b'ɛkn eke wɛl apl akɲ ab es ayl, wɛl nyinyimn ow akpl etɲ eɣɲ irm em. ⁴⁵ Sica li b'ɛwl n'im l'esɲ lawlɛl abɲ enɲɲ lobɲ ek'unɲ akm'n, -li b'okɲ af -l'ir yogɲ. Ow e jam a, abɲ amua b'ijr eɣɲ na gbɛr akm krɛkrɛ ec'a. Yeɣenyana ec'agɲ enɲɲ ec'a yeɲi, ɛbɛn ow b'ow el.»

† **12:28** Jesu fifn Satan ec'es ew ab es. ɛkn Luk 10.18. † **12:31** Wɛwr owi eke dad a:odad na Grɛk em a, wɛl ɔtu eke k'itɲɲ sɛc'em dad esɛ wɛwr owi eke wɛl dad ok Nyam af. † **12:39** ɛkn 1 Korɛnt 1.22. † **12:42** ɛkn 1 ɛb Ebu 10.1-10.

*Jesu lis lele lisijimel ab e low**Mark 3.31-35; Luk 8.19-21*

⁴⁶ Eke Jesu odad anɲ nɛnym am dad aɲ a, kpɛkɲ lis lele lisijimel ab ow inym es gben eke ki dad'r odad. ⁴⁷ Eɲɲ nyam dad Jesu nine: «Kin esɲ lele esɲ jimel ab ek'ow inym es gben. -N'am erur eke -li ki dad'ɲ odad.» ⁴⁸ Jesu dad eɲɲ a nine: «Kɔ bwo el em lis ee? Etɲ kɔ bwo el el em lisijimel ee?» ⁴⁹ Etɲ n'am ɔkɲ jam esel a abu li dad l'esɛ: «Kin em lis lel em lisijimel ab ek'anɲ aɲa, ⁵⁰ aɲke eɲɲ kaka fɛɲ eke bi kok Es ek'anɲ afr ec'erur a, el em lisijim, em lisijow lel em lis ab.»

13*Wus akpasu yar e nyandre em odad**Mark 4.1-9; Luk 8.4-8*

¹ Lɛɲɲ a cɛ, Jesu anɲ akɲ a † ey ɔkm etɲ im sig es mij saw eke ki yɛgm aɲ low. ² Aɲɲ nɔnɔ ar elul il em; na sɔsiem l'ey mijetɲ nyam em li sig es. Kɔ bieku a gbe inym es mij nɛny a. ³ N'am dad wɛl ɔw nɔnɔ nyandre em l'esɛ: «Lɛɲɲ nyam, eɲɛ ewl es nyam im ɔgm am ewl eɲɛ. ⁴ Eke n'am ufɲ eɲɛ ey ab es a, † bɛb ok ebr af etɲ ɔr ow sus ij. ⁵ Bɛb ok mebn wus af, usu eke sɛc enym. Kpɛkɲ -l'eli, sɛc a ek'enym a sɔsiem. ⁶ Kɔ eke ligbn ow afr a, l'ebal eɲɛ a eke eli ok ɔkm a etɲ li wɛwr wɛl es aɲke min onym el wus tasi. ⁷ Bɛb ejeci ok usu eke mirɲ anɲ. Mirɲ a eli ony awɲ el es. ⁸ Gbɛko eɲɛ ey a e bɛb ok wus mamn af etɲ il ewɲ: bɛb ony likɲ lele lɛw ab, bɛb ony ekɲ nyahan, etɲ ow e bɛb a, ekɲ yen.» ⁹ Etɲ Jesu igɲ af dad nine: «Eke ony ɔru eke k'irir, ke irir senyn senyn.»

*Jesu b'oc nyandre odad yɛgmn aɲ low**Mark 4.10-12; Luk 8.9-10*

¹⁰ Jam esel a ow titm Jesu etɲ am ibrm'n esɛ: «Kɔ bla etɲ bi dad el odad nyandre em ee?» ¹¹ Li dad wɛl nine: «ɔny, eɲan Afr eci gbɛɲɲɲɲ usu a ec'ow a eke lol es a ec'any uw, kɔ el -n'ɛɲnm. ¹² Tasi em a, eɲɲ ek'ɛɲɲ any uw a, wɛl b'ow obn'n etɲ ow b'ow ufur es; kɔ eɲɲ ek'ɛɲɲm a, tɛl a eke ɔtu eke k'anɲ'n a, wɛl b'ow eb. ¹³ Ow sɔsiem mi b'oc nyandre em mi dad el odad, aɲke -li bi lɛr kɔ -l'ɛknm, etɲ ow b'ok el ɔru em yeɲi kɔ -l'irimm, etɲ ow ɔkm el es sos em. ¹⁴ Eɲɛn eke Nyam ec'odad eke dad el Esayi eci kokoba ɔb em a, ey ɔkm sodad amua em ana: Ow b'ow ok ony ɔru em senyn senyn, kɔ k'ow irimm; b'ow lɛɛr senyn senyn, kɔ k'ow ɛknm.

¹⁵ Tasi em a, aɲɲ amua na itɲɲ ew tuɔtuɔ;

-li babl ɔru es,

-li bubur anyamn

yec'etɲ ke el ec'anyamn k'ɛknm,

ke el ec'oru a k'irim ɔw,

el eci nuɲ em ony a k'anm es,

-l'ɛwlmn -l'owmn em ogɲ bake m'ɛwlm el. †

¹⁶ ɔny ec'a, sos em ɔtu eke k'ɲɲ ony aɲke ɔny ec'anyamn am ɛkn es etɲ ɔny ec'oru am iri ɔw! ¹⁷ M'am dad ɔny nawrɛ em: kokoba ɔb esel nɔnɔ

† **13:1** akɲ a:ɛkn Mark 2.1 lele akr otar ab ab. † **13:4** Eke eɲɛ ey a eke jwifel a k'ewl a ew toni toni ey a, -l'agbrm ɔmu -l'okm em, kɔ -li b'ufɲ es wus a eke -n'ɔmun ab af. † **13:15** Esayi 6.9-10, Septant em ec'odad eke wɛl oc.

lele agn ek'ij neny nyam Nyam ec'any af ab a erur eke k'ekn low na eke am ekan a, ko -l'eknm, iri low na ek'am irir a, ko -l'irim.» †

Wus akpasu yar a ec'akr otar

Mark 4.13-20; Luk 8.11-15

18 «Irir egb ewl es ec'odad a e nyandre. 19 Ebr ab af a eke egb a ok a, el agn a eke b'iri wel am dad gbrenḡbi usu a ec'odad ke éwm erm af a, agn low nḡn es b'ow oc yec'a eke wel ewl el ec'erm em a. 20 Mebn wus a eke egb a ok a, el agn a eke b'iri Nyam ec'odad ke kpekḡ b'eb'r sos em inḡ em a. 21 Gbeko -li yebmn odad a okm min el em, -li b'éw erm af tel ce. Eke sica sos es ow owi oglog gbre ij owi b'ow Nyam odad a sosiem a, -li b'egbr omn a fafa. 22 Wus a eke mirḡ nono anḡ af ke egb a ok af a, el agn a eke b'iri Nyam ec'odad, ke emeny b'eb'r wus na ec'ow a e low ermij a. -Li b'ol ob ony es. Ermij owi amua b'ejū el, b'awḡ odad ab es, etḡ ow ósum ey kaka. 23 Wus mamn a, el agn a eke b'iri Nyam ec'odad ke b'éw erm af a. -Li b'osu ey: beb ec'a likḡ lele lew ab oglog ekḡ nyahan etḡ beb ec'a ekḡ yen.»

Nyandre em odad suw enḡ eci

24 Jesu am dad el nyandre em odad ejeci ese: «Kin Afr eci gbrenḡbi usu a eci lele eke anḡn: eḡn nyam ewl egb amamn in ec'ogm a. 25 Ncok nyam, eke agn a feḡ am eru memn a, in ec'ifnu nyam ow ewl suw enḡ egb ab em etḡ im. 26 Eke egb a eli bake il ewḡ a, suw enḡ a yeḡi eli ok okm. † 27 Ogḡ es a eci juma kok esel a ow am dad'r ese: “Égḡ gbél, ko ow elm egb amamn ewlm ḡ ec'ogm a ee? Etḡ ko bogḡ suw enḡ amua anḡ ow ee?” 28 Li dad wel nine: “Ifnu nyam e low eke kok ana.” Juma kok esel a ibrm'n nine: “Erur eke si k'im s'iri suw enḡ ab es ee?” 29 Li dad nine: “Njan, anke ow eci es iri em a, otur eke k'irir egb amamn ab es. 30 Yèbr el -l'okr af -l'agb toḡ ke ow ít egb ub e leḡḡ a, ke sica yogḡ, m'ow mi dad egb ub esel a m'ese: Ikḡn anym irir suw enḡ ab es awḡ es eku eku ofḡn, ke sica ókr egb a, em ec'egbel ab em.” »

Likḡ e liy ec'odad nyandre em

Mark 4.30-32; Luk 13.18-19

31 Jesu am dad el nyandre em odad ejeci: «Afr eci gbrenḡbi usu a anḡ ese likḡ e liy nyam ek'igḡ nyam oc ewl in ec'ogm af. 32 L'el egb ey a feḡ em eci likekli tasi; ko eke l'eli a, l'el egb ewlu ab em e likḡ ligbel tasi. L'el likḡ toḡ batḡ or b'ow us mel in ec'al ab em.»

Nyandre em odad ek'el lijru eci

Mark 4.33-34; Luk 13.20-21

33 Jesu am dad el nyandre em odad ejeci: «Afr eci gbrenḡbi usu a anḡ ese lijru eke yow nyam oc wuwlm ma † toy likḡ lele yen ab toḡ bake ma a nimum inḡ eb es ab af.»

34 Jesu am dad dedeku a ow amua feḡ nyandre em; li dádm wel low ek'ow elm nyandre em. 35 Li bi kok eben yec'etḡ ke kokoba ob es ec'odad a iy neny: *M'ow mi dad el odad nyandre em, m'ow m'ow el ow eke lol es wus eci nuḡ ob em etḡ a ec'amani.*†

Jesu am otar nyandre em odad a ek'el suw enḡ a e low akr

† 13:17 Bèbmn 1 Pier 1.10-12. † 13:26 Eke egb amamn a b'il ewḡ a, suw enḡ amua ab -li b'otarir es. † 13:33 ma:Grek em odad a eci iri tasi a el farin. † 13:35 Selu 78.2.

³⁶ Sica Jesu elu bieku ab es etj im akj. In e jam esel a im titm'n etj am ibrm'n ese: «Òtar nyandre em odad a ek'el suw enjaj ek'anj ogm a e low akr ok ey.» ³⁷ Jesu dad nine: «Egñ ec'Iy anake ewl egb amamn a; ³⁸ ogm a, ke wus na nimum ana; egb amamn a el agñ a eke b'elum gbrenjgi usu a eci low; suw enjaj a, el agñ a eke b'elum agñ low njaj es e low a; ³⁹ ifnu a eke am ewl suw enjaj a, ke agñ ana; egb ub a, ke jej ok e legñ ana; etj egb ub esel a ke afr erm esel ana. ⁴⁰ Eße elel eke wel am iri suw enjaj es eke wel k'owl al em a, eben eke ow b'ow el jej ok e legñ ec'ab ana: ⁴¹ egñ ec'Iy b'ow erm in ec'afr erm esel a, -li b'ow -n'onj agñ a feñ eke b'irmn el lawlel ec'omn a lele ow enjaj kok esel ab ab -l'ot es gbrenjgi usu a, ⁴² ke -l'ot -l'owl wel al gbél ab em; yogñ anake ojñ ikñ lele an em sasagr ab b'ow anj a. ⁴³ Kó sica agñ a eke ij neny nyam Nyam ec'any af a, b'ow jejn ese lighn af el Es eci gbrenjgi usu a. Ek'onyn oru eke k'irir, ke irir senyn senyn.»

Nyandre em odad ek'el ob ony a eke lol es a eci

⁴⁴ «Afr eci gbrenjgi usu a anj ese ob ony eke lol es ogm nyam af. † Egñ nyam iwr ob ony na es etj emeny oc lol' es ogm a. Sos em inj'n tonj batj n'im l'ol ob feñ eke n'onj a l'ij, etj l'ewl l'ow l'ol ogm a.»

Nyandre em odad ek'el miyob eci

⁴⁵ «Afr eci gbrenjgi usu a anj ese an olu nyam ek'am ol miyob amamn es af. ⁴⁶ Eke n'ejñ an gbél e miyob nyam a, n'im l'ol ob feñ eke n'onj a l'ij, etj l'ol miyob a.»

Nyandre em odad ek'el muw eci

⁴⁷ «Emeny Afr eci gbrenjgi usu a anj ese muw eke wel ok ke ony ocn ernj erñ feñ af. ⁴⁸ Eke ow b'iy a, mij juma kok esel a b'odu ow'r ákraf ke ok es am jej ocn ab es: -li b'ok amamn a mulu em, ke -l'owl yec'eke akplm a. ⁴⁹ Jej ok e legñ a, eben ek'ow b'ow el ana: afr erm esel b'ow ow k'pab agñ enjaj a es, amamn a e lis, ⁵⁰ ke owl el al gbél ab em. Yogñ anake ojñ ikñ lele an em sasagr ab b'ow anj a.»

Ob ony owr lele ob ony sig ab

⁵¹ Jesu ibrm el nine: «Kó irir ow a feñ ee?» -L'egñ nine: «Ee.» ⁵² Etj ca li dad wel nine: «Eben eke ol eci low yegm es feñ ek'am el Afr e gbrenjgi usu a ec'egñ a, anj ana. N'anj ese akñ es nyam eke b'elu in ec'ob ony okm low yegm owr em lele low yegm esig em ab af.»

Nasarət bajñ eyñ úbm Jesu nawre

Mark 6.1-6; Luk 4.16-30

⁵³ Eke Jesu dad nyandre em odad amua bake ow uwr a, l'igb yogñ ⁵⁴ n'im eb ab em eke n'anj l'agb a. N'am yegm agñ low yogñ eci Nyam nuñ ignj usu a tonj agñ a feñ ek'anj yogñ a low iti any afñ es. -N'am dad -l'ese: «Bogñ nuñ em ony na anj ow'r ee? Ayaf l'otu eke li ki kok sakrowa amua ee? ⁵⁵ Kó ow elm ogog es odu es a ec'iy ab ee? Kó ow elm Mari elm lis ee? Kó Jak, Josef, Simó lele Jud ab elm lisijimel ee? ⁵⁶ Kó lisijowel feñ irm ey ab ee? Kó abusu ikñ na bogñ n'ejñ ee?» ⁵⁷ Etj ow amua feñ óom abusu eke -li k'onj omn Jesu em. Etj Jesu dad el nine: «Usu a feñ wel b'onj kokoba

† 13:44 Jesu eci legñ ab em a, sakp nono agñ b'agbr nomu el ec'ogm a ok el ec'ob ony em, yec'etj ke egñ k'iy. Sakp oglog -li b'ijl usu a eke ob ony a anj ab es. Musu em agñ ejeci b'uuyum ab ot. Jwifel ec'ol em a, ob ony feñ eke lol es egñ ec'ogm a, el ogm es a eci.

ob es ec'elum, ek'ow elm in ec'eb ab em lele in ec'akn ab ce wel onym in ec'elum.» † 58 Yogn eci sakrowa a eke Jesu kok a tel ce, el eci onm a eke n'onym a sosiem.

14

Jan mij ok nun es e luw owi
Mark 6.14-29; Luk 9.7-9

¹ Lagn ab em a, Galile eci es ew es Erød Antipas am iri Jesu eci nin ek'am il e low. ² Li dad in eci juma kok esel a nine: «Egn a Jan mij ok nun es! L'igb luw em, na sosiem anake n'am ony abusu li kok sakrowa a.»

³⁻⁴ Kin elel eke Jan mij ok nun es a e luw owi a ecr: Erød Antipas oc lisijim Filip e yow Erodia, etn Jan im dad Erød nine: «Ow itm eke k'oc esn jim e yow.» † Etn ow sosiem Erød on abusu wel ony Jan ok ngbraka elu sobel em. ⁵ Erød am erur eke k'ibi Jan, ko n'am uru Jwifel a, anke -li b'oc Jan ese kokoba ob es af.

⁶ Gbeko sica Erød e mew ec'es gbegbl e lagn ab em a, Erodia jow ub ej etu a eke wel esn a ec'any af. In e low inn Erød sos em ⁷ ton l'egn l'eb eke li k'onj ow ob fen eke ow b'ow ibrm a. ⁸ Erodia ec'ow om ebl em, jow dad Erød nine: «Òc Jan mij ok nun es eci nun a wayas em is'm anja!»

⁹ Eb ebu a sos ow es; gbeko eke l'ij neny etu a ec'any af a, l'elu abusu es eke li k'onj ow. ¹⁰ N'onj egn im sobel em ubr Jan mij ok nun es nun. ¹¹ Wel oc nun a wayas em ow on dedyowli a etn l'eb n'onj lis. ¹² Ek'ow a ec eben a, Jan eci jam esel a ow oc in e sos megl a im oc es, etn im ewl Jesu amani low na ek'ey a eci.

Jesu iyr agn ek'afn fandi yen es lok
Mark 6.30-34; Luk 9.10-17; Jan 6.1-14

¹³ Eke Jesu iri Jan e low na a, l'igb yogn mijetn em eke li k'im in sony usu saw em, ko agn a uw any; -l'ok okm seb a ek'ann yogn ab em, etn mij neny a -n'am us Jesu jam lakr em. ¹⁴ Mijetn a b'itr es eke Jesu b'us es a, l'ekn agn nono; wel e low ony'n sornj etn kpekj n'am ewlm el ec'olu a.

¹⁵ Eke lagn ew es a, in e jam esel a ow titm'n etn am dad'r ese: «Lagn ec, etn emeny usu na yeji ew usu saw em. Òk agn ab es im banj banj ek'ann saw saw anja a yec'etn ke -l'ol ob ij.» ¹⁶ Jesu dad el nine: «Ow itm eke -li k'im; ony obi, onj el ob -l'ij!» ¹⁷ -Li dad ow nine: «Futufutu yen lele on yony ab ce anake s'onym ab anja a.» ¹⁸ Jesu dad el nine: «Òtr isr'm anja.»

¹⁹ Etn emeny li dad agn a eke k'ok es suw ab af; sica l'oc futufutu yen a lele on yony ab ab, l'igbl any ogn afr etn l'elu Nyam bia. Li bubr em n'onj jam esel a etn -li cec -n'onj agn a. ²⁰ El fen -l'ij ob lok iy el etn emeny ow wal es. Jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku, etn ow iy mulu lew yony. ²¹ Agn a fen ek'ij ob a otu eke k'ij agn fandi yen; wel awlm oyow lel ey ab.

†

Jesu am an es mij lekpl ab af
Mark 6.45-52; Jan 6.15-21

²² Kpekj eke ow b'uwr a, Jesu on jam esel a ok mijetn ab em eke k'ikn anym im mij lekpl a e jam a, ke n'ann in obi l'afl agn ab es. ²³ Eke l'afl wel

† 13:57 Bèbmn Luk 4.24, Jan 4.44, lele Jan 6.42 ab ab. † 14:3-4 Jwifel ec'ol em a, ek'esnj jim ann ow, ow itm eke k'eb in e yow el n eci. Ekn Ob Ap 20.21. † 14:21 Oyow a lel ey ab ab ok es saw em; etn egn a yeji ok es saw em.

es a, l'uyu lafeny ab af eke li ki ḡḡḡ Nyam. Eke læḡḡ ew es a, n'anny yogḡ in sony. ²⁴ Mijetḡ a gbē, wus ab a, n'im kpekpe, mra am elul il anḡe læf am elu ɔbr'r. ²⁵ Eke læḡḡ am eny ow a, Jesu am an es mij ab af im eḡḡ in e jam esel a. ²⁶ Eke -l'ėkan Jesu am an es mij af a, -li kpikpr̄m es etḡ -li dad nine: «Na ɔḡnabḡ!» Etḡ -n'am ɔḡ erḡḡ ebl em. ²⁷ Gbēko kpekḡ Jesu dad el nine: «Er̄m ɔny usu lokm! Erḡḡ k'ony ɔny! Kɔ em!» ²⁸ Pier ɔdu odad eb etḡ dad'r nine: «Eḡḡ gbēl, eke ow el ḡ tasi, ke ɔḡ abusu m'an es mij ab af m'ow m'ehḡḡḡ.» ²⁹ Jesu eḡḡ dad nine: «Ōw!» Pier ey ɔkm mijetḡ ab em etḡ am an es mij ab af im eḡḡḡ. ³⁰ Gbēko eke l'ėkn læf a e læc ek'am elu ɔkm a, erḡḡ ow'r sos etḡ n'am emn. L'elu lebl li dad nine: «Eḡḡ gbēl, èb elu'm es!» ³¹ Kpekḡ Jesu eḡḡḡ abu es ɔny'n, etḡ dad'r nine: «ɔmm ew'ḡ fuēfuē tasi! Kɔ bla etḡ bēbar ee?» ³² El yony mum -l'ok mijetḡ ab em etḡ læf a irm es. ³³ Ow ɔḡ jam esel a ek'annḡ mijetḡ ab em a, ok ɔwrɔkp wus Jesu ec'any af etḡ am dad esē: «Ḳ gbē Nyam ec'Iy tasi!»

Jesu ewlm ólu Genesaret wus af
Mark 6.53-56

³⁴ Eke Jesu lele in e jam esel ab ab ubr mij lekpl a e jam a ke -l'itar es Genesaret wus af a, ³⁵ yogḡ ec'agḡ a uw Jesu any etḡ ewl susu a fēḡ in ec'ow ec'amani. Etḡ wēl ot ólu fēḡ is'r. ³⁶ -N'am ḡḡḡ ow eke ow ki yēb wēl itḡḡ in e mob sus em a ec'enyembri a cē abu, etḡ agḡ a fēḡ ek'am itḡḡ in e mob sus em a abu a, am ewl.

15

Ey lagḡel ec'eb ir owi
Mark 7.1-13

¹ Sica Farisiel lele ol eci low yegm esel ab annḡ Jerusalem ow eḡḡ Jesu etḡ am ibrm'n esē: ² «Kɔ bla etḡ ḡ e jam esel a éluam ey lagḡel ec'eb ir owi a † ek'ɔḡ ey a ee? Tasi em a, low yegm a am ibrm eke wēl ki yɔḡ sabu gbunḡ ke ij ob, kɔ -li kokmn.» ³ Jesu dad el nine: «Etḡ kɔ ɔny, bla sosisem etḡ ɔny ec'eb ir ec'ów a sosisem éluamn Nyam ec'ol ab ee?» ⁴ Tasi em a, Nyam dad nine: *Elum asḡ lele esḡ ab*, etḡ emeny: *eḡḡ eke bi yayr es lele lis ab a, l'it eke wēl k'ibi'r.*† ⁵ Kɔ ɔny, ɔny e low yegm ab em bi dadr esre: ek'eḡḡ nyam in dad ow es oglog ow lis in esē: “Ōb a eke mi k'ɔḡḡḡ ḡ ec'abu elum ec'a, m'oc m'ew es Nyam ec'egb wawr eci,” ⁶ ke eḡḡ ikḡ na, ɔny ec'a, yec'eke li k'ɔḡḡ es a, † n'ḡḡḡḡ ow e low em ḡ.† Eben eke b'isr Nyam ec'odad ab es ɔḡḡ ɔny ec'agḡ em ec'ów a usu ana! ⁷ ɔny, agḡ enyembri yony yony esel! Nawre tasi, Esayi dad ɔny e līs e low na in e kokoba ɔb ab em:

† 15:2 *Ey lagḡel ec'eb ir owi*: eke Jwifel ok ɔkm madu ɔkr em a, el ec'eb ir a titḡḡ nɔnɔ. Ow ɔḡ ol e low yegm esel a ɔb nunḡ am obn Moıs ec'ol a ek'ow k'okr af eb ir owr na ab. Sol a eke -l'oban a lele Moıs ec'ol ab ab ɔny any nyam coco. *Yɔḡ sabu*: ow elm mij ok a eke b'ony eḡḡ eci sos af e sibr a oc es a, kɔ mij ok a eke b'ayal eḡḡ abḡ em Nyam ec'any af a. Nunḡ ob em a, mij ok na ow el egb waw esel cē ki kok (ɔkm Ok 30.18-21). Gbēko Farisiel b'erur ek'ow k'el Nyam nunḡ ign esel a fēḡ ki kok eben. † 15:4 ɔkm Ok 20.12; Ol ɔkn 5.16; ɔkm Ok 21.17; Ob Ap 20.9. † 15:6 *yec'eke li k'ɔḡḡ es a*: Matie eci silēl esig oglog em a, *yec'eke li k'ɔḡḡ es oglog lis a*. † 15:6 Eke eḡḡ nyam bi dad lis lele es ab esē: “Ob na, Nyam ec'ob ap,” ke ow ec'iri a ok sakp yony ḡ: 1) Nyam ec'ob eke n'am ɔḡ, oglog 2) ow ew esē ob eke n'ɔḡḡ Nyam af ḡ; tasi em a, ow elm Nyam n'ɔm, kɔ es lele lis ab k'otum eḡḡḡ ḡ. Ol e low yegm esel bēb ec'a, low eke eḡḡ eb a, ek'ow el nyamb owi yeji, ow it eke ki kok (Ol ɔkn 21.21-23). -Li bi tutr eke neny ij na agb akm eḡḡ es lele eḡḡ lis ab ec'elum (ɔkm Ok 20.12). Tasi em a, agḡ bi wewlm ol meny el eci sel es okr eci.

⁸ Nyam dad eke:

“Aḡḡ amua na neny em ɔfr ɔfr -n’am kɔklm im, kɔ el ec’erm a kpab es em e lís.

⁹ Nun ɔfr ɔfr aḡḡ amua am iḡḡ’m,

anke aḡḡ em ec’ów anake -li b’oc -li yeḡmn aḡḡ low a.” †

Ów eke b’ɔḡ eḡḡ úwm anḡ

Mark 7.14-23

¹⁰ Sica Jesu esḡ dedeku a etḡ am dad el ese: «Ìḡḡn lɔru es irir low na senyn senyn: ¹¹ ow elm ob eke b’ey eḡḡ nenym a, ɔɔm eḡḡ uwm anḡ, kɔ low eke b’anḡ eḡḡ nenym ey ɔkm a, low na anake b’ɔḡ eḡḡ úwm anḡ a.»

¹² Low na af jam esel a ow eḡḡ Jesu etḡ am dad’r ese: «Odad na eke dad Farisiel iri a, kɔ uw any ek’ow ey el sos em ee?» ¹³ Li dad nine: «Likḡ feḡ ek’elm em Es ek’anḡ afr eci likḡ ek’ewl a, li b’ow l’iri ow es. † ¹⁴ Eḡbr el es, -l’el ány eflu ek’am nyimn ány eflu! Ek’any eflu nyam am nyimn any eflu ejeci nyam, el yony mum -li b’ow -l’ok nɔmu nyam em.»

¹⁵ Pier ɔdu odad eb etḡ am dad’r ese: «Ótar nyandɛ em odad na e low akr ok ey.» ¹⁶ Jesu dad nine: «Kɔ ɔny bɔbɔ yeji, k’irimn low na eci nyandɛ ab ee? ¹⁷ Kɔ uwmn any eke ob feḡ eke b’ey eḡḡ nenym a, b’im ey lokm, ke sica n’anḡ lokm a l’ey ɔkm ee? ¹⁸ Low eke b’anḡ nenym ey ɔkm a, erm em ow b’anḡ ow; etḡ low na anake b’ɔḡ eḡḡ uwm anḡ a. ¹⁹ Tasi em a, sow tutr eḡḡ eke b’ɔḡ eḡḡ ibi eḡḡ, erum yɔw ejec’ab, ij nfaci, iy mil, ij danḡu yadḡ ke dád sodad eḡḡ ok aḡḡ af a, erm em -li b’anḡ -l’ow. ²⁰ Ów amua anake b’ɔḡ eḡḡ uwm anḡ a! Ij ob ke kí yɔgm abu a ɔɔm eḡḡ uwm anḡ.»

Utuyɔw nyam ɔḡ ɔmn Jesu em

Mark 7.24-30

²¹ Etḡ Jesu igb yogḡ im Tir lele Sidɔn ab eci wus ab af. ²² Kpeḡḡ kin Kana wus af e yɔw nyam † ek’ir wus ikpr ab af a, ow eḡḡ’n etḡ am elu lebl dad ese: «Eḡḡ gbɛl, David e lilaw, ikḡ’m sɔḡḡ! Kɔ abḡ ḡḡḡ am ijr em jɔw gbɛ, ow k’akplm kaka!» ²³ Gbɛkɔ Jesu cicm sar okm’n es. In e jam esel a ow titm’n etḡ am dad’r ese: «Óḡḡ’n † kɔ n’am us ey jam l’ɔḡr ey nɔnɔ.» ²⁴ Jesu dad nine: «Nyam erm’m Israel ec’aḡḡ a ek’anḡ ese meceb ek’irm af a eci ce.» ²⁵ Kɔ yɔw a ow ok ɔwrɔkp wus in ec’any af etḡ dad’r nine: «Eḡḡ gbɛl, ikḡ’m sɔḡḡ!» ²⁶ Jesu dad nine: «Ow itm eke wɛl k’oc etuey ec’ob ij ɔḡ mɔwr.» † ²⁷ Yɔw a dad nine: «Eḡḡ gbɛl, tasi, gbɛkɔ mɔwr yeji, el eci es ew esel eci ob ij a ec’ekpr a eke b’anḡ tabl af ok wus a, -li b’ij.» ²⁸ Ow ɔḡ Jesu dad’r nine: «Oy! ɔmn agb’ḡ gbɛ! B’ow eḡḡ low a ek’am erur a.» Etḡ wanci ab af ce, yɔw a ec’iy a ewl.

Jesu ewlm ólu nɔnɔ

²⁹ Sica Jesu igb yogḡ im ey Galile eci mij lekpl a oḡḡ. † L’uyu ligigl nyam af li sig es. ³⁰ Aḡḡ nɔnɔ ow eḡḡ’n. -L’ism akr kpece esel, ány eflu, sos éyru, ebrmɛl, lele ólu ejeci nɔnɔ ab. -L’ok wɛl es Jesu ec’any af etḡ l’ewlm wɛl.

† **15:9** Esayi 29.13, Septant em ec’odad eke wɛl oc. † **15:13** Sakp nɔnɔ, Nyam b’oc likḡ dadr odad nyandɛ em ok Israel af. Selu 1.3; Esayi 60.21. † **15:22** Yɔw a, Israel ec’efnu esig ab em ec’eḡḡ: ow elm Kana ek’anḡ Galile a e yɔw. † **15:23** Óḡḡ’n:odad na Grɛk em a, wɛl ɔtu ek’itḡḡ ejec’em dad ese ɔḡ’n ob a eke n’am ibrm a. † **15:26** mɔwr:Jwifel b’oc aḡḡ ek’elm Jwifel a ese mɔwr af. † **15:29** Jesu igb yogḡ im ey Galile eci mij lekpl a oḡḡ:ow am yeḡm eke n’im l’ey Nyam any uwm esel eci wus ab af. Mark 7.31.

³¹ Eke -l'ëkan ëbrmël dad ów, sos éyru ewl, akr kþæce esel an es lele ány eflu ek'ëkn es ab ab a, aḡḡ a low iti any afḡḡ es etḡḡ -n'am kòkḡm Israel e Nyam a.

Jesu iyr aḡḡ fandi yar lok

Mark 8.1-10

³² Ëmeny Jesu esḡḡ in e jam esel a etḡḡ dad nine: «Aḡḡ amua e low am ony'm sòḡḡ, anke kin seḡḡ emum nyahan eke -n'anḡḡ em ab ke -n'onym ob kaka eke -li k'ij. M'erurm eke mi k'òḡḡ el -n'im namḡ; ejagb -l'òtu eke -li k'ëḡḡ es abur.» ³³ Jam esel a dad'r nine: «Kò usu saw em aḡḡ, bogḡḡ s'òtu eke si k'ëḡḡ ob ij s'òḡḡ aḡḡ amua ij lok iy ee?» ³⁴ Etḡḡ Jesu ibrm el nine: «Kò futufutu abi onymn ab ee?» Etḡḡ -li dad nine: «Futufutu lòbḡḡ lele òcn ekekey abi ka ab.» ³⁵ Ca li dad aḡḡ a eke k'òk es wus. ³⁶ Etḡḡ l'ot futufutu lòbḡḡ a lele òcn ab ab, l'ëlu Nyam bia, li bubr em n'òḡḡ in e jam esel a, etḡḡ -li cec aḡḡ a fëḡḡ. ³⁷ El fëḡḡ -l'ij lok iy el. Jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku, etḡḡ ow iy mulu egbel lòbḡḡ. ³⁸ Aḡḡ a ek'ij ob a ij aḡḡ fandi yar, wel awlḡḡ òyòw lele etuey ab. ³⁹ Eke sica Jesu òḡḡ bieku a im a, l'ëy mijetḡḡ ab em etḡḡ n'im Magadan † eci wus ab af.

16

Farisiel lele Sadusiël ab am ibrm eke Jesu ki kok meny ewr nyam

Mark 8.11-13; Luk 12.54-56

¹ Farisiel lele Sadusiël ab ow eḡḡḡ Jesu eke k'ëbm'n. -L'ibrm ow nine: «Ëlu meny ewr nyam òkm yeḡḡm ey ek'ow el Nyam erm'ḡ.» ² Kò Jesu dad el nine: «[Lëḡḡ es ew em bi dadr esre: "Efi e lëḡḡ a b'ow akpl, anke afr ebl es." ³ Etḡḡ ibribr fafa, eke afr b'ibr es a, bi dadr esre: "Yefenyana nyam b'ow an." Lëḡḡ eci elel eke b'anḡḡ a b'uwr any, kò seḡḡ amua eci meny ewr a, òtumḡḡ uwmḡḡ any!][†] ⁴ Yefenyana ec'aḡḡ eḡḡḡ amua eke ijḡḡ meny nyam Nyam ec'any af a am ibrm meny ewr; kò wel k'ow kokm meny ewr kaka òcm el ek'ow elm Jonas ec'a cë.» † Etḡḡ l'ëlu wel es n'im.

Jam esel a low a k'okm es sos em kaka

Mark 8.14-21

⁵ Eke jam esel a im ok mij lekpl a e jam a, -l'ijl es eke -li k'oc futufutu. ⁶ Jesu dad el nine: «Ëwr erm! Òsur sos Farisiel lele Sadusiël ab eci lijru a e lis.» ⁷ Jam esel a am dadarir el òfr esë: «Eke s'ocm futufutu a sosiem anake n'am dad ów amua a.» ⁸ Jesu uw odad a eke -n'am dad ab any etḡḡ li dad wel nine: «Bla sosiem etḡḡ am dadr ony òfr em esre: "Eke s'ëbm futufutu a sosiem ee?" Kò k'irimḡ cë ee! ⁹ Ow k'okm ony es sos em cë ee? Futufutu yen a eke mi bubr em, m'òḡḡ aḡḡ fandi yen lele ekpr a eke wal es eci mulu abi a eke otr imn a, kò k'òknḡḡ ow e low ee? † ¹⁰ Etḡḡ kò futufutu lòbḡḡ a eke mi bubr em m'òḡḡ aḡḡ fandi yar a, lele ekpr a eke wal es a eci mulu egbel abi a eke otr imn a, k'òknḡḡ ow e low ee? † ¹¹ Òsur sos Farisiel lele Sadusiël ab e lijru a e lis. Kò ayaf òtur eke k'uwmḡ any ek'ow elm futufutu ec'odad mi dadm ony ee?» ¹² Ca jam esel a iri ek'ow elm lijru a eke wel b'oc kokr futufutu a ec'odad Jesu dadm el, kò Farisiel lele Sadusiël ab e low yeḡḡm a e low.

† 15:39 Ëkn Mark 8.10 ec'akr otar a. † 16:3 Matie eci silel esig nono em, wel éḡḡḡḡ sodad ek'anḡḡ ob na [...] ec'araḡḡ em a. † 16:4 Bëbmḡḡ Matie 12.39-40. † 16:9 Ëkn Matie 14.15-21. † 16:10 Ëkn Matie 15.32-38.

Pier dad eke Jesu in el Mesi

Mark 8.27-30; Luk 9.18-21

¹³ Jesu im ey Sesare Filip ec'eb em. N'am ibrm in e jam esel a l'ese: «Ayaf agñ bi dadr egn ec'Iy e lís ee?» ¹⁴ -Li dad nine: «Agn beb bi dad ese ñ Jan mij ok nurñ es, beb bi dad ese ñ Eli, etñ agñ likpr ec'a, -li b'oc'ñ ese Jeremi oglog kokoba ob es ejeci nyam af.» ¹⁵ Etñ Jesu ibrm el nine: «Kó ony obi ony obi a, ayaf b'ocar'm ee?» ¹⁶ Simo Pier dad nine: «Iñ Mesi a, Nyam a ek'anñ ovr ec'Iy.» ¹⁷ Ca Jesu dad'r nine: «Simo Jonas jim, † ehe él ñ eci, anke nawre ikñ na, ow elm egn elum okm dadm'ñ, kó em Es ek'anñ afr a. ¹⁸ Sica em, m'am dad'ñ m'ese: ñ Lob, † etñ lob ikñ na af, m'ow m'us em e Nyamel a.† Luw ec'abusu a k'otum onym lec in af. ¹⁹ M'ow m'otñ'ñ Afr e gbrenñ usu a eci sisafue a: low feñ eke b'ow ign wus af anja a, Afr b'ow ign; low feñ eke b'ow eb wus af anja a, Afr yeji b'ow eb.» † ²⁰ Jesu ijl in e jam esel a neny dad nine: «Ki dadr egn kaka eke m'el Mesi a.»

Jesu am ewar in e luw lele in e luw em anñ igb ab e low

Mark 8.31-9.1; Luk 9.22-27

²¹ Legñ a ce, Jesu ob nurñ am dad ulm in e jam esel a es ese: «Ow it eke mi k'im Jerusalem ke yogñ m'ij gbre nono, agñ ekpekp, egb waw esel egbel, lel ol e low yegm esel ab ab ec'abu em. Wel b'ow ibi'm etñ segn nyahan m'ow m'igb luw em.» ²² Eben a, Pier oc'r ab im saw em etñ am enym'n abr dad ese: «Egn gbél! Nyam ony oc'ñ es em! Low na k'ow eñnm'ñ legñ kaka!» ²³ Gbeko Jesu ewl sos meny etñ am dad Pier ese: «Satan, kpàb'm es lís! Ñ el em ec'ejagb us e lirikp, anke ñ e tutr a elm Nyam e tutr, kó agñ em eci.» ²⁴ Emeny Jesu am dad in e jam esel a ese: «Ek'egñ nyam am erur eke k'us'm jam a, ow it ke li kí tutrm in e lís owi, l'ábu in obi ec'olikñ a, † ke l'ús'm jam. ²⁵ Tasi em a, egn yec'eke b'ow erur eke ki dogñ in e sel a, b'ow irmn. Gbeko egn yec'eke b'ow irmn in e sel a em sosiem a b'ow eññ. ²⁶ Eke batñ egn nyam ony wus ec'ob feñ etñ l'irmn in e sel a, ke bla ow b'ow eel il ab ee? Kó bla ob iy egn otu eke k'oc soğr in e sel ab ee? ²⁷ Tasi em a, egn ec'Iy b'ow ow Es ec'anygbel ab em lele in ec'afr erm esel ab ab, etñ egn egn in eci es an ab em, li b'ow li soğ ow labm. ²⁸ Low nawre m'am dad ony: agñ amua ek'anñ anja a e beb b'ow ekn egn ec'Iy ow ese eb ebu af gbunñ ke -l'uw.»

17

Jesu itññ sos

Mark 9.2-13; Luk 9.28-36

¹ Eke segn nohon ec a, Jesu esñ Pier, Jak lele Jan ek'el Jak lisijim ab etñ -li kpab es -n'im saw em el sony lafeny gege nyam af. ² Jesu itññ sos el ec'any af: any am jejn'n ese ligbn af etñ in e mob sus em a ufu pum pum

† **16:17** *Simo Jonas jim*: Pier es e nin a, Jan (Jan 1.42) kó Jonas el in ec'esñ likpr em Grek em.

† **16:18** Pier e nin a e nyandre el lob. † **16:18** *m'ow m'us em e Nyamel a*: odad na em, Nyam ec'agn e low wel am dad, kó ow elm él. Bèbmn Efes 2.20. † **16:19** ... *ign...eb*: Grek em odad eci iri tasi a el...*awñ es...momu es*. Ol e low yegm esel e dad em a, es awñ lele es momu ab e nyandre el: iğñ low oglog eb low. Jwifel e Nyam nurñ ign em a, ol e low yegm esel a ony abusu ikñ na, etñ -li tutr eke ol eke -li b'onny -l'ew a, Afr yeji b'egñ eb. Sica Jesu eb ol e low yegm esel ec'usu a ese Nyam nurñ ign em ec'es ew es af, etñ n'am onñ Pier abusu na. Etñ ow e jam a, n'otñ jam esel a yeji (Matie 18.18; Jan 20.23). † **16:24** *l'ábu in obi ec'olikñ a*: èkn Matie 10.38 ec'akr otar a.

pum anŋ eŋe usuayl af. † 3 Etn kin, jam eŋel nyahan a ekn Mois lele Eli ab ek'ilm any am dad ów Jesu ab. 4 Etn Pier dad Jesu nine: «Egŋ gbɛl, ow akpl eke si k'anŋ aŋa! Ek'erur, aŋa m'ótu eke mi k'us nuŋ igŋ usu nyahan: ŋ e nyam, Mois e nyam lele Eli e nyam ab.»

5 Odad anŋ Pier nenyam am dad etŋ kpɛkŋ kin jru ek'am jejn ow ubur el es. Lebl nyam anŋ jru ab em am ikŋ dad eŋe: «Egŋ na el em ec'Iy eke m'erur tasi; m'oc em eci sos em inŋ feŋ m'elu'l em. Ìrir in e low!» † 6 Eke jam eŋel a iri lebl ikŋ na a, erŋŋ óny el afŋŋ es etŋ -li bubu any es wus.

7 Jesu im titm el, itŋŋ el abu etŋ dad el nine: «Ìgbr, k'úrur erŋŋ.» 8 -Li gbɛgl any ogŋ etŋ -l'eknm egŋ kaka ek'ow elm Jesu sóny ce.

9 Eke -n'anŋ lafeny ab af -n'am us es a, Jesu am ijl el neny dad eŋe: «Low na ek'ekan a, ki dadr kokr egŋ kaka toŋ bake egŋ ec'Iy ígb agŋ ek'uw ab em.» 10 Etn jam eŋel a am ibrm Jesu eŋe: «Dàd ey, kɔ bla sosiem etŋ ol e low yegm eŋel a bi dad ek'Eli in k'ow gbunŋ ke Mesi in ow ee?» † 11 Jesu dad el nine: «Tasi em a, Eli eke li k'ow ke ni nyímn ów a feŋ. 12 Gbɛkɔ m'am dad óny ek'Eli ow legŋ a etŋ, agŋ egŋm ebm'n etŋ kok'r low yec'eke -l'erurir a. Eɓen eke -li b'ow -li kok egŋ ec'Iy sos keskes ana.» 13 Sica jam eŋel a iri eke Jan mij ok nuŋ es ec'odad anake Jesu am dad el a.

Jesu ewlm iy nyam ek'abŋ nuŋ b'íjr gbre

Mark 9.14-29; Luk 9.37-43a

14 Eke Jesu lele in e jam eŋel ab ab ow ok yogŋ a eke bieku a anŋ a, egŋ nyam ow titm Jesu, ok ówrokp wus in ec'any af 15 etŋ dad'r nine: «Egŋ gbɛl, óny em ec'iy a eci sóŋŋ ikŋ. L'el krokro es etŋ ól a b'íjr'r gbre toŋ sakp nɔkɔ ec'a li b'ey alm, oglog mij em. 16 M'óc'r m'is ŋ e jam eŋel a kɔ -l'ótum -l'ewlam ow.» 17 Jesu ígbl lebl ogŋ dad nine: «Wew! Óny eel agŋ eŋunŋ eke ómn anm em tasi! Emeny seŋŋ abi m'it eke mi k'anŋ óny ab ee? Etŋ emeny sakp abi ow it eke mi k'egŋ low na m'eb ee? Ócr iy a isr'm aŋa.» 18 Jesu ócr abŋ nuŋ a abr ey ókm iy ab em etŋ l'ewl wanci ab af ce.

19 Jam eŋel a im titm Jesu saw em etŋ ibrm'n nine: «Kɔ bla etŋ ey s'ótum s'ónym abusu s'ogŋm abŋ na ee?» 20 Jesu dad el nine: «Óny ec'ómn a ufum es. Low nawre m'am dad óny: blel ónyŋ ómn ew likekli eŋe likŋ e liy af, ótur eke ki dadr ligigl na esre: "Ígb aŋa im yogŋ a", li b'ow n'im. Low kaka k'ow ótum akam óny. [21 Abŋ akpasu na, Nyam ŋɔŋŋ lele neny eŋŋ em ab ce wel ótu eke k'ogŋ'n.]» †

Emeny Jesu am ewar in e luw lele in e luw em anŋ ígb ab

Mark 9.30-32; Luk 9.43b-45

22 Legŋ nyam, jam eŋel a feŋ eŋanin Galile, etŋ Jesu am dad el eŋe: «Wɛl b'ow óny egŋ ec'Iy elu agŋ abu em, 23 ke -l'ibi ow; gbɛkɔ seŋŋ nyahan, li b'ow l'ígb luw em.» Ow sosiem jam eŋel a sos ów es nɔkɔ.

Wus labm e sóg

24 Eke Jesu lele in e jam eŋel ab ab ow ok Kapɛrnayum a, Nyamel gbɛl a eci wus labm eb eŋel a ow eŋŋ Pier etŋ am ibrm'n eŋe: «Kɔ óny eci low yegm es a, n'am sógm Nyamel gbɛl a eci wus labm ee?» † 25 Pier dad nine: «Njan, li bi sóg.»

† 17:2 Bèbmn 2 Pier 1.16-18. † 17:5 Bèbmn Matie 3.17; Selu 2.7; Esayi 42.1. † 17:10 Ekn Matie 11.14 ec'akr otar a. † 17:21 Matie eci silɛl esig oglog em a, wɛl éŋnm sodad ek'anŋ ob na [...] ec'araŋŋ em a. † 17:24 Egŋ igŋ ek'el Jwif feŋ k'íj akpo likŋ afŋ es a, it eke Nyamel gbɛl ab em k'ókɔl os lakpo lakpo feŋ (Ókm Ok 30.11-16). Ow bèbmn juma kok es nyam eci legŋ ikpr e labm sóg ab.

Wanci ab af a eke Pier am ey akɔ a, Jesu ikɔ anym eb odad etɔ dad'r nine: «Simɔ, kɔ ayaf am tutar ee? Wus na eci ɛb ebu a, kɔ bwo ki sɔg wus labm ɔɔ el ee? El ec'ɛb eyɔ a, kɔ etu aɔɔ ab ee?» ²⁶ Pier dad nine: «Etu aɔɔ a cɛ.» Af yogɔ Jesu dad Pier nine: «ɛb eyɔ a ɔnym labm sɔg ij. ²⁷ Gbɛkɔ s'erurm eke si k'ebal aɔɔ amua erm es. Na sɔsiɛm im mij lekpl ab em ɔwl ew; ɔcn kɛkɛɛ a eke b'ow ɔny a, fig in e nɛny a, b'ow eɔɔ os eke b'ow ɛbm ɔ lele em ab eci wus labm a eci sɔg. ɔc os a ow sɔg el ey ec'a.»

18

Eɔɔ ligbɛl ec'el

Mark 9.33-37; Luk 9.46-48

¹ Wanci ab af a, jam esɛl a ow eɔɔ Jesu etɔ am ibrm'n esɛ: «Afr eci gbɛɔɔɔgbi usu yogɔ, kɔ bwo ec'ɛɔɔ el ligbɛl ee?» ² Jesu esɔɔ iyli nyam ow, n'inyɔm ow es el ec'araɔɔn ³ etɔ li dad nine: «Low nawɛɛ m'am dad ɔny: eke itɔɔɔmɔn ɔnymɔn erm esɛ etuey af, k'ow ɔtumɔn eymɔn Afr eci gbɛɔɔɔgbi usu a. ⁴ Gbɛɔɔɔgbi usu a ec'ɛɔɔ ligbɛl a, in l'el eɔɔ a eke b'is es ke b'ɛwl anɔ esɛ iy na af a.»

ɛw erm ke k'ɛym sikpl em

Mark 9.42-48; Luk 17.1-2

⁵ «Eke eɔɔ eb ey amua em e nyam em sɔsiɛm a, ke em anake l'eb'm a. ⁶ Gbɛkɔ eɔɔ eke b'ow ɔny eɔɔ ek'ɔny ɔmɔn em em esɛ iy na af elu wus a, low ɔny a eke li k'ɛɔɔn a aɔɔ ɔmɔn. Eke wɛl oc meɔ ucɔr lob ligbɛl ucɔr emɔn, etɔ ɔny eman in okij a, ow akpl akm low ɔny a eke wɛl ki kok'r a. ⁷ Bogɔ e gbɛɛ ana! Wus na af, ɔw ɔmɔn anɔ low ɔny kok eci! Tasi ɔw amua b'ow anɔ sɛɔɔ fɛɔ eci, gbɛkɔ gbɛɛ b'ow el eɔɔ a eke b'ow kok ɔw amua a eci! ⁸ Eke batɔ ow el ɔ ec'abu a oglog ɔ lakr a anake b'ɔɔ ey sikpl owi em a, ke ɔbr'r es oc ɔwl'l kɛkɛɛ; ow akpl ɔ eci eke k'ey sel eɔɔ tasi ab em abu nyam coco ab oglog lakr nyam coco ab, ow a eke k'eli sabu yony lele akr yony ab, ke wɛl ɔc ɔwl'l al a ek'iram es ab em a. ⁹ Eɔɔ ek'ow el ɔ e nyamɔn a anake b'ɔɔ ey sikpl owi em a, ɔkr ɔny oc es oc'r ɔwl'l kɛkɛɛ; ow akpl ɔ ec'eke k'ey sel eɔɔ tasi ab em nyamɔn nyam coco ab, ow a eke k'eli anyamɔn yony, ke wɛl ɔc ɔwl'l gbɛɛ ij usu ec'al ab em a.»

Licɛb ek'irm ke wɛl eɔɔ

Luk 15.3-7

¹⁰ «ɛwr erm em e jam esɛl ey amua em e nyam ec'ifn owi em; tasi em a, m'am dad ɔny eke el ec'afr erm esɛl b'anɔ sɛɔɔ fɛɔ em Es ek'anɔ afr a ec'any af. † [11] †

¹² Kin low nyam, ɔny e tutr el bogɔ ec'ee? Eke eɔɔ nyam ɔny mɛcɛb ekɔ yen, etɔ el em eci nyam irm a, kɔ li k'ow l'igɔm ekɔ yar lɛw libarm a l'ɛlum es lafɛny af yogɔ, n'iim l'ɔlm yec'a ek'irm a l'ocm ee? ¹³ M'am dad ɔny, eke n'ɛɔɔn ow, li b'ow n'ɔny sos em inɔ licɛb na e nuɔ af l'akm ekɔ yar lɛw libarm a ek'iram a. ¹⁴ ɛbɛn ek'ɔny Es ek'anɔ afr a erurm eke em e jam esɛl ey amua em e nyam k'irm ana.»

† **18:10** Jwifɛl eci tutr em a, eɔɔ eɔɔ fɛɔ ɔny in eci afr erm es eke b'ɔsu't; etɔ aɔɔ ek'ɔny any a cɛ eci afr erm esɛl a anake b'im Nyam ec'any af a. Kɔ Jesu am elu ɔkm yegm eke jam esɛl ekekey amua ɔny any Nyam ec'any af. ɛkn akr 1. † **18:11** Matie eci silel esig beb em a, wɛl eɔɔ akr 11: Eɔɔ ec' Iy ow sɔg yec'a ek'irm a eb elu es.

Eke Krist em ec'esnj jim nyam kok'η low ηuj

¹⁵ «Eke esnj jim nyam kok low ηuj [η e lís], † ke im eηn'n η sony, ke dad'r in e low ηuj a eke li kok a. Eke l'iri η ec'odad a, ke esnj jim a l'el η ec'η. ¹⁶ Kó eke l'egηm l'irim η ec'odad a, óc egη ejeci nyam oglog agη yony ab im, yec'etη ke, ese elel eke Nyam Lel a am dadr ab af a: *odad feη eci nyinyimm em, adanjku yony oglog nyahan áηη em.* † ¹⁷ Gbεkó eke l'egηm l'irim wél ec'odad a, dád ok Nyamel; etη eke l'egηm l'irim Nyamel ec'odad a, óc'r ese Nyam any uwm es af oglog wus labm eb es af.

¹⁸ Low nawre m'am dad óny: low feη eke b'ow igηη wus af aηa a, Afr b'ow igη; low feη eke b'ow ebr wus af aηa a, Afr yeji b'ow eb. † ¹⁹ Emeny m'am dad óny, eke wus af aηa, óny em ec'agη yony okr af eke k'ibrm low kaka feη jej ok owi ec'a, em Es ek'anη afr a b'ow óη el. ²⁰ Tasi em a, yogη ek'agη yony nyahan as luku em e nin em a, m'anη el ec'aranη.»

Nyandre em odad ek'el juma kok es a ek'ocm apm a eci

²¹ Etη Pier ow titm Jesu etη am ibrm'n ese: «Egη gbél, ek'em lisijim bi kok'm low ηuj, ke sakp abi mi k'oc m'ap'r ee? Kó sakp lóbnj ee?» ²² Jesu dad'r nine: «Njan, mi dadm'η m'esme toη sakp lóbnj, kó toη sakp ekη nyahan lele lew ab toη sakp lóbnj. † ²³ Na sosiem, kin Afr e gbrenghbi usu a ec'elél ek'anη: eb ebu nyam erur eke k'ub in ec'ob a ek'in eci juma kok esél a ónym'n ab a. ²⁴ Eke l'ób nuη n'am kok ow e low a, wél oc juma kok es nyam ek'ónym'n os bubute gbél ab is'r. ²⁵ Egη a ónym ob kaka eke k'oc sógr in e labm a; ow sosiem eb ebu a óη abusu eke wél k'ól' l'ij'r ese aduigh af, ke wél ól in e yow, in ec'ey lele ob feη eke n'ony ab ab ij yec'etη ke l'ótu li sóg labm a. ²⁶ Juma kok es a ok ówrókp wus eb ebu a ec'any af etη am dad'r ese: “Erm éy'η es, èku beb, m'ow mi sóg'η feη!” ²⁷ Eb ebu a sórη óny nókó: l'oc labm a l'ap ow etη l'elu ow es ow im.

²⁸ Juma kok es a ec'im em a, l'óbr lawl juma kok es nyam ek'ónym'n os tél ab. N'ony ow emn emn n'am bóbrm ow l'atr ow sel li dad l'ese: “Sóg em ec'os a ek'ónym ab a!” ²⁹ Lawl a ok ówrókp wus in ec'any af etη am ηóηn'n ese: “Erm éy'η es, èku beb, m'ow mi sóg'η!” ³⁰ Gbεkó l'egηm; n'ony l'elu ow sobel em ek'ow k'anη em toη ke ow sóg'r labm a.

³¹ Eke juma kok esél ejec'a ekn low a ek'ey a, sos ów el es senyn senyn etη -n'im -l'awl ów a feη -l'ok eb ebu a. ³² Af yogη, eb ebu a óη wél esnj juma kok es a ow etη li dad ow nine: “Juma kok es ηuj! M'oc η e labm a feη m'ap'η eke ηóηn'm a sosiem. ³³ Nj yeji, blel óny awl'η a eci sórη ikη ese elel eke m'ony η e sórη ikη ab af.” ³⁴ Eb ebu a erm ebl afηη es etη n'ony juma kok es a l'elu sobel em milólu kokr eci toη ke li sóg labm a feη.» ³⁵ Etη Jesu igη af dad nine: «Eben eke em Es ek'anη afr a b'ow kok óny ana, ek'ony em ec'egη nyam nyam ocm low ηuj eke lisijim kok'r a apm'n erm nyam em.»

19

*Igηnin owi
Mark 10.1-12*

† **18:15** Matie eci sílel esig oglog em a, wél éηnm sodad ek'anη ob na [...] ec'aranη a. † **18:16** Ol Jkn 19.15. † **18:18** Bèbmn Matie 16.19 lele Jan 20.23 ab. † **18:22** sakp ekη nyahan lele lew ab toη sakp lóbnj: odad na Grek em a, wél ótu ek'itηn ejec'em dad ese sakp ekη nyahan lele lew lóbnj ab. Jwifel e low yegm em a, wél ótu eke k'oc low ap egη toη sakp nyahan.

¹ Eke sica Jesu dad ów om odad bake ow uwr a, l'igb Galile etj n'im Jude wus af e mij jam ek'el Jurden a. ² Agj noko am us'r jam etj l'ewlm el em ec'ólu a.

³ Farisiel beb ow titm Jesu eke k'uk'r meb odad ebl em. -L'ibrm ow nine: «Kó low kaka fej em, ey ec'ol a oj abusu eke egn k'ogj in e yow ee?» ⁴ Jesu dad nine: «Kó awlmn low yec'a eke Nyam Lel dad ab ee? Nunj ob em a, Nyam *kok ign lele yow ab*, ⁵ etj li dad nine: *Na sosisem anake ign b'ow ngborj es lele lis ab ec'akj, ke l'ókr af in e yow ab ab -l'el sos megl nyam a.*† ⁶ Ca -l'elm agj yony ij, kó sos megl nyam. Ke egn k'ónym yec'eke Nyam ony okr af a kpabm es.» ⁷ Emeny Farisiel am ibrm'n ese: «Kó egn am ow ogj in e yow a, bla sosisem etj Mois b'ibrm eke wel k'oj ow ignin e lel ee?» † ⁸ Li dad nine: «Ony ec'erm tuotuo a sosisem anake Mois oj ony abusu eke k'ogjn ony ec'oyow a. Kó nunj ob em a, ow elm eben ow ecrm. ⁹ M'am dad ony: ign fej eke elu in e yow es, ke ow elm egn ot owi em, ke im ebi yow ejec'a, l'ij nfaci ij.»

¹⁰ In e jam esel a dad'r nine: «Ek'ow el eben tasi egn k'annj in e yow ab a, ke ow akplm ek'egj k'ebi yow.» ¹¹ Jesu dad el nine: «Agj a fej k'otum egnm odad na ebm ek'ow elm agj a ce eke Nyam b'oj ow ec'abusu a. ¹² Ów noko anj eke b'edjn agj yow ec'ebi agj: beb ec'a, mew em etj -l'ijm ow e lec; beb ec'a egn agbru, agj oj -l'ónym ow ec'abusu; sica beb ec'a, Afr eci gbrenjbi usu e juma kok sosisem -l'erurmn eke -li k'ebi yow. Ke egn yec'eke k'egj low yegm na eb a, l'egj l'eb!»

Jesu edj etuey owro

Mark 10.13-16; Luk 18.15-17

¹³ Sica agj ot etuey am is Jesu eke li k'at wel abu nunj ni njohn Nyam n'oj wel, kó jam esel a am enym agj a abr. ¹⁴ Gbeko Jesu dad nine: «Yèbr etuey ow em ogj! Egn k'edjn el, anjke tasi em a, Afr e gbrenjbi usu a el agj a ek'annj ese el af a eci.» ¹⁵ L'at wel abu nunj l'edj wel owro etj l'igb yogj n'im.

Ígn fej elu es ke ús Jesu jam

Mark 10.17-31; Luk 18.18-30

¹⁶ Etj kin egn nyam ow egn Jesu etj am ibrm'n ese: «Low yegm agj es, kó bla low mamn iy m'otu eke mi ki kok ke m'èjn sel ek'ónym uwr ee?» ¹⁷ Jesu dad'r nine: «Kó bla sosisem etj am ibrm im low yec'a eke k'akpl ab af ee? Nyam sony coco ce akpl. Eke batj am erur eke k'ey sel ek'ónym uwr em a, elum sol a.» ¹⁸ L'ibrm nine: «Kó bogj eci sol ee?» Jesu dad nine: «*K'ibim egn, k'ijm nfaci, k'iy m mil, k'ijm danku yadj em egn e nunj af;* ¹⁹ *èlum asj lele esj ab, ke erur egn kaka fej ese j obi af.*»† ²⁰ Ngbafrel i a dad'r nine: «Mi b'elum sol amua fej. Emeny bogj ec'anake anj ab ee?» ²¹ Jesu dad'r nine: «Ek'am erur eke k'annj ese lele eke Nyam am erur ab af a, ke im ol j ec'ob a eke ony a ij, óc ow ec'os a oj ogboru, † ke b'ow egn ob ony afr, ca éwl meny ow ke ús'm jam.» ²² Ngbafrel i a b'iri low na a, n'aam sos es ow em anjke tasi em a, n'óny ob noko.

† 19:5 Nunj Ob 1.27; 2.24; 5.2. † 19:7 Ol Okn 24.1-4. Ekn Matie 5.31 lel ow ec'akr otar ab ab.

† 19:19 Okm Ok 20.12-16; Ol Okn 5.16-20; Ob Ap 19.18. † 19:21 óc ow ec'os a oj ogboru:jwifel ec'eb ir em a, -l'egj -l'eb eke wel k'ap ogboru yej'ob. Gbeko eke cec ob a ek'ony a sakp yen a, el ec'ol a edjn eke k'apm ob afjm akp nyam es.

²³ Etnj sica Jesu dad in e jam esel a nine: «Low nawre m'am dad ony: ow ew tuotuo eke gbrenghi k'ey Afr eci gbrenghi usu a. ²⁴ Etnj emeny, kin low nyam eke m'am dad ony: gbanko kedebnam eci fefn omu em eke k'ecr a ew fuefue akm gbrenghi eci Nyam e gbrenghi usu a ec'em ey a.» ²⁵ Eke jam esel a iri ow amua a, low iti el any etnj -n'am dad -l'ese: «Ke sica bwo ec'egnj otu eke k'ejnj sel ee?» ²⁶ Jesu ler el etnj dad el nine: «Agnj ec'any af a ow ew tuotuo, ko ow elm Nyam ec'any af gbe, anke Nyam ec'a, fenj ew fuefue!»

²⁷ Ca kin Pier eb odad etnj dad'r nine: «Ij obi yeji ekn! Ey, s'ignj fenj s'ok es etnj s'us'nj jam. Ko ey ec'a, ayaf ow b'ow ecr ab ee?» ²⁸ Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ony: legnj a eke egnj ec'Iy b'ow sig es in ec'anygbel ec'atufu lekpn af, eb owr ab em yogj a, ony lew yony a ek'usr'm jam a, ony yeji b'ow sigr es atufu mekpn af, ke jéjr Israel ec'eb lew yony a ec'ow okr. ²⁹ Etnj agnj a fenj ek'ignj el ec'aknj oglog el lisijimel oglog el lisijowel, el esel, el lisel, el ec'ey, el e sogm ok es, em e nin a sosome a, -li b'ow -n'ejnj sakp ekj yen ok af etnj -li b'ow -n'ejnj sel ek'onym uwr. ³⁰ Ko agnj nono a eke caca em el ányumu a, b'ow el ajamu etnj agnj nono a eke caca em el ajamu a, b'ow el ányumu.»

20

Viny ogm a eci juma kok esel

¹ «Tasi em a, kin lelel eke Afr eci gbrenghi usu a anjn: gbrenghi nyam ey okm ibribr fafa eke k'eb juma kok esel in e viny ogm a eci, etnj n'ejnj. ² Neny okr el af juma kok esel ab ab os nyam, ek'el legnj nyam e labm sog eci, etnj l'ot wel n'im in ec'ogm a. ³ Wanci libarm em a, l'ey okm etnj l'ekn beb ek'anj eberj em ke onym low kaka eke ki kok. ⁴ Li dad wel nine: «Ony yeji imn em ec'ogm a kok juma, m'ow m'onj ony labm sog ek'it a.» ⁵ Etnj -n'im ogm a. Legnj b'uyu nunj, emeny ogm es a ey okm ot agnj etnj emeny ncebles eci wanci nyahan em yeji, l'ey okm li kok eben. ⁶ Sica ncebles eci wanci yen em a, l'ey okm etnj emeny l'ekn agnj ejeci ek'anj eberj em yogj. L'ibrm wel nine: «Ko bla etnj legnj mum a b'anjn ofr ofr nene ee?» ⁷ -Li dad nine: «Egnj kaka ehm ey juma.» Li dad wel nine: «Ek'ow el eben, ke ony yeji, imn em eci viny ogm a kok juma.»

⁸ Eke legnj ew es a, ogm es a dad in ec'ob awl es a nine: «Esnj juma kok esel a ke sog egnj egnj e labm a. B'ow ob nunj ajamu ab em tonj ke úwar ányumu ab em.» ⁹ Agnj a ek'ob juma nunj ncebles eci wanci yen em a ow, etnj egnj egnj ejnj in ec'os nyam a. ¹⁰ Eke sica ow ignj agnj a eke wel ikj anym eb a ognj a, -li tutr eke -li b'ow -n'ejnj ow afnj es; gbeko el yeji, wel onj el egnj egnj os nyam. ¹¹ Os a ec'eb em a, -n'am eny abr -l'ok ogm es ab af ¹² -li dad -l'ese: «Juma kok esel amua eke wel anj jam eb a, wanci nyam eci juma ce -li kok etnj sog el labm ese ey eke legnj mum a s'ij gbre ligbn kpanj kpanj na em ab af!» ¹³ Gbeko ogm es a dad el em ec'egnj nyam nine: «Lawl, mi kokm enyembri yony owi nj e lis. Neny okr ey af os nyam ek'el legnj nyam juma eci, ko yadnj ee? ¹⁴ Èb nj e labm sog a ke im. M'erur eke egnj na eke wel anj jam eb a, m'onj'n os a ese nj ec'ab af. ¹⁵ Ko m'onym abusu eke em ec'os a, mi ki kokr low yec'eke m'erur ab ee? Ko em ec'erm mamn a e low a, nyamn eyr ow am ony'nj ee?» ¹⁶ Etnj sica Jesu ignj af dad nine: «Agnj ek'el ajamu a b'ow el ányumu, etnj agnj ek'el ányumu a, b'ow el ajamu.»

Jesu am ewar sakp nyahan em in e luw lele in e luw em anj igb ab
Mark 10.32-34; Luk 18.31-34

¹⁷ Jesu lele in e jam esel ab ab am uyu im Jerusalem. Es an im em a, l'ot jam esel lew yony ab ab n'im saw em, etj n'am dad wel l'ese: ¹⁸ «İsr any ekan, kin Jerusalem anake s'am uyu s'im a; yogj, egj ec'Iy b'ow ey egb waw esel egbel lel ol e low yegm esel ab ab ec'abu em. -Li b'ow -l'ob ow low luw eci, ¹⁹ etj -li b'ow -l'oc ow -n'oj Nyam any uwm esel eke ki kok'r'r miyer, or'r say em, ew'r oliqn af luw eci. Eke ow b'ow kok segn nyahan a, li b'ow l'igb luw em.»

Jak lele Jan ab ec'el lis e low ek'ibrm
Mark 10.35-45

²⁰ Sica Sebede ec'ey yony a ec'el lis † a ow titm Jesu, l'ok owropk wus ow ec'any af etj n'am ibrm ow ob. ²¹ Jesu ibrm'n nine: «Kɔ bla low iy am erur ee?» Li dad ow nine: «Ĕgn eb eke em ec'ey yony amua b'ow ok es erur amamn legj eke b'ow eb nj ec'eb eb e lekpn a; nyam anj lidr ogog ke nyam anj nemn ogog.» ²² Jesu dad el nine: «Low yec'a ek'am ibrmn a, k'uwmn any. Kɔ otur eke k'eggn gbre eci mij kpok a † eke m'ow m'egj ab ee?» -Li dad ow nine: «Eɛ, s'otu.» ²³ Jesu dad el nine: «Tasi em a, b'ow eggn em e mij kpok a. Gbeko em e lidr abu af ec'es sig a, lele nemn abu af ec'ab ab a, ow elm em m'om egj; susu amua, em Es kok agj a eke li bebmn sos a eci.»

²⁴ Eke jam esel agj lew a iri low na a, -l'eb l'erm -l'ok agj lisijimel yony ab af. ²⁵ Ow sosiem Jesu esj el fej etj dad el nine: «Ekan eb ec'es ew esel a, -li b'ew eb ab es abusu ony em, etj el em ec'agj any esel ek'anj a b'elu el ec'abusu ony a okm dedeku a e nun af. ²⁶ Gbeko ony ec'aranj ec'a, ow k'ecr eben. Eke batj ony em ec'egj kaka fej am erur e k'el ony ec'es ew es a, ke l'el ony a fej ec'ob oc oj es; ²⁷ etj emeny ek'onny em ec'egj kaka fej am erur eke k'el ony ec'anymu a, ke l'el ony a fej ec'adu. ²⁸ Eben nyam coco egj ec'Iy yeji owm ek'agj ki kok in e lis e low, ko l'ow eke li ki kok agj e lis e low, ke l'oc in e sel a l'ew awoba li sogr agj nono.» †

Jesu ewlm any eflu yony
Mark 10.46-52; Luk 18.35-43

²⁹ Eke -l'okr okm Jeriko a, agj nono am us Jesu jam. ³⁰ Kpekj kin, any eflu yony eke sig es ejagb saw, -l'iri eke Jesu am ec. -N'am elu lebl -li dad -l'ese: «Egn gbɛl, David e lilaw, ikj ey sorj!» ³¹ Dedeku a am enym el abr eke -li ki yewal, gbeko ca -n'am elu lebl tuotuo -li dad -l'ese: «Egn gbɛl, David e lilaw, ikj ey sorj!» ³² Jesu inym es etj esj el am ibrm el es: «Kɔ bla low iy am erurir eke mi ki kok m'oj ony ee?» ³³ -Li dad ow nine: «Egn gbɛl, kɔk ke ey ec'anyamn a ekn es.» ³⁴ El e low ony Jesu sorj etj l'itjn wel ec'anyamn a abu; kpekj agj a yony mum am ekn es, etj -n'am us Jesu jam.

21

Jesu am ey Jerusalem
Mark 11.1-11; Luk 19.28-40; Jan 12.12-19

† 20:20 Yow a, Salome; l'otu eke li k'el Jesu lis lisijow. Bèbmn Matie 27.56 lele Mark 16.1 ab ab.

† 20:22 Ekn Mark 10.38 ec'akr otar a. † 20:28 Bèbmn Mark 14.24; 1 Timote 2.6.

¹ Sica Jesu lele in e jam esel ab ab im titm Jerusalem. Eke -li titmn Betfaje banj, Olivie lafeny af a, † Jesu erm jam esel yony. ² Li dad wel nine: «Imn banj a ek'anj ony any af ab em; kpekɛɛ yogn b'ow enjan gbanjko kpeten yow nyam eke wel ucyr es ke in e liy a anj in ab. Momun in es otr el isr'm. ³ Eke batɛɛ egn b'ibrm ony low, dadr esre: "Egn gbel a ony ow ec'es abur." Etn kpekɛɛ wel b'ow elu el es ony ony.» ⁴ Low na ey yec'etɛɛ ke kokoba ob es eci sodad amua eke dad a iy neny:

⁵ Dadr Sion ec'agn a:

kin ony ec'eb ebu a am ow ony ogn a frɔɔ em,
l'uyu gbanjko yow lele in e liy ab af. †

⁶ Jam esel yony a im, etɛɛ kok yec'a eke Jesu dad el a. ⁷ -L'ot gbanjko kpeten yow a lele liy ab ab -l'ow, -l'ot el e sigbad a -l'ok wel af etɛɛ Jesu sig es af. ⁸ Agɛɛ nono gbel ot el e sigbad a faf ejagb, beb am bubr ekɛɛ al ok ejagb. † ⁹ Agɛɛ a ek'anj'n anym a lele beb a ek'anj'n jam ab ab am og dad ese: «Hosana! Anygbel el David e lilaw eci. *Ke Nyam edɛɛ egn ek'am ow Es Kotoko e nin em a owro!* Anygbel el Nyam ek'anj afr kpekɛɛ a eci!»† ¹⁰ Etn eke n'am ey Jerusalem a, bieku a fenj am bobar. Wel am ibrm ese: «Ko bwo el egn na ee?» ¹¹ Agɛɛ a am dad ese: «Egn na, kokoba ob es Jesu, Nasaret ek'anj Galile wus af a ec'egɛɛ.»

Jesu anj Nyamel gbel a e gbugɛɛ a

Mark 11.15-19; Luk 19.45-48; Jan 2.13-22

¹² Sica Jesu im ey Nyamel gbel a e gbugɛɛ a, etɛɛ ogn agɛɛ a fenj ek'am ol mob ij a, lele agɛɛ a ek'am ol mob ab ab gbugɛɛ yogn. N'onj jete titɛɛ esel a e sitabl a lele prendre ol ij esel a e mekpɛɛ ab ab l'ok wus. † ¹³ Etn li dad wel nine: «Nyam Lel em a Nyam dad nine: *Wel b'ow esɛɛ em ec'el a, Nyam ɛɛɛ ec'el.*† Ko ony, am ocr kokr elu ec'enjanin usu.»

¹⁴ Any eflu lele akr kpekɛɛ esel ab ow titm Jesu Nyamel gbel a e gbugɛɛ a etɛɛ l'ewlm wel. ¹⁵ Egb waw esel egbel a lele ol e low yegm esel ab ab ekɛɛ ow any iti owi † eke n'am kok, -l'ekɛɛ etuey ek'am og Nyamel gbel ab em dad ese: «Anygbel el David e lilaw eci!» Erm ebl el, ¹⁶ etɛɛ -li dad Jesu nine: «Ko am iri odad a eke -n'am dad ab ee?» Jesu dad el nine: «Ee, m'am iri ko legɛɛ kaka awlmn Nyam Lel em ec'odad na ek'el: *Kok el el eke tonj etuey lele ey meny nenym ab bobo yeji koklm'ɛɛ ab ee?*»† ¹⁷ Etn l'elu wel es l'ey okm eb ab em, n'im Betani l'eru.

Jesu ofn babm ikɛɛ nyam

Mark 11.12-14, 20-24

† **21:1** Ekɛɛ Mark 11.1 lele akr otar ab ab. † **21:5** Esayi 62.11; Zakari 9.9. Eke eb ebu nyam yu gbanjko kpeten yow af, ke ow el erm es ey lele es is ab e meny ewr. † **21:8** Eb ebu eke wel b'elum a ec'ow eke wel bi kok in ec'obr eci (2 Eb Ebu 9.13). † **21:9** Tasi em a, *Hosana* e nyandre el ow elum ey abu. Selu 118.25-26. Wel bi dad odad na koklm owi em. Pak ec'es gbebl e legɛɛ a, wel b'oc egn ej eb etu a ek'am ow Jerusalem a. † **21:12** Jete titɛɛ esel a b'eb usu im esel ec'os a itɛɛ Nyamel gbel ab em ec'os ab ab, yec'etɛɛ ke -l'otu -li sog wus labm, ke -l'ap ob yeji. Mindey tasi ek'el egb wawr ec'a, ob ol ij esel a b'ot onj usu im esel a ol iju. -Li b'ok mob a an em afɛɛ es. † **21:13** Esayi 56.7. † **21:15** any iti owi:ow elm an olu a ce eke Jesu ogn a e low elm any iti owi, ko li yeb any eflu lele akr kpekɛɛ esel ab ok Nyamel ab em. Low na, Jwifel eci low yegm esel eci ol a edɛɛ. † **21:16** Selu 8.3, Septant em ec'odad eke wel oc.

18 Ɣegɔ b'eny akr af ec'ibribr fafa a, eke Jesu am ewl ow eb ab em a, namn ow'r sos. 19 L'ekn babm ikɔ nyam † ek'inym es ejagb saw etɔ n'im l'ey ow ec'ew a; gbekɔ n'eynm ob kaka ek'ow elm suw a ce. Li dad babm ikɔ a nine: «Ɣegɔ kaka k'ow ɔsum liy ij!» Kpekɔ wanci ab af ce babm ikɔ a inym es uw es. 20 Jam esel a b'ekn eɛen a, low iti el any afɔn us, etɔ n'am ibrm Jesu l'ese: «Kɔ ayaf etɔ babm ikɔ na inym es kpekɔ uw es ee?» 21 Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ɔny: eke ɔny ɔmn etɔ beɛbar anm ɔny em a, ɔtur eke ki kokr low na eke mi kok babm ikɔ na a. Ow elm low na ɔny ce, kɔ ɔtur yeji eke ki dadr ligigl na esre: "Ngboɔn aɔa, ke im ey okij em," etɔ ow b'ow el. 22 Eke ɔny ɔmn, b'ow enjan low feɔ eke b'ow ibrmn Nyam nɔɔɔn em a.»

Jesu ec'abusu ɔny

Mark 11.27-33; Luk 20.1-8

23 Jesu ewl ow Nyamel gbɛl a e gbugɔ a etɔ am yeɔm agɔ low. Egb waw esel egɛel lele Jwifel ec'agɔ ekpekɔ ab ab ow enɔ'n etɔ am ibrm'n ese: «Kɔ bogɔ ec'abusu em bi kok ów amua ee? Etɔ kɔ bwo b'ɔɔɔn ow e kok ec'abusu ee?» 24 Jesu dad el nine: «Em yeji m'am ow m'ibrm ɔny low nyam ce; eke dadr'm a, em yeji mi b'ow mi dad ɔny abusu yec'em eke mi bi kok ów amua a. 25 Kɔ bwo ɔɔ Jan abusu ow ok agɔ mij nuɔ ee? Kɔ Nyam oglog agɔ ee?» Etɔ ow ew el ów es atar el ofr etɔ n'am dad l'ese: «Eke si dad eke Nyam ɔɔ'n abusu l'ow, li b'ow l'ibrm ey l'ese: "Kɔ bla sosisem etɔ ubmn in nawre ee?" 26 Etɔ eke si dad eke agɔ ɔɔ'n abusu l'ow yeji, ow it eke si k'ony dedeku a e muru, aɔke tasi em a, agɔ a feɔ b'oc Jan ese kokoba ɔb es af.» 27 Etɔ sica -li dad Jesu nine: «S'uwmm any.» Etɔ Jesu yeji dad el nine: «Eke ow el eɛen a, em yeji mi k'ow mi dadm ɔny abusu yec'em eke mi bi kok ów amua feɔ a.»

Ey yony a e lis eci nyandre em odad

28 Jesu sur af dad nine: «Kɔ ayaf am ekanin low na ee? Eɔɔ nyam ɔny ey yony. Ɣegɔ nyam, li dad iy kpekɔ a nine: "Em jim, yefenyana im ɔgm kok juma." 29 Li dad nine: "M'iim", gbekɔ ow b'inɔn ebr a, l'itɔn odad ebl etɔ n'im ɔgm a. 30 Odad nyam a ce, iy es a dad ok jam es a. Iy a dad es nine: "M'ow m'im," gbekɔ n'iim. 31 Agɔ yony na, bogɔ ec'anake kok es ec'erur ab ee?" -Li dad nine: «Iy kpekɔ a.» Etɔ Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ɔny: wus labm eb esel lele afacyow ab b'ow ikɔ ɔny anym Nyam e gbrenɔgi usu a. 32 Tasi em a, Jan mij ok nuɔ es ow ɔny ogɔ low nenyembri nyam e yeɔm eci, etɔ ubmn in nawre; gbekɔ wus labm eb esel lele afacyow ab ub'r nawre. Etɔ emeny ów amua bɔbɔ ek'ekan a yeji, itɔnmn erm em ubmn in nawre.»

Viny ɔgm e juma kok esel enɔn eci odad nyandre em

Mark 12.1-12; Luk 20.9-19

33 «Irir nyandre em odad ejeci na: Ɣegɔ nyam, ɔgm es nyam ewl viny in ec'ogm a. N'awɔ lakp l'elul em, li kok usu eke wɛl k'ifi egb ey ab es, etɔ li kok usu gege eke wɛl k'anɔ ɔsu ɔgm a. † Etɔ l'oc egb ɔgm a l'abul ɔgm juma kok esel etɔ l'eb ejagb n'im usu. 34 Eke egb ub e lakpo ow a, l'erm in ec'abu elum esel a im ɔgm juma kok esel a ogɔ eke li k'eyɔn in ec'egb

† 21:19 *babm ikɔ nyam*: Babm ikɔ b'efi gbugɔ ke suw ám ok'r okm. Tasi em a, eke suw anɔ'n em, ke l'efi ij. Babm ikɔ na eke suw iy em gbɔɔ ke ey anm em a, bebmn agɔ enyembri yony yony esel ese Jwifel ec'es ewel ab af. † 21:33 Ekɔ Mark 12.1 ec'akr otar a.

eke k'ebm'n a. ³⁵ Ɔgm juma kok esel a ɔny in ec'abu elum esel a, ɔr nyam, ibi yec'a, etɛ nyahan em ec'a, -l'ibi ow mebn em. ³⁶ Sica ɔgm es a erm in ec'abu elum esel a im nɔnɔ em akm krɛkrɛ em ec'a, kɔ ɔgm juma kok esel a kok el low nyam cɛ. ³⁷ Ow e jam a, l'erm in ec'iy a etɛ n'am tutr l'ese: "Li b'ow -n'ony em jim ec'elum." ³⁸ Gbɛkɔ eke ɔgm juma kok esel a ɛkn iy a, -n'am dadarir el ɔfr em -l'ese: "Kin eɣɛ a eke godo godo b'ow el aja ij es a! S'ímn, s'íbir ir ke egb ɔgm a él ey eci!" ³⁹ -N'ony iy a, -l'oc -n'im -l'owl ow ɔgm a e lakp jam a etɛ -l'ibi ow.»

⁴⁰ Jesu ibrm el nine: «Etɛ sica lɛɣɛ eke egb ɔgm es a b'ow ow a, bla lowi li b'ow li kok ɔgm juma kok esel ab ee?» ⁴¹ -Li dad ow nine: «Aɣɛ ibiu amua ec'a, sɔɣɛ ikɛ k'ow anm em, li b'ow l'ibi wɛl, l'éb ɔgm a l'abul ɔgm juma kok esel ejeci. Eke egb ub e lɛɣɛ a b'ow ow a, wɛl b'ow ɔɣ'n in ec'egb ek'it a.» ⁴² Etɛ Jesu dad el nine: «Kɔ awlmn lɛɣɛ kaka Nyam Lɛl ec'odad eke dad ab ee?

Lebn a eke êl us esel a oc owl a,
ewl el êl lɔy em e lebn tasi.
Na low ek'anɣ Nyam oɣɛ ow
ke el low sɔbɔ ey ec'any af.» †

⁴³ Jesu iɣɛ af dad nine: «M'am dad ɔny, na sɔsiem wɛl b'ow eb ɔny Nyam e gbɛɣɣbi usu a abu em ɔɣ ebr nyam ec'agɛ a eke b'ow kok ow e low a. [⁴⁴ Eɣɛ eke b'ow ey lebn na af a, b'ow kɛkɛ es, etɛ eɣɛ fɛɣ eke lebn a b'ow ey af a, b'ow piplm em el siflel.]» † ⁴⁵ Egb waw esel eɣbɛl lele Farisiel ab iri Jesu eci sodad a, etɛ -l'uw any eke ow am dad el ec'odad. ⁴⁶ -N'am ɔl akunda yec'em eke -li k'edɣɛ Jesu, gbɛkɔ -n'am uru dedeku a, anke agɛ amua b'oc Jesu ese kokoba ɔb es af.

22

Mɛbi ec'es gbɛɣɣl ec'ob ij a eci nyandɛ em odad Luk 14.15-24

¹ Emɛny Jesu oc nyandɛ em odad am dad ok agɛ a ek'ow low iri em a. N'am dad wɛl l'ese: ² «Kin Afr eci gbɛɣɣbi usu a ec'elɛl eke anɣɛ: es ew es nyam kok ob ij, jim e mɛbi ec'es gbɛɣɣl a eci. ³ L'erm in eci juma kok esel a im eke k'esiɣ agɛ a eke l'ew abu ob ij na ec'a, kɔ -l'egɣm -l'owm. ⁴ Emɛny l'erm juma kok esel ejeci etɛ li dad wɛl nine: "Dadr agɛ a eke m'ew abu a: Sica wɛl iny ob ab ŋ, wɛl ibi em eci sed a, mindey sɔbɔ fɛɣ iy nɛny. Òwr mɛbi a ec'es gbɛɣɣl a ec'ob ij ab em!" ⁵ Gbɛkɔ agɛ a eke wɛl ew abu a tutrm ow e low etɛ im el ec'ów em: nyam ec'a, in ec'ɔgm owi em, yec'a, in ec'an ɔl owi em; ⁶ beb ɔny juma kok esel a, ijr gbɛ etɛ ibi el. ⁷ Es ew es a erm ebl: l'erm in ec'ar esel a im ibi agɛ ibiu amua etɛ etul el ec'eb a. ⁸ Sica li dad juma kok esel a nine: "Mɛbi a ec'es gbɛɣɣl ec'ob ij a bebmn ab, gbɛkɔ agɛ a eke m'ew abu a itm. ⁹ Ímn sɛbɛɣɛ em, ke éwr agɛ ek'ɔtur eke k'ɛɣɛn a abu ob ij a eci." ¹⁰ Juma kok esel a im sɛbɛɣɛ ab em, as agɛ a fɛɣ eke -n'am eɣɛn a luku, amamn lele eɣɣɣ ab, etɛ es gbɛɣɣl usu a agɛ iy gbɔɣ.

¹¹ Es ew es a ey akɛ eke k'ekn agɛ a eke wɛl im ot ow a, etɛ l'ekn eɣɛ nyam ek'ewm es gbɛɣɣl a ec'ob sos. ¹² Li dad ow nine: "Lawl, kɔ ayaf eyr akɛ aɣa, etɛ ewm es gbɛɣɣl a ec'ob sos ee?" Eɣɛ a yewal tin. ¹³ Etɛ es

† 21:42 Selu 118.22-23. † 21:44 Matie eci silel esig ologɛ em a, wɛl éɣnm sodad ek'anɣ ob na [...] ec'araɣɛ em a. Ékn Luk 20.18.

ew es a dad juma kok esel a nine: “Àwññ in sabu lele akr ab, ke ócr ówal il gben ncebn ab em. Yogn anake óññ ikñ lele an em sasagr ab b’ow anñ a.” » ¹⁴ Jesu ign af dad nine: «Tasi em a, wel ew nono abu, ko tel ce wel sosum ot.»

Ko wel sóg wus labm ee?

Mark 12.13-17; Luk 20.20-26

¹⁵ Sica ow óñ Farisiel a im ut asre. -N’am bebm elele eke -li k’uk Jesu meb ke -n’ony ow odad ebl em. ¹⁶ Ow b’uwr a, -l’erm el e jam esel ab em ec’agn beb lele Eröd ec’ogog ec’agn ab im dad Jesu nine: «Low yegm agñ es, s’uw any eke ñ bi dad low nenyembri nyam: Nyam ec’elele eke am ibrm eke si k’iir eb a, bi yegm ow ec’ejagb a kpñ. Ñnym egn kaka e muru; ñ ec’a, agñ a fññ el agñ nenyembri nyam. ¹⁷ Dad ey yec’ek’am tutr odad na af a: ko ey ec’ol ab em abusu eru es eke si ki sóg wus labm s’óñ Sesar ee?» † ¹⁸ Gbeko Jesu uw el eci sow tutr enññ ab any, etñ li dad wel nine: «Enyembri yony yony esel, ko bla sosisem etñ am ukr’m meb ee? ¹⁹ Yègm’n’m os a eke wel b’oc sógr wus labm a.» -L’oc os den nyam -l’ow -li yegm ow, ²⁰ etñ Jesu ibrm el nine: «Meny ewr na lele nin na eke wel non os na af a, bwo ec’egñ ec’ow el ee?» ²¹ -Li dad nine: «Sesar eci.» Etñ Jesu dad el nine: «Eke ow el eben a, ke óññ Sesar yec’ek’el Sesar ec’a, ke óññ Nyam yec’ek’el Nyam ec’a.» ²² Eke -l’iir odad a, low iti el any afññ es, etñ -l’elu ow es -n’im.

Luw em anñ igb

Mark 12.18-27; Luk 20.27-40

²³ Lègn a ce, Sadusiél beb ow eññ Jesu. (Ke Sadusiél anake bi dad ese luw em anñ igb in anm a.) -N’am ibrm Jesu low na ²⁴ -l’ese: «Low yegm agñ es, kin Moïs ec’elele eke dadr: *Eke egn nyam uw etñ l’ewm ey a, ow it eke lisijim k’ebi innyow a ew ey in ab ew’r nin es.*† ²⁵ Kin ey em ec’agn lisijimél lóññ e low ek’eññ: likpekp a ebi yow, ewm iy kaka toñ etñ l’uw. Eke l’ewm iy a, l’elu lisijim innyow ab es. ²⁶ Lisijim yony em a yeji eben, nyahan em ec’a yeji eben; etñ el lóññ mum ec’a, ow el eben. ²⁷ Eke el fññ -l’uwr a, yow a yeji uw. ²⁸ Sica lègn eke agñ ek’uw a b’ow igb luw em a, agñ lisijimél lóññ a, bwo ec’egñ anake yow a b’ow el in ec’ab ee? Anke el fññ -l’ebi ow, ow el el e yow!»

²⁹ Jesu dad el nine: «Óny, ek’am irmn, anke uwmn Nyam Lel a eke wel non a ab any, etñ Nyam ec’abusu a yeji uwmn any. ³⁰ Tasi em a, lègn ek’agn ek’uw a b’ow igb a, egn lele óyow ab k’ow ebirm okm es ij, ko -li b’ow -l’ir eb ese elele eke afr erm esel anññ afr ab af. ³¹ Yec’a eke k’el agñ eke k’igb luw em a, ko awlmm lègn kaka low yec’a eke Nyam dad óny ab ee? Li dad nine: ³² *Em m’el Abraham e Nyam, Isak e Nyam, lele Jakob e Nyam ab.*»† Etñ Jesu usr af dad nine: «Ko agñ ek’uw a e Nyam li k’el ee? Njan, l’el agñ ek’uw ke anñ owr a e Nyam.» ³³ Eke dedeku a iri low na a, ow or el.

† **22:17** Tasi em a, Eröd ec’ogog ec’agn lele Farisiel ab irirm. Eröd ec’agn a b’erur Rom eyn ec’es ew a, etñ -li bi tutr ek’ow it eke wel ki sóg wus labm. Farisiel bi tutr eke Nyam anake el el ec’eb ebu a; ke sóg wus labm óñ Sesar a, ow am yegm eke wel am eb in ec’es ew a, ke ign Nyam ec’a elu es. -Li tutr ek’ow ótu eke k’is gbre etñ etñ Israel eb em. † **22:24** Ol Okn 25.5-6. † **22:32** Okm Ok 3.6. Abraham, Isak lele Jakob ab uw ow ij akpo ekñ yhen yen sakp yen gbun etñ Nyam am dad Moïs odad na. Bèbmn Luk 20.37. Ow am yegm eke Abraham, Isak lele Jakob ab a, eke -l’uw yeji, -n’anñ owr etñ lègn nyam -li b’ow -l’igb luw em.

Ol ab em eci ligbel tasi a

Mark 12.28-34; Luk 10.25-28

³⁴ Eke Farisiel iri eke Jesu abl Sadusiel neny es odad ebl em a, -l'ut asre. ³⁵ Etn el em ec'ol e low yegm es gbel nyam erur eke k'ebm Jesu. L'ibrm ow nine: ³⁶ «Low yegm agn es, kɔ ol a feŋ em e ligbel el bogŋ ec'ee?» ³⁷ Jesu dad'r nine: «B'ow erur Asŋ Kotɔkɔ η e Nyam η ec'erm feŋ em, η ec'abŋ feŋ em, lele η e tutr pupukpaŋ ab.† ³⁸ Na anak'el ol ab em e ligbel lele ow eci tasi ab a. ³⁹ Etn kin yony em ec'eke akpl ot krekre ec'ab es: b'ow erur eŋŋ kaka feŋ ese η obi η obi af.† ⁴⁰ Moies ec'ol a feŋ lele kokoba ɔb esel eci low yegm ab ab anŋ ol yony na em.»

Mesi a lele David ab e low

Mark 12.35-37; Luk 20.41-44

⁴¹ Farisiel as luku etŋ Jesu am ibrm el low na: ⁴² «Tutr eke ɔnyn Mesi a e lis el bogŋ ec'ee? Bwo e lilaw eel ee?» -Li dad ow nine: «L'el David e lilaw.» ⁴³ Jesu dad el nine: «Etn kɔ sica ayaf David ek'Abŋ Lala nyimn a ɔtu esŋ'n "Es Kotɔkɔ" ee? Ke David dad nine: ⁴⁴ Es Kotɔkɔ Nyam dad em Es Kotɔkɔ nine:

Ōw sig es em e lidr abu af

Ōw sig es em e lidr abu af

tonj bake m'ot η ec'efnu a m'ok η ec'akr ew. †

⁴⁵ Eke sica David b'esŋ'n "Es Kotɔkɔ", ke ayaf Mesi a ɔtu eke k'el David e lilaw ee?» † ⁴⁶ El em ec'egŋ kaka ɔtum pigm neny dadm odad nyam coco yeji, etŋ ow e legŋ a etŋ a, eŋŋ kaka úsm ibram'n low ij.

23

Ki kokr ese Farisiel lel ol e low yegm esel ec'ab af

Mark 12.38-39; Luk 11.43-46; 20.45-46

¹ Sica Jesu am dad bieku a lel in e jam esel ab ab ese: ² «Wel abul ol e low yegm esel a lele Farisiel ab ab Moies ec'ol a ec'akr otar. ³ Ow sosisem elumn el, ke kókr low yec'a eke -li bi dad ɔny a, gbekɔ k'èbr el ec'es an a e lakr, anke low a eke -li bi yegm agn a, -li kokmn. ⁴ Ow b'el erekp leg leg eke -li b'awŋ -l'itm agn ɔbi af, kɔ el obi em a, -l'egŋmn -l'ocmn abuli em -l'eluumn agn abu uyum serekp leg leg amua. ⁵ El ec'ów feŋ e kok em, -li b'erur ek'egŋ ki ler el. Ow em a, Nyam odad a eke -li b'oc -l'ucu el e sos a, b'ew low agr em. Etn emeny el eci mob af ew a ec'enyembri a eke -li bi gign a yeji b'ar es afŋn es. † ⁶ Ek'ow el ob ij ec'es gbegbl em yeji, -li b'erur susu amamn, etŋ Nyam nuŋ ign susu a, -li bi dogŋn mekpn anym es; ⁷ -li b'erur eke dedeku em wel k'esŋn el elum em, etŋ emeny -li b'erur ek'agŋ k'esŋ el "Low yegm agn es". † ⁸ Gbekɔ ɔny, k'òŋn agn k'esŋ ɔny "Low yegm agn es", anke eŋŋ nyam coco e bi yegm ɔny low etŋ ɔny feŋ eel agn lisijimel ɔfr. ⁹ Wus af anja, k'èsŋn eŋŋ kaka ey "Es", anke eŋŋ Es

† 22:37 Ol ɔkn 6.5. † 22:39 Ob Ap 19.18. † 22:44 Selu 110.1. † 22:45 Jwifel am eku Mesi a eke k'el eŋŋ ow ese Moies af ke sɔg el Rom ec'es ew a ec'abu em (Ol ɔkn 18.15). Jesu am yegm el eke Mesi a b'ow el eŋŋ ke l'él Nyam yeji. † 23:5 Nyam nuŋ ign em, Jwifel amamn bi non Moies ec'ol a ok ndey lel em ok meb oc ucu anyafr; oglog ucu nemn abu (ɔkm Ok 13.9,16; Ol ɔkn 6.8; 11.8). -Li b'oc ob ese truku ec'enyembri af -l'ew el eci mob af ew a ec'esr em a, el eci sol a ec'okn sosisem eci (Awl 15.37-41; Ol ɔkn 22.12). Nyam erur eke agn ki kok eben kɔ Farisiel ec'a, -li b'ew low agr em yec'etŋ ke agn úw any eke -li b'ign Nyam nuŋ -l'akn agn ejeci. † 23:7 Jwifel ec'ol em a, eke am esŋn eŋŋ ek'el low yegm agn es a, ow it eke ki dad ese "Low yegm agn es" elum sosisem. Eke ow elm eben, b'ow eŋŋ abr enym tuotuo.

nyam coco ɔnyɔn, in a ek'any afr a. ¹⁰ Eɛɛɛ emeny k'ɔɛɛn eɛɛn k'ɛɛɛn ɔny "Es Ew Es", anke Es Ew Es nyam coco ɔnyɔn, in l'el Mesi a. ¹¹ Ow it ek'ony em ec'ɛɛɛn lighel a k'el ɔny ec'ob oc ɔɛɛ es. ¹² Eɛɛn eke b'ow igbl'l in sosi ogɛn a, wɛl b'ow is'r es, gbɛkɔ eɛɛn eke b'ow is es a, wɛl b'ow igbl'l ogɛn.»

Jesu am ɛɛɛn ol e low yɛgm ɛsɛl lele Farisiel ab ec'enyembri yony yony owi a

Mark 12.40; Luk 11.39-52; 20.47

¹³ «Ol e low yɛgm ɛsɛl lele Farisiel ab, ɔny agɛn enyembri yony yony ɛsɛl, gbɛɛ ɛl ɔny eci! Anke b'abal Afr eci gbɛɛngbi usu a e lisany a agɛn ec'any af. ɔny obi ɔkmm em ɛɛɛn agɛn a eke b'erur eke k'ok em a, ɛɛɛɛmm -l'okmm em. [¹⁴] † ¹⁵ Ol e low yɛgm ɛsɛl lele Farisiel ab, ɔny, agɛn enyembri yony yony ɛsɛl, gbɛɛ ɛl ɔny eci! Anke b'ɛcar mij af eci, wus wɛwɛ af eci inn susu fɛɛn eke k'ɛɛɛn eɛɛn nyam coco eke k'us ɔny jam; eke b'ɛɛɛn in a, bi kokar ir l'ot gbɛɛ ij usu ec'ɛɛɛn es sakp yony l'akm ɔny.

¹⁶ Nyimm ɛsɛl ek'any efl, gbɛɛ ɛl ɔny eci! ɔny bi dadr ɛsɛɛ: "Ek'ɛɛɛn nyam ij neny Nyamel gbɛɛl a e nin em, ke n'anm neny ij ab em; kɔ eke l'ij neny sika a ek'any Nyamel gbɛɛl ab em a e nin em, ke n'any neny ij ab em."

¹⁷ ɔny anyamb agɛn! Any eflu! Kɔ bogɛn ec'ob anake ɔny any ab ee? Sika a, kɔ Nyamel gbɛɛl a eke b'ɔɛɛn sika a ɔny any ab ee? ¹⁸ Emeny bi dadr yeji ɛsɛɛ: "Ek'ɛɛɛn ij neny eɛɛ waw usu e nin em, ke n'anm neny ij ab em; kɔ eke l'ij neny ob ap a ek'any eɛɛ waw usu a e nin em a, ke n'any neny ij ab em." ¹⁹ Any eflu! Bogɛn ec'ob anake ɔny any ab ee? Ob ap a, kɔ eɛɛ waw usu a eke b'ɔɛɛn ob ap a ɔny any ab ee? ²⁰ Eɛɛn ek'am ij neny eɛɛ waw usu a e nin em a, am ij neny eɛɛ waw usu a lel ob fɛɛn ek'any eɛɛ waw usu ab e nin em. ²¹ Eɛɛn ek'am ij neny Nyamel gbɛɛl a e nin em a, am ij neny Nyamel gbɛɛl a lele Nyam ek'ir em ab ab e nin em. ²² Eɛɛn ek'am ij neny afr e nin em a, am ij neny Nyam e lekɛn a lele Nyam eke sig es af ab ab e nin em.

²³ Ol e low yɛgm ɛsɛl lele Farisiel ab, ɔny agɛn enyembri yony yony ɛsɛl, gbɛɛ ɛl ɔny eci! Anke b'ɔɛɛn Nyam ɔny ec'ob ek'ewal a eci sakp lɛw em toɛ mob sɔɛɛn ob ab yeji, † gbɛkɔ b'igɛn low yɛgm amamn a ek'el ol a ec'a elul es, ɛsɛ jej ok nyim nyim, sɔɛɛn ikɛn lele neny nyam ij ab. Ke tasi em a, low na anake wɛl ki kok a, ke ow e likɛr a yeji, wɛl k'igɛn elum es.

²⁴ Nyimm ɛsɛl ek'any efl! B'ɔɛɛr mij es eke k'ɔɛɛn kɛɛkɛ ek'any em a ocr es, † kɔ b'ɛman gbɛɛkɔ kedɛbnam! ²⁵ Ol e low yɛgm ɛsɛl lele Farisiel ab, ɔny agɛn enyembri yony yony ɛsɛl, gbɛɛ ɛl ɔny eci! Anke ɔny e mij kɛkɛ le ɔny e kɛkɛ ab ab e jam jam a, b'ɛɛɛn es, kɔ ow e lokm a, ɔw ɛɛɛn b'iy em: sos es ɔnyɔn anm ɔny em, b'erurir ob ɔny toɛn ɛl ɔny mil. ²⁶ Farisiel ek'any efl, tɛɛɛn mij kɛkɛ a e lokm ab es ye, ɛɛɛn ow e jam jam a yeji b'ow ayl.

† **23:14** Matie eci silel esig beb em a, wɛl ɛɛɛn akr 14. [Ol e low yɛgm ɛsɛl lele Farisiel ab, ɔny enyembri yony yony ɛsɛl, gbɛɛ ɛl ɔny eci! B'ufɛn ɛɛɛɛw eb es, ɛɛɛn bi kokɛ nyandɛ ɔfurir Nyam ɛɛɛn yec'ɛɛɛn ke wɛl ɔt ɔny agɛn amamn. Na sosiɛm anake ɔny e jej ok a b'ow ɛw tuɛtuɛ a.] † **23:23** Mois ec'ol a b'ibrm eke eɛɛn ek'ɔɛɛn Nyam wus juma eke wɛl kok a ec'ɛɛɛn a eci sakp lɛw em (Ol ɔkɛn 14.22; Ob Ap 27.30), kɔ Farisiel b'oc ol na ɛw low agbr em, toɛn ke -l'ot eɛɛ ek'itɛm yeji -l'ok em. † **23:24** Tasi em a, jwifɛl b'ɛkn moyu ɛsɛ sikhɛ ec'ob af (Ob Ap 11.20-23). Farisiel b'os ob fɛɛn ek'el mij ob iy eke -li b'ɛɛɛn ab es yec'ɛɛɛn ke -li k'ɛmmɛn lɔyu. Eke -n'ɛmn a, -li bi tutɛ eke -l'uwɛn anɛ Nyam ec'any af ij.

²⁷ Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ony agñ enyembri yony yony esel, gbre é! ony eci! Anke ony b'otr suwomu eke wel ufur es; † ow ec'af a b'akpl, ko ow e lokm a, agñ ek'uw ec'ew lele kpótóm owi ab b'anñ. ²⁸ Eñen nyam coco ony yeji, sos af a, bi yegmn agñ ek'ijr neny nyam Nyam ec'any af, ko ony e lokm a, ów enyembri yony yony lele ów enññ ab iy em gbññ.

²⁹ Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ony agñ enyembri yony yony esel, gbre é! ony eci! Anke bi kokr kokoba òb esel eci suwomu a akpl, etñ b'ijr mēwl neny nyam esel ec'ab af, ³⁰ etñ bi dadr esre: “Blel ey lagñel e legñ ab em s'anñ ana, ke blel neny okrm ey af s'ibim kokoba òb esel a.” ³¹ Eñen a, ony obi em uwar ony sosi any eke eel agñ a ek'ibi kokoba òb esel a ec'alaw.

³² Sica ony ec'a, abu áññ ony em! Ûwarir low yec'a eke ony lagñel òb nuñ a! ³³ Ony morññ kpu ec'eb amua, ayaf otur eke k'anmn gbre ij usu ee? ³⁴ Na sosiem kin, m'ow m'erim kokoba òb esel, agñ nuñ em ony esel lele low yegm esel tasi ab ony ogn. Ony b'ow ibir beb, ewr beb ol likñ af. Ony e Nyam nuñ ign usu a, b'ow otur beb say em, etñ b'ow ogn el es eb eb em. ³⁵ Ow em a, b'ow enññ low nenyembri nyam esel eci low nuñ a eke wel kok a ec'abr enym ek'it a. Ow òb nuñ neny nyam es Abel eci low nuñ a eke wel kok ab em, etñ ow im toñ edñ nuñ Zakari Baraki jim ec'ab em. Ibir ir egb waw usu a lele usu lala ab ab ec'araññ a. † ³⁶ Low nawre m'am dad ony: ów enññ a ec'abr enym a ek'it a b'ow ey yefenyina ec'agñ a e nuñ af!»

Jesu am dad Jerusalem eci es ufñ owi

Luk 13.34-35

³⁷ «Jerusalem Jerusalem, ñ eke b'ibi kokoba òb esel ke b'or agñ eke Nyam b'erim ow ñ ogn a mebn em a! Sakp abi m'erur eke mi k'as ñ ec'ey luku em e lis, ese elele eke ñgos ey lis b'as in ec'ey luku ow éw ab af, etñ égnm! ³⁸ Ow sosiem kin, *Nyam b'ow digñ ony ec'akñ a elu es foñ.* † ³⁹ Tasi em m'am dad ony: k'ow eknmn'm toñ ba ke legñ a ow; yogñ anake b'ow dadr esre: “*Ke Nyam édnj egñ ek'am ow Es Kótoko e nin em a otur a!*” »†

24

Nyamel gbela e nuññ

Mark 13.1-2; Luk 21.5-6

¹ Jesu ey okm Nyamel gbela ab em etñ aam. In e jam esel a im enñ'n eke ki yegm'n Nyamel gbela a ec'elele eke wel usr a. ² Jesu otu odad eb etñ am dad el ese: «Am ekan ów amua feñ ee? Low nawre m'am dad ony: anja lebn kaka k'ow usrm lawl lebn af anm, feñ b'ow er ok wus.»

Legñ es abal el e gbre a

Mark 13.3-13; Luk 21.7-19

³ Eke Jesu sig es Olivie lafeny af a, jam esel a im enñ'n in sony em etñ am ibrm'n ese: «Dàd ey ot! Ko bogñ legñ iy low na b'ow ey, etñ bogñ eci meny ewr b'ow yegm ñ e mower lele wus na e nuñ edñ ab ee?» ⁴ Jesu dad el

† **23:27** Lakpo feñ, gbññ ke Pak éy Jerusalem a, agñ b'ufur suwomu a, ow yegm usu im esel a eke k'itññm abu. Eke -l'itññ abu, ke -l'uwm anñ Nyam ec'any af nenegñ gber nyam eci, etñ ow k'ow otu el abusu -n'anmn es gbegbel ab em ij. † **23:35** Abel lele Zakari ab usr agñ a feñ ek'eknm low ke wel ibi a usu Ebre em e Bibl ab em, anke -l'el agñ krekre lele es abal el ab ek'eknm low ke wel ibi. Bibl na edñ nuñ Ów e Wel Non e lel em; ow elm Malaki em. Nuñ Òb 4.8; 2 Ów e Wel Non 24.20-22. † **23:38** Jeremi 22.5. † **23:39** Selu 118.26.

nine: «Èwr erm! Kì yebr egn k'irmn òny. ⁵ Tasi em a, agn nòno b'ow ow em e nin em dad ese: “Em Mesi a”, etj -li b'ow -l'irmn agn bubute. ⁶ B'ow irir ar ek'am ey aja e likekr lele ar owi eke b'ow ey akpoj a ec'amani ab; kì yebr erjn k'ony òny. Ow it ek'ow amua k'ey, kò ow k'elm wus na e nun; edj. ⁷ Tasi em a, ebr nyam ec'agn b'ow im ejn ebr ejeci nyam ogn ar; es ew nyam b'ow im ejn es ew ejeci nyam ar ogn eci; lek b'ow ey etj wus b'ow umu susu susu af. ⁸ Ów amua fej b'ow ew ese iy òny eci dudu krekre ab af.

⁹ Ow sosisem agn b'ow ot im òny gbre ijr eci etj -li b'ow -l'ibi òny. Em sosisem ebr ebr a fej b'ow ifn òny. ¹⁰ Etj ow e legj ab em a, agn nòno b'ow irmn el ec'òmni; -li b'ow -l'ejurir etj -li b'ow -l'ifanin el òfr yeji. ¹¹ Etj emeny kokoba òb esel ayadju nòno b'ow ok òkm etj b'ow irmn agn nòno. ¹² Low nuj kok b'ow eny eb es toj ke agn beb ec'erur ek'ony a irm. ¹³ Gbekò egn eke b'ow inym es kikri toj ow e nun; edj em a, b'ow ejn sel. ¹⁴ Wel b'ow òb gbrenjbi usu a ec'Amani Mamn na wus na nimum af, yec'etj ke ebr ebr a fej ij danju; ke sica ow él ow e nun; edj gòj.»

Musue ob iy

Mark 13.14-23; Luk 21.20-24

¹⁵ «Sica b'ow ekan ob yec'a eke wel b'esn “Musue ob iyr” eke kokoba òb es Daniel dad ow ec'odad a. †*Wel b'ow ew'r usu lala a.* (Ke egn eke b'ow awl ów amua a, íri senyn senyn!) ¹⁶ Ke kpekj agn a eke b'ow anj Jude wus af a, ow akpl ke -l'uru es -n'im mafeny em; ¹⁷ egn eke b'ow anj in ec'él af e lef eb usu a, † k'úsm es eym akj ocm ob; ¹⁸ etj egn eke b'ow anj ògm a, k'éwlm iim jam ocm in e mob af ew a ij. ¹⁹ Segj amua b'ow ew tuòtuò molok ab lisel lel el ek'am òj ey meny ab ab eci. ²⁰ Nòjan Nyam yec'etj ke es uru ikj na k'éym nyam es us em, oglog nenegj e legj! ²¹ Tasi em a, ow e legj ab em, *gbre ij a b'ow ew tuòtuò afhj es. Ow b'ow akm gbre ij fej eke wel ekn wus e nun òb em toj ke k'it yefeny na ec'a.* † Legj kaka, gbre ij ikj na k'ow anm ij. ²² Etj blel Nyam egnm isrm segj amua em, ke egn kaka blel òtum anm owr. L'isr segj amua em agn a eke li sòsum l'ot a sosisem eci. ²³ Eke batj egn nyam bi dad òny ese: “Èkan, Mesi a anj aja!” oglog: “N'anj yogj a!” k'ùbr egn a nawre. ²⁴ Tasi em a, mesiel ayadju lele kokoba òb esel ayadju ab b'ow ok òkm. -Li b'ow -li kok meny ewr egbel lele ów any iti owi ab agn ec'irmn eci, etj ek'ow it yeji, -l'otu -l'irmn agn a eke Nyam sòsum ot a. ²⁵ Kin, irir! M'ikj anym m'ewar òny.

²⁶ Eke batj wel bi dad òny ese: “Èkan, n'anj loj yogj!” k'imn. Oglog ek'egj bi dad òny ese: “Èkan, n'am lol es aja!” k'ùbr ir nawre. ²⁷ Ese el el eke afr b'ejn ke b'ayal yogj a eke ligbn b'igb, toj ok yogj a eke ligbn b'eru es a, eben eke egn ec'Iy b'ow owr ana. ²⁸ Yogj eke sos megl ugnj anj a, yogj anake sikaka b'as luku a.» †

Egn ec'Iy eci mower

Mark 13.24-27; Luk 21.25-28

²⁹ «Kpekj eke segj ab em eci gbre ij owi a b'oc es a, *ligbn b'ow irm es etj awl yeji k'ow afhj ij, mùél b'ow anj afr ok wus etj afr ec'abusu owi*

† **24:15** Daniel 9.27; 11.31; 12.11. † **24:17** Jwifel e mel eke b'us a, ow ec'af a b'ew pte. -Li b'anj yogj -l'eb sel. † **24:21** Daniel 12.1. † **24:28** Akr 28 ec'iri a ew tuòtuò; gbekò ek'akr 26, 27 am ayal a, wel òtu eke k'iri nene: ese el el eke sikaka éknm sos megl ugnj eke -n'iim ow e saw a (Job 39.30), eben nyam coco agn b'ow ew Krist ec'ow e legj a erm.

ֆէյ ԲՕՎ ՎՎՎՎ.† 30 Ետյ սիճա Եղյ Ե՛ԿԻ Ե մենյ ԵՎՐ Ե ԲՕՎ ԵՅ ՕՃՄ ԱՖՐ; Ետյ ՎՍ ՆԱ ՆԻՄՄ Ե՛ՔԲՐ ԵՔՐ Ե ֆէյ ԲՕՎ ԻՂՅ ՉՊՆ ԿՕԿ ՏՈՂ, -ԼԻ ԲՕՎ -Լ՛ԵԿՆ Եղյ Ե՛ԿԻ ԵԿԵ ԲՕՎ ԵՆՅ ԱՖՐ Ե ՋՐՄ ԵՄ ԱՄ ՕՎ ԱԲՍՍ ֆէյ ԼԵԼ ԵՆՅԳԵԼ ԱԲ. † 31 ԿՐՕԿ ԳԵԼ Ե ԲՕՎ ԻՂՅ, ԵՂՅ ԼԻ ԲՕՎ ՆՕՂ ԻՆ Ե՛ԱՖՐ ԵՐՄ ԵՍԵԼ Ե ԻՄ ՎՍ ՆԱ ԵՑԻ ՉՅ ԿԱՐ ԱԲ ԵՄ ԵՄ ԵՂՅ Ե ԵԿԵ ԼԻ ՏՕՍՄ Լ՛ՕՏ Ե ԼՎԿՄ; ՕՎ ԲՕՎ ՉԲ ՆՈՅ ՕԳՕԳ ՆՅԱՄ ՏՈՅ ՕԳՕԳ ԿԵ՛Ա.» †

*Low yegm eke babm e likh a am elu ocm
Mark 13.28-31; Luk 21.29-33*

32 «Kin low yegm ek'el babm e likh a eci eke k'irir: կրեկյ ԵԿԵ ԻՆ Ե՛ԱԼ Ե Բ՛ԵՎ ՎՐՕՎՐՕ, ԿԵ Ն՛ԱՄ ԳԻԳՅ ՕԾԾՕ Ե, ԿՐԵԿՅ Բ՛ՍՎՐ ԵՆՅ ԵԿԵ ՄԵՎԻՅ ՕՎ ԿԻՄ Պ. 33 ԵԹԵՆ ՆՅԱՄ ԿՕԿ, ԵԿԵ Բ՛ԵԿԱՆ ՕՎ ԱՄՍԱ ՕՎ Ե, ԿԵ ԿՐԵԿՅ ՎՎՐ ԵՆՅ ԵԿԵ ԼՕՎ Ե ԿԻՄ, ԵՂՅ ՕՎ ԲՕՎ ԵՅ. 34 ԼՕՎ ՆԱՎՐԵ Մ՛ԱՄ ԾԱԾ ՉՅ: ԿԵՖԵՆՅՆԱ Ե՛ԱԳՅ Ե ֆէյ ԿՕՎ ՍՄ ՍՎՐՄ ԵՂՅ ՕՎ ԱՄՍԱ ԲՕՎ ԵՅ. 35 ԱՖՐ ԼԵԼԵ ՎՍ ԱԲ ԲՕՎ ԵՑ, ԳԵԿՕ ԼԵԳՅ ԿԱԿԱ ԵՄ Ե ՏՕԾԱ Ե ԿՕՎ ԵՄՄ.»

*Nyam sony coco uw legn a e nun edh ab any
Mark 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36*

36 «ԳԵԿՕ ՕՎ Ե Ե ԼԵԳՅ ԼԵԼԵ ՎԱՆԿԻ ԱԲ ԱԲ ԵԿԵ ԲՕՎ ԵՅ Ե, ԵԳՅ ԿԱԿԱ ՍՄ ԱՆՅ: ԱՖՐ ԵՐՄ ԵՍԵԼ ԿԵՅԻ ՍՄ ԱՆՅ, ԵԳՅ Ե՛ԿԻ ԲՕԾՕ ԿԵՅԻ ՍՄ ԱՆՅ, † ԵԿՕՎ ԵԼՄ ԵՄ ԵՏ ՏՈՅ ԿՕԿ ՇԵ. 37 ԼՕՎ ԿԵ՛Ա ԵԿ՛ԵՅ ՆՕԵ Ե ԼԵԳՅ ԱԲ ԵՄ Ե, ԼԵԳՅ ԵԿ՛ԵԳՅ Ե՛ԿԻ ԲՕՎ ՕՎ Ե, ՕՎ ԲՕՎ ԵԼ ԵԹԵՆ. 38 ԿԱՏԻ ԵՄ Ե, ՕՎ Ե ԼԵԳՅ Ե, ԳԵՍՅ ԿԵ ՄԻՅ ԳԵԼ Ե ԵԿ՛ԱՆ Ե ԵՑԻ ԼԵԳՅ ՕՎ Ե, ԱԳՅ ԱՄ ԻՅ ԵՂՅ ԱՄ ԵԳՅ ԵՍԵ ՏԵԳՅ ֆէյ Ե՛ԱԲ ԱՖ. -Ն՛ԱՄ ԵԿԻ ՉՅՕՎ, -Ն՛ԱՄ ԵԿԻՐ ԵԼ Ե՛ԿԵՅ ՉՅՕՎ ԵԳՅ ՏՈՅ ԲԱՂԻ ԻՂ ԼԵԳՅ Ե ԵԿԵ ՆՕԵ ԵՅ ՄԻՅԵՂՅ ԳԵԼ ԱԲ ԵՄ Ե; † 39 -Լ՛ԵՎՄ ՕՎ Ե ԼՕՎ ԵՐՄ ՏՈՅ ՕՎ ԻՂ ԼԵԳՅ Ե ԵԿԵ ՄԻՅ ԳԵԼ Ե ԱՆ ՕՏ ԵԼ ֆէյ ԱԲ ԻՄ Ե. ԼԵԳՅ ԵԿ՛ԵԳՅ Ե՛ԿԻ ԲՕՎ ՕՎ Ե, ԵԹԵՆ ԵԿՕՎ ԲՕՎ ԵՑՐ ԱՆԱ. 40 ՕՎ ԵՄ Ե, ԵԿ՛ԱԳՅ ԿՈՆՅ ԱՆՅ ՉԳՄ, ՎԵԼ ԲՕՎ ՕՑ ՆՅԱՄ ԿԵ ՎԵԼ ԻԳՅ ՆՅԱՄ ԵԼՍ ԵՏ. 41 ԵԿ՛ՅՅՅՅ ԿՈՆՅ ԱՄ ԵԹԵՄ ՏՕՑ ՕԲ ԻՆՅ ԵՑԻ, ՎԵԼ ԲՕՎ ՕՑ ՆՅԱՄ ԿԵ ՎԵԼ ԻԳՅ ՆՅԱՄ ԵԼՍ ԵՏ. 42 ՕՍՐ, ԱՂԿԵ ՍՄՄՆ ԼԵԳՅ Ե ԵԿԵ ՉՅՅ ԵՏ ԿՕՏՕԿ ԲՕՎ ՕՎ ԱԲ ԱՆՅ. 43 ԻՐԻՐ ԼՕՎ ՆԱ ՕՎ ՕՂ ՉՅՅ ԵՏ ՏՕՑ ԵՄ ՏԵՆՅ ՆԵՆՅ: ԵԼԵԼ ԱԿՅ ԵՏ Բ՛ՍՎ ՆՕԿ Ե ՎԱՆԿԻ ԵԿ՛ՍԼՍ ԿՕՎ ԱԲ ԱՆՅ ԱՆԱ, ԿԵ ԵԼԵԼ Ն՛ԱՆՅ ԱՆՅ ՕՎՐ ԿԵ՛ԵՂՅ ԿԵ ԼԻ ԿԻ ԿԵԵՄ ՕՎ ԵՐԻՐՄ ԵՅՄ՛Ն ԱԿՅ. 44 ՆԱ ՏՕՏԻԵՄ, ՉՅՅ ԿԵՅԻ, ԵԹԵՄ ՆՅԱՄ ՏՕՑ, ԱՂԿԵ ԵԳՅ Ե՛ԿԻ ԲՕՎ ՕՎ ՎԱՆԿԻ ԱՖ ԵԿԵ ԿՕՎ ՉՄՆՄՆ Ե.»

*Juma kok es mamn lele juma kok es nuj ab
Luk 12.41-48*

45 «ԲՎՕ Ե՛ՔԵՂՅ ԵԼ ՅԱՄՆ ԿՕԿ ԵՏ ՄԱՄՆ ԼԵԼԵ ՆՈՅ ԵՄ ՉՅՅ ԵՏ ԱԲ ԵԵ? ԿԻՆ ԵԳՅ ՆՅԱՄ ԵԿԵ ԻՆ Ե՛ՑԵՏ ԵՎ ԵՏ Ե ՉՅ ԱԲՍՍ ԵԿԵ Կ՛ԵԿՆ ՅԱՄ ԿՕԿ ԵՍԵԼ ԵՅԵԿ՛Ա Ե ԼԻՏ Ե ԼՕՎ, ՆՕՂՅ ՎԵԼ ՕԲ ԻՅ ՎԱՆԿԻ Ե ԵԿՕՎ Բ՛ԻՏ Ե. 46 ԵԹԵ ԵԼ ՅԱՄ ԿՕԿ ԵՏ ԻՂՅ ՆԱ ԵՑԻ, ԵԿԵ ԻՆ Ե՛ՑԵՏ ԵՎ ԵՏ Ե Ե ՄԵՆՅ ԵՎԼ ՕՎ ԵՄ, ԲՕՎ ԵՂԱՆ ԱՄ ԿՕԿ ՅԱՄ Ե! 47 ԼՕՎ ՆԱՎՐԵ Մ՛ԱՄ ԾԱԾ ՉՅ: ԵՏ ԵՎ ԵՏ Ե ԲՕՎ ԱԼ ԻՆ Ե՛ՕԲ ՉՅՅ Ե ֆէյ ԵՏ ԵԼԼՍ ԻԼ ԱԲՍ ԵՄ. 48 ԳԵԿՕ ԵԿՕՎ ԵԼ ՅԱՄ ԿՕԿ ԵՏ ՆՈՅ, ԼԻ ԲՕՎ ԼԻ ԾԱԾ ԻՆ Ե՛ՑԵՐՄ ԵՄ Լ՛ԵՏԵ: “ԵՄ Ե՛ՑԵՏ ԵՎ ԵՏ Ե ԿՕՎ ՕՎՄ ԿԱՑԱ.” 49 ԵՂՅ ԼԻ ԲՕՎ Լ՛ՕԲ ՆՈՅ Ն՛ԱՄ ՉՐ ԻՆ Ե ՅԱՄ ԵՄ Ե ԼԱՎԼԵԼ Ե, Ն՛ԱՄ ԻՅ ԿԵ Ն՛ԱՄ ԵԳՅ, ՄԱՐ ԵԳՅ ԵՍԵԼ ԱԲ ԱԲ. 50 ԿՕ ԵՏ ԵՎ ԵՏ Ե ԲՕՎ ԵՎԼ ՕՎ ԼԵԳՅ ՆՅԱՄ ԵԿԵ ԼԻ ԿՕՎ ՆՕՄՄՆ, ՎԱՆԿԻ ՆՅԱՄ ԱԲ ԵԿԵ ԼԻ ԿՕՎ Լ՛ՍՄՄ ԱՆՅ. 51 ԼԻ ԲՕՎ Լ՛ՕԳՅ ՅԱՄ ԿՕԿ ԵՏ Ե † ԿԵ ՆՕՂՅ ՕՎ ԵՆՅԵՄԲՐԻ

† 24:29 ԵԹԵՄՆ ԵՏԱՅԻ 13.10; 34.4; ԵԶԵԿԻԵԼ 32.7; ՅՕԵԼ 2.10; 3.4. † 24:30 ԾԱՆԵԼ 7.13. † 24:31 ՕԼ ՕՃՆ 30.4; ԶԱԿԱՐԻ 2.10; ՆԵԹԵՄԻ 1.9; ԵԶԵԿԻԵԼ 37.9. † 24:36 ԵԳՅ Ե՛ԿԻ ԲՕԾՕ ԿԵՅԻ ՍՄ ԱՆՅ: ՄԱԿԵ ԵՑԻ ՏԵԼԵ ԵՑԻՂ ՕԳԼՕ ԵՄ Ե, ՎԵԼ ԵՂՄՆ ՕԾԱԾ ԻՂՅ ՆԱ. † 24:38 ԵԿՆ ՆՈՅ ՉԵ 6.9-7.6. † 24:51 ԼԻ ԲՕՎ Լ՛ՕԳՅ ՅԱՄ ԿՕԿ ԵՏ ԵՐՕԾԱԾ ՆԱ ԳՐԵԿ ԵՄ Ե, ՎԵԼ ՉՕՒ ԵԿ՛ԻՂՅ ԵՅԵԿ՛ԵՄ ԾԱԾ ԵՏԼԵ ԼԻ ԲՕՎ ԼԻ ԿՕԿ ՅԱՄ ԿՕԿ ԵՏ Ե ԼՕՎ ՆՈՅ ԱՖՂՅ ԵՏ.

yony yony esel eci gbire ij a; yogŋ anake ɔŋn ikŋ lele an em sasagr ab b'ow anŋ a.»

25

Edeɔyow oto lew a eci nyandraɛ em odad

¹ «Afr eci gbrenɔɔbi usu a anŋ esɛ edeɔyow oto lew a e low ab af. -L'ot el e mun al a etŋ -l'ok ɔkm -n'aam -l'obr mebi es a. † ² El em a, yen ewm low erm etŋ yen a gbe b'ew low erm. ³ El a eke ewm low erm a, ot el e mun al a, ko -l'ocm mun kaka -l'akŋam abu ab. ⁴ Etŋ el a eke b'ew low erm a, ot el e mun al a lele mun ek'anŋ mun kpar em ab im. ⁵ Eke mebi es a ec'ow a am ibn, ɔyow oto a feŋ memn eb sos, etŋ am eru memn.

⁶ Eke legŋ usu a, lebl nyam ikŋ dad nine: "Kin mebi es a! Òkr ɔkm ɔbar ir!" ⁷ Edeɔyow oto lew a ufŋm es igb etŋ am bebɔm el e mun al a sos. ⁸ Low erm ewm lisel a am dad likpr a esɛ: "Ōŋn ey ɔny e mun a tel, ko ey e mun al a am irm es." ⁹ -Li dad wel nine: "Njan, anke ow enym eke ow b'ow ebm ey bake ow ebm ɔny. Ìmn ɔl ij usu a, ke ɔɔl ɔny eci." ¹⁰ Low erm ewm lisel a im am ɔl mun, etŋ wanci ab af cɛ mebi es a ow. Edeɔyow oto yen a eke bebɔm sos a ok es gbegbl usu a in ab etŋ wel abl êl a safue em. ¹¹ Eke ow ibn tel a, ɔyow oto ejec'a yeji ow, etŋ am elu lebl dad esɛ: "Egŋ gbɛl, egŋ gbɛl, fig ey lisany!" ¹² Ko mebi es a dad nine: "Low nawre m'am dad ɔny: m'uwm ɔny any." » ¹³ Jesu igŋ af dad nine: «Ōsur anke uwmn legŋ a lele wanci ab ab any.»

Òc os ɔɔl an

Luk 19.11-27

¹⁴ «Tasi em a, Afr eci gbrenɔɔbi usu a anŋ esɛ egŋ nyam ek'am ow im usu af. L'esŋ in eci juma kok esel a etŋ l'abul wel in ec'ob ɔny a. ¹⁵ N'ɔŋ nyam sika em os † yen, yec'a yony, etŋ nyahan em ec'a nyam. Egŋ egŋ eci lec ogŋ eke b'im ok a, ow em li cɛc wel os a, etŋ n'im. ¹⁶ Kpekŋ juma kok es a ek'ehŋ yen a oc im ɔɔl an etŋ ehŋ sika em os ejeci yen. ¹⁷ Yec'a ek'ehŋ yony a yeji kok eben, etŋ ehŋ sika em os ejeci yony. ¹⁸ Gbɛko yec'a ek'ehŋ ekŋ nyam a im ur nomu lol in egŋ gbɛliy ec'os ab es em. †

¹⁹ Eke ow kok sɛgŋ nɔnɔ a, juma kok esel a ec'es ew es a ow, etŋ wel ab n'am ub ob. ²⁰ In a eke ehŋ sika em os yen a, eri ow etŋ ok ejeci yen ɔkm etŋ dad nine: "Es ew, ɔŋ'm sika em os yen. M'ehŋ ekŋ ejeci yen: kin ow." ²¹ In eci es ew es a dad'r nine: "Ow akpl, ŋ juma kok es mamn neny nyam es. Ij neny nyam ów ekekey em, m'ow m'abul'ŋ ów egbɛl. Ów kok sos em inŋ em ab." ²² Juma kok es a eke ehŋ sika em os yony a yeji ow dad nine: "Es ew, ɔŋ'm sika em os yony. M'ehŋ ejeci yony: kin ow." ²³ In ec'es ew es a dad'r nine: "Ow akpl, ŋ juma kok es mamn neny nyam es. Ij neny nyam ów ekekey em, m'ow m'abul'ŋ ów egbɛl. Ów kok sos em inŋ em ab."

²⁴ Sica juma kok es a ek'ehŋ sika em os nyam a eri ow etŋ dad nine: "Es ew, m'uw any eke ŋ ew tuɔtuɔ: yogŋ eke ewlm a, b'ow, yogŋ eke elum egb

† **25:1** Jwifɛl eci mebi es gbegbl em a, ncok em, yow éc a lele lawlel ab b'im oc yow a ke -l'ɔŋn es n'am ow gbugŋ. Yow a e lawlel a b'obr el ejagb ke el yeji ok el em. Agŋ a feŋ eke b'ɔŋn es a b'onyim mun al ab ow yegm eke el yeji -n'anŋ es gbegbl ab em. † **25:15** Sika em os nyam bebɔm juma kok es nyam ec'akpo lew yen eci labm sog ab. † **25:18** Jwifɛl em a, eke wel abul'ŋ os, etŋ agbr nomu elu em a, eke ulu ow iy, ke ow elm ŋ e low ij. Egŋ na erurm eke legŋ nyam wel k'ok'r ów af, na sasiem anake l'agbr nomu l'elu em a.

nõmu em a yeji b'ub. ²⁵ Erñn òny'm etñ m'oc ñ ec'os a mi lol es nõmu em: kin ow." ²⁶ In ec'es ew es a dad'r nine: "Ñ juma kok es ñuñ, òñu! Uw any eke mi b'ow egb yogñ eke m'ewlm a, etñ mi b'ub egb yogñ eke m'elum egb nõmu em. ²⁷ Blel óc em ec'os a ew es ob es ew usu, ke em eci meny ewl ow em a, m'óc em ec'ob a lele ow eci mij ab ab. ²⁸ Èbr ir sika em os nyam a abu em, ke ócr òñn eññ a ek'ony sika em os lew a. ²⁹ Tasi em a, eññ feñ ek'onym ob ab a, wël b'ow obn'n etñ ow b'ow ufu'r es, ko eññ ek'onym ob kaka a, tel a eke n'ony a yeji, wël b'ow òdu eb'r abu em. ³⁰ Juma kok es keskes na ec'a, ònyñ òwal il gbenñ ncebñ ab em, yogñ anake òñn ikñ lele an em sasagr ab b'ow anñ a." »

Jej ok es abal el

³¹ «Lèññ ek'èññ ec'Iy b'ow ow in ec'anygbel ab em afr erm esel feñ ab a, li b'ow li sigr in ec'eb ebu el e lekpn a. ³² Wus na nimum eci ebr ebr a feñ b'ow as luku in ec'any af, etñ li b'ow l'ok agñ a sakp yony ese elel eke mebob òsu es b'ok meceb ogog ke b'ok sican ogog ab af. † ³³ Li b'ow l'ok meceb in e lidr ogog a, ke l'ók sican in e nemn ogog a. ³⁴ Etñ eb ebu a b'ow dad agñ a ek'anñ in e lidr ogog a ese: "Òny a eke em Es eññ òwro a, òwr ke ñjr gbrenñbi usu a eke wël kok ew es wus e nuñ òb em etñ a ec'aja. ³⁵ Tasi em a, namn òny'm etñ òñn'm ob m'ij; mijamn òny'm etñ òñn'm mij m'èññ; m'el utueññ etñ ebr elul'm akñ; ³⁶ m'anñ sos òfr etñ ewr'm ob sos; m'anñ òl em, etñ kokr'm sos; m'anñ sobel em, etñ owr ekan'm." ³⁷ Etñ agñ a eke kok Nyam ec'erur a b'ow ìbrm'n ese: "Es Kòtòkò, kò bogñ e lèññ s'èkn'ñ namn ab etñ s'òñ'ñ ob ij, oglog mijamn em etñ s'òñ'ñ mij eññ ee? ³⁸ Kò bogñ e lèññ s'èkn'ñ ese utu af, etñ s'eb s'elu'ñ akñ, oglog sos òfr etñ s'ew'ñ ob sos ee? ³⁹ Kò bogñ e lèññ s'èkn'ñ òl em oglog sobel em etñ s'ow s'èkn'ñ ee?" ⁴⁰ Eb ebu a b'ow dad el ese: "Low nawre m'am dad òny: sakp sakp feñ a eke kokr ów amua òñn em lisijimel ey amua em e likekli nyam a, ke em anake kokr òñn a."»

⁴¹ Etñ eb ebu a b'ow dad agñ a ek'anñ'n nemn ogog a ese: "Òny agñ eke wël ofn, kpàbr'm es lís imm kpekpe. Ìmn al a ek'iram es ab em, al a eke wël kok ew agñ lele in ec'erm esel ab ab es a. ⁴² Tasi em a, namn òny'm etñ òòm'n'm ob m'ijm; mijamn òny'm etñ òòm'n'm mij m'èññm; ⁴³ m'el utueññ, etñ ebmn'm; m'anñ sos òfr, etñ ewmn'm ob sos; m'anñ òl em, m'anñ sobel em, etñ kokmn em e lís e low kaka." ⁴⁴ Etñ -li b'ow -l'ìbrm ow -l'ese: "Es Kòtòkò, kò bogñ e lèññ s'èkn'ñ namn, mijamn, oglog utueññ, oglog sos òfr, oglog òl em, oglog sobel em, etñ s'eluum'ñ abu ee?" ⁴⁵ Eb ebu a b'ow dad el ese: "Low nawre m'am dad òny: sakp sakp feñ eke kokmn ów amua òòm'n em e jam esel ey amua em e nyam a, ke em anake kokmn òòm'n a." ⁴⁶ Etñ -li b'ow -n'im gbre ij ek'onym uwr ab em, ke agñ a eke kok Nyam ec'erur a ìm sel eññ ek'onym uwr ab em.»

26

*Es ew esel am ut Jesu ec'ibi a ec'asre
Mark 14.1-2; Luk 22.1-2; Jan 11.45-53*

† 25:32 Jwifel ogñ a, seññ feñ mebob òsu esel b'ok meceb saw etñ -li b'ok sican yeji saw. Lèññ owr em a, -li b'òsu wël usu nyam. Lèññ b'uk a, meceb a b'erur eke k'eru gben, kò sican a gbe b'erur eke k'anñ èl em.

1 Eke Jesu dad ów om eci sodad amua bake ow uwr a, li dad in e jam esel a nine: 2 «Uwr any eke ow anny segh yony ke Pak ec'es gbeghl a ów. Wel b'ow ol egh ec'Iy ij yec'etj ke wel ób'r ecigbro olikj af.»

3 Ke ehen a, egb waw esel eghel lele Jwifel em ec'agh ekpekp ab ab as luku egh waw es ligbel Kayif e gbugj a; 4 el feñ -l'okr af -l'egj -l'eb eke ew ew em -li k'onj Jesu ke -l'ibi ow. 5 -N'am dad -l'ese: «Ow itm eke si k'onj'n es gbeghl na em; ek'ow el ehen, bobar owi b'ow ey bieku ab em.»

Yow nyam ok Jesu mijey nunj
Mark 14.3-9; Jan 12.1-8

6 Jesu im Betani banj, Simo a eke legj anym em kokobe ok a ec'akj. 7 Eke Jesu anny ob ij lofu lis a, yow nyam ow titm'n. N'onym an gbel e mijey kok nyam eke wel kok lebn em ab; lebn na, wel b'esj'n albatr. L'ewl mijey a feñ l'ok Jesu nunj. † 8 Eke jam esel a b'ekn ehen a, ow e low ebl el erm etj -n'am dad -l'ese: «Ko bogj ec'ob njn el na ee? 9 Ko ow itm eke mijey ikj na, wel k'ol ij an tuotuo oc ow ec'os a oj ogboru ee?» 10 Jesu iri low na eke -n'am dad a, etj li dad wel nine: «Ko bla etj am ijar yow na gbre ee? Low na eke li kok em e lis a el low mamn. 11 Tasi em a, ogboru ec'a, -n'anny ony ab segh a feñ; † ko em, mi k'ow m'anm ony ab segh a feñ. 12 L'ok'm mijey na sos yec'etj ke ow bebm im sos uwomu em eci. † 13 Low nawre m'am dad ony: wus na nimum af ec'usu kaka feñ eke wel b'ow ob Amani Mamn a eci kokoba a, wel b'ow okn yow na e low, ke wel dad low a eke li kok a yeji.»

Judas am bebm eke b'ow ol Jesu ij
Mark 14.10-11; Luk 22.3-6

14 Jam esel lew yony ab em ec'egj nyam eke wel b'esj Judas Iskariot, im egh egb waw esel eghel a 15 etj dad el nine: «Ko eke m'onj Jesu m'onj ony, ke bla b'ow onj'm ee?» Agj a awl os likj lele lew ab onj'n. † 16 Wanci ab af ce, Judas am ol akunda senyn yec'em eke k'onj Jesu oj el.

Pak ec'ob ij a eci sos bebm
Mark 14.12-21; Luk 22.7-14, 21-23; Jan 13.21-30

17 Futufutu ek'ejru ánm em ec'es gbeghl e legj krekre a, jam esel a ow am ibrm Jesu ese: «Ko bogj am erur eke si k'im si bebm Pak eci ob ij a eci sos ee?» 18 Jesu dad el nine: «Imn eb ab em, ey ec'egj a ogj ke dadr ir esre: "Low yegm agj es nine in eci wanci a in bebm ab; ij ogj a anake in eci jam esel ab ab, el b'ow el kok Pak a." » 19 Jam esel a kok yec'a eke Jesu dad el a, etj -li bebm Pak ec'ob ij a eci sos.

20 Eke legj ew es a, Jesu lele in e jam esel lew yony ab ab sig es ob ij lofu lis. 21 Eke -n'am ij ob a, Jesu dad nine: «Low nawre m'am dad ony: ony em ec'egj nyam b'ow ol ij'm.» 22 Jam esel a sos ow es afjn es, etj egh egh am ibrm'n ese: «Egh gbel, ko ow otu eke k'el em ee?» 23 Jesu dad el

† 26:7 Mijey a ec'an a el juma kok es nyam eci lakpo mum e labm sog. Low ikj na, low yegm esel ek'onj any a anake sakp oglog wel bi kok onj any gbenj a. † 26:11 Ekn Ol Okn 15.11. † 26:12 Jwifel eci low yegm em a, ów amamn feñ e kok em a, eke kok egh ek'uw a sos in ec'uwomu em im elu ec'a, ow ony any akm ogboru ec'ob eke wel k'onj a. Etj emeny Rom eyn ec'ol a edjn eke wel ki kok low njn es eke wel ibi a sos es oc eci. Gbeko Jesu ec'a, Nyam ikj anym kok ow e low a feñ yow ab em gbuñ etj wel ibi'r. † 26:15 os likj lele lew ab: Adu ec'an eke b'il (Matie 27.28). Ow bebm juma kok es nyam eci segh ekj nohon eci labm sog ab. Nyamel gbel ab em eci sikpl oc ap ec'os anake wel oc ool Jesu a. -L'uwm any eke Jesu el ey e sikpl ec'egb waw es abal el.

nine: «Eḡḡ a eke em ab us abu lofu nyam em a, in anake li b'ow l'ol l'ij'm a. ²⁴ Eḡḡ ec'Iy b'ow uw ese el el eke Nyam Lel ewar in e lís ab af; † gbeko gbre él eḡḡ a ek'am ol ij'r a eci! Eḡḡ ikḡ na, blel wel ewm'n bobo yeji!» ²⁵ Judas a ek'am ol ij'r a am ibrm'n ese: «Low yegm agḡ es, ko ow otu eke k'el em ee?» Jesu dad'r nine: «I] obi dad.»

Ob ij lala

Mark 14.22-26; Luk 22.15-20; 1 Korént 11.23-25

²⁶ Eke -n'am ij ob a, Jesu oc futufutu, l'elu Nyam bia, l'ubr em n'on in e jam esel a, etḡ li dad nine: «Èbr ke ijr, na el em e sos megl.» ²⁷ Emeny l'oc mij kpok eke mar anḡ em; eke l'elu Nyam bia a, n'on in e jam esel a, etḡ li dad nine: «Èḡḡḡ ony feḡ, ²⁸ anke na el em e mebl, Nyam e sinm a e mebl ek'am ow ok es agḡ noko e sikpl oc ap eci. † ²⁹ M'am dad ony ek'igḡ yefenyana a, mi k'ow m'egḡm mar na sakp ejeci ton ke ow it legḡ a eke ony ab, em Es e gbrenḡbi usu a, m'ow m'egḡ mar owr a.» ³⁰ Sica -l'egḡ es gbegbl a ec'ej † ba ow b'uwḡ, etḡ -n'im Olivie lafeny af.

Pier b'ow egbr Jesu

Mark 14.27-31; Luk 22.31-34; Jan 13.36-38

³¹ Sica Jesu dad in e jam esel a nine: «Ncok na ce, low a eke b'ow eḡḡ m a b'ow ok ony ec'omn a wus. Tasi em a, Nyam Lel ab em wel non: *M'ow m'ibi mēceb osu es a, etḡ mēceb a feḡ b'ow omu es.*† ³² Gbeko em eci uwomu em anḡ igb em a, m'ow m'ikḡ anym m'im Galile m'eku ony.» ³³ Pier dad nine: «Eke agḡ a feḡ igḡ elu'ḡ es yeji, em gbē legḡ kaka mi k'ow m'igḡm m'elum'ḡ es.» ³⁴ Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad'ḡ: ncok na ce, gbun ke ḡḡos ikḡ a, b'ow egbr'm sakp nyahan dad eke uwm im any.» ³⁵ Pier dad'r nine: «Eke ow it ḡ ab eci luw bobo yeji, mi k'ow mi dadm m'esme m'uwm'ḡ any.» Etḡ jam esel ejec'a yeji dad eben.

Jesu am ḡḡḡ Nyam Jese mane

Mark 14.32-42; Luk 22.39-46

³⁶ Etḡ sica Jesu lele in e jam esel ab ab ow ok usu nyam eke wel b'esḡ Jese mane, † etḡ n'am dad wel l'ese: «Eke m'aam yogḡ a mi ḡḡḡ Nyam a, òkr es aḡa.» ³⁷ L'oc Pier lele Sebede ec'ey yony ab ab l'igḡ sos af n'im. Sos ob nuḡ am ow'r es, etḡ ermij yeji am ok'r afḡn es. ³⁸ Li dad wel nine: «Sos es ow ek'el luw eci afḡn em ec'abḡ ab es; òkr es aḡa ke ósur em ab.» ³⁹ L'eri n'im kpekpe tel. l'ok owrókp wus l'ubu any es etḡ n'am ḡḡḡ Nyam li dad sodad amua: «Em Es, ek'ow it tasi, ke ony gbre eci mij kpok na kpab'm es lís. Ke feḡ em a, ow k'él yec'a eke m'am erur a, ko yec'a eke ḡ am erur a.»

⁴⁰ Jesu ewl ow jam esel nyahan a ogḡ a, etḡ n'eḡḡan wel eke wel am eru memn. Li dad Pier nine: «Kó wanci nyam bobo yeji, otumn osumn em ab ee? ⁴¹ Anḡ any owr osur ke ḡḡḡan, yec'etḡ ke k'éymn ebm ekn owi em. Ony ec'abḡ a gbē inym es low feḡ e kok eci, ko ony e sos megl a gbē ijm lec.» ⁴² N'im akpoj sakp yony em etḡ n'am ḡḡḡ Nyam li dad sodad amua: «Em Es, eke mij kpok na k'ow ocm im es lís eke mi k'egḡm ow e mij a, ke kók ḡ ec'erur a!»

† 26:24 Selu 22.2-19; Esayi 53. † 26:28 Okm Ok 24.8; Jeremi 31.31-34. † 26:30 Jwifel ec'ol em a, eke Pak ec'ob ij a b'uwḡ a, -li b'egḡ selu ese Selu 113-118 af. † 26:31 Zakari 13.7. † 26:36 Jese mane:nin eke Arame ebr em ow e nyandre el "mun es ifir ob".

⁴³ Eke emeny l'ewl meny l'ow in e jam esel a ogh a, n'eyjan wel memn eru em; memn am bobm el anyamn. ⁴⁴ Emeny Jesu elu el es im akpoj etj am ijn Nyam sakp nyahan em. N'am ebr sodad nyam coco ab em. ⁴⁵ Emeny l'ewl l'ow jam esel a ogh a etj n'am dad wel l'ese: «Añ! Am erur memn a ce ebr sel ee? Kin, wanci a eke wel b'ow ol egh ec'Iy ij sikpl esel ec'abu em a ow ñ. ⁴⁶ Igbr s'imn! Kin, egh a eke am ol ij'm a ow titm ñ!»

Jesu ec'ony

Mark 14.43-50; Luk 22.47-53; Jan 18.3-12

⁴⁷ Jesu odad anj nenym k'uwrn etj kpekñ Judas, jam esel lew yony ab em ec'egñ nyam a, ilm any. Agñ nõnõ a ek'ow in ab a onym ekñ ekpr lele mab ler em ab. Egb waw esel eghel lele Jwifel ec'agñ ekpekñ ab ab anake erm el a. ⁴⁸ Judas eke b'ow ol Jesu ij a, ikñ anym yegm dedeku a in ec'akunda yec'em eke -li k'onyn ow a. Li dad nine: «Egh a eke m'ow mi joj neny a, in ana; onyn in.» ⁴⁹ Etj kpekñ Judas ow titm Jesu etj dad'r nine: «Low yegm agñ es, m'am esñññ!» Etj li joj ow neny. ⁵⁰ Jesu dad'r nine: «Em lawl, low yec'a ek'ow eke ki kok a, kòk fafa.» Kpekñ agñ a ok'r af ony'n. ⁵¹ Agñ a ek'anñ Jesu ab a e nyam odu in e lab ler em a eb. L'iyrg egb waw es ligbel a ec'abu elum es a etj l'ubr ow loru es. ⁵² Jesu dad'r nine: «Òc ñ e lab ler em a ew ow eci usu a, anke agñ a eke b'oc lab ler em a, -li b'ow -l'uw lab ler em em. ⁵³ Kõ uwm any eke m'otu eke mi k'ibrm em Es abu elum, ke kpekñ l'is'm afr erm esel áru eb lew yony ee? ⁵⁴ Ke low na eke kok ab em, ayaf Nyam Lel a otu eke k'iy neny ee? Nyam Lel a dad eke ów a k'ecr eben.» ⁵⁵ Etj Jesu am dad dedeku a ese: «Kõ em eci ony a ibrm eke k'otr ekñ ekpr lele mab ler em ab owr ese low ñññ kok es em el af ee? Segñ a feñ mi bi sig es Nyamel gbhel a e gbugñ mi yegm agñ low etj onymn'm. ⁵⁶ Kõ ów amua ey yec'etj ke kokoba ob esel ec'odad a ek'anñ Nyam Lel em a iy neny.»

Etj jam esel a feñ ign elu'l es uru es im.

Jesu im Sanedren ec'agñ a ec'any af

Mark 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jan 18.13-14, 19-24

⁵⁷ Agñ a ek'onny Jesu a, -l'oc -n'im ow egb waw es ligbel Kayif ec'any af, yogñ a eke ol e low any uw esel lele agñ ekpekñ ab ab as luku a. ⁵⁸ Pier anj akpoj em am us Jesu jam tonj l'ok egb waw es ligbel a e gbugñ a. L'ey gbugñ a li sig es usu osu esel ab ab yec'etj ke l'ékn ejel eke low a b'ow ecr a. ⁵⁹ Egb waw esel eghel a lele Sanedren a ec'agñ ejet'a feñ ab am ol danke ij nyam, eke k'obr Jesu low, ek'ow el yadñ em yeji, yec'etj ke -l'ibi ow, ⁶⁰ kõ -n'eyñmn low kaka. † Ke agñ nõnõ ow cicr'r yadñ em ce. Sica ow ec'uwr em a, agñ yony ow ⁶¹ etj am dad ese: «Egh na dad neny ij em nine: "M'otu eke mi k'onny Nyamel gbhel a mi ñññ, ke segñ nyahan m'usr em." » ⁶² Egb waw es ligbel a igb etj dad Jesu nine: «Kõ wel ám dad sodad amua ok'ñ af, ke k'õbm kpu ee?» ⁶³ Kõ Jesu yewal tinj. Etj egb waw es ligbel a dad'r nine: «Nyam ek'anñ owr e nin em, m'am ibrm'ñ, dàd ey ofn em tasi ek'ow el ñ el Mesi, Nyam ec'Iy a.» ⁶⁴ Jesu dad'r nine: «Iñ obi dad. Emeny m'am dad ony: jam anja b'ow ekan egh ec'Iy eke sig es Nyam Abusu Es eci lidr abu af, ke b'ow anj afr eci jru em ám ow.»† ⁶⁵ Odad na

† 26:60 Jwifel ec'ol em a, ow itm eke wel ki jej odad ok ncok em. Emeny eke cicr owi anj eke b'ow ism egh luw ab yeji, ow it eke jej ok a k'anñ ij segñ yony. Emeny wel bi bibrm adanke a low saw em. Jesu eci jej ok ab em, -l'eluum ów amua kaka. † 26:64 Selu 110.1; Daniel 7.13.

sosiem egb waw es ligbel a ony in eci simob sus em a gbagbrm em, † etj dad nine: «L'obr Nyam any! Ey s'ibram adanjku ij! Ony yeji caca irir eke li dad low obr any owi Nyam e lis a. ⁶⁶ Ko ony e tutr el bogj ec'ee?» -Li dad nine: «Ow ey'r af, l'it eke wel k'ibi'r gɔɔ.» ⁶⁷ Etj sica -n'am afl ow sar any -l'or ow kukuta em; beb gbe am dedɔɔ'n any af, ⁶⁸ etj am dad ese: «Ij ek'el Mesi a, ɛlu es ekn okm ke dad ey egn a ek'iy'rɔ ob a!»

Pier egr Jesu

Mark 14.66-72; Luk 22.56-62; Jan 18.15-18, 25-27

⁶⁹ Pier sig es gbugj yogj. Ob oc ɔɔ lisel ab em e nyam ow titm'n etj dad'r nine: «Ij yeji, anj Jesu Galile iyli na ab!» ⁷⁰ Ko l'egbr ow dedeku a feɔ ec'any af nine: «Low yec'a ek'am ol eke ki dad a, mi k'uwm any.» ⁷¹ L'igb n'aamn gbugj a e lisany a eci, etj ob oc ɔɔ lis ejeci nyam ekn'n etj am dad ok agj a ek'anj yogj a ese: «Egn na yeji, n'anj Nasaret iyli Jesu ab.» ⁷² Etj emeny Pier egr'r dad ofn em nine: «Egn ikj na, m'uwm'n any.»

⁷³ Ow b'inɔɔ ebr tel a, agj a ek'anj yogj a ow titm Pier etj am dad'r ese: «Tasi, ɔɔ, el em ec'egj nyam. Nj ec'odad a am ot'ɔɔ suw es af yegm yogj ek'anj ow a.» ⁷⁴ Pier ɔdu eb dad nine: «Ek'ow el yadɔɔ m'am ony, ke Nyam kók'm low nɔɔ! M'am ofn mi dad ek'egj na m'uwm'n any!» Odad na anj'n nɛnym n'am dad, etj kpekj ɔɔs ikj. ⁷⁵ Ow ɔɔ Pier ɔkn odad a eke Jesu dad'r a: «Gbuɔ ke ɔɔs ikj a, b'ow dad sakp nyahan eke uwm'm any.» Etj Pier ey ɔkm im gbeɔ am ikj low dudu eci ɔɔɔ.

27

Wel oc Jesu im Pilat ec'any af

Mark 15.1; Luk 23.1-2; Jan 18.28-32

¹ Eke legj eny a, ibibr fafa, egb waw esel egbel a feɔ lele Jwifel ec'agj ekpek ab ab okr af egn eb eke k'ibi Jesu. ² -N'ɔɔ wel ony awɔɔ'n, -l'oc -n'im -n'ɔɔ ow Pilat, Rom iy ek'el Jude ec'es ew es. †

Judas e luw owi

Ob Kok 1.18-19

³ Judas a eke ol Jesu ij a, iri eke wel ob Jesu low. Ow e low ey'r sos em, etj l'ewlm os likj lele lew ab ab a meny n'im n'ɔɔ egb waw esel egbel a lele agj ekpek ab ab. ⁴ Li dad wel nine: «M'ey lobr, m'ol egn ek'eknm low a m'ij luw eci!» Ko -li dad ow nine: «Na ɔɔ e low ana, ey e low kaka anm em!» ⁵ Etj Judas, ɔkm ey em a, oc os a im ɔwl Nyamel gbɛl ab em. Etj n'im l'oc meb l'edɔɔ emn. ⁶ Egb waw esel egbel a ot os a etj dad nine: «Ey ec'ol a edɔɔ eke wel k'oc os ikj na wuwlɔɔ Nyamel gbɛl a ec'os ab ab, anke ow el mebl ec'os.»

⁷ Eke sica nɛny okr el af a, -l'oc os a -l'ol mijel kok es a ec'ɔgm eke -li ki kok etu agj ec'es oc usu. ⁸ Na sosiem anake wel esɔɔ ɔgm a "mebl ec'ɔgm" toɔ k'ow it yefenyina a. ⁹ Ow ɔɔ kokoba ob es Jeremi eci sodad amua eke

† **26:65** ony in eci simob sus em a gbagbrm em: Jwifel e low yegm em a, ek'egj nyam dad odad nɔɔ ko Nyam af a, ow it ek'agj a ek'iri low a k'igb, ke ony el eci simob sus em a gbagbrm em, ese low nɔɔ a eci meny ewr af. † **27:2** Rom eyɔɔ ɔɔm Jwifel abusu eke k'ibi egn; na sosiem anake Jwifel a oc Jesu im Pilat ogj a.

dad a iy neny: *-L'ot os likh lele lew ab a, (an eke Israel eyh ew ana,)*^{† 10} *-l'ool mijel kok es a ec'ogm a, ese el el eke Es Kotoko dadr'm ab af.*[†]

Pilat am ibrm Jesu low

Mark 15.2-5; Luk 23.3-5; Jan 18.33-38

¹¹ Jesu anj es ew es Pilat ec'any af etj ow am ibrm'n ese: «Kɔ η Jwifel ec'eb ebu ab ana ee?» Jesu dad'r nine: «I] obi dad.»

¹² Etj emeny eke egb waw esel egbel lele agj ekpekp ab ab am cicr'r a, li dadm odad kaka. ¹³ Etj Pilat dad'r nine: «Kɔ ɔw amua eke -n'am dad -l'ok'η af a, am iri ee?» ¹⁴ Kɔ Jesu ɔbm kpu low kaka af † tonj es ew es a low iti any afjn es.

Wel ɔb Jesu low luw eci

Mark 15.6-15; Luk 23.13-25; Jan 18.39-19.6

¹⁵ Sakp sakp fɛj eke Pak ec'es gbɛgbl e lɛgɛ b'ow a, es ew es a b'elu sobel em es nyam es, in a eke dedeku a b'erur a. ¹⁶ Ke lɛgɛ ab em, eb any ɔbr es ligbel nyam eke wel b'esj Barabas † anj sobel em. ¹⁷ Pilat am ibrm dedeku a ek'as luku a ese: «Kɔ bwo ec'egɛ am erurir eke mi k'elu es m'ɔj ɔny ee? Barabas kɔ Jesu a eke wel b'esj Krist ab ee?» ¹⁸ Tasi em a, l'uw any senyn senyn eke nyamn eyr em wel oc Jesu is'r.

¹⁹ Eke Pilat sig es jej ok usu a, in e yow a ɔj wel is'r amani na: «K'ɛy egɛ na eke ɛknm low kaka a e low na em, anke tasi em a, ncok na, memm em m'ij gbre nɔnɔ in sɔsiem.» ²⁰ Kpɛkɛj egb waw esel egbel a lele agj ekpekp ab ab am itr dedeku a eke k'ibrm Barabas ec'es elu lele Jesu ec'ibi ab e low.

²¹ Es ew es a emeny ɔdu odad eb etj am ibrm el ese: «Agɛ yony a, bogɛ eci am erurir eke mi k'elu es m'ɔj ɔny ee?» -Li dad ow nine: «Barabas!»

²² Pilat ibrm el nine: «Ke sica Jesu a eke wel b'esj Krist a ec'a, ayaf mi ki kok'r ab ee?» El fɛj -l'okr lebl af -li dad nine: «ɛw'r oliɛk af!» ²³ Pilat ibrm el nine: «Kɔ bla low ɔbr iy li kok ee?» Kɔ -n'am ɔg lebl tuɔtuɔ em -l'ese: «ɛw'r oliɛk af cɛ!» ²⁴ Eke sica Pilat ɛkn ek'ow akplm ij, ke emeny itarir a lele ɔɔg ab ab am bobn a, l'oc mij li yɔg sabu dedeku a ec'any af etj li dad nine: «Na ɔny e low ana! M'anm egɛ na e luw owi em!» ²⁵ Dedeku a fɛj ɔdu eb dad nine: «Ke in e luw a e ligbow anj ey lele ey ec'alaw ab ab e nuɛj af!» ²⁶ Pilat elu Barabas es etj n'ɔj wel ɔr Jesu say em gbuj etj l'elu abusu es eke wel k'oc im ew ow oliɛk af.

Sɔɔda eyh a am kokr Jesu miyer

Mark 15.16-20; Jan 19.2-3

²⁷ Pilat eci sɔɔda eyh a ɔny Jesu elu lakp lokm a ek'el Pilat e gbuj a, etj el a fɛj -l'iwr -li did -l'elul ow em. ²⁸ Wel ɔny in e mob a ot'r es sos etj wel sus'r mob af ew ebl. ²⁹ -Li kok mirɛj em tufe, -l'oc -l'us ow etj -l'elu ow anany in e lidr abu ab em. † -L'ok ɔwɔɔkp wus ow ec'any af etj -n'am kokr ow miyer -li dad -l'ese: «S'am esɛn'η o, Jwifel ec'eb ebu!» ³⁰ -N'am fafl ow sar any etj -l'oc anany a -n'am nenɛn ow nuɛj. ³¹ Eke -li kokar ow miyer senyn senyn bake ow uwr a, -n'ɔny mob af ew a -l'oc ow es, -l'ewl -li sus ow ow e mob a etj -l'oc -n'im ow eke -li k'ew ow oliɛk af.

† 27:9 Adu ec'an eke b'il. ɛkn Matie 26.15 ec'akr otar a. † 27:10 Matie oc Zakari e lel lele Jeremi e lel ab eci sodad a okr af. Zakari 11.12-13; Jeremi 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15. † 27:14 ɛkn Esayi 53.7.

† 27:16 Barabas:Mark 15.7. Matie eci silel esig oglog em a, Jesu Barabas. † 27:29 -Li sus ow mob ese eb ebu af eke -li ki kokr ow miyer. Mob af ew ebl a ew ese eb ebu e gbud af. Mirɛj em tufe a ew ese eb ebu eci tufe af. Anany a ew ese eb ebu eci kpama af.

*Wél ew Jesu oliķ af**Mark 15.21-32; Luk 22.26-43; Jan 19.17-27*

³² Eke -n'annj banj a -n'am ok okm a, -l'obr Siren iy nyam eke wél b'ēsñ Simo; sroda eyn a ony'n læc em eke li k'abu Jesu ec'olikh a. † ³³ -N'im -l'ok usu nyam eke wél b'ēsñ Gōlgota ek'el nyandɛ em "Nuñ k'pōk ec'usu."

³⁴ Yogn, -n'ōñ Jesu mar eke wél wuwlm *ob lolo ab eke k'ēgn*; † eke li tat anm a, l'erurm eke li k'ēgn.

³⁵ -L'ew ow oliķ af etj -li *cɛc ow eci mob sus em a sɔsum oc kok em*. †

³⁶ Etj -l'ok es yogn -n'am ɔsu ow. ³⁷ In e nuñ af a, -ni non læl ek'am yegm low a sosiem eke wél ɔb'r low a. Ow eke wél non a el: "Egn na Jesu, Jwifel ec'eb ebu." ³⁸ In e saw saw a, wél ok elu yony oliķ af; nyam ann'n lidr abu af etj nyam ann'n nemn abu af. †

³⁹ Agñ ek'am ec a *am ēgn nuñ em wewr'r*, † ⁴⁰ etj am dad'r esɛ: «[] ek'am erur eke k'ufñ Nyamel gbɛl ab es ke sɛgn nyahan k'pɛñ ús ejec'a, † eke el Nyam ec'Iy tasi, † èbr ñ sosi, àññ oliķ af yogn us es!» ⁴¹ Etj egb waw esɛl egbɛl a, ol e low yegm esɛl a lele agñ ekpɛk'p ab ab yeji am kok'r'r miyer dad esɛ: ⁴² «L'eb agñ ejeci l'elu es, etj l'otum eke li k'eb'r in sosi! Kɔ Israel ec'eb ebu tasi ee? Sica n'annj oliķ af yogn l'us es, ke s'úb'r nawrɛ. ⁴³ L'oc in ec'omn a l'elu Nyam em li dad nɛ: "M'el Nyam ec'Iy." Èɛ! *Eke Nyam ony in ec'erur tasi, ke l'eb l'elu ow es gōñ!*» † ⁴⁴ Etj ów eñuj kok esɛl eke wél ew oliķ af in ab a yeji am wewr'r dad eɛn.

*Jesu eci luw a**Mark 15.33-41; Luk 23.44-49; Jan 19.28-30*

⁴⁵ Sica lægn uyu nuñ em a, nɛbn ey wus a nimum af toñ ok nɛbles eci wanci nyahan em. ⁴⁶ Ek'ow am titm nɛbles eci wanci nyahan a, Jesu barm lebl tuɔtuɔ em nɛ: «*Eli, Eli, lema sabaktani?*» (ek'el nyandɛ em: "*Em e Nyam, em e Nyam, kɔ bla etj dign elu'm es ee?*") † ⁴⁷ Agñ nyam nyam ek'annj yogn a iri odad na etj dad nɛ: «N'am esñ Eli!» † ⁴⁸ K'pɛkñ el em ec'ēgn nyam uru es im oc mbra usm el eci mar ab em etj oc úcur anany *ɔkñ Jesu eke k'ēgn*. † ⁴⁹ Gbɛkɔ agñ ejec'a am dad esɛ: «Èku ye, si b'ow s'ɛkn eke Eli b'ow eb elu'l es!»

⁵⁰ Èmeny Jesu barm lebl ligbɛl nyam etj ok sel es. ⁵¹ K'pɛkñ, Nyamel ab em eci gbɛl gbɛl gbada a eke wél ew eɔɔñ usu lala ab any a, † ign afr em a etj agbr em arañ didi toñ ok esr em a. Wus umu, mób gbagbrm em, ⁵²⁻⁵³ suwɔmu fɛfig. Eke Jesu igb luw em a, omn esɛl nonɔ a ek'uw a igb luw em; -n'annj suwɔmu ab em -l'ok okm. -L'ok Jerusalem, eb lala ab em; yogn agñ nonɔ ekn el.

⁵⁴ Eke sroda eyn a eci anym es a lele sroda eyn ab ab ek'am ɔsu Jesu a ekn wus umu a lele ów a ek'am ey ow ab ab a, erññ ony el afññ es. -N'am dad -l'esɛ: «Nje, tasi egn na Nyam ec'Iy!» ⁵⁵ ɔyɔw nonɔ ek'us Jesu jam Galile etj eke ki kok in e lís e low a † annj yogn am ekn low a akpoj em.

† **27:32** Èkn Matie 5.41 ec'akr otar a. † **27:34** Selu 69.22. † **27:35** Selu 22.19. † **27:38** Èkn Esayi 53.12. † **27:39** Selu 22.7-8; 109.25. † **27:40** Èkn Matie 26.61; Jan 2.19. † **27:40** *Eke el Nyam ec'Iy tasi*: Bèbmñ Matie 4.3-6 ab. † **27:43** Selu 22.9. † **27:46** Selu 22.2. † **27:47** Eke agñ a iri Jesu am esñ "Eli" a (ow e nyandɛ el "Em e Nyam"), -li tutr eke kokoba ɔb es Eli ec'odad Jesu am dad. Eke Eli uwm ke l'igb n'im afr a (2 Èb Ebu 2.1-12), Jwifel e tutr em a, eke low nɛnyembri nyam es annj gbɛr em, Eli b'ow eb elu'l es. † **27:48** Bèbmñ Selu 69.22 ab. † **27:51** Èkn Okm Ok 26.31-33. † **27:55** ɔyɔw a: Èkn Luk 8.2-3. *Akpoj em*: Bèbmñ Selu 38.12.

56 El em a, Mari, Magdala bañn yowi a, Mari Jak lele Josef ab e lis a, lele Sebede ec'ey a ec'el lis ab yeji anñ.

Jesu ec'es oc owi

Mark 15.42-47; Luk 23.50-56; Jan 19.38-42

57-58 Eke legñ ew es a, Arimate bañn eci gbrenḡbi nyam, eke wel b'ēsñ Josef, ke in yeji el Jesu eci jam us es a im eññ Pilat etñ ibrm ek'ow k'oc Jesu eci sos megl a oñ'n; † etñ Pilat oñ abusu. 59 Josef oc sos megl a wiwrm gbad ufu owr ab 60 etñ l'oc n'im l'oc ow es in obi eci uwomu lob owr eke n'owñ wel ur ab em. † Li wuwl lob nyam l'abl uwomu a ec'em ey usu ab es etñ n'im. 61 Mari Magdala yowi a lele Mari yec'ab ab anñ yogñ, -l'ok es -l'obr uwomu ab any.

Uwomu a ec'osu

62 Nenegñ e sos bebñ e legñ ec; sica legñ beny a, egb waw esel egbel a lele Farisiel ab ab okr af im Pilat ogñ a 63 etñ dad'r nine: «Egñ gbēl, low nyam ow ey nuñ em: yadñu na, in ec'owr anñ em a, li dad eke, ek'in uw ba ow'n bi kok seḡñ nyahan a, in b'ow in igb luw em. 64 Egñ oñ abusu ke wel ōsu uwomu a toñ ow kok seḡñ nyahan, yec'etñ ke in e jam esel a k'iyñ sos megl a bake -li dadmñ dedeku a eke l'igb luw em. Sica eci, yadñ ikñ na b'ow agb akm krēkrē ec'a.» 65 Pilat dad el nine: «Oñyn usu ōsu esel. Ìmn ke ōññ el -l'osu uwomu a ese elel eke am erurir ab af.» 66 -N'im -n'am bebñ uwomu a ec'elel eke wel k'osur a. -L'okr lob a ek'anñ uwomu nēny a wel kōkr saw saw ab es senyn senyn etñ -l'ok usu ōsu esel.

28

Jesu eci luw em anñ igb a

Mark 16.1-10; Luk 24.1-12; Jan 20.1-10

1 Nenegñ e legñ a b'ec eci dimas legñ eny ow em a, Mari Magdala yowi a lele Mari yec'ab ab ow am ekn uwomu a. 2 Kpru em, wus umu lec em, etñ Es Kōtoko ec'afñ erm es nyam anñ afr us es, ow wuwl lob a oc es etñ sig es af. 3 L'ew ese afr eke b'eññ af, etñ in eci mob sus em a ufu ese nyamok af. 4 Usu ōsu esel a erññ oñy afññ es, am ufñ bōbar, etñ ew ese agñ ek'uw ce af. 5 Afr erm es a dad ōyow a nine: «Erññ k'ōny oñy. M'uw any ek'am ōñ Jesu a eke wel ew oliḡñ af a; 6 n'anm anja. L'igb agñ ek'uw ab em ese elel eke l'ikñ anym li dad ab af. Òwr ekan usu a eke l'eru es a. 7 Sica ìmn fafa dadr in e jam esel a esre: "L'igb agñ ek'uw ab em n'aam l'eku oñy Galile. † Yogñ anake b'ow ekan in a." »

8 Erññ lele sos em iññ ligbēl em ab, -l'ogñ es -n'ñgboñ uwomu a ec'usu a, etñ -l'uru es -n'aam -l'ewl Jesu e jam esel a amani. 9 Kpēkñ Jesu obr el etñ am dad el ese: «M'am esññ oñy!» -N'im -li titm ow, -n'ōny ow akr es etñ -n'am igñ ow nuñ. 10 Jesu dad el nine: «Erññ k'ōny oñy. Ìmn dadr em lisijimel a im Galile: yogñ anake -li b'ow -l'ekñ m a.»

Usu ōsu esel a ec'ow e dad

† 27:57-58 Jwifel ec'ol a edññ eke sos megl k'anñ oliḡñ af legñ ukr. Ow b'is abu eyr eb ab em (Ol ōkn 21.22-23). Rom ec'agñ a gbē b'ew es oliḡñ af ow ugñ es. Eke wel erur eke k'oc egñ eke wel ibi oliḡñ af a es a, ow it eke wel k'ibrm Rom ec'egñ a ek'ew wus ogog ab es a abusu. Eke egñ a ow el eb l'ew usu a, abusu érum es legñ kaka. Ko Jesu ec'a gbē Pilat oñ abusu. † 27:60 Jwifel ogñ a, wel b'ot agñ enññ a eke b'uw a es uwomu nyam coco em. † 28:7 Ekn Matie 26.32.

¹¹ Eke ɔyɔw a anɔ ejaɔb af yɔɔɔ aam a, sɔɔda eyɔ ab em e beb ek'am ɔsu usu a ewl ow baɔn a, etɔ awl ów a feɔ ek'ey a ok eɔb waw esel eɔbel a. ¹² Eɔb waw esel eɔbel a lele aɔn ekpekp ab ab ɔny luku as. Sica eke neɔy okr el af a, -n'ɔn sɔɔda eyɔ a os nɔnɔ, ¹³ etɔ -li dad wel nine: «Dàdr esre: "S'am eru memn ncok em, etɔ kpekp eyɔ a, in e jam esel a ow iy in e sos meɔl a." ¹⁴ Etɔ eke Pilat iri yeɔi, si b'ow s'eyr'r erm es; s'uw elel eke si k'ewr neɔy ke k'eynmn es abur kaka ab any.» ¹⁵ Usu ɔsu esel a eb os a etɔ kok ese elel eke wel dadr el ab af. Ebeɔ eke amani a eb es Jwifel em toɔ it yeɔeyna ana.

Jesu yeɔm in e jam esel a sos

Mark 16.14-18; Luk 24.36-49; Jan 20.19-23; Ob Kok 1.6-8

¹⁶ Jam esel lew nyam a ec'a, -n'im Galile eci lafeɔy a eke Jesu yeɔm el ab af. ¹⁷ Yɔɔn, eke -l'ekan ow a, -l'ok ɔwrɔkp wus -l'igɔ ow nuɔ, gbeko el em ec'aɔn beb gbe am bebar. ¹⁸ Jesu eri ow etɔ dad el nine: «Afr lele wus ab ec'abusu a feɔ, Nyam ɔn'm. ¹⁹ Sica imn wus na eci ebr ebr a ec'aɔn a oɔn, ke kókr el -l'el em e jam us esel; òkr el mij nuɔ Es, Jim, lele Abɔ Lala e nin em ab; ²⁰ yeɔgm el -l'ɔsu ów a feɔ eke mi dad ɔny a. Sica irir: seɔn a feɔ m'ow m'anɔ ɔny ab toɔ wus na e nuɔ eɔn.»

Mark ec'Amani Mamn eke non Ow ek'it eke wel k'uw any

Mark elm Jesu eci jam esel lew yony ab em ec'egh. Ob Kok e lel ab em a, wel b'esnj n Jan Mark. Li kok juma erm esel ek'el Pol lele Pier ab (Ob Kok 12.12; 13.4-13; 1 Pier 5.13). Jesu eci lis e low eke l'iri Pier dad a anake ni non a.

Mark am yegm ey eke Jesu el Nyam ec'Ty eke Nyam erur tasi. Eke Jesu ob juma kok nunj a, l'erurm eke wel k'uw'r any fafa ese Mesi af, ese eb ebu af, anke l'erur eke usu k'irm es ke l'otu li yegm in e jam esel a low. Ow it eke li k'otar akr li yegm wel eb ebu yec'eke l'el a. Na sosiem anake l'edjn agn a eke l'ewlm a eke ki dad in e low ok agn ejec'a (Mark 1.34,44; 3.12; 5.43; 7.36-37; 8.26,30; 9.9). Eke dedeku a iri eke l'el Mesi a, ow ibnm etj Jwifel eci nunj af esel a ibi'r nyamn eyr eke -n'onyn ow ec'a sosiem.

Mark non Amani Mamn na agn a ek'elm Jwifel a eci. Legh sig em a, -l'igh sisekp nunj, ko yefenyina em a, -l'ub Jesu nawre, etj wel am ijr el gbre omn eke n'onyn a sosiem. Mark am non lel na atr el sos es yec'etj ke -n'onyn omn Jesu eci abusu a eke ony ab em. N'am elu okm li yegm Jesu eci lec eke ij akm abn enunj a e low. N'am elu okm li dad eke Jesu in b'ewlm ol fen, ow'n ony abusu eke ow'n ki kok sakrowa. N'am yegm wel yej'eke Jesu eci jam us a in elm akrowa owi ce, anke Jesu in ekn gbre lele luw ab. Eke -l'okn eke Jesu igb luw em, in eci gbre ij a otu eke k'atr el sos es -n'inym es kikri el eci gbre ij em.

Jan mij ok nunj es e Nyam odad eke dad

Matie 3.1-12; Luk 3.1-18; Jan 1.19-28

¹ Anja anake Jesu Krist [Nyam Jim] † ec'Amani Mamn a ob nunj a, ² ese el el eke Nyam eci kokoba ob es Esayi non ab af:

Em Nyam, m'ow m'onj em ec'erm es iknj
anyam kok nj ec'ejagb a. †

³ Egh nyam anj loj am elu lebl dad ese:

«Kòkr Es Kòtoko ec'ejagb a,

kòkr in e sebr a inym nyim nyim!» †

⁴ Kin el el eke Jan mij ok nunj es ey okm loj, ke am elu lebl dad: «Itjnin erm em, okr mij nunj, ke Nyam b'ow oc ony e sikpl a ap ony.» ⁵ Jude wus a nimum ec'agn a fen lele Jerusalem ec'ab ab am ow Jan ogn. -N'am egh el e sikpl a -l'eb agn a fen ec'any af, etj Jan am ok el mij nunj Jurden ernj.

⁶ Jan sus mob eke wel kok gbanke kedebnam e suw em, etj l'egh ndey lel em e meb er em. In ec'ob eke li b'ij a el tete gbangban lele mow mun ab. † ⁷ N'am dad agn a fen l'ese: «Egh a ek'annj'm jam b'ow a, ony abusu nono akm im, m'itm yeji eke mi k'is es bake m'onyn in e cokrukpo meb a mi momu es. † ⁸ Em ec'a, m'am ok ony mij nunj mij em, ko in li b'ow l'ok ony mij nunj Abj Lala em.» †

Jesu e mij ok nunj lele ebn ekn owi ab

Matie 3.13-4.11; Luk 3.21-22; 4.1-13

† **1:1** Nyam Jim:Mark eci sil el esig oglog em a, wel éjnm odad iknj na. † **1:2** Malaki 3.1; bèbmn Matie 11.10. † **1:3** Esayi 40.3. † **1:6** Ekn 2 Eb Ebu 1.8. † **1:7** Ekn Jan 1.27 ec'akr otar a.

† **1:8** Ekn Ob Kok 2.1-4.

⁹ Λεγῆ ab em, Jesu anḡ Nasaret Galile wus af ow, etḡ Jan ok'r mij nun Jurden ernḡ. ¹⁰ Eke n'annḡ mij ab em n'am ey ɔkm a, l'ekn afr agbr em etḡ Abḡ us'r es nunḡ af esε kel af. ¹¹ Etḡ lebl nyam anḡ afr ikḡ am dad esε: «Ἰ el em ec'Iy eke m'erur tasi; m'oc em eci sos em iḡn fεḡ m'elu'ḡ em.» †

¹² Κρεκḡ eke ow b'uw'r a, Abḡ Lala oc im'n loj. ¹³ N'annḡ yogḡ l'ij seḡḡ ekḡ yony eke Satan eju'r. L'ir yogḡ akp em e mindey ab, etḡ afr erm esel ow am kok in e līs e low.

Jesu e jam esel krekre ek'esḡ

Matie 4.12-22; Luk 4.14-15; 5.1-11

¹⁴ Λεγῆ ab em eke wel elu Jan mij ok nunḡ es sobel em a, Jesu im Galile wus af etḡ n'am ɔb Nyam ec'Amani Mamn a eci kokoba li dad l'ese: ¹⁵ «Λεγῆ a eke Nyam ewar a ow ḡ, anḡe Nyam ec'es ew a ow titm. Ἰḡnḡn erm em ke εbr Amani Mamn a.»

¹⁶ Eke Jesu am ecr Galile eci mij lekpl a e saw saw a, l'ekn ɔcn ibi esel agḡ yony, Simɔ lele lisijim Andre ab ek'am ok muw mij lekpl ab em. ¹⁷ Jesu dad el nīne: «Ἰsr'm jam, m'ow mi kok ɔny eel agḡ eb esel.» ¹⁸ Κρεκḡ -li digḡ el e muw a -l'ok es, etḡ -l'us ow jam. ¹⁹ Jesu b'imn anym eci tel a, l'ekn Sebede jimel a, Jak lele lisijim Jan ab. -N'annḡ el eci mijetḡ ab em -n'am kok el eci muw a. ²⁰ Κρεκḡ Jesu esḡ el; -li digḡ el es Sebede lele el e juma kok esel ab ab -l'elu es letḡ ab em, etḡ -l'us ow jam.

Jesu ewlm abḡ ḡḡ es a

Luk 4.31-37

²¹ Jesu lel in e jam esel ab ab im Kapernayum ec'eb ab em. Nenεḡḡ e λεḡḡ a, Jesu ey Nyam nunḡ iḡḡ usu a etḡ am yeḡm agḡ low. ²² Agḡ a ek'am iri in e low yeḡm a, low am iti any in ec'elel eke n'am yeḡmḡn agḡ low a sosiem, anḡe n'anm esε el ec'ol e low yeḡm esel ab af, kɔ n'am yeḡm wel low abusu ɔny em. ²³ Ke Nyam nunḡ iḡḡ usu yogḡ eḡḡ nyam ek'abḡ ḡḡ anḡ em a, am ɔḡ dad esε: ²⁴ «Oy! Nasaret e Jesu, bla am erur eke ki kok ey ee? Kɔ ek'ow eke ki ḡḡḡḡ ey ee? Em, m'uw eḡḡ ek'el'ḡ ab any: Nyam ec'erm es lala.» ²⁵ Jesu dad abḡ ḡḡ a odad lebl tuɔtuɔ em nīne: «Yēwal, ke éy ɔkm eḡḡ na em!» ²⁶ Abḡ ḡḡ a mumu eḡḡ a lec em, etḡ am ɔḡ ey ɔkm in em. † ²⁷ Agḡ a fεḡ low iti any afḡḡ es tonḡ batḡ -n'am bibrmnḡn el ɔfr -l'esε: «Kɔ na bla lowi ana ee? Bogḡ ec'abusu ɔny em e low yeḡm owr ana ee? Eḡḡ ikḡ na ew abḡ eḡḡḡ yej'es, etḡ -li b'elum ow!» ²⁸ Etḡ kreκḡ agḡ am dad Jesu e līs e low Galile wus nimum af.

Jesu ewlm ɔlu nɔnɔ

Matie 8.14-17; Luk 4.38-41

²⁹ Eke -n'annḡḡ Nyam nunḡ iḡḡ usu a -l'okr ɔkm a, Jesu, Jak lele Jan ab im Simɔ lele lisijim Andre ab ogḡ a. ³⁰ Simɔ ey lis eke sos am etu es a, eru es. Etḡ kreκḡ wel dad in ec'ol owi ok Jesu. ³¹ Jesu im eḡḡ yow a, l'ucu abu n'ɔny l'igbm ow, etḡ kreκḡ in ec'ol a oc'r es līs. Etḡ yow a am kok el e līs e low.

³² Ncebles em a, eke ligbn im eru es a, † agḡ ot el ec'ɔlu a fεḡ is Jesu; abḡ eḡḡḡ esel yeji anḡ em. ³³ Eb ab em ec'agḡ a fεḡ as luku Simɔ eci lisany a.

³⁴ Jesu ewlm ɔlu a lel el ec'ol eḡḡ eḡḡ a fεḡ ab. N'am ogḡ abḡ eḡḡḡ a, etḡ

† 1:11 Bēbmn Selu 2.7 lele Esayi 42.1 ab. † 1:26 Ekn Mark 9.26. † 1:32 Ncebles em a, eke ligbn im eru es a: ke nenεḡḡ e λεḡḡ uw'r ḡ; eke mīlél krekre b'ok ɔkm a, ke λεḡḡ eḡeci ɔb nunḡ ḡ. Jwifel ec'ol em a, wel ɔtu eke sica wel k'ot ɔlu is Jesu.

l'élum wel abusu es eke wel ki dad odad, anke -l'uw egn a ek'el Jesu ab any. †

Jesu am ngbon Kapernayum
Luk 4.42-44

³⁵ Lɛgn eny ow em a, eke usu k'otm es a, Jesu igb ey gberɛ etɛn im usu saw em. Yogn, n'am n'ɔnɔn Nyam. ³⁶ Simo lele lawlel a ek'anɛn in ab ab ok okm im in ec'ol em. ³⁷ Eke n'ɛjan ow a, -li dad ow nine: «Agn a feɛn am ol'ɛ.» ³⁸ Jesu dad el nine: «S'ɛgbonɛn aɛa, s'ɛmn baɛn saw saw a, anke yogn yeji ow it eke mi ki dad el Amani Mamn a ec'odad. Na sosome eci m'ow wus na af.» ³⁹ Etɛn Jesu am ec Galile wus ab af nimum. N'am ob Amani Mamn a e kokoba Nyam nun ign usu a feɛn, etɛn n'am ogn abɛn enɛn yeji.

Jesu ewlm kokobe es nyam
Matie 8.1-4; Luk 5.12-16

⁴⁰ Lɛgn nyam kokobe es nyam ow am kok soɛn ibrm Jesu abu elum; l'ok owɔɔkp wus Jesu ec'any af, etɛn n'am dad l'ese: «Eke ɛ erur, otu eke k'ayal'm.» ⁴¹ In e low ony Jesu soɛn; † l'egɛm abu es l'itɛn ow etɛn li dad nine: «M'erur, àyl!» ⁴² Kpekn kokobe a oc'r es lís, etɛn l'ayl. ⁴³ Jesu elu olu a eke l'ewlm a abusu es eke k'im, etɛn l'ewar ow lebl tuotuo em nine: ⁴⁴ «Ìri senyn senyn, kì dad low na k'ok egn kaka! Gbeko im yegm egb waw es a sos, ke waw egb ese elel eke Mois ec'ol a ibrm ab af, ke ow ij danɛu.» † ⁴⁵ Olu a im, etɛn usu a feɛn n'am dad low a eke eɛn'n a ec'odad. Na sosome Jesu otum ilam sos any eb em, ko li b'anɛn usu saw em ke agɛn am anɛn susu a feɛn ow in ogn.

2

Jesu ewlm sos es wew es nyam
Matie 9.1-8; Luk 5.17-26

¹ Eke seɛgn beb ec a, Jesu ewl ow Kapernayum, etɛn dedeku a iri eke l'ec akɛn. † ² Etɛn kpekn agɛn nɔnɔ ow as luku gbugɛn a eb usu a feɛn; usu kaka anm, lisany a bobo yeji usu anm. N'am dad wel Nyam ec'odad, ³ etɛn agɛn yar abu sos es wew es nyam am is Jesu. ⁴ Gbeko eke -li k'otumɛn -l'okmn yogn a eke Jesu sig es agɛn a sosome a, -li fig usu nyam el luw af a, etɛn -l'oc olu a ek'anɛn in eci faja em a -l'usm es Jesu ec'any af. ⁵ Eke Jesu b'ekn agɛn a ec'omn a, li dad sos es wew es a nine: «Em jim, m'oc ɛ e sikpl a m'ap'ɛ.»

⁶ Ol eci low any uw esel beb sig es yogn, etɛn am tutr el ec'erɛm em dad ese: ⁷ «Ko bla etɛn egn na am dad odad nene ee? N'am obr Nyam any! Bwo ec'egɛn otu eke k'oc sikpl ap ek'ow elm Nyam soɛn coco ee?» † ⁸ Eke Jesu uw el e sow tutr ab any a, li dad wel nine: «Ko bla etɛn am tutar ow amua na ony ec'erɛm em ee? ⁹ Ko bogɛn ec'anake ew fuefue eke wel ki dad sos es wew es ab ee? “M'oc ɛ e sikpl a m'ap'ɛ”, oglog ke wel dad'r ese: “Igb oc ɛ eci faja a ke an es ee?” ¹⁰ Gbeko m'erur eke k'uwr low na any: wus na af, egn ec'Iy ony abusu eke k'oc sikpl ap.» Etɛn sica li dad sos es wew es a nine: ¹¹ «M'am dad'ɛ, igb oc ɛ eci faja a eb ejaɛb im gbugɛn!» ¹² Kpekn egn a igb agɛn a feɛn ec'any af, l'oc in eci faja a, etɛn l'ey okm n'am an es

† **1:34** Bèbmn Ob Kok 16.16-17. † **1:41** In e low ony Jesu soɛn: Mark eci silel esig oglog em a Jesu ebl erm ok'r af. † **1:44** Èkn Matie 8.4 ec'akr otar a. † **2:1** akɛn: Mark 1.29 em a, ke wel tutr ek'ow el Simo Pier lele Andre ab ec'akɛn. † **2:7** Bèbmn Ob Ap 24.16; Selu 103.3; Esayi 43.25.

n'im. Ow e low a iti dedeku ab any, etj -n'am koklm Nyam -li dad -l'ese: «Lɛgɛɛn kaka s'eknm low akpasu na.»

Jesu esɛɛ Levi eke k'us'r jam

Matie 9.9-13; Luk 5.27-32

¹³ Emeny Jesu ewl im Galile eci mij neny a. Agɛɛ nɔnɔ am ow in ogɛɛ, etj n'am yegm wɛl low. ¹⁴ In ec'ec em a, l'ekn Alfe jim Levi, eke sig es wus labm eb usu. Jesu dad'r nine: «Ūs'm jam!» Levi igb etj us'r jam.

¹⁵ Ow e jam a, Jesu im Levi ec'akɛɛ a, etj am ij ob. Wus labm eb esɛɛ nɔnɔ lele sikpl esɛɛ ab am ij ob Jesu lele in eci jam esɛɛ ab ab, anke agɛɛ amua e nɔnɔ anake am us'r jam a. ¹⁶ Etj ol e low yegm esɛɛ ek'el Farisiel ec'ogog ec'agɛɛ a, ekɛɛ eke Jesu am ij ob agɛɛ amua fɛɛɛ ab; etj -li dad in eci jam esɛɛ a nine: «Kɔ bla etj n'am ij ob wus labm eb esɛɛ amua lele sikpl esɛɛ † amua ab ee?» ¹⁷ Jesu iri odad a eke -n'am dad a, etj dad el nine: «Agɛɛ a ek'anɛɛ sos tuotuo em a, ibram sos kok es, kɔ ɔlu anake b'ibrm sos kok es a. M'owm eke mi k'esɛɛ agɛɛ eke b'ubr el sosi nenyembri nyam esɛɛ a, kɔ m'ow eke mi k'esɛɛ "sikpl esɛɛ".»

Ob owr lele ob sig ab ɔkrm af

Matie 9.14-17; Luk 5.33-39

¹⁸ Lɛgɛɛ nyam, Jan mij ok nuɛɛ es eci jam esɛɛ a lele Farisiel ab am enɛɛ neny. Agɛɛ ow am ibrm Jesu esɛɛ: «Kɔ bla sosiem etj Jan mij ok nuɛɛ es eci jam esɛɛ a lele Farisiel ec'ab ab b'ennɛɛ neny etj ɛ e jam esɛɛ a ɛnnɛɛ neny ee?» ¹⁹ Jesu dad el nine: «Kɔ am tutar ek'agɛɛ lawlɛɛ eke wɛl esɛɛ mɛbi eci es gbɛgbl em a ɔtu eke k'ennɛɛ neny eke yɔw ec a anɛɛ el ab ee? Njan! Sɛgɛɛ a fɛɛɛ eke yɔw ec a b'ow anɛɛ el ab a, -li b'ow -l'ij etj -li b'ow -l'ɛgɛɛ. ²⁰ Gbɛko lɛgɛɛ am ow eke wɛl b'ow ɔny yɔw ec a oc es el ec'araɛɛ, ke sica -n'ennɛɛ neny gɔɛɛ.»

²¹ Etj Jesu ub el nyandre nine: «ɛgɛɛ ɔcm gbad owr lele gbad sig ab ɔbarm gignɛɛ. Eke kok ebɛɛ, ke gbad owr a b'ow ɔny gbad sig a agbr em; etj gbad a ec'em agbr a b'ow agb nɔnɔ. ²² Etj emeny egɛɛ ɔcm mar owr okm marel sig em. Eke kok ebɛɛ a, mar owr a b'ow innɛɛ tonɛɛ ba ke ɔny marel sig a ɔb es. Etj wɛl b'ow irmn mar a lele marel ab ab. Tasi em a, mar owr, marel owr em wɛl k'ok.» †

Egɛɛ ec'Iy el nenɛgɛɛ ec'es ew es

Matie 12.1-8; Luk 6.1-5

²³ Nenɛgɛɛ e lɛgɛɛ nyam, Jesu lel in eci jam esɛɛ ab ab am ɛcr segb ɔgm eci. El ec'ejagb us em a, jam esɛɛ a am bubm egbey a. ²⁴ Farisiel ow etj am ibrm Jesu esɛɛ: «Is any ekɛɛ, kɔ bla sosiem etj ɛ e jam esɛɛ a am kok low ek'ey ec'ol a ɔcm abusu eke wɛl ki kok nenɛgɛɛ e lɛgɛɛ ee?» † ²⁵ Jesu ɔdu eb dad el nine: «Awlmn low eke eb ebu David in obi in obi lele in ec'agɛɛ ab ab kok lɛgɛɛ nyam eke namn am ɔny el ab ee? ²⁶ L'ey Nyamel em, etj in eci agɛɛ ab ab -l'ij egb waw eci futufutu a. Low na ey egb waw es ligbɛɛ Abiatar e lɛgɛɛ ab em. Ey ec'ol a ɔɛɛ abusu eke egb waw esɛɛ ɔny coco k'ij egb waw e futufutu na.» † ²⁷ Jesu ign af dad nine: «Nyam kok nenɛgɛɛ egɛɛ e nimamn sosiem kɔ ow elm nenɛgɛɛ sosiem Nyam kokm egɛɛ. ²⁸ Na sosiem anake egɛɛ ec'Iy el nenɛgɛɛ yeji ec'es ew es a.»

† **2:16** Ekɛɛ Luk 15.2 eci akr otar a. † **2:22** Ekɛɛ Matie 9.17 ec'akr otar a. † **2:24** Ekɛɛ Matie 12.2 eci akr otar a. † **2:26** Ekɛɛ 1 Samiel 21.2-7; 2 Samiel 15.35; Ob Ap 24.5-9.

3

Jesu ewlm egn ek'abu wew es nenegn e legn

Matie 12.9-14; Luk 6.6-11

¹ Emeny Jesu ewl ow Nyam nuñ ign usu a. Yogn, l'ekn egn nyam ek'abu wew es. ² Agñ a feñ ek'ann Nyam nuñ ign usu a ok'r anyamn af am ler gbiy ekn, eke li b'ow l'ewlm egn na nenegn e legn na, anke -n'am ol low nyam eke -li k'abr ow af -l'ok ow ów af. † ³ Jesu esñ egn a ek'abu wew es a, etñ li dad ow nine: «Ígb ow aña inym es agñ a feñ ec'any af!» ⁴ Etñ n'am íbrm agñ a ek'ann yogn a l'ese: «Ñenegn e legn a bla lowi ey ec'ol a oñ abusu eke wel ki kok ee? Low nimamn kó low ñun ee? Wel ótu eke ki sóg egn oglog wel egn'r es luw ee?» Kó -l'óbm kpu. ⁵ Etñ Jesu am ler el erm bebl em; sos yeji ów'r es anke -n'onym sóñ ñkñ kaka. Li dad ótu a nine: «Égnm abu es!» L'égñm abu es etñ l'ewl. ⁶ Kpekñ Farisiel a ok ókm Nyam nuñ ign usu a, etñ Eród Antipas ec'ogog ec'agn ab ab -n'im -n'am as luku, -l'ol eke -li k'onyn Jesu bake -l'ibi ow.

Agñ nõno am ow Jesu ogn

Matie 4.25; 12.15-16; Luk 6.17-19

⁷ Jesu lel in e jam esel ab ab ocr sos es im Galile e mij saw a, etñ agñ nõno am us'r jam. Agñ am anñ Galile, Jude, ⁸ Jerusalem, Idume, Jurden ogog eci wus ab af, Tir lele Sidon eci baññ saw saw a ow. Bieku na am ow eke k'ekñ Jesu anke -l'iri ów a feñ ek'ow am kok a. ⁹ Jesu dad in e jam esel a nine: «Òcr mijetñ nyam owr ewr es aña, yec'etñ ke dedeku a k'átram im sel.» ¹⁰ Eke Jesu ewlm agñ nõno a sosiem, agñ a feñ ek'oný ol ernj ernj a, am itarir eke k'erñ usu itñ in abu. ¹¹ Ek'agn ek'abñ enñ anñ em a b'ekñ Jesu a, -li b'ok wus ow ec'any af -n'am babarm -l'ese: «Íñ Nyam ec'Iy.» ¹² Kó Jesu am ijl el neny kponkpon dad ese: «K'úlmn'm es!»

Jesu sòsum erm esel lew yony ot

Matie 10.1-4; Luk 6.12-16

¹³ Ca Jesu uyu lafeny af, l'esñ agñ eke l'erur a etñ wel ow in ogn. ¹⁴ El em a li sòsum agñ lew yony l'ot [etñ n'on wel nin erm esel]. † Li sòsum l'ot wel eke wel k'ann in ab ke n'am erm wel -n'im -l'ób gbrenghi usu a e kokoba. ¹⁵ N'on wel abusu eke wel k'ogn abñ enñ yeji. ¹⁶ Kin erm esel lew yony a ec'en: Simó (Jesu ign'n nin af Pier), † ¹⁷ Jak lele lisijim Jan ab, el Sebede ec'ey (Jesu oñ el nin Bwanerges † ek'el nyandre em: "agn ek'el e low kok b'ot nyambrany es"), ¹⁸ Andre, Filip, Bartelemi, Matie, Toma, Jak Alfe jim, Tade, † Simó low dogñ es, ¹⁹ lele Judas Iskariot ek'ol Jesu ij ab ab.

Wel am cicr Jesu eke n'oný agñ ec'abñ

Matie 12.22-32; Luk 11.14-23; 12.10

²⁰ Emeny Jesu ewl meny ow akñ a. Agñ nõno ewl meny ow as luku yogn toñ Jesu lel in e jam esel ab ab éñnm abusu eke k'ij ob yeji. ²¹ Jesu ec'akñ ec'agn am ow eke k'oc'r ab im anke -n'am iri † eke Jesu in ki kokm egn em owi.

† **3:2** Ekn Matie 12.10 eci akr otar a. † **3:14** Mark eci silél esig beb em a, wel éñnm sodad ek'ann ob na [...] ec'arajñ em a. † **3:16** Pier:ow e nyandre el lebn. Ekn Matie 16.16-18; Jan 1.42. † **3:17** Bwanerges:bèbmn Luk 9.54. † **3:18** Ekn Matie 10.3 eci akr otar a. † **3:21** -n'am iri:odad na Grek em a, wel ótu ek'itñ ejec'em dad ese -n'am dad.

²² Этн ол е low yegm esel ek'ann Jerusalem ow a am dad ese: «Belsebul, abn enun ec'es ew a, ann Jesu em! Ow anake ow b'onn'n abusu ke li b'otu l'ogon abn enun a.» ²³ Jesu esn el etn n'am dad wel sodad nyandre em l'ese: «Ayaf Satan otu eke k'ogon in sosi ar ee? ²⁴ Eke batn es ew nyam ec'agn b'ogon ar el ofr em, es ew a k'otum anm ij. ²⁵ Eben nenyembri nyam bosu nyam ec'agn ek'ubr em el ofr a, k'otum anm ij. ²⁶ Eke batn Satan b'ogon in sosi ar; oglog Satan neny okrm af in obi ab ij a, ke in eci abusu a k'otum ibnm ij; in eci es ew a uwr n. ²⁷ Этн emeny, eke wel erur eke k'im ey lec es nyam ec'akn iy'r mil a, ow it ke wel ikn anym ony awn'n gbnj ke wel otu ey in ec'akn a ot in eci mob a fen.»

²⁸ Этн Jesu ign af dad nine: «M'am dad ony nawre em tasi, agn otu eke k'enn sikpl fen lele sodad enun fen eke -li b'ow -li dad -l'ok Nyam af ab ec'oc ap. ²⁹ Gbeko ek'egn nyam dad low nun ok Abn Lala af a, li k'ow n'ennm ow ec'oc ap legn kaka, anke low nun a b'ow ann'n af segn fen.» ³⁰ Jesu dad odad na ok ol e low yegm esel ab af, anke -li dad ek'abn nun in ann ow em sosiem.

Jesu lis lele lisijimel ab

Matie 12.46-50; Luk 8.19-21

³¹ Этн Jesu lis lele lisijim jam esel ab ab ow. -N'inym es gben a etn -n'onn'egn ey akn a eke k'esn'n. ³² Agn nono ok es iwr elul Jesu em, etn wel dad'r eke: «Kin, esn lele esn jimel ab ek'ow inym es gben a. -N'am erur eke -li k'ekn'n.» ³³ Этн Jesu dad nine: «Ko bwo el em lis ee? Этн ko bwo el el em lisijimel ee?» ³⁴ Этн eke l'ew nyamn li ler agn a ek'ok es iwr did elul il em a, li dad nine: «Kin em lis lel em lisijimel ab ek'ann'ann, ³⁵ anke esn kaka fen eke bi kok Nyam ec'erur a, el em lisijim, em lisijow, lel em lis ab.»

4

Wus akpasu akpasu yar e nyandre em odad

Matie 13.1-9; Luk 8.4-8

¹ Sarp ejeci, Jesu ow Galile eci mij neny a, etn n'am yegm agn low. Agn nono ow ar did elul il em. Na sosiem l'ey mijetn nyam ek'ann'ann mij af ab em etn li sig es. Bieku a nimum ok es mij neny a. ² Jesu am ot nyandre em ec'ow nono yegmn el low. In eci low yegm ab em, n'am dad l'ese: ³ «Igon loru es irir! Legn nyam, egb ewl es nyam im ogm am ewl egb. ⁴ Eke n'am ufn egb ey ab es a, † beb ok ebr af etn or ow sus ij. ⁵ Beb ok mebn wus af, usu eke sec enym. Kpekñ -l'eli sec a ek'enym a sosiem. ⁶ Ko eke lign ow afr a, l'ebal egb a eke eli ok okm a etn li wewr ow es anke min onym el wus tasi. ⁷ Beb ejeci ok usu eke mirn ann. Mirn a eli ony awn'el es. Na sosiem -l'osum ey kaka. ⁸ Gbeko egb ey a e beb ok wus mamn af. -L'eli -l'ok okm, -l'agb etn -l'osu ey. Beb osu likn lele lew ab, beb ec'a ekn nyahan etn ow e beb a osu ekñ yen.» ⁹ Этн Jesu ign af dad nine: «Ek'onyn oru eke k'irir, ke irir senyn senyn!»

Low sosiem eke Jesu b'oc nyandre odad yegmn agn low

Matie 13.10-17; Luk 8.9-10

¹⁰ Eke Jesu anm bieku ab ab ij a, in e jam esel lew yony a lel agn a eke b'ann in ab a, am ibrm'n low sodad nyandre ab af. ¹¹ Jesu dad el nine:

† 4:4 Ekn Matie 13.4 eci akr otar a.

«Ŋny eɲan Nyam eci gbrenɲbi usu a ec'ów a eke lol es a ec'any uw. Kɔ el ec'a, nyandɛ em cɛ m'am dad el, ¹² yec'ɛtɲ ke -li bi lɛr ke -li k'ɛknmɲ;
-li b'iri ke ow k'okm el es sos em,
aɲke blel ow am ok el es sos em,
blel -l'ɛwl mɛny -l'ow Nyam oɲɲ,
ke blel ow áp el low.» †

Wus akpasu yar a ec'akr otar

Matie 13.18-23; Luk 8.11-15

¹³ Ɖtɲ Jesu dad aɲɲ a ek'anɲ yogɲ a nine: «Ŋny ɔtumn irimɲ eɲb ewl es a ec'odad a e nyandɛ? Ayaf b'ow ɔtur irir sodad nyandɛ em a fɛɲ ee? ¹⁴ Eɲb ewl es a ewl Nyam odad. ¹⁵ Ebr ab af a eke eɲb a ok a, el aɲɲ eke b'iri odad a. Kɲɛkɲ Satan ow ɔny odad eke wɛl ewl el ec'erm em a oc es. ¹⁶ Mebn wus a eke eɲb a ok a, el aɲɲ eke b'iri odad a ke kɲɛkɲ eb'r sos em inɲ em. ¹⁷ Gbɛkɔ, -li yɛbmɲ odad a okm min el em, -li b'ɛw erm af tɛl cɛ. Eke sica sos es ɔw owi oglog gbɛɛ ij owi b'ow Nyam odad a sɔsiɛm a, -li b'ɛɲbr ɔmn a fafa. ¹⁸ Wus a eke mirɲ nɔnɔ aɲɲ af ke eɲb a ok af a, el aɲɲ eke b'iri odad a. ¹⁹ Gbɛkɔ wus aɲa ec'erm mij ebr; ob ɔny e mɛju lele wus ec'ów aw eɲeci nɔnɔ iy el erm em gbɔɲ, ɛtɲ ɔny odad a awɲ es el em, ke ɔtum ɔsum ey kaka. ²⁰ Wus mamɲ a el aɲɲ eke b'iri odad a ke eb'r. Ow ɔsu ey el em. Bɛb ɔsu likɲ lele lɛw ab, likpr ɔsu ekɲ nyahan ɛtɲ bɛb a ɔsu ekɲ yen!»

Kenie e nyandɛ em odad

Luk 8.16-18

²¹ Jesu ibrm el nine: «Kɔ kenie eke wɛl b'ign a, ob ew eke wɛl k'ubur es oglog kɔfa ew eke wɛl k'oc ew sɔsiɛm wɛl b'ign ee? Njan! Tasi em a, ob geɲe af wɛl b'itmɲ es. † ²² Ɖbɛn low fɛɲ eke lol es a b'ow ey ɔkm, ɛtɲ yec'ek'anɲ ncebɲ em a b'ow ilm any usuayl em. ²³ Ke eɲɲ ek'ɔny ɔru eke k'iri a, iri goɲ!»

²⁴ Ɖtɲ ɛmɛny Jesu dad el nine: «Ɖwr low fɛɲ eke b'ow irir a erm sɛnyɲ sɛnyɲ! Aɲke akunda yec'em eke b'ow ocr ɛbmɲin ob ɔɲɲ eɲɲ eɲec'a, ow em cɛ Nyam yeɲi b'ow ɛbmɲ ɔɲɲ ɔny, ɛtɲ li b'ow li kok l'akm ɔny ec'a. ²⁵ Tasi em a, eɲɲ ek'iri odad a ke ucu ɔny es a, Nyam b'ow obn'n; kɔ eɲɲ ek'irim kaka a, tɛl a eke l'iri a yeɲi, wɛl b'ow ɔny oc'r es erm af.»

Eɲb ey eke el obi eli ok ɔkm e nyandɛ em odad

²⁶ Ɖmɛny Jesu dad nine: «Nyam e gbrenɲbi usu a otarir es odad na ab: ign nyam ewl eɲb ey in ec'ɔgm a. ²⁷ Sica n'im ɛtɲ n'am ir eb, l'ɛru es l'ign, nɔk lele lɛɲɲ owr ab ɛsɛ sɛɲɲ fɛɲ ec'ab af. Gbɛkɔ eɲb ey a eli ok ɔkm ɛtɲ am agb ek'ɛɲɲ a in obi uwm ow e low kaka any. ²⁸ Kɔ wus in obi li bi kok ɛtɲ eɲb ey a b'eli ok ɔkm, agb toɲ usu sel em. ²⁹ Ɖtɲ ek'ɛɲb ey a usu a, kɲɛkɲ eɲɲ a ow el ec'ub em, aɲke ow it eke sica wɛl k'ub el goɲ.» †

Likɲ e liy ec'odad nyandɛ em

Matie 13.31-32, 34; Luk 13.18-19

³⁰ Ɖmɛny Jesu dad nine: «Bla lowi wɛl ɔtu eke k'oc bɛbmɲ Nyam e gbrenɲbi usu ab ab ee? Ɖtɲ bogɲ ec'odad wɛl ɔtu eke k'oc dadr ow e low ee? ³¹ Nyam e gbrenɲbi usu a aɲɲ ɛsɛ likɲ e liy nyam eke wɛl ewl af.

† 4:12 Esayi 6.9-10, Septant em oc'odad eke wɛl oc. † 4:21 Bɛbmɲ Matie 5.15; Luk 11.33. † 4:29 Bɛbmɲ Joel 4.13.

Gbuŋ eke wɛl k'ewl'l a, l'el egb ey a fɛŋ ɛm eci likekli tasi. ³² Sica eke li b'ɛli l'ey ɔkm a, li b'agb l'akm wɛl fɛŋ. Li b'ok ál, li faf es toŋ bake ɔr ám ow sus mel in ec'ál a eci low ew a.»

³³ Sodad nyandɛ amua ɛm anake Jesu b'oc am dadr el Nyam ec'odad a, yec'a cɛ eke l'ɔtur eke -li k'oc -l'ew es erm ɛm a. ³⁴ Sakp sakp fɛŋ Jesu b'oc sodad nyandɛ ɛm am dadr el ów. Gbɛko eke li b'annj in e jam esɛl ab ab a, li b'otar ów a fɛŋ akr l'ok wɛl.

Jesu adar lidgbegb

Matie 8.23-27; Luk 8.22-25

³⁵ Lɛŋ a cɛ eci ncebɛs a, Jesu dad in e jam esɛl a nine: «S'úbar mij jam a.» † ³⁶ Eɛŋ eke l'ɛlul bieku ab es a, jam esɛl a ok letŋ a eke Jesu annj ɛm ab ɛm, eɛŋ -n'im. Mɛɛŋ ejeci yeji annj el saw. ³⁷ El ec'ubr ɛm a, kɛkɛŋ lidgbegb okr el es eɛŋ mra am ɛlul el, toŋ mij am bubm ok el letŋ ɛm. ³⁸ Jesu gbɛ ekpɛn ob, ɛru es letŋ nɛny a am ɛru mɛmm. Jam esɛl a am uwr'r dad'r esɛ: «Low yegm agɛ es, ko ey e luw na eke s'am ow s'uw a, ow am kokm'ɛ low kaka ee?»

³⁹ Jesu ufɛm es eɛŋ dad lidgbegb a lele mij ab ab nine: «Ìrmn es! Àdar!» Eɛŋ lidgbegb a ec'ɛlu a ubr es eɛŋ usu a fɛŋ irm es tiŋ. ⁴⁰ Sica Jesu am dad in e jam esɛl a esɛ: «Ko bla eɛŋ ɛrɛŋ am ɔny ɔny ee? Ko ɔny k'ɔnymn ɔmm cɛ ee?» ⁴¹ Jam esɛl a ɛrɛŋ lighɛl am ɔny eɛŋ am dad el ɔfr ɛm esɛ: «Ko bwo el ɛŋɛ iŋɛ na eke lidgbegb lele mij ab b'ony in ec'ɛlum ab ee?» †

5

Jesu ewlm abɛ ɛny ɛs nyam

Matie 8.28-34; Luk 8.26-39

¹ Jesu lel in eci jam esɛl ab ab im ok Galile eci mij jam a, Geraseni † ɛny eci wus ab af. ² Eke n'annj mijɛɛŋ ab ɛm l'us es a, kɛkɛŋ ɛŋɛ nyam annj ɛŋɛ es oc usu a ey ɔkm ow am ɔbr'r. ɛŋɛ a, abɛ ɛny annj'n ɛm. ³ Suwɔmu ec'araŋn anake li b'annj a. ɛŋɛ kaka ɔtum ucurm'n es, ɛgbraka ɛm bɔbɔ yeji, ⁴ anke sakp nɔnɔ wɛl b'awɛn'ɛ akr lele sabu ab ɛgbraka ɛm, ko li b'ony fɛŋ li bubr es. ɛŋɛ kaka ɔnym lɛc eke k'ɔtu ɔny'n yeji. ⁵ Sɛŋɛ fɛŋ, ncok lele lɛŋɛ owr ab, li b'annj suwɔmu ek'annj mafeny ɛm a ec'araŋn; n'am babarm ke n'am ot mebn li kokr in sosi mob.

⁶ L'ɛkn Jesu akpoj ɛm, l'uru es l'ow, l'ok ɔwɔrɔkp wus ow ec'any af, eɛŋ n'am ɛlu lebl tuɔtuɔ li dad l'esɛ: ⁷ «Jesu, Nyam ek'annj afr kɛkɛpe ec'Iy, ko bla lowi annj ey araŋn ee? Nyam e nin ɛm m'am ɛnyɛn'ɛ, ki kok'm low ɛny!» ⁸ Abɛ ɛny a ew lebl am dad ɛben anke Jesu iŋɛ anym dad'r nine: «Abɛ ɛny, ey ɔkm ɛŋɛ na em!» ⁹ Ca Jesu am ibrm'n esɛ: «Ko ayaf wɛl b'ɛsɛn'ɛ ee?» Li dad nine: «Wɛl b'ɛsɛn'ɛm "Bubute", anke s'eny nɔnɔ.» ¹⁰ Eɛŋ n'am at lebl es ni ɛny Jesu l'esɛ: «K'ògɛ abɛ ɛny amua k'ɛgɛnɔw wus ikpr ab af.»

¹¹ Yɔgɛ, gbɔroko nɔnɔ annj ek'am ij ob lafeny a saw. † ¹² Abɛ ɛny a am ɛny Jesu dad esɛ: «Ògɛ ey s'im sigbroko amua ɔgɛ a yec'eɛŋ ke s'ók el em!» ¹³ Jesu ɔŋ el ow ec'abusu. Abɛ ɛny a ok ɔkm ɛŋɛ ab ɛm, eɛŋ im ok

† 4:35 ɛkn Luk 8.22 eci akr otar a. † 4:41 Bɛbmn Selu 65.8; 89.10; 107.23-32. † 5:1 Geraseni:ɛkn Luk 8.26 lel in ec'akr otar ab ab. † 5:11 Eke sigbroko annj eb ab ɛm, ke ow am yegm eke low na am ey agɛ ek'elm Jwifel a eci eb ɛm, anke gbɔroko el Jwifel e cris (Ob Ap 11.7; Ol ɔkn 14.8).

sigbroko ab em. Gbroko a feŋ ek'ann yogn a otu eke k'ij fandi yony. El a feŋ -n'ann lafeny ab af -l'uru es -l'ok mij lekpl ab em, etŋ -n'emn.

¹⁴ Es uru em, sigbroko otu esel a ewl im am ob amani eb ab em lele sikpukpu em ab. Etŋ agŋ am ow ekn low yec'a ek'ey a. ¹⁵ -L'ow -n'eŋn Jesu, etŋ -l'ekn eŋŋ a eke leŋŋ sig em abŋ enŋŋ anŋ em a eke sig es. Sica li sus mob; nuŋ em ayal. Etŋ agŋ a erŋŋ am ony. ¹⁶ Agŋ a ek'ekn ów a feŋ ek'eŋn eŋŋ a ek'onŋ abŋ enŋŋ a, lele low yec'a ek'eŋn sigbroko ab ab a, am awl ow ec'ów ok el. ¹⁷ Etŋ agŋ a feŋ ek'ow a okr af am ŋotŋ Jesu eke li k'ŋgboŋ el eci wus ab af.

¹⁸ Eke Jesu am ey mijetŋ ab em a, eŋŋ a ek'onŋ abŋ enŋŋ bake ewl a am dad'r ese: «Ek'ow akpl'ŋ sos em, ke m'am erur eke mi k'ann ŋ ab!» ¹⁹ Jesu eŋŋŋ, gbekó li dad ow nine: «Éwl im ŋ ec'agŋ a ogŋ a, ke áwl ów a feŋ eke Es Kótókó kok onŋ'ŋ a, lele soŋŋ ikŋ e n'onŋ ŋ ec'ab ab a ok el.» ²⁰ Eŋŋ a im, etŋ l'ob nuŋ Eb Lew † ab em, n'am dad ów a feŋ eke Jesu kok onŋ'n a l'ok agŋ. Etŋ agŋ a feŋ low iti any.

*Jesu ewlm yow nyam etŋ igbm Jayirus jow a luw em
Matie 9.18-26; Luk 8.40-56*

²¹ Eke Jesu anŋ mij jam a owr mijetŋ em ec'a, agŋ nono gbél ow iwr did elul il em mij nenŋ yogn. ²² Eŋŋ nyam eke wel b'esŋ Jayirus, Nyam nuŋ ign usu a ec'es ew es anŋ ow etŋ eke l'ekn Jesu a, l'ok owrókp wus ow ec'any af. ²³ N'am at lebl e na ŋotŋ Jesu li dad l'ese: «Em jowli am uw. Ów ke át'r abu nuŋ, yec'etŋ ke li k'úwm kó ke n'ann owr.» ²⁴ Jesu ab -n'im, etŋ agŋ nono a ek'aam ewl'l a am itarir -l'ul il.

²⁵ Bieku na em, yow nyam eke b'ub abu ke mebl a edŋm es toŋ ij akpo lew yony anŋ. ²⁶ L'ij gbre nono gbél sos kok esel nono ec'abu em. Ni ŋuŋŋ in ec'os feŋ, kó l'ewlm, gbekó catŋ anake ol a am otu yej'a. ²⁷ Etŋ eke l'iri Jesu e lis e l'ow a, l'ow l'ey dedeku ab em, l'ec Jesu jam, etŋ l'itŋŋ ow eci mob sus em a abu. † ²⁸ Ke li dad in ec'erm em nine: «Blél mi k'itŋŋ in e mob sus em a abu ce, ke m'ewl ŋ.» ²⁹ Kpekŋ l'ekn eke mebl a ek'am ok'r a edŋ es, etŋ l'ekn in sosi em eke l'ewl in ec'ol ab em. ³⁰ Akf af yogn ce Jesu uw any eke lec nyam ey okm in em. L'edŋ menŋ bieku ab em etŋ n'am ibrm wel li dad l'ese: «Kó bwo ec'eŋŋ itŋŋ em eci mob sus em a abu ee?»

³¹ In e jam esel a am dad'r ese: «Ám ekn agŋ nono na ek'am itarir -l'ul'ŋ a, ke ám ibrm eŋŋ ek'itŋŋ'ŋ abu ee?» ³² Etŋ Jesu am ew nyam in e saw saw a, yec'etŋ ke l'ekn eŋŋ a eke kok low na a. ³³ Yow a erŋŋ am ony, n'am ufŋ, anke l'uw low a ek'eŋŋ'n ab any. Na sosiem l'ow l'ok owrókp wus Jesu ec'any af, etŋ l'eŋŋ low a l'eb. ³⁴ Jesu dad'r nine: «Em jow, ŋ ec'omn a ewlm'ŋ! † Im erm es ey em, ke éwl ŋ ec'ol ab em goŋ.»

³⁵ Jesu odad anŋ nenŋm am dad etŋ agŋ anŋ Jayirus ogŋ a ow. -N'am dad ow -l'ese: «Ejotŋ uw! K'ijr low yegm agŋ es gbre ofr ofr.» ³⁶ Jesu usm el e sodad ebl a jam † kó li dad Jayirus nine: «K'uru erŋŋ, kó ony omn sonŋ coco ce.» ³⁷ N'om eŋŋ kaka abusu eke k'im ewl'l ek'ow elm Pier, Jak lele Jan ek'el Jak lisijim ab ce. ³⁸ -N'im -l'ok Jayirus ec'akŋ a; yogn, sóg onŋm nuŋ. Jesu ekn ek'agŋ am ikŋ otŋ babarm. ³⁹ L'ey akŋ a, etŋ n'am ibrm

† 5:20 Ekn Matie 4.25 eci akr otar a. † 5:27 Ekn Matie 9.20 ec'akr otar a. † 5:34 ŋ ec'omn a ewlm'ŋ: odad na Grek em a, wel otu ek'itŋŋ ejec'em dad ese ŋ ec'omn a sog'ŋ. † 5:36 Jesu usm el e sodad ebl a jam: odad na Grek em a, wel otu eke itŋŋ ejec'em dad ese: *marem, Jesu iri el e sodad a.*

wel l'ese: «Kɔ bla sɔsiɛm ɛtɛ am ikɛn ɔɛn ɔɔr ee? Dedyɔwli a, l'uwm kɔ mɛmn n'am ɛru.» ⁴⁰ ɛtɛ dedeku a am kokr Jesu miyɛr. Ow sɔsiɛm l'ogɛn agɛn a fɛɛn ok ɔkm. Gbɛkɔ l'ɛsɛn iy ɛs a, iy lis a, lel in eci jam ɛsɛl agɛn nyahan ab ab, ɛtɛn -l'ok akɛn a eke dedyɔwli a anɛn a. ⁴¹ N'ɔny ow abu, ɛtɛn li dad ow nine: «*Talita, kum!*»† (Ow e nyandreɛ el: “Dedyɔwli, m'am dad'ɛn, igb!”) ⁴² Kpɛkɛn dedyɔwli a igb ɛtɛn n'am an es. Ke dedyɔwli a, n'ɔny akpo lɛw yony. Agɛn a fɛɛn ek'anɛn yogɛn a, low iti any. ⁴³ Jesu am dad ɛl lebl tuɔtuɔ ɛm ɛsɛ: «Kɔ dadr k'okr ɛɛn kaka.» ɛtɛn ɛmɛny l'igɛn af li dad nine: «Ōɛn in ob tel l'ij.»

6

Nasaret baɛn ɛyɛn ubm Jesu nawre

Matie 13.53-58; Luk 4.16-30

¹ Jesu ngɛbɔn yogɛn, ɛtɛn n'im Nasaret baɛn a eke l'agb a. In eci jam ɛsɛl a im ɛwl'l. ² Nɛnɛɛn e lɛɛn a Jesu am yɛɛm agɛn low Nyam nun igɛn usu a. Yogɛn, agɛn nɔnɔ anɛn. Eke -n'am iri Jesu eci low yɛɛm a, low am iti ɛl any ɛtɛn -n'am dad -l'ese: «Kɔ bogɛn low na anɛn ow'r ee? ɛtɛn bogɛn eci nun ɛm ɔny anake n'ɛɛn ab ee? Ayaf li b'ɔtu li kok sakrowa amua yɛj'ee? ³ Kɔ ɛɛn na ow elm ɔɔɔg ɛs ɔdu ɛs ab ee? Mari jim † ab ee? Jak, Jose, Jud lele Simɔ ab ec'el lisijim ee? ɛtɛn kɔ lisijowɛl gbɛ irm ɛy ab aɛa ee?» Ōw amua fɛɛn ɔɔm Nasaret ɛyɛn abusu eke k'ɔny ɔmn Jesu ɛm. ⁴ Ow sɔsiɛm li dad wel nine: «Usu a fɛɛn wel b'ɔny kokoba ɔb ɛs ec'elum, ek'ow elm in ec'ɛb a, in ec'agɛn ɛm, lel in ec'akɛn ab cɛ eke wel ɔnym in ec'elum.» † ⁵ Jesu ɔtum kokm akrowa kaka Nasaret yogɛn, ek'ow elm ɔlu beb eke l'at abu nun ke ewl a. ⁶ ɛtɛn ɛb ɛyɛn a ec'ɔmn ɔnym a e low am at'r sel.

Jesu erm in e jam ɛsɛl lɛw yony a

Matie 10.5-15; Luk 9.1-6

ɛmɛny Jesu am ɛc baɛn baɛn a ek'anɛn saw saw yogɛn a, ɛtɛn n'am yɛɛm agɛn low. ⁷ L'ɛsɛn jam ɛsɛl lɛw yony a, ɛtɛn l'ɔb nun n'am erm wel agɛn yony yony. N'ɔny wel abusu abɛn ɛɛnɛn fɛɛn eci nun af. ⁸ ɛtɛn n'am ijl wel nɛny li dad l'ese: «Nyɛ ec'ejagb us ɛm a, k'ɔcr ɔb kaka ek'ow elm kpama cɛ. K'ɔcr futufutu, k'ɔcr ekpr; k'ɔcr os k'ánnɛn ɔny ekpr ɛm. ⁹ Ōkr cɔkrupɔ gbɛ, ke ɛwal mob sus ɛm nyam cɛ. ¹⁰ Eke batɛn okr akɛn nyam ɛtɛn agɛn a eb ɔny a, ke ánnɛn yogɛn toɛn ɔny eci lɛɛn a eke k'imn a ow. ¹¹ Eke batɛn usu nyam ec'agɛn ɛɛnɛm ebm ɔny, oglog ɛɛnɛm eke k'iri ɔny e nɛny ɛm ec'odad, ke ɔkr ɔkm yogɛn, cícr ɔny ec'akr sɛc a okr ɛl es, † ke ow ij low nɛnɛn a eke -li kokr a eci danɛu.» ¹² Jam ɛsɛl a im ɛtɛn -n'am ɔb erm ɛm itɛn eci kokoba. ¹³ -N'am ogɛn abɛn ɛɛnɛn nɔnɔ, ɛtɛn -n'am udu ɔlu a mun nun -l'ewlm wel. †

Jan mij ok nun ɛs e luw owi

Matie 14.1-12; Luk 9.7-9

¹⁴ Eke Jesu e nin a eb es usu a fɛɛn a, ɛb ebu Erɔd Antipas yeji iri in e lebl. Wel am dad ɛsɛ: «Jan mij ok nun ɛs igb luw ɛm; na sɔsiɛm anake n'am ɔny abusu li kok sakrowa a.» ¹⁵ Beb am dad ɛsɛ: «Eli.» Oglog am dad ɛsɛ: «ɛɛn na anɛn ɛsɛ kokoba ɔb ɛsɛl ɛsig ab af.» ¹⁶ Ek'ow amua na ok Erɔd ɔru

† 5:41 *Talita, kum*:Sebr a eke -li b'ɛbr ab ɛm e nyam ek'el Arame a, Jesu oc dadr odad. † 6:3 ɛkn Jan 6.42. † 6:4 Bɛbmɛn Luk 4.24 lele Jan 4.44 ab. † 6:11 ɛkn Matie 10.14 ec'akr otar ab. † 6:13 Bɛbmɛn Jak 5.14.

em a, li dad nine: «Jan mij ok nuñ es a eke m'ony abusu wel ubr nuñ es a, anake igb luw em a!»

¹⁷⁻¹⁸ Kin lelel eke Jan mij ok nuñ es e luw owi a ecr. Erød Antipas oc lisijim Filip e yow Erodiad. Jan im dad Erød nine: «Ow itm eke k'oc esñ jim e yow.» † Etnj ow sosiem Erød onj abusu wel ony Jan ok ngbraka elu sobel em. ¹⁹ Erodiad ony Jan e sifn; n'am erur eke li k'ibi ow ko n'èñnm ow ec'abusu, ²⁰ anke Erød b'ony Jan eci muru. Tasi em a, li b'oc ow ese egn lala af, ese low neny nyam es af, etnj li b'ew ow erm. Eke batnj l'iri Jan ec'odad, ke ow ám ew'r sel at sos em. Gbeko li b'erur eke li k'iri ow ec'odad.

²¹ Sica legñ nyam Erodiad eñn abusu eke k'ibi Jan mij ok nuñ es a. Ow el Erød e mew ec'es gbegbl e legñ. Erød esñ in eci saw saw e nyimn esel a feñ, sròda eyñ fandi eci anym esel a, lele Galile ec'agn egbel ab ab ob ij em. ²² Yogn anake Erodiad jow ow ey ob ij usu a, ke am ub ej a. Erød del agñ a eke l'esñ ob ij em ab ab erur dedyowli a e low. Etnj Erød am dad dedyowli a ese: «Kò bla ob iy am ibrm eke mi k'ony ee?» ²³ N'am ij neny li dad l'ese: «Ìbrm im ob feñ ek'am erur a, m'ow m'ony. Ek'ow el em ec'es ew a eci likpr bobo yeji, m'ow m'ony.» ²⁴ Kpekñ yowli a uru es im dad ok lis nine: «Em lis, kò bla ob iy mi k'ibrm ee?» Lis dad'r nine: «Ìbrm Jan mij ok nuñ es e nuñ a.» ²⁵ Kpekñ dedyowli a ogn es im eb ebu a ogn a, etnj li dad ow nine: «Ìs'm sicaca Jan mij ok nuñ es a eci nuñ a wayas em!» ²⁶ Eb ebu a sos ow es amani a eke l'iri a eci, gbeko li k'otum l'owrm sar ij, neny a eke l'ij lele agñ a eke ok es ab ab sosiem. ²⁷ Kpekñ n'ony usu osu esel ab em ec'egñ nyam abusu eke k'im ubr Jan nuñ es. N'im sobel em yogn, etnj l'ubr ow nuñ es. ²⁸ L'oc l'ow n'ony dedyowli a, etnj ow oc im onj lis. ²⁹ Eke Jan eci jam esel a b'iri low na a, -l'ow, etnj -l'oc ow eci sos megl a -n'im -l'oc es.

Jesu iyr agñ ek'afñ fandi yen es lok

Matie 14.13-21; Luk 9.10-17; Jan 6.1-14

³⁰⁻³¹ Erm esel a eke Jesu erm a, ewl ow etnj eke -l'okr es Jesu ab a, -n'am ob juma a feñ eke -li kokr a lele low a eke -li yegmn agñ ab ab a ec'amani -l'ok ow. Eke -n'am dad ow odad a, agñ nono am ow etnj am ewl tonj -n'onymn abusu kaka feñ eke -li k'ij ob; etnj Jesu dad in e jam esel a nine: «Òwr s'imn saw em aña, bake ébr sel tæl.»

³² El sony -l'ok mijetnj em -n'aam usu saw em ek'irm es. ³³ El ec'im em a, agñ ekn el, etnj l'uw any ek'ow el Jesu lele in eci jam esel ab ab anake aam a. Kpekñ agñ amua anj banj a ogn es ikñ anym im ok usu a eke -n'aam a. ³⁴ Mijetnj a b'itr es eke Jesu b'us es a, l'ekn agñ nono ek'ok es ese meceb ek'onym osu es af, † etnj el owi ony'n sorñ. Ow sosiem, n'am yegm wel ów nono.

³⁵ Eke legñ ec a, jam esel a ow eñn Jesu etnj am dad'r ese: «Legñ ec, etnj usu na yeji ew usu saw em. ³⁶ Òk agñ ab es im sikpukpu a lele banj banj ek'anñ saw saw aña ab ab em yec'etnj ke -l'ol ob ij.» ³⁷ Jesu dad el nine: «Ony obi, onñ el ob -l'ij!» -Li dad ow nine: «Kò futufutu os ekñ lew † si k'im s'ol s'ow s'ony el -l'ij ee?» ³⁸ Li dad wel nine: «Ìmn ekan! Kò futufutu abi anñ ony ee?» -N'im -l'ibrm etnj -l'ewl meny -l'ow -li dad nine: «Futufutu yen lele onñ yony ab ce anñ.» ³⁹ Li dad jam esel a eke k'ony agñ a ok es eku

† **6:17-18** Ekn Matie 14.4 ec'akr otar a. † **6:34** osu es:bèbmn Awl 27.16,17; 1 Eb Ebu 22.17.

† **6:37** Os nyam el ogn juma kok es nyam eci legñ nyam e labm soğ.

em eku em suw owr ab af. ⁴⁰ -N'ɔŋ agŋ a ok es sɛrŋ em sɛrŋ em. Bɛb ok es ekŋ yen yen, oglog ok es ekŋ yony lele lɛw lɛw ab. ⁴¹ Jesu oc futufutu yen a lele ɔcn yony ab ab, l'igbl any ogŋ afr; etŋ l'ɛlu Nyam bia. Li bubr em n'ɔŋ in e jam esel a eke ki cɛc ɔŋ agŋ a. Li cɛc wɛl ɔcn yony a yeji. ⁴² Agŋ a fɛŋ ij ob a lok iy. ⁴³ Jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku etŋ ow iy mulu lɛw yony. † ⁴⁴ Agŋ a fɛŋ ek'ij ob a, egŋ fandi yen anŋ em.

Jesu am an es mij lekpl ab af

Matie 14.22-33; Jan 6.15-21

⁴⁵ Kpɛkŋ eke low na ɛy oc es a, Jesu ɔŋ in e jam esel a ok mijetŋ ab em eke k'ikŋ anym im mij lekpl a e jam a, Betsayida ɛb ogog a, ke n'ánn in obi l'afl bieku ab es. ⁴⁶ Eke l'ɛlu wɛl es a, l'uyu lafɛny ab af eke li ki ŋɔŋn Nyam.

⁴⁷ Eke lɛŋŋ am uk a, jam esel a anŋ mijetŋ ab em, mij arañŋ yogŋ, etŋ Jesu anŋ ákpaf a. ⁴⁸ Jesu ekn eke jam esel a am ij gbɛ mij ɔr ab em, anŋke lɛf am ɛlu ɔbr ɛl. Eke lɛŋŋ am ɛny ow a, Jesu am an es mij ab af im ɛŋŋ ɛl, n'am ɔl eke li k'afŋ wɛl es. ⁴⁹ -L'ɛkn ow ek'ow am an es mij ab af ow; -li tutr ek'ow el ɔŋnabŋ, etŋ -n'am babarm. ⁵⁰ El fɛŋ -l'ɛkn ow etŋ -li kpikprɛm es. Kpɛkŋ Jesu dad ɛl nine: «ɛrm úsu ɔny lokm! Erŋŋ k'óny ɔny! Kɔ em!» ⁵¹ L'ɛy mijetŋ ab em li sig wɛl es em, etŋ lɛf a irm es. Jam esel a low iti any toŋ afŋŋ es, ⁵² anŋke akrowa a ek'ɛy futufutu a eci cɛc em a, -l'irim ow okm ɛl es sos em, ɛl ec'erm tuɔtuɔ a sosiem.

Jesu ewlm ólu Genesaret wus af

Matie 14.34-36

⁵³ Eke Jesu lel in eci jam esel ab ab ubr mij lekpl a e jam a, -n'im -l'ok Genesaret ɛb em. -L'itr mijetŋ ab es, etŋ -l'us es. ⁵⁴ El ec'ɛs us em a, kpɛkŋ agŋ uw Jesu any, ⁵⁵ -l'ɛwl amani a wus ikpr a nimum af etŋ agŋ ot ɛl ec'ólu ogo af am ow yogŋ a eke -l'irir eke Jesu anŋ a. ⁵⁶ Usu a fɛŋ eke Jesu am ɛy a, ke ow el baŋŋ gbɛl em o, ke ow el baŋŋ likekli em o, ke ow el kpukpu em o, agŋ am ot ólu ow ɛjɛm arañŋ. -N'am ŋɔŋŋ ow eke ow ki yɛb wɛl itŋŋ in e mob sus em a ec'ɛnyembri a cɛ abu, etŋ agŋ a fɛŋ ek'am itŋŋ mob sus em a abu a, am ewl.

7

Ɔy lagŋɛl ec'ɛb ir owi

Matie 15.1-9

¹ Ca Farisiel lel ɔl e low yɛgm esel bɛb ek'anŋ Jerusalem ow ab ab, iwr did ɛlul Jesu em. ² -L'ɛbmn nyamn eke Jesu e jam esel ab em ec'agŋ bɛb yɔgm sabu ɛsɛ eɛl eke ɛl ec'ɛb ir a am ibrm ab af, etŋ -n'am ij ob.

³ Ke tasi em a, Farisiel lele Jwifɛl bɛb ab ogŋ a, eke yɔgm abu, k'ɔtum ijm ob; anŋke -li b'ucu ɛl agŋiyɛl ec'ɛb ir owi amua -n'ony es. † ⁴ Na sosiem, eke -n'anŋ an ɔl usu batŋ -l'ow gbugŋ, -l'ijmn ob eke -l'akprɛm mij sos. † Etŋ ɛmɛny -n'ony agŋ em ec'ɛb ir owi nɔnɔ yɛ'ɛke -li b'osu ɛsɛ mij kpɔk, ob ijr kpokpo lele sijowɛ ab ec'ɛlɛl eke wɛl k'ɛtŋŋ es ab af.

⁵ Ow sosiem Farisiel a lel ɔl e low yɛgm esel ab ab am ibrm Jesu ɛsɛ: «Kɔ bla etŋ ɛy lagŋɛl ec'ɛb ir owi a ek'ɔŋ ɛy a, ŋ e jam esel a ɛluam eɛ? -Li b'ot

† 6:43 Bɛbmn 2 ɛb Ebu 4.42-44. † 7:3 Luk 11.38. † 7:4 -l'ijmn ob eke -l'akprɛm mij sos:odad na Grek em a, wɛl ɔtu eke itŋŋ ɛjɛc'em dad ɛsɛ: -l'ijmn ob kaka fɛŋ eke b'anŋ ob an ɛw usu ow a eke -li yɔyɔgm es.

sabu ek'aylm -n'am ijr ob.» † 6 Jesu am dad el ese: «Ōny, aḡḡ enyembri yony yony esel! Nawre tasi, Esayi dad ōny e lís e low in e kokoba ōb ab em:

Nyam dad eke aḡḡ amua na neny em ōfr ōfr
-n'am kōklm im,

kō el ec'erm a kpab es em e lís.

7 Nuḡ ōfr ōfr aḡḡ amua am iḡḡ'm,

aḡke aḡḡ em ec'ów anake -li b'oc

-n'am yeḡmn aḡḡ low a.»†

8 Eḡḡ emeny Jesu usr af dad nine: «Ōny bi waal Nyam ec'ol a ec'ów a elul es, eḡḡ b'ucur aḡḡ em ec'a ōnyn es.» 9 Eḡḡ emeny l'igḡ af nine: «Ōny, ōnyn nyandre nōnō ek'ow em b'igḡḡ Nyam e sol a okr es, ke b'ucur ōny ec'aḡḡ em ec'a ōnyn es! 10 Tasi em a, Moís dad nine: “*Elum asḡ lel esḡ ab.*”† Eḡḡ l'usr af nine: “*Eḡḡ eke yaḡr es lele lis ab a, l'it eke wel k'ibi'r.*”† 11 Eḡḡ ōny, ōny e low yeḡm ab em b'i dadr esre, ek'egḡ nyam in dad ow es oglog ow lis in ese: “Ob a eke mi k'ōḡḡḡ ḡ eci abu elum ec'a, ob a el Korban” (ow e nyandre el, ob eke wel oc ew es Nyam ec'egb wawr ōḡ eci), † 12 ōny b'elul abusu es ek'egḡ ikḡ na, kí kokm low kaka ōm es lele lis ab ij. 13 Eḡen anake ōny, b'ōnyn Nyam ec'ów ek'elu abusu es eke wel ki kok a otr es, ke b'ucur ōny ec'aḡḡ em ec'a ek'irir a ōnyn es a. Eḡḡ ōnyn ów bubute gbél e bi kokr ese low ikḡ na af.»

Ów eke b'ōḡ ke eḡḡ úwm aḡḡ

Matie 15.10-20

14 Emeny Jesu esḡ aḡḡ a eḡḡ am dad el ese: «Iḡḡḡ lōru es ōny feḡ k'irir. 15 Ow elm ob ek'egḡ b'ij ok lokm a, ōm'n l'uwmm aḡḡ, kō ów tutr eke b'ann in ec'erm em ey ōkm a anake b'ōḡḡḡ n l'uwmm aḡḡ a. 16 [Ke eḡḡ feḡ ek'ōny ōru eke k'iri a, iri ḡōḡ!]

† 17 Eke Jesu elu aḡḡ ab es im ey akḡ a, in e jam esel a im eḡḡḡ n eḡḡ am ibrm'n ese: «Ōtar nyandre a ek'ub a e low akr òk ey!» 18 Eḡḡ n'am dad wel l'ese: «Kō ōny yeḡi k'ōtumm k'irimn low na eci nyandre ee? Uwmn any ek'ow elm ob ek'egḡ b'ij ok lokm a, k'ōtum ōm'n l'uwmm aḡḡ, 19 kō ów tutr eke b'ann in ec'erm em ey ōkm a anake b'ōḡḡḡ n ke l'uwmm aḡḡ ab ee? Aḡke ob e li b'ij l'ok sos em a, lokm ow b'ok'r kō ow elm erm em, eḡḡ li b'iny l'ok es.» (Odad ebl na em a, Jesu am yeḡm ek'ob feḡ akpl iju.)

† 20 Eḡḡ emeny Jesu dad nine: «Ów tutr eke b'ann eḡḡ em ey ōkm a b'ōḡ eḡḡ l'uwmm aḡḡ. 21 Tasi em a, eḡḡ ec'erm em anake sow tutr eḡḡḡ a feḡ b'ann, ke b'ōḡḡḡ n l'ij nfaci, l'iy mil, l'ibi eḡḡ, 22 l'erum yow ejec'ab, l'erur lawl ec'ob; li kok low ḡḡḡ, l'eḡu eḡḡ, li wuwlm ów ab, n'ōnyn eḡḡ nyamm eyr, li cak cak eḡḡ, n'ōny tutre, ke l'ij nyamb a. 23 Ów amua feḡ eke b'ann eḡḡ ec'erm em ok ōkm a, anake b'ōḡḡ ke l'uwmm aḡḡ a.»

Utuyow nyam ōny ōmn Jesu em

Matie 15.21-28

24 Jesu ḡḡḡḡḡ yōḡḡ a e n'ann a, eḡḡ n'im l'ey wus ikpr a eke titm Tir ab af. Eke l'ey akḡ nyam a, l'erurm eke wel k'uw any eke l'ow n'ann yōḡḡ, gbekō ow ibnm eḡḡ amani a eb es eke Jesu in ow aḡa. 25 Yow nyam ek'in

† 7:5 Eḡn Matie 15.2 ec'akr otar a. † 7:7 Esayi 29.13, Septant em ec'odad eke wel oc. † 7:10 Ōkm Ok 20.12; Ol Ōkn 5.16. † 7:10 Ōkm Ok 21.17; Ob Ap 20.9. † 7:11 Eḡn Matie 15.6 ec'akr otar a. † 7:16 Mark eci silél esig oglog a, wel eḡnm sodad ek'ann ob na [...] ec'aranḡ em a. † 7:19 Bèhmn Ob Kok 10.9-16.

ec'iy yowli ony abn nuj a, iri eke Jesu ow anj eb ab em. L'ow n'eyn ow etj l'ok owrop wus ow ec'any af. ²⁶ Yow a elm Jwif, wel ew'r Fenisi eb em, Siri wus af. † N'am njon Jesu eke k'ogj abn nuj ek'anj jowli ab em a elu okm. ²⁷ Ko Jesu dad'r nine: «Yëb, wel onj etuey ob ij ye anke ow itm eke wel k'oc el ec'ob ij a onj mowr ey.» † ²⁸ Yow a odu eb etj dad nine: «Egn gbel, nawre tasi dad. Gbeko mowr ey eke b'annj tabl ew a, b'ij etuey ec'ob eke b'akm el ok wus a.» ²⁹ Jesu dad'r nine: «Low na eke dad a sosiem, otu eke k'im gbugj. Abn nuj a ey okm nj ec'iy ab em.» ³⁰ Yow a im gbugj etj enj in ec'iy a ek'eru es ob erur ob af, etj l'ekn yeji eke abn nuj a ey okm ow em.

Jru ablu ebrm nyam ec'ewlm owi

³¹ Sica Jesu ngbonj Tir eci wus ab af, ecr Sidon eci, ubr Eb Lew a e wus ab af, im ok Galile e mij a ogj a. ³² Agj oc egn nyam ek'oru abl ke otum dadm odad okm es a is Jesu, etj am njon'n eke li k'at ow abu nuj. ³³ Jesu elu bieku ab es, oc olu a im saw em. L'ot sabu ey l'ok ow oru em, etj l'oc in e sar nenyum a l'udu ow anm. ³⁴ Sica Jesu igbl any ogj afr, bubm sel ok etj dad egn a nine: «*Efata!*»† (Ow e nyandre el "Fig!") ³⁵ Kpekj egn a am iri ow, anm kpab'r es nenyum etj l'ob nuj n'am dad odad senyn senyn. ³⁶ Jesu ijl agj a neny dad nine: «Ki dadr low na k'okr egn kaka!» Sica eke li b'ijl wel neny eke wel ki dadm a, yogj anake agj a yeji, b'im am ob low a ec'amani a. ³⁷ Agj a fejn anj low any iti ligbel em tonj am dad ese: «Fenj eke li bi kok a b'el ow amamn ofr. Li bi kok oru ablu am iri ow etj el a ek'otum dadm odad a, yeji bi dad ow.»

8

Jesu iyr agj fandi yar lok

Matie 15.32-39

¹ Legj ab em, emeny agj nono gbel ow iwr did elul Jesu em. Eke -n'onym ob kaka eke -li k'ij a, Jesu esj in e jam esel a, etj dad el nine: ² «Agj amua e low am ony'm sorj, anke kin segn emum nyahan etj eke -n'annj em ab ke -n'onym ob kaka eke -li k'ij. ³ Eke m'am elu el es -n'im namn, -li k'ow -n'onymn l'ec el ec'ejagh us em, anke el em ec'agn nyam nyam anj susu kpekpe ow.» ⁴ In e jam esel a am dad'r ese: «Etj sica bogj si k'eyn ob ij s'onj el usu saw em na ek'egn irm ab ee?» ⁵ Jesu ibrm el nine: «Ko futufutu abi onymn ab ee?» Etj jam esel a dad nine: «Lobnj.» ⁶ Sica Jesu onj abusu eke dedeku a k'ok es wus. L'ot futufutu lobnj a, l'elu Nyam bia, li bubr em, etj n'onj in e jam esel a eke ki cec dedeku a. Etj jam esel a cec onj el fejn. ⁷ -N'onym onj abi ka ab. Jesu oc yeji yeji elu Nyam bia etj onj jam esel a eke ki cec onj el. ⁸ Agj a ij ob molok iy el tonj ob wawal es. Jam esel a ec ot ob a fejn eke wal es a etj ow ij mulu egbel lobnj. ⁹ Agj a fejn ek'ij ob a, otu eke k'ij agj fandi yar. Sica Jesu onj el abusu eke -li k'im, ¹⁰ etj kpekj in lel in e jam esel ab ab -l'ok mijetj ab em -n'im Dalmanuta † eci wus ab af.

Farisiel am ibrm eke Jesu ki kok meny ewr nyam

Matie 16.1-4

† 7:26 Yow a, Israel ec'efnu esig ab em ec'egn. † 7:27 mowr ey:ëkn Matie 15.26 ec'akr otar a.
 † 7:34 *Efata*:Arame ebr em Jesu dad. † 8:10 *Dalmanuta*:ëkn Matie 15.39. Yefenyina em a, wel uwm Dalmanuta lele Magadan ab eci yogj ek'anj ab any. Ow otu eke k'el eb nyam ce eci en yony oglog eb yony ek'ob okr af eci nin.

11 Farisiel ow eḡn Jesu eṡṡ am atar ów es in ab. Eke -l'erurir eke -li k'uk ow meb a sosisem, -li dad ow nine: «Kòk meny ewr nyam óḡ ey yec'eṡṡ ke s'úw any tasi ek'ow el Nyam erm'ḡ ow.» 12 Jesu bubm sel ok eṡṡ dad nine: «Bla sosisem eṡṡ yefenyana ec'agḡ amua am ibrm eke k'ekn meny ewr ee? M'am dad óny nawre em tasi: wel k'ow kokm meny ewr kaka óom óny.» 13 Eṡṡ l'elu wel es, l'ey mijetḡ ab em l'ubr mij jam a.

Jam esel a low a k'okm es sos em kaka

Matie 16.5-12; Luk 12.1

14 Eke -n'im a, jam esel a ijl es eke k'eb futufutu, ek'ow elm futufutu nyam a ce eke -n'ónymn ab mijetḡ ab em a. 15 Jesu am ijl el neny dad ese: «Éwr erm! Ke ósur sos Farisiel lele Eród ab e lijru a e lís.» 16 Jam esel a ek'iri low na a am dadarir el ófr em ese: «Eke s'ebm futufutu a sosisem anake n'am dad ey ów amua a.»

17 Eke Jesu iri ów a eke -n'am dadarir el ófr em a, n'am dad wel l'ese: «Kó bla sosisem eṡṡ am dadr esre: "Eke s'ebm futufutu a sosisem ee?" Kó k'irimn ce ee? Kó ow k'okm óny es sos em ce ee? Kó óny ec'erm tuótuo a sosisem ee? 18-19 Óny *elil anyamn eṡṡ éknmn es ee? Elil óru eṡṡ irimn ów ee?* K'ókmmn legḡ a eke m'ubr futufutu yen em m'óḡ agḡ fandi yen a ij a, ow a ek'akm el a, mulu abi anake ecr otr ab ee?» -Li dad nine: «Lew yony.»† 20 Emeny l'ibrm wel nine: «Legḡ a eke m'ubr futufutu lobḡ ab em m'óḡ agḡ fandi yar a ij a, ow a ek'akm el a, mulu abi anake ec otr ab ee?» -Li dad nine: «Lóbḡ.» † 21 Eṡṡ Jesu usr af dad el nine: «Eṡṡ emeny sica k'irimn ow k'okm óny es sos em ce ee?»

Jesu ewlm any eflu nyam Betsayida

22 Jesu lel in e jam esel ab ab im ok Betsayida. Yogḡ agḡ oc any eflu nyam ow eṡṡ am ḡóḡn'n eke li k'itḡn ow abu. 23 Jesu ucu any eflu a abu óny eṡṡ oc'r ab im baḡn saw a. Yogḡ l'oc sar l'ubr ow anyamn em, l'ok ow sabu any eṡṡ l'ibrm ow nine: «Kó am ekn es ee?» 24 Any eflu a fifig anyamn eṡṡ dad nine: «M'am ekn agḡ ek'am an es, gbeko m'am ekn el ese ekḡ af.» 25 Emeny Jesu ok'r sabu any eṡṡ n'am ekn es senyn senyn. Sica l'ewl tasi eṡṡ n'am ekn ob feḡ ese lele ek'ow it ab af. 26 Eṡṡ Jesu dad'r nine: «Èb ejagb im gbugḡ; kó k'ókḡ any kpekḡ kpekḡ k'im k'ey agḡ ab em.»

Pier dad eke Jesu in el Mesi

Matie 16.13-20; Luk 9.18-21

27 Ow e jam a, Jesu lel in e jam esel ab ab us ejagb aam baḡn baḡn a ek'anḡ Sesare Filip eci wus ab af a. Eke -n'anḡn ejagb -n'aam a, Jesu ibrm in e jam esel a nine: «Kó ayaf agḡ bi dadr em e lís ee?» 28 -Li dad ow nine: «Agḡ beb bi dad ese ḡ Jan mij ok nun es, beb bi dad ese ḡ Eli, eṡṡ agḡ likpr ec'a, -li b'oc'ḡ ese kokoba ób esel ab em e nyam af.» 29 Eṡṡ Jesu ibrm el nine: «Kó óny obi óny obi a, ayaf b'ocar'm ee?» Pier ódu eb dad nine: «Iḡ el Mesi a.» 30 Jesu ijl el neny kponḡ kponḡ eke -li ki dadmn in e lís e low -l'okmn eḡḡ kaka.

Jesu am ewar in e luw lel in e luw em anḡ igb ab

Matie 16.21-28; Luk 9.22-27

31 Jesu am yeḡm in e jam esel a low dad el ese: «Ow it ek'egḡ ec'Iy k'ij gbre nóno; ke agḡ ekpekḡ, eḡḡ waw esel eḡbel lel ol e low yeḡm esel ab

ίγη elu'l es, όη wel ibi'r ke seγη nyahan, l'ίgb agη ek'uw ab em.»³² N'am dad wel sodad amua l'erum mar. Na sosiem Pier oc'r ab im saw em etη am enym'n abr dad'r ese: «Ki dad odad nene.»³³ Eke Jesu ewl meny ler in e jam esel a, li dad Pier lebl tuotuο em nine: «Satan, kpab'm es lis, anke η e tutr a elm Nyam e tutr, kο na agη em e tutr.»

Elle eke wel k'usr Jesu jam

³⁴ Eke Jesu esη dedeku a lel in e jam esel ab ab a, n'am dad wel l'ese: «Ek'egη nyam am erur eke k'us'm jam a, ow it ke li ki tutrm in e lis owi, l'abu in obi ec'olikh a † ke l'us'm jam.³⁵ Tasi em a, egη yec'eke b'ow erur eke ki dogηη in e sel a, b'ow irmn. Gbeko egη yec'eke b'ow irmn in e sel a Amani Mamn a lel em sosiem ab a, b'ow eηη.³⁶ Eke batη egη nyam ony wus ec'ob feη etη l'irmn in e sel a, ke bla ow b'ow eel il ab ee? ³⁷ Etη bla ob iy egη otu eke k'oc soqr in e sel ab ee? ³⁸ Yefenyana ec'agη amua el sikpl esel lel enymbri yony yony esel ab Nyam ec'any af. Ek'egη nyam es am ony em lel em e sodad ebl ab ab sosiem agη amua ec'araηη, eben ce egη ec'Iy yeηi es b'ow ony, leγη eke li b'ow l'ow Es ec'anygbel em, afr erm esel lala ab ab a.»

9

Jesu itηη sos

Matie 17.1-13; Luk 9.28-36

¹ Emeny Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ony: agη amua ek'anη anη a e beb b'ow ekn Nyam ec'es ew a ow abusu ony em gbun ke -l'uw.»

² Eke seγη nohon ec a, Jesu esη Pier, Jak lele Jan ab etη -li kpab es -n'im saw em el sony lafeny gege nyam af. Yogh, Jesu itηη sos el ec'any af.³ In eci mob sus em a e jejn a afηη es; wus af anη, egη kaka am eke k'ow in eci mob sus em a jejn eben. † ⁴ Etη kpekη Eli lele Mois ab okm sos okm etη am dad ow Jesu ab. ⁵ Eke Pier b'ekn eben a, li dad Jesu nine: «Low yegm agη es, ow akpl eke si k'anη anη! S'us nun ηη usu nyahan: η e nyam, Mois e nyam lel Eli e nyam ab.» ⁶ Tasi em a, Pier eknm odad eke ki dad anke el nyahan mum erηη am ony el. ⁷ Kpekη jru ey etη ubur el es. Etη lebl nyam anη jru ab em am ikη dad ese: «Egη na el em ec'Iy eke m'erur tasi; irir in e low.» † ⁸ Kpekη jam esel a am ol saw saw, gbeko -l'eknm egη kaka ek'ow elm Jesu sony ce ek'anη el ab a.

⁹ Eke -n'anηη lafeny ab af -n'am us es a, Jesu ijl el neny dad nine: «Low na ek'ekan a, ki dadr k'okr egη kaka, tonη bake egη ec'Iy igb agη ek'uw ab em.»¹⁰ -L'egη low a -l'eb, gbeko -n'am ibrmnin el ofr -l'ese: «Ke egη ec'Iy igb agη ek'uw ab em e nyandre el ayaf ee?»¹¹ Emeny jam esel a am ibrm Jesu ese: «Dad ey, kο bla sosiem etη ol e low yegm esel a bi dad ek'Eli in k'ow gbun ke Mesi a in ow ee?» † ¹² Jesu dad el nine: «Ee, Eli eke li k'ow ke ni nyimn ow a feη. Gbeko bla sosiem Nyam Lel em wel non ek'egη ec'Iy b'ow ij gbre nono ke wel k'ubm'n ee? † ¹³ M'am dad ony ek'Eli ec'a, l'ow leγη a etη, etη agη kok'r low yec'a eke -l'erurir a ese elel eke wel non ab af.»

Jesu ewlm iy nyam ek'abη ηun b'ijr gbre

Matie 17.14-21; Luk 9.37-43a

† **8:34** abu in obi ec'olikh a:ekn Matie 10.38 eci akr otar a. † **9:3** Bèbmn 2 Pier 1.16-18. † **9:7** Bèbmn Mark 1.11; Selu 2.7; Esayi 42.1. † **9:11** Ekn Matie 11.14 lele ow eci akr otar ab ab. † **9:12** Esayi 53.3; Selu 22.1-18.

¹⁴ Eke -l'owr -n'ēnan jam esel likpr a, -l'ēkn dedeku ek'ēlul wēl em, etj wēl am atar ów es ol e low yegm esel ab ab. ¹⁵ Eke dedeku a b'ēkn Jesu a, low iti el any etj kpekj -n'am uru es -n'im -l'ēsñn ow. ¹⁶ Jesu ibrm jam esel a nine: «Kó bla owi am atarir es ee?» ¹⁷ Dedeku ab em a, egj nyam ódu eb dad nine: «Low yegm agj es, m'oc em jim ek'ony abj ñuj ke óom'n li dadm odad a m'is'ñ. ¹⁸ Usu kaka fēj ek'abj na b'ey'r af a, ow b'ony elu'l ow wus, sar ufu ám ifl'l neny, n'ám sasagr an em, ke n'ám ecan es. Mi dad ñ e jam esel a eke k'ogñ abj ikj na in em, etj -l'ótum -n'onym ow ec'abusu.» ¹⁹ Jesu dad in e jam esel a nine: «Óny tasi, eel agj eke ómn anm em! Emeny seğj abi m'it eke mi k'annj óny ab ee? Etnj emeny sakp abi ow it eke mi k'egñ low na m'eb ee? Ócr iy a isr'm anja!»

²⁰ Wēl oc iy a isr'. Ek'abj ñuj a b'ēkn Jesu a, l'ufñ iy a lēc em, n'ony l'ēlu ow wus. Iy a am wuwl wus yogj etj sar ufu am ifl'l neny. ²¹ Jesu ibrm iy es a nine: «Kó ow ij seğj abi ek'abj ñuj na ann'n af ee?» Iy es a dad nine: «In e likekli em etj. ²² Sakp oglog abj a b'ony elu'l alm, oglog mij em eke k'ibi'r. Ek'ótu e ki kok, ikj ey óññ ke élum ey abu!» ²³ Jesu am dad'r ese: «Kó bla etj am dad ese: “Ek'ótu e ki kok ee?” Wēl ótu eke ki kok low low fēj egj eke b'ony ómn a eci.» ²⁴ Kpekj iy es a igbl lebl ogñ etj am dad ese: «M'ub nawre! Élum im abu ke em ec'ómn ónym a óc es em em.»

²⁵ Eke Jesu ekn agj a ek'am uru ow a, l'oc lebl tuótuo em n'am dad abj ñuj a l'ese: «Abj eke b'ony egj el ebrm lel óru ablu ab, m'am dad'ñ: èy ókm iy na em, k'éwl meny k'ow in em ij!» ²⁶ Abj ñuj a babarm, ufñ iy a lēc em etj l'ey ókm. Iy a ew ese ek'ow'n uw ce af, tonj agj ek'annj yogj a am dad ese: «Iy a, l'uw.» ²⁷ Gbēko Jesu óny iy a abu etj ow óñ l'igb n'inym es.

²⁸ Eke Jesu im gbugj, ke in eci jam esel ab ab -n'annj el óny a, -n'am ibrm ow -l'ese: «Kó bla etj ey s'ótum s'onym abusu s'ogñm abj na ee?» ²⁹ Jesu am dad el ese: «Abj akpasu na, Nyam ñóññ em ce wēl b'ogñ'n l'ey ókm.»

Emeny Jesu am ewar in e luw lele in e luw em annj igb ab

Matie 17.22-23; Luk 9.43b-45

³⁰ Sica -n'ngboñ usu a eke -n'annj a, etj -l'ubr Galile ogog a. Jesu e tutr em a, k'egñ k'úwm yogj a eke n'annj ab any. ³¹ N'am yegm in e jam esel a low li dad wēl l'ese: «Wēl b'ow óny egj ec'Iy elu agj abu em, ke -l'ibi ow. Eke ow b'ow kok seğj nyahan a, li b'ow l'igb luw em.» ³² Gbēko low yegm ikj na, jam esel a k'irim ow eci nyandre a, etj -n'am uru eke -li k'ibrm Jesu low na ec'akr otar a.

Egñ ligbel ec'el owi

Matie 18.1-5; Luk 9.46-48

³³ -N'im -l'ey Kapernayum; eke -n'imn -l'okr akj a, Jesu am ibrm in e jam esel a ese: «Kó ejagb us em a, bla owi anake am atarir es ab ee?» ³⁴ El a fēj -li yewal, anke ejagb af a, -l'atar ów es, -n'am dadarir el ófr em -l'ese: «Kó bwo el ey ec'anymu ee?» ³⁵ Sica Jesu sig es, etj l'ēsñ jam esel lēw yony a fēj, etj n'am dad wēl l'ese: «Eke egñ nyam erur eke k'el óny ec'anymu, ke l'él óny a fēj eci jam ablu, l'él óny fēj eci ob oc óñ es.» ³⁶ Etnj Jesu óny iyli nyam abu ow araññ yogj el ec'any af, l'oc ow etj n'am dad wēl l'ese: ³⁷ «Ek'egñ eb ey amua em e nyam em sosiem a, ke em anake l'eb'm a. Etnj

εγη a ek'eb'm a, ow elm em obi l'ebm im, kō εγη a ek'erm'm a anake l'eb ebēn a.»

Εγη ek'elm ey ec'ifnu a el ey ec'εγη

Luk 9.49-50

³⁸ Jan dad Jesu nine: «Low yegm agη es, s'ekn εγη nyam eke oc η e nin a am kokr juma ogηn abη ejun. S'edηn in, eke l'elm ey ec'εγη a sosisem.»

³⁹ Jesu dad nine: «Εγη k'édηn in, anke εγη kaka anm eke b'ow oc em e nin a kokr sakrowa, ke kpekη ow e jam a, ótu dad em e nin ηun ec'odad.

⁴⁰ Tasi em a, εγη ek'ifnm ey a, el ey ec'εγη. ⁴¹ Low nawre m'am dad ony: εγη kaka fηη ek'otη ony mij kpok em εγηn, Krist ec'agη ek'eel a sosisem a, εγη ikη na, li b'ow n'εηn in e labm sōg.»

Εw erm ke k'ým sikpl em

Matie 18.6-9; Luk 17.1-2

⁴² Emeny Jesu usr af dad nine: «Εγη eke b'ow ony εγη ek'ony omn em em ese iy na af elu wus a, low ηun a eke li k'εηη a agb nōnō. Eke wēl oc meb ucyr lob ligbel ucu'r emn, ετη ony eman in okij a, ow akpl akm low ηun a eke wēl ki kok'r a. ⁴³ Eke batη ow el η ec'abu a anake b'otη ey sikpl owi em a, ke ùbr'r es, anke ow akpl η eci eke k'ey sel εηη tasi ab em abu nyam coco ab, ow a eke k'eli sabu yony ke im anη gbre ij usu, yogη a eke al ek'iram es anη a. [⁴⁴ *Yogh, sisη a eke b'ij sos megl a, -l'uwmn, ετη al a ek'anη yogη a yeji iram es kaka.*]

† ⁴⁵ Ετη ek'ow el η e lakr a anake b'otη ey sikpl owi em a, ke ùbr'r es, anke ow akpl η eci eke k'ey sel εηη tasi ab em lakr nyam coco ab, ow a eke k'eli akr yony ke im gbre ij usu a. [⁴⁶ *Yogh, sisη a eke b'ij sos megl a, -l'uwmn, ετη al a ek'anη yogη a yeji iram es kaka.*]

⁴⁷ Eke batη ow el η e nyamn a anake b'otη ey sikpl owi em a, okr ony oc'r es, ow akpl η eci eke k'oc nyamn nyam ab ey Nyam eci gbrenjgbi usu ab em, ow a eke k'eli anyamn yony ke wēl ony owl'η gbre ij usu a. ⁴⁸ *Yogh, sisη a eke b'ij sos megl a, -l'uwmn, ετη al a ek'anη yogη a yeji iram es kaka.*†

⁴⁹ Tasi em a, εγη εγη b'ow ecr al eci gbre ijr ab em, yec'ετη ke ebm ekn na áyal il ese egb waw eke wēl b'ok mok af ab af. † ⁵⁰ Mok el ob mamn. Eke batη l'irmn in e ded a, † ayaf wēl ki kokr ke l'éwl meny li ded ee? Ow akpl ek'ony em a, mok e ded ikη na k'anη, yec'ετη ke ony ofr em a, ír erm es ey ec'eb.»

10

Ighnin owi

Matie 19.1-12; Luk 16.18

¹ Jesu igb yogη im Jude wus af, ετη l'ubr Jurden jam a. Emeny agη nōnō ow as luku elul il em; ese seγη fηη ec'a eke li bi kok ab af, n'am yegm agη a low. ² Eke Farisiel k'ebm Jesu a sosisem, -l'ow -n'εηη ow ετη -n'am ibrm ow -l'εse: «Kō ey ec'ol ab em abusu eru es eke igη k'elu in e yow es ee?»

³ Jesu ibrm el nine: «Kō low yegm eke Mois otη ony a el bogη ec'ee?» ⁴ -Li dad nine: «Mois otη abusu eke wēl ki non ighnin e lel gbun ke igη óγη in e

† **9:44** Mark eci silel esig nonō em a, wēl éηnm akr 44 lele 46 ab. Ekη akr 48. † **9:48** Esayi 66.24.

† **9:49** εγη εγη b'ow ecr al eci gbre ijr ab em... wēl b'ok mok af ab af;Grek em odad eci iri tasi a el εγη εγη mok al b'ow ob em. Gbēkō odad ebl na em, Jesu am otar akr yegm eke εγη fηη eke ub nawre a, otu ek'uw any eke gbre ij el low eke ow em wēl bebm ekn'n ese elel eke al b'elu sika eci sayl okm ab af (ékη 1 Pier 1.7). Sica Amani Sig em a, wēl b'oc mok ok segb waw af ayal el (ékη Ob Ap 2.13). † **9:50** Ekη Matie 5.13 ec'akr otar a.

γῶω.»^{† 5} Ow sosisem Jesu dad el nine: «Mois non ol ikn na anke ony, eel agn erm tuotuo esel. ⁶ Gbeko wus e nun ob em a, eke Nyam kok ow a fey a, li kok wel ign lele yow ab.»^{† 7} Na sosisem anake ign b'ow ngnon es lele lis ab ec'akn, ⁸ ke l'okr af in e yow ab ab -l'el sos megl nyam a.† Ca -l'elm agn yony ij, ko sos megl nyam. ⁹ Ke egn k'onym yec'eke Nyam ony okr af a, kpabm es.»

¹⁰ Sica eke Jesu lele in e jam esel ab ab im ok akn a, emeny jam esel a am ibrm'n ow, odad a eke li dad ab af. ¹¹ Jesu dad el nine: «Ign fey eke elu in e yow es, ke im ebi yow ejec'a, l'ij nfaci krekre e yow a ec'any af ij. ¹² Etn eke yow nyam elu in ec'ign es etn im oc ign ejec'a, in yeji l'ij nfaci ij.»

Jesu edn etuey owro

Matie 19.13-15; Luk 18.15-17

¹³ Agn ot etuey aam Jesu ogn eke li k'at wel abu nun, gbeko jam esel a am enym el abr. ¹⁴ Eke Jesu b'ekn eben a, ow e low ebl'l erm etn li dad in e jam esel a nine: «Y'br etuey ow em ogn! Egn k'edn el, anke tasi em a Nyam e gbrenghi usu a, agn a ek'ann ese el af a eci. ¹⁵ Low nawre m'am dad ony, egn kaka fey ek'egnm Nyam e gbrenghi usu a ebm ese iyli af a, egn ikn na, legn kaka li k'ow l'otum l'eym em.» ¹⁶ Etn Jesu am ot ey a, at el abu nun edn el owro.

Ign fey elu es ke us Jesu jam

Matie 19.16-30; Luk 18.18-30

¹⁷ Ejagb ce eke Jesu us eke k'im a, kpekri egn nyam uru es ec'r anym ok owrokp wus etn am ibrm'n ese: «Low yegm agn es mamn, ko ayaf mi ki kokr ke m'ij sel egn ek'onym uwr ec'aja ee?» ¹⁸ Jesu dad'r nine: «Ko bla etn am esn m egn mamn ee? Egn kaka elm egn mamn, ek'ow elm Nyam sony coco ce. ¹⁹ Ko uw sol ab any ee? *K'ibim egn, k'ijm nfaci, k'iyim mil, k'ijm danju yadn em egn e nun af, ki kokm leyr owi egn e lis, elum asn lele esn ab.*»^{† 20} Egn a dad'r nine: «Low yegm agn es, likekli em etn mi b'elum sol amua fey.» ²¹ Jesu ler'r, ony in ec'erur etn dad'r nine: «Ow ann'ij low nyam ce. Im ol ij ec'ob ek'onny a ij, oc ow ec'os a ony ogboru, † ke b'ow egn ob ony afr, ca ewl meny ow us'm jam.» ²² Ek'egn a iri odad na a, ow e low edn'n ermni es, etn n'aam sos es ow em, anke n'onny ob nono.

²³ Eke Jesu ler in e jam esel a ek'ann'n saw saw a, li dad wel nine: «Nyam e gbrenghi usu a ec'em ey a ew tuotuo agn a ek'onny ob nono a eci gbe!» ²⁴ Jam esel a low iti any low na eke -l'irir a sosisem; etn Jesu ewl am dad el ese: «Em jimel, Nyam eci gbrenghi usu a ec'em ey a ew tuotuo. † ²⁵ Kin, gbanke kedebnam eci fefn omu em eke k'ecr a, ew fuefue akm gbrenghi eci Nyam e gbrenghi usu ec'em ey a.» ²⁶ Ow on jam esel a eci low any iti a am afn es, etn -n'am dadarir el ofr em -l'ese: «Ko sica bwo ec'egn otu ek'ejn sel ee?» ²⁷ Jesu ok el anyamn af, etn dad el nine: «Agn ec'any af a, ow ew tuotuo, ko ow elm Nyam ec'any af a gbe, anke Nyam ec'a, fey ew fuefue!»

† **10:4** Ol Jkn 24.1. Ekn Matie 5.31 eci akr otar a. † **10:6** Nun Ob 1.27; 5.2. † **10:8** Nun Ob 2.24. † **10:19** Jkm Ok 20.12-16; Ol Jkn 5.16-20. *ki kokm leyr owi egn e lis*: sodad amua ann ol lew ab em. Matie lele Luk ab em yeji ow ann. † **10:21** Ekn Matie 19.21 eci akr otar a. † **10:24** Mark e silel esig oglog b'ign af ese: *agn a eke b'ocr el sosi elu ob ony em a eci*.

²⁸ Af yogŋ Pier dad'r nine: «I] obi yeji èkn! Ey, s'igŋ feŋ s'ok es etŋ s'us'ŋ jam.» ²⁹ Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad ony: eke em lele Amani Mann ab ab sosome egŋ nyam igŋ in ec'akŋ, lisijimel, lisijowel, lis, es, in ec'ey, in e soŋm elu es a, ³⁰ seŋŋ amua eke s'anŋ em ab em, li b'ow n'ehŋ ow amua e sakk ekŋ yen ok af: akŋ, lisijimel, lisijowel, lisel, ey lele soŋm ab. Etŋ li b'ow l'obr gbre ijr yeji. Ke sica seŋŋ a eke anŋ anym am ow ab em a, n'ehŋ sel ek'onym uwr. ³¹ Gbeko anymu ab em eci nono b'ow ewl el ajamu, etŋ ajamu ab em e nono, b'ow ewl el anymu.»

*Jesu ewar sakk nyahan em in e luw lele in e luw em anŋ igb ab
Matie 20.17-19; Luk 18.31-34*

³² Jesu us e jagb agŋ a ek'am us'r jam ab ab, l'ikŋ wel anym -n'am uyu -n'im Jerusalem. Jam esel a ermni edŋ es, etŋ agŋ a ek'am us'r jam a erŋn ow sos. Jesu esŋ lew yony a saw em eke ki dad el low yec'a eke b'ow erŋn a. ³³⁻³⁴ Li dad nine: «Iŋr any èkan, kin Jerusalem anake s'am uyu s'im a; yogŋ egŋ ec'Iy b'ow ey egb waw esel egbel lel ol e low yegm esel ab ab ec'abu em. -Li b'ow -l'ob ow low luw eci, etŋ -li b'ow -l'oc ow -n'oh Nyam any uwm esel kok'r'r miyer, afl'l sar any, or'r say em, ke -l'ibi ow. Gbeko eke seŋŋ nyahan b'ow ec a, li b'ow l'igb luw em.»

*Jak lele Jan ab e low ek'ibrm
Matie 20.20-28; Luk 22.24-27*

³⁵ Sica Sebede jimel a, Jak lele Jan ab, ow eŋŋ Jesu etŋ am dad'r ese: «Low yegm agŋ es, s'am erur eke low yec'eke si b'ow s'ibrm'ŋ a, kók oh ey.» ³⁶ Jesu ibrm el nine: «Kó bla lowi am erurir eke mi ki kok m'oh ony ee?» ³⁷ -Li dad ow nine: «Leŋŋ eke b'ow anŋ ŋ ec'anygbel em a, èŋŋ oh ey abusu ke s'ók es ŋ ab: eŋŋ nyam sig'ŋ es lidr ogog ke nyam sig'ŋ es nemn ogog.» ³⁸ Gbeko Jesu dad el nine: «Low yec'a ek'am ibrm a, k'uwmn any. Kó otur eke b'ow eŋŋ gbre e mij kpók a † eke m'ow m'egŋ a, oglog wel ok ony gbre e mij nuŋ a eke wel b'ow ok'm ab ee?» ³⁹ -Li dad ow nine: «Ee, s'otu.» Etŋ Jesu dad el nine: «B'ow eŋŋŋ mij kpók a eke m'ow m'egŋ a, etŋ wel b'ow ok ony mij nuŋ a eke wel b'ow ok'm a, † ⁴⁰ gbeko em e lidr abu af ec'es sig a lele nemn abu af ec'ab ab a, ow elm em m'ohm eŋŋ. Susu amua el agŋ a eke el sosome Nyam kok ew es a eci.»

⁴¹ Eke jam esel agŋ lew a iri low na a, -n'am ebl erm -l'ok Jak lele Jan ab af. ⁴² Ow sosome Jesu esŋ el feŋ etŋ am dad el ese: «Èkan ek'agŋ a e si b'oc ese eb ec'es ew esel af a, b'ew eb ab es abusu ony em, ke el em ec'agŋ any esel ek'anŋ a, b'elu el ec'abusu ony a okm dedeku a e nuŋ af a. ⁴³ Gbeko ony eci arañŋ ec'a, ow k'écr eben. Eke batŋ ony em ec'egŋ kaka feŋ am erur eke k'el ony em ec'es ew es a, ke l'él ony a feŋ ec'ob oc ony es; ⁴⁴ etŋ emeny ek'onny em ec'egŋ kaka feŋ am erur eke k'el ony ec'anymu, ke l'él agŋ a feŋ ec'adu. ⁴⁵ Eben nyam coco eŋŋ ec'Iy yeji owm ek'agŋ ki kok in e lis e low, kó l'ow eke li ki kok agŋ e lis e low, ke l'óc in e sel a l'ew awoba li soŋr agŋ nono.» †

*Jesu ewlm any eflu Bartime
Matie 20.29-34; Luk 18.35-43*

⁴⁶ Jesu lel in e jam esel ab ab ow ok Jeriko eb em. Sica eke Jesu, in e jam esel a lel agŋ dedeku ab ab am ok okm banŋ a, -l'uyum any eflu nyam eke

† 10:38 gbre e mij kpók: Amani Sig em a, ow el odad usu eke am yegm gbre ij owi. Selu 75.9; Esayi 51.17-22; Jeremi 25.15; Ezekiel 23. 31-34. † 10:39 Bèbmŋ Ob Kok 12.2. † 10:45 Bèbmŋ Mark 14.24; 1 Timote 2.6.

wel b'ēsɲ Bartime, Time jim ab, eke sig es ejagb saw ob sasm eci. ⁴⁷ Eke l'iri ek'ow el Nasaret iy Jesu a, n'am elu lebl li dad l'ese: «Jesu, David eci lilaw, ikɲ'm sɔɲɲ!» ⁴⁸ Agɲ nono gbɛl erurm etɲ am enym'n abr eke li ki yewal, gbɛko n'am at lebl es l'ɔg li dad l'ese: «David eci lilaw, ikɲ'm sɔɲɲ!» ⁴⁹ Jesu inym es etɲ dad eke wel k'ēsɲ'n any eflu a. -L'ēsɲ ow etɲ -li dad ow nine: «Ätr sos es igb! N'am esɲ'ɲ.» ⁵⁰ Any eflu a wɔg in e mob sus em a elu es, etɲ l'igb kpekɲ n'im n'ēsɲ ow. ⁵¹ Jesu ibrm'n nine: «Kɔ bla lowi am erur eke mi ki kok m'ɔɲ'ɲ ee?» Any eflu a dad'r nine: «Low yegm agɲ es, m'am erur eke mi k'ewl m'ekn es.» ⁵² Jesu dad'r nine: «Ïm! Ɲ ec'omn a ewlm'ɲ.» † Kpekɲ n'am ekn es, etɲ n'am us Jesu jam.

11

Jesu am ey Jerusalem

Matie 21.1-11; Luk 19.28-40; Jan 12.12-19

¹ Eke -n'imn bake -n'am titm Jerusalem, ke -n'annɲ Betfaje baɲɲ lele Betani baɲɲ ab eci neny neny a, Olivie lafeny † a oɲɲ a, Jesu erm in e jam esɛl ab em ec'agɲ yony ² etɲ li dad wel nine: «Ïmn baɲɲ a ek'annɲ ony anym ab em, kpekɲ eke b'ow okr em a, b'ow eɲan gbaɲko kpekɲ eke wel ucür es, ke læɲɲ kaka eɲɲ sigm af. Mɔmun in es k'ɔcr isr'm aɲa. ³ Eke batɲ eɲɲ b'ibrm ony low a sosiem eke am mɔmun gbaɲko kpekɲ na es a, dádr esre: “Eɲɲ gbɛl ony ow ec'es abur. Gbɛko kpekɲ cɛ li b'ow l'ewl meny l'elu es ow ow eɲɲ'ɲ.” »

⁴ -N'im etɲ -n'ēsɲ gbaɲko kpekɲ nyam ek'ucür es gbenɲ lisany saw, ejagb neny, etɲ -ni mɔmu ow es. ⁵ Agɲ nyam nyam ek'annɲ yogɲ a am ibrm el ese: «Kɔ bla anake am kokr ab ee? Bla sosiem am mɔmun gbaɲko kpekɲ na es ee?» ⁶ Jam esɛl a dad agɲ a yec'a eke Jesu dad el a, etɲ kpekɲ wel elu el es -l'eb ejagb -n'im. ⁷ -L'oc gbaɲko kpekɲ a -l'is Jesu, -l'ot el e sigbad a -l'ok ow af etɲ Jesu sig es af. ⁸ Agɲ nono am ot el e sigbad a ok ejagb, etɲ beb ec'a, ow el ekɲ al eke -l'ubr ɔgm ɔgm a. † ⁹ Agɲ a ek'ikɲ Jesu anym lel el a ek'annɲ'n jam ab ab a, am ɔg dad ese: «*Hosana! Anygbɛl el Nyam eci! Ke Nyam édnɲ eɲɲ ek'am ow Es Kɔɔkɔ e nin em a ɔwɔ!*» ¹⁰ Ke Nyam édnɲ gbrenɲɲbi usu a ec'es ew a ek'am ow a ɔwɔ! Ey lagɲ David eci gbrenɲɲbi usu a ec'es ew a! *Anygbɛl el Nyam ek'annɲ afr kpekpe a eci!*»†

¹¹ Jesu ey Jerusalem etɲ n'im toɲ l'ey Nyamel gbɛl ab em. Eke l'ew mob a fɛɲ nyamn af uwr a, in lel in e jam esɛl ab ab, -l'eb ejagb -n'im Betani, anke læɲɲ am uk.

Jesu ofn babm ikɲ nyam

Matie 21.18-19

¹² Eke læɲɲ eny ke Jesu lel in e jam esɛl ab ab ok ɔkm Betani a, Jesu namn ow sos. ¹³ Akpoj em a, l'ekn babm ikɲ nyam ek'ebu senyn senyn. Etɲ n'aam l'ekn eke li b'ow n'ēsɲ ey ow em. Kɔ eke n'im li titm likɲ a, l'ekn eke ow el suw ɔfr, † anke ow elm lakpo ek'ow it ek'ow k'ɔsu ey a.

† **10:52** Ɲ ec'omn a ewlm'ɲ: Odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itɲɲ ejeci em dad ese Ɲ ec'omn a sɔg'ɲ.

† **11:1** Betfajeel baɲɲ nyam ek'annɲ Olivie lafeny a e lidr ogog a, ke ibnm Jerusalem ab. *Betani* el baɲɲ ek'in anɲ Betfaje saw. *Olivie lafeny* el ligigl nyam ek'annɲ Jerusalem e lidr ogog; Sedron eci mij ewl mij a anɲ el arajɲ. † **11:8** Ekɲ Matie 21.8 eci akr otar a. † **11:10** Ekɲ Matie 21.9 eci akr otar a. † **11:13** Ekɲ Matie 21.19 eci akr otar a.

14 *Ἐτι* Jesu dad nine: «Ke legɲ kaka eɲɲ k'ɛɲnm ɲ em e liy ijm.» Jam esel a iri odad a eke li dad a.

Jesu anɲ Nyamel gbɛl a e gbugɲ a

Matie 21.12-17; Luk 19.45-48; Jan 2.13-22

15 Sica -n'im -l'ok Jerusalem. Eke Jesu ey Nyamel gbɛl a eci gbugɲ a, n'am ogɲ án ɔlu a lel agɲ ek'am ɔl mob ab ab l'ok ɔkm. *Ἐτι* n'ony jete titɲ esel e sitabl a lele pɛndre ɔl ij esel e mekpɲ ab ab l'ok wus. † 16 *Ἐτι* l'ɛgbm eɲɲ kaka es eke k'oc ob ubr Nyamel ab em. 17 *Ἐτι* sica n'am yegm wel low li dad l'ese: «Nyam Lel em Nyam dad nine: *Wɛl b'ow eɲɲ em ec'ɛl a Nyam ɲɔɲɲ ec'ɛl, ebr ebr fɛɲ eci.* Kɔ ɔny, am ocr kokr elu eci eɲanin usu.» †

18 Ek'egb waw esel egbɛl lel ol e low yegm esel ab ab iri low ikɲ na a, -n'am ɔl akunda yec'em eke -li k'ibi Jesu. Ke tasi em a, -li b'ony ow e muru anke dedeku a b'erur in e low yegm a. 19 Eke legɲ ew es a, Jesu lel in e jam esel ab ab ok ɔkm eb ab em.

ɔny ɔnm Nyam em

Matie 21.20-22

20 Ibribr em a, eke Jesu lel in e jam esel ab ab am ec ebr ab af a, -l'ɛkn babm ikɲ a e wɛw es toɲ ok min em. 21 Pier ɔkn low a ek'ec a, *ɛti* li dad Jesu nine: «Low yegm agɲ es, lèr! Babm ikɲ a ek'ofn ok af a wɛw es fɛɲ.» 22 Jesu am dad in e jam esel a ese: «Low nawre m'am dad ɔny: ɔnyɲ ɔnm Nyam em! 23 Ek'egɲ dad ligel na eke k'ɲgbɔɲ anɲa im ey okij em, *ɛti* bebar anm'n erm em, *ɛti* l'ub nawre eke low a e li dad a b'ow el a, tasi ow b'ow el. 24 Na sɔsiem m'am dad ɔny, ob fɛɲ eke b'ow ibrmn Nyam ɲɔɲɲ em a, ùbr nawre eke eɲan *ɛti* Nyam b'ow ɔɲ ɔny. 25 Sica, eke am ɲɔɲɲ Nyam *ɛti* ɔkan eke ɔnyɲ low ɔny lawl nyam ab a, òcr apr ir, yec'*ɛti* ke ɔny *ɛs* ek'anɲ afr a yeji áp ɔny e sikpl a. [26 Gbɛkɔ eke k'ow apmɲ ɔny lawlɛl a, ɔny *ɛs* ek'anɲ afr a yeji k'ow apm ɔny ɔny e sikpl a.]» †

Jesu ec'abusu ɔny owi

Matie 21.23-27; Luk 20.1-8

27 Emɛny eke Jesu lel in e jam esel ab ab ow Jerusalem a, n'anɲ Nyamel gbɛl a eci gbugɲ a n'am nyinyimn es. Egb waw esel, ol e low yegm esel lel agɲ ekpekp ab ab ow eɲɲ'n, 28 *ɛti* -n'am ibrm ow -l'ese: «Kɔ bogɲ ec'abusu em bi kok ów amua ee? *Ἐti* kɔ bwo b'ɔɲ'ɲ ow e kok ec'abusu ee?» 29 Jesu dad el nine: «M'aam m'ibrm ɔny low nyam ce. Sica eke dadr'm a, em yeji mi b'ow mi dad ɔny abusu yec'em eke mi bi kok ów amua a. 30 Kɔ bwo ɔɲ Jan abusu ow ok agɲ mij nuɲ ee? Kɔ Nyam oglog agɲ ee? Dàdr'm m'iri.» 31 Ow ew el ów es atar el ɔfr em *ɛti* -n'am dad -l'ese: «Eke si dad eke Nyam ɔɲ'n abusu l'ow, li b'ow l'ibrm ey l'ese: «Kɔ bla sɔsiem *ɛti* ubmɲ in nawre ee?» 32 *Ἐti* eke si dad eke agɲ ɔɲ'n abusu l'ow, yeci yeji es abur.» (-N'ony dedeku a e muru, anke el fɛɲ -li b'oc Jan kokoba ɔb es tasi.) 33 *Ἐti* sica -li dad Jesu nine: «S'uwm any.» *Ἐti* Jesu yeji dad el nine: «Eke ow el ebɛn a, em yeji mi k'ow mi dadm ɔny abusu yec'em eke mi bi kok ów amua fɛɲ a.»

† 11:15 *Ἐkn* Matie 21.12 eci akr otar a. † 11:17 Bèbmɲ Esayi 56.7; Jeremi 7.11. † 11:26 Mark eci silel esig oglog em a, wel éɲnm sodad eke anɲ ob na [...] eci lokm a. *Ἐkn* Matie 6.15.

12

*Viny ogm e juma kok esel enjuy ec'odad nyandre em
Matie 21.33-46; Luk 20.9-19*

¹ Ow e jam a, emeny Jesu am dad el odad nyandre em ese: «Legn nyam ogm es nyam ewl viny in ec'egb ogm a. N'awñ lakp l'elul em, li kok usu eke wel k'ifi egb ey ab es, etñ li kok usu gege eke wel k'annj osu ogm a. † Etñ l'oc egb ogm a l'abul ogm juma kok esel, etñ l'eb ejagb n'im usu. ² Ek'egb ub e lakpo ow a, egb ogm es a erm in ec'abu elum es nyam im eke juma kok esel a k'on'n in ec'egb a eke k'ebm'n a. ³ Juma kok esel a ony abu elum es a, -l'or ow etñ -l'ewlm ow meny ow im abu ofr. ⁴ Emeny egb ogm es a erm abu elum es nyam im. In ec'a, -li kok ow ob nunj etñ -li kok ow sos keskes. ⁵ Emeny egb ogm es a erm abu elum es ejeci nyam im. In ec'a, -n'onj ow etñ -l'ibi ow. L'erm abu elum esel ejec'im, ko -li kok wel low nenyembri nyam a ce: -l'or beb etñ -l'ibi likpr. ⁶ Sica in ec'iy eke l'erur tasi a ce el egn ek'annj'n abu em. Ow anake l'abal es l'erm ow ek'ow k'im ekn wel a, anke in e tutr em a, ek'ow el in ec'iy a, wel b'ow ony ow ec'elum. ⁷ Gbeko eke juma kok esel a ekn iy a, -n'am dadarir el ofr em -l'ese: "Kin egn a eke godo godo b'ow el aja ij es a. S'imn, s'ibir ir, ke egb ogm a el ey eci." ⁸ -N'onj iy a, -l'ibi ow, etñ -l'oc ow e sos megl a -l'owl ogm a e jam a.»

⁹ Sica Jesu ibrm nine: «Egb ogm es a, bla li b'ow li kok ab ee? Li b'ow l'ow, l'ibi juma kok esel a, ke l'oc egb ogm a l'elul agñ ejec'abu em. ¹⁰ Ko ony awlmn odad na eke wel non Nyam Lel em ab ee? Lebn a eke el us esel a oc owl a, ewl el el loy em e lebn tasi.

¹¹ Na low eke anj Nyam ognj ow ke el low sobo ey ec'any af.» †

¹² Sica Jwifel ec'es ewel a am ol akunda yec'em eke k'ew Jesu abu af, anke -l'uw any eke el ow dad odad nyandre em na ok el af. Gbeko dedeku a e muru sosiem a, -l'egb ow es etñ -l'eb ejagb -n'im.

Ko wel sog wus labm ee?

Matie 22.15-22; Luk 20.20-26

¹³ Jwifel ec'es ewel a erm Farisiel ec'agn nyam nyam lele Eroð ec'ogog ec'agn nyam nyam ab ow eke k'uk Jesu meb ke -n'onj ow ow ec'odad ebl ab em. ¹⁴ -L'ow -n'ejñ Jesu etñ -li dad ow nine: «Low yegm agñ es, s'uw any eke ñ bi dad low nenyembri nyam, onym egn kaka e muru; ñ ec'a, agñ a feñ el agñ nenyembri nyam, etñ Nyam ec'elel eke am ibrm eke si k'iir eb a, bi yegm ow ec'ejagb a kpeñ. Dad ey o! Ko ey ec'ol ab em, abusu eru es eke si ki sog wus labm s'onj Sesar es ee? Ow it eke si ki sog ee?» † ¹⁵ Gbeko Jesu ek'uw el e kprakpr ab any a dad el nine: «Bla sosiem etñ am ukr'm meb ee? Ocr os a isr'm ke m'ekn.» ¹⁶ -L'oc os a -l'is ow, etñ Jesu ibrm el nine: «Meny ewr na lele nin na eke wel non os na af a, bwo ec'egñ ec'ow el ee?» -Li dad nine: «Sesar eci.» ¹⁷ Etñ Jesu dad el nine: «Eke ow el eben a, onj Sesar yec'ek'el Sesar ec'a, ke onj Nyam yec'ek'el Nyam ec'a.» Etñ Jesu eci low ikñ na e dad el a ew el any iti.

† **12:1** Ekn Esayi 5.1-4. Em yogñ, viny a el Israel ek'osum ey a eke Nyam am eku a. Em anja ec'a, ow el juma kok esel ab anake wel am ok ow af a. El -l'el egb waw esel egbel, ol e low yegm esel egbel lel agñ ekpek ab. † **12:11** Selu 118.22-23. † **12:14** Ekn Matie 22.17 eci akr otar a.

*Luw em anj igb**Matie 22.23-33; Luk 20.27-40*

¹⁸ Lëgñ nyam, Sadusiel em ec'agn likpr ow eññ Jesu. (Ke Sadusiel anake bi dad ese luw em anj igb in anm a.) -N'am ibrm Jesu low na -l'ese:

¹⁹ «Low yegm agñ es, Moïs non ol na òñ ey dad nine: *Eke igñ nyam ebi yow etñ l'ewm iy kaka toñ l'uw, ow akpl ke lisijim eb ihnyow a ebi, ew ey in ab ew lisijim nin es.*† ²⁰ Kin agñ lisijimel lóbn e low ek'eññ: likpekp a ebi yow, l'ewm iy kaka ow ab etñ l'uw. ²¹ Yony em ec'a eb ihnyow a ebi, l'ewm iy kaka ow ab etñ in yeji l'uw. Low nenymbri nyam a, eññ nyahan em ec'a yeji; ²² agñ a lóbn mum, egn egn ebi yow a kò l'ewm iy kaka, etñ el feñ l'uw. Ek'el feñ -l'uw r a, yow a yeji uw. ²³ Sica lëgñ a ek'agn ek'uw a b'ow igb luw em a, bwo ec'egñ e yow tasi li b'ow l'el ab ee? Anke el a feñ egn egn ebi r ow el in e yow.»

²⁴ Jesu dad el nine: «Nje, òny na irm anake am irmn a! Etñ uwr low nun af ek'am irmn ab any ee? Òny uwmn Nyam Lel a eke wel non ab any, etñ Nyam ec'abusu a yeji uwmn any. ²⁵ Tasi em a, lëgñ ek'agn b'ow anj luw em igb a, egn lele òyow ab k'ow ebirm okm es ij, kò -li b'ow -l'ir eb ese eel eke afr erm esel anñ afr ab af. ²⁶ Sica yec'ek'el uwomu em anj igb ec'a, awlmn Moïs e lel e non ab em, yogñ a eke wel dad kati ek'am iri ke étum es a ec'odad ab ee? Wel non dad eke Nyam dad Moïs nine: *Em m'el Abraham e Nyam, Isak e Nyam, lele Jakób e Nyam ab.*»† ²⁷ Etñ Jesu usr af dad nine: «Kò agñ eke uw a e Nyam li k'el ee? Njan, l'el agñ ek'uw ke anj owr a e Nyam. Nje, òny na irm anake am irmn a!»

*Ol ab em eci ligbel tasi a**Matie 22.34-40; Luk 10.25-28*

²⁸ Ol e low yegm es nyam iri el ec'ow es atar a, etñ l'ekn eke Jesu ec'odad a e dad Sadusiel a el low tasi. L'eri l'ow li titm ow etñ n'am ibrm ow l'ese: «Ol a feñ em e ligbel el bogñ ec'ee?» ²⁹ Jesu dad r nine: «Kin ol a feñ em e ligbel: *O Israel, igñ loru es! Es Kòtòkò ey e Nyam el Nyam nyam coco.*† ³⁰ B'ow erur *Asñ Kòtòkò ñ e Nyam ñ ec'erm feñ em, ñ ec'abh feñ em, ñ e tutr feñ em lele ñ e lëc pupukpan ab.*† ³¹ Etñ kin ol a e yony em ek'ot krekre ec'ab es: *B'ow erur egn kaka feñ ese ñ obi af.*† Ol a feñ em, kaka anm agbm akam ol yony na.»

³² Ol e low yegm es a dad Jesu nine: «Low yegm agñ es, ow akpl! Low nawre tasi anake dad a: *Es Kòtòkò el Nyam nyam coco, etñ Nyam kaka anm ek'ow elm in sony ce.*† ³³ Nje ek'egñ erur *Nyam in ec'erm feñ em, in e tutr feñ em, lele in e lëc pupukpan ab, etñ l'erur egn kaka feñ ese in obi af* a, na akpl akm mindey eke li k'im Nyam ec'any af l'ofñ, lel egn waw erñ erñ eke li ki kok n'òñ ow ab ab.» † ³⁴ Jesu ekn ek'ol e low yegm es a dad low a nun em òny em, etñ li dad ow nine: «I, titm Nyam e gbrenghi usu a.» Ow e jam a, egn kaka úsm ibram Jesu low ij.

*Mesi a lele David ab**Matie 22.41-46; Luk 20.41-44*

† **12:19** Ol Òkn 25.5-6. † **12:26** Òkm Ok 3.6. Èkn Matie 22.32 eci akr otar a. † **12:29** *Es Kòtòkò ey e Nyam el Nyam nyam coco*: odad na Grèk em a, wel òtu ek'itññ ejec'em dad ese *Es Kòtòkò el ey e Nyam, Es Kòtòkò sony coco.* † **12:30** Ol Òkn 6.4-5. † **12:31** Ob Ap 19.18. † **12:32** Ol Òkn 4.35. † **12:33** Bèbm Ose 6.6.

³⁵ Eke Jesu anj Nyamel gbɛl ab ɛm am yɛgm agɲ low a, l'ibrm nine: «Ayaf ɛtɲ ol e low yɛgm ɛsɛl ɔtu e ki dad ɛsɛ: Mesi el David e lilaw ee?»

³⁶ David, ek'Abɲ Lala ow'r af a, in obi li dad nine:

Ɛs Kɔtɔkɔ Nyam dad ɛm Ɛs Kɔtɔkɔ nine:

Ɔw sig es ɛm e lidr abu af

tonj bake m'ót ɲ ec'efnu a m'ok ɲ ec'akr ew. †

³⁷ Eke sica David b'ɛsɲ'n "Ɛs Kɔtɔkɔ", ke ayaf Mesi a ɔtu eke k'el David e lilaw ee?» † Agɲ nonɔ gbɛl am erur Jesu ec'odad ek'am dad a.

Ki kokr ɛsɛ ol e low yɛgm ɛsɛl ec'ab af

Matie 23.1-36; Luk 20.45-47

³⁸ Jesu in e low yɛgm ab ɛm am dad ɛl ɛsɛ: «Ɛwr sos ɛrm ol e low yɛgm ɛsɛl amua eke bi sus mob akpakp am ok ɔkm ɛc a e lís. -Li b'erur eke dedeku ɛm wɛl k'ɛsɲɲ ɛl ɛlum ɛm, ³⁹ ɛtɲ Nyam nuɲ ign e susu a, -li bi dogɲɲ mekpɲ anym es; es gbɛgbɛl ec'ob ij owi ɛm yɛji, -li b'erur susu amamn. ⁴⁰ -Li b'ufɲ ɛɲɲɔw ɛb es, ɛtɲ -li bi kok nyandre -l'ɔfur Nyam ɲɔɲɲ yec'ɛtɲ ke wɛl ót ɛl agɲ amamn. Na sosiɛm anake ɛl e jej ok a b'ow ɛw tuɔtuɔ a.»

ɪɲɲɔw gbɔr ɔw a ec'ob ap a

Luk 21.1-4

⁴¹ Sica Jesu sig es ɔbr usu a eke wɛl kok Nyamel gbɛl ab ɛm ob ap ec'ab any, ɛtɲ n'am lɛr elɛl eke agɲ a am apr ob a. Egbreɲgbɛl nonɔ am ok os nonɔ kɔprɔ ebr mob ab ɛm. ⁴² ɪɲɲɔw gbɔr ɔw nyam ow ɛtɲ ɛlu os ekekey yony ek'usm any yɛji kɔprɔ ebr ob ab ɛm. ⁴³ Jesu am dad in e jam ɛsɛl a ɛsɛ: «Low nawre m'am dad ɔny, ɪɲɲɔw gbɔr ɔw na ap ob akm agɲ likpr a fɛɲ, ⁴⁴ anke ɛl ec'a -n'ɔɲ ɛl ec'ob e -n'ɔɲɲ a ec'ow ek'ign af a; kɔ ɪɲɲɔw a ec'a, n'ɔɲ in e gbɔr ɛm ec'a eke n'ɔny a, ow a fɛɲ a eke li k'iir eb af a.»

13

Nyamɛl gbɛl a e ɲɲɲ

Matie 24.1-2; Luk 21.5-6

¹ Eke Jesu anj Nyamel gbɛl ab ɛm ɛy ɔkm a, in e jam ɛsɛl ab ɛm ec'ɛɲɲ nyam dad'r nine: «Low yɛgm agɲ es, is any ɛkn mebn ɛgbɛl amua lele mel ɛgbɛl amua ab ɔ!» ² Jesu dad'r nine: «Mel ɛgbɛl amua ek'am ɛkn a, kaka k'ow anm; fɛɲ b'ow ɛr ok wus. Lebn kaka k'ow anm lawl af ij.»

Lɛɲɲ es abal ɛl e gbɛr owi

Matie 24.3-14; Luk 21.7-19

³ Sica eke Jesu sig es Olivie lafɛny af ɔbr Nyamel gbɛl ab any a, Pier, Jak, Jan lele Andre ab ek'any in ab ɛl ɔny a, am ibrm'n low saw ɛm ɛsɛ: ⁴ «Dad ɛy ɔ! Kɔ bogɲ lɛɲɲ iy low na b'ow ɛy, ɛtɲ ów amua fɛɲ eke b'ow ɛy a e mɛny ɛwr el bogɲ ec'ee?» ⁵ Jesu am dad ɛl ɛsɛ: «Ɛwr ɛrm! Kí yɛbr ɛɲɲ k'irmn ɔny. ⁶ Tasi ɛm a, agɲ nonɔ b'ow ow ɛm e nin ɛm dad ɛsɛ: "Ɛm Mesi a," ɛtɲ -li b'ow -l'irmn agɲ bubute. ⁷ Eke batɲ am irir ar ek'am ɛy aɲa e likekr lel ar owi eke b'ow ɛy akpoj a ec'amani ab a, ɛɲɲ k'ɔny ɔny. Ow it eke ów amua k'ɛy, kɔ ow elm wus e nuɲ ɛɲɲ. ⁸ Tasi ɛm a, ɛbr nyam ec'agɲ b'ow im ɛɲɲ ebr ɛjɛci nyam ogn ar; es ɛw nyam b'ow im ɛɲɲ es ɛw

ejeci ar ogñ eci. Susu nõnõ wus b'ow umu etñ lek yeji b'ow ey. Ów amua feñ b'ow ew ese iy onyn eci dudu krekre ab af.

⁹ Gbeko ony, ony obi ony obi a, ewr erm. Agñ b'ow ot im ony jej ok ec'any af. Wel b'ow or ony Nyam ñuñ ign susu. Em e nin a eci danju ij sosiem, wel b'ow ot im ony es ew esel lele eb ebu ab ec'any af. ¹⁰ Ow it eke krekre em a, wel k'ob Amani Mamn a e kokoba ok ebr ebr a feñ. ¹¹ Etñ eke wel b'ow ot im ony jej ok ec'any af a, ermij k'ikñ anym k'ok ony ow a eke b'ow dadr a eci. Dadr wanci ab af ec'a ce eke Nyam b'ow ony ony a, anke sodad a k'ow anm ony em owm, ko Abñ Lala a b'ow dad odad a ony ony. ¹² Agñ lisijimel b'ow ot el lisijimel lokm ow ibi eci; ey esel yeji b'ow kok eben el ec'ey e lis, ey yeji b'ow obr el esel any, ony wel ibi el. † ¹³ Em sosiem, agñ a feñ b'ow ifn ony; gbeko egn eke b'ow inym es kikri ton ow e nuñ edñ em a, b'ow eññ sel.»

Musue ob iy

Matie 24.15-28; Luk 21.20-24

¹⁴ «Ke sica b'ow ekan “Musue ob iy” anñ yogñ ek'itm eke li k'anñ a. † (Ke egn eke b'ow awl ów amua a, íri senyn senyn.) Ke kpekñ agñ a eke b'ow anñ Jude wus af a, ow akpl ke -l'uru es -n'im mafeny em. ¹⁵ Egn eke b'ow anñ in ec'el afr e lef eb usu a, † k'úsm es eym akñ ocm ob; ¹⁶ etñ egn eke b'ow anñ ogm a, k'éwlm iim jam ocm in e mob af ew a ij. ¹⁷ Segn amua b'ow ew tuotuo molok ab lisel lel el ek'am ony ey meny ab ab eci. ¹⁸ Nyam ñonñ a át es yec'etñ ke low na k'éym nyam es us em, ¹⁹ anke segn na em a, *gbre ij a b'ow ew tuotuo afññ es. Ów b'ow akm gbre ij feñ ek'anñ legñ a etñ eke Nyam kok ów a feñ ton k'it yefenyina ec'a.* † Legñ kaka gbre ij na k'ow anm ij. ²⁰ Etñ blel Es Kotoko isrm segn amua em, ke egn kaka blel otum anm owr. L'isr segn amua em agñ a eke li sòsum l'ot a sosiem eci. ²¹ Eke batñ egn nyam bi dad ony ese: “Èkan, Mesi a anñ anja!” oglog: “N'anñ yogñ a!” k'ubr egn a nawre. ²² Tasi em a, mesiel ayadñu lele kokoba ob esel ayadñu ab b'ow ok okm. -Li b'ow -li kok meny ewr lele ów any iti owi ab agñ ec'irmn eci, ke ek'ow it yeji, -l'otu -l'irmn agñ a eke Nyam sòsum ot a. ²³ Ony ec'a, ewr erm! M'ikñ anym m'ewar ony ów amua feñ eke b'ow ey a eci.»

Egn ec'Iy eci mower

Matie 24.29-31; Luk 21.25-28

²⁴ Emeny Jesu ign af nine: «Gbeko segn ab em, eke gbre ij owi na feñ b'ow ec ok es a, *ligbn b'ow irm es etñ awl yeji k'ow afññ ij.* ²⁵ *Milél b'ow ok wus etñ afr ec'abusu owi feñ b'ow wuwal.* † ²⁶ Sica yogñ anake wel b'ow ekn egn ec'Iy eke b'ow anñ afr e jru em am ow, abusu feñ lele anygbel ab a. † ²⁷ Li b'ow l'ism afr erm esel ab, etñ li b'ow l'as agñ a eke li sòsum l'ot a luku, wus na ec'oy yar ab em, ton l'ok afr e nuñ.» †

Low yegm eke babm e likñ a am elu okm

Matie 24.32-35; Luk 21.29-33

²⁸ Sica Jesu dad nine: «Kin low yegm ek'el babm e likñ a eci eke k'irir: kpekñ eke in ec'al a b'ew wrõwrõ, ke n'am gign ododo a, kpekñ b'uwur any

† **13:12** Bèbmn Mise 7.6. † **13:14** yogñ ek'itm eke li k'anñ a ke usu a, Nyamel gbel ab em. Daniel 9.27; 11.31; 12.11. † **13:15** Èkn Matie 24.17 ec'akr otar a. † **13:19** Daniel 12.1. † **13:25** Bèbmn Esayi 13.10; 34.4; Ezekiel 32.7; Joel 2.10; 3.4. † **13:26** Daniel 7.13. † **13:27** Bèbmn Ol Okn 30.4; Zakari 2.10; Nehemi 1.9.

eke mewij ow titm ř. ²⁹ Eβen nyam coco eke b'ekan ów amua am ow a, ke kpekřj úwr any eke low a titm, etřj ow b'ow ey. † ³⁰ Low nawře m'am dad ɔny: yefenyana ec'agřj feřj k'ow uwm uwrn etřj ów amua b'ow ey. ³¹ Afr lele wus ab b'ow ec, gbekɔ leřj kaka em e sodad a k'ow ecn.

Nyam ɔny coco uw leřj a e nuřj eđřj ab any

Matie 24.36-44

³² Gbɛkɔ ów a e leřj lele wanci ab ab eke b'ow ey a, eřj kaka uwm any, afr erm esel yeřj uwm any, eřj ec'Iy bɔbɔ yeřj uwm any, ek'ow elm em Es ɔny coco. ³³ řwr erm! Memn k'ibi ɔny, anke uwmn leřj ab any. ³⁴ Ow anřj ese eřj nyam ek'aam usu, ke oc in ec'akřj a abul in eci juma kok esel a ke ɔřj el ów feřj ec'abusu af. N'ɔřj eřj nyam nyam eci juma eke ki kok etřj li dad usu ɔsu es a eke k'anřj any owr ke ám ɔsu usu a. ³⁵ ɔsur, anke uwmn wanci a ek'akřj es a b'ow ewl meny ow ab any. Ow k'odm ke l'ów ncebles em, ncok eci leřj uyu nuřj em, řřɔs ikřj em, oglog ibriř. ³⁶ Eke l'ow l'okř ɔny es kpru, li k'éřn ɔny memn eru em. ³⁷ Odad na eke m'am dad ɔny a, agřj a feřj anake m'am dad a: Anřn any owr!»

14

Es ew esel am ut Jesu ec'ibi a ec'asře

Matie 26.1-5; Luk 22.1-2; Jan 11.45-53

¹ Ow anřj seřj yony ke Pak lele Futufutu ek'eřru ánm em ec'es gbegbl a e leřj ey. † Egb waw esel egbel lele ol e low yegm esel ab ab am as luku ɔl eel eke k'ɔnyř Jesu ew ew em ke -l'ibi ow a. ² Gbɛkɔ -n'am dad el ɔřr em -l'ese: «Ow itm eke si k'ɔny'n es gbegbl na em; ek'ow el eβen, bɔbar a owi b'ow ey bieku ab em.»

Yów nyam ok Jesu mijey nuřj

Matie 26.6-13; Jan 12.1-8

³ Jesu im Betani bařn, Simɔ a eke leřj anym em kokobe ok a ec'akřj. Eke Jesu anřj ob ij lořu lís a, yów nyam ow titm'n. N'ɔnym án gbɛl e mijey kɔk nyam eke wel kok lebn em ab; lebn na, wel b'esřj'n albat; ke mijey a el nar † tasi em. N'ɔny l'ɔb es etřj l'ewl l'ok Jesu nuřj. ⁴ Agřj a ek'anřj yogřj a eci beb erurm etřj am eny abr dad el ɔřr em ese: «Kɔ na, ow elm ob řřřř ana ee? ⁵ Ow itm eke mijey ikřj na, wel k'ɔl ij os ekřj yen yen sakp nyahan, oc ow ec'os a ɔřj ɔgbɔru ee?» Etřj -n'am cak cak yów a erm bebl em. ⁶ Gbɛkɔ Jesu dad nine: «Égbr yów ab es tinř! Kɔ bla etřj am ijar ir gbře ee? Low na eke li kok em e lís a el low nimamn. ⁷ Tasi em a, ɔgbɔru ec'a, -n'anřj ɔny ab seřj a feřj, † leřj kaka feřj ek'erurir a, ɔtur eke ki kokř el ów amamn; kɔ em, seřj a feřj mi k'ow m'anm ɔny ab. ⁸ Yów na kok low yec'a eke l'ɔtu eke li ki kok a. L'ikřj anym l'ok'm mijey na sos, em ec'uwořu em anřj a eci. † ⁹ Low nawře m'am dad ɔny, wus na nimum af ec'usu kaka feřj eke wel b'ow ɔb Amani Mamn a eci kokoba a, wel b'ow ɔkn yów na e low, ke wel dád low a eke li kok a yeřj.»

† **13:29** Low na titm, etřj ow b'ow ey:odad na Grek em a, wel ɔtu eke itřn eřec'em dad ese eřj ec'Iy titm, li b'ow l'ow. † **14:1** ɔkm Ok 12.1-27. † **14:3** nar:likřj mum nyam eke wel b'oc in e mij a kokř án tuɔtuɔ e mijey. Mijey a ec'án a el juma kok es nyam e labm sɔg lakpo mum eci. Low ikřj na, low yegm esel ek'ony any a anake sakp oglog wel bi kok ɔř any gben a. † **14:7** Ekn Ol ɔkn 15.11. † **14:8** Jwifel ogřj a, eke eřj uw a, wel b'udu'r sakp řřɔsɔř etřj wel b'ok'r mijey yeřj; na e low anake Jesu am dad a. Ekn Matie 26.12 ec'akř otar a.

Judas am bebem eke b'ow ol Jesu ij

Matie 26.14-16; Luk 22.3-6

¹⁰ Sica, jam esel lew yony ab em ec'egh nyam eke wel b'esn Judas Iskariot, im ehn egb waw esel eghel a, etj dad el eke k'onny Jesu onj el. ¹¹ Eke -l'irir odad na a, sos em injn el tonj -l'egh -l'eb eke -li k'onj ow os. Ow onj Judas am ol akunda senyn yec'em eke li k'onny Jesu n'onj wel.

Pak ec'ob ij a eci sos bebem

Matie 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jan 13.21-30

¹² Futufutu ek'ejru anm em e legj krekre eke wel b'ibi mecceb Pak ec'es gheghl ec'ob ij ec'a, jam esel a ibrm Jesu nine: «Ko bogj am erur eke si k'im si bebem Pak ec'ob ij a e sos ee?» ¹³ Etj Jesu dad in e jam esel ab em ec'agh yony nine: «Imn banj a, b'ow obar egh nyam ek'uyu mijel. U'sr egh ikj na jam, ¹⁴ ke akj yec'eke li b'ow l'ey a, dadr akj es a eke low yegm agj es am ibrm usu a ek'in eci jam esel ab ab el k'ij Pak ec'ob a. ¹⁵ Li b'ow li yegm ony el afr yogj, oj gbel nyam eke akj e mob a fej iy neny em. Yogh anake b'ow kokr Pak ec'ob ij a.» ¹⁶ Jam esel a im ok banj a, ehn fej a ese elel eke Es Kotoko dadr el ab af, etj -li bebem Pak ec'ob ij a eci sos.

¹⁷ Legj es ew em a, Jesu lele jam esel lew yony ab ab im yogj. ¹⁸ Eke -n'annj ob ij usu ke -n'am ij ob a, Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ony: ony em ec'egh nyam ek'am ij ob em ab a, b'ow ol ij'm.» † ¹⁹ Jam esel a fej sos ow es etj egh egh am ibrm'n ese: «Ko ow otu eke k'el em ee?» ²⁰ Li dad wel nine: «Ony lew yony ab em ec'egh nyam, in a ek'am us abu em ab lbfu nyam em a. ²¹ Ee, tasi, egh ec'Iy b'ow uw ese elel eke Nyam Lel ewar in e lis ab af; † gbeko gbre el egh a ek'am ol ij'r a eci! Egh ikj na, blel wel ewm'n bobo yeji.»

Ob ij lala

Matie 26.26-30; Luk 22.15-20; 1 Korent 11.23-25

²² Eke -n'am ij ob a, Jesu oc futufutu, l'elu Nyam bia, l'ubr em, n'onj in e jam esel a etj li dad nine: «Ebr, na el em e sos megl.» ²³ Emeny l'oc mij kpok eke mar anj em, l'elu Nyam bia, n'onj in e jam esel a; etj el fej -l'egh. ²⁴ Sica Jesu dad el nine: «Na el em e mebl, Nyam e sinm a † e mebl ek'am ow ok es agj nono eci. ²⁵ Low nawre m'am dad ony: mi k'ow m'eghm mar na sakp ejeci tonj ke ow el Nyam e gbrenghi usu a eci mar owr eke mi k'egh.» ²⁶ Sica -l'egh es gheghl a ec'ej † ba ow b'uwr, etj -n'im Olivie lafeny af.

Pier b'ow egbr Jesu

Matie 26.31-35; Luk 22.31-34; Jan 13.36-38

²⁷ Jesu am dad in e jam esel a ese: «Low a eke b'ow ehn'm a b'ow ok ony wus ony eci onn ab em. Tasi em a, Nyam Lel ab em wel non eke m'ow m'ibi mecceb osu es a etj mecceb a fej b'ow omu es.† ²⁸ Gbeko em eci uwomu em anj igb em a, m'ow m'ikj anym m'im Galile m'eku ony.» ²⁹ Pier dad'r nine: «Ek'agh a fej b'ow ignj elu nj es yeji, ow k'ow elm em gbe!» ³⁰ Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad'j: ncok na ce, gbuñ ke ngos ikj sakp yony a, b'ow egbr'm sakp nyahan dad eke uwm im any.» ³¹ Ko Pier am

† **14:18** Bèbmn Selu 41.10. † **14:21** Selu 22.2-19; Esayi 53. † **14:24** sinm:bèbmn Okm Ok 24.8; Jeremi 31.31-34. † **14:26** Ekn Matie 26.30 eci akr otar a. † **14:27** Zakari 13.7.

dad lebl tuotuo em ese: «Eke ow it η ab eci luw bobo yeji, mi k'ow m'otum mi dadm m'εsme m'uwm'η any.» Etn jam esel ejec'a yeji dad eβen.

Jesu am ηoηη Nyam Jεsemane

Matie 26.36-46; Luk 22.39-46

³² Jesu lele in e jam esel ab ab im ok usu nyam eke wel b'εsη Jεsemane. † Jesu dad in e jam esel a nine: «Eke m'aam mi ηoηη Nyam a, òkr es aηa.»

³³ Etn l'εsη Pier, Jak lele Jan ab eke k'im in ab. Sos òb nuη am òw'r es etη erm mij yeji am ok'r afηη in es. ³⁴ Li dad wel nine: «Sos es òw ek'el luw eci afηη em ec'abη ab es; òkr es aηa ke ósur.»

³⁵ L'eri n'im kpekpe tel, l'ok òwrokp wus, l'ubu any es, etη n'am ηoηη Nyam ek'ow it ke gbre ij eci wanci ikη na kpáb'r es lís. ³⁶ N'am dad l'εse: «Aba, em Es, † η em ów feη ec'abusu a anη; òny gbre e mij kpòk na kpab'm es lís. Ke feη em a, ow k'él yec'a eke m'am erur a, kò yec'a eke η am erur a.»

³⁷ Etn l'ow n'εηη jam esel nyahan a eke memn ibi. Li dad Pier nine: «Simò, am eru memn! Kò wanci nyam bobo yeji otum otum ee? ³⁸ Àηη any owr otur ke ηóηan, yec'etη ke k'éymn eβm ekn owi em. Ony ec'abη a gbe inym es low feη e kok eci, kò ony e sos megl a gbe ijm lec ij.»

³⁹ Emeny l'εwl meny n'im etη Nyam ηoηη a el nenymbri nyam a ce. ⁴⁰ Eke emeny l'εwl meny l'ow in e jam esel ogη a, n'εηan wel memn eru em. Memn am bobm el anyamn; ow òη -l'uwmn low yec'εke -li ki dad Jesu ab any. ⁴¹ Sakp nyahan em ec'a eke Jesu εwl ow a, n'am dad in e jam esel a l'εse: «Am erur memn ce ebr sel ee? Sica ow bebmn ab η! Wanci a eke wel b'ow òl εηη ec'Iy ij sikpl esel ec'abu em a, ow η. ⁴² Igbr, s'imn! Kin, εηη a eke am òl ij'm a ow titm η!»

Jesu ec'ony

Matie 26.47-56; Luk 22.47-53; Jan 18.3-12

⁴³ Jesu odad anη nenym k'uwrη etη kpekη Judas, jam esel lew yony ab em ec'εηη nyam ilm any. Agη a ek'ow in ab a, onym ekη ekpr lele mab ler em ab. Egb waw esel egbel, ol e low yeηm esel lel agη ekpek ab ab anake erm el a. ⁴⁴ Judas eke b'ow òl Jesu ij a, ikη anym yeηm dedeku a akunda yec'em eke -li k'onyn ow a. Li dad nine: «Eηη a eke m'ow mi joj neny a, in ana; onyn in, òcr imm in, ke ósur ir senyn senyn goη.» ⁴⁵ Kpekη eke Judas im titm Jesu a, li dad nine: «Low yeηm agη es!» Etn li joj ow neny. ⁴⁶ Kpekη agη a ok'r af ony'n. ⁴⁷ Jam esel ab em ec'εηη nyam otu in e lab ler em a eb, l'iyη egb waw es ligbel a ec'abu elum es a etη l'ubr ow lotu es. †

⁴⁸ Jesu otu odad eb etη am dad dedeku a ese: «Kò em eci ony a, ibrm eke k'otr ekη ekpr lele mab ler em ab owr, ese low ηuη kok es em el af ee? ⁴⁹ Ony ab ce m'anη seηη a feη. Mi bi yeηm agη low Nyamel gbela e gbugη etη onymn'm. Gbeko ow ey, yec'etη ke Nyam Lel em ec'ów a eke wel non a iy neny.» ⁵⁰ Kpekη jam esel a feη igη Jesu elu es, uru es im. † ⁵¹ Ngbafre nyam eke gbad ikpr nyam ce anη sos, am us Jesu jam. Wel k'onyn, ⁵² gbeko l'igη in e gbad a l'elu es, l'uru es sos ofr n'im.

Jesu im Sanedren ec'agη a ec'any af

Matie 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jan 18.13-14, 19-24

† 14:32 *Jεsemane*:nin eke Arame em ow e nyandre el "mun es ifir ob". † 14:36 *Aba*:ke Arame em ana. Ow e nyandre el "em Es". † 14:47 *Bèbmn* Jan 18.26. † 14:50 *Bèbmn* Mark 14.27.

⁵³ Agñ a oc Jesu im egb waw es ligbel a eci gbugñ a; yogñ egb waw esel egbel a feñ, agñ ekpekñ a, lel ol e low yegm esel ab ab as luku. ⁵⁴ Pier anñ akpoj em am us Jesu jam. N'im toñ l'ey egb waw es ligbel a eci gbugñ a. N'im n'eyñ usu osu esel a etñ li sig es al saw n'am ogbu al. ⁵⁵ Egb waw esel egbel a lele Sanedren ec'agñ ejec'a feñ ab am ol danñu ij nyam eke k'obr Jesu low yec'etñ ke l'ibi ow, † k'o -n'eyñmm low kaka. ⁵⁶ Tasi em a, agñ nõcõ am ij danñu yadñ em Jesu e nuñ af, † k'o el òfr eci danñu ij ab em yeji, neny ókrm el af. ⁵⁷ Agñ beb igb etñ am ij danñu yadñ em in e nuñ af dad ese: ⁵⁸ «S'irir nenyñ li dad nine: "Nyamel gbel na ek'agñ ec'abu in us a, in b'ow in ony in er in ok; eke ow'n b'ow in ij seğñ nyahan a, in b'ow in us ejeci nyam ek'in elm agñ ec'abu em ec'ek'in us." » † ⁵⁹ Odad na af bobo yeji neny okrm el af el e danñu ij ab em.

⁶⁰ Kpekñ egb waw es ligbel a igb agñ a feñ ec'any af, etñ am ibrm Jesu ese: «Kõ wel ám dad sodad amua ok'ñ af, ke k'óbm kpu ee?» ⁶¹ Kõ Jesu yewal tin; li cim sar l'okm ow es. Emeny egb waw es ligbel a am ibrm'n sakp yony em ese: «Kõ ñ Mesi, Nyam a eke si b'ign nuñ a ec'Iy ee?» ⁶² Jesu egn dad nine: «Ee, m'el; etñ ony feñ, b'ow ekan egn ec'Iy eke sig es Nyam abusu Es eci lidr abu af, ke b'ow anñ afr eci jru em ám ow.» † ⁶³ Odad na sosiem, egb waw es ligbel a ony in eci simob sus em a gbagbrm em, † etñ dad nine: «Ey, s'ibram adanñu ij! ⁶⁴ Ony obi yeji irir eke li dad low obr any owi Nyam e lis. Kõ ony e tutr el bogñ ec'ee?» Agñ a feñ ob Jesu low ek'el in ec'ibi eci. † ⁶⁵ Etñ em yogñ ec'agñ beb am afl' sar any. -N'awñ ow any es, -n'am or ow kukuta em, etñ -n'am ibrm ow -l'ese: «Tutr ke úlm egn a es!» Obowi a eb'r abu em etñ am dedñ'n any af. †

Pier egr Jesu

Matie 26.69-75; Luk 22.56-62; Jan 18.15-18, 25-27

⁶⁶ Etñ eke Pier anñ wus a gbugñ yogñ ce a, egb waw es ligbel a eci ob oc on lisel ab e nyam ow, ⁶⁷ etñ ekn'n eke n'am ogbu al. L'ok any es li ler ow senyn senyn etñ li dad ow nine: «I] yeji anñ Nasaret e Jesu ab.» ⁶⁸ Kõ l'egbr li dad nine: «Mi k'irim senyn senyn; low yec'a ek'am ol eke ki dad a, mi k'uwm any.» N'imn gbenñ lisany a eci [etñ ñgõs ikñ]. † ⁶⁹ Ob oc on lis a ekn'n, etñ emeny am dad agñ a ek'anñ yogñ a ese: «Egn na, jam esel ab em ec'egñ nyam!» ⁷⁰ Kõ Pier egr sakp yony em dad nine: «Njan! Kaka!» Ek'ow ibn tel a, agñ a ek'anñ yogñ a, am dad Pier ese: «Tasi, ñ jam esel ab em ec'egñ nyam, anke ñ Galile wus af ec'egñ!» ⁷¹ Gbeko Pier õdu eb dad nine: «Ek'ow el yadñ m'am ony, ke Nyam kók'm low ñun! M'am ofn mi dad ek'egñ na ek'am dadr in e low a m'uwm'n any.» ⁷² Odad na anñ'n nenyñ n'am dad etñ kpekñ, ñgõs ikñ sakp yony em. Ow on Pier õkn low a eke Jesu dad'r a: «Gbuñ ke ñgõs ikñ sakp yony a, b'ow dad sakp nyahan eke uwm im any.» Ow sosiem, n'am ikñ onñ. †

† **14:55** Ekn Matie 26.59 ec'akr otar a. † **14:56** Bèbmñ Selu 27.12; 35.11. † **14:58** Ekn Jan 2.19.
 † **14:62** Selu 110.1; Daniel 7.13 † **14:63** Ekn Matie 26.65 eci akr otar a. † **14:64** Ekn Ob Ap 24.16. † **14:65** Bèbmñ Esayi 50.6. † **14:68** Mark eci silel esig beb em a, wel éñmm sodad ek'anñ ob na [...] eci aranñ a. † **14:72** Ekn Mark 14.30. *N'am ikñ onñ*: odad na Grek em a, wel õtu eke itññ ejec'em dad ese: *l'ogn es l'ey õkm etñ n'am ikñ onñ*, oglog li b'õkn ow e low etñ n'am ikñ onñ.

15

*Wêl oc Jesu im Pilat ec'any af**Matie 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jan 18.28-38*

¹ Ibribr fafa em a, egb waw esel egbel a, agñ ekpekp a, ol e low yegm esel a, lel agñ a feñ ek'el el e Sanedren ec'agn a, ec ok usu nyam eke ki bebm low a ucu es. -N'ony wêl ony Jesu awñ etñ -l'oc -n'im -n'ony ow Pilat. † ² Pilat ibrm Jesu nine: «Kò ñ Jwifel ec'eb ebu ee?» Jesu òdu eb nine: «[J] obi dad.» ³ Egb waw esel egbel a am dad ów enññ ñoño ok Jesu af. ⁴ Ow ony emeny Pilat am ibrm Jesu ese: «Kò ñ ótum dadm low kaka ee? Etñ kò am iri ów amua feñ eke -n'am dad -l'ok'ñ af ab ee?» ⁵ Kò Jesu dadm low kaka ij, † etñ ow e low iti Pilat any afññ es.

*Wêl ob Jesu low luv eci**Matie 27.15-26; Luk 23.13-25; Jan 18.39-19.16*

⁶ Eke sakp sakp feñ Pak ec'es gbebl e legñ b'ow a, Pilat b'elu sobel em es nyam eke dedeku a b'ibrm ab es. ⁷ Kò egn nyam eke wêl b'esñ Barabas lele lawlêl ab ab ek'égnm Rom ec'es ew e low ebm a, anñ sobel em. -L'el agñ ek'el ec'erm bebl em ibi egn. ⁸ Dedeku a uyu im eññ Pilat, etñ am ibrm'n ese: «Kòk low a eke lakpo lakpo feñ bi kok a ony ey.» ⁹ Pilat ewl am ibrm el ese: «Kò am erurir eke mi k'elu Jwifel ec'eb ebu ab es m'ony ony ee?» ¹⁰ Tasi em a, l'uw any eke nyamn eyr em egb waw esel egbel a oc Jesu is'r. ¹¹ Egb waw esel egbel a am ok dedeku a al em dad ek'ow k'elu Barabas es ony el. ¹² Pilat emeny am ibrm dedeku a ese: «Sica bla lowi mi ki kok egn a eke b'esññ Jwifel ec'eb ebu ab ee?» ¹³ -N'am og -li dad ow -l'ese: «Êw'r olikn afl!» ¹⁴ Pilat ibrm el nine: «Kò bla low obr iy li kok ee?» Kò -n'am og lebl tuotuo em -l'ese: «Êw'r olikn afl!» ¹⁵ Pilat erur eke ki kok dedeku a sos em inñ; na sosiem l'elu Barabas es n'ony wêl, etñ n'ony wêl or Jesu say em gbuñ etñ l'elu abusu es eke wêl k'oc im ew ow olikn af.

*Sròda eyñ a am kokr Jesu miyer**Matie 27.27-31; Jan 19.2-3*

¹⁶ Sròda eyñ a ony Jesu elu lakp lokm a ek'el Pilat e gbuñ a, etñ -l'esñ el lawlêl likpr a feñ ow. ¹⁷ -Li sus ow mob sus em ebl kondon nyam, † -li kok mirñ em tufe etñ -l'oc -l'us ow. ¹⁸ Etñ -n'am kokr ow miyer -l'ibrm ow -l'ese: «S'am esññ'ñ o, Jwifel ec'eb ebu!» ¹⁹ -L'oc likñni -n'am or ow nunñ, -n'am fafl ow sar any, etñ -n'am kok nyandre -l'ok owrokp wus ow ec'any af. ²⁰ Eke -li kokar ow miyer bake ow uwr a, -n'ony mob sus em ebl kondon a -l'oc ow es, etñ -l'ewl meny -l'ot ow e mob tasi a -li sus ow. Etñ sica -n'ony -l'elu ow gbeñ -n'am oc -n'im -l'ew ow olikn af.

*Jesu ec'olikh af ew owi**Matie 27.32-44; Luk 23.26-43; Jan 19.17-27*

²¹ Sica eke -n'anññ ejagb af -n'aam a, -l'obr Simo, Siren baññ iy nyam ek'el Alesandr lele Rufus † ab ec'el es ek'anñ akp em am ow, etñ sròda eyñ a ony'n lec em eke li k'abum Jesu olikn. † ²² -N'ony Jesu -n'im usu nyam eke wêl b'esñ Gølgota ek'el nyandre em "Nunñ kpok ec'usu". ²³ Yogñ sròda eyñ a wuwlm mar lele kpoy ab ony Jesu eke k'egñ, kò l'egñm l'ebm. ²⁴ -L'ew

† 15:1 Èkn Matie 27.2 ec'akr otar a. † 15:5 Èkn Esayi 53.7. † 15:17 Èkn Matie 27.29 eci akr otar a. † 15:21 Rufus: Bèbm Rom 16.13. † 15:21 Èkn Matie 5.41 ec'akr otar a.

Jesu oliḱḱ af eṭṭṭ -li cec ow eci mob sus em a sɔsum oc kok em,† -l'uw eḡḡ eḡḡ ec'ek'ebm ab any. ²⁵ Ibribr e wanci libarm af anake -l'ewr ow oliḱḱ af a. ²⁶ Eṭṭṭ ligɔḡ log nyam eke wel nɔn aru in ec'olikiḱ a, am yeḡm low a nuḡ af eke wel ɔb'r low luw ec'a. Odad a el: "Eḡḡ na el Jwifel ec'eb ebu." ²⁷ Yɔḡḡ cɛ -l'ok ɔw eḡḡḡ kok esel yony yeji oliḱḱ af; nyam anḡ Jesu lidr abu af, eṭṭṭ nyam anḡ'n nɛmɔn abu af. [²⁸ Nene anake Nyam Lel ec'a e dad a iy neny a: *Wel awl'l ɔw eḡḡḡ kok esel ec'aranḡ.*] †

²⁹ Aḡḡ ek'am ecr yɔḡḡ ec'a, *am eḡḡḡ nuḡ em wewr'r eṭṭṭ am dad'r ese:* «Iḡ ek'am erur eke k'ufḡ Nyamel ab es ke seḡḡ nyahan kpeḡ ús eḡec'a, † ³⁰ ɛbr ḡ sosi, ànḡ oliḱḱ af yɔḡḡ us es!» ³¹ Eṭṭṭ eḡb waw esel eḡbel a, lel ol e low yeḡm esel ab ab yeji am kokr'r miyer dadarir el ɔfr em ese: «L'eb aḡḡ eḡeci l'elu es, eṭṭṭ l'ɔtum eke li k'ebr in sosi! ³² Ke Mesi iḱḱ na ek'el Israél ec'eb ebu a, ànḡ oliḱḱ af aḡa us es, ke s'ékḱ, ke s'úb'r nawrɛ tasi.» Eṭṭṭ ɔw eḡḡḡ kok esel eke wel ew oliḱḱ af in ab a yeji am wewr'r.

Jesu e luw a

Matie 27.45-56; Luk 23.44-49; Jan 19.28-30

³³ Sica læḡḡ uyu nuḡ em a, ncebn ey wus a nimum af toḡ ok ncebles e wanci nyahan em. ³⁴ Ncebles e wanci nyahan em a, Jesu barm lebl tuɔtuɔ em nine: «*Eloi, Eloi, lama sabaktani?*» (ek'el nyandrɛ em: "Em e Nyam, em e Nyam, kɔ bla eṭṭṭ diḡḡ elu'm es ee?") † ³⁵ Aḡḡ nyam nyam ek'anḡ yɔḡḡ a iri odad na eṭṭṭ dad nine: «Írir, n'am esḡ Eli!» † ³⁶ Eṭṭṭ el em ec'eḡḡ nyam uru es im oc mbra † usm el eci mar ab em, oc uḡr likḱni nyam em eṭṭṭ oc am ɔḱḱ Jesu ek'eḡḡ.† Eṭṭṭ li dad nine: «S'ewr nyamn es s'ekan ek'Elī b'ow ɔny usm'n es oliḱḱ na af!» ³⁷ Eṭṭṭ eke Jesu barm lebl ligbel nyam a, l'ok sel es. ³⁸ Wanci ab af cɛ Nyamel ab em eci ḡbad ḡbel ḡbada a eke wel ew eḡḡḡ usu lala ab any a, † iḡḡ afr em a eṭṭṭ aḡbr em aranḡ didi toḡ ok esr em a. ³⁹ Rom e srɔda eyḡ a eci anym es a ek'ɔbr Jesu any a, eḱḱ luw a ec'eḡel eke ecr eṭṭṭ li dad nine: «Nḡe tasi eḡḡ na Nyam ec'Iy!»

⁴⁰ ɔyɔw beb yeji anḡ yɔḡḡ eṭṭṭ am ler low a akpoj em. † El em a, Mari, Magdala baḡḡ yɔwi a, Salome lele Mari, Jak likeḱli lele Jose ec'el lis ab anḡ. ⁴¹ ɔyɔw amua na, Galile eṭṭṭ -li b'us Jesu jam eṭṭṭ -li bi kok ow e lís e low fɛḡ. † ɔyɔw nɔnɔ beb yeji eke us Jesu jam ow Jerusalem a, anḡ yɔḡḡ.

Jesu ec'es oc owi

Matie 27.57-61; Luk 23.50-56; Jan 19.38-42

⁴²⁻⁴³ Sica eke læḡḡ ew es a, Josef, Arimate baḡḡ iy a, am ow. L'el Jwifel e Sanedrɛn ab em ec'anḡ es nyam ek'in yeji am eku ɔmɔn em, Nyam e ḡbɛḡḡbi usu a e mowrer e low. Ow el nenɛḡḡ e sos bebɔm e læḡḡ, ek'el læḡḡ e wel b'eḡḡ ḡbuḡ ke nenɛḡḡ b'ey wus a. Na sosiem l'oc lokm susu em, n'im n'eḡḡ Pilat eṭṭṭ l'ibrm ek'ow k'oc Jesu e sos meḡl a ɔḡ'n. † ⁴⁴ Pilat low iti any eke Jesu k'uw fafa. Na sosiem l'esḡḡ Rom e srɔda eyḡ eci nyimɔn es ligbel a ow eṭṭṭ l'ibrm ow eke Jesu uw ow ibn. ⁴⁵ Sica eke Pilat iri eḡḡḡ ligbel a nenym a, n'ɔḡ Josef abusu eke k'im oc Jesu e sos meḡl a. ⁴⁶ Josef

† **15:24** Selu 22.19. † **15:28** Mark eci silɛl esig oglog em a, wel éḡḡm sodad ek'anḡ ob na [...] ec'aranḡ a. Eḱḱ Luk 22.37 lel Esayi 53.12 ab. † **15:29** Selu 22.7-8. Bèbmɔn Mark 14.58; Jan 2.19. † **15:34** Selu 22.2. † **15:35** Eḱḱ Matie 27.47 ec'akr otar a. † **15:36** mbra:ow elm mij okr mbra kɔ okij em ec'ob mum eke b'eb mij nɔnɔ ɔnym ab. † **15:36** Selu 69.22. † **15:38** Eḱḱ Okm Ok 26.31-33. † **15:40** Bèbmɔn Selu 38.12. † **15:41** ɔyɔw a:éḱḱ Luk 8.2-3. † **15:42-43** Eḱḱ Matie 27.58 eci akr otar a.

im ol gbad ufu nimamn nyam, l'ow n'onny Jesu e sos megl a l'usm es oliķn ab af, l'oc gbad ufu a li wiwrm ow ab etn l'oc n'im l'oc ow es uwomu lob nyam eke wel n'onny ur ab em. Etn li wuwl lebn ligbel nyam l'ow l'abl ow ec'em ey usu ab es. ⁴⁷ Mari, Magdala banņ yowi a, lele Mari, Jose lis ab, am ler yogņ a eke wel am ew Jesu a.

16

Jesu eci luw em anņ igb a

Matie 28.1-8; Luk 24.1-12; Jan 20.1-10

¹ Eke nenegņ e legņ a ec'a, Mari, Magdala banņ yowi a, Salome lele Mari, Jak lis ab, ol mun sņosņo eke k'im ok Jesu e sos megl ab af. ² Dimas eci ibribr fafa eke ligbn am ey okm a, -l'igb -n'aam uwomu ab af. ³ -N'am dadarir el ofr em -l'ese: «Kɔ bwo ec'egņ b'ow wuwl lebn na ek'annj uwomu a ec'em ey usu a oc es onņ ey ee?»

⁴ Gbeko eke -li b'igbl any ogņ -li ler a, -l'ekn eke lob a oc es anņ saw em. ⁵ -N'im -l'ok uwomu ab em, etn -l'ekn ngbafre nyam eke sig es lidr ogog a, sus mob ufu kpaakp, etn oyow a erņn ligbel am ony. ⁶ Gbeko ngbafre a dad el ninε: «Erņn k'onny ony; am ɔol Nasaret e Jesu a eke wel ew oliķn af a; l'igb agņ ek'uw ab em, n'anm anja. Lεer yogņ a eke wel ew'r a. ⁷ Sica imn ke dadr jam esel likpr a lele Pier ab eke in am iķn ony anym in im in eku ony Galile; yogņ anake ony b'ow ony ekan in ese lele eke in dad ony ab af a.» †

⁸ Oyow a ok okm uwomu ab em etn es uru em eb ejagb aam, anke sos am ufņ el, etn erņn am ony el. -Li dadm egņ kaka low a, anke erņn a afņn el es.

Jesu e sos e yegm Mari, Magdala yowi a lel el em ec'agņ yony ab

Matie 28.9-10; Luk 24.13-35; Jan 20.11-18

[⁹ Eke sica Jesu igb luw em a, nenegņ e legņ krekre a eci ibribr fafa a, l'ikņ anym li yegm Mari, Magdala yowi a ek'ow em l'ogņ abņ enņn lɔbnj a sos. ¹⁰ Kpekņ Mari im erņn jam esel likpr a ek'annj sos es ɔw em ke am iķn onņ a, etn li dad wel low a feņ eke l'ekn a. ¹¹ Li dad agņ a ninε: «Jesu anņ ow, m'ekn'n!» Kɔ eke -l'irir odad na a, -l'ubm ow nawre.

¹² Ow e jam a, Jesu elu sos okm akunda ejec'em, yegm jam esel yony ek'us ejagb aam kpukpu em a. ¹³ -L'ewl meny -l'ow, etn -l'otar ow e low akr -l'ok jam esel likpr a, kɔ el yeji wel ubm el nawre.

Jesu elu sos okm yegm jam esel lew nyam a

Matie 28.16-20; Luk 24.36-53; Jan 20.19-23; Ob Kok 1.6-11

¹⁴ Sica eke jam esel lew nyam a am ij ob a, Jesu elu sos okm yegm el; etn n'asim enym wel abr el ec'omn eke -n'onym a lele el ec'erm tuotuo ab ab sosiem, anke wel egņm ubm agņ a ek'ekn in ec'owr anņ a e low a nawre. ¹⁵ Etn li dad wel ninε: «Imn wus na nimum af ke ɔbr Amani Mamn a e kokoba okr agņ feņ. † ¹⁶ Egņ yec'eke b'ow ony omn ke wel b'ow ok mij nunj a, li b'ow n'erņn sel; gbeko egņ yec'eke k'ow onym omn a, Nyam b'ow ɔb'r low luw eci. ¹⁷ Agņ a eke b'ow ony omn a, kin meny ewr eke b'ow ok okm: -li b'ow -l'ogņ abņ enņn em e nin em; -li b'ow -l'εbr sebr ejeci; ¹⁸ eke -n'onny lorņn abu em, etn -l'egņ ob kaka feņ eke wel ok ob nņn em yeji, ow k'ow kokm el low kaka; -li b'ow -l'at ɔlu abu nunj etn wel b'ow ewl.»

19 Sica eke Es Kɔtɔkɔ Jesu dad el odad bake ow uwr a, n'im afr etɪ li sig es Nyam e lidr abu af. † 20 Jam esel a im etɪ am ɔb Amani Mamn a e kokoba susu a fɛɪ. Es Kɔtɔkɔ am elum el abu el e juma kok ab em, etɪ meny ewr fɛɪ eke -n'am elu ɔkm a, am yegm ek'el ec'odad a el nawre tasi.]†

---

† 16:19 Bèbmn Ob Kok 1.9-11. † 16:20 Mark e silel esig nono em, wel èɲnm akr 9-20.

Luk ec'Amani Mamn eke nɔn Ów ek'it eke wɛl k'uw any

Luk nɔn lel yony: Amani Mamn a ek'ij in e nin a lele Erm Eɛel ec'Ob Kok e lel ab ab. Li b'ɛbr Grek senyn senyn etɔ l'el sɛkp kok ɛs yeji. Lɛgɔ a eke erm ɛs Pɔl im am dad Amani Mamn ec'odad ok Nyam e low any uwm ɛsɛl a, l'oc Luk ab n'im, aɔke Luk el Nyam any uwm ɛs ek'itɔn erm ɛm el Krist e jam us ɛs.

Luk in obi l'uwm Jesu any, kɔ ni nɔn ow e lís e lel. Agɔ a eke ɛkn Jesu ke iri in ec'odad a ogɔ l'otar akr; etɔ l'oc Mark e lel a li kokɔ juma, ɛsɛ elɛl eke Matie yeji kok ab af. ɛsɛ Mark af, Luk nɔn in eci lel a Nyam any uwm ɛsɛl eci. N'am otar Jwifel ec'ów lele sodad eke -l'irim okm ɛl es sos ɛm a akr. Etɔ n'am ɔsɔm Jesu eci mew ab es Adam ɛm etɔ, yec'etɔ ke ow yégm eke Jesu el agɔ a fɛɔ ec'Eb ɛs.

ɛgɔ fɛɔ eke b'ow awl Luk e lel a, b'ow uw any eke Jesu b'elu Nyam ec'erur ligbɛl ek'ony agɔ eke wɛl wal ok es a e lís e low ɔkm: ɔgbɔru, ɔlu, ɔkɔpm agɔ, ɔyɔw, lele etu agɔ ab. ɛmɛny Luk dad Abɔ Lala lele Nyam ɔɔɔn ab e low nɔnɔ.

Kin elɛl eke Luk am otar Amani Mamn a e low akr ok Teofil

¹⁻² ɛgɔ gbɛl Teofil mamn, agɔ nɔnɔ gbɛl nɔn ów amua eke ɛy ɛy ɛm a ɛsɛ elɛl eke agɔ a ek'ɛkn low a nuɔ ɔb ɛm etɔ, ke Nyam ɔɔ eke ki dad ɛy in ec'odad a dad ɛy ab af. ³ Na sɔsiɛm ɛgɔ gbɛl Teofil, ɛm yeji m'otar low a ek'ey nuɔ ɔb ɛm etɔ a akr; etɔ m'erur eke mi ki nɔn m'ɔsɔm ɛs m'ɔɔɔn ɔ ɛsɛ elɛl eke m'ɛɔn ab af, ⁴ yec'etɔ ke úw any eke low yeɔm a ek'ɛɔn a el nawɛ tasi.

Afr erm ɛs nyam am dad Jan mij ok nuɔ ɛs e mew owi

⁵ Lɛgɔ a eke Erɔd el Jude wus af ec'ɛb ebu a, Nyam ec'egb waw ɛs nyam anɔ eke wɛl b'ɛsɔ Zakari, ke el Abia † ec'eb ɛm ec'egb waw ɛsɛl a ec'ɛgɔ nyam. Wɛl b'ɛsɔ ɛy a Elisabet, egb waw ɛsɛl ec'el lagɔ Arɔn ec'eb ɛm e yɔw. ⁶ El yony mum -l'ij nɛnyembri nyam Nyam ec'any af, etɔ -li b'elum ɛs Kɔtɔkɔ e sol a senyn senyn. ⁷ Kɔ -l'ewm iy kaka, aɔke Elisabet el itr yɔw etɔ el yony mum -l'el agɔ ek'usu nɔnɔ.

⁸⁻⁹ Lɛgɔ nyam, Zakari am kok egb waw ɛs e juma Nyam ec'any af. Ow el el ec'eb a e lɛgɔ, etɔ in anake sɔsɔm oc ɛy'r af a. Ow sɔsiɛm n'im l'ey ɛs Kɔtɔkɔ e Nyamɛl gbɛl a e Nyam ɔɔɔn usu lala a eke li ki waw egb ogɔ ɛm, ɛsɛ elɛl eke egb waw ɛsɛl bi kok ab af. ¹⁰ Dedeku a fɛɔ anɔ gbenɔ am ɔɔɔn Nyam wanci a eke wɛl am ofɔ ogɔ a.

¹¹ Eke Zakari ɛy yogɔ a, ɛs Kɔtɔkɔ ec'afr erm ɛs nyam ɛlu sos ɔkm yeɔm'n; n'inym ɛs egb waw usu a e lidr ogog a eke wɛl bi kok ogɔ ec'egb waw a. † ¹² Eke Zakari b'ɛkn'n a, l'ikprɛm ɛs etɔ ɛrɔn am ɔɔɔn. ¹³ Kɔ afr erm ɛs a dad'r nine: «Zakari, k'uru ɛrɔn, aɔke Nyam iri ɔ e ɔɔɔn ebl a. Aɔn Elisabet b'ow ew iy igɔ nyam ɔɔɔn, etɔ b'ow ɛw'r nin Jan. ¹⁴ Ow b'ow el ɔ ec'ehe ligbɛl, etɔ agɔ nɔnɔ gbɛl sos ɛm b'ow inɔ in e mew a sɔsiɛm. ¹⁵ Li b'ow l'el ɛgɔ ligbɛl ɛs Kɔtɔkɔ ec'any af. Li k'ow l'ɛgɔm mar fɛɔ eke

† **1:5** Abia: David e lɛgɔ ɛm a, l'el egb waw ɛs. Egb waw ɛsɛl a, -li ɛɛɛ -n'inym ɛs sakp likɔ lele yar ab, etɔ Abia el eb nyam e nuɔ af ɛs. ɛkn 1 Ów e Wɛl Nɔn 24.10. † **1:11** ɛkn ɔkm Ok 30.1-6; 1 Eb Ebu 7.48.

b'ony egn a. † Lis e lokm etj li b'ow n'eyn Abj Lala. ¹⁶ Li b'ow l'eyn Israel ec'agn nono eke digj Nyam ec'ejagb mamn a elu es a ow Es Kotoko el e Nyam a ogj. † ¹⁷ Li b'ow n'eyn Abj Lala ese Nyam e kokoba ob es Eli ec'ab af. Etn Abj a b'ow on'n lec l'ey okm Nyam ec'any af, *ke li dad ey lele el esel ab okr em.* † Li b'ow n'onj low obr any esel tutr ow ese esewru nenymbri nyam esel af. Nene anake li b'ow li bebm agj sos Es Kotoko ec'eb ec'a.»

¹⁸ Eke afr erm es a dad eben a, Zakari yeji dad'r nine: «Ko ayaf m'ow m'uw any eke low na el nawre ee? Tasi em a, em lele em ey ab s'usu.» ¹⁹ Etn erm es a dad'r nine: «Em Gabriel. † Mi b'ann Nyam ec'any af mi kok in e juma; l'erm'm eke mi k'ow m'onj'j amani mamn na. ²⁰ Etn em ec'odad na b'ow iy neny eke ow b'ow sig ow e legj a, ko ubm nawre. Na sosiem b'ow el ebrm, k'ow dadm odad tonj bake ow it legj eke low a b'ow ey ekn j e nyamn em a.»

²¹ Agj a fej ek'ann yogj am eku Zakari a, † low am iti any anke n'am ibn Nyam nonj usu a. ²² Ko eke l'ey okm Nyam nonj usu yogj a, l'otum eke li ki dad wel odad, etj agj a uw any eke l'ekn low nyam. Neny abl'l es l'el ebrm, etj n'am dad wel odad sabu em sabu em.

²³ Eke Zakari uwar in e segn a eke li k'ann Nyamel gbél ab em li kok juma a, l'ewl meny n'im gbugj. ²⁴ Gbugj e n'im a, eke segn beb b'ec a, ey Elisabet anj lok ab, etj n'ann akj sos osu em tonj ij awl yen, etj n'am dad l'ese: ²⁵ «Kin ow eke Es Kotoko kok onj'm; l'erur eke li k'onj'm iy m'ew, oc'm es es agj ec'any af.»

Afr erm es nyam am dad Jesu e mew owi

²⁶ Eke Elisabet e lok a ij awl nonon a, Nyam erm in ec'afr erm es Gabriel, Galile eci banj nyam eke wel b'eyn Nasaret, ²⁷ dedyowli nyam ek'uwm ign any ogj. -L'el eb ebu David ec'eb em eci yow eke wel b'eyn Mari. In eci ign ek'esu'r a Josef. ²⁸ Afr erm es a im eyn'n etj esjn in dad nine: «Sos em ign'j! Nyam onj'j bibm, etj n'ann j ab!» ²⁹ Odad na onj Mari ikprm es etj am ibrm in sosi esjn akpasu na e nyandre.

³⁰ Na em a, afr erm es a dad'r nine: «Mari, k'uru erjn, anke eyn Nyam ec'owro. ³¹ B'ow anj lok ab ew iy ign nyam etj b'ow ew'r nin Jesu. † ³² Li b'ow l'agb etj wel b'ow esjn'n Nyam ek'ann afr usu kpekpe ec'Iy. Etn Es Kotoko Nyam b'ow oc lagj David ec'es ew lekpn a onj'n, ³³ etj li b'ow l'ew Israel ec'agn ab es segn fej, etj in ec'es ew a k'ow onym uwr.» †

³⁴ Ko Mari dad'r nine: «Em eke m'el dedyowli eke k'uwm ign any a, ayaf low na b'ow eel ee?» ³⁵ Etn afr erm es a dad'r nine: «Abj Lala b'ow ow'j af, etj Nyam ek'ann afr kpekpe e low a b'ow ubur'j es. † Na sosiem, iy eke b'ow ew a, wel b'ow esjn'n Nyam ec'Iy lala. ³⁶ Ekn! Elisabet ek'el j ec'akj e yow a anj iy ign nyam e lok ab, in e susu em. -Li b'eyn ow itr yow, etj kin eke sica n'ann lok ab ow ij awl nonon, ³⁷ *anke low kaka otum eke k'akm Nyam.*» † ³⁸ Etn Mari dad nine: «M'el Es Kotoko ec'adyow, ke ow el ese ekel eke dad ab af.» Etn afr erm es a elu'l es im.

† **1:15** Ekn Awl 6.3. † **1:16** Ekn Malaki 2.6. † **1:17** Malaki 3.23-24. † **1:19** *Gabriele* nyandre el *Nyam e lec es oglog Nyam el lec es*. Ekn Daniel 8.16; 9.21; Luk 1.26. † **1:21** Agj a fej am eku'r eke li k'ow l'afj wel es ese ekel eke Aron bi kok ab af. Ekn Awl 6.24-26. † **1:31** *Jesue* nyandre el Es Eb Elu Es. † **1:33** Ekn 2 Samiel 7.12,13,16; Selu 89.5; Esayi 9.6; Daniel 7.14. † **1:35** *Nyam e low a b'ow ubur'j es*: Abj Lala b'ow onj anj lok ab. † **1:37** Nunj Ob 18.14.

Mari aam ekn Elisabet

³⁹ Sɛgɛɲ ab em a cɛ eke low na ɛc a, Mari ogɛ es im Jude eci baɲɲ nyam ek'anɲ lafɛny af. ⁴⁰ Eke n'im a, l'ɛy Zakari e gbugɲ a ɛtɲ l'ɛsɲɲ Elisabet. ⁴¹ Kpɛkɛɲ eke Elisabet b'iri in ec'ɛsɲɲ a, iy a eke anɲ'n lokm a mumu, ɛtɲ Elisabet ɛɲɲ Abɲ Lala. ⁴² Kpɛkɛɲ li barm lebl tuɔtuɔ l'ɛsɲɲ Mari li dad ninɛ: «Nyam ɛdɲ'ɲ ɔwrɔ akm ɔyow fɛɲ, ɛtɲ in ec'owrɔ a b'ow anɲ iy a eke b'ow ew ab af! ⁴³ Kɔ bwo el'm, ɛtɲ ɛs Kɔtɔkɔ e lis k'ow em ogɛ ee? ⁴⁴ Kɔ kin, kpɛkɛɲ eke mi b'iri ɲ ec'ɛsɲɲ a e lebl a, iy a ek'anɲ'm lokm a mumu sos em iɲɲ em. ⁴⁵ Ehe ɛl ɲ eci, anɲke ub nawrɛ eke ɛs Kɔtɔkɔ ec'odad eke wɛl dad'ɲ a, b'ow iy neny!»

Mari ec'ɛj ek'am ɛgɛ

⁴⁶ Eke Elisabet dad ɛben ba b'ok es a, Mari am kɔklm Nyam dad ɛsɛ:

«Em e liy am kɔklm ɛs Kɔtɔkɔ,

⁴⁷ ɛtɲ em ec'abɲ sos em am iɲɲ Nyam, em ec'Eb ɛs em;

⁴⁸ anɲke l'erur eke li k'is any li lɛr'm, em, in ec'adyɔwli. †

ɛɛ, sica gbɛ wus na ec'agɲ fɛɲ b'ow dad'm eke m'el ehe lis,

⁴⁹ anɲke Nyam Abusu ɛs kok'm ɔw amamn ɛgbɛl:

in e nin a el lala,

⁵⁰ In e sɔɲɲ iɲɲ a b'ow anɲ alaw alaw,

agɲ eke b'elum'n a eci.

⁵¹ L'ɛlu in ec'abusu a e lɛc ɔkm

ɛtɲ l'ogɲ es ɛfuu, erm tuɔtuɔ ɛsɛl n'ɔmun es,

⁵² l'itr ɛb ebu el e mɛkɛɲ af l'ok wus,

ɛtɲ n'ony erm frɔrɔ ɛsɛl l'igbl ogɲ.

⁵³ L'iyɲ ɔmnu lok

ɛtɲ l'ogɲ ɛgbreɲgbi im abu ɔfr.

⁵⁴ L'elum in e juma kok ɛs Israel abu,

l'ɔkn in e sɔɲɲ iɲɲ a ek'anɲ godo godo fɛɲ

⁵⁵ ɛsɛ elɛl eke l'ɛwar ɛy ɛsɛl,

Abraham lele in ec'alaw alaw ab af a.»†

⁵⁶ ɛtɲ Mari anɲ Elisabet ab ij awl nyahan, ɛtɲ ɛwl meny im baɲɲ.

Jan mij ok nuɲ ɛs e mew

⁵⁷ Eke sɛgɛɲ ɛc a, lɛgɲ a eke Elisabet k'ew in ec'iy a ow, ɛtɲ l'ew iy iɲɲ nyam. ⁵⁸ Elisabet ec'akɲ a lele agɲ a eke l'iir -li titmnin ab ab iri eke ɛs Kɔtɔkɔ elu in ec'erm mamn ɔkm in e lís, ɛtɲ -n'am kok sos em iɲɲ ow ab.

⁵⁹ Eke l'ew iy a bake ow ij sɛgɛɲ niwn a, l'oc -l'ow ow eke wɛl k'ubr ow likr es. † Ow em a, l'erur eke wɛl k'ew iy a Zakari ek'el ɛs e nin a; ⁶⁰ kɔ lis dad ninɛ: «Njaɲ, wɛl b'ow ɛsɲ'n Jan.» ⁶¹ ɛtɲ -li dad ow ninɛ: «ɔ ec'akɲ a, ɛgɲ kaka ijm nin na.» ⁶² ɛtɲ -n'am ibrm iy ɛs a sabu em, eke -li k'uw elɛl eke li k'ewr ow nin any. ⁶³ Zakari ibrm ob eke li ki nɔn af; wɛl ɔɲ'n, ɛtɲ ni nɔn: «In e nin a, Jan.» Low na iti el fɛɲ any. ⁶⁴ ɛtɲ kpɛkɛɲ Zakari neny lele anm ab kpab es, ɛtɲ n'am kɔklm Nyam lebl gege. ⁶⁵ Agɲ a fɛɲ ek'ir elul el em a ɛrɲɲ am ɔny, ɛtɲ Jude mafɛny e wus ab af ec'agɲ a fɛɲ yeɲji iri ɔw amua ɛtɲ am dad okarir el ɔfr. ⁶⁶ Agɲ a fɛɲ ek'iri low na a am tutr ɔw erm em dad ɛsɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el ee?» Ow em a, agɲ a fɛɲ uw any eke ɛs Kɔtɔkɔ ec'abu a anɲ'n af.

† 1:48 Bɛbmn 1 Samiel 1.11. † 1:55 ɛkn 1 Samiel 2.1-10. † 1:59 ɛkn Nuɲ ɔb 17.12; Ob Ap 12.3.

Zakari e selu ek'ocu

⁶⁷ Eke ów amua ec a, Zakari, iy es a, eyn Abn Lala etn n'am ob kokoba li dad l'ese:

⁶⁸ «Wel kóklm Es Kótoko Israel e Nyam, anke l'oc in ec'any li ler in ec'agn etn li sog wel.

⁶⁹ L'elu Eb Es Abusu Es nyam okm n'ón ey, in e juma kok es eb ebu David ec'alaw em.

⁷⁰ Na anake l'ewar legn kpekpe em etn, in e kokoba ob esel lala em a.

⁷¹ L'ewar eke li b'ow li sog ey ey ec'efnu ec'abu em lele agn a fex ek'am ifn ey a ec'abusu a e lis ab.

⁷² Eben eke l'elu in ec'erm mamn okm ey esel e lis, ke l'okn in e sinm lala a yeji ana.

⁷³ Tasi em a, Nyam ewar ey lagh Abraham neny ij em, †

⁷⁴ eke k'eb elu ey es, ey ec'efnu ec'abu em, ke n'ón ey abusu s'ign'n nun, si kók in e juma erm susu em;

⁷⁵ yec'etn ke s'él agn amamn ów tutr em lele neny nyam ij em ab in ec'any af,

ey ec'owr ane em segn fex.

⁷⁶ Etn n, em ec'iy, wel b'ow esn'ñ Nyam ek'ann afr kpekpe e kokoba ob es, eke b'ow an es Es Kótoko ec'any af kok in ec'ejagh, †

⁷⁷ ke yégm in ec'agn uw sel etn any, ke l'óc sikpl l'ap wel.

⁷⁸ Ey e Nyam a el erm mamnu, low mamn Es. Ow sosiem li b'ow l'ejn afr ec'usuayl a l'ok ey af, ese lign eke b'ey okm am ow af,

⁷⁹ ke l'áyal agn ek'ann ncebñ em luw ec'abusu e gbre ij em, ke ni nyimn ey e lakr ec'es an, erm es ey ec'ejagh ab af.» †

⁸⁰ Iy a am agb etn am ony lec abn em. Etn l'ir loj † ton batn ow sig legn a eke l'ob nun n'am kok Nyam e juma Israel eyn ec'any af a.

2*Jesu e mew*

¹ Legn ab em a, Sesar Ogust on abusu eke wel k'awl eb a fex ek'ann Rom ec'es ew em a ec'agn a. ² Krekre em ec'agn awl na ey legn a eke Kirinus el Siri wus af ec'es ew es a. ³ Agn a fex aam wel áwl el, egn egn in e banj. ⁴ Josef igb Nasaret banj Galile wus af im Betlehem, Jude wus af ek'el eb ebu David e banj a. N'im yogñ anke in yeji l'el David e lilaw. ⁵ L'oc Mari ek'el in e yow eke l'esu ke ann lokab ab ab n'im. ⁶ Eke -n'imn -l'okr Betlehem a, in ec'iy a e mew e legn ow. ⁷ Etn l'ew in eci yefl iy ign nyam. L'oc gbad ufu li bubur ow sos es, etn l'erum ow es mindey ec'ob ijr ofu em, † anke usu ann ebam el etu eb usu a.

Mecëb osu esel iri Jesu e mew owi a

† **1:73** Ekn Nun Ob 22.16-17. † **1:76** Ekn Malaki 3.1. † **1:79** Ekn Esayi 9.1. † **1:80** Ekn Mark 1.1-8. † **2:7** L'erum ow es mindey ec'ob ijr ofu em yec'etn ke iy a lefr k'ónym, anke ob ijr ofu em a b'ew gbagba.

⁸ Wus ab af yogŋ ce, mæceb ɔsu esel b'ann loj am ɔsu el mæceb a ncok em. ⁹ Kpekŋ Es Kɔtɔko ec'afɛ erm es nyam ey ɔkm, etŋ Es Kɔtɔko ec'anygbel a ejn usuayl ok el af, etŋ erŋn am ɔny el. ¹⁰ Gbekɔ afr erm es a dad el nine: «K'urur erŋn! M'am is ɔny amani mamn ligbel eke b'ow iŋn agŋ a feŋ sos em: ¹¹ ncok a, David eci baŋn a, wel ew ɔny ec'Eb Es ek'el Krist Es Kɔtɔko a. ¹² Etŋ kin meny ewr yeci eke b'ow ɔŋ ɔny uwr ir any: b'imn ba b'okr baŋn a, b'ow eŋan iy owrlɪ nyam eke wel hubur sos es gbad ufu em erum es mindey ec'ob ijr ɔfu em.»

¹³ Eke afr erm es a dad odad a bake ow uwr a, kpekŋ afr ec'erm esel nɔnɔ gbɛl ow eŋn'n etŋ -n'am kɔklm Nyam -li dad -l'ese:

¹⁴ «Anygbel el Nyam ek'ann afr usu kpekpe eci, erm es ey el wus na ec'agŋ eke eŋn in ec'erm mamn a eci!»

Mæceb ɔsu esel a aam Betlehem

¹⁵ Eke afr erm esel a elu el es aam afr a, mæceb ɔsu esel a am dadarir el ɔfr ese: «S'imn fafa s'okr Betlehem, ke s'ekan low a ek'ey, ke Es Kɔtɔko kok elu ɔkm s'uw any a!»

¹⁶ -L'ogŋ es -n'im -l'ok yogŋ, etŋ -n'eŋn Mari, Josef lele iy owrlɪ a ek'eru es mindey ec'ob ijr ɔfu em a. ¹⁷ Eke -l'ekan iy a, -n'am awl ów a eke afr erm es a dad el ow e lís a. ¹⁸ Etŋ el a feŋ ek'am iri mæceb ɔsu esel a ec'odad a, low am iti any iŋn sos em. ¹⁹ Kɔ Mari eb ów amua feŋ ew es in ec'erm em, yec'etŋ ke seŋŋ feŋ n'am tutr. ²⁰ Mæceb ɔsu esel a ewl meny aam. -N'am dad Nyam ec'anygbel ec'odad -li kɔklm ow, ów a feŋ eke -l'ekan ke -l'irir a sɔsɛm; tasi em a, ow ann ese yec'a eke afr erm es a dad el ab af.

Jesu e nin ew

²¹ Eke ow ij seŋŋ niwn a, wel ubr iy a likr es, etŋ wel ew'r nin Jesu, nin a eke afr erm es a ewar gbunj ke lis ann in e lokab a.

Wel oc Jesu im Nyamel gbɛl ab em

²² Etŋ legŋ a eke Josef lele Mari ab k'im ke Mari ki kok sos ayal owi, ese elɛl eke Mois ec'ol a dad ab af a ow. † -L'oc iy a -l'ow Jerusalem eke -li k'oc -n'im ow Es Kɔtɔko ec'any af, ²³ anke Es Kɔtɔko ec'ol ab em, wel nɔn eke: *Iy igŋ krekre feŋ eke wel ew a, wel óc ew'r saw Es Kɔtɔko e juma kok eci.*† ²⁴ Ke ca emeny -li kok egb waw yeji eke ol a ibrm a: *kel yony oglog prendre ekekey yony.*†

²⁵ Legŋ ab em a, Jerusalem baŋn yogŋ igŋ nyam ann eke wel b'esŋ Simeon. Eŋn na el eŋŋ mamn; li b'elum Nyam etŋ n'am eku eŋŋ eke k'ow sɔŋ Israel a. Etŋ Abŋ Lala ann in ab. ²⁶ Abŋ Lala ewar ir eke li k'ow l'uwm toj bake l'ekn Mesi a ek'Es Kɔtɔko erm a. ²⁷ Eke Josef lele Mari ab oc el jim Jesu ow Nyamel gbɛl a gbugŋ a eke ki kok in e lís e low ese elɛl eke ol dad ab af a, Abŋ nyimn Simeon yeji ow yogŋ. ²⁸ Eke li b'ekn iy a, l'eb ow in ec'abu em, etŋ l'elu Nyam bia li dad nine:

²⁹ «Sica Es Kɔtɔko, èlu ŋ e juma kok es es úw erm es ey em, ese elɛl eke dad ab af,

³⁰ anke m'ekn ŋ e sel eŋn a, †

³¹ sel eŋn a e kok ew es ebr ebr feŋ ec'a:

³² ke el usuayl eke b'ow ayal ebr ebr feŋ ek'uwm Nyam any,

† 2:22 Bèbmn Ob Ap 12.3,6. Jesu eci mew ab ab ow ij seŋŋ ekŋ yony. † 2:23 ɔkm Ok 13.2,12.

† 2:24 Ol ɔkn 12.8. † 2:30 *Sel eŋne nyandre el eŋŋ a eke in em Nyam b'eb agŋ elu es el eci sikpl em a.*

ke b'ow el Israel ec'agñ ec'anygbel a.»

Simeon ec'odad eke Nyam òñ am dad ewar

³³ Jesu es lele lis ab low am iti any † Simeon ec'odad ek'am dad iy a e lis a sosisem. ³⁴ Simeon òñ Nyam òñ el etñ dad lis Mari nine: «Nyam sòsum iy na oc; li b'ow l'el lirikip l'ok agñ òñ wus Israel eb em, ke l'igbm òñ. Li b'ow l'el Nyam e meny ewr nyam eke agñ k'ow egnm in e low ebm. ³⁵ Ow em anake agñ òñ e tutr enñ ek'ann merem em a b'ow ok òkm a; etñ ñ yow, low b'ow dudu'ñ ey'ñ sos em ese labli eke b'igñ egn af.»

An am elu Nyam bia

³⁶ Nyam e kokoba òb lis nyam anñ eke wel b'esñ An, Fanuel jow ek'el Aser ec'eb em e yowli. L'usu òñ. N'ann in ec'igñ ab ab akpo òñ in e mowr yow em a, ³⁷ etñ ec uw, l'el inñyow. Sica l'ij akpo ekñ yar lele yar ab, etñ segn fñ li b'im Nyamel gbél em li kok Nyam e juma ncok lele legñ owr ab, meny enñ em lele Nyam òñ em ab. ³⁸ Wanci ab af ce in yeji l'ow n'am elu Nyam bia iy a, etñ n'am dad ow e lis e low l'ok agñ a fñ ek'am eku Jerusalem ec'es eb elu owi a.

³⁹ Eke Mari lele Josef ab uwar ów a fñ eke Es Kòkò ec'ol a ibrm a, iy ab ab -l'ewl meny -n'im Nasaret bajñ Galile wus. ⁴⁰ Yogn, Jesu am agb lele ec ab; etñ Nyam ec'owrò lele nuñ em òny ab anñ in ab.

Jesu ek'ij akpo lew yony a im Nyamel gbél ab em

⁴¹ Lakpo lakpo fñ, Mari lele Josef ab b'im Jerusalem Pak ec'es gbégl em. ⁴² Eke Jesu ij akpo lew yony a, ese elel eke -li bi kok ab af, † -l'oc ow ab -n'im es gbégl ab em. ⁴³ Eke es gbégl a uwr ke -l'ewal meny -n'aam a, Jesu anñ Jerusalem yogn, eke Mari lele Josef ab uwm any. ⁴⁴ -Li tutr eke Jesu us ejağb el lawlél ab aam. -N'an es ejağb af toñ ij legñ nimum nyam, etñ -n'am ol ow el ec'agñ ogn lele el lawlél em ab, ⁴⁵ gbeko -n'enm ow. Ca -l'ewl meny -l'ow Jerusalem -n'am ol ow.

⁴⁶ Eke ow ij seğñ nyahan a, -n'enm ow Nyamel gbél a e gbugn a. Li sig es ol e low any uw ese ec'aranñ n'am iri wel ec'odad a etñ in yeji n'am bibrm wel ów. ⁴⁷ Agñ a fñ ek'am iri in ec'odad a low am iti any, in e sodad eke n'am dad n'òñ wel nuñ em òny em a sosisem. ⁴⁸ Eke es lele lis ab b'ekn'n a, low iti el any etñ Mari dad nine: «Em ec'iy, kò bla etñ kok ey low nene ee? Kin, em lele asñ ab s'am ol'ñ erm mij ab.» ⁴⁹ Kò li dad wel nine: «Bla sosisem etñ am òl'm ee? Uwr any eke ow it eke mi ki kok em Es e juma.» ⁵⁰ Kò -li k'irim yec'a eke ow am dad el a.

⁵¹ Etñ Jesu im Nasaret el ab, n'am elum wel. Mari gbé, l'eb ów amua fñ l'ew es erm em n'am tutr ow e low. ⁵² Etñ Jesu am agb sos megl em lele nuñ em òny em ab. Nyam am òny in ec'erur; etñ agñ yeji am òny in ec'erur.

3

*Jan mij ok nuñ es e Nyam odad eke dad
Matie 3.1-12; Mark 1.1-8; Jan 1.19-28*

¹⁻² Ow ij akpo lew yen eke Sesar Tiber ew eb a fñ ek'ann Rom eyñ ec'abu em a es. Pons Pilat ew Jude wus es. Eròd Antipas ew Galile wus es, etñ

† 2:33 Low am iti el any: odad na Grek em, wel otu ek'itñ ejec'em dad ese sos em am inñ el.

† 2:42 Èkn Òkm Ok 12.1-27; Ol Òkn 16.1-8 Jwifel em a, iy ign ek'ij akpo lew yony afñ es a, ite eke k'im Pak ec'es gbégl em Jerusalem e Nyamel gbél a b'em.

lisijim Filip ew Iture lele Trakonit wus ab es. Lisanias yeji ew Abilen wus es, etj An[†] lele Kayif ab el egb waw esel egbel. Yogj em anake Nyam dad Zakari jim Jan ek'anj loj a odad a.

³ Jan am ec elul Jurden e mij ewl mij a e wus ab em, etj n'am elu lebl li dad l'ese: «Itjnin erm em, òkr mij nuj, ke Nyam b'ow oc òny e sikpl a ap òny.» ⁴ Ese el el eke ow anj kokoba ob es Esayi e lel em ab af:

Egñ nyam anj loj am elu lebl dad ese:

«Kòkr Es Kòtòkò ec'ejagb a,

kòkr in e sebr a ìnym nyim nyim!

⁵ Yiyibar òmu a feñ ek'anj mafeny aranñ aranñ a;

bòbmn mafeny lele egigl ab ab es sis es,

nyinyiman sebr eke kìkn a ìnym,

ke wel ódu sejagb a feñ es iy bèbmn.

⁶ Etj agñ feñ b'ow ekn Nyam e sel etj a.» [†]

⁷ Agñ nòkò a am ow Jan ogñ eke li k'ok wel mij nuj, etj n'am dad wel l'ese: «Òny morjñ amua! Kò bwo dad òny eke, ek'òkr mij nuj otur eke k'ngbrojñ Nyam ec'erm bebl ek'am ow ab em ee? ⁸ Sica yègmñ òny ec'es an ab em eke itjnin erm em, ke kí dadmn òny obi em esmn: "Ey lagñ el Abraham!" [†] Kò m'am dad òny eke Nyam otu eke ki kok mebn amua él Abraham ec'alaw. ⁹ Sica os anj eke b'ow bubr ekj es min em. Likj feñ ek'òsum ey amamn a, wel b'ow ubr'r es oc owl alm.»

¹⁰ Kò agñ a am ibrm'n dad ese: «Kò sica ey, ayaf si ki kokr ab ee?»

¹¹ Li dad wel nine: «Egñ ek'òny mob sus em yony a, l'óc nyam n'òj egñ ek'ònym a. Ke egñ ek'òny ob ij a yeji òj egñ eke ònym a.»

¹² Wus labm eb esel ek'ow eke k'ok mij nuj a yeji am ibrm'n ese: «Low yegm agñ es, kò sica ayaf si ki kokr ab ee?» ¹³ Li dad wel nine: «Os yec'eke ol ew òj òny eke k'eb r a, k'ìgññ ejeci kokr em.» ¹⁴ Sròda eyj beb yeji ow ibrm'n nine: «Etj kò ey, ayaf si ki kokr ab ee?» Etj li dad wel nine: «K'èbr egñ kaka ec'ob lèc em, oglog k'òbr egñ kaka low yadñ em. Kò èkur òny e labm sòg a ce.»

¹⁵ Agñ a feñ ek'am eku a am òmn etj egñ egñ am dad in ec'erm em ese: «Kò Jan na k'el Mesi ab ee?» ¹⁶ Kò Jan dad el feñ nine: «Em ec'a, m'am ok òny mij nuj mij em. Kò egñ eke òny abusu akm im, ke m'itm bòbò yeji eke mi k'òny in e còkrukpò meb a mi mòmu es a am ow. [†] In li b'ow l'ok òny mij nuj Abj Lala lele al em ab. [†] ¹⁷ N'ònym waw ab etj li b'ow n'òj egb a lèf, l'èb ey a, ke l'ìgñ suw a l'ok es. Li b'ow l'èb egb a l'ok egbel em, ke l'òfj suw a al ek'iram es ab em.»

¹⁸ Eben eke Jan am òm agñ ów nòkò ke am dad el Amani Mamn ec'odad yej'ana. ¹⁹ Gbèkò n'am enym Eròd abr anke ow eb ow lisijim e yow Erodiad ebi, [†] etj ow kok ów enjñ nòkò gbèl yeji. ²⁰ Etj emeny l'èlu Jan sobel em l'ìgñ ów enjñ amua eke li kok ab af.

Jesu e mij ok nuj owi
Matie 3.13-17; Mark 1.9-11

[†] **3:1-2** An:egb waw es ligbel a eke wel òny oc es egb waw e juma kok em eke wel ew Jesu toj ke li k'òny akpò lew yen a. Wel oc in anwi *Kayif* usr'r usu. Èkn Jan 18.13; Ob Kok 4.6. [†] **3:6** Esayi 40.3-5. [†] **3:8** Èkn Matie 3.9 ec'akr otar a. [†] **3:16** *mi k'òny in e còkrukpò meb a mi mòmu es*:Èkn Jan 1.27 ec'akr otar a. [†] **3:16** Èkn Ob Kok 2.1-4. [†] **3:19** Èkn Matie 14.4 ec'akr otar.

²¹ Eke Jan ok agñ a feñ mij nuñ bake ow uwr a, l'ok Jesu yeji. Eke Jesu ok mij nuñ oc es ke am ñoññ Nyam a, afr fig, ²² etñ Abñ Lala us'r es nuñ af ese kel af. Etñ Nyam e lebl anñ afr ikrñ dad nine: «*I el em ec'iy eke m'erur tasi, m'oc em eci sos em iññ feñ m'elu'ñ em.*» †

Jesu lagñel ec'en ec'es òññm

Matie 1.1-17

²³ Jesu òb nuñ am yegm agñ low, l'òtu eke li k'ony akpo likñ lele lew ab. Agñ bi tutr eke Jesu el Josef jim. Etñ kin Josef lagñel ec'en ec'es òññm: †

²⁴ Eli, Matat, Levi, Melki, Janayi, Josef.

²⁵ Matatias, Amos, Nahum, Esli, Nagayi.

²⁶ Maat, Matatias, Semeyin, Josek, Joda.

²⁷ Joana, Resa, Sorobabel, Salatiel, Neri.

²⁸ Melki, Adi, Kosam, Elmadam, Er.

²⁹ Joswe, Elieser, Jorim, Matat, Levi.

³⁰ Simeon, Juda, Josef, Jonam, Eliakim.

³¹ Meleya, Mena, Matata, Natan, David.

³² Jese, Jobed, Boas, Sala, Nason.

³³ Aminadab, Admin, Arni, Esrom, Fares, Juda.

³⁴ Jakob, Isak, Abraham, Tera, Nakor.

³⁵ Seruk, Rago, Falek, Eber, Sala.

³⁶ Kayinam, Arpasad, Sem, Noe, Lemek.

³⁷ Matusala, Enok, Yared, Maleleyel, Kayinam.

³⁸ Enos, Set, Adam eke Nyam in obi kok in ec'abu em.

4

Agn ebm Jesu

Matie 4.1-11; Mark 1.12-13

¹ Eke Jesu anñ Jurden ow a, Abñ Lala iy'r em, etñ l'oc ow n'im loj. ² Yogn, agñ eju'r toj ow ij segn ekñ yony. Segñ a nimum feñ em a, n'eny neny eke l'ijm ob kaka. Eke ow b'uwr a, namn ow'r sos, ³ etñ agñ dad'r nine: «Eke el Nyam ec'Iy, ke dàd lebn na itññ el ob ij.» ⁴ Jesu dad'r nine: «Wel non Nyam Lel em eke: *Ow elm ob ij sony ce òòm egn sel.*» †

⁵ Emeny agñ oc'r ab im lafeny gege nyam af, etñ inym es yegm'n wus na nimum ec'es ew es ew a feñ, ⁶⁻⁷ etñ dad'r nine: «M'ow m'òñ'ñ abusu lele anygbel feñ ek'anñ es ew na em a, eke ok òwròkr wus iñ'm nuñ, anke na feñ, em wel òñ'm, etñ m'òtu eke mi k'òñ egn eke m'erur a.» ⁸ Kò Jesu dad'r nine: «Wel non Nyam Lel em eke: *B'ow iññ Es Kòtòkò ñ e Nyam nuñ ke kòk in sony coco ce e juma.*» †

⁹ Etñ emeny agñ oc'r im uyum'n Jerusalem e Nyamel gbèl a e luw af ec'usu gege a, etñ dad'r nine: «Eke el Nyam ec'Iy tasi, ke àññ anja igb us es wus; ¹⁰ anke wel non Nyam Lel em eke: *Nyam b'ow òñ in ec'afr erm esel òsu'ñ.* ¹¹ Etñ emeny: *-Li b'ow -l'oc'ñ abu em yec'etñ ke lebn kaka kí kokm'ñ ob lakr.*» † ¹² Jesu òdu eb dad'r nine: «Nyam Lel dad eke: *K'ébam Es Kòtòkò ñ e Nyam.*» †

¹³ Eke l'eju Jesu kprakpr amua na em bake ow uwr a, agñ ñgbonñ egb'r es im am eku'r lægn ejeci.

† 3:22 Selu 2.7; Esayi 42.1. † 3:23 Èkn Matie 1.16 ec'akr otar a. † 4:4 Ol Òkn 8.3. † 4:8 Ol Òkn 6.13-14. † 4:11 Selu 91.11-12. † 4:12 Ol Òkn 6.16.

Jesu ɔb juma nuŋ Galile wus af

Matie 4.12-17; Mark 1.14-15

¹⁴ Jesu ewl im Galile; Abŋ Lala ec'abusu a iy'r em, etŋ yogŋ agŋ am dad in e lís e low. ¹⁵ N'am yeŋm agŋ low Nyam nuŋ igŋ susu, etŋ agŋ a feŋ am aw'r.

Nasaret baŋn eyŋ ebm Jesu

Matie 13.53-58; Mark 6.1-6

¹⁶ Jesu im Nasaret baŋn, yogŋ eke wel gbagbl'l a. Nenɛŋŋ e leŋŋ a, n'im l'ey Nyam nuŋ igŋ usu a esɛ elel eke li bi kok god'etŋ ab af. L'igb eke li k'awl Nyam odad eke wel nɔn a l'ok agŋ, ¹⁷ etŋ wel oc kokoba ɔb es Esayi e lel ɔŋ'n. Ni mɔmu lel ab es, † etŋ n'ɛŋŋ usu a eke wel nɔn eke:

¹⁸ Es Kɔtɔkɔ ec'Abŋ anŋ em ab, anke li sɔsum l'oc'm eke mi k'ɔb Amani Mamn a m'ok ɔgbɔru. L'erm im eke mi ki dad sobel em esel ec'es eb elu owi, ke m'ɔŋ ány eflu ɛkn es,

ke m'éb agŋ eke am ij gbɛ a m'élú es,

¹⁹ ke mi dád agŋ eke lakpo eke Nyam b'ow elu

in ec'erm mamn ɔkm agŋ e lís a ow. †

²⁰ Eke Jesu awl lel a bake ow uwr a, l'ar lel a es l'oc n'ɔŋ ob oc ɔŋ es a, etŋ li sig es. Agŋ a feŋ a ek'anŋ Nyam nuŋ igŋ usu a ok'r anyamn af.

²¹ Etŋ n'am dad wel l'esɛ: «Yeŋenyina, Nyam Lel na ec'odad na eke wel awl ok ɔny ke irir a, ow e leŋŋ a ow íŋ.» ²² Agŋ a feŋ am aw Jesu, etŋ ow am iti el any sodad amamn amua eke ow am dad a sosiem. Etŋ -n'am dad -l'esɛ: «Kɔ ow elm Josef jim ab ana ee?»

²³ Ow em a, Jesu ɔdu eb dad el nínɛ: «Nawɛ, b'ow dadr'm nyandre em ec'odad na esɛ: “Sɛkp kok es, kɔkr ŋ sosi sɛkp!” Etŋ emeny b'ow dadr'm esɛ: “S'iri yec'a feŋ eke kok Kapernayum a; anja ek'el ŋ e baŋn a yeji kòk ɛben nyam coco ɔŋ!” ²⁴ Low nawɛ m'am dad ɔny: wel ébm kokoba ɔb es kaka sɛnyɔn sɛnyɔn in ec'eb em. † ²⁵ M'am dad ɔny nawɛ tasi eke Eli e leŋŋ ab em a, eyŋyow nɔnɔ gbɛl anŋ Israel wus af. Leŋŋ a, nyam anm toŋ batŋ ow ij akpo nyahan lele likpr ab, etŋ lek ligbɛl ey eb eb a nimum em. † ²⁶ Eben yeji Nyam eram Eli íim Israel wus af ec'íŋnyow kaka ogŋ, kɔ l'erm ow íŋnyow a ek'ir Sarepta, Sidon wus af a ogŋ.† ²⁷ Kokoba ɔb es Elise e leŋŋ ab em yeji, kokobe esel nɔnɔ gbɛl anŋ Israel wus af. Kɔ ɛben yeji, el em ec'ɛŋŋ kaka ewlm in e kokobe ec'ɔl ab em, eke ow elm Nayma, Siri iy a sony cɛ.» †

²⁸ Eke Jesu dad ów amua a, agŋ a feŋ ek'anŋ Nyam nuŋ igŋ usu a ke iri a am ebl erm. ²⁹ Etŋ -l'igb -n'ɔny ow l'oc ow ab -n'im el eci baŋn a ek'anŋ ligigl af a eke -li ki pipig ow, ow éy nɔmu ab em. ³⁰ Kɔ l'épir wel arañŋ l'eb ejagb n'im.

Abŋ nuŋ es nyam ec'ewlm

Mark 1.21-28

³¹ Emeny Jesu im Kapernayum baŋn, Galile eb em, etŋ yogŋ n'am yeŋm agŋ low nenɛŋŋ e leŋŋ. ³² Agŋ a ek'am iri in e low yeŋm a, low am iti any in ec'elel eke n'am yeŋm agŋ low ab em, anke n'am dad wel odad abusu em.

† 4:17 Leŋŋ ab em, silɛl og akpakp eke wel ɔtu eke k'ar es a, af yogŋ anake wel bi nɔn lel a.

† 4:19 Esayi 61.1-2. † 4:24 Bèbmɔn Luk 4.24; Jan 4.44 lele Jan 6.42 ab. † 4:25 ɛkn 1 Eb Ebu

17.1. † 4:26 1 Eb Ebu 17.8-16. † 4:27 ɛkn 2 Eb Ebu 5.1-14.

³³ Nyam nunj ign usu yogŋ a, ign nyam anŋ ek'abŋ nŋun anŋ em. N'am elu lebl tuotuo li dad l'ese: ³⁴ «Oy! Nasaret e Jesu, kɔ bla am erur eke ki kok ey ee? Kɔ ek'ow eke ki nŋun ey ee? Em, m'uw eŋŋ ek'el'ŋ ab any: Nyam ec'erm es Lala!» ³⁵ Jesu dad abŋ nŋun a odad lebl tuotuo em nine: «Y'ewal! Ke ey ɔkm eŋŋ na em!» Abŋ nŋun a ɔny ign a elu wus agŋ feŋ ec'any af, etŋ l'ey ɔkm eke li kokm ow low nŋun kaka. ³⁶ Agŋ a feŋ low iti any afŋŋ es etŋ -n'am dadarir -l'ese: «Bogŋ ec'odad el na ee? Ign na bi dad odad leɔ em lele abusu em ab, ke kpekŋ abŋ enŋun am ok ɔkm!» ³⁷ Etŋ -n'am dad Jesu e lis e low wus ab af nimum.

Jesu ewlm ɔlu nɔnɔ

Matie 8.14-17; Mark 1.29-34

³⁸ Jesu anŋ Nyam nunj ign usu a ey ɔkm etŋ im ign nyam e gbugŋ. Ign a wel b'esiŋ'n Simo, etŋ ey lis lefr ɔl am ɔny tuotuo. Wel am dad Jesu eke k'ewlm yow a. ³⁹ N'im li titm ow etŋ l'is es li dad lefr ɔl a odad lebl tuotuo em, n'ɔŋ ow ol, etŋ lefr ɔl a oc'r es lis. Kpekŋ l'igb wus etŋ n'am kok Jesu lele in e jam esel ab ab e lis e low.

⁴⁰ Eke leŋŋ ew es a, † agŋ a feŋ eke ɔl akpasu akpasu am ɔny a, wel ot ow el Jesu ogŋ. Etŋ l'at eŋŋ nyam nyam abu nunj, l'ewlm wel. ⁴¹ Abŋ enŋun nɔnɔ gbɛl anŋ agŋ ab em ok ɔkm am ɔg dad ese: «I el Nyam ec'Iy tasi!» Kɔ Jesu dad el odad lebl tuotuo em edŋŋ el eke -li ki dadmn odad, anke -l'uw any eke Jesu el Mesi.

Jesu am dad Nyam odad Jwifel e wus af

Mark 1.35-39

⁴² Sica eke leŋŋ am eny a, Jesu ey ɔkm eb ab em im usu saw em. Agŋ nɔnɔ am ɔ'l. Eke -n'enŋan ow a, -l'erur eke -li k'ucu -n'ɔny ow es, ow anŋ el ab. ⁴³ Kɔ Jesu dad el nine: «Ow akpl ke m'im seb ejec'em yeji mi dad Nyam e gbrenŋbi usu a ec'amani ec'odad, anke na sosiem eci Nyam erm im m'ow.» ⁴⁴ Etŋ n'am dad Nyam ec'odad Jude wus af e Nyam nunj ign susu a. †

5

Jesu e jam esel krekre ek'esŋ

Matie 4.18-22; Mark 1.16-20

¹ Leŋŋ nyam, Jesu inym es Genesaret e mij lekpl † a ec'any af a, etŋ agŋ nɔnɔ ow iwr elul il em etŋ am itarir eke k'iri Nyam ec'odad. ² Eke Jesu b'edŋ meny a, l'ekn muwetŋ yony ek'itr es nanu a. Etŋ ɔcn ibi esel anŋ em us es am yoyog el e muw ab es. ³ Jesu ey metŋ a e nyam em, ek'el Simo ec'a, etŋ n'am nŋun ow eke ow k'odu letŋ a eb jam tel ey mij ab em. Jesu sig es letŋ ab em, etŋ emeny am yeŋm agŋ a low.

⁴ Eke li yeŋm wel ɔw bake ow uwr a, li dad Simo nine: «ɔdu letŋ a eb im libn ab em, ke ŋ lele awlŋel ab ab ɔkr ɔny e muw a ɔnyn ɔcn.» ⁵ Etŋ Simo dad'r nine: «Em eŋŋ gbely, s'odu muw nɔk a toŋ s'enŋm ob kaka. Kɔ eke dad a, m'ow m'odu muw a m'ekn.»

⁶ -L'odu muw a, etŋ -n'ɔny ɔcn bubute gbɛl, toŋ batŋ el e muw a am ɔl eke ki gbagbrm em. ⁷ Etŋ -n'am ibrm el lawlel a ek'anŋ letŋ ejec'ab em a, eke k'ow elum el abu. -L'ow etŋ -n'ɔny ɔcn a -l'ok metŋ yony ab em iy

† 4:40 Ekn Mark 1.32 lele ow eci akr otar ab. † 4:44 Jwifel e wus af e Nyam nunj ign susu: Luk eci silel esig oglog em a Galile wus af e Nyam nunj ign susu. † 5:1 Genesaretel Galile e mij lekpl a e nin ejeci.

gboŋ gboŋ, batŋ metŋ a am ol eke k'emm. ⁸ Eke Simo Pier b'ekn eben a, l'ok ɔwɔɔkp wus Jesu ec'any af, etŋ li dad nine: «Egŋ gbɛl, k'ow ki titm'm, anke m'el sikpl es!»

⁹ Tasi em a, low na iti Simo lele agŋ a ek'anŋ in ab a any, ɔcn bubute a eke -n'ɔnyŋ a sosiem. ¹⁰ Etŋ lawlɛl Jak lele Jan ab ek'el Sebede jimɛl a yeji, low iti any. Ko Jesu dad Simo nine: «K'uru erŋŋ; ko jam aŋa agŋ anake b'ow eb ɔŋ'm a.» ¹¹ Etŋ kpekŋ -l'ot el e metŋ a -l'ow itr es akpaf, etŋ -l'igŋ feŋ -l'ok es -n'am us Jesu jam.

Jesu ewlm kokobe es nyam

Matie 8.1-4; Mark 1.40-45

¹² Eke Jesu anŋ Galile wus af eci baŋŋ nyam a, kokobe es nyam ow eŋŋ'n. Eke li b'ekn Jesu a, l'ey wus l'ubu any es ow ec'any af, etŋ n'am ŋɔŋŋ ow li dad l'ese: «Egŋ gbɛl, eke erur, ɔtu eke k'ayal'm.» ¹³ Jesu egŋm abu es itŋŋ in etŋ dad nine: «M'erur, ayl!» Etŋ kpekŋ kokobe a oc'r es lis. ¹⁴ Gbɛko Jesu edŋŋ in dad'r nine: «Ki dad egŋ kaka ŋ ec'ewl a e low; ko im yeŋm egb waw es a sos, ke waw egb a ese elɛl eke Mois ec'ol a ibrm ab af, ke ow ij danku.» †

¹⁵ Eben a yeji, Jesu e nin a am eb es susu a feŋ. Etŋ agŋ nɔŋɔ gbɛl b'ow in ogŋ am iri in ec'odad a, etŋ ɔlu a b'ibrm eke li k'ewlm wɛl. ¹⁶ Ko Jesu b'ocr sos es im usu saw em am ŋɔŋŋ Nyam.

Jesu ewlm sos es wɛw es nyam

Matie 9.1-8; Mark 2.1-12

¹⁷ Lɛgŋ nyam, Jesu am yeŋm agŋ low, etŋ Farisiel lele ol e low any uw esɛl ab, anŋ Galile baŋŋ baŋŋ, Jude baŋŋ baŋŋ lele Jerusalem ab ow ok es yogŋ. Etŋ Nyam ec'abusu a anŋ Jesu ab etŋ am ɔŋ'n l'ewlm ɔlu. ¹⁸ Etŋ kin agŋ oc sos es wɛw es nyam ek'eru es faja em ow, etŋ am ol eke k'oc elu'l akŋ Jesu ec'any af. ¹⁹ Gbɛko -l'eknmn usu eke -li k'ecr nɔŋɔ gbɛl a sosiem. -L'oc -l'uym ow el luw af etŋ -li fig usu nyam, -l'usm ow es faja ab agŋ a ec'araŋŋ, Jesu ec'any af. ²⁰ Eke Jesu b'ekn el ec'umn a, li dad ɔlu a nine: «Lisijim, m'oc ŋ e sikpl a m'ap'ŋ!»

²¹ Eke Jesu dad eben a, ol e low yeŋm esɛl a lele Farisiel ab ab am bibrminin el ɔfr ese: «Ko egŋ na, ayaf n'am ocr in sosi etŋ n'am ɔbr Nyam any nene na ee? † Ko bwo ɔtu ek'ap egŋ sikpl ek'ow elm Nyam sony ce ee?» ²² Jesu uw el e sow tutr ab any etŋ dad el nine: «Bla etŋ am ɔnyŋ sow tutr nene ɔny eci mɛrm ab em ee? ²³ Ko bogŋ ec'anake ew fuefue eke wɛl ki dad sos es wɛw es ab ee? “M'oc ŋ e sikpl a m'ap'ŋ” oglog ke wɛl dad'r ese: “Igb ke an es ee?” ²⁴ Gbɛko m'erur eke k'uwr low na any: wus af aŋa, egŋ ec'Iy ony abusu eke k'oc sikpl ap.» Etŋ sica li dad sos es wɛw es a nine: «M'am dad ŋ, igb, ɔc ŋ eci faja a eb ejaŋb im gbugŋ.» ²⁵ Etŋ kpekŋ igŋ a igb wus agŋ a feŋ ec'any af oc in eci faja a eke l'erur a aam gbugŋ, etŋ n'am kɔklm Nyam. ²⁶ Eke agŋ a ekn low na a, ow iti el any, erŋŋ am ɔny el, etŋ -n'am kɔklm Nyam -li dad -l'ese: «Yeŋfynna s'ekn low any iti owi eke s'eknm legŋ kaka!»

Jesu esŋ Levi eke k'us'r jam

Matie 9.9-13; Mark 2.13-17

²⁷ Eke low na ec a, Jesu ey okm aam etj ekn wus labm eb es nyam eke wel b'eshj Levi. Li sig es wus labm eb usu, etj Jesu dad'r nine: «Ûs'm jam!»
²⁸ Levi igb wus, dign wus labm eb e juma a elu es etj us'r jam.

²⁹ Ow e jam a, Levi kok ob ij ligbel nyam in ognj a onj Jesu. Wus labm eb esel nono gbel lele agn ejec'ab yeji anj ob ij ab em. ³⁰ Eke -n'am ij ob a, Farisiel lele el em ec'ol e low yegm esel ab ab am eny abr dad Jesu e jam esel a ese: «Kò bla etj am ijr etj am eggn lofu nyam em wus labm eb esel lele sikpl esel ab ee?» † ³¹ Jesu odu eb dad el nine: «Agn ek'anj sos tuotuo em a, íbram sos kok es. Kò ólu anake b'íbrm sos kok es a. ³² M'owm eke mi k'eshj agn eke b'ubr el sosi nenyembri nyam esel a, kò m'ow eke mi k'eshj "sikpl esel" yec'etj ke -l'itjn erm em.»

Ob owr lele ob sig ab ókrm af

Matie 9.14-17; Mark 2.18-22

³³ Sica agn beb am dad Jesu ese: «Jan mij ok nunj es e jam esel a b'ennj neny ke ám njonj Nyam, etj Farisiel e jam esel a yeji bi kok eben. Kò nj e jam esel a am ij ob etj am egj!» ³⁴ Etj Jesu odu eb dad el nine: «Kò otur eke k'edjnin agn eke wel esj mebi ec'es gbejbl em a ob ij, eke yow ec a anj el ab ee? Njan! ³⁵ Gbeko legj am ow, eke wel b'ow ony yow ec a oc es el ec'aranj, ke sica -n'ennj neny gónj.»

³⁶ Emeny Jesu dad el nyandre em odad na nine: «Egn ócm gbad owr log elum gbad sig em gignm. Eke kok eben, ke gbad owr a njunj a; ow k'ow okrm af gbad sig ab ab. ³⁷ Etj emeny egj ócm mar owr okm marel sig em. † Eke kok eben a, mar owr a b'ow innj tonj bake óny marel sig a ob es: mar a b'ow ok es etj marel a b'ow unj. ³⁸ Kò mar owr, marel owr em wel b'ok'r. ³⁹ Egn ek'egj mar sig ecm ab a, k'ow erurm mar owr ec'egj anke li b'ow li dad eke mar sig a in akpl!»

6

Egn ec'Iy el nenegj ec'es ew es

Matie 12.1-8; Mark 2.23-28

¹ Nenegj nyam, † Jesu lele in e jam esel ab ab am ecr sejb ogm eci. In e jam esel a am bubm egb a ec'ey a, etj -n'am gag es -l'ij. ² Ow onj etj Farisiel beb am dad el ese: «Kò bla sosome am kokr low eke ey ec'ol a wom abusu eke wel ki kok nenegj e legj ee?» † ³ Etj Jesu dad el nine: «Awlmn low eke eb ebu David in obi in obi lele in ec'agn ab ab kok legj nyam eke namn am ony el ab ee? ⁴ L'ey Nyamel ab em, etj in ec'agn ab ab -l'ij egb waw eci futufutu a; ke -n'onym ow ec'ij ec'abusu kaka. Ey ec'ol a onj egb waw esel sony coco abusu eke k'ij.» † ⁵ Emeny Jesu dad el nine: «Egn ec'Iy el nenegj ec'es ew es.»

Jesu ewlm egj ek'abu wew es nenegj e legj

Matie 12.9-14; Mark 3.1-6

⁶ Nenegj e legj ejeci nyam, Jesu im ey Nyam nunj ignj usu a am yegm agn low. Yogn n'ennj ignj nyam eke lidr abu wew es. ⁷ Etj ol e low yegm esel lele Farisiel ab am osu Jesu eke -li k'ekn ek'ow b'ow ewlm egj nenegj e legj, anke -n'am ol low ij nyam eke -li k'ebr ow af -n'onj ow dedeku. †

† 5:30 Ekn Luk 15.2 ec'akr otar a. † 5:37 Ekn Matie 9.17 ec'akr otar a. † 6:1 *Nenegj nyam*: Luk eci sil el esig oglog em a *Awl krekre e nenegj yony em*. Ow el nenegj eke titm egb ub (Ob Ap 23.5-14).

† 6:2 Ekn Matie 12.2 eci akp otar a. † 6:4 Ekn 1 Samiel 21.2-7; Ob Ap 24.5-9. † 6:7 Ekn Matie 12.10 eci akp otar a.

8 Kɔ Jesu uw el e sow tutr ab any, etɲ li dad iɲɲ a ek'abu wew es a nine: «Iɲb inym es arañɲ aña aɲɲ a fɛɲ ec'any af!» Etɲ kpekɲ iɲɲ a iɲb inym es. ⁹ Ca Jesu dad el nine: «Dàdr'm: nɛnɛɲɲ e lɛɲɲ a, bla lowi ey ec'ol a ɔɲ abusu eke wɛl ki kok ee? Low nimamn kɔ low ɲɲɲ ee? Wɛl ɔtu eke ki sɔg ɛɲɲ oglog wɛl ɛgb'r es luw ee?» ¹⁰ Eke Jesu ibrm el ów amua bake ow uwr a, n'am lɛr wɛl etɲ li dad iɲɲ a nine: «Éɲɲɲm abu es!» Etɲ eke li b'ɛɲɲɲm abu es a, in ec'abu a ɛwl mɛny akpl'l. ¹¹ Ol e low yɛɲm ɛsɛl a lele Farisiɛl ab ab erm am ebl, etɲ -n'am dadarir el ɔfr elel eke -li ki kokr Jesu.

Jesu sɔsum ɛrm ɛsɛl lɛw yony ot

Matie 10.1-4; Mark 3.13-19

¹² Ow e jam a, Jesu uyu lafɛny nyam af eke ki ɲɔɲɲ Nyam, etɲ ni ɲɔɲɲ Nyam ncok nyam a nimum. ¹³ Eke lɛɲɲ ɛny a, l'ɛsɲ in e jam ɛsɛl a etɲ li sɔsum lɛw yony l'ot, l'ɛw wɛl nin "ɛrm ɛsɛl". ¹⁴ El ec'en el: Simɔ, eke Jesu iɲɲ nin af Pier; † lisijim Andre, Jak lele Jan ab, Filip lele Bartelemi ab, ¹⁵ Matie, Toma lele Jak, Alfe jim ab, Simɔ, ɛb dogɲɲ ɛs, ¹⁶ Judas ek'el Jak jim lele Judas Iskariot ek'ol Jesu ij ab ab.

Jesu am yɛɲm aɲɲ a low etɲ am ewlm ólu

Matie 4.23-25; Mark 3.7-11

¹⁷ Jesu aɲɲ lafɛny ab af us es ɛrm ɛsɛl ab ab, etɲ ow inym es lafɛny a ec'ɛsr pɛtɛ a. Yɔɲɲ, in e jam ɛsɛl nɔnɔ gbɛl lele biɛku biɛku ek'anɲ Jude, Jerusalem, Tir lele Sidɔn ek'el ɛb yony ek'anɲ okij any ab yɛɲi, ow. ¹⁸ -L'ow eke -li k'iri ow ec'odad ke ow ewlm el ec'ol a yɛɲi. Etɲ aɲɲ eke abɲ ɛɲɲɲ am ijr gbɛɛ a yɛɲi ewl. ¹⁹ Aɲɲ a fɛɲ am ɔl eke k'itɲɲ in abu, aɲɲke ewlm ec'abusu e lɛc nyam b'ey ɔkm in ɛm ewlm aɲɲ a fɛɲɲ.

Ehe ɛsɛl lele gbɛɛ ɛsɛl ab

Matie 5.1-12

²⁰ Jesu is any lɛr in e jam ɛsɛl a etɲ dad el nine:

«ɔny ek'eel ɔgbɔru a, ehe ɛl ɔny eci
aɲɲke Nyam e gbɛɲɲɲɲi usu a el ɔny eci! †

²¹ ɔny eke sica namn am ɔny ɔny a, ehe ɛl ɔny eci
aɲɲke lɛɲɲ nyam am ow eke Nyam b'ow iyr ɔny lok!
ɔny eke sica am ikɲɲ ɔɲɲ a, ehe ɛl ɔny eci
aɲɲke b'ow ifir miyɛr!

²² Ehe ɛl ɔny eci, ɔny eke aɲɲ am ifn ɔny, ebm ɔny ke am wɛwɛr ɔny,
ke am dad ɔny ec'odad ɛɲɲɲ,
eke eel ɛɲɲ ec'Iy e jam ɛsɛl a sɔsiɛm a!

²³ Sos ɛm iɲɲ ɔny! Iɲbr susɛr es eke ów nɛnɛ b'ɛɲɲ ɔny a,
aɲɲke afr, ob ap ligbɛl nyam am eku ɔny.
ɛbɛn eke el lagɲɛl a ijr kokoba ɔb ɛsɛl gbɛɛ ana. †

²⁴ Kɔ ɔny egbɛɲɲɲɲi a, gbɛɛ ɛl ɔny eci,
aɲɲke ɛɲɲɲ ɔny ec'ehe a god'ɛɲɲ!

²⁵ Gbɛɛ ɛl ɔny eci, ɔny eke lok iy ɔny a
aɲɲke namn b'ow ɔny ɔny!

Gbɛɛ ɛl ɔny eci, ɔny eke am ifir miyɛr a
aɲɲke b'ow ikɲɲ ɔɲɲ nɔnɔ!

²⁶ Gbɛɛ ɛl ɔny eci, eke aɲɲ a fɛɲ bi dad ɔny e lís e low mamn.

† 6:14 ɛkn Mark 3.16 eci akr otar a. † 6:20 ɛkn Matie 5.3 ec'akr otar yony ɛm a. † 6:23 Bèbmɲ 2 Ów e Wɛl Nɔn 36.16; Ob Kok 7.52.

El laghel yeji, eben eke godo godo a -li dadr kokoba ob esel ayadnu a ec'ow amamn ana!»

Efnu ec'erur owi

Matie 5.38-48; 7.12a

²⁷ «Ony ek'am irir em ec'odad a, kin yec'eke m'am dad ony: erurir ony ec'efnu ke kókr ow amamn onn agn eke b'ifn ony a. ²⁸ Afal agn a eke b'ofn ony ab es, ke n'ojan onn agn a eke bi kok ony ow enun a. ²⁹ Ek'egn b'edn'η any af lawl ogog, † ke ewl ogog nyam a yeji on'n l'édn'η. Ek'egn b'eb'η gbad, ke yèb'r l'éb η e mob af ew a yeji.† ³⁰ Egn feg eke b'ibrm'η ob a, on'n. Etn ek'egn oc η ec'ob, ke k'ibrm'n k'eb. ³¹ Low feg ek'am erurir eke agn ki kok on ony a, ony yeji kókr eben kpen onn agn ejec'a. †

³² Eke b'erurir agn a ce eke b'erur ony a, ke bla low mamn iy am ekur eke b'ow enan ee? Sikpl esel bobo yeji b'erur agn eke b'erur el a! ³³ Etn eke bi kok low nimamn onn agn a sony ce eke bi kok ony low nimamn a, ke bla low mamn iy am ekur eke b'ow enan ee? Sikpl esel bobo yeji bi kok eben! ³⁴ Ko eke ow el agn a sony ce ek'am oman eke b'ow owr ob on ony a b'abmnin ob, ke bla low mamn iy am ekur eke b'ow enan ee? Sikpl esel yeji b'abmn el lawlel sikpl esel ob, yec'etn ke el yeji wel ówr on el eben kpen! ³⁵ Yec'eke ki kok a el: erurir ony ec'efnu, kókr el ow amamn. Abmnin el ob ke k'ómnmn eke -li k'owr -n'on ony. Eke bi kokr eben a, b'ow enan ob apr ligbel etn b'ow eel Nyam ek'ann afr kpekpe ec'ey, anke Nyam akpl etn li bi kok low mamn n'on agn enun lele agn ek'uwm low mamn any ab. ³⁶ Ony yeji, èl erm mamnu, ese lele eke ey Es el erm mamnu ab af.» †

Ew erm jej ok owi em

Matie 7.1-5, 15-20

³⁷ «Ki jejr agn ec'ow kokr, yec'etn ke Nyam ki jejm okm ony. K'óbr agn low, yec'etn ke Nyam yeji k'óbm ony low. Ócr low apr agn ke Nyam yeji óc low apr ony. ³⁸ Onn agn ob, ke Nyam yeji on ony ob yiyibr ony: ony e gbad a eke okn eke wel kok ony ob em a, wel b'ow ok ony ob ow iy gbon, tatakn es, gigign es. Akunda yec'em eke b'ocr ebmnin ob onn egn ejec'a, ow em ce Nyam yeji b'ow oc ebmn on ony.» †

³⁹ Emeny Jesu dad el odad nyandre em nine: «Ko any eflu otu eke ki nyim lawl any eflu ee? Eke ow el eben a, ke el yony mum -li b'ow -l'ok nomu nyam em. ⁴⁰ Low wewr es kaka agbm akam in e low yegm es; ko low wewr es feg ek'uw low any senyn senyn a b'ow ann ese in e low yegm es ab af.

⁴¹ Ko bla etn am ler suwli ek'ann esn jim e nyamn em a, etn éwm likn ikpr ek'ann'η nyamn em a e low erm ee? ⁴² Etn ayaf otu eke ki dad esn jim ese: "Lisijim, yèb'm m'óny suwli ek'ann'η nyamn em a m'óc es, ke k'ékmm likn ikpr ek'ann'η nyamn em ab ee?" Enyembri yony yony es, ikn anym ony likn ikpr ek'ann'η nyamn em a oc es, ke sica b'ow ekn es senyn senyn óny esn jim e suwli ek'ann'η nyamn em a oc es.»

Likn lele in ec'ey ab

Matie 12.33-37

† 6:29 Egn egn any af el Jwifel ogn eci wewr ligbel. † 6:29 yèb'r l'éb η e mob af ew a yeji:Èkn Matie 5.40 ec'akr otar a. † 6:31 Bèbm Rom 13.8-10. † 6:36 Bèbm Okm Ok 34.6; Selu 86.15.

† 6:38 Èkn Rut 3.15.

⁴³ «Likη mamn ósum ey enηη, etη likη ηηη ósum ey amamn. ⁴⁴ Tasi em a, wel b'uw likη nyam nyam any in ec'ey ósu em: wel ówm babm librebr em, etη wel ówm kókabri kati em. ⁴⁵ Eγη mamn, in em ec'ów amamn eke b'annη a anake li b'oc l'elu ókm a; etη eγη nun, in em ec'ów enηη eke b'annη a anake li b'oc l'elu ókm a. Low yec'a ek'yey eγη ec'erm em gbōη a anake neny bi dad elu ókm a.»

Ús êl lob af

Matie 7.21-29

⁴⁶ «Kò bla etη b'eshn'm "Eγη Gbel, Eγη Gbel" etη am kokmn yec'a eke mi bi dad óny ab ee? ⁴⁷ Eγη eke b'ow em oγη iri em ec'odad, ke b'ucu óny es kok a, m'am ow mi yegm óny ob eke li b'ot es a: ⁴⁸ n'annη ese eγη nyam ek'am us êl af, l'agbr nōmu im wus em kpekpe etη li sigm in ec'êl ab es lebn af. Eke mij iy am ewl igη êl a, êl a eym wus anke eγη na us'r l'akpl. ⁴⁹ Kò eγη eke am iri em ec'odad a ke úcum ónym es kokm ese elel eke n'am iri ab af a, annη ese eγη nyam ek'am us êl sec af ke agbrm nōmu yeji af. Eke mij iy am ewl igη êl a, kpekη êl a ey wus gbrru bubm es nimum!»

7

Jesu ewlm srōda eyη eci anym es nyam e juma kok es

Matie 8.5-13

¹ Eke Jesu dad agη a odad bake ow uwr a, n'im Kapernayum. ² Yogh, Rom eci srōda eyη ekη yen ec'anym es nyam óny in e juma kok es nyam eke l'erur nōnō; etη juma kok es a ól am óny toη batη am ow uw. ³ Eke l'iri wel dad'r Jesu e low a, l'erm Jwifel ec'agη ekpekρ beb im am esη'n eke li k'ow l'ewlm in e juma kok es a. ⁴ -N'im -n'eshn ow etη -n'am ηōηη ow atrm em -li dad -l'ese: «Eγη na ek'erm ey a it eke k'eshn in ec'abu elum. ⁵ L'erur ey ec'eb na etη in anake n'ōη ke wel us ey e Nyam nun igη usu a.» ⁶ Eke Jwifel a dad ów amua ok Jesu a, l'egη etη kpekη n'aam wel ab.

Ow annη tel ke -l'ok gbugη, etη emeny anym es a erm lawlel eke k'im dad'r ese: «Eγη gbêl, es ow es dad'η eke η k'ijr sos gbre η k'ow yeji, kò in itm eke η k'ey in e gbugη a; † ⁷ na sosiem anake in igbm in obi in owm toη bake in esη'n η a. Kò η dád odad ebl nyam ce, ke kpekη in e juma kok es a in b'ow in ewl. ⁸ In obi yeji in annη abusu esel ekpekρ ec'ew, etη in óny srōda eyη eke in ew es. Eke in bi dad nyam in ese: "Ìm!", kpekη ow'n b'im; in bi dad ejeci in ese: "Òw!", kpekη ow'n b'ow; etη eke in bi dad in e juma kok es in ese: "Kòk low na!", kpekη ow'n bi kok low a.»

⁹ Eke Jesu iri sodad amua eke wel ow dad'r a, l'erur anym es a e low. Sica l'ewl meny n'am dad agη a ek'am us'r jam a l'ese: «M'am dad óny, m'eshnm ómn es nene kaka Israel eyη em bōbō yeji.» ¹⁰ Agη a eke wel erm a ewl meny im anym es a e gbugη a, etη -l'ekn eke juma kok es a ewl.

Jesu igbm iηηyow nyam ec'iy ek'uw

¹¹ Eke low na ec a, Jesu aam baηη nyam eke wel b'eshη Nayin; etη in e jam esel a lele agη nōnō gbêl ab am us'r jam. ¹² Eke n'am titm baηη ec'em ey usu a, wel oc eγη nyam ek'uw a aam oc es etη baηη a ec'agη nōnō gbêl yeji aam el ab. Ow el iηηyow nyam ec'iy ekpobi. ¹³ Eke Es Kòtòkò ekn yow a, ow e low óny'n sōrη etη li dad ow nine: «K'ikη óηη!» ¹⁴ Kpekη li

† 7:6 Eke Jwif nyam ey eγη ek'elm Jwif a ec'akη, ke in yeji Nyam ec'any af l'uwm annη j.

tat n'im l'itjn leblakp a abu, etj agj a inym es. Li dad nine: «Ijgbafreli, m'am dad'j, igb!» ¹⁵ Etj egj a ek'uw a igb inym es etj am dad odad. Etj Jesu dad lis nine: «Kin j ec'iy a.» ¹⁶ Agj a fej erjn am ony etj am kcklm Nyam dad ese: «Kokoba ob es ligbel nyam ey okm ey em! Nyam ow am elum in ec'agn abu!» ¹⁷ Etj Jude wus ab af lele banj a fej eke elulil em ab ab iri low a eke Jesu kok a.

Jan mij ok nunj es lele Jesu ab

Matie 11.2-19

¹⁸ Jan e jam esel a im dad ow a fej eke Jesu kok a ok Jan. L'esnj el em ec'agn yony, ¹⁹ etj l'erm wel Es Kotoko ogj eke -li k'ibrm ow eke ow el Mesi a eke ow a, oglog egj ejeci -li k'eku. ²⁰ Eke jam esel yony a im ok yogj a, -li dad Jesu nine: «Jan mij ok nunj es erm ey s'ow eke si k'ibrm'j: "Kok j, j el egj a eke el uw any eke in b'ow in ow a, oglog egj ejeci el k'eku ee?" » ²¹ Wanci ab af a, Jesu am ewlm agj nono ek'ol akpasu akpasu am ony, n'am ogj agj nono ec'abj enj; etj n'am oj any eflu nono ekn es. ²² Etj li dad agj a eke Jan erm a nine: «Imn ke dadr Jan low a eke ekan ke irir a: any eflu am ekn es, akr kpece esel am an es, kokobe esel yeji am ewl, oru ablu yeji am iri ow, agj ek'uw a yeji am igb, etj wel am ob Amani Mamn a e kokoba ok ogbora. † ²³ Ehe el egj a eke k'ow irmnm in ec'omn eke n'ony em em a eci!» †

²⁴ Eke Jan ec'agn a ek'erm a ewl meny im a, Jesu oc Jan e lis e low am ibrm agj a ese: «Kok loj yogj bla imn eke k'ekan ee? Kok egj ek'annj ese anany eke lef am ony mumu af ee? Njan! ²⁵ Ca eke ow elm eben a, ke bla imn ekan ee? Egj eke sus mob senyn ee? Njan! Agj eke bi sus mob senyn senyn ij eb a, eb ebu e gbugj -li b'annj. ²⁶ Etj ca bla tasi imn ekan ee? Kok kokoba ob es nyam ee? Ee, m'am dad ony eke egj a ek'ekan a agb akm kokoba ob es. ²⁷ Nyam Lel em a, Nyam dad Jan e lis e low nine: *Kin, m'am oj em ec'erm es ikj'j anym kok j ec'ejagb a.* † ²⁸ Emeny Jesu dad el nine: «M'am dad ony eke agj eke wel ew ab em, egj kaka anm ek'agb akm Jan; kok Nyam e gbrenjbi usu a ec'agn ek'annj a e likekli a agb akm'n.»

²⁹ Agj nono tonj wus labm eb esel bobo yeji ek'iri Jesu ec'odad a, uw any eke Nyam e low a nawre, anke -l'egj Jan ok el mij nunj. ³⁰ Kok Farisiel lele ol e low any uw esel ab ab egjnm Nyam e low eke ki kok oj el a ebn, anke -l'egjnm eke Jan k'ok el mij nunj.

³¹ Emeny Jesu dad nine: «Bwo ec'egj m'otu eke mi k'oc mi bebmn yefenyana ec'agn ab ab ee? Bogj ec'agn -l'ot es ee? ³² -L'ot etuey ek'annj an ol usu es ke am dad lebl gege em ese: "S'afj kete ej ub eci s'ok ony, etj egjnm eke k'ubr ej! S'egj sorj ej s'ok ony, etj egjnm okmn sabu ermni ikjnm onj!" ³³ Kin Jan ek'ow a, li b'ennj neny, l'egjnm mar, etj ony bi dadr ek'ow'n ony abj njn! ³⁴ Sica egj ec'Iy ek'ow a, li b'ij ob, li b'egj mar, etj ony ce bi dadr eke egj ikj na, in el ob iju, mar egju, wus labm eb esel lele sikpl esel ab e lawl! ³⁵ Agj a eke egj Nyam e sewr a eb a uw any eke sewr a el low nenymbri nyam.»

Yow nyam eke nin uj a ow yocjg Jesu akr

³⁶ Legj nyam, Farisi nyam eke wel b'esnj Simo esnj Jesu eke k'ow ij ob in ab. Jesu egj etj im ey in e gbugj a sig es ob ij usu. ³⁷ Banj yogj yow nyam eke nin uj a annj. Eke l'iri eke Jesu annj ob ij usu Farisi a e gbugj a,

† 7:22 Ekn Esayi 35.5-6; 61.1. † 7:23 in eci omn eke n'ony em em a eci:odad na Grek em, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese in ec'omn eke n'ony em sosiem a. † 7:27 Malaki 3.1.

l'ow yogŋ. N'onyŋ mijey kək nyam eke wəl kok lebn eke wəl b'ēsŋ albatr em ab, ke mijey sŋosŋo iy em gbɔŋ. † 38 L'is es Jesu ec'akr esr † n'am ikŋ ɔŋŋ l'ɔpar ow akr es in e mikŋ ab em, l'oc in e sin nuŋ a n'am tɛtŋ ow es; n'am ey ow akr af li joj ow akr; etŋ n'am ok ow mijey a. 39 Eke Farisi a b'ekŋ ebən a, n'am dad in em l'ēsē: «Blɛl igŋ na el kokoba ɔb es tasi ana, ke blel l'úw any eke yow na ek'am titŋŋ in sabu a el yow eke nin uŋ.» 40 Kɔ Jesu dad Farisi a ninē: «Simɔ, m'ony low eke mi ki dad'ŋ.» Etŋ Simɔ ɔdu eb dad ninē: «Low yegm agŋ es, dàd gɔŋ.»

41 Etŋ l'ub ow nyandɛ nyam li dad ninē: «Agŋ yony abmŋ os egŋ nyam ogŋ: nyam ij os ekŋ yen yen sakp yen e labm, etŋ nyam a ij os ekŋ yony lele lew ab e labm. † 42 El yony mum -l'ɔtum -li ɔgŋm labm a, etŋ igŋ a oc ap el. Kɔ el yony na em a, bwo ec'egŋ anake b'ow erur igŋ a akm lawl ab ee?» 43 Etŋ Simɔ ninē: «M'am tutr ke egŋ eke wəl oc in e labm nɔnɔ a ap a.» Jesu egŋ ninē: «Ow tasi anake dad a.»

44 Etŋ kpɛkŋ l'ewl mɛny l'ɔkŋ yow ab any etŋ li dad Simɔ ninē: «Kɔ am ekŋ yow na! M'ow m'ey'ŋ gbugŋ etŋ ɔɔm im mij akr es yɔg eci. Kɔ in, li yɔg'm akr es in e mikŋ ab em etŋ li tɛtŋ es in e sin nuŋ ab em. 45 Eke m'ow a, eym im af. Kɔ in, anyŋ etŋ n'am ey'm akr af li jój'm akr. † 46 Okm im mun nuŋ, † kɔ in l'ok'm mijey akr. 47 Na sosiem m'am dad'ŋ: erur ligbɛl na eke l'elɔ ɔkm a am yegm eke in e sikpl nɔnɔ gbɛl a yeji wəl oc ap'r. Kɔ egŋ eke wəl ap sikpl tɛl a, erur tɛl cɛ li b'elɔ ɔkm.» 48 Etŋ li dad yow a ninē: «M'oc ŋ e sikpl a m'ap'ŋ.» 49 Agŋ a ek'anŋ yogŋ am ij ob el ab a am dad el ɔfr em esē: «Kɔ bwo el egŋ na etŋ li k'ap egŋ sikpl ee?» 50 Kɔ Jesu dad yow a ninē: «ŋ ec'ɔmŋ a eb elu'ŋ es; im erm es ey em gɔŋ.»

8

Jam esel lew yony a lele ɔyow ab am us Jesu jam

1-2 Eke na b'ec a, Jesu am ec baŋŋ egbɛl em lel ekekey em ab dad Nyam e gbrenɣbi usu a ec'Amani Mamn ec'odad. In e jam esel lew yony a lel ɔyow beb eke l'ogŋ abŋ enuŋ wəl e lís ke l'ewlm wəl ɔl em ab yeji am us'r jam: Mari Magdala yow i a eke ow em l'ogŋ abŋ enuŋ lɔbŋ a; 3 Jana, Erɔd e gbugŋ a ec'es ew es nyam eke wəl b'ēsŋ Kusa e yow; Susan lele ɔyow nɔnɔ gbɛl eke b'is Jesu lele in e jam esel ab ab abu elum.

Wus akpasu yar e nyandɛ em odad Matie 13.1-9; Mark 4.1-9

4 Eke agŋ nɔnɔ anŋ baŋŋ am ow Jesu ogŋ, ke sica el fɛŋ -l'asr luku a, li dad wəl odad nyandɛ em ninē: 5 «Lɛgŋ nyam, egb ewl es nyam im ɔgm am ewl egb. Eke n'am ufŋ egb ey ab es a, † beb ok ebr af: agŋ uyɔ af etŋ ɔr ow sus ij. 6 Beb ok mebn wus af. Eke egb a eli a, -li wɛw es anke -n'ɛŋŋm sɛc pɔpɔrɔ eke -li k'akpl. 7 Beb ok mirŋ wus af. Kpɛkŋ mirŋ a eli ok ɔkm egb amamn ab ab, etŋ ɔny egb amamn a awŋ es. 8 Etŋ emɛny beb

† 7:37 Ekn Mark 14.3 eci akr otar a. † 7:38 l'is es Jesu ec'akr esr:jwifɛl ec'ob ij em a, agŋ a fɛŋ bi gegŋm es tat abu lekpl es ok akr jam. Na anake ɔŋ ke yow a is es, ɔny Jesu akr am tɛtŋ es in e sin nuŋ ab em, am ey'r akr af joj'r akr a. † 7:41 Os nyam ij juma kok es nyam eci leg nyam e labm ɔg. † 7:45 Jwifɛl ogŋ a, utu egŋ eci eb em a, wəl bi joj'r neny ke wəl ɔŋ madu a yoyɔg'r akr es. Jesu eke Farisi na ebm ebən a, ow el low sos em ey mum. Ow am yegm eke Farisi a am wɛwr Jesu. Ekn Nuŋ ɔb 18.4; 19.2. † 7:46 Ekn Selu 23.5; 92.11; 133.2; Odad Es 9.8. † 8:5 Ekn Matie 13.4 eci akr otar a.

ok wus mamn af. Egb a eli etj ɔsu ey: nyam ɔsu ey ekj yen.» Etj Jesu igbl lebl ogj dad nine: «Ek'ɔnyɔn ɔru eke k'irir, ke írir senyn senyn!»

Low sosiem eke Jesu b'oc nyandre odad yegmn agj low a

Matie 13.10-17; Mark 4.10-12

⁹ Eke li dad nyandre em ec'odad na bake ow uwr a, in e jam esel a am ibrm'n odad a e nyandre. ¹⁰ Etj li dad wel nine: «ɔny, enjan Nyam eci gbrenjbi usu a ec'ow a eke lol es a ec'any uw. Kɔ agj ejec'a, el -l'uwmn any. Nyandre em wel ki dad *yec'etj ke -li bi ler yeji -li k'eknmn; -li b'iri yeji -li k'uwmn any.*» †

Wus akpasu yar a ec'akr otar

Matie 13.18-23; Mark 4.13-20

¹¹ «Kin odad a e nyandre: egb a el Nyam ec'odad. ¹² Ebr ab af a eke egb a ok a, el agj a eke b'iri Nyam odad, ke agn b'onj odad a oc es el ec'erm em yec'etj ke -li k'ubmn nawre bake -n'ejn sel. ¹³ Mebn wus a eke egb a ok a, el agj a eke b'iri odad a ke b'eb'r sos em inj em a, kɔ ow ókm min el em. -L'ubmn nawre ow ibnm, etj eke -li b'obr gbre a -li bi digj el ec'omn a -l'elu es. ¹⁴ Wus a eke mirj nonɔ anj af ke egb a ok af a, el agj a eke b'iri odad a ke b'eb'r wus na ec'owr anj ec'ermij a, b'ol ob ɔny lel eb ij owi ab es a. Ów amua na b'onj awj el es, etj -li kokmn ów amamn. ¹⁵ Wus mamn a el agj eke b'iri odad a ke b'eb'ew es el ec'erm tasi ab em a; -li b'ij nenyembri nyam etj -li bi kok ów amamn.»

Kenie e nyandre em ec'odad eke Jesu dad

Mark 4.21-25

¹⁶ Emeny Jesu dad nyandre em ec'odad na nine: «Egɔn ígɔm kenie uburm es lofu ew, oglog kofa ew. Kɔ b'igɔ kenie a, ke ítm es ob es itm ob af, yec'etj ke agj eke b'ok akj a ám ekn usuayl a. † ¹⁷ Low eke lol es agj éknm a, -li b'ow -l'ekn; etj low eke agj úwm any a, -li b'ow -l'uw any ke -l'iri yeji. ¹⁸ Na sosiem, ewr erm elel eke am iririr ab em! Anke egɔn ek'iri odad a ke ucu ɔny es a, Nyam b'ow obn'n; kɔ egɔn ek'irim kaka a, tel a eke n'am tutr eke l'iri a yeji, wel b'ow ɔny oc'r es erm af.»

Jesu lis lele lisijimel ab

Matie 12.46-50; Mark 3.31-35

¹⁹ Jesu lis lele lisijimel ab ow ok yogj a eke Jesu anj a, kɔ -l'ɔtum eke -li k'im bake -li titm ow bieku a sosiem. ²⁰ Etj agj a ek'anj yogj a am dad Jesu ese: «Kin esj lele esj jimel ab ek'ow inym es gbenj. -N'am erur eke -li k'ekn'ɔ.» ²¹ Kɔ Jesu dad agj a fej nine: «Em lis lele em lisijimel ab a el agj a eke am iri Nyam ec'odad ke am elum a.»

Jesu adar lidgbegb

Matie 8.23-27; Mark 4.35-41

²² Legj nyam Jesu lele in e jam esel ab ab ok mijetj nyam em etj li dad wel nine: «S'úbr mij lekpl na e jam a!» † Etj -l'ok letj ab em -n'aam. ²³ Eke -n'am ɔr mij -n'im a, Jesu am eru memn. Kpru em lidgbegb ligbel nyam igb mij lekpl ab af, etj mij am ok el letj em toj batj ow am iy, etj jam esel a anj ermij em. ²⁴ -N'im -n'am uwr Jesu etj -n'am ɔg -li dad -l'ese: «Egɔn gbél, egɔn gbél, s'am uw!» Jesu ufɔm es etj dad lidgbegb a lele mra

† **8:10** Esayi 6.9-10. Septant em ec'odad eke wel oc. † **8:16** Bèbmn Matie 5.15; Luk 11.33. † **8:22** Mij lekpla el Galile e mij lekpl. Etj agj a ek'ir mij lekpl na e jam a elm Jwifel.

enyembri a abu, † etj kpekɛɛ mebl a ek'am ok'r a eɔɛ es. ⁴⁵ Jesu ibrm nine: «Kɔ bwo itɛɛn'm abu ee?» Etj el feɛɛ -n'am dad eke el eknm. Kɔ Pier dad nine: «Low yegm agɛ es, kɔ eknm bieku na ek'iwr did elul'ɛ am am atr'ɛ sel ab ee?» ⁴⁶ Kɔ Jesu dad nine: «Nawre tasi, eɛɛ ekɛɛ piy etj itɛɛn'm abu, aɛke m'ekɛ eke leɛ nyam ey okm em em.» ⁴⁷ Yɔw a b'ekɛ eke low a loɛm es a, sos ufɛɛ em l'ow l'ey Jesu ec'akr af a, etj li dad agɛ a feɛɛ ec'any af low a sosiem eke l'itɛɛɛɛn ow abu, ke kpekɛɛ l'ewl a. ⁴⁸ Etj Jesu dad yɔw a nine: «Em jɔw, ɛ ec'omɛn a ewlm'ɛ! † Im erm es ey em.»

⁴⁹ Jesu odad anɛɛ nenyɛm am dad, etj wel erm eɛɛɛ nyam anɛɛ Jayirus ogɛ a ow. N'am dad ow l'esɛ: «Ejɔɛɛ uw! K'ijr low yegm agɛ es gbɛɛ ɔfr ɔfr.»

⁵⁰ Eke Jesu b'iri ebɛn a, li dad Jayirus nine: «K'uru ɛɛɛɛɛ, kɔ ɔny omɛn ɔny cɔcɔ cɛ; li b'ow l'igb.»

⁵¹ Eke n'im l'ey gbugɛ a, n'omɛn eɛɛɛ kaka abusu eke k'ey akɛ a in ab, ek'ow elm Pier, Jan, Jak, lele iy es a lele iy lis ab cɛ. ⁵² Agɛ a feɛɛ am ikɛɛ ɔɛɛ ok sabu ermni iy a sosiem. Kɔ Jesu dad el nine: «K'ikɛɛɛ ɔɛɛ! Dedyɔwli a l'uwm kɔ memɛn n'am ɛru.» ⁵³ Kɔ eke Jesu dad ebɛn a, -n'am kokɛ ow miyɛɛ aɛke -l'uw any eke dedyɔwli a uw. ⁵⁴ Kɔ Jesu im ucu iy a abu ɔny etj dad lebl tuɔtuɔ em nine: «Dedyɔwli, igb wus!» ⁵⁵ Dedyɔwli a ewl anɛɛ owɛ etj kpekɛɛ igb wus. Etj Jesu dad el nine: «ɔɛɛ in ob l'ij.» ⁵⁶ Iy es a lele iy lis ab ab low iti any, kɔ Jesu eɛɛɛɛ el eke -li ki dadmɛn low a ek'ey a -l'okmɛn eɛɛɛ kaka.

9

Jesu erm in e jam esel lew yony a Matie 10.5-15; Mark 6.7-13

¹ Lɛɛɛ nyam Jesu as in e jam esel lew yony a luku, etj n'ɔɛɛ wel abusu lele leɛ ab eke -li k'ogɛɛ abɛɛ ɛɛɛɛ feɛɛ ke -l'ewlm ɔl esel. ² Etj l'erm wel eke -li k'im -li dad Nyam e gbɛɛɛɛɛɛ usu a ec'odad, ke -l'ewlm ɔlu. ³ N'omɛn wel ɔw nine: «K'ɔɛɛ usu im ec'ob kaka k'onymɛn ab: kpama, ekpr, ob ij, os yeɛɛ. Ke ɔny em ec'ɛɛɛ kaka k'omɛn mob sus em ejeci akrm af. ⁴ Usu feɛɛ eke wel b'ow eb ɔny a, anɛɛ gbugɛ a cɛ toɛɛ bake ɛɛɛɛɛɛɛ yɔɛɛ a. ⁵ Usu feɛɛ eke agɛ k'ow eɛɛɛɛ ebm ɔny a, ɛɛɛɛɛɛɛ el ec'eb ab em, ke cɛɛɛ ɔny ec'akr seɛ a okr el es. † Na b'ow ij el e nuɛɛ af e danɛɛ Nyam ec'any af.»

⁶ Jam esel a im etj am ec baɛɛ baɛɛ feɛɛ dad Amani Mamɛn a ec'odad, etj usu a feɛɛ -n'am ewlm ɔlu.

Erɔd ec'ermij owi

Matie 14.1-12; Mark 6.14-29

⁷ Lɛɛɛ ab em a, Erɔd Antipas ek'el Galile wus af ec'es ew es a iri wel am dad ɔw a ek'am ey a ec'amani. Etj l'uwm elɛ eke li ki dadɛ any, aɛke agɛ beb am dad esɛ Jan mij ok nuɛɛ es ek'in uw a, in igb luw em. ⁸ Agɛ oglog am dad eke ow'n b'ow in el kokoba ɔb es Eli anake in ewl in ow a. Etj beb am dad eke ow'n b'ow in el godo godɛ e kokoba ɔb esel a e nyam anake in igb luw em a. ⁹ Kɔ Erɔd am tutɛɛ ow dad esɛ: «Kɔ m'ubr Jan nuɛɛ; etj bogɛ ec'ɛɛɛ anake m'am iri in e lis ec'ow ab ee?» Etj n'am ɔl eke li k'ekɛɛ Jesu.

† 8:44 Ekɛɛ Matie 9.20 eci akr otar a. † 8:48 ɛ ec'omɛn a ewlm'ɛɛɛɛɛɛ na Grek em, wel ɔtu ek'itɛɛɛn ejec'em dad esɛ ɛ ec'omɛn a eb sog'ɛ. † 9:5 cɛɛɛ ɔny ec'akr seɛɛ okr es:Ekɛɛ Matie 10.14 ec'akr otar a.

Jesu iyr agñ ek'afñ fandi yen es lok

Matie 14.13-21; Mark 6.30-44; Jan 6.1-14

¹⁰ Eke erm esel a ewl meny ow a, -n'am dad Jesu ów a feñ eke -li kokr a e low. Eññ Jesu ot el ab im baññ nyam eke wel b'esñ Betsayida e saw eke -li k'annñ el sony. ¹¹ Kó eke -l'okr yogñ a, agñ ñoño gbél uw any eññ am us'r jam im. Jesu eb el eññ am dad el Nyam e gbrenñgi usu a e low eññ n'am ewlm ólu a ek'am ibrm eke k'ewl a.

¹² Eke leññ am ew es a, jam esel lew yony a ow eññ Jesu eññ dad'r niné: «Eññ gbél, òk bieku ab es im baññ baññ lele sikpukpu em ab yec'eññ ke -n'eññ ob ij lele es eru usu ab, anke anja eke s'annñ a el usu saw em.» ¹³ Kó li dad wel niné: «Óny obi, òññ el ob -l'ij!» Eññ jam esel a ódu eb niné: «Futufutu yen lele òcn yony ab ce s'onym ab. Kó erur eke si k'im s'ól ob ij ebm agñ ñoño na ee?» ¹⁴ (Agñ eññ ek'annñ el em yogñ a ótu ek'ij agñ fandi yen). Jesu dad in e jam esel niné: «Dadr el -l'ok es eku eku em ek'ótu eke k'ij agñ ekn yony lele lew lew ab.» ¹⁵ Jam esel a elum eññ òññ el -l'ok es eben. ¹⁶ Jesu oc futufutu yen a lele òcn yony ab ab igbl any ogñ afr; eññ elu Nyam bia. Li bubr em n'ónñ in jam esel a, eññ -li cec -n'ónñ bieku a. ¹⁷ Agñ a feññ ij ob a lok iy, eññ emeny ow wal es. Eññ jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku, eññ ow iy mulu lew yony. †

Pier dad eke Jesu in el Mesi. Jesu am ewar in e luw lele in e luw em anñ igb ab

Matie 16.13-28; Mark 8.27-9.1

¹⁸ Leññ nyam, Jesu ocr sos es im Nyam ñoññ em; jam esel a yeji im in ab. N'am ibrm wel l'ese: «Kó ayaf agñ a bi dadr em e lís ee?» ¹⁹ -L'ódu -l'eb -li dad niné: «Agñ beb bi dad eke ñ Jan mij ok nunñ es. Agñ oglog b'esé ñ Eli. Eññ beb bi dad ese ñ godo godo e kokoba òb esel ab em e nyam eke in igb luw em.» ²⁰ Eke -li dadr eben a, Jesu ibrm el niné: «Eññ kó óny obi óny obi a ayaf b'ocar'm ee?» Eññ Pier ódu eb dad niné: «Íj el Nyam e Mesi!»

²¹ Eke Pier dad eben a, Jesu ijl el neny kponñ kponñ niné: «Kì dadr low na k'okr eññ kaka.» ²² Eññ emeny li dad niné: «Ow it ek'eññ ec'Iy k'ij gbre ñoño, ke agñ ekpekp, egb waw esel egbél, lele ol e low yegm esel ab igñ elu'l es, óññ wel ibi'r ke seññ nyahan l'igb agñ ek'uw ab em.»

²³ Eññ li dad agñ a feññ niné: «Ek'eññ nyam am erur eke k'us'm jam a, ow it ke li kí tutrm in e lís owi, ke seññ feññ l'ábu in obi ec'olikhñ a, † ke l'ús'm jam. ²⁴ Tasi em a, eññ yec'eke b'ow erur eke ki dogññ in e sel a b'ow irmn. Gbeko eññ yec'eke b'ow irmn in e sel a b'ow eññ. ²⁵ Eke eññ nyam óny was ec'ob a feññ eññ l'irmn in e sel a, ke bla ow b'ow eel il ab ee? ²⁶ Ek'eññ és b'ony em sosiem lele em ec'odad ab ec'a, eben eññ ec'Iy yeji és b'ow óny in e lís, leññ eke li b'ow l'ow in ec'anygbél em a, anygbél ek'el Es lele afr erm esel lala ab eci. ²⁷ Low nawre m'am dad óny: agñ a eke anñ anja a e beb b'ow ekn Nyam ec'es ew a gbunñ ke -l'uw.»

Jesu itññ sos

Matie 17.1-8; Mark 9.2-8

²⁸ Eke ow ij seññ niwn eke li dad odad na a, Jesu uyu lafeny nyam af, in lele Pier, Jan lele Jak ab eke li ki ñoññ Nyam. ²⁹ Eke n'am ñoññ Nyam a, in ec'any a itññ eññ in e mob sus em a yeji ufu tonñ am jeññ. ³⁰⁻³¹ Kpekñ agñ yony ok ókm am dad ów Jesu ab: ow el Mois lele Eli ab eke anñ Nyam

† 9:17 Bèbmn 2 Eb Ebu 4.42-44. † 9:23 L'ábu in obi ec'olikhñ: Ekn Matie 10.38 eci akr otar a.

ec'usuayl ek'am jejn ab em okm sos okm. -N'am dad elee eke Jesu b'ow uw Jerusalem, ke ow em in e juma b'ow iy neny a. ³² Low na ek'am ey a, Pier lele lawlel ab ab memn ibi. Eke any b'ok el es a, -l'ekn Jesu ek'any Nyam ec'usuayl ab em lele agn yony eke inym es ab. † ³³ Eke agn a k'elu Jesu es im a, Pier dad'r nine: «Egn gbel, ow akpl eke si k'any aja! S'us nuh ign usu nyahan: η e nyam, Mois e nyam lele Eli e nyam ab.» (Odad ce ek'ey'r nenym ke li dad.)

³⁴ Eke n'am dad odad eben a, kpekη jru ey etη ubur el feη es. Eke -l'ekan jru na ow am ubur el es a, jam esel a erηn am ony. ³⁵ Etη lebl nyam any jru ab em am ikη dad ese: «Egn na el em ec'Iy eke mi sosum m'oc. Irir in e low!» † ³⁶ Eke lebl a ikη dad odad na bake ok es a, jam esel a ekn Jesu sony coco eke inym es. Low na eke jam esel a iri ke ekn a, legη ab em a -li dadm -l'okm egn kaka.

Jesu ewlm iy nyam ek'abη ηuj b'ijr gbre

Matie 17.14-18; Mark 9.14-27

³⁷ Eke legη eny a, Jesu lele in e jam esel ab ab any lafeny ab af us es etη agn nono ow am obr'r. ³⁸ Bieku ab em yogη, egn nyam am elu lebl og dad ese: «Low yegm agn es, m'am ηonη, is any ler em ec'iy na, l'el em ec'iy ign ekpobi! ³⁹ Abη ηuj a b'ey'r em a ke n'am og, ow am ony ufη'n lec em ke sar am ifl'l neny. Ow b'ijr'r gbre tonη bake sos kkn'n es gbuη ke ow elu'l es. ⁴⁰ Mi dad η e jam esel a ow ek'ogn abη ikη na, ko -l'otum.»

⁴¹ Eke ign a dad eben a, Jesu igbl lebl ogn dad agn a feη nine: «Wew! Ony eel agn enuj eke omn anm em tasi! Emeny segη abi m'it eke mi k'any ony ab ee? Etη emeny sakp abi ow it eke mi k'egn low na m'eb ee?» Etη ca li dad iy es a nine: «Oη η ec'iy a ow aja!» ⁴² Eke iy a am ow titm'n a, abη a ony elu'l wus etη am ony ufη'n lec em. Ko Jesu dad odad lebl tuotuo em ogn abη ηuj a, ewlm iy a, etη l'oc n'on ow es. ⁴³ Low na ek'ey eben a, ow iti agn a feη any, Nyam ec'abusu ligbel na ek'ey okm a sosiem.

Emeny Jesu am ewar in e luw lele in e luw em any igb ab

Matie 17.22-23; Mark 9.30-32

Ek'egn egn low am iti any Jesu e low na eke kok a sosiem a, li dad in e jam esel a nine: ⁴⁴ «Low na eke ca m'am ow mi dad ony a, ucun onyn es: wel b'ow ony egn ec'Iy elu agn abu em.» ⁴⁵ Ko -l'irim odad a okm el es sos em, anke Nyam lol odad na e nyandε ab es yec'etη ke -li k'uwmn any; etη emeny -n'am uru eke -li k'ibrm Jesu low na ec'akr otar a.

Egn ligbel ec'el owi

Matie 18.1-5; Mark 9.33-37

⁴⁶ Sica jam esel a am atar ow es eke k'uw el em ec'egn eke k'el el ec'anymu ab any. ⁴⁷ Ko Jesu uw el e tutr ab any. L'esη iyli nyam ow inym'n es saw, ⁴⁸ etη li dad in e jam esel a nine: «Egn ek'eb iyli na em sosiem a, ke em anake l'eb'm a; etη egn ek'eb'm a, eb egn a ek'erm im a yeji. Tasi em a, egn ek'el ony em e likekli a, in ana l'agb l'akm ony a.»

Egn ek'elm ony eci ifnu a el ony ec'egn

Mark 9.38-40

⁴⁹ Eke Jesu dad eben a, Jan odu eb dad nine: «Egn gbel, s'ekn egn nyam eke oc η e nin a am kokr juma ognη abη enuj. S'edηn in, eke l'elm ey

ec'egh a sosisem.» ⁵⁰ Etn Jesu dad nine: «Egh k'edhn in, anke egh eke ifnm ony a el ony eci.»

Samari wus af e banj nyam eghm ebm Jesu

⁵¹ Eke segh a eke Jesu k'uyu afr a ow titm a, ca li bebm tasi eke li k'im Jerusalem. ⁵² L'erm agh ikh'n anym. Eke ermu a us ejagb a, -n'im -l'ok Samari eyh e banj nyam eke -li ki bebm ow e lis e low. ⁵³ Ko eb eyh a erurm eke k'eb'r anke -l'erurmn eke Jwifel k'ecr el ogn a eci im Jerusalem. ⁵⁴ Eke jam esel Jak lele Jan ab b'ekn eben a, -li dad nine: «Egh gbél, ko erur eke si k'oh al angh afr ow etul el ee?» † ⁵⁵ Jesu ewl meny ler el etj enym el abr lebl tuotuo em. † ⁵⁶ Etn -n'im banj ejeci.

Aggh ek'erur eke k'us Jesu jam

Matie 8.19-22

⁵⁷ Eke -n'annh ejagb -n'aam a, egh nyam dad Jesu nine: «M'ow m'us'gh jam usu fejh eke b'ow im a.» ⁵⁸ Jesu dad'r nine: «Ekré b'ony el ec'omu wus em eke b'eru em, or yeji b'ony el e mel; ko egh ec'Iy onym usu nuh nyam ek'otu eke k'eru es eb sel.»

⁵⁹ Emeny li dad egh ejeci nyam nine: «Üs'm jam.» Ko egh a dad'r nine: «Egh gbél, oh'm abusu m'im m'oc em es es gbuñ ke m'ow.» † ⁶⁰ Ko Jesu dad'r nine: «Yèb aggh ek'uw abh em a ot el ec'agh ek'uw ab es; ko h, im dad Nyam e gbrenghbi usu a ec'odad.»

⁶¹ Emeny egh ejeci nyam dad'r nine: «Egh gbél, m'ow m'us'gh jam; gbeko yèb m'im m'ibrm em e gbugh ec'agh a abusu gbuñ ke m'ow.» ⁶² Ko in yeji Jesu dad'r nine: «Egh eke b'agbr wus, ke b'edh meny a, akplm Nyam e gbrenghbi usu a eci.»

10

Jesu am erm jam esel ejeci ekh nyahan lele lew yony ab

Matie 9.37-38; 10.7-16; Mark 6.8-11

¹ Eke na b'ec a, Es Kotoko Jesu sosum jam esel ejeci ekh nyahan lele lew yony ab † ot. L'erm wel yony yony wel ikh anym im eb eb em lele susu susu ek'in obi yeji li b'ow n'im a. ² Etn li dad wel nine: «Egh ub a ufu es noko, kok juma kok esel enym. Ow sosisem, ibrmn egh ogm es a, ke l'erm juma kok esel noko im in ec'egb ub ab em. ³ Ìmn ghj! M'am erm ony ese mecob ey af sibotimbo ec'arañh. ⁴ K'ocr os, ekpr, lele cokrukpo ab. Eke aamn a, k'irmnin legh ejagb af k'eshnin egh. ⁵ Gbugh nyam eke b'ow im okr a, ikh anym dadr esre: “Ke Nyam ec'erm es ey a ánh gbugh na ec'agh ab ab!” ⁶ Eke yogh egh nyam angh ek'erur Nyam ec'erm es ey a, ke ony ec'erm es ey a b'ow angh in ab. Eke egh nene anm a, erm es ey a b'ow ewl angh ony ab. ⁷ Ành gbugh yogh ijr ob, ke égh yec'eke wel b'ow oh ony a, anke juma kok es it eke k'ony in e labm sog. † K'ècr gbugh gbugh. ⁸ Eke b'eyr eb nyam em etj -l'eb ony a, ijr ob yec'eke -li b'ow -n'oh ony a. ⁹ Èwlmn ólu ek'ann eb ab em a, ke dádr eb eyh a esre: “Nyam e gbrenghbi usu a ow titm ony.” ¹⁰ Ko eke b'eyr eb nyam em etj -l'eghm -l'ebm ony a,

† **9:54** Luk eci silel esig oglog em a wel b'igh af dad ese *Eli ec'ab af?* Bèbm 2 Èb Ebu 1.10-12.

† **9:55** Luk eci silel esig oglog b'igh af ese *“Uwmn abh yec'ek'oh ony low na am dadr ab any, anke egh ec' Iy owm eke k'ibi agh, ko ke l'eb agh l'elu es.”* † **9:59** Èkn Matie 8.21 ec'akr otar a. † **10:1** ekh nyahan lele lew yony ab: Luk eci silel esig oglog em a ekh nyahan lele lew ab. † **10:7** Èkn 1 Korent 9.14; 1 Timote 5.18.

ècr eb ab em, ke dádr esre: ¹¹ “S’am cic ony ec’eb ab em ec’akr sec a s’ók ony es. † Gbèkò ùwr low na any: Nyam e gbrenḡbi usu a ow titm ony.”
¹² M’am dad ony: jej ok e lèḡḡ a, Sodòm † e low ḡḡḡ a eke Nyam ki kok a b’ow oḡḡ tel akm eb na ec’a.»

Sɛb ek'erurm eke k'ub Jesu nawre

Matie 11.20-24

¹³ «Korasin ec’agḡ, gbre él ony eci! Betsayida ec’agḡ, † gbre él ony eci! Anke sakrowa a eke wèl kok ony oḡḡ a, blel ow el Tír lele Sidon ab wèl kok ana, ke blel -l’ew soriḡ e sos, -li kpakp milakḡ, -l’ok fandi† erm em itḡḡ eci ow yéḡm eke -l’erur eke -li k’itḡḡ erm em. ¹⁴ Na sosisem jej ok e lèḡḡ a, Tír lele Sidon ab e low ḡḡḡ eke Nyam ki kok a b’ow oḡḡ akm ony ec’a.
¹⁵ Etḡ ḡ Kapernayum, am tutr eke any ij em b’ow agb toḡ bake ím titm afr ee? Nḡḡ, b’ow is es toḡ bake iḡḡ ḡḡnes baḡḡ.»†

¹⁶ Etḡ emeny li dad jam esel a ninè: «Eḡḡ eke b’iri ony e low a, iri em e low. Eḡḡ eke ebm ony a, ebm im; etḡ eḡḡ eke ebm im a, ebm eḡḡ a ek’erm im a.»

Jam esel agḡ ekḡ nyahan lew yony a eke Jesu erm a ewl ow

¹⁷ Agḡ ekḡ nyahan lele lew yony ab ab eke wèl erm a ewl meny ow sos em iḡḡ em etḡ am dad esè: «Eḡḡ gbèl, eke s’im a, abḡ eḡḡḡ yeḡi elum ey ḡ e nin em!» ¹⁸ Jesu odu eb dad el ninè: «M’èkn Satan ek’anḡ afr ey wus esè nyam eke b’èḡḡ af. ¹⁹ Kín, m’oḡ ony abusu eke k’aan es morḡḡḡ lele siboban ab af, ke ákmn ifnu ec’abusu fèḡ es; etḡ ob kaka k’ow kokm ony. ²⁰ Èben yeḡi sos em k’iḡḡ ony eke abḡ eḡḡ elum ony a sosisem. Kò sos em iḡḡ ony eke afr wèl non ony ec’en a sosisem.» †

Jesu anḡ sos em iḡḡ em

Matie 11.25-27; 13.16-17

²¹ Wanci ab af cè, Abḡ Lala oḡ Jesu sos em am iḡḡ toḡ batḡ li dad ninè: «Èm Ès, ḡ ek’el afr lele wus ab ec’Ès Kòtòkò a, m’am elu’ḡ bia, ów a ek’ot lól es, esewru lele nuḡ em ony esel ab ec’any af, ke yeḡm etuey uw any a eci. Èè! Èm Ès, erur ek’ow k’el èben. ²² Èm Ès ocr in sosi elul’m abu em. Eḡḡ kaka uwm Iy ab any eke ow elm Ès sony coco cè, etḡ eḡḡ kaka uwm Ès any eke ow elm Iy a sony coco cè lele agḡ eke Iy a erur eke k’elu okm yeḡm’n ab ab.»

²³ Ca Jesu ewl sos meny etḡ am dad in e jam esel a sony cè esè: «Na eke ekan a, ehe el ony ec’ḡḡ! ²⁴ Kò m’am dad ony, godò godò e kokoba oḡ esel nono lele èb ebu nono ab erur eke k’èkn low na ek’am ekan a, kò -l’èknm, iri low na ek’am irir a, kò -l’irim.» †

Samari iy mamn

²⁵ Ca ol e low any uw es nyam odu odad eb etḡ ibrm Jesu ebm èkn em ninè: «Low yeḡm agḡ es, kò ayaf mi ki kokr ke m’èḡḡ sel ek’onym uwr ee?» ²⁶ Jesu dad’r ninè: «Kò bla lowi wèl non ol ab em ee? Etḡ eke b’awl a, ayaf b’irir ee?» ²⁷ Li dad ow ninè: «B’ow erur Asḡ Kòtòkò ḡ e Nyam ḡ eci erm fèḡ em, ḡ ec’abḡ fèḡ em, ḡ e lèc fèḡ em, lele ḡ e tutr pupukpaḡ ab;

† **10:11** Èkn Matie 10.14 ec’akr otar a. † **10:12** Èkn Nuḡ Oḡ 19.24-28; Jud 7. † **10:13** Korasin lele Betsayida ab el eb yony ek’anḡ Kapernayum saw. *Tír lele Sidon ab*: èkn Matie 11.21 ec’akr otar a. † **10:13** *fandi*:èkn Jeremi 6.26; Jonas 3.5-8. † **10:15** Èkn Matie 11.23 ec’akr otar a. † **10:20** Èkn Es Èkn 20.11-15. † **10:24** Èkn 1 Pier 1.10-12.

ke éruur egn̄ kaka feñ̄ ese ñ obi af.»† 28 Etn̄ Jesu egn̄ nine: «Ow anake dad a. Kòk eβen ce ke b'ow eñ̄ sel ek'onym uwr.» †

29 Kò eke ol e low any uw es a erur eke in e low k'ij low a, li dad Jesu nine: «Kò bwo el egn̄ ejec'ab ee?» 30 Jesu odu eb dad'r nine: «Egn̄ nyam igb̄ Jerusalem am us nuñ es im Jeriko ban̄ etñ̄ l'ey elu abu em. Wel or'r, eb'r mob etñ̄ wel digñ̄ elu'l es im. Etn̄ n'anñ̄ luw lele owr anñ̄ ab ec'arañ̄. 31 Egb̄ waw es nyam eb ejagb̄ a aam. Eke li b'uyum ow ab a, l'aru l'egb̄ ow es n'im. 32 Leviel em ec'egñ̄ nyam ek'eb ejagb̄ a am ow a, ekn̄'n, etñ̄ in yeji l'aru l'egb̄ ow es n'im. 33 Kò Samari iy nyam ek'aam usu a, im ok yogñ̄. Eke li b'ekn̄ ow a, ow e low ony'n soñ̄. 34 L'eri n'im li titm ow, l'oc mar li yoyog ow abi ab es, l'ok mun em † etñ̄ n'awñ̄ ow abi ab es. L'oc ow in e gban̄ko ab af, l'oc n'im ow etu eb usu. 35 Eke legñ̄ eny a, l'oc os yony † n'on̄ etu eb usu a ec'es ew es a, etñ̄ li dad ow nine: “Kòk egn̄ na sekp̄ senyn senyn. Ek'os a obn̄ a, em e meny ewl ow em a, m'ow mi soğ'ñ̄ feñ̄.” » 36 Etn̄ Jesu ibrm'n nine: «Kò agñ̄ nyahan amua em a, bwo el egn̄ eke elu a or eb mob a e lawl ee?» 37 Etn̄ ol e low any uw es a nine: «Egn̄ a ek'ikñ̄'n soñ̄ a anake el lawl a.» Etn̄ Jesu dad'r nine: «Ìm ke ñ yeji kók eβen.»

Jesu im am ekn̄ Mart lele Mari ab

38 Eke Jesu lele in e jam esel ab ab us ejagb̄ aam a, -n'im -l'ok ban̄ nyam. Yogñ̄ yow nyam eke wel b'esñ̄ Mart eb Jesu in e gbugñ̄ a. 39 N'on̄ lisijow nyam eke wel b'esñ̄ Mari, † ke ow sig es Es Kòtòkò e saw am iri ow ec'odad a. 40 Mart eke akñ̄ e juma kok afñ̄ es a ow eñ̄ Jesu etñ̄ dad nine: «Egn̄ gb̄el, kò ow ám kokm'ñ̄ low kaka sos em eke em lisijow elu'm es em soñ̄y m'am kok akñ̄ e juma na ab ee? Dàd'r ke l'ów l'elum im abu.» 41 Es Kòtòkò dad'r nine: «Mart, Mart, am ebr ermij lul es ów n̄on̄ eci, 42 kò low nyam soñ̄y coco ce akpl: Mari sosum yec'a eke akpl a oc, etñ̄ egn̄ k'otum ebn̄'n abu em.»

11

Jesu am yegm̄ jam esel a Nyam ñoñ̄

Matie 6.9-13; 7.7-11

1 Legñ̄ nyam Jesu im usu nyam am ñoñ̄ Nyam. Eke ni ñoñ̄ Nyam bake ow uwr a, in e jam esel ab em ec'egñ̄ nyam ibrm'n nine: «Egn̄ gb̄el, yegm̄ ey elel eke si ki ñoñ̄an Nyam, ese elel eke Jan mij ok nuñ es yegm̄ in e jam esel ab af.» 2 Jesu dad el nine: «Eke b'ow ñoñ̄an Nyam a, ke dàdr esre: Es, ke ñ e nin lala a óny elum, ke ñ ec'es ew a ów.

3 On̄ ey legñ̄ legñ̄ ec'ob ij ek'it a.

4 Àp ey e sikpl, eke ey yeji si b'ap agñ̄ eke bi kok ey low ñun a.

Ki yeb̄ ey si k'ey ebn̄ owi em.»

5 Emeny Jesu dad el nine: «S'óc low nyam s'ebmn̄: ony em ec'egñ̄ nyam im ñijim em eñ̄ lawl nyam etñ̄ am ibrm'n ese: “Em lawl, àbn̄m'm futufutu nyahan. 6 Em lawl nyam ek'ec aam usu a ow em ogñ̄ a, etñ̄ m'onym ob kaka eke mi k'on̄'n l'ij.” 7 Etn̄ lawl a ek'anñ̄ akñ̄ a dad'r nine: “K'ijr'm gb̄re! M'abl èl ñ. Em lele em ec'ey ab s'eru es ñ. Mi k'otum m'igbm̄ m'owm'ñ̄

† 10:27 Ol Òkn̄ 6.5; Ob Ap 19.18. † 10:28 Bèbn̄ Ob Ap 18.5. † 10:34 Mar lele mun ab el sekp̄ eke legñ̄ ab em a wel b'oc okr egn̄ eke ob kok a sel es. Bèbn̄ Esayi 1.6. † 10:35 os yony:os ek'ebm̄ segn̄ lew yony e sekp̄ kok e labm̄ soğ. † 10:39 Mart lele Mari ab: èkn̄ Jan 11.1; 12.1-3.

futufutu!” ⁸ Eke ow el lawl yeji, li k’ow l’igbm n’wom ow futufutu a eke ow ibrm a. Kɔ eke n’am at l’ibrm ow a, li b’ow l’igb n’wɔn ow ob fɛn a eke ow am ibrm’n a, ɛs eke k’onyim’n a sɔsiɛm. †

⁹ Eke ow el ɛben a, m’am dad wɔny: ibrmn ob eke erurir a, Nyam b’ow wɔn wɔny. Wɔl es, ɛtɛ Nyam b’ow wɔn wɔny ɛɛn’n. Iɔmn lisany abu, ɛtɛ Nyam b’ow fig wɔny. ¹⁰ Kɔ ɛɛn fɛn eke b’ibrm ob eke l’erur a, Nyam b’wɔn’n; ɛɛn fɛn eke b’ɔl ob eke l’erur a es a, Nyam b’wɔn n’ɛɛn; ɛtɛ Nyam bi fig ɛɛn fɛn eke b’icm’n lisany abu a. ¹¹ Wɔny ɛm aɲa, bwo ɛc’ɛɛn el iy ɛs eke jim b’ibrm’n futufutu, ke l’oc lebn n’wɔn ow ee? † Oglog jim b’ibrm’n wɔn, ke l’oc lorɔn n’wɔn ow ee? ¹² ɛmɛny ow b’ibrm’n ɛɛɔs mbue, ke l’oc bɔban n’wɔn ow ee? ¹³ Wɔny nana ek’eel aɛn ɛɛn a b’uwr ob amamn any wɔn wɔny ɛc’ey; ayaf Nyam ek’anɲ afr a k’ow kokm ow afɛm es ee? Aɛn eke am ibrm’n Abɲ Lala a, li b’ow n’wɔn wɛl.»

Jesu in wɔny aɛn ɛc’abɲ

Matie 12.22-30; Mark 3.22-27

¹⁴ Lɛɛn nyam, Jesu am ogɲ abɲ ɲɲɲ ek’anɲ igɲ nyam ɛm, ke ow wɔn’n l’el ɛbrm. Eke abɲ ɲɲɲ a ɛy wkm a, ɛbrm a am dad odad ɛtɛ aɲ a low am iti any. ¹⁵ Kɔ aɲ oglog am dad ɛsɛ: «Bɛlsebul ek’el abɲ ɛɲɲɲ ɛc’ɛs ɛw ɛs a anake b’wɔn’n abusu l’ogɲ abɲ ɛɲɲɲ amua a!»

¹⁶ Aɲ oglog erur eke k’ɛbm’n odad ebl ɛm. -N’am ibrm eke ow ki kok mɛny ɛwr yɛgm eke ow ɛc’abusu b’anɲ Nyam ogɲ ow. ¹⁷ Kɔ Jesu uw el ɛc’ow tɛtr ab any, ɛtɛ li dad wɛl nine: «Es ɛw fɛn eke in ɛc’agɲ a ubr ɛm a b’uɲ; ɛben nɛnyembri nyam akɲ ek’ubr ɛm a yeji b’uɲ. ¹⁸ Eke Satan ubr ɛm sakɲ wɔny, ke in ɛc’ɛs ɛw a wɔ eke k’anɲ ee? Wɔny bi dadr eke Bɛlsebul ɛc’abusu ɛm m’am ogɲ abɲ ɛɲɲɲ. ¹⁹ Eke ow el ɛben, ke wɔny aɛɲiyɛl ɛc’a eke b’ogɲ a, kɔ bwo b’wɔn el abusu ee? El obi -n’am yɛgm eke wɔnyimn low ij! ²⁰ Tasi ɛm a, Nyam ɛc’abusu ɛm anake m’am ogɲ abɲ ɛɲɲɲ a; ow am yɛgm eke Nyam ɛc’ɛs ɛw a ow wɔny ɛc’araɲɲ ɲ. †

²¹ Eke lɛc ɛs nyam ok ar mob sos am wɔ in e gbugɲ a, in ɛc’ob wɔny fɛn b’anɲ tɲɲ. ²² Kɔ eke lɛc ɛs ɛjeci nyam ow ɛɲɲɲ ɛtɛ akm’n es a, ow b’eb’r ar mob a eke n’am wɔmn a, ke ow eci mob eke l’eb a, li cɛc n’wɔn aɲ. ²³ ɛɛn ek’anm ɛm ab a, el ɛm ɛc’ifnu; ɛtɛ ɛɛn eke ɛluam im abu s’asm Nyam ɛc’ey luku a, am wɔmun el es.»

Abɲ ɲɲɲ ek’ɛy wkm ɛɛn ɛm a wɔ eke ɛwl ow

Matie 12.43-45

²⁴ ɛmɛny Jesu dad nine: «Ek’abɲ ɲɲɲ nyam anɲ ɛɛn ɛm ɛy wkm a, li b’anɲ usu wɛwɛ n’am rereb usu a, n’am wɔ usu eke li k’ir. Eke sica n’ɛɲnm a, ke n’am dad in ɛm l’ɛsɛ: “Mi b’ow m’ɛwl m’im m’ɛy ɛm ɛc’akɲ a eke m’anɲ m’ɛy wkm a.” ²⁵ Eke li b’ɛwl mɛny l’ow a, li b’ɛkn eke wɛl apl akɲ ab es ayl, wɛl nyinyimn ow akpl. ²⁶ Sica li b’ɛwl n’im l’ɛsɲ lawlɛl abɲ ɛɲɲɲ lɔbɲ ek’uɲ akm’n, -li b’okr af -l’ir wogɲ. Ow e jam a, abɲ amua b’ijr ɛɛn na gbre akm krekrɛ ɛc’a.»

Ehe tasi

† **11:8** Kɔ eke n’am at l’ibrm... a sɔsiɛm:odad na Grek ɛm, wɛl wɔ ek’itɲɲ ɛjec’ɛm dad ɛsɛ Kɔ li b’ow l’igb n’wɔn ow ob fɛn eke ow am ibrm’n a, aɲke ow am at l’ibrm’n. † **11:11** Luk eci silɛl ɛsig oglog ɛm a, wɛl ɛɲnm: ke jim b’ibrm’n futufutu, ke l’oc lebn n’wɔn ow ee? ɛkn Matie 7.9. † **11:20** Jesu fifn Satan ɛc’ɛs ɛw ab es. ɛkn Luk 10.18.

²⁷ Eke Jesu dad odad na eβen ok es a, yow nyam anη bieku ab em odu odad eb dad nine: «Ehe el yow na eke ew'η ke oη'η meny a eci!» ²⁸ Eηη Jesu dad nine: «Nawre, ko ehe tasi el agη a ek'am iri Nyam ec'odad ke am elum a eci!»

Farisiel am ibrm eke Jesu ki kok meny ewr nyam

Matie 12.38-42

²⁹ Eke agη a am ow Jesu oηη egbekl em a, li dad wel nine: «Yefenyina ec'agη eηηη amua am ibrm meny ewr, ko wel k'ow kokm meny ewr kaka oom el, eke ow elm Jonas ec'a ce. ³⁰ Tasi em a, ese elel eke Jonas el Ninif baηη eηη e meny ewr ab af a, † eβen ce eηη ec'ly yeηi b'ow el yefenyina ec'agη a e meny ewr. ³¹ Jey ok e leηη a, Seba ec'es ew lis a b'ow igb inym es yefenyina ec'agη a ec'any af, eηη b'ow ob el low, anke n'anη usu kpekpe l'ow yec'etη ke l'iri Salomo e sewr e sodad a. † Eηη kin, eηη anη ek'agb akm Salomo! ³² Jey ok e leηη a, Ninif baηη eηη b'ow igb yefenyina ec'agη a ec'any af eηη b'ow ob el low, anke eke -l'irir Jonas eci Nyam odad a, -l'itηη erm em. Eηη kin, eηη anη ek'agb akm Jonas!»

Kenie e nyandre

Matie 5.15; 6.22-23

³³ «Eηη igηηm kenie itam es ob ew, ko wel b'igη kenie a, ob gege af wel b'itm es yec'etη ke agη eke b'ok akη a ekn usuayl. ³⁴ η ec'anyamn a el η e sos megl a e kenie: ek'anyamn akpl'η a, η e sos megl a feη anη usuayl em; ko ek'anyamn akplm'η a, ke η e sos megl a yeηi anη ncebn em η. ³⁵ Na sosome a, ew erm ke usuayl ek'anη'η em a k'elm ncebn. ³⁶ Eke η e sos megl ikpr kaka anm ncebn em, eηη feη anη usuayl em a, sos a nimum b'ow anη usuayl em, ese elel eke kenie bi jeηn in ec'usuayl mamn ok'η af ab af.»

Jesu am cicr Farisiel lele ol e low yegm esel ab

Matie 23.1-36; Mark 12.38-40

³⁷ Eke Jesu dad odad bake ow uwr a, Farisi nyam esη'n ob ij. Jesu eηη eηη im ey akη a sig es ob ij usu a in ab. ³⁸ Gbuη ke -l'ij ob a, Jesu yogm sabu ese elel eke el ec'ol a dad ab af; low na iti Farisi a any. ³⁹ Ko Es Kotoko uw in ec'ow tutr ab any eηη dad'r nine: «Kin elel eke ony Farisiel anηηin: ony, b'etηη mij kpok lele nagben ab eci jam jam ab es; ko ony e lokm a, ow eηη b'iy em: b'erurir ob ony toη el ony mil, eηη bi kokr lokm suη owi. ⁴⁰ Anyamb agη! Ko ow elm Nyam a eke kok sos af a kokm lokm a yej'ee? ⁴¹ Gbuη ke ony e low a aηl akpl tasi a, oηη ogboru ony e magben em ec'ob a lele kpok em ec'ab ab.»

⁴² Farisiel, gbre el ony eci! Anke b'oηη Nyam ony ec'ob feη eke b'ewal a eci sakp lew em toη alaf mob yeηi, † gbeko ewmn Nyam ec'erur a eke k'onyn a lele low nenyembri nyam e kok ab e low any. Ke tasi em a, low na anake wel ki kok a, ke ow e likpr a yeηi wel k'igηm elum es.

⁴³ Farisiel, gbre el ony eci! Anke b'erurir Nyam nuη igη susu e mekpn anym e sisigr; eηη dedeku em b'erurir eke wel k'esηη ony elum em.

⁴⁴ Gbre el ony eci! Anke anηη ese uwomu eke wel ewrm meny, ke any uwm em, wel b'uyu af af!» †

⁴⁵ Ol e low any uw esel em ec'egη nyam dad'r nine: «Low yegm agη es, eke am dad eβen, ke ey anake am wewr ey a!» ⁴⁶ Jesu odu eb dad'r nine:

† 11:30 Ekn Jonas 3.3-5. † 11:31 Ekn 1 Eb Ebu 10.1-10. † 11:42 Ekn Matie 23.23 ec'akr otar a.

† 11:44 Ekn Matie 23.27 ec'akr otar a.

«Ol e low any uw esel, ony yeji gbre él ony eci! Anke b'uyulil agn erekp legleg etj érumn eke k'elumn él abu -l'uyu erekp a.

⁴⁷ Gbre él ony eci! Anke bi kokr suwomu amamn on'n Nyam e kokoba ob esel ek'onny esel ibi a! ⁴⁸ Na bi yegm eke ony esel ec'ow eke kok a ony yeji erurir, anke -l'ibi kokoba ob esel, etj ony yeji bi kokr él eci suwomu! ⁴⁹ Na sosisem Nyam, in e sewr ab em dad niné: "M'ow m'awñ él kokoba ob esel lele erm esel ab; -li b'ow -l'ibi wél em ec'agn beb, etj -li b'ow -l'ijr beb gbre." ⁵⁰ Na sosisem, Nyam b'ow kok yefenyina ec'agn a low nññ, kokoba ob esel eke él lagñel ibi wus na eci kok em etj sosisem. ⁵¹ Ow ob nuñ Abel ec'ibi em tonj im ign Zakari eke wél ibi egb waw usu a lele usu lala ab ab ec'aranñ a. † Eé, low nawre m'am dad ony: Nyam b'ow kok yefenyina ec'agn a low nññ, agn na feñ eke wél ibi a sosisem.

⁵² Ol e low any uw esel, gbre él ony eci! Anke ocr low any uw e safue a eke b'onñ egñ abusu uw low any a; ony obi a yeji ókmm em, etj b'edñnin agñ eke am erur eke k'ok em a yeji.»

⁵³ Eke Jesu ngbonj yogñ a, ol e low yegm esel lele Farisiel ab erm ebl ligbel etj -n'am bibrm ow ów ñonñ. ⁵⁴ -N'am uk ow meb eke -li k'onny ow eke batj yadñ em ec'odad ka anñ'n nenym ey ókm.

12

K'èel enyembri yony yony esel

Matie 10.26-27

¹ Legñ ab em a, agñ fandi fandi as luku tonj batj am yuyurir af. Etj Jesu ikñ anym am dad in e jam esel a odad ese: «M'am dad ony, osur sos Farisiel e lijru a ek'el enyembri yony yony owi a e lís. ² Low feñ eke lol es a b'ow ey ókm, etj low feñ ek'el asre em ec'a, wél b'ow uw any. ³ Low feñ eke b'ow dadr saw em a, wél b'ow dad ok ókm agñ a feñ ec'any af; etj yec'eke b'ow abal él anññ akñ dadr ów sesl em, okr ony lawlél oru em a, wél b'ow oc uyu luw af élul lebl agñ iri.» †

Egñ ek'it eke wél k'uru

Matie 10.28-31

⁴ «Em lawlél, m'am dad ony, k'urur agñ a eke b'ibi sos megl, ke ow e jam a k'otum kokm low kaka feñ ij a. ⁵ M'am ow mi yegm ony egñ eke k'urur a: urur Nyam eke luw e jam a, ony abusu ek'oc owl ony gbre ij usu a. Eé, m'am dad ony, in anake otur eke k'urur ir a!

⁶ Kó wél ólm yay yen íjm lel yony ee? Eben yeji Nyam íjlm él em e nyam es. ⁷ Etj emeny ony ec'a, ony e sin nuñ bobó yeji Nyam awl uw any. K'urur ernñ: ony, iil an akmm siyay!»

Jesu Krist ec'egbr lele egñ eb ab

Matie 10.19-20; 10.32-33; 12.32

⁸ «M'am dad ony, ek'egñ nyam bi dad dedeku ec'any af eke in el em eci, afr; egñ ec'Iy yeji b'ow dad Nyam ec'erm esel ec'any af ese: "L'el em eci." ⁹ Kó ek'egñ nyam bi dad dedeku ec'any af ek'in uwm im any, eben afr; egñ ec'Iy yeji b'ow dad Nyam ec'erm esel ec'any af ese: "M'uwm'n any." ¹⁰ Egñ feñ eke bi dad odad nññ ok egñ ec'Iy af a, Nyam b'ow oc ap'r; kó egñ yec'eke dad odad nññ ok Abñ Lala af a, Nyam k'ow ocm apm'n.

11 Eke wel b'ot im ony jej ok em Nyam nun igh susu, ow k'odm es ew esel ec'any af, ke ermij k'ók ony low yec'eke ki dadr edhnin ony sosi abu any a eci, 12 anke wanci ab af ce Abn Lala b'ow yegm ony low yec'eke ki dadr a.»

Gbrengbi nyamb egn ec'odad nyandre em

13 Bieku ab em, egn nyam dad Jesu nine: «Low yegm agn es, dàd em lisijim cec in lel em ab ec'ob ony a eke ey es ew ey es a.» 14 Etn Jesu dad'r nine: «Em lawl, wel ewm im eke mi ki jej ony ec'ow m'ók, ke mi cec ony yony a ec'ob ony a m'onj ony.» 15 Emeny li dad wel feg nine: «Ewr erm, ke ósur sos ob ony ec'erur feg e lis. Kó egn ec'owr anj tasi a anm in ec'ob ony ab em eke l'el gbrengbi yeji.»

16 Na sosiem li dad wel nyandre em ec'odad na nine: «Gbrengbi nyam ony wus eke egb ósu af noko. 17 Etn in em n'am tutr ów li dad l'ese: "Kó ayaf mi ki kokr ee? M'onym usu eke mi k'ub em ec'egb na feg m'ok." 18 Tutr nyam ow'r erm em etn li dad nine: "Kin ow eke mi ki kok: mi b'ow m'ufn em ec'egbel amua feg es, ke m'us mel egbel ejeci, ke m'ás em ec'egb a feg lele ob ony a feg ab luku em yogj. 19 Ke mi dadr em sosi m'ese: M'onny nun mamn gbe! M'onny ob noko m'ew es akpo noko eci. Ow it ce ke mi sig es m'am ij, ke m'am egn, ke m'am kok sos em ijn!" 20 Kó Nyam dad'r nine: "Nyamb egn! Ncok a ce n ec'owr anj a b'ow uwr. Etn sica ob na feg eke ot ok es a, bwo ec'egj eci ow b'ow el ab ee?" » 21 Emeny Jesu dad nine: «Eben nenyembri nyam ow b'ow el egn eke b'as ob ony luku in obi eci, ke ólm Nyam ogn ec'ob ony es a.» †

Ony ómn Nyam em

Matie 6.25-34

22 Emeny li dad in e jam esel a nine: «Na sosiem a, m'am dad ony: k'èbar ob eke k'ijr eshn sel oglog ob sos ew e low ermij, 23 anke owr anj akpl akm ob ij, etn sos megl akpl akm ob sos ew. 24 Ekan ebl kpom yeji: -l'ewlmn egb, -l'ubmn egb. -N'onymn oj, -n'onymn egbel -l'okmn egb em, gbeko Nyam bi gbagbl el. Ony iil an noko akmn or amua! 25 Ony em, bwo ec'egj ótu eke in ec'ermij ebr em k'obn in ec'owr anj e segj a tel ee? † 26 Eke low teli em ótum n eke ki kokr low kaka, ke bla etn b'èbar low ejeci ek'anj a ec'ermij ee? 27 Lèer ógm e suw ódódo ec'elel eke b'elil: -li kokmn juma, -l'olmn gbad. Gbeko m'am dad ony eke Salomó ek'onny ob noko a yeji, † onym ob sos ew ek'akpl akm suw ódódo amua em e nyam. 28 Nyam b'ew ógm e suw ek'anj yefenyina, ke efi wel b'ow oc owl alm a ob sos. Sakp abi ony yeji li k'ow l'ewm ony ob sos eben ee? Ómn ufum ony es gbe! 29 Kí lulil es k'óol ob yec'eke k'ijr ke égn a es. 30 Tasi em a, wus na eci Nyam any uwm esel anake sakp sakp feg b'ól ów amua es a. Ony ec'a, ony Es uw any eke onyn ow ec'es abur. 31 Nyam e gbrengbi usu a e low ókr ony ermij, ke ow e likpr a feg Nyam b'ow igh af ój ony.»

Afr ec'ob ony

Matie 6.19-21

32 «Ony agn lukuli na ek'am usr'm jam a, k'úrur ernj, anke ony Es erur eke k'onj ony in ec'es ew ab em ec'owro. 33 Óol ony ec'ob ony a ijr, òcr ow

† 12:21 Ekn Matie 6.20; Luk 12.33; 16.19; 18.22. † 12:25 k'obn in ec'owr anj e segj a tel: odad na Grek em, wel ótu ek'itnj ejec'em k'igbl sos ogn agb tel in obi ee? † 12:27 Ekn 1 Eb Ebu 10.

ec'os ek'ejan a apr ogboru. Jol ob eke ughm es a es. Asr ony ec'ob ony a luku afr; yogh ow k'otum iram, elu yeji k'otum itjnm abu, etj sisj yeji k'otum njnrm. ³⁴ Tasi em a, yogh eke ony ec'ob ony b'anj a, yogh ce ony ec'erm a yeji b'anj.»

Ànñn sos bɛbm em

³⁵ «Èwr ob sos, gighn al ám iri, ke inymn es juma kok eci. ³⁶ Ànñn ese juma kok esel ek'am eku el ec'akj es eke b'ow anj mebi ec'es gbegbl em ow af, yec'etj ke li b'ow eke li b'icm lisany abu a, ke -li fig ow. ³⁷ Ehe él juma kok esel amua eke gbugh es a b'ow ejan any owr a eci! Low nawre m'am dad ony: li b'ow l'ew ob sos, n'ónj wel ok es, ke n'ónj wel ob ij. ³⁸ Eke l'ow legj usu em, oglog ow afj es yeji, etj n'ejan wel any owr, ke ehe el el eci!»

³⁹ Irir low na ow ók ony es sos em senyn senyn: blel akj es b'uw wanci eke ulu k'ow ab any ana, ke blel li kí yebm ow epirm eym'n akj. ⁴⁰ Ony yeji bèbmn sos anjke egj ec'Iy b'ow ow wanci af eke k'ow omnmn a.»

Juma kok es mamn lele juma kok es njun ab

Matie 24.45-51

⁴¹ Na sosiem Pier ibrm'n nine: «Egh gbel, kɔ ey sony ce ec'odad am dad nyandre em, kɔ agj a fej ec'ee?» ⁴² Etj Es Kotokɔ dad nine: «Bwo ec'egj el juma kok es mamn, nun em ony es ee? L'el egj eke in ec'es ew es a oj abusu eke k'ekn juma kok esel ejec'a e lis e low, ke n'ónj wel ob ij wanci a ek'ow b'it a. ⁴³ Ehe él juma kok es ikj na eci, eke in eci es ew es a eci meny ewl ow em, b'ow ejan am kok juma a! ⁴⁴ Low nawre m'am dad ony: es ew es a b'ow afl in ec'ob ony a fej es elul il abu em. ⁴⁵ Gbekɔ eke sica juma kok es ikj na bi dadr in sosi eke in ec'es ew es a in k'ow in owm caca, etj li b'ow l'ob nun n'am or juma kok esel ejec'a, egj lel ojow ab, n'am ij ob ke n'am egj mar ow ám ony'n, ⁴⁶ es ew es a b'ow ewl ow legj eke li k'ow n'omnm, wanci af eke li k'ow l'uwm any. Li b'ow l'ogj juma kok es a, † ke n'ónj ow Nyam any uwm esel eci gbre ij a. ⁴⁷ Juma kok es yec'ek'uw low yec'eke in e es ew es a b'erur any ke am kokm a, wel b'ow or'r ngbre em sakp nɔnɔ. ⁴⁸ Gbekɔ juma kok es yec'ek'uw low yec'eke in e es ew es erur ab any ke kok low ek'it eke wel k'or'r a, wel b'ow or'r ngbre abi ka em ce. Egj a eke wel oj nɔnɔ a, wel b'ow ibrm'n nɔnɔ; egj yec'eke wel abul nɔnɔ a, wel b'ow ibrm'n ow ok af.»

Jesu sosiem ec'em bubr owi

Matie 10.34-36

⁴⁹ «M'ism Nyam e jej ok ec'al ab wus na, † etj m'am erur eke jej ok a k'el caca. ⁵⁰ M'ow m'ey gbre ij ligbel em ek'el mij ok nun mum nyam, etj ow am ijr'm gbre erm em tonj legj a eke low na b'ow iy neny a. ⁵¹ Kɔ am tutar ek'erm es ey m'is wus ee? Njan, m'am dad ony eke na em bubr! ⁵² Sica jam anja, bosu nyam em ec'agj yen ek'anj a b'ow ubr em: nyahan b'ow inym es, etj yony yeji b'ow inym es ke -n'am ifanin. ⁵³ Iy es b'ow ifn jim etj jim yeji b'ow ifn'n. Iy lis b'ow ifn jow etj jow yeji b'ow ifn'n. Jim ey b'ow ifn ec lis etj ec lis yeji b'ow ifn'n.»

Segj ec'any uw e nyandre

Matie 16.2-3

† 12:46 li b'ow l'ogj juma kok es:odad na Grek em, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese li b'ow li kok juma kok es a low njun afjn es. † 12:49 Bèbmn Esayi 66.15-16.

⁵⁴ Sica Jesu dad bieku a yeji nine: «Eke b'ëkan afr ibr es ligbn es eru usu a, kpekñ bi dadr eke Nyam b'ow an, etñ ow b'el ëben. ⁵⁵ Etñ eke b'ëkan eke lef gbagba igb ëb esr a, bi dadr eke elubu b'ow ow, etñ ow b'el ëben. ⁵⁶ Enyembri yony yony esel! Eke bi lær afr lele wus ab a, b'uwr lægñ ec'elel eke ow b'ow anñ ab any: bla etñ úwmn lægñ na ek'anñ ony any af a e nyandrë ab any ee?»

Ifnu ab ec'em okr owi
Matie 5.25-26

⁵⁷ «Kò bla etñ ony obi em am jejmn okmn kokmn yec'eke akpl ab ee? ⁵⁸ Eke batñ egñ onñ dedeku etñ aamn jej ok usu ony yony mum a, ke ejagb ek'aamn a, dàdr low a okar em yec'etñ ke li k'ócñ n'iim ñ jej ok es ogñ; ke jej ok es yeji k'ócñ elum'ñ usu òsu esel abu em elum'ñ sobel em. ⁵⁹ M'am dad'ñ eke k'ow eym òkm yogñ eke sògm ñ e labm a feñ ek'onñ a uwarm.»

13

Erm em itñ owi

¹ Lægñ ab em, agñ beb ow am dad Jesu: «Es ew es Pilat onñ wël ibi Galile ec'agñ ek'im am kok egb waw onñ Nyam a.» ² Jesu dad el nine: «Kò am tutar eke Galile ec'agñ amua eke wël ibi a, -l'el sikpl esel egbel -l'akm Galile ec'agñ a feñ ee? ³ Njan! M'am dad ony; eke itñmn erm em, ony feñ b'ow uwr esë el af. ⁴ Etñ kò agñ læw niwn a eke Silowe † yogñ, êl gege a bubm ok af ibi a, kò el -l'el agñ enjñ -l'akm Jerusalem ec'ëb eyñ a feñ ee? ⁵ Njan! M'am dad ony: eke itñmn erm em, ony yeji b'ow uwr esë el af.»

Babm e likñ a eke òsum ey

⁶ Etñ Jesu dad el odad nyandrë em nine: «Igñ nyam ewl babm e likñ in ec'ëgb ògm a. Li b'ow ògm a eke li k'ow babm a, n'ëjnm. ⁷ Etñ li dad juma kok es a nine: “Èkn: akpo nyahan etñ eke mi b'ow e mi k'ow babm na, kò m'ëjnm. Ùbr'r es! Kò bla etñ li k'eb wus n'onym ab òfr òfr nenel!” ⁸ Kò juma es a nine: “Ègñ gbël, yëb'r n'áññ lakpo na yeji; m'ow m'agbr wus mi dídr, m'ók'r suw egñun. ⁹ Ow k'òdm lakpo ek'am ow a, li b'ow l'òsu ey. Ek'ow elm ëben a, ke óñ wël ubr'r es.” »

Jesu ewlm ò lis nyam nenegñ e lægñ

¹⁰ Nenegñ nyam, Jesu am yegm agñ low Jwifel e Nyam nuñ ign usu. ¹¹ Yogñ a ò lis nyam anñ. Ow ij akpo læw niwn, eke abñ ñuñ nyam ony ibn'n es etñ l'ótum eke li k'inym es. ¹² Eke Jesu b'ëkn'n a, l'esñ ow etñ li dad ow nine: «Wël eb elu'ñ es ñ ec'òl na em ñ!» ¹³ Jesu at'r abu nuñ, etñ kpekñ n'inym es ceñ etñ n'am kòklm Nyam.

¹⁴ Èben a, Nyamel a ec'es ew es a ebl erm ewlm owi na eke Jesu kok nenegñ e lægñ a sosiem. Li dad dedeku a nine: «Sëgñ nõhòn anñ eke wël ki kok juma; † blel ówr lægñ ab em wël éwlm ony, ke ow k'elm nenegñ e lægñ!» ¹⁵ Es Kòòkò eb odad etñ am dad'r esë: «Enyembri yony yony esel! Nenegñ e lægñ ony em ec'ëgñ nyam nyam bi mòmú in ec'id ek'anñ ob ij usu a es ey òkm, ow k'òdm ni mòmú in e gbanjko es n'im n'onñ ow mij ow égñ. Kò yadñ ee? ¹⁶ Etñ yow na ek'el Abraham e lilaw, ke Satan ony ibn es ij akpo læw niwn a, ke ow akplm eke wël ki mòmú'n es ëb elu'l es nenegñ e lægñ ee?» ¹⁷ Jesu ec'odad ebl na eke dad a, onñ in ec'efnu a feñ é. Kò

dedeku a feñ gbe sos em am inñ sijuma egbel amamn amua eke n'am kok a sosisem.

Likñ e liy ec'odad nyandɛ em
Matie 13.31-32; Mark 4.30-32

¹⁸ Jesu dad nine: «Kɔ bla lowi Nyam e gbrenḡbi usu a ot es ee? Bla lowi wel k'oc ebmn ab ee? ¹⁹ N'anñ ese likñ e liy nyam eke eḡñ nyam oc ewl in ec'ogm af. L'eli l'agb l'el likñ ligbel etñ ɔr ow us mel in ec'ál ab em.»

Nyandɛ em odad ek'el lijru eci
Matie 13.33

²⁰ Emeny Jesu dad nine: «Kɔ bla lowi mi k'oc m'ebmn Nyam e gbrenḡbi usu ab ab ee? ²¹ Ow anñ ese lijru eke yɔw nyam oc wuwlm ma † toy likñ lele yen ab toñ bake ma a nimum inñ eb es ab af.»

Lisany likekli ec'odad
Matie 7.13-14, 21-23

²² Jesu am ec baññ ekekey lele egbel em ab yeḡm aḡñ low ejagb a ek'aamn Jerusalem ogñ ogñ a. ²³ Eḡñ nyam ibrm'n nine: «Eḡñ gbel, kɔ aḡñ tel ce b'ow eññ sel ee?» Jesu dad el nine: ²⁴ «Átar sos es okr akñ lisany likekli em ogñ. Kɔ low nawrɛ m'am dad ɔny: aḡñ ɔɔɔɔ b'ow ebm eke k'ok akñ, kɔ -li k'ow -l'ɔtumñ. ²⁵ Eke gbugñ es a b'ow igb abl lisany a safue em a, ɔny b'ow anññ gben icmn lisany abu ke dádr esre: "Gbugñ es, fig ey lisany!" Li b'ow li dad ɔny l'ese: "M'uwm yogñ ek'anññ am owr ab any!" ²⁶ Etñ ɔny b'ow dadr ir esre: "S'ij ob, s'egñ ñ ab; yeḡm aḡñ low ey ec'eb ab em." ²⁷ Emeny li b'ow li dad ɔny l'ese: "M'uwm yogñ ek'anññ am owr any. *Nḡbroññ em e lís, ɔny eke bi kokr ów eñññ a!*" † ²⁸ Legñ eke b'ow ekan Abraham, Isak, Jakɔb lele kokoba ɔb esel a feñ ab Nyam e gbrenḡbi usu a, ke wel b'ow ogñ ok ɔny gbenñ a, yogñ anake ca b'ow ikññ ɔññ sasagar an em a! ²⁹ Aḡñ b'ow anñ susu susu feñ ow ok es Nyam e gbrenḡbi usu ec'ob ij usu a. ³⁰ Etñ aḡñ beb a ek'el ajamu a, sica b'ow el ányumu. Etñ ányumu a b'ow el ajamu.»

Jesu am dad Jerusalem ec'es ufñ owi
Matie 23.37-39

³¹ Legñ ab em a, Farisiel ec'aḡñ beb ow titm Jesu etñ dad'r nine: «[ḡgbon anja im usu ejeci, kɔ Erɔd Antipas am erur eke k'ibi'ñ.】 ³² Etñ Jesu dad el nine: «Ímn dadr kprakpru na esre: "M'ow m'ogñ abñ eñññ, m'ewlm ɔlu yefenyña lele efi ab, etñ seḡñ nyahan m'ow m'uwar em e juma." ³³ Ow akpl eke mi k'imn anym eci em ec'ejagb us ab em, yefenyña, efi lele legñ ek'anñ anym am ow ab ab. Tasi em a, ow akplm eke Nyam e kokoba ɔb es k'uw usu ejeci, ke ow k'elm Jerusalem.»

³⁴ Emeny Jesu low am ey sos em toñ batñ n'am dad l'ese: «Jerusalem, Jerusalem, ñ eke b'ibi kokoba ɔb esel ke b'or aḡñ eke Nyam b'erem ow ñ ogñ a mebn em a! Sakp abi m'erur eke mi k'as ñ ec'ey luku em e lís, ese elel eke ngɔs ey lis b'as in ec'ey luku ɔw éw ab af, etñ éḡñmñ! ³⁵ Ow sosisem kin, Nyam b'ow digñ ɔny ec'akñ a elu es foñ. M'am dad ɔny: k'ow eknmn'm toñ bake legñ a ow; yogñ anake b'ow dadr esre: "*Ke Nyam éḡñ eḡñ a ek'am ow Es Kɔtɔkɔ e nin em a ɔwrɔ a!*" »†

14

Jesu ewlm ɔl es nyam nenegh e legɔ

¹ Nenegh nyam, Jesu im Farisiel ec'es ew es nyam ogn ob ij em. Agɔ ek'anɔ yogɔ a am ew'r nyamn. ² Eɔɔ igɔ nyam ek'ol ɔny bake ir ew fɔɔ a ow inym'n es any af. ³ Jesu ɔdu odad eb eɔɔ ibrm ol e low any uw esel a lele Farisiel ab ab nine: «Kɔ ey ec'ol a ɔɔ abusu eke nenegh e legɔ wel k'ewlm eɔɔ ee?» ⁴ Kɔ -l'erurm eke -li ki dad odad. Eɔɔ Jesu itɔɔ ɔlu a abu, ewlm'n eɔɔ elu'1 es n'im. ⁵ Eɔɔ li dad wel nine: «Kɔ eke ɔny em ec'egɔ nyam ɔny in ec'iy, ow k'ɔdm in ec'id ek'ey mijomɔ em, kɔ li k'ow n'iim kpekɔ n'ɔnym l'ocm ow es eke ow el nenegh e legɔ yeɔi ee?» ⁶ Low na em a, -l'ɔtum -li dadm ow odad kaka ij.

Dedeku em e susu amamn e sɔsum oc owi

⁷ Jesu ebmn nyamn ekn eke agɔ eke wel b'esɔ ob ij a, b'erur eke ki sig es susu amamn. Na sosiem li dad agɔ a feɔ nyandre em ec'odad na: ⁸ «Ek'egɔ nyam esɔɔ ɔ mɛbi ec'ob ij em, ke k'im ki sig es usu mamn a. Ow k'ɔdm ke wel ɛsɔ eɔɔ nyam ek'ɔny any akm'ɔ a yeɔi ob ij ab em; ⁹ eɔɔ a ek'esɔ ɔny, ɔny yony mum a, b'ow ow dad'ɔ esɔ: "Igb aɔa im sig es jam a!", kpekɔ ɛs em b'ow igb im sig es jam a. ¹⁰ Kɔ eke wel esɔɔ ɔny ob ij eɔɔ im a, sig es jam. Eke ow e wanci a b'ow ow a, eɔɔ a ek'esɔɔ ɔny ob ij a b'ow dad'ɔ esɔ: "Eɔɔ gbɛl, òw anym aɔa sig es any esel ec'usu na."† Ow em a, ow b'ow el ɔny ec'anygbɛɔ agɔ a feɔ ek'anɔ ob ij usu a ec'any af. ¹¹ Tasi em a, eɔɔ feɔ eke am igbl'1 in sosi ogn a, Nyam b'ow ɔny is'r es, eɔɔ eɔɔ ek'am is es a Nyam b'ow ɔny igbl'1 ogn.»

Kin agɔ yec'eke wel k'esɔ ob ij

¹² Eɔɔ sica Jesu dad eɔɔ a ek'esɔɔ'n ob ij a nine: «Eke b'ow esɔ agɔ ob ij em a, ke k'esɔ awlɔɔɛl, esɔ jimɛl, ɔny ec'akɔ ec'agɔ lele awlɔɔɛl egbreɔɔɔ ab; el yeɔi -l'ɔtu eke -li k'esɔɔ ɔny ob ij, ke yec'a eke kok a e labm -n'am sɔg'ɔ a. ¹³ Kɔ ek'am kok low eɔɔ k'esɔ agɔ ob ij a, ke ɛsɔ ɔgbɔru, sos ɛyru, akr kpekɛ esel lele ɔny eflu ab. ¹⁴ Ehe b'ow el ɔny eci aɔke agɔ amua k'ow ɔtum ɔwrm ɔwɔm'ɔ. Kɔ Nyam b'ow sɔg'ɔ ow e labm legɔ eke agɔ eke kok ɔw amamn a b'ow igb luw em anɔ owr a.»

Ob ij ligbɛl e nyandre em ec'odad Matie 22.1-10

¹⁵ Agɔ ek'anɔ ob ij usu a ec'egɔ nyam ek'iri odad na a, dad Jesu nine: «Ehe ɛl eɔɔ eke b'ow ij ob Nyam e gbreɔɔɔ usu a eci!» ¹⁶ Eɔɔ Jesu dad'r nyandre em ec'odad na nine: «Iɔɔ nyam esɔ agɔ nɔɔ gbɛl ob ij. ¹⁷ Ek'ow sig ob ij e wanci a, l'erm in e juma kok es a im am esɔ agɔ a eke l'esɔ ob ij a eke k'ow, aɔke sica feɔ iy nɛny ɔny. ¹⁸ Kɔ el feɔ, eɔɔ eɔɔ am dad in ec'es abur owi. Krekre em es a dad juma kok es a nine: "Dàd eɔɔ gbɛl a, m'ol ɔgm nyam, ow it eke mi k'im m'ekn. M'am ɔɔɔ'n, m'ɔny es abur; mi k'ow m'ɔtum m'owm." ¹⁹ Yony em es a dad juma kok es a nine: "Dàd eɔɔ gbɛl a, m'ol sed lew eke mi k'im m'ebm m'ekn el, m'am ɔɔɔ'n, m'ɔny es abur; mi k'ow m'ɔtum m'owm." ²⁰ Nyahan em es a yeɔi dad juma kok es

† 14:10 Bèbmn Nyandre 25.6-7.

a nine: “Dàd egn gbél a, catj m’èbi yow m’oc m’ow m’elu akj. Na sostièm mi k’ow m’otum m’owm.” †

²¹ Juma kok es a ewl mēny im egn in ec’es ew es a, etj dad’r agj a ec’odad eke dad a. Kò es ew es a ebl erm etj dad in e juma kok es a nine: “Ìm fafa seberj em, sejabg af lele susu fēj ab esj oğboru, sos éyru, ány eflu lele akr kpece esel ab!”

²² Eke ow b’ibn tēl a juma kok es a ow etj dad nine: “Èm ec’es ew es, ow eke dad a, wēl kok etj emēny usu anj.” ²³ Es ew es a dad in e juma kok es a nine: “Ìm sakp em ejagb lele sebr af ab, ke átrm agj ów ok akj yec’etj ke em ec’él a íy gbōj.” ²⁴ Kò m’am dad ony, agj amua eke m’esj ob ij ke egnm owm a, el em ec’egj kaka k’ow ijm em ec’ob na!”

Diğj low fēj elu es ke ús Jesu jam

Matie 10.37-38

²⁵ Agj nōnō gbél am us Jesu jam ejagb af. L’ewl mēny l’ókj wēl any etj li dad wēl nine: ²⁶ «Egn ek’erur eke k’us’m jam a, l’érur’m l’akm es, lis, in e yow, in ec’ey, lisijimēl, lisijowēl, lele in obi in obi ec’owr anj ab. Ek’ow elm ebeñ a, li k’otum l’elm em e jam es. ²⁷ Etj egn ek’ocm in obi ec’olikj abum † usm im jam a, otum eke k’el em e jam us es.

²⁸ Ony em a, ek’egj erur eke k’us él ligbēl nyam, li b’ow li sig es l’ub os abi eke li k’ony ke l’úwar él a. ²⁹ Eke ow elm ebeñ, etj l’elu lebn nomu em, etj ca l’otum l’usm él a l’uwarm a, agj a fēj eke b’ow ekn él a, b’ow kokr’r miyer, ³⁰ dad ese: “Egn na am us él etj ca ow akm’n!” ³¹ Ebeñ nenymbri nyam, ek’es ew es nyam erur eke k’ogj ar lawl es ew es ejec’ab a, li b’ow sig es li bebñ l’ekñ, eke l’otu eke agj fandi lēw ab li b’ow l’ogj lawl a ek’am an es ovr’r agj fandi likj ab a ar. ³² Eke l’otum ij a, ke l’érm agj im ibrm es ew es yec’a ek’anj akpoj am ow a erm es ey.» ³³ Etj Jesu dad uwar nine: «Ony em ec’egj kaka k’otum elm em e jam us es, eke l’igñm ów fēj eke n’ony a l’elum es.»

Mok eke ded anm em

Matie 5.13; Mark 9.50

³⁴ «Mok el ob mamñ. Kò eke l’irmñ in e ded a, † ayaf wēl otu eke ki kokr’r ke l’ewl li ded ee? ³⁵ Egn k’otum ocm kokrm wus e juma kaka; kò lirj af ce ow it eke wēl k’oc owl’. Ek’ōnyn oru eke k’irir, ke irir senyn senyn!»

15

Licēb ek’irm ke wēl egn

Matie 18.12-14

¹ Wus labm eb esel lele sikpl esel ab ow egn Jesu eke k’iri in ec’odad. ² Kò Farisiel lele ol e low yegm esel ab am ebl erm el ovr em etj am dad ese: «Iğj na b’eb sikpl esel etj b’ij ob el ab!» †

³ Na em a, Jesu dad el odad nyandre em nine: ⁴ «Ek’ony em ec’egj nyam ony mēceb ekj yen etj nyam irm a, kò li k’ow l’okm ekj yar lele lēw libarm ab ab es egb ij usu yogj, n’iim l’olm yec’a ek’irm a toj bake n’éñnm ow

† 14:20 Agj amua erurm eke k’im es gbēgl ab em, na sostièm anake -n’am dad el ec’abusu éñnm ec’odad a. Egn kaka anm eke b’ow ol oğm oglog sed eke li k’ow l’ikñm l’ekñm ow e low. Eke egn ebi owr yeji, legñ owr a, l’otu eke li k’elu ow es n’im es gbēgl em. † 14:27 Èkn Matie 10.38 eci akr otar a. † 14:34 Èkn Matie 5.13 ec’akr otar a. † 15:2 Jwifēl e low yegm esel e sol ab em, egn eke b’us abu ij ob agj ek’élum ol ab a, l’el egn ek’ aylm.

ee? ⁵ Eke n'ɛɲɲ ow a, n'ann sos em iɲɲ em. L'oc l'ew ow ɔɔw af, ⁶ etɲ l'ow l'ey gbugɲ. L'ɛɲɲ lawlɛl lele agɲ ek'ir titm'n ab ab, etɲ li dad wɛl nine: "Kòkr sos em iɲɲ em ab, kɔ em e licɛbli a ek'irm a, m'ɛɲɲ'n ŋ!" ⁷ Eɛen nɛnyembri nyam m'am dad ɔny, eke sikpl es nyam itɲɲ erm em a, afr yogɲ wɛl b'ow kok sos em iɲɲ ligbɛl akm agɲ ekɲ yar lɛw libarm eke b'ocr ɛl sosi nɛnyembri nyam esɛl ke ibram erm em itɲɲ a.»

Os ek'irm ke wɛl ɛɲɲ

⁸ «Eke yow nyam ɔny os † lɛw, etɲ nyam irm a, kɔ li k'ow l'igɲm kɛniɛ, li paplm akɲ ab es, l'ɔlm erm ew em toɲ bake n'ɛɲɲm l'ocm ee? ⁹ Eke n'ɛɲɲ l'oc a, li b'ow l'ɛɲɲ lawlɛl lele agɲ a ek'ir in ab ab, ke li dad wɛl l'ɛsɛ: "Kòkr sos em iɲɲ em ab, aɲke em ec'os a ek'irm a, m'ɛkn m'oc ŋ!" ¹⁰ Eɛen nɛnyembri nyam m'am dad ɔny, eke sikpl es nyam cɛ itɲɲ erm em a, Nyam ec'afr erm esɛl sos em b'ow iɲɲ!»

Iy ek'irm im

¹¹ Emɛny Jesu dad nine: «Iɲɲ nyam ɔny in ec'ey yony. ¹² Lɛɲɲ nyam, jam es a dad es nine: "Em es, ɔɲ'm em ec'ob ɔny ek'ɔtu eke k'ɛbm im a." Etɲ es cɛc ɛl in ec'ob ɔny a. ¹³ Eke sɛɲɲ beb b'ɛc a, jam es a oc in ec'aja ɔl ij oc ow ec'os a fɛɲ ab im usu kpekpe, ɛb ejec'em. Yogɲ ni ɲɲɲɲ in ec'ob ɔny a fɛɲ nfaci ij em.

¹⁴ Eke ni ɲɲɲɲ in ec'ob ɔny fɛɲ bake ow uwr a, lek ligbɛl ey ɛb ab em, etɲ sica n'am ɔny low fɛɲ ec'es abur. ¹⁵ N'im ɛb ab em ec'igɲ nyam oɲɲ, etɲ ow erm'n ɔgm eke li k'im l'osu gbroke. † ¹⁶ Namn ɔny'n toɲ batɲ n'am erur eke li k'ij gbroke a ec'ob eke b'ij a, kɔ yeci yeji wɛl ɔɔm'n.

¹⁷ Eke li b'ɛkn eke low a e li kok a akplm a, ow ɔɲ etɲ n'am tutr in ec'erm em li dad l'ɛsɛ: "Juma kok esɛl a fɛɲ ek'ann em es oɲɲ a b'ɛɲɲ ɛl ec'ob ij sɛɲɲɲ sɛɲɲɲ. Etɲ em, m'ann aɲa namn am ɔny'm toɲ afɲɲ es! ¹⁸ M'ow m'igb m'im em es oɲɲ a, ke mi dád'r m'ɛsɛ: Em es, mi kok sikpl Nyam ec'any af lele ɲ e lís ab. ¹⁹ M'itm eke k'ɛɲɲ'm ɲ ec'iy ij, kɔ èb'm esɛ ɲ e juma kok esɛl ab em e nyam af."

²⁰ Etɲ kpekɲ l'igb n'aam es oɲɲ a. Eke n'im toɲ bake n'am ok yogɲ a, n'ann akpoɲ etɲ es ɛkn'n. Ow e low ɔny'n ɔɔɲɲ, etɲ l'uru es n'im l'ey ow af. ²¹ Iy a dad'r nine: "Em es, mi kok sikpl Nyam ec'any af lele ɲ e lís ab. M'itm eke k'ɛɲɲ'm ɲ ec'iy ij." ²² Kpekɲ es dad in eci juma kok esɛl a nine: "Ocr mob sus em mamn a owr susr ir, èlul il kpatrowa abuli, ke ókr ir còkrupò! ²³ ɔnyɲ id igɲ mamn a owr ibir; s'ijr ob si kokr sos em iɲɲ! ²⁴ Kɔ em ec'iy na ek'em gbɛ m'ɛsɛ l'uw a, nje n'ann owr. L'irm etɲ wɛl ɛɲɲ'n." Etɲ n'am kok es gbɛɲɛl a sos em iɲɲ em.

²⁵ Ke lɛɲɲ a, igɲ a ec'iy kpekɲ a im akp em. Eke n'am ow bake n'am titm gbugɲ a, n'am iri ej ub e likekr. ²⁶ L'ɛɲɲ juma kok esɛl ab em e nyam etɲ l'ibrm ow nine: "Kɔ bla lowi am ey ee?" ²⁷ Juma kok es a dad'r nine: "Eɲɲ jim ewl ow. Eke es ɛkn'n eke n'ann sɛɲɲɲ sɛɲɲɲ a, l'ibi id igɲ mamn a." ²⁸ Eke iy kpekɲ a iri ɛɛen a, l'ɛbl erm etɲ l'erurm eke li k'ey gbugɲ a. Es ey ɔkm ow am ɲɔɲɲ'n eke li k'ey gbugɲ, ²⁹ kɔ li dad es nine: "Kín akpo akpo eke m'ann ɲ ab, ke lɛɲɲ fɛɲ mi bi kok yec'a eke bi dad'm a. Etɲ lɛɲɲ kaka ɔɔm im caní mi kokrm sos em iɲɲ em lawlɛl ab yeji. ³⁰ Eke sica ejimɲ ow a, in eke ni ɲɲɲɲ ɲ ec'ob afacyow ab a, in sosiɛm ibi id igɲ mamn a."

† 15:8 Os nyam b'ij juma kok es nyam eci lɛɲɲ nyam e labm sɔg. † 15:15 Juma na elm juma ek'it eke Jwif ki kok, aɲke gbroke el Jwifel e criɛ (Ob Ap 11.7; OI ɔkn 14.8).

³¹ Es dad'r nine: "Em jim, anη em ab seηη feη, etη feη a eke m'ony a, η eci. ³² Ow akpl ke si kók sos em iηη, anke esη jim na eke s'ese l'uw a, nje n'anη owr. L'irm, etη sica wel eηη'n!" »

16

Ob ɔsu es nyam e nyandɛ em odad

¹ Jesu dad in e jam esel a nine: «Gbrenḡbi nyam ɔny in ec'ob ɔsu es nyam. Etη wel ow dad'r eke ob ɔsu es a in am ηuηη η ec'ob ɔny a feη.

² Gbrenḡbi a esη'n etη ibrm'n nine: "Kɔ bla lowi anake m'am iri η e lís ab ee? B'ow awl ob a eke m'abul'η a ec'elet eke kokr a ok'm. Kɔ k'otum elm em ec'ob ɔsu es ij."

³ Eke ow ewar ir eben a, ob ɔsu es a am dad in em ese: "Em eηη gbelyi am ow oηη'm juma em; ke sica ayaf mi ki kokr ab ee? M'ijm læc wus ob kok owi em, etη ob sasm owi em yeji és b'ony'm. ⁴ M'uw yec'eke m'ow mi kok ab any ba eke l'ogη'm juma em a, ke aηη éb'm el oηη a!"

⁵ Etη n'am esη aηη a feη a ek'ij in eηη gbelyi eci labm a nyam nyam em. Li dad kɛkɛ em es a nine: "Kɔ os abi e labm ij em eηη gbelyi oηη ee?"

⁶ Ow dad'r nine: "Mun baro ekη yen e labm." Etη ob ɔsu es dad'r nine: "Eke η e labm a el na, ke sig es fafa, ke nɔn ekη yony lele læw ab." ⁷ Emeny li dad yony em es a nine: "Etη kɔ η, os abi e labm ij ee?" Etη ow dad nine: "Egb ey eke wel ok fandi em ton ij ekη yen." Etη ob ɔsu es a dad'r nine: "Ek'ow el na, ke nɔn ekη yar." ⁸ Eke l'awal mob a, gbrenḡbi a am aw in e juma kok es a eke kok juma kprakpr em a. Tasi em a, wus na ec'agη bi kók ów kprakpr em ɔjanin akm usuayl ec'agη a.» ⁹ Emeny Jesu dad iηη af nine: «Kɔ m'am dad ɔny, òcr wus na ec'ob ɔny a eke b'ēju eηη a, ke ow em éjan alawl. Sica læη eke k'ow ɔnym os ij a, ke Afr éb ok ɔny eb ir usu a ek'onym uwr ab em.

¹⁰ Eηη ek'ij nenyembri nyam ów ekekey em a, b'ow ij nenyembri nyam ów egbel em yeji. Eηη ek'ijm nenyembri nyam ów ekekey em a, k'ow ijm nenyembri nyam ów egbel em yeji. ¹¹ Eke ijm neny nyam wus na ec'ob ɔny e lís, ke b'ow ec'egη anake b'ow abul ɔny ob ɔny tasi ab ee? ¹² Ek'ijm neny nyam ob ek'el eηη ec'a ec'ɔsu em, ke bwo ec'egη anake b'ow ɔη ɔny ob él ɔny ec'ab ee?

¹³ Aduiηη kaka k'otum kokm es ew esel yony e juma; oglog li b'ow l'ifn kɛkɛ ec'a ke l'éruy yony em ec'a; oglog li b'ow l'ij neny nyam, nyam e lís, ke li k'ewm nyam e low any. ɔtum eke ki kokr Nyam e juma ke kokr jete yeji eci juma.» †

Jesu am enym Farisiel abr

Matie 11.12-13; 5.31-32; Mark 10.11-12

¹⁴ Farisiel ek'am iri Jesu e sodad amua a am kokr'r miyer, anke -li b'erur os owi. ¹⁵ Jesu am dad el ese: «Aηη ec'any af a b'ocar ɔny sosi ese nenyembri nyam esel af, kɔ Nyam uw ɔny ec'erm ab any. Yec'eke aηη b'oc ew low ligbel a, el low eke Nyam ifn. ¹⁶ Moís ec'ol a e læη a lele kokoba ɔb esel a ec'odad ab ab anη ton ok Jan mij ok nuη es e læη a. Læη a etη wel am ɔb Nyam e gbrenḡbi usu a ec'Amari Mamn a, etη eηη eηη am atr sos es eke k'éy em. ¹⁷ Afr lele wus ab b'ow ec gbun ke ol a e moni nyam oc es.

† 16:13 Bèbmn Matie 6.24.

18 Iğñ fəñ eke elu in e yow es, ke im ebi ejec'a, ij nfaci ř; etñ iğñ eke ebi yow ek'ec oğñ a yeji ij nfaci.»

Gbreñgbi erm sunj es lele gboru Lasar ab

19 Emeny Jesu oc nyandre em odad am dad ese: «Gbreñgbi nyam anñ eke bi sus mob amamn eke b'il an, ew dandany ebl af. Segñ fəñ li bi kok sos, n'am ij, n'am egn, n'am kok sos em iñn. 20 Gboru nyam eke wel b'esñ Lasar ke abi ok a, b'ann'n lisany. 21 Li b'erur eke li k'ij gbreñgbi a ec'ob eke b'ij ec'ekprey a eke b'ok es wus a. Etn emeny mowr b'ow am irm'n abi a. 22 Eben eben toñ batñ gboru a uw, etñ afr erm esel ow oc in ec'abñ a im sigm es Abraham † e lís. Eke ow b'ibn tel a, gbreñgbi a yeji uw, etñ wel oc'r es.

23 Kó òñnes banj yogñ, gbreñgbi a am ij gbre nono gbél. Eke li b'igbl any oğñ a, l'ekn Lasar akpoj em eke sig es Abraham e lís. 24 Etn n'am elu lebl li dad l'ese: "Em es Abraham ikñ'm sorñ, ke érm Lasar usm abuli mij em ow tat'm anm adar'm erm, anke m'am ij gbre nono al na em."

25 Kó Abraham dad'r nine: "Em jim, okn eke ñ ec'owr anñ em anñ ehe em etñ Lasar anñ gbre em. Ca kin eke aña n'ann erm es ey em ke ñ am ij gbre. 26 Etn emeny ey lele ony ab ec'araññ a, nomu ligbel nyam anñ. Ek'egñ erur eke k'ow ony oğñ a, oglog ow ey yogñ a yeji, li k'otum." 27 Etn gbreñgbi a dad nine: "Eke ow el eben, ke m'am ñoññ'ñ: èrm Lasar im em es e gbugñ a, 28 anke m'onny em lisijimel yen. N'im l'ewar wel yec'etñ ke el yeji -li k'owmn gbre ij usu na." 29 Abraham odu eb dad nine: "Esn jimel ec'a, -n'onny Mois lele kokoba ob esel ab eke am ewar el. Ow akpl ke -l'iri wel ec'a!" 30 Kó gbreñgbi a dad nine: "Em es Abraham, ow elm ow. Kó eke agñ ek'uw ab em ec'egñ b'im dad el a, -li b'ow -l'itññ erm em." 31 Etn Abraham dad'r nine: "Eke -l'erurm eke -li k'iri Mois lele kokoba ob esel ab ec'a, eben ce -li k'ow -l'irimn egn ek'uw ke b'ow igb im dad el a ec'a yeji." »

17

Sikpl kok lele low oc ap owi ab

Matie 18.6-7, 21-22; Mark 11.22-26

1 Sica emeny Jesu dad in e jam esel a nine: «Ów eke b'onñ agñ kok sikpl a, b'ow anñ segñ fəñ. Gbeko gbre él egn a eke sikpl b'ecr in em ow eññ egn a eci! 2 Egn eke b'onny egn ek'onny omn em em ese iy af elu wus a, low ñññ a eke li k'eññ a agb nono. Eke wel oc meb ucür lob ligbel ucu'r emñ etñ wel ony eman in okij a, ow akpl akm low ñññ a eke wel ki kok'r a. 3 Ony obi a, ewr erm senyn senyn!

Eke esñ jim kok low obr ñ e lís, ke om'n ów mewl em. Eke l'iri etñ l'uw in ec'ow obr ab any a, òc ap'r. 4 Eke legñ nyam af li kok low obr sakp lobñ ñ e lís etñ l'ow sakp lobñ mum n'am ñoññ'ñ a, ke òc ap'r.» †

Omñ owi

5 Erm esel a dad Jesu nine: «Egn gbél, òbn ey ec'omn a.» 6 Etn Es Kótoko dad el nine: «Blel onyn omn ew likekli ese likñ e liy af ana, otur eke ki dadr likñ gbél na esre: "lil es im inym es okij em!", li b'ow l'elum ony.»

Juma kok es itam eke k'eku bia elu

† 16:22 Ekn Luk 13.28. † 17:4 Jwifel e low yegm em a, wel otu eke k'oc low ap egn toñ sakp nyahan.

⁷ Emeny Jesu dad nine: «Kin low nyam: ɔny em a, egn nyam ɔny juma kok es eke bi kok ɔgm juma oglog b'osu mindey. Eke li b'anny juma kok em ba li b'ow a, ko in ec'akɔ es a b'ow dad'r eke li k'ow fafa li sig es l'ij ob ee? ⁸ Ko li k'ow li dadm ow kpekɔ l'ɛsme: "Kòk em ec'ob ij a! Ew ob sos, ke ɔn'm ob m'ij m'egn gbuɔ ke ɔ yeji ij ob egn ee?" ⁹ Ekan eke n'ɔom in e juma kok es a bia, ɔw a eke li dad ow, ke ow kok ɔn'n a ec'ab ee? ¹⁰ Eɓen ɔny yeji, eke kokr low feɔ eke Nyam ɔn ɔny eke ki kokr a yeji, dadr ɛsrɛ: "Eɔ juma kok esel ce s'el; ow ek'it eke si ki kok a, ow ana." »

Kokobe es nyam ow elu Jesu bia

¹¹ Sica Jesu eb ejagb aam Jerusalem, etɔ n'am ɛcr Samari lele Galile ab e ligber a ogɔ ogɔ. ¹² Eke n'im bake n'am titm baɔn nyam a, kokobe esel agɔ lew anny akpoj † am ow ɔbr'r, ¹³ etɔ n'am elu ow lebl -li dad -l'ɛsɛ: «Egn gbɛl Jesu, ikɔ ey sɔrɔn!» ¹⁴ Jesu ɛkn el etɔ dad el nine: «Imn yeɔmn egn waw esel sos!» † Etɔ -l'ewl meny -n'aam.

Eke -n'aam a, el feɔ -l'ewl. ¹⁵ El em ec'egn nyam ek'ɛkn eke l'ewl a, l'ewl meny l'ow yogɔ, etɔ n'am koklm Nyam lebl gege. ¹⁶ L'ok ɔwrɔkp wus, l'ubu any es Jesu ec'any af, etɔ n'am ɔn ow bia. Iɔn na elm Jwif ko Samari ec'egn. ¹⁷ Jesu ibrm'n nine: «Kɔ ow elm ɔny lew mum ewlmn ee? Etɔ ko bogɔ libarm ab a ee? ¹⁸ Kɔ ɔ sɔny ce ek'el utu egn a anake ow am elu Nyam bia ab ee? Etɔ ko el a gbɛ, egn kaka tutrm eke k'ow elu Nyam bia ee?» ¹⁹ Etɔ Jesu dad'r nine: «Igb ke im, ko ɔ ec'ɔmn a eb elu'ɔ es.»

Nyam ec'es ew a e mower

Matie 24.23-28, 37-41

²⁰ Legɔ nyam Fariisel ow am ibrm Jesu ɛsɛ: «Kɔ bogɔ legɔ iy Nyam ec'es ew a b'ow ow bake agɔ ɛkn ee?» Etɔ li dad wel nine: «Nyam ec'es ew a k'ow owm ɛsɛ ob eke wel b'ɛkn af. ²¹ Wel k'ow dadm ɛsme: "Kin n'anny aɔa, ow k'ɔdm n'anny yogɔ a!" Tasi em a, Nyam ec'es ew a anny ɔny ec'araɔn.» †

²² Etɔ emeny n'am dad jam esel a l'ɛsɛ: «Segɔ am ow eke b'ow erurir eke k'ɛkan egn ec'Iy legɔ nyam ce, gbɛko k'ow ɛknmn in. ²³ Wel b'ow dad ɔny ɛsɛ: "N'anny aɔa!", ow k'ɔdm "N'anny yogɔ a!", ko k'urur es k'usr jam k'imn! ²⁴ ɛsɛ elɛl eke nyam b'ɛɔn ke b'ayal afr nimum feɔ a, ɛɓen nenyembri nyam ow b'ow ɛcr egn ec'Iy e mower e legɔ a yeji. ²⁵ Gbɛko gbuɔ ke low na ɛy a, ow it ke l'ij gbɛ nɔnɔ, ke yeɔfɛnyina ec'agɔ igɔ elu'l es. ²⁶ Low a eke ey Noe e legɔ a, ɛɓen ce ow b'ow ey egn ec'Iy e mower e legɔ a yeji. ²⁷ Legɔ a, agɔ a feɔ am ij ob, etɔ am egn. Egn lel ɔyow ab am ɛbirir toɔ batɔ ow it legɔ a eke Noe ey mijetɔ gbɛl ab em a, etɔ mij gbɛl a iy ow bubur el es ibi el. † ²⁸ Emeny ow b'ow anny ɛsɛ Lot e legɔ a ec'ab af: yogɔ yeji agɔ am ij ob, am egn, am ɔl ɔn, am ewl egn, am us mel. ²⁹ Etɔ eke Lot anny Sɔdom baɔn ey ɔkm a, Nyam ɔn al lele mebn eke ler ab am an ok wus ɛsɛ mij af, toɔ ibi agɔ a feɔ. ³⁰ ɛɓen ce ow b'ow ey egn ec'Iy e mower e legɔ a yeji.

³¹ Legɔ ab em a, egn eke b'ow anny in ec'el af e lef eb usu a, † ke b'ow ɔny in e mob anny akɔ a, k'usm es eym akɔ ocm ob. ɛɓen egn eke b'ow anny ɔgm a yeji, k'ewlm ij. ³² ɔkan Lot e yow a eke ler jam a e low a yeji.

† 17:12 Ekn Ob Ap 13.45-46. † 17:14 Ekn Ob Ap 14.2-3. † 17:21 anny ɔny ec'araɔnodad na Grek em, wel ɔtu ek'itɔn ejec'em dad ɛsɛ anny ɔny em. † 17:27 Ekn Nun ɔb 6.9-7.24. † 17:31 Ekn Matie 24.17 ec'akr otar a.

† ³³ Էցի eke b'erur eke ki doghñ in e sel a, b'ow irmn; kò Էցի a eke b'ow irmn in e sel a, b'ow anñ owr. ³⁴ M'am dad օն, ԼԷցի a eci ncok a, agñ yony eke b'ow Էրս es ob Էրս ob nyam af a, wɛl b'ow oc nyam, ke wɛl igr nyam elu es. ³⁵ Ek'օցօw yony am bɛbm sos ob iny eci, wɛl b'ow oc nyam, ke wɛl igr nyam elu es. ³⁶ [Eke agñ yony anñ օցm, wɛl b'ow oc nyam, ke wɛl igr nyam elu es.]» †

³⁷ Sica in e jam esɛl a ibrm'n nine: «Էցի gbɛl, kò low na bogñ ow b'ow Էյ ee?» Էտի Jesu dad ɛl nine: «Yogñ eke sos megl ugñ b'ow anñ a, yogñ anake sikaka b'ow as luku a.» †

18

Jej ok Եs nyam lele inñyօw nyam ab

¹ Էմենյ Jesu dad in e jam esɛl a nyandre Էմ odad yɛgm ɛl Էk'ow akpl ke Եցի ԲԷյ -ni ñօղñ Nyam, sos k'օwm ɛl es. ² Li dad wɛl nine: «Էb nyam Էմ a, jej ok Եs nyam anñ eke ɛluam Nyam ke ամ tutrm Էցի yeji. ³ Էb nyam ab Էմ Ե, inñyօw nyam yeji anñ eke sakp nօնօ b'ow Էրն'n ke ամ ibrm'n eke ow ki jej in lele in Եc'ifnu ab e low ok nɛnyembri nyam Էմ օղ'n. ⁴ ԼԷցի kpekpe Էմ Էտի, jej ok Եs a Էցիմ jejm in e low a okm, Էտի n'am dad in Էմ l'Ես: "Nawrɛ tasi m'ɛluam Nyam, Էտի m'am tutrm Էցի yeji, ⁵ gbɛkօ inñyօw na am ijr'm gbre nօնօ. Mí b'ow mi jej in e low a m'ok, yec'Էտի ke li k'օwm l'ijrm im gbre ij." »

⁶ Էտի Էմենյ Էs Kօtօkօ igr af dad nine: «Kօ irir jej ok Եs ñuñ na Եc'odad eke dad ab ee? ⁷ Էտի Nyam Էk'օն in Եc'agñ eke b'ɛlu'l lebl ncok lele ԼԷցի owr ab a, li b'ow l'Էw wɛl eci jej ok owi a es ow ibn ee? ⁸ Low nawrɛ m'am dad օն: li b'ow l'օղñ es li jej wɛl e low l'ok. Kօ ԼԷցի eke Էցի Եc'Iy b'ow ow a, li b'ow n'Էրն օմն esɛl wus na af ee?»

Farisi nyam lele wus labm eb Եs nyam ab

⁹ Էմենյ Jesu dad nyandre Էմ odad ok agñ a eke b'ubr ɛl sosi nɛnyembri nyam esɛl ke b'ifn agñ Էjec'a nine: ¹⁰ «Agñ yony im ok Nyamel gbɛl a e gbugñ a Nyam ñօղñ eci; nyam ɛl Farisi Էտի nyam ɛl wus labm eb Եs. ¹¹ Farisi a igb inym es am ñօղñ Nyam Էրմ Էմ dad Ես: "O Nyam, m'am ɛlu'ղ bia eke m'anm ԵԵ agñ amua na Էk'el ɛlu, օw Էսյի kok ԵԵԼ, afacu, oglog ԵԵ wus labm eb Եs na af a. ¹² Nɛnɛղñ gber nyam af, mi b'ɛnn nɛny sakp yony. Էտի mi b'oc Էմ Եc'ob ԲԷյ eke mi kok a eci ԼԷw Էմ m'ap'ղ." ¹³ Kօ wus labm eb Եs a gbɛ kpb Եs agñ a e lís inym es saw Էմ, օtum eke k'igbl any օղñ ԼԷr afr yeji, Էտի am ok sabu Էրմնի dad Ես: "O Nyam, ikñ'm sօղñ anjke m'el sikpl Եs." ¹⁴ Low nawrɛ m'am dad օն: wus labm eb Եs a, eke l'ɛwl mɛny n'aam akñ a, Nyam oc in e sikpl a ap'r; † kօ ow Էլմ Farisi a gbɛ. Tasi Էմ a, Էցի ԲԷյ eke b'igbl'l in sosi օղñ a, Nyam b'ow օն is'r Եs; Էտի Էցի eke b'isr Էմ in sosi Եs a, Nyam b'ow օն igbl'l օղñ.»

Jesu lele Էtuey ab

Matie 19.13-15; Mark 10.13-16

¹⁵ Ca agñ ot Էյ mɛny nɛnym yeji ow eke Jesu k'at ɛl abu nuñ. Eke jam esɛl a b'ɛkn Էbɛn a, -n'am Էնյմ agñ a abr. ¹⁶ Kօ Jesu օղ wɛl ot Էtuey a ow'r lís Էտի li dad nine: «Yɛbr Էtuey ow Էմ օղñ! Էցի k'ɛdրն Էլ, anjke tasi

† **17:32** Էկն Nuñ Ծb 19.26. † **17:36** Luk eci silel esig beb Էմ a, wɛl Էղնմ sodad Էk'anñ ob na [...] Եc'aranñ Էմ a. Էկն Matie 24.40. † **17:37** Էկն Matie 24.28 eci akr otar a. † **18:14** Nyam oc in e sikpl ap'r:odad na Grek Էմ, wɛl օtu Էk'itրն Էjec'Էմ dad ԵԵ Nyam oc'r nɛnyembri nyam Եs in Եc'any af.

em a, Nyam e gbrenḡbi usu a, aḡḡ a ek'anḡ eḡe el af a eci. ¹⁷ Low nawre m'am dad ɔny: eḡḡ kaka feḡ ek'eḡḡm Nyam e gbrenḡbi usu a ebm eḡe iyli af a, eḡḡ ikḡ na, leḡḡ kaka li k'ow l'otum l'eym em.»

Íḡḡ feḡ elu es ke ús Jesu jam
Matie 19.16-30; Mark 10.17-31

¹⁸ Jwifel ec'any es nyam ibrm Jesu nine: «Low yeḡm aḡḡ es mamn, ko ayaf mi ki kokr ke m'ij sel ek'onym uwr ec'aja ee?» ¹⁹ Jesu dad'r nine: «Kɔ bla etḡ am esḡm eḡḡ mamn ee? Eḡḡ kaka elm eḡḡ mamn, ek'ow elm Nyam ɔny coco ce. ²⁰ Kɔ uw sol ab any ee? *K'ijm nfaci, k'ibim eḡḡ, k'iytm mil, k'ijm danḡu yadḡ em eḡḡ e nuḡ af, élum asḡ lele esḡ ab.*»[†] ²¹ Any es a dad nine: «Likekli em etḡ mi b'elum sol amua feḡ.» ²² Eke Jesu b'iri odad na a, li dad ow nine: «Éke kok eḡen ke ow akpl, gbekɔ ow anḡḡ low nyam: ɔl ḡ ec'ob feḡ ek'ony a ij, ɔc ow ec'os a cec ɔḡbɔru, † ke b'ow eḡḡ ob ɔny afr, ca éwl meny ow us'm jam.» ²³ Eke any es a iri odad na a, sos ɔw'r es anḡe n'ony ob nɔɔ. ²⁴ Jesu is any ler'r etḡ ekn eke sos ɔw'r es; li dad nine: «Nyam e gbrenḡbi usu a ec'em ey a ew tuotuo aḡḡ a ek'ony ob nɔɔ a eci gbé! ²⁵ Gbanḡko kedebnam eci feḡn ɔmu em eke k'ecr a ew fuefue akm gbrenḡbi eci Nyam e gbrenḡbi usu a ec'em ey a.»

²⁶ Aḡḡ a eke iri odad na a am dad eḡe: «Kɔ sica bwo ec'eḡḡ ɔtu ek'eḡḡ sel ee?» ²⁷ Jesu ɔdu eb dad nine: «Yec'eke ew tuotuo aḡḡ ec'a, Nyam ogḡ a ow ew fuefue.» ²⁸ Pier dad nine: «Ij obi yeḡi ekn, s'igḡ ey ec'ob ɔny feḡ s'elu es s'am us'ḡ jam!» ²⁹ Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ɔny: ek'eḡḡ igḡ in ec'akḡ, in e yow, lisijimel, in ec'aḡḡ oglog in ec'ey ab elu es Nyam e gbrenḡbi usu a sosisem, ³⁰ li b'ow n'eḡḡ amua na feḡ bubu af leḡḡ na em, etḡ leḡḡ ek'anḡ anym am ow ab em a, li b'ow n'eḡḡ sel ek'onym uwr.»

Jesu ewar sakḡ nyahan em in e luw lele in e luw em anḡ igb ab
Matie 20.17-19; Mark 10.32-34

³¹ Jesu esḡ in e jam esel lew yony a ow eḡḡn'n saw em etḡ am dad el eḡe: «Ísr any ekan, kin Jerusalem anake s'am uyu s'im a. Yogḡ anake low a feḡ eke kokoba ɔb esel nɔn eḡḡ ec'Iy e lis a b'ow iy neny a. ³² Wel b'ow oc elu'l Nyam e low any uwm esel ec'abu em. -Li b'ow -li kokr ow miyer, -li wewr ow, -l'afl ow sar any. ³³ -Li b'ow -l'ɔr ow ḡḡbre em, ke ca -l'ibi ow. Etḡ seḡḡ nyahan li b'ow l'igb luw em.» ³⁴ Kɔ jam esel a irim odad eke n'am dad wel a okm el es sos em; odad a eci liy a k'eym ɔkm, etḡ -l'uwm low yec'a eke Jesu am dad a e nyandɛ ab any.

Jesu ewlm Jeriko ec'any eflu nyam
Matie 20.29-34; Mark 10.46-52

³⁵ Eke -n'imn toḡ bake -n'am titm Jeriko a, any eflu nyam sig es eḡḡḡ saw am sasm ob. ³⁶ N'am iri dedeku a ek'am ow a e lebl, etḡ n'am ibrm l'eḡe: «Kɔ bla lowi ee?» ³⁷ Wel dad'r ek'ow el Nasaret e Jesu anake am ec a. ³⁸ Etḡ kpekḡ n'am ɔḡ li dad l'eḡe: «Jesu, David eci lilaw, ikḡm ɔrḡ!» ³⁹ Aḡḡ ek'anḡ anym am an es im a, am enym'n abr eke li ki yewal, gbekɔ n'am at lebl es l'ɔḡ li dad l'eḡe: «David e lilaw, ikḡm ɔrḡ!» ⁴⁰ Eke n'am ɔḡ eḡen a, Jesu inym es etḡ ɔḡ eḡḡ esḡ'n. Eke any eflu a ow titm'n a, Jesu ibrm'n nine: ⁴¹ «Kɔ bla lowi am erur eke mi ki kok m'ɔḡḡḡ ee?» Any eflu a

† 18:20 ɔkm Ok 20.12-16; Ol ɔkn 5.16-20. † 18:22 Ekn Matie 19.21 eci akr otar a.

dad'r nine: «Egɔ ɔɔɔ, m'am erur eke mi k'ekn es.» ⁴² Jesu dad'r nine: «Ŋ ec'omn a ewlm'ɔ; ɛkn es ɔɔɔ!» ⁴³ Kpekɔ any eflu a am ɛkn es, etɔ n'am us Jesu jam li kɔklm Nyam. Etɔ agɔ a feɔ eke ɛkn low na a yeɔi am kɔklm Nyam.

19

Jesu im Zashe e gbugɔ a

¹ Eke Jesu ey Jeriko baɔn am ubr im a, ² gbrenɔɔi nyam eke wel b'esɔ Zashɔ, ke el wus labm eb esel ec'egɔ ligbel a anɔ yogɔ. ³ N'am ɔl eke li k'ekn egɔ a eke el Jesu a, kɔ bieku a sɔsiɔm, l'otum eke li k'ekn ow anke l'el egɔ kpetɔɔni. ⁴ Etɔ l'uru es n'im l'uyu sikomor ikɔ nyam l'ey em eke li k'ekn Jesu, eke ow b'ow ecr yogɔ ec'a sɔsiɔm.

⁵ Eke Jesu ow ba b'igɔ yogɔ a, l'igbl any ogɔ etɔ li dad ow nine: «Zashe, ɔɔɔ es fafa us es; ow it eke yefɔnyina mi k'ey ɔ e gbugɔ a.» ⁶ Etɔ kpekɔ Zashɔ ogɔ es us es, oc Jesu ab im gbugɔ etɔ eb'r sos em inɔ em. ⁷ Agɔ a feɔ ek'ekn low na a am esel ɔw dad esɔ: «Egɔ na gbɔ, sikpl es ogɔ anake n'im n'am ij etu a!» ⁸ Kɔ Zashɔ igb inym es Es Kɔtɔkɔ ec'any af etɔ dad nine: «Egɔ gbɔ, m'ow m'oc em ec'ob e m'ony a e likpr m'ap ɔɔɔɔru. Etɔ eke m'eb egɔ nyam ec'ob dufre em, mil em, ke m'owr sakp yar m'ɔɔ'n.» ⁹ Etɔ Jesu dad'r nine: «Yefɔnyina sel eɔn ey akɔ anɔ, anke egɔ na yeɔi el Abraham e lilaw. ¹⁰ Tasi em a, egɔ ec'Iy ow am ɔl eke k'eb agɔ ek'irm a elu es.»

Ōc os ɔɔl an!

Matie 25.14-30

¹¹ Eke -n'am iri sodad amua a, emeny Jesu dad nyandre em ec'odad nyam anke n'am titm Jerusalem, etɔ agɔ a am tutr eke Nyam ec'es ew a am ow ey ɔkm kpekɔ. ¹² Etɔ kin odad eke l'oc n'am dad: «Akɔ nyam ec'any es nyam aam usu kpekpe eb nyam em eke k'eb es ew ec'abusu, ke ɛwl meny ow. ¹³ Gbuɔ eke li k'im a, l'esɔ in eci juma kok esel ab em e lew, etɔ n'ɔɔ egɔ egɔ os † ekɔ yen, etɔ li dad wel nine: “Ōcr kokar juma eɔan mij ton ke m'ɛwl meny m'ow.” ¹⁴ Kɔ in ec'eb eyɔ a ifn'n, etɔ -l'erm agɔ us'r jam im dad eke el erurm eke egɔ ikɔ na in k'ew el es.

¹⁵ Eke n'im l'eb es ew ec'abusu a bake l'ewl l'ow a, l'esɔ in eci juma kok esel a eke li cɔc os n'ɔɔn a eke li k'uw egɔ egɔ e juma e kok a e mij ek'eɔn ab any. ¹⁶ Krekre es a ow etɔ dad'r nine: “Egɔ gbɔ, ɔ es ekɔ yen ab em, m'ɔɔn os fandi.” ¹⁷ Es ew es a dad'r nine: “Juma kok es mamn, ow akpl gbɔ! Eke ij neny nyam low likekli na em a, ow sɔsiɔm m'am ɔɔɔɔn abusu ek'ew eb lew es.” ¹⁸ Yony em ec'a yeɔi ow etɔ dad'r nine: “Egɔ gbɔ, ɔ es ekɔ yen ab em, m'ɔɔn os ekɔ yen yen sakp yen.” ¹⁹ Li dad ow nine: “M'am ɔɔɔɔn abusu ek'ew eb yen es.” ²⁰ Nyahan em e juma kok es a ow etɔ dad nine: “Egɔ gbɔ, kin ɔ es a eke m'ucu es ɔɔɔɔn em m'ew'ɔ es. ²¹ M'uru'ɔ anke m'uw any eke ɔ el egɔ tuɔtuɔ. Etɔ b'oc ob yec'eke ɔ ewm es a, b'ub eɔ yec'eke ewlm a.” ²² Eke li dad eɔen a, es ew es a dad'r nine: “Ŋ el juma kok es ɔɔɔ; m'ow m'oc ɔ ec'odad ebl a m'ɔɔbr'ɔ low. Uw any eke m'el egɔ tuɔtuɔ, ke mi b'oc ob yec'eke m'ewm es, ke mi b'ub eɔ yec'eke m'ewlm a; ²³ etɔ kɔ bla etɔ ocm em e os a iim ewm es os es ew usu, ow kokm juma bake, esɔ elɔl eke m'ow ab af a, ke m'oc os a lele ow e mij ab

† 19:13 Os nyam a el juma kok es nyam e legɔ nyam e labm ɔɔɔ.

ab ee?" ²⁴ Κρεκη es ew es a ewl meny etη dad agη a ek'any yogη a nine: "Èbr ir os a abu em òηη eγη a ek'ony fandi a." ²⁵ Κο -li dad ow nine: "Èγη gbèl, in n'ony os fandi etη, ke emeny wèl òη'η ee?" ²⁶ L'òdu l'eb li dad nine: "Low nawrè m'am dad òy: eγη fèη eke ònym ob ab a, wèl b'ow obn'η; kò eγη eke ònym ob kaka a, tel a eke n'ony a yeji, wèl b'ow òdu eb'r abu em. ²⁷ Κο sica em ec'efnu a ek'erurim eke mi k'el el ec'es ew es a, ònym owr el anja, ke ìbir el em ec'any af!" »

Jesu am ey Jerusalem

Matie 21.1-11; Mark 11.1-11; Jan 12.12-19

²⁸ Eke li dad èben a, Jesu ikη bieku a anym am uyu im Jerusalem. ²⁹ Eke n'im bake n'am titm Betfaje lele Betani ab ek'el Olivie lafeny a ec'ogog a, † Jesu erm in e jam esel ab em ec'agη yony, ³⁰ etη li dad wèl nine: «Ìmn banη a ek'any anym a. Eke b'ow òkr em a, b'ow èkan gban̄kò kpeteηni nyam eke wèl ucür es, ke eγη kaka k'uyum af. Ònym mòmum in es ocr owr ir. ³¹ Ek'èγη b'ìbrm òny low a sosiem eke am mòmum gban̄kòli ab es a, dàdr ir esrè: "Èγη gbèl a òny ow ec'es abur." »

³² Agη a eke l'erm a im etη -l'èkn low a esè elèl eke Jesu dad el ab af. ³³ Eke -n'am mòmum gban̄kòli a es a, ow ec'esel a am ìbrm el esè: «Κò bla etη am mòmum gban̄kòli ab es ee?» ³⁴ Etη erm esel yony a dad el nine: «Èγη gbèl a òny ow es'abur.» ³⁵ Etη κρεκη -l'oc gban̄kò kpeteηni a -l'is Jesu. -L'oc el eci sigbad -li faf ow af, etη -n'òη Jesu uyu af. †

³⁶ Eke -n'am an es -n'ìmn anym ec'a, agη am ot el e sigbad faf eja gb. † ³⁷ Eke n'am titm Jerusalem, eja gb a ek'am us nuη es ìmn Olivie lafeny af ec'a, agη a fèη ek'am us'r jam a sos em ìηη em am kòklm Nyam lebl gege, sakrowa a fèη eke -l'èkan a sosiem eci. ³⁸ -N'am dad -l'esè: «*Ke Nyam èdη Eb Ebu ek'am ow Es Kòtòkò e nin em a òwrò!*† S'am kòklm Nyam, erm es ey lele anygbèl ab ek'any afr a sosiem eci!»

³⁹ Farisiel beb ek'any agη ab em a, dad Jesu nine: «Low ye gm agη es, èdηη η e jam esel a yèwal.» ⁴⁰ Κο Jesu dad el nine: «Eke -li yewal yeji, mebn amua b'ow òg kòklm im!»

Jesu am ikη Jerusalem ec'òηη

⁴¹⁻⁴² Eke Jesu im titm Jerusalem ke b'èkn èb a, n'am ikη ow ec'òηη li dad l'esè: «O Jerusalem, blel η yeji uw lèγη na em ec'elèl eke k'èηη erm es ey any ana! Κο sica ow lól'η es any af. ⁴³ Κο lèγη am ow eke η ec'efnu b'ow awη lakp iw r did elul'η em, eb'η susu fèη, abur'η es atr'η sel. ⁴⁴ -Li b'ow -ni ηηηη'η nimum, η lele η ec'èb eyη ab ab. Etη lebn kaka k'ow anm lawl lebn af ij, anke η uwm lèγη eke Nyam ow eke k'elum'η abu ab any!»

Jesu ogη án òlu a ok òkm Nyamel gbèl ab em

Matie 21.12-17; Mark 11.15-19; Jan 2.13-22

⁴⁵ Sica Jesu im l'ey Nyamel gbèl a e gbugη a, l'ogη án òlu a l'ok òkm, ⁴⁶ etη li dad wèl nine: «Nyam Lel em a, Nyam dad nine: *Em ec'èl a b'ow el Nyam ηòηη ec'èl.* Etη òny, am ocr kòkr *elu eci eηanin usu!*» †

⁴⁷ Segη fèη Jesu b'im ye gm agη low Nyamel gbèl ab em. Etη e gb waw esel e gbèl a, ol e low ye gm esel a, lele jwifel em ec'any esel ab ab, am òl

† 19:29 Èkn Mark 11.1 ec'akr otar a. † 19:35 Bèbmn Zakari 9.9. Èkn Matie 21.5 eci akr otar a. † 19:36 Èkn Matie 21.8 ec'akr otar a. † 19:38 Selu 118.26. Èkn Matie 21.9 ec'akr otar a.

† 19:46 Bèbmn Esayi 56.7; Jeremi 7.11.

eke k'ibi'r. ⁴⁸ Kɔ -l'uwmn elele eke -li k'ɛŋan ow any, anjke agɔ a fɛɔ b'iri in e low sɛnyɔ sɛnyɔ.

20

Jesu ec'abusu ɔny owi

Matie 21.23-27; Mark 11.27-33

¹ Lɛɔɔ nyam, Jesu am yɛgm agɔ low Nyamel gbɛl a e gbugɔ a, etɔ n'am dad Amani Mamn ec'odad. Egb waw esɛl egbɛl a, ol e low yɛgm esɛl a lele agɔ ekpekp ab ab ow ² etɔ am ibrm esɛ: «Dàd ey ɔ! Kɔ bogɔ ec'abusu em am kok ów amua ee? Kɔ bwo ɔɔ'ɔ na eci kok ec'abusu ee?» ³ Etɔ Jesu dad el ninɛ: «Em yeji m'am ow m'ibrm ɔny low nyam cɛ. Dàdr'm, ⁴ kɔ bwo ɔɔ Jan abusu ow ok agɔ mij nuɔ ee? Kɔ Nyam oglog agɔ ee?» ⁵ Etɔ -n'am dadarir el ɔfr em -l'ɛsɛ: «Eke si dad eke Nyam ɔɔ'n l'ow, li b'ow l'ibrm ey l'ɛsɛ: “Kɔ bla sosiem ubmn in nawrɛ ee?” ⁶ Etɔ emeny eke si dad eke agɔ ɔɔ'n abusu l'ow, ow b'ow ɔɔ agɔ a fɛɔ ot mebn eke k'ibi ey, anjke -l'uw any eke Jan el Nyam e kokoba ɔb es tasi.» ⁷ Etɔ sica -li dad Jesu ninɛ: «S'uwɔm eɔɔ ek'ɔɔ'n abusu l'ow l'ok agɔ mij nuɔ ab any.» ⁸ Etɔ in yeji li dad wɛl ninɛ: «Eke ow el eɛn a, em yeji mi k'ow mi dadm ɔny abusu yec'em eke mi bi kok ów amua fɛɔ a.»

Viny ɔgm e juma kok esɛl eɔɔ ec'odad nyandrɛ em

Matie 21.33-46; Mark 12.1-12

⁹ Emeny Jesu am dad agɔ a nyandrɛ odad na esɛ: «Lɛɔɔ nyam ɔgm es nyam ewl viny in ec'ɔgm a, l'oc l'abul ɔgm juma kok esɛl, † etɔ n'im usu lɛɔɔ kpeke eci. ¹⁰ Eke egb ub e lɛɔɔ ow a, l'erm in ec'abu elum es nyam in eɔɔ juma esɛl a eke wɛl k'ɔɔ'n egb a, in ec'eke k'ebm'n a. Eke abu elum es a im a, juma esɛl a ɔr'r, etɔ -l'ogɔ ow ow ewl abu ɔfr. ¹¹ Emeny ɔgm es a erm abu elum es ejeci nyam. Kɔ in yeji juma esɛl a ɔr'r, wɛwr'r, etɔ -l'ogɔ ow; ow ewl eke -n'ɔɔm ow ob kaka. ¹² Emeny sakp nyahan em, l'erm abu elum es nyam im. Na ec'a gbɛ, -l'ɔr ow -li kok ow mob, etɔ -n'ɔny -l'ɔwl ow lakp jam a. ¹³ Eke egb ɔgm es a b'ɛkn eɛn a, li dad ninɛ: “Oho! Kɔ sica ayaf mi ki kokr ab ee? Mi b'ow m'erm em ec'iy eke m'erur tasi a; ow k'ɔdm ke -n'ɔny ow ec'elum.” Etɔ l'erm jim im. ¹⁴ Gbɛkɔ eke -l'ɛkan ow a, -n'am dadarir el ɔfr -l'ɛsɛ: “Kin eɔɔ a eke godo godo b'ow el aja ij es a! S'ibi'r ke ɔgm a él ey eci.” ¹⁵ Etɔ -n'ɔny -l'ɔwl ow ɔgm a e lakp jam a, etɔ -l'ibi ow.»

Sica Jesu ibrm el ninɛ: «Kɔ na, bla lowi ɔgm es a b'ow kok ɔgm juma kok esɛl ab ee? ¹⁶ Li b'ow l'ow, l'ibi juma kok esɛl a, ke l'óc ɔgm a n'ɔɔ agɔ ejeci.»

Eke agɔ a iri sodad amua a, -li dad ninɛ: «Ow k'ow eym eɛn!» ¹⁷ Kɔ Jesu lɛr el etɔ ibrm el ninɛ: «Kɔ Nyam odad na e nyandrɛ el ayaf ee?

Lebn a eke él us esɛl a oc owl a,

ewl el él loy em e lebn tasi. †

¹⁸ Eɔɔ fɛɔ eke b'ow ey lebn na af a, b'ow kɔk es, etɔ eɔɔ fɛɔ eke lebn a b'ow ey af a, b'ow piplm em el siflefl.»

Kɔ wɛl sóg wus labm ee?

Matie 22.15-22; Mark 12.13-17

¹⁹ Eke ol e low yegm esel lele egb waw esel egbel ab ab uw any eke el sosiem anake Jesu ub nyandɛ na a, -n'am ɔl eke li k'ony ow ke -l'edɛn ow e juma a, gbɛko -n'am uru agɛ a. ²⁰ Ow sosiem -n'am ɔsu Jesu kprakpr em. -Li b'erm agɛ ow esɛ nɛnyembri nyam esel af, eke k'ony Jesu in ec'odad ebl em, yec'etɛ ke -l'oc -l'elu ow Jude ec'es ew es a abu em. ²¹ -N'am ibrm Jesu low ikɛ na -l'esɛ: «Low yegm agɛ es, s'uw any eke ɛ e Nyam e low eke bi dad ke bi yegm agɛ a el nawrɛ etɛ ɛrum eɛɛ any ɛs; Nyam ec'elele eke am ibrm eke si k'iir eb a, bi yegm ow ec'ejagb a kɛɛ. ²² Kɔ dɔd ey ɔ! Ey ec'ol ɔɛ abusu eke si ki sɔg wus labm s'ɔɛ Sesar ee?» † ²³ Eke -li dadr ebɛn a, Jesu uw el e kprakpr ab any, etɛ dad el ninɛ: ²⁴ «Yɛgm'm os nyam.» Etɛ -l'oc el ec'os a e nyam -n'am yegm ow. Etɛ Jesu ibrm el ninɛ: «Mɛny ewr na lele nin na eke wɛl nɔn os na af a, bwo ec'egɛ ec'ow el ee?» Etɛ -li dad ninɛ: «Sesare eci.» ²⁵ Etɛ Jesu dad el ninɛ: «Eke ow el ebɛn a, ke ɔɛn Sesar yec'ek'el in ec'a, ke ɔɛn Nyam yeji yec'ek'el in ec'a.» ²⁶ Na em yeji -l'ɔtum -n'onym ow odad ebl em agɛ a ec'any af. Kɔ odad eke li dad wɛl a iti el any, etɛ -li bubur nyembri.

Luw em anɛ igb

Matie 22.23-33; Mark 12.18-27

²⁷ Ow e jam a, Sadusiel ec'agɛ beb ow etɛ Jesu. (Ke Sadusiel anake bi dad esɛ luw em anɛ igb in anm a.) -N'am ibrm Jesu low na l'esɛ: ²⁸ «Low yegm agɛ es, Mois nɔn ol na ɔɛ ey dad ninɛ: Eke igɛ nyam ebi yow etɛ l'ewm iy kaka toɛ l'uw, ow akpl ke lisijim eb inɛyow a ebi, ke ew ey in ab ew lisijim nin es. † ²⁹ Kin agɛ lisijimel lɔbɛ e low ek'ɛɛn: likpekɛ a ebi yow, l'ewm iy kaka ow ab etɛ l'uw. ³⁰ Li b'uw a, yony em ec'a eb inɛyow a ebi. In yeji l'ewm iy toɛ batɛ l'uw. ³¹ Eke in yeji li b'uw a, nyahan em ec'a yeji eb inɛyow a ebi. Ebɛn ebɛn toɛ el lɔbɛ mum -l'ebi inɛyow a etɛ -l'uw eke -l'ewm ey kaka. ³² Etɛ ow ec'uwɛr em a, yow a yeji uw. ³³ Kɔ sica lɛɛɛ eke agɛ ek'uw a b'ow igb luw em a, bwo ec'egɛ e yow tasi li b'ow l'el ab ee? Anɛ el a fɛɛ eɛɛ eɛɛ ebi'r ow el in e yow.»

³⁴ Jesu dad el ninɛ: «Wus na ec'egɛ lele ɔyow ab b'ebirir; ³⁵ kɔ eɛɛ a lele ɔyow ab ab ek'ite eke k'anɛ luw em igb, ke ir eb afr a k'ow ebirm ij. ³⁶ -Li k'ow -l'ɔtum -l'uwmm ij anɛ -n'anɛ esɛ afr erm esel af. Sica -l'el Nyam ec'ey, anɛ -n'anɛ luw em -l'igb. ³⁷ Mois dad ayal eke agɛ ek'uw a b'ow anɛ owɛ, anɛ kati a ek'am iri al ab em a, l'esɛ Es Kotɔkɔ *Abraham e Nyam, Isak e Nyam, Jakob e Nyam.* † ³⁸ Kɔ agɛ eke uw a e Nyam li k'el ee? Njan, l'el agɛ ek'uw ke anɛ owɛ a e Nyam, anɛ in ec'a agɛ amua fɛɛ anɛ owɛ.» ³⁹ Etɛ ol e low yegm esel beb eb odad etɛ dad ninɛ: «Low yegm agɛ es, uw dad.» † ⁴⁰ Low na eke li dad wɛl ebɛn a, eɛɛ kaka ɛsm af ibram'n low ij.

Mesi a lele David ab

Matie 22.41-46; Mark 12.35-37

⁴¹ Sica Jesu ibrm ol e low any uw esel a ninɛ: «Ayaf wɛl ɔtu eke ki dad eke Mesi el David eci lilaw ee? ⁴² Anɛ Selu e lɛl ab em a, David in obi am dad esɛ: Es Kotɔkɔ Nyam dad em e Kotɔkɔ ninɛ:

† **20:22** Ekn Matie 22.17 ec'akr otar a. † **20:28** Ol ɔkn 25.5-6. † **20:37** ɔkm Ok 3.6. Ekn Matie 22.32 ec'akr otar a. † **20:39** Sadusiel lele Farisiel ab ec'odad nyam eke b'anɛ el aranɛ a e liy a el luw em anɛ igb owi. Ol e low yegm esel nɔnɔ el Farisiel. -Li b'ub luw em anɛ igb e low a nawrɛ. El anake -n'am ɔɛ Jesu low ij a, anɛ -n'am ekn eke Jesu anɛ el ec'ogog.

“Òw sig es em e lidr abu af

⁴³ ton bake m’ót ñ ec’efnu a m’ok’ñ akr ew.” †

⁴⁴ Ekan, eke sica David b’esn’ñ “Es Kótoko”, ke ayaf Mesi a otu eke k’el David e lilaw ab ee?” †

Ki kokr ese ol e low yegm esel ec’ab af

Matie 23.1-36; Mark 12.38-40

⁴⁵ Eke agñ dedeku a am iri in ec’odad a, Jesu dad in e jam esel a nine: ⁴⁶ «Òsur sos ol e low yegm esel e lís, el eke -li b’erur eke -li ki sus mob akpakp -n’am ecm ab, ke -li b’erur eke dedeku em wel k’esnñ el elum em, etñ Nyam nuñ ignñ susu a -li bi dogññ mekpñ anym es. Es gbebl ec’ob ij owi em yeji -li b’erur susu amamn. ⁴⁷ -Li b’ufññ ennyow eb es, etñ -li bi kok nyandɛ -l’ɔfur Nyam ñoññ yec’etñ ke wel ót el agñ amamn. Na sosiem anake el e jej ok a b’ow ew tuotuo a.»

21

Innyow gbɔr yow a ec’ob ap a

Mark 12.41-44

¹ Ow e jam a, Nyamel gbɛl ab em yogñ cɛ, eke Jesu b’is any a, l’ekñ egbrenɣbi ek’am elu Nyam bia ok el ec’ob ap a kɔpɔ ebr mob ab em. ² Emeny l’ekñ innyow gbɔr yow nyam yeji ek’am elu os ekekey yony kɔpɔ ebr ob ab em; ³ etñ li dad nine: «Low nawre m’am dad ony: innyow gbɔr yow na ap ob akm agñ a fɛñ ec’a, ⁴ anke el ec’a -n’ony el ec’ob eke -n’onyñ a ec’ow ek’ignñ af a, kɔ innyow a ec’a, n’ony in e gbɔr em ec’a eke n’ony a, ow kpɔ kpɔ a eke li k’iir eb af a.» †

Nyamel gbɛl a e ñuññ

Matie 24.1-2; Mark 13.1-2

⁵ Sica agñ beb am dad Nyamel gbɛl a e sakpl owi, mebn amamn lele mob amamn ab eke wel ap Nyam a e low. Eke Jesu b’iri a, li dad nine: ⁶ «Lɛgñ am ow eke mebn amua ek’am ekan a, kaka k’ow usrm lawl lebn af anm, anke fɛñ b’ow ɛr ok wus.»

Lɛgñ es abal el e gbɛre owi

Matie 24.3-14; Mark 13.3-13

⁷ Odad na eke Jesu dad ab em -l’ibrm ow nine: «Low yegm agñ es, kɔ bogñ lɛgñ iy low na b’ow ɛy ee? Etñ bogñ e meny ewr em, wel b’ow uw wanci a eke ów amua b’ow ɛy ab any ee?» ⁸ Etñ Jesu dad nine: «Èwr erm! Ki yebr ɛgñ k’irmn ony! Tasi em a, agñ ñoñ b’ow ow em e nin em dad eke el el Mesi a, etñ -li b’ow -li dad eke lɛgñ es abal el a in ow ñ! Kɔ k’ùsr el jam. ⁹ Eke batñ am irir wel am dad ony ar owi lele eb e bɔbɔr owi ab a, ke erññ k’ony ony. Ow it eke ów amua k’ey, kɔ ow elm wus na e nuñ ɛdñ. ¹⁰ Tasi em a, ebr nyam ec’agn b’ow im eññ ebr ejeci nyam ogn ar; es ew nyam b’ow im eññ es ew ejeci nyam ar ogn eci; ¹¹ wus b’ow umu tuotuo, etñ susu ñoñ gbɛl af lek b’ow ɛy, ol enññ b’ow ony agñ ñoñ; ów erññ erññ b’ow ɛy etñ meny ewr egbɛl egbɛl b’ow anñ afr ok ɔkm.»

¹² Gbɛkɔ gbunñ ke ów amua éy a, wel b’ow ony ony ke wel ijr ony gbɛre, wel b’ow ot im ony jej ok em Nyam nuñ ignñ susu etñ wel b’ow ok ony sobel em, etñ wel b’ow ot ok ony éb ebu lele es ew esel ab abu em, ek’eel em

e jam esel a sostiəm. ¹³ Na anake b'ow ɔŋ ijr em e danƙu. ¹⁴ Ow sostiəm a èbr ewr es nuŋ em ke ermij k'íkŋm anym okm ɔny low eke b'ow dadr dogŋnin ɔny sosi a eci. ¹⁵ Em obi m'ow m'ɔŋ ɔny sodad ebl lele sewr ab eke b'ow ɔŋ ɔny ec'efnu a ec'egŋ kaka k'ow ɔtum dadm odad akam ɔny es. ¹⁶ ɔny esel bobo yeji, ɔny lisel, ɔny lisijimel, ɔny ec'agŋ lele ɔny lawlɛl ab b'ow ɔny ɔny ot im ɔny abusu esel ec'any af; wɛl b'ow ɔb ɔny low, ibi ɔny em ec'agŋ nonɔ. ¹⁷ Em sostiəm agŋ a feŋ b'ow ifn ɔny, ¹⁸ kɔ ɔny e sin nuŋ bobo yeji, kaka k'ow iram. ¹⁹ Ìnymn es kikri ebɛn cɛ; na em anake b'ow eŋan sel a.»

Jesu am dad Jerusalem e ŋuŋ owi

Matie 24.15-21; Mark 13.14-19

²⁰ Emɛny Jesu dad nine: «Eke b'ekan áru ek'iwr did elul Jerusalem em a, ke lɛŋ ab anake b'ow uwr any eke wɛl b'ow ŋuŋ'n a. ²¹ Kpɛkŋ agŋ a eke b'ow anŋ Jude a, ow akpl ke -l'uru es -n'im mafɛny em; agŋ eke b'ow anŋ Jerusalem baŋn a -n'im akpoj, ke agŋ eke b'ow anŋ sikpukpu em a k'éym baŋn a ij, ²² anke ow b'ow el jeŋ ok e seŋŋ. Yogŋ anake ów a feŋ eke Nyam Lɛl dad a b'ow iy nɛny a. † ²³ Sɛŋŋ amua b'ow ew tuɔtuɔ molok ab lisel lele el ek'am ɔŋ ey mɛny ab ab eci, anke seŋŋ a ow b'ow el ɔɔŋ ligbɛl eke b'ow ey eb ab em. Eɛ, Nyam b'ow elu in ec'erm bebl ɔkm agŋ a e lís! ²⁴ Wɛl b'ow ibi el ar em, etŋ wɛl b'ow ot im el madu ɔkr em ebr ebr feŋ em; etŋ Nyam e low any uwm esel b'ow eb Jerusalem ɔnym ab toŋ bake el e lɛŋ yeji úwr.»

Egŋ ec'Iy e mower

Matie 24.29-31; Mark 13.24-27

²⁵ Eke li dad na a, emɛny Jesu nine: «Sɛŋŋ am ow eke mɛny ewr b'ow anŋ ligbn em, awl em lele mílél em ab ok ɔkm. † Eke wus na af ec'ébr ebr a feŋ b'ow iri okij lele mra ab e likekr a, -li b'ow -n'ony ermij. ²⁶ Agŋ erŋŋ b'ow ɔny toŋ úw, eke -li b'ow -li tutr ów a eke b'ow ey wus na af e low, anke nyam afr ec'abusu a b'ow ufn. ²⁷ Yogŋ anake wɛl b'ow ɛkn egŋ ec'Iy eke b'ow anŋ jru em ow, abusu ligbɛl lele anygbɛl em ab a. † ²⁸ Eke ów amua b'ow ɔb nuŋ am ow a, ke átar sos es inymn es lær afr, anke ɔny ec'es eb elu e lɛŋ a ow titm ŋ.»

Low yegm eke babm e likŋ a am elu ɔkm

Matie 24.32-35; Mark 13.28-31

²⁹ Emɛny Jesu oc nyandre em ec'odad na etŋ am dad ese: «Èkan babm e likŋ lele ekŋ ejec'ab ab; ³⁰ eke -n'am gign ɔdɔdɔ a, kpɛkŋ b'uwr any eke mewij ow titm. ³¹ Ebɛn nyam coco, eke b'ow ekan ów amua ow a, ke kpɛkŋ úwr any eke Nyam e gbɛngbi usu a ow titm. ³² Low nawrɛ m'am dad ɔny: yɛfenyna ec'agŋ a feŋ k'ow uwm ow uwrn, etŋ ów amua b'ow ey. ³³ Afr lele wus ab b'ow ɛc, kɔ em ec'odad ebl a k'ow ɛcm.»

Egŋ ec'Iy e mower ec'erm ew owi

³⁴ «Ow sostiəm, èwr erm! K'òcar ɔny sosi k'elulil es gbɛgbl owi, mar ɔny owi, lele owr anŋ ec'ermij ebr owi ab em, bake íjal sos es lɛŋ a ów okr ɔny es kpɛr, ³⁵ ese asawa eke b'ok ob af ɔny af; tasi em a, ow b'ow okr wus na ec'agŋ a feŋ es. ³⁶ K'èrur mɛmn, kɔ seŋŋ feŋ ŋɔŋan Nyam yec'etŋ

† 21:22 Èkn Ose 9.7. † 21:25 awl em, lele mílél em ab ok ɔkm:bèbmn Esayi 13.10; Ezekiel 32.7; Joel 3.3-4. † 21:27 Èkn Daniel 7.13.

ke ónyñ læc akmn ów amua eke b'ow ey ab es, ke ótur inymn es egn ec'Iy ec'any af.»

³⁷ Səgn fəñ Jesu b'im yəgm aḡñ low Nyamel gbəl a e gbugñ a etñ læḡñ uk em, li b'im l'əru Olivie lafeny af. ³⁸ Etñ ibribr fafa aḡñ a fəñ b'ow Nyamel gbəl a e gbugñ a eke k'iri in ec'odad.

22

Es ew esel am ut Jesu ec'ibi a ec'asre

Matie 26.1-5; Mark 14.1-2; Jan 11.45-53

¹ Sica Futufutu eke ejru ánm em ec'es gbəḡbl ek'el Pak a e læḡñ a ow titm. † ² Egb waw esel egbəl lele ol e low yəgm esel ab am ol ew ew em eləl eke -li ki kokr bake l'ibi Jesu, gbəkó erññ am óny el aḡñ a sosiem.

Judas am bebm eke b'ow ol Jesu ij

Matie 26.14-16; Mark 14.10-11

³ Ebeñ a, kpeḡñ Satan ey Judas eke wəl b'esñ Iskariot, jam esel læw yony a ec'əḡñ nyam em. ⁴ Ow óñ etñ n'im n'əññ Jwifəl ec'egb waw esel egbəl a lele Nyamel gbəl a ec'ósu esel ekpeḡp ab ab, etñ -l'iririr eləl eke li k'óc Jesu l'elu wəl abu em a. ⁵ Low na eke Judas dad el a iññ el sos em toñ afññ es, etñ -l'əwar ow eke -li b'ow -li sɔḡ ow labm. ⁶ Judas əḡñ eb, etñ sica n'am ol akunda sənyn yec'em eke li k'ony Jesu n'óñ wəl yec'etñ ke dedeku a k'úwm any.

Pak ec'ob ij a eci sos bebm

Matie 26.17-25; Mark 14.12-21; Jan 13.21-30

⁷ Ləḡñ a ek'el Futufutu ek'ejru ánm em ec'es gbəḡbl e læḡñ eke wəl k'ibi məcəb kok Pak ec'ob ij a ow. ⁸ Etñ Jesu erm Pier lele Jan ab dad el nine: «Ímn bebmñ ey e Pak † ec'ob ij a ec'usu.» ⁹ Odad na eke ow dad ab em, -l'ibrm ow nine: «Kó bogñ erur eke si k'im si bebm ow e sos ee?» ¹⁰ Etñ Jesu dad el nine: «Kin, eke b'imn ba b'əyr baññ a, b'ow eñññ iḡñ nyam ek'yuy mijel. Úsr ir jam toñ óny yeji ókr gbugñ a eke li b'ow l'ey a. ¹¹ Eke b'ókr gbugñ a, dàdr gbugñ es a esre: “Low yəgm aḡñ es am ibrm akñ yec'əke in k'ij Pak ec'es gbəḡbl ec'ob in e jam esel ab ab.” ¹² Etñ li b'ow li yəgm óny èl afr a ec'akñ gbəl nyam ek'akñ eci mob fəñ iy nəny em. Yogn anake b'ow bebmñ ey ec'ob ij a e sos a.» ¹³ Eke -n'imn a, -l'ekn low a fəñ eke Jesu dad el a, etñ -li bebm Pak ec'ob ij a e sos -l'əw es.

Ob ij lala

Matie 26.26-30; Mark 14.22-26

¹⁴ Eke wanci ow bebmñ ab a, Jesu lele in ec'erm esel ab ab ow ok es ob ij usu a. ¹⁵ Eke -n'am ij ob a, Jesu dad el nine: «M'erur tasi eke mi k'ij Pak ec'ob na óny ab gbun ke m'ij gbre. ¹⁶ Kó m'am dad óny eke mi k'ow m'ijm ob na ij, toñ bake es gbəḡbl ikñ na e liy a éy ókm Nyam e gbrenḡbi usu a.» ¹⁷ Eke li dad odad na a, kpeḡñ l'óc mij kpók, l'elu Nyam bia etñ li dad nine: «Èbr mij kpók na ke éḡññ óny fəñ. ¹⁸ Kó m'am dad óny eke emeny mi k'ow m'əḡñm mar na ij toñ bake Nyam ec'es ew a ów.» ¹⁹ Emeny l'óc futufutu. L'elu Nyam bia etñ n'ony l'ubr em, n'óñ wəl etñ li dad nine: «Na el em e sos meḡl [eke m'am óñ óny. Kókr low na em ec'ókñ eci.» ²⁰ Eke -l'ijr ob bake ow uwr a yeji, l'óc mij kpók eke mar anñ em n'óñ wəl etñ li

dad nine: «Mij kpok na el sinm owr eke Nyam kok em e mebl eke ok es ony sosiem a eci.»^{† 21} Gbeko kin: ony em ec'egh nyam ek'am ol ij'm a anj ob ij usu na em ab! † ²² Nawre em, egh ec'Iy b'ow uw ese elel eke Nyam bebm ew es ab af, ko gbre el egh a ek'ol ij'r a eci!»²³ Low na eke -l'irir a onj etj -n'am bibrmn el ofr -l'ese: «Ko bwo ec'egh anake ki kok low na ey em ab ee?»

Jam esel a am atar anymu el e low es

Matie 18.1-4; Mark 10.35-45; Jan 13.2-17

²⁴ Eke low na ec a, jam esel a am atar ow es tuotuo eke k'uw egh eke el em a k'el anymu ab any. ²⁵ Ow sosiem Jesu dad el nine: «Eb eb em eci eb eb b'ew agh es, etj el ec'abusu ab em -li bi dad wel eke wel k'esj el ow amamn kok esel. ²⁶ Ko ony ec'a, ow k'ow elm eben. Egh eke k'el ony ec'anymu a, n'anj ese iyli af; ke egh eke k'el es ew es a, anj ese ob oc onj es af. ²⁷ Tasi em a, bwo ec'egh el anymu ee? Ko egh eke bi sig es am ij ob a, oglog egh eke b'oc ob onj agh ab ee? Nawre em, egh eke sig es am ij ob a el anymu, ko yadh ee? Etj kin, em m'anj ony ec'arajh ese ob oc onj es af. ²⁸ Etj ony yeji anj em ab, em e gbre ijr fej em. ²⁹ Ese elel eke em Es onj'm abusu eke mi k'ew agh es a, eben em yeji m'ow m'onj ony abusu nenymbri nyam a ce. ³⁰ Em ec'es ew ab em a, b'ow ijr ob, egh, etj b'ow ecr okr es mekpn af ewr Israel ec'eb lew yony a es.»

Pier b'ow egbr Jesu

Matie 26.31-35; Mark 14.21-31; Jan 13.36-38

³¹ Eke li dad low na bake ow uwr a, Jesu am ler Pier etj dad nine: «Simo, ign loru es iri! Satan ibrm abusu eke b'ow ony ufj ony ese egbey eke wel bi cic suw es em af. ³² Ko mi hohn Nyam m'onj'j yec'etj ke j ec'omn a k'obm meny. Ko j yeji, legj eke b'ow ewl ow el em ec'a, àr esj jimel a sos es.» ³³ Low na eke li dad a, Pier odu odad eb etj dad'r nine: «Egh gbel, mi beb m sos eke mi k'ey sobel em j ab, ke m'uw j ab.» ³⁴ Ko Jesu dad'r nine: «Pier m'am dad'j, ncok a ce, hgos k'ow ikjm etj b'ow egbr sakp nyahan dad eke uwm im any.»

Os, ekpr lele lab ab

³⁵ Emeny Jesu dad el nine: «Legj a eke m'erm ony ke ocmn os, ekpr lele cokrukpo ab ke imn a, ko onyn low nyam ec'es abur ee?» -Li dad ow nine: «S'onym low kaka ec'es abur!» ³⁶ Etj nine: «Ko sica, ony ec'egh ek'onj os a, l'oc gohn. Egh ek'onj ekpr a yeji l'oc; ke egh ek'onym lab a, l'ol in e mob sus em a l'ij ke l'ol lab. ³⁷ Ko m'am dad ony nawre em, ow akpl ke Nyam Lel em ec'odad na eke wel non em e lis a iy neny: *Wel awl'l low hu j kok esel em a.* † Ee, em e lis e low a eke wel non a b'ow iy neny!» ³⁸ Etj jam esel a dad'r nine: «Egh gbel, kin s'onym mab ler em yony ab!» Etj Jesu ubr odad a es nine: «Na ce ow eny nj!» †

Jesu im Nyam hohn em Olivie lafeny af

Matie 26.36-46; Mark 14.32-42

³⁹ Sica Jesu ey okm im Olivie lafeny af ese elel eke li bi kok god'etj ab af. In e jam esel a yeji us'r jam ab im. ⁴⁰ Eke -n'imn ba -li b'ok yogj a, li dad

† **22:20** Luk eci silel esig beb em a, wel ehn nodad ek'anj ob na [...] em a. Bèbm 3km Ok 24.8; Jeremi 31.31-34. † **22:21** Bèbm Selu 41.10. † **22:37** Esayi 53.12. † **22:38** Na ce ow eny nj/Odad na Grek em, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese *Ow úbr es goj!*

wel nine: «Ijōjan Nyam, yec’etj ke k’éymn ebm ekn owi em.» ⁴¹ L’eluwel es n’im anym kpekpe tɛl, etj yogj l’ok ɔwɔkɔp wus n’am ŋōjŋ Nyam li dad l’ese: ⁴² «Es, eke erur, ke ɔny gbre ij e mij kpɔk na kpab’m es lɪs. Ke fɛŋ em a, ow k’él yec’a eke m’am erur a, kɔ yec’a eke am erur a.» ⁴³ [Kpekŋ afr erm es nyam ow eŋn’n etj am atr’r sos es. ⁴⁴ Kɔ eben yeji, Jesu am ij erm em e gbre etj am ŋōjŋ Nyam lɛr em tonj law am ok’r. Etj in e law a am sus ok wus ese mebl ekuey af.][†]

⁴⁵ Eke ni ŋōjŋ Nyam bake ow uwr a, l’igb wus etj l’ewl meny l’ow n’ehŋ jam esel a, kɔ sos ɔw el es tonj ow el el mɛmn. ⁴⁶ Eke n’ehŋan wel mɛmn eru em a, l’uwr wel etj li dad nine: «Kɔ bla etj am erur mɛmn ee? Igbr wus ke ŋōjan yec’etj ke k’éymn ebm ekn owi em.»

Jesu ec’ony

Matie 26.47-56; Mark 14.43-50; Jan 18.3-11

⁴⁷ Jesu odad anj nenym am dad, etj kpekŋ agj ŋɔŋɔ gbɛl ilm any. Etj Judas ek’el jam esel lɛw yony ab em e nyam a anake am nyimn el a. Eke l’owr l’okr yogj a, Judas im titm Jesu eke k’ey’r. ⁴⁸ Kɔ Jesu ibrm’n nine: «Judas, kɔ af ey em am ɔl eŋj ec’Iy ij ee?» ⁴⁹ Eke jam esel a am ekn low a eke am ow ey a, l’ibrm Jesu nine: «Eŋj gbɛl, kɔ s’óŋj el mum ey e mab ler em ab ab ee?» ⁵⁰ Etj kpekŋ el em ec’egj nyam iyw egb waw es ligbɛl ec’abu elum es a lab, etj l’ubr ow lidr e lɔru ab es. [†] ⁵¹ Kɔ Jesu dad nine: «Ow inym es gɔŋ!» Etj l’itjŋ igj a e lɔru a abu, etj l’ewlm ow. ⁵² Sica li dad egb waw esel a, Nyamel gbɛl a ec’ɔsu esel ec’agj egbɛl a lele Jwifɛl ec’agj ekpekɔ a eke ow el ab in ec’ony ec’a nine: «Kɔ em ec’ony a ibrm eke k’otr ekj ekpr lele mab ler em ab owr ese low ŋuj kok es em el af ee?» ⁵³ Sɛŋj eke m’annj ɔny ab Nyamel gbɛl ab em a ɔnymn’m. Kɔ sica ɔny e wanci eke k’ɔny’n’m a ow ŋj; catj ncebn ec’abusu a ow a.»

Pier egbr Jesu

Matie 26.57-58, 69-75; Mark 14.53-54, 66-72; Jan 18.12-18, 25-27

⁵⁴ Sica n’ony Jesu etj l’oc ow ab n’im egb waw es ligbɛl a e gbugj a. Pier anj akpoj em am us el jam. ⁵⁵ Wel fuf al lakp a ec’aranj, agj ok es did al elul em a, etj Pier yeji im sig es el ab. ⁵⁶ Ob oc ɔj lis nyam ekn’n eke li sig es al saw a, l’ok ow anyamn af n’am ler ow gbiy, etj nine: «Iŋj na yeji, n’annj Jesu ab!» ⁵⁷ Kɔ Pier egbr Jesu etj dad ob oc ɔj lis a nine: «Yɔw, m’uwm’n any.» ⁵⁸ Eke ow ibn tɛl a, eŋj ejeci nyam yeji ekn’n etj dad’r nine: «Ij yeji, el el em ec’egj nyam.» Kɔ li dad igj a nine: «Njan, m’ann el em!» ⁵⁹ Ow ibn tonj k’ij wanci nyam ka, etj emeny eŋj ejeci nyam at dad nine: «Nawɛ tasi eŋj na yeji el in ec’agj ab em e nyam, anke l’el Galile iy.» ⁶⁰ Kɔ Pier dad’r nine: «M’uwm ŋ e low yeci eke am erur eke ki dad ab any!»

Odad na anj’n nenym n’am dad etj kpekŋ ŋɔɔs ikj. ⁶¹ Etj Es Kɔtɔkɔ ewl meny ɔkŋ’n any am ler’r gbiy. Ow ɔj Pier ɔkn odad a eke Es Kɔtɔkɔ dad’r a: «Gbuŋ ke yefenyina ŋɔɔs íkŋ a, b’ow dad sakp nyahan eke uwm im any.» ⁶² Etj Pier ey ɔkm im gbenj am ikj low dudu ec’ɔŋj.

Jesu e miyer kokr lele ɔr ab

Matie 26.67-68; Mark 14.65

[†] 22:44 Luk eci silel oglog em a, akr 43-44 ab a anm em. [†] 22:50 Bèbmn Jan 18.10,26.

⁶³ Agñ ek'am ɔsu Jesu a am kokr'r miyer etñ am ɔr'r. ⁶⁴ -N'awñ ow any es, -n'am ɔr ow kukuta em, -n'am ibrm ow -l'ese: «Ek'el Nyam e kokoba ɔb es, ke dád ey egn ek'iy'rñ ob a!» ⁶⁵ Etñ -n'am dad ów enuj nonɔ gbél -l'ok ow af miyer kokr em.

Jesu ow Sanedrɛn ec'agn a ec'any af

Matie 26.59-66; Mark 14.55-64; Jan 18.19-24

⁶⁶ Eke legñ eny a, Jwifel em ec'agn ekpekp a ek'el egb waw esel egbel a lele ol e low yegm esel ab ab as luku. -N'ɔñ wel oc Jesu ow Sanedrɛn ec'agn a ec'any af, ⁶⁷ etñ -l'ibrm ow nine: «Dád ey s'iri gɔñ! Kɔ ñ el Mesi ee?» Etñ li dad wel nine: «Eke mi dad ɔny yeji, k'ow ubmn nawre; ⁶⁸ etñ eke m'ibrm ɔny low yeji, k'ow egnmn dadmn'm. ⁶⁹ Kɔ jam aña egn ec'Iy b'ow sig es Nyam Abusu Es e lidr abu af.» † ⁷⁰ El fɛñ -li dad nine: «Ke Nyam ec'Iy el a!» Etñ li dad wel nine: «Ow kpeñ anake ɔny obi dadr a.» ⁷¹ Etñ -li dad nine: «Ow akplm eke si k'ibrm adan̄ku ij! Sica ey obi yeji s'iri'r nenym ñ!»

23

Wel oc Jesu im Pilat ec'any af

Matie 27.1-2, 11-14; Mark 15.1-5; Jan 18.28-38; Ob Kok 4.25-28

¹ Eke -li jejr Jesu ec'ów -l'okr bake ow uwr a, dedeku a nimum igb wus etñ oc Jesu ab im Pilat ec'any af. † ² Yogn, kpeñ -n'am cicr ow -li dad -l'ese: «S'ebmn nyamn s'ekn eke egn na am irmn ey ec'agn a; li bi dad wel eke wel kí ɔgm wus labm † etñ li b'ocr in sosi Mesi, eb ebu nyam.» ³ Etñ Pilat ibrm'n nine: «Kɔ nawre, ñ Jwifel ec'eb ebu ee?» Etñ Jesu dad'r nine: «I] obi dad.» ⁴ Eben a, Pilat dad egb waw esel egbel a lele bieku ab ab nine: «M'ɛñnm low ɔbr kaka ign na em.» ⁵ Gbɛkɔ -n'am at lebl es -li dad lɛc em -l'ese: «Egn na bi dad agñ eke k'ɔbr eb any. L'ɔb ow e low yegm nunñ Galile etñ, toñ l'ow l'ok Jude wus af, etñ sica l'ow aña yeji.»

Wel oc Jesu im Erɔd ec'any af

⁶ Eke Pilat iri odad na a, l'ibrm nine: «Kɔ egn na Galile ec'egñ ee?» ⁷ Eke wel dad'r eke Jesu el Galile ec'egñ, ke l'uw any eke yogn anñ Erɔd ec'es ew em a, n'ɔñ wel oc Jesu im ow ec'any af, anke Erɔd in obi yeji legñ ab em a, n'ann Jerusalem. ⁸ Eke l'ekn ow a, sos em am inñ'n anke l'iri wel dad'r ow e lís e low, etñ legñ kpeke etñ n'am erur eke li k'ɛññ ow † bake ow kok meny ewr nyam l'ékñ. ⁹ Li bibrm ow ów nonɔ, kɔ Jesu ɔbm kpu kaka ɔom'n. † ¹⁰ Egb waw esel egbel a lele ol e low yegm esel ab ab yeji ek'ann yogn a am cicr Jesu lɛc em. ¹¹ Etñ Erɔd lele in eci srɔda eyn ab ab am kokr Jesu miyer; etñ am oc'r ese egn keskes af. -L'ew ow mob sus em mamn sos, etñ l'ewlm ow meny ow im Pilat ogn a. ¹² Legñ a ce, Erɔd lele Pilat ab eke legñ ek'ec ab em ijarm a, ewl el agñ lawlɛl.

Wel ɔb Jesu low luw eci

Matie 27.15-26; Mark 15.6-15; Jan 18.39-19.16

¹³ Eke Pilat am ekn eke low ɔbr kaka anm Jesu em a, l'as egb waw esel egbel a, es ew esel a lele dedeku a fɛñ ab luku, ¹⁴ etñ li dad wel nine: «Ocr egn na isr'm etñ am dadr eke ow'n am irmn agñ. Na sosiem m'ibrm'n low

† **22:69** Ekn Selu 110.1; Daniel 7.13-14. † **23:1** Ekn Matie 27.2 ec'akr otar a. † **23:2** Ekn Luk 20.20-25. † **23:8** Ekn Luk 9.7-9. † **23:9** Ekn Esayi 53.7.

ony ec'any af. Kɔ kin, m'ɛnɛm low ɲɲ kaka eke li kok ke ow sosiem am ɔɲɲ in dedeku a. ¹⁵ Eɓen nyam coco, Erɔd yeji ɛnɛm low ɔbr kaka in ɛm, ɛtɲ ow sosiem l'ɛwlm ow mɛny. M'am ɛkn ke ɛɲɲ na kokm low ɔbr kaka ɛk'it eke wɛl k'ibi'r. ¹⁶ Gbɛkɔ m'ow m'ɔɲ wɛl ɔ'r r ɲgbre ɛm, ke m'ɛlu'l es.» ¹⁷ [Pak ec'es gbɛɲɲl fɛɲ e lɛɲɲ a, ow akpl ke Pilat ɛlu sobel ɛm es nyam eke dedeku a b'erur a es.] †

¹⁸ Eke Pilat dad ɛl ɛben a, kpekɲ -n'am ɔɲ ɛl fɛɲ -li dad -l'ɛsɛ: «Ibi ɛɲɲ na, ke ɛlu Barabas es ɔɲ ɛy!» ¹⁹ (Ke Barabas na, lɛɲɲ ab ɛm eke bɔbar ɛy Jerusalem baɲɲ a, in anake wɛl ɛlu'l sobel ɛm a, aɲke l'ɔbr ɛb any, ɛtɲ l'ibi ɛɲɲ yeji.) ²⁰ Gbɛkɔ eke Pilat am erur eke k'ɛlu Jesu es a, ɛmɛny l'ibrm eke li k'iri dedeku a nɛnym. ²¹ Kɔ -n'am ɛlu Pilat lebl -li dad -l'ɛsɛ: «ɛw'r oliɲɲ af! ɛw'r oliɲɲ af!» ²² ɛmɛny Pilat ɛb odad sakp nyahan ɛm ɛtɲ ibrm ɛl nɛnɛ: «Bla low ɔbr iy li kok ee? ɛm gbɛ m'ɛknm low ɔbr kaka in ɛm ek'it eke wɛl k'ibi'r; gbɛkɔ m'ow m'ɔɲ wɛl ɔ'r r ɲgbre ɛm, ke m'ɛlu'l es.» ²³ Kɔ dedeku a nɛny aɲɲ ɛm ɛɛ am ibrm sɔɲɲ ɛm eke wɛl k'ɛw Jesu oliɲɲ af. ɛtɲ ɛl e sɔɲ e lebl a akm Pilat es.

²⁴ ɛtɲ Pilat ɛɲɲ dedeku a ec'a ek'am ibrm a eb. ²⁵ L'ɛlu Barabas ek'ɔbr ɛb any, ibi ɛɲɲ ke ow sosiem wɛl ɛlu sobel ɛm a es. ɛtɲ l'oc Jesu n'ɔɲ dedeku a yec'ɛtɲ -li kok ow ɛl e low eke -n'am erur a.

Wɛl ɛw Jesu oliɲɲ af

Matie 27.32-44; Mark 15.21-32; Jan 19.17-27

²⁶ Eke -l'ocr ow ab -n'aam a, -l'ɔbr Siren baɲɲ iy nyam eke wɛl b'ɛsɲ Simɔ ek'any akp ɛm am ow. Eke sɔɔda ɛɲɲ a b'ɛkn'n a, -n'ony ow lɛɛ ɛm ɛtɲ -l'oc Jesu ek'olikhɲ a -n'ɔɲ ow eke ow k'abu us ow jam. † ²⁷ Agɲ nɔɔɔ gbɛl am us'r jam, ɛtɲ ɔɲɔw nɔɔɔ ek'any ɛl ɛm a am ikɲ ɔɲɲ ok sabu ɛrmni in sosiem. ²⁸ Eke Jesu b'ɛwl mɛny a, n'am lɛr wɛl ɛtɲ li dad nɛnɛ: «Jerusalem ec'ɔɲɔw, k'ikɲɲ ɔɲɲ ɛm sosiem; kɔ ikɲɲ ɔny lele ɔny ec'ey ab eci!» ²⁹ Kɔ lɛɲɲ am ow eke agɲ b'ow dad ɛsɛ: “Ehe ɛl ɛtr ɲɔw eke ewm ey, ke ɔɔm ey mɛny lɛɲɲ kaka a eci!” ³⁰ Lɛɲɲ ab anake agɲ b'ow dad ɛsɛ: “*Mafeny, bɛbmɛn okr ey af! Egigl, bɛburir ey es a!*” † ³¹ Tasi ɛm a, eke wɛl am kok likɲ ek'any ow a nɛnɛ, ke likɲ wɛwɛ ec'a ayaf wɛl b'ow kokr'r ab ee?»

³² Sɔɔda ɛɲɲ a oc agɲ ɛjɛci yony ek'el ɔw ɛɲɲɲ kok ɛsɛl yeji ow eke wɛl k'ibi ɛl Jesu ab. ³³ Eke -n'imn usu a eke wɛl b'ɛsɲ “Nuɲ kpɔk ec'usu a”, -l'ɛw Jesu lele ɔw ɛɲɲɲ kok ɛsɛl yony ab ab oliɲɲ af; Jesu aɲɲ araɲɲ, nyam aɲɲ'n lidr abu af, ɛtɲ nyam aɲɲ'n nɛmɛn abu af. † ³⁴ ɛtɲ Jesu dad nɛnɛ: «ɛm ɛs, ɔc ap ɛl aɲke -l'uwm yec'ɛke -n'am kok ab any.» † Sɔɔda ɛɲɲ a ɛɛɛ in e mob sus ɛm sɔsum oc kok ɛm.

³⁵ Agɲ a ek'any yɔɲɲ a am lɛr'r. ɛtɲ Jwifel ec'es ɛw ɛsɛl a am kokr'r miyer † dad ɛsɛ: «L'ɛb agɲ ɛjɛci l'ɛlu es; eke l'el Mesi eke Nyam sɔsum oc a, ke l'ɛbr in sosi s'ɛkn!» ³⁶ Sɔɔda ɛɲɲ a yeji am kokr'r miyer. -Li b'im -li titm ow, -l'oc ɛl e mar a † -n'am ɔkɲ ow ke -n'am dad -l'ɛsɛ: ³⁷ «Ek'el Jwifel ec'ɛb ebu, ke ɛbr ɲ sosi ɛlu es ɲɔɲ!» ³⁸ In ec'olikhɲ a e nuɲ af a, -ni nɔɔn odad na -l'aru: “ɛɲɲ na ɛl Jwifel ec'ɛb ebu.”

† **23:17** Luk eci silel esig oglog ɛm a, wɛl ɛɲɛm sodad ek'any ob na [...] ec'araɲɲ ɛm a. ɛkn Matie 27.15; Mark 15.6. † **23:26** ɛkn Matie 5.41 ec'akr otar a. † **23:30** Ose 10.8. † **23:33** ɛkn Esayi 53.12. † **23:34** ɛm ɛs, ɔc ap ɛl aɲke -l'uwm yec'ɛke -n'am kok ab any; Luk eci silel esig oglog ɛm a, wɛl ɛɲɛm odad na. ɛkn Selu 22.19. † **23:35** ɛkn Selu 22.8-9. † **23:36** ɛkn Selu 69.22.

³⁹ Ów enun esel a eke wel ok oliķn af ab em a yeji, nyam am wewr Jesu dad ese: «Kɔ ow elm η elm Mesi ee? Ek'el Mesi, ke èbr η sosi elu es, bake ey yeji éb elu ey es ɔ!» ⁴⁰ Odad na eke li dad a, lawl a am eym'n abr dad ese: «Kɔ éluam Nyam ee? N yeji am ij gbre ese in af. ⁴¹ Ey ec'a, ow it eke si k'ij gbre, anke ey ec'ów enun e si kok a e labm sɔg anake s'eyn a. Kɔ in, li kokm low nɔn kaka!» ⁴² Eke li dad odad na a, emeny li dad nine: «Jesu, k'ijl'm es legɔ eke b'ow ow η ec'es ew ab em a.» ⁴³ Etn Jesu dad'r nine: «M'am dad'η nawre em, yefenyina ce b'ow anη em ab Nyam ec'usu mamn a.»

Jesu e luw a

Matie 27.45-56; Mark 15.33-41; Jan 19.28-30

⁴⁴ Sica ow anη tel ke legɔ úyu nun, etɔ ligbn a ek'am afɔ a irm es; ncebn ey wus na nimum af toɔ ncebles eci wanci nyahan em. ⁴⁵ Etn Nyamel ab em eci gbad gbél gbada a eke wel ew edɔn usu lala ab any a, † igɔ afr em a etɔ agbr em arañ didi toɔ ok esr em a. ⁴⁶ Etn Jesu barm lebl tuɔtuɔ dad nine: «Em Es, m'oc em ec'abɔ a m'elu'η abu em.» † Li dad odad na ba li b'ok es, etɔ l'uw. ⁴⁷ Eke Rom eci srɔda eyɔ a ec'anym es a ekn low a ek'ey a, n'am koklm Nyam li dad l'ese: «Nawre tasi, eɔɔ na el neny nyam es!» ⁴⁸ Agɔ a ek'ow yogɔ a yeji ekn low a ek'ey a. El e meny ewl em a, -n'am ok sabu ermni low dudu em -n'im. ⁴⁹ Etn Jesu lawlel lele ɔyow a ek'us'r jam Galile etɔ a, inym es akpoj, † etɔ am ekn low na ek'am ey a.

Jesu ec'es oc owi

Matie 27.57-61; Mark 15.42-47; Jan 19.38-42

⁵⁰⁻⁵¹ Eɔɔ nyam eke wel b'esɔ Josef, Jwifel eci baɔn eke wel b'esɔ Arimate ec'eyɔ, erur eke k'oc Jesu im oc es. L'el eɔɔ mamn, neny nyam es, ek'omn em am eku Nyam e gbrenɔɔ usu a e mowrer. Etn emeny l'el Jwifel e Sanedren ab em ec'eyɔ nyam, kɔ l'erurm low a eke lawlel a bebɔm Jesu ec'ibi ec'a. ⁵² Na sosiem, n'im n'eyɔ Pilat etɔ l'ibrm eke ow k'oc Jesu eci sos meɔl a ɔɔ'n. † ⁵³ Eke Pilat elu abusu es a, Josef ɔny sos meɔl a usm es oliķn ab af, l'oc gbad ufu nyam li wiwrm ow ab, etɔ l'oc n'im l'oc ow es uwomu lob eke n'ɔɔ wel ur ab em, ke legɔ kaka wel ocm eɔɔ es em. ⁵⁴ Legɔ a el neneyɔ e sos bebɔm e legɔ, † etɔ neneyɔ a yeji ow titm.

⁵⁵ Eke Josef aam oc Jesu es a, ɔyow a eke am us Jesu jam Galile etɔ a, ow yogɔ etɔ ekn uwomu a lele elel eke wel erum'n es ab ab. ⁵⁶ -L'ewl meny -n'im el oɔɔ a, etɔ -li kok mun sɔɔsɔɔ lele simijey ab eke -li ki kpakp Jesu e sos meɔl a. Gbeko eke legɔ a el neneyɔ e legɔ a, ow sosiem -n'am eb sel ese elel eke Jwifel ec'ol a dad ab af.

24

Jesu e luw em anη igb a

Matie 28.1-10; Mark 16.1-8; Jan 20.1-10

¹ Sica legɔ krekre a ec'ibrir fafa a, ɔyow a ot mun sɔɔsɔɔ eke -li kokr ab ab aam Jesu ec'uwomu ab af. ² Eke -li b'ok yogɔ a, -l'ekn eke lob a eke abl uwomu a ec'em ey usu ab es a wuwl oc es, ³ etɔ -l'ok uwomu ab em. Gbeko -l'eknm Es Kotoko Jesu e sos meɔl a, ⁴ etɔ ca -l'uwmn elel eke -li ki

† 23:45 Ekn Okm Ok 26.31-33. † 23:46 Ekn Selu 31.6. † 23:49 ɔyow a:ekn Luk 8.2-3. inym es akpoj em: bebmn Selu 38.12. † 23:52 Ekn Matie 27.58 eci akr otar a. † 23:54 Legɔ na el segɔ yen ncebles.

dadr any. Kpekɲ Nyam ec'afɾ erm esel yony eke sus mob ek'am jeɲn a ok ɔkm el ec'any af. ⁵ Eke ɔyɔw a b'ɛkn el a, erɲn am ɔny el -li sis any es, etɲ ow ɔdm eke -li ki ler wel. Etɲ erm esel a dad el nine: «Kɔ bla etɲ am ɔɔl aɲ ek'uw ab em, eɲɲ ek'anɲ owɾ ab ee? ⁶ N'anm aɲa; l'igb luw em. Ɖkan ow a eke li dad ɔny lɛɲɲ a eke n'anɲ Galile a: ⁷ "Ow akpl ke wel ɔc eɲɲ oc'Iy ɛlu sikpl esel ec'abu em, ke wel báb'l'ɛ cigbrɔ olikɲ af, ke sɛɲɲ nyahan n'anɲ luw em l'igb." » † ⁸ Etɲ ɔyɔw a ɔkn odad a eke Jesu dad el a. ⁹ -N'ɲgboɲ uwɔmu ab af, etɲ -n'im -n'am dad ów a fɛɲ ek'ey a -l'ok jam esel lɛw nyam a lele aɲ ejec'a fɛɲ ab. ¹⁰ Ɖyɔw a el: Mari, Magdala yɔwi a, Jana, lele Mari, Jak lis ab. Etɲ ɔyɔw beb a ek'anɲ el ab yeɲi, dad odad nenyembri nyam a cɛ ok erm esel a. ¹¹ Kɔ erm esel a am tutɾ eke ow el yadɲ owi, etɲ -n'ɔnym ɔmn odad a eke ɔyɔw a dad el ab em. ¹² Eɓen a Pier uru es im uwɔmu ab af, l'is any li ler uwɔmu ab em, etɲ l'ɛkn gbad a eke wel oc wiwrm sos meɲl ab ab a cɛ ek'eru es. Low na eke l'ɛkn a iti'r any, etɲ l'ɛwl many n'im. †

Emayus ejagb af
Mark 16.12-13

¹³ Lɛɲɲ a cɛ, jam esel ab em ec'agɲ yony aam baɲɲ nyam eke wel b'ɛɲɲ Emayus, ke Jerusalem ab a, án es wanci yony † gbuɲ ke ók yogɲ. ¹⁴ Ejagb ab af eke -n'aam a, -n'am dad low a ek'ey a ec'odad. ¹⁵ Eke -n'am dad odad -l'atar ów es a, Jesu in obi ow eɲɲ el, etɲ us ejagb el ab aam. ¹⁶ -N'am ɛkn ow gɔɲ, kɔ -l'uwmn ow any. ¹⁷ Etɲ Jesu ibrm el nine: «Bla ów iy am atarir es ee?» Sos ɔw el es, etɲ -l'uk -n'inym es.

¹⁸ El em ec'ɛɲɲ nyam eke wel b'ɛɲɲ Kleopas dad'r nine: «Kɔ ɲ ɔny cɛ el eɲɲ ek'ir Jerusalem aɲa, ke uwm low na ek'ey sɛɲɲ amua em ab any ee?» ¹⁹ Jesu ibrm nine: «Kɔ bla lowi ey?» Etɲ -li dad ow nine: «Nasaret iy Jesu e lis e low. Eɲɲ na el kokoba ɔb es abusu es; etɲ l'ɛlu ow e low ɔkm in e juma kok em lele in ec'odad ebl em ab, Nyam ec'any af lele aɲ ec'any af ab. ²⁰ Kɔ ey ec'egb waw esel eɲɲ a lele ey e Nyamel ec'es ew esel ab oc im'n wel ɔb'r low, ew'r olikɲ af wel ibi'r. ²¹ Ey s'ɔmn eke in anake li b'ow li ɔɔg Israel a. Etɲ kin, yeɲenyna ab ow ij sɛɲɲ nyahan eke l'uw wel oc'r es. ²² Gbɛkɔ ey em ec'ɔyɔw beb dad ey low any iti owi tasi. Ibribr a -l'igb fafa -n'im uwɔmu ab af, ²³ etɲ -l'ɛknm ow e sos meɲl a. -L'ɛwl many -l'ow -li dad ey eke afɾ erm esel yony in ok ɔkm in dad el eke Jesu in anɲ owɾ. † ²⁴ Ey em ec'agɲ beb yeɲi im uwɔmu ab af etɲ -l'ɛkn low a eɛe eɛel eke ɔyɔw a dad ey ab af. Gbɛkɔ ow gbɛ, -l'ɛknm ow.»

²⁵ -Li dad odad na ba -li b'ok es, etɲ Jesu dad el nine: «Oy! Anyamb aɲɲ, úbmɲ kokoba ɔb esel ec'odad eke dad a nawɾe! ²⁶ Kɔ uwmn any eke Mesi a k'ij gbɛ eɓen gbuɲ ke l'ɛy in ec'anygbel ab em ee?» ²⁷ Etɲ n'am otar ów a fɛɲ eke Nyam Lɛl dad in e lis a e low akr l'ok wel. L'ɔb nuɲ Mois ec'ol ab em toɲ l'igɲ kokoba ɔb esel ec'ów a e dad ab em. †

²⁸ Eke -n'imn bake -n'am titm baɲɲ a, Jesu kok eɛe anym eci ow'n k'imn af. ²⁹ Kɔ aɲɲ yony a dad'r nine: «K'im; àɲɲ ey ab eke lɛɲɲ am uk, ke ncebn am ow a sosiem.» Etɲ n'im n'ɛɲɲ wel -n'anɲ. ³⁰ Eke ow sig wanci eke -li k'ij ob a, Jesu oc futufutu a, l'ɛlu Nyam bia, l'ubr em n'ɔɲ wel. ³¹ Kpekɲ

† 24:7 Ɖkn Luk 9.22; 17.25; 18.32-33. † 24:12 Luk eci silɛl esig oglog em a, wel ɛɲnm sodad ikɲ na ec'akr 12. † 24:13 án es wanci yony:odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itɲɲ ejec'em dad eɛe *kilo lew nyam*. † 24:23 Ɖkn Luk 24.1-11. † 24:27 Ɖkn Ol Ɖkn 18.15-18; Selu 22.2-9; Esayi 53.

jam esel yony a anyamn em ayl, etj -l'uw ow any; kpekj l'irm wel ec'any af. ³² Etj -n'am dadarir -l'ese: «Eke s'us ejagb s'am ow, ke n'am otar Nyam Lel em ec'ow akr l'ok ey a, lefr menj am itr ey sos!» ³³ Kpekj -l'ewl meny -n'im Jerusalem, etj -n'ejn jam esel lew nyam a eke as luku lele el lawlel ab ab, ³⁴ ke ok es am dad ese: «Nawre tasi, Es Kotoko igb luw em batj Simo ekn'n!» ³⁵ Etj el yeji -n'am dad low a eke -l'ekan ejagb af a, lele elel eke -l'uwr Jesu any, futufutu a eke n'am ubr em ab em.

Jesu yegm in e jam esel a sos

Matie 28.16-20; Mark 16.14-18; Jan 20.19-23; Ob Kok 1.6-8

³⁶ Eke odad anj el nenym -n'am dad a, Jesu in obi ey okm el ec'aranj etj esjn el: «Erm es ey anj ony ab!» † ³⁷ Kpekj erjn ligbel am ony el anjke -n'am tutr eke onj abj anake -l'ekan a. ³⁸ Ko Jesu dad el nine: «Ko bla etj erjn am ony ony ufjn ee? Bla etj ubmn nawre ee? ³⁹ Ekan em e sabu aranj a lele em ec'akr ab ab; em obi ana! Itjnin'm abu ke ekan. Onjabj elim sos megl lele ew ab ese elel eke m'eli am ekan ab af!»

⁴⁰ Eke li dad wel odad na a, li yegm wel in e sabu aranj a lele in ec'akr ab ab. † ⁴¹ Sos em am injn el, gbeko ow am iti el any etj -li k'ubm nawre tasi. Ow onj Jesu ibrm el nine: «Ko onyamn ob ij tel ab anj ee?» ⁴² Etj -l'oc onj ikpr eke wel ow a -n'onj ow. ⁴³ Jesu eb onj a ij el ec'any af.

⁴⁴ Sica li dad wel nine: «Ekan ow amua, mi dad ony ow e low legj a eke m'anj ony ab a. Mi dad ony eke ow a fej eke wel non em e lis ke anj Mois ec'ol ab em, kokoba onj esel e lel em, tonj ign Selu e lel em a b'ow iy nenj.» ⁴⁵ Etj n'onj wel abusu eke wel k'iri Nyam Lel em ec'odad a ok el es sos em. ⁴⁶ Ca l'okn wel ow a li dad nine: «Kin ow eke wel non: ow akpl ke Mesi uw, ke segj nyahan n'anj luw em l'igb, † ⁴⁷ ke wel yegm ebr ebr fej low in e nin em, yec'etj ke agj itjn erm em, ke -n'ejn el e sikpl a ec'oc ap. Ow onj nunj Jerusalem, ⁴⁸ etj ony b'ow eel ow amua ec'adanjku. ⁴⁹ Etj m'ow m'awj ony Abj Lala a eke em Es ewar ow e low a. Gbeko anj banj tonj bake afr ec'abusu a ow ejn ony.» †

Jesu aam afr

Mark 16.19-20; Ob Kok 1.9-11

⁵⁰ Eke li dad wel ow amua bake ow uwr a, ca Jesu ot ok el okm, etj el ab -n'im -li titm Betani, † etj yogj li gbigbl sabu ogn l'edj wel owro. ⁵¹ Eke n'am edj wel owro a, l'elu wel es etj n'im afr: † ⁵² Jam esel a ign'n nunj, etj ewl meny ow Jerusalem sos em injn ligbel em. ⁵³ Segj fej -li b'anj Nyamem gbél ab em -li koklm Nyam.

† **24:36** erm es ey anj ony ab: Luk eci sil el esig oglog em a, wel ejnm sodad ikj na. † **24:40** Luk eci sil el esig oglog em a, wel ejnm akr ekj yony ec'odad na. † **24:46** Bëbmn Selu 16.9-11; Esay 53.10-11; Ose 6.2. † **24:49** Ekn Ob Kok 1.4-5. † **24:50** Ekn Mark 11.1. † **24:51** Ekn Ob Kok 1.9.

Jan ec'Amani Mamn eke nɔn Ów ek'it eke wɛl k'uw any

Lɛl na, Jesu eci jam us ɛs Jan nɔn. In Jwif, Sebede jim, l'el ɔcn ibi ɛs. Lɛl na ɛm, eke li bi dad in obi ec'odad a, li bi dad l'ɛsɛ "jam us ɛs a eke Jesu b'erur a". Jesu ec'Amani Mamn a eke Jan nɔn a otarm es Matie ec'a, Mark ec'a lele Luk ec'ab ab. Ów lele sodad ab anɔ eke anm Amani Mamn ejec'ab ɛm. Amani Mamn a eci nɔn ɛm a, Jan anake anɔ jam nɔn in ec'a; ow k'ɔdm n'am tutr eke agɔ ikɔ anym awl silɛl ejec'a ɔ.

Sodad eke ow ec'iri a lɔl es a, li b'erur ow e low. Li b'oc mob eke sɛgɔ a fɛɔ b'anɔ ɛy any af s'am ɛkn a ɛsɛ low nɛnyembri nyam eke lɔl es eci mɛny ɛwr af. Usuayl lele ncebn ab, mij, viny, futufutu, mɛbob ɔsu ɛs, owr anɔ: amua na anake li b'oc li yɛgm low nɛnyembri nyam eke lɔl es a. Tasi Jan ec'Amani Mamn na eke nɔn ab ɛm, nyandre odad eke bi dad low ek'ɛy eci odad kaka anm ɛm. In ec'a sɔny coco ɛm anake Jesu dad eke "ɛm, anɔ anɔ", eke el nyandre ɛm *m'el Nyam*. Jan eci lɛl ab ɛm, ow b'el akrowa owi a, li b'ur "mɛny ɛwr" nin, anɔke in ec'a ow elm ɛgɔ a eke ewl a e low ɔɔnym any, kɔ mɛny ɛwr a e low tasi eke am elu ɔkm a: Mesi a anake am kok juma a.

Jan sɔny coco anake ɔb in e lɛl nɔn a nuɔ Nuɔ ɔb owi ɛm a. N'am elu ɔkm li yɛgm eke Jesu el Nyam Odad eke ow ɛm Nyam kok wus nimum ke sica odad a el ɛgɔ. Grɛkel eci nuɔ ɛm ɔny ɛsɛl a yeji bi dad "odad" a eci lɛc ek'ij, ke ucu afr lele wus ab ɔny es a e low, el eci low yɛgm ɛm; ow k'ɔdm Jan erur eke ki dad el Jesu e lis e low odad eke l'uwr any ɛm, yec'ɛtɔ ke ow ɛm l'iri eke Jesu el el eci Es Eb Elu ɛs yeji. Jan am ayal low a sɔsɛm eke ni nɔn Amani Mamn a n'ɔɔ in e lɛl awl ɛsɛl a, ke ow ɛl Jwif oglog Grɛk: «Gbɛkɔ yec'a eke anɔ lɛl na ɛm a, wɛl nɔn yec'ɛtɔ ke úbr nawrɛ eke Jesu el Mesi, Nyam ec'Iy. ɛtɔ eke b'ɔnyɔn ɔmn in ɛm a, b'ow ɛɔan sel in ɛm (Jan 20.31).»

Jesu Krist el sel ec'odad

¹ Nuɔ ɔb ɛm e low fɛɔ e kok ɛm a, ke Odad anɔ ɔ. ɛgɔ a eke el odad a okr af Nyam ab, ɛtɔ Odad a el Nyam. ² Nuɔ ɔb ɛm ɛtɔ Odad okr af Nyam ab.† ³ Nyam oc'r kokr'r ob fɛɔ; ob kaka anm eke wɛl kok ke n'anm ɛm; ⁴ fɛɔ a eke wɛl kok a ɛɔn sel in ɛm. Sel ikɔ na el agɔ eci usuayl. ⁵ Usuayl am afɔ ncebn ɛm ɛtɔ ncebn ebm'n. †

⁶ Nyam ɛrm ɛgɔ nyam eke wɛl b'ɛsɔ Jan ow. ⁷ N'am ow ɛsɛ danɔ af, ke l'ij usuayl e danɔ yec'ɛtɔ ke in ɛm agɔ a fɛɔ úb nawrɛ. ⁸ In obi a l'elm usuayl, kɔ usuayl eci danɔ ce l'ij. ⁹ Usuayl ikɔ na el usuayl tasi a ek'am ow wus af anɔ ayal agɔ fɛɔ a.

¹⁰ Odad a anɔ wus af anɔ. Nyam oc'r kokr'r wus, kɔ wus uwm'n any. ¹¹ L'ow in ec'agɔ ɛm, kɔ in ec'agɔ ɛgɔ ebm'n. ¹² Gbɛkɔ agɔ bɛb eb'r ɛtɔ ɔny ɔmn in ɛm; n'ɔɔ wɛl abusu eke wɛl k'el Nyam ec'ey. ¹³ Ow elm sos megl af e mew ab ɛm, oglog ɛgɔ ec'erur ɛm l'elm Nyam ec'ey, kɔ Nyam ec'erur ɛm l'el Nyam ec'ey.

† **1:2** Bɛbmɔ Nyandre 8.22-26. † **1:5** ncebn ebm'n: odad na Grɛk ɛm a, wɛl ɔtu ek'itɔn ejec'ɛm dad ɛsɛ ncebn irmum'n es.

¹⁴ Odad a ewl el egn etj ir eb ey ab; Nyam ec'erur eke itjnm lele neny nyam ij ab iy'r em gbōj. S'ekn in ec'anygbel a, anygbel eke Iy b'ejn Es em. ¹⁵ Jan ij in e danju. L'elu lebl nine: «Lēgn a eke m'am dad m'ese: “Egn nyam anj'm jam am ow, kō n'ony any l'akm'm anke l'ikj anym n'anj gbuḡ etj m'anj a,” ke in ec'odad anake m'am dad a.»

¹⁶ Tasi em a, ey feḡ s'ejn in eci aja ab em eci ɔwɔ a, tasi li yibr ey ow bobn. ¹⁷ S'ejn ol Mois em, kō Nyam ec'erur ek'itjnm a lele neny nyam ij ab a, anj Jesu Krist em ow. ¹⁸ Lēgn kaka egn eknm Nyam, kō Iy ekpobi a sony coco eke el Nyam ke anj Es ab a ce elu'ɔkḡm.

Jan mij ok nuḡ es eci danju ij

Matie 3.1-12; Mark 1.1-8; Luk 3.1-18

¹⁹ Jwifel e nuḡ af esel ek'el Jerusalem ec'a erm egb waw esel lele Levial ab Jan ogn a eke -li k'ibrm ow -l'ese: «Kō ḡ bwo el ḡ ee?» Kin Jan eci danju ek'ij. ²⁰ Jan onym sos es odad a e dad em etj agḡ a feḡ eci any af li dad l'erum mar nine: «Em, m'elm Mesi a.» ²¹ -L'ibrm ow nine: «Etj ḡ bwo ee? Kō ḡ Eli ee?» Li dad nine: «Njan, m'elm Eli.» -L'ibrm ow nine: «Kō ḡ Kokoba ɔb es ab ee?» † Nine: «Njan.» ²² Emeny -l'ibrm ow nine: «Ke sica ḡ bwo el ḡ ee? Agḡ a ek'erm ey a, odad si k'ony si dad el. Kō ḡ ayaf am ocr ḡ sosi ee?» ²³ Li dad nine: «Em, m'el egn a ek'anj loj am elu lebl dad ese: *Kōkr Es Kōtōkō ec'ejagb a inym senyn senyn a!*»† (Kokoba ɔb es Esayi ec'odad eke dad ab ana.) ²⁴⁻²⁵ Ke ērmu ab em Farisiel anj † eke emeny am ibrm'n ese: «Eke batj elm Mesi a, elm Eli, elm Kokoba ɔb es a, ke bla k'ōḡ k'am ok agḡ mij nuḡ ee?» ²⁶ Jan dad el nine: «Em, m'am ok ɔny mij nuḡ mij em; gbekō ɔny ec'aranḡ a, egn nyam anj eke uwmn any. ²⁷ N'anj'm jam n'am ow, etj m'itm bōbō yeji eke mi ki mōmu in e cōkrupkō meb ab es.» † ²⁸ Ōw amua feḡ am ey Betani eb em Jurden jam, yogḡ a eke Jan am ok agḡ mij nuḡ a.

Jesu, Nyam e licēbli

²⁹ Eke lēgn eny akr af a, Jan ekn Jesu ek'am ow in ogn etj li dad nine: «Kin Nyam e licēbli a eke b'ow ɔny wus na e sikpl oc es a. † ³⁰ Lēgn a eke m'am dad m'ese: “Egn nyam anj'm jam am ow, n'ony any l'akm'm, anke l'ikj anym n'anj gbuḡ etj m'anj a,” ke in ec'odad anake m'am dad a. ³¹ M'uwm egn a ek'ow k'el ab any, gbekō m'ow eke mi k'ok agḡ mij nuḡ mij em, yec'etj ke m'ōḡ Israel ec'agḡ a uw'r any.» ³² Emeny l'ij danju li dad nine: «M'ekn Abḡ Lala ek'anj afr us es ese kel af ke sig'r es af. ³³ Ke mi k'uwm egn eke l'el ab any, gbekō Nyam eke erm'm m'ow eke mi k'ok agḡ mij nuḡ mij em a dad m' nine: “B'ow ekn Abḡ eke b'ow us es ke sig es egn nyam af, in anake li b'ow l'ok agḡ mij nuḡ Abḡ Lala em a.” ³⁴ M'ekn low na etj m'am ij danju eke egn na el Nyam ec'Iy.»

Jesu eci jam esel krekrē a

³⁵ Eke lēgn eny akr af a, emeny Jan lele in e jam esel yony ab anj yogḡ. ³⁶ Eke l'ekn Jesu ek'am ec a, li dad nine: «Kin Nyam eci licēbli a ɔ!» ³⁷ Eke

† **1:21** Jwifel a am eku Kokoba ɔb es nyam ese Mois af, eke seḡ es abal el em a k'ow. Agḡ beb am tutr eke kokoba ɔb es a b'ow el Mesi a. Ekn ɔkm Ok 18.15-18; Ob Kok 3.22. † **1:23** Esayi 40.3, Septant em ec'odad a eke wel oc. † **1:24-25** ērmu ab em Farisiel anj: Jan eci silel esig oglog em a, ērmu a Farisiel. † **1:27** Jwifel ogn a, ke ēb utu egn a, mōmu'n cōkrupkō meb es, yogḡ'r akr es. Juma ikj na elm Jwifel eci, kō madu eci. † **1:29** Nyam e licēbli: Odad eke Jwifel ogn a, ow ec'iri a ok nōnō. Bēbmn Nuḡ ɔb 22.8; ɔkm Ok 12.21-27; Ob Ap 14.12; Awl 28.3-4; Esayi 53.6-7.

Jan eci jam esel yony a iri odad na a, -l'us ow jam. ³⁸ Jesu ewl sos meny, l'ekn eke agn yony am us'r jam, etn l'ibrm wel nine: «Kɔ ɔny, bla am ɔɔl ee?» -L'ibrm ow nine: «Rabi, kɔ n bogn ir ee?» (Rabi e nyandre el "Low yegm agn es.") ³⁹ Li dad wel nine: «Owr, b'ow ekan.» Ke ow am titm ncebles eci wanci yar. -N'im -l'ekn yogɔ a eke l'ir a, etn -n'anɔ ow ab legɔ ikpr a.

⁴⁰ Agn a ek'iri Jan eci sodad a ke us Jesu jam a e nyam el Andre, Simɔ Pier lisijim. ⁴¹ L'ikn anym n'im l'ekn lisijim Simɔ etn li dad ow nine: «S'eyn Mesi a.» (Mesi a e nyandre el "Krist".) ⁴² Andre ewl Simɔ Jesu ogɔ a. Jesu ler'r sen etn dad'r nine: «I Simɔ, Jan jim; wel b'ow esɔn n Kefas.» (Ow e nyandre el "Lob".) †

⁴³ Eke legɔ eny akr af a, Jesu ew eke k'im Galile etn l'ɔbr Filip. Li dad ow nine: «Us'm jam!» ⁴⁴ (Filip a Betsayida eb em ec'egɔ; eb na anake Andre lele Pier ab yeji el ow ec'agn a.) ⁴⁵ Filip ɔbr Natanael etn dad'r nine: «Natanael, egɔ a eke Mois dad in ec'odad ol e lel ab em, † ke kokoba ɔb esel dad ow ec'odad a, † s'eyn n. Egɔ a, Nasaret e Jesu, Josef jim.» ⁴⁶ Natanael dad'r nine: «Kɔ Nasaret yeji, low mamɔ ɔtu eke k'anɔ ow ee?» † Filip dad'r nine: «Ow, ke ekn.» ⁴⁷ Eke Jesu ekn Natanael ek'am ow titm'n a, n'am dad ow e lis e low l'ese: «Kin Israel iy tasi; in em meju owi kaka anm.» † ⁴⁸ Natanael ibrm'n nine: «Kɔ ayaf uwr'm any ee?» Li dad nine: «Eke anɔ babm e likɔ a ec'ew a, † gbun ke Filip esɔn n a, ke m'ekn n.» ⁴⁹ Af yogɔ Natanael dad'r nine: «Low yegm agn es, n Nyam ec'Iy tasi, n Israel ec'eb ebu tasi!» ⁵⁰ Jesu dad'r nine: «Mi bi dad m'ese, m'ekn n babm e likɔ a ec'ew a ek'anɔ a, ke kpekɔ ub'm nawre ee? B'ow ekn ow ek'agb akm na!» ⁵¹ Etn l'igɔ af li dad nine: «Low nawre m'am dad ɔny: b'ow ekan afr eke b'ow fig ke Nyam ec'afr erm esel am uyu, ke am us es egɔ ec'Iy e nun af.» †

2

Kana e mebi es gbegbl a

¹ Eke segɔ yony ec a, mebi ec'es gbegbl nyam ey Kana eb em, Galile wus af; Jesu lis yeji anɔ em. ² Wel ew Jesu lele in e jam esel ab ab yeji abu. ³ Eke ow b'inɔn ebr a, mar uwr. Jesu lis am dad Jesu ese: «Mar uwr el.» ⁴ Kɔ li dad ow nine: «Em lis, bla etn am elu'm low na em ee? Em e wanci a k'owm.» ⁵ Eɓen yeji lis dad juma kok esel a nine: «Kɔkr low yec'a eke li b'ow l'ibrm ɔny a.» ⁶ Ke yogɔ mijel nɔhɔn eke wel kok lebn em anɔ. Mijel amua eke nyam ɔtu eke k'ij litr ekɔ yen a anake Jwifel b'oc kokr el eci sayl owi Nyam ec'any af a. † ⁷ Jesu dad juma kok esel a nine: «Okr mij mijel amua em ow

† **1:42** *Simɔ, Jan jim*: Ekn Matie 16.17 lele ow ec'akr otar ab ab. *Kefas*: ke Arame em ana. Grek em a, Pier. † **1:45** *Ol e lel*: nin eke Jwifel ew Bibl em e silel yen krekre a. Wel dad kokoba ɔb es ec'ow a e low Ol ɔkn 18.15-18 em. † **1:45** *Bɛbmɔn Ol ɔkn 18.18*; Esayi 9.5-6; Ezekiel 34.23. † **1:46** *Nasaret*: Ekn Matie 2.23 ec'akr otar a. † **1:47** *Israel iy...* meju owi: Israel el Jakob e nin ow; Jakob e nyandre nyam el *egɔ eju es*. Ekn Nun ɔb 25.26 lele ow ec'akr otar ab ab. † **1:48** *Babm e likɔ a ec'ew*: likɔ a ec'al a bibn es titm wus. Wel b'ocɔr sos es im yogɔ tutr ow Nyam odad ab af, nɔɔn Nyam, awl Nyam lel. † **1:51** Jesu em a, jam esel a b'ow ekn Nyam ec'anygel a ese Jakob ec'es ekn ab af. Nun ɔb 28.12-13. † **2:6** Gbun ke -l'ij ob, eke ob ij anɔ el abu em lele ob ij ec'uwr em ab a, Jwifel beb b'akpr mij sos yec'etɔn ke -l'ayl Nyam ec'any af. Na sosome anake mij amua anɔ el a.

iy.» -L'ok em ow iy ok enyembri a. ⁸ Etn Jesu dad el nine: «Sica àwr mij a tel ke òcr imm òjn es gbegbl a e nyimm es a.» Juma kok esel a kok eben. ⁹ Li tat mij a ek'itjn el mar a anm, l'uwm yogj eke mar a anj ow ab any, gbeko juma kok esel a ek'aw mij a gbè uw any. L'esnj mebi es a, ¹⁰ l'igbl ow abu ognj etj sica nine: «Agnj a fejn mar mamn -li b'òb nujn -n'ònj agnj egnj; eke agnj a e wel ew abu a egnj mar nonò a, ke sica -n'ònj wel mar mij mij a gòj. Gbeko nj ec'a, ew mar mamn a es toj it wanci na!» ¹¹ Kin elel eke Kana eb em Galile wus af, Jesu elul in eci meny ewr krekre a òkm. L'elu in ec'any gbèl òkm etj jam esel a ub'r nawre.

¹² Eke low na ey oc es a, in obi in obi, lis, lisijimel lele in e jam esel ab ab -l'us nujn es -n'im Kapernayum. -N'annj yogj -li kok segnj waa ce.

Jesu anj Nyamel gbèl a e gbugj a

Matie 21.12-13; Mark 11.15-17; Luk 19.45-46

¹³ Jwifèl eci Pak ec'es gbegbl a titm, etj Jesu uyu im Jerusalem. ¹⁴ Nyamel gbèl a e gbugj a, l'èkn agnj ek'am òl sed, mæceb lele prendre ab ij; n'èjn jete titjn esel yeji eke ok es el eci an òl usu a. † ¹⁵ Li kok say etj el fejn eke -n'annj Nyamel gbèl a e gbugj a, l'ognj l'ok wel òkm, el e mæceb lele el e sed ab ab; n'ony jete titjn esel ec'os a lele el eci sitabl ab ab l'ok wus; ¹⁶ etj l'ewar prendre òl ij esel a nine: «K'òcr em Es ec'èl a ese an òl èl af! Onyn mob amua fejn otr es anja!» ¹⁷ In eci jam esel a òkn Nyam Lèl ab em e sodad amua: *O Admaga, nj ec'èl a ec'erur eke m'ony a, b'ow etul'm ese al eke b'etul ob af.*†

¹⁸ Af yogj, jwifèl ec'es ewel a am ibrm'n ese: «Bognj e meny ewr otu eke ki kok, ke ow yegm ey eke low na eke kok a, ony ow ec'abusu eke ki kok eben ee?» ¹⁹ Jesu dad el nine: «Eke njanan Nyamel na, ow bi kok segnj nyahan m'ow m'usr em.» ²⁰ -Li dad ow nine: «Wel ew akpo ekj yony miy nonon us Nyamel gbèl na, etj nj am dad eke b'ow usr em segnj nyahan ee?» ²¹ Ke Nyamel a eke Jesu am dad ow ec'odad a, in e sos megl ab ana. ²² Ow onj, legj a eke Jesu igb agnj ek'uw ab em a, in e jam esel a òkn eke l'ikj anym li dad odad na; etj ow em -l'ub Nyam Lèl lele Jesu eci sodad eke dad ab ab a nawre.

Egnj em e low fejn eke anj a, Jesu uw any

²³ Legj ab em a eke Jesu anj Jerusalem, Pak ec'es gbegbl a ec'a, agnj nono ub'r nawre simeny ewr eke n'am kok ab em. ²⁴ Gbeko Jesu onym onm el em anke el fejn l'uw wel any senyn senyn. ²⁵ L'ibram eke wel k'otar egnj kaka fejn e lís e low akr ok'r, anke in obi em li b'uw egnj e low eke b'annj erm em ab any.

3

Jesu lele Nikodem ab

¹ Legj ab em a, Farisiel em ec'egnj nyam anj eke wel b'esnj Nikodem, l'el jwifèl ec'anym esel ab em ec'egnj nyam. ² Ncok nyam, l'ow n'èjn Jesu etj n'am ibrm ow l'ese: «Low yegm agnj es, s'uw any eke Nyam erm'n ow eke ki yegm ey low, anke ow it ke Nyam ánj egnj ab ab gbuñ ke l'òtu li kok meny ewr amua ese elel eke am kok ab af.» ³ Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad'nj: egnj kaka k'otum eknm Nyam e gbrenjgbi usu a, eke

ow elm afr ec'abusu em wel ewrm'n em.» † 4 Nikodem ibrm Jesu nine: «Egn ek'usu a, ayaf wel otu eke k'ewar em ee? Kɔ l'otu eke li k'im l'ey lis e lokm wel ewar em ee?» 5 Jesu dad nine: «Ee, low nawre m'am dad'η, egn kaka k'otum eym Nyam eci gbrenḡbi usu a eke wel ewm'n mij em lele abn ab em. † 6 L'ow yec'eke b'ann agn em ow a, b'el sos megl eci; etn low yec'eke b'ann Nyam ec'Abn em ow a, b'el Abn eci. 7 Eke mi dad'η eke ony fen wel k'ewr ony em afr ec'abusu em, ke ow k'iti'η any. 8 Yogn eke lef † b'erur a, li b'elu n'imn; b'iri in ec'elu a, gbeko úwm yogη eke li b'ann l'ow lele yogη eke li b'im ab any. Egn fen eke wel ew Nyam ec'Abn em a, eben ek'ow b'ecr ana.»

9 Af yogη, Nikodem dad'r nine: «Kɔ ayaf ow otu eke k'ecr ee?» 10 Jesu dad'r nine: «Ŋ k'el Israel wus af eci low yegm es lighel nyam, ke k'úwm ów amua any ee? 11 Ee, low nawre m'am dad'η: low yec'a eke s'uw any a, ow ec'odad s'am dad, etn low yec'a eke s'ekn a, s'am ij ow eci danḡku; gbeko ey eci danḡku ij a, éḡmnm ebmn. 12 Eke mi bi dad ony wus ec'ów a, úbmn'm nawre; eke sica m'am dad ony Afr ec'ów, ke ayaf b'ow ubr'm nawre ab ee? 13 Egn kaka uyum afr ek'ow elm egn ec'Iy sony ce ek'ann afr us es a! † 14 Ee elel eke Mois oc lowi em lorjn ucu likη k'igbl ogn loj a, † eben ow it eke wel k'igbl egn ec'Iy yeji ogn, 15 yec'etn ke egn kaka fen eke b'ow ub'r nawre a, éjn sel ek'onym uwr. 16 Tasi em a, Nyam erur wus ec'agn a afjn es ton n'on wel in ec'Iy ekpɔbi a, yec'etn ke egn kaka fen ek'ony omn in em a k'úwm, kɔ ke n'éjn sel ek'onym uwr. 17 Tasi em a, Nyam om in ec'Iy owm wus ec'agn ogn eke li k'ob wel low, kɔ ke Jim em a, li sóḡ wel. 18 Egn ek'ub Iy a nawre a, Nyam k'ow obm'n low; gbeko egn ek'ubm nawre a, ke Nyam ob'r low ŋ, anke l'ubm Nyam ec'Iy ekpɔbi a nawre. 19 Sica kin elel eke low ob a b'ecr: usuayl ow wus ec'agn ogn, etn agn erur ncebn akm usuayl anke -li bi kok ów enun. 20 Egn kaka fen ek'am kok low nun a, ony usuayl eci sifn etn am kpab'r es lís, anke n'am uru eke in ec'ów enun a k'ok om usuayl em. 21 Gbeko agn a eke bi kok Nyam ec'erur a, b'im titm usuayl, yec'etn ke agn ékn senyn senyn eke el ec'ów a e kok a ecr Nyam em.»

Jesu lele Jan ab

22 Sica eke ów amua ec a, Jesu lele in e jam esel ab ab im Jude ec'ogog a. N'ann yogη wel ab l'ok agn mij nun seḡn beb. 23 Jan yeji, Ayinon a eke titm Salim a, n'am ok agn mij nun anke yogη mij nonon ann. Agn am ow in ogn ok mij nun. 24 Ke wel k'elum Jan sobel em.

25 Sica ów es atar ey Jan eci jam esel beb lele Jwif nyam † ab ec'aranḡ, ów eke wel bi kok Nyam ec'any af sos ayal ec'a sosiem. 26 -N'im -n'éjn Jan etn -n'am dad ow -l'ese: «Low yegm agn es, Jurden jam a ec'egn a eke ann η ab, ke ij in e danḡku a, kɔ am okn in e low ee? An! Sicaca em a, n'am ok agn mij nun etn agn a fen b'im am ékn'n!» 27 Jan dad el nine: «Egn kaka k'otum eḡnm low ec'abusu eke Afr om'n. 28 Otur eke ony obi yeji k'ijr danḡku; mi dad m'ese: "M'elm Mesi a, kɔ eke wel ikn anym erm'm

† 3:3 Jwifel bi tutr eke -li b'ow -l'ok Nyam e gbrenḡbi usu a eke -li b'osu ol a sosiem. Jesu am ony tutr na oc el es nun em. Ow it ke egn a nimum itjn ye. † 3:5 Amani Sig a eke Nikodem uw any senyn senyn a, mij el erm em itjn lele sayl ab eci meny ewr. Eke Jesu dad abn e low, ow el egn em ec'itjn owi. Ezekiel 36.25-27. † 3:8 Lef lele abn ab a, odad nyam coco Grek em. Odad eke wel am wewlm meny. † 3:13 Jwifel beb bi tutr eke Mois uyu afr im eb ol. † 3:14 Ékn Awl 21.4-9.

† 3:25 *Jwif nyam*:Jan eci silé esig olog em ec'a, *Jwifel*.

ce.» ²⁹ Mēbi es anake mēbi lis b'el in ec'a; kō mēbi es e lawl a, mēbi es a e saw li b'ann̄ ke n'am iri ow e low; et̄n̄ eke li b'iri mēbi es a e lebl a, li b'ann̄ sos em̄ in̄n̄ em̄. Em̄ eci sos em̄ in̄n̄ ab ana, et̄n̄ sicaca em̄ a, ow iȳ nenȳ fēn̄. ³⁰ Ow it eke in ec'anȳ gbēl a am̄ agb, ke em̄ ec'a is es.

³¹ Egn̄ ek'el Afr ec'a, ann̄ fēn̄ eci nun̄ af; egn̄ ek'el was ec'a el wus eci, et̄n̄ bi dad wus ec'ow. Egn̄ ek'ow Afr eci nin̄ em̄ a, [ann̄ fēn̄ eci nun̄ af;] † ³² li b'ij low eke l'ēkn̄ ke l'iri a eci dan̄ku, kō egn̄ ēgn̄m̄ in e dan̄ku ij a ebm̄. ³³ Egn̄ eke b'ēgn̄ in e dan̄ku ij a eb a, am̄ egn̄ eb eke Nyam̄ el low nenyembri nyam̄. ³⁴ Egn̄ eke Nyam̄ erm̄ a bi dad Nyam̄ ec'odad, an̄ke Nyam̄ b'ēlu egn̄ a in ec'Ab̄n̄ a nimum̄ fēn̄ em̄. ³⁵ Nyam̄ erur̄ Iy a et̄n̄ n'ōn̄ ow abusu a fēn̄. ³⁶ Egn̄ yec'eke ɔnȳ ɔmn̄ Iy ab em̄ a, egn̄ sel ek'ɔnym̄ uw̄r; egn̄ eke bi yayr̄ Iy a k'ow egn̄m̄ sel ik̄n̄ na, et̄n̄ li b'ow n'ann̄ Nyam̄ ec'erm̄ bebl a ec'anȳ af.»

4

Jesu lele Samari yowi ab ab

¹⁻³ Farisiel iri wēl am̄ dad eke Jesu am̄ ɔn̄ wēl am̄ ok agn̄ mij nun̄ n̄ɔn̄ ak̄m̄ Jan, et̄n̄ n'am̄ egn̄ jam̄ esel yeji l'ak̄m̄ ow. (Tasi em̄ a, Jesu in obi l'ok̄m̄ egn̄ kaka mij nun̄, kō in e jam̄ esel anake am̄ ok agn̄ mij nun̄ a.) Eke Jesu iri ōw amua eke wēl am̄ dad a, n'ngbon̄ Jude et̄n̄ l'ewl n'im̄ Galile. ⁴ Ke n'im̄ a, ow it eke li k'ecr̄ Samari wus af eci. ⁵ L'ow li titm̄ Samari eci baɔn̄ nyam̄ eke wēl b'esn̄ Sikar. Baɔn̄ a titm̄ Jakōb ec'ogm̄ a ek'ɔn̄ jim̄ Josef a. † ⁶ Yōgn̄ anake Jakob̄ eci mijom̄u a ann̄ a. Eke Jesu sos k̄kn̄ es usu im̄ ab em̄ a, li siḡ es mijom̄u a e saw. Ow ɔtu eke ki beb̄mn̄ lēgn̄ uyu nun̄ ab.

⁷ Samari yowi nyam̄ ow am̄ aw̄ mij, et̄n̄ Jesu dad'r̄ nin̄e: «Yow̄ na ee! ɔn̄'m̄ mij tel m'ēgn̄.» ⁸ (Ke in e jam̄ esel a im̄ baɔn̄ a eke k'ol ob ij.) ⁹ Samari yowi a dad Jesu nin̄e: «Kō n̄, eke el Jwif a, ayaf tasi em̄ eke m'el Samari yowi a, am̄ sus tasi ibrm̄ im̄ mij eke k'ēgn̄ ee?» (Tasi em̄ a, Samari egn̄ lele Jwifel ab̄ nenȳ ok̄rm̄ af.) † ¹⁰ Jesu dad'r̄ nin̄e: «Blel uw̄ Nyam̄ ec'ob ap a, † lele egn̄ a ek'am̄ ibrm̄'n̄ mij eke k'ēgn̄ ab anȳ ana, ke n̄ anake blel ēwl̄ ibrm̄'n̄ mij eke k'ēgn̄, ke blel n'ōn̄ mij ewl̄ mij a.»†

¹¹ Yow̄ a ɔdu eb dad nin̄e: «Egn̄ gbēl, mijom̄u a im̄ em̄, et̄n̄ emenȳ sonu yeji ɔnyam̄ ab; boḡn̄ b'ow egn̄ ewl̄ mij ik̄n̄ na ee? ¹² Mijom̄u na, eȳ laḡn̄ Jakōb ɔn̄ eȳ, in obi l'ēgn̄ mij a, in ec'eȳ lele in e mebob̄ ab yeji egn̄ mij na. Kō am̄ tutr̄ eke agb̄ ak̄m̄ Jakōb ee?» ¹³ Jesu dad'r̄ nin̄e: «Egn̄ fēn̄ eke b'ow egn̄ mij na a, emenȳ mijamn̄ b'ow ɔny'n̄; ¹⁴ gbēkō egn̄ eke b'ow egn̄ mij a eke m'ow m'ɔn̄'n̄ a, mijamn̄ k'ow ɔnym̄'n̄ lēgn̄ kaka. Mij a eke m'ow m'ɔn̄'n̄ a b'ow ewl̄ el mij ewl̄ mij ek'ow em̄ sel ek'ɔnym̄ uw̄r b'ow jejn̄ ok ɔkm̄.» ¹⁵ Yow̄ a dad'r̄ nin̄e: «Egn̄ gbēl, ɔn̄'m̄ mij ik̄n̄ na yec'et̄n̄ ke mijamn̄ k'ɔnym̄ im̄ m'owm̄ aɔa m'awm̄ mij ij.»

¹⁶ Jesu dad'r̄ nin̄e: «Im̄ esn̄ ac̄n̄ ke ēwl̄ mēnȳ ow aɔa.» ¹⁷ Yow̄ a dad'r̄ nin̄e: «M'ɔnym̄ ign̄.» Jesu dad'r̄ nin̄e: «Ij e low ij eke dad ek'ɔnym̄ ign̄ a,

† **3:31** Jan eci silel esig oglog em̄ a, wēl ēgn̄m̄ sodad ek'ann̄ ob na [...] ec'araɔn̄ a. † **4:5** Ekn̄ Nun̄ ɔb̄ 48.21-22; Joswe 24.32. † **4:9** Jwifel b'oc̄ Samari egn̄ ese agn̄ ek'aylm̄ Nyam̄ ec'anȳ af af, brobro ɔyow a. Ow sosiem̄ -l'erurmn̄ eke wēl k'it̄n̄ el, et̄n̄ -l'ēgn̄m̄ mij k̄pōk nyam̄ em̄. † **4:10** Nyam̄ ec'ob ap a: Jwif eci low yegm̄ esel bi dad Bibl em̄ eci krekr̄e em̄ e silel yen a ec'odad ese "Nyam̄ ec'ob ap" af. † **4:10** Jesu eci mij ewl̄ mij a ek'am̄ ur nin̄ a el nyandere em̄ odad. Ab̄n̄ Lala a eke b'ow ann̄ ese mij af, ke b'ow ɔnȳ ab̄n̄ em̄ eci mijamn̄ oc̄ es, ke b'ow ɔn̄ egn̄ Nyam̄ em̄ e sel ek'ɔnym̄ uw̄r a ec'odad Jesu am̄ dad. Ekn̄ Jan 7.38-39.

18 anke ikn anym ony egn yen, etj legj na em ec'egj a ek'in ab ir a yeji elm η ec'ign. Dad low nenyembri nyam.» 19 Etj yow a dad'r nine: «Egn gbel, m'am uw any eke η kokoba ob es. 20 Ey lagjel Samari eyj ign Nyam nun lafeny na af, etj ony Jwifel bi dadr eke yogj eke wel k'ign Nyam nun a el Jerusalem.» † 21 Jesu dad'r nine: «Yow, ub'm nawre: legj am ow etj yogj eke b'ow ign Es Nyam nun a, ow k'ow elm lafeny na af, ow k'ow elm Jerusalem yeji. 22 Ony, Samari eyj, ony e Nyam eke b'ign nun a, uwmn in any; ey Jwifel, ey ec'a eke si b'ign nun a, s'uw'r any, anke Jwifel em es eb elu anny ow. 23 Legj am ow, etj legj a ow yej'η, yogj, Nyam nun ign esel tasi a b'ow ign Es nun abj em, ese elel eke jim elu'l okm ab af; tasi em a, Nyam nun ign esel amua anake Es am ol es a. † 24 Nyam el abj, ow sosisem agj a eke k'ign'n nun a, -l'it eke -li k'ign ow nun abj em ese elel eke jim elu'l okm ab af.» 25 Yow a dad'r nine: «M'uw any eke Mesi a b'ow ow. (Mesi a ow e nyandre el Krist.) Legj a eke li b'ow l'ow a, li b'ow l'otar ow a fej akr l'ok ey.» 26 Jesu dad'r nine: «Em eke m'am dad'η odad a, em ana.»

27 Etj wanci ab af, Jesu eci jam esel a ewl ow, etj -n'ejan ow eke ow am dad odad yow ab; eke -l'ekan ow a, ow e low iti el any. † Gbeko el em ec'egj kaka otum ibram'n low esme: «Kɔ bla am ol ee? Kɔ bla etj am dad ow in ab ee?»

28 Yow a ew in e mijel a es yogj, etj l'ewl n'im banj a, n'am dad agj l'ese: 29 «Owr ekan egn eke dad'm em e low fej eke mi kok a. Kɔ ow k'elm Mesi ab ee?» 30 Agj a ok okm banj a etj aam yogj a eke Jesu anny a.

31 Ke ow eci wanci ab af, jam esel a am ηojn Jesu ese: «Egn gbel, ij ob tel ol!» 32 Kɔ li dad wɛl nine: «M'onj ob ij eke uwmn any.» 33 Jam esel a am bibrmn in el ofr ese: «Kɔ egn ka k'is'r ob ij ee?» 34 Jesu dad el nine: «Eke mi kok egn a ek'erm'm a ec'erur; etj m'uar juma a eke l'abul'm a, ke em ec'ob ij ab ana. 35 Ony, b'ewal egb a, bi dadr esre: "Emeny ow anny awl yar gbuɔj ke egb ub e legj bebmn ab." Gbeko em, m'am dad ony eke ki læer sogm a senyn senyn: egb a ebl, ow bebmn ub ab! 36 Egn ek'am ub egb a, kpekj b'ejn in e labm sog a, etj li b'as egb a luku sel ek'onym uwr eci; ow em a, egn ek'am ewl lele egn ek'am ub ab ab b'okr af kok sos em inj. 37 Ee, nyandre odad na ek'am dad ese: "Egn nyam b'ewl, ke egn ejeci nyam b'ub a," el low nawre. 38 Ogm nyam em eke kokmn juma a, m'erm ony inn ubr egn yogj; agj ejeci ikn anym kok juma yogj, etj ony ejan gbre eke -l'ijr a e liy.»

39 Yow a dad Samari eyj a nine: «Egn na dad'm low fej eke mi kok a.» Ow em a, agj a ub nawre anke yow a dad el. 40 Ow sosisem, eke Samari eyj a im ejn Jesu a, -ni ηojn ow ek'ow k'egj anny el ab; etj Jesu anny yogj egn yony. 41 Etj sica Jesu, in obi ec'odad eke n'am dad a sosisem, agj a ek'am ub'r nawre a am eny afjn es; 42 etj -n'am dad yow a -l'ese: «Sica ow elm η ec'odad a eke dad a sosisem ce s'ubm nawre ij, kɔ ey obi s'iri'r nenym, etj s'uw any eke l'el wus na ec'Es Eb Elu Es tasi.»

† 4:20 Lafeny a eke wɛl b'ejn Garisim a, Samari eyj b'ub eke yogj anake el Nyam nun ign usu a. Jwifel gbe b'ub ek'ow el Jerusalem. Low na is el ar el ofr em. Tasi em a, lafeny Garisim el Israel eyj e Nyam nun ign usu (Nun) ob 12.7; 33.20; Ol Okn 11.29; 27.12), tonj anake Nyam onj Salomo abusu us Jerusalem eci Nyamel gbel a Sion eci lafeny af a (2 Ow e Wel Non 7.11-12). Samari eyj b'egn Moiss eci silel a ce eci low eb ese Nyam odad af. Ow b'onj -l'egjmn Salomo e low eke kok a -l'ebmn.

† 4:23 Ekn Malaki 1.11. † 4:27 Jam esel a low iti any anke Jwifel ec'eb ir em a, low yegm es itm eke ki dad odad yow ab legj kaka; etj emeny Samari eyj lele Jwifel ab ijarm.

Jesu ewlm juma idr es ligbel nyam ec'iy

⁴³ Eke sica Jesu kok seḡḡ yony usu a, l'igb yogḡ n'im Galile. ⁴⁴ Tasi em a, in obi l'ikḡ anym li dad nine: «Kokoba ɔb es ɔnym any in ec'eb tasi ab em.» ⁴⁵ Gbeko sica eke n'im l'ey Galile wus af a, yogḡ ec'agḡ a eb'r senyn senyn, anke agḡ amua yeji im Jerusalem Pak ec'es gbegbl ab em etḡ -l'ekn ɔw a feḡ eke Jesu kok es gbegbl a e legḡ a. ⁴⁶ Sica emeny l'ewl l'ow Galile Kana banḡ, yogḡ a eke l'oc mij li kokr mar a. Eb ebu a eci juma idr es ligbel a anḡ yogḡ. In ec'iy ek'anḡ Kapernayum a ɔl am ɔny. ⁴⁷ Eke juma idr es a iri eke Jesu anḡ Jude ow Galile a, n'im n'eyḡn ow etḡ n'am ḡɔḡn ow ek'ow k'ow Kapernayum ewlm jim ek'am uw a. ⁴⁸ Jesu dad'r nine: «ɔny gbe seḡḡ feḡ, eke eknmn meny ewr lele ɔw any iti owi ab a, k'ɔtumḡ ubmḡ nawre.» ⁴⁹ Juma idr es a dad'r nine: «Eḡḡ gbɛl, ɔw em oḡḡ a gbuḡ ke em ec'iy a úw.» ⁵⁰ Jesu dad'r nine: «Ẽwl im ḡ oḡḡ a, kɔ ejimḡ sos ok es.» L'ub odad a eke Jesu dad'r a nawre etḡ n'im gbuḡḡ.

⁵¹ Eke kpekḡ l'us ejagb n'aam a, in eci juma kok esel a ek'am us'r jam ow a ɔbr'r etḡ dad'r nine: «Ejimḡ sos ok es!» ⁵² Kpekḡ n'am ibrm wel wanci ab af eke in ec'iy a sos ok es a, etḡ -li dad ow nine: «Efi ncebles eci wanci nyam em, legḡ na af anake lefr a oc'r es lis a.» ⁵³ Odad a ok iy es a es sos em ek'ow el wanci ab af a ce eke Jesu dad'r eke ejimḡ sos ok es a, etḡ in lele in ec'akḡ ab ab a feḡ -n'ony ɔmn Jesu em. ⁵⁴ Sakp yony em e meny ewr eke Jesu kok, Jude eke n'anḡ n'im Galile ab ana.

5

Jesu ewlm sos es wew es nyam

¹ Eke ɔw amua ec a, Jwifel am kok Nyam nun ḡḡ em ec'es gbegbl nyam Jerusalem, etḡ Jesu im yogḡ. ² Banḡ a e lakp a e lisany nyam eke wel b'esn Meceb e lisany a, ow e saw a usu nyam anḡ eke wel kok ok mij em, ke ɔny lef eb usu yen, usu a Ebre em wel b'esn'n Betesda. † ³ Yogḡ, ɔlu nono gbɛl ese ány eflu, akr kpece esel, lele sos es wew esel ab leru es. [⁴] † ⁵ ɔlu nyam ek'anḡ ɔl em akpo likḡ lele lew lele niwn ab anḡ yogḡ. ⁶ Eke Jesu ekn ɔlu a eke eḡḡm es wus yogḡ, ke l'iri eke ow'n anḡ ɔl em legḡ kpekpe etḡ a, l'ibrm ow nine: «Kɔ erur eke k'ewl ee?» ⁷ Li dad ow nine: «Eḡḡ gbɛl, em ec'a mij a b'umu a, m'onyḡ eḡḡ eke k'ony elu'm em. Eke mi b'ɔl eke mi k'im m'ey mij ab em a, eḡḡ ejeci b'ec afḡ'm es ey em.» ⁸ Li dad ow nine: «Ẽgb, ɔc ḡ eci ajranḡka a ke án es.» ⁹ Kpekḡ ɔlu a ewl, l'oc in ec'ajranḡka a etḡ n'am an es.

Ke low na, nenegḡ e legḡ ow am ey. ¹⁰ Jwifel ec'es ewel a am ibrm eḡḡ a eke wel ewlm a ese: «Yefenyana nenegḡ e legḡ, abusu erum'ḡ es eke k'oc ḡ ec'ajranḡka ɔnym ab.» † ¹¹ Li dad wel nine: «Eḡḡ a eke ewlm im a dad'm eke mi k'oc em ec'ajranḡka a ke m'án es.» ¹² Etḡ -l'ibrm ow nine: «Bwo ec'eḡḡ dad'ḡ eke k'oc ḡ ec'ajranḡka a ke án es ee?» ¹³ Kɔ eḡḡ a uwm eḡḡ a ek'ewlm'n ab any, anke Jesu irm agḡ a ek'anḡ yogḡ ab em.

† **5:2** *Betsda*: Jan eci silel esig oglog em a, *Betsata*. † **5:4** Jan eci silel esig beb em a, wel eḡḡ sodad na: [*p5.3b* -N'am eke eke mij a k'umu; *p5.4* anke wanci beb anḡ eke Es Kɔtoko ec'erm es a b'us es mij ab em umu mij a. ɔlu krekre a eke b'ey mij a ek'am umu ab em a, b'ewl in ec'ol ab em ek'ow el ɔl gbɛl yeji.] † **5:10** Jwifel ec'ol a eḡḡn nenegḡ e juma kok. Eke batḡ oc ob ɔnym ab, ke juma kok a. Ekḡ Matie 12.10 ec'akr otar a.

¹⁴ Eke ow b'inn̄n ebr a, Jesu eḡn'n Nyamel gb̄el a e gbuḡn a eṭṭṭ dad'r nine: «Sica kin eke ewl. Kì kok sikpl̄ ij bake eḡn low eke agb akm na.»
¹⁵ Ǿlu a im eṭṭṭ dad Jwifel ec'es ewel a ek'ow el Jesu anake ewlm'n a.

Iy lele Es el nyam

¹⁶ Ow sosiem Jwifel a at eḡn Jesu, low na eke li kok neneḡn a eci. ¹⁷ Gb̄eko Jesu dad el nine: «Seḡn f̄eṭṭ em Es abu an̄ṭ juma kok em † eṭṭṭ em yeji abu an̄ṭ m̄ juma kok em.» ¹⁸ Odad na sosiem, sica emeny Jwifel ec'es ewel a am at tasi eke k'ibi Jesu an̄ṭe ow elm neneḡn ec'ol a eke l'ob es a ce, ko emeny n'am dad eke Nyam in el Es tasi. Na em a, n'am ocr in sosi ese Nyam af. ¹⁹ Ow em a, Jesu ewl eb odad eṭṭṭ dad nine: «Ee, low nawre m'am dad ony: Iy k'otum kokm low kaka in obi em; yec'eke li b'ekn Es kok a, ow li bi kok. Tasi em a, low f̄eṭṭ eke Es a bi kok a, low nyam coco a ce Iy a yeji bi kok, ²⁰ an̄ṭe Iy Es a b'erur Iy a eṭṭṭ li bi yeḡm ow in obi e low eke li bi kok a. Eṭṭṭ emeny li b'ow li yeḡm ow ow eke b'ow agb akm amua, eṭṭṭ ow b'ow iti ony any. ²¹ Tasi em a, ese elel eke Iy Es a b'igbm aḡn ek'uw a ke b'on̄ el sel a, eḡen nyam coco Iy a yeji b'on̄ eḡn eke li b'erur a sel. ²² Eṭṭṭ emeny eḡn f̄eṭṭ e l̄is e jej ok owi a, Iy Es a ek̄nm ow e low, ko n'on̄ Iy a jej ok owi ec'abusu a f̄eṭṭ, ²³ yec'eṭṭṭ ke aḡn a f̄eṭṭ ony Iy a eci sos usr ese elel eke -li b'on̄ Iy Es a eci sos usr ab af. Eḡn yec'eke usrm Iy a sos a, usrm Iy Es a ek'erm n a yeji sos.

²⁴ Ee, low nawre m'am dad ony: eḡn kaka f̄eṭṭ eke b'iri em e sodad a, ke b'ub eḡn a eke erm'm a nawre a, n'eḡn sel ek'on̄ym uwr ḡ. N'on̄ym jej ok ij, eṭṭṭ ow on̄ l'ubr luw em l'ey owr an̄ṭ em. ²⁵ Ee, low nawre m'am dad ony: leḡn am ow, eṭṭṭ leḡn a l'ow yej'ḡ; leḡn na em aḡn ek'uw a b'ow iri Nyam ec'Iy e lebl, eṭṭṭ aḡn a eke b'ow iri lebl a, b'ow an̄ṭ owr. ²⁶ Ee elel eke tasi em a Iy Es a el sel e nuṭ a, eḡen nyam coco n'on̄ Iy a yeji abusu eke k'el sel e nuṭ. ²⁷ Eṭṭṭ eke Iy a el eḡn ec'Iy a sosiem a, † n'on̄ ow jej ok owi ec'abusu. ²⁸ Ow k'iti ony any. Leḡn am ow, eṭṭṭ ow em, aḡn a f̄eṭṭ ek'uw wel ot es a b'ow iri in e lebl, ²⁹ eṭṭṭ eḡn eḡn b'ow an̄ṭ uwomu em ey okm. Aḡn a eke kok ow amamn a b'ow igb ke eḡn sel, gb̄eko aḡn a eke kok ow eṭṭṭ a, b'ow igb jej ok eci. † ³⁰ Em obi em, mi k'otum mi kokm low kaka f̄eṭṭ. Nyam e low eke bi dad'm ab af mi bi jej eḡn e low m'ok, eṭṭṭ em e jej ok a el nawre, an̄ṭe m'olm em e low eke m'am erur ab es, ko eḡn a eke erm'm a ec'a eke b'erur a, m'am ol es.»

Iy a ec'adan̄ku

³¹ «Eke em, m'am ij em e nuṭ af e dan̄ku, liy k'ow anm em e dan̄ku ij ab em. ³² Ko eḡn ejeci anake am ij em e nuṭ af e dan̄ku a, eṭṭṭ m'uw any eke dan̄ku ij na el nawre. ³³ Ony, erm̄n aḡn Jan oḡn, † eṭṭṭ l'ij low nenyembri nyam e dan̄ku. ³⁴ Em, m'ibram eke eḡn k'ij em e nuṭ af e dan̄ku, ko m'am dad eḡen yec'eṭṭṭ ke Nyam s̄og ony. ³⁵ Jan ew ese kenie eke wel iḡn k'am iri ayal usu af, eṭṭṭ eḡn̄n ebr kokr sos em in̄n in ec'usuayl ab ab wanci tel eci ce. ³⁶ Ko em e dan̄ku ij a eke m'on̄y a, agb akm Jan ec'a: ow amua eke m'am kok a, amua tasi eke em Es on̄ m eke mi ki kok a, am ij em e nuṭ af e dan̄ku, eṭṭṭ am yeḡm eke em Es erm'm. ³⁷ Eṭṭṭ em Es eke erm'm a yeji

† **5:17** Nuṭ Ǿb 2.2-3 am dad ese Nyam eb sel in e juma ab em neneḡn e leḡn. Jwifel a ubm yad̄n, gb̄eko el eci tutr em a, -li b'eḡn -l'eb eke neneḡn e leḡn yeji Nyam bi nyimn afr lel wus ab. Eke ow el eḡen, ke ow itm eke -li k'ob Jesu low. † **5:27** Ek̄n Daniel 7.13-14. † **5:29** Ek̄n Daniel 12.2.

† **5:33** Ek̄n Jan 1.19.

am ij em e nuŋ af e danjku. Gbɛkɔ tasi lɛgɔ kaka irimn in e lebl ɛtɔ emeny lɛgɔ kaka ɛknm in ec'elɛl eke n'anŋn a. ³⁸ In eci sodad a ɪrm ɔny em, anjke ɔbmn ɛgɔ a eke l'erm a nawrɛ. ³⁹ Bi wewar Nyam e Silɛl a mɛwɪ em eke k'uwɪ any, anjke bi tutar eke k'ɛŋan sel ek'ɔnym uwr ɛl em. Ke tasi em a, sodad amua anake am ij em e nuŋ af e danjku a! ⁴⁰ ɛtɔ ɛben yeji, ɛrurmn eke k'owr em ogɔ ɛŋan sel tasi a ek'ɔnym uwr a.

⁴¹ Em, m'ɔlm agɔ ec'es susm ab es. ⁴² Kɔ ɔny ec'a, m'uw ɔny any: m'uw any eke ɔnymn Nyam ec'erur. ⁴³ M'ow em ɛs e nin em ɛtɔ ɛgɔmn ebmn'm. Gbɛkɔ ek'ɛgɔ ɛjɛci nyam ow in obi e nin em b'ow ebr ir! ⁴⁴ B'erurir ɔny ɔfr em ec'es susmnin owi, ɛtɔ ɔlmn Nyam ɔny coco ogɔ ec'es susm owi ab es; ke ayaf ɔtur eke k'ubr'm nawrɛ ab ee? ⁴⁵ Em ɛs ec'any af a, kɔ tutar eke m'ow m'ok ɔny ɔw af; kɔ Moiss anake b'ow ok ɔny ɔw af a, in em eke obr ɔny ec'ɔmn a ɛlul a. ⁴⁶ Tasi em a, eke uwr Moiss nawrɛ ke em yeji b'ow ubr'm nawrɛ, anjke em e lɪs e low anake Moiss non a. † ⁴⁷ Kɔ eke sica yec'a eke Moiss non em e lɪs a ubmn nawrɛ, ke ayaf ɔtur eke k'ubr em e sodad a nawrɛ ee?»

6

Jesu iyr agɔ ek'afɔ fandi yen es lok

Matie 14.13-21; Mark 6.30-44; Luk 9.10-17

¹ Eke low na ɛc a, Jesu imn Galile ogog a e mij lekpl a eke wɛl b'ɛsɔ Tiberiad yej'a e jam. ² Agɔ nonɔ am us'r jam anjke -n'am ɛkn mɛny ɛwr eke n'am kok ɔlu a ec'ewlm em. ³ Ow ɔɔ Jesu uyu ligil nyam af ɛtɔ sig es yogɔ jam ɛsɛl ab ab. ⁴ Pak ek'el Jwifɛl ec'es gbɛgbl a e lɛgɔ titm. ⁵ Eke Jesu b'igbl any ogɔ a, l'ɛkn agɔ nonɔ ek'am ow in ogɔ, ɛtɔ l'ibrm Filip nine: «Bogɔ s'ɔtu eke si k'ɔl futufutu s'ɔɔ agɔ a fɛɔ ij ee?» ⁶ Tasi em a, low a eke Jesu am ow kok a, in obi l'uw any, kɔ l'ibrm Filip low na eke li k'ɛbm ow a sosiɛm. ⁷ Filip dad'r nine: «Eke ow el os ɛkɔ lɛw yeji, † si k'ɔtum s'ɛɔnm futufutu ek'ɛgɔ ɛgɔ k'ɛɔn likpr liy nyam bobɔ yeji.» ⁸ Andre, Simo Pier lisijim ek'el in e jam ɛsɛl ab em ec'ɛgɔ nyam a dad'r nine: ⁹ «Anja, iyli nyam ɔnym futufutu yen lele ɔcn yony ab. Gbɛkɔ na yeji ow elm low kaka agɔ bubute na ec'any af.» ¹⁰ ɛtɔ Jesu dad nine: «ɔɔn agɔ a fɛɔ ok es.» (Ke usu a, suw owɪ anj nonɔ.) Sica ɛl fɛɔ -l'ok es; -l'ɔtu eke -li k'ij ɛgɔ fandi yen. ¹¹ Jesu ot futufutu a, l'ɛlu Nyam bia, ɛtɔ n'ɔɔ wɛl ɛɛc ɔɔ agɔ a ek'ok es yogɔ a. Li kok ɛben ɔcn ab ab yeji, n'ɔɔ wɛl ow a fɛɔ eke -n'am ibrm a. ¹² Eke sica agɔ a fɛɔ ij ob lok iy a, Jesu dad in e jam ɛsɛl a nine: «Kɔkɔɔn ekpr a eke wawal es a yec'ɛtɔ ke kaka k'iram.» ¹³ -Li kɔkɔ futufutu yen a eke -l'ijr a ec'ekpr eke wawal es a, ɛtɔ ow iy mulu ɛgbɛl lɛw yony. † ¹⁴ Eke agɔ a ɛkn mɛny ɛwr na eke Jesu kok a, -li dad nine: «ɛgɔ na, Kokoba ɔb ɛs tasi a eke k'ow wus af anja ab ana.» † ¹⁵ Jesu uw any ek'agɔ a b'ow ɔny'n lɛc em ɛw'r ɛb ebu. Ow sosiɛm emeny l'ɛwl mɛny n'im ligil ab af in ɔny.

Jesu am an es mij lekpl ab af

Matie 14.22-33; Mark 6.45-52

† **5:46** ɛkn Ol ɔkn 18.15. † **6:7** Os ɛkɔ lɛw:Os na ij juma kok es nyam eci sɛgɔ ɛkɔ lɛw e labm ɔɔg. † **6:13** Bɛbm 2 ɛb Ebu 4.42-44. † **6:14** Jwifɛl a am eku Kokoba ɔb es a eke wɛl ɛwar Ol ɔkn e lɛl ab em (Ol ɔkn 18.15) ke b'ow el Mesi a. Bɛb eci low yegm em a, -li bi dad eke Mesi a in b'ow in ɔɔ futufutu in anj afr in ok wus ɛsɛ Moiss ec'a eke in kok ab af.

16 Eke leḡḡ ew es a, Jesu e jam esel a us nuḡ es mij neḡy a, 17 etḡ ok mijetḡ nyam em am ubr mij lekpl a imn Kapernayum eci. Leḡḡ yeḡi am ukm ab, etḡ Jesu yeḡi k'iim k'eḡḡnm el. 18 Lef am elu lec em etḡ mra am elu mij lekpl ab af. 19 -L'or mij ba ow k'ij kilo yen oglog noḡon etḡ kpeḡḡ -l'ekn Jesu ek'am an es mij ab af ow titm mijetḡ a, etḡ erḡḡ am ony el. 20 Gbeḡo Jesu dad el nine: «Erḡḡ k'onḡ ony, ko em!» 21 Jam esel a erur eke k'onḡ elu'l mijetḡ ab em, etḡ kpeḡḡ mijetḡ a itr es yogḡ a eke -n'aam a e nanu a. †

Agḡ am ol Jesu

22 Eke leḡḡ eny akr af a, agḡ a ek'anḡ mij lekpl a e jam a, ekn ek'ow el mijetḡ nyam ce anake anḡ yogḡ ncebles em a; -l'uw any eke jam esel a im el ony, eke Jesu eym el e mijetḡ ab em. 23 Gbeḡo simijetḡ ejeci ek'anḡ Tiberiad am ow a, ow itr es usu a eke Es Kotoko oc futufutu elu Nyam bia ke -l'ijr a. 24 Eke agḡ a ekn eke Jesu lele in e jam esel ab ab anm yogḡ a, -l'ok simijetḡ ab em -n'im Kapernayum -n'am ol Jesu.

Jesu el futufutu eke b'onḡ eḡḡ sel

25 Etḡ eke -n'eḡḡan Jesu mij lekpl a e jam a, -n'am ibrm ow -l'esē: «Low yeḡm agḡ es, ko bogḡ eci wanci af etḡ ow aḡa ee?» 26 Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ony: am ol'm ek'ijr futufutu molok iy ony a sosisem, ko ow elm em e meḡy ewr a e nyandre a eke irir a eci. 27 Ki kokr ob eke b'ugḡ es a e juma, ko kōkr yec'a eke b'ibn ke el sel ek'onym uwr a e juma. Eḡḡ ec'ly b'ow onḡ ony ob ij ikḡ na, anḡke tasi em a, Es Nyam in obi oc in ec'abusu a e meḡy ewr a ew'r af.» 28 Etḡ sica -n'am ibrm ow -l'esē: «Ko juma a eke Nyam am erur a, ayaf si ki kokr ab ee?» 29 Jesu dad el nine: «Juma a eke Nyam am ibrm ony a el: ke onyn onn eḡḡ a eke l'erm ab em.» † 30 -Li dad ow nine: «Bogḡ eci meḡy ewr onḡ eke ki kok yeḡm ey ke ow af, s'ub'ḡ nawre ee? ḡ eci juma ek'am kok a el bogḡ ec'ee? 31 Loj yogḡ, ey lagḡel ij futufutu ese elele eke wel non Nyam Lel em ab af: n'owḡ wēl futufutu ek'anḡ afr ow a -l'ij.» † 32 Etḡ Jesu dad el nine: «Low nawre, m'am dad ony: afr eci futufutu a, ow elm Mois onn ony, ko em Es anake onḡ ony afr eci futufutu tasi a. 33 Tasi em a, Nyam eci futufutu a eke b'onḡ eḡḡ a, el eḡḡ a eke b'anḡ afr ow, ke b'onḡ wus na nimom ec'agḡ a feḡ sel a.» 34 Etḡ -li dad ow nine: «Eḡḡ gbel, seḡḡ feḡ onḡ ey futufutu ikḡ na.» 35 Jesu dad el nine: «M'el sel e futufutu. † Eḡḡ yec'eke b'ow ow em ogḡ a, leḡḡ kaka namn k'ow onym'n, etḡ eḡḡ yec'eke b'ow ony onn em em a, leḡḡ kaka mijamn k'ow onym'n. 36 Gbeḡo m'ikḡ anym mi dad ony: ekan'm etḡ ubmn nawre. 37 Eḡḡ liy nyam nyam feḡ eke em Es b'ow onḡ'm a, b'ow ow em ogḡ, etḡ leḡḡ kaka mi k'ow m'ogḡm eḡḡ eke b'ow ow em ogḡ a, 38 anḡke m'anḡ afr m'ow wus af aḡa, ow elm em ec'erur kok eci, ko eḡḡ ek'erm'm a ec'erur mi ki kok. 39 Etḡ kin eḡḡ a ek'erm'm a e low ek'am erur: ke mi k'irmn agḡ a feḡ a eke l'abul'm a e nyam, ko ke leḡḡ es abal el em a, m'igbm el luw em. 40 Ee, tasi em a, kin low ek'em Es am erur: ke agḡ a feḡ ek'ekn Iy a ke ony onn in em a, eḡḡ sel ek'onym uwr, ke leḡḡ es abal el em a, m'igbm el luw em.»

41 Jwifel a am eny abr ok Jesu af anḡke li dad nine: «M'el futufutu ek'anḡ afr us es.» 42 Ow sosisem -n'am dad -l'esē: «Ko ow elm Josef jim Jesu ee?»

† 6:21 Selu 107.23-32. † 6:29 Bēbmn Rom 3.28. † 6:31 Okm Ok 16.4,15; Selu 78.24. † 6:35 Futufutu el Jwifel ec'ob ij tasi ese oḡukru ec'a eke eḡb el el eci ob ij tasi ab af.

Es lele lis ab a, s'uw el any senyn senyn. Ke sica ayaf l'otu eke li ki dad l'ese: "M'annj afr m'us es" ee?" ⁴³ Jesu dad el nine: «K'ennyn abr ony ofr em ol ⁴⁴ Egnj kaka k'otum owm em ognj eke em Es ek'erm'm a nyimmm'n; ke sica em, legj es abal el em a, m'igbm'n luw em. ⁴⁵ Kokoba ob esel e silal ab em e nyam em wel non: *Nyam b'ow yegm el fej low any uw.*† Egnj fej ek'iri em Es ec'odad ke egnj in e low yegm a e low eb a, ke em ognj n'am ow a. ⁴⁶ Ow elm ke egnj ekn em Es nyam em; egnj a ce eke Nyam erm a ce ekn Es. ⁴⁷ Low nawre m'am dad ony: egnj ek'onj onm em em a, ony sel ek'onym uwr. ⁴⁸ Em anake m'el futufutu a eke b'onj egnj sel a.

⁴⁹ Ke loj yogj ony lagnel ij futufutu ce etj l'uw. ⁵⁰ Gbeko futufutu a ek'annj afr us es a, el futufutu ek'egj b'ij ke uwm. ⁵¹ Em, m'el owr annj eci futufutu ek'annj afr us es. Egnj yec'eke b'ow ij futufutu ikj na a, b'ow ejn sel segnj fej. Futufutu a eke m'am onj ony a, ke em eci sos megl ana; m'am oc m'onj ony yec'etj ke wus nimum ejn sel.»

⁵² Ow sosiem, Jwifel a el ofr em am atar ow es lebl tuotuo em dad ese: «Ko ayaf egnj na k'onj ey in eci sos megl a s'ij ee?» ⁵³ Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ony: eke ijmn egnj ec'Iy eci sos megl, etj egnmn in eci mebl a, sel ejn k'ow anm ony em. ⁵⁴ Egnj yec'eke b'ow ij em eci sos megl ke b'ow egnj em eci mebl a ony sel ek'onym uwr; etj legj es abal el em, m'ow m'igbm'n luw em; ⁵⁵ anke em eci sos megl a el ob ij tasi, etj em eci mebl a el mar tasi eke wel b'egj. ⁵⁶ Egnj yec'eke b'ij em eci sos megl a, ke b'egj em eci mebl a okr af em ab, etj em yeji in yony s'okr af. ⁵⁷ Em Es ek'erm'm a annj owr etj in em, em yeji m'annj owr; eben nyam coco, egnj yec'eke b'ow oc'm gbagbal in sosi a, b'ow annj owr em em. ⁵⁸ Futufutu a ek'annj afr us es a, in ec'elal eke n'annj ana. N'anm ese yec'a ek'onj lagnel ikj anym ij ke uw ab af. Gbeko egnj eke b'ow ij futufutu na a, b'ow annj owr segnj fej.» ⁵⁹ Ke Kapernayum eci Nyam nun ignj usu a eke n'annj n'am yegm agj low a anake n'am dad sodad amua a.

Jam esel beb ignj Jesu elu es

⁶⁰ Eke l'irir Jesu ec'odad a bake ow uwr a, jam esel ab em ec'agnj nono am dad ese: «Sica anja ow am ew low agbr em! Bwo ec'egj otu eke k'egj odad tuotuo na e low eb ee?» ⁶¹ Jesu uw any eke jam esel a am cacak'r odad na af. Na sosiem anake n'am dad wel l'ese: «Ko low na gbre ow am ijr ony ee? ⁶² Ko sica legj eke b'ow ekan egnj ec'Iy uyu im yogj a eke l'ikj anym n'annj l'ow a, ke ayaf ow b'ow kokr ony ab ee? ⁶³ Nyam ec'Abj a anake b'onj egnj sel a; sos megl ony onym low kaka ec'abusu. Sodad a eke mi dad ony a el abj lele sel ab. † ⁶⁴ Gbeko ony em ec'agnj nyam nyam ubm nawre.» (Ke tasi em a, nun ob em etj, Jesu uw agj a ek'ubm nawre ab any, etj l'uw egnj a eke b'ow ol ij'r ab any.) ⁶⁵ L'ignj af li dad nine: «Na sosiem anake mi dad ony, eke egnj kaka k'otum owm em ognj eke Nyam onm'n ow ec'abusu.»

⁶⁶ Ow eci wanci ab af, jam esel nono ocr sos es etj egnm usm'n jam ij. ⁶⁷ Jesu am dad jam esel lew yony a ese: «Ony yeji erurir eke k'imn ee?» ⁶⁸ Simo Pier dad'r nine: «Egnj gbel, ko bwo ec'egj ognj si k'im ee? Nj ony sodad eke b'onj egnj sel ek'onym uwr a. ⁶⁹ S'uw any etj s'ub nawre: ij el Egnj Lala eke Nyam erm ow.» ⁷⁰ Jesu dad el nine: «Ko ow elm ony lew yony mum mi sosuam m'otm ony ee? Gbeko ony em ec'egj nyam el agn!»

71 Ke Judas, Simō Iskariot iy a ec'iy ec'odad Jesu am dad, anke Judas, eke l'el jam esel lew yony ab em ec'egh yeji, li b'ow l'ol Jesu l'ij.

7

Jesu lisijimel úbm Jesu nawre

1 Ów amua e jam a, Jesu am ec elul Galile em; l'erurm eke li k'im Jude anke Jwifel ec'es ew esel a am ol eke k'ónj wel ibi'r. 2 Jwifel eci Mef ec'es gbegbl e legñ ow titm, † 3 etñ Jesu lisijimel am dad'r ese: «Ìgb im Jude yec'etñ ke ñ e jam esel a yeji ékn ów a eke am kok a. 4 Egh ek'am erur eke k'il nin a, ótum kokm low es lol em. Ese el el eke am kok ów amua ab af a, èlu sos ókm yec'etñ ke agñ ékn'ñ.» 5 Tasi em a, lisijimel bóbó yeji ónym ómn in em. 6 Jesu dad el nine: «Em ec'es gbegbl em a eke mi k'im a e legñ tasi ki bebmm ab. Óny ec'a, segh a feñ akpl. 7 Óny, wus ec'agñ k'ótum ónym óny e sifn; gbeko em, -n'óny em e sifn anke mi bi dad el eci ów enjñ a eke -li bi kok a ec'odad. † 8 Óny, ìmn es gbegbl ab em. Em mi k'owm ye † anke em ec'a, ow ki bebmm ab.» 9 Eke li dad odad na bake ow uwr a, in gbé n'anñ Galile.

Jesu im Mef ec'es gbegbl ab em

10 Eke lisijimel a im es gbegbl ab em a, Jesu yeji im, gbeko l'elum sos ókm ek'agñ k'ékn'n: ow ew es lol em. 11 Jwifel ec'es ew esel a am ol'es es gbegbl ab em etñ am ibrm agñ ese: «Kó bogñ n'anñ ee?» 12 Bieku ab em, wel am sezl ów nónó in e nuñ af. Beb am dad ese: «L'el nimamn kok es.» Etñ likpr am dad ese: «Njan, li b'irmn agñ.» 13 Gbeko egh kaka élum sos ókm dadm in ec'odad anke el feñ -n'am uru Jwifel ec'es ew esel a.

14 Es gbegbl a ok arañ, etñ ca Jesu ow ey Nyamel gbel a e gbugñ a etñ am yegm agñ low. 15 Jwifel a low iti any etñ am dad ese: «Egh na eke wewrm low yej'a, ayaf li b'ótu l'uw ów amua any ee?» † 16 Jesu dad el nine: «Low a eke mi bi yegm agñ a ánm em em owm, kó Nyam ek'erm'm a ogh ow b'anñ ow. 17 Eke egh am erur eke ki kok Nyam ec'erur a, li b'ow l'uw any eke em e low yegm a b'anñ Nyam em ow, oglog em obi em. 18 Egh eke bi dad in obi e nin em ec'odad a, b'ol in obi ec'any gbel es. Gbeko egh eke am kok juma ol egh a ek'erm'n a ec'any gbel es a am dad low nenyembri nyam; yadñ owi kaka anm in em. 19 Kó bla etñ am óol eke k'ibir'm ee? Moïs óom óny ol a ee? Gbeko óny em ec'egñ kaka ánm es ol ab af.» 20 Agñ a dad'r nine: «Abñ ñuñ anñ'ñ em tasi, kó bwo am ol eke k'ibi'ñ ee?» 21 Jesu dad el nine: «Meny ewr nyam ce mi kok, etñ kin eke óny feñ low a am iti óny any! † 22 Moïs óñ abusu eke wel k'ubr agñ likr es, etñ eghñ ow e kok e low ebr nenegñ e legñ yeji. (Ke tasi em a, low na anm Moïs em owm, kó

† 7:2 Es gbegbl na em, wel b'elu Nyam bia egb eke wel ub a eci lele Nyam ec'erm mamn a ek'ónyn Israel eke -n'anñ loj a (Ob Ap 23.33-43; Ol Ókn 16.13-15; Zakari 14.16-19). Low na ec'ókn em a, segh lóbñ eke es gbegbl a b'ow ij a, agñ b'anñ mef ew ese el el eke el esel kok loj ab af. † 7:7 Bèbmn Jan 15.19. † 7:8 *Mi k'owm ye*: Jan eci sil el esig oglog em a *mi k'ow m'owm*. † 7:15 Jwifel ec'a, low yegm es b'èjn in ec'abusu low yegm agñ es a eke yegm'n low a ogh; egh eke legñ kaka wel yegam low a, ónym abusu eke ki yegm agñ ejeci low. † 7:21 Jan 5.1-8.

laghɛl krɛkrɛ ab ɛm ow anɲ ow.) † 23 Eke wɛl b'ubr ɛɲɲ likr es nɛnɛɲɲ e lɛɲɲ ɛtɲ ow ɔnym Moɪs ɛc'ol a ocm es, ke sica bla sɔsiɛm ɛtɲ am ebal ɛrm okr'm af, ɛɲɲ nimum eke m'ɛwlm nɛnɛɲɲ e lɛɲɲ ab ee? † 24 ɛwr ɔny e sos af e jɛj ok ab es, ko jɛjr okr low nɛnyɛmbri nyam ɛm.»

Kɔ Jesu Mesi ee?

25 Aɲɲ a ek'ir Jerusalem a eci bɛb am dad ɛsɛ: «Kɔ ow elm ɛɲɲ a eke wɛl am ɔl eke k'ibi ab ana ee? 26 ɛkan, n'am dad odad dedeku ɛc'any af ɛtɲ wɛl ɔbm kpu yeji ɔɔm'n! Kɔ ɛy ɛc'ɛs ɛwɛl a k'uw any ɛɲɲ eb tasi eke l'el Mesi ab ee? 27 Gbɛkɔ lɛɲɲ a eke Mesi a b'ow ow a, ɛɲɲ kaka k'ow uwm yogɲ eke li b'ow n'anɲ l'ow ab any, † ko ɛɲɲ na ɛc'a, s'uw yogɲ eke n'anɲ l'ow ab any.» 28 Jesu ek'anɲ Nyamel gbɛl a e gbugɲ a am yeɲm aɲɲ low a, igbl lebl ogɲ dad ninɛ: «Uwr ɛɲɲ a tasi eke m'el ab any, ɛtɲ uwr yogɲ eke m'anɲ m'ow ab any ee? Ow elm ɛm obi ɛm m'owm, ko ɛɲɲ a ek'ɛrm'm a el nɛnyɛmbri nyam ɛs, ko uwmn in any. 29 ɛm, m'uw'r any anɲke in ogɲ m'anɲ m'ow ɛtɲ in l'erm'm yeji.» 30 Ow sɔsiɛm, -n'am ɔl eke -li k'ony Jesu, ko ɛɲɲ ɔtum ɔnym'n, anɲke in e wanci a ki bɛbmmn ab. 31 Gbɛkɔ dedeku ab ɛm, aɲɲ nɔnɔ ub'r nawrɛ ɛtɲ am dad ɛsɛ: «Lɛɲɲ a eke Mesi a b'ow ow a, ko li b'ow li kok mɛny ɛwr l'akm ɛɲɲ na ɛc'ab ee?»

Wel ɛrm usu ɔsu ɛsɛl ow Jesu ɛc'ony ɛm

32 Farisiel a iri Jesu e lɪs ɛc'ow eke biɛku ab ɛm wɛl am dad ow ɛsɛl ɛm. Ow sɔsiɛm, ɛgb waw ɛsɛl ɛgbɛl a lele Farisiel ab ab ɛrm usu ɔsu ɛsɛl eke k'im ɔny'n. 33 Jesu dad ninɛ: «ɛmɛny m'anɲ ɔny ab lɛɲɲ tɛl eci gbunɲ ke m'ɛwl m'im ɛɲɲ a ek'ɛrm'm a ogɲ. 34 B'ow ɔɔl'm ɛtɲ k'ow ɛɲɲnm'm, anɲke k'ow ɔtumɲ iimn yogɲ a eke m'ow m'anɲ a.» 35 Jwifɛl a am ibrmn ɛl sɔsi ɛsɛ: «Kɔ bogɲ li b'ow n'im ɛtɲ si k'ow s'ɔtum s'ɛɲɲnm'n ee? Kɔ tutr n'ony eke li k'im Jwifɛl a eke mɔmun es aɲɲ a ek'ɛlm Jwifɛl a ogɲ ee? L'erur eke li k'im li yeɲm aɲɲ ek'ɛlm Jwifɛl a low ee? 36 Sodad amua eke li dad: "B'ow ɔɔl'm ɛtɲ k'ow ɛɲɲnm'm, k'ow ɔtumɲ iimn yogɲ a eke m'ow m'anɲ a" e nyandrɛ el bogɲ ɛc'ee?»

Mij ewl mij

37 Es gbɛɲɲ a e lɛɲɲ es abal el a, el es gbɛɲɲ a eci lɛɲɲ ligbɛl. Ow e lɛɲɲ a, Jesu igb inym es ɛtɲ igbl lebl ogɲ dad ninɛ: «Eke ɛɲɲ mij amn am ɔny, l'ow ɛm ogɲ ke l'ɛɲɲ mij. † 38 ɛɲɲ eke b'ow ub'm nawrɛ a, mij ewl mij b'ow ewl'l ɛrm ɛm ok ɔkm ɛsɛ elɛl eke Nyam Lɛl dad ab af.» 39 Jesu am

† 7:22 Jesu am yeɲm el eke nɛnɛɲɲ e lɛɲɲ a, el yeji -li bi kok ewlm owi. Ol a ibrm eke iy eke wɛl ew ow ij sɛɲɲ niwn a, wɛl ub'r'r likr es. ɛtɲ ɛmɛny ol a ibrm eke nɛnɛɲɲ e lɛɲɲ a, wɛl ki kokm juma. Eke likr es ubr eci sɛɲɲ niwn a ɛy nɛnɛɲɲ e lɛɲɲ af a, wɛl k'ɔtum ɛluam sol a yony mum ij! Bla lowi wɛl ɔtu eke ki kok ee? Jwifɛl ogɲ a, ol yec'ɛke wɛl b'ikɲ anym ɛw a b'ony any. Eke likr es ubr owi ɔb nuɲ Abraham ɛm ɛtɲ a (Nuɲ ɔb 17.10-13), n'ony any l'akm Moɪs ɛc'ol a ek'am ɛdɲn nɛnɛɲɲ e juma kok a (ɔkm Ok 20.8-10). Ow it ke wɛl ubr ɛtuey eke wɛl ew ow kok sɛɲɲ niwn a likr es (Ob Ap 12.3), eke ow ɛy nɛnɛɲɲ bɔbɔ yeji. † 7:23 Jwifɛl ogɲ a, eke iy ubr likr es, ke ow el ewlm mum; Nyam ɛc'any af l'uw es inym ij. † 7:27 Jwifɛl bɛb bi tutr eke Mesi a b'ow ɛy ɔkm kpru ɛm eke ɛɲɲ k'ow ɔtum uwm yogɲ eke li b'ow n'anɲ l'ow ab any. † 7:37 Mɛf ɛc'ɛs gbɛɲɲ e lɛɲɲ a, ow ɛgbɛl anɲ eke wɛl bi kok mij ab. Ow ɔny nyandrɛ nyahan: krɛkrɛ ɛm a, ow b'ɔkn loj ɛm eci mij eke Nyam ɔɲ el (ɔkm Ok 17.1-7; Awl 20.8-13); yony ɛm a, ow b'ibrm Nyam eke k'an (Zakari 14.16-17); ɛtɲ nyahan mij a, ow b'ɔkn Abɲ Lala eke k'ow Mesi a e lɛɲɲ a (Zakari 13.1; ɛsayi 44.3). Eke aɲɲ a fɛɲ am ɛkn mij ɛc'ob mamn ek'el a, Jesu am dad eke in el mij ewl mij tasi, ɛtɲ in anɲ kokoba ɔb ɛsɛl ɛc'ɛwar owi a fɛɲ ɛm.

dad eβen yeγm Abη Lala a eke aηη a ek'ony omn in em a k'eηη a ec'odad. Tasi em a, leηη ab em, wel k'eηηnm Abη Lala aηke Jesu k'eym anygbel em.

Dedeku a ubr em Jesu sosisem

⁴⁰ Sica eke dedeku ab em ec'agη iri sodad amua a, nyam nyam am dad ese: «Eηη na Kokoba ob es a tasi ana!» ⁴¹ Bεb am dad ese: «Mesi ab ana!» Etη likpr am dad ese: «Kō Mesi a gbε otu eke k'anη Galile ow ee? ⁴² Kō Nyam Lel dadm eke Mesi a b'ow el David e bosu em ec'eηη eke b'ow aηη Betlehem, David e baηη a ow ee?» ⁴³ Jesu sosisem dedeku a ubr em. ⁴⁴ Aηη nyam nyam erur eke wel k'ony'n, gbεkō eηη kaka ewm'n abu af.

Jwifel eci nawre ubm

⁴⁵ Usu osu esel a ewl meny im egb waw esel egbel a lele Farisiel ab ab ogη, etη wel am ibrm el ese: «Kō bla sosisem etη ocmn Jesu ab owm'n ee?» ⁴⁶ Usu osu esel a dad nine: «Lεηη kaka eηη dadm odad ese in ec'ab af!» ⁴⁷ Farisiel a am ibrm el ese: «Ony yeηi, yebr l'eju ony ee? ⁴⁸ Kō es ew esel ab em ec'eηη nyam oglog Farisiel em ec'eηη nyam ub'r nawre ee? ⁴⁹ Dedeku a ek'ub'r nawre a uwm ol ab any, -l'el aηη eke wel ofn!» † ⁵⁰ Nikodem eke leηη ek'ε ab em im ekn Jesu a, el Farisiel ab em ec'eηη ek'anη low ab em. N'am dad wel l'ese: ⁵¹ «Kō ey ec'ol a b'ob eηη low eke wel irim'n nenym oglog wel uwm low a eke li kok ab any ee?» ⁵² -Li dad ow nine: «[η yeηi, kō Galile iy el ee? Apl Nyam e Silēl ab em b'ow ekn eke leηη kaka kokoba ob es anm Galile owm.» † [⁵³ Etη eηη eηη eb ejagb im gbugη.] †

8

Facyow a e low

¹ [Kō Jesu gbε im Olivie lafeny af. ² Eke leηη eny akr af a, ibribri fafa em a, l'ewl meny l'ow Nyamel gbēl a e gbugη a etη aηη a feη ow eηη'n. Li sig es etη n'am yeγm wel low. ³ Ol e low yeγm esel lele Farisiel ab oc yow nyam eke wel okr es nfaci okr em a is'r. -N'ony -n'inymn ow es dedeku a feη ec'any af ⁴ etη -li dad Jesu nine: «Low yeγm aηη es, wel okr yow na es nfaci okr em. ⁵ Mois dad ey ol ab em eke cyow nene a, wel k'or el mebn em ibi el. † Kō η b'ese ayaf ee?» ⁶ -N'am dad eβen -l'uk ow meb yec'etη ke -l'otu -l'ok ow ow af. Gbεkō Jesu is any es etη am non wus abuli em. ⁷ Eke -n'am at -l'ibrm ow l'ow a, Jesu igbl sos ogη etη dad el nine: «Ke ony em ec'eηη nyam eke leηη kaka kokm sikpl a, ikη anym owl lebn krekre.» ⁸ Emeny l'ewl l'is any es etη n'am non wus. ⁹ Eke -l'irir ow amua a, -n'im nyam nyam, ow ob nun aηη egbel ab em toη batη Jesu aηη in sony, yow a eke inym'n es any af ab ab. ¹⁰ Jesu ewl igbl sos ogη etη dad'r nine: «Sica yow, bogη aηη a im ee? Kō eηη kaka dadm η ec'ibi e low ee?» ¹¹ Li dad nine: «Low yeγm aηη es, eηη kaka dadm em ec'ibi e low.» Jesu dad'r nine: «Em yeηi mi dadm η ec'ibi owi. Otu eke k'im, gbεkō jam ki kok sikpl ij.»] †

Jesu eci danķu ij a el nawre

† **7:49** Farisiel b'ifn dedeku a aηke -li wewrmn ol. -Li bi tutr eke eηη ek'uwm ol e low any a k'otum kokm low kaka feη, etη we'n k'otum in eηηnm Nyam ec'owro. -Li b'esη wel sikpl esel. † **7:52** Tasi em a, kokoba ob esel ese Jonas af, ese Nahum af el Galile ec'agη. Jwifel ec'es ewel a am dad eβen aηke -li b'ifn Galile ec'agη a. † **7:53** Jan eci silēl esig tasi ab em a, wel eηnm Jan 7.53-8.11a. † **8:5** Ob Ap 20.10; Ol Ōkn 22.22-24. Ol em a, ow it eke wel k'ibi yow a lele ign ab ab. † **8:11** Jan eci silēl esig tasi ab em a, wel eηnm Jan 7.53-8.11a.

¹² Ɛmeny Jesu am dad dedeku a ɛse: «M'el wus nimum ec'usuayl. † Ɛgn eke b'ow us'm jam a, b'ow ɛɲɲ owr anɲ eci usuayl ɛtɲ lɛɲɲ kaka li k'ow n'anm es ncebn ɛm.» ¹³ Farisiel a dad'r nine: «Ɔ, am ij ɲ obi e danɲku; ɲ e danɲku ij na onym any.» ¹⁴ Jesu dad el nine: «Eke m'am ij ɛm obi e danɲku yeji, ɛm e danɲku ij a el nawre, anɲke m'uw yogɲ eke m'anɲ m'ow ab any ɛtɲ m'uw yogɲ eke m'aam ab any; kɔ ony, uwmn yogɲ eke m'anɲ m'ow ab any, ɛtɲ yogɲ eke m'aam a yeji uwmn any.» ¹⁵ Ony, bi jejr okr agɲ ɛm eci; ɛm, mi jéjm ɛɲɲ e low m'okm ɛben. ¹⁶ Ɛtɲ eke batɲ mi jej low m'ok, ke ɛm e jej ok a b'el neny nyam ɛm eci, anɲke mi jéjm m'okm ɛm sony, kɔ ɛm Ɛs eke erm'm a b'anɲ ɛm ab. ¹⁷ Ony ec'ol ab ɛm wel nɔn: ek'agɲ yony neny okr af danɲku ij nyam ɛm, ke danɲku ij ek'el nawre ana. † ¹⁸ M'am ij ɛm obi e danɲku ɛtɲ ɛm Ɛs ek'erm'm a yeji am ij ɛm e danɲku.» ¹⁹ -N'am ibrm ow -l'ɛse: «Kɔ bogɲ asɲ a ee?» Jesu dad el nine: «Uwmn'm any, uwmn ɛm Ɛs yej'any. Blel uwr'm any, ke blel úwr ɛm Ɛs yej'any.»

²⁰ N'am dad sodad amua Nyamel gbɛl a e gbugɲ a, eke n'anɲ n'am yɛgm agɲ low a, yogɲ a eke kɔprɔ ebr mob anɲ a. Ɛtɲ ɛɲɲ kaka ɛdɲnm'n anɲke in e wanci a k'owm.

Yogɲ a eke m'aam a, k'otumn iimn yogɲ

²¹ Ɛmeny Jesu am dad el ɛse: «M'ow m'im; b'ow ɔɔl'm gbɛko b'ow uwr ony e sikpl ab ɛm. K'otumn iimn yogɲ a eke m'aam a.» ²² Jwifel a am dadarir el ɔfr ɛse: «Eke n'am dad l'ɛse ɛs k'otum ɛs iimn yogɲ a eke in aam a, kɔ ɛmn n'am ow n'im l'ɛdɲɲ ee?» ²³ Jesu dad el nine: «Ony wus ec'agɲ, kɔ ɛm afr m'anɲ m'ow. Ony eel wus na eci, kɔ ɛm m'elm wus na eci.» ²⁴ Na sɔsiɛm anake mi dad ony eke b'ow uwr ony e sikpl ab ɛm a. Tasi ɛm a, eke ubmn nawre eke «Ɛm, anɲ anɲ» † b'ow uwr ony e sikpl ab ɛm.» ²⁵ -N'am ibrm ow -l'ɛse: «Ke ɲ bwo el ɲ ee?» Jesu dad el nine: «In a eke mi dad ony in e low nɲɲ ɔb ɛm ɛtɲ a. ²⁶ Ony e lís a, m'ony ów nɔnɔ eke mi ki dad ke mi jéj m'ok yeji. Gbɛko ɛɲɲ a ek'erm'm m'ow a el neny nyam ɛs, yec'a eke mi wewr in e lís a, m'am ɔb ow ec'amani m'ok ony ek'eel wus ec'agɲ a.» ²⁷ -L'irim eke ow el Ɛs ec'odad eke n'am dad wel a. ²⁸ Ɛtɲ Jesu dad el nine: «Lɛɲɲ a eke b'ow igbal ɛɲɲ ec'ly ogɲ a, b'ow uwr any eke «Ɛm, anɲ anɲ»; b'ow uwr any yej'eke mi kókm low kaka ɛm obi ɛm: yec'a ɛɛ eke ɛm Ɛs yegm'm a e low ɛɛ mi bi dad. ²⁹ Ɛɲɲ a ek'erm'm a anɲ ɛm ab; l'élum im ɛs ɛm sony anɲke sɛɲɲ fɛɲ mi bi kok low yec'a eke li b'erur a.» ³⁰ Eke Jesu am dad ɛben a, agɲ nɔnɔ ub'r nawre.

Ewi lele madu ab

³¹ Jesu am dad Jwifel a ek'ub'r nawre a ɛse: «Eke b'inymn es ɛm e sodad ab af a, b'ow eel ɛm e jam ɛsɛl tasi; ³² af yogɲ b'ow uwr low nenyembri nyam any ɛtɲ low nenyembri nyam a b'ow ɔɲ ony eel ewi.» † ³³ -L'ɔdu -l'eb -li dad ow nine: «Ɔy, Abraham ec'alaw; lɛɲɲ kaka s'elm ɛɲɲ kaka e

† **8:12** Mef ec'ɛs gbɛɲɲl ɛm a, ów anɲ ek'el al owi ec'ɛke wel bi kok: wel bi gign mrabri egbl Nyamel gbɛl a e gbugɲ a, ke nɔok nimum a, agɲ onym mrabri ekekey ab am ub ej. Al amua b'okn al a eke ɔsu ke nyimn Israel ec'ey loj a (Ɔkm Ok 13.21; 14.19-25; Selu 27.1); ow el Mesi a eci usu ayl a eke b'ow oc is wus na ec'agɲ a eci meny ɛwr yeji (Esayi 42.6; 49.6). † **8:17** Ɛkn Ol Ɔkn 19.15; 17.6; Awl 35.30. † **8:24** Ɛm, anɲ anɲ: Eke batɲ Jesu bi dad ɛse «Ɛm, anɲ anɲ,» ke in e Nyam eke l'el a ec'odad n'am dad, anɲke ɛm, anɲ anɲ el odad eke Jwifel oc ɛw es saw. Lɛɲɲ eke -li b'erur eke -li k'ur Nyam nin a, yogɲ anake -li b'oc a. Esayi 43.10; Ol Ɔkn 32.39; Ɔkm Ok 3.13-14. † **8:32** Jwifel bi tutr eke ol ec'any uw anake b'ɔɲ ɛɲɲ el lewi a.

madu. † Ayaf ɔtu eke ki dad ey ese si b'ow s'el ewi ee?» ³⁴ Jesu dad el nine: «Ee, low nawre m'am dad ɔny: egn fen ek'am kok sikpl a, el sikpl ec'adu. ³⁵ Adu elm akn a ec'egn sagn fen eci; ko iy ec'a, sagn a fen li b'el akn a ec'egn. ³⁶ Eke Iy a bi sog ɔny, b'ow eel ewi tasi. ³⁷ M'uw any eke eel Abraham ec'alaw; gbeko am ɔol eke k'ibir'm, anke em e sodad a anm ɔny erm em. ³⁸ Em, m'am dad low yec'a eke m'ekn em Es ogn a, ko ɔny, am kokr low yec'a eke ɔny es dad ɔny a.» ³⁹ -L'eb ow odad nenyem nine: «Ey es a, Abraham.» Jesu dad el nine: «Blel eel Abraham ec'ey tasi ana, ke blel kókr ów eke li kok a. † ⁴⁰ Mi dad ɔny low nawre a eke m'uw any Nyam e lis a, etn am ɔol eke k'ibir'm. Legn kaka Abraham kokm low nenel! ⁴¹ ɔny, bi kokr ów nyam a ce ese ɔny es af.» -L'odu -l'eb li dad ow nine: «Ey s'elm egn ot iy. S'ony ey es nyam coco, in l'el Nyam.» ⁴² Jesu dad el nine: «Blel Nyam el ɔny es ana, ke blel éruurir'm, anke Nyam ogn m'anj m'ow, etn m'anj anj in e nin em. Ow elm em obi em m'owm, ko in l'erm'm. ⁴³ Bla sosiem etn ɔtumɔn irimɔn odad a eke mi bi dad ab ee? Anke ijmn em e sodad a ec'iri e lec. ⁴⁴ ɔny es a el agn, etn b'erurir eke ki kokr low yec'a eke ɔny es b'erur a. Nun ɔb em etn l'el egn ibiu. Legn kaka n'anm low nenyembri nyam owi em, anke low nenyembri nyam anm in em. Eke li b'ony yadn, ke in ec'eled eke n'anjn ke ecm'n ab a ana, anke l'el yadnu etn l'el yadn ec'es. ⁴⁵ Gbeko em ec'a, low nawre eke mi bi dad a sosiem anake úbmn'm nawre a. ⁴⁶ ɔny em anj, bwo ec'egn ɔtu eke ki dad elu ɔkm eke mi kok sikpl ee? Etn sica eke m'am dad ɔny low nenyembri nyam, bla sosiem etn úbmn'm nawre ee? ⁴⁷ Egn ek'el Nyam ec'a, b'iri Nyam e sodad a. Gbeko ɔny, elmn Nyam eci, na sosiem anake írimn a.»

Jesu lele Abraham ab

⁴⁸ Jwifel a dad'r nine: «S'am dad eke n Samari iy † etn ɔny abn nuj yeji. Ko yadn s'ony ee?» ⁴⁹ Jesu dad nine: «M'ɔnym abn nuj, ko em Es mi b'elum etn ɔny, egnm eke k'elumn'm. ⁵⁰ M'ɔlm em obi ec'anygbel es; egn anj ek'am kok ow e low ke am jej ok. ⁵¹ Ee, low nawre m'am dad ɔny: egn eke b'elum em e sodad a, legn kaka li k'ow l'uwm.» ⁵² Jwifel a dad'r nine: «Sica s'uw any eke ɔny abn nuj tasi! Abraham uw, kokoba ɔb esel a yeji uw, etn n, am dad ese: “Egn eke b'elum em e sodad a, legn kaka li k'ow l'uwm.” ⁵³ Ey es Abraham uw. Ko am tutr eke ɔny any akm'n ee? Kokoba ɔb esel a yeji uw. Ko ayaf b'ocr n sosi ee?» ⁵⁴ Jesu dad nine: «Blel m'am ɔjn em sosi any ana, ke blel ow elm low kaka. Egn a eke am ɔj'm any a, em Es. In e lis e low eke bi dadr a el: “L'el ey e Nyam”, ⁵⁵ ke uwmn in any. Ko em, m'uw'r any. Blel mi dad eke m'uwm'n any, blel m'el yadnu ese ɔny af. Gbeko m'uw'r any etn mi b'elum in e sodad a. ⁵⁶ ɔny es Abraham in e tutr em elu sos em inj ɔkm em e mowrer a ec'ekn eci; l'ekn etn n'ony sos em inj.» ⁵⁷ Ow ɔj Jwifel a dad'r nine: «Ko n, k'ɔnym akpo ekn yony lele lew ab yeji ke kpekɔn ékn Abraham ee?» ⁵⁸ Jesu dad el nine: «Ee, low nawre m'am dad ɔny: gbun ke wel éw Abraham a, “Em,

† **8:33** Tasi em a, Israel eyn el madu Ejipt, Babilon, Pers lele Siri eb em ab. Legn ab em a, -n'anj Rom ec'es ew em. Gbeko Nyam ec'any af a, -li bi tutr eke -l'el ebr eke wel sog (Ol ɔkn 7.6). † **8:39** *Blel eel Abraham ec'ey tasi ana, ke blel kókr ów eke li kok a*: odad na Gwɛl em, wel ɔtu ek'itjn ejec' em dad ese: *Eke eel Abraham ec'ey, ke kókr Abraham ec'ów.* † **8:48** *n Samari iy*: Jwifel am oc nin na wewar Jesu. -Li b'ifn Samari eyn -l'akm Nyam any uwm esel.

anɲ anɲ.” » † 59 Ow sɔsiɛm -l'ot mebn eke -li k'ɔɔr ow. † Gbɛkɔ Jesu ɛy ɔkm Nyamel gbɛl a e gbugɲ a es lɔl ɛm.

9

Jesu ewlm any eflu nyam

1 Eke Jesu am ɛc a, l'ɛkn ɛɲɲ nyam ek'any efl mew ɛm ɛtɲ. 2 In e jam ɛsɛl a am ibrm'n ɛsɛ: «Low yɛgm agɲ ɛs, bla sɔsiɛm ɛtɲ ɛɲɲ na any efl in e mew ɛm ɛtɲ ee? Kɔ in obi ɛm e sikpl, oglog ɛs lele lis ab e sikpl sɔsiɛm ee?» † 3 Jesu dad ninɛ: «Ow elm in obi ɛm e sikpl, oglog ɛs lele lis ab e sikpl sɔsiɛm. Kɔ any efl'l yec'ɛtɲ ke Nyam e juma kok a e low ɛy ɔkm in ɛm. 4 Eke lɛɲɲ anɲ owr a, ow akpl eke si ki kokr ɛɲɲ a ek'erm'm a e juma. Lɛɲɲ uk am ow, ek'ɛɲɲ k'ow ɔtum kokm juma. 5 Eke m'anɲ wus af anɲ a, m'ow m'el wus na ek'usuayl.» 6 Eke li dad sodad amua bake uwr a, l'ifi sar l'ok wus ɛtɲ li kok kɔdɔg sar ab ab, l'oc l'udu any eflu a ec'anyamn a, 7 ɛtɲ li dad ninɛ: «ɪm yɔg any Silowe e mij ab ɛm.» † (Silowe e nyandɛ el "ɛrmu".) Any eflu a im yɔg any, ɛtɲ eke l'ɛwl l'ow a, n'am ɛkn es!

8 In e saw saw ec'agɲ lele agɲ ɛjɛc'ɛke lɛɲɲ sig ɛm ɛkn'n n'am sasm ob a am ibrm ɛsɛ: «We! Kɔ ow elm ɛɲɲ a eke bi sig ɛs am sasm ob ab ee?» 9 Agɲ nyam nyam am dad eke ow in ana. Bɛb am dad ɛsɛ: Njan, ow'n elm ow, kɔ ɛs ɛɛ ow'n b'ot ow. ɛtɲ ɛɲɲ a dad ninɛ: «Tasi, ɛm ana.» 10 -N'am ibrm ow -l'ɛsɛ: «Kɔ ayaf kokr ɛtɲ ɲ ec'anyamn a ayl ee?» 11 Li dad ninɛ: «ɛɲɲ a eke wɛl b'ɛsɲ Jesu a kok kɔdɔg udu'm anyamn ɛtɲ li dad'm eke mi k'im Silowe e mij ab ɛm mi yɔg any. M'im yogɲ, ɛtɲ eke mi yɔg any uwr a, m'am ɛkn es.» 12 -L'ibrm ow ninɛ: «ɛɲɲ a, bogɲ in a!» Li dad ninɛ: «M'ɛknm'n.»

Farisiel am ibrm any eflu a ek'ewl a low

13 Sica wɛl ɛwl ɛɲɲ a eke wɛl ewlm a Farisiel ogɲ. 14 Ke nɛnɛɲɲ e lɛɲɲ † anake Jesu oc kɔdɔg kok ewlm'n anyamn a. 15 Na sɔsiɛm Farisiel a yeji am ibrm ɛɲɲ a ɛsɛ: «Kɔ ayaf kokr ɛtɲ am ɛkn es ee?» Li dad ninɛ: «L'udu'm kɔdɔg tɛl anyamn, mi yɔg any ɛtɲ m'am ɛkn es.» 16 Farisiel bɛb am dad ɛsɛ: «ɛɲɲ ikɲ na eke kok low na a k'ɔtum anm Nyam ogɲ owm, anke l'ɛluam nɛnɛɲɲ e ec'ol a.» Gbɛkɔ agɲ likpr a ɔdu eb ɛtɲ am dad ɛsɛ: «Kɔ ayaf sikpl ɛs nyam ɔtu eke ki kok mɛny ɛwr amua ee?» ɛtɲ ɛl ɔfr a -li bubr ɛm.

17 ɛmɛny Farisiel a am ibrm any eflu a ek'ewl a ɛsɛ: «ɛtɲ kɔ ɲ eke l'ewlm'ɲ anyamn a, ayaf am dadr ee?» Li dad ninɛ: «L'el kokoba ɔb ɛs.» 18-19 Jwifɛl ec'ɛs ɛwɛl a k'ubm nawɛ eke li k'el any eflu ke sica l'ɛwl n'am ɛkn es. Ow sɔsiɛm -l'ɛsɲ ɛs lele lis ab low ibrm ɛci, ɛtɲ -n'am ibrm wɛl -l'ɛsɛ: «Kɔ iy na ɔny ec'iy ee? Am ɛɲɲ ebr eke l'el any eflu mew ɛm ɛtɲ ee? Ayaf ɛtɲ sica n'am ɛkn es ee?» 20 In ec'agɲ a dad ninɛ: «S'uw any ɛɛ eke l'el ɛy jim ɛtɲ wɛl ɛw'r any eflu. 21 Gbɛkɔ eɛl eke ow ɛcr ke sica n'am ɛkn es a s'uwm any, ɛtɲ ɛɲɲ a eke k'ewlm'n anyamn a yeji s'uwm'n any. Any at'r es, ibrmn in, in obi l'ɔtu eke li ki dad!» 22 -N'am dad ɛbɛn anke -n'am uru Jwifɛl ec'ɛs ɛwɛl a. Tasi ɛm a, Jwifɛl ec'ɛs ɛwɛl a ikɲ anym iririr

† 8:58 ɛkn Jan 1.1-3. † 8:59 Jwifɛl ec'ol ɛm a, ek'ɛɲɲ wɛwr Nyam, l'it eke wɛl k'ɔr'r mebn ɛm. † 9:2 ɔkm Ok 20.5. † 9:7 *Silowe*:Mij ewl mij ek'anɲ Jerusalem. Mɛf ec'ɛs gbɛgl ɛm a, mij na anake wɛl b'aw kokr ɔw a. Ow ɛl ɔwɔ a eke b'ow anɲ Nyam e gbɛngbi usu a e mɛny ɛwr. † 9:14 Jwifɛl ec'ol a ɛdɲn nɛnɛɲɲ e juma kok fɛɲ. -Li bi tutr eke ɛwlm ɛɲɲ oglog ɔfr kɔdɔg a, el juma eke wɛl kok. Na wɛl ɛdɲɲ.

eke egn feg eke b'ow egn eb eke Jesu el Mesi a, -l'ogñ ow el e Nyam nun ign usu a. † 23 Low na sosome anake iy es a lele iy lis ab ab dad nine: «Any at'r es, ibrmn in, in obi l'otu eke li ki dad a.»

24 Emeny Farisiel esñ egn a eke wel ewlm a sakp yony em etñ am dad'r ese: «Ey s'uw any eke egn na sikpl es! Dàd low nenyembri nyam Nyam ec'any af.» 25 Li dad nine: «Ke l'él sikpl es oglog li k'elm sikpl es yeji, m'uwm any. Gbeko low nyam ce m'uw any: m'el any eflu, etñ sica m'am ekn es.» 26 -N'am ibrm ow -l'ese: «Kò ayaf li kokr'ñ ee? Ayaf l'ewlm'ñ anyamn ab ee?» 27 Li dad nine: «M'ikñ anym mi dad etñ erurm eke k'irir. Kò bla etñ am erurir eke emeny mi ki dadr em ee? Kò ony yeji in e jam esel am erurir eke k'eel ee?» 28 -N'am wewr ow -li dad -l'ese: «Ij el egn nene na e jam us es! Ey Moïs e jam us esel s'el. 29 Moïs ec'a Nyam dad'r odad; kò egn ikñ na ec'a, yogñ eke n'ann l'ow bobo yeji s'uwm any!» 30 Egn a eke wel ewlm a dad el nine: «Kin low ek'ew any iti owi: uwmn yogñ eke n'ann l'ow ab any, gbeko l'ewlm im! 31 S'uw any eke Nyam írim sikpl esel e lebl; gbeko egn feg eke b'elum Nyam ke bi kok in ec'erur a, Nyam b'iri'r lebl. 32 Legñ kaka wel dadm ey s'irim eke egn nyam ewlm egn eke mew em etñ el any eflu. 33 Blel egn na anm Nyam ogn owm, blel l'otum li kokm low kaka.» 34 -L'odu -l'eb -li dad ow nine: «Ij e mew em etñ, ñ nimum a ann sikpl em etñ am erur eke ki yegm ey low ee?» Etñ -l'ogñ ow Nyam nun ign usu a.

Any efl tasi

35 Eke Jesu iri eke wel ogn any eflu a, n'im n'egñ ow etñ li dad ow nine: «Kò ony omñ egn ec'Iy em ee?» 36 Egn a dad'r nine: «Egn gbél, dàd'm egn a yec'etñ ke m'óny omñ in em o!» 37 Jesu dad'r nine: «Aah! Am ekn'n; caca em a, in anake n'am dad'ñ odad a!» 38 Egn a dad'r nine: «Egn gbél, m'óny omñ.» Etñ l'ok owrop wus Jesu ec'any af. 39 Etñ Jesu dad nine: «M'ow wus af aña jej ok eci: ke ány eflu ékn es, ke agñ ek'am ekn es a any éfl.» 40 Farisiel beb a eke ann in ab a iri sodad amua, etñ am ibrm'n ese: «Kò ey yeji ány eflu si k'el ee?» 41 Jesu dad el nine: «Blel eel ány eflu, blel elmn sikpl esel; gbeko eke am dadr eke am ekan es a, eel sikpl esel.»

10

Jesu el meceb osu es mamn

1 Jesu dad nine: «Ee, low nawre m'am dad ony: egn eke écrm lisany a eci eym meceb lakp ab em, ke b'uyu usu ejeci ey em a, egn a ulu, ów gangan es. 2 Gbeko egn eke b'ecr lisany a ec'a, el meceb a ec'osu es. 3 Egn a, usu osu es a bi fig'r lisany etñ meceb a b'iri'r lebl. Li b'esñ in e meceb a ec'en nyam nyam em, etñ li b'ok wel okm. 4 Eke li b'ok wel okm feg a, li b'ikñ wel anym ke wel ám us'r jam, anke meceb a uw'r lebl any. 5 Gbeko egn eke -l'uwm any a, -l'usmn ow jam. Eke -l'ékn ow, -li b'uru -n'omu es anke -l'uwm ow lebl any.» 6 Jesu oc nyandre em odad na am dad el, kò low yec'a eke n'am erur eke li k'elu okm a k'okm agñ a es sos em.

7 Emeny Jesu dad nine: «Ee, low nawre m'am dad ony: m'el meceb lakp a e lisany. 8 Agñ a feg eke ikñ anym ow a, elu, ów gangan esel; † kò meceb

† 9:22 Eke wel ogn egn Nyam nun ign usu a, agñ ejec'a b'oc'r ese egn ek'uw af. Egn ikñ na, -l'ubmn ow ij. † 10:8 Ekn Jeremi 23.1-8; Ezekiel 34. Odad na em a, Israel ec'idr esel a anake el meceb osu esel enun a.

a eḡḡm irim el ec'odad a. ⁹ Em, m'el lisany. Eḡḡ eke b'ow ecr em em ey em a, b'ow eḡḡ sel; l'otu eke li k'ey em l'ey okm etḡ li b'ow n'eḡḡ in ec'ob ij. ¹⁰ Ulu ec'a, li b'ow ce eke li k'iy, l'ibi ke ni ḡḡḡḡ. Em, m'ow eke aḡḡ k'eḡḡ sel, ke -n'eḡḡ sel a n'ono em.

¹¹ Em, m'el m'ec'eb osu es mamn. † M'ec'eb osu es mamn b'oc in e sel a oḡ in e m'ec'eb a. ¹² Eḡḡ ek'am kok juma ke ow el os s'osiem ce ec'a, elm m'ec'eb osu es tasi; m'ec'eb a elm in eci. Eke li b'ekn botimbo ek'am ow a, li b'igḡ l'ok w'el es, ke l'uru es n'im. Ke sica botimbo a oḡny m'ec'eb a beb ke oḡmun el es. ¹³ Eḡḡ a ek'am kok juma ke ow el os s'osiem ce ec'a, eḡḡ eke ow b'ecr ana. L'utrm m'ec'eb a e low. ¹⁴⁻¹⁵ Em, m'el m'ec'eb osu es mamn a. Eḡḡ eke em Es uw'm any ke em yeḡi m'uw'r any ab af a, eḡḡ nyam coco m'uw em e m'ec'eb ab any, etḡ el yeḡi -l'uw'm any. Em e sel a m'eḡḡ m'eb eke mi k'oc m'oḡ el. ¹⁶ Emeny m'oḡny m'ec'eb eḡeci eke anm lakp na em. † El yeḡi ow it ke mi nyimn el; -li b'ow -l'iri'm lebl etḡ -li b'ow -l'el m'ebob nyam eke b'ow oḡny osu es nyam coco. ¹⁷ Em Es b'erur'm aḡke m'eḡḡ m'eb eke mi k'oc em e sel a m'oḡ el, ke emeny m'ewl m'oc. ¹⁸ Eḡḡ kaka eḡm im sel a abu em, ko em obi mi b'oc sel a m'oḡ el; † m'oḡny abusu eke mi k'oc sel a m'oḡ el, etḡ emeny m'oḡny abusu eke mi k'eb. Em Es ec'ol a eke oḡḡ'm ab ana.»

¹⁹ Sodad amua s'osiem, emeny Jwifel a ubr em. ²⁰ El em ec'agḡ n'ono am dad ese: «N'oḡny abḡ ḡḡḡ! Nuḡ em uḡḡ! Ko bla etḡ am irir in ec'odad ab ee?» ²¹ Beb am dad ese: «Eḡḡ eke oḡny abḡ ḡḡḡ a k'otum dadm odad nene. Abḡ ḡḡḡ es otu eke k'ewlm any eflu ee?»

Jwifel beb igḡ Jesu

²² Sica Nyamel gb'el a e fig ec'es gb'egbl ey Jerusalem etḡ ow el lefr legḡ iy. † ²³ Jesu am nyinyimn es Nyamel gb'ugḡ a, lef eb usu a eke ij Salom'o e nin a. ²⁴ Jwifel a iwr did elul il em etḡ am ibrm'n ese: «Ko b'ow oḡny ey es beb'ar na em ce ee? Dàd ey nenyembri nyam eke ow el ḡ el Mesi a.» ²⁵ Jesu dad el nine: «M'ikḡ anym mi dad oḡny, ko ubm'n nawre. Ów a eke m'am kok em Es e nin em a am ij em e danju. ²⁶ Etḡ oḡny, ubm'n nawre aḡke elm'n m'ec'eb a ek'el em ec'a. ²⁷ Em e m'ec'eb a b'iri'm lebl, m'uw el any etḡ -li b'us'm jam. ²⁸ Mi b'oḡ el sel eke oḡnym uwr; legḡ kaka -li k'ow -l'uwmn etḡ legḡ kaka eḡḡ k'otum d'ogrm eḡm el em ec'abu em. ²⁹ Em Es a eke ot el oḡḡ'm a, l'agb l'akm ob ob feḡ, etḡ eḡḡ kaka oḡnym abusu eke ki d'ogr ob eke anḡ em Es abu em a eb. ³⁰ Em lele em Es ab a, s'el nyam coco.»

³¹ Emeny Jwifel a ot mebn as luku eke ki w'ow'l. ³² Ko Jesu dad el nine: «Em Es em, mi kok ów amamn n'ono mi yeḡm oḡny. Ów amua, bogḡ ec'anake ow af am oḡ eke k'ibir'm mebn em ab ee?» ³³ Jwifel a dad'r nine: «Ow elm ke bi kok low nimamn ke s'ibi'ḡ mebn em, ko Nyam eke am w'ewr a s'osiem. Eḡḡ ce el'ḡ, etḡ am ocr ḡ sosi Nyam!» ³⁴ Jesu dad nine: «Nyam dad w'el n'on oḡny ec'ol ab em nine: *Oḡny eel "sinyam"*.† ³⁵ Aḡḡ a eke Nyam odad a ot es a, Nyam esḡ el "sinyam". Ke s'uw any eke Nyam L'el

† **10:11** Ekn Selu 23; Esayi 40.11. † **10:16** Aḡḡ Jesu am dad aḡḡ a ek'elm Jwifel ke b'ow ub'r nawre a ec'odad. † **10:18** Ekn Ob Kok 4.27-28. † **10:22** *Nyamel gb'el a e fig ec'es gb'egbl*: Akpo 167 gb'ugḡ ke w'el ew Jesu a, Jwifel ec'efnu a eb Jerusalem eci Nyamel gb'el a. -L'igḡ el e nyam a nuḡ Nyamel gb'el ab em etḡ ow oḡ -n'oḡny ow e sayl a -l'oc es. Eke ow bi kok akpo nyahan a, Jwifel a oḡḡ el, etḡ ayal Nyamel gb'el a ewl oc oḡ Nyam. Low na ec'okm elu a anake el e gb'egbl a. † **10:34** *Oḡny eel "sinyam"*: Selu 82.6 em a, Nyam am dad Israel ec'es ew esel a odad ese "sinyam" w'e'n el af, aḡke -li bi kok ow eci juma Israel ec'es ew eci.

ec'odad eke dad a, wel k'otum onym ocm es. ³⁶ Etn em, em Es usm'm abu es etn erm'm wus na af; ayaf otur eke ki dadr esre m'am wewr Nyam anke mi dad eke m'el Nyam ec'Iy ee? ³⁷ Eke mi kokm em Es ec'ow a, k'ub'r'm nawre. ³⁸ Gbeko eke mi bi kok a, eke ubmn em e sodad a nawre yeji, ubr ow amua nawre yec'etn ke ow ok ony es sos em kpekñ kpekñ eke em Es ir em em etn em yeji m'anny em Es em.» ³⁹ -N'am ol ek'emeny -li k'ew ow abu af, ko l'akm wel.

⁴⁰ Emeny Jesu ewl im mij ewl mij a ek'el Jurden a e jam a, yogñ a eke Jan ikñ anym ok agñ mij nun a, etn n'anny yogñ. ⁴¹ Agñ nono am ow in ogn etn -n'am dad -l'ese: «Jan kokm meny ewr kaka, gbeko egn a e low a eke li dad a el nawre.» ⁴² Etn sica agñ nono ub'r nawre.

11

Lasar e luw owi a

¹⁻² Egn nyam eke wel b'esn Lasar ony lisijowel yony, Mart lele Mari ab; -l'ir Betani banñ. † Mari a, ke yow a eke ok Es Kotoko mijey akr ke oc in e sin nun tetn es ab ana.† Lisijim Lasar ey ol tuotuo. ³ Agñ lisijowel yony a erm egn eke k'im dad Jesu eke in ec'egn a eke li b'erur a ol am ony.

⁴ Eke Jesu iri amani na a, li dad nine: «Ol ikñ na k'ow ibim'n, ow el Nyam ec'anygbel a eci, yec'etn ke Nyam ec'Iy ec'anygbel a ey okm.» ⁵ Ke Jesu b'erur Mart, ow lisijow lele Lasar ab senyn senyn. ⁶ Ow sosiem Lasar ec'ol owi a eke l'iri a, n'anny usu a eke n'anny a li kok segn yony l'ok af. † ⁷ Etn ca li dad in e jam esel a nine: «S'ewal s'imn Jude.» ⁸ Jam esel a dad'r nine: «Low yegm agñ es, yogñ anake wel ol eke k'ibi'ñ mebn em a, otfn k'etum es yeji etn emeny am erur eke k'ewl im ee?» ⁹ Jesu dad el nine: «Legñ mum em a wanci lew yony b'anny, ko yadñ ee? Eke legñ owr egn am an es, l'uyuam ob ab anke n'am ekn wus na ec'usuayl a. ¹⁰ Ko eke egn am an es ncok em, li b'uyum ob ab anke usuayl anm in em.»

¹¹ Eke li dad ow amua bake ow uwr a, l'ign af li dad nine: «Ey lawl a memn n'am eru, ko m'ow m'im m'uwr'r.» ¹² Jam esel a dad nine: «Egn gbel, eke ow el memn n'am eru tasi, li b'ow l'ewl.» ¹³ Tasi em a, Lasar e luw a ec'odad anake Jesu am dad a, etn jam esel a e tutr em a, ow el memn ce. ¹⁴ Ow on Jesu dad ulm el es nine: «Lasar uw. ¹⁵ Eke m'iim yogñ a, sos em am inñ'm ony eci yec'etn ke ubr'm nawre. Gbeko ey fñ s'imn in ogn a.» ¹⁶ Etn Toma, eke wel ign nin af Oli a, dad jam esel ejec'a nine: «Ey yeji, s'imn yogñ ke s'uw'r in ab.»

Jesu el luw em anny igb lele sel ab

¹⁷ Eke Jesu im ok yogñ a, l'iri eke Lasar anny uwomu em ij segn yar. † ¹⁸ Eke Betani titm Jerusalem ke ow ijm kilo nyahan yej'a, ¹⁹ Jwifel nono ow Mart lele Mari ab ogn eke k'atr el sos es el lisijim e luw na sosiem. ²⁰ Eke Mart iri eke Jesu am ow a, n'im ow ec'obr em, ko Mari gbē sig es gbugñ. ²¹ Mart dad Jesu nine: «Egn gbēl, blel anny aña, em lisijim blel uwm. ²² Gbeko m'uw any, eke caca em yeji, low fñ eke b'ow ibrm Nyam a, li b'ow n'on'ñ.» ²³ Jesu dad'r nine: «Esn jim b'ow igb luw em.» ²⁴ Mart dad nine: «M'uw any eke legñ es abal el em a eke agñ ek'uw a b'ow igb luw em a, in yeji li b'ow l'igb.» ²⁵ Jesu dad'r nine: «M'el luw em anny igb

† 11:1-2 Ekn Luk 10.38-42. † 11:1-2 Ekn Jan 12.1-8. † 11:6 Ekn Jan 11.15. † 11:17 Jwifel e low yegm es a bi tutr eke egn ek'uw a, in ec'abñ a b'ann'n saw ow kok segn nyahan. Eke sica segn nyahan ec a, ke egn a k'otum igbm ij.

lele sel ab. Eḡḡ ek'ony ɔmn em em a, eke l'uw yeji, li b'ow n'anny owr abn em; ²⁶ etḡ eḡḡ ek'anny owr ke ɔny ɔmn em em a, li k'ow l'uwm leḡḡ kaka. Kɔ ɔny ɔmn low na em ee?» ²⁷ Li dad nine: «Eḡḡ gbɛl, m'ub nawrɛ eke el Mesi a, Nyam ec'Iy eke k'ow wus na af a.»

²⁸ Eke l'ew neny es a, n'im l'ɛsḡ lisijɔw Mari etḡ n'am dad ow lebl es is em l'ɛsɛ: «Low yegm aḡḡ es a ow anny aḡḡ, etḡ n'am ɛsḡḡḡ.» ²⁹ Eke Mari b'iri sodad amua a, kpekḡ l'igb es ogḡ em n'im n'ɛḡḡ Jesu. ³⁰ Ke Jesu k'ɛym baḡḡ a yeji, kɔ n'anny usu a cɛ eke Mart ɔbr'r a. ³¹ Eke Jwifel a anny akḡ am atr Mari sos es, ke l'igb es ogḡ em l'ɛy ɔkm a, -l'us ow jam. -Li tutr ek'ow aam uwɔmu af ikḡ ɔḡḡ. ³² Mari im ok yogḡ a eke Jesu anny a. Kpekḡ eke li b'ɛkn ow a, l'ok ɔwrɔkp wus ow ec'any af etḡ n'am dad ow l'ɛsɛ: «Eḡḡ gbɛl, blel anny aḡḡ, em lisijim blel uwm.» ³³ Jesu ɛkn eke n'am ikḡ ɔḡḡ aḡḡ a ek'ign'n ab ow ab ab. Ow e low a ɔwr'r sos es afḡḡ es, ³⁴ etḡ n'am ibrm wɛl l'ɛsɛ: «Kɔ bogḡ ewr ir ee?» -Li dad ow nine: «Eḡḡ gbɛl, ɔw cɛ b'ow ɛkn.» ³⁵ Jesu ikḡ ɔḡḡ. ³⁶ Jwifel a dad nine: «Èkan, l'erur ow tasi!» ³⁷ Gbɛkɔ el em ec'aḡḡ nyam nyam am dad ɛsɛ: «In eke l'ewlm any eflu a, † kɔ li k'ɔtum l'ɛdḡnm Lasar eke k'uwɛm ee?»

Lasar igb luw em

³⁸ ɛmeny Jesu low ɛy sos em toḡ ow afḡḡ es, etḡ im uwɔmu ab af. Ow el nɔmu ek'anny mɔb em, ke wɛl oc lob abl ow ec'ɛm ɛy usu ab es. ³⁹ Jesu dad nine: «ɔnyɔn lob a ocr es.» Leḡḡuw a e lisijɔw Mart dad'r nine: «Eḡḡ gbɛl, sɛḡḡ emum yar etḡ anake n'anny aḡḡ a, l'it eke li k'ewḡ.» ⁴⁰ Jesu dad'r nine: «Kɔ mi dadm'ḡ m'ɛsmɛ, eke ɔny ɔmn, b'ow ɛkn Nyam ec'anygbɛl ab ee?»

⁴¹ Sica wɛl ɔny lob a oc es, etḡ Jesu igbl any ogḡ afr etḡ dad nine: «ɛm ɛs, m'ɛlu'ḡ bia eke iri em e lebl. ⁴² M'uw any eke sɛḡḡ a fɛḡ b'iri'm lebl, gbɛkɔ m'am dad'ḡ aḡḡ amua ek'ɛlul'm em a eci, yec'etḡ ke -l'ub nawrɛ eke erm'm.» ⁴³ Li b'uwar odad a etḡ li barm lebl tuɔtuɔ em nine: «Lasar, ɛy ɔkm!» ⁴⁴ Leḡḡuw a ɛy ɔkm, gbɛd og wiwrm'n sabu lele akr ab etḡ gbɛd wiwrm'n nuḡ ab. Jesu dad el nine: «Mɔmun in es, ke ɛḡbar ir es n'im.»

Es ew ɛsɛl am ut Jesu ec'ibi ec'asre

⁴⁵ Jwifel a ek'ow Mari ogḡ a ɛkn ɔw a eke Jesu kok a etḡ el em e nɔno ub nawrɛ. ⁴⁶ Gbɛkɔ el em ec'aḡḡ bɛb gbɛ im ɛḡḡ Farisiel a etḡ otar ɔw a eke Jesu kok a e low akr ok el. ⁴⁷ Eḡḡ waw ɛsɛl eḡḡ lele Farisiel ab ɛsḡ Sanedrɛn ec'aḡḡ a luku as em, etḡ am dad ɛsɛ: «Eḡḡ na am kok mɛny ewr owi nɔno! Kɔ ayaf si ki kokr ab ee? ⁴⁸ Eke s'am yɛb'r li kok ɛbɛn, aḡḡ a fɛḡ b'ow ub'r nawrɛ; ow b'ow ɔḡ Rom ec'ɛs ɛwɛl a ow ok low na em ḡuḡḡ ɛy e Nyamel gbɛl na lele ɛy ec'ɛb na nimum ab!» ⁴⁹ El em ec'ɛḡḡ nyam eke wɛl b'ɛsḡ Kayif, ke lakpo ab af el eḡḡ waw ɛs ligbɛl a am dad el ɛsɛ: «Low na k'okm ɔny es sos em kaka! ⁵⁰ K'uwɛm any eke ow akpl ɔny eci ek'ɛḡḡ nyam k'uw dedeku a fɛḡ eci, ke ow em a ɛb a nimum k'uḡḡ ee?» ⁵¹ Ke ow elm in em li dadm odad na, gbɛkɔ eke lakpo ab af l'el eḡḡ waw ɛs ligbɛl a, † n'am ewar li dad eke ow'n it eke Jesu in k'uw Jwifel fɛḡ eci,

† 11:37 ɛkn Jan 9.1-12. † 11:51 Amani Sig em a, eḡḡ waw ɛs ligbɛl b'ony ob ɛsɛ srigbi af eke b'ibrm low uw Nyam e low ek'am erur ab any (ɔkm Ok 28.30; 1 Samiel 14.36-44). Amani Owr em a, wɛl ibram ob na ij, kɔ Jwifel a uw any eke Nyam b'ɛcr eḡḡ waw ɛs em dad odad.

⁵² ke ow'n k'elm wel sony ce eci, ko ke in as Nyam ec'ey a eke in momun es a luku sos megl nyam em.

⁵³ Legh a ce, Jwifel ec'es ewel a bebm eke k'ibi Jesu. ⁵⁴ Ow sosome Jesu ecm Jwifel a ec'any af ij. N'im wus ikpr nyam eke titm loj a, banj a eke wel b'esnj Efrayim ab em; n'anny yogh in e jam esel ab ab.

⁵⁵ Pak ec'es gbegbl ek'el Jwifel ec'a e legn titm, etj wus ab af ec'agn nono im Jerusalem eke k'ayal sos gbunj ke es gbegbl a e legn ow. ⁵⁶ -N'am ol Jesu, etj eke -n'anny Nyamel gbel ab em a, -n'am ibrmnin el ofr -l'ese: «Ko ayaf am ekanin ee? Li b'ow l'ow, ko li k'ow l'owm es gbegbl na em ee?» ⁵⁷ Ke egb waw esel egbel a lele Farisiel ab ab dad ek'egh in uw yogh eke Jesu in anny any, ow'n yegm el yec'etj k'el ony ow.

12

Mari ok Jesu mijey akr

Matie 26.6-13; Mark 14.3-9

¹ Sica ow anny segh nonon ke Pak ey, etj Jesu im Betani, yogh a eke Lasar eke l'igbm luw em a anny a. ² Yogh, Mart kok ob ij on'n. Agn a ek'anny ob ij lofu lis Jesu ab a, Lasar yeji anny em. ³ Mari oc mijey litr ikpr ek'il an ke wel kok nar tasi em ok Jesu akr; † etj l'oc in e sin nunj a li tetj ow akr es. Akj a nimum el mijey sonj ofr. ⁴ Etj Judas Iskariot, Jesu e jam esel ab em ec'egh nyam, in a tasi eke b'ow ol ij'r a dad nine: ⁵ «Wel otu eke k'ol mijey na ij os ekj yen yen sakp nyahan, oc ow ec'os a onj ogboru.» ⁶ N'am dad odad na ow elm ogboru e sonj ikj eke li k'onny eci, ko eke l'el ulu a sosome eci, anke os ekpr a eke li b'onnym ab a, li b'ot os a eke wel b'ok em a. ⁷ Etj Jesu dad nine: «Egb'r es tinj! Li kok low na legn a eke wel b'ow elu'm uwomu em a eci. † ⁸ Ogboru anny ony ab segh fej, † ko em ec'a, mi k'ow m'ann ony ab segh fej.»

⁹ Jwifel a ec'agn nono iri eke Jesu anny Betani. -N'im yogh ow elm Jesu sosome eci ce, ko Lasar yeji eke Jesu igbm luw em a sosome eci. ¹⁰ Egb waw esel egbel a egh eb eke k'ibi Lasar yeji, ¹¹ anke Jwifel nono am ngbonj el em Lasar sosome etj am ub Jesu nawre.

Jesu aam ey Jerusalem

Matie 21.1-11; Mark 11.1-11; Luk 19.28-40

¹² Eke legn eny akr af a, agn nono a eke ow Pak ec'es gbegbl ab em a iri eke Jesu am ow Jerusalem. ¹³ Agn a fej ot sarikj ay etj ok okm banj a aam obr'r, -n'am og -li dad -l'ese: «*Hosana! Ke Nyam edj egh a ek'am ow Es Kotoko e nin em a owro!*† Ke Nyam edj Israel ec'eb ebu a owro!» ¹⁴ Jesu egh gbanjo kpetehni nyam etj sig es af ese el el eke Nyam Lel dadr ab af: ¹⁵ *Sion eci dedyowli, erjn k'onny!* † *Is any lex, j ec'eb ebu a am ow, li sig gbanjo kpetehni e liy af.*† ¹⁶ Ke ow amua k'okm in e jam esel a es sos em; gbeko eke Jesu ey in ec'anygbel em bake ow uwr a, -l'okn eke Nyam Lel ikj anym dad in e lis e low na, etj ow anake ow ey a.

¹⁷ Bieku ab em ec'agn a eke ekn Jesu igbm Lasar luw em a, am dad low a eke -l'ekan a ec'odad. ¹⁸ Bieku a iri meny ewr a e li kok a ec'odad: na

† **12:3** Ekn Mark 14.3 ec'akr otar a. † **12:7** Ekn Matie 26.12 ec'akr otar a. † **12:8** Ekn Ol Okn 15.11. † **12:13** Selu 118.25-26. Ekn Matie 21.9 ec'akr otar a. † **12:15** Zakari 9.9. Ekn Matie 21.5 eci akr otar a.

sosiem anake -l'owr -n'am obr ow a. ¹⁹ Ca Farisiel a am dad el ofr em ese: «Am ekan, si k'otumn low kaka feŋ ec'ij! Agŋ a feŋ am us'r jam!»

Jesu am dad in ec'anygbel lele in e luw ab ec'odad

²⁰ Es gbegbl a e legŋ a, agŋ a ek'yuy im Jerusalem eke k'igŋ Nyam nuŋ a, Grækel a e beb anŋ el em. ²¹ El, -n'im -n'eiŋ Filip ek'el Betsayida baŋŋ Galile wus af ec'egŋ a, etŋ -li dad ow nine: «Egŋ gbêl, s'am erur eke si k'ekn Jesu.» ²² Filip im dad ok Andre etŋ el yony mum -n'im -li dad -l'ok ow. ²³ Jesu dad el nine: «Wanci ow eke egŋ ec'Iy b'ow ey in anygbel em. ²⁴ Low nawre m'am dad ony: likŋ e liy nyam eke wel elu nomu em ke anŋ tiŋ ugŋm es a b'anŋ in ec'elet a ce. Gbêko eke sel a ugŋ es, li b'osu ey nono. ²⁵ Egŋ eke b'erur in e sel a, li b'ow l'irmn ow; kô egŋ eke wus af aŋa k'ow ebrm in e sel a e low erm mij a, b'ow eiŋ sel ek'onym uwr. ²⁶ Egŋ eke am erur e ki kok em e lîs e low a, ow it ke l'ús'm jam; ow em a, li b'ow n'anŋ yogŋ a eke m'ow m'anŋ a. Egŋ a eke b'ow kok em e lîs e low a, em Es b'ow us'r sos. ²⁷ Wanci na af ermni edŋm es. Etŋ ayaf mi ki dadr ee? Mi dád m'ese: em Es, ony oc'm es gbre e wanci na af ee? Ke tasi em a, wanci na ec'anake m'ow a. ²⁸ Em Es, onŋ ŋ e nin a anygbel!» Etŋ kpekŋ lebl nyam anŋ afr dad nine: «M'oiŋ'n anygbel legŋ etŋ, etŋ emeny m'ow m'oiŋ'n anygbel sakp yony em.»

²⁹ Bieku a eke anŋ yogŋ ke iri lebl a am dad ese: «Na nyambrany!» Etŋ agŋ beb am dad ese: «Afr erm es nyam dad'r odad!» ³⁰ Etŋ Jesu dad el nine: «Lebl na ikŋm em sosiem, kô ony sosiem. ³¹ Catŋ anake wus na e jej ok e wanci a ow a; sicaca em a, wel b'ow ogŋ wus na ec'es ew es a. ³² Etŋ em ec'a, legŋ eke wel b'ow igbl'm ogŋ afr a, m'ow m'odu agŋ a feŋ m'eb.» ³³ Sodad amua em, Jesu am yeŋm in e luw a ec'elet eke b'ow ecr.

³⁴ Agŋ a dad'r nine: «Ey e sol a e silêl ab em s'iri eke Mesi a b'ow anŋ owr seŋŋ feŋ. † Ayaf otu eke ki dad eke ow it eke wel k'igbl egŋ ec'Iy ogŋ afr ee? Egŋ ec'Iy a, ke bwo ec'egŋ ana ee?» ³⁵ Jesu am dad el ese: «Emeny usuayl anŋ ony ec'araŋŋ legŋ tel eci ce. Eke onyn usuayl a, àan es usuayl em, yec'etŋ ke ncebŋ k'ókrm ony es. Egŋ eke am an es ncebŋ em a úwm usu eke n'aam ab any. ³⁶ Eke onyn egŋ a eke el usuayl a, onyn omŋ in em yec'etŋ ke éel usuayl ec'ey.» Eke li dad sodad amua uwr a, Jesu ocr sos es agŋ a sosiem im kpekpe lol es.

Jwifel a ubm Jesu nawre

³⁷ Meny ewr nono na eke li kok bieku a ec'any af a yeji com el -l'ubm ow nawre. ³⁸ Ow em kokoba ob es Esayi ec'odad eke dad a iy neny: Es *Kotoko*, kô bwo ec'egŋ iri ey eci odad ab ee? Kô bwo ec'egŋ Es *Kotoko okm sos okm yeŋm ee?*† ³⁹ Etŋ emeny Esayi in ce li dad low a sosiem eke agŋ amua k'otum ubm nawre a:

⁴⁰ Nyam efal el any,

l'irmn wel e nuŋ em ony a

yec'etŋ ke el eci anyamn a k'éknm es,

ke -li k'uwmn low any.

Etŋ kin low a sosiem eke -li k'ewlmn -l'owmn Nyam ogŋ

bake l'éwlm wel a. †

⁴¹ Esayi dad odad na aŋke l'ekn Jesu ec'anygbel a, etŋ ow el ow ec'odad anake n'am dad a. ⁴² Gbêko, Jwifel ec'es ewel a, el em a yeji agŋ nono ub

Jesu nawrɛ. Gbɛko Farisiel a sɔsiɛm, -l'okamn sos okm bake wɛl oɣɛl el Nyam nuɣ iɣɛl usu a. ⁴³ -Li b'erur sos usr a eke b'anɣ agɛl em ow a -l'akm Nyam em ec'a.

Jesu Krist eci odad ab em e jej ok

⁴⁴ Jesu igbl lebl oɣɛl dad nine: «Eɣɛl eke ɔny ɔmn em em a, ow elm em em sony ce n'onym ɔmn, ko eɣɛl a ek'erm'm ab em yeji. ⁴⁵ Eɣɛl eke am ekn'm a, am ekn eɣɛl a eke erm'm a. ⁴⁶ Em, m'el usuayl, m'ow wus af anɣa yec'ɛɛɛl ke eɣɛl kaka fɛɛɛl eke ɔny ɔmn em em a, k'anm ncebɛn em. ⁴⁷ Eke batɛl eɣɛl am iri em e sodad a, ɛɛɛl l'osum a, ke ow elm em m'ɔbm'n low ij, anke tasi em a, m'ow eke mi ki ɔɔɔg wus ec'agɛl a, ko ow elm el e low ɔb eci. ⁴⁸ Eɣɛl eke am iɣɛl'm, ke ebm em e sodad a, b'ɛɛɛl in e low ɔb a ow em; lɛɛɛl es abal el em a, em e low yegm a anake b'ow ɔb'r low a. ⁴⁹ Tasi em a, ow elm em obi em mi dadm, ko em Es eke erm'm a in obi, n'ɔɛɛl'm yec'a eke mi ki dad ke mi yegm agɛl a ec'abusu. ⁵⁰ Eɛɛl m'uw any eke yec'a eke li bi dad a b'ɔɛɛl eɣɛl sel ek'onym uwr. Yec'a eke m'am dad a, m'am dad ɛɛɛl eke em Es ɔɛɛl'm ow ec'abusu ab af.»

13

Jesu am yɔɔɔg in e jam ɛɛɛl a akr es

¹ Gbuɣ ke Pak ec'es gbɛgbɛl a e lɛɛɛl ɛy a, Jesu uw any eke lɛɛɛl ow'r eke li k'ɛɛɛl wus af anɣa n'im Es oɣɛl. L'erur in ec'agɛl a eke anɣ wus af anɣa a, ɛɛɛl sica li b'ow li yegm wɛl eke n'onny wɛl ec'erur kɛkɛɛl kɛkɛɛl. ² Jesu lele in eci jam ɛɛɛl ab ab am ij ncebɛs ec'ob; ke Judas, Simo Iskariot jim gbɛ, †agn eb'r eke li k'ol Jesu l'ij. ³ Jesu in obi l'uw any eke n'anɣ Nyam oɣɛl l'ow eke li b'ow l'ɛwl n'im ow oɣɛl, ɛɛɛl Es ɔɛɛl'n low fɛɛɛl ec'abusu. ⁴ L'igb ob ij lɔfu lɛs yɔɔɛl, n'onny in e mob af ɛw a l'oc es, ɛɛɛl l'oc gbɛd l'ucu er. ⁵ Ow e jam a, l'oc mij l'ok kpokpo em ɛɛɛl n'am yɔɔɔg jam ɛɛɛl a akr es; li b'oc gbɛd a eke l'ucu er a li tɛɛɛl wɛl akr es. † ⁶ Li b'ok Simo Pier oɣɛl a, ow dad'r nine: «Eɣɛl gbɛl, ko n'ki yɔɔɔg'm akr es ee?» ⁷ Jesu dad'r nine: «Caca em e low eke m'am kok a k'irim, gbɛko lɛɛɛl ek'am ow ab em b'ow iri.» ⁸ Pier nine: «K'ow yɔɔɔgm im akr es lɛɛɛl kaka!» Jesu nine: «Eke mi yɔɔɔgm'n es, k'ow elm em eci.» ⁹ Simo Pier nine: «Eɣɛl gbɛl, ow k'el akr sony ij, ko nuɣ lele sabu ab yeji!» ¹⁰ Jesu nine: «Ow itm eke eɣɛl eke ok mij a k'ok mij ij, ek'ow elm akr ce, † anke l'ayl fɛɛɛl. ɔny, ayal, gbɛko ow elm ɔny fɛɛɛl gbɛ.» ¹¹ Jesu uw eɣɛl a eke b'ow ol ij'r ab any senyn senyn; na sɔsiɛm anake li dad eke ow'n elm wɛl fɛɛɛl wɛ'n aylm a.

¹² Eke li yɔɔɔg wɛl akr es bake ow uwr a, l'us in e mob sus em a, l'ɛwl n'im ob ij lɔfu lɛs a li sig es ɛɛɛl n'am dad wɛl l'ɛɛɛl: «Ko low a eke mi kok ɔny a, uwr ow e nyandre ab any ee? ¹³ B'ɛɛɛl'n'm "Low yegm agɛl ɛɛɛl" lele "Eɣɛl gbɛl" ab ɛɛɛl ɔny e low yeji ij anke m'el. ¹⁴ Eke batɛl em eke m'el Eɣɛl gbɛl lele Low yegm agɛl es ab a mi yɔɔɔg ɔny akr es, ke ɔny yeji, ɔny ɔfr a, ow it eke ki yɔɔɔg ir akr es. ¹⁵ M'ɔɛɛl ɔny ɛɛɛl eke ki kokr ɛɛɛl eke mi kok ab af. ¹⁶ ɛɛɛl, low nawrɛ m'am dad ɔny: adu agbm akam in ec'es ɛw, ɛɛɛl erm'u yeji agbm akam eɣɛl a ek'erm'n a. ¹⁷ Sica eke uwr ow amua any a, eke kokr ow e low, ehe b'ow el ɔny eci.

† **13:2** Judas, Simo Iskariot jim:Jan eci silel ɛsig oglog em a, Judas Iskariot, Simo jim. † **13:5** Jesu eci mob sus na el adu eci mob sus, ɛɛɛl akr es yɔɔɔg a yeji el adu eci juma. † **13:10** ek'ow elm akr ce:Jan eci silel ɛsig oglog em, wɛl ɛɛɛl sodad amua.

¹⁸ Ow elm ony feŋ ec'odad mi dadm; agŋ a eke mi sɔsum m'ot a, m'uw el any. Gbɛkɔ ow it ke Nyam Lɛl ec'odad a íy nɛny: *Egŋ a eke in yɔny s'ij ob a ewl ow'm ar.*[†] ¹⁹ Sicaca em a, m'am dad ony kpɛkɛŋ gbunj ke low a ów, yec'ɛtŋ ke lɛgŋ a eke low a b'ow ey a, úbr nawrɛ eke em, anŋ anŋ.[†] ²⁰ Eɛ, low nawrɛ m'am dad ony: egŋ kaka feŋ ek'eb egŋ eke m'erm a, em yeji l'eb'm; ɛtŋ egŋ kaka feŋ eke eb'm a, eb egŋ a eke erm'm a.»

Jesu am dad in ec'ol ij a ec'odad

Matie 26.20-25; Mark 14.17-21; Luk 22.21-23

²¹ Eke Jesu dad ów amua bake ew nɛny es a, low ey'r sos em afŋn es. Li dad l'erum mar nine: «Eɛ, low nawrɛ m'am dad ony: ony em ec'egŋ nyam b'ow ol ij'm.» ²² Jam esɛl a am lɛrir el ofr ɛtŋ l'uwmm egŋ yec'a eke odad a ot es ab any. ²³ Jam esɛl ab em e nyam a eke Jesu b'erur a akŋm'n ab. ²⁴ Simɔ Pier ɛw sos nyam yegm'n eke li k'ibrm Jesu egŋ yec'a ek'ow am dad ow ec'odad a. ²⁵ Jam ɛs a igŋ Jesu lɔru ɛtŋ am ibrm'n ɛsɛ: «Egŋ gbɛl, kɔ bwo ec'egŋ ee?» ²⁶ Jesu dad nine: «M'ow m'ubr futufutu m'usm mredi em; egŋ a eke m'ow m'oc m'ɔŋ a, ke in ana.» L'ubr futufutu l'usm mredi em ɛtŋ n'ɔŋ Simɔ Iskariot jim Judas. ²⁷ Eke kpɛkɛŋ Judas eb futufutu ikpr a, Satan ey'r em. † Jesu dad'r nine: «Low yec'a eke ki kɔk a, kɔk fafa.» ²⁸ Low a sosiem eke li dad ow odad na a, agŋ a eke ok es ob ij lofu lís a, egŋ kaka uwm any. ²⁹ Eke ow el Judas anake b'onym os ab ab a, agŋ nɔnɔ am tutr eke Jesu am erm'n eke li k'im l'ol ob ek'it es gbɛgbl a eci, oglog n'ím l'ap ɔgbɔru ob. † ³⁰ Judas eb futufutu a ɛtŋ kpɛkɛŋ l'ey ɔkm. Ke lɛgŋ am uk.

Ol owr

³¹ Eke sica Judas ey ɔkm a, Jesu dad nine: «Sica egŋ ec'Iy ec'anygbɛl a e lisany a fig ɛtŋ Nyam ec'anygbɛl a b'ow ey ɔkm in em. ³² [ɛtŋ eke Nyam ec'anygbɛl a ey ɔkm in em,] † Nyam yeji in obi b'ow elu Iy a ec'anygbɛl ɔkm, ɛtŋ ow k'ow ibnm. ³³ Em ec'ey, m'anŋ ony ab lɛgŋ tɛl ɛɛ eci. B'ow ɔɔl'm, kɔ m'am m'ow mi dad ony low a eke mi dad m'ok Jwifɛl ejec'a: "K'ow ɔtum n iimn yogŋ a eke m'aam a." ³⁴ M'am ɔŋ ony ol owr: ɛrurir ony ofr. Tasi ow it eke k'erurir ony ofr ɛsɛ elɛl eke m'erur ony ab af. ³⁵ Eke erur anŋ ony ofr em tasi, ke agŋ a feŋ b'ow uw any eke eel em e jam us ɛsɛl.»

Pier b'ow egbr Jesu

³⁶ Simɔ Pier am ibrm Jesu ɛsɛ: «Egŋ gbɛl, kɔ bogŋ aam ee?» Li dad ow nine: «Sicaca em k'otum usm im jam owm yogŋ a eke m'aam a; gbɛkɔ lɛgŋ ejec'em b'ow us'm jam ow.» ³⁷ Pier dad'r nine: «Egŋ gbɛl, kɔ bla sosiem ɛtŋ caca em mi k'otum m'usm'ŋ jam m'owm ee? Em, m'uw es inym eke mi k'irmn em e sel a ŋ eci!» ³⁸ Jesu dad nine: «Kɔ tasi uw es inym eke k'irmn ŋ e sel a ɔŋ'm ee? Eɛ, low nawrɛ m'am dad'ŋ: gbunj ke ŋgɔs ikŋ a, b'ow dad sákp nyahan eke uwm'm any.»

† **13:18** Selu 41.10. † **13:19** Ekn Jan 8.24 ec'akr otar a. † **13:27** Jwifɛl ogŋ a, eke etu eb ɛs nyam, ob ij lofu lís itl ob ɔŋ etu ab em ec'egŋ nyam, ow el erur mum eke n'ony egŋ a eci. Jesu elu in ec'erur es abal el ɔkm ɔŋ Judas. Gbɛkɔ Judas ɔtur erm ɛtŋ ow em anake Satan ey'r em a. Ow elm ke agŋ ec'abusu mum nyam anŋ futufutu ab em, oglog ke Judas k'onym low ec'abusu. Judas in obi n'ɔŋ sikpl abusu ey in ec'eb ir ab em (Jan 12.6), ɛtŋ l'iri Satan eci low yegm a yeji (Jan 13.2). † **13:29** Pak eci ncok a, Nyamel gbɛl a eci masany a feŋ b'anŋ froro yec'ɛtŋ ke ɔgbɔru a ánn yogŋ ke agŋ ów ap el ob. † **13:32** Jan eci silɛl esig oglog em a, wel éŋnm sodad ek'anŋ ob na [...] ec'araŋ a.

14

Jesu el ejagb eke b'ewl eḡḡ Es oḡḡ

¹ Jesu dad in e jam esel a nīne: «Erm mij k'ók ɔny. ɔnyɔn ɔmn Nyam em, ke em yeji ɔnyɔn ɔmn em em. ² Eb ir usu nɔnɔ anḡ em Es e gbuḡḡ a; kɔ blel ow anm tasi, ke mi dad m'ese m'aam mi kok ɔny usu eke k'ūr ee? ³ Eke m'ow m'im mi kok ɔny usu a, m'ow m'ewl meny m'ow ke m'ót ɔny, yec'etḡ ke ɔny yeji ánnḡ yogḡ a eke m'anḡ a. ⁴ Yogḡ a eke m'aam a ec'ejagb a uwr any.» ⁵ Toma dad'r nīne: «Eḡḡ gbɛl, yogḡ a eke aam a, s'uwm any, ke sica ayaf s'otu eke si k'uw ejagb ab any ee?» ⁶ Jesu dad'r nīne: «M'el ejagb, m'el low nenymbri nyam, m'el sel. Eḡḡ kaka k'otum iim Es oḡḡ eke l'ecrm em em. ⁷ Eke uwr'm any, b'ow uwr em Es yej'any. † Etḡ sicaca em a, uwr ir any etḡ ekan in yeji.»

⁸ Filip dad'r nīne: «Eḡḡ gbɛl, yègm ey Es ce ke ow b'ow eyr ey erm es.» ⁹ Jesu dad'r nīne: «Filip, m'anḡ ɔny ab lèḡḡ ibn etḡ uwm im any ee? Eḡḡ eke ekn'm a, ekn em Es. Etḡ kɔ bla sɔsiem am dad eke mi ki yègm'ḡ em Es ee? ¹⁰ M'anḡ em Es em etḡ em Es yeji anḡ em em; kɔ ub nawre ee? Sodad a eke m'am dad ɔny a, ow elm em em ow ánm owm. Em Es eke ir em em a anake bi kok in ec'ów feḡ a. ¹¹ Eke mi bi dad m'ese m'anḡ em Es em etḡ em Es yeji anḡ em em, ke ùbr'm nawre. Eke eḡḡmn, ke ów amua sɔsiem gbɛ ùbr nawre. ¹² Ee, low nawre m'am dad ɔny. Ów a eke m'am kok a, eḡḡ yec'eeke ɔny ɔmn em em a, in yeji li b'ow li kok. Etḡ li b'ow li kok ow agb afḡḡ es anḡke m'aam em Es oḡḡ. † ¹³ Low feḡ eke b'ow ibrmn em e nin em a, m'ow mi kok, yec'etḡ ke Iy élú Es ec'anygbɛl a ɔkm. ¹⁴ Eke batḡ am ibrmn'm low em e nin em a, m'ow mi kok.»

Abḡ Lala a eke Jesu ewar a

¹⁵ «Eke b'erurir'm, b'ow ɔsur em e sol a. ¹⁶ Etḡ m'ow m'ibrm em Es eke k'otḡ ɔny Abu Elum Es ejeci eke k'anḡ ɔny ab seḡḡ feḡ. † ¹⁷ In l'el low nenymbri nyam ec'Abḡ. Wus k'otum ebm'n, anḡke li k'otum l'eknm ow, li k'otum l'uwm ow any. Gbɛkɔ ɔny, uwr ir any anḡke n'anḡ ɔny ab etḡ li b'ow n'anḡ ɔny em seḡḡ feḡ. † ¹⁸ Mi k'ow m'elum ɔny es ɔny ɔny ese uwiḡḡel af, kɔ m'ow m'ewl m'ow ɔny oḡḡ. ¹⁹ Ow anḡ lèḡḡ tɛl eke wus k'ow eknm im ij; kɔ ɔny, b'ow ekan'm, anḡke m'ow m'ewl m'anḡ owr etḡ ɔny yeji b'ow anḡn owr. ²⁰ Ow e lèḡḡ a, ow b'ow ok ɔny es sos em eke m'anḡ em Es em, etḡ ɔny yeji anḡn'm em, etḡ em yeji m'anḡ ɔny em. ²¹ Eḡḡ a eke b'eb em e sol a, ke b'osu a, ke eḡḡ a eke b'erur'm ab ana. Eḡḡ eke b'erur'm a, em Es b'ow erur ir; em yeji m'ow m'erur ir etḡ m'ow m'okm sos ɔkm in ec'any af.» ²² Jud (ow elm Judas Iskariot) dad'r nīne: «Eḡḡ gbɛl, kɔ bla sɔsiem dad eke k'ókḡ m sos ɔkm yègm ey ke ow k'elm wus ec'agḡ ab ee?» † ²³ Jesu dad'r nīne: «Low feḡ eke m'am dad a, eḡḡ eke b'erur'm a b'ow ɔsu. Em Es b'ow erur ir, etḡ em lele em Es ab si b'ow s'im in oḡḡ,

† **14:7** Eke uwr'm any, b'ow uwr em Es yej'any: Jan eci silel esig oglog em a, *Blel uwr'm any ana, úwr em Es yej'any.* † **14:12** Gbuḡ ke Jesu igb uwomu em a, Nyam eci es eb elu owi eym ɔkm tasi. Jam esel a bobo yeji uwm any eke Jesu elm eḡḡ ce, kɔ l'afḡ eḡḡ el es. Eke l'igb luw em a, ow ayl eke l'el Nyam ec'Iy. In eci owr anḡ em a, usu a eke li b'anḡ a, yogḡ ce wel b'ekn'n; li b'igb uwomu em a, n'otḡ in ec'Abḡ Lala a im wus na nimum etḡ anḡ nawre ub es feḡ em. † **14:16** *Abu Elum Es ejeci:* Odad na ec'iri Grek em a ufu es nɔnɔ. Wel b'iri ese: ów ɔm es, erm es eyr es, abu eḡḡn any es oglog sos es atr es. † **14:17** *li b'ow n'anḡ ɔny em seḡḡ feḡ:* odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itḡn ejec'em dad ese n'anḡ ɔny em seḡḡ feḡ. † **14:22** Jwifel a am tutr eke Mesi a b'ow ow anygbɛl em agḡ feḡ ec'any af, li jeḡ agḡ ek'elm Jwifel a e low l'ok ke li kókr Israel em.

etj si b'ow s'ir in em. ²⁴ Egn eke erurm im a, ósum em e sodad a. Low na eke m'am dad irir a, ow elm em eci, kó em Es eke erm'm a ogj ow anj ow.

²⁵ Eke m'anj ony ab a, m'am dad ony low na. ²⁶ Abu Elum Es a, Abj Lala a eke em Es b'ow onj ow em e nin em a, b'ow yegm ony low a fej etj b'ow okn ony ów fej eke mi dad ony a. ²⁷ M'am ew ony erm es ey es, m'am onj ony em eci erm es ey a. M'óom ony ese lele eke wus b'óonj egn ab af. Erm mij k'ók ony, erjn yeji k'óny ony. ²⁸ Irir mi dad m'ese: "M'aam kó m'ow m'ewl meny m'ow." Blel b'erurir'm tasi ana, ow íjn ony sos em uwr any eke m'aam em Es ogj, anjke em Es agb akm'm. ²⁹ M'am dad ony caca em gbnj ke ów amua ów, yec'etj ke legj a eke ów amua b'ow a, úbr nawre. ³⁰ Mi k'ow mi dadm ów nono ony ab ij, anjke wus na ec'es ew es a am ow. Ow elm ke n'óny abusu em e nuj af, ³¹ kó ow it eke wus k'uw any eke m'ony em Es ec'erur. Ow sosiem low yec'a eke em Es b'ibrm a, mi bi kok. Ígbr, s'íjgbronj anja!»

15

Jesu el viny likj lis tasi a

¹ «M'el viny e likj lis tasi a, etj em Es el ogm a e juma kok es. ² Likj lal fej eke b'óu'm ke ósum ey a, li b'ubr ow es, gbeko lal fej eke b'ósu ey a, li b'ot ow em es, l'ayal ow, yec'etj ke emeny l'ósu ey nono l'obn. ³ Low yegm a eke m'onj ony a, ayal ony legj a etj. ⁴ Úcur'm ese lele eke m'ucu ony ab af. Likj lal k'ótum ósum ey in obi em, eke l'ucum likj lis a; eben nyam coco ony yeji, k'ótumn ósum ey eke ucumn'm.

⁵ M'el viny e likj a eci lis, etj ony eel likj a ec'ál a. Egn eke ucu'm ke em yeji m'ucu'r a b'ósu ey nono. Tasi em a, k'ótumn kokmn low kaka fej eke m'anm em. ⁶ Egn eke ucum im a, wel b'oc owl' gbenj ese likj lal eke ósum ey af; li bi wew es, etj wel b'ot ekj ál wewe a wowl alm iri ok es. ⁷ Eke b'anjn em em etj em e sodad a yeji b'anj ony em a, ibrmn em Es low yec'a eke erurir a, li b'ow n'onj ony. ⁸ Eke b'ósur ey nono a, b'ow yegmn eke eel em e jam us esel; ow em anake em Es ec'anygbel a b'ow ey okm a.

⁹ Ese lele eke em Es b'erurir'm ab af a, em yeji mi b'erur ony eben. Anjn em ec'erur ab em. ¹⁰ B'ow anjn em ec'erur ab em eke b'ósur em e sol a, ese eel eke m'ósu em Es e sol a ke m'anj in ec'erur ab em ab af.

¹¹ Mi dad ony low na yec'etj ke em eci sos em íjn a anj ony em, ke ow ón ony e sos em íjn a iy neny. ¹² Kin em ec'ol a eke m'am onj ony a: eruririr ony ofr ese lele eke m'erur ony ab af. ¹³ Erur ligbel a eke egn ótu eke k'elu okm a ce el ke l'írmn in e sel a lawlél e nuj af. ¹⁴ Eke bi kok low yec'a eke m'am ibrm ony a, ke eel em lawlél íj. ¹⁵ Mi k'ow m'esj'm ony madu ij, anjke adu úwm in ec'es ew es e low eke bi kok ab any. M'am esj ony em lawlél anjke em Es em e low fej eke mi wewr a, mi yegm ony. ¹⁶ Ow elm ony sósuamn ocmn'm, kó em mi sósum m'ot ony; m'ew ony eke k'imn ósur ey, ósur ey eke b'anj ibn. Ow b'ow onj em Es onj ony low fej eke am ibrmn em e nin em a. ¹⁷ Low a eke m'am ibrm ony a el: eruririr ony ofr.»

Wus ec'agj ifn Jesu lele in ec'agj ab ab

¹⁸ «Eke wus ony ony e sifn, okan eke em l'íkj anym l'ifn'm. ¹⁹ Blel eel wus ec'ana, wus óny ony ec'erur eke eel in ec'a sosiem. Kó mi sósum m'ot

m'ok ony saw, elmn wus ec'ij: na sosisem anake wus b'ifn ony a. ²⁰ Ōkan low a eke mi dad ony a: "Adu ágbm akam in ec'es ew a." Eke agñ ijr'm gbre, ony yeji -li b'ow -l'ijr ony gbre; eke -l'elum em e low yegm a, -li b'ow -n'onny ony ec'a yeji ec'elum. ²¹ Etn em sosisem -li b'ow -li kok ony ów amua feñ, anke egn a eke erm'm a, -l'uwm ow any. ²² Blel m'owm, etñ blel mi dadm el odad ana, ke blel ow elm el sikpl. Kó caca em a, -n'onym low eke -li ki dad -li dogññ sos ij. ²³ Egn ek'onny em e sifn a, ony em Es yeji eci sifn. ²⁴ Blel el ec'aranñ a mi kokm ów eke egn ejeci k'otum kokm ana, ke blel ow elm el sikpl. Kin, ca -l'ekn em ec'ów a etñ em lele em Es ab -n'am ifn ey. ²⁵ Gbeko ów amua am ey yec'etñ ke odad na eke wel non el ec'ol ab em a íy neny: -N'onny em e sifn ów obr em.† ²⁶ Abu Elum Es a b'ow ow: in l'el low nenyembri nyam ec'Abñ eke anñ em Es ogn am ow. Em Es b'ow oc'r ony m'ow ony, etñ li b'ow l'ij em e danñku. † ²⁷ Etn ony yeji, b'ow ijr em e danñku anke anññ em ab nuñ ob em etñ.»

16

¹ «M'am dad ony ów amua yec'etñ ke k'owrmn ony ec'omn a. ² Wel b'ow ogn ony Nyam nuñ ign susu. Etn emeny legñ anñ anym am ow eke agñ a eke b'ow íbi ony a b'ow tutr eke ow el Nyam juma anake -n'am kok a. ³ -Li b'ow -li kok eben anke -l'uwm em Es any, etñ em obi em obi yeji -l'uwm'm any. ⁴ Gbeko mi dad ony low na yec'etñ ke legñ a eke ow b'ow ow a, ōkan eke m'ikñ anym mi dad ony.»

Abñ Lala e juma

«Mi dadm ony low na nuñ ob em etñ anke m'anñ ony ab. ⁵ Sica m'aam egn a ek'erm'm a ogn, etñ ony em ec'egñ kaka íbram im yogñ a eke m'aam a. ⁶ Nene eke mi dad a, sos ow ony es nimum. ⁷ Gbeko m'am dad ony tasi eke ow akpl ony eci eke mi k'im; tasi em a, eke m'iim, Abu Elum Es a k'ow owm. Kó eke m'im a, m'ow m'onñ'n l'ow. ⁸ Etn legñ eke li b'ow l'ow a, li b'ow li yegm wus ec'agn a el eci wus ey sikpl owi ab em, low nenyembri nyam owi ab em, lele Nyam e jej ok owi ab em ab. ⁹ -L'ok wus sikpl owi em anke -l'ubmn'm nawrɛ; ¹⁰ -l'ok wus low nenyembri nyam owi em anke m'aam em Es ogn etñ -li k'ow -l'eknmn'm ij; † ¹¹ -l'ok wus jej ok owi em anke wus ec'abusu es a, wel ob'r low íj.

¹² Sicaca em a, m'onny ów nono eke mi ki dad ony, kó k'ow otum irimn ij. ¹³ Gbeko legñ a eke low nenyembri nyam ec'Abñ a b'ow ow a, li b'ow ni nyim ony low nenyembri nyam feñ em. Li k'ow li dadm in obi e nin em ec'odad, kó li b'ow li dad yec'a eke l'iri a, etñ li b'ow l'ewar ony low yec'eke b'ow ey a. ¹⁴ Li b'ow l'elu em ec'anygbel a okm, anke li b'ow l'ot yec'a ek'el em ec'a, etñ li b'ow li dad ony ow e low. ¹⁵ Em Es ec'ob feñ eke ony a, el em eci; ow sosisem anake mi dad m'ese: Abñ b'ow eb yec'ek'el em ec'a etñ li b'ow li dad ony ow e low.»

Sos es ow b'ow itññ el sos em itññ

¹⁶ «Ow k'ow ibnm eke k'ow eknmn'm ij, etñ emeny eke ow b'ow kok egn waa a, b'ow ewal ekan'm.» ¹⁷ Etn in e jam esel ab em e beb am dad

† **15:25** Selu 35.19; 69.5. † **15:26** Ekn Jan 14.16 lele ow ec'akr otar ab ab. † **16:10** Jwifel bi tutr eke el eci ol a ec'elum em, Nyam b'ow eb el. Abñ Lala b'ow yegm el eke Nyam b'eb agñ a eke b'oc el ec'omn a elu Jesu Krist em, ke b'oc'r ese el eci Sog Es af a (Rom 1.17; 3.21-22). Jesu b'im Es ogn ba ow b'uwr a, Abñ b'ow ayal ow ok agñ a es sos em, eke low a eke n'am dad a el nawrɛ tasi, l'el Nyam ec'ly.

el ofr em ese: «Ke na in e nyandre el ayaf ee? Li dad ey eke ow'n k'ow in ibnm eke es k'ow es eknm'n ij; etj emeny ow'n b'ow in kok segj waa, es b'ow es ewl es ekn'n. Etj emeny li dad eke in aam Es ogj. ¹⁸ Segj waa a eke n'am dad ow ec'odad a e nyandre el bogj ec'ee? Low yec'a eke n'am erur eke li ki dad a, si k'irim!» ¹⁹ Jesu am uf any eke jam esel a am ol eke k'ibrm'n low. Ow oj li dad wel nine: «Mi dad ony eke ow k'ow ibnm eke k'ow eknm'n ij, etj emeny eke ow b'ow kok segj waa a, b'ow ewal ekan'm. Ko na ec'anake ony ofr em a am ol ow e nyandre ab ee? ²⁰ Ee, low nawre m'am dad ony: b'ow ikjnj njn kokr sorj, ko wus gbe b'ow anj sos em inj em; b'ow anjn sos es ow em, ko ony eci sos es ow a b'ow itjn el sos em inj. ²¹ Yow am ew iy a, li b'annj gbre ij em, anke in e gbre ij e legj a ow nj. Ko li b'ew iy a, li b'ijl gbre ij ab es, iy a eke l'ew a eci sos em eke am inj'n a sosisem. ²² Eben eke sicaca em a, anjn gbre ij em ana, gbeko emeny m'ow m'ewl m'ekn ony etj b'ow anjn sos em inj em; sos em inj ikn na, egj kaka k'otum ebm ony abu em. ²³ Eke legj ikn na b'ow a, k'ow ibramn low kaka fej ij. Ee, low nawre m'am dad ony: ob fej eke b'ow ibrmn em Es em e nin em a, li b'ow n'oj ony. ²⁴ Tonj ke it yefenyina a, ibramn low kaka em e nin em. Ke ony e sos em inj a agb a, ibrmn, b'ow enjan.»

Jesu akm wus es

²⁵ «M'oc nyandre em odad mi dad ony ow amua fej. Legj am ow eke mi k'ow mi dadm ony eben ij, ko yogj anake m'ow mi dad ony em Es e lis e low a lala em a. ²⁶ Ow e legj ab em a, b'ow ibrmn em Es low em e nin em; mi dadm ony eke m'ow mi njnj'n m'oj ony, ²⁷ anke em Es in obi li b'erur ony. Li b'erur ony anke b'erurir'm etj b'ubr nawre eke m'annj Nyam ogj m'ow. ²⁸ M'annj em Es ogj m'ow m'ey wus af anja. Sica m'am elu wus es ke m'ewl m'im em Es ogj a.» ²⁹ In e jam esel a am dad'r ese: «Sica am dad ow a erum mar, ocm odad nyandre em dadrm odad ij. ³⁰ Sica s'uw any eke uw low low fej any, etj b'ikj anym uw low yec'a eke wel k'ibrm nj ab any. Em anja anake s'ub nawre eke anj Nyam ogj ow a.» ³¹ Jesu dad el nine: «Catj ubr nawre ee? ³² Ee, wanci am ow, etj wanci a ow yeji nj; yogj ony fej b'ow omun es, ke egj egj im in ogj ke ow oj igjn elul'm es em sony. Njan, tasi em a, m'annm em sony anke em Es anj em ab. ³³ Mi dad ony ow amua fej yec'etj ke em em a, enjan erm es ey. B'ow ijr gbre wus af anja, ko erm usu ony lokm anke m'akm wus es.»

17

Jesu am njnj Nyam in ec'anygbel a ek'ey okm a eci

¹ Sica eke Jesu dad sodad amua bake ow uwr a, l'igbl any ogj afr etj li dad nine: «Em Es, wanci a ow nj; elu Ejimnj ec'anygbel a okm yec'etj ke Ejimnj yeji elu nj ec'a okm, ² ke n'oj agj a eke ot abul il a sel ek'onym uwr, abusu a eke oj'n agj e nunj af ab em. ³ Sel ek'onym uwr a el: ke wel uw'nj any, nj eke el Nyam nawre nyam coco a, ke wel uw Jesu Krist eke erm a yej'any. ⁴ M'elu nj ec'anygbel a okm wus af anja, juma a eke oj'm eke mi ki kok ab em. ⁵ Sica em Es, anygbel a eke m'ejnj nj e lis gbu nj ke wus anj a, elu'm anygbel ikn na okm nj ec'any af.»

Jesu am njnj Nyam oj in e jam esel a

⁶ «Wus ec'agñ a eke ot abul'm a, m'oc'ñ mi yegm el. -L'el ñ eci etñ ot abul'm etñ -l'òsu ñ ec'odad ebl a. ⁷ Sica -l'uw any eke ob feñ eke m'ony a, ñ ogñ ow anñ ow, ⁸ anke m'ony el odad a eke on'm a, etñ -l'eb. Tasi -l'egñ -l'eb eke m'ann ñ ogñ a m'ow, etñ -l'ub nawre eke erm'm. ⁹ M'am ñonñ ñ el eci; ow elm wus eci mi ñonñm, kò agñ a eke abul'm a sosiem anke -l'el ñ eci. ¹⁰ Ob feñ eke m'ony a ñ eci, etñ ñ ec'eke ony a yeji el em eci, etñ em ec'anygbel a b'ey òkm el em.

¹¹ Mi k'ow m'anm wus ij, kò el gbe -n'ann; em, m'am ow ñ ogñ. Em Es lala, òsu el ñ e nin a ek'on'm ab em, yec'etñ ke -l'el nyam, ese elel eke em lele ñ ab s'el nyam ab af. ¹² Eke m'ann el ab a, m'òsu el ñ e nin em, nin a eke on'm ab em. Mi b'ew el nyamn af, etñ el em ec'egñ kaka iram, ek'ow elm in a ce ek'it eke k'irm, ke Nyam Lel a íy neny a. † ¹³ Sica m'am ow ñ ogñ, etñ emeny eke m'ann wus a, m'am dad eben yec'etñ ke el em a, -n'ehñ em e sos em inñ a, sos em inñ a nimum. ¹⁴ M'onñ el ñ ec'odad a etñ wus ony el e sifn, anke -l'elm wus eci ese elel eke em yeji m'elm wus ec'ab af. ¹⁵ Mi ñonñm eke k'onny ot el es wus af anja, kò eke k'òsu el Low Nññ Es e lis. ¹⁶ -L'elm wus eci ese elel eke m'elm wus ec'ab af.

¹⁷ Ñ ec'odad a el low nenyembri nyam ab em, kòk el -l'el ñ eci kpekñ kpekñ. ¹⁸ M'am erm el wus ec'agñ em ese elel eke em yeji erm'm wus ec'agñ em ab af. ¹⁹ M'am ocr em sosi nimum m'onñ'ñ el eci, yec'etñ ke el yeji -l'el ñ eci kpekñ kpekñ.»

Jesu am ñonñ Nyam onñ agñ a feñ eke b'ow ub'r nawre a

²⁰ «Ow elm el sony ce eci Nyam mi ñonñm kò agñ a eke el yeji b'ow ub'm nawre jam esel a eci danku ij ab em a. ²¹ M'am ñonñ eke el feñ -li k'el nyam. Em Es, ow it eke -li k'okr af ey ab ese elel eke m'ann ñ em ke ñ yeji anñ em ab af, yec'etñ ke wus ec'agñ a úb nawre eke ow el ñ erm'm. ²² Etñ m'onñ el anygbel a eke on'm a yec'etñ ke -l'el nyam ese elel eke ñ lele em ab s'el nyam ab af. ²³ M'ann el em etñ ñ yeji anñ em em; ow em anake -li b'ow -l'òtu -l'el nyam tasi a, yec'etñ ke wus úw any eke erm'm etñ b'erur el ese elel eke b'erur'm ab af.

²⁴ Em Es, ot el on'm, etñ m'erur eke yogñ a eke m'ann a, el yeji -n'ann em ab yec'etñ ke -l'ekn em ec'anygbel a, anygbel a ek'on'm a, anke erur'm gbuñ eke wel ki kok wus a. ²⁵ Em Es, Low Nyim Nyim Es, wus uwm'ñ any, kò em m'uw'ñ any etñ agñ amua uw any eke ow el ñ erm'm. ²⁶ M'oc'ñ mi yegm el etñ emeny m'ow m'oc'ñ mi yegm el yec'etñ ke em ec'erur a eke ony a áññ el em, ke em obi yeji m'áññ el em.»

18

Jesu ec'onny

Matie 26.47-56; Mark 14.43-50; Luk 22.47-53

¹ Eke Jesu dad ów amua bake ow uwr a, in e jam esel ab ab, -n'im Sedron eci mij ewl mij a e jam a. Yogñ, egb lakp nyam anñ eke in e jam esel ab ab -n'imn -l'okr em. ² Judas eke am òl Jesu ij a yeji uw usu ab any, anke sakp ñonñ Jesu lele in e jam esel ab ab b'as luku yogñ. ³ Egb waw esel ec'agñ egbel a lele Farisiel ec'ogog ec'agñ ab ab ot sroda eyñ lele usu òsu esel ab onñ Judas, etñ l'ot wel ab n'im egb lakp ab em. Ar mob anñ el abu em etñ -n'onny es ekan mob lele mrabri ab. ⁴ Etñ eke Jesu uw low a feñ eke b'ow ehñ'n ab any a, n'im li titm wel etñ n'am ibrm wel l'ese: «Kò bwo am òl

† 17:12 Selu 41.10; Jan 13.18.

ee?» ⁵ -Li dad ow nine: «Nasarət e Jesu.» Jesu dad el nine: «Em ana.» Ke Judas eke am ɔny Jesu ɔŋ el a anŋ el ab.

⁶ Kpekŋ eke Jesu bi dad el ek'ow el in a, -li kpukŋ -n'im jam etŋ -l'ok wus. ⁷ Emeny Jesu am ibrm el ese: «Kɔ bwo am ɔɔl ee?» -Li dad nine: «Nasarət e Jesu.» ⁸ Jesu dad el nine: «M'ikŋ anym mi dad ɔny eke em ana. Eke ow el em am ɔɔl'm, ke ɛgbr agŋ likpr a es im.» ⁹ Elel eke odad a eke li dad a k'iyɾ neny ana: «Em ɛs, m'irmnm ŋ ec'agŋ a eke abul'm a e nyam yeji.» †

¹⁰ Sica Simo Pier ɔny lab ler em eke n'ɔnym ab a l'ɔsm es, etŋ l'iyɾ egb waw es ligbɛl a ec'abu elum es a, etŋ l'ubɾ ow lidr e lɔru ab es. (Abu elum es a e nin a el Malkus.) ¹¹ Kɔ Jesu dad Pier nine: «Oc ŋ e lab ler em a elu ow ec'ekpr ab em. Kɔ am tutr eke mi k'ow m'ɛgŋm gbɾe e mij kpok a eke em ɛs ɔŋ'm ab ee?»

¹² Sɾɔda eyŋ a lele el eci nyimn es ab ab, Jwifɛl ec'es ɛw el a eci usu ɔsu esɛl a okr af ɔny Jesu etŋ -n'awŋ ow. ¹³ -L'ikŋ anym -l'oc ow -n'im An ogn a. † An el Kayif eke lakpo ab af el egb waw es ligbɛl a eci anu. ¹⁴ Ke Kayif anake ɔm Jwifɛl ec'es ɛw el a ɔw dad eke: ow'n akpl ɔny eci eke ɛgŋ nyam in k'uw dedeku a feŋ ec'a.

Pier ɛgbr Jesu

Matie 26.69-70; Mark 14.66-68; Luk 22.55-57

¹⁵ Simo Pier lele jam es ejeci nyam ab am us Jesu jam. Eke jam es na el ɛgŋ eke egb waw es ligbɛl a uw any a, ow ɔŋ l'ɛy ow e gbugŋ a Jesu ab. ¹⁶ Kɔ Pier gbɛ anŋ gben lisany a. Etŋ jam es a eke egb waw es ligbɛl a uw any a ɛy ɔkm ow dad yɔw a eke am ɔsu lisany a odad etŋ n'ɔŋ Pier yeji ey gbugŋ a. ¹⁷ Yɔw a dad Pier nine: «Kɔ ŋ yeji, elm ɛgŋ na e jam esɛl ab em ec'ɛgŋ nyam ee?» Pier dad'r nine: «M'elm in e jam es.» ¹⁸ Ow el lefr legŋ iy, ow sosiem anake madu a lele usu ɔsu esɛl ab ab fuf al ke ok es am ɔgbu a. Pier yeji anŋ el em etŋ am ɔgbu al a.

Egb waw es ligbɛl a am ibrm Jesu low

Matie 26.59-66; Mark 14.55-64; Luk 22.66-71

¹⁹ Egb waw es ligbɛl a am ibrm Jesu low eke ɔn in e jam esɛl a lele in e low yegm ab ab es. ²⁰ Jesu dad'r nine: «Mi dad agŋ a feŋ ec'any af; sɛgŋ a feŋ mi bi yegm agŋ low Nyam nuŋ ign susu a lele Nyamel gbɛl em ab, yogŋ eke Jwifɛl feŋ b'as luku a etŋ mi dádɔm low kaka es lol em. ²¹ Kɔ bla sosiem etŋ am ibrm im low ee? Ìbrm agŋ a eke iri yec'a eke mi dad el a; el, -l'uw yec'a eke mi dad el ab any sɛnyn sɛnyn.» ²² Eke Jesu dad nene a, usu ɔsu esɛl ab em e nyam ek'anŋ yogŋ a ɛdŋ Jesu any af etŋ am dad ese: «Kɔ eben eke am dad egb waw es ligbɛl odad ana ee?» ²³ Jesu dad'r nine: «Eke mi dad low eke akplm, ɛlu ɔkm; sica eke low a eke mi dad a akpl, ke bla sosiem etŋ am ɔr'm ee?» ²⁴ Etŋ An ɔŋ wɛl oc Jesu eke anŋ meb em a im egb waw es ligbɛl Kayif ogn a.

Emeny Pier ɛgbr Jesu

Matie 26.71-75; Mark 14.69-72; Luk 22.58-62

²⁵ Wanci ab af cɛ, Simo Pier gbɛ anŋ yogŋ a cɛ am ɔgbu al. Wɛl am ibrm'n ese: «Kɔ ŋ yeji elm ɛgŋ na e jam esɛl ab em ec'ɛgŋ nyam ee?» Kɔ Pier ɛgbr dad nine: «M'elm in e jam esɛl ab em ec'ɛgŋ.» ²⁶ Egb waw es ligbɛl a e madu ab em e nyam, eke el ɛgŋ a eke Pier akpr lɔru es a ec'ɛgŋ

a, dad'r nine: «Kɔ m'eknm'η in ab egb lakp ab em ee?» ²⁷ Kɔ emeny Pier egr. Etj ow e wanci ab af ce ηgos ikη.

Wɛl oc Jesu im Pilat ec'any af

Matie 27.1-2, 11-14; Mark 15.1-5; Luk 23.1-5

²⁸ Ibribr fafa em a, wɛl igη Kayif ogη a etj oc Jesu im Pilat eke Rom ew Jude ec'es ew es a eci gbugη a. † Jwifel ec'es ewel a okm gbugη a bake -li k' uwmn anη, Pak ec'ob eke -li k'otu -l'ij a sosisem.† ²⁹ Ow sosisem Pilat ow eηη el gben etj am ibrm el ese: «Kɔ bla lowi af am cicar eηη na ee?» ³⁰ -Li dad ow nine: «Blel 'elm low ηηη kok es, blel s'ocm'n s'ism'η.» ³¹ Pilat dad el nine: «Òcr ir ony obi ke ony ec'ol ab em, jér in e low okr.» -Li dad nine: «S'onym abusu eke si k'ob eηη low luw eci.» ³² Jesu eci luw owi a eke dad ow ec'odad a ec'el el eke k'iyr neny ana. †

³³ Etj Pilat ewl ey gbugη; n'ɔη wɛl esη Jesu ow etj n'am ibrm ow l'ese: «Kɔ η, Jwifel ec'eb ebu ab ana ee?» ³⁴ Jesu dad nine: «Kɔ eke tutr η obi etj am dad, oglog aηη dad'η em e lis e low ee?» ³⁵ Pilat dad nine: «Kɔ em Jwif m'el ee? N' ec'eb ec'agη lele egb waw esel egbel ab oc'η is'm; kɔ bla kok ee?» ³⁶ Jesu dad nine: «Em ec'es ew a elm wus na eci; blel em ec'es ew a el wus na eci, ke blel em eci juma kok esel a óηη mum. -Li k'egηmm wɛl ocm im ɔom Jwifel ec'es ewel a. Njan, em ec'es ew a elm wus na eci.» ³⁷ Etj Pilat dad'r nine: «Nje η, eb ebu ee?» Jesu dad nine: «I] dad eke m'el eb ebu. Em, wɛl ew'm m'ow wus af aηa eke mi k'ij low nenyembri nyam e dan̄ku. Eηη fɛη eke el low nenyembri nyam ec'a b'iri em ec'odad.» ³⁸ Pilat dad nine: «Low nenyembri nyam, ke bla?»

Wɛl ɔb Jesu low luw eci

Matie 27.15-31; Mark 15.6-20; Luk 23.13-25

Eke Pilat dad ów amua bake ow uwr a, emeny l'ewl n'im gben n'eyη Jwifel a, etj li dad wɛl nine: «Mi k'eknm low sosisem eke mi k'ob eηη na low a. ³⁹ Gbɛkɔ ɔny ec'ol a eke ɔny ab em, sakp sakp fɛη Pak ec'es gbɛgbl e legη a, mi b'elu ony sobel em es nyam es. Kɔ am erurir eke mi k'elu Jwifel ec'eb ebu ab es m'ɔη ɔny ee?» ⁴⁰ -Li dad ow sɔg em nine: «Njan, ow elm in! Ey, Barabas s'am erur!» Ke Barabas a eηη ηηη.

19

¹ Etj Pilat ɔη abusu wɛl oc Jesu ow eke wɛl k'ɔr'r ηgbre em. ² Srɔda eyη a ol mirη tufe etj us'r; -l'us ow mob sus em ebl yejɛ. ³ -L'ow -li titm ow etj -li dad ow nine: «Jwifel ec'eb ebu, s'am ibrm'η!» † Etj -n'am dɛdη ow any af. ⁴ Emeny Pilat ewl ey ɔkm etj am dad dedeku a ese: «M'ow m'oc'r m'is ɔny gben aηa yec'etj ke úwr any eke m'eyηnm low eke mi k'obr eηη na low.» ⁵ Ca Jesu ey ɔkm; l'us mirη tufe a lele mob sus em ebl ab ab. Pilat dad el nine: «Kin eηη a!» ⁶ Gbɛkɔ kpekη eke egb waw esel ec'es ewel a lele usu ɔsu esel ab ab ekn'n a, -n'am ɔg -li dad -l'ese: «Èw'r olikη af! Èw'r olikη af!» Pilat dad el nine: «Ìmm ɔny obi ewr ir olikη af, † kɔ em em tasi a, m'eyηnm low kaka eke mi k'oc m'obr'r low.» ⁷ Jwifel a dad'r nine: «Ey

† **18:28** Ekn Matie 27.1 ec'akr otar a. † **18:28** Jwifel ec'ol em a, eke Jwif nyam ey eηη ek'elm Jwif ec'akη, ke l' uwmn anη ij ton seηη lɔbη gɔη. Ow ɔη li k'ɔtum n'anm Pak ec'es gbɛgbl ab em ij. † **18:32** Ekn Jan 12.32-33. † **19:3** Ekn Matie 27.29 ec'akr otar a. † **19:6** *Ìmm ɔny obi ewr ir olikη af*: odad na em Pilat am kokr el miyer; l'uw any senyn senyn eke Rom eyη ɔom Jwifel abusu eke k'ob eηη low luw eci.

s'ony ol, etj ol ab em l'it eke li k'uw, anke l'urum etj li dad ek'in Nyam ec'Iy.» †

⁸ Eke Pilat iri sodad amua a, in eci ernn a obn. ⁹ L'ewl l'ey gbugj etj n'am ibrm Jesu l'ese: «Kɔ η, bogj iy ee?» Kɔ Jesu cim sar okm'n es. †

¹⁰ Etj Pilat dad'r nine: «Erurm eke ki dad'm odad ee? Kɔ uwm any eke m'ony abusu eke mi k'elu'η es, etj emeny m'ony abusu yeji eke mi k'ɔj wel ew'η oliķj af ee?» ¹¹ Jesu dad'r nine: «Ij obi em a, onym abusu kaka em af eke ow elm yec'a eke Nyam ɔj'η a. Na sosiem anake egj a eke oc ow'm η ogj a † kok sikpl akm η a.»

¹² Wanci ab af cɛ Pilat am ol eled eke k'elul Jesu es. Gbɛkɔ Jwifel a am ɔj dad ese: «Eke elu egj na es, k'ow elm Sesar e lawl ij! † Egj fɛj eke urum ke am ocr in sosi eb ebu a, el Sesar ec'ifnu!» ¹³ Eke Pilat iri sodad amua a, n'ɔj wel oc Jesu ow gben; n'ɔj ow ow sig es jej ok usu a eke wel b'ɛsj "Usu eke wel kok mebn em" † (ke Ebre em wel b'ɛsj "Gabata"). ¹⁴ Ow el Pak ec'es gbɛgbl a e nɛnɛgj krɛkrɛ a e sos bebɛ e lɛgj. Eke lɛgj am uyu nuj a, Pilat dad Jwifel a nine: «Kin ɔny eci eb ebu a!» ¹⁵ Gbɛkɔ -n'am ɔj -li dad -l'ese: «Wel ibi'r! Wel ibi'r! Ew'r oliķj af!» Pilat dad el nine: «Kɔ ow it eke mi k'ew ɔny ec'eb ebu a oliķj af ee?» Egb waw esel egbɛl a dad nine: «S'onym eb ebu ejeci eke ow elm Sesar cɛ.» † ¹⁶ Etj sica Pilat elu Jesu es ɔj el eke -li k'ew ow oliķj af.

Wel ew Jesu oliķj af

Matie 27.32-44; Mark 15.21-32; Luk 23.26-43

Etj -n'ony Jesu -l'oc ab -n'im. ¹⁷ L'abu in ec'olikiķj a in obi † etj l'ey ɔkm banj a n'im usu nyam eke wel b'ɛsj "Nuķ kɔk ec'usu" (ke Ebre em wel b'ɛsj "Golgota"). ¹⁸ Yogn anake srɔda eyj a ew Jesu oliķj af a. -L'ew agj ejeci yony yeji oliķj af, etj Jesu anj el aranj. ¹⁹ Pilat ɔj wel non lel aru oliķj a; kin ow eke wel non: "Nasaret e Jesu, Jwifel ec'eb ebu". ²⁰ Jwifel non awl lel a anke yogn a eke wel ew Jesu oliķj af a titm banj a, † etj lel a eke wel non a el Ebre em, Latɛ em lele Grɛk em ab. ²¹ Ow ɔj Jwifel ec'egb waw esel ec'es ewel a im am dad Pilat ese: « "Jwifel ec'eb ebu a" eke wel non a, k'ew es, kɔ non dad ese: "Egj na nine: m'el Jwifel ec'eb ebu".» ²² Pilat dad nine: «Ow a eke mi ki non a ow mi non a.»

²³ Eke srɔda eyj a ew Jesu oliķj af a, -l'oc ow eci mob sos ew a, etj -li cɛc sakp yar; egj egj akp nyam ebm. † -L'oc ow eci mob sus em gbɛl a ek'el mrumru, ke ow el ol em wel ol a. ²⁴ Srɔda eyj a am dadarir ese: «Si k'ɔny n mob sus em gbɛl na si ki gbagbrmn em, kɔ si kɔkr sɔsum oc, s'uwɛr egj eke ow k'el in ec'ab any.» Ow ɔj Nyam Lel a iy neny: *-Li cɛc em ec'ob sos ew a el ɔfr etj -li kok em e mob sus em gbɛl a eci sɔsum oc.* † Srɔda eyj a e low a eke kok ab ana.

† **19:7** Ob Ap 24.16. † **19:9** Ekn Esayi 53.7. † **19:11** Ekn Mark 15.1. † **19:12** Sesar e lawl:nin eke wel b'ɔj egj eke bi kok low ligbl ɔj Sesar. El em ec'egj eke in e low ɔkm Sesar es sos em a, li b'ijr ow gbɛ low eci. † **19:13** *Usu eke wel kok mebn em:yogn* anake Pilat b'ɔj dedeku a jej ok egbɛl ec'amani a. † **19:15** Jwifel ɛgjn ebm eke Nyam any uwm es k'el el ec'eb ebu. Odad na em -n'am titjn anm. † **19:17** Rom eyj ec'ol em a, wel b'ɔr egj a eke wel ɔb low a say eke mowi ey anj enyembri a, ba ow b'uwɛr, ke wel ɔj'n l'abu in obi ec'olikiķj a tonj l'ok usu a eke wel b'ow kok'r low njan a. † **19:20** Rom eyj bi kok nyandre ew egj oliķj af banj saw yec'etj ke agj ɛkn ke -n'ony tutr. † **19:23** Rom eci srɔda eyj a, gbuķ ke -l'ibi egj eke wel ɔb low a, -li b'ot ow mob es sos, ke mob a ɛl el eci. † **19:24** Selu 22.19.

²⁵ Jesu lis ena, lis lisijow, Klopas ey Mari lele Mari Magdala banñ yowi ab ab anñ oliķñ a e saw. ²⁶ Jesu eķn lis eķñ l' eķn jam es a eke li b'erur a ek'anñ lis saw. Li dad ow nine: «Em lis, kin ejimñ.» ²⁷ Eķñ li dad jam es a nine: «Kin esñ.» Ow e leķñ a eķñ anake jam es a eb ew'r es in oķñ a.

Jesu eci luw a

Matie 27.45-56; Mark 15.33-41; Luk 23.44-49

²⁸ Eke low na b'ec a, Jesu uw any eke low feñ uwr ř. Ke sica Nyam Lel ec'odad a iy neny a, li dad nine: «Mij amn am ony'm.» † ²⁹ Mijel nyam anñ yogñ eke srōda eyñ a eci mar anñ em, eķñ -l'oc mbra -l'usm mar ab em, -l'oc -l'ucur likñ eķñ -l'igñ Jesu neny. ³⁰ Eke l'egñ mar a, li dad nine: «Feñ iy neny ř.» Li b'is any es, eķñ l'ok sel es.

Srōda eyñ a upr Jesu menegb em

³¹ Leķñ a el nenegñ e sos bebm e leķñ; Jwifel éurum eke leķñuw k'anñ oliķñ af nenegñ e leķñ, † eķñ emeny nenegñ e leķñ na yeji el nenegñ ligbel; ow sosiem, -l'ibrm eke Pilat k'ōñ wel bubm agñ a eke anñ oliķñ af a akr† ke wel óny ot el es. ³² Srōda eyñ a im eķñ bubm agñ a eke wel ew oliķñ af Jesu ab a akr. ³³ Eke -li b'ok Jesu oķñ a, -l'eķn eke ow uw ř; ow sosiem anake -li bubam ow akr a. ³⁴ Gbeķo srōda eyñ ab em e nyam oc in eci mpragb a igñ Jesu menegb em eķñ kpekñ mebl lele mij ab am ok es. ³⁵ Eķñ a ek'am ij ów amua e danķu a eķn ów a eķñ in e danķu ij a el nawre; in, l'uw any eke low nawre n'am dad. N'am ij ow e danķu yec'eķñ ke ony yeji úbr nawre. ³⁶ Tasi em a, ów amua ey yec'eķñ ke Nyam Lel ec'odad a iy neny: *Wel k'ow ubm'n luw kaka es.*† ³⁷ Eķñ emeny Nyam Lel eķec'am dad ese: *-Li b'ow -li ler eķñ a eke -l'upar menegb em a.*†

Jesu ec'es oc owi

Matie 27.57-61; Mark 15.42-47; Luk 23.50-56

³⁸ Ów amua b'ec a, Josef, Arimate banñ iy a ow ibrm Pilat abusu eke k'oc Jesu eci sos meķl a. † Ke Josef a, Jesu eci jam es ko es lol em, anķe li b'uru Jwifel ec'es ewel a. Pilat oķ'n abusu l'oc Jesu eci sos meķl ab ab n'im. ³⁹ Nikodem a eke ncok nyam im eķñ Jesu a yeji ow. L'ism kpey eke wel wuwlm mijey eķec'ab ke ow eci leg a oķu eke k'ij kilo likñ lele lew ab. ⁴⁰ Agñ a yony mum oc Jesu eci sos meķl a, ok sekp sņosņo sigbad og ab af eķñ oc wiwrm'n sos ab ese elel eke Jwifel bi kok eķñ es oc em ab af. ⁴¹ Usu a eke wel ew Jesu oliķñ af a, eķb lakp nyam anñ; em yogñ, uwomu owr nyam anñ eke wel ocm eķñ es em. ⁴² Eke ow el Jwifel a eci nenegñ eci sos bebm e leķñ, ke uwomu a yeji titm a, -l'oc ow es em yogñ.

20

Jesu eci luw em anñ igb owi

Matie 28.1-8; Mark 16.1-8; Luk 24.1-12

† **19:28** Selu 69.22b. † **19:31** *Nenegñ e leķñ*: eķn Matie 27.58 ec'akr otar a. † **19:31** Agñ eke wel b'ew oliķñ af a, sel b'at el toķ ke -l'uw. Ke sel k'átm el a, -li b'ot el ec'akr a -li tat likñ a ke ow oķñ -l'egñm tel. -Li bi kok eben a, ow b'ōñ -l'ok sel, -l'uwmn fafa. Gbeķo eke wel bubm el akr a, -l'otumn -li kokmn ij, ow b'ōñ -li b'uw fafa. † **19:36** Oķm Ok 12.46; Awl 9.12. Lakpo lakpo feñ eci Pak a, Israel ec'ey a bi gbeķbl Eķipt eke -l'okr oķm madu oķr em a ec'es. Es gbeķbl ab em -li b'ibi licebli -li kokr eķb waw el e sikpl a eci. Ow itm eke licebli a eci luw kaka k'ub es. Ow anñ ese Jesu ec'a eke Nyam ocm abusu eke in e luw k'ub es ab af. Ow el Jesu eke eb licebli a ec'usu a. † **19:37** Zakari 12.10. † **19:38** Eķn Matie 27.58 ec'akr otar a.

¹ Dimas ibribr fafa a, ek'usu k'otm es a, Mari, Magdala yowi a im uwomu ab af. L'ekn uwomu neny a eci lob a ek'oc es anj saw. ² Ow oj l'uru es n'im n'ejn Simo Pier lele jam es a eke Jesu b'erur ab ab, etj li dad wel nine: «Wel ony Egn gbel a oc es uwomu ab em, etj s'uwm yogj eke wel oc ew'r ab any.» ³ Etj Pier lele jam es yec'ab ab im yogj a eke uwomu a anj a. ⁴ Agj a yony mum okr af am uru es im, gbeko jam es yec'a uru es fafa akm Pier etj ikj anym im ok uwomu ab af. ⁵ L'is es li ler uwomu ab em, etj l'ekn sigbad og eke ok es wus, ko l'eym uwomu ab em gbe. ⁶ Simo Pier eke am us'r jam a yeji im ok yogj etj ey uwomu ab em. L'ekn sigbad og eke ok es wus yogj, ⁷ lele gbad a eke wiwrm Jesu nunj ab a; gbad na anm sigbad og ab ab, ko wel ar es ew es usu ejeci. ⁸ Etj jam es ejec'a, in a eke ikj anym im uwomu ab af a yeji ey uwomu ab em. L'ekn etj l'ub nawre. ⁹ (Ke tasi em a, toj wanci ab af a, jam esel a k'irim Nyam Lel ec'odad ek'am dad eke Jesu in b'ow in igb agj ek'in uw ab em a e low.) ¹⁰ Etj jam esel yony a ewl im el ogj a.

*Jesu elu sos okm yegm Mari, Magdala banj yowi a
Matie 28.9-10; Mark 16.9-11*

¹¹ Mari anj gbenj uwomu a saw, etj am ikj ojnj. Ojnj ikj ab ab, l'is any es eke li k'ekn uwomu ab em; ¹² l'ekn afr erm esel yony eke sus mob efu ok es usu a eke wel ew Jesu eci sos megl a: nyam anj nunj af etj nyam anj akr esr a. ¹³ Afr erm esel a am ibrm'n ese: «Yow, ko bla etj am ikj ojnj ee?» Li dad wel nine: «Wel ony em Egn gbely oc es etj m'uwm yogj eke wel ew'r es ab any.» ¹⁴ Eke n'am dad eben a, l'ewl sos meny etj l'ekn Jesu ek'anj yogj, ko l'uwm any eke ow el ow. ¹⁵ Jesu ibrm'n nine: «Yow, ko bla etj am ikj ojnj ee? Ko bwo am ol ee?» N'am tutr eke ow el egb lakp a eci juma kok es a, na sosiem li dad ow nine: «Egn gbel, eke ow el nj oc'r ab im, ke yegm'm usu eke ew'r a, ke m'im m'oc'r.» ¹⁶ Jesu esnj'n: «Mari!» L'ewl sos meny etj li dad ow Ebre em nine: «Rabuni!» (ek'el nyandre em «Low yegm agj es»). ¹⁷ Jesu dad'r nine: «Njan, k'ucu k'onj'm es! Mi k'iim em Es ogj a, ko im dad em lisijimel a eke m'aam em Es a eke ony yeji el ony Es a ogj, m'aam em e Nyam a eke ony yeji el ony e Nyam a ogj.» ¹⁸ Etj Mari, Magdala yowi a im ejn jam esel a etj am ob el amani dad ese: «M'ekn Egn gbel a!» Etj n'am dad wel low yec'a eke ow dad'r a.

*Jesu yegm in e jam esel a sos
Matie 28.16-20; Mark 16.14-18; Luk 24.36-49*

¹⁹ Dimas a ce eci ncebles a, jam esel a as luku el nyam em. -Li babl masany a fej safue em anjke -n'am uru Jwifel ec'es ewel a. Jesu ey okm el ec'aranj inym es etj am dad el ese: «Erm es ey anj ony ab!» ²⁰ Li b'ok odad ab es a, n'am yegm wel in e sabu a lele in eci menegb em ab ab. Jam esel a sos em am inj, Es Kotoko eke -l'ekan a sosiem eci. ²¹ Emeny Jesu am dad el ese: «Erm es ey anj ony ab! Ese lele eke em Es erm'm ab af a, em yeji m'am erm ony.» ²² Sodad amua b'uwr a, li fuf wel sel etj li dad wel nine: «Ejan Abj Lala! ²³ Agj a eke b'ow ocr sikpl apr a, b'ow ejn oc ap; agj a eke k'ow ocmn sikpl apmn a, k'ow ejnm oc ap.»

Jesu lele Toma ab

²⁴ Legj a eke Jesu ow el ec'aranj a, jam esel lew yony ab em ec'egj nyam, Toma (eke wel ign nin af Oli a) anm el ab. ²⁵ Jam esel ejec'a am dad'r ese: «S'ekn Es Kotoko!» Ko Toma dad el nine: «Eke m'eknm ecigbro enyembri in e sabu aranj a, eke m'ocm em ec'abuli a m'elum ecigbro a

ec'omu a eke kok ab em, etj m'ocm em ec'abu a m'ujrm'n menegb em, mi k'ow m'ubm nawre.»

²⁶ Dimas gber mum b'ec a, emeny Jesu eci jam esel a as luku el ab em, etj na ec'a, Toma yeji anj el em. Wel babl mel a safue em, ko Jesu ey okm inym es el ec'aranj etj am dad ese: «Erm es ey anj ony ab!» ²⁷ Etj li dad Toma nine: «Èw η ec'abuli a anja ke lér em e sabu a; ègnm η ec'abu ab es ujr'm menegb em. Ki bebar, ko ùb nawre.» ²⁸ Toma dad'r nine: «Em Es Kotoko em e Nyam!» ²⁹ Jesu dad'r nine: «Eke ekn'm a anake ub nawre ab ee? Ehe b'ow el agj a eke k'ow eknm im ke b'ow ub'm nawre a eci!»

Lel a e liy a

³⁰ Jesu kok meny ewr nono jam esel a ec'any af eke wel dadm ow ec'odad lel na em. ³¹ Gbeko yec'a eke anj lel na em a, wel non yec'etj ke ùbr nawre † eke Jesu el Mesi, Nyam ec'Iy. Etj eke b'onyn onm in em a, b'ow enjan sel in em.

21

Jesu okm sos okm yegm in e jam esel

¹ Eke segn beb ec a, emeny Jesu okm sos okm yegm in e jam esel a, Tiberiad eci mij lekpl a † e nanu a. Kin lele eke Jesu okm sos okm a: ² Simo Pier, Toma (eke wel ign nin af Oli a), Natanael (Kana banj Galile wus af ec'a), Sebede ec'ey a, lele Jesu eci jam esel ejeci yony ab anake anj usu nyam a. ³ Simo Pier dad el nine: «M'aam mij af.» -Li dad ow nine: «Ey yeji s'am ow η ab.» -N'im -l'ok mijetj ab em etj -n'im mij af. Gbeko ncok a gbe, -n'onym onn kaka.

⁴ Eke legj am eny ow a, Jesu inym es nanu yogj, ko jam esel a uwm any eke ow el in. ⁵ Etj Jesu dad el nine: «Em jimel, ko onyn onn tel ee?» -Li dad ow nine: «Njan o.» ⁶ Li dad wel nine: «Òkr muw a mijetj a eci lidr ogog a, b'ow onyn onn.» -L'ok muw a, etj -l'otumn -n'onymn -l'elum onm mij ab em anke onn nono iy em. ⁷ Jam es a eke Jesu b'erur a dad Pier nine: «Ègn a Es Kotoko!» Eke Simo Pier iri eke egn a Es Kotoko a, l'us in e mob sus em a eke n'onj l'oc es a, etj l'ey mij ab em. ⁸ Jam esel likpr a am odu muw a eke onn iy em a, etj -n'am owr nanu eci mijetj ab em. -L'ibnm nanu ab; ow otu eke k'ij abu ekj yen.

⁹ Eke -li b'us es wus a, yogj -l'ekn malel eke wel ok onn lele futufutu ab es af. ¹⁰ Jesu dad el nine: «Òtr onn a eke caca onyn a eci beb owr.» ¹¹ Simo Pier ewl ey mijetj ab em, etj usm muw a eke onn egbel nono anj em ab es. Onn a ij ekj lonj lele lew lele nyahan ab. Onn a ek'iy em a bobo yeji, oom muw a gbagbram es. ¹² Jesu dad el nine: «Òwr ijr ob.» Jam esel ab em ec'egn kaka ocm any tuotuo em dadm esme: «Kò η, bwo el'η ee?» Tasi em a, -l'uw any senyn senyn eke Es Kotoko ana. ¹³ Jesu kpukj im enj el, oc futufutu a etj cec el; n'onj wel onn a yeji. ¹⁴ Luw em a eke Jesu igb a etj a, sakp nyahan em eke n'am yegm in e jam esel a sos ana.

Jesu ewl oj Pier abusu Nyam e juma kok eci

¹⁵ Eke -l'ijr ob ow uwr a, Jesu ibrm Simo Pier nine: «Jan jim Simo, ko em eci erur a eke ony a agb akm agj amua ec'a ee?» Li dad nine: «Èe, Es Kotoko, mi b'erur'η, uw any.» Jesu dad'r nine: «Òsu em e mecèb ey

† 20:31 yec'etj ke ùbr nawre: Jan eci silel esig oglog em ec'a, yec'etj ke abu anj ony em am ubr nawre. † 21:1 Galile eci mij lekpl a eci nin ejeci nyam el Tiberiad.

a.» ¹⁶ Έμενυ l'ibrm ow sakp yony em nine: «Jan jim Simo, ko erur'm ee?» Li dad nine: «Έε, Έs Kotoκο, mi b'erur'η, uw any.» Jesu dad'r nine: «Όsu em e meceb a.» ¹⁷ Έμενυ l'ibrm ow sakp nyahan em nine: «Jan jim Simo, ko erur'm ee?» Pier sos ow es eke Jesu k'ibrm'n odad nyam a ce sakp nyahan. Etη li dad ow nine: «Έs Kotoκο, η uw low feη any; uw any eke mi b'erur'η!» Jesu dad'r nine: «Όsu em e meceb a. ¹⁸ Έε, low nawre m'am dad ony: eke anη ηgbafre a, η obi bi sus η e mob, † etη b'im yogη eke b'erur a; gbeko susu b'ow'η sos a b'ow gegηm sabu es,† egη ejeci b'ow sus'η mob etη b'ow oc im η yogη eke k'ow erurm eke k'im a.» ¹⁹ Sodad amua em, Jesu am yegm Pier ec'elel eke b'ow uwr ke ow em n'owη Nyam anygbel a. Sica Jesu dad'r nine: «Όs'm jam!»

Jesu e jam es a eke b'erur a e low

²⁰ Pier b'edη sos meny a, l'ekn jam es a eke Jesu b'erur a ek'anη el jam. (Ke egη a eke ub nuη ew Jesu af, ob ij lofu lis a eke -n'anηη, ke am ibrm'n egη a eke b'ow ol'ij'r a e low a, in ana.) ²¹ Pier ekn'n etη dad Jesu nine: «Έs Kotoκο, etη ko in, bla lowi b'ow eηn'n ee?» ²² Jesu dad'r nine: «Etη eke m'erur eke li k'anη owr toη ke m'ewl m'ow, ke η e low ee? N ec'a, us'm jam ce!» ²³ Amani a eb es agη lisijimel ab em eke jam es na in k'ow in uwm ij. Ke tasi em a, Jesu dadm Pier eke ow'n k'ow in uwm, ko li dad: etη eke in erur eke ow'n k'anη owr toη ke in ewl in ow, ke ow e low ee? ²⁴ Jam es nyam na ce anake am ij ow amua e danķu ke non yej'a, etη s'uw any eke in e danķu ij a el nawre.

Es abal el em ec'odad

²⁵ Έμενυ Jesu kok ow ejeci nono. Bled wel am non ow amua nyam nyam, ke em e tutr em a, bled yec'a eke wel non a iy wus na nimum wal es.

† 21:18 η obi bi sus η e mob:Grek em odad a ec'iri tasi a el η obi b'egη η e meb er em a. † 21:18 Gegηm sabu es:nyandre em odad mum eke am yegm olikη af ew owi.

Ɛrm esel ec'ob kok e lel Ów ek'it eke wel k'uw any

Ob Kok e lel na el Luk eci lel yony em eke non on in iwl Teofil. Luk in obi a sekp kok es, gbeko li b'im Pól ab -l'ob Amani Mamn e kokoba. Jesu Krist ec'Amani Mamn a eke Luk non ab em a, l'otar "fej eke Jesu kok, ke yegm nun ob em etj tonj ignj legj a eke Nyam oc im'n afr a" e low akr (Ob Kok 1.1-2). Ob Kok e lel ab em, Luk am dad jam esel a eci juma eke kok lele elele eke -l'ocr Amani Mamn -n'imn -l'okr wus na e nunj a ec'odad ab (Ob Kok 1.8). Wel b'ekn Jesu eci juma kok a Luk ec'Amani Mamn a eke non ab em, etj wel b'ekn Abj Lala eci juma kok a Ob Kok e lel ab em.

Ob Kok e lel ab em, Amani Owr a fafj ereb fej es. Erm esel a ob in ec'amani Jwifel a ec'aranj, eb egbel em a eke wel b'ignj sekp nunj ab em, Grekel e nunj em ony esel a ec'aranj, -l'ob -l'ok Etiopi iy a, tonj -l'ok Rom bobo yeji ek'el eb gbel ek'ew wus na nimum es ab em. Wel ob Amani Mamn a e kokoba ok egj lele oyow ab, wel ob sob el em, jej ok usu, an ol usu, eb em ec'ow bebm usu. Usu a fej eke Amani Mamn a ec a, agj beb egj ow e low eb, ko likpr egjm ebm; sakp nono agj a eke egjm ebm a b'ijr erm esel a gbre.

Ob Kok e lel ab em, agj nono ob erm esel a low, etj erm esel a dad el ow nono el eci onn a e dogjn eci. Eke -li bi dad Jwifel odad a, -li b'elu okm -li yegm eke Jesu el ol a lele kokoba ob owi ab ab eci neny eke iy, etj l'el Mesi a. Agj a eke am ignj sekp nunj a, -li bi dad wel eke Nyam el egj a eke -n'am ol es segj a fej ke -li k'ejnm a. -N'am dad ólu a eke Nyam ony abusu eke k'ewlm ke ony egj oc es agn ec'abu em.

Kin low ligbel a eke wel ayal ow e low Ob Kok e lel em a: ke el kretien a, ow it ke elum Jwifel ec'ol ab ee? Nunj ob em a, erm esel a ony tutr na, ko Abj Lala ayal onj el eke Amani Mamn a agj a fej eci, eb ir erj erj a fej eci. Eke -n'onyn ow a -l'ekan a, erm esel a egj eb eke agj a ek'elm Jwifel ke ub Jesu nawre a eci likr es ubr a elm lec em, ow itm eke -li k'elum Jwifel eci sol a fej.

Erm es Pól ec'erm a e liy a tasi el: ke l'ób Amani Mamn e kokoba l'ok agj ek'elm Jwifel a. Lel na am dad in eci sakp nyahan a ec'usu im owi a ek'ow em li sigm Nyamel es Azi wus af lele Gres wus af ab a e low.

Erm esel ec'Abj Lala e wel ewar

¹ Egj gbel Teofil, em eci lel krekre ab em, † mi dad ow a fej eke Jesu kok, ke yegm nunj ob em etj ² tonj ignj legj a eke Nyam oc im'n afr a. Gbuj ke l'úyu afr a, agj a eke li sosum l'ot ese erm esel af a, n'onj wel sol Abj Lala ec'abusu em. ³ Tasi em a, in e luw a e jam a, l'elu sos okm li yegm in ec'erm esel a sakp erj erj em eke n'anj owr. Segj ekj yony etj eke l'elu sos okm li yegm wel, ke li dad wel Nyam e gbrenjbi usu a ec'odad. ⁴ Legj nyam, eke n'am ij ob wel ab a, l'ijl wel neny nine: «Ki kpabr es Jerusalem e lis, ko anjn low a ek'em Es ewar ony a, ob ap a eke mi dad ony ow e low a ec'eku em: † ⁵ Jan ok agj mij nunj mij em, ko ony, legj tel em, wel b'ow ok ony mij nunj Abj Lala em.» †

† **1:1** *lel krekre ab em:*Luk eci lel krekre eke non a el Luk ec'Amani Mamn a. (Ekn Luk 1.1-4). Ob Kok esel e lel na anake el Luk eci lel yony em eke non na. † **1:4** Ekn Luk 24.49. † **1:5** Ekn Matie 3.11; Mark 1.8; Luk 3.16; Jan 1.33.

Jesu am uyu afr

⁶ Erm esel a ek'elul Jesu em a ibrm'n nine: «Es Kotoko, ko legɲ na em anake b'ow ewl sigm Israel ec'es ew ab es ab ee?» † ⁷ Jesu dad el nine: «Ow elm ony itmn eke k'uwr seɲɲ a lele wanci ab ab e low any, ko em Es bebɲ ew es in obi ec'abusu em. ⁸ Gbɛko ony b'ow eɲan lɛc nyam legɲ a ek'Abɲ Lala b'ow us ony es nuɲ af a. Eɲɲ ony b'ow eel em ec'adanɲu, dadr em ec'odad Jerusalem, Jude e wus a nimum af lele Samari ab, toɲ okr wus e nuɲ.» †

⁹ Eke li dad ow amua uwr ke -n'am lɛr ow a, Jesu am uyu afr, eɲɲ jru ow eɲɲ el any. ¹⁰ Eke erm esel a ec'any a kɔkɲ afr cɛ ke -n'am lɛr yogɲ a eke Jesu am uyu im a, kpɛkɲ agɲ yony eke sus mob efu anɲ el any af ¹¹ eɲɲ dad el nine: «Galile ec'agɲ, bla sɔsiɛm eɲɲ iymn es aɲa am lɛɛr afr ee? Jesu na eke ngbɔɲ ony ec'aranɲ aam afr a, b'ow ewl mɛny ow eɲɲ a cɛ eke ekan in n'am a.»

Matias usr Judas usu

¹² Sica erm esel a anɲ lafeny eke wɛl b'ɛsɲ Olivie lafeny a ogɲ, eɲɲ ewl mɛny ow Jerusalem. Lafeny a, baɲɲ a e saw cɛ ow anɲ: yogɲ lele baɲɲ ab ab kilo nyam cɛ. † ¹³ Eke -l'owr -l'okr Jerusalem a, -l'uyu -n'im el afr a eke -li b'anɲ seɲɲ feɲ a. Kin erm esel a ek'anɲ yogɲ a ec'en: Pier, Jan, Jak lele Andre ab, Filip lele Toma ab, Bartelemi lele Matie ab, Jak ek'el Alfe jim, Simo eb dogɲɲ es lele Jud ek'el Jak jim ab. ¹⁴ El lele ɔɔw a lele Jesu lis Mari lele Jesu lisijimɛl ab ab seɲɲ feɲ -li b'as luku usu nyam -ni ɲɔɲɲ Nyam.

¹⁵ Seɲɲ ab em e nyam em, ɔmn esel ek'otu eke k'ij agɲ ekɲ nɔhɔn as luku. Pier igb el ec'aranɲ eɲɲ dad el nine: ¹⁶ «Agɲ lisijimɛl, ow it eke yec'a ek'Abɲ Lala dad Nyam e Lɛl em a k'iy nɛny. L'ikɲ anym l'ɛc David em, l'ɛwar Judas eke nyimn agɲ a ek'ɛɲɲ Jesu a e lis e low. ¹⁷ Ke Judas yeɲi, ey erm esel ab em e nyam ek'in yeɲi ony in eci juma. ¹⁸ Eɲɲ in eci low ɲɲ e li kok a eci labm eke wɛl sɔg'r ab em, l'ɔl ɔgm nyam, eɲɲ yogɲ n'anɲ afr l'ɛy wus nuɲ nuɲ l'ɔb lok es eɲɲ in e sugɲ a feɲ ok ɔkm. ¹⁹ Jerusalem ec'agɲ a feɲ iri low na, ow sɔsiɛm el ec'ɛbr ab em -l'ɛsɲ ɔgm a "Akeldama", ek'el nyandɛ em "Mɛbl ec'ɔgm". ²⁰ Eɲɲ Selu e lɛl ab em kin yec'eke wɛl nɔn: *Ke in ec'el a ɛru es ɔfi; ke eɲɲ kaka k'irm em.* Eɲɲ emɛny wɛl nɔn: *Ke eɲɲ ejeci usr'r usu in eci juma ab em.* † ²¹⁻²² Ow sɔsiɛm, ow akpl ek'ɛɲɲ nyam k'ow akr ey af ij Es Kotoko Jesu e luw em anɲ igb a e danɲu. Ke eɲɲ a el agɲ a eke b'anɲ ey ab seɲɲ feɲ, usu a feɲ eke s'ɛc Es Kotoko Jesu ab a ec'ɛɲɲ nyam, legɲ a eɲɲ eke Jan ok'r mij nuɲ a toɲ ke igɲ legɲ a eke n'ɲgbɔɲ ey ec'aranɲ n'im afr a.»

²³ Wɛl ok agɲ yony ɔkm el ec'aranɲ: Josef eke wɛl b'ɛsɲ Barsabas ke wɛl b'ok en es Justus, lele Matias ab. ²⁴ Eɲɲ dedeku a nimum ɲɔɲɲ Nyam dad nine: «Es Kotoko, ɲ eke uw agɲ feɲ ec'erm ab any a, yɛgm ey el yony na em ec'ɛɲɲ eke sɔsum oc ²⁵ eke k'el erm es, ke idr juma a eke Judas igɲ elu es im usu a ek'el in ec'a.» ²⁶ -Li kok sɔsum oc eɲɲ ow ey Matias af; eɲɲ l'ɛy erm esel lew nyam a ec'eb ab em.

† **1:6** Eɛe Jwifel feɲ af, erm esel a am eku eke Mesi a ki sɔg el Rom eci gbɛɛ jɲr ab em, ke l'ɛwl li sigm Israel ec'es ew ab es eɛe David lele Salomo ab e legɲ em ec'ab af. † **1:8** Ekn Matie 28.19; Mark 16.15; Luk 24.47-48. † **1:12** *Kilo nyam cɛ:usu* im eci sofu eke Jwifel ec'ol a eɲɲ ɔɲ agɲ nenɛɲɲ eci. † **1:20** Selu 69.25; 109.8.

2

Om̄n esel a eḡn Abḡ Lala

¹ Eke Pantekot ec'es gbeḡbl e læḡn ow a, om̄n esel a feḡn as luku usu nyam.
² Kpru em, likekr ligbel nyam anḡ afr ow. Likekr a anḡ ese læf ligbel eke b'elu ab af, etḡ ow eb akḡ a nimum eke -n'anḡ a. ³ Kpækḡ -l'ekn mob ek'anḡ ese sanm al af eke ok okm; -li kpakpab es etḡ -n'im -li sisig es eḡn nyam nyam e nuḡ af. ⁴ Kpækḡ Abḡ Lala iy el feḡn em, etḡ -n'am dad odad sebr ejec'em ese elel eke Abḡ Lala am oḡ el eke -li ki dad ab af.

⁵ Ke Jwifel ek'anḡ susu susu a ow ir Jerusalem; -l'el Nyam nuḡ iḡn esel tasi. ⁶ Eke likekr a ikḡ wel iri a, -l'uru es -l'ow -l'as luku. El feḡn low am at el sel afḡn es, anḡe el em ec'eḡn feḡn am iri om̄n esel a dad odad in ec'ebr ab em. ⁷ El feḡn low am iti el any etḡ am iḡn el sos em. -N'am dad -l'ese: «Aḡn amua feḡn ek'am dad sodad a, ko -l'elm Galile ec'aḡn ee?» ⁸ Etḡ sica ayaf etḡ ey em ec'eḡn feḡn am iri -li dad odad in ec'ebr eke wel ew'r ow em ab ee? † ⁹ Ey ec'araḡn a, aḡn anḡ Part, Medi lele Elam wus af ab ow; beb anḡ Mesopotami, Jude, Kapados, Pōḡ lele Azi wus af ab ow; ¹⁰ beb yeḡi anḡ Friji, Panfili, Ejipt lele Siren e wus ikpr ek'anḡ Libi ab ab ow. Etḡ aḡn anḡ Rom yeḡi ow, ¹¹ (Rom ec'aḡn eke mew em etḡ el Jwif, lele aḡn ek'eḡn el eci Nyam nuḡ iḡn a e low eb ab ab), Kret ec'aḡn lele Arabi eyḡ ab. Etḡ kin eke s'am iri -n'am dad Nyam ec'ow eḡbel eke kok a ey e sebr ab em!» ¹² El feḡn -n'anḡ low any iti ligbel em, etḡ -l'uwmn low eke -li ki tutr any. -N'am dadarir el ofr em -l'ese: «Ke na, ow e nyandre el bogḡ ec'ee?» ¹³ Gbeko aḡn beb am kokr om̄n esel a miyer dad ese: «-L'eḡn mar am oḡy el!»

Pier ec'odad eke dad dedeku a

¹⁴ Sica Pier ek'anḡ erm esel læw nyam ab ab a, igb inym es etḡ lebl tuotuo em am dad dedeku a ese: «Ony Jwifel lele aḡn a feḡn ek'ir Jerusalem ab ab, ow it eke k'uw'r low ek'am ey ab any, ke iḡn lōru es irir yec'a eke m'ow mi dad a. ¹⁵ Aḡn amua ow elm mar om̄m el ese elel ek'am tutar ab af, anḡe s'anḡ ibribr e wanci libarm em. ¹⁶ Gbeko sica low a eke kokoba oḡ es Joel dad a ey tasi ḡ. ¹⁷ Kin low eke Nyam dad eke b'ow ey seḡn es abal el em a:

Mi b'ow m'omun em ec'Abḡ ab es aḡn a feḡn af;
 oḡy ec'ey eḡn a lel ey oḡow ab ab b'ow oḡ em e kokoba,
 oḡy eci ḡgbafre a b'ow ekan nuḡ em,
 etḡ oḡy ec'aḡn esu a b'ow ekn ow mēm̄n erur em.

¹⁸ Ee, seḡn amua em, mi b'ow m'omun em ec'Abḡ ab es
 em eci juma kok esel a lele juma kok lisel ab ab af,
 etḡ -li b'ow -l'oḡ em e kokoba.

¹⁹ Mi b'ow mi kok ow eḡbel nono afr;
 etḡ mi b'ow mi kok meny ewr owi nono wus aḡa.
 Mebl, al, lele mregbn eke anḡ ese jru af b'ow anḡ em,

²⁰ ligbn b'ow irmn in ec'afḡ a,
 etḡ awl b'ow ebl es kondonḡ ese mebl af,
 gbunḡ ke Es Kōtoko e læḡn a ow, anyḡbel e læḡn ligbel a.

²¹ Etḡ eḡn kaka feḡn eke b'ow esḡ Es Kōtoko e nin a, b'ow eḡn sel. †

† 2:8 Israel ec'eb a ey wus ar em ow afḡ akpo ekḡ yen yen sakp yen es. Aḡn a ek'ey lec a oḡy Jwifel a lec em im ir lutu eb. Yōḡn, el ec'ey lele el lael ab wewr eb ejec'a eci sebr a ese el ec'ebr eke wel ew el ow em af. Na sosiem anake Jwifel b'ebr sebr erḡ erḡ amua feḡn a. † 2:21 Joel 3.1-5, Septant em ec'odad eke wel oc.

²² Israel ec'agn, igññ loru es irir low a eke m'am m'ow mi dad a: Nyam yegm ony eke n'onj Nasaret e Jesu in eci abusu a. Nawre em a, Nyam ecr in em kok sakrowa nono ony ec'aranj, li kok ow egbel nono eke b'iti any, lele meny ewr owi ab; ony uwr any yeji. ²³ Egn ikñ na, wel elu'l es onj ony ese elele eke Nyam tutr ke ikñ anym bebñ ow e low ew es ab af. Etn ony, ibir ir olikn af eke onj agñ ek'uwm Nyam any a ew'r ab em. † ²⁴ Gbeko Nyam igbm'n luw em, n'onj l'oc ow es luw e gbre ijr ab em, anke ow itm eke luw ec'abusu a k'ucu ony'n es. † ²⁵ Tasi em a, kin yec'eke David dad in e lis:

Segñ feñ m'am ekn Es Kotoko em ec'any af,
n'ann'm saw yec'etj ke mi ki mumum.

²⁶ Na sosiem, em ec'erm sos em am inñ,
etj em e neny am egn ehe ec'ej.

Etj uwomu em yeji,
em e sos megl a b'ow eru es am onn low.

²⁷ Nawre tasi, k'ow igññ elum im es onnes banñ,
k'ow yebm ñ e libowi mamn e sos
megl a ugnm es uwomu em.

²⁸ Ñ, yegm'm sebr a eke bi nyimn egn sel etñ em a,

etj ñ e sos eke b'ow elu okm em ec'any af a, b'ow onj'm sos em inñ. †

²⁹ Agñ lisijimel, abusu eru'm es eke mi ki dad ony lala em ey lagñ David e lis e low. L'uw, wel oc'r es etj in ec'uwomu a yefenyña yeji anj ey ogñ anj. ³⁰ Gbeko l'el kokoba ob es etj l'uw any eke Nyam *ij neny ewar ir ek'in ec'alaw ab em egn nyam b'ow usr'r usu el eb ebu.* † ³¹ David ikñ anym ekn low a eke b'ow ey a, etj ow sosiem li dad Mesi ec'uwomu em anj igb a e low nine: *Wel igññ elum'n es onnes banñ, etj in e sos megl a ugnm es uwomu em.* † ³² Jesu na eke m'am dad in e low a, Nyam igbm'n agñ ek'uw ab em, etj ey feñ s'ij ow e danku. ³³ Sica, wel igbl'l ogñ Nyam e lidr abu af, † etj Es em n'etñ Abñ Lala a eke wel ewar ow e low a, etj n'omun es ey af. Ow e low anake am ekan, ke am irir a. ³⁴ Tasi em a, David in obi l'uyum afr; gbeko li dad nine:

Es Kotoko Nyam dad em Es Kotoko nine:

"Ow sig es em e lidr abu af,

³⁵ tonj bake m'ot ñ ec'efnu m'ok ñ ec'akr ew a." †

³⁶ Sica ow it eke Israel ec'agn feñ k'uw any tasi eke Jesu a ek'ewr olikn af a ce anake Nyam oc ew Kotoko lele Mesi ab a.»

Agñ fandi nyahan obñ onn esel a

³⁷ Eke agñ a iri sodad amua a, ow ey el sos em nono. -L'ibrm Pier lele erm esel likpr ab ab nine: «Agñ lisijimel, ayaf si ki kokr ab ee?» ³⁸ Pier odu eb nine: «Itñnin erm em, ke ony em ec'egñ feñ égn eb wel ok'r mij nun Jesu Krist e nin em, yec'etj ke Nyam oc ony e sikpl a ap ony, ke éñan Nyam ec'ob ap a ek'el Abñ Lala a, ³⁹ anke Nyam ec'ob ek'ewar a, ony lele ony eyñel ab eci, etj ow el agñ a ek'elm Jwifel a yeji eci, agñ a feñ eke Es Kotoko Nyam b'ow esñ a.» ⁴⁰ Emeny Pier dad el sodad nono, om el ow, atr

† **2:23** Ekn Matie 27.35; Mark 15.24; Luk 23.33; Jan 19.18. † **2:24** Ekn Matie 28.5; Mark 16.6; Luk 24.5. † **2:28** Selu 16.8-11, Septant em ec'odad eke wel oc. † **2:30** Selu 132.11; bebñm 2 Samiel 7.12-13. † **2:31** Selu 16.10. † **2:33** *wel igbl'l ogñ Nyam e lidr abu af*: odad na Grek em a, wel otu ek'itññ ejec'em dad ese *Nyam e lidr abu a ony igbl'l ogñ.* † **2:35** Selu 110.1.

el sos es nine: «Ēgɣn sel eɣn a e low ebr, yec'etɣ ke k'onymn abu eyr ese agɣ a ek'irm ab af.» ⁴¹ El em ec'agɣ nɔnɔ eɣɣ Pier e sodad a eb, etɣ wel ok el mij nunɣ. Lɛɣɣ a, agɣ ek'otu eke k'ij agɣ fandi nyahan ow obn el a ek'ony omn a.

Agɣ a ek'ony omn a ec'eb ir

⁴² Sɛɣɣ fɛɣ ari at em, -li b'as luku -n'am iri erm esel a e low yegm a, -l'ir eb ese agɣ lisijimel af, -l'ij ob lofu nyam em, -ni nɔɣɣ Nyam usu nyam. ⁴³ Agɣ a fɛɣ am ony Nyam ec'elum, anke Nyam am ecr erm esel ab em kok meny ewr nɔnɔ lele sakrowa ab. ⁴⁴ Agɣ a fɛɣ ek'ony omn a b'okr af etɣ el ɔfr -li bi cɛc ob eke -n'onyn a. ⁴⁵ -Li b'ol el ec'ob eke -n'onyn a -l'ij etɣ ow em ec'os eke -li b'eɣn a, -li bi cɛc el fɛɣ, eɣɣ eɣɣ ec'es abur ek'ony a e kokr eci. ⁴⁶ Lɛɣɣ nyam nyam fɛɣ, ow ɔpim, -li b'as luku Nyamel gbɛl ab em, el ec'akɣ akɣ a -li b'ij ob usu nyam etɣ ob ij a b'el sos em iɣn em lel erm frɔɔ em ab. ⁴⁷ -N'am kokɣm Nyam etɣ agɣ a fɛɣ am ony el ec'erur. Etɣ lɛɣɣ nyam nyam fɛɣ Es Kɔtɔkɔ b'ot agɣ eke n'am eb l'elu es a, l'ok wel em.

3

Pier lele Jan ab ewlm eɣɣ nyam e bubm es

¹ Lɛɣɣ nyam, Pier lele Jan ab aam Nyamel gbɛl ab em ncebles e wanci nyahan e Nyam nɔɣɣ em. ² Nyamel gbɛl a e gbugɣ e lisany nyam eke wel b'ɛɣɣ "Lisany Sɔbɔ" a e saw, eɣɣ nyam anɣ eke in e mew em etɣ bubm es. Lɛɣɣ nyam nyam fɛɣ, wel b'oc ow'r sigm'n es yogɣ, yec'etɣ ke l'otu li sism agɣ a eke b'ok Nyamel gbɛl a e gbugɣ a os. ³ Eke ɔlu a b'ekn Pier lele Jan ab ek'am ow ok akɣ a, n'am sism wel ob. ⁴ Pier lele Jan ab ok'r anyamn af, etɣ Pier dad'r nine: «Lɛr ey!» ⁵ Eɣɣ a am lɛr el gbiy, anke n'am tutr eke wel b'ow ɔɣ'n ob. ⁶ Kɔ Pier dad'r nine: «M'onym jɛtɛ, m'onym sika, kɔ m'am ɔɣɣ yec'a e m'ony a: Nasarɛt e Jesu e nin em, igb ke an es.» ⁷ Etɣ Pier ucu lidr abu ony'n, elum'n abu l'igb. Kpɛkɣ ɔlu a ec'akr a lel akr emn em ab ab ok em fɛɣ; ⁸ l'igb l'us es, n'inym es cɛɣ etɣ n'am an es. L'igɣ Pier lele Jan ab l'ey Nyamel gbɛl a e gbugɣ a, n'am an es, n'am igb li sus es etɣ n'am kokɣm Nyam. † ⁹ Agɣ a fɛɣ ek'n eke n'am an es, ke n'am kokɣm Nyam. ¹⁰ Sica eke -l'uwr any eke ow el ɔlu a eke bi sig es Lisany Sɔbɔ a saw sism ob a, el fɛɣ ow ew el erɣn etɣ ow am iti el any yeji, low a ek'eɣn ow a sosisem.

Pier ec'odad eke dad Nyamel gbɛl a e gbugɣ a

¹¹ Sica ek'eɣɣ a elum Pier lele Jan ab es a, agɣ a fɛɣ anɣ low any iti em, etɣ -l'uru es -l'ow -n'eɣn wel Nyamel gbɛl a eci lef eb usu a ek'ij Salomɔ e nin a. ¹² Eke Pier b'ekn eben a, li dad agɣ a nine: «Israel eyɣ, bla sosisem eɣɣ na ec'ewlm a e low am iti ony any ee? Ki lɛr ey eben! Eɣɣ na, ow elm ey obi ec'abusu em, oglog ey e Nyam nunɣ igɣ sɛɣɣ em n'anm es, ¹³ kɔ Nyam a ek'el Abraham, Isak lele Jakɔb ab e Nyam, ke el ey lagɣel e Nyam a, elu in e libɔwi Jesu any ɔkm. Ony obi a ɔɔl ijr ir es ew esel ec'abu em, etɣ igɣn elul il es Pilat ec'any af, ke l'erur eke li k'elu ow es cɛ. ¹⁴ Ony igɣn Eɣɣ Lala a, Nɛnyembri Nyam Es a elul es etɣ ibrmn eke Pilat k'elu eɣɣ ibiu ab es ɔɣ ony. ¹⁵ Etɣ ibir Sel Eɣɣ ec'Idr Es a. Gbɛkɔ Nyam igbm'n luw

† **3:8** Lɛɣɣ krekre eke eɣɣ na k'ey Nyamel gbɛl a e gbugɣ ana, anke Jwifɛl ec'ol a eɣɣ eke sos eyru k'ey Nyamel gbɛl a e gbugɣ a. Ekn Matie 21.15 lele akr otar ab ab.

em etj s'el ow ec'adan̄ku. ¹⁶ Eḡḡ na ek'am ekan a, uwr ir any. Jesu e nin a ec'abusu a eke ow em s'ony om̄n a anake ewlm̄n a. Jesu em ec'om̄n a eke s'ony a anake oḡ eḡḡ na ewl nimum ony feḡ ec'any af a.

¹⁷ Gbeko agḡ lisijimel, m'uw any eke ony lele ony ec'es ew esel ab ab, ow el low any uwm em e low eke kokr Jesu e lis. ¹⁸ Gbeko Nyam kok yec'a eke likḡ anym l'ewar leḡḡ ek'ec ab em kokoba ob esel feḡ e neny em a. Li dad eke Mesi a k'ij gbre. ¹⁹ Itḡḡnin erm em goḡ, ke éwal -leer Nyam, yec'etḡ ke li tétḡ ony e sikpl ab es, ²⁰ etḡ Nyam b'ow oḡ ony sel eb mamn e seḡḡ, etḡ li b'ow l'is ony Mesi a eke l'ikḡ anym li sosum l'oc ony ec'a: ke Jesu ana. ²¹ Gbeko sicaca em a, ow it eke Jesu Krist k'anḡ afr, toḡ ow ok leḡḡ ek'ow a feḡ b'ow ewl el owr a. God'etḡ Nyam ewar low na in e kokoba ob esel lala a e neny em. ²² Tasi em a, Moïs dad nine: *Es Kotōko ony e Nyam b'ow oḡ ony kokoba ob es nyam ese em af, eke b'ow el ony em ec'egḡ nyam. B'ow irir ow a feḡ eke li b'ow li dad ony a.* ²³ Etḡ eḡḡ kaka feḡ eke k'ow irim kokoba ob es na e low a, wel b'ow ogḡn Nyam ec'agḡ a ec'araḡḡ ke wel ibi'r.† ²⁴ Etḡ kokoba ob esel a feḡ eke Samiel e leḡḡ em etḡ dad ow toḡ ke igḡ yefenyina a, eḡḡ eḡḡ dad ow amua eke am ey seḡḡ amua em a e low. ²⁵ Low a eke Nyam ecr kokoba ob esel em ewar a el ony eci, etḡ ony yeji anḡḡ sinm a eke Nyam kok ony lagḡel ab a em, leḡḡ a eke li dad Abraham nine: *Ŋ ec'alaw em m'ow m'ecr m'edḡ eb eb a feḡ ek'anḡ wus na a owro.†* ²⁶ Etḡ ony sosiem Nyam sosum in e libow̄i oc, etḡ l'ikḡ anym l'oc n'onḡ ony. L'erm ow ow ow eke ow k'edḡ ony owro, etḡ li b'ow n'onḡ ony em ec'egḡ nyam nyam igḡ in ec'ow eḡḡ kok a elu es.»

4

Wel ot Pier lele Jan ab im Sanedren ec'any af

¹ Eke Pier lele Jan ab odad anḡ nenyam am dad agḡ a, egb waw esel, Nyamel gb̄el a ec'osu esel ec'egḡ ligbel a, lele Sadusiel ab ow eḡḡ el. ² Erm am ebl el noḡo eke erm esel yony a am yegm agḡ a low, ke am dad el Jesu e luw em ek'igb a e low, ke ow em am ij neny eke agḡ eke in b'uw a yeji in otu eke in k'igb luw em. ³ -N'onḡ Pier lele Jan ab, etḡ -l'ot -n'im -l'ok wel sobel em toḡ leḡḡ eny, anke leḡḡ ler im noḡo. ⁴ Eben yeji, agḡ a ek'iri erm esel a ec'amani a e noḡo gb̄el ub nawre, etḡ ow oḡ om̄n esel a e neny a obn toḡ otu ek'ij agḡ fandi yen.

⁵ Eke leḡḡ eny akr af a, Jwifel ec'es ew esel, agḡ ekpekp lele ol e low yegm esel ab ab as luku Jerusalem. ⁶ Agḡ a ek'anḡ el em a el: egb waw es ligbel An, Kayif, Jan, Alesandr lel egb waw es ligbel a ec'agḡ a feḡ ab. ⁷ -N'onḡ wel ony Pier lele Jan ab ow el ec'any af etḡ -l'ibrm wel nine: «Bwo ec'egḡ ec'abusu em oglog bwo ec'egḡ e nin em ewlm̄n eḡḡ na ee?»

⁸ Etḡ Pier ek'Abḡ Lala iy em a dad el nine: «Eb ec'es ew esel lele agḡ ekpekp ab, ⁹ yefenyina wel am ibrm ey low, low nimamn eke si kok s'onḡ eḡḡ nyam eke bubm es a sosiem, etḡ wel am ibrm ey elel ek'egḡ ikḡ na k'ewl a e low. ¹⁰ Ee, ony feḡ ow it eke k'uw̄r any, ke Israel eyḡ feḡ yeji úw any: ek'egḡ na inym ony es any af sos tuotuo ab, ke Jesu Krist, Nasaret iy a e nin a ec'abusu em. Ewr ir oliḡḡ af ko Nyam igbm̄n agḡ ek'uw ab em. ¹¹ Jesu el eḡḡ a eke Nyam Lel dad in e low nine: *Lebn a eke ony, el us esel, waal elul es a ewl el el loy em e lebn tasi.†* ¹² In em ce anake s'otu eke si

k'eyn sel a, anke wus na nimum af, Nyam ɔɔm agɔ eɔɔ ejeci kaka ek'in em si k'eyn sel.»

¹³ Sanedrɛn ec'agɔ a low am iti any, anke -n'am ekn elel eke Pier lele Jan ab am dad odad erm susu em a, etɔ ow am ok el es sos em eke ow el agɔ nɛnɛ cɛ eke wewrm low yɛj'a. Etɔ -l'uw wɛl any eke wɛl b'annɔ Jesu ab.

¹⁴ Gbɛkɔ, eke -n'am ekn eɔɔ a ek'ewl inɔm el es saw a, Sanedrɛn ec'agɔ a eknm low eke ki dad. ¹⁵ Ow sosiɛm, -n'ɔɔ wɛl ok ɔkm luku as usu a etɔ el ɔfr -n'am bɛbm ɔw. ¹⁶ -N'am dadarir -l'ɛsɛ: «Ke sica bla lowi si ki kok agɔ amua ab ee? Tasi em a, Jerusalem ec'agɔ a fɛɔ uw any tasi ek'ow el el -li kokr akrowa na; si k'ɔtum s'ɛgbɛrm kaka. ¹⁷ Gbɛkɔ, ke low na ec'amani a ki cɛɛrm es dedeku ab em fɛɔ a; s'ok el ɛɔɔn lokm s'ɛɔɔn el yec'ɛɔɔ ke -li ki dadmɛn eɔɔ kaka fɛɔ odad Jesu e nin em.»

¹⁸ Eke -li bɛbmɛn ɔw a uwr a, -l'ɛsɔ Pier lele Jan ab etɔ -l'ijl wɛl nɛny, -l'ɛɔɔn wɛl eke wɛl ki dadmɛn Jesu e nin a ec'odad, yɛgam agɔ Jesu e lis e low kaka fɛɔ. ¹⁹ Gbɛkɔ Pier lele Jan ab dad el ninɛ: «Jɛɔr okɔ ɔny obi em, eke tasi Nyam ec'any af ow el ɔny si k'ɛlum ɔny oglog Nyam si k'ɛlum. ²⁰ Gbɛkɔ ɛy, si k'ɔtum s'ablɛm nɛny low yec'eke s'ɛkn ke s'iri a eci.»

²¹ ɛmɛny Sanedrɛn ec'agɔ a ok el ɛɔɔn lokm etɔ wal ok el es. -L'ɛknm elel eke -li ki kokr wɛl low nɔɔn, anke dedeku a nimum am koklm Nyam low a ek'ɛy a eci. ²² ɛɔɔ a eke in ec'ewlm a e low ɛw any iti a, ij akpo ekɔ yony afɔ es.

ɔmn esɛl a e Nyam nɔɔn

²³ Kɛkɛɔ eke wɛl elu el es a, Pier lele Jan ab im ɛɔɔn el lawlɛl a, etɔ otar ɔw a fɛɔ ek'ɛgb waw esɛl ec'ɛs ɛw esɛl a lele agɔ ekpɛkp ab ab dad a e low akr. ²⁴ Eke -l'irir odad na a, nɛny af okɔ em, ɔmn esɛl a fɛɔ nɔɔn Nyam dad ninɛ: «Es ɛw, η anake kokr afɔ; wus, okij lele ob fɛɔ ek'anɔ el em ab ab a.† ²⁵ N anake ɛcr Abɔ Lala em ɔɔ ɛy lagɔ David ek'el η e juma kok es a am dad ɛsɛ:

Kɔ bla sosiɛm ɛb ɛb ec'agɔ ab em likekr am ɛy ee?

ɛb ɛyɔ a ut em ec'asre kɔ ow el ɔfr ɔfr!

²⁶ Wus ec'ɛb ebu a bɛbm sos ar ogɔ eci

etɔ es ɛw esɛl okɔ af sifn em im Nyam lel

in e Mɛsi ab ab ar. †

²⁷ Nawre tasi, ɛb na em Erɔd Antipas, Pɔns Pilat, etu agɔ lel Israel ec'agɔ ab ab okɔ af ogɔ Jesu ek'el η e libɔwi lala a eke sɔsum oc a ar. † ²⁸ Ow ɔɔ -li kok ɔw a fɛɔ eke η ec'abusu em lele η ec'erur em ab ikɔ anym bɛbm ɛw es a iy nɛny. ²⁹ Sica ɛs Kɔtɔkɔ, ɛkn el e gbɛ e -n'am ɔl eke -li k'ijr ɛy a, ke ɔɔ η ec'ɔbɔwi a dád η ec'odad a lokm susu em tasi. ³⁰ Elu η ec'abusu a ɔkm yec'ɛɔɔn ke wɛl ɛwlm agɔ, kók sakrowa lele mɛny ɛwr ab η e libɔwi lala Jesu e nin em.»

³¹ Eke -ni nɔɔnɔn Nyam uwr a, yogɔ a eke -l'asr luku a umu. El fɛɔ Abɔ Lala iy el em etɔ sica -n'am dad Nyam ec'odad a erm susu em.

ɔmn esɛl a ec'ɛb ir usu nyam

³² ɔmn esɛl a fɛɔ okɔ af tasi, ɛrm em lele ɔw tutr em ab. El em ec'ɛɔɔn kaka ɛsmɛ in ec'ob ek'in ɔny a, in sɔny cɛ eci, kɔ el ɔfr em a, ob fɛɔ eke -n'ɔnyɔn a el dedeku a fɛɔ ec'ob. † ³³ Abusu ligbɛl em, ɛrm esɛl a am ij ɛs

† 4:24 ɔkm Ok 20.11; Selu 146.6. † 4:26 Selu 2.1-2, Septant em ec'odad wɛl oc. † 4:27 ɛkn Luk 23.7-11. † 4:32 Bɛbmɛn Ob Kok 2.44-45.

Kotoko Jesu ec'uwomu em anη igb a e danƙu, etη el feη Nyam am edη el ɔwɔ nɔnɔ. ³⁴⁻³⁵ El em ec'egη kaka ɔnym ob kaka ec'es abur. Tasi em a, agη a feη ek'ony sɔgm oglog mel a b'ol ij, etη b'eb ow ec'os eke b'ann em ey ɔkm a ow ɔη erm esel a, etη wel bi cec os a egη egη ec'es abur ek'ony a eci.

³⁶ Kin low any ɔkηη nyam: igη nyam anη eke wel b'esh Joseph, ke erm esel a igη'n nin af Barnabas. (Ow e nyandre el "egη eke b'atr egη sos es".) L'el Levi ec'eb em ec'egη eke wel ew Sivr. ³⁷ N'ony ɔgm nyam eke l'ol l'ij, etη l'oc ow ec'os a l'is erm esel a.

5

Ananias lele Safira ab

¹ Gbeko igη nyam eke wel b'esh Ananias, lele ey Safira ab, neny af okr em, ol el ec'ɔgm nyam ij. ² -L'iririr ey ab etη ɔgm a eke l'ol l'ij a, l'ubr ow ec'os ab es, etη l'oc likpr a n'im n'ɔη erm esel a. Li dad wel eke os a feη cɛ ana. ³ Kɔ Pier dad'r nine: «Ananias, bla sosome etη Satan ɔtu ey'η erm em, ɔny yadη ɔη Abη Lala etη edηη ɔgm a ek'ol ij a ec'os a e likpr ew es ee? ⁴ Gbuη ke ol ɔgm a ij a, ow el η eci, etη ek'ol ij a yeji ow ec'os a el η eci, kɔ yadη ee? Ayaf etη ɔny tutr kok low akpasu na ee? Ow elm agη ɔnym yadη ɔɔm, kɔ Nyam.» ⁵ Eke Ananias iri sodad amua a, l'ey wus etη l'uw. Agη a feη ek'iri low na a erηη ligbel am ɔny. ⁶ Ngbafrɛ oto ow oc sos megl a wiwrm gbad ab etη im oc es.

⁷ Eke wanci nyahan ec a, Ananias e yɔw a ek'uwu low a ek'ey ab any a ow ey akη. ⁸ Pier ibrm'n nine: «Dad'm ɔ! ɔny ec'ɔgm a ek'ɔol ijr a ec'os a e neny a, ow ow el na cɛ ee?» Etη l'odu l'eb nine: «Eɛ, ow e neny a cɛ ana.» ⁹ Etη Pier dad'r nine: «Ayaf tasi ɔtur okar neny af η lel acη ab ebm Nyam ec'Abη ab ee? Kin, agη a ek'oc acη es a ow igη lisany, etη η yeji -li b'ow -l'oc -n'im'η.» ¹⁰ Wanci ab af cɛ l'ey wus Pier ec'akr esr a etη l'uw. Ngbafrɛ oto a ok akη etη ek'n'e eke l'uw; -l'oc ow -n'im etη -l'oc ow es ec eci saw yogη. ¹¹ Sica Nyamel nimum lel agη a feη ek'iri ɔw amua a erηη ligbel am ɔny.

Erm esel a e meny ewr owi e kok

¹² Erm esel a am kok meny ewr lele low any iti owi nɔnɔ gbɛl ab bieku a ec'aranη. ɔmn esel a feη b'as luku Nyamel gbɛl a e lef eb usu a ek'ij Salomo e nin a. ¹³ Egη ejeci kaka ɛgηm owm eym el em; ke agη a b'aw el nɔnɔ cɛ. ¹⁴ Kɔ agη nɔnɔ gbɛl, egη lel ɔyɔw ab, am ub Es Kotoko nawre etη -n'am eny, ¹⁵ ton wel am ot ɔlu yeji ow eberη em, ɛrum el es faja em oglog sogo af yec'etη ke ba Pier b'ubr ec a, ke in e low a ɛcr el em ec'agη abi ka af. ¹⁶ Agη nɔnɔ am anη Jerusalem eci banη saw saw ab em ow; -li b'ism ɔlu lel agη ek'ony abη enηη ab, etη el feη -li b'ewl.

¹⁷ Ow sosome, egb waw es ligbel a lel agη a feη ek'ann in ab, ke el Sadusiel ec'ogog ec'agη a, erm esel a e low ɔny el nyamn eyr afηη es ton batη -l'egη -l'eb eke -li ki kok ow e low. ¹⁸ -N'ɔη wel ɔny erm esel a ok dedeku feη eci sobel ab em. ¹⁹ Gbeko ncok em, Es Kotoko ec'afɛ erm es nyam ow fifig sobel a e masany a, ɔny erm esel a ok ɔkm etη dad el nine: ²⁰ «Imn Nyamel gbɛl a e gbugη a, ke ɔbr sel eηη owr a e kokoba okr bieku a nimum.» ²¹ Erm esel a elum etη ibribr fafa, igb im Nyamel gbɛl a e gbugη a am yegm agη low.

Eke egb waw es ligbel a lel agɲ a fɛɲ ek'annɲ in ab a ow a, -l'as Sanedren ek'el Jwifel ec'ow bɛbm esel a fɛɲ luku, etɲ -l'erm Nyamel gbel a ec'abu af esel a eke k'im sobel ab em esɲ erm esel a ow. ²² Kɔ eke -n'imn -l'okr sobel ab em a, -n'ɛɲnm erm esel a. -L'ewl mɛny -l'ow -n'ɔɲ Sanedren ec'agɲ a amani; ²³ -li dad nine: «Eke s'im a, s'ɛkn sobel a ek'abl annɲ tɲɲ, ke usu ɔsu esel a inym es lisany, eɲɲ eɲɲ ec'usu a ek'it a. Kɔ eke si fifig masany a, s'ɛɲnm eɲɲ kaka lokm yogɲ.»

²⁴ Eke Nyamel gbel a eci abu af esel a ec'es ew es a lel egb waw esel egbel a ec'es ew esel ab ab iri amani na a, -l'uwm low yec'eke -li ki tutr ab any, etɲ -n'am ibrm low yec'ek'ɛɲɲ erm esel a. ²⁵ Kɔ eɲɲ nyam annɲ ow etɲ dad el nine: «Irir ɔ! Agɲ a ek'ɔnyɲ okr sobel em a annɲ Nyamel gbel a e gbugɲ a, etɲ -n'am yegm bieku a low yogɲ.» ²⁶ Kpɛkɲ abu af esel a ec'es ew es a lele in ec'agɲ ab ab im etɲ ot erm esel a ow. Gbɛkɔ -l'ewm lɛc em, anke -n'am uru eke bieku a ki wɔwl el mebn.

Wel ɔny erm esel a im Sanedren ec'agɲ a ec'any af

²⁷ Sica eke -l'otr wɛl -l'owr a, -l'ot wɛl -n'im Sanedren ec'agɲ a ec'any af, etɲ egb waw es ligbel a am bibrn el ow. ²⁸ Li dad wɛl nine: «Eɲ, s'edɲɲ ɔny kpon kpon kpon eke kɪ yegamn agɲ low eɲɲ na e nin em. Kɔ kin, ɔmunin ɔny e low yegm ab es Jerusalem ec'eb a nimum em etɲ am ocr in e luw a e low ewr ey af.» † ²⁹ Kɔ Pier lel erm esel bɛb ab ab dad nine: «Ow it eke si k'elum Nyam, kɔ ow elm agɲ. ³⁰ ɔny, ewr Jesu oliɲɲ af, ibir ir, kɔ ey lagɲel e Nyam a igbm'n luw em. ³¹ Nyam ɔny igbl'1 ogɲ in e lidr abu af etɲ ew'r Es Ew Es lele Sɔg Es ab, yec'etɲ ke ow ɔɲ Israel eyɲ abusu itɲɲ erm em, ke ɛɲɲ el e sikpl a ec'oc ap. ³² Eɲ, s'ij ow amua e danɲu, ey lel Abɲ Lala a eke Nyam ɔɲ agɲ a eke b'ɔny in ec'elum ab ab.»

³³ Eke Sanedren ec'agɲ a iri sodad amua a, erm ebl el afɲɲ es, etɲ -n'am erur eke -li k'ibi erm esel a. ³⁴ Gbɛkɔ el em a, Farisi nyam annɲ eke wɛl b'ɛsɲ Gamaliel, † ol e low yegm es ligbel eke dedeku a b'elum. L'igb Sanedren ec'agɲ a ec'araɲɲ etɲ l'ibrm eke wɛl k'ɔɲ erm esel a ok ɔkm tel ye; ³⁵ etɲ li dad wɛl nine: «Israel ec'agɲ, low yec'eke b'ow kokr agɲ amua na a, ewr ow e low erm. ³⁶ ɔkan eke ow ibnm yeɲi, etɲ Tedas ey ɔkm am ocr in sosi any es ligbel, etɲ agɲ eke k'ij agɲ duw im eɲɲ'n. Kɔ eke wɛl ibi'r a, agɲ a fɛɲ ek'us'r jam a ɔmu es, etɲ el e low a yeɲi oc es. ³⁷ In e jam a, agɲ awl e lakpo ab af, Judas Galile iy a ey ɔkm, etɲ agɲ nɔɲɔ us'r jam. Kɔ in yeɲi, eke wɛl ibi'r a, agɲ a fɛɲ ek'us'r jam a ɔmu es. ³⁸ Ow sosiem a, m'am dad ɔny, k'usr agɲ amua e low jam ij, kɔ ɛlul el es -n'im. Eke el e low a lel el e juma ab ab el agɲ em eci, ow b'ow oc es. ³⁹ Gbɛkɔ ek'ow el Nyam em eci tasi, k'ɔtumɲ ɔnyɲm nɲɲnm. Ewr erm ke ow k'elm Nyam ogɲɲm ar!»

Sanedren ec'agɲ a eɲɲ Gamaliel ec'odad a eb. ⁴⁰ -L'ewl -l'ɛsɲ erm esel a ow, -n'ɔɲ wɛl ɔr wɛl etɲ -l'ijl wɛl nɛny eke wɛl ki dadm odad Jesu e nin em ij, etɲ -li wal -l'ok wɛl es. ⁴¹ Erm esel a ok ɔkm Sanedren ec'agɲ a ec'araɲɲ sos em inɲ em, anke Nyam ɛkn eke -l'el agɲ ek'it eke wɛl k'ijr gbɛɛ Jesu e nin a sosiem. ⁴² Etɲ seɲɲ fɛɲ, Nyamel gbel a e gbugɲ a lel akɲ akɲ ab, abu annɲ el em -n'am yegm agɲ low etɲ -n'am ɔb Mesi a ek'el Jesu a ec'Amani Mamn a e kokoba.

† 5:28 ɛkn Matie 27.25. † 5:34 Gamaliel el Jwifel ec'ol e low yegm esel ab em ec'egɲ ligbel nyam. L'el Sanedren ec'agɲ ab em e nyam, etɲ in ec'agɲ eke li yegm low ab em e nyam el Pol (Ob Kok 22.3).

6

Wel sɔsum agɲ lɔbɲ ot eke k'elum erm esel a abu

¹ Lɛgɲ ab em eke jam esel a e neny a am bobn a, el em eci Jwifɛl eke b'ɛbr Grek a am ebl erm ok el a eke b'ɛbr Ebre ab af, dad eke wɛ'n ɛwm el ec'ɛɲɲow a e low any eke ow'n bi sig ob cɛc e wanci a. † ² Erm esel lew yony a as jam esel a nimum luku ɛtɲ dad el nine: «Ow ɛbam eke si k'ɛw Nyam ec'odad a e dad es, ke s'am ɛkn ob ij e cɛc owi. ³ Ow sɔsiɛm agɲ lisijimɛl, sɔsumn ɔny ec'araɲn a agɲ amamn lɔbɲ ek'Abɲ Lala lele sɛwr ab iy em gbɔɲ otr; ke s'óc juma ikɲ na e low s'abul el. ⁴ Ow b'ow ɔɲ ey abusu ke s'úcu Nyam ɲɔɲɲ lele Nyam odad dad ab e low s'ɔny es s'am kok.»

⁵ Jam esel a nimum ɛgɲ low a eb, ɛtɲ kin agɲ a eke -li sɔsumn -l'otr a ec'en: Etien ek'ɔmn lel Abɲ Lala ab iy em gbɔɲ, Filip, Prokɔr, Nikanɔr, Timɔ, Parmenas lele Nikola ek'el Antios eb em ec'ɛgɲ, ke lɛgɲ ek'ɛc ab em ɛgɲ Jwifɛl e Nyam nuɲ igɲ a e low eb a. ⁶ Sica -l'ot -li yɛgm wel erm esel a ɛtɲ -l'at wel abu nuɲ -ni ɲɔɲɲ Nyam -n'ɔɲ wel.

⁷ Nyam ec'odad a am eb es, jam esel a am bobn nɔnɔ Jerusalem eb em, ɛtɲ egb waw esel nɔnɔ am ɔny ɔmn Jesu em.

Etien ec'ɔny owi

⁸ Etien eke Nyam ec'owrɔ lele lɛc ab iy em gbɔɲ a, am kok low any iti owi lele mɛny ɛwr egbɛl ab ɛb ɛyɲ a ec'araɲn. ⁹ Nyam nuɲ igɲ usu a eke wel b'ɛsɲ “Madu e wel eb ɛlu es” ec'agɲ nyam nyam am atar ów es Etien ab. -L'el Jwifɛl ek'anɲ Siren eb em, Alesandri eb em, Silisi wus af lele Azi wus af ab ec'agɲ ek'ir Jerusalem. ¹⁰ -L'ɔtumɲ -l'akamn ow es ów es atar ab em, anɲke n'am dad ów Abɲ Lala e sɛwr a ek'am ɔɲ'n ab em. ¹¹ Ow sɔsiɛm, -l'ub agɲ abu es, yec'ɛtɲ ke agɲ a dád ɛsɛ: «S'iri -li dad ów -l'obr Moiss lele Nyam ab any!» † ¹² Nɛnɛ em anake -n'am ok dedeku a, agɲ ekpekp a lele ol e low yɛgm esel ab ab al lokm a. -L'okr Etien es, -n'ɔny ow ɛtɲ -l'oc -n'im ow Sanɛdrɛn ec'agɲ a ec'any af. ¹³ -L'ot agɲ ek'am ij danɲu yadɲ em ok Etien af a yɛji -l'ow, ɛtɲ -n'am dad -l'ɛsɛ: «ɛgɲ na, wanci kpaɲ neny b'anɲ'n em n'am dad ów ɛɲuɲ l'ok ɛy e Nyamel gbɛl lala na lele Moiss ec'ol ab ab af! ¹⁴ S'iri li dad eke Nasarɛt e Jesu in b'ow in bubm ɛy e Nyamel gbɛl na in ok, ke ow'n titɲɲ eb ir a eke Moiss in ɔɲ ɛy a.» ¹⁵ Agɲ a fɛɲ ek'anɲ Sanɛdrɛn e luku as ab em a am ler Etien gbɲy ɛtɲ -l'ɛkn eke ow ec'any a anɲ ɛsɛ afr erm ɛs ec'any ab af.

7

Etien ec'odad e dad

¹ Egb waw ɛs ligbɛl a ibrm Etien nine: «Ów amua eke wel am dad ɲ e lís a, kɔ nawrɛ ee?» ² Etien ɔdu eb dad nine: «Agɲ lisijimɛl lel agɲ esel ab, igɲɲ lɔru es irir: eke ey lagɲ Abraham anɲ Mesopotami wus af a, gbɲɲ eke li k'im l'ir Aran a, anygbɛl e Nyam ɛlu sos ɔkm yɛgm'n. ³ Li dad ow nine: “*ɲgbɔɲ ɲ ec'ɛb na lele ɲ ec'ɛb na em ab, ke ím eb a eke mi b'ow m'ɔkɲɲ*”

† **6:1** Madu ɔkr em yogɲ ɛtɲ, Jwifɛl a cɛc sakp yony: 1) agɲ eke irm Israel wus af ke b'ɛbr Grek ek'el el ec'ɛbr e wel ew el ow em a; 2) agɲ ek'ir Israel wus af ke b'ɛbr Ebre. Agɲ sakp yony mum eci tutr a lele eb ir ab ab ókrm af. Agɲ a eke ir etu eb a el eci susu em b'ɛwl ow ir Israel anɲke Jwifɛl b'erur eke wel k'oc im oc el es Israel wus af. -Li b'uw -l'igɲ el ec'ɔyɔw a -l'ok es. Ow anake Jerusalem, ɛɲɲow nɔnɔ anɲ eke b'ɛbr Grek a. † **6:11** Bèbmɲ Matie 26.59-61; Mark 14.55-58.

abu ab em!"⁴ Ow sosisem Abraham ngbon Kalde eyη ec'eb ab em etη im ir Aran. Sica eke es uw oc es a, Nyam oc ow'r eb na em eke iir legη na em a.⁵ Eb na em, Nyam ɔm Abraham usu kaka, l'ubrm usu logli yeji n'ɔm ow; gbekɔ Nyam ij neny eke b'ow oc wus a nimum ɔη'n, ke in ec'alaw a eke b'ow anη in em ok okm a, el yeji idr wus a. Ke legη ab em a, Abraham ɔnym iy kaka.⁶ † Kin yec'eke Nyam dad'r: "Ny ec'alaw b'ow ir etu eb, etη yogη -li b'ow -l'el madu wel ijr el gbre toη akpo duw.⁷ Gbekɔ eb a eke η ec'alaw a b'ow el madu el ec'abu em a, mi b'ow mi jej el e low m'ok. Ow e jam a, -li b'ow -l'igb yogη ke -l'ow -l'ign'm nunj anj na."⁸ Etη Nyam kok sinn na Abraham ab ek'ow e meny ewr el likr es ubr. Ow em Abraham ubr jim Isak likr es eke l'ew ow ba ow b'ij segη niwn a; eben neny nyam Isak yeji bubr Jakɔb likr es, etη Jakɔb yeji bubr jimel ek'el ey lagηel lew yony a ekr es.[†]

⁹ Sica ey lagηel ɔnyη Josef nyamn eyr, etη -l'ɔl -l'ij ow eke ow k'el adu Ejipt. Gbekɔ Nyam anη in ab;¹⁰ l'eb l'elu ow es gbre feη em. N'ɔη ow nunj em ony etη Faraɔn ek'el Ejipt ec'eb ebu a ec'any af, l'akpal ow. Faraɔn ew Josef Ejipt eb a lel in ec'akη a ec'ob feη ab ec'es ew es.¹¹ Lek lighel ey Ejipt eb em lele Kana eb em ab. Ow ɔη gbre am afiη es, etη ey lagηel ɛηnm ob kaka eke k'ij.¹² Eke Jakɔb iri ek'ob ij anη Ejipt a, l'erm jimel ek'el ey lagηel a im akp nyam.¹³ Sica eke -n'imn sakp yony em a, Josef okm sos ɔkm lisijimel a uw'r any, etη ow ɔη Faraɔn uw Josef ec'agη ab any.¹⁴ Etη Josef ɔη wel im oc es Jakɔb lel in ec'agη a feη ek'ij agη ekη nyahan agη lew yen a ow.¹⁵ Jakɔb ow ir Ejipt toη uw yogη, ey lagηel a yeji.¹⁶ Wel ot el e sos megl a im Sikem, etη uwɔmu a ek'Abraham ɔl os em Amɔr jimel ec'abu em Sikem baηη a wel ot el es.[†]

¹⁷ Sica eke legη ow titm eke Nyam ki kok ɔw a feη eke l'ewar Abraham a, ey ec'agη a am eny hobn Ejipt eb ab em.¹⁸ Etη eb ebu ejeci nyam eke uwm Josef any a, ey ɔkm am nyimn eb a.¹⁹ Eb ebu na eju ey ec'agη a etη ɔnyη ey lagηel milɔlu, ony el lec em -li digη el ec'ey meny nenym -l'ok es eke k'uw.[†] ²⁰ Legη ab em anake wel ew Moïsa a; l'el iy ek'akpl ke Nyam erur. Wel gbagbl'l es ec'akη a toη awl nyahan.²¹ Sica eke wel ign elu'l es a, Faraɔn jɔw a oc'r etη gbagbl'l ese in ec'iy lokm af.[†] ²² Ow ɔη Moïsa uw Ejipt eyη e low feη any, etη l'el egη gbawru odad ebl em lel ɔw kok em ab.

²³ Eke Moïsa ɔny akpo ekη yony a, l'erur eke li k'im l'ekn Israel eyη ek'el in ec'ɛbr ec'agη a.²⁴ L'ekn Ejipt iy nyam ek'am ɔnyη Israel iy nyam milɔlu; l'eb ow ec'usu a eke li ki dogηn ow, etη low a eke li ki kok l'ɔbar any ab em l'ibi Ejipt iy a.²⁵ Li tutr eke lisijimel Israel eyη a b'ow iri eke Nyam am ow ɛcr in em eb elu el es, kɔ -l'irim eben.²⁶ Eke legη eny a, Moïsa uyum Israel eyη yony ek'am ogη mum ab, etη l'erur eke li k'ony l'okr wel em. Li dad wel nine: "Em lawlel, ɔny agη lisijimel ɔfr eel, bla sosisem etη am ɔnyanin milɔlu ee?"²⁷ Kɔ egη nyam a ek'am ɔnyη lawl a milɔlu a itr Moïsa etη dad'r nine: "Kɔ η, bwo ew'η ese ey ec'es ew es af, ese ey e jej ok es af

† 7:3 Ekn Nunj ɔb 12.1. † 7:5 Akr 4: Ekn Nunj ɔb 11.31; 12.4. Akr 5: Ekn Nunj ɔb 17.8. † 7:7 Nunj ɔb 15.13-14; ɔkm Ok 3.12. † 7:8 Ekn Nunj ɔb 17.10-14; 21.4. † 7:16 Akr 9: Ekn Nunj ɔb 37.11,28; 39.2,21. Akr 10: Ekn Nunj ɔb 41.39-41. Akr 11: Ekn Nunj ɔb 41.57; 42.1-2. Akr 13: Ekn Nunj ɔb 45.1,16. Akr 14: Ekn Nunj ɔb 45.9-10, 17-18; agη ekη nyahan agη lew yen: Nunj ɔb 46.27, Septant em ec'odad wel oc. Akr 15: Ekn Nunj ɔb 46.1-7; 49.33. Akr 16: Ekn Nunj ɔb 23.3-16; 33.19; 50.7-13; Joswe 24.32. † 7:19 Akr 17-18: ɔkm Ok 1.7-8; Akr 19: Ekn ɔkm Ok 1.10,11,22. † 7:21 Ekn ɔkm Ok 2.3-10.

ee? ²⁸ Am erur eke k'ibi'm ese elel eke efi ce, ibi Ejipt iy ab af ee?" ²⁹ Eke Mois iri sodad amua a, l'uru es n'im l'ir Madian etj l'ew ey yony yogj. †

³⁰ Eke akpo ekj yony ec'a, loj a e titm Sinayi lafeny ab em, afr erm es nyam yegm Mois sos, duw luku ek'am iri al ab em. ³¹ Eke Mois ekn eben a, ow ew'r any iti. Gbeko eke l'erur e li k'eri n'im li titm ke l'ékn a, l'iri Es Kotok e lebl ek'am dad'r ese: ³² "M'el alaghel e Nyam, Abraham, Isak lele Jakob ab e Nyam." Mois erjn am ony ufj etj otum igblm any ogj. ³³ Etj Es Kotok dad'r nine: "Ony η eci cokrukpo a ot es akr em, anke usu a ek'inym es a, usu lala. ³⁴ M'ekn em ec'agj a e gbre ek'am ij Ejipt a, m'iri el e somu ikj a etj m'us es eke mi ki sog el. Ow, ke sica m'erm'η Ejipt." †

³⁵ Mois nyam a ce eke Israel eyj ogj ke dad'r nine: "Bwo ec'egj ew'η ese ey ec'es ew es lele ey e jej ok es af a,"† in ce Nyam erm'n ese es ew es lele sog es af, afr erm es a eke elu sos okm yegm'n duw luku ab em a ec'abu elum em. ³⁶ Mois anake ony Israel eyj ok okm Ejipt, low any iti owi lele meny ewr owi e li kok eb ab em, Okij Ebl a ogj a lele loj ab em eke -n'anjn tonj ij akpo ekj yony a. † ³⁷ Emeny Mois na ce anake dad Israel eyj nine: "Nyam b'ow awj onykokobaob es nyam ese em af'eke b'ow el ony ec'agj ab em ec'egj nyam." ³⁸ Eke Israel eyj as luku loj a, Mois anake anj ey laghel lele afr erm es a eke am dad'r odad Sinayi lafeny af a ec'aranj a; etj l'eb sel ejn e sodad Nyam ogj l'ow n'onj ey. †

³⁹ Gbeko ey laghel ejnm onym in ec'elum; -l'ignj ow etj -l'erur eke -li k'ewl meny -n'im Ejipt. ⁴⁰ -Li dad Aron nine: "Kok sinyam eke b'an es ey ec'any af onj ey, ko Mois ek'onj ok ey okm Ejipt a, s'uwm low yec'eke ejn'n ab any." ⁴¹ -Li kok id ewli ese nyam af etj -li waw egb -n'onj ow, -li gbegbl es nyam na ek'el obi -li kokr a eci. † ⁴² Nyam ony nyamn oc el es af etj egb el es -l'ignj afr e milél nun, ese elel eke wel non kokoba ob esel e lel em ab af:

Israel eyj, tasi, em apr'm mindey lele segb waw ejec'ab loj a eke anjn tonj ow ij akpo ekj yony ab ee?

⁴³ Njanj! Gbeko abur ony e nyam Molok eci nun ignj el a lele ony e lel nyam Refan e meny ewr ab ab owr, ekj em nyam amua eke kokr eke k'ignj nun a. Na sosiem anake mi b'ow m'ewl ony madu okr em, usu eke ibn akm Babilon. †

⁴⁴ Gbad em el a eke sinm a e lel anj em a, ey laghel onym ab loj a. Wel us'r kpe kpe ese elel eke Nyam yegm Mois ab af. ⁴⁵ Gbad em el ikj na wel oc'r onj ey a ek'usr ey laghel usu a; -l'oc ab -n'im legj ab em eke Joswe am nyimn el a. Nyam ogj eb eb a ek'anj el anym a, etj -l'eb seb a. El a gbe anj tonj ignj David e legj em a. † ⁴⁶ David ejn bibm Nyam ec'any af

† 7:29 Akr 23-29: Okm Ok 2.11-15, 21-22; 18.3-4. † 7:34 Akr 30 tonj 34: Okm Ok 3.1-10. † 7:35 Okm Ok 2.14. † 7:36 Akr 35: Okm Ok 2.14. Akr 36: Okm Ok 7.3; 14.21; Awl 14.33. † 7:37 ese em af:odad na Grek em a, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese ese elel eke l'erm im ab af. Ol Okn 18.15-18. † 7:38 Ekn Okm Ok 19.1-20.17; Ol Okn 5.1-33. † 7:41 Akr 39: ekn Awl 14.3; Akr 40: Okm Ok 32.1; Akr 41: Okm Ok 32.2-6. † 7:43 Akr 42 tonj 43: Amos 5.25-27, Septant em ec'odad wel oc. Molok: Amori eyj e nyam eke Nyam ifn akm sinyam a fenj. In eci nun ignj ab em li b'ibrm eke wel k'oc etuey wawr egb on'n (Ob Ap 18.21; 20.2-5; 1 Eb Ebu 11.7; 2 Eb Ebu 23.10; Jeremi 32.35). Refan: nyam sig nyam eke wel b'ignj nun ese lel ligbel nyam Saturn ec'es ew es af. † 7:45 Ekn Okm Ok 25.9,40; Joswe 3.14-17.

etj l'ibrm ow abusu eke li k'us êl nyam n'ɔŋ Jakɔb e Nyam a. † 47 Gbɛkɔ, Salomɔ anake us êl a. † 48 Ke Afr Kpekpe e Nyam a írm mel ek'agɔ et'abu b'us ab em, esɛ elel eke kokoba ɔb es a dad ab af:

49 Nyam dad ninɛ: "Afr el em ec'eb ir usu, etj wus el em ec'akr es ok usu.

Bogɔ ec'êl tasi ɔtur eke k'usr ɔɔn'm ee?

Bogɔ ogɔ tasi m'ɔtu eke mi k'ir ee?

50 Etj kɔ ow elm em obi mi kokm mob amua fɛɔ ee?" †

51 ɔny agɔ és efuu ek'ɔny ec'erm lel ɔru ab babl Nyam ec'ɛɔɔ a e lís; sɛɔɔ fɛɔ am atarir Abɔ Lala ab ce! ɔny anɔɔ esɛ ɔny lagɔel ab af! 52 Bogɔ eci kokoba ɔb es ɔny lagɔel íjrm gbɛ ee? -L'ibi agɔ a ek'ɔb el Nɛny Nyam Es nyam ɔɔɔ a eke k'ow a e kokoba a; etj sica in anake ɔny ejur ir ke íbir ir a. † 53 ɔny eke Nyam ɛcr in ec'afr erm esel ab em ɔɔ ɔny in ec'ol a, † ɔny, eluamn ol ikɔ na!»

Etien e luw owi

54 Sanedɛn ec'agɔ a erm ebl afɔɔ es sodad amua eke -l'irir a sosiem, etj -n'am sasagr an em -l'ok Etien af. 55 Kɔ ek'Abɔ Lala iy'r em a, n'am ler afr, etj l'ekn Nyam ec'anygbɛl a lele Jesu ek'inym es Nyam e lidr abu af ab. 56 Li dad ninɛ: «Èkan, m'am ekn afr eke fig lele ɛɔɔ ec'Iy ek'inym es Nyam e lidr abu af ab.»

57 Eke -li b'iri eben a, -li babl ɔru es etj -n'am babarm. El fɛɔ -l'ok Etien af, 58 -l'ɔdu -l'elu ow okm baɔɔn a, etj -n'am ɔr ow mebn em eke -li k'ibi ow. Adanɔku a ok el e mob sus em ab es ɔgbafɛ nyam eke wel b'ɛɔɔ Sol a ec'anym eke k'ɔsu. 59 Eke wel am ɔr'r mebn em a, Etien am ɔɔɔɔ Nyam esɛ: «Es Kɔtɔkɔ Jesu, èb em ec'abɔ a!» 60 Ow e jam a, l'ok ɔwɔɔkp wus etj li barm lebl tuɔtuɔ em ninɛ: «Es Kɔtɔkɔ, k'ɔɔ el -li k'èbr em e luw na e ligbow!» † Eke li dad sodad amua ba ow b'uwr a, l'ok sel es.

8

Sol am ijr Nyamel gbɛ

1 Sol ɛɔɔ Etien ec'ibi a e low eb. †

Lɛɔɔ a ce gbɛ ijr ligbɛl ɔbr Nyamel ek'anɔɔ Jerusalem a. Agɔ a ek'ɔny ɔmn a fɛɔ uru ɔmu es Jude lele Samari ab e wus ab af; erm esel a gbɛ urum es. 2 Agɔ ek'ɔny Nyam e muru a oc Etien im oc es etj ikɔ in e luw a ec'ɔɔɔn nɔnɔ. 3 Kɔ Sol ek'erur eke ki ɔɔɔɔ Nyamel a, aam akɔ akɔ ɔny agɔ a fɛɔ ek'ɔny ɔmn a, eɔɔ lele ɔɔɔw ab ok sobel em. †

Filip am ɔb Amani Mamn e kokoba Samari ec'eb ligbɛl ab em

4 Sica agɔ a ek'ɔny ɔmn ke ɔmu es a, am ɔb Amani Mamn e kokoba usu a fɛɔ. 5 Filip im Samari ec'eb ligbɛl ab em etj am dad eb eyɔ a Mesi a ec'odad. 6 Dedeku a nɛny af okr em am ɛw Filip ec'odad a erm af, anke -n'am iri etj -n'am ekn meny ɛwr a eke n'am kok a. 7 Tasi em a, abɔ enɔɔ

† 7:46 *Jakɔb e Nyam*: Ob Kok eci silel esig oglog em a *Jakɔb ec'alaw*. 2 Samiel 7.1-16; 1 Ów e Wel Non 17.1-14. † 7:47 Ekn 1 Eb Ebu 6.1-38; Ów e Wel Non 3.1-17. † 7:50 Esayi 66.1-2. † 7:52 Bèbmɔ Esayi 63.10; 2 Ów e Wel Kok 36.16; Matie 23.31. † 7:53 Amani Sig em a, ow elm afr erm esel e low wel dadm (Okm Ok 19), kɔ ol e low yegm esel beb e tutr em a, Nyam ec'ol a eke Moís eb Sinayi lafɛny af a, ow el afr erm esel em ow ɛcr. Bèbmɔ Galat 3.19; Ebre 2.2. † 7:60 Bèbmɔ Luk 23.34. † 8:1 Bèbmɔ Ob Kok 22.20. † 8:3 Bèbmɔ Ob Kok 22.4-5; 26.9-11.

am babarm ok okm ólu nono em, etj agj e bubm es lel akr kpece esel nono ab yeji am ewl. ⁸ Ow òj sos em inñ ligbel ey eb ab em.

⁹ Iñ nyam eke wél b'ésj Simo ikñ anym anj baññ a. Li bi kok cam owi etj li b'òj Samari eyñ nimum anj low any iti ligbel em. Li b'ocr in sosi any es, ¹⁰ etj agj a feñ, iñ ngbafre tonj agj ekpek a b'ew in e low erm af. Wél bi dad ese: «Egñ na “Nyam ec'abusu”, yec'a eke wél b'ésj “Abusu Ligbel a.” » † ¹¹ -Li b'ew ow e low erm af nono, anke legñ kpekpe etj, li kok ów any iti owi n'òj wél in e cam owi ab em. ¹² Gbeko sica Filip òb el Amani Mamm a, Nyam e gbrenjbi usu a lele Jesu Krist e nin ab ab e kokoba. Agj a feñ ek'ub nawre a, egñ lele oyow ab, wél ok el mij nunj. ¹³ Simo in obi yeji ub nawre etj wél ok'r mij nunj; li b'anj Filip saw etj meny ewr egbel a lele sakrowa ab ab eke n'am ekn ow am kok a e low am iti'r any.

¹⁴ Eke erm esel ek'anj Jerusalem a iri eke Samari eyñ egñ Nyam ec'odad a eb a, -l'erm Pier lele Jan ab im yogñ. ¹⁵ Eke -n'imn -l'okr yogñ a, -ni ñojñ Nyam agj a ek'ub nawre a eci, yec'etj ke wél éññ Abj Lala. ¹⁶ Tasi em a, Abj Lala k'usm es el em ec'egñ kaka af; kò mij nunj gbé wél ok el Es Kotoko Jesu e nin em. ¹⁷ Ca Pier lele Jan ab at el abu nunj etj -n'ejñ Abj Lala.

¹⁸ Eke Simo ekn eke erm esel a am at agj a ek'ub nawre a abu nunj ke -n'am éññ Abj Lala a, n'am ol eke li k'òj Pier lele Jan ab os. ¹⁹ N'am dad l'ese: «Em yeji, òjñ'm abusu ikñ na, yec'etj ke egñ yec'eke mi b'at abu nunj a éññ Abj Lala.» ²⁰ Kò Pier dad'r nine: «Ke ñ ec'os a lele ñ obi ab újññ es, anke ñ e tutr em a, wél otu eke k'ól Nyam ec'ob ap a os em! ²¹ Low na otm'ñ es etj ñ e low yeji anm em, anke ñ ec'erm a inyam Nyam ec'any af. ²² Iñ ñ ec'ów tutr enun a ok es, ke ñojñ Es Kotoko yec'etj ke ek'ow it, l'óc tutr na ek'ony a l'ap'ñ. ²³ Tasi em a, m'am ekn ek'ów tutr lolo y'ñ em gbòj etj el sikpl ec'adu.» ²⁴ Simo dad Pier lele Jan ab nine: «Oñy obi ñojññ Es Kotoko òjñ'm, yec'etj ke ów amua feñ eke dadr a k'éññm im.»

²⁵ Sica eke erm esel yony a ij danju ke dad Es Kotoko ec'odad a, -l'ewl -n'im Jerusalem. Ejagb eke -l'usr -n'aam a, -l'òb Amani Mamm e kokoba Samari e seb nono em.

Filip lel Etiopi iy iñ agbru ab ab

²⁶ Sica Es Kotoko ec'af'r erm es nyam dad Filip nine: «B'ow immn esr em ec'a, ebr a ek'am usr meny es Jerusalem etj immn Gaza ec'ab af, yec'a ek'ecr loj a.» ²⁷ Kpekñ Filip igb im. Etj ebr ab af, n'ejñ iñ nyam; ow el Etiopi iy iñ agbru nyam, juma es ligbel eke b'osu Etiopi ec'eb eb yow Kandas a ec'ob ony a feñ. † L'ow Jerusalem l'iñ Nyam nunj ²⁸ batñ n'am ewl meny n'im in ogn a. Li sig es in e letj a eke gbanjo b'odu ab em n'am awl kokoba òb es Esayi e lel a. ²⁹ Abj Lala dad Filip nine: «Im tonj ke titm letj a.»

³⁰ Filip uru es im titm letj a etj iri Etiopi iy a ek'am awl kokoba òb es Esayi e lel a. L'ibrm ow nine: «Kò lel a ek'am awl a ow am ok'ñ es sos em ee?» ³¹ Iñ a òdu eb nine: «Ayaf ow otu eke k'ok'm es sos em ek'egñ

† 8:10 *Abusu Ligbel a:* Nyam e nin nyam; agj bi tutr eke Simo el Nyam in obi eke am ey okm.

† 8:27 Legñ ab em, eb nono em agj a eke b'ekñ eb ebu a ec'oyow a e lis e low a, wél b'ot el òri ey es yec'etj ke -li k'eruamn oyow amua ab. Jwifel éruurm low na. Ol édjñ eke agj amua k'anj Jwifel e luku as em (Ol Òkn 23.2). Gbeko Nyam e gbrenjbi usu a ek'am ow ab em, -li b'ow -n'ejñ usu. Ekn Esayi 56.3-6.

otarm akr okm im ee?» Etn li dad Filip eke k'ey letn ab em ke sig'r es saw.

³² Lel a e n'am awl a el na:

Esē liceb eke wel b'oc im ibi usu af,
esē licebli eke baram agn a ek'am iri'r
suw es a ec'any af ab af,

li dadm low kaka.

³³ N'ēgn ēs etn emeny wel eggn in e low ij a ɔɔm'n.

Kɔ bwo b'ow dad in ec'ey ec'odad ee?

Tasi em a, in e sel uwr wus na af.†

³⁴ Ign a ibrm Filip nine: «M'am ɣɔɣn'ɣ dad'm, kokoba ɔb es a, bwo ec'egɣ ec'odad n'am dad ee? Kɔ in obi e low oglog egɣ ejeci e low n'am dad ee?»

³⁵ Filip ɔb nun odad ikpr na af, etn am otar Jesu ec'Amani Mamn a ec'ow akr ok'r. ³⁶ Eke -n'anɣn ejagb ab af -n'aam a, -l'ok usu nyam eke mij anɣ etn ign a dad nine: «Kin mij, bla lowi am edɣn'm eke mi k'ok mij nun ee?»

[³⁷ Filip dad'r nine: «Eke ɔny ɔmn ɣ ec'erm feɣ em, ɔtu eke k'ok mij nun.»

Etn egɣ a dad'r nine: «M'ɔny ɔmn eke Jesu Krist el Nyam ec'Iy.»] † ³⁸ Etn n'ɔɣ letn a inym es. Filip lele ign ab ab us es mij ab em etn Filip ok'r mij nun.

³⁹ Eke -n'anɣn mij ab em -l'okr ɔkm a, kpekɣ Es Kɔtɔko ec'Abɣ ɔny Filip oc es etn ign a eknm'n ij; gbeko sos em iɣn em Etiopi iy a eb ejagb aam. ⁴⁰ Etn kpekɣ Filip ekɣ eke ow el Asɔt baɣn † anake n'anɣ a, etn n'am ec l'ɔb Amani Mamn ē kokoba baɣn baɣn a toɣ l'ok Sesare.

9

Sɔl ec'erm em itɣn owi

¹ Legɣ ab em a, Sɔl ec'ermij ebr a el ke n'ám ɔɔr Es Kɔtɔko e jam esel a abr wel ec'ibi eci. N'im n'ēgn egb waw es ligbel a ² etn l'ibrm ow eke ow k'ɔɣ'n silel ek'ow em Damas eb em e Nyam nun ign susu a wel k'uwr'r any, yec'etɣ eke n'ēgn agɣ, egɣ oglog ɔyɔw ek'am us Es Kɔtɔko Jesu ec'ejagb a, l'ɔtu n'ɔny wel ke l'ót wel l'ow Jerusalem.

³ Eke Sɔl us ejagb aam Damas ke n'am titm yogɣ a, kpru em, usu ayl anɣ afr ejn iwr elul il em. ⁴ L'ey wus etn l'iri lebl nyam eke am dad'r esē: «Sɔl, Sɔl, kɔ bla sɔsiem etn am ijr'm gbre ee?» ⁵ L'ibrm ow nine: «Egɣ gbēl, kɔ bwo el'ɣ ee?» Etn lebl a ɔdu eb dad'r nine: «Em Jesu ek'am ijr gbre a.

⁶ Sica igb wus, im eb ab em, yogɣ wel b'ow dad'ɣ low yec'ek'it eke ki kok a.»

⁷ Agɣ a ek'us ejagb Sɔl ab a uk inym es etn -l'ɔtum -li dadm low kaka; -n'am iri lebl a gɔɣ, kɔ -l'eknmn egɣ kaka. ⁸ Sɔl anɣ wus igb etn pig pig anyamn, kɔ l'ɔtum l'eknm low kaka. Wel ɔny'n abu oc'r im Damas. ⁹ Segɣ emum nyahan eke l'ɔtum l'eknm es, l'ijm ob kaka ke l'eggn mij yeji.

¹⁰ Damas yogɣ jam es nyam anɣ eke wel b'ēsɣ Ananias. Es Kɔtɔko yegm'n sos es ekɣ em etn dad'r nine: «Ananias!» L'egɣ nine: «Es Kɔtɔko, kin em.» ¹¹ Es Kɔtɔko dad'r nine: «Igb caca ēc im eberɣ eke wel b'ēsɣ

“Nyim Nyim” ab em, ke Judas ec'akɣ a, ibrm egɣ nyam eke wel b'ēsɣ Sɔl, Tars iy. N'anɣ Nyam ɣɔɣn em wanci na af. ¹² Etn es ekɣ em, l'ekɣ egɣ nyam eke wel b'ēsɣ Ananias ek'am ey akɣ at'r abu nun yec'etɣ ke emeny l'ɔtu l'ekɣ es.» ¹³ Ananias ɔdu eb dad'r nine: «Es Kɔtɔko, agɣ nonɔ dad'm

† **8:33** Esayi 53.7-8, Septant em ec'odad eke wel oc. † **8:37** Ob Kok e silel esig nonɔ em a, wel ēɣnm sodad ek'anɣ ob na [...] ec'araɣn a. † **8:40** Asɔt el Filisiel eci baɣn sig e wel b'ēsɣ Asidɔd. 1 Samiel 5.1-7.

egh na e low etj -li dad'm ów enjñ fēj eke li kok η ec'agh ek'ann Jerusalem a e lís. ¹⁴ Etj l'ow aña abusu a ek'egb waw esel egbel òñ'n ab ab eke li k'ony agñ a eke b'eshj η e nin a.» ¹⁵ Gbeko Es Kotoko dad'r nine: «Ìm, anke mi sosum egñ na m'oc etj mi b'ow m'ecr in em m'elu em e nin a òkm ebr ebr ejec'a ec'agh eci, el eci éb ebu a lel Israel ec'agh ab ab ec'any af. ¹⁶ Em obi em obi mi b'ow mi yegm'n gbre fēj eke li b'ow l'ij em e nin a ec'a.»

¹⁷ Sica Ananias im etj eke l'ey akñ a, l'at Sol abu nuñ etj li dad ow nine: «Em lisijim Sol, ejagb a eke ebr am ow a, Es Kotoko elu sos òkm yegm'ñ. In anake l'erm'm m'ow a. L'erm'm m'ow yec'etj ke emeny ótu ekn es, ke Abñ Lala iy'ñ em gbøj.» ¹⁸ Kpekñ ob ek'ann esε òcn sel af a ann Sol ec'anyam ab em ok wus etj emeny l'otu l'ekn es. L'igb etj wel ok'r mij nuñ; ¹⁹ etj eke l'ij ob a, lec ow'r em.

Sol am ij Krist e danju

Sol ann jam esel a ek'ir Damas ab ab segh beb. ²⁰ Kpekñ n'am òb kokoba Nyam nuñ ignj susu, li dad eke Jesu in el Nyam jim. ²¹ Agñ a fēj ek'am iri'r lebl a low am iti any etj am dad ese: «Kò ow elm egñ a eke Jerusalem am ijr agñ a eke b'eshj Jesu e nin a gbre ab ee? Etj aña eke l'ow a gbε, ow elm eke li k'ony wel ke l'éwl wel egb waw esel ec'es ewel a ogñ ee?» ²² Eke Sol am yegm Jwifel a ek'ir Damas a eke Jesu in el Mesi a, n'am dad low a lec em toñ Jwifel a éknm low eke ki dad.

²³ Eke ow ibn a, Jwifel a ut asre eke k'òñ wel ibi Sol, ²⁴ kò Sol iri el ec'asre ut a e low. Ow òñ ncok lele legñ owr ab, wel am ósu banjñ a e masany a yec'etj ke wel ibi'r. ²⁵ Ow sosiem, ncok nyam Sol e jam esel a òny elu'l ulu nyam em etj òny usm'n es banjñ a e lakp jam a. †

Sol im Jerusalem

²⁶ Eke Sol im ey Jerusalem a, l'ól eke li k'ey jam esel ab em, kò el fēj in e low am òny el erññ, anke -li k'ubm nawre eke ow k'el jam es tasi. ²⁷ Barnabas oc'r ab im etj ewl'l erm esel a ogñ. Etj l'otar elel eke Sol ekan Es Kotoko ejagb af, lele elel eke Es Kotoko dadr Sol odad ab a, e low akr l'ok wel. Emeny l'otar elel eke lokm susu em Sol òb Jesu e nin a e kokoba Damas a yeji e low akr l'ok wel. ²⁸ Yogh etj Sol ann el ab, etj Jerusalem eb ab em n'am ec l'òb kokoba òmn em tasi Es Kotoko e nin em.

²⁹ Li bi dad odad l'ok Jwifel eke b'eb Græk a yeji, etj wel ab li b'atar ów es; kò agñ amua am erur eke k'òñ wel ibi'r. ³⁰ Eke agñ lisijimel a iri ow e low a, -l'oc Sol -l'us nuñ es -n'im Sesare eb em etj -n'òñ ow imn Tars eci.

³¹ Sica Nyamel ann erm es ey em Jude wus af nimum, Galile lele Samari ab. N'am agb òmn em etj n'am ir eb Es Kotoko ec'elum em. Abñ Lala ec'abu elum em a, nawre ub esel a am bobn.

Ene ec'ewlm owi

³² Eke Pier am ec usu a fēj a, legñ nyam n'im l'ok Lida banjñ ec'agh a ek'ub nawre a ogñ. ³³ Yogh, n'ehñ ignj nyam eke wel b'eshj Ene eke eru es ob erur ob af toñ akpo niwn, anke li bubm es. ³⁴ Pier dad'r nine: «Ene, Jesu Krist am ewlm'ñ! Igñ ke ár η ec'ob erur ob ab es η obi.» Kpekñ Ene ann wus igb. ³⁵ Lida banjñ ec'agh a fēj lele Saron wus petε ab af ec'agh a ek'ekn Ene ec'ewlm owi a, itññ erm em etj el Es Kotoko eci.

Pier igbm Dorkas luw em

† 9:25 Bèbmñ 2 Korent 11.32-33.

³⁶ Jope banɲ, jam us lis nyam anɲ eke wel b'ɛsɲ Tabita. (Nin a Grɛk ɛm a "Dorkas", ɛtɲ ow e nyandre el "ndeyɛɲɲ".) Sɛɲɲ fɛɲ abu b'ann'n low nimamn e kok ɛm lele ɔgbɔru ec'abu elum owi ɛm ab. ³⁷ Lɛɲɲ nyam l'ɛy ɔl ɛtɲ luw ibi'r. Eke wel ok'r mij bake ow uwr a, wel kok'r sos ɛtɲ wel oc'r im erum'n es ɛl afr a ec'oj nyam ɛm. ³⁸ Eke Lida titm Jope † ke jam ɛsɛl a ek'annɲ Jope a iri eke Pier in annɲ yogɲ a, -l'erm agɲ yony eke k'im ɔɲ'n amani na: «S'am ɲɔɲɲ'ɲ, igbm ab kɛkɛɲ ow ɛy ogɲ aɲa.» ³⁹ Eke Pier ɛɲɲ amani a, kɛkɛɲ l'igb n'im ɛrmu ab ab.

Eke l'ow l'ɛy yogɲ a, wel oc im'n ɛl afr a ec'oj ab ɛm. Eɲnyow a fɛɲ ow titm'n am ikɲ ɔɲɲ, ɛtɲ am yegm'n sikotu a lele simob af ɛw a eke Tabita kok in ec'owr annɲ ɛm a. ⁴⁰ Pier ɔɲ agɲ a fɛɲ ok gbenɲ ɛtɲ l'ok ɔwrɔkp wus ni ɲɔɲɲ Nyam. Sica l'ɛwl l'ɔkɲ lɛɲɲuw ab any ɛtɲ li dad nine: «Tabita, igb wus!» Lɛɲɲuw a fig fig anyamn ɛtɲ eke l'ɛkn Pier a, l'igb li sig es. ⁴¹ Pier ucu abu ɔny'n elum'n abu l'igb n'inym es. Ow e jam a, l'ɛsɲ ɛɲnyow a lele ɔmn ɔny ɛsɛl ab ab ɛtɲ li yegm wel Tabita ek'annɲ owr. ⁴² Low a eb es Jope banɲ a nimum ɛtɲ agɲ ɲɔɲɔ ɔny ɔmn ɛs Kotoko ɛm. ⁴³ Pier annɲ Jope kok sɛɲɲ ɲɔɲɔ, ndey lel juma kok ɛs nyam eke wel b'ɛsɲ Simo a ec'akɲ. †

10

Pier lele Kɔrney ab owi

¹ Sesare ɛb ɛm, igɲ nyam annɲ eke wel b'ɛsɲ Kɔrney. Rom eci sɔda ɛyɲ ekɲ yen ec'eb nyam eke wel b'ɛsɲ "Itali eb a", l'el ow ec'anym ɛs. ² L'el Nyam nuɲ igɲ ɛs tasi; in lel in ec'akɲ a fɛɲ ab -l'ɔpimm Nyam nuɲ igɲ. Sakɲ ɲɔɲɔ li b'elum Jwifel ɛm ec'ɔgbɔru abu ɛtɲ li bi ɲɔɲɲ Nyam sɛɲɲ fɛɲ. ³ Ncebles nyam eci wanci nyahan ɛm, † l'ɛkn es, kpata Nyam ec'afr ɛrm ɛs nyam ek'ɛy in ec'akɲ a ke ɛsɲ'n: «Kɔrney!» ⁴ Li lɛr afr ɛrm ɛs a ɛrɲɲ ab ɛtɲ l'ibrm ow nine: «ɛɲɲ gbɛl, kɔ bla lowi ee?» Afr ɛrm ɛs a dad'r nine: «Nyam ɛɲɲ ɲ e ɲɔɲɲ a lele ɔgbɔru ec'abu eke b'elum ab ab e low eb, ɛtɲ l'ijlm ɲ es. ⁵ Sica, ɔɲ agɲ im Jope ɛsɲ ɛɲɲ nyam eke wel b'ɛsɲ Simo Pier a ow. ⁶ N'annɲ ndey lel juma kok ɛs nyam eke wel b'ɛsɲ Simo, ek'in ec'ɛl a annɲ okij nɛny a ogɲ.»

⁷ Ek'afr ɛrm ɛs a e dad'r odad a im a, Kɔrney ɛsɲ in ec'akɲ juma kok ɛsɛl ab ɛm e yony lel in e sɔda ɛyɲ ab ɛm e nyam eke b'ann'n saw, ke el Nyam nuɲ igɲ ɛs tasi ab ab ow. ⁸ L'otar low a fɛɲ ek'ɛy a akr l'ok wel ɛtɲ l'erm wel Jope.

⁹ Eke lɛɲɲ ɛny akr af, ke ɛrmu nyahan a ek'us ejagb a am titm Jope a, Pier uyu ɛl luw af pete ab af Nyam ɲɔɲɲ eci. Ke lɛɲɲ uyu nuɲ ɲ, ¹⁰ ɛtɲ namn ow'r sos; eke wel am kok in ec'ob ij owi a, n'am ɛkan nuɲ ɛm. ¹¹ L'ɛkn afr ek'agbr ɛm ɛtɲ ob nyam annɲ ɛm am us es: ob ek'annɲ ɛsɛ gbad ligbɛl af eke wel ucu ow ec'enyembri yar a ɔny es ke am is es wus. ¹² Gbad ab af mindey ɛɲɲ ɛɲɲ a fɛɲ ek'ɛli akr yar, lel ɛl eke b'ɛrir es wus wus, lele ɔr ɛɲɲ ɛɲɲ a fɛɲ ab annɲ ɛm. ¹³ Lebl nyam dad nine: «Pier, igb, ibi ke ij!» ¹⁴ Gbɛko Pier ɔdu eb dad nine: «ɛs Kotoko, mi k'ɔtum, anjke lɛɲɲ kaka m'ijm eke

† 9:38 Jope lele Lida ab a kilo likɲ annɲ el araɲɲ. † 9:43 Jwifel b'ɛkn ndey lel e juma kok a ɛsɛ juma eke b'ɔɲɲ ɛɲɲ ɔwm annɲ Nyam ec'anym af af. ɛɲɲ eke bi kok ndey lel e juma a, -n'iimm ow saw. Eke Pier ek'el Jwif a ɛɲɲ eb annɲ Simo ogɲ a, ow am yegm eke Pier ɔb nuɲ am itɲɲ sow tutr agɲ ec'elel eke k'usr Nyam jam a eci. † 10:3 Ncebles eci wanci nyahan el Jwifel eci Nyam ɲɔɲɲ eci wanci. Wanci na af anake Nyamel gbɛl e gbugɲ a, wel bi waw egb a.

wel edɨn oglog ob ek'aylm η eci any af a.» † 15 Emeny lebl a ikɨn em etɨ dad nine: «Ki ler ob yec'eke Nyam ayal a ese ob ek'aylm af.» † 16 Low a ey ɔkm kpa kpa kpa sakp nyahan etɨ kpekɨ ob a ewl meny im afr.

17 Pier am tutr low na eke l'ekn es ekn em a e nyandre. Kɔ wanci ab af, agɨ a eke Kɔrney erm a bi bibrm uw yogɨ eke Simɔ ec'el a k'annɨ ab any, etɨ sica l'ow l'ok lisany a. 18 -N'am ibrm l'ese: «Kɔ anja anake Simɔ Pier anɨ ab ee?» 19 Pier anɨ am tutr es ekn a e nyandre, etɨ Abɨ dad'r nine: «Kin agɨ nyahan anɨ anja am ɔl'η. 20 Igɨ, us es, ke im el ab; ki bebar anke em m'erm el l'ow.» 21 Pier us es im etɨ agɨ a etɨ dad el nine: «Em, egɨ a ek'am ɔɔl ab ana. Kɔ bla sosiem owr ee?» 22 -Li dad nine: «Ey, ey ec'anym es Kɔrney e nin em s'ow. L'el neny nyam es eke b'igɨ Nyam nuɨ etɨ Jwifel a feɨ b'aw'r. Nyam ec'erm es nyam ow dad'r eke li k'esɨη ow in ogɨ a, ke l'iri yec'a eke b'ow ɔny dad'r a.» 23 Etɨ sica Pier eb ok el akɨ ncok a eci. Eke legɨ eny a, l'us eɨagɨ wel ab, etɨ Jope ec'agɨ lisijimel beb ewl l'.

24 Eke emeny legɨ eny akr af a, l'ey Sesare. Kɔrney lel in ec'akɨ ec'agɨ a lele lawlel tasi eke l'ew abu ow a, anɨ el ec'eku em. 25 Wanci ab af eke Pier am ow ey akɨ a, Kɔrney igɨ ow ɔbr'r etɨ ok ɔwrɔkp wus in ec'any af, esɨn in elum ligbel em. 26 Kɔ Pier ɔny igbm'n etɨ dad'r nine: «Igɨ, anke em yeɨi egɨ ce m'el.» 27 Etɨ eke n'am ot nenyum Kɔrney ab a, l'ey akɨ a; yogɨ, l'ekn agɨ nɔnɔ eke as luku. 28 Li dad wel nine: «Uwr any eke Jwif eci Nyam nuɨ igɨ ebr a ɔom abusu eke li k'im l'ekn utu egɨ oglog l'ey ow ec'akɨ a. Kɔ em, Nyam yeɨm'm eke mi k'ocm egɨ kaka feɨ ese egɨ eke aylm oglog egɨ ek'itm eke wel k'im ekn af. 29 Na sosiem, eke esɨn'm a, m'onym neny m'ocm es etɨ m'ow. Sica m'am erur eke mi k'uw low a nuɨ af eke esɨm ab any.»

30 Kɔrney ɔdu eb dad nine: «Ow ij seɨɨ nyahan eke wanci nene af ek'el ncebles e wanci nyahan em a eke m'annɨ em ogɨ a Nyam ηɔɨn em a, kpru em egɨ nyam eke sus mob ek'am jeɨn a inym'm es anym. 31 Li dad'm nine: "Kɔrney, Nyam iri η e ηɔɨn e lebl a etɨ l'ijlm abu elum ek'ɔɨ ɔgbɔru ab es. 32 Eɨm agɨ im Jope esɨ Simɔ Pier ow. N'annɨ ndey lel juma kok es nyam eke wel b'esɨ Simɔ a ec'el ek'annɨ okij neny ab em." 33 Kpekɨ m'erm agɨ ow esɨη etɨ erur ow. Sica ey feɨ s'annɨ anja Nyam ec'any af eke si k'iri ów a feɨ eke Es Kɔtɔkɔ abul'η eke ki dad ey a.»

Pier ec'ów e dad Kɔrney ogɨ a

34 Pier eb odad etɨ dad nine: «Sica ow am ok'm es sos em tasi eke nje Nyam am jeɨm agɨ es, † 35 kɔ eb kaka feɨ em, egɨ kaka feɨ eke b'ɔny in ec'elum ke bi kok low nyim nyim a, li b'eb ow. 36 N'awɨ Israel ec'agɨ in ec'amani a: Amani Mamn a el erm es ey a ek'annɨ Jesu Krist a ek'el agɨ feɨ ec'Es Kɔtɔkɔ ab em. 37 Eke Jan ɔb kokoba ke ok agɨ mij nuɨ bake ow uwr a, low yec'a eke ikɨ anym ey Galile toɨ ke eb Israel nimum em a, uwr any. 38 Uwr elel eke Nyam ɔɨn Nasaret e Jesu in ec'Abɨ Lala a lele abusu ab ab any. Uwr elel yeɨ'eke Jesu ecr wus nimum af kok ów amamn, ke ewlm agɨ a feɨ ek'annɨ agɨ ec'es ew ab em a, anke Nyam anɨ in ab. 39 Etɨ ey s'ij ów a feɨ eke li kok Jerusalem lele Israel wus af ab a e danɨku. Wel ew'r olíkɨ af etɨ l'uw, 40 gbeko eke ow bi kok seɨɨ nyahan a, Nyam ɔɨ'n n'annɨ owr, etɨ ow ɔɨ'n abusu eke li k'elu sos ɔkm. 41 Ow elm agɨ a feɨ ec'any

† 10:14 Ekn Ob Ap 11.1-47; Ezekiel 4.14. † 10:15 Bèbm Mark 7.15,19. † 10:34 Ekn Ol ɔkn 10.17.

af l'elum sos okm, kɔ ey a ce eke Nyam ikɔ anym sosum ot ese adanku af a ec'any af. Eke Nyam igbm'n agɔ ek'uw ab em a, s'ij etɔ s'egɔ in ab. † 42 N'ɔɔɔ ey abusu eke si k'ɔb kokoba s'ok agɔ a, ke si dad eke in anake Nyam ew'r eke li ki jej agɔ ek'uw lel agɔ ek'any owr ab ab e low l'ok a. 43 Kokoba ɔb esel a feɔ dad in e low ek'egɔ kaka feɔ ek'in ub ow nawre a, egɔ a e sikpl a in b'ow in ɔny oc ap ow e nin a ec'abusu ab em.»

Agɔ ek'elm Jwifel a yeɔi eɔɔ Abɔ Lala

44 Eke Pier odad any nenyum k'uwrm a, Abɔ Lala us es agɔ a feɔ eke am iri in ec'odad ab af. 45 ɔmn esel a ek'el Jwifel ke igɔ Pier ab ow a, low am iti any eke Nyam ec'Abɔ Lala a eke b'ɔɔɔ agɔ a, k'im eɔɔ agɔ ek'elm Jwifel a. 46 Tasi em a, -n'am iri wel am dad sodad sebr eke wel uwm any em, etɔ wel am kɔklm Nyam e sagb a. Ow sosiem Pier dad nine: 47 «Kɔ wel ɔtu eke k'edɔɔ agɔ amua mij ok nun, sica eke -n'eɔɔ Abɔ Lala ese ey af ab ee?» 48 Etɔ n'ɔɔɔ abusu eke wel k'ok wel mij nun Jesu Krist e nin em. Ow e jam a, -l'ibrm eke Pier k'any el ab seɔɔ beb.

11

Pier am otar low a ek'ey a akr ok Jerusalem e Nyamel a

1 Erm esel a lel agɔ lisijimel a ek'any Jude ab ab iri ek'agɔ ek'elm Jwifel a yeɔi eɔɔ Nyam ec'odad a eb. 2 Eke Pier ewl meny uyu ow Jerusalem a, Jwifel ek'ɔny ɔmn a † am ok'r ów af 3 dad ese: «Éé! Im ey agɔ ek'elm Jwifel a † ogɔ etɔ ij ob el ab!»

4 Ow sosiem, Pier otar low a ek'ey a akr mewl em ok el. Li dad nine: 5 «M'any Jope eb ab em, etɔ eke m'am ɔɔɔɔ Nyam a, m'am ekn es. M'ekn ob nyam ek'am us es ow eɔɔ'm, ob ek'any ese gbad ligbel af ke wel cucu ow ec'enyembri yar a ɔny es, ke any afr am us es ton ow titm'm. 6 M'ok any es mi ler lokm a etɔ m'ekn mindey eke b'eli akr yar, akp em ndey, mindey eke b'erir es lele ɔr ab. 7 Etɔ m'iri lebl nyam ek'am dad'm ese: “Pier, igb, ibi ke ij!” 8 Gbeko mi dad m'ese: “Njan o, Es Kɔtɔkɔ! Anke legɔ kaka ob e wel edɔɔ oglog ob ek'aylm ɔ ec'any af a eym'm nenyum.” 9 Emeny lebl a any afr ikɔ dad nine: “Ob eke Nyam dad eke ow ayl a, ɔ, kɔ dad k'ese ow aylm.” 10 Low a ey eben eben sakp nyahan etɔ ob a ewl im afr.

11 Wanci ab af ce, agɔ nyahan ow ok èl a eke s'any em a ogɔ; Sesare eb em etɔ wel erm el -l'ow em eci. 12 Abɔ Lala dad'm eke mi k'im el ab, ke bebar k'anm em em. Agɔ lisijimel nɔɔɔn na eke m'ot ab m'ow aja a, ewl'm Sesare, etɔ ey feɔ s'ok Kɔrney ec'akɔ a. 13 L'otar elel eke l'ekan afr erm es nyam ek'inym es in ec'akɔ a, ke am dad'r eke li k'erm agɔ im Jope eɔɔ'm m'ów, 14 mi dad'r sodad eke b'ow el in lele in ec'akɔ a nimum ab e sɔg eci. 15 M'ɔb nun m'am dad el odad, etɔ kpɔkɔ Abɔ Lala us el es af ese elel eke ey yeɔi l'us ey es af nun ɔb em ab af. † 16 Kpɔkɔ m'ɔkn low yec'a eke Es Kɔtɔkɔ dad a: “Jan ok agɔ mij nun mij em, kɔ ɔny, wel b'ow ok ɔny mij nun Abɔ Lala em.” † 17 El yeɔi Nyam ɔɔ el ob ap nenyembri nyam a eke n'ɔɔɔ ey legɔ a eke s'ub Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist nawre a: sica bwo el'm eke mi k'edɔɔ Nyam, low yec'eke l'erur eke li ki kok ab ee?»

† 10:41 Ekn Luk 24.30,42. † 11:2 *Jwifel ek'ɔny ɔmn a*:Grek em a, odad a ec'iri tasi a el *egɔ ek'ubr likr es*. † 11:3 *agɔ ek'elm Jwifel a*:Grek em a, odad a ec'iri tasi a el *agɔ ek'ubrm likr es a*. Ekn Ob Kok 10.28 lele Luk 15.2 eci akr otar ab ab. † 11:15 Ekn Ob Kok 2.1-4. † 11:16 Ekn Ob Kok 1.5.

¹⁸ Eke sica -l'irir sodad amua bake ow uwr a, -n'ony erm es ey etj -li kòkkm Nyam -li dad nine: «Nawre tasi, Nyam òj agj ek'elm Jwifel a yeji abusu eke k'itjn erm em ke èjn owr anj tasi a.»

Siri ec'Antios e Nyamel a

¹⁹ Etien ek'uw oc es e gbre ijr ek'ey a, òj òmn esel a òmu es; el em ec'agn beb im tonj ok Fenisi, Sipr lele Antios † eb em ab, gbeko agj ek'el Jwifel a sony ce -n'am dad Nyam ec'odad a -l'ok. ²⁰ Kò òmn esel beb ek'el Sipr lele Siren eb em ec'a, ow ok Antios, etj dad agj ek'elm Jwifel a Es Kòtòkò Jesu e lis ec'Amami Mamn a ec'odad. ²¹ Es Kòtòkò ec'abusu a anj el ab, ow òj agj nòkò gbèl ub nawre etj itjn erm em el Es Kòtòkò eci.

²² Jerusalem e Nyamel ec'agn a iri low na etj -l'erm Barnabas im Antios. ²³ Eke n'im l'ey yogj ke l'ekn elel eke Nyam eci bibm a kokr òmn esel a, sos em inj'n etj l'atr wel sos es eke wel k'ony erm susu, úcu Es Kòtòkò òny es. ²⁴ Tasi em a, Barnabas el egj senyn senyn eke Abj Lala lele òmn ab iy em gbòj. Agj nòkò gbèl egj Es Kòtòkò owi eb. ²⁵ Ow òj Barnabas im Tars eke k'eshj Sòl. ²⁶ Eke n'eshj ow a, l'oc ow ab l'awl l'ow Antios. -N'anj yogj e Nyamel ab em el yony mum tonj lakpo mum, etj -li yegm agj nòkò gbèl low. Antios eb em anake wel òg es esj jam esel a "kretienel a".

²⁷ Lègñ ab em a, kokoba òb esel anj Jerusalem ow Antios. ²⁸ Abj Lala nyimn el em ec'egj nyam eke wel b'eshj Agabus † etj am òb amani dad eke ow'n k'ow in ibnm etj lek ligbèl in b'ow in ey wus na nimum af. (Lek a ey tasi, lakpo ab af eke Klod el Sesar a.)† ²⁹ Ow òj jam esel a egj eb eke egj egj k'òj yec'a eke n'ony ow ec'abusu a, yec'a ek'otu eke k'elum lisijimel ek'anj Jude a abu a. ³⁰ -Li kok èben, etj -l'oc abu elum a -n'òj Barnabas lele Sòl ab oc im òj Jude wus af e Nyamel a ec'agn ekpekp a.

12

Jak ec'ibi owi lele Pier ec'ony owi ab

¹ Lègñ ab em a, eb ebu Eròd Agripa am ijr Nyamel ec'agn nyam nyam gbre. ² N'òj wel ibi Jak ek'el Jan lisijim a lab ler em em. ³⁻⁴ Sica eke l'ekn ek'ow akpl Jwifel a sos em a, Futufutu eke ejru ànm em ec'es gbègl e lègñ ab em, n'òj wel òny Pier elu sobel em, etj n'òj sròda eyj eb yar yar sakp yar am òsu ow. N'ony tutr eke li ki jej ow e low l'ok dedeku a ec'any af eke Pak ec'es gbègl a b'oc es. ⁵ Kò eke Pier anj sobel em a, Nyamel ec'agn a am òjnj Nyam òj'n òmn em tasi.

Pier ey òkm sobel em

⁶ Ncok a eke lègñ k'eny ke Eròd jej in e low ok dedeku a ec'any af a, Pier am eru memn sròda eyj yony ec'aranj. Wel ok'r ngbraka yony etj usu òsu esel inym es, egj egj anj in ec'usu sobel lisany a. ⁷ Kpru em Es Kòtòkò ec'afr erm es nyam ilm any etj usuayl ejn ok sobel akj a. Afr erm es a iyr Pier abu menegb em, uwr'r etj dad'r nine: «Ìgb fafa!» Ngbraka a ek'anj'n sabu a er ok wus. ⁸ Etj afr erm es a dad'r nine: «Sùs ñ e mob a,

† **11:19** Antios el Rom eci seb a eke ew es a eci nyahan em ec'eb gbèl. Wel b'ikn anym awl Rom lele Alesandri ab. Seny em a, l'ij agj 500.000. Antios el nyàm gbèl Apolos lele sinyam ejec'ab eci nunj ignj usu. Antios anake agj ek'elm Jwifel a eci Nyamel krekre ey òkm a, etj Nyamel na anake erm Pol a. † **11:28** Agabus:Èkn Ob Kok 21.10. † **11:28** Klod el Sesar a:Rom eci Sesar yen em ek'ew eb ab es 41 tonj 54 eke wel ew Jesu Krist a. Lek na ey in ec'es ew ec'akpo 46 tonj 48 eke wel ew Jesu Krist a.

† ke ók η e còkrupò a.» Pier elum'n etj afr erm es a ign af dad nine: «Sùs η e mob af ew a ke ús'm jam.» ⁹ Pier ign afr erm es a ugn ey òkm sobel ab em. Li k'onym òmn eke low a eke afr erm es a am kok a k'el nawre tasi: n'am tutr eke ow el es ekn em. ¹⁰ -L'afñ krèkrè ec'usu òsu usu ab es, yony em ec'a yeji etj -n'im -l'ok lowi lisany a ek'òkñ banñ ab any a ogn. El ec'any af lisany a fig in obi etj -l'ok òkm. -N'im -l'ok eberñ nyam em, etj kpru em afr erm es a elu'l es.

¹¹ Sica low a ek'ey a ok Pier es sos em etj li dad nine: «Ca gbè, m'am ekn ek'ow el nawre tasi: Es Kòtòkò anake òñ in ec'afr erm es ow eb elu'm es Eròd ec'abusu ab em eke m'ann lele Jwifel e low ñuñ fñ ek'am tutr eke ki kok em e lís ab ab a.» ¹² Sica eke ow ok'r es sos em a, n'im Mari ek'el Jan Mark lis ec'akñ a. Yogn agñ nòkò gbèl as luku ann Nyam ñòñ em. ¹³ Pier cìcm lisany abu, etj akñ juma kok lis nyam eke wèl b'eshñ Rod igb ow eke ki fig'r lisany a. ¹⁴ Eke l'iri lebl a ke l'uw any ek'ow el Pier a, sos em ñn'n toj l'ijl es eke li ki fig ow lisany a, kò l'uru es n'im li dad agñ a eke Pier in ann lisany. ¹⁵ -Li dad ow nine: «Nuñ em am un'ñ!» Kò neny am at'r es eke ow el low nawre tasi. Etj -li dad -l'usr af nine: «Èben ke in ec'afr erm es ana.» † ¹⁶ Èben yeji Pier abu ann em am cìcm lisany a abu. Eke sica -li figr lisany a, -l'ekn ow etj ow ew el any iti. ¹⁷ Li tat wèl abu eke wèl ki yewal etj l'otar elel eke Es Kòtòkò òny elu'l òkm sobel ab em a e low akr l'ok wèl. Etj li dad nine: «Dàdr low a okr Jak † lel agñ lisijimèl bèb ab ab.» Etj l'ey òkm l'eb ejagb n'im usu ejeci.

¹⁸ Sica eke usu ot es a, bòbar ligbèl ey sròda eyñ a ec'arañ etj -n'am ibrm el sosi low yec'ek'ehñ Pier a. ¹⁹ Eròd òñ wèl òl Pier es, kò wèl ehñm'n. Li bibrm usu òsu esèl a low etj n'òñ abusu eke wèl k'ibi el. † Ow e jam a, n'ann Jude n'im Sesare etj yogn n'ann segn bèb.

Eròd Agripa e luw owi

²⁰ Sica legñ nyam Eròd òny erm bebl ligbèl Tir banñ eyñ lele Sidon banñ eyñ ab e lís. Banñ a yony mum neny okr af eke k'im ekn'n. In e saw ec'egñ ek'el Blastus em -l'ècr -n'im -l'ibrm Eròd eke erm es ey k'ann, anke el e banñ a yony mum b'òl ob ij eb ebu ec'eb ab em. ²¹ Eke legñ a eke wèl ew a ow a, Eròd sus in ec'eb es ew es e mob sus em a, li sig es eb ebu e lekpn af etj n'am dad wèl ów dedeku em. ²² Dedeku a òg dad nine: «Na nyàm anake am dad odad a, kò ow elm egñ.» † ²³ Kò, kpru em, Es Kòtòkò ec'afr erm es nyam kok Eròd low, anke anygbèl a ek'el Nyam ec'a l'egñm n'òòm ow, etj segn bèb b'ec a sisñ ij'r l'uw.

²⁴ Nyam ec'odad a gbè am eb es obn.

²⁵ Eke Barnabas lele Sòl ab uwar el e juma Jerusalem a, -l'oc Jan Mark -l'ewl meny ab -n'im Antios.

13

Wèl sòsum Barnabas lele Sòl ab ot

† **12:8** *Sùs η e mob a:* Grèk em a, odad a ec'iri tasi a el *Egn η e meb er em a*. † **12:15** Jwifel bi tutr eke egñ egñ b'òny in ec'afr erm es eke b'ekn in e lís e low (Matie 18.10; Ebre 1.14). -Li bi tutr eke sakp oglog afr erm es a b'òkm sos òkm etj egñ a eke li bi kok ow e lís e low a, li b'ot ow es. † **12:17** Jak na eke wèl am ur nin anja a, Jesu lisijim ab ana. † **12:19** Rom eyñ ogn a, eke usu òsu es nyam òsum sobel em es nyam senyn senyn batñ l'uru es n'im a, ow e low a in eci. Eke ow el luw eci yeji, usu òsu es a anake b'ow eb sobel em es a ec'usu a. † **12:22** Bèbmn Ezekiel 28.2.

¹ Antios e Nyamel ab em, kokoba ob esel lele low yegm esel ab ek'any a ec'en el: Barnabas, Simeon (eke wel ign nin af Nijer), Lusius (Siren banj iy), Manayen (ek'el Galile ec'es ew es Erød Antipas e mew em e lawl), lele Sol ab. ² Legn nyam, eke -n'am njon Nyam ke -n'am enj neny a, Abj Lala dad el nine: «Öcr Barnabas lele Sol ab ewr saw yec'etj ke -li kok juma a eke m'esnj el ow ec'a.» ³ Ow sosome, eke -n'enjn neny, -ni njonan Nyam tonj ke ow uwr a, -l'at Barnabas lele Sol ab abu nunj etj -n'ojj wel abusu wel im.

Barnabas lele Sol ab im Sivr eb em

⁴ Ek'Abj Lala erm Barnabas lele Sol ab a, -n'im -l'ok Selesi banj etj yogj, -l'eb mijetj -n'im Sivr lekr em. ⁵ Eke -n'imn -l'okr Salamin banj a, -n'am dad Nyam odad Jwifel e Nyam nunj ign susu a. Jan Mark yeji anyj el ab el eci abu elum eci.

⁶ -L'ubr lekr a kpekj kpekj tonj -l'ok Pafos ek'any nunj a. Yogj, -n'ejn cam es nyam eke wel b'esnj Bar Jesu; l'el Jwif nyam eke b'ocr in sosi kokoba ob es. ⁷ L'ir Sergius Polus, lekr a ec'es ew es ek'el nunj em ony es a ogj. N'ojj wel esnj Barnabas lele Sol ab anke l'erur eke li k'iri Nyam odad. ⁸ Gbeko cam es eke wel b'esnj Grek em Elimas a b'atar Barnabas lele Sol ab ow es etj am ol eke k'irmn es ew es a ec'omn a eke k'onj a. ⁹ Sol eke wel b'esnj Pol yeji, † ke Abj Lala iy em a, okj cam es ab any ¹⁰ etj dad'r nine: «Yadrj gbel es eke low njnj kok eb sos! Agn e liy! Low mamn fej ec'ifnu! Es Kotoko ec'ow amamn a eke bebm ok es a, b'ol eke k'onj wuwal. Ko k'ow walm ow e low elum es ee? ¹¹ Sica iri gonj: Es Kotoko b'ow efal'j any etj k'ow eknm ligbn ec'usuayl a segn beb.» Kpekj Elimas any efl etj any nceb em; n'am bobrm l'ol egj eke k'onj'n abu. ¹² Eke es ew es ekn low a ek'ey a, l'ub nawre etj Es Kotoko e lis e low yegm a ok'r es sos em nono.

Pöl lele Barnabas ab im ok Pisidi ec'Antios a

¹³ Sica Pöl lele agj a ek'am us'r jam ab ab eb mijetj Pafos nanu etj im ok Perj, Panfli wus af. Etj Jan Mark elu el es yogj ewl im Jerusalem. ¹⁴ El gbe, -l'ign Perj -l'us ejagb kpekj kpekj tonj -n'im -l'ok Pisidi wus af ec'Antios a. Eke nenegj e legj ow a, -l'ok Nyam nunj ign usu a -l'ok es. ¹⁵ Eke wel awl lel ol e sil el ab em lele kokoba ob esel ec'ab em uwr a, Nyam nunj ign usu a ec'es ew esel a oj egj im dad el nine: «Agn lisijimel, ek'onyn ow om ec'odad eke ki dadr atar dedeku a sos es, ke otur eke ki dadr gonj.»

¹⁶ Pöl igb tat el abu etj dad nine: «Israel ec'agn lele ony ek'elmn Jwifel ke anjn anj Nyam nunj ign ec'a, ignjn loru es irir! ¹⁷ Nyam ek'el Israel ec'agn a e Nyam a sosum ey lagjel ot. N'enyn agj amua legj ab em eke -l'ir etueb Ejipt wus af a. Etj in e lec ab em n'onj l'ot wel es Ejipt. ¹⁸ Loj yogj, n'onym wel ab ow ij akpo ekj yony. † ¹⁹ Kana wus af a, ni njnj eb lobj etj l'oc wel eci wus a n'ojj in ec'agn a ese el ec'aja ob ce af. † ²⁰ Öw amua fej otu eke k'ij akpo duw akpo ekj yony lele lew ab.

Low na b'ec a, n'ojj ey lagjel jej ok esel tonj ok kokoba ob es Samiel e legj em a. † ²¹ Sica -l'ibrm eb ebu nyam etj Nyam oj el Saul, Kis jim, Benjame ec'eb em ec'egj ek'ew eb ab es ow ij akpo ekj yony. ²² Eke sica Nyam ign Saul elu es a, n'ojj wel David ese eb ebu af. N'am dad David e

† 13:9 Sol ony en yony: Jwifel b'esnj'n Sol etj Rom eyj b'esnj'n Pöl. Ekn Ob Kok 22.27-29. † 13:18 n'onym ow ab:odad na Grek em a, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese l'egj wel e low l'eb. † 13:19 Ekn Ol Okn 7.1; Joswe 14.1. † 13:20 Ekn 1 Samiel 3.20.

lís e low l'ese: *M'eyh Jese jim David: l'el em ec'erem ec'erur; li b'ow li kok low feh e m'erur eke li ki kok a.* † 23 David ec'alaw ab em e nyam el Jesu eke Nyam oc ew Israel eci Es Eb Elu Es, ese elel eke l'ewar l'ew es ab af. 24 Gbuñ ke Jesu ów a, Jan dad Nyam odad ibrm ek'Israel ec'agñ a nimum k'itññ erm em ke ók mij nuñ. † 25 Eke sica Jan am uwar in e juma a, n'am dad l'ese: "Kó ony, bwo ec'egñ am ocr'm eke m'el ee? M'elm egñ a ek'am ekur a. Gbeko ñrìr, egñ nyam anñ'm jam am ow, etñ m'itm bobo yeji eke mi k'ony in e còkrupò meb a mi momu'n es akr em." †

26 Agñ lisijimel, ony ek'eel Abraham ec'alaw lele ony ek'elmn Jwifel ke anññ anja Nyam nuñ ign ec'a, ey feñ anake wel is ey es eb elu ec'odad na a. 27 Tasi em a, Jerusalem ec'agñ a lele el eci es ew esel ab ab uwm egñ a ek'el Jesu ab any, etñ kokoba òb esel eci silel eke wel b'awl nenegñ feñ a, -l'irim ow okm el es sos em. Gbeko eke -l'òbr Jesu low a, -n'òñ sodad a feñ iy neny. 28 -N'eyhnm low kaka ek'ow em -li k'ibi ow, kó -li dad Pilat eke k'ibi'r. 29 Eke -li kokr feñ a eke Nyam Lel ewar Jesu eci lís a, -l'usm ow es olikñ af etñ -l'elu ow uwomu em. † 30 Gbeko Nyam igbm'n luw em. 31 Segñ nõño gbèl, agñ a ek'us Jesu jam Galile etñ toñ im ok Jerusalem a ec'any af, l'okm sos òkm etñ sica agñ a el in ec'adanju Israel ec'agñ ec'any af. 32-33 Ey obi yeji, s'am is ony Amani Mamn na. Sica eke Nyam igbm Jesu luw em a, low yec'a eke l'ewar ey lagñel a, li kok ow iy neny ey eke s'el el ec'ey a eci, ese elel eke wel nõn Selu yony em ab af: "*N em ec'iy, yefenyina em a, m'el asñ*". †

34 Nyam ikñ anym ewar eke in b'ow in igbm Jesu luw em yec'etñ ke ow'n k'èwlm in ughm es ij. Li dad nine: "*M'ow m'òñ ony ów amann a eke em obi m'ewar eke mi k'òñ David a, etñ òtur eke k'ònyñ òmn ow em.*"

35 Na sosisem anake Nyam Lel ejec'em n'am dad l'ese: *K'ow yebm ñ e libòwi mamn ughm es uwomu em.* † 36 David e lægñ em a, li kok Nyam e juma e bebem ew es a toñ batñ l'uw, wel oc'r es lagñel e saw etñ l'ugñ es; † 37 kó in a eke Nyam igbm luw em a, l'ughm es. 38-39 Agñ lisijimel, ow ite eke k'uwar any eke Jesu em anake òtur onyñ sikpl eci oc ap a. Mois ec'ol a òtum ebm elum ony es ony e sikpl ab em, kó agñ feñ eke ony òmn Jesu em a, Nyam ot el ese agñ nyim nyim af. 40 Sica èwr erm yec'etñ ke low na eke kokoba òb esel dad a k'eyhnm ony:

41 "Èkan, ony, Nyam e miyer kokr esel,

low a iti ony any, ke írmn ocr es!

Anke ony ec'owr anñ em, m'ow mi kok low nyam eke k'ow ubmn nawre, eke egñ am dad ony ow ec'odad bobo yeji." » †

42 Eke Pól lele Barnabas ab ok òkm Nyam nuñ ign usu a, wel ibrm eke nenegñ ek'am ow a, -li k'èwl meny -l'ow -li dad odad nyam na ce. 43 Eke luku as a uwr a, Jwifel nõño lele agñ a ek'egñ el e Nyam nuñ ign e low eb a, am us Pól lele Barnabas ab jam. -N'am dad wel eke -li k'inym es kikri Nyam eci læc a eke b'òñ el ab em.

44 Eke nenegñ ow a, ow anñ ese eb ab em ec'agñ a feñ ce in im in am iri Es Kòtòko ec'odad af. 45 Eke Jwifel ekn dedeku na a, ow ony el nyamneyr;

† 13:22 1 Samiel 13.14; Selu 89.21; Esayi 44.28. Èkn 1 Samiel 8.5, 19; 10.21; 16.12 yeji. † 13:24 Èkn Mark 1.4; Luk 3.3. † 13:25 Èkn Jan 1.20; Matie 3.11; Mark 1.7; Luk 3.16; Jan 1.27. † 13:29 Èkn Matie 27.22-23, 57-61; Mark 15.13-14, 42-47; Luk 23.21-23, 50-56; Jan 19.15,38,42. † 13:32-33 Selu 2.7. † 13:35 Akr 34: Esayi 55.3, Septant em ec'odad eke wel oc. Akr 35: Selu 16.10. † 13:36 Èkn 1 Eb Ebu 2.10. † 13:41 Abakuk 1.5, Septant em ec'odad eke wel oc.

-n'am wewr Pól etj -n'am òny odad -l'oc ow es nenym. ⁴⁶ Pól lele Barnabas ab am dad el odad tasi ese: «Òny, ow it eke wél k'íkñ anym dad òny Nyam ec'odad a ye; gbekò eke ebmn odad a, ke am ocar òny sosi ese agñ eke k'òtum eñm sel ek'ònym uwr a, sica si b'ow s'im agñ ek'elm Jwifel a ogn! ⁴⁷ Kin low yec'eke Es Kòtòkò òj ey ow ec'abusu a: *M'oc'ñ ese ebr ebr a feñ ec'usuayl af, yec'etj ke yégm wus na nimum ec'agñ a, eel eke -li k'èñan sel a.*»[†]

⁴⁸ Eke agñ ek'elm Jwifel a iri ów amua a, sos em inñ el etj -n'am elu Es Kòtòkò bia odad na eci; etj agñ a feñ eke Nyam ikñ anym ew sel ek'ònym uwr ec'a, ub nawre.

⁴⁹ Nyam ec'odad a eb es wus a nimum af. ⁵⁰ Kò Jwifel a ok bosu amamn em ec'òyow a eke b'ign Nyam nuñ a lele eb a eci nyimn esel ab ab al lokm; -l'ijr Pól lele Barnabas ab gbre etj -l'ogñ wél el eci wus ab af. ⁵¹ Pól lele Barnabas ab cic akr sec ok el es † etj im Ikoniòm. ⁵² Jam esel a ek'anñ Antios a ec'a, sos em inñ ligbel lele Abñ Lala eke -n'èñan ab a afñ el es.

14

Pól lele Barnabas ab im ok Ikoniòm

¹ Ese Antios ec'ab af, eke Pól lele Barnabas ab im ok Ikoniòm eb em yogñ a, -n'im -l'ok Jwifel e Nyam nuñ ign usu a, etj -n'am dad Nyam odad toñ batj Jwifel lele agñ ek'elm Jwifel ab ab e nònò ub nawre. ² Gbekò Jwifel a ek'erurm eke k'ub nawre a, itr agñ a ek'elm Jwifel a toñ -n'òny agñ lisijimel a e tutr ñuj. ³ Kò Pól lele Barnabas ab ubrm el e legñ ab es. Eke -n'òny òmn nònò Es Kòtòkò em a, -n'am dad Nyam eci sòñ ikñ a ec'odad erm susu em. Es Kòtòkò am òj el abusu -li kok simeny ewr lele ów any iti owi ab, etj ow em a, n'am yegm eke wél ec'odad a el nawre. ⁴ Eb ab em ec'agñ a ubr em yony: agñ likpr inym es Jwifel a eci, etj beb inym es erm esel a eci.

⁵ Jwifel lele el ek'elm Jwifel a lele el ec'es ew esel ab ab, am beb eke k'ijr Pól lele Barnabas ab gbre ke ìbi el mebn em. ⁶ Eke -li b'uw any a, -l'uru es -n'imn Likaoni wus af e seb ab a ek'el Lisr, Dèrb, lele ow e saw saw ab ab eci. ⁷ Yogn yeji, -n'am òb Amani Mamn a e kokoba.

Pól lele Barnabas ab im ok Lisr

⁸ Lisr yogñ, egn nyam anñ eke bi sig es ce anke li bubm es. In e mew em etj sos eyr'r etj legñ kaka l'òtum n'anm es. ⁹ Legñ nyam Pól am dad odad etj n'am iri. Pól ok'r anyamn af am ler'r etj l'èkn eke egn a òny òmn eke k'ewl. ¹⁰ Li dad ow lebl tuotuo em nine: «Ìgb, inym es cen!» Egn a igb us es etj am an es.

¹¹ Eke dedeku a ekn low a eke Pól kok a, -l'og -li dad el ec'ebr ek'el Likaoni ab em nine: «Sinyam itñ sos el agñ ow eñ ey!» † ¹² -N'am esñ Barnabas "Zes" etj -n'am esñ Pól "Ermes", † anke Pól anake b'òb amani a. ¹³ Zes eci nyam ñojñ usu a anñ eb a ec'em ey usu a. In ec'egb waw es a ot sed lele suw amamn ab ow lisany a ec'any af; l'erur eke dedeku ab ab -li ki waw egb -n'òñ Barnabas lele Pól ab. ¹⁴ Gbekò eke Barnabas lele Pól ab iri low na a, -n'òny el eci mob sus em a -li gbagbrm em, † etj -l'uru es

† 13:47 Esayi 49.6. † 13:51 cic akr sec ok el es:ow el meny ewr eke bi yegm egn ab ec'ijarm. Ekn Matie 10.14 lele akr otar ab ab. † 14:11 Bèbmn Ob Kok 28.6 ab. † 14:12 Grèkel e Nyam nuñ ign em a, Zes el sinyam ec'es ew etj Ermes el el eci nyàm eke -li b'erum. † 14:14 Ekn Matie 26.65 ec'akr otar a.

-l'ok dedeku ab em -n'am elu lebl -li dad -l'ese: ¹⁵ «Aḡḡ lisijimel, kə bla etḡ am kokr ebən ee? Aḡḡ ce s'el ese ɔny af. S'am is ɔny Amani Mamn a eke k'igḡḡ ɔny e sinyam ekekey na ek'el ob ɔfr ɔfr a okr es, ke éwal lær Nyam ek'anḡ owr *ke kok afr; wus, okij lele ob feḡ ek'anḡ em ab ab a* † ¹⁶ Godo godo a, li yeḡ ebr ebr a feḡ eb el obi ec'ejaḡb eke -l'erurir. ¹⁷ Gbəkɔ sɛḡḡ feḡ li b'okm sos ɔkm in ec'erm mamn ɔny ab em: li b'ɔḡ mij anḡ afr etḡ an ok ɔny wus etḡ li b'ɔḡ ɔny eḡb eke k'ubr ek'ow e læḡḡ b'ow a; † li b'ɔḡ ɔny ob ij etḡ li bi yibr ɔny ec'erm a sos em iḡḡ.» ¹⁸ Sodad amua e dad em bɔbɔ yeḡi, erm esel a ij ḡbre eke k'edḡḡ dedeku a eke ki waw eḡb ɔḡ el.

¹⁹ Jwifel ek'anḡ Pisidi eci Antios a lele Ikonioḡm ab a ow etḡ eb dedeku a. -L'ɔr Pɔl mebn em ibi eci, etḡ -l'odu -l'elu ow ɔkm baḡḡ a anḡe -li tutr ek'ow uw ḡ. ²⁰ Sica eke jam esel a ow ar elul il em a, l'igb wus l'ewl l'ey baḡḡ a. Eke læḡḡ b'eny a, Barnabas ab -n'im Derb.

Siri eci Antios a ec'ewl im owi

²¹ Pɔl lele Barnabas ab im ɔb Amani Mamn e kokoba Derb eb em; yogḡ, -li kok aḡḡ nɔnɔ el jam esel. Sica -l'ewl meny -n'im Lisr, Ikonioḡm, lele Pisidi eci Antios ab ab. ²² -L'usur jam esel a erm, -l'atr wel sos es eke wel k'inym es tuotɔ wel ec'omn ab em etḡ -n'am dad wel -l'ese: «Ow ite eke si k'ijr ḡbre nɔnɔ ḡbuḡ ke s'ók Nyam e ḡbreḡḡbi usu a.» ²³ Nyamel feḡ em, -li b'ennm aḡḡ ekpekp -n'ɔḡ wel etḡ eke -li b'ennḡ neny -ni ḡɔḡḡ Nyam a, -li b'afl wel es -n'ɔḡ Es Kɔtɔkɔ eke aḡḡ amua ɔny ɔmn in em a. ²⁴ Emeny -l'ubr Pisidi wus a etḡ -n'im -l'ok Panfili eci wus ab af. ²⁵ Pɛrj eb em yogḡ, -l'ɔb Nyam ec'Amani Mamn a e kokoba etḡ sica -n'im -l'ok Atali eb em. ²⁶ -L'igb yogḡ mijetḡ em -n'aam Siri ec'Antios a. Eb na em anake wel ot ok el Nyam eci nyimn mamn ab em juma na eke sica -li kokr -l'uwarir a ec'a. ²⁷ Eke -n'imn -l'okr yogḡ a, -l'as Nyamel ec'aḡḡ a luku -li dad wel ów a feḡ eke Nyam ecr el em kok a, lele lele eke Nyam figr aḡḡ ek'elm Jwifel a yeḡi ɔmn e lakp a. ²⁸ -N'anḡ yogḡ jam esel ab ab ow ibn nɔnɔ.

15

Jerusalem eci luku as ḡbel a

¹ Aḡḡ beb anḡ Jude ow Siri eci Antios a etḡ am yeḡm aḡḡ lisijimel a low dad ese: «Eke ubrmn likr es ese lele eke Mois ec'ol a am ibrm ab af a, k'ow ɔtumɔ enḡmn es eb elu.» † ² Pɔl lele Barnabas ab eḡḡm low na ebm etḡ -l'atar ów es ligbel aḡḡ ab ab. Wel eḡḡ eb eke Pɔl, Barnabas lele Antios ec'aḡḡ beb ab k'im Jerusalem ke erm esel a lele aḡḡ ekpekp ab ab -li dad odad na. ³ Etḡ Nyamel a ekn el ec'usu im a e low. † -L'ecr Fenisi lele Samari ab eci, etḡ -n'am awl lele ek'aḡḡ ek'elm Jwifel a ocr any ɔkḡḡ Nyam a e low; amani na ɔḡ aḡḡ lisijimel a ɔny sos em iḡḡ ligbel.

⁴ Eke -l'okr Jerusalem a, Nyamel a, erm esel a, lele aḡḡ ekpekp ab ab eb el, etḡ ów a feḡ eke Nyam ecr el em kok a, -n'am awl -l'ok wel. ⁵ Gbəkɔ Farisiel ec'ogog ec'aḡḡ beb ek'ɔny ɔmn a, igb etḡ am dad ese: «Ke wel búbr aḡḡ a ek'ɔny ɔmn k'elm Jwifel a ekr es ke wel óḡ el -l'elum Mois ec'ol a.»

⁶ Erm esel a lele aḡḡ ekpekp ab ab as luku etḡ am ɔny odad na igbl oḡḡ ekn. ⁷ Eke -l'atarir ów es kpekp a, Pɛr eb odad etḡ dad ninɔ: «Aḡḡ

† 14:15 ɔkm Ok 20.11; Selu 146.6. † 14:17 Bèbmn Selu 147.8; Jeremi 5.24. † 15:1 Ekn Ob Ap 12.3. † 15:3 Nyamel a ekn el ec'usu im a e low:odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itḡḡ ejec'em dad ese Nyamel a ewl el ejaḡb.

lisijimel, uwr any eke legη a etη Nyam sɔsum oc'm ɔny ec'araηn eke mi k'ɔb Amani Mamn e kokoba m'ók agη ek'elm Jwifel a, yec'etη ke -l'iri ke -l'ub nawrɛ. † 8 Etη Nyam eke uw agη eci mɛrm ab any a, elu ɔkm yegm eke l'eb wɛl; n'ɔη wɛl Abη Lala esɛ ey af. 9 El lele ey ab ec'araηn a, l'okm ereb kaka: l'ayal wɛl ec'erm a anke -n'ɔny ɔmn. 10 Etη sica bla sɔsiem am sismn Nyam odad agη a ek'ɔny ɔmn a ec'erekp leg leg ec'uyul em, erekp ek'ey lagηel lele ey obi ey obi ab, s'ɔtum s'uyum ab ee? 11 Ke tasi em a, s'ub nawrɛ eke Es Kɔtɔkɔ Jesu eci sɔrη ikη ab em wɛl sɔg ey esɛ el af.»

12 Sica dedeku a fɛη yewal tiη, etη wɛl am iri Pɔl lele Barnabas ab dad mɛny ɛwr lele low any iti owi ab eke Nyam ecr el em kok ɔη agη a ek'elm Jwifel a. 13 Eke Pɔl lele Barnabas ab dad odad a ok es a, Jak † ɔdu eb etη dad nine: «Agη lisijimel, irir em ec'odad na! 14 Simɔ dad lele eke kpɔkpɔ em etη Nyam ɛw eb eb ec'agη ek'elm Jwifel a e low any, ke el em a ot agη eb mum nyam el in eci. 15 Etη low na lele kokoba ɔb esel ec'odad ab ab okr af, anke Nyam Lɛl am dad esɛ:

16 Ow e jam a, m'ow m'ɛwl m'ow,
ke David ec'él a ek'ey wus a m'úsr em,
in e èl ek'uy a, mi kókr em,
ke m'ínymn in es.

17 Etη agη ejec'a fɛη b'ow ɔl Es Kɔtɔkɔ es;
ɛɛ, ɛbr ɛbr a fɛη eke m'ɛsη eke k'el em ec'a,
b'ow ɔl'm es.

Na el Es Kɔtɔkɔ ec'odad eke dad;

18 legη a etη l'elu in ec'ow amua ɔkm li yegm.» †

19 Jak igη af dad nine: «Na sɔsiem, m'erurm eke wɛl k'ijr agη a ek'elm Jwifel ke oc any ɔkη Nyam a gbɛ. 20 Gbɛkɔ s'áwη el lel si dad el eke -li k'ijmn ndey eke wɛl oc wawr egb ɔη sekp, -l'ijmn nfaci, -l'ijmn ndey eke wɛl okm mebl es, -l'ɛgηmn mebl; † 21 anke godo godo etη, eb eb fɛη em, wɛl am dad Moïs eci sol amua ec'odad etη Nyam nun igη susu yeji segh fɛη nɛnɛgh e legη wɛl b'awl.»

Lɛl eke wɛl wɛl ɔmn esɛl a ek'elm Jwifel a

22 Ow sɔsiem erm esɛl a, agη ekpekp a, lele Nyamel a fɛη ab ɛgh eb eke k'ot el em ec'agη igη Pɔl lele Barnabas ab af im Siri ec'Antios a. -Li sɔsum Jud eke wɛl b'ɛsη Barsabas lele Silas ab -l'ot; -l'el agη lisijimel ab em ec'any esɛl yony. 23 Kin lel eke wɛl ɔη el a: «Erm esɛl a lele agη ekpekp ab ab, ek'el ɔny lisijimel a, am ɔη agη lisijimel a ek'elm Jwif k'ir Antios, Siri lele Silasi ab a lebl. 24 S'iri ek'agη anη ey ogη anη ow ɔη ɔny ɛwr jenjɛη, ɛbr ermij el eci sodad ebl ab em. Ow elm ey s'ɔom el abusu low na e kok eci. 25 Na sɔsiem, ey a fɛη eci neny af okr em, si sɔsum agη s'ot eke si k'erm el ɔny ogη a, -l'ɛwl ey lawlɛl Barnabas lele Pɔl ab, 26 eke blel irmn el ec'owr anη a ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e juma kok em. 27 S'am erm Jud lele Silas ab ɔny ogη a eke ki dad ɔny el obi em, lel na eke s'am non anη a e low. 28 Tasi em a, ey lele Abη Lala ab, s'ɛgh s'eb eke si k'ɔom ɔny erekp ejeci

† 15:7 Èkn Ob Kok 10. † 15:13 Èkn Ob Kok 12.17 lele akr otar ab ab. † 15:18 Amos 9.11-12, Septant em ec'odad eke wɛl oc. † 15:20 -li k'ijmn ndey eke wɛl oc wawr egb:Èkn Okm Ok 34.15; 1 Korent 8.7-13. Grɛkel ec'ob ol ij usu eci ndey eke anη a, el ndey eke wɛl oc wawr egb ɔη sekp. -L'ijmn nfaci: bèbmn Ob Ap 18.6-23. Ow el sikpl ek'afηn es Grɛkel em ana. -Li k'ijmn ndey eke wɛl okm mebl es, -l'ɛgηmn mebl: Èkn Nun ɔb 9.4; Ob Ap 17.10-16. Sol yony amua b'ɔη Jwifel eke el kretienel a abusu ij ob kretienel ek'elm Jwifel ab ab, etη -n'ɔnymn el ec'aylm a ec'erm mij.

ek'ow elm sol amua ek'it a ce: ²⁹ k'ijr ndey eke wel oc wawr egb ɔŋ sɛkp, k'ɛgŋn mebl, k'ijr ndey eke wel okm mebl es, k'ijmn nfaci. Eke ɔsur ɔw amua, ow b'ow akpl. Agŋ lisijimɛl, s'am esŋn ɔny!»

³⁰ Wel elu agŋ a eke wel erm ab es, etŋ -n'im -l'ok Antios. Yogn -l'as agŋ a fɛŋ ek'ɔny ɔmn a luku etŋ -n'ɔŋ wel lel a. ³¹ Wel awl lel a etŋ agŋ a fɛŋ sos em am inŋ, sos es atr ec'odad ek'ann em a eci. ³² Jud lele Silas ab ek'el obi yeji el kokoba ɔb esel a, dad ɔmn esel a odad kpekpe sos es atr eci; -n'ɔŋ wel ec'ɔmn a ij lec obn. ³³ -N'ann yogn sɛgŋ beb, etŋ erm es ey em, ɔmn esel a ɔŋ el ejagb -l'ɛwl -n'im agŋ a ek'erm el a ogŋ. [³⁴ Silas gbɛ ɛgŋ eb eke k'ann yogn.] †

³⁵ Gbɛkɔ Pɔl lele Barnabas ab gbɛ ann Antios. Agŋ ejeci nɔnɔ ab -n'am yegm agŋ low, etŋ -n'am ɔb Es Kɔtɔkɔ ec'odad a ec'amani.

Pɔl lele Barnabas ab elulil es

³⁶ Eke -n'ann Antios yogn toŋ ow ibn a, Pɔl dad Barnabas nine: «S'ɛwl meny s'im eb a fɛŋ em eke s'ɔb Es Kɔtɔkɔ ec'odad a ec'amani a, s'ɛkn agŋ lisijimɛl a ek'ɔny ɔmn a, s'ɛkn elɛl eke -n'am aan es a.» ³⁷ Barnabas erur eke Jan Mark k'igŋ el ab im, ³⁸ kɔ Pɔl gbɛ erurm anke Jan Mark igŋ elu el es Panfili, etŋ emeny l'ɛwlm wel juma ab em ij. † ³⁹ -L'atar ɔw es sɛnyn sɛnyn toŋ -l'elulil es. Barnabas oc Mark etŋ eb mijetŋ im Sivr; ⁴⁰ Pɔl gbɛ oc Silas, etŋ eke ɔmn esel a ot ok el Es Kɔtɔkɔ eci nyimn mamn ab em a, n'im. ⁴¹ L'ɛcr Siri lele Silisi wus af ab eci n'am atr Nyamel a fɛŋ sos es ɔmn em.

16

Timote am ɛwl Pɔl lele Silas ab

¹ Pɔl im ey Derb etŋ emeny im ey Lisr. † Yogn, jam es nyam ann eke wel b'ɛŋ Timote; lis a Jwif ek'in yeji ɔny ɔmn; es a gbɛ Grɛk. ² Agŋ lisijimɛl a e k'ir Lisr lele Ikonioŋ baŋn ab a, bi dad Timote e lis ec'ɔw amamn nɔnɔ. ³ Pɔl erur eke k'ɔny ɛm'n ab; l'oc ow ab n'im etŋ l'ubr ow likr es, Jwifɛl a ek'ann yogn a eke -li b'ow -l'ɛc a sosiɛm, anke agŋ a fɛŋ uw any eke es a Grɛk. † ⁴ ɛb a fɛŋ em eke -n'am ɛc a, -n'am dad agŋ a ek'ɔny ɔmn a ɔw a fɛŋ eke erm esel a lele Jerusalem ec'agŋ ekpekɔ ab ab dad ucu es a, etŋ -n'am ibrm eke wel k'elum ɔw amua. † ⁵ Sinyamel a am ey lec ɔmn em, etŋ legŋ liy nyam nyam fɛŋ agŋ am bobn.

Pɔl erur memn Troas

⁶ Abŋ Lala ɛgbm Pɔl lele Silas ab es eke -li ki dad Nyam ec'odad a Azi ogog a; ow ɔŋ -l'ubr Friji lele Galasi ab eci wus ab af. ⁷ Eke -li titmn Misi wus af a, -n'am bebɛm eke -li k'im Bitini wus af, gbɛkɔ Jesu ec'Abŋ a yɛbm el. ⁸ Ow sosiɛm -l'ubr Misi etŋ -n'im Troas baŋn eci nanu a. ⁹ Ncok em a, Pɔl erur memn: l'ɛkn Maseduan iy nyam ek'inym es ke am ŋɔŋn'n dad ɛsɛ: «ɛc Maseduan ke ɔw elum ey abu!» ¹⁰ Kpekŋ eke memn erur na b'oc es a, si bebɛm sos s'us ejagb Maseduan im eci, † anke s'ub nawrɛ eke Nyam ɛŋj ey eke si k'ɛwl yogn ec'agŋ a Amani Mamn a.

† 15:34 Ob Kok eci silel esig nɔnɔ em, wel ɛŋnm akr 34. † 15:38 ɛkn Ob Kok 13.13. † 16:1 Bɛbm Ob Kok 14.8.21. † 16:3 Eke Timote lis el Jwif a, wel b'oc Timote yeji Jwif. Gbɛkɔ gbun ke Jwifɛl a ɔc'r tasi ɛsɛ Jwif mamn af a, ow it ke l'ubr likr es. Pɔl ɔŋ wel ubr'r likr es yec'etŋ ke l'el Krist eci danke ij es mamn Jwifɛl ab em. † 16:4 ɛkn Ob Kok 15.23-29. † 16:10 Akr lew na em eke Luk am dad ɛsɛ "ey" a, ke ow am yegm eke yogn anake Pɔl ab -l'okar af -n'am kok juma a.

Filip eb em, Lidi ub Es Kotoko nawre

11 S'eb mijetɛ Troas, s'igb yogɛ kpekɛ kpekɛ toɛ s'im s'ok Samotras lekr em, etɛ eke leɛɛɛ eny a, s'im s'ok Neapolis baɛɛ. 12 S'igb yogɛ s'im Filip, Maseduan eci wus a eci eb gbɛl ek'anɛ Rom ec'es ew em a. † S'anɛ eb ab em si duok eɛɛɛ wa ce. 13 Nenɛɛɛ e leɛɛɛ a, s'ok oɛm baɛɛ a s'im mij neny a; yogɛ si tutr eke si b'ow s'ɛɛɛɛ Jwifel ek'anɛ Nyam nɔɛɛɛ em usu nyam. † S'ok es yogɛ etɛ oɛɔwa a ek'as luku anɛ yogɛ a, si dad el odad. 14 Oɛɔwa ab em e nyam e nin el Lidi, Tiatir baɛɛɛ yowi eke b'ol sigbad ebl amamn ij ke b'igɛ Nyam nuɛ. N'am iri ey ec'odad a, etɛ Nyam oɛɛ'n abɛ eke li k'ew Pɔl e sodad a erm af. 15 Ow oɛɛ wɛl ok'r mij nuɛ, in lele in ec'akɛ ab ab. † L'ew ey abu li dad ninɛ: «Eke am ekan eke m'ub Es Kotoko nawre tasi, ke oɛr anɛɛ em ogɛ a.» Etɛ l'atrm ey s'ɛɛɛ s'eb.

Wel ok Pɔl lele Silas ab sobel em Filip eb em

16 Leɛɛɛ nyam s'aam Nyam nɔɛɛɛ em, etɛ adyowli nyam am oɛr ey. In em a, abɛ nɛɛ nyam † anɛ eke b'oɛɛ'n l'ɛkn efi e low ek'am ow a li dad. Ów amua eke li b'ɛkn li dad a b'oɛɛ in ec'es ewɛl a os nɔɛɛ. 17 Ey lele Pɔl ab, n'am us ey jam l'ɛlu lebl li dad l'ɛɛɛ: «Aɛɛ amua, Afr Kpekpe e Nyam a e juma kok eɛɛ! -N'am dad oɛɛ ejaɛb a eke b'ewl eɛɛ sel eɛɛ em a ec'odad!» 18 Yowli a am kok eɛɛɛ seɛɛ nɔɛɛ. Ow b'afɛɛ es a, Pɔl erm ebl toɛ batɛ eɛɛ meɛɛ dad abɛ nɛɛ a nine: «Jesu Krist e nin em, ey oɛm in em!» Etɛ wanci ab af ce abɛ a ey oɛm yowli ab em.

19 Eke adyowli a ec'es ewɛl a am ekn eke -li k'ow -n'ɛɛɛɛɛ os ow em ij a, -n'oɛɛ Pɔl lele Silas ab -l'ow eɛɛɛ em es ewɛl ec'any af. 20 -L'ot wɛl -n'im Rom e jɛɛ ok eɛɛ ek'anɛ yogɛ a ec'any af, etɛ -li dad ninɛ: «Aɛɛ amua am is odad ey ec'eb na em; 21 el Jwifel, etɛ -n'am yɛɛɛ aɛɛ eb ir owr. Ey Rom eyɛ; ey ec'ol a oɛm abusu eke si k'ɛɛɛ s'eb oglog si kok ow e low.» † 22 Dedeku a yeji ebl erm ok Pɔl lele Silas ab af. Jɛɛ ok eɛɛ a oɛɛ wɛl eb Pɔl lele Silas ab mob sos etɛ oɛɛ abusu eke wɛl k'or el likɛɛ em. † 23 Etɛ eke wɛl or el seɛɛɛ seɛɛɛ bake ow uwr a, wɛl ok el sobel em, etɛ wɛl oɛɛ usu oɛɛ es eke k'ew el nyamn af seɛɛɛ seɛɛɛ. 24 Eke n'ɛɛɛ abusu ikɛ na a, l'ot l'ok wɛl sobel ab em ec'akɛɛɛ nyam ek'anɛ sobel a e nuɛ kɔkɔ a, etɛ n'awɛɛ wɛl akr ekɛ ekpr ab.

25 Ncoɛ eci leɛɛɛ uyu nuɛ em a, Pɔl lele Silas ab am nɔɛɛɛ Nyam eɛɛɛ eɛɛ kɔkɛm'n etɛ sobel em eɛɛ a am iri. 26 Kpru em, wus umu tuɔtuɔ, oɛɛ sobel a mumu. Kpekɛ masany a feɛɛ fifig ok es etɛ sobel em eɛɛ a eci nɛɛbraka a feɛɛ mɔmu es. 27 Usu oɛɛ es a ufɛɛɛ es, eke li b'ɛkn eke sobel a eci masany a fifig a, l'owɛ in e lab ler em a l'ɛlu oɛm eke li k'ibir in sosi, aɛɛ n'am tutr eke sobel em eɛɛ a uru es im. † 28 Kɔ Pɔl barm in e lec feɛɛ em ninɛ: «Kɛ kɔkr nɛɛ sosi low nɛɛɛ! Ey feɛɛ s'anɛ aɛɛ!»

† 16:12 Eke eb anɛ Rom ec'es ew em, ow el low mamn. Eb eyɛ a b'ɛɛɛ ów nɔɛɛ ec'abusu eke eb eɛɛɛ a ótum eɛɛɛ. † 16:13 Filip yogɛ, Jwifel aɛɛ eɛɛ lew anm eke ow k'oɛɛ wɛl oɛɛ Nyam nuɛ igɛ usu tasi. Ow sosiem, Jwifel b'ɛɛɛɛɛ gbeɛ, mij saw eke it el eci sos ayal a ec'ow e kok eci. Ow k'odm Rom ec'es ewɛl a oɛm Jwifel a abusu eke k'ɛɛɛɛɛ baɛɛ a. Mij ewl mij a ogɛ eke anɛ a lele baɛɛ ab ab a, ow ij kilo nyahan. † 16:15 Bèbmn Ob Kok 16.33; 18.8. † 16:16 Abɛ nɛɛ a el lorɛɛ ec'abɛ. Lorɛɛ na anake b'owɛ nyam nuɛ igɛ usu gbɛl nyam eke wɛl b'ɛɛɛ Delfi a. Aɛɛ nɔɛɛ b'im yogɛ ibrm sos. † 16:21 Rom oɛɛ Jwifel abusu eke k'igɛ Nyam nuɛ el ec'elel eke -n'am erur a, kɔ -l'érurm eke wɛl ki dad aɛɛ eɛɛɛ Nyam odad. † 16:22 Aɛɛ a ek'elm Rom eyɛ a, jɛɛ ok eɛɛ a b'oɛɛ wɛl or el gbun ke wɛl jéɛ el e lis e low ok. Aɛɛ ek'el Rom eyɛ a, wɛl eɛɛɛ eke wɛl ki kok el eɛɛ. Pɔl lele Silas ab a, Rom eyɛ; ow itm eke wɛl k'or el. † 16:27 Ekn Ob Kok 12.19 eci akr otar a.

²⁹ Usu ɔsu es a ibrm eke wel k'ign al; l'uru es l'ey akɔ a, sos ufn em, erɔn ab, l'ok ɔwrɔkp wus Pɔl lele Silas ab ec'any af. ³⁰ N'ɔn wel ok ɔkm etɔ li dad wel nine: «Agn eɔbel, kɔ ayaf mi ki kokr ke m'ɛn sel ee?» ³¹ -Li dad ow nine: «Ūb Es Kɔtɔkɔ Jesu nawre ke η lele η ec'akɔ ab ɛnɔn sel.» ³² Etɔ -n'am dad ow Es Kɔtɔkɔ ec'odad, in lele agn a feɔ ek'ann'n akɔ ab ab. ³³ Ncok a eci wanci ab af ce, usu ɔsu es a ot el ab im etɔ yɔyɔg el abi enyembri ab es. Kpekɔ in ec'agn ab ab wel ok el mij nun. † ³⁴ L'oc Pɔl lele Silas ab n'im in ec'akɔ a etɔ n'ɔn wel ob ij. Egn na lele in ec'akɔ ab ab sos em am iɔn anke -l'ub Nyam nawre.

³⁵ Eke lɛgn eny a, Rom e jɛj ok esel a erm agn ow dad usu ɔsu es a nine: «Èlu agn a es.» ³⁶ Usu ɔsu es a ow dad Pɔl nine: «Jɛj ok esel a ɔn abusu eke wel k'elu ɔny es. ɔtur eke sica k'okr ɔkm imn erm es ey em.» ³⁷ Kɔ Pɔl dad agn a nine: «Wɛl jɛjm ey e low okm, etɔ -n'ɔn wel ɔr ey dedeku ec'any af, ke ey Rom ec'agn ce! Etɔ -n'ɔny -l'ok ey sobel em. Sica -n'am erur eke -li k'ok ey ɔkm es lɔl em ee? S'ɛgnm! -L'ow el obi -l'ok ey es!»

³⁸ Agn a im ewl jɛj ok esel a sodad a eke Pɔl dad a. Eke -l'irir eke Pɔl lele Silas ab el Rom eyɔ tasi a, ermni eɔn el es. ³⁹ -L'ow -l'ɛgn low ij -n'ɔn wel, etɔ -n'ɔny -l'ok wel ɔkm sobel ab em etɔ -ni nɔn wel eke wel k'ok ɔkm baɔn a. ⁴⁰ Eke Pɔl lele Silas ab ok ɔkm sobel ab em a, -n'im Lidi ogn a. Eke -l'ɛkan agn lisijimel a, ke -l'atar wel sos es a, -n'im.

17

Pɔl lele Silas ab im ok Tesaloni baɔn

¹ Sica Pɔl lele Silas ab ecr Anfipolis baɔn lele Apoloni baɔn ab eci im ok Tesaloni; yogn, Jwifel eci Nyam nun ign usu ann. ² Eɛe lele eke sakp sakp feɔ li bi kok ab af a, Pɔl im ey Nyam nun ign usu a. Nenɛgn kpa kpa kpa sakp nyahan, l'atar ów es Nyam odad nun af agn a ek'ann yogn ab ab. ³ N'am ayal l'ok wɛl etɔ n'am yeɔm wel eke Nyam Lɛl em a, ow akpl eke Mesi a k'ij gbɛ ke ány luw em igb. N'am dad wel l'ɛsɛ: «Jesu na eke m'am dad ɔny in ec'odad a, in anake l'el Mesi a.» ⁴ Jwifel ab em e beb odad a ok es sos em etɔ -l'ow -n'ɛn Pɔl lele Silas ab. Grɛkel nɔnɔ ek'am ign Nyam nun a lele bosu amamn em ec'ɔyɔw nɔnɔ ab yeɔi kok eɛen.

⁵ Gbɛkɔ Jwifel a nyamnɛyr am ɔny. -L'as ów marem marem esel eke -n'ɛnɔn eɛɛn em a luku, -n'am is odad agn ab em, etɔ -n'am buɔr agn em baɔn a. Ca -l'igb -l'ok Jason ec'akɔ a, -n'am ɔl Pɔl lele Silas ab eke -li k'ony -l'ot -n'im dedeku a ec'any af. ⁶ Eke -n'ɛnɔm wel a, -l'ɔdu Jason lele agn lisijimel beb ab es -l'ow baɔn a ec'es ew esel a ec'any af, etɔ -n'am ɔg -li dad -l'ɛsɛ: «Agn amua inɔm wus na nimum es afr; sica ey ogn a -l'ok a! ⁷ Etɔ Jason eb ok el akɔ! Agn amua feɔ am kok ów ek'elm Sesar ec'ol a eci, anke -n'am dad eke es ew es eɔeci nyam in ann eke wɛ'n b'ɛsn Jesu.»

⁸ Sodad amua ɔn dedeku a lele eb a ec'es ew esel ab ab sos inɔm es afr. ⁹ -N'ɔn Jason lele agn lisijimel ab ab ew os es gbun etɔ -l'elu wel es.

Pɔl lele Silas ab im ok Bere baɔn

¹⁰ Kpekɔ eke lɛgn uk a, agn lisijimel a ɔn Pɔl lele Silas ab im Bere. Eke -l'okr yogn a, -n'im Jwifel e Nyam nun ign usu a. ¹¹ Bere e Jwifel a b'ɛgn low eb akm Tesaloni ec'a; -l'eb Nyam odad a el e sos em iɔn feɔ em. Etɔ ɛgn feɔ -li bi wewr Nyam Lɛl a, yec'etɔ ke -l'ɛkn eke Pɔl ec'odad eke bi

dad el a el nawrɛ. ¹² El em ec'agɲ nɔnɔ ub nawrɛ; etɲ Grekel ab em, bosu amamn em ec'oyɔw nɔnɔ lele eɲɲ nɔnɔ ab yeɲi ub nawrɛ.

¹³ Ko eke Tesaloni e Jwifɛl a iri eke Pɔl am dad Nyam odad Bere baɲɲ em yeɲ'a, -l'ow -n'am nɲɲɲ dedeku a mɛrɛm em -n'ɔɲ wel ew jɛɲ jɛɲ. ¹⁴ Ow sɔsiɛm, kpekɲ agɲ lisijimɛl a ɔɲ Pɔl imm okij any a eci; gbɛko Silas lele Timote ab gbɛ anɲ Bere. ¹⁵ Agɲ a ek'aam nyimm Pɔl a im ewl'l toɲ ok Aten baɲɲ, etɲ -l'ɛwl -n'im Bere Silas lele Timote ab ec'amani a eke Pɔl ɔɲ ab ab. Amani ab em, n'am ibrm eke wel k'ow fafa eɲɲ'n.

Pɔl anɲ Aten baɲɲ

¹⁶ Eke Pɔl am eku Silas lele Timote ab Aten yogɲ a, low am ey'r sos em eke eb na k'el sɛkp eci nuɲ igɲ ɔfr. ¹⁷ Nyam nuɲ igɲ usu yogɲ, li b'atar ɔw es Jwifɛl lele agɲ a ek'elm Jwifɛl ke am igɲ Nyam nuɲ ab ab, etɲ ebɛrɲ em yeɲi sɛɲɲ fɛɲ li b'atar ɔw es agɲ ejeci eke li b'eɲɲ ab ab. ¹⁸ Epikurel lele Sitoyikel eci low yegm esɛl ab ab † yeɲi am atar ɔw es Pɔl ab. El em ec'agɲ beb am ibrm esɛ: «Nɛnyɛm gbɛl es na, bla odad iy n'am dad gbɛ ee?» Eke agɲ beb am iri Pɔl dad Jesu ec'odad lele luw em anɲ igb owi ab a, † -n'am dad -l'ɛsɛ: «Eɲɲ na, esɛ etu e sinyam a cɛ ec'odad ow'n am dad af.»

¹⁹ Ow sɔsiɛm -l'oc Pɔl ab -n'im baɲɲ a ec'ow bebɛm esɛl a † ec'any af, etɲ -li dad ow nine: «Ko s'ɔtu eke si k'uw low yegm owr na eke am dad ow ec'odad ab any ee? ²⁰ Eke am dad ey ɔw eke am iti ey any a sɔsiɛm, s'am erur eke si k'uw ow e nyandɛ ab any.» ²¹ Tasi em a, Aten eyɲ a fɛɲ lele etu agɲ a ek'ir el ab a, b'eb sɛɲɲ nɔnɔ am iri oglog am dad ɔw owr ec'odad cɛ.

²² Pɔl inɛm es ɔw bebɛm esɛl a ec'any af etɲ dad nine: «Aten eyɲ, m'am ebɛm nyamn eke low low fɛɲ em eel Nyam nuɲ igɲ esɛl tasi. ²³ Tasi em a, eke m'am ɛc ɔny eci baɲɲ em a ke m'am ɛkn ɔny e sinyam nuɲ igɲ e mob a, m'ɛkn egb waw usu nyam eke wel nɔn: "Nyam eke wel uwm any eci". † Eɛ! Yec'a eke am igɲɲ nuɲ ke uwmn any a anake m'am ow mi dad ɔny in ec'odad a. ²⁴ Nyam a eke kok wus na nimum lele mob fɛɲ ek'anɲ em ab a, anake el afr lele wus ab eci Es Kɔtɔkɔ a, etɲ l'irm Sinyamel ek'agɲ us ab em. ²⁵ L'ibram eke agɲ k'ɔɲ'n ob kaka fɛɲ esɛ ow'n ɔnyɛm ob af; tasi em a, in anake li b'ɔɲ agɲ a fɛɲ owr anɲ, sel lele mob mob fɛɲ ab a. ²⁶ Eɲɲ nyam coco em, li kok ebr ebr a fɛɲ etɲ l'ok wel wus na nimum af. L'ok akpo n'ɔɲ wel, etɲ susu susu a eke -li k'ir a yeɲi, l'ɛɲɲ ow e sereb a. † ²⁷ Li kok ebɛn yec'etɲ ke agɲ a ɔ'l es. Etɲ eke es ɔl a am ew bɔbrɛm em yeɲi, k'aw ke -l'ɔtu eke -li k'eɲɲ ow, anɲke Nyam anɛm kpekpe eɲɲ kaka eci. ²⁸ Tasi em a, ɔny e lel nɔn esɛl a yeɲi dad nine: "In em s'anɲ owr, s'ɔtu eke si k'an es s'ɛc, etɲ s'anɲ." Etɲ lel nɔn es ejeci nyam yeɲi dad nine: "S'el in ec'ey." †

† **17:18** Epikurel eci low yegm esɛl a bi tutr eke wel b'anɲ owr losɲɲ owi eci cɛ. -Li bi tutr eke Nyam ɛwm wus e low any, ko mareɛ mareɛm cɛ ɔw in b'ow. Sitoyikel eci low yegm esɛl a ɛɲɲɲ losɲɲ e low ebɛm. -Li bi tutr eke sol anɲ eke bi nyimm wus etɲ ow it eke wel k'atr sos es elum sol amua. † **17:18** *luw em anɲ igb*: Luw Em Anɲ Igb, Grek em a yow e nin (Anastasis). Eke Pɔl am dad Jesu lele luw em anɲ igb owi ab a, ow ɔtu eke k'ɔɲ Aten baɲɲ eyɲ a tutr eke Pɔl am dad nyam yony ec'odad: Jesu ek'el nyam igɲ lele Luw Em Anɲ Igb ek'el nyam yow ab ab e low. † **17:19** *baɲɲ a ec'ow bebɛm esɛl a*: Grek em a, *Ayeropaj*. Aten e lafɛny nyam e nin; yogɲ ɔw bebɛm esɛl b'ɔny el e luku as. † **17:23** Egb waw usu na eke wel kok ɔɲ nyam eke wel uwm any a, Aten eyɲ e tutr em a, nyam ejeci nyam ek'ow k'ɔɲɛm -l'ijal es sɔsiɛm eci. † **17:26** *Eɲɲ nyam coco em*: Adam em, Nuɲ ɔb 1.28. *L'ɛɲɲ ow e sereb a*: Ol Okn 32.8. † **17:28** Pɔl am ebr el e lel nɔn esɛl a, Epimenid lele Aratos ab ec'odad a eke dad ab em.

²⁹ Eke s'el in ec'ey a, si k'ónyn tutr eke Nyam anj esε sika em nyàm, os em nyàm oglog lebn em nyàm ek'agn ij mēwl kok el ec'ów tutr em af. ³⁰ Agñ ec'any uwm em ec'ów eke kok lægñ a ek'ec ab em a, Nyam ewm erm af ij, kò n'am ibrm susu a fεñ ec'agn a eke k'itñ el ec'es an a. ³¹ L'oc lægñ nyam l'ew es, eke εgñ a eke li sòsum l'oc ab em, li b'ow li jej wus e low l'ok nenyembri nyam em. L'elu ow e low òkm agñ fεñ ec'any af εgñ na eke l'igbm luw em ab em!»

³² Eke -l'irir Pòl dad luw em anj igb ec'odad a, agñ beb am kokr'r miyer, etñ oglog am dad esε: «Lægñ ejeci ke s'iri η ec'odad na.» ³³ Af anja anake Pòl elu el es a. ³⁴ Kò agñ beb gbε εgñ in e low a eb etñ ub nawrε. El em a, Denis ek'el ów bebm esel ab em ec'εgñ a, yow nyam eke wεl b'εsn Damaris a lele agñ ejec'ab anj em.

18

Pòl im ey Korent banj

¹ Eke ów amua b'ec a, Pòl igb Aten im ey Korent. † ² Yogñ n'εññ Jwif nyam eke wεl b'εsn Akilas; wεl ew'r Pòñ eci wus ab af. N'anñ Rom, Itali wus af l'ow ey Prisil ab ow k'ibnm, anke yogñ Sesar Klod òñ abusu wεl ogñ Jwifel a fεñ. Pòl im εññ el, ³ etñ eke -n'ónyn juma nyam ek'el ndey lel em léf e kok a, l'ir wεl ab etñ -li b'okr af -li kok juma. ⁴ Nεnεgñ fεñ, Pòl b'im Nyam nuñ ign usu a, etñ eke li b'eb odad a, li b'ol eke li k'eb Grækel lele Jwifel ab.

⁵ Sica eke Silas lele Timote ab anj Maseduan ow a, † Pòl b'oc in e lægñ a fεñ am dad Jwifel a Nyam odad am ij neny dad eke Mesi a Jesu. ⁶ Kò Jwifel a εgññ in e low a ebm etñ bi wεwr'r; ow sosiem l'ufñ in e mob sus em a e siflefl ab es l'ok wεl es, † etñ li dad wεl nine: «Eke batñ irmn, ke òny obi em ana; ow elm em e low ij. Sica em a, m'ow m'oc any m'òkñ agñ ek'elm Jwifel a.»

⁷ Pòl igb yogñ im ir Titius Justus ogñ, ek'in ec'él a titm Nyam nuñ ign usu a. L'elm Jwif kò l'el εgñ nyam eke εgñ el eci Nyam nuñ ign owi a eb. ⁸ Krispus ek'el Nyam nuñ ign usu a ec'es ew a, lele in ec'akñ ab ab † ub Es Kòtòkò nawrε. Korent banj eyñ nòkò ek'iri Pòl ec'odad a yeji ub nawrε etñ ok mij nuñ. ⁹ Sica ncok nyam, Pòl am erur memn etñ Es Kòtòkò am dad'r esε: «K'ùru erññ! Neny áññ'ñ em am dad! K'àbl neny, ¹⁰ anke m'anñ η ab. εgñ kaka k'òtum kokm'ñ low ηññ anke eb na em, agñ nòkò el em eci.» ¹¹ Pòl anñ Korent kok lakpo nyam awl nòhòn etñ am yegm agñ Nyam odad.

¹² Lakpo ab af eke Galion eb Rom ec'es ew Akayi ogog ec'a, Jwifel okr af irññ Pòl. -L'oc ow -n'im jej ok ec'any af ¹³ etñ -li dad nine: «εgñ na am òl eke k'eb agñ ign Nyam nuñ ek'otm ol a ec'ab es.» † ¹⁴ Eke Pòl òl eke ki dad odad a, Galion dad Jwifel a nine: «Òny Jwifel, tasi em a, blél ow el

† **18:1** Korent el Akayi wus af ec'eb gbεl; eb na em, agñ ufu es em etñ in eci nfaci ij owi a agb nòkò.

† **18:5** Filip e Nyamel a òñ Silas lele Timote ab os is Pòl. Ow òñ Pòl sos ok es in e Nyam juma kok ab em. Li kòkm juma a eke ow em li b'εññ os a ij. Èkn 2 Korent 11.9; Filip 4.14-15; Ob Kok 17.15.

† **18:6** *l'ufñ in e mob sus em a e siflefl ab es l'ok wεl es*: ow e nyandrε el εgñ ab ec'ijarm. Èkn Matie 10.14 lele ow ec'akr otar ab ab. † **18:8** Bèbmn Ob Kok 16.15,33. † **18:13** Rom eyñ òñ abusu eke wεl ki kok Nyam nuñ ign owi esε Jwifel ec'ab af, kò ow elm Nyam nuñ ign owi fεñ gbε. Jwifel am ok Pòl ów af anke el ec'a, Pòl am yegm agñ Nyam nuñ ign owi ejeci; ow el low ligbel ek'itm Rom eyñ ec'ol ab em. Galion gbε am oc Pòl eci low yegm a esε Jwifel ec'ab af.

low nuŋ li kok, oglog low ligbel marem anake li kok a, ke blel m'ók sos es m'iri ony ec'odad a. ¹⁵ Kó ek'ow el ów es atar odad ebl owi af, en owi af lele ony obi e sol owi af ab a, na ony obi e low eke k'ekan ana. Sodad nene a, m'éurum eke mi k'el ow e jej ok es!» ¹⁶ Etn l'ogŋ wel jej ok usu a. ¹⁷ El feŋ -n'onŋ Sosten ek'el Nyam nuŋ ign usu a ec'es ew es a, etŋ -n'am or ow jej ok esel a ec'any af; gbeko Galion cizm sar okm el es.

Pól ewl im Antios

¹⁸ Pól anŋ Korent ibn. Sica l'elu agŋ lisijimel a es, etŋ l'eb mijetŋ l'ot Prisil lele Akilas ab n'im Siri. Gbuŋ ke -l'eb mijetŋ a, Saŋkre eb em yogŋ, Pól onŋ wel er'r sin anke l'ij neny. † ¹⁹ -N'im -l'ok Efes etŋ Pól elu el es yogŋ. N'im l'ey Nyam nuŋ ign usu a etŋ Jwifel ab ab -n'am atar ów es. ²⁰ -L'ibrm ow ek'ow k'anŋ el ab ibn, kó l'egŋm. ²¹ Ke l'élú wel es a, li dad wel nine: «Eke Nyam egŋ, legŋ ejeci m'ow m'ewl meny m'ow ony ogŋ anja.» Etn l'igb Efes n'imn mijetŋ em eci. ²² Eke l'itr es Sesare a, l'uyu n'im Jerusalem l'esŋn Nyamel ec'agŋ a, gbuŋ etŋ n'im Antios. ²³ Li kok segŋ beb yogŋ etŋ n'im. In ec'im em a, l'ecr Galasi lele Friji e wus ab af eci etŋ n'am atr jam esel a sos es.

Apolos im Efes

²⁴ Jwif nyam eke wel b'esŋ Apolos ke wel ew Alesandri a, ow ey Efes. L'el odad ebl mamn es eke uw Nyam Lel any senyn senyn yeji. ²⁵ Wel yegm'n Es Kotoko Jesu ec'ejagb a e low, etŋ ari at em, n'am ob kokoba li yegm agŋ Jesu e lis e low feŋ cece em; gbeko Jan eci mij ok nuŋ a ce e low l'uw any. † ²⁶ N'am dad ów onn em tasi Nyam nuŋ ign usu yogŋ. Eke Prisil lele Akilas ab iri'r lebl a, -l'oc ow etŋ -l'otar Es Kotoko Jesu ec'ejagb a e low akr tasi -l'ok ow.

²⁷ Sica eke Apolos am erur eke k'im Akayi wus af a, agŋ lisijimel a atr'r sos es, etŋ -li kok lel -n'awŋ eb ab em eci jam esel a yec'etŋ ke wel eb'r senyn senyn. Eke n'im l'ey yogŋ a, agŋ a eke Nyam e bibm em ony onn a, l'elum wel abu nono. ²⁸ Tasi em a, dedeku feŋ ec'any af n'am ot ów tasi li yegm eke Jwifel a onym low ij: Nyam Lel em, n'am elu okm eke Mesi a Jesu.

19

Pól im ok Efes eb em

¹ Ek'Apolos anŋ Korent a, Pól ebr mafeny em eci im ey Efes. N'ehŋ jam esel beb yogŋ ² etŋ l'ibrm wel nine: «Kó eke ubr nawre a, eŋan Abŋ Lala ee?» -Li dad ow nine: «Ek'Abŋ Lala nyam anŋ yeji, s'irim; wel dadm ey ow e low.» ³ Ow onŋ Pól ibrm el nine: «Ke sica bogŋ e mij ok nuŋ eŋan ee?» -Li dad ow nine: «Jan eci mij ok nuŋ a eke yegm agŋ a.» ⁴ Pól dad el nine: «Legŋ ab em a, Jan am ok agŋ a ek'egŋ eb eke k'itŋn erm a mij nuŋ etŋ n'am dad Israel ec'agŋ a eke k'ub egŋ a eke b'ow anŋ'n jam ow a nawre, egŋ a el Jesu.» † ⁵ Eke -l'irir ów amua a, -n'onŋ wel ok el mij nuŋ Es Kotoko Jesu e nin em. ⁶ Pól at el abu nuŋ etŋ -n'ehŋ Abŋ Lala. -N'am ebr sebr eke wel uwm any etŋ -n'am iri Nyam ogŋ ec'odad -li dad. ⁷ Agŋ a feŋ otu ek'ij agŋ lew yony.

† **18:18** Pól edŋ segŋ eb ij neny Nyam ec'any af eke k'egŋm mar, erm sin (Awl 6.1-21). Sakp nono Jwifel bi kok eben Nyam bia elu eci. Ba wel b'er sin, ke legŋ a eke wel edŋ eb a uwr ŋ. Ekn Ob Kok 21.24 lele akr otar ab ab yeji. † **18:25** Bèbm Ob Kok 19.3-4. † **19:4** Ekn Matie 3.11; Mark 1.4, 7-8.

⁸ Pól b'im Nyam nun ign usu a, etj yogj awl emum nyahan, li bi dad ów omn em tasi. N'am dad Nyam e gbrenjbi usu a ec'odad etj n'am ol elel eke li k'eb agj a ek'am iri in ec'odad a. ⁹ Gbëko agj nōnō am ony loru aru, égnm ek'ub nawre etj dedeku a ec'any af, am cak Es Kōtōko Jesu ec'ejagh a e low. Ow sōsiem Pól elu el es, ot jam esel ab ab im, etj sejn fej am dad Nyam odad Tiranus e lel él em a. ¹⁰ Low na ibn tonj ij akpo yony; ow onj agj a ek'ir Azi ogog a, Jwifel lele agj ek'elm Jwifel ab ab iri Es Kōtōko ec'odad a.

Seva ec'ey a

¹¹⁻¹² Pól em, Nyam am kok sakrowa egbel tonj batj agj b'ot sigbad, oglog nun es awj eke Pól ew sos a ís ólu a: ol a b'oc el es lís etj abj enuj a b'ok okm el em. ¹³ Jwifel beb eke b'ec susu susu ogj abj enuj eke b'annj ólu em a, el yeji am ebm oc Es Kōtōko Jesu e nin a ogj abj enuj ok okm. -Li bi dad abj enuj a -l'ese: «Jesu a eke Pól am dad in e low a e nin em, m'am dad ony eke k'okr okm!» ¹⁴ Eben eke egb waw es ligbel nyam, Jwif eke wél b'esj Seva a, ec'ey lōbj a yeji bi kok ana. ¹⁵ Kō legj nyam, abj njun nyam dad el nine: «M'uw Jesu any etj m'uw egj ek'el Pól ab any, etj kō ony, bwo el ony ee?» ¹⁶ Etj egj a eke abj njun ir em a ey el af, etj l'ey lec l'akm wél fej; l'or wél lec em tonj batj mob kok kok el; -l'uru es -l'ok okm akj a -n'im sos ofr.

¹⁷ Efes ec'agnj a, Jwifel lel agj ek'elm Jwifel ab ab, iri low na; el fej erjn am ony el etj agj am ony Es Kōtōko Jesu e nin a ec'elum ligbel. ¹⁸ Agj nōnō a eke ub nawre a ow dedeku a fej ec'any af egj ów enuj a eke -li kokr a e low eb. ¹⁹ Agj nōnō a eke kok cam owi a ot el e silel a ow, etj dedeku a fej ec'any af -l'ofj. Wél ub silel a ec'os abi ek'otu eke k'ij a, etj el ec'os ab em, ow ij jete efu fandi ekj yony lele lew ab. † ²⁰ Elel eke Es Kōtōko ec'abusu em, Nyam ec'odad a am eb es ke am elu in e lec a okm ana.

Efes eb em e dedeku a ec'erm bebl

²¹ Eke ów amua ec ok es a, Abj Lala nyimn Pól † eke k'ecr Maseduan lele Akayi ab eci, ke im Jerusalem. N'am dad eke ek'in im yogj, ow'n it ke in im Rom yeji. ²² Ow sōsiem n'onj in ec'abu elum esel yony, Timote lele Eras ab ikj anym im Maseduan, kō in obi a gbe emeny n'annj Azi sejn beb.

²³ Legj na af, erm bebl ligbel ey Es Kōtōko Jesu ec'ejagh a sōsiem. ²⁴ Sika iny es nyam eke wél b'esj Demetrius b'oc jete ufu kokr nyam yow Artemis † eci nyamel ekekey, etj ow b'onj juma kok esel a b'ejn os nōnō. ²⁵ L'as in e juma kok esel a lele agj ejec'a eke el e juma a ot in ec'a es a luku etj li dad wél nine: «Agj o, uwr any eke ow el juma na anake b'onj ey s'ir eb senyn senyn a. ²⁶ Am ekan etj am irir low eke Pól ikj na am kok a: tasi em a, n'am dad eke sinyam a eke agj in kok a, in elm nyam, etj l'eb agj nōnō, ow elm Efes anj sony ce, kō Azi wus nimum af yeji. ²⁷ Low na otu eke ki njun ey e juma a, ke emeny ow ój nyam yow Artemis e nyamel

† **19:19** El eci os, jete ufu nyam el juma kok es nyam e legj nyam eci labm sog. † **19:21** *Abj Lala nyimn Pól* odad na Grek em a, wél otu ek'itjn ejec'em dad ese *Pól egj eb*. † **19:24** Artemis el nyam yow eke Azi ec'agnj nōnō b'ignj nun. -Li bi tutr eke ow b'onj agj ey ew, ow b'akpal egb. N'onj nun ignj susu likj lele lew lele nyahan ab, etj Efes anake el ow eci usu ligbel a. Legj ab em a, in e nyamel gbel a el wus na nimum eci mob amamn ab em e ligbel marem nyam.

gbel a irmn in ec'any a; nyàm yow na eke Azi lele wus na nimum ec'agn a fəŋ ab b'ign nuŋ a e sagb a b'ow oc es!»

²⁸ Eke -l'irir sodad amua a, agŋ a erm ebl afiŋ es eti am ɔg dad ese: «Efes eci Artemis a el ligbel!» ²⁹ Erm bebl a eb es eb a fəŋ em. Agŋ a ɔny Gayus lele Aritak ab, Maseduan wus af eyŋ yony eke b'ewl Pɔl usu, eti dedeku em -l'ub -l'ok dedeku a e luku as usu a. ³⁰ Pɔl am erur eke k'okm sos ɔkm dedeku a ec'any af, kɔ jam esel a edŋn in. ³¹ Azi wus ab af eci idr esel beb a ek'el lawlel a, ɔŋ n bɔwl ŋɔŋn n eke li k'iim dedeku a e luku as usu a. ³² Wanci ab af a, luku as a wuwal: agŋ beb b'ɔny na ke dad, amua b'ɔny na ke dad, eti nɔnɔ gbel ec'a, -l'uwm low a sosiem eke -n'anŋn luku as ab em ab any. ³³ Jwifel a akrŋ ów a ok Alesandr nenyŋ eti -l'ikŋm ow anym eke li ki dad. Alesandr igbl abu oŋŋ: l'erur eke dedeku a ec'any af li k'eb odad li dad l'otar akr. ³⁴ Gbeko sica eke ow ok el es sos em eke ow el Jwif a, el fəŋ -l'ɔg lebl nyam toŋ ow kok wanci ɔmu yony: «Efes eci Artemis a el ligbel!»

³⁵ Sog a anŋ em toŋ eti sica eb a eci es ew es a ɔtu edŋn dedeku a eti dad nine: «Efes ec'agn, yewalil ɔ! Agŋ a fəŋ uw any eke Efes ec'eb a b'osu Artemis gbel a e nuŋ ign usu a lele in e lebn em nyàm ek'anŋ afr ey wus ab ab. ³⁶ Ow itim eŋŋ kaka any. Ow sosiem ɔtur eke ki yewalil tin, ki kokr nyamb owi. ³⁷ Kin, otr agŋ amua owr aŋa, -l'iym nyamel gbel a e mil eti -li wəwrŋ ey e nyàm yow a yeji. ³⁸ Eke Demetrius lele in e juma kok esel ab ab ɔny low eŋŋ ab a, ow ɔny seŋŋ eke wel bi jej ów ok eti es ew esel yeji anŋ: yogŋ anake -li k'im -li jej -l'ok a. ³⁹ Eti emeny eke ɔnyn low eke k'ibrmn a, wəl b'ow dad ow ec'odad luku as gbel a eke b'an es ol af a ec'any af. ⁴⁰ Tasi em a, yefenyŋa e low na ek'ey a, af yogŋ a, wəl ɔtu eke k'ot ey ese agŋ low eŋŋm ebm esel af, anke low kaka anm ek'am ayal ey ec'əŋanin na, eti si k'ow s'ɔnym odad ebl ek'ow af si k'otar əŋanin na e low akr senyn senyn.» ⁴¹ Eke li dad ów amua uwr a, l'igbl luku as a ec'agn a sos oŋŋ.

20

Pɔl im Maseduan lele Gres ab

¹ Eke ów wuwal a fəŋ ok sel a, Pɔl as jam esel a luku eti am atr el sos es. Ow b'uwr a, l'elu wəl es n'im Maseduan. ² L'ecr wus ab af eci, l'atr ɔmn esel a sos es, sodad nɔnɔ a eke li dad wəl ab em. Eti n'im Gres, ³ n'anŋ yogŋ l'ij awl nyahan. Sica eke n'am bebŋm sos eke li k'eb mijetŋ n'im Siri a, l'iri eke Jwifel a am ut in ec'asre. Ow sosiem l'ewl meny l'ebr Maseduan eci. ⁴ Agŋ a ek'im am ewl'l a † el: Sopater Pirus jim, Bere iy, Aritak lele Sekundus ab ek'el Tesaloni eyŋ, Gayus, Derb iy, Timote, Tisik lele Trofim ab, Azi wus af ec'agn. ⁵ Agŋ amua ikŋ anym im Troas am eku ey. ⁶ Ey gbɛ, eke Futufutu eke ejru anm em ec'es gbɛgbɛl a uwr a, s'eb mijetŋ Filip eb em Maseduan wus af; eti eke seŋŋ yen ec a, s'im s'əŋn el Troas, s'anŋ yogŋ si kok seŋŋ lobŋ.

Pɔl eci Troas eyŋ ek'im ekn abal es

† 20:4 agŋ a ek'im ewl'l a:Ob Kok esel e silel esig oglog b'ign af dad ese toŋ Azi.

⁷ Ma ey ncebles a, s'ēhanin eke si k'ubr futufutu em, † etŋ Pɔl am dad dedeku a odad. Eke leŋŋ b'ow eny ke li b'ow n'im a sosiem, li dad odad toŋ leŋŋ usu ubr em. ⁸ Oj ab em a eke s'as luku èl afr yogŋ a, kēniē nono anŋ. ⁹ Ngbafrē nyam eke wēl b'ēsŋ Etikus sig es finetr nenŋ af a. Pɔl ec'odad a ek'am oŋu nenŋm a, oŋ wemn ewl'l. Mēmn a afŋn in es toŋ n'anŋ èl afr nyahan em a l'ey wus. Wel ony igbl'l ogn, kɔ l'uw. ¹⁰ Pɔl us es, im ubu'r af, oc'r etŋ dad agŋ a ninē: «Ermij k'ók ony: n'anŋ owr!»

¹¹ Emeny Pɔl ewl uyu èl afr a, l'ubr futufutu ab em li cec, etŋ in yeji l'ij. Emeny li dad odad ibn kpekpe toŋ ligbn eŋn ey okm etŋ n'im. ¹² Iy a gbē anŋ owr, wēl oc'r im etŋ ow el agŋ a feŋ ec'erm es ey.

Pɔl igb Troas im Mile

¹³ S'ikŋ anym s'im eke si k'eb mijetŋ ot im ey Asos; yogŋ anake si k'oc Pɔl a, anke tasi em a, li dad eke li k'ecr wus wus eci. ¹⁴ Eke l'ow n'ēŋn ey Asos a, s'oc'r mijetŋ ab em etŋ s'im Mitilen. ¹⁵ S'igb yogŋ s'im etŋ leŋŋ b'eny a, s'ow s'ok lekr a eke wēl b'ēsŋ Kio a ec'any af. Leŋŋ b'eny a, s'ow s'ok Samos, etŋ emeny leŋŋ b'eny akr af a, † s'ow s'ok Mile. ¹⁶ Tasi em a, Pɔl eŋŋ eb eke k'inyam es Efes irmnm leŋŋ Azi wus af. N'am ogn es yec'etŋ ek'ow it ke n'ánŋ Jerusalem Pantekot e leŋŋ a.

Pɔl am dad Efes ec'agŋ ekpekŋ a ów

¹⁷ Pɔl anŋ Mile awŋ bowl Efes eke Nyamel ec'agŋ ekpekŋ a k'ow. ¹⁸ Eke l'owr -n'ēŋan ow a, li dad wēl ninē: «Sēŋŋ a feŋ eke m'anŋ ony ab a, uwr el el eke m'aan es ab any, leŋŋ krekre a etŋ eke m'ow Azi wus na af a. ¹⁹ Es is em, mi kok Es Kótoko e juma oŋŋ ikŋ em, Jwifel eci asre eke b'ut em e gbre ijr eke a sosiem. ²⁰ Uwr any ekan eke low feŋ ek'otu eke k'akpl ony ec'a, m'ocm mi lolm es. Dedeku feŋ ec'any af, ony ec'akŋ akŋ, mi dad ony etŋ mi yegm ony yeji. ²¹ M'ēsŋ Jwifel lele agŋ ek'elm Jwifel ab ab eke k'itŋn erm em, oc any oŋŋ Nyam ke óny omm ey Es Kótoko Jesu em. ²² Sica m'aam Jerusalem ese lele eke Abŋ Lala am at'm eke mi ki kok ab af. Low yec'a eke b'ow eŋŋ'm yogŋ a, m'uwm any. ²³ Low a ce eke m'uw any a el: eb feŋ em eke mi b'ec a, Abŋ Lala b'ewar'm em e gbre ij nono lele sobel em eke m'ow m'ey ab ab a e low. † ²⁴ Gbēko m'am ekn eke em ec'a, em ec'owr anŋ a onym any; low a ce ek'onŋ any a el ke m'im toŋ m'igŋ em eci es uru a e nuŋ, ke mi kók juma a eke Es Kótoko Jesu abul'm a, toŋ ke m'úwar; juma a el ke m'ób Amani Mamn a ek'el Nyam eci soŋŋ ikŋ a e kokoba. †

²⁵ M'ec ony feŋ ec'aranŋ mi dad Nyam e gbrenŋbi usu a ec'odad; gbēko sicaa em a, m'uw any ek'onŋ em ec'eŋŋ kaka k'ow eknm im ij. ²⁶ Na sosiem anake yefenyana m'am igbl lebl ogn mi dad m'ese: ek'onŋ em ec'eŋŋ nyam am irm, ke ow elm em e low ij, ²⁷ anke mi dad ony Nyam e low a feŋ eke bēbm ew es a; m'ocm kaka mi lolm es. ²⁸ Ōsurir ony obi lele Abŋ Lala eci mēbob a ek'oŋ ony eke k'osur ab ab. Ese lele eke mēceb oŋu es b'ew in e mēceb a nyamn af ab af a, ewr Nyamel a eke Nyam ol jim lokm e mebl ab em † a e low erm. ²⁹ M'uw any tasi eke em eci im em a, agŋ ek'anŋ

† **20:7** Ma ey ncebles a: Grek em odad eci iri tasi el *Leŋŋ krekre*; wēl oŋu ek'itŋn eŋec'em dad ese *Dimas ncebles; s'ēhanin eke si k'ubr futufutu em*: kretienel krekre a b'okr af am ij ob a, -li b'ebm ob ij lala ab kpekŋ. † **20:15** *Leŋŋ b'eny akr af a*: Ob Kok eci silēl esig oglog b'igŋ af dad ese eke *wel inym es Trojilon a*. † **20:23** Bēbmn Ob Kok 21.4,11. † **20:24** Bēbmn 2 Timote 4.7. † **20:28** *jim lokm e mebl ab em*: odad na Grek em, wēl oŋu ek'itŋn eŋec'em dad ese in obi e mebl ab em.

εσε mindey enjun af b'ow ok ony ec'arahn etj k'ow yebm mebob a kaka. ³⁰ Etj ony em a yeji, agj b'ow ok okm am ony yadj, yec'etj ke omn esel a us el jam. ³¹ Usur sos! Ke okan ek'akpo emum nyahan, ncok lele legj owr ab, onj ikj em, m'opim ony em ec'egj nyam nyam ec'ow om.

³² Sica m'am oc m'elul ony Nyam lele in eci sorj ikj eci odad ab ab abu em. N'ony abusu eke li k'agbr ony omn em ke n'onj ony aja a fej eke l'oc l'ew es agj a ek'el in ec'a ec'a. ³³ M'ocm nyamn m'ewm egj kaka fej ec'os, sika, lele simob sus em ab af. ³⁴ Ony obi yeji uwr any eke ow el em e sabu ab em mi kok juma m'ejn yec'ek'it a agj a ek'am ewl'm a, lele em obi ab ec'a. † ³⁵ Segj a fej mi yegm ony eke ki kokr juma eben ke elumn ogboru abu. Okan Es Kotoko Jesu eci sodad amua eke dad a: "Eke wel b'onj egj ob a, wel b'ejn sos em injn nono akm yec'eke wel b'ejn egj em a." »

³⁶ Eke odad a uwr a, Pol ok owrokp wus el fej ab nonj Nyam. ³⁷ Agj a fej am ikj onj etj am ey Pol af es elulil eci. ³⁸ Sos ow el es nono anke Pol dad el eke we'n k'ow in eknm'n ij. Etj -l'ewl ow tonj -l'ok mijetj a e lis.

21

Pol aam Jerusalem

¹ Eke sica s'elu el es a, s'imn mijetj em eci, kpekj kpekj tonj s'ok Kos lekr em; legj b'eny a, s'im s'ok Rod lekr em, etj s'igb yogj s'im s'ok Patara banj. ² Yogj, s'ejn mijetj nyam ek'am ow im Fenisi etj s'ok em s'im. ³ S'ekn Sivr lekr a kpekpe em, s'ecr ow ec'esr em a, etj s'imn Siri eci. S'itr es Tir eci nanu gbél a, yogj a eke mijetj a k'usm in ec'erekp ab es a. ⁴ Yogj s'ejn jam esel etj s'anj el ab ow ij nenegj mum nyam. Eke Abj Lala ewar el a, -li dad Pol eke k'uyum iim Jerusalem. ⁵ Gbeko eke nenegj gber mum a oc es a, s'ewl s'ebr ey ec'usu im ab em. El fej -l'ow -l'ewl ey, el ec'oyow lele el ec'ey ab tonj s'ok okm banj a. Okij neny yogj, s'ok owrokp wus si nonj Nyam. ⁶ Eke sica s'elulil es a, s'ok mijetj ab em etj el gbe -l'ewl -n'im gbugj gbugj.

⁷ Sica eke s'igb Tir a, s'im s'ok Pitolemais, etj s'ubar ey ec'usu im mij af ec'a. Yogj s'ekanin eb ab em ec'agj lisijimel ab ab, etj s'anj el ab legj nyam ce. ⁸ Legj b'eny a, s'im s'ok Sesare. Yogj, s'ok Amani Mamn a ec'es omun es Filip ec'akj a etj s'anj in ogj a. L'el agj lobj a eke wel sosum ot Jerusalem a e nyam. † ⁹ N'onj ey oyow yar eke ebim egj, ke b'ob kokoba dad odad eke Nyam b'onj el a. ¹⁰ S'anj yogj ow kok segj nono tonj etj kokoba ob es nyam eke wel b'ejn Agabus † anj Jude ow. ¹¹ L'ow ey ogj a, l'oc Pol eci meb er em a, n'awj in ec'akr a lele sabu ab ab, etj li dad nine: «Kin Abj Lala ec'odad eke am dad: egj a eke meb er em na el in ec'a, Jerusalem yogj, Jwifel b'ow awj'n eben, ke -l'oc -l'elu ow agj ek'elm Jwifel a abu em.»

¹² Eke s'iri ow amua a, ey obi ey obi lele Sesare ec'ey lisijimel ab ab, si nonj Pol eke k'uyum iim Jerusalem. ¹³ Gbeko li dad nine: «Ko bla sosome etj am ikjn onj owar'm sos es ee? Em, mi bebm sos, ow elm em ec'awj a ce eci, ko ke m'uw Jerusalem Es Kotoko Jesu sosome.» ¹⁴ Eke s'otum s'ebm'n odad ebl em a, s'atram'n ij etj si dad s'esé: «Ke ow el yec'a ek'Es Kotoko am erur a!»

† 20:34 Bèbmn Ob Kok 18.3a. † 20:35 Jesu ec'odad na, wel ocm ewm es Matie, Mark, Luk lele Jan ab eci lel ab em. † 21:8 Ekn Ob Kok 6.5; 8.5. † 21:10 Ekn Ob Kok 11.28.

15 Eke sica s'anny yogη si kok seγη beb a, si bebm sos s'am uyu s'imn Jerusalem eci. 16 Sesare eci jam esel a ow ewl ey Jerusalem; -l'oc ey -n'im eγη nyam eke k'eb ok ey akη a ogη; wel b'esiη'n Minason, Sivr lekr em ec'egη ek'el jam es legη kpekpe, ke ir Jerusalem. 17 Yogη eke s'ok a, ey lisijimel a eb ey sos em iηn em.

Pōl im Jak ogη a

18 Eke legη eny a, Pōl ot ey ab im Jak ogη a; yogη, Nyamel ec'agη ekpek p a feη as luku. 19 Pōl esiη el, etη mewl em am dad el in e juma ab em ec'ow feη eke Nyam kok agη a ek'elm Jwifel a ec'aranη a. † 20 Eke -l'irir ow ec'odad a uwr a, -li koklm Nyam; etη -li dad Pōl nine: «Ey lisijim, am ekn eke Jwifel fandi fandi ub Jesu nawre, ke el feη -li b'ucu ol a -n'ony es senyn senyn a. 21 Wel dad el eke η bi yegm Jwifel a feη ek'in ir lutu a low eke we'n k'igη Mois ec'ol a in elu es, etη emeny η bi dad wel eke we'n k'ubrm wel ec'ey a ekr es, we'n k'í kokm Jwifel ec'ow a. 22 -Li b'ow -l'iri tasi eke η ow anη. Ayaf si ki kokr ab ee? 23 Ow akpl ke kók ow a eke si b'ow si dad η a. Anη, s'ony agη yar ek'ij neny Nyam ec'any af. 24 Ôc el ab im, àηη el ab sos ayal eci low kok ab em, ke sóg el e low kok a e labm, yec'etη ke -l'otu -l'er sin. † Ow em a, agη a feη b'ow uw any eke ow a feη e wel dad η e lis a elm nawre; ow b'ow yegm eke η yeji anη Mois ec'ol a ec'elum em. 25 Agη a ek'elm Jwifel ke ub nawre a ec'a, si kok lel s'awη el si dad el ow yec'a eke si beb m a. Kin ow a: -li k'ijmn ndey eke wel oc wawr egb oη sekp, -l'egηmn mehl, -l'ijmn ndey eke wel okm mehl es, -l'ijmn nfaci.» †

26 Af yogη, Pōl oc agη yar amua ab im, etη eke legη eny a, -n'im wel ab sos ayal eci low kok ab em. † Emeny n'im Nyamel gbēl ab em etη n'am dad wel dedeku em legη yec'af eke sos ayal eci low kok a b'ow uwr ke wel b'ow waw el em ec'egη nyam nyam ec'egb a.†

Wel edηη Pōl Nyamel gbēl ab em

27 Eke sos ayal eci seγη lōbη a am ow uwr a, kpekη Azi ogog eci Jwifel a ekn Pōl Nyamel gbēl a e gbugη a. -L'ij abra -n'ōη dedeku a feη etη -n'ony ow; 28 -n'am oη -li dad -l'ese: «Israel ec'agη, èlum n ey abu! Kin eγη a eke usu feη, agη feη ec'any af bi dad ow enηη ok Israel ec'agη af, Mois ec'ol ab af lele Nyamel gbēl na af ab a. Etη sicaca em a, l'ot agη ek'elm Jwifel l'ok Nyamel gbēl ab em; † ow em a, -ni ηuηη usu lala a Nyam ec'any af.» 29 Tasi em a, -n'am dad ebēn anke -l'ekn Efes iy Trofim † Pōl ab eb ab em. -N'am tutr eke Pōl oc elu'l Nyamel gbēl a e gbugη lokm a.

30 Likekr a eb es eb ab em etη oγ oγ a feη em agη am anη ow. -N'ony Pōl -l'odu -l'elu ow okm Nyamel gbēl a e gbugη a etη kpekη -li babl masany a.

† 21:19 Ow k'odm Pōl eci samani a eke am oη el a, Azi wus af eci Sinyamel a eci ob ap a eke l'eb a, n'ōη wel. Ekn 1 Korēt 16.1-4; Rom 15.25-28. † 21:24 Jwifel beb b'ij neny Nyam ec'any af edηη legη eb -li k'egηmn mar, -li k'ermm sin. Pōl eγη eb eke k'el agη yar amua e low kok a ec'idr es. Ow sosiem, egb waw eke wel ibrm a (Awl 6.14-15), ow it ke li sóg ow e labm. Sica sos ayal eci low kok a b'uwr a, ow it ke l'éwar Nyamel gbēl ab em eci egb waw esel a, yec'etη ke -li beb m sos egb waw a eci. Legη ab af anake agη yar a b'ow er sin, ke ofη sin a lele egb waw ab a. † 21:25 Ekn Ob Kok 15.20 lele ow ec'akr otar ab ab. † 21:26 Pōl eci usu im em a, eb eb a eke l'ec em a ec'agη a elm Jwifel; ow oη l'aylm Nyam ec'any af. Ow it eke li k'ayal sos gbuη ke l'éy Nyamel gbēl ab em. Low kok na b'eb seγη lōbη. † 21:26 Bēbmn 1 Korēt 9.20. † 21:28 *l'ot agη ek'elm Jwifel a l'ok Nyamel gbēl ab em*: Ow itm eke agη ek'elm Jwifel a k'ok Nyamel gbēl a e gbugη lokm a. Ekn Ezekiel 44.7. Yogη wel non lel ek'am dad ese: *Eke eγη ek'elm Jwif afη ereb na es, ke in obi eci luv n'am ol es a.* † 21:29 Ekn Ob Kok 20.4.

31 -N'am ol eke -li k'ibi Pól, etj kpekj wel im dad Rom e kumada a ek'ann Jerusalem a likekr a eke eb es eb a fej em a e low. 32 Kpekj l'ot sróda eyj lele el ec'anym esel ab ab etj l'uru es n'im dedeku a ogn a. Eke -li b'ekn kumada a lele sróda eyj ab ab a, -l'orm Pól ij. 33 Kumada a eri im titm Pól, oj wel ony'n etj oj abusu eke wel k'oc ngbraka yony awyn'n; etj l'ibrm egn yec'a eke l'el a lele low yec'a eke n'am kok ab ab. 34 Gbeko dedeku ab em, agj amua ám dad odad na, ke beb ám dad ejeci. Kumada a ótum irim low a tasi likekr na em; n'oj abusu eke wel k'oc Pól im in eci frutu lakp ab em. 35 Eke Pól anj el a ec'af uyu usu a, sróda eyj a oc'r abu em abu em, dedeku a e lec ek'am elu okm a sosiem, 36 anke agj a fej am us'r jam og dad ese: «Wel íbi'r! Wel íbi'r!»

Pól ibrm odad

37 Wanci ab af eke sróda eyj a am ol eke k'onj Pól elu frutu lakp ab em a, li dad kumada a nine: «Kó m'onj abusu eke mi ki dad'j odad tel ee?» Kumada a nine: «Kó b'eb Grek ee? 38 Nje elm Ejipt iy a eke efneny a ce is ar ke ot áru fandi yar ab im loj ab ee?» † 39 Pól dad nine: «Em Jwif, wel ew'm Tars eb em, Silisi wus af, eb ek'onj any ec'egj. M'am njon'j, oj'm abusu mi dád dedeku a odad.» 40 Kumada a oj'n abusu. Pól inym es el a ec'af uyu usu a etj l'owl wel abu eke -li ki yewal. Eke -li yewalil a, Pól am dad el odad Ebre em: †

22

1 «Agj lisijimel lele agj esel ab, ignj loru es ke írir low yec'a eke sica m'am ow mi dad em e dogjn ec'a.» 2 Eke sica -l'írir ek'ow am dad el odad Ebre em a, usu a irm es tj etj Pól dad nine: 3 «Em Jwif, wel ew'm Tars eb em, Silisi wus af, gbeko Jerusalem anj wel gbagbl'm, etj Gamaliel el em e low yegm es. † Li yegm'm m'uw ey lagjel ec'ól ab any senyn senyn. Nyam eci juma kok a eci lec a iy'm em nono ese elele eke yefenyina onj fej ow iy onj em ab af. 4 M'ijr agj a ek'am us Es Kotoko Jesu ec'ejagb na a gbre luw eci. M'onj egn lele ojow ab m'ok sobel em. 5 Egb waw es ligbel a lele Sanedren a nimum ab otu ek'ij danju ek'ow el odad nawre eke m'am dad. El ec'abu em, m'ejn silel ey lisijimel Jwifel ek'ann Damas a eci eke ow em -li k'uwr'm any; etj m'im eke mi k'onj omn esel a ek'ann a, m'ók el ngbraka ke m'ót el ab m'ow Jerusalem ke mi kók el low njun.» †

Pól am dad in ec'erm em itjn a ec'odad

6 «M'us ejagb m'aam etj eke m'am titm Damas a, legj uyu nuj em, kpekj usuayl ligbel nyam eci jejn a anj afr ow ubur'm es. 7 M'ey wus etj m'iri lebl nyam ek'am dad'm ese: “Sol, Sol, ko bla etj am ijr'm gbre ee?” 8 M'ibrm m'ese: “Egn gbel, ko j bwo el'j ee?” Lebl a dad nine: “Em Nasaret e Jesu ek'am ijr gbre a.” 9 Agj a ek'ann em ab a ekn usuayl a, ko -l'irim egn a ek'am dad'm odad a e lebl a. 10 M'ibrm m'ese: “Es Kotoko, ayaf mi ki kokr ab ee?” Etj li dad'm nine: “Igb wus, im Damas, yogj wel b'ow dad'j low yec'eke Nyam am dad'j eke ki kok a.” 11 Eke usuayl na ek'am jejn a efal'm any a, agj a ek'ann em ab a onj'm abu etj ewl'm Damas.

† 21:38 Legj ab em a, Rom am onj ses babur nono Jude eke li k'ew es ab em. Low égnm ebm esel nono anj eke b'at Rom low. † 21:40 Ebre ebr em:odad na Grek em a, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese Arame ebr em. † 22:3 Gamaliel:ekn Ob Kok 5.34 lele akr otar ab ab. † 22:5 Ekn Ob Kok 8.3; 9.1-2.

¹² Yogh, egh nyam angh eke wel b'eshn Ananias, Nyam nun igh es senyn eke b'elum ey ec'ol a, ke Damas e Jwifel a fegh b'erur in e low. ¹³ L'ow n'eygh'm, li titm'm etgh li dad'm nine: "Em lisijim Sol, ekn es!" Wanci ab af ce, any efl a oc es etgh m'am ekn'n. ¹⁴ L'igh af li dad nine: "Ey laghel e Nyam a ikgh anym sosum oc'gh yec'etgh ke uw low yec'a eke l'erur ab any, ekn Nenyembri Nyam Es a, ke iri in obi e neny em ec'odad. ¹⁵ Tasi em a, ow it eke k'ij in e danqu yec'etgh ke agh a fegh ec'any af, dad low yec'a ek'ekn ke iri a. ¹⁶ Etgh sica bla sosome k'eku ee? Igh, ok mij nun, ke gh eci sikpl a fegh tetgh es in e nin a ec'eshn em."

¹⁷ M'ewl m'im Jerusalem, etgh eke m'am ghgh Nyam Nyamel gbél a e gbugh a, m'ekan nun em. ¹⁸ M'ekn Es Kotoko etgh li dad'm nine: "Ogh es ey okm Jerusalem fafa, anke em e lis e low a eke am dad a, eb eygh a k'ow eghm ow e low ebn." ¹⁹ Mi dad m'ese: "Es Kotoko, -l'uw any tasi eke mi b'im Nyam nun igh susu m'onny agh m'ok sobel em etgh mi b'ongh wel or agh eke b'ub'gh nawre a. ²⁰ Etgh leggh a eke wel ibi gh e danqu ij es Etien a, em yeji m'angh yogh. Aggh a ek'am ibi Etien a, m'eggh el e low a m'eb etgh m'osu el e mob sus em a." † ²¹ Es Kotoko dad'm nine: "Im, anke m'ow m'erm'gh usu kpekpe, aggh a ek'elm Jwifel a oggh." »

Pól lele kumada ab ab owi

²² Dedeku a iri Pól ec'odad a togh batgh igh yoggh a eke li dad ow amua na a; ko sica -n'am og -li dad -l'ese: «Irmnin egh na! Ibir ir! L'itm eke li k'angh owr!» ²³ -N'am og, -n'am ufgh el e mob sus em ab es, etgh -n'am wowl sec afr. ²⁴ Kumada a ibrm eke wel k'onny Pól elu in eci frutu lakp ab em, ke wel or'gh r ghbre em, ow gh'n li dad odad, yec'etgh ke l'uw low a sosome eke dedeku a am og'r'gh ab any. ²⁵ Gbeko eke wel awgh'n eke k'or'gh a, li dad sroda eygh ekn yen ec'anym es a ek'angh yoggh a nine: «Ko onny abusu eke k'or Rom iy tasi eke wel jejm in e low okm ee?» † ²⁶ Eke l'iri ow amua a, n'im n'am gh in eci kumada a amani li dad l'ese: «Bogh e low anake blel kok ab ee? Egh na Rom iy tasi!» ²⁷ Kumada a ow egh Pól etgh am ibrm'n ese: «Dad'm o, ko gh Rom iy tasi ee?» Pól dad'r nine: «Ee, em Rom iy.» ²⁸ Etgh kumada a dad nine: «Em labm ligbel mi sog ghugh etgh m'el Rom iy tasi.» Pól dad nine: «Em ec'a gbe, mew em etgh.» ²⁹ Kpekgh aggh a ek'am ow or'gh yec'etgh ke li dad odad a, ewl sos meny; kumada a in obi yeji ergh onny eke Pól k'el Rom iy tasi ke n'ongh wel onny awgh ow ghbraka em a.

Pól angh Sanedren ec'aggh a ec'any af

³⁰ Kumada a am erur eke k'uw low a tasi ek'ow sosome Jwifel a am ok Pól ow af ab any; na sosome, eke leggh eny a, n'ongh wel momu Pól es ghbraka ab em, etgh l'ibrm egh waw esel ec'es ewel a lele Sanedren a fegh ab eke k'as luku. L'oc Pól l'ow etgh n'inymn ow es el ec'any af.

23

¹ Pól ok Sanedren ec'aggh a anyamn af etgh am dad el ese: «Aggh lisijimel, Nyam ab ec'eb eke m'ir togh ke k'it yefenyina a, em tutr em a, m'onnym low kaka eke mi kokr em sosi ow af.» ² Egh waw es ligbel Ananias gh abusu ek'aggh a ek'angh Pól saw a, ki bobm'n neny es. ³ Ow gh Pól dad'r nine: «I]

anake Nyam b'ow ɔr'η a; η, êl eke wêl ufur! † Anη aηa eke ki jêj em e low ok ol em, kɔ ol ibrm eke k'ɔη wêl ɔr'm ee?» ⁴ Agη a ek'anη Pɔl saw a am dad'r ese: «Nyam ec'egb waw es ligbêl a am wêwr ee?» ⁵ Pɔl dad nine: «Lisijimêl, m'uwm any ek'ow el egb waw es ligbêl ab ab ɔ! Tasi em a, Nyam Lel am dad ese: *Kí dadm η ec'eb ec'es ew a e nin ηη.*»†

⁶ Pɔl uw any eke Sanedrên ec'agη a e beb a el Sadusiel etη likpr a Farisiel; na sosiem anake el ec'any afl'agbr lebl es li dad eke: «Lisijimêl, em Farisi, Farisi ec'iy. † Eke m'ub luw em anη igb owi nawrê a sosiem anake wêl am jêj em e low ok a.» ⁷ Kpêkη eke Pɔl dad ów amua a, Farisiel a lele Sadusiel ab ab ów es atar ey em, etη luku as a ec'agη a ubr em sakp yony. ⁸ (Tasi em a, Sadusiel bi dad eke luw em anη igb in anm etη afr erm esêl lele abη ab yeji in anm; gbêkɔ Farisiel ɔny ɔmn ów amua fêη em.) † ⁹ Likekr a am at es, etη ol eci low yegm esêl beb ek'el Farisiel ec'ogog ec'agη a igb erm bebl em am dad ese: «S'êηnm low ɔbr kaka eηη na em. Ow k'odm abη nyam oglog afr erm es nyam dad'r odad!» ¹⁰ Ów es atar a am uyu afr toη kumada a erηn am ɔny bake wêl píplm Pɔl em. Na sosiem anake n'ɔη in eci srɔda eyη a eke k'im dedeku ab em ɔny Pɔl oc es el ec'araηn, ke -l'oc -n'im ow frutu lakp ab em a.

¹¹ Legη b'uk a, Es Kɔtɔkɔ elu sos ɔkm Pɔl ec'any af etη dad'r nine: «Sos át'η es! Ij em e danĵu Jerusalem aηa, etη ow it eke Rom yeji ow k'el ebên.»

Wêl ut Pɔl ec'ibi ec'asre

¹² Legη b'eny eci ibibr a, Jwifel beb ut asre; -l'egη -l'eb -l'ij neny eke -li k'ijmn ob, -l'egηnm mij eke -li k'ibim Pɔl. ¹³ Agη a ek'ut asre ikη na a, ij agη ekη yony afη es. ¹⁴ -N'im -n'êηn egb waw esêl ec'es ew esêl a lel agη ekpêk ab ab etη -li dad wêl nine: «S'egη s'eb s'ij neny eke si k'ijm ob kaka eke si k'ibim Pɔl. ¹⁵ Sica ɔny lele Sanedrên ec'agη ab ab, ibrmn kumada a eke k'oc Pɔl is ɔny; dàdr eke am erurir eke k'ekanin in e low ab em senyn senyn. Ey obi em a, si beb̄m sos eke si k'ibi'r gbuη ke l'ów l'ok aηa.»

¹⁶ Gbêkɔ Pɔl lisijow iyη nyam iri asre ut a ec'odad a. N'im l'ey frutu lakp ab em l'ewar eyu. ¹⁷ Ow ɔη Pɔl esη srɔda eyη ekη yen ec'anym esêl ab em e nyam etη dad'r nine: «Èwl ηgbafrêli na η e kumada a ogη; n'ɔny low eke li ki dad ow.»

¹⁸ Srɔda eyη ec'anym es a oc'r ab im kumada a ogη etη dad nine: «Pɔl, sobel em es a esη'm etη dad'm eke mi k'is'η ηgbafrêli na, n'ɔny low eke li dad'η.» ¹⁹ Kumada a ɔny ηgbafrêli a abu ab im saw em, etη am ibrm'n ese: «Bla odad iy ki dad'm ee?» ²⁰ Li dad nine: «Jwifel neny okr af eke efi k'ibrm'η oc Pɔl ow Sanedrên ec'agη ec'any af; -n'am iwr -li dad eke Sanedrên ec'agη a in am ɔl eke in k'ekan low ab em senyn senyn. ²¹ Gbêkɔ k'ùb el nawrê! Anĵe el em ec'agη ekη yony ek'afη es b'ow ɔl es ɔny'n. -L'egη -l'eb -l'ij neny eke -li k'ijmn ob, -l'egηnm mij toη ke -l'ibi ow. Caca em a, -li beb̄m sos, -n'am eku η ec'odad ebl ce.» ²² Li dad ηgbafrêli a nine: «Kí dad odad na eke dad'm a k'ok eηη kaka.» Etη kumada a elu'l es n'im.

Wêl oc Pɔl im es ew es Felis ec'any af

† 23:3 êl eke wêl ufur:ow e nyandrê el eηη eke b'ew sos ese eηη mamn af, ke tasi em a elm eηη mamn. Bêb̄m Matie 23.27-28. † 23:5 ɔkm Ok 22.27. † 23:6 Èkn Ob Kok 26.5; Filip 3.5. † 23:8 Bêb̄m Matie 22.23; Mark 12.18; Luk 20.27.

²³ Ow e jam a, kumada a esɲ in e sɾoda eyɲ ekɲ yen ec'anym esel ab em e yony etɲ li dad wɛl nine: «Àsr sɾoda eyɲ agɲ ekɲ lɛw, gbanɲo af uyu esel agɲ ekɲ nyahan lele lɛw, lele mpioro ɔwl esel agɲ ekɲ lɛw ab luku ke ɔny fɛɲ bèbmn sos imn Sesare ncebles e wanci libarm em. ²⁴ Sigbanɲo a yeji eke k'oc Pɔl im senyn senyn es ew es Felis ogɲ a, bèbmn el sos.» ²⁵ Etɲ kumada a non lel na: ²⁶ «Klod Lisias am esɲɲ in ec'es ew es mamn Felis. ²⁷ Jwifel ɔny egɲ na aam ibi; eke m'iri eke l'el Rom iy tasi a, m'im em e sɾoda eyɲ ab ab m'edɲɲ in abu any etɲ m'eb m'elu'l es. ²⁸ Eke m'erur eke mi k'uw low a sɔsiem eke Jwifel am ok'r ów af ab any a, m'oc'r m'im el e Sanedren ec'agɲ a ec'any af. ²⁹ M'ekn eke ów a eke -n'am dad -l'ok ow af a, el el obi em ec'ol a ec'ów, gbɛko wɛl ɔtum ɛɲnm low ɔbr ek'ow em li k'ɛɲɲ luw oglog ke wɛl elu'l sobel em. ³⁰ Etɲ eke wɛl ɛwar'm eke Jwifel am ut in ec'asre a, m'erur eke mi k'oc'r m'is ɲ etɲ m'ibrm agɲ a ek'am ok'r ów af a eke k'ɔɲ'n dedeku ɲ ec'any af.»

³¹ Sɾoda eyɲ a elum ol a eke wɛl ɔɲ el a: -l'oc Pɔl etɲ ncok em -l'ɛwl ow toɲ -l'ok Antipatris. ³² Lɛgɲ b'eny a, sɾoda eyɲ a ek'im lakr em a, ɛwl ow frutu lakp ab em etɲ elu gbanɲo af uyu esel ab es aam usu a Pɔl ab. ³³ Eke -n'imn -l'okr Sesare a, gbanɲo af uyu esel a oc lel a ɔɲ es ew es a etɲ -l'oc Pɔl -l'elu ow ab em. ³⁴ Es ew es a awl lel a etɲ ibrm Pɔl was yec'af ec'egɲ eke li k'el a. † Eke l'iri ek'ow el Silisi wus af ec'egɲ a, ³⁵ li dad ow nine: «ɲ ec'agɲ a ek'am ok'ɲ ów af a b'ow ow a, m'ow m'ibrm'ɲ low.» Etɲ n'ɔɲ abusu eke wɛl k'ɛw Pɔl es Erɔd ec'él gbɛl ab em. †

24

Jwifel am ok Pɔl ów af Felis ec'any af

¹ Sɛgɲ yen b'ec a, egb waw es ligbɛl Ananias ow Sesare agɲ ekpekp beb ab lele awoka nyam eke wɛl b'ɛɲɲ Tertulus ab. -L'ow es ew es Felis ec'any af eke -li k'ɔɲ Pɔl dedeku. ² Wɛl esɲ Pɔl, etɲ Tertulus am ok'r ów af sodad amua em: «Ès ew mamn, ɲ e nin em, s'am ir eb erm es ey em, etɲ ɲ e nyimn senyn em anake ów amua tititɲɲ akpl ey ec'eb na ec'a. ³ Sɛgɲ fɛɲ, usu fɛɲ ec'ów eke si b'ɛɲɲ a, s'am elu'ɲ ow e bia erm nyam em. ⁴ Gbɛko m'erurm eke mi k'irmn'ɲ lɛgɲ nono, na sɔsiem anake m'am ɲɔɲɲ ɲ ek'erm k'ey ɲ es, ke ɲiri ey ec'odad a; ow k'ow ibnm. ⁵ S'ekn ek'egɲ na el egɲ em e nunɲ; li b'is odad was na nimum eci Jwifel ab em, etɲ l'el Nasariel † ec'ogog a ec'es ew es. ⁶ L'ɛw eke li ki ɲɲɲɲ Nyamel gbɛl a sos; † ow sɔsiem s'ɛw'r abu af. [S'erur eke si ki jɛj in e low s'ok ey ec'ol ab em, ⁷ ko kumada Lisias ɛɲɲɲ abu any etɲ lɛc em l'eb ow ey ec'abu em. ⁸ N'ɔɲ abusu eke agɲ a ek'am ok'r ów af a k'ow ɲ ec'any af.] † Eke ibrm'n low, ɔtu eke ɲ obi yeji k'uw low a tasi ek'ow sɔsiem s'am ok'r ów af ab any.» ⁹ Jwifel a akr lebl af, dad ek'ow el low nawɛ.

Pɔl am ayal in e lís e low a Felis ec'any af

¹⁰ Es ew es Felis ɔwl Pɔl abu eke ki dad odad etɲ Pɔl eb odad dad nine: «M'uw any eke akpo nono em el eb na eci jɔd ok es, ow anake m'ɔny ɔmn

† **23:34** Felis am ibrm eke k'uw any, eke tasi Pɔl el in ec'es ew ab em ec'egɲ, yec'etɲ ke li jɛj ow e low l'ok. † **23:35** Erɔd ligbɛl a anake us èl gbɛl na Sesare a, etɲ ow el Rom ec'es ew esel a fɛɲ ec'él eke l'us l'ew es. † **24:5** *Nasariel*: Wel b'oc nin na esɲɲ agɲ a eke b'us Nasaret e Jesu jam a. Èkn Matie 2.23 lele ow ec'akr otar ab ab. † **24:6** Èkn Ob Kok 21.28 lele akr otar ab ab. † **24:8** Ob Kok eci silɛl esig beb em a, wɛl éɲnm sodad ek'anɲ ob na [...] ec'araɲɲ em a.

ke m'am ow η ec'any af eke mi k'ayal sos a. ¹¹ Εσε elel eke οtu eke η obi k'otar akr ab af a, ow kokm σεγη λεω yony αφημ es eke m'ow Jerusalem Nyam nun ign eci. ¹² Wel εηnm im m'atarm ów es Nyamel gbél a e gbugη a εγη kaka φει ab, ετη m'okm dedeku a al em Nyam nun ign susu oglog eb ab em. ¹³ Ετη sicaca em a, αγη amua k'otum ayalm ów a eke -n'am ok'm af a e low. ¹⁴ Gbεko low na gbε, η ec'any af, m'am m'εγη m'eb: Es Kotoko Jesu ec'ejagb a ec'us em a, ke em lagηel e Nyam a anake m'am ign nun a. Jwifel bi dad ek'ow el ejagb yadη, kó em m'ub ol e silél a lele kokoba ob εσεl e silél ab ab nawre. ¹⁵ M'ony omn ikη na Nyam em, omn a eke el obi yeji -n'onyn, eke Nyam b'ow igbm αγη amamn lele εηηη ab luw em a. ¹⁶ Na sosiem anake m'am atr sos es eke mi kokrm em sosi ów af Nyam ec'any af lele αγη ec'any af ab a.

¹⁷ Eke m'opi Jerusalem akpo nono a, m'εwl meny m'im eke mi k'elum em ec'eb a abu os em, ke m'áp Nyam ob. ¹⁸ Eke -n'εjan'm Nyamel gbél a e gbugη a, ke m'uwar sos ayal ec'es gbεgbl a η; αγη nono anm em ab, ετη sóg yeji anm. † ¹⁹ Gbεko Azi eci Jwifel nyam nyam anη yogη, ετη blel -n'onyn low em ab, el anake blel -n'inym es η ec'any af aηa ke -l'ok'm ów af a. ²⁰ Oglog ek'agη amua ek'anη aηa a εkn low ηηη eke mi kok legη a eke m'anη Sanedren ec'agη a ec'any af a, -l'otu eke -li ki dad. ²¹ M'inym es el ec'any af m'igbl lebl ogη mi dad eke m'ub luw em anη igb e low nawre; kó low na ce eci anake yeφenyina wel inymn'm es ony ec'any af jej ok ec'ab ee?» †

²² Felis ek'iri Es Kotoko Jesu eci ejagb owi a ok es sos em senyn senyn a, oc jej ok a εw legη ejeci ετη dad el nine: «Λεγη eke kumada Lisias b'ow ow a, m'ow mi dad ony ec'odad a.» ²³ N'onη sróda εηη ekη yen ec'anym es a abusu eke k'εw Pól es sobel em, gbεko l'εw ow abusu es eke ow lawlél a ki kok ow e lís e low.

Pól anη Felis lele Drusiy ab ec'any af

²⁴ Σεγη beb b'ec a, Felis lele εy Drusiy Jwif yowi ab ab ow. N'onη wel εση Pól ow ετη n'am iri omn eke ow ony Jesu Krist em a ec'odad. ²⁵ Gbεko eke Pól ob nun am dad es an mamn ec'odad, sos es onyn e low lele jej ok e legη e low ab a, ow am or Felis ετη li dad nine: «Sica otu eke k'im goη. Legη eke m'ow m'εηη abusu a, m'ow m'εwl m'εση'η.» ²⁶ In ec'omn em a ke Pól b'ow on'n os; na sosiem anake sakp nono li b'εση Pól ow ot nenym in ab a.

²⁷ Eben eben a ce toη akpo yony ec, ετη Porsius Festus usr Felis usu εσε es εw es af. Eke Felis erur eke k'eb soηη Jwifel ogη a, l'εw Pól es sobel em.

25

Pól anη es εw es Festus ec'any af

¹ Sica Festus ow εy in eci wus ab af eb juma; kpekη ek'ow ij σεγη nyahan a, l'igb Sesare l'uyu n'im Jerusalem. ² Egb waw εσεl εgbél a lele Jwifel ec'any εσεl tasi ab ab ow in ogη a am ok Pól dedeku es. -N'am at -l'ibrm ow ³ eke ow k'εγη el nenym onη Pól ow Jerusalem; tasi em a, -l'ut Pól ec'asre ετη -l'erur eke -li k'ibi ow ejagb us ab em. ⁴ Gbεko Festus dad nine: «Pól anη sobel em Sesare ετη; em obi yeji ow k'ow ibnm m'ow m'εwl m'im yogη. ⁵ Ow akpl ke ony e any εσεl a ów εwl'm Sesare ke ek'εγη ikη na kok low ηηη a, ókar ir dedeku es.»

⁶ Festus kok səḡḡ niwn oglog səḡḡ ləw cə el ab, eṭṭṭ l'əwl n'im Sesare. Ləḡḡ b'eny a, n'im jej ok em eṭṭṭ n'əṭṭ abusu eke wəl k'oc Pəl ow. ⁷ Eke Pəl ow a, Jwifel a ek'anṅ Jerusalem ow a, elul il em eṭṭṭ am əny yadṅ eḡbel ok'r af ek'el obi yeṭṭi -l'əṭṭumn eke -li k'ayal. ⁸ Gbəkə Pəl am dogṅṅ sos dad eṣe: «Mi kokm low əbr kaka Jwifel ec'ol a e līs, Nyamel ḡbel a e līs lele Sesar e līs ab.» ⁹ Festus ek'erur eke k'eb səṭṭṭ Jwifel ec'any af a, ibrm Pəl ninē: «Erur eke k'im Jerusalem wəl jej low na ok em ec'any af ee?» ¹⁰ Pəl dad ninē: «Aṅa eke m'inym es a, el Sesar eci jej ok usu nyam, eṭṭṭ aṅa anake wəl ki jej em e low ok a. Eṣe el el eke ṅ obi ṅ obi uw any ab af a, mi kokm Jwifel low ṅuṅ kaka. ¹¹ Eke mi kok low ek'ow em mi k'uw, ke m'egbrm eke mi k'uw. Gbəkə eke ów a eke -n'am dad -l'ok'm af a elm nawrə a, eḡḡ kaka k'əṭṭum ocm im əṭṭm el. M'am ibrm eke mi k'ekn Sesar!»

¹² Sica eke Festus dad ów in ec'ów əm eṣel ab ab bake ow uwr a, li dad ninē: «Ibrrm eke k'ekn Sesar, b'ow im in ec'any af.» †

Pəl anṅ Agripa lele Berenis ab ec'any af

¹³ Səḡḡ bəb b'ec a, eb ebu Erəd Agripa lele lisijow Berenis ab ow Sesare eke k'əṣṅṅ Festus. ¹⁴ Eke -n'anṅṅ yogṅ -li kokr səḡḡ nənə a, Festus dad Pəl ec'odad ok Agripa. Kin odad a: «Eḡḡ nyam anṅ aṅa eke Felis ew es sobel em. ¹⁵ Eke m'im Jerusalem a, eḡb waw eṣel eḡbel a lele Jwifel ec'agṅ ekpekp ab ab ok'r dedeku es eṭṭṭ ibrm eke mi k'əb'r low. ¹⁶ Mi dad el eke ow ecam Rom eyṅ ab eke k'elū eḡḡ eke wəl am cīc ab es əṅṅ aḡḡ eke ok'r dedeku es a, eke l'əbarm any wəl ab; ow it eke wəl k'əṅṅ'n abusu li dad in e cīc a ec'odad ye. ¹⁷ Ow sosiem -l'ow aṅa em ab eṭṭṭ m'irrmn ləḡḡ; eke ləḡḡ eny a, m'im jej ok usu a eṭṭṭ m'əṭṭ abusu eke wəl k'oc eḡḡ a ow. ¹⁸ In eci cīc eṣel a ow, ḡbəkə -li cīcrm ow ów eṅṅṅ a ek'ow em m'ony tutr a e kaka af. ¹⁹ -L'atar ów es ow ab el obi eci Nyam nuṅ iḡṅ owi em lele eḡḡ nyam eke wəl b'əṣṅ Jesu eke uw ke Pəl am at dad eke ow'n n'anṅ owr a e low af. ²⁰ M'uwm el el eke mi ki kokr low nənə em ab any; na sosiem anake m'ibrm Pəl eke k'im Jerusalem yec'eṭṭṭ ke yogṅ wəl jėj low na ok a. ²¹ Gbəkə Pəl eḡḡḡ; l'ibrm eke li k'el sobel em es toṅ ke Sesar əny low dad'r. M'əṭṭ abusu eke wəl k'əw'r es toṅ ke m'əṭṭ'n n'im Sesar oḡṅ a.» ²² Agripa dad Festus ninē: «M'erur tasi ek'em obi yeṭṭi mi k'iri eḡḡ na nənym.» Festus dad ninē: «Efi b'ow iri'r nənym.»

²³ Ləḡḡ b'eny a, Agripa lele Berenis ab ow aḡḡ ek'us any ab eṭṭṭ ok luku as usu a ec'arabu ab em kumadael lele eb ab em ec'any eṣel ab. Festus ibrm eke wəl k'oc Pəl ow. ²⁴ Eṭṭṭ li dad ninē: «Eb ebu Agripa lele əny feṅ eke anṅṅ aṅa ey ab a, am ekan eḡḡ na: in sosiem Jwifel nənə ow ekn'm Jerusalem lele aṅa ab, eṭṭṭ am dad ek'ow'n k'ánm owr ij. ²⁵ Em ḡbe, m'ekn eke li kokm low kaka ek'ow em li k'uw. Gbəkə eke in obi l'ibrm eke li k'ekn Sesar a, m'eḡḡ m'eb eke mi k'əṅṅ'n n'im yogṅ. ²⁶ M'əṭṭṅṅ low tasi eke mi ki nən in e nuṅ af m'əṭṭ Sesar; na sosiem anake m'oc'r m'ow əny ec'any af, ṅ eb ebu Agripa ec'any af tasi, yec'eṭṭṭ ke wəl b'ibrm'n low, ke m'əṭṭṅṅ low nyam mi nən. ²⁷ Ow am əw'm es adṅ sos em eke tasi em a, wəl k'oc sobel em es im Rom, ke wəl k'ayalm ów a sosiem eke ow af wəl am cīc'r a!»

26

Pəl am dad odad dogṅṅ sos Agripa ec'any af

† 25:12 Rom eyṅ tasi a əny abusu eke k'ibrm Sesar in obi jej el e low ok jej ok usu ḡbel a.

¹ Erɔd Agripa dad Pɔl nine: «Abusu eru'η es eke ki dad odad dogηn sos.» Eηη Pɔl igbl abu ogη am dogηn sos sodad amua em: ² «Eb ebu Agripa, sos em am iηn'm eke yeφenyana mi k'ow η ec'any af mi dad odad mi dogηn sos ɔw a feη eke ow af Jwifel am cicr'm a eci. ³ Tasi em a, uw Jwifel ec'eb ir owi lele el eci ɔw es atar ab ab any. Ow sosiem, m'am ηjɔηη'η eke k'iri em ec'odad a erm es ok em.

⁴ Em eci ηgbafre em eηη ec'es eke m'an a, Jwifel feη uw any; -l'uw elel eke nuη ɔb em eηη m'iir em ec'abr a ec'araηn lele Jerusalem ab ab any. ⁵ -L'uw'm am leηη kpekpe; eke -l'erur; -l'ɔtu eke -li ki dad low nawre: m'el Farisiel ec'ogog ec'egη † ek'el e Nyam nuη ign owi ew tuɔtuɔ akm el lawlel a feη ec'a. ⁶ Eηη sicaca em m'anη jej ok ec'any af anke m'ony ɔmn Nyam e low a ek'ewar ey lagηel ew es ab em. ⁷ Ey ec'eb lew yony a ec'agn a yeji am ɔmn ewar na eke k'ey ɔkm; ow sosiem -n'am ign Nyam nuη ari at em, ncok lele leηη owr ab. Eb ebu Agripa, ɔmn ikη na sosiem ec'anake Jwifel am ok'm ɔw af a! ⁸ ɔny Jwifel, ke Nyam igbm agη luw em a, bla eηη am ubr ek'ow el low ek'ɔtu ee?

⁹ Em obi yeji, leηη sig em a, m'ony tutr eke akunda kaka feη em ow akpl eke mi k'ogη Nasaret e Jesu e nin a ar. ¹⁰ Low na anake mi kok Jerusalem a. Egb waw esel egbel a ɔη'm abusu akpasu mum nyam eke mi k'ok ɔmn esel nɔnɔ sobel em, eηη mi b'elu abusu es leηη eke wel b'ɔb el low luw ec'a. ¹¹ Sakp nɔnɔ mi b'im Nyam nuη ign susu m'ɔη wel ijr el gbre yec'eηη ke -l'owr sar el ec'ɔmn ɔny ab em. El ec'erm bebl eke m'ony a agb nɔnɔ, ton ow b'ɔη m'im seb ejec'em m'ijr el gbre.»†

¹² «Eben leηη nyam egb waw esel egbel a ɔη'm abusu eke mi k'im Damas mi kok juma.† ¹³ Eb ebu Agripa, m'us ejagb eηη leηη uyu nuη em a, m'ekn usuayl ek'anη afr am ejn ow; jejn a afηη ligbn ec'ab es, eηη am ok em lele agη a eke el ab m'us ejagb ab ab af. ¹⁴ Ey feη s'ok wus eηη m'iri lebl nyam ek'am ikη dad'm Ebre em ese: “Sol, Sol, bla eηη am ijr'm gbre ee? Kɔ bla eηη am elu lec ɔkm ese id eke in ec'es ew es b'iyr likη af ee? Lec ɔfr ɔfr ce am ij.” ¹⁵ M'ibrm m'ese: “Egη gbɛl, kɔ bwo el η ee?” Eηη Es Kɔtɔkɔ dad nine: “Em Jesu a eke am ij gbre a. ¹⁶ Sica igb inym es. M'elu sos ɔkm mi yeγm'η eke mi k'oc'η el em e juma kok es; b'ow ij em e danku dád ok agη elel eke ekan'm † yeφenyana, ke dád yec'a eke emeny m'ow mi yeγm'η a yeji. ¹⁷ M'ow m'ɔsu'η Jwifel ec'any af lele agη ejec'a eke m'ow m'erm'η el ogη ab ab ec'any af. ¹⁸ M'am erm'η eke k'im fig fig el anyamn, ɔny ot el es ncebn em ot ok el usuayl em, Satan ec'abusu ab em eke -n'anηn a ot ɔη el Nyam. Eke -li b'ony ɔmn em a, -li b'ow -n'eηη el e sikpl a ec'oc ap lele es sig usu nyam agη a ek'el Nyam ec'ab ab.” »

Pɔl am dad in e juma e li kok a ec'odad

¹⁹ «Eb ebu Agripa, eben a, es ekn owi a ek'anη afr ow ke m'ekn a, m'egbrm ow e low ij. ²⁰ Kɔ m'ikη anym mi dad Nyam odad m'ok Damas ec'agn a lele Jerusalem ec'ab ab, Jude ec'agn a lele eb ejec'em ec'agn ab; el feη, m'ibrm el eke -li k'itηn erm em, -l'ewl -li ler Nyam, ke -li kok ɔw eke bi yeγm el ec'itηn ikη na tasi a. ²¹ Na sosiem anake Nyamel gbɛl a e gbugh a eke m'anη a, Jwifel ɔny'm ke ɔl eke k'ibi'm a. ²² Gbɛkɔ Nyam ɔsu'm ton η yeφenyana eηη m'anη eke mi k'ij danku agη feη ec'any af, k'ow el agη ek'ony any, k'ow el agη ek'onym any. Mi dadm odad ejeci ek'ow

† 26:5 Ekn Ob Kok 23:6; Filip 3.5. † 26:11 Ekn Ob Kok 8:3; 9:1-2; 22:4-5. † 26:12 Ekn Ob Kok 9:1-19; 22:6-16. † 26:16 *el el eke ekan'm*: odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itηn ejec'em dad ese low yec'a ek'ekn a.

elm kokoba ob esel lele Mois ab ec'a eke dad eke b'ow ey a ce: ²³ Mesi a b'ow ij gbre, b'ow el egn krekre ek'igb luw em, b'ow ob usuayl a e kokoba ok ey ec'eb a lele ebr ejeci ec'agn ek'elm Jwifel a.» †

Pól am ibrm eke Agripa k'ub nawre

²⁴ Eke Pól am dad ów in e sos doghn ec'a, Festus barm'n es lebl tuotuo em nine: «Pól, nuñ em am un'ñ! Wewr lel nono ton ow am ew'ñ nuñ em un'ñ!» ²⁵ Pól dad'r nine: «Egn gbel, nuñ em un'm'm. Sodad a eke m'am dad a el nuñ em es ok e sodad lele low nawre tasi ab. ²⁶ Eb ebu Agripa otar ów amua akr uw any, ow sosome in ec'any af m'otu eke mi ki dad omn em. M'uw any tasi eke l'uw ów a feñ any, anke ow elm es lol em e low. ²⁷ Eb ebu Agripa, kokoba ob esel ec'odad a eke dad a ub nawre ee? M'uw any ek'ub nawre!» ²⁸ Agripa dad Pól nine: «Am tutr eke legñ tel na em ce otu eke k'itñ'n'm m'el kretien ee?» † ²⁹ Pól dad'r nine: «K'ow él legñ tel em oglog segn nono em, m'am ñonñ Nyam ek'ow k'élm ñ sony ce, ko ony feñ ek'am irir em ec'odad yefeny na a anake k'anñ ese elel eke m'anñ ab af a, ko ngbraka amua gbe k'anm em!»

³⁰ Eb ebu a, es ew es a, Berenis lele agñ a eke -n'anñ yogñ ab ab igb, ³¹ etñ eke -n'imn saw em a, -n'am dadarir el ofr em -l'ese: «Egn na kokm low obr owi ek'ow em li k'uw, oglog k'ow em wel elu'l sobel em.» ³² Etñ Agripa dad Festus nine: «Blel egn na ibram eke k'ekn Sesar ana, ke blel wel elu'l es.»

27

Wel am ewl Pól Rom

¹ Sica wel egn eb eke si b'ow s'im Itali mijetñ em eci. Wel oc Pól lele sobel em esel ejeci beb ab abul sróda eyñ ekñ yen ec'anym es nyam eke wel b'esñ Julius. L'el Rom eci sróda eyñ a ec'eb a eke wel b'esñ "Sesar Ogust eci eb" a ec'anym es. ² S'ok Adramit eci mijetñ nyam eke k'imn Azi e manu a ec'a, etñ s'im. Aritak yeji anñ ey ab; l'el Tesaloni, Maseduan wus af a ec'egñ. ³ Eke legñ b'eny a, s'ow s'ok Sidon. Julius eke am ony Pól senyn senyn a, on'n abusu eke li k'im l'ekn lawlel yec'etñ ke wel kók in e lis e low. ⁴ Eke emeny s'anñ yogñ s'igb s'aam a, s'aru Sivr lekr a eke b'edñ lef any a, anke lef am elu obr ey. ⁵ S'ubr okij a eke titm Silisi wus lele Panfil wus ab a, etñ s'im s'ok Mira, Lisi wus af. ⁶ Yogñ, Julius eñ Alesandri eci mijetñ nyam ek'aam Itali etñ l'ot l'ok ey em.

⁷ S'us mij pete pete segn nono etñ gbre em kpa, s'im s'ok Nid banñ any af. Eke lef a yebm ey eke si k'okñ any s'im kpekpe a, s'ecr wus a ek'usm owr Salamone eb a ec'a s'ok Kret lekr a ec'esr em a eke b'edñ lef any a. ⁸ Gbre em eben, s'aru ligigl a s'im s'ok usu nyam eke wel b'esñ Manu Amamn, ek'anñ Lase banñ saw.

⁹ S'irmn legñ nono, etñ mij us a yeji am ew tuotuo anke lakpo am uwr. † Ow sosome Pól am ewar el dad ese: ¹⁰ «Agn lawlel, m'am ekñ eke usu im a b'ow ew tuotuo: mijetñ a lele serekp ab ab b'ow un, etñ ey obi yeji s'otu eke si k'uw.» ¹¹ Gbeko sróda eyñ ekñ yen ec'anym es a ony omn mijetñ

† 26:23 Bèbmn 1 Korent 15.20; Esayi 42.6; 49.6. † 26:28 am tutr... kretien ee:odad na Grek em wel otu ek'itñ ejec'em dad ese B'ow on m'el kretien caca em! † 27:9 lakpo am uwr:Grek em ec'elel eke wel b'irir el neny enñ e legñ. Ow el Sikpl oc ap ec'es gbebl eke b'ey awl libarm em oglog awl lew em Jerusalem. Awl amua af lef egbel b'elu, ow b'onñ mij feñ ec'ubr a b'ew tuotuo.

nyimn es a lele mijetj es ab ab em akm Pol e sodad a. ¹² Etnj emeny nanu a akplm eke letj k'annj yogj lefr legj iy na em. Na sosiem agj nɔnɔ a ek'annj mijetj ab em a erur eke k'igb yogj: -l'erur eke -l'ɔtu, ke -n'im -l'ok Fenis, Krɛt eci nanu nyam eke ɔkj esr em eci nemn ogog a lele afr em eci nemn ogog ab ab. Yogj anake -li k'annj -l'uwar lefr legj iy a.

Lef ligbel ey okij ab af

¹³ Esr em eci lef a am elu pete pete, etj -n'am tutr eke el eci tutr a b'ow ey af. -N'ɔnj mijetj a aam etj am aru Krɛt eci ligigl a saw saw. ¹⁴ Gbɛko wanci ab af cɛ lef ligbel nyam eke wel b'esj "afr em e lidr ogog e lef" annj lekr a e mafeny ab em am elu ow. ¹⁵ Lef a oc mijetj ab ab aam: ow ew tuɔtuɔ eke wel k'onj mijetj ab es, etj si yɛb ow oc ey ab im. ¹⁶ S'ɛcr esr ogog eci lekr liy nyam eke wel b'esj Koda a, etj ow ɛdɛn ey abu any. Gbre ij kpa em, s'ɔtu s'onj es eb elu e letj likekli a ek'ucur mijetj gbɛl a. ¹⁷ Mij esɛl a ɛwl oc elu l' mijetj ab em. Sica -l'oc meb -li cucu mijetj gbɛl a -l'elul em. Eke -n'am uru eke li k'im -l'itr es mrici af Libi ogog a, -l'elu dondo nunj a erj etj -li yɛb lef a am oc el ab im. ¹⁸ Lidgbɛgb a abu annj em am elul ey tuɔtuɔ tonj legj enyn ey etj -n'am ot sɛrɛkp a -l'ok erj. ¹⁹ Legj b'eny akr af a, el obi ec'abu em -l'ot mijetj a e mob a -li wɔwl erj. ²⁰ Sɛgɛn nɔnɔ eke wel eknm ligbn, eknm mɪlɛl etj lidgbɛgb a abu annj em am elu lɛc em cɛ. S'onym ɔmn kaka eke si b'ow s'ɔtu s'annj owr.

²¹ Legj kpekpe ek'agnj a ek'us mij a ijm ob kaka. Pol igb el ec'any af etj am dad el ɛsɛ: «Agj lawlɛl, blɛl irir em ec'odad a eke m'am dad eke si k'okmn ɔkm Krɛt a, ke blɛl s'ɔbrmn es abur na, s'irmnm mob. ²² Gbɛko sicaca em a, m'am ibrm eke k'onyn erm susu, anke ɔny em ec'ɛgɛn kaka k'ow irmnm in e sel a, kɔ mijetj a sɔny coco cɛ b'ow unj. ²³ Tasi em a, ncok a em e Nyam a eke mi bi kok in e juma a ec'afr erm es nyam ow'm saw ²⁴ etj dad'm nine: "Pɔl, erjn k'onj'nj! Ow it eke k'im Sesar ec'any af, ke Nyam ec'erur a eke ɔny nj ec'a sosiem, li sɔg agj a ek'us mij nj ab a." ²⁵ Na sosiem, agj lawlɛl, ɔnyn erm susu anke m'onj ɔmn Nyam em: ow b'ow el ɛsɛ elɛl eke li dadr'm ab af. ²⁶ Gbɛko si b'ow s'unj s'inym es lekr nyam af.»

²⁷ Ncok lɛw yar em eke s'annj mij af ke lidgbɛgb a am oc ey ab im Mediterane eci okij ab af ana. Ncok eci legj yu nunj em, mij esɛl a am ekn ɛsɛ wus cɛ wɛ'n am titm af. ²⁸ -L'elu meb eke wel ucu ob leg leg erj eke -li ki bebmn etj -l'ekn eke mij a eci sibn a ij abu likj lele lɛw lɔbn ab; -li b'im kpekpe tɛl a, emeny -l'elu meb a erj etj yogj ow ij abu likj lele niwn ab. ²⁹ -N'am uru eke mijetj a k'ɔb lob, ow sosiem, letj jam a -l'elu magbis yar erj eke -li k'onj letj ab es, etj -n'am eku es ogj em eke legj k'eny. ³⁰ Mij esɛl a am ɔl eke k'ok ɔkm letj ab em; -l'usm es eb elu e letj ab es erj etj -n'am ub nyandɛ -l'ɛsɛ: «S'aam letj a ec'anym a s'ucur letj es ɔnyn ob ab es.» ³¹ Gbɛko Pol dad Julius lele sɔda eyj a ab ab nine: «Eke agj amua annj mijetj ab em, k'ow ɔtumnm annj owr.» ³² Ow sosiem, sɔda eyj a bubr simeb a ek'onyn es eb elu e letj ab es a etj -li yɛb ow im.

³³ Gbuɔj ke usu ɔt es a, Pol ibrm ek'agnj a fɛnj k'ij ob etj am dad ɛsɛ: «Kin, yɛfɛnyina ab a, sɛgɛn lɛw yar eke am ekur erm mij ab ke k'ijmn ob kaka. ³⁴ M'am ibrm eke k'ijr ob anke ow el ɔny e sel erjn eci. ɔny em ec'ɛgɛn kaka k'ow irmnm in e sin nunj a e nyam.» ³⁵ Eke li dad ɔw amua uwr a, l'oc futufutu, l'elu Nyam bia wel ec'any af, l'ubr em etj n'am ij.

³⁶ Agñ a feñ sos at es etñ el yeji -l'ij ob a. ³⁷ Ey feñ eke s'ann mijetñ ab em a, s'ij agñ ekñ yen yen sakp yony agñ ekñ nyahan agñ lew nõhõn. ³⁸ Eke -l'ijr ob molok iy el a, -l'ot egb a eke -l'otr ab -n'aam a -l'ok ern eke mijetñ a k'ew fuefue.

³⁹ Eke legñ eny a, mij esel a uwm wus a eke -li titmn ab any, gbekõ -n'am ekn wus ek'usm ew lõy k'elu mrici etñ -l'erur ek'abusu eru es, -l'itr mijetñ ab es yogñ. ⁴⁰ -Ni momu magbis ab es -l'ok ern, etñ -ni momu metñbar eke wel bi nyiman letñ a e simeb a yej'es. Eben a, -l'ew gbad letñ neny a eke lef k'itr letñ a, etñ -n'imn mrici a ogñ. ⁴¹ Kõ -n'im -l'õbr sec ek'ann mij any yony ec'aranñ etñ mijetñ a abal inym es yogñ. Letñ anym a emn mrici ab em etñ otum iim ij, etñ mra am bõbm letñ jam ab es lec em.

⁴² Srõda eyñ a am erur eke k'ibi sobel em esel a yec'etñ ke el em ec'egñ kaka k'ábñm mij eym õkm. ⁴³ Gbekõ Julius a am erur eke k'eb Põl elu es, etñ l'edññ wel eke -li ki kokmn low a eke -n'õnyñ ow e tutr a. N'õñ agñ a eke b'abñ mij a abusu eke k'ikñ anym ok ern im ákpaf; ⁴⁴ agñ likpr a ot õgõg og oglog mijetñ a eci mob ekpr a us el jam. Eben ek'agñ a feñ im itr es ke sos irm es ana.

28

Pol anñ Malt lekr em

¹ Eke sica s'ok õkm es abur na em a, s'iri eke wel b'esñ lekr a Malt. ² In ec'eb eyñ a eb ey senyn senyn, etñ eke mij am an ok wus ke lefr yeji am ow a, -li fuf al ligbel nyam ek'ey feñ s'iwñ s'elul em. ³ Põl oc milel eke wel abal eke k'ok al, kõ al a õñ lorññ ey õkm arum'n abu ab. ⁴ Eke lekr a ec'agñ a ekn lorññ ek'arum Põl abu ab a, -n'am dad el õfr em -l'ese: «Egñ na egñ ibiu tasi; l'ey õkm okij ab em, kõ Nyam em e jej ok a õõm abusu eke li k'ann owr.» ⁵ Gbekõ Põl ufñ abu es owl lorññ a alm, etñ ob kaka kokm'n. ⁶ Agñ a am eku eke k'ekñ'n l'ew oglog l'ey luw kpru em. Gbekõ eke -l'ekur ow ibn ke -l'ekan eke ob kaka kokm Põl a, -l'itññ tutr etñ -n'am dad ek'ow el nyàm mum nyam. †

⁷ Saw yogñ, lekr a ec'es ew es gbel a eke wel b'esñ Publius a ec'usu anñ. Egñ ikñ na eb ey erur em etñ õñ ey es eru usu ton segñ nyahan. ⁸ Publius es a eru es anke lefr õl am õny'n etñ n'am õs sob yeji. Põl im ekn'n, at'r abu nuñ, nõõñ Nyam õñ'n etñ ewlwn'n. ⁹ Na b'ec a, lekr a ec'õlu ejec'a yeji ow etñ -l'ewl. ¹⁰ Agñ a elu el ec'elum feñ õkm ey e lis, etñ wanci a eke s'am ow s'igb s'im a, -n'õñ ey ob feñ ek'it usu imm ec'a.

Pol im ey Rom

¹¹ Eke ow kok awl nyahan a, s'eb Alesandri eci mijetñ nyam eke anñ lekr ab em lefr legñ iy a nimum a s'im. Wel b'esñ mijetñ a "Sinyam Oli". † ¹² S'ow s'ok Sirakus ec'eb ab em, s'ann yogñ segñ nyahan. ¹³ Yogñ s'ecr ligigl a eci s'im s'ok Rejio eb em. Legñ b'eny a, esr em eci lef a õb nuñ am elu etñ s'eb segñ yony s'im s'ok Pusõl. ¹⁴ Eb ab em, s'erñ agñ lisijimel ek'ibrm eke si k'ann el ab segñ lõbñ, etñ sica s'igb s'aam Rom. ¹⁵ Rom ec'agñ lisijimel a iri ey ec'amani etñ ow ton ok usu eke wel b'esñ Apius ec'An Õl Usu a ey ec'õbr eci. Agñ ejeci etñ ey usu eke wel b'esñ Eñanin Usu Nyahan a. Eke Põl ekn el a, l'elu Nyam bia etñ sos at'r es. ¹⁶ Eke s'ow s'ok Rom a, wel õñ Põl abusu eke k'ir in ogñ a ke srõda iy nyam am õsu'r.

† **28:6** Bèbmn Ob Kok 14.11. † **28:11** *Sinyam Oli*:Ow el nyàm yony, Kastor lele Polus ab eke mij esel b'igñ nuñ yec'etñ ke wel õsu el mij af.

Pɔl am dad Nyam odad Rom

17 Ow bi kok sɛɣɲ nyahan a, Pɔl ɛw Rom eci Jwifel ec'es ɛwɛl a abu in ogɲ a. Eke -l'asr luku a, Pɔl dad ɛl ninɛ: «Aɣɲ lisijimɛl, mi kokm low ɲɲɲ ɛy ec'agɲ a e lís, ɛy lagɲɛl a ec'ɛb ir owi e lís ɛɲɲ wɛl ɛw'm abu af Jerusalem, oc'm ɔɲ Rom ɛɲɲ. 18 -L'ibrm im ów ɛɲɲ -l'erur eke -li k'ɛlu'm es aɲke em em a, -n'ɛɲɲm low ek'ow af -li k'ɔb'm low luw eci. 19 Gbɛkɔ Jwifel a erurm ɛɲɲ ow ɔɲ m'ibrm eke mi k'ɛkn Sesar ke wɛl ebr em ec'odad ab em, kɔ ow elm em ec'ɛb a eke mi k'ɔɲ dedeku eci. † 20 Kin low a sosisɛm eke m'erur eke mi k'ɛkn ɔny ke mi dad ɔny odad a. Tasi em a, m'annɲ ɲɣbraka na em ɛɲɲ a eke Israel ec'agɲ a b'ɔny ɔmn in em a sosisɛm.» 21 -Li dad ow ninɛ: «S'ɛɲɲm ɲ e lís e lɛl kaka eke k'annɲ Jude ow ɛɲɲ ɛy lisijimɛl kaka anm yogɲ owm tɔkɲm ów okm ɛy oglog dadm ɛy ɲ ec'odad ɲɲɲ. 22 Kɔ s'am erur eke ki dad low yec'a ek'am tutr a s'iri, aɲke s'uw any ek'usu a fɛɲ agɲ erurm Nyam eb na ek'annɲ em a e low.»

23 -L'ɛw lɛɣɲ nyam Pɔl ab ɛɲɲ lɛɣɲ a b'ow a, -l'ow nɔnɔ -n'ɛɲɲ ow yogɲ a eke l'ir a. Ibribr tɔɲ ncebles, Pɔl am otar ów a akr ok ɛl: n'am dad wɛl Nyam ec'es ɛw a ec'odad ɛɲɲ Moís ec'ol a lele kokoba ɔb ɛsɛl e silɛl a eke n'am dad ow ec'odad ab em, n'am ɔl eke li k'eb wɛl Jesu eci. 24 Agɲ bɛb ów a ok es sos em, kɔ likpr a ɛɣɲm eke k'ub nawrɛ. 25 ɛl ɔfr em a nɛny okrm ɛl af, ɛɲɲ -l'igb -n'aam. Pɔl dad ɛl odad na ninɛ: «Abɲ Lala ɔny low ij tasi lɛɣɲ a eke n'am dad ɔny lagɲɛl odad kokoba ɔb ɛs Esayi e nɛny em l'ɛsɛ:

26 Im dad agɲ amua a:

Ow b'ow ok ɔny ɔru em sɛnɲn sɛnɲn, kɔ k'ow irimɲ;
b'ow lɛɛr sɛnɲn sɛnɲn, kɔ k'ow ɛknmɲ.

27 Tasi em a, agɲ amua itɲɲ ɛw tuɔtuɔ;

-li babl ɔru es, -li bubur anyamn,

yec'ɛɲɲ ke ɛl eci anyamn a k'ɛknm es,

ɛl ec'ɔru a k'irim ów,

ɛl e nɲɲ em ɔny a k'anm es,

-l'ɛwlmɲ -l'owmɲ em ogɲ bake m'ɛwlm ɛl.» †

28 Pɔl igɲ af dad ninɛ: «Sica úwr any eke Nyam eci sel ɛɲɲ ec'odad a ow agɲ a ek'elm Jwifel a eci: † ɛl gbɛ, -li b'ow -l'iri!» [29 Eke Pɔl dad ów amua a, Jwifel a ɛl ɔfr am atar ów es im lebl tuɔtuɔ em.] †

30 Pɔl annɲ ɛl a eke l'eb ab em akpo yony. Li b'eb agɲ a fɛɲ eke b'ow ɛkn'n a. 31 Li bi dad Nyam eci es ɛw a ec'odad ɛɲɲ li bi yɛɣm agɲ ɛs Kɔtɔkɔ Jesu Krist owi ɔmn em tasi, ɛɲɲ ɛɣɲ ɛɣɲm'n.

† 28:19 ɛkn Ob Kok 25.11 lele akr otar ab ab. † 28:27 Esayi 6.9-10, Septant em ec'odad eke wɛl oc. † 28:28 Bɛbmɲ Selu 67.3; Luk 3.6. † 28:29 Ob Kok eci silɛl ɛsig nɔnɔ em a, wɛl ɛɲɲm akr 29.

ՔՐԷ Ե ԼԷԼ ԵԿ՝ԱՄՆ ՐՈՄ ԵՅՆ ՕՎ ԵԿ՝ԻՏ ԵԿԵ ՎԷԼ Կ՝ՍԿ ԱՆՅ

Աքո 57 օցլոց 58 Եմ, Եսու Կրիստ Ե մԵւ Ե Ե յամ, ԵնԵ Երմ ԵՏ ՔՐԷ ՆՈՆ ԼԷԼ ՆԱ ԵՄՆ ԿրԵԻՆԵԼ ԵԿ՝ԻՐ ՐՈՄ ԵԿ՝ԵԲ ԳԵԼ ՆԱ, ԵԿ՝ԵԼ ՐՈՄ Ե ՎՍԱ ՆԻՄՈՒՄ ԵԿ՝ԵՎ ԵՏ Ա Ե ԼՈԳՆ ԱՆՅ Ա.

ԼԵԳՆ ԱԲ ԵՄ, ՔՐԷ, ԻՆ ՕԲԻ Ա Ն՝ԱՆՆ ԿՐԵՆՏ ԵԿ՝ԵԼ ԳՐԵՏ ՎՍԱ ԱԲ ԵԿ՝ԵԲ ԱԲ ԵՄ. ԵՏՆ ՕՎ ԵԼ ԻՆ ԵԿ՝ԱՄԱՆԻ ՄԱՄՆ Ե ԿՈԿՈԲԱ ՉԲ ԵԿ՝ՍՍԱ ԻՄ ՏԱԿՔ ՆՅԱԽԱՆ ԵՄ Ա ԵԿ՝ՍՐ ԵՄ.

ՏԻԿԱ ԵԿԵ ՔՐԷ ԱՏ ՏԻՆՅԱՄԵԼ Ա ԲԵՆ ԵԿ՝ՕԲ ԱՔ Ա ԵԿԵ ՉԿԼ Ա ԼՍԿԱ Ա, ԿՐԵԿՆ Ն՝ԱՄ ԵՄՆ ԵԿԵ ԼԻ Կ՝ՕԿ ՕԲ ԱՔ Ա Ն՝ԻՄ Ն՝ՕՆ ԿրԵԻՆԵԼ ՉԳԾՐԱ Ե ԵԿ՝ԱՆՆ ԻՏՐԱԵԼ Ա. ԼԻ Բ՝ԻՄ ԵՐՍԱԼԵՄ Ն՝ՕՆ ՎԷԼ ՕԲ ԱՔ Ա ԲԱ ՕՎ Բ՝ՍՐ Ա, Ն՝ԱՄ ՉՆՅ ԵՄՆ ԵԿԵ ԼԻ Կ՝ԻՄ ԵՏՓԱՆ ՎՍԱ ԱԲ, Լ՝ՉԲ ԱՄԱՆԻ ՄԱՄՆ Ա Ե ԿՈԿՈԲԱ. ԻՆ ԵԿ՝ԻՄ ԵՄ Ա, Ն՝ԱՄ ԵՐԱՐ ԵԿԵ ԼԻ Կ՝ԵՑ Լ՝ԵԿՆ ՆՅԱՄԵԼ ԵԿ՝ԱՆՆ ՐՈՄ Ա. ԼԵԳՆ ԿԱԿԱ, Լ՝ԵԿՆՄ ՆՅԱՄԵԼ ՆԱ. ԻՆ ԵԿԻ ԵՑ ԵՄ ԳԵԼ, Լ՝ՍՅՍՄ ՅՈԳՆ ԵԿԻ ԿրԵԻՆԵԼ ԵԲ Բ.

ՔՐԷ ԱՄՆ ՐՈՄ ԵՅՆ ԼԷԼ ՆԱ ԵԿԵ Կ՝ՕՏԱՐ ԱՄԱՆԻ ՄԱՄՆ Ա Ե ԼՕՎ ՏԱՏԻ ԱԿՐ ՕԿ ԵԼ. ԼՕՎ ՆՅԱՄ ԱՆՆ ԵԿԵ ՕՎ ՏՈՏԻՄ, ՆՅԱՄ Բ՝ՕՏ ԱԳՆ ԵՏԵ ԱԳՆ ՆՅԻՄ ՆՅԻՄ ԱԲ ԻՆ ԵԿ՝ԱՆՅ ԱԲ. ԼՕՎ Ա ԵԼ ԱԳՆ ԵԿ՝ՕՄՆ ԵԿԵ Բ՝ՕԿ ԵԼՍ ԵՄՆ ԵՍՆ ԵՍՆ ԵՄ Ա. ԵՏՆ ՕՄՆ ԻԿՆ ՆԱ ԵԼ ՆՅԱՄ ԵԿ՝ՕԲ ԱՔ ՉՐ ԵՄ.

ԼԷԼ Ա ԵԿ՝ՕԳՈԳ ԿՐԵԿՐԵ ԱԲ ԵՄ (ՆՍՆ 1 ԼԵԼԵ ՆՍՆ 2 ԵՄ ԱԲ Ա), Ն՝ԱՄ ՕՏԱՐ ԱԿՐ ԼԻ ՅԵԳՄ ԵԿԵ ԵԳՆ ԲԵՆ ԵԿ՝ԱՆՆ ՎՍԱ ԱԲ ԱՆՅ Ա ԵԼ ՏԻԿՔԼ ԵԿ՝ԱԴՍ ԵՏՆ ՉՆՅ ԵՍՆ ՆՅԱՄ ԵՑԵ ԱԲԱՐ. ԱԳՆ ԵԿ՝ԵԼՄ ԵՄԻՖԵԼ Ա ՉՆՅ ԵՑ ԱԲԱՐ ԻԿՆ ՆԱ, ԳԵԿՈՂ ԵՄԻՖԵԼ ՅԵՅԻ.

ՏԻԿԱ ՆՅԱՄ Ե ԼԷԼ ԱԲ ԵՄ, Ն՝ԱՄ ՕՏԱՐ ՏԵԼ ԵՆՆ ԵԿ՝ԵՅԱԳԲ Ե ԼՕՎ ԱԿՐ. ՆՅԱՄ Բ՝ՕՏ ԱԳՆ ԵՏԵ ԱԳՆ ՆՅԻՄ ՆՅԻՄ ԱԲ ԵԼ ԵԿ՝ՕՄՆ Ա ՏՈՏԻՄ, ԵՏԵ ԵԼԵԼ ԵԿԵ ՕՎ ԵՑՐ ԱԲՐԱԽԱՄ ԵԿ՝ԱԲ ԱԲ. ՆՍՆ 3 ՏՈՆ ՆՍՆ 5 ԵՄ Ա, ԱԳՆ Ա ԲԵՆ ԱԴԱՄ Ե ՏԻԿՔԼ Ա ՏՈՏԻՄ ՉՆՅ ԼՕՎ ՉԲՐ ԼՍՎ ԵԿԻ, ԳԵԿՈՂ ԱԳՆ Ա ԲԵՆ ՉՏԱ ԵԿԵ Կ՝ԵՆՆ ՏԵԼ ԵԿԵ -ԼԻ Բ՝ՕԿ ԵԼ ԵԿ՝ՕՄՆ Ա -Լ՝ԵՎ ԵՍՆ ԵԿ՝ԵԼ ՄԵՏԻ ԱԲ ԱԲ. ՆՍՆ 7 ԵՄ Ա, ԵԿԵ ԵԳՆ Բ՝ԱՏՐ ՏՈՏ ԵՑ ԵԿԵ ՆՅԱՄ Կ՝ԵՆՆ ԻՆ ՕՎԻ ԵԲ, ՄՈՒՏ ԵԿ՝ՕԼ Ա ԵԿ՝ԵԼՍՄ ԵՄ, ԼԻ Կ՝ՕՏՄ ՏԻԿՔԼ ՏՈՏԻՄ. ԳԵԿՈՂ ՆՍՆ 8 ԵՄ Ա ԵԿԵ ԼԻ Բ՝ՕԿ ԻՆ ԵԿ՝ՕՄՆ Ա Լ՝ԵԼՍ ԵՍՆ ԿրԵՏ ԵԿ՝ՕԼԻԿՆ ԱԲ ԵԿ՝ԵԳԲ ՎԱՎ ԱԲ ԵՄ Ա, ԱԲՆ ԼԱԼԱ Բ՝ԻՐ ԻՆ ԵՄ ԵՏՆ Բ՝ՕՆՆ՝Ն ԱԲՍՍ Ն՝ՕՆՅ ԵԲ ԻՐ ԵԿԵ Բ՝ԱԿՔԼ ՆՅԱՄ ՏՈՏ ԵՄ.

ՆՍՆ 9 ՏՈՆ 11 ԵՄ Ա, ԿԱԿԱ ԵՄ ԵԿԵ ԵՍՆ ԿրԵՏ Ե ՆՅԱՄԵԼ Ա ԵԼ ՆՅԱՄ ԵԿ՝ԱԳՆ Ա, ՔՐԷ ԱՄ ԴԱԴ ԻՏՐԱԵԼ Ե ՏԱՎ ԵԿ՝ԱՆՆ Ա Ե ԼՕՎ. ԵԿԵ ԲԱՏՆ ԵՄԻՖԵԼ ԵՄ ԱԳՆ ԵԲ ԻԿՆ ՄԵՏԻ Ա ՉՎԻ ՅԵՅԻ, ՆՅԱՄ ԻՆ ՕԲԻ Ա, Լ՝ԻԳՆՄ ԻՆ ԵԿ՝ԱԳՆ Ա Լ՝ՕՎԼՄ. ԻՆ ԵԿ՝ԵՐՄ ՄԱՄՆ ԱԲ ԵՄ, ԼԻ Բ՝ՕՎ ԼԻ ԿՈԿ ԵԼԵԼ ԵԿԵ ԼԻ ԿԻ ԿՈԿՐ ՏՈՆ ԿԵ ԼԵԳՆ ՆՅԱՄ, ԻՏՐԱԵԼ ՅԵՅԻ ԵՆՆ ՏԵԼ ԵՍՆ ԿրԵՏ ԵՄ.

ԼԵՑ Ա ԵԿ՝ՍՐ ԵՄ Ա, ՔՐԷ ԱՄ ՅԵԳՄ ԵՅ ԵԿԵ ԵՐԱՐ Կ՝ԱՆՆ ԵՏԵ ԵՅ ԵԿ՝ՕԼ ԵԿԵ ՏԻ Կ՝ՕՏԱ ԱԲ, ԵՅ ԵԿ՝ԵԲ ԻՐ Ե ԼՕՎ ԼՕՎ ԲԵՆ Ե ԿՈԿ ԵՄ, ՆՅԱՄԵԼ ԵՄ ԼԵԼԵ ԱԳՆ ԵՄ ԱԲ ՅԵՅԻ (ՆՍՆ 12 ԵՄ ՏՈՆ ՆՍՆ 16 ԵՄ).

ԵՏՆՆ

¹ ԵՄ ՔՐԷ ԵՍՆ ԿրԵՏ Ե ԵՄԱ ԿՈԿ ԵՑ, ԵՄ Մ՝ԱՄ ԱՄՆ ՉՆՅ ԼԷԼ ՆԱ. ՆՅԱՄ ԵՏՆ՝Մ ԵԿԵ ՄԻ Կ՝ԵԼ ԵՐՄ ԵՏ ԵՏՆ Լ՝ՕԿ Լ՝ԵՎ՝Մ ՏԱՎ ԵԿԵ ՄԻ Կ՝ՕԲ ԻՆ ԵԿ՝ԱՄԱՆԻ ՄԱՄՆ Ա Ե ԿՈԿՈԲԱ.

² ԱՄԱՆԻ ՄԱՄՆ ՆԱ, ՆՅԱՄ ԵՑՐ ԻՆ Ե ԿՈԿՈԲԱ ՉԲ ԵՏԵԼ ԵՄ ԵՎԱՐ ՕՎ Ե ԼՕՎ ԳՕԴ՝ԵՏՆ ԻՆ ԵԿԻ ՏԻԼԵԼ ԼԱԼԱ ԱԲ ԵՄ. ³ ԱՄԱՆԻ ՄԱՄՆ Ա ԱՄ ԴԱԴ ԵՄՆ ԵՍՆ ԿրԵՏ ԵՅ ԵՑ ԿՈՂՈՂՈՂ ԵԿ՝ՕԴԱԴ. ԵԿ՝ԵԿ՝ԵԼ ԻՆ Ե ՄԵՎ ԵՄ ԵԿ՝Ա, ՎԷԼ ԵՎ՝Ր ԵԲ ԵԲՍ ԴԱՎԻԴ, ԼԱԳՆ ԵԿ՝ԵԲ ԱԲ ԵՄ. ⁴ ԵԿԵ ԱԲՆ ԼԱԼԱ ԻԳՄ՝Ն ԼՍՎ ԵՄ Ա, ՆՅԱՄ ՅԵԳՄ ԵԿԵ Լ՝ԵԼ ՆՅԱՄ

ec'Iy ek'ony abusu fɛɲ. † ⁵ Jesu Krist kok'm bibm m'el erm es, yec'ɛtɲ ke in e nin a e sos usr sosisem a, m'óny ɛbr ɛbr fɛɲ ec'agɲ eke uwm Nyam any a, úb'r nawrɛ ke óny in ec'elum. ⁶ Óny yeji, anɲɲ agɲ amua em, eke Jesu Krist ɛɲɲ óny a sosisem.

⁷ Óny fɛɲ eke anɲɲ Rom a, óny eel Nyam ec'erm erur ɛtɲ l'ɛɲɲ óny eke k'ow anɲɲ in ec'agɲ ab em, ke íir ɛb in eci. Ke Nyam ey ɛs lele ɛs Kotoko Jesu Krist ab ɛdɲ óny ówɔ ke óɲ óny erm es ey!

Pól am erur eke k'im ɛkn Rom e kretienel a

⁸ M'am ikɲ anym m'ɛcr Jesu Krist em m'ɛlu Nyam bia, óny fɛɲ eci, anke wɛl am dad óny ec'ómɲ a ec'odad wus nimum af. ⁹ Tasi em a, eke mi b'ób Nyam Jim ec'Amani Mamn a, ke Nyam eci juma anake m'am kok em ec'erm fɛɲ em a. † ɛtɲ in, l'ij em e danɲu eke m'ópim óny ec'ókɲ em e Nyam ɲóɲɲ fɛɲ em. ¹⁰ Mi b'íbrm'n sɛɲɲ fɛɲ eke li k'ónɲ'm abusu m'ow óny ogɲ a, eke ow el in ec'erur tasi, ¹¹ anke óny ec'ɛkn am aw'm tasi yec'ɛtɲ ke m'ism óny Abɲ Lala eci ob ap ab, ke ínymn es kíkri. ¹² Nawrɛ tasi em a, k'aw ke mi b'ow m'ɛɲɲ óny a, ómn a eke óny lele em ab s'óny a, óɲ ke s'átarir sos es.

¹³ Agɲ lisijimɛl, m'erur eke k'uwɲ any eke sakp ɲóɲɲ mi tutɲ eke mi k'ow óny ogɲ yogɲ, kó toɲ sicaca em a, m'ótum m'ɛɲɲm ow ec'abusu. M'am ómn eke em e juma a, óny ogɲ yogɲ yeji b'ow ósu ey amamn ese ɛbr ejec'em ec'ab af. ¹⁴ Ow it eke mi ki kok agɲ fɛɲ e juma, Grɛkel lele Barbarel ab, † agɲ ek'uw low any lele agɲ eke uwm low any ab ab. ¹⁵ Ow sosisem anake, ow am aw'm tasi eke mi k'ób óny Amani Mamn e kokoba, óny yeji eke iir Rom a.

Kin Amani Mamn a

¹⁶ Tasi em a, Amani Mamn a ec'ób a ónym im ɛs, anke l'el Nyam e lɛc ɛɲɲ kaka fɛɲ ek'úb nawrɛ a e sɔg eci: kɛkɛɛ em a Jwifɛl, ke sica agɲ ek'ɛlm Jwifɛl a yeji. ¹⁷ Amani Mamn a bi yegm elɛl eke Nyam b'ocr agɲ nyim nyim in ec'any af a: ow b'ób nuɲ ómn a eke -li b'oc -l'ɛlu ow em ab em ɛtɲ ow b'uwɲ ómn ab em ɛɛ. ɛɛ, Nyam Lɛl em a wɛl b'awl: *ɛɲɲ yec'ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a b'ow anɲ owr in ec'ómɲ a eke l'oc l'ɛlu ow em a sosisem.*†

Agɲ a ek'ɛlm Jwifɛl a óny low óbr Nyam ec'any af

¹⁸ Afr kɛkɛɛ ɛtɲ Nyam am ɛlu in ec'erm bebl a ókm anke agɲ el sikpl ɛsɛl ɛtɲ -li bi kok low ɲɲɲ. ɛl ec'ów ɛɲɲɲ kok ab em, -li b'ɛdɲɲ low ɲɛnyembri nyam eke ki kok low. ¹⁹ ɛɛ, low eke wɛl ótu eke k'uw any Nyam e lís a, ayl ɛl eci, anke Nyam in obi ayal óɲ ɛl. ²⁰ Nyam ec'abusu a ek'ónym nuɲ a lele fɛɲ a eke in obi in obi a l'el ab ab a, ɛl ów nawrɛ eke wɛl ɛknm. Gbɛkó lɛɲɲ a ɛtɲ eke wɛl kok wus a, ɛɲɲ fɛɲ ótu eke k'ɛkn ɛl

† **1:4** *Nyam yegm eke l'el Nyam ec'Iy ek'ony abusu fɛɲ*:odad na Grɛk em wɛl ótu ek'ítɲɲ ejec'em dad ese: *Nyam yegm abusu em eke l'el Nyam ec'Iy.* † **1:9** *ke in eci juma anake m'am kok... em ɛ*:odad na Grɛk em wɛl ótu ek'ítɲɲ ejec'em dad ese: *ke in anake m'am igɲ'n nuɲ em ec'erm fɛɲ em a.* † **1:14** *Grɛkel lele Barbarel ab*:odad ebl ek'el *Grɛkel* a bi yegm agɲ agɲ a fɛɲ ek'ir wus eke Grɛkel ɛw es ab af a. Agɲ amua wɛl b'ot ɛl ɛsɛ agɲ eke irm ɛb ɛsɛ Grɛkel af. *Barbarel* ɛl agɲ a ek'anm Grɛkel ec'es ɛw owi em a. Wɛl b'ot ɛl ɛsɛ mɛbɛy af, ɛl ec'ɛb ir owi eke -l'uwm any a sosisem. † **1:17** *ɛkn Abakuk 2,4, Galat 3.11. ɛɲɲ... b'ow anɲ owr in ec'ómɲ a eke l'oc l'ɛlu ow em a sosisem*: odad na Grɛk em wɛl ótu ek'ítɲɲ ejec'em dad ese: *ɛɲɲ yec'ek'el nyim nyim Nyam ec'any af anke l'oc in ec'ómɲ a l'ɛlu Nyam em a b'ow anɲ owr.*

eke li bi ler ów a feŋ eke Nyam kok a. Ow sosiem a, aŋ ɔnym sos dogŋn eb kaka ij. ²¹ Tasi em a, -l'uw Nyam any, kɔ -l'usrm ow sos etŋ -n'ɔɔm ow bia. Ke ow tasi ek'ow it eke wɛl ki kok Nyam ec'ana. Kɔ el e sow tutr a itŋn el nyamb e sow tutr; etŋ el ec'erm a eke low any unŋm em a, irmn usayl a. ²² -Li b'ocr el sosi esɛwru, kɔ -l'el eŋ em eŋun esɛl. ²³ Ow a eke -li k'igŋ anygbɛl e Nyam a ek'úwm a nunj a, -l'igŋ ekŋ ekpr nunj. Ekŋ ekpr amua wɛl aku el n'anŋ esɛ eŋŋ eke b'uw, oglog ɔr, oglog mindey ek'eli akr yar lele morŋn ab af.

²⁴ Ow sosiem a, Nyam eŋb el es -li kok el ec'erm em ec'ów eke b'aw el a, etŋ ebɛn a el obi em, -li b'ibar el eci sos meŋl a és em. ²⁵ -N'ony Nyam e lís e low nawrɛ a -l'itŋn ów yadŋ em, yec'a eke Nyam kok a -l'igŋ ow nunj etŋ -li kok ow e lís owi Kok Es a ec'usu a. Anygbɛl é in eci sɛŋŋ feŋ! Amen!

²⁶ Na sosiem anake Nyam eŋb el es -l'usr ów aw a eke b'ɔŋ el és a jam a. El ec'ɔyɔw a éruam eŋŋ ab ij, kɔ ɔyɔw eŋec'ab -li b'ɛru, etŋ ow el low eke wɛl am kokm aŋŋ em. ²⁷ Eŋŋ yeŋi bi kok low nyam a ce. -L'éruamn ɔyɔw ab ij, kɔ el lawlɛl eŋŋ ec'erur b'aw el. -Li b'ɛru el eŋŋ ofr etŋ ow el és! Ow ɔŋ -li b'ɛŋŋ el obi em a es abur eke el eci es an ŋunj a ism ab.

²⁸ Eke -l'erurm eke -li k'uw Nyam any a, Nyam eŋb el es -l'us el eci sow tutr yadŋ a jam, etŋ -n'am kok yec'ek'itm eke wɛl ki kok a. ²⁹ Ów ɛnyembri yony yony iy el em gbɔŋ. -Li bi kok low ŋunj, -li b'erur ob ek'el el lawlɛl ec'a, -l'el aŋŋ eŋun etŋ nyamnɛyr iy el em gbɔŋ. -Li b'ibi aŋŋ, -li b'atar ów es, -li b'ɛju el lawlɛl etŋ -li bi kok low mɛju ec'abŋ ab. -Li bi dad ów eŋun -l'ok aŋŋ af, ³⁰ etŋ -li bi cacak wɛl. -L'el Nyam ec'efnu, -li bi wɛwr el lawlɛl, es efu iy el em, -li b'ij neny, etŋ -li b'ɛcr akunda feŋ em -li kok low ŋunj. -L'ɛluamn aŋŋ a eke ew el a. ³¹ -L'el anyambu, -l'ɛluamn el eci neny eke -li b'ij a, etŋ -l'el aŋŋ eke ɔnym erm lele ɔɔŋŋ ikŋ ab. ³² Ke -l'uw Nyam eci jeŋ ok ab any tasi ce. Aŋŋ a eke bi kok nɛnɛ a it eke k'uw. Sica -li bi kok ów amua, kɔ emeny, -li b'erur aŋŋ a eke bi kok a yeŋi.

2

Eŋŋ eke bi jeŋ lawlɛl e low ok a am ɔbr in sosi low

¹ Ow sosiem anake, ŋ eke bi jeŋ awlŋɛl ec'ów ok a, ke é Jwif, ke k'élm Jwif, ŋ ec'a ɔnym sos dogŋn eb kaka, aŋke ŋ bi jeŋ awlŋɛl ec'ów ok, kɔ bi kok esɛ el af! Na sosiem, eke bi jeŋ el ec'ów ok a, ow el ŋ sosi eke am ɔbr low. ² Eɛ, ey s'uw any eke Nyam eci jeŋ ok a el tasi aŋŋ eke bi kok nɛnɛ a e lís. ³ Ŋ bi jeŋ aŋŋ a eke bi kok ów amua a ok, gbɛkɔ bi kok esɛ el af! Ŋ am ɔny ɔmn tasi eke Nyam eci jeŋ ok a k'ow ɔbm'ŋ low ee? ⁴ Nyam ɔny erm mamn, li b'ɛŋŋ low l'eb, etŋ li b'eku low. Kɔ na anake erurm ab ee? Kɔ ŋ, uwm any eke Nyam ec'erm mamn na am ɔŋ abusu eke k'itŋŋ ŋ ec'es an ab ee? ⁵ Gbɛkɔ k'erurm eke k'iri, k'erurm eke k'itŋŋ. Na sosiem anake am eb erm bebl ligbɛl ew es ŋ e lís erm bebl e lɛŋŋ a ec'a. Lɛŋŋ a, Nyam b'ow elu ɔkm eke nenyembri nyam em li bi jeŋ aŋŋ ec'ów l'ok. ⁶ Etŋ li b'ow n'ɔŋ eŋŋ eŋŋ ec'ów eke kok a e yec'a ek'it a.† ⁷ Aŋŋ beb b'ucu ɔny es kok low mamn, yec'etŋ ke -n'anŋ Nyam ec'anygbɛl ab em. -Li b'ɔl yeŋ'eke Nyam ki susm el es, etŋ -li b'ɔl owr anŋ a eke úwrm ab es. Aŋŋ amua, Nyam b'ow ɔŋ el -n'anŋ owr in ab sɛŋŋ feŋ eci. ⁸ Aŋŋ beb b'ɔbr'r any, -l'ɛluamn low nenyembri nyam kɔ -li bi yeɔ low ŋunj am nyimn el. Aŋŋ amua ec'a, Nyam b'ow yeŋm el in ec'erm bebl ligbɛl a. ⁹ Gbre lele erŋn ab b'ow ɔny

† 2:6 ɛkn Selu 62.13; Nyandre 24.12.

agn a feŋ eke bi kok low nŋun a, ow b'ow ɔb nun Jwifel em, ke ow ɛn agn ek'elm Jwifel a yeji. ¹⁰ Sica Nyam ec'anygbel a, es susm a lele erm es ɛy ab ab, li b'ow n'ɔn agn a feŋ eke bi kok low mamn a, ow b'ow ɔb nun Jwifel em, ke ow ɛn agn ek'elm Jwifel a yeji. ¹¹ Tasi em a, Nyam okm ereb agn em.

¹² Agn a feŋ eke am kok sikpl ke úwm Mois e sol ab any a, b'ow uw eke -l'uwmm ol ab any yeji. Gbɛko agn a feŋ eke uw Mois ec'ol ab any ke ɛben yeji am kok sikpl a, ol a b'ow jej el e low ok. ¹³ Bwo ec'egŋ Nyam b'oc ese egŋ nyim nyim af in ec'any af ee? Ow elm agn a eke b'iri Mois ec'ol a nene ce a. Njan, kɔ agn eke b'elum ol a. ¹⁴ Agn a eke elm Jwifel a uwm Mois ec'ol ab any. Gbɛko el em ec'agn beb bi kok ese elel eke ol a bi dad ab af. Agn amua -l'uwmm ol any, gbɛko ow anŋ ese ɛben ol a ce wel yeji we'n uw any af. ¹⁵ Aŋa em a, -li bi yegm low nyam: ów a eke ol bi dad a non el ec'erm ab em, sow tutr eke -li b'ony el obi em a b'elu ow e low ɔkm. Sakp oglog el e sow tutr a bi dad eke -l'uwmm kok, ke sakp beb ec'a wel dad eke -l'uw kok. ¹⁶ Ów amua feŋ eke mi dad a b'ow ok ɔkm kpata jej ok e legŋ a, ese elel eke Amani Mamn na eke m'am ɔb a am dad ab af. Legŋ a, Nyam b'ow ecr Jesu Krist em jej feŋ a eke lol es agn ec'eb ir em a e low ok.

Jwifel ɔny low ɔbr Nyam ec'any af

¹⁷ N eke b'ij en ese in Jwif a, ol af anake b'eb leɔ a ɛtŋ ntotŋ b'ok'ŋ ŋ e Nyam a eci. ¹⁸ N uw yec'a eke li b'erur ab any, ɛtŋ ol b'elum'ŋ abu sɔsum yec'a eke akpl a oc. ¹⁹ N bi tutr eke ɔtu eke ki nyimm ány eflu, ke él agn ek'anŋ ncebn em a ec'usuayl, ²⁰ agn ek'uwm low any a lel el ek'ew fuefue ɔmm em ab ab eci low yegm es. Eɛ, ŋ bi tutr eke ol eke ɔny a ɔŋ'ŋ ɔny low any uw lele low nenyembri nyam tasi ab. ²¹ Eke ow el ɛben, ŋ eke bi yegm awlŋel low a, ám yegmmn'ŋ sosi low! N bi dad eke egŋ k'iy mil, ke ŋ ám iy! ²² N b'edŋn nfaci ij, ke ŋ ám ij. N b'ony sinyam yadŋ eci sifn, kɔ b'iy el e Sinyamel ab em e simob a! † ²³ N ntotŋ b'ok'ŋ ol ek'ony a eci, gbɛko ɛluam ol, ow b'ɔn ɔny Nyam ec'any a oc es. ²⁴ Tasi em, kin yec'eke wel b'awl Nyam Lel em: *ɔny sosiem, agn a eke elm Jwifel a bi yayr Nyam e nin a.*†

²⁵ Eke bi kok low yec'a eke ol bi dad a, ke nawre tasi likr es ubr el low akplu. Kɔ eke ɛluam ol, ɛtŋ ubr likr es bɔbɔ yeji, anŋ ese egŋ eke ubrm es ab af. ²⁶ Kin low nyam: egŋ nyam ubrm likr es, gbɛko li b'elum Nyam ec'ol a. Kɔ Nyam k'ow egŋm ebn'n ese likr ce ow'n ubr es af ee? ²⁷ Egŋ ikŋ na ubrm sos megl af e likr es, gbɛko li b'elum ol. Eke ow el ɛben a, in anake li b'ow li jej ŋ owi l'ok, ŋ eke ɛluam ol a. Ke ŋ nana ɔny ol a eke wel non a lele likr es ubr ab! ²⁸ Tasi em a, Jwif tasi a, elm egŋ a eke b'an es sos megl af ese Jwif af a, ɛtŋ likr es ubr tasi a yeji, elm sos lel a eke wel b'ubr es a. ²⁹ Kɔ Jwif tasi a, in l'el egŋ a eke el Jwif erm em a, ɛtŋ likr es ubr tasi a, el erm em ec'a. † Likr es ubr na, Nyam ec'Abŋ ab em li b'anŋ l'ow, kɔ ow elm ol eke wel non ab em. Jwif tasi a ɛŋnm in ec'aw a agn em, kɔ Nyam em li b'ɛŋn.

3

Agn a feŋ ɔny low ɔbr; Jwifel lele agn eke elm Jwifel ab ab

† **2:22** Aŋa k'aw ke ow el Nyam any uwm esel eci Sinyamel ab em eci Nyam nun ign mob a eke b'anŋ a, ec'ol ij owi. † **2:24** ɛkn Esayi 52.5, Septant em ec'odad eke wel oc. † **2:29** Jeremi 4.4; 9.24-25; Ol ɔkn 30.6.

1 Eke ow el eβen, ke bla lowi Jwifel ɔny eke agɲ likpr a ɔnym ee? Eɲɲ kɔ ob nyam anɲ eke wɛl b'ɛɲɲ likr es ubr ab em ee? 2 Eɛ, wɛl bi lɛr ɛkn a, ob ligbɛl anɲ em! Anɲke Jwifel anake Nyam ikɲ anym abul in e sodad ebl a. 3 Kɔ sica, eke Jwifel beb ijm neny nyam, ke ow b'ow ɛdɲɲ Nyam eke k'ij neny nyam ee? 4 Njanɲ ow k'ow elm eβen! Kin yec'ek'it eke si k'uw any: Nyam el neny nyam ɛs, kɔ agɲ a fɛɲ anake el ayadɲu a. Tasi em a, Nyam Lɛl dad Nyam e lis ninɛ: *Ow it eke wɛl k'uw'ɲ any nyim nyim ɲ e sodad ebl em. Eɲɲ eke wɛl bi jej ɲ owi ok, ke ɔny low ij jej ok ab em.*† 5 Kɔ eke ɛɲɲ nyam bi tutr eke low ɲɲɲ eke s'am kok a am ɛlum abu wɛl ɛkn eke Nyam el neny nyam ɛs, wɛl ɔtu eke ki dad ɛsɛ Nyam ijm neny nyam eke li b'ɔr ɛy in ec'erm bebl ab em ab ee? (Anɲa m'am dad odad ɛsɛ ɛɲɲ kaka fɛɲ af.) 6 Njanɲ ow k'ow elm eβen! Tasi em a, blel Nyam ijm neny nyam, ke ayaf l'ɔtu eke li ki jej wus e low l'ok ee? 7 ɛɲɲ nyam ɔtu eke ki dadr in sosi ɛsɛ: eke em eci yadɲ ab em Nyam e low nenyembri nyam a b'ɛy ɔkm kpata in ec'anygbɛl a eci, ke sica bla sosiɛm ɛɲɲ, em, emeny m'ɔny es abur ɛsɛ sikpl ɛs af ee? 8 Ow otarir es eke wɛl ki dad ɛsɛ: «Si kɔk low ɲɲɲ, yec'ɛɲɲ ke low nimamn anɲ em ɛy ɔkm!» Agɲ beb b'ok ɛy ɔw af ɛɲɲ bi dad ɛsɛ low na anake ɛs bi yɛgm a. Ow it eke agɲ amua na k'ɛɲɲ gbɛr.

9 Sica ayaf s'ɔtu eke si ki dadr a? Kɔ ɛy Jwifel, s'agb s'akm agɲ likpr a fɛɲ ee? Njanɲ ow elm eβen! M'ikɲ anym m'ɛlu low nyam ɔkm: Jwifel lele agɲ a fɛɲ eke elm Jwifel ab ab anɲ sikpl ec'abu em. 10 Eɲɲ kin yec'ɛke Nyam Lɛl dad:

ɛɲɲ kaka anm eke el nyim nyim, ɛɲɲ nyamni bɔbɔ yeji anm!

11 ɛɲɲ kaka ɔnym nɲɲ em,

ɛɲɲ kaka ɔlm Nyam es!

12 El fɛɲ -n'ɲgbɔɲ ejagb mamn ab af,

ɛɲɲ -n'ɲɲ el fɛɲ.

ɛɲɲ kaka am kokm low mamn, ɛɲɲ nyamni bɔbɔ yeji!

13 El eci emn geg a el uwɔmu eke anɲ fonɲ;

el eci anm ab em li b'ewl meju,

ɛɲɲ el eci nenyim lokm a, labɲ eci sar a anɲ.

14 El e neny ab em ofn e sodad lele sodad eke bi bubm ɛɲɲ ew es ab iy gbɔɲ.

15 ɛɲɲ ibi ec'a, -li b'uru es fafa -n'im -l'ibi.

16 -Li bi ɲɲɲ ob fɛɲ el eci ejagb ab af

ɛɲɲ -li b'ewl gbɛr usu a fɛɲ.

17 El, -l'uwm ɛrm es ɛy eci ejagb ab any,

18 ɛɲɲ -l'el agɲ eke ɔnym Nyam ec'ɛlum kaka. †

19 Gbɛkɔ s'uw any eke low fɛɲ eke ol am dad a, ow el agɲ a eke k'ɛlum ol a n'am dad. Ow sosiɛm ɛɲɲ kaka k'ɔtum dogɲnm sos, kɔ wus nimum ɛy udu Nyam ec'any af. 20 Na sosiɛm anake ɛɲɲ yec'ɛke k'ɛlum Nyam ec'ol a e low fɛɲ ek'anɲ em a, ke ow sosiɛm Nyam ɔc'r ɛsɛ ɛɲɲ nyim nyim af in ec'any af a, ɛɲɲ kaka k'anm eke k'ɔtu kok eβen a. Tasi em a, ol, low nyam ɛɛ li bi kok: li b'ɔɲ agɲ abusu uw any eke -n'ɔny sikpl.

Kin elel eke Nyam b'ɔɲ ɛɲɲ el nyim nyim in ec'any af a

21 Sica gbɛ, Nyam ɛlu elel eke li b'ɔɲ ɛy s'el nyim nyim in ec'any af ke ow ɛlm ol eci ɛlum em a ɔkm. Eɲɲ Mois ec'ol a lele kokoba ɔb ɛsɛl ab yeji

† 3:4 ɛkn Selu 51.6, Septant em ec'odad eke wɛl oc. † 3:18 ɛkn Selu 5.10; 10.7; 14.1-3; 36.2; 53.2-4; 140.4, Septant em eci sodad eke wɛl ot. Emeny ɛkn Esayi 59.7-8 yeji.

dad ow e low. ²² Nyam b'ɔŋ agŋ ɛl nyim nyim in ec'any af ɛl ec'ɔmn a eke -li b'oc -l'ɛlu Jesu Krist ɛm a sɔsiɛm. Li bi kok low na n'ɔŋ agŋ a fɛŋ eke b'ɔny ɔmn Krist ɛm a, aŋke ɛl fɛŋ -l'el kpɛŋ kpɛŋ: ²³ ɛl fɛŋ -n'ɔny sikpl, ɛtŋ ɛŋŋ kaka ɔtum kokm low sobo a eke Nyam am ibrm a iym nɛny. †
²⁴ Gbɛko Nyam in ec'erm mamn ab ɛm, b'ɛcr Jesu Krist eke bi sɔg ɛl sikpl ec'abu ɛm a, ɔŋ ɛl -l'el nyim nyim ɔfr ɛm. ²⁵⁻²⁶ Nyam ikŋ anym bɛbm ɛw es eke Jesu k'ok in e mebl ab es egb waw ɛm. ɛtŋ in ec'egb waw ab ɛm, Jesu ɛŋŋ agŋ a ek'ɔny ɔmn in ɛm a e sikpl a ec'oc ap. Nɛnɛ a, Nyam erur eke ki yɛgm eɛl eke l'el nyim nyim sɛŋŋ fɛŋ a: lɛŋ sig ɛm a, l'eku low ɛtŋ l'ɛwm low n'ɔom agŋ ɛl e sikpl a eci. Ko yɛfɛnyina ɛm a, Nyam am yɛgm eɛl eke li b'ɔŋ agŋ ɛl nyim nyim in ec'any af a. Tasi ɛm a, n'am erur eke li k'el nyim nyim ke n'ɔŋ agŋ a ek'ɔny ɔmn Jesu ɛm a yɛji ɛl nyim nyim.
²⁷ Sica, ko s'ɔny ɔw ɛjɛci eke ow ɛm si k'ɛw sos ee? Njan, ow anm ij! Bla sɔsiɛm ec'ee? Aŋke yec'eke ɛl ow tasi a, ow elm ol ec'elum a, ko ke ɔny ɔmn. ²⁸ ɛɛ, kin ow eke s'am tutr a: agŋ b'el nyim nyim aŋke -li b'ɔny ɔmn, ko ow elm eke -li bi kok ol ec'ɔw a fɛŋ ek'am ibrm a sɔsiɛm. ²⁹ Sica Nyam na, ko Jwifel sɔny cɛ eci Nyam l'el ee? Ko l'elm agŋ ɛjɛc'a gbɛ e Nyam ee? Kaka! L'el ɛbr ɛjɛci ec'agŋ a yɛji e Nyam, ³⁰ aŋke Nyam nyam coco cɛ anŋ. In anake li b'ow n'ɔŋ Jwifel eke wɛl bubr ɛkr es a, ɛl nyim nyim ɛl ec'ɔmn a sɔsiɛm a, ɛtŋ ɛmɛny in cɛ anake li b'ow n'ɔŋ ɛbr ɛjɛci ec'agŋ a eke wɛl bubrm ɛkr es a yɛji ɛl nyim nyim ɛl ec'ɔmn a sɔsiɛm a. ³¹ Nɛnɛ a, eke si b'ɔny ɔmn, ke ol ob ɔfr ɔfr s'am ɔŋ'n l'el ab ee? Njan, ow elm ɛbɛn! Ko ol ec'any a nana anake s'am ɛlu ɔkm tasi a.

4

Nyam oc Abraham ɛsɛ ɛŋŋ nyim nyim af

¹ Sica bla lowi s'ɔtu eke si ki dad Abraham ɛy lagŋ eci lɛs ab ee? In obi e lɛc ɛm, bla obi l'ɔtu n'ɛŋŋ ee? ² Blɛl ow ɛl in ec'ɔw eke li kok a sɔsiɛm Nyam oc'r ɛsɛ ɛŋŋ nyim nyim af ana, l'ɔtu eke li k'ij nɛny, ko ow elm Nyam ec'any af gbɛ. ³ Tasi ɛm a, bla Nyam Lɛl dad ee? *Abraham ɔny ɔmn Nyam ɛm, ow ɔŋ Nyam oc'r ɛsɛ ɛŋŋ nyim nyim af in ec'ɔmn a sɔsiɛm.* † ⁴ Eke ɛŋŋ bi kok juma a, wɛl bi sɔg'r labm. Labm sɔg na elm ob ap, ko ob ɛk'it eke wɛl k'ɔŋ'n. ⁵ Sica, ɛŋŋ nyam kɪ kokm juma kaka, ke n'ɔny ɔmn Nyam eke b'ɔŋ sikpl ɛs ɛl nyim nyim ab ɛm, ɛŋŋ ikŋ na, Nyam b'oc'r ɛsɛ ɛŋŋ nyim nyim af, in ec'ɔmn a eke n'ɔny a sɔsiɛm. ⁶ Na sɔsiɛm anake David am dad ɛŋŋ a eke Nyam b'oc ɛsɛ ɛŋŋ nyim nyim af, ke ow ɛlm in ec'ɔw kok sɔsiɛm a e low ɛsɛ:
⁷ Ehe ɛsɛl a ɛl agŋ a eke Nyam ɔny ɛl ec'ɔw ɔbr oc es, ke tɛtŋ ɛl eci sikpl ab es a.
⁸ Ehe ɛl ɛŋŋ a eke Nyam ɔsm in e low ɔbr e low jam a eci. †

Ow elm likr es ubr ɔom ɛŋŋ elm nyim nyim

⁹ Ko ehe na, Jwifel eke bi bubr ɛkr es a sɔny cɛ ec'ee? Agŋ ɛjɛc'a eke am bubrm ɛkr es a ɛl gbɛ ow elm ɛl ec'ee? M'ikŋ anym ni dad m'ɛsɛ: *Abraham ɔny ɔmn Nyam ɛm, ow ɔŋ Nyam oc'r ɛsɛ ɛŋŋ nyim nyim af in ec'ɔmn a sɔsiɛm.* † ¹⁰ ɛtŋ ko bogŋ e lɛŋŋ ɛm Nyam oc'r ɛsɛ ɛŋŋ nyim nyim

† **3:23** *ɛŋŋ kaka ɔtum kokm low sobo a eke Nyam am ibrm a iym nɛny:* odad na Grek ɛm wɛl ɔtu ɛk'itŋŋ ɛjɛc'ɛm dad ɛsɛ: *ɛl fɛŋ -li k'ɔtum -l'owmn Nyam ec'anygbɛl a ec'any af.* † **4:3** ɛkn Nun ɔb 15.6. † **4:8** ɛkn Selu 32.1-2. † **4:9** Nun ɔb 15.6.

af ee? Kò lægñ ab em eke l'ubr likr es a, oglog ow a eke li k'ubrm es ab ee? Njan, ow elm lægñ ab em eke l'ubr likr es a, kò lægñ ab em eke li k'ubrm es a. ¹¹ Gbunj ke l'ubr likr es a, ke Abraham el nyim nyim Nyam ec'any af ñ, in ec'omn a eke l'oc l'elu ow em a sosisem, etj sica ow e jam a, n'ejn likr a eke l'ubr es a eci meny ewr. Etj meny ewr na bi yegm eke in ec'omn a eke l'oc l'elu Nyam em a sosisem ow òj etj Nyam oc'r ese egñ nyim nyim af. Nene a ow òj Abraham el agñ a feñ ek'ony òmn Nyam em a ec'el es, eke l'ubrm likr es yeji. Etj agñ amua ek'ubrm likr es a, Nyam b'oc el ese agñ nyim nyim af. ¹² Etj Abraham ce, el Jwifel eke bubr ekr es a ec'el es. Anja m'erur eke mi ki dad agñ eke el eci likr es ubr a elm sos af eci ce, kò ke emeny b'ucu ey es Abraham eci sewl a òny es a e low: in, l'ikñ anym l'oc òmn l'elu Nyam em gbunj etj l'ow l'ubr likr es.

Nyam e low a eke ewar ew es a el agñ a feñ ek'ony òmn a eci

¹³ Nyam ewar Abraham lel in ec'alaw a eke b'ow ok òkm in em a, eke -li b'ow l'ij wus aja. † Gbeko low ewar na, ow elm eke Abraham elum ol a sosisem Nyam dadm ewm es. Li dad anke l'oc Abraham ese egñ nyim nyim af ow ec'omn a sosisem. ¹⁴ Sica eke aja a eci ij a el ke kòk ol ec'ow a eke am ibrm a, ke òmn elm low kaka, etj Nyam eci low a eke ewar a yeji elm low ij. ¹⁵ Tasi em a, ol ec'eluum a b'esñ Nyam ec'erm bebl, kò eke ol anm a, wèl k'otum òbm ol es.

¹⁶ Ow sosisem a, òmn eke wèl b'oc elu Nyam em a anake b'òj egñ ij aja a, etj ow el bibm eke wèl b'ejn òfr em tasi. Na sosisem ob a eke Nyam ewar ew es a el agñ a feñ eke el Abraham ec'alaw a eci. Etj ow elm agñ a eke b'elum ol a sony, kò agñ a ek'ony òmn Nyam em ese Abraham eke el ey feñ eci ey es af a yeji. ¹⁷ Ee, Nyam Lel dad nine: *Mi kok'ñ el bieku nono ec'el lagñ.* † Abraham el ey es Nyam ec'any af. Ow em anake n'ony òmn a, Nyam a eke b'òj agñ eke uw a igb anj owr, ke òny abusu eke ob ek'anm wèl éknm a, kok ow anj wèl am ékn a. ¹⁸ Low òmn kaka anm low a eke Nyam ewar a eci lís ij, gbeko eben yeji Abraham òmn ce. L'oc in ec'omn a l'elu Nyam em etj ow sosisem, l'el bieku nono ec'el es. Nyam Lel dad nine: *Agñ eke b'ow anj ñ em ok òkm a b'ow eny nono.* † ¹⁹ Etj eke ow anj akpo tel ce n'ony akpo ekñ yen a yeji, in ec'omn a digrm kaka. Etj l'uw any yej'eke in e sos megl a anj ese ob eke uw af, etj ey Sara yeji k'otum ewm iy ij. ²⁰ Eben yeji, Abraham irmnm in ec'omn a etj bebarm kaka, Nyam e low ewar a e lís. Catj nana anake in ec'omn a obn ke li kòkñm Nyam a. ²¹ L'uw low nyam gbè any tasi: yec'a eke Nyam ewar a, n'ony abusu nono eke li ki kok. ²² Na sosisem Nyam oc'r ese egñ nyim nyim af. † ²³ Ba Nyam Lel bi dad ese: *Nyam oc Abraham ese egñ nyim nyim af,* ke sodad amua elm Abraham ce eci. ²⁴ Kò ey yeji ow ot ey es, etj Nyam b'ow ler ey ec'omn a. Tasi em a, in eke l'igbm ey Es Kòtòkò Jesu luw em a, in em s'ony òmn. ²⁵ Ey e sikpl a sosisem Nyam òj wèl ibi Jesu, gbeko Nyam igbm'n luw em yec'etj ke s'el agñ nyim nyim.

5

Nyam ecr Jesu em okr ey em in ab

¹ Nene anake Nyam oc ey ese agñ nyim nyim af ey ec'omn a sosisem a; etj sica s'anj erm es ey em in ab, ey Es Kòtòkò Jesu Krist sosisem. ² Jesu anake kok ke s'otu s'ucu òmn em, bibm eke s'ejn a s'ony es a. Etj s'anj

† 4:13 Nunj Jb 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18. † 4:17 Ekn Nunj Jb 17.5. † 4:18 Ekn Nunj Jb 15.5.

† 4:22 Ekn Nunj Jb 15.6.

sos em inñ em anke s'am òmn eke si b'ow s'ann Nyam ec'anygbel ab em. ³ Ow eke akpl tasi a el, si b'ann sos em inñ em eke ow el gbre s'am ij yeji. Etn s'uw any tasi eke gbre ij b'onn egn òny erm susu. ⁴ Etn egn eke b'onn erm susu a, li b'ij læc eke ses babur b'ann yeji. Egn eke b'ij læc es abur em a, li b'onn low òmn, ⁵ Etn low òmn na éjum egn. Tasi em a, Abñ Lala em Nyam ecr yibr ey e merm a in ec'erur a.

⁶ Tasi, eke s'ann ke s'onym læc kaka sikpl ec'any af a, yogñ anake Krist egn eb uw ów enñ esel eci, lægn ab af eke Nyam bebñ ew es a. ⁷ S'uw any eke ow ew tuotuo eke egn k'egñ eb uw egn nyim nyim eci. Sica ów amamn kok es ec'a, k'aw ke egn átr sos es egn eb uw. ⁸ Gbeko kin elel eke Nyam yegm ey in ec'erur eke n'ony ey ec'a: n'onn Krist ow uw ey eci, lægn ab em eke s'el sikpl esel a. ⁹ Sica, eke in ec'egb waw a on ey s'el agñ nyim nyim, ow ayl tasi yej'eke li b'ow li sog ey Nyam ec'erm bebl a e lis. ¹⁰ Ee, lægn ab em eke s'el Nyam ec'efnu a, n'onn l'okr ey em in ab Jim eci luw ab em. Sica eke n'onn l'okr ey em a, ow ayl tasi yeji eke li b'ow li sog ey Jim eci sel ab em. ¹¹ Etn ow elm na ce! Ey si b'oc ey eci sos em inñ a s'elu Nyam em ey Es Kotoko Jesu Krist sosiem, in eke sica n'onn l'okr ey em Nyam ab a.

Adam em s'ok wus etñ Krist em s'el nyim nyim

¹² Egn nyam sosiem anake sikpl ow wus af anja a. Egn a el Adam. Etn sikpl ism luw ab. Etn luw ebmn agñ feñ es, anke agñ feñ ony sikpl. ¹³ Gbuñ ke Nyam ony Mois ol a, ke sikpl ikñ anym ann wus na ñ. Gbeko eke ol anm a, Nyam usm sikpl e low jam tasi. ¹⁴ Ko eben yeji, ign Adam e lægn ab em tony Mois a, luw eb wus nimun onym ab. Etn agñ eke kokm sikpl eke otarir es Adam ec'a eke egnm eluam Nyam ec'odad a yeji, luw b'ibi el.

Adam anake el egn a eke k'ow a eci any òkñin a. ¹⁵ Gbeko ereb ligbel ann Nyam ec'ob ap ofr em a lele Adam eci sikpl ab ab ec'aranñ. Ee, Adam, egnni nyam a eci sikpl a sosiem ce anake agñ nono gbèl uw a. Gbeko Nyam ec'ob ap ofr em a leg nono ligbel. Ob ap na, Nyam ecr egn nyam em elu'l okm. Egn a in l'el Jesu Krist. Etn eben a, n'omun in eci ów amamn ab es ofr em agñ nono gbèl af. ¹⁶ Nyam ec'ob ap a bi kok low eke otarm es egn nyam a eci sikpl a ec'ab ab. Tasi em a, Adam egnni nyam a eci sikpl a e jam a, Nyam eci jej ok a el ke egn feñ úw. Gbeko, kin eke el e sikpl nono gbèl a e jam a, Nyam ec'ob ap ofr em a ony el -l'eel agñ nyim nyim. ¹⁷ Ee, egn nyam ce kok sikpl etñ luw ibi agñ feñ egn nyam a ce e sikpl a sosiem. Gbeko, Jesu Krist egn nyam sosiem ce agñ feñ el yeji b'eññ ów nono Nyam e lis: -li b'eññ Nyam ec'erm mamn ligbel a, etñ ow eci ob ap ofr em a b'onn el -l'el agñ nyim nyim ow ec'any af. Krist sosiem, -li b'ow -n'ann owr etñ -li b'ow -l'ew es ow ab.

¹⁸ Ow eke si ki dad s'uwar a el, s'am ekn eke egn nyam ce eci sikpl a eke kok a anake is agñ feñ e luw a. Eben ce, egn nyam eci low nyim nyim e kok a, ony etñ Nyam oc agñ feñ ese agñ nyim nyim af in ec'any af, etñ li b'onn wel sel. ¹⁹ Lægn sig em a, egn nyam egnm eke k'elum Nyam, etñ ow ony agñ nono gbèl el sikpl esel. Eben ce, egn nyam eke elum Nyam a sosiem, agñ nono gbèl el nyim nyim Nyam ec'any af. ²⁰ Sica ol ow, etñ sikpl eny eb es nono ligbel. Gbeko yogñ a eke sikpl eny eb es a, Nyam eci s'onn ikñ a b'eny bubu af. ²¹ Lægn sig em a, sikpl ony abusu feñ eke k'onn agñ uw. Eben lægn na em, Nyam eci s'onn ikñ a ony abusu feñ eke k'onn agñ el nyim nyim Nyam ec'any af. Etn eben a, s'otu eke si k'eññ sel ek'onym uwr Nyam ab, ey Es Kotoko Jesu Krist sosiem.

6

Eke ok mij nunj ke uw Krist ab etj anj owr in ab

¹ Sica ayaf si ki dadr ab ee? Kò sikpl ow ite abu k'anj ey em s'am kok yec'etj ke Nyam e sorj ikj a ám eny bobn ee? ² Njan, ow elm eben! Ey s'ecr luw eke ony kpab ey es sikpl e lis ab em. Ayaf emeny s'otu eke si k'ir sikpl ec'eb ee? ³ Ony uwr any tasi eke: eke wel ok ey mij nunj Jesu Krist e nin em a, yogj etj s'okr af in e luw ab ab. ⁴ Ow sosisem, eke wel ok ey mij nunj a, s'uw etj wel oc ey es in ab. Gbeko, Nyam ec'anygbel ec'abusu ligbel a igbm Krist agj ek'uw ab em, yec'etj ke ey yeji, s'ony eb ir owr.

⁵ Tasi em a, s'okr af nimum in ab legj a eke s'uw in ab a. Ehen ce, si b'ow s'okr af in ab legj a eke ey yeji si b'ow s'igb luw em ese el el eke l'igb ab af a. ⁶ S'irir low na senyn senyn: ey ec'elel eke s'anjn anym em a, wel oc lele Krist ab ojm olikj. Ow onj, sikpl a eke anj ey em a unj, etj s'elm in eci madu ij. ⁷ Ee, egj eke uw a anm sikpl e low em ij. ⁸ Eke sica s'uw Krist ab a, s'ub nawre eke ow el in ab si b'ow s'anj owr. ⁹ S'uw any tasi eke legj a etj eke Krist igb agj ek'uw ab em a, li k'ow l'uwj ij, etj luw onym abusu kaka in af. ¹⁰ Krist uw, etj in e luw a ony kpab'r es sikpl e lis nimum nimum, akp nyam segj fej eci. Sica n'anj owr, etj in ec'owr anj a nimum el Nyam eci. ¹¹ Ony yeji, ocar ony sosi ese agj eke sikpl ec'abusu a ewm es ij, ke Jesu Krist ab ec'af okr ab em am ir eb Nyam ec'af.

¹² Ony, sikpl otum eke k'ony abusu ony af ij. Ony eci sos megl a b'ow uw legj nyam. Ow sosisem, ow itm eke k'elumn in ec'ow enj a eke b'aw'r a ij. ¹³ K'ocr ony eci sos a eci susu susu a k'ewr es sikpl eci, ese ejagb eke eru es low njj kok ec'af. Kò nana, òcr ony nimum kokr Nyam e low, ese agj ek'anj luw em igb anj owr af. Òcr ony eci sos a eci susu susu a ewr es ese ejagb eke eru es low nyim nyim e kok ec'af. ¹⁴ Sica eke ow elm ol ewm ony es ij, ke ow el Nyam eci sorj ikj ab anake ew ony es a, sikpl k'otum onym abusu ony af ij.

Madu eke b'ony eb ir eke b'akpl Nyam sos em

¹⁵ Nawre, ey ow elm ol ewm ey es ij, kò Nyam eci sorj ikj a ew ey es. Ow sosisem a, kò abusu eru ey es eke si ki kok sikpl ab ee? Njan, ow elm eben! ¹⁶ Ony uwr any tasi eke, eke b'egjn ebr am kokr egj eci juma ese madu af a, ony eel egj a eke am elumn a eci madu. Ow sosisem a, oglog ony eel sikpl e madu, ke sikpl óc im elu ony luw em, oglog ony eel Nyam e madu, ke onyn eb ir nyim nyim in ec'any af, anke b'onyn in ec'elumn. ¹⁷ S'onj Nyam bia! Legj sig em a, ony eel sikpl eci madu. Jam anj em a, ony egjn ebr eke k'elumn ony ec'erm fej em, Amani Mamn a eke wel babul agj fej a. ¹⁸ Ony dogjnin sos ebr sikpl ec'abu em etj am kokr low nyim nyim eci juma. ¹⁹ M'am oc agj em e low mi bebmn anke ony eci low iri a b'otu kòcò. Legj sig em a, ese madu af, ony ocr ony eci sos megl a ewr es eb ir eke el sikpl lele suksuk ab eci, etj ow eci low ek'anj em ey okm a, el Nyam eci any obr. Ehen, yefenyina yeji ese madu af, òcr ony eci sos megl a ewr es eb ir eke el low nyim nyim eci, etj ow eci low eke b'ow anj em ey okm a, b'ow el eb ir lala eke b'akpl Nyam sos em.

²⁰ Ow a eke eel sikpl eci madu a, low nyim nyim eci kok a áwm ony. ²¹ Ow e legj ab af a, bogj ec'ey osur ee? Yefenyina, ow am ony ony és, anke ow eci ey eke ow osu a el luw. ²² Sica jam anj, wel sog ony sikpl e lis etj ewal eel Nyam eci madu. Na sosisem am ir eb eke b'akpl Nyam sos

em, etj ow eci low ek'annj em ey ɔkm a, el Nyam ab ec'eb ir səgɲ fɛɲ a.
 23 Nawrɛ, anke sikpl eci labm sɔg ek'annj em a el luw; kɔ Nyam eci ob ap
 a el sel a ek'onym uwr; ke li b'onj ey, ey ɛs Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab ec'af okr
 ab em a.

7

Wel sɔg ey ol ec'abu em eke si ki kok Nyam e low

1 Agɲ lisijimɛl, em m'uw any eke ow el agɲ eke uw Nyam ec'ol ab any a,
 m'am dad odad. Ol ɔny abusu ey af eke s'annj owr a cɛ. Etj ow el low eke
 uwr any tasi. 2 Kin low ɛbmɲ nyam: ol em a, yɔw eke ɛbi igɲ a okr af in
 ec'igɲ ab ab eke igɲ a annj owr a. Kɔ eke igɲ a b'uw a, yɔw a sos b'ok es
 ol a ek'onj okr'r af ɛc ab a e lís. 3 Lɛgɲ ab em eke ɛc annj owr a, eke n'im
 l'ɛbi igɲ ɛjɛci, ke nfaci l'ij a. Kɔ eke ɛc uw a, ol em a abusu eru'r es; l'ɔtu
 eke li k'ɛbi igɲ ɛjɛci gɔɲ, li k'ow l'elm facyɔw. 4 Em lisijimɛl, ɔny ec'a yeji
 ɛbɛn cɛ. ɔny okar af Krist eke uw ey sɔsiɛm oliɲ af ab ab; ow sɔsiɛm, ɔny
 kpabr es nimum Mois ec'ol a e lís. Sica eel ɛgɲ ɛjɛci nyam eci; ɛgɲ ɛjɛc'a,
 in l'el ɛgɲ a ek'igb luw em a. Etj ɛbɛn em a s'ɔtu eke ey fɛɲ si k'ɔsu ey
 Nyam e juma kok ab em. 5 ɛɛ, lɛgɲ sig em a, eke s'am kok ów eke b'akpl
 ey sos em a, Mois ec'ol a ec'ów a tasi eke bi dɛdɲn a b'itr ów aw ɛɲɲ a
 eke ki kok low ey e sos ab em, etj ow e low ek'annj em ey ɔkm a, el luw.
 6 Gbɛkɔ sica, si kpab es nimum nimum Mois ec'ol a eke ɔny awɲ ey es a
 e lís; s'ɔtu eke sica si ki kok Nyam e low a səwl owr em, s'am ɛlum Abɲ
 Lala, ke si kí kokm Nyam e low a ɛsɛ lɛgɲ sig em ec'a eke s'annj ol a eke
 wɛl nɔn a eci es ɛw em ab af.

Sikpl b'ɛcr ol em ok ey wus

7 Sica ayaf si ki dadr ab ee? Kɔ Mois ec'ol na, sikpl eci juma n'am kok
 ee? Njan, ow elm ɛbɛn! Gbɛkɔ ol anake ɔɲ m'uw sikpl any a. Tasi em
 a, blɛl ol dadm ɛsmɛ: *K'ow ocm nyamnɛyr em erurm awɲɲ ec'ob,*† blɛl mi
 k'uwm any eke ow el low ɲɲ. 8 Gbɛkɔ sikpl ɛcr ol na em etj ɔsu em em
 ów aw ɛɲɲ ɔɲɲ ɔɲɲ a fɛɲ, anke blɛl ol anm ana, sikpl blɛl ɔnym abusu
 kaka. 9 Lɛgɲ sig em a, eke m'uwm ol any a, m'el ɛgɲ ek'annj owr. Kɔ sica
 eke m'uw ol any a, sikpl anake ɛwl mɛny annj owr a, 10 etj em, m'el ɛgɲ
 eke uw. Etj ol a eke ki nyimn'm m'annj owr a, nyimn'm luw em. 11 ɛɛ,
 sikpl ɛcr ol em ɛlu'm wus etj ɛbɛn a, n'onj'm m'uw.

12 Gbɛkɔ ol, in obi a l'el lala, etj ów ey nyam nyam eke ann'n em a yeji
 el lala, nyim nyim lele nimamn ab. 13 Sica eke ow el ɛbɛn, ke ob mamɲ
 ɔtu eke k'ism'm luw ab ee? Njan, ow elm ɛbɛn! Gbɛkɔ sikpl ɛcr ob mamɲ
 em ɔɲ'm luw. Nɛnɛ anake ol ɔɲ wɛl ɛkn elɛl eke sikpl e lɛc a el ob ɲɲɲ kɔ
 kɔ a.

Ey lele sikpl ab ec'ar ogɲ

14 ɛɛ, ey s'uw any eke ol, Nyam ogɲ ow annj ow, gbɛkɔ em, m'el ɛgɲ
 fuɛfuɛ eke wɛl ol ij ɛsɛ adu af sikpl ogɲ. 15 Nawrɛ tasi, yec'a eke m'am kok
 a mi k'irim, anke yec'a eke m'am erur a, mi kókm, etj mi bi kok yec'a eke
 m'érurm a. 16 Eke mi bi kok yec'a eke m'érurm a, mi b'ɛgɲ m'eb eke ol el
 ob mamɲ. 17 Sica m'uw any eke ow elm em mi kókm ɛbɛn, kɔ sikpl a eke
 ir em em a anake b'itr'm mi kok ɛbɛn a. 18 ɛɛ, m'uw any eke low mamɲ
 irm em em, em e sos ɔnym ab em. Em ec'a, mi b'erur eke mi ki kok ów

† 7:7 ɛkn ɔkm Ok 20.17; Ol ɔkn 5.21.

eke akpl a, kɔ m'ótum mi kokm. ¹⁹ Tasi em a, low nimamn eke mi b'erur a, m'ótum mi kokm, etɲ low ɲuɲ eke m'éurum a, mi bi kok. ²⁰ Sica, eke mi bi kok low eke m'éurum a, ke ow elm em mi kokm eben, kɔ sikpl a eke ir em em a anake b'itr'm mi kok eben a.

²¹ Etɲ kin ol ejeci nyam eke m'uyum ab: eke mi b'erur eke mi ki kok low mamn a, ke low ɲuɲ kpekɲ inym'm es any af. ²² Em ec'erm ab em, mi b'erur Nyam ec'ol a. ²³ Gbɛkɔ em obi em a, mi b'uyum ol ejeci nyam ab, eke b'atarir Nyam ec'ol a eke in ab nɛny okr ey af ab ab. Etɲ ol na, in l'el sikpl ec'ol a eke bi kok juma em em, ke b'ɔny'm esɛ in eci sobel em es af a. ²⁴ Kin eke m'el gbɛre ec'egɲ! Bwo ec'egɲ b'ow sog'm sos megl na eke b'oc im elu'm luw em a e lís ee? ²⁵ S'élú Nyam bia, anke Jesu Krist ey Es Kɔtɔkɔ sog'm! Etɲ eben a, em eci tutr ab em, mi b'egɲ Nyam ec'ol a m'eb, gbɛkɔ em eci sos ɔnym em a, mi b'elum sikpl ec'ol a.

8

Nyam ec'Abɲ a b'ɔɲ sos ok ey es

¹ Sica low ɔb kaka anm agɲ a eke okr af Jesu Krist ab a eci ij. ² Nawrɛ tasi, eke wɛl okr af Jesu Krist ab a, ke Abɲ Lala ec'ol a anake b'ɔɲ egɲ sel a, etɲ ol na sog'm sikpl ec'ol a eke b'ɔɲ egɲ luw a ec'abu em. ³ Moís ec'ol a ɔtum eke ki kok eben, anke agɲ eci sos ɔnym a ɔɔm'n ow e kok ec'abusu. Gbɛkɔ Nyam ɔtu kok: l'erm Jim eli sos eke otarir es sikpl esɛl ec'ab ab ow sog el sikpl ec'abu em. Etɲ nɛnɛ a, Nyam ɔɲ sikpl a eke am kok juma agɲ e sos em a abur es. ⁴ Li kok nɛnɛ, yec'etɲ ke s'ɔny abusu s'ir eb nyim nyim a eke ol am ibrm a. Sica, ow elm elɛl eke agɲ b'ir eb a s'irm ij, kɔ esɛ elɛl eke Abɲ Lala b'erur ab af. ⁵ Tasi em a, agɲ a eke b'ir eb esɛ elɛl eke -n'am ekan ab af a, b'elum el ec'ów eke b'akpl el sos em a, gbɛkɔ agɲ eke b'ir eb esɛ elɛl eke Abɲ Lala b'erur ab af a, b'elum yec'a eke Abɲ Lala b'erur a. ⁶ Egɲ eke b'us ów eke li b'erur a jam a, li b'im luw em, kɔ eke li b'us Abɲ Lala jam a, li b'im sel eke ɔnym uwr lele erm es ey ab ogɲ. ⁷ Tasi, egɲ ec'ów eke b'erur a ókrm af Nyam ec'ab ab, -l'élumam Nyam ec'ol a. El ec'a, ow el low eke -li k'ɔtum -li kokm. ⁸ Etɲ agɲ a eke b'us ów aw amua jam a, e low k'ɔtum akplm Nyam sos em ij.

⁹ Gbɛkɔ ɔny ec'a, írmn eb esɛ elɛl eke b'erurir ab af, kɔ esɛ Abɲ Lala ec'elɛl eke b'erur ab af, anke Nyam ec'Abɲ a anɲ ɔny ec'erm ab em. Eke Krist ec'Abɲ a anm egɲ em, egɲ ikɲ a, l'elm Krist eci. ¹⁰ Nawrɛ eke ɔny e sos megl a b'ow uw sikpl sosiɛm, gbɛkɔ eke Krist anɲ ɔny em a, Abɲ Lala b'ow ɔɲ ɔny sel, anke Nyam oc ɔny esɛ agɲ nyim nyim af. ¹¹ Nyam igbm Jesu luw em. Eke in ec'Abɲ a anɲ ɔny em, in a cɛ eke l'igbm Jesu agɲ ek'uw ab em a, li b'ow l'ecr Abɲ Lala em n'ɔɲ ɔny e sos megl a eke b'ow uw a bɔbɔ yeji sel.

¹² Na sosiɛm agɲ lisijimɛl, s'ɔny labm. Gbɛkɔ ow elm ey ec'ów a eke b'aw ey a e labm s'ɔnym. Ow sosiɛm, ow itm eke si k'ir eb eke ey ec'ów aw a b'erur a. ¹³ Eke am iir eb ów a eke b'aw ɔny ke b'erurir a e kok eci, b'ow uwr; kɔ eke Abɲ Lala ec'abu elum em waal ɔny e sos megl ec'ów a e b'erur e ki kok a elul es a, b'ow anɲn owr. ¹⁴ Nawrɛ em a, agɲ a fɛɲ eke Nyam ec'Abɲ a bi nyimn a, el Nyam ec'ey. ¹⁵ Etɲ Abɲ a eke enan a, ɔɔm ɔny elmn madu eke emeny am uru Nyam, kɔ li b'ɔɲ ɔny eel Nyam ec'ey. Etɲ Abɲ na eci abu elum em, si b'élú Nyam lebl si dad s'esɛ: «Abal!

† Ἐς!» ¹⁶ Ἀβη Lala in obi b'ij danƙu dad ey ec'abη a eke s'el Nyam ec'ey. ¹⁷ Ow sosiem, eke s'el Nyam ec'ey a, si b'ow s'ij aja a eke Nyam beb̄m ew in ec'agn es a, etη aja na, Krist ab si b'ow s'ij. Ἐε, eke s'ann in e gb̄re ij a e low em, si b'ow s'ann in ec'anygbel a yeji e low em.

Nyam erur eke k'oh ey s'ann in ec'anygbel ab em

¹⁸ Ayaf s'otu eke si k'oc yefenyina e gb̄re a si beb̄mn lēgη ek'am ow ab em eci anygbel a eke Nyam b'ow yegm ey kpata ab ab ee? Em e sos em a, yefenyina e gb̄re a elm low kaka. ¹⁹ Am ekan eke wus nimum a eke Nyam kok a am eku lēgη a eke Nyam b'ow elu in ec'ey ec'anygbel okm a. ²⁰ Mob amua fēη eke Nyam kok a, itηη el mob ɔfr ɔfr. Ow elm mob a eke Nyam kok a erurm eb̄en, kɔ Nyam anake oh el -n'annη nene a. † Gb̄eko wus nimum a eke Nyam kok a ɔtu eke emeny k'omn low. ²¹ Etη ese lelel eke adu b'nḡbon adu el em a, mob mob a fēη eke Nyam kok a b'ow nḡbon el e mob ek'am ugn̄n el es ab em. Etη -li b'ow -n'ann̄ Nyam ec'ey a e lewi ij a lele anygbel ab ab e low em. ²² S'uw any tasi eke mob mob a fēη eke Nyam kok a am ikη somu etη emeny am ij gb̄re caca em a, ese yow eke b'ew iy ab af, ²³ gb̄eko ow elm el sony ce. Ey obi yeji, s'am ikη somu ey e merm ab em, etη s'am eku eke Nyam k'eb̄ ey ese in ec'ey tasi af, ke s'el ewi kp̄ekη kp̄ekη. Gb̄eko s'ikη anym s'ēηη Ἀβη Lala, ese ob ap a eke Nyam ewar ew es ab em eci krekre af. ²⁴ Tasi em a, s'ēηη sel, kɔ ow el low om̄n em ce. Eke w̄el b'ekn ob eke w̄el am om̄n a, ke w̄el ūbm'n ese low om̄n ob af ij. Ob eke w̄el am ekn a, kɔ w̄el ɔtu eke emeny w̄el k'omn'n ee? ²⁵ Gb̄eko eke s'am om̄n ob eke s'eknm a, si b'ann̄ ow eci eku em erm susu em.

²⁶ Etη emeny, ey eke s'onym sos a, Ἀβη Lala b'elum ey abu. S'uw̄m any si n̄on̄nm Nyam ese lelel eke ow it ab af. Ow b'oh Ἀβη Lala in obi bi n̄on̄n Nyam ey usu iy, ibrm ow somu ikη ebl em eke egn̄ e neny k'otum dadm. ²⁷ Gb̄eko Nyam eke b'ekn merm lokm a, b'uw yec'eke Ἀβη Lala erur eke k'ibrm ab any. Ἐε, Ἀβη Lala bi n̄on̄n Nyam ese lelel eke Nyam b'erur ab af oh agη a eke el Nyam ec'a.

²⁸ Emeny s'uw any eke agη a ek'on̄y Nyam ec'erur ec'a, low fēη eke b'ēηη ey a, Nyam anake bi kok a, yec'etη ke ow elum ey abu s'ēηη low nimam. Ow el agη a eke l'ikη anym li beb̄m w̄el ec'esη e low l'ew es a. ²⁹ Tasi em a, agη amua eke Nyam ikη anym s̄osum ot ec'a, l'ikη anym li beb̄m yeji eke li ki kok w̄el, w̄el ot in ec'Iy ab es, ke ow oh in ec'Iy a el bosu ligh̄el a e liy likpekp. ³⁰ Sica agη a eke Nyam ikη anym s̄osum ot a, l'esη w̄el yeji. Agη a eke l'esη a, l'ot w̄el ese agη nyim nyim af, etη agη a eke l'ot ese agη nyim nyim af a, l'ot l'ok w̄el in ec'anygbel a yeji em.

Ob kaka k'otum on̄ym kpabm ey es Nyam ec'erur ek'on̄y ey ec'a e līs

³¹ Bla odad iy si ki dad s'ign̄ af ee? Eke Nyam ann̄ ey ec'ogog, ke bwo ɔtu eke ki kok ey low n̄un̄ ee? ³² In eke l'ed̄nm̄ in ec'Iy lokm a abu any, ke n'oh̄ ow uw ey fēη e sel etηη sosiem ec'a, ayaf eke s'okr af ow ab, li k'ow n'ɔom ey ɔfr em, ow amamm̄ fēη ee? ³³ Bwo ec'ēgn̄ ɔtu eke k'ok agη a eke Nyam s̄osum ot a ow af ee? Egn̄ kaka anm! An̄ke Nyam in obi ot el ese agη nyim nyim af. ³⁴ Bwo ec'ēgn̄ ɔtu eke k'ob̄ agη low luw ec'ee? Egn̄ kaka anm! Tasi em a, Jesu Krist uw, gb̄eko n'ann̄ luw em l'igb, n'ann̄ Nyam e lidr abu af a etη n'am n̄on̄n Nyam ey eci. ³⁵ Bla obi ɔtu eke k'on̄y kpab̄ ey es Krist ec'erur ek'on̄y ey ec'a e līs ee? Kɔ es abur oglog erm̄ij ebr ee? Kɔ

agñ eci milölu e b'önyñ ey ey ec'ömn a sosisem ab ee? Kò namñ oglog gbör ee? Kò low eyr eke b'ökr ey es a oglog luw ee? ³⁶ Nyam Lel dad nine: *ñ sosisem anake seğñ feñ s'am uw, ke wel am kok ey ese meceb eke wel b'önyñ im ibi usu af a.*†

³⁷ Gbeko feñ em a, si b'ök ökm agbawru, eğñ a eke erur ey a eci abu elum em. ³⁸⁻³⁹ Ee, m'öny ömn tasi, eke ob kaka k'ötum önym kpabm ey es erur a eke Nyam elu ökm, ey Es Kötoko Jesu Krist em a e lis. Ke ow él luw oglog owr anñ, ke ow él afr erm esel† oglog es ew esel oglog lec ek'anñ lef em, ke ow él leğñ na em, leğñ ek'anñ anym am ow ab em, ke ow él afr e lec oglog wus aña e lec, ke ow él mob mob feñ eke wel kok, ob kaka k'ötum önym kpabm ey es Nyam ec'erur ek'öny ey ec'a e lis!

9

Nyam sösum Israel eyñ oc

¹ Em m'el Krist eci, ow sosisem, low a eke m'am m'ow mi dad a el low nawre, mi k'ötum m'önyñ yadñ. Em e tutr a eke Abñ Lala am nyimn a yeji am dad'm eke ow el low nawre. ² Em ec'erm a sos ow es nönö ligbel etñ m'am ij gbre eke úwrm. ³ Mi b'ow m'egñ m'eb eke Nyam k'igñ owl'm ke mi kpáb es Krist e lis, eke ow ötu ce eke k'eb em lisijimel Jwifel elu es. ⁴ Bla ec'ee? -L'el Israel eyñ, Nyam ot el -l'el ow ec'ey. Wel ec'araññ n'anñ in ec'anygbel ab em, l'egñ sinm wel ab, n'öñ wel in ec'ol a, li yeğm wel sewl yec'em eke wel k'igñ'n nuñ a, etñ li dad wel ów eke li bebñ l'ew es wel ec'a. ⁵ El -l'el el lagñel ekpekp a eci alaw. † El ec'araññ anake wel ew Krist ese eğñ owr af, in eke l'el Nyam ek'anñ ob feñ e nuñ af a! Kòklm él in eci seğñ feñ! Amen!

Nyam ec'ey tasi eke sösum ot

⁶ Ow elm ke wel dad ese Nyam e low a eke ewar ew es a elu ok es. Tasi em a, agñ a eke wel ew ey lagñ Israel em a, el feñ -l'elm Israel eyñ tasi. ⁷ Etñ agñ a böbö eke wel ew ey lagñ Abraham ec'eb ab em a yeji, ow elm el feñ -l'elm ow ec'ey tasi, anke Nyam dad Abraham nine: *Isak em anake b'ow eyñ alaw eke b'ow elu ñ e nin a ökm a.*† ⁸ Kin sodad na ec'iri tasi a: ow elm ey a eke wel ew igñ nyam lele yow nyam ab ec'erur em a elm Nyam ec'ey. Kò ey tasi a, el -l'el Nyam ec'ewar ec'ey a. ⁹ Kin ewar a e sodad a: *m'ow m'ewl meny m'ow ñ ogñ a lakpo yec'a, leğñ nené af, etñ ayñ Sara b'ow ew iy igñ nyam.*†

¹⁰ Etñ ow elm na sony ce: kò Rebeka ec'a yeji. L'ew ey yony ey lagñ Isak ab. ¹¹⁻¹³ Ey yony a, wel k'ewm kokm el wus, -li ki kokm low ñññ oglog low nimamn. Gbeko Nyam dad Isak ew es eke: *likpekp a b'ow anñ jam es a eci es ew em.*† Etñ usu ejec'em a, Nyam Lel dad nine: *m'erur Jakob m'oc etñ mi wal Esayu m'elu es.*† Low na ecr nené, yec'etñ ke Nyam e low a eke bebñ ew es a éli any. Nyam bi sösum agñ ot ese elel eke li b'erur ab af, etñ sösum oc a elm agñ a ec'ów e bi kok a sosisem, kò Nyam ce eke b'esñ eğñ ab em ow b'anñ ow.

¹⁴ Sica ayaf si ki dadr ab ee? Kò Nyam enyembri yony yony es l'el ee? Njan, ow elm eben! ¹⁵ Tasi em a, li dad Mois nine: *Mi b'ow m'ikñ eğñ e*

† 8:36 Ëkn Selu 44.23. † 8:38-39 es ew esel:ëkn Efes 1.21; 2.2; Kolos 1.16; 2.15 lele 1 Korént 15.24 ab. † 9:5 el lagñel ekpekp a:el Abraham, Isak, Jakob lele in ec'ey ab ab. † 9:7 Nuñ Öb 21.12.

† 9:9 Nuñ Öb 18.10. † 9:11-13 Nuñ Öb 25.23. † 9:11-13 Malaki 1.2-3.

m'erur eke mi k'ikn sornj a sornj, etn mi b'ow m'onyn egnj eke m'erur eke mi k'onyn erm mamn a erm mamn. † 16 Ow sosome a, Nyam e sornj ikn a anm agn e low e b'erur ab em, oglog sos eke b'atr es ab em, ko Nyam ce eke ony sornj ikn ab em ow b'anj ow. 17 Nyam Lel em, Nyam dad Ejipt ec'eb ebu a nine: *M'ew'nj eb ebu, yec'etn ke n em m'elu em ec'abusu a okm, ke mi kok em e nin a eb es wus na nimum af.* † 18 Wel b'ekn eke Nyam b'ikn egnj eke l'erur eke li k'ikn sornj a sornj, etn li b'otur egnj eke l'erur eke li k'otur erm a erm.

Nyam bi sosome agn ot ese elel eke li b'erur ab af

19 Gbeko, k'aw ke egnj ibrm im ese: sica, eke ow el nene, bla sosome emeny Nyam k'enym ey abr ee? Bwo ec'egnj otu eke ki doghn low eke li b'erur ab ee? 20 Ko n gbe, bwo el'nj eke k'atar Nyam ab ee? *Ko mijel b'ibrm egnj a eke kok'r a ese: bla sosome etn kok'm mijel ee?* † 21 Ko mijel kok es otum eke ki kok low e l'erur kpen ab ab ee? Ko l'otum eke kpen nyam a ce, li k'itl li kok lew sobo nyam oglog lew kprakasa nyam ee?

22 Nyam erur eke k'elu in ec'erm bebl okm ke yegm in ec'abusu a. Gbeko agn a eke n'onny erm bebl wel ab, ke it eke k'irm ogbu es a, l'egn wel e low l'eb low eku ligbel em. 23 L'egn low nene l'eb, yec'etn ke l'elu in eci anygbel a e sagb a okm agn eke l'erur eke li ki yegm in e sornj ikn a e lis. Ow el agn a eke l'ikn anym li bebem l'ew es eke k'ehn anygbel na a. 24 Etn ey s'el agn amua eke l'esnj a. Ow elm Jwifel ec'aranj ce l'esnjm ey, ko agn eke elm Jwifel ec'aranj ec'agn a yeji. 25 Nyam dad low na kokoba ob es Ose e lel ab em:

Agn a eke elm em ec'agn a,
mi b'ow m'esnj el "em ec'agn".

Etn agn a eke m'erurm a,
mi b'ow m'esnj el "agn e m'erur".

26 Etn yogj a eke wel dad agn eke:

«Ony elmn em ec'agn a,»

wel b'ow esnj el Nyam ek'annj owr ec'ey. †

27 Esayi, in am elu lebl Israel ec'agn e lis ese:

Eke batj Israel eyn eny nono ese okij any e mirici af yeji,
agn tel a eke wal es a ce b'ow ehn sel.

28 Tasi em a, Nyam Admaga b'ow kok low a eke li dad a wus af anja,
li b'ow li kok fafa tonj l'ign nunj. †

29 Etn low na anake Esayi yeji ikn anym dad a:

blel Nyam Abusu Es okm ey alaw beb es,

ke blel s'annj ese Sodom eyn af,

ke s'otarir es Gomor eyn ab. †

Agn a fejn eke b'onny omn Krist em a Nyam b'oc el agn nyim nyim

30 Ke ayaf si ki dadr ab ee? Nawre, agn eke elm Jwifel a, olm eke k'el nyim nyim Nyam ec'anj af. Gbeko l'ekn eke Nyam egnj eb el, el ec'omn a sosome. 31 Ke Israel ec'agn a am ol eke k'el nyim nyim eke li b'elum Nyam ec'ol a sosome. Ko el l'owl l'ok es. 32 Bla sosome ee? l'owl l'ok es, anke l'olm nyim nyim el na es omn em, li tutr eke el ec'ow kok em li

† 9:15 Okm Ok 33.19. † 9:17 Okm Ok 9.16, Septant em ec'odad eke wel oc. † 9:20 Bèbmn Esayi 29.16; 45.9. † 9:26 Bèbmn Ose 2.1-3; 2.25. † 9:28 Ekn Esayi 10.22-23. Akr 27 tonj akr 33 ab em a e sodad a, Pol ot kokoba ob es Esayi e sodad a eke dad a ese elel eke wel b'ehn Septant em ab af. † 9:29 Ekn Esayi 1.9, ke èkn Nunj Ob 19.23-28 yeji.

b'ow -n'eyh. Eben a, -l'uyum lebn a eke b'elu egh wus ab ab. ³³ Tasi em a, Nyam Lel dad nine:
 Sion eb em, m'am ew lebn nyam eke b'eb agh akr,
 lob eke b'elu egh wus es.
 Egh yec'eke b'oc omn elu'l em a,
 sos k'ow owm es legh kaka. †

10

Jwifel lele agh eke elm Jwifel ab ab ony Es Kotoko nyam

¹ Agh lisijimel, m'am erur em ec'erm fegh em eke Jwifel k'eyh sel, etgh m'am ibrm Nyam low na el eci. ² Nawre, m'otu eke mi k'ij el e lis e danju m'ese: Nyam e kok owi angh el erm em tasi, ko -l'uwm ow ec'ejagb ab any tasi. ³ -L'irim lele eke Nyam b'ocr agh nyim nyim a, etgh -l'ol el ec'elele eke agh b'eel nyim nyim ab es. Ow ongh -l'eghm -l'ebm lele a eke Nyam b'ocr agh ese agh nyim nyim af a. ⁴ Tasi em a, Krist kok Mois ec'ol a e low iy neny, yec'etgh ke Nyam oc agh fegh eke b'ub Krist nawre a agh nyim nyim.

⁵ Mois in obi non lele eke wel otu eke k'eel nyim nyim ol ec'elum sosisem a nine: *egh yec'eke bi kok ol ec'ow a fegh ek'any em a, b'ow any owr in em.* †

⁶ Gbeko kin yec'eke li dad agh a eke Nyam b'oc ese agh nyim nyim af el ec'omn a sosisem a e lis: *ki dad gh ec'erm ab em k'ese: bwo ec'egh b'ow uyu afr ee?* Ese eben eke wel am ibrm, ko bwo b'ow uyu afr ongh Krist usm es ee? ⁷ Emeny *ki dad k'ese: bwo ec'egh b'ow us es wus lokm ee?* Ese eben eke wel am ibrm, ko bwo b'ow us es yogh ongh Krist elu okm agh ek'uw ab em ee? ⁸ Ow elm eben, anke wel non: *odad a angh saw, gh e neny ab em lele gh ec'erm em ab ab.* † Etgh odad na, in anake l'el omn ec'amani a eke s'am ob a. ⁹ Eke gh e neny bi dad agh fegh ec'any af ese Jesu el Es Kotoko, † etgh ub nawre gh ec'erm ab em eke Nyam igbm'n luw em a, ow b'ow ongh eyh sel. ¹⁰ Tasi em a, eke si b'ub nawre ey ec'erm fegh em a, Nyam b'oc ey ese agh nyim nyim af, etgh eke si b'elu ey ec'omn a okm agh fegh ec'any af a, li bi sog ey. ¹¹ Ee, Nyam Lel dad nine: *Egh yec'eke b'oc omn elu'l em a, sos k'ow owm es legh kaka.* † ¹² Ow sosisem a, ereb anm Jwifel lel agh ek'elm Jwifel ab ab ec'aragh ij. El fegh Es Kotoko nyam ce -n'ongh, etgh li b'ongh agh a fegh eke b'elu'l lebl a in ec'ow amann a. ¹³ Nyam Lel dad nine: *Es Kotoko b'ow sog agh a fegh eke b'ow elu'l lebl a.* †

Amani Mamn e kokoba ec'ob

¹⁴ Sica ayaf -li b'ow -l'elul Es Kotoko lebl, eke -l'ubm ow nawre ee? Etgh ayaf -li b'ow -l'ub ow nawre, eke -l'irim ow e lis owi ee? Etgh emeny ayaf -li b'ow -l'iri ow e lis owi, eke egh obm el ow ec'amani ee? ¹⁵ Etgh ayaf egh k'obr ow ec'amani, eke wel eram egh ow ec'ee? Ow sosisem wel non Nyam Lel em: *Eben tasi eke ow akpl eke wel ki ler agh a eke b'ob samani amann a eci mowrer ana!* † ¹⁶ Gbeko, ow elm agh a fegh eluam Amani Mamn a. Tasi em a, Esayi dad ow e low nine: *Es Kotoko, ko bwo ec'egh ub ey e Nyam*

† **9:33** Bèbmn Esayi 8.14; 28.16. † **10:5** Ob Ap 18.5. † **10:8** Ol Okn 30.12-14. † **10:9** Es Kotoko:Grek em a *Kurios*. Sica eke Jwifel a erur eke k'itgh Amani Sig a eke wel non Ebre em a, Grek em a, Nyam eci nin a eke ij Ebre em, ke el YAHWEH (Admaga), -n'ongh -l'itgh ow el *Kurios* (Es Kotoko). Anja wel am egh eb eke Jesu in obi a el Es Kotoko. † **10:11** Esayi 28.16, Septant em ec'odad eke wel oc. Esayi e lel ab em e sodad eke wel b'eyh Rom nun 10 na em a, Septant em wel ot. † **10:13** Joel 3.5. † **10:15** Esayi 52.7.

odad a nawre ee?† 17 Njε, eke εγη b'iri amani a, ow anake li b'ub εs Kotoko nawre a, ετη amani na, ow ow el Krist e lís ec'odad a.

18 Ow sosisem m'am ibrm m'εse: kó Jwifel amua, -l'irim odad na e low ee? Yadη, -l'iri! Tasi em a, Nyam Lel dad nine:

Wel iri el e lebl wus nimum af

ετη el e sodad ebl im tonj ok wus e nunj. †

19 Ow sosisem emeny m'am ibrm m'εse: Kó Israel ec'agn na, -li k'irim low a k'okm el es sos em ee? Ke Moís ikη anym dad el Nyam ec'odad a nine:

Mi b'ow m'oy nyamn eyr ony ony agη na ek'el agη ek'onym any a e lís.

Mi b'ow m'oy erm ebl ony

agn ek'onym low any uw kaka a e lís. †

20 Ετη Esayi oc lokm susu em dad nine: kin low eke Nyam dad:

Agη a eke olm'm es a, el -n'εηη'm.

Ετη m'elu sos okm mi yeγm agη a eke ibram im low kaka a. †

21 Ghekó Israel ec'agn a e lís a, Nyam dad nine:

Legη nimum a,

m'εγηm abu es bieku nyam

eke éluam low, ke éγηm em e low ebm a e lís. †

11

Nyam igηm Israel eyη εlum es

1 Sica m'am ibrm m'εse: kó Nyam in ec'agn na es l'igη l'ok wel ee? Njan! Anke em m'el Israel iy, Abraham e lilaw lele Benjame ec'eb em ec'εγη ab.

2 Nyam igηm in ec'agn a eke in obi l'ikη anym li solum l'ot a, l'elum es. Eke m'onym yadη, ke uwr Eli e sodad eke anη Nyam Lel em ab any, yogη a

eke n'am ok Israel eyη dedeku es Nyam ogη a. 3 Ετη kin odad a: *Es Kotoko, -l'ibi η eci kokoba ob esel a, -ni ηηηη η e segb waw usu a. Em sony ce anake m'any a, ετη em yeji -n'am erur eke -li k'ibi'm.*† 4 Ετη Nyam ec'eke dad oy'n

a el bogη ec'ee? *Anm η sony! M'εδηη agη fandi lobη m'εw es em eci, agη a eke ókm owrokp wus igηm Baal nunj a.*† 5 Yefenyina yeji low nyam a ce.

Agη tεl anη eke Nyam in ec'erm mamn ab em εdηη ew es. 6 Eke Nyam in ec'erm mamn ab em solum ot el, ke ow elm el ec'ów eke -li kokr a sosisem.

Blel ow el εben, ke Nyam ec'erm mamn em ec'ob ap a elm bibm ofr em ij.

7 Sica ayaf si ki dadr ab ee? Israel eyη εηηm ob a eke -n'am ol es a, ko agη a ce eke Nyam solum ot a εηη ob a; agη likpr a ony erm tuotuo, 8 ετη εσε elel eke wel non Nyam Lel em ab af: *tonj ke igη yefenyina a, Nyam oy el eci low iri a anη εσε ob eke uw af, n'owm abusu eke el ec'anyam a k'εkn es, ke el ec'oru a iri ów.*† 9 Eb ebu David yeji dad nine: *Ke el eci ob ij εgbel a itηη el meb eke wel uk el, nomu e wel εdη, el e wus ok eci, ke Nyam kók el ow e low.* 10 *Ke -l'el any eflu, -li k'εknm low kaka feη! Ke Nyam úyul el ερεkp leg leg ony ibn el es seγη feη!*†

† 10:16 Esayi 53.1. † 10:18 Selu 19.5, Septant em ec'odad eke wel oc. *El e lebl... el e sodad...*

Selu na em a, ow el Nyam e mob e kok anη afr a e danju ek'ij. Pol am oc selu na ec'odad ebl a bebmn Krist e jam us esel ec'Amani Mamn a eke K'oc im omun es susu susu feη ab ab. † 10:19 Ol Okn 32.21. † 10:20 Esayi 65.1. † 10:21 Esayi 65.2. † 11:3 1 Eb Ebu 19.10,14. † 11:4

1 Eb Ebu 19.18. *Baal:* el ob mum nyam eke bieku ejeci ejec'a eke ir titm Israel eyη a b'igη nunj ese nyam af. Israel eyη nono yeji ob nunj am igη nyam na nunj. † 11:8 Ol Okn 29.3; Esayi 6.10.

† 11:10 Selu 69.23-24, Septant em ec'odad eke wel oc.

Agɲ a eke elm Jwifel a eci sel eɲɲ owi

¹¹ Sica m'am ibrm m'ese: kɔ Jwifel na wus -l'ok kpekɲ kpekɲ ab ee? Njan! Gbɛkɔ el eci low any ɔbr a ɔɲ etɲ bieku ejeci ec'agɲ a ɔtu eɲɲ sel. Eɓen a, ow ɔɲ Israel eɲɲ am ogɲ el ɲkre. ¹² Israel eci low any ɔbr a ism wus ɔw amamn eɓbel eɓbel ab, etɲ in eci wus ey a ism agɲ ek'elm Jwifel a ɔw amamn eɓbel eɓbel ab. Sica, leɲɲ a eke Jwifel a feɲ b'ow ewl eɲɲ Nyam e low eb a, ow ayl tasi eke Nyam ec'ɔw amamn eɓbel a emɛny b'ow aɓb.

¹³ Sica, ɔny eke elmn Jwifel a, ɔny anake m'am dad ɔny odad a. Em m'el Krist ec'erm es agɲ a ek'elm Jwifel a eci, etɲ m'ɔny sos em iɲɲ em e juma na em. ¹⁴ Juma na eci kok em a, m'am ɔny tutr eke mi b'ow m'obn em lisijimel Jwifel eci ɲkre ogɲ a, ke ow ɔɲ m'eb agɲ nyam nyam el em. ¹⁵ Tasi em a, eke Nyam ew el saw a, l'okr em wus ab. Sica, leɲɲ a eke li b'ow l'ewl l'eb wɛl a, bla lowi b'ow ey ab ee? Agɲ eke uw a b'ow ewl any owr.

¹⁶ Eke futufutu ec'ogog nyam el Nyam eci, ke futufutu a nimum yeɲi in ec'ana. † Etɲ eke likɲ nyam eci min a feɲ el Nyam eci, ke ál a yeɲi in ec'ana. ¹⁷ Israel eɲɲ any ese olivie ikɲ eke wɛl ewl ɔgm, ke Nyam bubr in ec'ál beb es af. Etɲ ɲ, eke elm Jwif ke any ese akp ɔfr em ec'olivie ikɲ af a, l'oc l'ujr'ɲ likɲ lis ab em, wuwlm ekɲ ál tasi a eke cucu likɲ lis a eke wɛl ewl ab ab. Etɲ sica, ɔtu eke in ec'ekɲ ál ab ab k'ɛɲɲ mij a eke b'any in e min ab em ow a. ¹⁸ Ow sɔsiem, k'im ekɲ ál a ec'any af k'ij en! Eke erur eke k'ij en, ɔkn eke ow elm ɲ ec'abu em likɲ a e min a anm, kɔ ɲ likɲ a e min a ec'abu em any.

¹⁹ ɲ b'ow dad ese: wɛl bubr ekɲ ál es etɲ em, wɛl oc ujr'm likɲ lis ab em. ²⁰ Na low nawre! Wɛl bubr el es aɲke -n'ɔnym ɔmn, etɲ ɲ akɲm likɲ lis ab ab, aɲke ɔny ɔmn. ɲ k'ɛw sos, kɔ erɲɲ anake k'ɔny'ɲ a. ²¹ Eɛ, aɲke eke Nyam eɓbm Jwifel eke el likɲ can a ec'ál ab es, ɲ yeɲi li k'ow l'eɓbm'ɲ es. ²² Eɓmn nyamn ekɲ el el eke Nyam b'elu in ec'erm mamn ɔny lel in e tuɔtuɔ el ab ab ɔkm a: l'elu in e tuɔtuɔ el a ɔkm agɲ eke ok wus a e lís, etɲ l'elu erm mamn ɔkm ɲ e lís. Gbɛkɔ ow it eke k'any in ec'erm mamn ɔny ab em, ek'ow elm eɓen, ɲ yeɲi li b'ow l'ubr'ɲ es ese likɲ lal af. ²³ Eke batɲ Jwifel igɲ el eci erm tuɔtuɔ a elu es, Nyam b'ow ewl oc ujr el yogɲ a eke anym em a -n'anɲɲ a, aɲke n'ɔny abusu eke li k'ujr wɛl em. ²⁴ Tasi em a, ɲ, akp ɔfr em e likɲ lal el. Nyam ubr'ɲ es etɲ oc ujr'ɲ likɲ eke wɛl ewl em, ɲ ec'a ow elm el el eke wɛl ki kok a. Jwifel ec'a, el -l'el likɲ a eke wɛl ewl a ec'ál. Ow sɔsiem, ow b'ow ewl fuɛfue eke Nyam k'ujr el likɲ na eke ow el ow em -l'elil -l'okr ɔkm a.

Israel eɲɲ feɲ e sel eɲɲ

²⁵ Agɲ lisijimel, kin Nyam e lís e low e lol es ke m'erur eke mi ki yeɲm ɔny uwr any, yec'etɲ ke ɔny eke elmn Jwifel a, k'ócrrm ɔny sosi eke eel esewru. Israel eɲɲ ec'ogog nyam k'ow eɲɲm eke k'iri low, etɲ ow b'ow any ibn toɲ bake eb eb ejec'a e nɛny a nimum ewl ow Nyam ogɲ. ²⁶ Etɲ eɓen a Israel eɲɲ tasi a feɲ b'ow eɲɲ sel, ese el el eke wɛl non Nyam Lel em ab af: *Es Eb Elu Es a b'ow any Jerusalem ow. Li b'ow n'ɔny Jakob ec'eb a eci low any ɔbr a l'oc es.* ²⁷ Etɲ Admaga igɲ af dad nine: *kin sinm a eke mi b'ow mi kok el ab leɲɲ a eke mi b'ow m'ɔny el e sikpl a m'oc es a.*†

²⁸ -L'ɛɲɲm Amani Mamn a -l'ebm, ow ɔɲ -l'ewl -l'el Nyam ec'efnu etɲ eɓen a, ɔny, ow akpl ɔny eci. Ke Nyam eke sɔsum ot el a, in ec'agɲ eke

wel k'el eci. Li b'erur wel el lagñel sosisem. † 29 Tasi em a, legñ kaka Nyam ewlm ébm ob eke li b'ónj egnj a, etñ agñ a eke li bi sòsum l'ot a, l'ígñm l'elum wel es legñ kaka. 30 Legñ sig em a, óny óbar Nyam any, kò caca em a, Jwifel anake óbr Nyam any, ke ow ój, óny eñan Nyam eci sórnj ikñj a. 31 Etñj el ec'a yeji ében ce ow b'ow el: sica el yeji, -li b'ow -l'ótu -n'èñn Nyam e sórnj ikñj a, óny eci sórnj ikñj a eke Nyam óny a sosisem eci. 32 Tasi em a, agñj a feñj ónym elum, ow sosisem Nyam egnj el es -li kok ów eke -l'erurir a, yec'etñj ke li yégm wel feñj in eci sórnj ikñj a.

Nyam agb

33 Nyam ec'ob óny a agb nawrɛ tasi! In e sɛwr a lel in e low any uw ab ab ótu nɔnɔ, egnj kaka k'ótum uwm in ec'ów eke li bi dad l'ucu es ab any, egnj kaka k'ótum irim in ec'ów eke li bebɔm l'ok es a. Nyam Lel dad ninɛ: 34 *Bwo uw Es Kɔtɔkɔ eci tutr ab any ee? Bwo ótu eke k'óm'n ów ee?*† 35 *Bwo ikñj anym ój Nyam ob, eke sica Nyam yeji k'ówr ój'n ee?*†

36 Egnj kaka, anke in em feñj b'annj ow, in em feñj ecr annj etñj el in eci. Anygbel él Nyam eci segnj feñj! Amen!

12

Krist ab ec'eb ir owr

1 Agñ lisijimel, Nyam óny ey eci sórnj ikñj. Ow sosisem, m'am óm óny ów eke k'ocr óny ec'egñj el a nimum lele óny ec'owr annj ab ab ápr ir, esɛ egnj waw ek'ayl ke akpl af. Na anake el nuñj igñj tasi a ek'it eke k'óñn in a. 2 K'úsr wus eke s'ir af a ec'agñj em ec'ów a jam, kò yebr Nyam itñj óny e tutr a nimum. Ében ke ótur uwr yec'eke l'erur ab any: yec'eke akpl, yec'eke akpl'l sos em lele yec'eke iy nenj bebɔm ab ab.

3 Bibm em ec'ob ap ófr em a eke Nyam ój'm a sosisem, m'am dad óny em ec'egñj ni nyam nyam feñj eke k'ocrm in sosi egnj ligbel. Kò òkr nuñj em es, ke jéjr óny sosi okr ómn a eke Nyam ój ey ab em. 4 Tasi em a, ey e sos megl ab em susu ogog nɔnɔ annj, kò el feñj -li kokmñ juma nenymbri nyam a. 5 Nene anake s'annj Krist ab ec'af okr ab em a. S'eny nɔnɔ, kò ey feñj a s'el sos megl nyam. Etñj ey feñj s'okr af ey ófr em, egnj egnj ec'usu ek'annj a, esɛ sos megl nyam ec'ogog ogog ec'ab af. 6 Bibm em, Nyam ój ey sob ap ófr em, etñj egnj egnj eñn in eci. † Ow sosisem, ek'egñj nyam eñn bibm ek'el odad dad eci esɛ kokoba ób es af a, ke li dád yec'a eke okr af ey ec'ómn ab ab a. 7 Ek'egñj nyam eñn bibm ek'el juma ec'abu elum eci, ke n'am kok abu elum es e juma, ek'egñj nyam eñn bibm ek'el low yegm eci, ke n'am yegm agñj low, 8 ke egnj ek'eñn bibm egnj e sos es atr ec'a, ám atr agñj sos es. Egnj ek'am ój agñj ob a, óñj erm nyam em, egnj ek'am nyimn agñj a, nyimn el gbragbra kok em. Egnj ek'am elum ógboru abu a, élum el abu sos em iñn em.

9 Ke óny ec'erur a él nenymbri nyam em; ifan low ñuj kok, ke úcur low mamn e kok óny es. 10 Érurir óny ófr erm frɔɔ em, esɛ Krist em ec'agñj lisijimel af. Èel agñj eke b'ogñj es elum el lawlel. 11 Kòkr Es Kɔtɔkɔ eci juma gbragbra kok em, ke sos am kaka k'ánnm em, ke ow él óny ec'erm feñj em. 12 Àññn sos em iñn em óny e low ómn a sosisem. Óny erm susu gbre ij em,

† 11:28 *el lagñel*:esɛ Abraham, Isak lele Jakób ab af. † 11:34 Esayi 40.13, Septant em ec'odad eke wel oc. † 11:35 Job 41.3. † 12:6 Ékn 1 Korent 12.4-11, 27-31; 1 Pier 4.10-11.

ùcur Nyam òjòjò ònyìn es. ¹³ Èlumn Nyam ec'agɔ ek'ony es abur a abu, ke eɛɔ fɛɔ bèbmn sos ebr agɔ a eke b'ow òny oɔɔ a sɛnyɔ sɛnyɔ.

¹⁴ Ìbrmn Nyam e low mamn òjò agɔ eke b'ijr òny gbɛ a, ìbrmn low mamn, kò ow k'él low òjò. † ¹⁵ Ànyɔ sos em ìjò em agɔ a eke b'any sos em ìjò em ab ab, ke ìkɔjò òjò, agɔ a eke am ìkɔjò ab ab. ¹⁶ Nɛny òkr òny af òny òfr em. K'èel es efuu, kò ègɔ es is em e juma kok ebr. † K'ònyɔn tutr eke òny eel agɔ eke uw low fɛɔ any.

¹⁷ Low òjò eke eɔɔ kok òny a, kì kokr k'òbar ir any, kò òò low mamn kok es agɔ fɛɔ ec'any af. ¹⁸ Eke ow el òny obi em, etɔ ow òtu eke ow k'el èbɛn, ìir èb èrm es ey em agɔ fɛɔ ab. ¹⁹ Erur em ec'agɔ lawlɛl, low eke eɔɔ kok òny a, òny obi kì kokr ir, kò ègbr Nyam ec'èrm bebl ab es kok ow e low. Tasi em a, Nyam Lɛl em a, Nyam dad ninɛ: *Em mi b'usr eɔɔ usu mi kok low eke wɛl kok'r a! Em mi b'ow m'òj eɔɔ eɔɔ ec'ek'it eke k'èbm a!*† ²⁰ Gbɛkò li dad yɛj'èke: *Eke ɔ ec'ifnu namn am òny, òj'ò ob l'ìj, eke mij amn am òny'n, òj'n mij l'ègɔ. Eke batɔ bi kok èbɛn a, ow any èsɛ almali ek'am ot ok'r nuɔ af.*† ²¹ Kì yɛb low òjò k'akm'ɔ es, kò òc low mamn akmn low òjò es.

13

Èlumn agɔ ek'ònym es ew ab a

¹ Ow it ek'eɔɔ fɛɔ k'èlum agɔ ek'ònym es ew ab a. Tasi em a, Nyam em es ew fɛɔ b'any ow, etɔ agɔ a ek'ònym es ew ab a, b'ew agɔ es anke Nyam òjò abusu. ² Ow sòsiɛm, eke eɔɔ nyam am òny low es ew èsɛl ab a, ke Nyam e low a eke eɔɔ eb ab ab anake n'ony low a, etɔ agɔ a eke ègɔm eluam el a, el obi el obi am eb jɛj ok ew sos. ³ Eke wɛl am kok low mamn, wɛl òtum eke k'uru agɔ ek'ew ey es a, kò wɛl òtu eke k'uru el eke wɛl am kok low òjò. Erurm eke k'uru es ew èsɛl èè? Ek'ow el èbɛn a, kòk low mamn, -li b'ow -l'aw'ɔ. ⁴ Tasi em a, es ew èsɛl am kok Nyam eci juma yec'etɔ ke -ni nyimn'ɔ ey low mamn em. Gbɛkò eke am kok low òjò, ow it eke èrɔjò k'òny'ɔ. Tasi em a, es ew èsɛl òny abusu eke k'ew low òj'ɔ, † etɔ ow elm òfr òfr nɛnɛ cɛ! Eke es ew èsɛl b'ew low òj eɔɔ, ke -n'am kok Nyam e juma, -n'am elu Nyam ec'èrm bebl a òkm eɔɔ eke bi kok low òjò a e lís. ⁵ Na sòsiɛm ow it eke si k'èlum es ew èsɛl, etɔ ow elm Nyam ec'èrm bebl a eke si k'aru s'ègb es a cɛ eci, kò eke ey e tutr em a, s'uw any eke ow el low mamn a sòsiɛm.

⁶ Ètɔ low na sòsiɛm yɛji anake b'ènmn nɛmpo a. Tasi em a, juma kok èsɛl a eke b'ìbr ow eci labm a, Nyam in obi abul el ow e juma. ⁷ Òjò eɔɔ fɛɔ yec'a ek'it eke kì kokr òjò in a: nɛmpo fɛɔ ek'it eke kì sòɔr òjò in a, sòɔr òjò in; ke kòprɛ ek'it eke kì sòɔr òjò in a, sòɔr òjò in. Eke ow el elum k'èlumɔ eɔɔ, èlumn in. Ètɔ ek'ow el sos k'usar eɔɔ, ùsar ir sos.

Erur eke wɛl b'ony eɔɔ kaka fɛɔ ec'a, el ol a tasi

⁸ K'ònymn eɔɔ kaka ec'òb ab, ek'ow elm erur eke k'ònyɔn òny òfr em a cɛ e labm. Ègɔ yec'èke b'erur agɔ ejec'a, kok ol a e low fɛɔ iy nɛny. ⁹ Tasi em a, sol a fɛɔ eke uwr any èsɛ: *K'èjum ɔ e yow oglog ɔ ec'ìgɔ. K'ìbim eɔɔ.*

† **12:14** Bèbmn Matie 5.44 lele Luk 6.28 ab. † **12:16** ègɔ es is em e juma kok ebr:odad na Grek em wɛl òtu ek'itjò ejec'em dad èsɛ: ègɔn oɔɔbɔru ab ec'ìrìrìr ebr. † **12:19** Ol Òkn 32.35. † **12:20** Nyandɛ 25.21-22, Septant em ec'odad eke wɛl oc. † **13:4** es ew èsɛl òny abusu eke k'ew low òj'ɔ:Grek em ec'èlɛl eke wɛl b'ìrìr a el: ow elm òfr òfr es ew abum lab any yony.

K'íym mil. K'ócmm nyamn eyr em erurm ob ek'elm η ec'a,† lele ejec'a fəj ab, ɔb okr af anj ol nyam na em: B'ow erur egn kaka fəj ese η obi af. 10 Eke egn ɔny erur, li k'ɔtum li kokm egn ejeci low njan, etj eben a, ow b'ɔj wəl kok ol a e low fəj ij neny.

Bəbmn sos ləjη eke Krist b'ow ow a eci

11 ɔny uwr ləjη eke s'anj em ab any: ow el wanci eke k'ufnmm es ɔny e məmm eru ab em! Tasi em a, sel ejn a titm ey akm ləjη a eke s'ub Krist nawrə a. 12 Ow k'ow ibnm, ləjη uk b'ow uwr etj ləjη owr b'ow ey ɔkm. Ow sosisem, s'uil ey ec'ow enjə a fəj eke si bi kok ncok em ab es. Ke si bəbm sos usuayl em ec'eb ir eci. 13 S'uir eb low nenyembri nyam em, ese ləjη owr fitanj af: s'áru ob ij nɔnɔ lele mar egn nɔnɔ ab s'egb es. Si k'ágbr lɔsnj egn kaka fəj ab, si k'ír eb suksuk kok owi em, ke si k'ánnm ów es atar lele uwerj ojn ab e low em. 14 Ánnj ese eled eke Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist anj ab af. Eke ów aw enjə a ek'anj ɔny em a b'erur eke k'odu im ok ɔny low njan em, k'òjn in abusu.

14

Kí jejm esj jim Krist em e low okm

1 Əgnj egn eke ew fuefue ɔmn em a ebr, ke kí dadmn low njan in e tutr eke li b'ɔny ab af. 2 Oglog ke egn nyam ɔny tutr eke l'ɔtu e li k'ij ob fəj, ke egn ejeci nyam eke ew fuefue ɔmn em a, k'íjmm ndey ke n'am ij suw obi. 3 Əgn a eke b'ij ob fəj a itm eke k'ifn egn a eke íjmm ob bəb a. Etj egn a eke íjmm ob bəb a itm eke ki jej egn a eke b'ij ob fəj a e low ok, anke Nyam in obi egn eb'r. 4 Nj, bwo el'η eke ki jej Es Kɔtɔkɔ e juma kok es e low ok ee? Ke n'ínym es afr oglog ke l'éy wus, na in ec'Es Əw Es a e low. Etj li b'ow n'ínym es afr, anke Es Kɔtɔkɔ ɔny abusu eke k'ucu ɔny'n es.

5 Əgn nyam ɔtu ek'am tutr eke səj bəb ɔny any akm səj ejec'a, ke egn ejeci nyam in am tutr eke -li bəbmn el fəj. † Ow akpl cə ek'əgn egn k'ɔny ɔmn tasi ow eke n'am tutr ab em. 6 Əgn a ek'am ok ereb səj ec'arañ a, am kok eben Es Kɔtɔkɔ eci. Əgn a ek'am ij ob fəj a, am kok eben Es Kɔtɔkɔ eci, anke li b'ɔnj Nyam bia in ec'ob ij a eci. Etj egn a ek'íjmm ob fəj a, am kok eben Es Kɔtɔkɔ eci, anke in yeji li b'ɔnj Nyam bia. 7 Ey em a, egn kaka ánnm owr in obi eci, etj egn kaka úwm in obi eci. 8 Eke s'anj owr, ke Es Kɔtɔkɔ eci s'anj owr, eke s'am uw, ke Es Kɔtɔkɔ eci s'am uw. Fəj em a, s'el Es Kɔtɔkɔ eci. 9 Əe, Krist uw etj n'anj luw em l'igb, yec'etj ke l'éw agj a fəj ek'ub'r nawrə ab es, el a eke uw lele el a eke anj owr ab ab. 10 Kɔ η, bla sosisem am jej esj jim e low ok ee? Etj η gbə, bla sosisem am ifn esj jim ee? Tasi em a, ey fəj si b'ow s'im Nyam ec'any af, ke li jéj ey e low l'ok. 11 Nyam Ləl em wəl nɔn: *Em, Es Kɔtɔkɔ ek'anj owr, m'am ij neny m'ese: ob ob pupukraj b'ow ok ɔwrɔkp wus em ec'any af etj el fəj -li b'ow -li kɔklm em ec'anygbel a.†*

12 Ow sosisem, ey em ec'əgnj nyam nyam fəj b'ow jej in e lís e low ok Nyam ec'any af.

S'óol low yec'a eke b'is erm es ey ab es

† 13:9 ɔkm Ok 20.13-17; Ol ɔkn 5.17-21; Ob Ap 19.18. † 14:5 Əkn Galat 4.10; Kolos 2.16-18.

† 14:11 Esayi 45.23, Septant em ec'odad eke wəl oc.

¹³ Sica s'èwr ey òfr eci jej ok owi ab es. Ke ow tasi eke k'ègñ ebr a el: k'ócmn ob kaka ewmn es òny lisijim anym in eci wus elu eci oglog in e low ñuñ em ey eci. ¹⁴ M'uw any etñ Ès Kòtòkò Jesu em ow ayl'm sos em eke ob kaka in obi em a elm ob ek'aylm. Gbèkò ek'ègñ nyam am tutr ek'ob nyam el ob ek'aylm, ke ow el ob ek'aylm in eci. ¹⁵ Eke am òñ esñ jim ij gbre ob ek'am ij a sòsiem, ke irm eb erur em ij. Ob ij owi nuñ af, ki ñuñ esñ jim nyam eke in sòsiem Krist uw a! ¹⁶ Ob yec'èke am ekan esè òny ec'ob mamn af a, òtum eke k'òñ agñ ejec'a abusu cak òny. ¹⁷ Tasi em a, Nyam e gbrenjbi usu a elm ob ij lele mar ègñ ab e low. Kò Nyam e gbrenjbi usu a, nyim nyim el, erm es ey lele sos em iññ a eke wèl b'èññ Abñ Lala em a e low. ¹⁸ Ègñ a eke b'ìgñ Krist nuñ èben a e low b'akpl Nyam sos em, etñ agñ yeji b'aw'r.

¹⁹ Ow sòsiem, s'òl low yec'a eke b'is erm es ey, ke b'elum ey abu s'okr af s'imn anym eci òmn em ab es. ²⁰ Ki ñuñ Nyam eci juma a ob ij owi nuñ af! Tasi, ob a fèñ wèl òtu eke k'ij, gbèkò ow akplm eke wèl k'ij ob, eke ow b'ow òñ ègñ lisijim nyam ey low eke n'am èkn esè sikpl af ab em. ²¹ Ow akpl eke k'ijm ndey, † k'ègñm mar, s'ùbr es s'èse: kí kokm low kaka fèñ ek'òtu eke k'òñ esñ jim ey wus a. ²² Yec'èke am tutr low na af a, ow áññ'ñ erm em Nyam ec'any af. Ehe él ègñ a eke low éym sos em wanci ab af eke li b'ucu low n'òny eke li ki kok a eci. ²³ Gbèkò ègñ nyam ek'am ij ob ke am bebar in em eke ow akplm a, ègñ ikñ a, Nyam b'ow ob'r low. Tasi em a, l'el ègñ eke neny okrm af in ec'òmñ ab ab, etñ low fèñ eke wèl am kok ke elm òmn em a, el sikpl.

15

S'èbr Krist e sèwl a

¹ Sica, ey a eke s'ij lèc òmn em a, ow it eke si k'ègñ èl a ek'ònym lèc na a ec'èlel eke b'èkan ów a s'èb, ke si k'òlmn ey e low eke si b'erur a cè es. ² Ow it eke ey em ec'ègñ fèñ ki kok low eke b'akpl lawl sos em in e low nimamn eci, ke ow èlum ey abu s'okr af s'imn anym eci òmn em. ³ Krist òm low eke l'erur ab es. Kò esè elèl eke wèl nòn Nyam Lèl em a: *Wèwr a eke wèl wèwr'ñ a èwl meny ok'm af.*† ⁴ Tasi em a, lègñ sig em e Nyam e Silèl a fèñ eke wèl nòn a, el ey e low yegm eci. -L'it eke -li k'òñ ey erm susu lele sos es atr ab, yec'etñ ke s'òny low òmn. ⁵ Ke Nyam ek'in em erm susu lele sos es atr ab anñ a, òñ òny òtur òny òfr em a iir eb neny af okr em, esè elèl eke Jesu Krist yegm òny sèwl ab af. ⁶ Ètñ erm nyam em lele lebl nyam em ab, b'ow òtur kòklm Nyam ey Ès Kòtòkò Jesu Krist ec'Ès ec'anygbèl a.

⁷ Ow sòsiem a, ègñ ebarir òny òfr, esè elèl eke Krist eb òny Nyam ec'anygbèl a ec'ab af. ⁸ M'am dad òny, Nyam ij neny nyam. Ow sòsiem Krist ow el Jwifèl e juma kok es, † yec'etñ ke ów a eke Nyam ewar ey lagñèl a, li kók ow iy neny. ⁹ Ètñ agñ a ek'èlm Jwifèl a am kòklm Nyam ec'anygbèl a, in e sòñ ikñ a sòsiem. Tasi em a, Nyam e Silèl ab em wèl nòn: Na sòsiem, mi b'ow mi kòklm'ñ ebr ebr fèñ ec'araññ etñ mi b'ow m'ègñ ñ e nin a ec'èj. †

¹⁰ Ètñ emeny Nyam e Silèl a dad ninè:

† **14:21** k'ijm ndey: ow elm ob eke wèl k'ij a Pòl edñm. Agñ cè n'am òm ów eke ègñ k'ègñ lawl ec'èlel eke b'èkn'n low a eb, ke li ki kokm low kaka fèñ eke k'èy ow sos em a. † **15:3** Selu 69.10.
† **15:8** *Jwifèl*: Grek em ec'èlel eke wèl b'ìri a el: agñ a ek'ùbr likr es a. † **15:9** 2 Samièl 22.50; Selu 18.50.

Ɛb Ɛb ec'agɲ, kòkr sos em iɲn Nyam ec'agɲ ab ab. †

¹¹ Ɛb Ɛb a fɛɲ ec'agɲ, kòklmɲ Ɛs Kòtòkò!

Ke agɲ a fɛɲ kòklm'ɲ! †

¹² Ɛtɲ Esayi yeji dad nine:

Jese eci bosu em ec'ɛɲɲ nyam b'ow ow.

Li b'ow l'igb l'ew ebr ebr ab es,

ɛtɲ ebr ebr a b'ow oc el eci low òmn a ew'r af. †

¹³ Ke Nyam eke b'òɲ agɲ low òmn a yibr òny erm es ɛy lele sos em iɲn ab, òny ec'òmn a sosisem. Ɛben ke ow òɲ low òmn iy òny em Abɲ Lala e lɛc ab em.

Low nuɲ af eke Pòl am awɲ lèl a

¹⁴ Agɲ lisijimel, em obi em a, m'uw any tasi eke òny, ònyn low erur tasi òny obi em, uwr ów nòɲò any ɛtɲ òtur eke k'òmnin ów òny òfr em.

¹⁵ Gbèkò lèl na e susu beb em a, m'òtu mi dad erm susu em ów beb ek'it eke mi ki kòkn òny a. Mi kok ɛben, anke Nyam, in ec'erm mamn ab em

¹⁶ ew'm Jesu Krist e juma kok ɛs, agɲ a ek'elm Jwifel a eci. L'oc l'ew'm saw eke mi k'òb Nyam ec'Amani Mamn a e kokoba, yec'ɛtɲ ke agɲ a ek'elm Jwifel a èl egb waw ek'apkl Nyam sos em, ɛtɲ Abɲ Lala anake bi kok ke ob ap na b'el Nyam ec'a. ¹⁷ Na sosisem, eke m'òkr af Jesu Krist ab a, ntotɲ òtu eke k'òk'm, juma a eke mi kok m'òɲ Nyam a eci. ¹⁸ Tasi em a, eke erm susu em m'òtu mi dad low nyam, ke ow el yec'a cɛ eke Krist ɛcr em em kok a. L'ɛcr em em, n'òɲ agɲ a fɛɲ ek'elm Jwifel a òny Nyam ec'elum. Li kok low na sodad ebl em lele ów kok em ab, ¹⁹ li yegm in e lɛc a simeny ewr em lele ów any iti owi em ab, † Nyam ec'Abɲ a e lɛc ab ab. Ɛtɲ ow igɲ Jerusalem im toɲ ok Iliri e wus ab af,† mi cɛcr Krist ec'Amani Mamn ab es nimum. ²⁰ Gbèkò m'erur eke mi ki cɛcr Amani Mamn ab es susu a cɛ eke agɲ k'uwm Krist any a. Mi kok ɛben eke mi k'úsm èl ɛɲɲ ɛjeci ec'èl lebn eke elu nòmu em ab af. ²¹ Mi kok ɛsɛ ekel eke wel nòn Nyam Lèl em ab af: Agɲ a eke wel òbm in ec'amani a okm a b'ow ek'n'n,

ɛtɲ agɲ ek'irim in e lís owi kaka a b'ow iri. †

Pòl erur eke k'im ɛkn Rom e Nyamel a

²² Sica susu nòɲò eke m'im m'òb Nyam e kokoba a, el low a eke ɛɛɲ fɛɲ òm im abusu eke mi k'ow òny oɲɲ a. ²³ Caca em a, m'uw ar em e juma ogog anja. Ɛtɲ eke akpo nòɲò em m'erur eke mi k'ow òny oɲɲ a, ²⁴ em eci Ɛspany wus af eci ɛc im em a, mi b'ow m'ow yogɲ. Ɛɛ, m'òny òmn eke mi k'èkn òny, em e yogɲ eci ɛc im em a, ɛtɲ m'am òmn òny ec'abu eke k'elumɲ'm ke m'im a. Kaka fɛɲ yeji, m'erur eke mi k'anɲ òny ab ɛɛɲ beb. ²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

Pòl erur eke k'im ɛkn Rom e Nyamel a

²² Sica susu nòɲò eke m'im m'òb Nyam e kokoba a, el low a eke ɛɛɲ fɛɲ òm im abusu eke mi k'ow òny oɲɲ a. ²³ Caca em a, m'uw ar em e juma ogog anja. Ɛtɲ eke akpo nòɲò em m'erur eke mi k'ow òny oɲɲ a, ²⁴ em eci Ɛspany wus af eci ɛc im em a, mi b'ow m'ow yogɲ. Ɛɛ, m'òny òmn eke mi k'èkn òny, em e yogɲ eci ɛc im em a, ɛtɲ m'am òmn òny ec'abu eke k'elumɲ'm ke m'im a. Kaka fɛɲ yeji, m'erur eke mi k'anɲ òny ab ɛɛɲ beb. ²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

²⁵ Gbèkò caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agɲ a ek'anɲ yogɲ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a bebɲ eke k'òkl os óɲ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ògbòru ek'anɲ a. † ²⁷ -Li bebɲ eke -li k'elum wel abu, gbèkò nawre em a, ow el labm ek'anɲ el af. Maseduan lèl Akayi ab eci òmn ɛsɛl a elm Jwifel, gbèkò, -n'ɛɲɲ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af anja ec'òb eke -n'ònyn a, -li ki cɛc wel ab.

† 15:10 Ol Òkn 32.43. † 15:11 Selu 117.1. † 15:12 Esayi 11.10. † 15:19 *simeny ewr lele ów any iti owi em ab*: Ob Kok 14.8-10; 16.16-18, 25-26; 20.9-12; 28.8-9; 2 Korent 12.12; Ebre 2.3-4.

† 15:19 *Iliri* Rom ec'es ew ab em eci wus ogog nyam, ek'anɲ Gres ec'afr em a. † 15:21 Esayi 52.15, Septant em ec'odad eke wel oc. † 15:26 1 Korent 16.1-4; 2 Korent 8.9. *Akayi* anɲ Gres esr em a.

28 Mi b'oc os a eke -l'okal a m'elu Jerusalem e Nyamel ec'agn a abu em a, sica ow e jam a, mi b'ow m'im Espany a, mi b'ow m'ecr ony ogn a. 29 Etnj m'uw any eke legñ a eke mi b'ow m'ow ony ogn a, mi b'ow m'ow lele Krist ec'owrw a nimum ab.

30 Gbëko agñ lisijimel, kin yec'eke m'am ibrm ony a, ey Es Kotoko Jesu Krist sostiem lele Abñ Lala ec'erur a eke b'onj ey ab ab sostiem: dõgnin em ab Nyam eke b'ow ññan onñ'm ab em. 31 Nññan, yec'etj ke mi k'eym Jude wus ab af ec'agn a eke úbm Krist nawre a ec'abu em. † Nññan, yec'etj ke Nyam ec'agn a égn abu elum a eke m'am oc m'im Jerusalem a eb, 32 ow óñ ke m'ótu m'ow ony ogn yogn sos em iññ em, etj eke Nyam erur, ke m'ótu m'eb sel beb ony ab. 33 Ke erm es ey e Nyam a áññ ony fññ ab! Amen!

16

Esññ

1 Em obi m'am erm ey lisijow senyn Febe, eke el abu elum lis Sanjre e Nyamel ab em a. † 2 Èbr ir Es Kotoko e nin em, ese elel ek'ow it Nyam ec'agn ec'arajñ ab af. Elumn in abu sakp sakp fññ eke li b'onny ony ec'es abur a, anjke l'elum agñ nono abu etj em obi yeji l'elum im abu.

3 Esññin Prisil lele ec Akilas ab, † eke s'am kok juma nyam Jesu Krist ec'a. 4 -L'ow eke -li k'irrn el e sel a em ec'a e sog sostiem eci, etj ow elm em sony ce ow itm eke mi k'elu el bia. Sinyamel a fññ ec'agn ek'elm Jwifel a yeji it eke k'onj el bia. 5 Esññin Nyamel a yej'eke b'as luku el ec'akñ ign Nyam nuñ a. † Esññin em lawl Epenet yeji. In l'el egn krekre ek'itññ erm em el Krist eci Azi wus ab af. 6 Esññin Mari eke kok juma nono ony ec'a. 7 Esññin Andronikus lele Junias ab. † -L'el em ec'agn etj el erñ em anake legñ ek'ec ab em s'anñ sobel em a. -L'el erm esel eke leg nono, † etj -l'ikñ anym -l'ub Krist nawre gbun etj m'anñ jam.

8 Esññin agñ amua fññ yeji: Ampliatius ek'el em lawl senyn Es Kotoko em. 9 Urben ek'am kok Krist eci juma ey ab a lele em lawl Sakis ab. 10 Apeles ek'elu in e cace kok okm Krist e nawre ub em, lele Aristobul ec'akñ ec'agn ab ab. 11 Erodion ek'el em ec'egñ a, lele Narsis ec'akñ ec'agn ek'ub Es Kotoko nawre ab ab. 12 Esññin agñ lisijowel a ek'el Trifen lele Trifos ab a. -N'am kok juma nono Es Kotoko eci. Esññin agñ ese: em lisijow senyn Persida eke in yeji kok Es Kotoko eci juma nono a. 13 Rufus ek'el Es Kotoko ec'egñ senyn eke sosum oc, † lele lis ek'em yeji anñ ese em lis af a. 14 Asenkrit, Flegon, Ermes, Patrobas, Ermas lele agñ lisijimel lele agñ lisijowel ek'anñ el ab a. 15 Filolog lel ey Juli ab, Nere lele lisijow ab, Olempas lele Nyam ec'agn a fññ ek'anñ el ab a.

16 Esññin ony ofr ke éyarir af ese Krist em ec'agn lisijimel lele agñ lisijowel ab af. Krist e Sinyamel a fññ am esññ ony.

Ewar es abal el

† 15:31 Ob Kok 20.22-23. † 16:1 abu elum lis:bëbmn 1 Timote 3.11. Sanjre el Korent eb em e nanu nyam. Ob Kok 18.18. † 16:3 Prisil lele Akilas ab:Ob Kok 18.2-3. † 16:5 Nyamel a eke b'as luku el ec'akñ a:legñ ab em a, agñ a ek'egñ Krist e low eb a b'as luku egn ec'akñ. Bëbmn akr 10,11 lele 23 ab. † 16:7 Juniasel yow e nin. † 16:7 em ec'agn:wel otu eke k'iri yeji ese: em ec'ebur ec'agn. erm esel eke leg nono: odad na Grek em a wel otu ek'itññ ejec'em dad ese: agñ eke wel b'aw nono Krist eci erm esel ab em. † 16:13 Rufus:Èkn Mark 15.21.

¹⁷ Agɲ lisijimel, kin low yec'eke m'am dad ɔny: ɛwr sos erm agɲ a eke bi bubr Nyamel ec'agɲ em a e lís. -L'ɔtu eke -li k'ɔny ɔmn esel a -l'ok wus, sodad a eke -li b'ow -li dad -l'ok low yegm a eke eɲan ab af a. Kpàbr es el e lís, ¹⁸ anke agɲ amua am kokm Krist ey Es Kɔtɔko eci juma ij. El obi e lok a e juma nana -li bi kok. El e sodad ebl eke -li b'ok mij ab em lele el e nɛnym ɔb e sodad eke b'iɲn sos em ab ab, -li b'ɛju agɲ a ek'uwm low ɲɲɲ any a. ¹⁹ Nawɾe, ɔny ec'elum a, agɲ a fɛɲ uw any; ow ɔɲ, ɔny sosiem, m'ann sos em iɲn em. Gbekɔ m'am erur eke sɛwr k'iy ɔny em gbɔɲ low mamn kok eci, ke sɛgɲ fɛɲ ɛwr erm arur low ɲɲɲ egbr es. ²⁰ Ow k'ow ibnm, erm es ey e Nyam a b'ow kɪkn Satan es ɔny ec'akr ew.†

²¹ Timote ek'am kok juma em ab a, am esɲn ɔny. Lusus, Jason, lele Sosipater ab ek'el em ec'agɲ a, el yeji am esɲn ɔny.

²² Em, Tersius eke mi non lel na a, † m'am esɲn ɔny Es Kɔtɔko ek'ɔny okr ey af ab em.

²³ Gayus am esɲn ɔny,† m'ij utu in oɲɲ yogɲ etɲ Nyamel nimum b'as luku in ec'akɲ a. Eras ek'el eb ec'os es ew es a lele ey lisijim Kartus ab am esɲn ɔny.†

Anygbel éI Nyam eci

[²⁴ Ke ey Es Kɔtɔko Jesu ec'owɾɔ a áɲɲ ɔny fɛɲ ab. Amen.] † ²⁵ Anygbel éI Nyam eci! N'ɔny abusu eke li k'ɔɲ ɔny ijr lɛc ɔmn em ese el el eke m'am dad Amani Mamn ab em Jesu Krist e lís ab af. Amani Mamn na em, Nyam elu low a eke lɔl es god'etɲ a ɔkm, ²⁶ etɲ sica, ow eru es usuayl em. Sica agɲ a fɛɲ ek'elm Jwifel a ɔtu eke k'uwr any kokoba ɔb esel e sil el ab em. Nyam a ek'ann sɛgɲ fɛɲ a elu abusu na es, yec'etɲ ke agɲ a fɛɲ úb'r nawɾe ke élum'n.

²⁷ Anygbel éI Nyam ek'in sɔny coco ɔny sɛwr a eci! Anygbel éI in eci Jesu Krist em sɛgɲ fɛɲ eci! Amen!

† **16:20** Akɾ lew lɔbɲ tɔɲ akɾ likɲ a, am ɔkn Nunɲ ɔb nunɲ 3.1-15 e low a. † **16:22** Tersiusel Pol eci lel non es. † **16:23** Gayus:Ékn Ob Kok 19.29; 1 Korent 1.14. † **16:23** Eras:Ékn Ob Kok 19.22; 2 Timote 4.20. † **16:24** Rom eyɲ e sil el esig oglog em a, wɛl éɲnm sodad ek'ann ob na [...] ec'araɲn a.

ՔՐԵ Ե ԼԵԼ ԿՐԵԿՐԵ ԷՄ ԵԿ՝ԱՊՆ ԿՐԵՆՏ ԵՅՆ ՕՎ ԵԿ՝ԻՏ ԵԿԵ ՎԵԼ Կ՝ՍՄ ԱՆՅ

Երմ ԵՏ ՔՐԵ ԵՅՆ ԵԼ ԵՆ ԱՊՆ ՆՅԱՄ ԵԿ՝ԱԳՆ ԵԿ՝ԵԼ ՆՅԱՄԵԼ ԵԿ՝ԱՆՅ ԿՐԵՆՏ ԵԲ ԷՄ Ա. ԻՆ ՕԲԻ ԱՆԱԿԵ ԼԻ ՏԻԳՄ ՆՅԱՄԵԼ ՆԱ ԵՏ ԵԲ ՆԱ ԷՄ ԱԿՔՐՈ 51 ԷՄ, ԵՍՈՒ Ե ԵՄԵՎ Ա Ե ԵՄԵՎ Ա (ՕԲ ԿՈԿ 18.1-18). ԳԵԿՈՒ ԵԿԵ ՔՐԵ ԱՆՅ ԵՖԵՏ ԵԲ ԷՄ Ա (ՕԲ ԿՈԿ 19), ՆՅԱՄԵԼ ԵԿ՝ԱՆՅ ԿՐԵՆՏ Ա Ե ԼԻՏ Ե ՏԱՄԱՆԻ ԵՅՆՅՆ ՕՎ ՕԿ՝Ր ԱՖ (1.11). Ն՝ԷՅՆ ԼԵԼ ՆՅԱՄ ԵԿԵ ՎԵԼ ԱՊՆ՝Ն ԱՄ ԲԻԲՐՄ՝Ն ՕՎ ԵԿԵ ԵՅԵԼԻ (7.1). 1 ԿՐԵՆՏ Ե ԼԵԼ ՆԱ ԷՄ ԱՆԱԿԵ ՆԻ ՆՈՆ ԻՆ ԵԿ՝ԵԼԵԼ ԵԿԵ Ն՝ԱՄ ԵԿԱՆ ՕՎ Ա ԵԿԵ ՎԵԼ ԲԻԲՐՄ՝Ն Ա, ԱԿՔՐՈ 54 ՏՈՂ 55 ԷՄ, ԵՍՈՒ Ե ԵՄԵՎ Ա Ե ԵՄԵՎ Ա.

ԿՐԵՆՏ ԵԿ՝ԵԲ Ա ԵՄԵՎ ՆՈՆՈՒ, ԱՆԿԵ ԱԳՆ Ա ԵԿ՝ԱՆՅ՝Ն ԷՄ Ա ՕՏՍ ԵԿԵ Կ՝ԻՅ ԱԳՆ ՖԱՆԴԻ ԵԿՆ ՅԵՆ ՅԵՆ ՏԱԿՐ ՅԵՆ ՕԳԼՈԳ ՖԱՆԴԻ ԵԿՆ ՅԵՆ ՅԵՆ ՏԱԿՐ ԼՈԲՆ. Լ՝ԵԼ ԳՐԵՏ ՎՍԱԿ ԱՖ ԱՖ Ե ՏԵԲ ԵԳԵԼ ԱԲ ԷՄ Ե ՆՅԱՄ. Ն՝ԱՆՅ ՄԵԴԻՏԵՐԱՆԵ ԵԿ՝ՕԿԻՅ Ա ՏԱՎ ԵՏՆ Ն՝ՕՆՅ ՄԱՆՍ ՅՕՆՅ, ՕՎ ՕՂ ԱՆ ՕԼ ՕՎԻ Բ՝ԱՆ ԵՏ ՆՈՆՈՒ.

ԿՐԵՆՏ ԵԲ ԱԲ ԷՄ, ՏԻՅԱՄ ՅԱԴՆ Ե ՆՅՆ ԻԳՆ ԵՏԵԼ ԼԵԼԵ ԵԿՆ ԵԿՐՔ Ե ՆՅՆ ԻԳՆ ԵՏԵԼ ԱԲ ԵՆՅ ՆՈՆՈՒ; ԵՏՆ ԵԲԻՐԻՐ ՄԱՐԵՄ ՄԱՐԵՄ ԵՅԵԼԻ ՕՆՅՄ ՆՅՆ. ՕՎ ԱՄՍԱ Բ՝ՕԼ ԵԿԵ Կ՝ՕՂ ԱԳՆ Ա ԵԿԵ ԵԼ ԿՐԵՏԻԵՆ ՕՎՐ ՕՎՐ Ա ԵԲ ԵԼ Ե ՏԵՅԱԳԵՑ ԵՏԻԳ Ա. ՔՐԵ ԻՐԻ ՅԵՅ՝ԵԿԵ ԻՐԻՐԻՐ ԱՆՄ ԱԳՆ ԱԲ ԷՄ ՏՈՂ ԵՏՆ -ԼԻ ԲՍԻՐ ԷՄ (1.10 ՏՈՂ 4.21). ՕՎ ՏՕՏԻԵՄ, ՔՐԵ ԱՄ ԱՊՆ ԼԵԼ ՆԱ ՕՎ ԱՄՍԱ ԵԿԵ Լ՝ԻՐԻ Ա ՆՅՆ ԱՖ, ԿԵ ԼԻ ՅԵՂՄ ՎԵԼ ԼՕՎ ԵՅԵԼԻ ՕՎ ԵՅԵԼԻ ԵԿԵ ԱՖ ԵՏԵ: ՄԵԲԻ ՕՎԻ (ՆՅՆ 7), ՏՕՏ ԵՐՄ ԵՎ ՏԵԳԲ ՎԱՎ ԵԿԵ ՎԵԼ ԲԻ ԿՈԿ ՕՂ ՏԻՅԱՄ ՅԱԴՆ Ա Ե ԼԻՏ (ՆՅՆ 8 ՏՈՂ ՆՅՆ 10), ՆՅԱՄ Ե ՆՅՆ ԻԳՆ ԼԵԼԵ ԱԲՆ ԼԱԼԱ Ե ՏՕԲ ԱՐ ԱԲ ԱԲ (ՆՅՆ 11 ՏՈՂ 14), ԿՐԵՏ ԼԵԼԵ ԱԳՆ ԵԿ՝ՍԲ՝Ր ՆԱՎՐԵ ԱԲ Ե ԼՍՎ ԷՄ ԱՆՅ ԻԳԵ Ե ԼՕՎ (ՆՅՆ 15). ԼԵԼ Ա ԵԿ՝ՍՎՐ ԷՄ Ա (ՆՅՆ 16), ՔՐԵ ԱՄ ԴԱԴ ԵԼ ԵԿԵ ԼԻ Բ՝ՕՎ Լ՝ԵԿ ՎԵԼ ՕԳՆ ՅՕԳՆ, ԿԵ Լ՝ՕԿ ԵՐՍԱԼԵՄ ԵԿ՝ՕԳԵՐՍԱ ԵԿ՝ՕԲ ԱՐ Ա; ԵՏՆ Ն՝ԱՄ ԵՏՆ ՎԵԼ.

ԵՏՆ

1 ԷՄ ՔՐԵ, ՆՅԱՄ ԵՏՆ՝Մ ԱՆԿԵ Լ՝ԵՐՐԱՐ ԵԿԵ ՄԻ Կ՝ԵԼ ԵՍՈՒ ԿՐԵՏ ԵԿ՝ԵՐՄ ԵՏ. ԵՅ ԼԻՏԻՅԻՄ ՏՕՏԵՆ ԱԲ Ե ՆԻՆ ԷՄ, † 2 Մ՝ԱՄ ԱՊՆ ՆՅԱՄԵԼ ԵԿ՝ԱՆՅ ԿՐԵՆՏ, ԱԳՆ Ա ԵԿԵ ԵԼ ՆՅԱՄ ԵԿԻ ԵԼ ԵԿ՝ՕՄՆ Ա ԵԿԵ ՕԿՐ ԱՖ ԿՐԵՏ ԷՄ Ա, ԼԵԼ ՆԱ. ՆՅԱՄ ԱՄ ԵՏՆ ԵԼ ԵԿԵ -ԼԻ Կ՝ԻՐ ԵԲ ՕՎ ԵԿԻ, ԵՏԵ ԱԳՆ Ա ԵԿԵ ՍՍՈՒ ՖԵՆ ԲԻ ՆՅՈՂ ՆՅԱՄ ԵՅ ԵՏ ԿՈՏՈՒՅՈՒ ԵՍՈՒ ԿՐԵՏ Ե ՆԻՆ ԷՄ ԱԲ ԱՖ. Լ՝ԵԼ ՎԵԼ ԵԿԻ ԵՏ ԿՈՏՈՒՅՈՒ, ԵՏ՝ԵԼԵԼ ԵԿԵ ԵՅ ՅԵԼԻ Լ՝ԵԼ ԵՅ ԵԿ՝ԱԲ ԱՖ.

3 ԿԵ ՆՅԱՄ ԵՅ ԵՏ ԼԵԼԵ ԵՏ ԿՈՏՈՒՅՈՒ ԵՍՈՒ ԿՐԵՏ ԱԲ ԵԴՆ ՕՆՅ ՕՎՐՈՒ ԿԵ ՕՂ ՕՆՅ ԵՐՄ ԵՏ ԵՅ!

ՔՐԵ ԱՄ ԵԼՍ ՆՅԱՄ ԲԻԱ ԿՐԵՆՏ Ե ՆՅԱՄԵԼ Ա ԵԿ՝ՕՎ ԱՄԱՄՆ ԵԿԵ ՆՅԱՄ ԿՈԿ ՕՂ Ա ԵԿԻ

4 Մ՝ՕՐՔԻՄ ԵԿԵ ՄԻ Կ՝ԵԼՍ ՆՅԱՄ ԲԻԱ ՕՆՅ ԵԿԻ, ՕՎ ԱՄԱՄՆ Ա ԵԿԵ ԵՍՈՒ ԿՐԵՏ ԱԲ ԵԿ՝ԱՖ ՕԿՐ ԷՄ Ն՝ՕՂ ՕՆՅ Ա ԵԿԻ. 5 ԵՔ, ՆՅԱՄ ԵՐԿՐ ԿՐԵՏ ԷՄ ՕՂ ՕՆՅ ՕՎ ԱՄԱՄՆ ՖԵՆ ԻՆ Ե ԵՄԱ Ա ԵԿԻ, ԿԵ ՕՎ ԵԼ ԻՆ ԵԿ՝ԵՅԱԳԵՑ Ա ԵԿ՝ԱՆՅ ՍՎ, ԿԵ ՕՎ ԵԼ ԼԵԿ ԵԿԵ ՎԵԼ Կ՝ՕՆՅ ՕԲ ՄԵՎԼ ԷՄ ԻՆ ԵԿ՝ՕԴԱԴ Ա Ե ԿՈԿՕԲԱ. 6 ԼՕՎ ՆԱՎՐԵ, ԱՆԿԵ ՎԵԼ ՕԲ ԿՐԵՏ ԵԿ՝ԱՄԱՆ ՕԿ ՕՆՅ ԵՏՆ ՍՍՐ ՕՎ Ե ԼՕՎ ՕՆՅՆ ԵՏ ԿԻՐԻ. 7 ՕՎ ՕՂ ԿԱԿԱ ԷՄ Ա, ՆՅԱՄ ԵԿ՝ՕԲ ԱՐ ԿԱԿԱ ԱՆՄ ԵԿ՝ԱԿՄ ՕՆՅ, ԼԵՂՆ ՆԱ ԵԿԵ ԱՄ ԵԿՐ ԵԿԵ ԵՅ ԵՏ ԿՈՏՈՒՅՈՒ ԵՍՈՒ Կ՝ԵԼՍ ՏՕՏ ՕԿՄ Ա. 8 ԻՆ ԱՆԱԿԵ ԼԻ Բ՝ՕՎ Ն՝ՕՂ ՕՆՅ ԻՆՅՄՆ ԵՏ ԿԻՐԻ ՏՈՂ ՕԿՐ ՆՅՆ Ա. ԷԲԵՆ Ա Կ՝ՕՎ ՕՆՅՄՆ ԼՕՎ ՕԲՐ ԿԱԿԱ, ԼԵՂՆ Ա ԵԿԵ ԵՏ ԿՈՏՈՒՅՈՒ ԵՍՈՒ ԿՐԵՏ Բ՝ՕՎ ՕՎ Ա. 9 ՆՅԱՄ ԵԼ ԿԱԿԱ, ԻՆ ԱՆԱԿԵ Լ՝ԵՏՆ ՕՆՅ ԵԿԵ ԿԻ ԿԱԿԱ ՏԵԼ ԵՏՆ ՅԻՄ ԵԿ՝ԵԼ ԵՅ ԵՏ ԿՈՏՈՒՅՈՒ ԵՍՈՒ ԿՐԵՏ ԱԲ Ա.

† 1:1 ՏՕՏԵՆ:ԵԿՆ ՕԲ ԿՈԿ 18.17. ՔՐԵ Ե ԿՐԵՆՏ ԵԲ ԷՄ ԵԿԵ ԱՆՅ ՏԵԳՆ ԵԿ՝ԱԲ ԵԿ՝Ա, ԵԿՆ ՕԲ ԿՈԿ 18.1-18.

Korent e Nyamel ab em ec'em bubr

10 Agñ lisijimel, ey Es Kōtōko Jesu Krist e nin em, m'am ñoññ òny eke neny k'okr òny af, ke em bubr owi k'ánm òny ec'araññ a. Òkar af tasi abñ em lele tutr em ab. 11 Ee, agñ lisijimel, Klowe ec'akñ ec'agñ a dad'm eke irirm in anñ òny em. † 12 Kin low a eke m'erur eke mi ki dad a: òny em ec'egñ fegñ am dad in ec'ek'erur. Egñ na b'igb ke dád ese: «Em, Pól eci.» Ejeci na b'igb ke dád ese: «Em, Apolōs eci.» Ejeci na b'igb ke dád ese: «Em, Pier eci.» † Ejeci nyam yeji b'igb ke dád ese: «Em, Krist eci.» 13 Kō Krist e li cec ee? Kō Pól wel ew olikñ af òny ec'ee? Kō Pól e nin em wel ok òny mij nuñ ye?

14 M'am òñ Nyam bia, anke m'okm òny em ec'egñ kaka mij nuñ, ek'ow elm Krispus lele Gayus ab ce. † 15 Nene a, egñ kaka k'otum dadm eke em e nin em wel ok òny mij nuñ. 16 Ee! Nawre, m'am òkn eke m'ok Stefanas ec'akñ a yeji mij nuñ. † Ow e jam a, mi k'onym òmn eke mi k'ok egñ ejeci mij nuñ. 17 Krist eram im mij ok nuñ owi em, kō Amani Mamn a ec'òb eci l'erm'm, etñ ow elm agñ e "sewr" † e sodad a n'òom im abusu eke mi k'oc mi kokr juma, yec'etñ ke Krist ec'olikh af e luw a k'írmnm in ec'abusu a.

Jesu Krist, Nyam ec'abusu lele sewr ab

18 Tasi em a, Krist ec'olikh af e luw a ec'odad a el nuñ em ñuñ owi, agñ a ek'am irm kpab es Nyam e lis a eci. Gbeko ey a eke s'anñ sel etñ ec'ejagb af a ec'a, si b'ekn Nyam ec'abusu òny a. 19 Kin yec'eke wel non Nyam Lel em:

M'ow m'òñ esewru e sewr a sel at
etñ m'ow m'òny nuñ em òny esel eci nuñ em òny a
m'oc es. †

20 Sica bla lowi esewru òtu eke emeny ki dad ee? Bla low any uw esel òtu eke ki dad ee? Etñ bla ów em apl esel òtu eke ki dad ee? Bla lowi tasi -l'òtu eke emeny -lí ki dad ee? Nyam yegm eke wus na eci sewr a el nuñ em ñuñ.

21 Tasi em a, Nyam in e sewr ab em kok eke wus na ec'agñ a òtum uwm'n any el obi e sewr ab em. Ow sosome, Nyam egñ eb sòg agñ a eke b'ub amani a eke s'am òb a nawre a, eke agñ am tutr eke amani a el nuñ em ñuñ owi bobo yeji. 22 Jwifel am ibrm simeny ewr eke b'iti any, etñ Grèkel am òl yec'a eke -li b'esñ "sewr" ab es. † 23 Ey ec'a gbē, Mesi a eke wel ew olikñ af ec'amani s'am òb. Na, low eke Jwifel k'otum egñm ebn, ke Grèkel b'ekn ese nuñ em ñuñ owi af. 24 Gbeko agñ a eke Nyam esñ a, Jwifel lele agñ ek'elm Jwifel ab ec'a, -l'uw any eke Krist el Nyam ec'abusu òny a lele sewr ab ab. 25 Ee, yec'a eke wel b'ekn Nyam em ese "nuñ em ñuñ" af a, òny sewr akm agñ eci sewr a; etñ yec'a eke wel b'ekn Nyam em ese "sos onym" af a, òny lec akm agñ e lec a.

26 Agñ lisijimel, òny eke egññ Nyam ec'esñ a ebr a, èkan òny ec'òb eke eel. Òny em a, "esewru" ese elel eke agñ b'èkan ab af a, nono anm, lec esel nono yeji anm, etñ agñ nono eke wel ew bosu amamn em a yeji anm.

† 1:11 Klowe:egñ yow, k'aw ke ow el an ol lis nyam ek'ir Efes, ke b'òñ agñ im ol an Korent ec'agñ ab. † 1:12 Apolōs:Èkn Ob Kok 18.24; Pier: Grèk em e nin eke wel oc, etñ Arame em a, ow el Kefas eke el nyandre em lebn (èkn Jan 1.42). † 1:14 Krispus:Èkn Ob Kok 18.18; Gayus: Èkn Ob Kok 19.29. † 1:16 Stefanas:Èkn 1 Korent 16.15. † 1:17 agñ e sewr:legñ ab em a, Grèkel b'òñ agñ a eke bi yegm agñ low sewr owi af ke nenyam b'ok es a, any nono (bèbmn akr 20-22). † 1:19 Esayi 29.14. † 1:22 "sewr":èkn 1 Korent 1.17 lele ow ec'akr otar ab ab.

27 Gbɛkɔ Nyam sɔsum yec'a ek'anɔ ɛsɛ nuɔ ɛm ɔɔɔ af wus aɔa a, kokɔ ɛsɛwɔ ɛs. Nyam sɔsum yec'a ek'ɔnym sos wus na a, kokɔ aɔɔ a ek'ɔny lɛc a ɛs. 28 Ɛɔɔ Nyam sɔsum yec'a eke ɔnym any a ɔc, yec'a eke ɔny sifn, elm ob kaka a, ɔɔɔ yec'a eke aɔɔ b'ɛkn ɛsɛ ob ek'ɔny any af a. 29 Nyam kok ɛbɛn, yec'ɛɔɔ ke ɛɔɔ kaka k'ɛlum mɛɔɔɔl ɔkm in ec'any af. 30 In anake l'okɔ ɔny af Jesu Krist ab a, ɛɔɔ ey ec'a, Krist el sɛwɔ a eke b'anɔ Nyam ɔɔɔ ow a. Nyam b'ɛcɔ in ɛm, ɔc ey ɛsɛ aɔɔ nyim nyim af in ec'any af. Krist ɛm, li b'ayal ey s'ir ɛb in eci, ɛɔɔ li bi sɔɔ ey sikpl ec'abu ɛm. 31 Ow sɔsiɛm, ɛsɛ elɛl eke Nyam Lɛl dad ab af: Eke ɛɔɔ nyam erur eke k'ɛw sos, ke l'ɛw sos Ɛs Kɔtɔkɔ sɔsiɛm. †

2

Pol ɔb Krist a eke wɛl ɛw olikɔ af a ec'amani

1 Aɔɔ lisijimɛl, lɛɔɔ a eke ɛm obi m'ow ɔny ɔɔɔ a eke mi k'ɔb ɔny Nyam e low a eke lɔl es ec'amani a, † ow elm sodad ebl amamn m'otm ɔɔɔɔ aɔɔ e "sɛwɔ" a m'ocm. 2 Tasi ɛm a, ɔny ec'araɔɔn eke m'anɔ a, low nyam cɛ m'ɛɔɔ m'ɛb eke mi k'ɔb ow ec'amani: Jesu Krist lel in ec'olikɔ af e low ab ab. 3 Ɛɔɔ eke m'ow yɔɔɔ a, m'ɔnym sos, ɛɔɔ am ɔny'm ɛɔɔ ɛɔɔ mɔɔ am ok'm. 4 Ɛm ec'odad a lele low yɛɔɔ ab ab ɔnym low kaka aɔɔ e "sɛwɔ" a e sodad ebl amamn ab ab. Gbɛkɔ Abɔ Lala ec'abusu ɛm anake irir yec'a eke mi dad a ayl ɔny sos ɛm a. 5 Nɛnɛ a, ɔny ec'ɔmn a k'ɔtum anm aɔɔ e "sɛwɔ" ab af, kɔ tasi a, Nyam ec'abusu ɔny ab af.

Nyam ɛcɔ in ec'Abɔ Lala ab ɛm ɔɔɔ ey in e sɛwɔ a

6 Sica ey, sɛwɔ tasi nyam s'am yɛɔɔ aɔɔ a eke iy nɛny ɔmn ɛm a, gbɛkɔ sɛwɔ na elm wus na ec'a; ow elm wus na ec'ɛs ɛw ɛsɛl e "sɛwɔ" a eke wɛl b'ow ɔɔɔn a. † 7 Ɛy, s'am yɛɔɔ aɔɔ sɛwɔ a eke am dad Nyam e low a e lɔl ɛs aɔɔ ec'any af a e low. Gbɛkɔ gbɔɔ ke wus ɔɔɔ a, ke Nyam kok sɛwɔ na ɔɔ, yec'ɛɔɔ ke si c'ɛc in ec'anygbɛl a in ab. 8 Wus na ec'ɛs ɛw ɛsɛl ab ɛm e kaka uwm sɛwɔ ikɔ na any, aɔɔke blɛl -l'uwr ow any ana, blɛl -n'ɔɔm wɛl ɛwm Ɛs Kɔtɔkɔ a eke anygbɛl fɛɔ el in ec'a olikɔ af. 9 Tasi ɛm a, Nyam Lɛl dad nine: *Ɔw anɔ ek'ɛɔɔ ɛknm ke irim lɛɔɔ kaka, ɔw eke n'ɔnym ow e tutɔ kaka; ɔw amua tasi anake Nyam bɛbm ok aɔɔ a † ek'ɔny in ec'erur ab es a.* 10 Ɛɔɔ ey anake Nyam ɛcɔ in ec'Abɔ Lala ab ɛm yɛɔɔ ey ɔw amua a. Tasi ɛm a, Abɔ Lala uw fɛɔɔ any, tɔɔ yec'ɛke lɔl ɛs Nyam e tutɔ ɛm a yeɔɔ, l'uw any. 11 Kɔ ɛɔɔ e lokm e tutɔ e lɔl es a, bwo b'uw any ek'ow elm ɛɔɔ a in obi ec'abɔ a cɛ ee? Ɛbɛn nyam coco, Nyam e tutɔ e b'ɔny a yeɔɔ, ow b'el Abɔ Lala cɛ b'uw any. 12 Gbɛkɔ ey, Nyam ɔɔɔ ey in ec'Abɔ a. Na sɔsiɛm anake s'am tutɔm ɔw ɛsɛ wus ec'aɔɔ ec'ab af a. Ɛɔɔ na sɔsiɛm yeɔɔ anake s'ɔtu eke si k'uw sob ap a eke Nyam ɔɔɔ ey ab any a. 13 Ɛɔɔ s'am dadm sob ap amua e low aɔɔ e "sɛwɔ" e sodad ebl eke s'uw any ab ɛm; si bi dad ɛl

† 1:31 Jeremi 9.22-23. † 2:1 eke mi k'ɔb ɔny Nyam e low a eke lɔl es ec'amani a: odad na Grɛk ɛm a, wɛl ɔtu ek'itɔɔn ɛjɛc'ɛm dad ɛsɛ: eke mi k'ɔb Nyam e danɔɔ ij a ec'amani a; ow e nyandɛɛ el, odad tasi a eke Nyam ɔɔɔ ey eke si ki dad a. Nyam e low e lɔl es: Ɛkn Rom 16.25-26; Efɛs 3.4-5; 1 Timote 3.16. † 2:6 wus na ec'ɛs ɛw ɛsɛl e "sɛwɔ" a: aɔɔ, ɔɔɔɔ ke ow ɛl ɛs ɛw ɛsɛl ɛɔɔ a lele ɛl e lɛc ɛɔɔ a eke wɛl ɛknm ke b'itɔɔ el -li kok ɔw ɛɔɔ a e low Pol am dad. † 2:9 Esayɔ 64.3; Jeremi 3.16.

e low sodad ebl eke Nyam ec'Abñ a bi yegm ey ab em. Nene a, si b'otar Nyam ec'Abñ a ec'ów akr sodad ebl eke b'anñ Abñ ikñ na em ce ow a. †

¹⁴ Egn eke b'us in ec'ów eke b'aw'r a ce jam a, égnm yec'a eke b'anñ Nyam ec'Abñ a ogn ow a ebm. In ec'a, na nunñ em ñunñ owi, etñ li k'otum l'irim kaka. Tasi em a, Abñ Lala ce b'ónñ egn uw ów amua e jej ok owi any. ¹⁵ Etñ egn yec'eke Abñ Lala anñ em a, otu eke ki jej ów feñ ok, kò in, egn kaka k'otum jejm in e low okm. ¹⁶ Nyam Lel dad nine: *Bwo uw Es Kotoko eci tutr ab any ee? Bwo otu eke k'óm'n ów ee?*† Gbeko ey, s'ony Krist e tutr a anñ ey em.

3

Juma kok esel a feñ okr af am kok juma Nyam eci

¹ Agñ lisijimel, em ec'a, m'otum mi dadm ony odad ese agñ eke Nyam ec'Abñ Lala a am nyimn af. Kò mi dad ony odad ese agñ eke erur eke k'ir eb ese agñ ek'onym Abñ Lala af. Ony anññ ese ey abu em af yec'ek'el ony ec'omn Krist em a. ² M'ónñ ony meny mij egnñ, ow eke ow k'el ob ij leg leg a, anke k'otumnn ijmn ob leg leg. Etñ yefenyña em yeji, k'otumnn ce, ³ anke am erurir eke k'iir eb ese agñ ek'onym Abñ Lala af. Tasi em a, ek'onny ofr em a, nyamneyr lele ów esu ab b'anñ, ke anmn ese agñ ejec'ab af ee? Ke ony ec'eb ir a anm segn feñ ese agñ a ek'onym Abñ Lala ec'ab af ee? ⁴ Eke ony em ec'egñ nyam bi dad ese: «Em, Pól eci m'el,» etñ ejeci nyam bi dad ese: «Em gbe Apolos eci m'el a,» ke ki dadmn odad ese el el eke agñ ejec'a bi dad ab af ee?

⁵ Apolos, ke bwo ee? Etñ Pól, ke bwo ee? Ey Nyam e juma kok esel ce. Ey em Nyam ecr onñ ony eel omn esel, etñ ey em ec'egñni nyam nyam kok juma in ec'ob ap a eke Nyam onñ'n ab em. ⁶ Em, m'ewl egb a, etñ Apolos ok'r mij, kò Nyam anake onñ'n l'agb a. ⁷ Ow anake egn a ek'ewl egb a lele egn a eke ok'r mij ab ab elm low kaka a. Kò egn a ek'onñ'n l'agb a anake kok low a feñ a, etñ egn a, in l'el Nyam. ⁸ Egn a eke b'ewl a lele egn a eke b'ok mij ab ab el kpen. Nyam b'ónñ egn egn e juma a eke kok a e labm sog. ⁹ Tasi em a, ey feñ Nyam ab s'am kok juma, etñ ony eel Nyam eci ogm a. Ony ce emeny eel in ec'él a eke l'us a.

Wel us Nyam ec'él a Krist ek'el lebn eke wel elu nomu em ab af

¹⁰ Em ec'ob ap a eke Nyam onñ'm ab em, mi sigm lebn nomu em ab es ese él us es mamn af, etñ egn ejeci feñ am us af yogñ. Gbeko egn feñ éw erm, af yogñ ec'us ab em. ¹¹ Lebn nomu em a anñ legñ a etñ: ow ow el Jesu Krist. Etñ egn kaka k'otum elum lebn ejeci nomu em. ¹² Egn otu eke k'oc sika, jete, mebn ey amamn, oglog likñ, beny oglog papo, us lebn nomu em na af. ¹³ Gbeko, egn feñ e juma a b'ow eru es kpata wel ekn jej ok e legñ a, anke legñ a, al ligbel nyam b'ow anñ eke b'ow elu egn feñ e juma e kok a e sakpl a okm. ¹⁴ Eke egn nyam us él ek'ij lec al a ec'any af, li b'ow n'ehñ ob ap. ¹⁵ Eke ow ecrm eben, etñ in e juma a etu al ab em a, li b'ow l'irrmn feñ. In, li b'ow n'ehñ sel, gbeko ow b'ow anñ ese egn eke uru es ubr al em af.

† 2:13 si b'otar Nyam ec'Abñ a ec'ów akr sodad ebl eke b'anñ Abñ ikñ na em ce ow a: odad na Grék em a, wel otu ek'itññ ejec'em dad ese: si b'otar Nyam ec'Abñ a ec'ów akr s'ok agñ a eke ony Abñ ikñ na anñ el em a. † 2:16 Esayi 40.13, Septant em ec'odad eke wel oc.

¹⁶ Ǿny uwmn any eke eel Nyam ec'êl a, ke Nyam ec'Abŋ a ir Ǿny em ee?
¹⁷ Ek'egŋ nyam ŋuŋŋ Nyam ec'êl a, Nyam b'ow ŋuŋŋ'n, † anke in ec'êl a el lala etŋ êl a, ow ow el Ǿny.

¹⁸ Ǿny em ec'egŋ kaka k'êjur in sosi. Ek'egŋ nyam Ǿny ec'araŋŋ a am ocr in sosi sêwru, ese wus ec'agŋ ec'elel eke bi tutar ab af, ow akpl eke "nuŋ em k'urŋ'n" ke l'êl sêwru tasi. ¹⁹ Tasi em a, wus ec'agŋ e sêwr a, Nyam ec'a nuŋ em ŋuŋ. Na sosiem anake Nyam Lel dad nine: *Nyam b'ony esêwru, el obi eci kprakpr ab em.*† ²⁰ Etŋ Nyam Lel ce emeny dad nine: *Es Kotoƙo uw esêwru e tutr ab any, l'uw any eke ow elm low kaka.*† ²¹ Egŋ kaka Ǿtum eke k'êw sos eke n'am us any es kaka feŋ jam a sosiem. Tasi em a, feŋ el Ǿny eci: ²² Pôl, Apolôs oglog Pier, wus na, sel, luw, caca em lele legŋ ek'anŋ anym am ow ab ab. ²³ Feŋ el Ǿny eci, gbekô Ǿny, eel Krist eci etŋ Krist el Nyam eci.

4

S'el Krist ec'erm esel

¹ Ow akpl ce eke ki lær ey ese Krist e juma kok esel lele ob nyamn af ew esel eke l'abul Nyam ec'ow nawre eke lol es ab af. ² Low ce eke wel b'ibrm ob nyamn af ew esel a el: ke -l'el cêce. ³ Em ec'a, Ǿtur eke ki jejr em e low okr, egŋ kaka feŋ Ǿtu eke ki jejr em e juma a ok, ow onym any kaka; tasi a, mi jejm em obi e juma m'okm. ⁴ Tasi em a, m'am êkn eke em e tutr em a, m'onym low kaka eke mi k'okr em sosi ow af, gbekô ow elm ke eben a mi k'onym low Ǿbr eci. Es Kotoƙo anake bi jejr em e low ok a. ⁵ Ow sosiem a, gbuŋ eke Es Kotoƙo e legŋ a k'ow a, ki jejr k'okr. In anake li b'ow l'elu yec'a eke lol es ncebn em a Ǿkm a, etŋ li b'ow n'onny sow tutr ek'anŋ merm em a l'ok Ǿkm usu ayl em. Etŋ Nyam b'ow aw egŋ egŋ ese lelel ek'ow it ab af.

⁶ Agŋ lisijimel, low a eke mi dad a ec'a, Ǿny sosiem m'oc Apolôs lele em obi em obi ab m'okŋŋ any. M'erur eke mi ki yegm Ǿny nyandre na e liy a: «K'afŋ ow a eke wel non ab es k'im.» Ǿny em ec'egŋ kaka k'êw sos ki dad k'ese low yegm es na Ǿny any akm lawl nyam a. ⁷ Tasi em a, bwo am Ǿŋ agb akm awŋŋel ejec'a jejr el owi ok ee? Kô feŋ a ek'onny a, ow elm Nyam Ǿm'ŋ ee? Etŋ ek'ow el Nyam Ǿŋ'ŋ, bla sosiem k'êw sos, ese eben ow'n elm ob eke ŋ eŋŋ Ǿfr em af ee? ⁸ Am kokr ese eben ow a feŋ ce Ǿny uwr any af. Am ocar Ǿny sosi ôb Ǿnyu! Ǿbr nuŋ kpekŋ am eel êb ebuk ek'ey s'anm em yeji! Ow akpal Ǿny gbe! Blel Ǿny eel êb ebuk ana, ey yeji, blel s'el Ǿny ab! ⁹ Em e tutr em a, ey erm esel a, Nyam ot ok ey agŋ a ek'osŋ es a e jam, ese agŋ eke wel Ǿb low luw ec'af. Etŋ wel ew ey an wus nimum ec'any af lele afr erm esel ec'any af ab. ¹⁰ Ey, wel am ot ey ese "eŋ em eŋuŋ" esel af Krist sosiem, kô Ǿny, am otar Ǿny sosi ese "esêwru" af Ǿny lel Krist ab ec'af okr ab em. Ey, wel am ot ey agŋ fuefue, kô Ǿny, am otar Ǿny sosi lec esel. Ǿny, wel b'elum Ǿny nonô, kô ey, wel úbm ey. ¹¹ Toŋ sicaca em, emeny namn am Ǿny ey, mij amn am Ǿny ey, s'onym mob sus em. Wel am ijr ey gbre etŋ ow Ǿŋ s'am adŋ es s'ec. ¹² S'am ij gbre si kok juma ey obi ec'abu em. † Wel bi wêwr ey, ke s'am ibrm Nyam ec'owro s'osŋ agŋ a. Wel b'ijr ey gbre, ke s'am egŋ s'eb. ¹³ Wel bi cak ey, kô si b'atr agŋ ejec'a

† **3:17** *ŋuŋŋ Nyam ec'êl a: nuŋ 1 toŋ 4 em a, Nyam ec'êl ŋuŋŋ owi a, el Nyamel em ec'agŋ a ec'em eke wel b'ony bubr inym es ogog ogog a e low.* † **3:19** Job 5.13. † **3:20** Selu 94.11, Septant em ec'odad eke wel oc. † **4:12** Pôl kok ndey lel em mel: Êkn Ob Kok 18.3.

sos es. Tonj yefenyana, agñ ec'a, s'anj eše lirn af suw egñun eke agñ papl es owl ab af.

¹⁴ Mi nõnm ów amua m'awm ony és eke mi k'õñ ony eci. Kõ eke eel em ec'ey amamn eke mi b'erur a, ow sostiẽm anake m'am ewar ony a. ¹⁵ Tasi em a, eke agñ fandi lew am ow yegm ony Krist ab ec'eb ir owi yeji, onymn ey esel nõno. Kõ ow elm em anake eše egñ es af, m'õñ ony sel egn a ek'anj Jesu Krist em a, legñ a eke m'is ony Amani Mamn ab ee? ¹⁶ Ow sostiẽm a, m'am ibrm ony eke k'ebur em e sewl a. ¹⁷ Etn ow nunj af, m'erm Timote em ec'iy e m'erur tasi ke el cẽcẽ Es Kõtõkõ em a ony ec'arajñ. Li b'ow li kõtõn ony sebr a eke bi nyimm'm em lele Krist ab ec'eb ir ab em a, yec'a eke mi bi yegm susu feñ lele Sinyamel feñ em ab a.

¹⁸ Ony em ec'agñ beb tutr eke mi k'ow m'ewlm m'owm ony ogñ a ij, etñ ow sostiẽm am ew sos. ¹⁹ Gbẽkõ eke Es Kõtõkõ erur, waa na em cẽ, mi b'ow m'ow ony ogñ yogñ, etñ mi b'ow m'ekñ tasi sós ewu amua e sodad ebl a, ke m'ekñ tasi el ec'abusu a yej'eke -n'õnyn eke -li ki kokr Nyam e juma a. ²⁰ Tasi em a, Nyam e gbrenjbi usu a elm sodad ebl e low, kõ abusu ony e low. † ²¹ Legñ a eke mi b'ow m'ow ony ogñ yogñ a, bla lowi am erurir ee? Kõ m'ábu likñni ab m'ow oglog kõ m'ów erm ek'erur iy em gbõñ lele erm frõrõ ab ee?

5

Nyamel ab em eci nfaci edñj

¹ Wel am iri usu a feñ ek'õny ec'arajñ a, nfaci ij owi nyam in anñ, etñ low ikñ a, in el low nñj kõ kõ eke Nyam any uwm esel ec'arajñ nõbo yeji in anm. Ony em ec'egñ nyam in am erum ow es ey ab. † ² Ony, low nẽnẽ na am ok ony ntõtñ! Sos nana ow it eke ow k'owr ony es; egñ nẽnẽ na, ow it eke ki kokr lele eke õtur eke ki kokr bake ógññ in ony ec'arajñ a! ³ Em ec'a, eke m'anj kpekpe yeji, abñ em a m'anj ony ab. Ow õñ egñ a eke kok low nẽnẽ a, mi feñ in owi m'ok god'etñ, eše ebeñ ony ec'arajñ cẽ em anñ af. ⁴ Ásr luku Es Kõtõkõ Jesu e nin em, m'ow m'anj ony ab abñ em. Ke ey Es Kõtõkõ Jesu ec'abusu ab ab, ⁵ ócr egñ ikñ na elul Satan abu em † eke li k'ij gbre in e sos megl ab em,† yec'etñ ke in e liy a éññ sel, legñ a eke Es Kõtõkõ b'ow ow a.

⁶ Sica ony, eke am ewr sos ke onyn low obr! Ony, uwr lele eke lijru tel cẽ b'õñ farin a nimum inñ ab any; ⁷ onyn sikpl e lijru sig a ocr es, ke éel agñ ek'ayl. Ebeñ a b'ow anñ eše futufutu owr eke wel kok ke lijru anm em ab af, anke Nyam yoyõg ony es etñ Krist ec'egb waw e luw a anñ eše ey e Pak e licebli ab af. † ⁸ Ow sostiẽm, si kókr Pak a futufutu eke lijru anm em

† **4:20** *abusu ony ikñ nael* Abñ Lala ec'a eke b'itññ kretienel ec'eb ir a, ke b'õñ el -li kok eše lele eke Nyam b'erur ab af a. † **5:1** *Yow a elm lis.* Ow b'ow el es e yow ejeci eke ebi. Jwifel ec'ol a edññ mebi akpasu na. Ékn Ob Ap 18.18; Ol Okn 23.1; 27.20. † **5:5** *ócr egñ ikñ na elul Satan abu em:* Pol am erur eke oglog ki dad eše: *ógnñ egñ ikñ na Nyamel ec'agñ a ec'arajñ a.* (Ékn 1 Timote 1.20 em a yeji.) † **5:5** *eke li k'ij gbre in e sos megl ab em:* odad na Grek em a wel õtu ek'itññ ejec'em dad eše: *ócr egñ na elul Satan abu em, yec'etñ ke sikpl a ek'anj in e sos em a úw.* † **5:7** *Pak:* lakpo feñ Jwifel bi kok Pak ec'es gbegbl a Jerusalem, ókn el eci Ejipt ec'ókñ ok a. Etn eše lele eke ow anñ ol em ab af, -li b'õny el e mel akñ akñ a feñ e futufutu eke lijru anñ em a -l'ot es segñ lobñ a nimum eke -li b'anj es gbegbl ab em a. (Okm Ok 13.6-7). Es gbegbl a eci nunj õb em a, akñ feñ b'ibi licebli nyam okñ Ejipt eci mebl a eke wel oc masany, ke ow õñ el ec'ey egñ krekrẽ a uwm a (Okm Ok 12.1-30; Ol Okn 16.3). Akr 8 em a, Pol am õk kretien feñ ow eke legñni nyam nyam feñ, li k'ir eb eše lele eke ow it tasi ab af, l'élũ es gbegbl a e nyandre a okm.

lele erm ek'ayl ke ij nawre ab. Si k'ijr futufutu eke wel kok lijru sig ab a ij, lijru ek'el ow enuj lele erm sunj ab ec'a.

⁹ Em e lel a eke m'ikn anym m'awh ony ab em, † mi non eke k'onymn mæcrer agn a eke b'ij nfaci ab ab. ¹⁰ Gbeko lel ab em a, mi dadm ony eke ki kpabr es wus ec'agn a feñ e lis! Nawre, agn anj eke b'ij nfaci, b'erur os owi nono, b'aju agn eb ob ij, ke b'ign sinyam yadh nun. Blol ow el agn amua ana, ke wus na af k'ngbrojn nimum nimum a! ¹¹ Njan, m'erur ce e mi ki dad ony eke k'onymn mæcrer agn a eke b'ij nin ek'el Krist em ec'agn lisijimel, ke b'ij nfaci, b'iy mil, b'ign sinyam yadh nun oglog bi cak el lawlel a. Agn a eke b'egn mar afjn es oglog b'aju agn eb ob ij a, k'usr abu agn nene ab, k'ijr ob bobo yeji!

¹²⁻¹³ Tasi em a, ko em ow it eke mi ki jej agn a ek'ubm Nyam nawre a e low m'ok ee? El ec'a, Nyam anake b'ow jej el owi ok a. Ony, agn a ek'el ony ec'arahn ec'agn a e low ki jejr okr. Nyam Lel dad nine: *Óghn egh huj ony ec'arahn a.*†

6

Krist em ec'agn lisijimel e dedeku ojanin

¹ Eke odad b'annj ony ofr em a, bla sosome etj b'ocr low a im onj jej ok esel eke uwm Nyam any a jej ok, ow a eke k'oc imn agn a ek'el Nyam ec'a ogn ab ee? ² Ony, uwmn any eke agn a ek'el Nyam ec'a b'ow jej wus e low ok ee? † Etj eke b'ow jejr wus e low okr, ke ow ekekey nene anake k'otumn jejm okmn ab ee? ³ Ony, uwmn any eke si b'ow si jej afr erm esel ec'ow s'ok ee? Sica ayaf si k'otum si jejm wus anj ec'ow s'okm ee? ⁴ Gbeko, eke b'onyn jej ok owi ow amua ec'a, b'imn otr jej ok esel eke onym low kaka Nyamel ab a! ⁵ Etj na eke m'am dad a, ony ec'és. Ony ec'arahn anj, egn nyamn yeji anm elm sewru eke k'otu jej low eke b'annj agn lisijimel ofr ec'arahn a ok ee? ⁶ Ko ow akpl tasi eke Krist em ec'egn lisijim nyam k'onj lawl nyam dedeku jej ok esel ek'uwm Nyam any a ogn ee?

⁷ Ony ec'a, ow akpl ek'uwr any eke ony ofr e dedeku ojanin a el low ek'elu ony wus! Bla sosome etj k'eghmn enyembri yony e jej ok a nana ebmn ee? Bla sosome k'eghmn eke ony lawlel ejec'a k'iy ob ek'el ony ec'a nana ee? ⁸ Ony nana anake eel enyembri yony yony esel a, ony anake am iyr agn ejec'a mil a! Ke agn ejec'a, Krist em ec'onj lisijimel ce. ⁹ Ony uwmn any eke enyembri yony yony esel k'ow ijm Nyam e gbrenjbi usu a ec'aja ab ee? Egn k'aju ony! Agn a eke b'ij nfaci, b'ign sinyam yadh nun, ign oglog yow eke b'aju lawl mebi owi em, egn a eke b'erum el lawlel egn ab ese el ec'oyow af a lele egn a eke b'agbr losn ngbafre oto ab a, k'ow okm Nyam e gbrenjbi usu a. ¹⁰ Eben nyam coco elu, agn a eke b'erur os owi nono, mar egnj, agn a eke bi cak el lawlel lele agn a eke b'aju agn eb ob ij ab ab yeji, k'ow okm Nyam e gbrenjbi usu a! ¹¹ Legn sig em a, nene anake ony em ec'agn beb anj a. Gbeko ey e Nyam a yoyog ony e sikpl ab es, l'ayal ony eke k'ir eb in ab, n'onj ony eel nyim nyim in ec'any af. Etj ow amua feñ, ey Es Kotoko Jesu Krist e nin em lele Abj Lala ab ec'abusu em li kok.

† **5:9** Em e lel a eke m'ikn anym m'awh ony ab em: Pól ikn anym non lel nyam awñ Korent eyn gbnj etj l'ow ni non na eke el krekre em Korent a. Ko krekre e lel a eke ni non n'awñ wel a, wel uwm yogn nun nyam eke ow ey ab any. † **5:12-13** Ol Okn 17.7, Septant em ec'odad eke wel oc. † **6:2** b'ow jej wus e low ok: Ekn Matie 19.28; 2 Timote 2.12; Es Ekn 20.4.

¹² Agñ a eke ebirir ke el e yow a oglog ign a ubm Nyam nawre a, m'ony ow eke el yeji mi k'om el, etñ na ec'a, ow elm Es Kotoko dadm, ko em m'am dad. Eke Krist em ec'egñ lisijim nyam ony yow eke ubm Nyam nawre, etñ ow erur eke ow k'ir eb in ab a, ow itm eke li k'ogñ ow, ek'ow elm nawre ub lis a sosiem. ¹³ Eñen nenyembri nyam, eke nawre ub lis nyam ony ign ek'ubm Nyam nawre, etñ ow erur eke ow k'ir eb in ab a, ow itm eke li k'ngbon ow ab, ek'ow elm nawre ub es a sosiem. ¹⁴ Tasi em a, yow ec na ek'elm nawre ub es a titm Nyam nono, in e yow a eke l'ebi a sosiem. Eñen nyam coco, ign ey a ek'elm nawre ub lis a yeji titm Nyam nono, in ec'ign a eke l'ebi a sosiem. Blel ow elm nene ana, ony ec'ey a blel anñ ese ey ek'itm eke Nyam k'egñ eb af, ko nawre em a, -l'ebm eke Nyam k'egñ eb el. ¹⁵ Gbeko, ek'el em ec'egñ nyam ek'ubm Nyam nawre a am erur eke k'im a, l'otu eke li k'im. Eke ow ecr nene a, egn lisijim a oglog egn lisijow a onym low kaka egn yec'ab ab ij. Ûwr any ce eke Nyam, in ec'a erm es ey ec'eb ir em l'esñ ony. ¹⁶ Ko ign ey, otu eke k'uw any eke b'ow sog ñ ec'ign ab ee? Etñ ko yow ec, otu eke k'uw any eke ñ yeji b'ow sog ñ e yow ab ee?

Nyam ec'esñ a itñnm ony ec'elel eke anñ a

¹⁷ Legñ a eke Nyam esñ ony a, ony ec'elel a eke Es Kotoko ewr ony anñ ab em, am iir eb. Sica, eke ow elm mebi e low na eke mi dad a, ow it ek'egñ feñ k'ir eb elel eke n'anñ ab em. Ol na anake m'am ew es Sinyamel a feñ em a. ¹⁸ Legñ a eke Nyam esñ'ñ a, ke ubr likr es ñ ee? Ek'ow el eñen, àññ elel a ek'anñ a! Eke l'esñ'ñ a, ke k'ubrm likr es ee? Ek'ow el eñen, k'im catñ k'ubr es! ¹⁹ Ke wel ùbr likr es oglog ke wel k'ubrm es, elm low a eke el low tasi a. Low tasi a eke wel ki kok a el Nyam e low a eke dad a ec'elum a. ²⁰ Ke egn feñ àññ in ec'elel a eke n'anñ ke Nyam esñ'ñ a. ²¹ Eke Nyam esñ'ñ a, ko adu el ee? Eke ow el adu el ke k'èbr ow e low erm mij! Ko ek'otu ek'el lewi, ke él kpekñ. ²² Tasi em a, egn nyam ek'el adu ke Es Kotoko esñ a, el lewi etñ el Es Kotoko eci. Eñen nyam coco, egn nyam ek'el lewi ke Es Kotoko esñ a, el Krist ec'adu. ²³ An ligbel Nyam enm ony eel ewi. Ow sosiem, k'eel egn ejeci e madu. ²⁴ Agñ lisijimel, ke egn feñ àññ in ec'elel a eke n'anñ ke Nyam esñ'ñ a.

Agñ a eke k'ebirm a e lís owi

²⁵ Ibrmn em ec'elel eke m'am ekan ededyow oto eke ebim egn a e lís owi. M'ejnm ol kaka anm Es Kotoko ogñ owm low na eci. Gbeko m'am dad ony em ec'elel eke m'am ekan low a. Es Kotoko eci sorñ ikñ a ek'onny em e lís a sosiem, otur eke k'onyn omñ em em.

²⁶ Kin yec'eke m'am tutr a: legñ na em e ses babur a sosiem, ek'agn ebirm, ow akpl eñen. Ee, ow akpl ek'egñ feñ k'anñ ese elel eke n'anñ ab af. ²⁷ Ko ebi yow ee? Ek'ebi yow ke k'òl in ec'es elu ij. Ebim yow ee? Ek'ebim yow ke k'òl e k'ebi ij. ²⁸ Gbeko, eke am ebi yow, ow elm sikpl kokm. Etñ eke dedyowli nyam ebi ign, in yeji ow elm sikpl li kokm. Gbeko agñ a eke ebirir a b'ow ij gbre nono el e segn feñ ec'eb ir ab em, etñ em, m'erur eke low nene k'èjnm ony.

²⁹ Sica agñ lisijimel, m'am dad ony eke Es Kotoko e mowrer e segn a ofum ij. Caca em ec'agn ek'ebi oyow a, kók ese we'n ebim af. ³⁰ El a ek'am ikñ onñ a, kók ese we'n ikñm ij af. El a ek'anñ sos em iññ em a, kók ese ow'n iñnm wel af. Ke el a ek'am ol mob a, kók es'eñen mob a eke we'n ol a in elm wel ec'af. ³¹ El a eke am eññ ob ij wus ec'eb ir na em a, kók es'eñen

wε'ν εηnm in ijm af. Εε, wus na ec'ów a ec'el el eke anηn γεφενyna a, k'ow anm eben σεγη φηη.

³² M'am erur eke k'onymn erm mij kaka. Εγη nyam eke εbim yow a, b'ebr Εs Κοτοκο ec'ów erm mij noko, kok el el eke in owi k'awr ow. ³³ Κο εγη nyam eke εbi yow a, b'ebr wus ec'ów ec'erm mij noko, kók el el eke in owi k'awr in e yow a, ³⁴ ετη εben a, ów yony a ec'arahn li bi σεε. Εben nyam coco, yow nyam oglog dedyowli nyam eke εbim ign a, b'ebr Εs Κοτοκο ec'ów erm mij noko. -Li b'erur eke -li k'el ow eci nimum nimum, -l'oc el ec'εγη el a pupukpan -n'ow ow. Κο yow nyam ek'ebi ign a, b'ebr wus ec'ów erm mij noko, kók el el eke in owi k'awr in ec'ign a.

³⁵ M'am dad low na ony e nimamn eci, ko ow elm gbre eke mi k'ow ony ijr eci. M'am erur eke ki sosumn yec'εke akpl a ocr, ow ow ke úcur Εs Κοτοκο onyn es, éel in sony coco eci.

Ededu a eke b'εγη eb eke k'εbim yow a

³⁶ Sica, eke ign nyam ek'esu yow a, ow ec'erur a am afηn in es, ετη n'am uru eke li ki kok low obr ow e lís eke -li k'anm ow yony a, ow akpl eke ign a ki kok low e n'am εkn ek'el low tasi a. -L'otu eke -li k'εbirir -l'ok es. Eke -l'εbirir a, ke na elm sikpl eke -li kokr. ³⁷ Gβεκο l'otu eke li dad n'ow in ec'erm a eke li k'ow l'εbim in e dedyow a, l'εruam ow ab yeji. Eke li dad tasi n'ow in ec'erm a, ek'ow elm atrm em ετη l'otu eke li k'onyn sos es ow ec'erur a eke b'aw'r afηn es a e lís, eke l'εbim ow ke ow akpl eben. ³⁸ Ow sosisem, εγη a ek'ebi in e dedyow a kok low mamn, gbεko in a ek'εgηm eke k'ebi in e dedyow a kok ow akpl noko.

Εηnyow e lís owi

³⁹ Ign ey φηη b'anη in ec'ign ab σεγη a nimum eke n'anη owr a. Eke in ec'ign a b'uw a, n'onny abusu eke li k'ebi ign eke l'erur a, gbε ke l'él ign ek'onny onn Εs Κοτοκο em ce. ⁴⁰ Gβεκο em em ec'a, m'am ekn eke li b'ow n'anη ehe em eke n'anη εσε el el eke n'anη ab af. Ετη m'onny tutr eke Nyam ec'Abη a anη'm em.

8

Segb waw eke wel bi kok ow sinyam yadh

¹ Sica ony e lel ek'awηn'm ab em, ibrmn'm eke wel otu ek'ij mindey eke wel bi kokr egb waw ow sinyam yadh a. Ow a eke am dadr a, low nawre: «Ey φηη s'onny low na ec'any uw tasi.» † Gβεκο low any uw na b'ow εγη ew sos. Κο erur b'ow Nyam ec'agη a agb onn em. ² Ek'εγη nyam am ony tutr eke in uw low nyam any, ke li k'uwm el el eke wel b'owr low any a.

³ Gβεκο ek'εγη nyam b'erur Nyam, εγη a, in yeji Nyam b'ow'r any.

⁴ Low a ek'ibrmn'm a el: «Κο wel otu eke k'ij ndey eke wel wawr egb ow sinyam yadh ab ee?» Ey s'uw any tasi eke Nyam nyam ce anη, ετη sinyam yadh a elm low kaka. ⁵ Nawre, agη beb bi dad eke sinyam in anη afr lele wus aηa ab. El ec'a, sinyam a noko gb el ετη -li b'oc wel εσε Εs Κοτοκο af. ⁶ Gβεκο ey ec'a, s'uw any eke Nyam nyam coco ce anη, ek'el ey Εs. In anake li kok ob ob φηη a, ετη in eci anake s'anη owr a. Εs Κοτοκο yeji, nyam ce anη, in l'el Jesu Krist. In e sabu em li kok ob ob φηη ετη ey yeji, in ec'abu ab em s'anη owr.

† 8:1 Ey φηη s'onny low na ec'any uw tasi: eke agη e b'ign sinyam yadh nun a b'oc ndey ow kok egb waw a, wel b'oc ndey a ow egb waw esel a, oglog wel b'iny ob kok es gbεgl sinyam a e nun ign usu a.

⁷ Gbɛkɔ ow elm ɔmn esel a fɛɲ uwɔm low nawrɛ na any! Lɛɲɲ sig ɛm a, aɲɲ bɛb sinyam yadɲ e nuɲ iɲɲ a ɛcm ab. Ow ɔɲ caca ɛm a, eke -li b'ij ndey eke wɛl kokr eɲɲ waw a, ke -n'am ɔny tutr eke ndey a, sinyam nawrɛ tasi wɛl oc kokr eɲɲ waw ɔɲ. Ɛɲɲ eke -l'eel fuɛfue ɔmn ɛm a, -li bi tutr eke ndey a b'ɔɲ -l'el aɲɲ ek'aylm Nyam ec'any af. ⁸ Ke ow elm ob ij k'ow ɔcm ɛy si titam Nyam. Eke s'ijm yeɲi, s'irmnm ob kaka, ɛɲɲ eke s'ij yeɲi, si k'ow s'ɛɲnm ob kaka.

⁹ Abusu ɛru ɔny es low fɛɲ ek'erurir e kok eci. Gbɛkɔ ɛwr ɛrm, abusu na ek'ɛru ɔny es a itm eke k'ɔny aɲɲ a ek'ɛw fuɛfue ɔmn ɛm a ok wus! ¹⁰ Tasi ɛm a, ɲ ek'ɔny "low any wu" a, eke ɛɲɲ nyam ek'ɛw fuɛfue ɔmn ɛm a ɛkn ɲ ek'anɲ sinyam yadɲ e nuɲ iɲɲ usu am ij ob, kɔ ow k'ow atrm'n sos es eke li k'ij ndey eke wɛl kokr eɲɲ waw ɔɲ sinyam yadɲ ab ee? ¹¹ ɲ e low any uw a sɔsiɛm, ɛɲɲ jim a eke ɛw fuɛfue ɔmn ɛm a, b'ow ɛy wus, in eke Krist uw in sɔsiɛm a! ¹² Eke bi kokr sikpl ɛɲɲ na ɔbar ɔny lisijimɛl, ɔɲɲ ɛl ec'ɔmn fuɛfue a abur es, ke Krist anake am kokr sikpl ɔbar a. ¹³ Na sɔsiɛm anake ob nyam eke mi b'ow mij, ke b'ow ɔny ɛm lisijim nyam ɛlu sikpl ɛm a sɔsiɛm, mi k'ow m'ijm ndey ij, yec'ɛɲɲ ke mi k'ɛlum'n wus a.

9

Pɔl ɔwr in ec'erm ɛs eke l'el ec'abusu eke n'ɔny a

¹ Ɛm yeɲi, abusu ɛru'm es eke mi ki kok low eke m'erur. Kɔ m'elm ɛrm ɛs ee? Kɔ m'eknm ɛy Ɛs Kɔtɔkɔ Jesu ee? Kɔ elmn Ɛs Kɔtɔkɔ e juma eke m'am kok a ec'ey ek'ɔsu ee? ² Eke aɲɲ bɛb ec'a m'elm ɛrm ɛs yeɲi, ɔny ec'a gbe, m'el. Tasi ɛm a, ɔny anake eel ɛm e juma eke m'uw kok Ɛs Kɔtɔkɔ ec'a, ec'ey eke ɔsu a.

³ Kin odad eke m'am dad aɲɲ a eke am ok'm ɔw af a: ⁴ Kɔ ɛy s'ɔnym abusu eke si k'ɛɲɲ ob ij lele mar ab ɛy e juma a ec'ee? ⁵ Kɔ ɛy s'ɔnym abusu eke si k'ɛbirir nawrɛ ub l'is nyam ab ee? Ɛrm esel bɛb a, Ɛs Kɔtɔkɔ lisijimɛl a lele Pier ab kok ɛben! ⁶ Kɔ ɛm lele Barnabas ab cɛ anake ow it eke si ki kok juma ɛjɛci gbunɲ ke s'ɛɲɲ ob s'ij ab ee? ⁷ Eke wɛl b'ɛɲɲ ɛɲɲ aɲɲgase a, ɛɲɲ a am sɔgm labm kokm aɲɲgase e juma. Eke wɛl b'ɛwl likɲɲni a, wɛl b'ij in ec'ey a. Ɛɲɲ eke wɛl b'ɔsu mɛbob a, wɛl b'ɛɲɲ ɛl e mɛny mij a.

⁸ Kɔ ɔw amua eke m'am dad a, aɲɲ ec'ɛb ir ɛm cɛ ow aɲɲ ee? Kɔ Mois ec'ol a am dadm low nyam coco ab ee? ⁹ Tasi ɛm a, Mois ec'ol ab ɛm wɛl nɔn: *K'ow ocmn meb ɔnynmn id eke wɛl ucu meb am kɲɲ may es a nɛny es.*† Am tutar eke Nyam, sed ec'ɛrmij n'am ɛbr ee? ¹⁰ Oglog ɛy e low n'am tutr sodad na ɛm ee? Nawrɛ ɛm a, ɛy sɔsiɛm wɛl nɔn sodad amua. Ɛɲɲ eke b'ɛwl eɲɲ a, b'ɔmn eɲɲ ɛy eke li k'ɛɲɲ l'ub. Ɛɲɲ in a eke eɲɲ ub e lɛɲɲ a, bi kok juma a yeɲi b'ɔmn eɲɲ ɛy a eke k'ɛbm'n a. ¹¹ Ɛsɛ aɲɲ eke b'ɛwl eɲɲ af, s'ɛwl Abɲ Lala ec'ɔw amamn a ek'anɲ afr ow a ɔny ɛm. Eke s'am ub ɔny e wus af aɲɲ e mob a ek'ɔny n a e tɛl, ke ow ɛny nɔnɔ gbɛl ee? ¹² Eke aɲɲ bɛb ɔny abusu kok ɛben ɔny af, ke ɛy tasi anake s'ɔny abusu na s'akm ɛl a! Gbɛkɔ ɛy s'ɛɲɲm s'ɛlum abusu na e s'ɔny a e low ɔkm. Kɔ s'ɛɲɲ nana low fɛɲ s'ɛb, Krist ec'Amani Mamm a e wus eke k'ɛym eci. ¹³ ɔny, uwr any ek'agɲ a e bi kok juma Nyamɛl gbɛl ab ɛm a, b'ɛɲɲ ɛl ec'ob ij, mob a eke wɛl b'is Nyamɛl gbɛl ab ɛm a. † Ke ɛl a eke bi kok seɲɲ waw a, b'ɛɲɲ ow eke k'ɛbm ɛl a seɲɲ waw a eke -li bi kok ow e low ab ɛm. ¹⁴ Ɛben

† 9:9 OI Ɔkn 25.4; 1 Timote 5.18. † 9:13 Aɲɲ, Pɔl am dad Jerusalem e Nyamɛl gbɛl a eke eɲɲ waw usu aɲɲ ɛm a ec'odad.

nenyembri nyam, Es Kotoko òh abusu eke agɔ ek'am òb Amani Mamn a, k'ɛɛn el ec'ob ij juma na eke -n'am kok ab em.

¹⁵ Gbɛko em, abusu na eke m'ony a, m'ibram ow e low kaka, ɛtɔ eke mi non ow e low aɔa, ke ow elm ow ec'ibrm eci. Njan, m'atm m'ibram em ec'abusu na e m'ony a, ɛtɔ ow b'ok'm ntotɔ. Mi b'ow m'erur e mi k'uw, ow a eke mi ki yeb ɛɛɔny em eci ntotɔ na oc es a. ¹⁶ Ow elm ów m'erurm eke mi k'opr Amani Mamn a eke m'am òb a sosisem. Tasi em a, ow el low ek'it eke mi ki kok. Gbre él em eci eke m'òbm Amani Mamn a e kokoba! ¹⁷ Bled ow el em obi mi sòsum juma na m'oc m'am kok, m'óny ow e labm sòg. Kò ek'ow el juma ek'it eke mi ki kok a, m'am kok yec'a cɛ ek'it a. ¹⁸ ɛtɔ em e labm sòg el bogɔ ec'ee? Em e labm sòg a el ke m'òb Amani Mamn a òfr em, ke mi k'úsm em ec'abusu ec'ów ek'anɔ em a e low jam.

¹⁹ Em, m'elm ɛɛɔ kaka ec'adu; gbɛko m'erur eke mi k'el agɔ fɛɔ ec'adu, yec'ɛtɔ ke m'éb agɔ nonò gbɛl m'òh Krist. ²⁰ Eke m'anɔ Jwifel ab, m'am ir ɛb ɛsɛ Jwif af, el ec'eb sosisem eci. Ow elm ke m'anɔ el ec'ol a ec'es ɛw em, kò eke m'anɔ el ab, mi b'elum ol a yec'ɛtɔ ke m'éb agɔ a eke b'elum ol a. ²¹ Gbɛko eke mi b'anɔ el a eke uwm Moïc ec'ol ab any ab ab a, m'am ir ɛb ɛsɛ em anm ol ec'es ɛw em af, agɔ a ek'uwm ol ab any a ec'eb eci. Gbɛko ow elm ke mi k'éluam Nyam ec'ol a, aɔke mi b'elum Krist ec'ol a. ²² Eke m'anɔ om̄n fuefue esel ab, † m'am ir ɛb ɛsɛ em yeji om̄n fuefue em ony af, el ec'eb sosisem eci. Mi bi kok fɛɔ a eke m'otu eke mi ki kok a, yec'ɛtɔ ke saan agɔ nyam nyam ɛɛn sel. ²³ ɛtɔ ów amua fɛɔ, Amani Mamn a sosisem cɛ mi bi kok, yec'ɛtɔ ke em yeji m'anɔ in e bibm a e low em.

Es uru esel e sos beb̄m

²⁴ Uwr any eke es uru usu, ow el es uru esel a fɛɔ b'uru es, gbɛko ɛɛɔ nyam cɛ b'ɛɛn ow e nin awr ob a. Ow sosisem, ùrur es nin awr ob a ec'ɛɛn eci! ²⁵ Es uru esel fɛɔ, sos beb̄m em a, bi dɛdɔn el sosi ów nonò e kok. -Li b'onyon el sosi milòlu nin awr ob nyam eke íbnm sosisem eci. Kò ɛy, s'am atr sos es eke si k'ɛɛn nin awr ob nyam eke b'ow anɔ sɛɛɔ fɛɔ. ²⁶ Na sosisem, em, m'am uru es, kò ow elm marem marem. M'anɔ ɛsɛ num ogɔ es af, kò mi wòwlm kukuta marem marem. ²⁷ Em, m'am ony ony em e sos a milòlu, m'akm'n es nonò, yec'ɛtɔ ke mi k'òbm Amani Mamn eci kokoba m'okm agɔ, ke em wel k'ébm im.

10

K'igɔn sinyam yadh nuɔ

¹ Agɔ lisijimɛl, m'erur eke mi k'òkn ony low yec'a eke ɛɛn ɛy lagɔl Moïc e lɛɔɔ em a. Jru a ek'anɔ afr ow a nyimn el, † ɛtɔ -l'ubr okij ebl a, ² ɛtɔ ow anɔ ɛsɛ mij nuɔ eke wel ok el af, Moïc e jam us eci. ³⁻⁴ El fɛɔ -l'ij ob nyam a ɛtɔ -l'ɛɛɔ mar nyam a ek'anɔ Nyam em ow a. Tasi em a, lob a ek'anɔ Nyam em ow am us el jam ab em -l'ɛɛɔ mij el fɛɔ, † ɛtɔ lob a, in anake l'el Krist a. ⁵ Gbɛko ɛben yeji, el em ec'agɔ nonò kokm Nyam ec'erur, ɛtɔ ow sosisem -l'uw loj ab em. †

† **9:22** om̄n fuefue esel ab:bèbm̄n Rom 14 lele ow ec'akr otar ab ab. † **10:1** Jru:anɔ ow am òkn ɛy òkm Ok e lel ab em e jru a ek'ey am nyimn Israel ɛɔ, ke anɔ ɛsɛ mregbn ek'am iwr uyu im afr ab af e low. ɛkn òkm Ok 13.21-22; 14.22-29. † **10:3-4** lob a ek'anɔ Nyam em ow am us el jam ab em -l'ɛɛɔ mij el fɛɔ:anɔ Pol am ebr Jwifel e low yegm esel esig a e low e dad ab em. Low yegm ab em -li dad eke lob a b'awl Israel ɛɔn usu fɛɔ loj ab em. Lob na wel b'awl in e low a Awl 20.8-11 em. ɛkn òkm Ok 16.4-35; Ol òkn 8.3 em yeji. † **10:5** Awl 14.16,23, 29-30.

⁶ Ów amua feñ ey eke k'el səwl ey eci, yec'etñ ke si kí kokm ów enñ eke b'aw ey a ese ey lagnel ec'ab af. † ⁷ K'igññ sinyam yadñ nuñ, ese elel ek'el em ec'agn beb kok ab af. Kin yec'eke Nyam Lel dad: *Dedeku a nimum sig es ob ij lele mar egn ab eci. Etñ ow e jam a, -l'igb el feñ -n'am gbebl es.* † ⁸ Si k'ócr ey e sos a si kí kokr nfaci ij owi, ese elel ek'el em ec'agn beb kok, ke agñ fandi likñ lele nyahan ab uw leñ nyam coco ab af. ⁹ Si k'ébmñ Krist, † ese elel ek'el em ec'agn beb kok, ke morñ gúgn el -l'uw ab af. ¹⁰ Ow ec'uw ab af, m'am dad m'ese: si k'ényñ abr, ese elel ek'el em ec'agn beb kok, ke afr erm es a ek'ism luw ab a, ibi el ab af.

¹¹ Ów amua eññ ey lagnel, yec'etñ ke ow el səwl ey eci. Wel non ew es ey ec'ewar eci, ey eke s'anñ señ es abal el em a. ¹² Ow sosiem, egn yeci ek'am tutr eke n'inym es kikri a, éw erm ke li k'éym wus. ¹³ Ebn ekn a feñ eke óbar a el ow a eke b'eññ agñ feñ a. Nyam el cecé etñ li k'ow li yebm eke wel k'ebm ony toñ ow afñ ony e lec ab es. Eke ebn ekn b'ow owr ony a, Nyam b'ow ony ony lec inym es kikri etñ li b'ow n'on ony sos dogññ ec'abusu.

Es Kótoko ec'ob ij a écm sinyam yadñ e ses gbebl ab ab

¹⁴ Ow sosiem a, erur em ec'agn lawlel, arur sinyam yadñ e nuñ ign owi egbr es! ¹⁵ M'am dad ony odad ese nuñ em es ok esel af. Ony obi yeji onyñ odad eke m'am dad a igbal ogñ ekan. ¹⁶ Ob ij lala ab em, eke si b'on Nyam bia mij kpok a e si b'egñ a ec'a, ke ow elm af s'okrm Krist eci mebl ab ab a ee? Kó futufutu a eke si bi cec s'onanin ob ij em a, ónym okrm ey af Krist e sos megl ab ab ee? ¹⁷ Futufutu a, nyam coco. Etñ ey feñ s'okr af s'el sos megl nyam coco, anke futufutu nyam coco a ey feñ si b'ij.

¹⁸ Lèer Israel eyn: el a eke b'ij mindey eke wel bi wawr egn anñ egn waw usu a, okr af Nyam ab. ¹⁹ Nene a, bla lowi m'am erur eke mi ki dad ee? Kó mindey eke wel bi wawr egn ony sinyam yadñ a lele sinyam yadñ a el obi ab a el low tasi ee? ²⁰ Njan! M'erur ce eke mi ki dad eke segb waw amua, abñ enññ a wel bi kok ony, kó ow elm ey e Nyam a. Etñ m'erurm eke k'okar af abñ enññ ab ab. ²¹ K'ótumn am egnñ Es Kótoko e mij kpok a, ke ám egnñ abñ enññ e mij kpok a yeji. K'ótumn am ijr Es Kótoko ec'ob ij lala a, ke ám ijr abñ enññ ec'ob a yeji. † ²² Kó Es Kótoko s'am erur eke si k'on nyamneyr ony ee? Kó s'on yec' s'akm'n ee?

Kòkr feñ Nyam ec'anygbel a eci

²³ Ony em ec'agn beb bi dad ese: «Feñ e kok ec'abusu eru es.» Nawre, gbeko em, m'am dad eke ow elm feñ agññ ey eci. «Feñ e kok ec'abusu eru es.» Nawre, kó ow elm feñ óm Nyamel agbm óm em. ²⁴ Egn kaka k'ól in obi ce e low mamn es, kó ke l'ól agñ ejec'a nana ec'es.

²⁵ Ndey feñ eke wel b'ól ij an ejem a, ijr erm es ey em, ke ów awl kaka k'ánm em. ²⁶ *Tasi em a, ob a feñ Es Kótoko eci: wus lele ob feñ ek'anñ em ab ab.* †

²⁷ Kin low ebnm nyam: eke Nyam any uwm es nyam eññ ony ob ij em etñ egnñ ebr imn a, ow akpl eke k'ijr ob a eke wel ony ony a erm es ey em, ke ów awl k'ánm em. ²⁸ Gbeko eke egn nyam dad ony niné: «Ndey

† **10:6** Awl 11.4.34. † **10:7** Ekn Okm Ok 32.6. † **10:9** *Krist*:1 Korent e silél esig beb em wel b'eññ Es Kótoko, *Krist* ec'usu a. † **10:21** Nyam any uwm esel a bi waw egn ony el e sinyam yadñ a ba ow b'uw ab, ow ecm el ab eke -li b'ij ob usu nyam el feñ. Ob ij a el el e nyàm a e sos usr ec'ob ij. † **10:26** Selu 24.1.

a ek'am ijr a sinyam yadh ec'egb waw,» ow akpl eke k'ijmn egh a e dad ony odad a e sos keskes eke ow k'ewm lele in ec'elel eke li b'ekan ow ab ab sosiem. ²⁹ Eke batj feg akpl ony eci yeji, ow otu eke k'akplm egh a eci. Sica bla sosiem egh ki yeb egh ejeci, in ec'elel eke li b'ekan ow ab em, jej in ec'abusu a ek'eru'r es a e low ok ee? ³⁰ Eke l'otu eke li k'onj Nyam bia ob a eke n'am ij a eci, bla sosiem wel ki cacak'r ob ij a sosiem ee? ³¹ Ow ce eke mi ki dad a: eke am ijr ob, am eghn mar etj am kokr low feg yeji, kòkr feg Nyam ec'anygbel a eci. ³² K'èlul egh kaka wus ony ec'elel eke bi kokr ab em: ke ow el Jwifel, ke ow el agh ek'elm Jwifel, ke ow el Nyamel; k'èlul egh kaka wus. ³³ Kòkr ese em af! Mi bi kok eke em e low kok feg em, em e low k'akpl agh a feg sos em. M'ólm em obi e low mamn es, ko agh feg e low mamn mi b'ól es yec'etj ke el feg -n'eyn sel.

11

Egh lel yow ab ec'elel eke k'anjn ek'agh b'as luku Nyam nun ijn ec'a

¹ Wèwrmn'm ów, ese lelel eke m'am wewrm Krist ów ab af. ² M'am aw ony eke segh feg b'okan em e low, ke b'osur em e low yegm a ese lelel eke m'onj ony ab af. ³ Gbèkò kin low e m'am erur eke k'irir senyn senyn: ign feg ec'es ew es el Krist, yow feg ec'es ew es el ign, etj Krist ec'es ew es a el Nyam. ⁴ Eke ign nyam bubur nun es am njonj Nyam oglog am dad odad eke Nyam onj'n a, l'eluum Krist ek'el in ec'es ew a. † ⁵ Sica eke yow nyam buburm nun es in e Nyam njonj em oglog odad eke Nyam onj'n a e dad em a, l'eluum in ec'es ew es a ek'el in ec'ign a. Ow anj ese eben nun kprokpro ce ow'n er af. † ⁶ Eke yow nyam erurm eke ki bubur nun es, l'égn l'eb l'er nun kprokpro ce gonj! Gbèkò ow el és owi yow nyam eke bubr sin es oglog er nun kprokpro a eci; ow sosiem li búbur nun es ce gonj! ⁷ Ign ec'a ow ibram eke li ki bubur nun es eke l'el Nyam ec'es otarir lel ow ec'anygbel ab a sosiem. Kò yow, in ign ec'anygbel l'el. † ⁸ Tasi em a, ow elm yow em Nyam kokm ign, kò ign em li kok yow. ⁹ Etj Nyam kokm ign yow sosiem eci, kò yow li kok ign sosiem eci. † ¹⁰ Low na sosiem lelel afr erm esel eke bi ler ony e Nyam nun ign ab ab sosiem, ow it eke yow k'ew meny ewr nyam nun af yegm eke n'onj abusu Nyam njonj eci. ¹¹ Gbèkò Es Kotòkò ec'any af a, yow anj ign eci etj ign yeji anj yow eci, ¹² anke ek'ow el ign em Nyam ecr kok yow, ke yow em anake ign b'ecr wel ew'r a; ów a feg Nyam ogn ow b'anj ow.

¹³ Ony obi em yeji, onyn igbal ogn ekan: eke yow nyam am njonj Nyam etj li buburm nun es ke ow akpl gbe ee? ¹⁴ Eke ign nyam ofur sin nun, ow el és owi! Wus ec'ów a bobò yeji am yegm eke ow el és owi. ¹⁵ Gbèkò yow ec'a eke sin ofu'r nun, ke anygbenj ana! Tasi em a, yow sin b'ofu nun yec'etj ke ow él in e nun es bubur ob. ¹⁶ Etj ek'egh nyam erur eke k'atar ów es low na af a, l'úw any eke ey e Sinyamel a feg em ow ecam ey ab eke yow nyam ki buburm nun es ke njonj Nyam.

Es Kotòkò ec'ob ij lala a

† **11:4** es ew es:Grek em a, nun lele es ew es ab odad ebl nyam coco. † **11:5** nun kprokpro:legn ab em, wel ekn yow e sin nun a ese in e sakpl ob iy af (èkn akr 15 em a). Eke yow nyam bubr in e sin ab es oglog er nun kprokpro anj ese ign af a, ow el és owi. † **11:7** Nun Ob 1.26-27. † **11:9** Nun Ob 2.18-23.

¹⁷ Eke ow el ɔny e siluku as a ec'ów m'am dad a, low nyam anɔ eke ow sɔsiɛm mi k'otum m'awm ɔny. Tasi ɛm a, ɔny e siluku as a bi kok ɔny low nɔn akm low mamn. ¹⁸ Eke b'asr luku usu nyam a, b'inymn es eb eb a eke bubar ɛm a. † M'iri ow e low wɛl ɛsɛ ɛm, ɛtɔ m'ɔny ɔmn eke low nawre tel anɔ ɛm. ¹⁹ Tasi ɛm a, ɛm bubr ɔtu eke k'anɔ ɔny ɛm, yec'ɛtɔ ke wɛl ɔtu ɛkn kpata aɔn a eke el ɛɛɛ tasi ɔny ec'araɔn a. ²⁰ Eke b'asr luku usu nyam a, ow elm ɛs Kɔtɔkɔ ec'ob ij lala a ijmn. ²¹ ɛɛ, ɛɔn ɛɔn b'ɔɔn es eke k'ij in obi eci ob a, ɛtɔ eke aɔn bɛb, ɛl namn b'ɔny a, likpr ɛl b'ɛɔn mar am ɔny. ²² ɔny na, ɔnymn mel eke k'anɔn yɔɔn ijr ke ɛɔn ee? Kɔ Nyamel am erurir eke ki kokar miyer ee? Kɔ aɔn a ek'el ɔkɔpm aɔn a erurir eke ki kokr ɛs ee? Bla am ekur eke mi ki dad ɔny ee? Kɔ aw mi k'aw ɔny ee? Njan, low na af gbɛ mi k'áwm ɔny!

²³ Tasi ɛm a, kin low yɛgm a eke m'eb ɛs Kɔtɔkɔ ɔɔn ke m'ɔn ɔny a: ɛs Kɔtɔkɔ Jesu ncok a eke wɛl ɔl ijr' a, l'oc futufutu, ²⁴ l'ɛlu Nyam bia, ɛtɔ ow e jam a, l'ubr futufutu ab ɛm li dad nine: «Futufutu na el ɛm e sos meɔl. L'el ɔny eci. Ijr ke ám ɔkan ɛm owi.» ²⁵ ɛbɛn nyam coco, eke l'ijr ob uwr a, ɛs Kɔtɔkɔ oc ven kpɔk a ɛtɔ dad nine: «Ven kpɔk na el ɛm e mebl a, ɛtɔ Nyam oc'r am kok in e sinm owr a ɔny ab. Sakp sakp fɛn eke b'ow ɛɔn a, ɔkan ɛm owi.» ²⁶ Tasi ɛm a, sakp sakp fɛn eke b'ijr futufutu na ke b'ɛɔn ven kpɔk na a, ow el ɛs Kɔtɔkɔ e luw a ec'amani ek'am ɔbr ton ke l'ɛwl l'ow.

²⁷ Ow sɔsiɛm ɛɔn ek'am ij ɛs Kɔtɔkɔ eci futufutu na, oglog am ɛɔn in e kpɔk na ke ow elm elel ek'ow it a, el ɛɔn ek'am eb sikpl ok sos ɛs Kɔtɔkɔ eci sos meɔl a lel in e mebl ab ab ec'any af. ²⁸ Ow akpl ek'ɛɔn ɛɔn k'otar in sosi akr gbun ke l'ij futufutu na, ke l'ɛɔn kpɔk na. ²⁹ Tasi ɛm a, ɛɔn yec'ek'am ij futufutu na ke am ɛɔn kpɔk na, ke uwm low ek'anɔ ɛl ɛs Kɔtɔkɔ eci sos ab ab ec'araɔn a, el ɛɔn ek'am eb jej ok ew es in e lis. ³⁰ Low na sɔsiɛm anake ɔny ec'araɔn a, ɔlu nɔnɔ lele sos ɛyru ab anɔ, ke aɔn nɔnɔ uw a. ³¹ Eke si b'ɛkan ɛy ec'es an ab ɛm, Nyam k'ow jejm okm ɛy. ³² Gbɛkɔ ɛs Kɔtɔkɔ bi jej ok ɛy ɛtɔ bi nyimn ɛy e low, yec'ɛtɔ ke wɛl k'ɔbm ɛy low wus nimum ab.

³³ Ow sɔsiɛm erur ɛm ec'aɔn lisijimɛl, lɛɔn eke b'asr luku usu nyam ob ij ec'a, ɛkurir ɔny ɔfr. ³⁴ Eke ɛɔn nyam namn am ɔny nɔnɔ, ow akpl eke li k'ij ob in ɔɔn a, yec'ɛtɔ ke ɔny e luku as usu nyam a k'ɛsɔn Nyam e jej ok a ism ɔny. Ów likpr a eke bibrmn'm a ec'a, lɛɔn a eke mi b'ow m'ow ɔny ɔɔn a, mi b'ow m'ɛkn ow e low.

12

Sob ap ek'Abɔ Lala b'ɔn aɔn a

¹ Aɔn lisijimɛl, yec'ek'el Abɔ Lala e sob ap ec'a, m'erurm eke k'úwmn ow e lis e low kaka anɔ.

² Lɛɔn sig ɛm a eke k'úwmn Nyam any a, wɛl b'ɔdum ɔny ab imn sinyam yadɔ ek'am dadm odad ɔɔn, ɛtɔ am dogɔnmn sos kaka. ³ Ow sɔsiɛm m'erur eke mi ki dad ɔny low nyam: eke ɛɔn nyam dad: «Ke abu ɛy ɛtɔn

Jesu!»; ow k'otum elm Abñ Lala ɔɔm'n eke li ki dad eβen. Eññ emeny egn k'otum dadm: «Jesu el Es Kɔtɔkɔ!»; eke ow elm Abñ Lala nyimm'n. †

⁴ Sica yec'ek'el Abñ Lala e sob ap ec'a, Nyam ɔñ agñ in e bibm ab em sob ap eññ eññ, gbekɔ Abñ nyam a ce b'ɔñ agñ sob ap a. ⁵ Ow ɔny juma eññ eññ eke wel bi kok, gbekɔ Es Kɔtɔkɔ nyam a ce e juma. ⁶ Ów eññ eññ anñ eke wel bi kok, gbekɔ Nyam nyam a ce bi kok juma ey feñ em, eññ b'elum ey abu feñ a eke si bi kok ab em. ⁷ Abñ Lala b'ɔñ ey em ec'egñ feñ bibm nyam in ɔny ce eci, agñ likpr a e nimamn eci. ⁸ Li b'ɔñ eññ nyam odad sewr em eke b'anñ Nyam ogñ ow a e bibm, ke Abñ nyam a ce, n'ɔñ eññ ejeci nyam low any uw a eke b'anñ Nyam ogñ ow a e bibm. ⁹ Abñ nyam a ce b'ɔñ eññ nyam ɔmn leg leg e bibm, ke n'ɔñ eññ ejeci nyam agñ ewlm ec'a. ¹⁰ Li b'ɔñ eññ nyam akrowa kok e bibm, ke n'ɔñ ejeci nyam odad eke b'anñ Nyam ogñ ow a e dad ec'a, ke n'ɔñ ejeci nyam yeji eke k'uw ów yec'ek'el Nyam ec'Abñ ec'ów ab any lele el ek'elm ab ab e bibm. Li b'ɔñ eññ nyam am ɔtu ebr sebr e wel uwm any e bibm, ke n'ɔñ ejeci nyam ow ec'itññ e bibm. ¹¹ Gbekɔ amua feñ a, Abñ Lala nyam coco a ce bi kok ow e low. Li b'ɔñ eññ eññ in e sob ap a ese elele eke li b'erur ab af.

Nyñ feñ eel Krist e sos megl a

¹² Anñ s'óc low nyam s'ebmn. Eññ e sos megl a el ob nyam coco, gbekɔ n'enyñ susu nɔnɔ ce. Eññ eke n'enyñ susu yeji, susu susu a feñ okr af el sos megl nyam; Krist ec'a yeji eβen ce. ¹³ Ey feñ, Jwifel, agñ ek'elm Jwifel, madu lele ewi ab, Abñ Lala nyam ab em ce s'eññ mij ok nun, sos megl nyam coco eke si k'okr af s'el Krist em a eci. Eññ ey feñ, s'eññ Abñ nyam coco na anñ ey em.

¹⁴ Tasi em a, sos megl nimum a ɔnym sos ogog nyam ce, kɔ sos ogog nɔnɔ li b'eli. ¹⁵ Lakr ɔtu e ki dad ese: «Em, eke m'elm abu a, m'elm sos megl ec'ogog nyam.» Kɔ eβen yeji, l'el sos ogog nyam ce. ¹⁶ Loru ɔtu e ki dad ese: «Em, eke m'elm nyamn a, m'elm sos megl ec'ogog nyam.» Kɔ eβen yeji, l'el sos ogog nyam ce. ¹⁷ Blel sos megl a nimum el anyamn, ayaf s'ɔtu e si k'irir low ee? Eññ blel ow el ɔru ɔfr ce, ke ayaf s'ɔtu eke si k'odur ob ɔsññ s'eb ee? ¹⁸ Gbekɔ, Nyam sisigm sos ogog ogog feñ es sos megl a nimum em, ese elele eke l'erur ab af. ¹⁹ Eke sos megl a nimum el sos ogog nyam ce, ke l'elm sos megl ij. ²⁰ Sos ogog ogog a anake b'okr af el sos megl nimum nyam a.

²¹ Nyamn k'otum dadm abu esme: «Em, m'ɔnym ñ ec'es abur!» Eññ nun k'otum dadm akr esme: «Em, m'ɔnym ɔny ec'es abur!» ²² Nawre em a, sos ogog ogog a ek'ɔnym any nɔnɔ a bɔbɔ yeji, ɔny low e bi kok sos a nimum em. ²³ Susu a eke si b'ekñ ese el ek'elm low kaka af a, si bi tat el abu af nɔnɔ. Eññ el a eke wel ɔtum eke k'ekñ a, si b'ɔny mewl si sus el mob. ²⁴ Ey e sos a e susu susu a e wel ɔtu eke k'ekñ a, ibram mob sus na feñ. Gbekɔ Nyam eke kok sos megl a, n'ɔñ susu a eke wel b'ekñ ese susu eke elm low kaka af a elum nɔnɔ. ²⁵ Eβen a, sos megl a ow elm em ow hubrm. Kɔ nana, sos ogog ogog a feñ b'ebñ el ɔfr ec'erm mij. ²⁶ Eke sos ogog nyam am ij gbñ, sos ogog ogog a feñ am ij gbñ in ab. Eke wel kok sos ogog nyam anygbñ, sos ogog likpr a feñ am kok sos em inñ in ab.

† 12:3 *Jesu el Es Kɔtɔkɔ*: lele nɔn es a am elu ɔkm eke Jesu el Nyam. Grek em ec'odad ebl a eke anñ wel am itññ dad Es Kɔtɔkɔ a (Kurios): ow el odad ebl nyam a ce eke Jwifel oc esññ Nyam e nin a (Yahweh), legñ ab em eke Amani Sig eke wel nɔn Ebre em a, l'itññin Grek ebr em a. (Ekn Ów ec'akr otar usu a, odad ebl na: *Septant.*)

²⁷ Ǿny ec'a, eel Krist e sos megl a, etŋ Ǿny em ec'egŋ nyam nyam el sos megl a ec'ogog nyam. ²⁸ Ow sosiem anake Nyamel em, Nyam ikŋ anym krekre em ew: erm esel, yony em: kokoba Ǿb esel, nyahan em: low yegm esel. Ke sica ow e jam a, wel b'ehŋ sakrowa kok esel lel el a ek'ehŋ egŋ ewlm e bibm ab a. Sica ow Ǿny abu elum esel lele agŋ nyimn esel ab, etŋ el a eke ehŋ sebr eke wel uwm any ec'ebŋ e bibm a yeji anŋ. ²⁹ KǾ el feŋ -l'el erm esel ee? El feŋ -l'el kokoba Ǿb esel ee? El feŋ -li bi yegm agŋ low ee? El feŋ -li bi kok sakrowa ee? ³⁰ Etŋ emeny, ow elm el feŋ yeji -l'ewlamn Ǿlu, -li dadmn odad sebr eke wel uwm any em, -l'itŋmmn sodad a. ³¹ Ow sosiem a Ǿl sob ap ek'Ǿny any a ec'ehŋ es!

GbekǾ sica, m'am ow mi yegm Ǿny ejagb nyam ek'el sobǾ akm beb a feŋ.

13

Erur el low a tasi eke Ǿny any a

¹ Tasi em a, blel m'Ǿtu eke mi k'ebŋ agŋ e sebr a feŋ lele afr erm esel ec'ab ab yeji, eke m'Ǿnym erur agŋ ejec'a eci, ke m'anŋ ese kpokpo Ǿbr ce eke wel am ar ke am ikŋ, banŋ kpakpaca ek'am bǾbar af. ² Blel m'Ǿtu eke mi k'eb odad eke b'anŋ Nyam ogŋ ow a m'Ǿŋ agŋ, m'ehŋ low any uw a feŋ eke b'anŋ Nyam ogŋ ow a, m'iri Ǿw a eke lol es Nyam em a ok'm es sos em, ke m'Ǿny Ǿmn a ek'Ǿtu eke k'Ǿny mafeny fafihŋ susu a yeji, eke m'Ǿnym erur agŋ ejec'a eci, m'elm low kaka! ³ Etŋ blel m'Ǿtu eke mi ki ceŋ em ec'ob feŋ eke m'Ǿny a m'Ǿŋ agŋ a eke namn am Ǿny a, ke m'Ǿc em e sos a m'ew awoba ke ow ihŋ'm sos em yeji, † eke m'Ǿnym erur agŋ ejec'a eci, ow elm im low kaka!

⁴ Erur b'eku low, erm mamn iy'r em gbǾŋ, l'Ǿgŋm uwernŋ, l'ewm sos, l'elum meŋel Ǿkm. ⁵ Erur am kokm es owi. L'Ǿlm in e low mamn ce es, l'ebml erm etŋ l'ebm low nŋŋ l'ewm es lokm. ⁶ Erur sos em ihŋm Ǿw enyembri yony yony eci, kǾ sos em gbe b'ihŋ'n low nenyembri nyam eci. ⁷ Erur b'egŋ low feŋ eb, b'ub low feŋ nawre, b'Ǿmn low feŋ etŋ b'usur erm low feŋ em.

⁸ Legŋ nyam sodad eke b'anŋ Nyam ogŋ ow ke si b'eb s'Ǿŋ agŋ a b'ow ec. Sebr eke wel uwm any ke wel b'ebŋ e bibm a b'ow irm, etŋ Nyam e lís e low feŋ eke wel uw any a yeji b'ow uwr. GbekǾ erur Ǿnym uwr. ⁹ Tasi em a, s'uwm Ǿw a feŋ any, etŋ sodad eke b'anŋ Nyam ogŋ ow si dad a yeji iym neny igŋm nŋŋ. ¹⁰ GbekǾ, legŋ a eke feŋ b'ow iy neny igŋ nŋŋ a, yec'a feŋ ek'iym neny igŋm nŋŋ a, b'ow oc es.

¹¹ Sica, kin low a eke m'am ow mi dad a: ow a eke m'el iy likekli a, mi bi tutr Ǿw etŋ mi bi dad Ǿw ese iy likekli af. Sica eke m'el any es edŋu a, mi kǾkm ese iy likekli af ij. ¹² Legŋ na em, si k'eknm Nyam ec'Ǿw a lala em tasi, s'am ekn el ese akroŋŋo flañ em af, † gbekǾ legŋ anym em a, si b'ow s'ekn any af any af. Sica em a, m'uwm feŋ any, kǾ legŋ anym em a, mi b'ow m'uw Nyam any m'igŋ nŋŋ ese elel eke l'uwr'm any ab af. ¹³ Legŋ na em a, Ǿw nyahan anŋ segŋ feŋ: Ǿmn, low Ǿmn lele erur ab. GbekǾ el em e ligbel tasi a el erur.

† **13:3** *ke m'Ǿc em e sos a m'ew awoba ke ow ihŋ'm sos em yeji*: odad na Grek em a wel Ǿtu eke itŋn ejec'em dad ese: *ke m'Ǿc em e sos a m'elu alm yeji*. † **13:12** *Legŋ sig em e sakroŋŋo a, lowi eke wel b'etŋ em wel bi kokr*. Ow b'Ǿŋ any a ew flañ, aylm tasi.

14

Sob ap ek'el Abɲ Lala ec'a it eke k'ɔɲ Nyamel agb

¹ Ow sɔsiɛm a, iƙɲɲ anym ɔɔl erur es. Ɔɔl erm fɛɲ ɛm Abɲ Lala e sob ap ab es, ab brobro sodad eke b'ann Nyam oɲɲ ow ke si b'eb s'ɔɲ agɲ a, ec'ob ap a. ² Eke batɲ ɔny ɛm a ɛɲɲ nyam am dad odad sɛbr eke wɛl uwm any ɛm, ow elm agɲ li dadm odad, kɔ Nyam n'am dad, anke ɛɲɲ kaka irim. Abɲ Lala ec'abu elum ɛm, li bi dad ɔw ek'ɔtu nɔnɔ ke lɔl es. ³ Gbɛkɔ eke ɛɲɲ nyam am dad odad eke b'ann Nyam oɲɲ ow a, ke agɲ n'am dad l'ok, l'elum abu agb ɔmn ɛm, l'atr sos es ke l'ɛyr erm es. ⁴ ɛɲɲ a eke am dad odad sɛbr eke wɛl uwm any ɛm a, am ɔtur in sosi cɛ sos. Kɔ ɛɲɲ a ek'in am dad odad eke b'ann Nyam oɲɲ ow ok agɲ a, am ɔtur Nyamel a nimum sos.

⁵ M'erur eke ɔny fɛɲ k'ɛbar sɛbr eke wɛl uwm any a, gbɛkɔ yec'eke m'erur tasi a el ke am dadr sodad eke b'ann Nyam oɲɲ ow a. Dád sodad eke b'ann Nyam oɲɲ ow a, akpl nɔnɔ akm sɛbr eke wɛl uwm any ec'ɛbr a. Sica ek'ɛɲɲ nyam ann eke k'itɲɲ ebr a eke wɛl uwm any ec'odad a, yec'ɛtɲ ke ow ɔɲ Nyamel a nimum agb ɔmn ɛm a, ke ow akpl. ⁶ Agɲ lisijimɛl, s'ócɔr low nyam s'ɔbar any: eke m'ow m'am ɛkn ɔny ɛtɲ m'am dad ɔny odad ɛbr nyam eke írimn ɛm, ke mi kok low nyam m'ɔɲ ɔny ee? Gbɛkɔ eke m'otar ɔw a eke Nyam ɔɲ'm a akr sɛnyn sɛnyn irir, oglog eke mi dad ɔny Nyam e lís ec'any uw e low ayl, oglog mi dad ɔny odad eke b'ann in oɲɲ ow a, oglog eke mi yɛgm ɔny low, ow ɔtu eke k'elum ɔny abu.

⁷ Simob eke wɛl b'ot ɛɲɲɲ ej a yeji, am ɔɲ ɛy low any ɔbar nyam: ɛsɛ kete af oglog sanɲo af, eke el ec'ikɲ a kpakpabm es aylm, ayaf wɛl k'uwr ej yec'eke -n'am afl ab any ee? ⁸ ɛtɲ eke kɔkr a ec'ikɲ a aylm okm es, bwo ec'ɛɲɲ b'ow ɛɛbm ar oɲɲ e sos ee? ⁹ ɔny ec'a yeji ɛben! Eke am dadr ɔw sodad ebl eke wɛl írim ab, ayaf wɛl k'uwr yec'a ek'am dadr ab any ee? Ow ann ɛsɛ odad ek'am dadr okr wus af. ¹⁰ Sɛbr ɛɲɲ ɛɲɲ ann wus af anɲa, ɛtɲ -li bi dad ɔw eke b'ok agɲ a e b'iri a es sos ɛm. ¹¹ Eke m'uwm ɛɲɲ a ek'am dad'm odad a ec'ɛbr ab any, m'el utu ɛɲɲ in ec'any af ɛtɲ ɛm yeji l'el utu ɛɲɲ ɛm ec'any af. ¹² ɔny yeji ɛben cɛ! Sica eke am erurir Abɲ Lala ecí sob ap a, íbrmn Nyam atrm ɛm el a ek'ɔtu eke k'ɔɲ Nyamel agb a.

¹³ Na sɔsiɛm anake ɛɲɲ a eke am dad odad sɛbr eke wɛl uwm any ɛm a, ki ɲɔɲɲ Nyam, ow ɔɲ'n odad itɲɲ e bibm a. ¹⁴ Eke mi bi ɲɔɲɲ Nyam sɛbr eke wɛl uwm any ɛm a, ɛm ec'abɲ a bi ɲɔɲɲ Nyam a, kɔ ɛm e nuɲ ɛm ɔny a am kokm low kaka. ¹⁵ Ayaf mi ki kokr ab ee? Mi b'ow mi ɲɔɲɲ Nyam ɛm ec'abɲ ab ab, gbɛkɔ mi b'ow mi ɲɔɲɲ sodad ebl eke b'ok es ɛm. Mi b'ow m'ɛɲɲ ej ɛm ec'abɲ ab ab, gbɛkɔ mi b'ow m'ɛɲɲ ej a sodad ebl e b'ok es ɛm. ¹⁶ Sica ek'ow el abɲ ɛm b'ɔɲ Nyam bia, ɛɲɲ a eke irim low a ɛwm es, ke uwm yec'eke am dad ab any a, ayaf li k'ɔtu li dad «amen», ɲ e Nyam bia elu e ɲɔɲɲ a ec'ee? ¹⁷ Eke ɲ e Nyam bia elu e ɲɔɲɲ a akpl nɔnɔ yeji, ow eluam agɲ ɛjec'a abu agbm ɔmn ɛm.

¹⁸ M'am ɔɲ Nyam bia eke mi b'ɛbr sɛbr nɔnɔ eke wɛl uwm any m'akm ɔny fɛɲ. ¹⁹ Gbɛkɔ Nyamel b'as luku a, m'erur eke mi ki dad sodad ebl yen eke ayl wɛl b'iri mi yɛgm agɲ low, ow a eke mi ki dad sodad fandi lɛw eke wɛl írim kaka a.

²⁰ Aḡḡ lisijimel, kî tutar ów ese etuey af, kò tûtár ów ese aḡḡ any es edḡu af. Sica low ḡḡ ec'a gbe, àḡḡḡ ese etuey eke eknm low em af. ²¹ Nyam ec'ol ab em † Es Kòtòkò dad nine:

Mi b'ow m'ecr aḡḡ eke b'eb̄r etu ec'eb̄r em,†
mi dad Israel eyḡ odad,
mi b'ow m'oc etu aḡḡ e neny mi dadr el odad.
Etḡ eb̄en yeji, -li k'ow -l'irimn em owi.

²² Ow am yeḡm eke sebr eke wel uwm any ec'eb̄r a, el meny ewr aḡḡ a ek'ubm nawre a eci, gbeko ow elm low kaka nawre ub esel a eci. Eb̄en neny nyam, sodad eke b'ann̄ Nyam oḡḡ ow a, el meny ewr aḡḡ a ek'el nawre ub esel a eci, gbeko ow elm low kaka aḡḡ ek'ubm nawre a eci.

²³ K'aw ke Nyamel nimum ás luku, ke aḡḡ a pupukpaḡ am dad odad sebr eke wel uwm any em. Eke aḡḡ ek'irim ey e low a oḡlog aḡḡ eke ubm nawre ow ok ony em, -li b'ow -li tutr eke nḡḡ em uḡ ony! ²⁴ Gbeko eke aḡḡ a feḡ am dad sodad ek'ann̄ Nyam oḡḡ ow, etḡ eḡḡ nyam ek'ubm nawre oḡlog irim ey e low a kaka ow ey ony em, li b'ow l'itḡḡ erm em sodad eke n'am iri a sosiem. ²⁵ Ow b'ow ony etḡ ów a eke lol es in ec'erm ab em a b'ow ayl, etḡ li b'ow l'ok owrokp wus, l'ubu any es. Li b'ow l'igḡ Nyam nḡḡ ke li dád l'ese: «Ee, Nyam ann̄ ony araḡḡ tasi!»

Nyam nḡḡ igḡ em ec'ów sisigm

²⁶ Sica aḡḡ lisijimel ayaf si ki dadr ab ee? Eke b'asr luku Nyam nḡḡ igḡ ec'a, eḡḡ nyam otu eke k'egḡ eḡ nyam, eḡeci nyam éḡḡ low e ki yeḡm aḡḡ, eḡeci nyam élu Nyam e lís e low nyam okm, eḡeci nyam dád odad ebr eke wel uwm any em, ke eḡeci nyam, in itḡḡ odad a eke wel dad a. Gbeko ke feḡ éluḡ Nyamel a abu aḡḡ onm em. ²⁷ Eke wel am dad ów sebr eke wel uwm any em, aḡḡ yony oḡlog nyahan otu eke ki kok, kò ke ow él eḡḡ nyam nyam, ke eḡḡ áḡḡ am itḡḡ yec'a eke -n'am dad a. ²⁸ Sica ek'egḡ ann̄ yoyḡ eke k'itḡḡ el e sodad a, ow akpl eke -li ki yewal tiḡ aḡḡ a ec'araḡḡ, ke eḡḡ eḡḡ dad odad a lokm em in obi in obi lele Nyam ab eci. ²⁹ Aḡḡ a eke el, bi dad sodad eke b'ann̄ Nyam oḡḡ ow a ec'a, aḡḡ yony oḡlog nyahan otu eke ki dad ów a eke -n'enan a, ke aḡḡ likpr a ony el e dad ebl a igbl oḡḡ ekn. ³⁰ Eke aḡḡ ab em, Nyam ony eḡḡ nyam odad eke ki dad, etḡ eḡḡ eḡeci nyam odad ann̄ nenym am dad a, l'ók odad ab es ke yec'a yeji dád. ³¹ Nawre, otur eke ony feḡ k'enan sodad eke b'ann̄ Nyam oḡḡ ow a, gbeko ke ow él eḡḡ nyam nyam ki dad, yec'etḡ ke aḡḡ a feḡ íri low yeḡm ek'ann̄ em a, ke ony sos es atr. ³² Aḡḡ a eke b'eḡḡ sodad eke b'ann̄ Nyam oḡḡ ow a, otu eke k'onyn sos es bibm a eke -n'enan a e low kok em. ³³ Nyam elm ów wuwal es, kò erm es ey e Nyam.

Etḡ ese eled eke ow b'ecr Nyam nḡḡ igḡ esel feḡ ec'araḡḡ ab af, ³⁴ ow it eke otu ki yewal tiḡ aḡḡ araḡḡ. -N'onym abusu eke -li k'igb -l'eb odad -l'ibrm low, kò -l'ok es tiḡ ke -l'iri low, ese eled eke Jwifel ec'ol a am dad ab af. ³⁵ Eke -n'onny low eke -li k'ibrm -l'iri a, -l'ibrm el esel akḡ em. Ow akplm eke yow k'igb aḡḡ araḡḡ eb odad.†

³⁶ Ony bi tutar a ke Nyam odad a, ony oḡḡ yoyḡ ow ann̄ ow ee? Ony sony ce eel aḡḡ ek'enn̄'n ee? ³⁷ Ek'egḡ nyam am ocr in sosi Nyam e kokoba ot̄ es, oḡlog eḡḡ ek'eḡḡ Abḡ Lala ec'ob ap ab em e nyam, ke l'otu eke li k'ekn

† 14:21 Nyam ec'ol:sakp oḡlog wel b'esen Amani Sig a nimum "ol" (bèbm̄n Rom 3.19). † 14:21 Esayi 28.11-12. aḡḡ eke b'eb̄r etu ec'eb̄r em: Nyam b'ow erm Asiri eyḡ eke b'eb̄r etu ebr a im eb̄ Israel nimum. Ow b'ow el Israel eyḡ e jej ok a e meny ewr. † 14:35 Ek̄n 1 Korent 11.5 em a yeji.

odad na eke m'am non m'awh ony a ese Es Kotoko ec'ol af. ³⁸ Gbeko eke l'uwm any eben a, in yeji Nyam k'ow uwm'n any. †

³⁹ Agɲ lisijimel, ow ec'uwrn em a, m'am dad m'ese: ow akpl eke k'erurir eɲan sodad eke b'anh Nyam ogɲ ow a; ke k'edɲnmn agɲ a eke b'ebɛr sebr eke wel uwm any a. ⁴⁰ Gbeko, ke ony ec'araɲn a, ow a feɲ el sejem sejem lele sisigm em ab.

15

Amani Mamn a eke bi sog eɲɲ a

¹ Agɲ lisijimel, m'am okn ony Amani Mamn a eke m'ob ony in e kokoba a. Eɲɲn ebr etɲ yefenyina em yeji, ucun onyn in es. ² Amani Mamn na b'eb elu ony es, eke b'egɲn ucun onyn in es ese el el eke m'ohɲ ony ab af ce. Ek'ow elm eben, nawre ofr ofr ce am ubr.

³ M'ikɲ anym m'ohɲ ony low yegm a eke em obi yeji m'eɲɲn a: ey e sikpl a sosisem Krist uw, ese el el eke Nyam Lel ikɲ anym dad ab af. ⁴ Wel elu'l uwomu em, etɲ Nyam igbm'n luw em seɲɲ nyahan em, ese el el eke Nyam Lel ikɲ anym dad ab af. ⁵ L'okm sos okm li yegm Pier † etɲ ow e jam a erm esel lew yony a yeji ekn'n. ⁶ Emeny, l'okm sos okm li yegm in e jam esel ekɲ yen yen sakp yen ek'anh usu nyam a ekn'n wanci nyam af. El em ec'agɲ nyam nyam uw, gbeko nono gb el anɲ owr ce. ⁷ Etɲ ow e jam a, l'okm sos okm li yegm Jak lele erm esel a feɲ ab ekn'n.

⁸ Sica eke l'okm sos okm li yegm agɲ likpr a feɲ tonɲ bake ow uwr a, em yeji l'okm sos okm li yegm'm, em eke m'itm tasi a. † ⁹ Tasi em a, em, erm esel a feɲ em e likekli tasi. M'itm yej'eke wel k'esɲ'm erm es, anke m'ijr Nyamel gbɛ nono. ¹⁰ Gbeko Nyam e soɲɲ ikɲ a anake onɲ ke m'el eɲɲ na eke m'el a, etɲ in e bibm na eke m'eɲɲn a osu ey amamn em em. Tasi em a, mi kok juma m'akm erm esel a feɲ. Gbeko ow elm em obi tasi mi kokm juma a, Nyam e bibm a ek'anh em ab a kok. ¹¹ Amua feɲ a, ek'ow el em m'ob Amani Mamn a e kokoba oglog em lawlel likpr a ob yeji, ow elm na elm low a. Nene anake si b'ob Amani Mamn e kokoba a, etɲ nene anake ubr nawre a.

Ey yeji, Nyam b'ow igbm ey luw em

¹² Ey s'am ob amani si dad s'ese: Krist igb luw em. Gbeko ony em a, agɲ beb am dad ese: agɲ ek'in uw a, in onym igb ij. Ayaf -l'otu eke -li ki dad low nene ee? ¹³ Eke agɲ ek'uw a igbm luw em, ke Krist in obi yeji igbm luw em. ¹⁴ Etɲ eke tasi Krist igbm luw em, ke ey e Nyam odad eke s'am dad a onym liy kaka, etɲ low a ek'onyn omn ow em a yeji, onym liy kaka. ¹⁵ Emeny eke agɲ ek'uw a igbm luw em, ow am yegm yej'eke s'el Nyam ec'adanɲu ayadɲu. S'el adanɲu ayadɲu, anke l'igbam Krist luw em etɲ si dad eke l'igbm ow. ¹⁶ Ee, ek'agɲ ek'uw a igbm luw em, ke Krist in obi yeji igbm luw em. ¹⁷ Etɲ eke Krist igbm luw em ke omn ofr ofr ce onyn, etɲ emeny anɲn ony e sikpl ab em ce. ¹⁸ Ow am yegm yej'eke agɲ a ek'oc el ec'omn a nimum elu Krist em gbuɲ ke ca uw a irm. ¹⁹ Etɲ ek'ow el owr

† **14:38** in yeji Nyam k'ow uwm'n any: odad na Grek em wel otu ek'itɲɲn ejec'em dad ese: in yeji wel otum eke k'uw'r any. † **15:5** Pier: ekn 1 Korent 1.12 lel ow ec'akr otar ab ab. † **15:8** em eke m'itm tasi a: Grek em a odad na ec'iri tasi el: em eke m'anh ese iy eke k'usum ke wel ew af. Krist okm sos okm yegm Pol eke n'anh sikpl kok owi em a, ow onɲ etɲ l'itɲɲn erm em (ekn Ob Kok 9.1-18).

annah na ce eci s'oc ey e low omn a s'elu Krist em, ke s'el agn fen em e gbre ese! tasi!

²⁰ Gbeko nawre em a, Krist igb luw em. Agn a fen ek'uw ab em, Krist anake ikn anym igb a, etn eben a ow yegm eke agn likpr a ek'onu omn ke uw a yeji b'ow igb. ²¹ Low na wel am ekn eben, anke egn nyam ce, ek'el Adam ab em anake luw ann ow a. Etn egn nyam ce, ek'el Krist ab em anake agn b'ow igb luw em a. ²² Agn fen b'uw, anke -l'okr af Adam ab. Eben nyam coco, agn fen b'ow en sel, anke -l'okr af Krist ab, ²³ gbeko egn egn ec'el eke ow ony es ann ab em: Krist anake ikn anym igb luw em a. Ow e jam a, legn a eke li b'ow l'ewl meny l'ow a, agn a ek'el in ec'a, el yeji b'ow igb gon. ²⁴ Sica nun edn em a, Krist b'ow nun es ew enun fen, abusu enun fen lele lec enun fen ab ey af. † Etn li b'ow l'oc in ec'es ew a n'on Es Nyam. ²⁵ Tasi em a, ow it eke Krist k'onym es ew ab ab ton ke Nyam ot in ec'efnu a fen ok'r akr ew. ²⁶ Es abal el em ec'ifnu eke wel b'ow nun a el luw. ²⁷ Nyam Lel em, kin ow eke wel b'awl: *Nyam ot fen ok'r es akr ew.* † Gbeko eke Lel a bi dad eke Nyam in ot "fen" in ok ow es akr ew, ow ayl tasi eke Nyam ann "fen" ab em, anke Nyam, in anake li b'on Krist abusu ow a fen af a. ²⁸ Etn eke Iy a b'ow ony abusu ow a fen af a, in obi in obi a, li b'ow l'is es Nyam ek'on'n abusu na a ec'any af. Etn eben a, Nyam b'ow ew fen es nimum nimum.

²⁹ Sica eke ow elm nene, bla sosome agn beb b'egh eb wel ok el mij nun agn ek'uw a ec'ee? Bla ow b'ow eel el eke agn ek'uw a igbm luw em ee? ³⁰ Etn ey obi gbe, bla sosome segn a fen s'am ir eb ek'otu eke k'ibi ey ee? ³¹ Segn fen, luw ann'm saw. Agn lisijimel na low nawre. Etn ow el low nawre yej'eke ntoty b'ok'm ony eci, ey Es Kotoko Jesu Krist em. ³² Efes eb em, m'ogon mum agn ek'ann ese mindey enun af ab. Eke ow el agn em ec'ow ce eci, ke bla m'enun em tasi ee? Eke agn e b'uw a igbm luw em, si dad s'ese: *s'ijr ke s'eghn, anke efi si b'ow s'uw:* †

³³ Ewr erm ony ec'ow e dad em! Mecerer nun bi nun egn ek'am ir eb senyn a. † ³⁴ Ewal ebar ony e nun em es ok ab em ese el el ek'ow it ab af, ke ki kokmn sikpl ij! Ee, ony em a agn ann ek'uwm Nyam any. Etn na eke m'am dad a, ony ec'es.

Ayaf agn ek'uw a b'igbr luw em ee?

³⁵ Gbeko egn nyam otu eke k'ibrm ese: ayaf agn ek'uw a b'igbr luw em ee? Bogh e sos megl -li b'ow -l'eli ee? ³⁶ Ki tutr ow es'egh ek'onym nun em af! Eke b'ewl egh liy a, ow elm eke li b'uw ye, gbuñ etn li b'eli l'el likn ek'ann owr ee? ³⁷ Etn bla b'ewl ee? Ow elm likn a eke b'ow agb a ewlm, ko egh liy nyam ce b'oc elu wus em, ow otu eke k'el ble liy oglog egh liy kaka fen. ³⁸ Etn ow e jam a, Nyam b'on egh liy a sos yec'eke l'erur e li k'on ow a, etn li b'on egh liy fen sos eke k'el ow ec'a.

³⁹ Mob fen ek'ann owr a elim sos neny nyam. Agn e sos a lele mindey ec'ab ab elm neny nyam; etn or lele socn ab ec'a yeji bebmm.

⁴⁰ Eke wel otu e ki dad ese mob ek'ann afr a eli "sos" ese wus anja ec'a ek'ann ab af yeji, el e jejn a elm neny nyam. ⁴¹ Ligbn e jejn a elm kpen awl ec'ab ab, etn el yony mum e jejn elm kpen milél ec'ab ab. Etn lel nyam nyam e jejn a bobo yeji elm kpen milél ejec'a ec'ab ab.

† 15:24 Bèbmn Efes 1.21; Kolos 1.16. † 15:27 Selu 110.1. † 15:32 Esayi 22.13. † 15:33 Anja, Grek iy Menandr ek'el sow awl es a ec'odad nyam anake Pol oc dadr odad a.

⁴² Lɛɣɛ a ek'agɛ b'ow igb luw em a, eɓen eke ow b'ow ɛcr ana. Yec'a eke wɛl b'ɛlu nɔmu em ɛsɛ likɛ liy af a, el sos megl ek'it eke k'ugɛ es. Gbɛko eke li b'igb luw em a, li k'otum l'ugɛm es ij. ⁴³ Yec'a eke wɛl b'ɛlu nɔmu em a, el sos megl ek'ɛlm low kaka. Gbɛko eke li b'igb luw em a, anygbɛl b'iy'r em gbɔɛ. Yec'a eke wɛl b'ɛlu nɔmu em a, el sos megl ek'ɔnym sos kaka. Gbɛko eke li b'igb luw em a, lɛc b'iy'r em gbɔɛ. ⁴⁴ Sos megl eke wɛl b'ɛlu nɔmu em ɛsɛ likɛ liy af a, el sos megl nɛnɛ cɛ. Gbɛko eke li b'igb luw em a, Abɛ Lala b'ɔɲ'n n'anɲ owr. Ow ɔɲy sos megl nyam ek'el sos megl nɛnɛ cɛ. Gbɛko ow ɔɲy sos megl nyam yɛji eke b'ɛɲɲ owr anɲ Abɛ Lala em. ⁴⁵ Nyam Lɛl em wɛl dad nɛnɛ: *Adam ek'el krɛkrɛ ec'ɛɣɛ a, el ɛɣɛ nɛnɛ cɛ ek'ɛɲɲ owr anɲ.*† Gbɛko Adam es abal el a, in ɛɲɲ owr anɲ Abɛ Lala em ɛɲɲ li b'ɔɲ agɛ ejec'a owr anɲ. ⁴⁶ Gbɛko ów a ec'es ɔɲɲɛm em a, Adam a eke b'ikɲ anym ow a elm in a eke Abɛ Lala ɔɲ anɲ owr a, kɔ Adam a ek'el ɛɣɛ nɛnɛ cɛ a. In e jam a gbun ɛɲɲ Adam es abal el a eke Abɛ Lala ɔɲ anɲ owr a b'ow. ⁴⁷ Nyam kok krɛkrɛ ec'ɛɣɛ a wus e siflɛl ab, gbɛko yony em ec'ɛɣɛ a afr n'anɲ l'ow. ⁴⁸ Wus ec'agɛ a fɛɲ ɛli sos megl ek'otarir es ɛɣɛ a ek'anɲ wus em ɛy ɔkm ec'ab ab. Afr ec'agɛ a fɛɲ ek'anɲ a ɛli sos megl ek'otarir es ɛɣɛ a ek'anɲ afr ow ec'ab ab. ⁴⁹ ɛɲɲ ɛsɛ elɛl eke si b'otarir es ɛɣɛ a ek'anɲ wus em ɛy ɔkm ab ab a, lɛɣɛ anym em a, si b'ow s'otarir es ɛɣɛ a ek'anɲ afr ow ab ab yɛji.

⁵⁰ Agɛ lisijimɛl, kin low tasi eke m'am dad: ob yec'eke wɛl kok sos megl lele mebl ab em a, k'otum ɛym Nyam e gbɛngɛbi usu a. ɛɲɲ yec'a eke b'ugɛ es a, k'otum ɛɲɲ owr anɲ ek'ɔnym uwr a.

⁵¹ Sica m'am ow mi dad ɔɲy low nyam eke lol es: si k'ow s'uwm ɛy fɛɲ, gbɛko Nyam b'ow itɲɛ ɛy fɛɲ e sos megl a. ⁵² Low na b'ow ɛc fafa, ow b'ow ɛc fafa mɛrɛm, wanci ab af eke kɔkr es abal el a b'ow ikɲ a. ɛɛ, kɔkr a b'ow ikɲ ɛɲɲ agɛ a ek'uw a b'ow igb owr anɲ ek'ɔnym uwr a eci, ɛɲɲ ɛy fɛɲ si b'ow s'itɲɛ. ⁵³ Tasi em a, ow it eke ɛy e sos megl a eke b'uw ke b'ugɛ es a, k'itɲɛ el sos megl eke k'ow uwm lɛɣɛ kaka ke k'ow ugɛm es ij. ⁵⁴ Sica ɛy e sos megl a ɔtu eke k'uw ke ugɛ es, gbɛko, -li b'ow -l'itɲɛ -l'el sos megl eke b'ow anɲ ɛɣɛ fɛɲ. Eke low na b'ow ɛy a, ow b'ow ɔɲ ów a fɛɲ ɛy ɛsɛ elɛl eke Nyam Lɛl dad ab af: *any eb ɔɲy luw emn nimum.*† ⁵⁵ *Luw, bogɲ η ec'any eb ab a ee? Luw, bogɲ η eci mbe ab a ee?*† ⁵⁶ Luw eci mbe a, sikpl ogɲ ow b'anɲ ow, ɛɲɲ sikpl b'ɛɲɲ in ec'abusu a ol ogɲ. ⁵⁷ Gbɛko s'ɔɲ Nyam eke b'ɛcr ɛy ɛs Kɔtɔko Jesu Krist em ɔɲ ɛy any eb a bia.

⁵⁸ Ow sɔsiɛm, erur em ec'agɛ lisijimɛl, ɛlul lɛc ɔkm, inymn es kikri! Sɛɣɛ fɛɲ, kɔkr ɛs Kɔtɔko e juma a mɛwl em. ɔɲy obi yɛji uwr any eke in e juma eke am kokr a, elm gbɛ ɔfr ɔfr ek'am ijɛ.

16

Os eke wɛl ɔkl eke k'ɛlum Jerusalem e Nyamel a abu

¹ Sica si dádr os a eke wɛl am ɔkl eke k'ɛlum Jerusalem e Nyamel a ec'ɔmm ɛsɛl a abu a e low. Kɔkr low nɛnyembri nyam a cɛ eke mi dad m'ɔɲ Sinyamel ek'anɲ Galasi wus af a: ² dimas fɛɲ, ɛɣɛ ɛɣɛ akɲ ɛɲɲ, b'ow oc os am ɛw es saw; ow ɔɲ ke wɛl k'ɛkum eke mi k'anɲ m'ow gbun ke wɛl ás os a luku. ³ Lɛɣɛ a eke mi b'ow m'ow a, agɛ a eke sɔsumn otr a, mi

† 15:45 Adam krɛkrɛ a ec'a, ɛkn Nuɲ ɔb 2.7. Adam es abal el a, in l'el Krist. † 15:54 Esayi 25.8. Septant em ec'odad eke wɛl oc. † 15:55 Ose 13.14. Septant em ec'odad eke wɛl oc.

b'ow m'erm el Jerusalem. Mi b'ow m'ony el abusu e lel, ke -l'oc ony ec'ob ap a -n'im. ⁴ Sica ek'ow it ek'em obi yeji mi k'im a, ke -n'im lel em ab.

Pol am bebm eke k'im usu

⁵ Mi b'ow m'ow ony ogñ yogñ eke mi b'ec Maseduan a, anke mi b'ow m'ecr yogñ eci. ⁶ K'aw ke m'annj ony ab seğñ beb, oglog ke ow el lefr læğñ iy a nimum. Ow onj ke elumn'm abu m'okñ any m'im em ec'usu a. ⁷ Tasi em a, m'erurm eke ow k'el ekn ce mi k'ekñ ony ke m'afñ es m'aam. M'am ony tutr eke mi k'annj ony ab seğñ beb eke Es Kotoko egn ce.

⁸ Gbeko mi b'ow m'annj Efes toñ ke Pantekot ec'es gbegbl a ów, ⁹ anke em e juma kok ec'abusu nono eru'm es anja, eke agñ nono am atar em ab yeji.

¹⁰ Eke Timote ow a, ewr in e lís e low erm, yec'etñ ke l'ékn eke ebr ir senyn senyn ony ogñ yogñ, anke in yeji Es Kotoko e juma n'am kok ese em af. ¹¹ Egn kaka ony em a k'iir ir es. Ko onjan in ob eke k'elum'n abu, l'éwl l'ow n'ejñ'm erm es ey em, anke m'am eku'r in lele agñ lisijimel a eke b'ow ewl'l ab ab.

¹² Sica ey lisijimel Apolós e lís ec'a, † m'atr'r sos es sakp nono eke li k'ow l'ekñ ony agñ lisijimel beb ab ab, gbeko sicaca em a, li k'erurm eke li k'im usu. Eke abusu b'ow eru'r es a, li b'ow l'ow.

Ów om es abal el lele esññ ab

¹³ Anññ any owr, inymn es kikri omñ em! Àtar sos es, onyn læc! ¹⁴ Kòkr feñ erur em.

¹⁵ Agñ lisijimel, emeny kin low om nyam: ony uwr any eke Stefanas lel in ec'akñ ab ab el Akayi † wus ogog ec'agñ krekre eke itññ erm em, ke egn omñ esel ejec'a e juma eke -li ki kok -n'ony a e low -l'ebr. ¹⁶ Ow sosiem, elumn agñ nené a lele agñ a feñ eke am atr sos es kok juma el ab a.

¹⁷ Sos em am inñ'm Stefanas, Fortunatus lele Akayikus ab ec'ow na eke ow am ekn'm a eci. † El eci saw eke -n'annj'm a, ow anñ ese ony yeji saw ce ony anññ'm af. ¹⁸ Ee, -n'ony'm erm es ey etñ ony yeji -n'ony ony. Ow akpl eke k'uwr agñ nené a e leg ab any.

¹⁹ Azi wus af † e Sinyamel a feñ am esññ ony. Akilas, Prisil lele agñ a eke b'as luku el ec'akñ a, am esññ ony senyn senyn Es Kotoko e nin em.†

²⁰ Omñ esel a feñ ek'annj anja a am esññ ony. Esññninin ony ofr ke éyarir af ese Krist em ec'agñ lisijimel lele lisijowel ab af.

²¹ Em Pol, em obi ec'abu em mi non esññ na.

²² Eke egn nyam erurm Es Kotoko, ke Nyam ígn owl'l! *Marana ta!* Ey Es Kotoko ow. †

²³ Ke Es Kotoko Jesu édnj ony owro!

²⁴ M'erur ony feñ Es Kotoko Jesu Krist em.

† **16:12** Apolós:Èkn Ob Kok 18.24; 19.1; 1 Korent 1.12; Tit 3.13. † **16:15** Akayi:el Gres esr em a e wus ogog. Af yogñ anake Korent ec'eb a anñ a. † **16:17** Stefanas, Fortunatus lele Akayikus ab:wel bi tutr eke agñ nyahan na anake oc Korent e Nyamel a e lel ek'awñ Pol a is'r a. † **16:19** Azi wus afel wus ogog nyam eke Rom ec'es ew es a ew es. Yefenyana em a, usu na anake wel b'esñ Turki a. Efes ec'eb a eke Pol anñ em non lel na a, el wus ogog yogñ e seb a e loğñ any. † **16:19** Akilas lele Prisil ab:Èkn Ob Kok 18.2, 18-19. † **16:22** Marana ta:na odad ek'el Arame ebr em, ow e nyandre el: ey Es Kotoko ow! Jesu lele Palestin e kretienel krekre ab ab ec'ebr nyam ek'ebr.

Pól e lél yony em ek'awñ Korént eyñ Ów ek'it eke wél k'uw any

Erm es Pól ij akpo nyahan Efes eb em, in e sakp nyahan em ec'usu im ab em, ec a eke li b'ec susu susu n'am ob Amani Mamn eci kokoba a. Yogn anake ni non krekre em Korént e lél a n'awñ Nyamel ek'anñ Korént a. Eke ow ibn tel a, wuwal owi ey Efes eb ab em, tonj Pól tel ce ke írmn in e sel a (Ob Kok 19; 2 Korént 1.8-10).

Ow e jam a, Timote anñ Korént ow lele amani enñ ab eke em bubr owi a in anñ ce etñ nyimn esel beb in am cacak ow. Ow onj Pól in obi im yogn etñ om el ów eke -li k'itñ es an. In ec'im na eke n'im n'am ekn wél ab em anake Nyamel ab em ec'idr es nyam kok'r és, ówr'r sos es a (2.5-11; 7.12). Low na nuñ af, Pól ewl kpria im Efes etñ ni non lél ejeci nyam sos es ow nono ab (2.4; 7.8); Tit anake oc lél a im a, ko lél ikñ a, yefenyana em a, s'uwm usu nuñ nyam ek'ow ey ab any. Ow e jam a, Pól ngbonj Efes etñ us ejagb aam Korént, gbeko l'ecr Maseduan eci eke li k'ekn Sinyamel ek'anñ Filip eb em lele Tesaloni eb em ab a. Yogn, l'obr Tit (7.5-6) ek'ism amani amamn ab eke lél es abal el a in ósu ey amamn Korént yogn (7.7).

Eben yeji, Pól uw any eke agñ anñ Korént yogn eke am cacak'r. Etñ ni non lél na eke s'esñ Pól e lél yony em eke awñ Korént eyñ a. Lél na anake el silél a eke ni non n'awñ Korént e Nyamel a ec'es abal el a.

Nuñ 1 tonj nuñ 7 a, am otar low sosiem eke n'onj wél ec'im ekn e low a eke li bebñ l'ew es a l'itñ lele low nuñ af eke ni non lél lebl kpankpan n'awñ wél a. Gbeko, sos em inñ'n eke lél ikñ a ósu ey amamn a.

Pól am tutr eke k'im anñ el ab ibn etñ n'am atr wél sos es eke -li ki yibr ob ap a eke wél am kok Jerusalem ec'ogboru a sosiem ec'a, ke -l'elu el ec'erm mamn a ókm (Nuñ 8 tonj nuñ 9).

Nuñ 10 tonj nuñ 13 em a, Pól agbr lebl es lél ab em etñ n'am dogñ in ec'erm es e l'el ec'abusu eke n'onj a e low. Etñ li dad eke in e jam ec'ow eke in b'ow in ow wél ec'arañ a, in b'ow in elu in ec'abusu onj a ókm eke ow'n it ek'in ki kok eben. Eke n'awñ lél a, ow ibnm etñ l'ow l'ey Korént etñ n'anñ lefr legñ iy a nimum ese elel eke li bebñ l'ew es ab af (1 Korént 16.5-6). In eci Korént eke n'im n'am ekn a anake ni non Rom eyñ eci lél a.

Esññ

¹ Em Pól, m'el Jesu Krist ec'erm es anke Nyam erur. Ey lisijim Timote ab e nin em, m'am awñ Nyamel ek'anñ Korént a lele Nyam ec'agn a feñ ek'anñ Akayi nimum ab a lél na. †

² Ke Nyam ey Es lele Es Kotoko Jesu Krist ab édnj onj ówró ke óñ onj erm es ey!

Pól am onj Nyam bia

³ Si kóklm Nyam ek'el ey Es Kotoko Jesu Krist ec'Es a! L'el egñ Es ek'ij gbrenjbi sórnj ikñ em etñ l'el Nyam eke b'atr ey sos es low low feñ em. ⁴ Li b'atr ey sos es ey e ses babur feñ em, yec'etñ ke ey yeji s'atr agñ ek'am ij gbre a sos es. Etñ eben a, si b'onj el yec'a eke ey obi yeji si b'eb Nyam ogñ a. ⁵ Tasi em a, elel a eke si b'ij gbre nono Krist e nin a ec'a, eben nenymbri nyam si b'etñ sos es atr nono in em. ⁶ Eke s'anñ es abur em, ke onj e sos

† 1:1 Akayianñ Gres esr em a. Pól eci yogn eke og es im ec'a, ekn Ob Kok 18.1-18.

es atr lele òny e sòg ab eci. Eke s'am eḡn sos es atr, ke òny e sos eke si k'atr òny es éḡn gbre nenyembri nyam a eke s'am ij eḡe òny af a ebr eci. ⁷ S'òny òmn tasi ey em eke si bi tutr òny e lís owi a, anke s'uw low nyam any: ek'am ijr gbre ey ab a, òny yeji sos es atr eke s'eḡn a el òny eci.

⁸ Agḡ lisijimel, ow it e k'uwḡ any eke Azi wus af a, † s'eḡn gbre ijr eḡbel nonò s'eb, gbre ijr ek'el e leg a agb afḡn ey e læc ab es, toḡ ke s'irmn owḡ anḡ ec'òmn feḡ. ⁹ Eḡn ey obi yeji s'uw any tasi eke si b'ow s'uw. Eḡen a, si k'òtum s'ocm ey ec'òmn s'elum ey obi em ij, kò Nyam eke b'igbm agḡ luw em a sony coco em si k'oc s'elu. ¹⁰ Nyam anake òny oc ey es luw na em a eḡn emeny li b'ow n'òny l'oc ey es. Ee, s'òny òmn in em eke emeny li b'ow n'òny l'oc ey es. ¹¹ Òny yeji, eke bi ḡḡan Nyam òḡn ey, ke abu elumn ey a. Eḡn si b'ow s'eḡn bibm Nyam em, agḡ nonò eci ḡḡan a sosisem. Eḡn na sosisem agḡ nonò b'ow otu òḡ Nyam bia ey eci.

Pol itḡn in ec'usu im ec'ów a eke li bebm a

¹² Eke low nyam anḡ eke k'òḡ ntotḡ ok ey, ke ey ec'ów tutr a ec'ów eke okm ey af a. N'am dad ey tasi eke si kok low elum em lele nenyembri nyam em ab agḡ feḡ ab, ab brobro òny e lís. Na low ek'anḡ Nyam ogḡ ow, Nyam eci erm mamn a anake nyimn ey a, kò ow elm agḡ e s'ewr a gb'e. ¹³⁻¹⁴ Tasi em a, awal yec'a eke si non ey e sil'el ab em a, irir eḡn si lolam òny low kaka es em yogḡ. Low nyam gb'e anḡ eke irimn okm òny es sos em, kò m'am òny òmn eke ow b'ow ok òny es sos em tasi: læḡn a eke Eḡ Kotòkò Jesu b'ow ow a, † ntotḡ b'ow ok òny ey eci, eḡe elel eke ey yeji ow b'ow ok ey òny ec'ab af.

¹⁵⁻¹⁶ Eke m'uw òny eci ntotḡ ab any tasi a, mi bebm eke mi k'ikḡ anym m'ec òny ogḡ a, ke m'anḡ yogḡ m'im Maseduan, ba em e meny ewl ow em a, ke mi gb'ar es òny ogḡ yogḡ. Eḡen a, ow b'ow òḡ òny abusu kokr sos em iḡn sakp yony eḡn b'ow elumn'm abu m'im Jude. † ¹⁷ Eke mi bebm low na a, kò mi tutrm ów ee? Oglog eke mi bi bebm ów a, kò em obi ec'erur a eke mi ki kok a sosisem mi b'eḡn "ee", ke emeny m'itḡn m'ese "njan" ee? ¹⁸ M'am eb Nyam danḡu, odad eke s'am dad òny a, elm "ee" lele "njan" ab. ¹⁹ Silas, Timote lele em ab, s'òb òny Nyam Jim Jesu Krist ec'amani a. Ow akpl ke úwr any eke Jesu elm "ee" lele "njan" ab, kò seḡn feḡ "ee" c'e li b'el. ²⁰ Tasi em a, Jesu el ów a feḡ eke Nyam ewar ey ew es a eci "ee". Eḡn Jesu em anake si bi dad ey eci "amen" a, ke si bi kòklm Nyam ec'anygbel a. ²¹ Nyam in obi anake b'òḡ ke òny lele ey ab, si b'òny læc Krist em a. In anake li sòsum l'ot ey, ²² ke l'ew ey in e meny ewr a ek'am yeḡm eke s'el in ec'a af a. L'oc Abḡ Lala l'elu ey erm em, eke k'el aja a eke li b'ow n'òḡ ey a eci asmanu.

²³ Bla sosisem eḡn mi k'ewlm mi k'owm Korent ee? M'am eb Nyam danḡu, l'uw'm any eḡn l'uw any eke m'ònym yadḡ. Mi k'owm, anke m'erurm eke mi k'ijr òny gb're. ²⁴ S'òlm eke si k'òḡ òny low læc em ubr nawre. Tasi em a, ijr læc òmn em, gb'eko s'am erur eke si k'okr af si kok juma òny e sos em iḡn a eci.

† **1:8** Azi wus af a: èkn 1 Korent 16.19 lel ow ec'akr otar ab ab. † **1:13-14** læḡn a eke Eḡ Kotòkò Jesu b'ow ow a: èkn 1 Tesaloni 2.19-20. † **1:15-16** Pol òny tutr eke k'im Korent (èkn 1 Korent 16.5-9); anja n'am otar low a nuḡ af eke li k'ewlm li k'owm li k'eknm wel a akr (èkn akr 23-24 em a).

2

1 Kin low yec'eke mi bebm a: m'erurm eke mi k'ewl m'ow ony ogñ yogñ, eke emeny ow b'ow owr ony sos es. † 2 Eke em m'owr ony sos es, ke bwo ec'egñ b'ow ony m sos em iññ, eke ow elm ony a ce eke m'owr ony sos es ab ee? 3 M'erurm eke mi k'ow m'ekñ ony, ke m'owr ony sos es. Ow akplm ek'agñ a ek'it eke k'onj m sos em iññ a, k'el agñ a eke b'owr m sos es a. Na ec'anake m'awñ ony lel es abal el a. † M'uw any tasi eke low yec'eke b'onj m sos em iññ a, ony yeji b'onj ony sos em iññ. 4 Ee, mikñ ab mi non lel a m'awñ ony, sos es ow lel erm mij ab iy'm erm em gbñ. Gbeko m'awñm ony lel a eke mi k'owr ony sos es, m'awñ ony yec'etñ ke ékan erur ligbel a eke m'onj ony ec'a.

Pól am oc low ap egñ a eke wewr'r a

5 Nawre, egñ na eke is sos es ow owi na a, ow elm ów a m'erurm eke mi k'agbr gbe, ko m'am dad m'ese li kok Nyamel low ñuñ l'akm em obi a. Eññ ek'ow elm ony feñ yeji, ony em ec'agñ beb gbe low a on es. 6 Egn ikñ a ec'a, abr a ce eke ony em ec'agñ enym'n a oññ ce ñ. 7 Ow sosisem, caca em a, ow akpl eke k'ocr apr ir ke atar ir sos es; ek'ow elm eben, sos es ow ligbel otu eke k'owr'r sos es nimum nimum. 8 Sica m'am ibrm eke k'elul erur okm in e lis. 9 Tasi em a, kin low a nuñ af eke m'awñ ony lel a: m'erur eke mi k'ekñ eke b'ow onyñ elumn low low feñ em. 10 Eke b'apr egñ low, em yeji mi b'ap'r. Eke low anñ eke mi k'ap yeji, mi b'oc m'ap ony sosisem, Krist ec'any af. 11 Eññ nene a, Satan otum ejum ey. Ee, s'uw in e sow tutr ab any tasi.

Pól im Troas eb em

12 Eke m'im m'ey Troas eb em, Krist ec'Amani Mamm a ec'ob ec'a, Es Kotoko onj m m'eññ juma na e kok ec'abusu mamn. 13 Gbeko m'onj ermij nono, anke m'otum m'eññm ey lisijim Tit. Na sosisem m'ibrm Troas ec'agñ a abusu etñ m'eb ejagb m'im Maseduan wus af.

Jesu Krist b'eb any onj ey

14 S'onñ Nyam bia! Segn feñ, li b'ecr Krist em l'ot l'ok ey in ec'agñ a ek'eb any ke am ij facue ab em, etñ li b'ecr ey em n'onj wel uw Krist any usu a feñ. Ow anñ ese soññ mamn eke b'eb es usu a feñ af. † 15 Ee, ey s'anñ ese mijey sñosñ eke Krist am onj Nyam af. Eññ ow eci soññ a ok sakp yony: agñ a ek'anñ sel eññ ec'ejagb ab af a lele el a ek'am irmn el e sel ab ab eci. 16 Agñ a ek'am irm ec'a, ow el luw e soññ eke b'ism luw ab. Ko agñ likpr a ec'a, ow el owr anñ e soññ eke b'ism owr anñ ab. Eññ ko bwo ec'egñ ony abusu eke ki kok juma nene ee? 17 Ey s'anm ese agñ nono gbél eke b'oc Nyam odad am oñ an, os eke -li k'eññ sosisem ec'ab af. Ey, Nyam am ekñ eke s'am dad odad eke b'anñ in ogñ ow a neny nyam em, etñ s'am dad lele Krist ec'abusu ab ab.

† 2:1 eke emeny ow b'ow owr ony sos es:low any uw esel beb tutr eke Pól im Korent kok segn abi ka eke ni non 1 Korent uwr a (èkn 2 Korent 13.1). Gbeko wel ebm Pól senyn senyn etñ Nyamel ec'egñ nyam kok'r és eke Nyamel dadm low kaka (èkn akr 5 tonj akr 11 em a). † 2:3 Pól am dad lel nyam eke n'awñ wel a e low. Lel a, s'uwm yogñ nuñ nyam eke l'ey ab any. † 2:14 Ow anñ ese soññ mamn eke b'eb es usu a feñ af:eke wel b'ogñ ar uwr a, ar ogñ esel a eke eb any a b'osñ es, el e madu a eke -n'onyn ar em a anñ el jam, ke -n'am ok bajñ. Ee eyn a sos em iññ em, bi kpakpab suw amamn ám wowl eberñ em a ke ám ofñ sekp sñosñ. Soññ mamn a eke b'osñ ok okm a akpl agñ a ek'eb any a eci; ko madu a ec'a, ow b'el luw e soññ.

3

Sinn owr a e juma kok esel

¹ Nene eke s'am dad a, ko ey obi ey obi s'am aw abusu s'eb ab ee? Agn beb ec'a ow it eke -li ki yegm ony el ec'abusu ony e silel oglog -l'ibrm ony e lis. Ko ey yeji eben si ki kok ab ee? ² Ey e lel a, ow ow el ony. Ey e merm ab em wel non, agn a fegh uw any etj b'awl. ³ Ee, ow ayl, Krist in obi non lel na, etj ey anake s'oc s'ow a. N'anm ese lel eke wel oc lel mij non ab af, ko Nyam ek'annj owr ec'Abn a l'oc ni non. Ow elm lebn af ni nonm, † ko agn e merm ab em ni non.

⁴ Nyam ec'any af a, s'onny onn low na em, anke Krist ony ey onn ony ligbel. ⁵ Si ki tutrm eke si k'onny abusu si kok low ey sony coco, ko Nyam anake ony ey s'onny abusu si kok low a eke s'am kok a. ⁶ In anake n'onny ey s'onny abusu s'am kok sinn owr na e juma a. Sinn na anm ol eke wel non a e low em, ko Abn Lala e low em n'annj. Ol eke wel non a b'ism luw ab, ko Abn Lala, in, b'ism sel ab.

⁷ Ol a eci sodad a lebn af wel non, etj luw ce l'ism ab. Gbeko eben yeji, Nyam ec'anygbel a jejn Mois ec'any ab af. In ec'any a am jejn afjn es ton Israel ec'ey a otum eke ki ler'r, eke jejn a ob nun am is es a bobo yeji. † ⁸ Gbeko Abn Lala e juma a eke am kok a b'ow egn anygbel agb akm na. ⁹ Eke ol eke b'ism agn luw ab a e juma a egn anygbel ligbel, ow ayl tasi eke Abn Lala eke b'onny agn el nyim nyim a eci juma a, b'ow egn anygbel eke b'ow agb nono ligbel. ¹⁰ Ow ony a, anygbel a eke legj sig em a jejn a, elm low kaka ij anygbel liplemu na ec'any af. ¹¹ Eke ow a eke ibnm a anygbel iy em gbonj, eben ke el a eke bibn a, b'ow egn anygbel ek'agb nono ligbel.

¹² Low onn na ab, s'onny onn iy ey em gbonj. ¹³ Ey si kókm ese Mois eke oc gbad bubur any es, yec'etj ke Israel ec'ey a k'onnym abusu eknm anygbel a e jejn a eke ibnm, ke am uwr a. ¹⁴ Gbeko el e nun em ony a otum irim low kaka. Etj ton yefenyina em, eke -li b'awl sinn sig e silel a, † gbad nyam a ce emeny bi bubur ow a es, anke gbad a, Krist ab ec'af okr a ce b'onny oc'r es. ¹⁵ Tasi em a, ton yefenyina em, sakp sakp fegh eke Israel eyj b'awl Mois e silel a, gbad nyam bi bubur el e nun em ony ab es. ¹⁶ Gbeko sakp sakp fegh eke egn nyam b'awl ow Es Kotoko ogn a, gbad a b'oc es. † ¹⁷ Odad na eke el "Es Kotoko" a, ke Abn Lala ana. Etj eke Es Kotoko ec'Abn a annj usu nyam, in anake li b'onny ey s'ngbonj ey e madu el ab em a. ¹⁸ Ey fegh ec'any a gbe gbad anm buburm es, etj Es Kotoko ec'anygbel a am onn li jejn ese akrojn em es am ler af. Etj Es Kotoko ek'el Abn a b'itjn ey. Li b'onny s'annj ese in af, anygbel ligbel nyam eke segj fegh annj ese in ec'ab af ab em.

4

Jesu ab s'am ijr gbre

¹ Nyam, in ec'erm mamn ab em, abul ey juma na; ow sosome anake sos onm ey es a. ² Ey si wal yadn owi fegh eke wel b'oc kokr es owi es lol em a s'elu es. S'am kok low nenyembri nyam em etj s'onnym Nyam ec'odad ebl a s'itjnm. Ko nana, si b'elu low nawre okm kpata, etj eben a, ow b'onny

† **3:3** Anja, Mois ec'ol a e low Pol am tutr. Ekn Okm Ok 24.12. Kokoba ob es Jeremi dad eke Nyam in b'ow in non ol owr a agn e merm ab em. Ekn Jeremi 31.33; Ezekiel 11.19; 36.26-27. † **3:7** Ekn Okm Ok 34.29. † **3:14** *sinn sig e silel a:el -l'el Amani Sig e silel a.* † **3:16** Ekn Okm Ok 34.34.

agñ fəñ ɛl e tutr ab ɛm, b'uw agñ yec'eke s'el ab any. ³ Gbəkɔ ɛbɛn yeji, ɛy ec'Amani Mamn a b'el ob eke lɔl es agñ bɛb a eke am irmn ɛl e sel a eci. ⁴ -N'ɔnyɔmn ɔmn aŋke Satan, wus na e nyàm nyuɔ a efal ɛl e nuɔ ɛm ɔny a any, ɛtɔ ɔw ɔɔ -l'ɛknm Amani Mamn ab ɛm ec'usuayl a eke am jejn ow a. Amani Mamn a am dad Krist ek'in obi a el Nyam ec'es otarir kpɛɔ ec'anygbɛl a ec'odad. ⁵ Tasi ɛm a, amani a eke s'am ɔb a, ow elm ɛy obi, kɔ ɛs Kɔtɔkɔ Jesu Krist s'am ɔb. ɛtɔ ɛy, s'el ɔny e juma kok ɛsɛl Jesu Krist sɔsiɛm. ⁶ Nyam dad nine: *ke usuayl áfɔ ncebn ec'araɔn!*[†] ɛtɔ ow el in obi eke l'afɔ ɛy e mɛrm ab ɛm ɛy ec'es ɛkan eci, ke n'ɔɔ ɛy s'ɛkn in ec'anygbɛl a ek'am jejn Krist ec'any a.

⁷ Gbəkɔ ɛy eke s'am abu ob ɔny na a, s'anɔ ɛsɛ kpɛɔ ɛm mɛw af. Ow b'ɔɔ wɛl b'uw any sɛnyɔ sɛnyɔ eke abusu gbɛl na ow elm ɛy ɛm ow ánm ɛym ɔkm, kɔ Nyam ogɔ a ow b'anɔ ow. ⁸ Ses babur b'eb ɛy susu fɛɔ, gbəkɔ -li kiknm ɛy es. ɛtɔ eke si b'anɔ sel at ɛm a bɔbɔ yeji, s'ígɔm low a s'ɛlum es. ⁹ Wɛl b'ijr ɛy gbɛ ɛy ec'ɔmn a sɔsiɛm, gbəkɔ Nyam ígɔm ɛlum ɛy es. Wɛl b'ɔny ok ɛy wus, kɔ s'úwm gbɛ. ¹⁰ Gbɛ ij na ɛm, si b'uw Jesu e luw a ek'anɔ ɛy sos megl ɛm ab any, yec'ɛtɔ ke s'ótu s'uw in ec'owr anɔ a ek'anɔ ɛy sos megl ɛm a yeji any. ¹¹ Tasi ɛm a, s'anɔ owr, gbəkɔ sɛgɔ fɛɔ si b'ɔny low luw ab eke s'am us Jesu jam a sɔsiɛm. ɛtɔ ɛbɛn a yeji, ow b'ɔɔ wɛl b'ɛkn eke Jesu anɔ owr ɛy e sos megl a eke b'uw ab ɛm. ¹² Low eke wɛl b'ɛkn ɛm a el: luw eke am kok low ɛy ɛm, ke owr anɔ in am kok low ɔny ɛm a.

¹³ Nyam Lɛl dad nine: *M'ɔny ɔmn, ow sɔsiɛm mi dad.*[†] ɔmn nyam a cɛ b'ɔɔ ɛy si kok low. ɛy yeji s'ɔny ɔmn, ow sɔsiɛm s'am dad. ¹⁴ ɛɛ, s'uw any eke Nyam ek'igbm ɛs Kɔtɔkɔ Jesu luw ɛm a, ɛy yeji b'ow igbm ɛy luw ɛm in ab, ɛtɔ ɔny lel ɛy ab, li b'ow l'ot l'ok ɛy es ow e saw. ¹⁵ Gbɛ fɛɔ eke s'am ij a ɔny sɔsiɛm, yec'ɛtɔ ke Nyam ec'ów amamn a eke am agb eb es a, ɔɔ sɛgɔ fɛɔ am ɛnyɔ nɔnɔ ɔɔn in bia, ke ókar af ɔny fɛɔ kɔklm in.

Sos ówm ɛy es luw ec'any af

¹⁶ Na sɔsiɛm anake sos ówm ɛy es a. ɛtɔ eke ɛy e sos megl a am uɔ tɛl tɛl yeji, yec'a ek'el ɛy ec'abɔ ɛm ec'a, lɛgɔni nyam nyam fɛɔ b'el owr. ¹⁷ ɛɛ, ɛy e yɛfɛnyɔna ɛm e gbɛ ij nɔnɔ a ɛw fuɛfuɛ ɛtɔ bɔbɔ sɛgɔ tɛl cɛ, gbəkɔ ow bi bɛbm anygbɛl liplemu nyam ɛy eci. Anygbɛl ikɔ a b'anɔ sɛgɔ fɛɔ ɛtɔ l'agb nɔnɔ l'akm ɛy e yɛfɛnyɔna e gbɛ ij a fɛɔ. ¹⁸ ɛy, s'ólɔm yec'a eke wɛl ɔtu eke k'ɛkn ab es, kɔ yec'a eke wɛl ɛknm a s'am ɔl es. Tasi ɛm a, yec'a eke wɛl ɔtu eke k'ɛkn a íbɔm nɔnɔ, kɔ yec'a eke wɛl ɛknm a b'anɔ sɛgɔ fɛɔ.

5

Afr e sos megl a e low

¹ Wus af aɔa, s'ir sos megl nyam ek'anɔ ɛsɛ ndey lel ɛm ɛl † eke lɛgɔ nyam b'ow ufɔ es ab ɛm. Gbəkɔ s'uw any eke afr Nyam ɛw ɛy ɛl nyam eke b'ow anɔ sɛgɔ fɛɔ ab es. ɛl eke Nyam us in obi, ke ow elm agñ ec'abu usm. ² Sicaca ɛm a, s'am ikɔɔ sɔmu, † ɛtɔ s'am ɔɔl ɛy e lɛc fɛɔ ɛm eke si k'oc mob sus ɛm ɛjɛc'a s'ɛw sos af, mob sus ɛm a ek'el ɛy ec'afr ec'el a.

† 4:6 ɛkn Nuɔ ɔb 1.3. † 4:13 ɛkn Selu 116.10. † 5:1 ndey lel ɛm ɛl: ow el ɛl ɛl mum nyam eke wɛl bi kok ndey lel ɛm oglog gbɛd ɛm, eke wɛl k'ɔnym ɛl tasi eke k'ɛru ɛm a. Pɔl in obi yeji, kok mel akpasu na e juma. † 5:2 s'am ikɔ sɔmu: Bɛbmɔm Rom 8.23.

³ Ɛε, low na anake s'am ɔɔl es a, yec'etɲ ke si k'élmn abɲ eke ɔnym sos megl. ⁴ Ɛɛɲ na em eke s'iir ey e wus aɲa ec'él ab em a, s'am ikɲɲ ɔɔmu ese ɛɛkɲ leg leg ec'ew es anɲ af. Ow elm ke s'am erur eke si k'uw ke si k'onymn sos megl eci. Nɲaɲ, s'am erur eke si ki sus ey ec'afɛ e sos megl a ese mob sus em af, yec'etɲ ke sel ek'onymn uwr a ɔny ey e sos megl a eke b'uw a emn. ⁵ Nyam in obi anake bɛbm ey eb ir na eci sos a. Ɛɲɲ n'ɔɲ ey Abɲ Lala eke el aja a eke li b'ow n'ɔɲ ey a eci asmanu.

⁶ Ow sɔsiem a, sɛɲɲ fɛɲ sos es atr iy ey em gbɔɲ. Gbɛko ey s'uw any, ɛɛɲ na em eke s'iir ey e sos megl na em a, si kɲab es Ɛs Kɔtɔko e lís. ⁷ Tasi em a, ɔmn em s'am ir eb, ko ow elm es eke s'am ekɲ ab em. ⁸ Ɛε, sos es atr iy ey em gbɔɲ etɲ s'am erur tasi eke si k'ɲgbɔɲ sos megl na em, s'im s'ir eb Ɛs Kɔtɔko eci saw. ⁹ Gbɛko low kɛkɛɛ eke s'am erur a el ke ey owi aw'r, eke s'anɲ sos megl na em etɲ s'anm em yeji. ¹⁰ Ey fɛɲ ow ibrm eke si b'ow s'imn Krist e jɛj ok a ec'any af, yec'etɲ ke ɛɲɲ ɛɲɲ ɛɲɲ yec'a ek'it eke k'ebmn, in ec'ów amamn lel ɛɲɲ eke li kok in e wus aɲa ec'eb ir ab em a. †

Nyam ɛɛr Krist em ɔny okr ey em in ab

¹¹ Ɛlum Nyam ɔmn em a, s'uw low yec'eke ow am dad ab any. Na sɔsiem anake s'am ɔl elel eke si ki dadɔ ow e low ok aɲ es sos em a. Nyam uw ey any igɲ nɲɲ etɲ l'uw any eke s'ony nɛny nyam, ɔny yeji m'am ɔmn eke ɔny e mɛrm ab em, uwr any ɛben. ¹² Ɛy, ɛmɛny si k'ow s'ɔlm eke si k'aw abusu s'eb, ko s'am erur eke si k'ɔɲ ɔny abusu ntɔtɔ ok ɔny ey eci, yec'etɲ ke ɔny low dadɔ ɔɲɲ aɲ a eke b'ew sos ów eke wel b'ekɲ nyamn em a eci, ke ow elm ów a eke b'anɲ ɛɲɲ erm em ec'a. ¹³ Eke aɲɲ am dad eke ɔny em in uɲ ey, ke Nyam sɔsiem eci. Ɛɲɲ eke wel am ot ey ány ec'oku, ke ɔny e low nimamn eci. ¹⁴ Erur eke Krist ɔny ey ec'a am ucu ɔny ey es, aɲke s'uw any tasi eke ɛɲɲ nyam ɛɛ uw aɲɲ fɛɲ eci; ɛɲɲ a el Krist, etɲ ey fɛɲ in e luw a el ey eci. ¹⁵ L'uw ey fɛɲ eci, yec'etɲ ke aɲɲ ek'anɲ owr a k'irm eb el obi el obi ec'ij, ko ke -l'ir eb Krist ek'uw ke igb luw em el ec'a eci.

¹⁶ Low na sɔsiem anake jam aɲa, si k'ow si lɛrm ɛɲɲ ese elel ek'agɲ bi lɛɛr ɛɲɲ ab af a. Ɛɲɲ ek'ow el ɛben anake si lɛr Krist a, ke jam aɲa, ow elm eben s'am lɛrm n'ij. ¹⁷ Ow sɔsiem, eke ɛɲɲ nyam okr af Krist ab, n'anɲ ese ɛɲɲ eke Nyam kokɛr em af. Low yec'eke el lisig a uwr, etɲ yec'a ek'el owr a eb usu. ¹⁸ Amua fɛɲ Nyam oɲɲ ow b'anɲ ow. L'ɛɛr Krist em n'ɔny l'okr ey em in obi in obi ab, etɲ l'abul ey aɲɲ ɛjɛc'a lele in ab ec'em okr a e juma. ¹⁹ Nawɛɛ, Nyam erm Krist ow in lele aɲɲ ab ec'em okr a eci, etɲ l'úsm wel ec'ów ɔbr in e lís a e low jam ij. Ɛɲɲ l'abul ey in ec'em okr ec'amani ɔb a.

²⁰ Ey s'anɲ ese ɛrmu eke Krist am erm af. Ɛɲɲ Nyam b'ɛɛr ey em dad ɔny odad ese: «Krist e nin em, s'am ok ɔny mɛrm sabu af, yɛbr Nyam ɔny ɔkr ɔny em in ab!» ²¹ Krist ɔnym sikpl kaka, gbɛko Nyam ɔb'r low luw eci ese sikpl es af ey usu iy, yec'etɲ ke si b'okr af Krist ab a, Nyam ót ey ese aɲɲ nyim nyim af.

6

¹ Sica ey eke s'am kok juma Nyam ab a, s'am dad ɔny eke k'ocr bibm a ek'ɛɲɲ in ec'abu em a kokar low sɛnyɲ. ² Tasi em a, Nyam dad nine: Ɛɛɲ mamn em a, m'ɛɲɲ'ɲ nɛnyɲ, etɲ sel ɛɲɲ e ɛɛɲɲ a yeji, m'eb m'ɛlu'ɲ es. †

Sica yefenyina tasi anake el leḡḡ mamn a, yefenyina anake el sel eḡḡ e leḡḡ a.

³ Eke s'erurm ek'agḡ ki cak ey e juma a, ow ɔḡ ey e low feḡ em, si kok el el eke si k'el m lirikip eḡḡ kaka feḡ eci. ⁴ Kɔ nana, si bi yeḡm low feḡ em eke s'el Nyam e juma kok esel. Eḡḡ eḡen a, si b'egḡ erm susu em sos es ɔw, ses babur, erm mij ebr; ⁵ ɔr eke wel b'ɔr ey, sobel em eke wel b'ok ey lele dedeku ec'af eke b'ok ey ab ab e low s'eb. Si b'egḡ sos es kikn eḡḡ eḡḡ, mēmn erum lele namn ab s'eb. ⁶ Si b'ir eb lala em si yeḡm eke s'uw Nyam e līs ec'ow any; s'ony low eku, s'el erm mamnu, Abḡ Lala anḡ ey ab, s'ony erur tasi, ⁷ eḡḡ si b'ɔb low nawre e kokoba, Nyam ec'abusu ab em. Si b'oc yec'a ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a, ese ar oḡḡn ob af, s'im agḡ ar oglog si dogḡn sos. ⁸ Wel b'usr ey sos oglog wel bi kok ey es. Wel bi dad ey e low ḡḡḡ lel ey e low mamn ab. Wel b'ot ey ayadḡḡ, ke low nawre ce si bi dad. ⁹ Wel bi kok ey ese agḡ eke wel uwm any af, ke wel uw ey any senyn senyn ce. Wel bi ler ey ese agḡ ek'am uw af, gbeko si b'anḡ owr seḡḡ feḡ. Wel b'ɔr ey ey ec'omn a sosiem, gbeko wel ibim ey. ¹⁰ Wel b'ekn ey ese agḡ eke sos ɔw es af, gbeko seḡḡ feḡ si b'anḡ sos em iḡḡ em. Wel b'ot ey oḡboru, gbeko si b'ɔḡ agḡ ejec'a ɔny ob. Wel bi tutr eke s'onym ob kaka, ke ey nana anake s'ony ob feḡ a.

¹¹ Korent ec'agḡ lisijimel, nenymbri nyam em si fig ey ec'erm a si dad ɔny odad. ¹² S'abl m ey ec'erm a ɔny e līs, kɔ ɔny anake b'abal ɔny ec'a ey e līs a. ¹³ Sica m'am dad ɔny odad ese iy es lel in ec'ey ab af m'ese: kɔkr ese ey af, ɔny yeji figr ey ɔny e merm a foḡ.

Èl cecē Nyam e līs

¹⁴ K'èwr mēcrer agḡ a ek'onym ɔmn Nyam em ab ab, k'otumn okr m eb ir af el ab. Kɔ low nenymbri nyam ɔtu eke k'okr af enymbri yony owi eke Nyam érurm ab ab ee? Kɔ usuayl lele nceb n ab b'otu okr af ee? ¹⁵ Kɔ Krist nen y ɔtu eke k'okr af Satan ab ee? † Kɔ nawre ub es nyam lele nawre ubm es nyam ab ec'araḡḡ a low ɔtu eke k'anḡ ee? ¹⁶ Bogḡ ec'iririr k'anḡ Nyam ec'el a lele sinyam yadḡ ec'ab ab ec'araḡḡ ee? Ey anake s'el Nyam ek'anḡ owr ec'el a, ese el el eke in obi li dad nine:

Mi b'ow m'anḡ el araḡḡ ke m'ir eb el ab.

Mi b'ow m'el el e Nyam eḡḡ -li b'ow -l'el em ec'agḡ.

¹⁷ Ow sosiem Es Kɔtɔkɔ dad nine:

ḡḡbroḡḡ agḡ amua ec'araḡḡ ke kpábr el es līs!

K'itḡḡn in ob yec'eke aylm a abu,

eḡḡ em, mi b'ow m'eb ɔny.

¹⁸ Eḡḡ emeny Nyam Abusu Es dad nine:

Mi b'ow m'el ɔny Es,

eḡḡ ɔny b'ow el em ec'ey eḡḡ lel ɔyɔw ab.†

7

¹ Erur em ec'agḡ lisijimel, ów ewar amua feḡ el ey eci. Ow sosiem a, si yóyɔg ob feḡ eke b'ibar ey e sos a lel erm ab ab a es, ke s'eel Nyam eci nimum nimum elum em.

† 6:15 *Satan*: odad ebl na Grek em a *Beliar*. Grek em ec'odad ebl na otarir es Ebre em ec'odad na ab: *Belial*, ow e nyandre el "ob ofr ofr". Jwifel oc odad ebl na ese Satan e nin nyam af. † 6:18 Ekn Ob Ap 26.12; 2 Samiel 7.14; Esayi 43.6; 52.11; Jeremi 31.9; Ezekiel 20.34; 37.27; Ose 2.1.

Pol sos em am iñh Nyam ec'agh a ec'itñh a eci

² Kòkr ey usu òny e mærm ab em! Si kokm enyembri yony yony owi egh kaka e lís, si ñuñnm egh kaka ec'òmñ, etñ s'ebm egh kaka ec'ob s'ijm.

³ Mí dadm odad nene low e mi k'òb òny eci. Eße lele eke m'ikñ anym mí dad ab af: òny owi anñ ey erm em, etñ s'òkr af owr anñ em toñ luw em.

⁴ M'òny òmñ ligbel òny em etñ ntotñ b'òk'm òny eci. Eke s'òny ses babur ñòñ yejí, m'òny sos es atr ñòñ etñ sos em iñh iy'm em gbòñ.

⁵ Tasi em a, eke s'im s'òk Maseduan a, s'etñnm sel es ok kaka. Kò nana, gbre eñh eñh s'etñh eße: agh eke ok ey af lele erm em ec'erñh ab. ⁶ Gbèkò Nyam eke b'atr agh eke sos b'òw es a sos es a, atr ey sos es Tit ec'ow a ek'anñ ow ab em. ⁷ Etñ ow elm Tit ec'ow a s'ony ce atrm ey sos es, kò òny e sos a eke atar ir es ec'amani a eke n'òñ ey a yejí. Li dad eke òny ònyñ em ec'èkn ec'erur ñòñ. Etñ li dad ey òny e sos em ey owi low a ek'ey a eci lele em e dogñh eke dogñnin'm gbragbra kok em ab ab. Ów amua anake òñ em e sos em iñh a agb ñòñ a.

⁸ Tasi em a, eke em e lel es abal el a òwr òny sos es, ke em, ow e low eym im sos em ij. † Ee, m'uw any tasi eke lel a òwr òny sos es legñ tel eci, etñ nawre ow e low ey'm sos em, ⁹ gbèkò caca em a, m'anñ sos em iñh em. Ow elm òny e sos es òw a s'osiem, kò eke òny e sos es òw a òñ òny itñnin es an a s'osiem. Sos es òw a eke Nyam b'erur in ec'agh ec'ab ana, etñ nene a, ow am yegm eke si kokm òny low ñuñ. ¹⁰ Tasi em a, sos es òw a eke b'akpl Nyam sos em a, b'òñ ey s'itñh es an etñ bi nyimñ ey sel eñh em. Sos es òw nene a òtum eke k'ey ey sos em. Gbèkò wus ec'ów ec'erm mij ebr a eci sos es òw a, ek'itñnm egh ec'es an a, bi nyimñ egh luw em. ¹¹ Òny eci sos es òw a akpl Nyam sos em. Sica lèer ow ec'ey eke ow òsu: ow òñ òny low es ogh kok lele low oc ap ec'ibrm ab! Ow òñ òny low sos em ey lele low uru low kok em ab! Ow òñ òny em ec'èkn ec'aw lele em e dogñh gbragbra kok em ab! Etñ ow òñ òny low ñuñ kok es a eci low ew òñ! Low na em a, yegmñ eke ònyñm low af ok kaka.

¹² Sica m'awñm òny lel egh a eke kok low ñuñ a s'osiem oglog egh a eke wèl kok low òbr a s'osiem. Kò m'erur eke mi ki yegm òny Nyam ec'any af, ekan eke b'erurir ey owi tasi. ¹³ Na anake el low ek'atr ey sos es a.

Etñ sos es atr na e low ek'igh af, ke obn ey e sos em iñh a el Tit eci sos em iñh a ek'eñh a. Ee, òny fèñ eyar ir erm es. ¹⁴ Nawre, in ec'any af mí dad òny ec'odad neny ij em, etñ òòmñ'm és. Sègh fèñ si bí dad òny low nenyembri nyam em, etñ kin ow e low ek'ow ism ab: m'òny low ij eke mí dad òny e lís owi neny ij em Tit ec'any af. ¹⁵ N'am òkn lele a eke òny fèñ elumñ low lele òny ec'eel a eke ebr ir elumñ ligbel em lele sos ufñ em ab a. Etñ ow s'osiem in ec'erur a e n'òny òny ec'a emeny agb obn. ¹⁶ Sos em am iñh'm eke m'òtu eke mí k'òmñ òny low fèñ em a.

8

Jerusalem ec'òmñ esel a ec'abu elum a

¹ Agh lisijimel, kin yec'eke s'am erur eke k'uwr any: Nyam elu in ec'erm mamn a òkm bibm eke n'òñ Maseduan e Sinyamel ab em. † ² -L'òbr ses babur ñòñ eße ebm èkn af, gbèkò òmñ esel a sos em iñh iy em gbòñ. -L'ij

† **7:8** Lel na eke Pól awñ Korènt e Nyamel a s'ònym ow anm usu kaka. Lel a eke si b'èshñ 1 Korènt a e jam anake ni ñon lel na ek'irm a. Èkn 2 Korènt 2.3 lel ow ec'akr otar ab ab. † **8:1** Maseduan e Sinyamel:ow el Sinyamel eße: Filip bañh ec'a, Tesaloni bañh ec'a lele oglog Bere bañh ec'ab ab.

gbor nono, gbeko -l'elu erm mamn ony nono okm el ec'ob eke -l'apr ab em. ³ -N'onj yec'a eke -l'otur a, etj -n'onj ow afj es yeji, m'ij ow e danju. Ow elm lec em wel onym el -n'oom; ko el obi tasi ec'erur em -li kok. ⁴ Tasi em a, -l'ibrm ey atrm em eke el yeji, el ec'abu k'ann Jerusalem ec'omn esel a ec'abu elum owi ab em. ⁵ -L'ikn anym -l'ocr el sosi -n'onj Es Kotoko, etj ow e jam a, -l'ocr el sosi -n'onj ey yeji, ese elel eke Es Kotoko erur ab af. Etj na el low eke s'omnm kaka. ⁶ Na sosiem anake s'atr Tit sos es eke li k'awl l'ow ony ogn yogj, ke l'ubar ony ec'erm mamn ony e juma mamn a eke l'ob nuj a. ⁷ Ony ijr lec ow ow a fej em: ijr lec omn em, Nyam odad dad em, uwr Nyam ec'ow ab any, sejn fej bebmn sos low kok eci, etj onyn ey ec'erur yeji. Na sosiem, ow it eke ki yegmn ony e lec ij a, ony ec'erm mamn ony ab em yeji.

⁸ Ow elm ol m'ewm m'oom ony, ko Nyamel beb a ec'elel eke gbragbra kok em kokr low a ce m'am dad ony. Nene ke m'onj ony abusu yegmn eke ony ec'erur a el nawre tasi. ⁹ Tasi em a, ony uwr ey Es Kotoko Jesu Krist e bibm a lele erm mamn ab ab any. L'el gbrenjbi, gbeko ony sosiem l'ejn gbor l'eb, yec'etj ke in e gbor a onj ony eel egbrenjbi. ¹⁰ Em ec'elel eke m'am ekan low a el, ke kokr low a ek'obr nuj lakpo jam a yibar, anke ony eel agj krekre eke is ob ap na e tutr a, etj ony ce eel emeny agj krekre ek'ob nuj kok ow e low. ¹¹ Eke isr ow e low a, yegmn ony ec'erur ek'onyn a. Ow sosiem erur nyam ab em ce, ucir low a onyn es tonj ke igjn nuj ejn ejn ec'ob ek'onj ab em. ¹² Eke wel b'onj erm frorw em a, Nyam b'ekn ow e s'onj a etj li b'eb ow eke si b'ap a. L'ibram eke si k'ap ow eke s'onym a.

¹³ Ow elm ke wel onj ony ijr gbor agj ejec'a ek'abu elum a sosiem. Njan, kpenj kpenj eke k'eel a wel am ol. ¹⁴ Legj na em a, ow a ek'onyn bubu af a otu eke k'elum agj ejec'a ek'onym a abu, yec'etj eke legj nyam onyn es abur etj el -n'onj ob nono a, ke el yeji -l'elum ony abu. Nene ke ony fej eel kpenj kpenj. ¹⁵ Nyam Lel dad nine:

Ejn a eke ot nono a, onym ob ij afjnm es.
Ejn a eke ot tel a, opim ob ij legj kaka. †

Tit lele kretienel ejec'ab im Korent

¹⁶ M'am onj Nyam bia, anke n'onj Tit gbragbra kok nyam a ce eke li k'oc l'elum ony abu, l'akm em obi ec'a e m'onj a. ¹⁷ Tit ejn ey ec'erm a ek'el ony ec'ow ekn a emeny eb, etj n'am ogn es eke kpekn li k'ow ony ogn yogj. ¹⁸ S'am onj'n l'ow ejn lisijim nyam ab. Egn lisijim a, Sinyamel a fej b'aw'r; in ec'Amani Mamn ec'ob e juma kok a sosiem. ¹⁹ Etj ow elm na ce! Sinyamel a solum oc'r; yec'etj ke l'ign ey ab s'oc bibm na s'im. Ow el juma eke si ki kok, ke am elu Es Kotoko in obi ec'anygbel okm, ke am yegm ey ec'abu elum ec'erur e s'onj a. ²⁰ Wel abul ey os nono, etj s'am erur eke wel ki cakm ey ec'elel eke s'am kokr ow e juma a. ²¹ S'am ol low yec'eke akpl ab es, etj ow elm Nyam ec'any af ce, ko agj ec'any af yeji.

²² S'onj ey lisijim nyam yeji ign Tit lele ejn lisijim nyam a eke k'awl' ab ab af. Egn lisijim na yegm ey sakp nono in ec'elel eke li b'erur tasi l'elum agj ejeci abu a. Caca em a, li b'erur es ogn em tasi l'elum agj abu, anke n'onj omn nono ony em. ²³ M'am onj Tit ek'el em lawl ke bi kok juma em ab ony sosiem ec'a, lele agj lisijimel ejeci amua ek'el Sinyamel ec'erm esel a ow ekn ony. El fej Krist ec'anygbel a e juma -n'am kok. ²⁴ Ow sosiem

yègmn el eke b'erurir el, yec'etj ke ow ój Sinyamel a úw any nawre, ke -l'èkn yej'eke ntotj ótu eke k'ok ey óny eci.

9

Nyam b'erur egj eke b'óh sos em ijn em a

¹ Jerusalem ec'ómn esel a ec'abu elum eke wel k'oc im ój ec'a, † ow ebam eke mi k'awj óny ow e lel. ² M'uw óny e sow tutr amamn ab any. Maseduan ec'agj lisijimel a ec'any af, m'ij neny mi dad el eke Akayi † ogog ec'agj lisijimel a, lakpo jam etj bebm sos abu elum na ec'os a eci. Etj óny e low na eke ogj es egj ebr a, atr agj noko sos es. ³ Ow sosisem m'erm agj lisijimel amua, † yec'etj ke -l'èkn tasi eke bebmn sos. Ow ój ke wel ékn eke ey e neny a e s'ij óny ec'a elm ófr ófr. ⁴ Sica eke Maseduan ec'agj igj'm ab ow etj èkn eke bebamn sos, ow b'ow óny ey és noko eke s'oc ómn s'elu óny em, etj óny yeji ow b'ow el óny ec'és. ⁵ Na sosisem m'ony tutr eke ow akpl ke m'íkn anym m'óh agj lisijimel amua ów óny ec'aranj bebmn ob ap mamn a eke dadr ow e low ewr es a, ba mi b'anj m'ow a, ke fej iy neny ij, ke wel ékn eke ow el erm fróro em ój, kó ow elm atrm em.

⁶ Kin yec'ek'it eke k'uwr any: egj eke b'ewl tel a, b'ub tel, etj egj eke b'ewl noko a, b'ub noko. ⁷ Ow akpl ek'egj egj k'óh ese elel eke li tutr in ec'erm em ab af, ow k'elm sos es ow em lele atrm em ab. Tasi em, Nyam b'erur egj eke b'óh sos em ijn em a. ⁸ Nyam óny abusu eke k'óh óny ów amamn fej ow afj óny es. Ow ój sejn fej óny ow ek'it a, ke óny ow bubu af, ócr kokr ów amamn. ⁹ Nyam Lel dad Nyam ec'egj e lis nine: Li b'óh ógbóru erm mamn óny em, etj li bi kok sejn fej yec'ek'el nyim nyim a. †

¹⁰ Nyam anake b'óh egb ewl es egb ey lele futufutu eke li k'ij ab ab a. Óny yeji in ce li b'ow n'óh óny egb ey, li kok ow ény ke n'óh ow agb. Etj eben a, óny ec'ów nyim nyim e kok a b'ow ósu ey amamn noko. ¹¹ Kaka fej, Nyam b'ow óh óny óny ob, etj b'ow elul óny ec'erm mamn óny a ókm. Etj agj noko b'ow ój Nyam bia sob ap amua eke si b'ow s'óh el óny e nin em a eci. ¹² Ob ap na em, am elumn Nyam ec'agj lala a abu. Etj ow elm ke ój el fej a eke -n'ónym a ce, kó emeny b'atar el sos es eke -li ki njóh Nyam noko -l'elu ow bia. ¹³ Ów amua fej sosisem, -li b'ow -l'èkn juma na e leg a etj -li b'ow -li kóklm Nyam, anke bi cecr erm mamn óny em yec'a eke óny a, Jerusalem ec'ómn esel a lele ejec'a fej ab, etj am yegmn eke b'elumn Krist ec'Amani Mamn a. ¹⁴ Nyam in ec'erm mamn ab em ój óny in e bibm a ow bubu af. Ow sosisem, -li b'ow -li yegm óny el ec'erur a, Nyam eke -li bi njóh -n'óh óny ab em. ¹⁵ S'óh Nyam bia in ec'ob ap mamn a eke wel k'ótum ocm bebmn ab a eci.

10

Pól am dogj sos agj a ek'am okr ów af a e lis

¹ Em Pól, em anake m'am íbrm óny low Krist ec'erm fróro lel erm mamn ab ab em a. Wel am dad eke em b'anj tinj eke em b'anj óny ec'any af a, kó em b'anj akpoj a, neny in b'ótu'm noko. ² M'am njóh óny, k'óh mi k'ew gbagba lej a eke mi b'ow m'ow óny ec'aranj a! Agj beb bi tutr

† 9:1 Èkn Rom 15.25; 1 Korent 16.1-4. † 9:2 Akayi:èkn 2 Korent 1.1 lel ow ec'akr otar ab ab.

† 9:3 agj lisijimel amua:anja Tit lele agj lisijimel yony ab ab e low wel am dad, èkn 2 Korent 8.17-24. † 9:9 Èkn Selu 112.9.

eke s'am kok low ese wus ec'agñ es el af. Ee, agñ nene e lís a, m'am tutr eke mi b'ow m'elu em ec'erm susu a òkm etñ ek'ow it yeji mi b'ow m'ew gbagba. ³ Nawre eke s'el agñ gñ, kò mum a eke s'am ogñ a elm agñ em eci. ⁴ Mum a e mob a eke s'am ot s'ogññ a elm agñ ec'a. El e læc a, Nyam ogñ a ow b'annj ow ñññ ob feñ eke b'atar in ab a. Si bi ñññ sow tutr yadñ em a feñ. ⁵ Si b'ony tutr feñ e b'ol eke k'edññ agñ Nyam ec'any uw a s'oc es. Tutr feñ eke b'atar Nyam ab a, si b'ony'n læc em eke li k'elum Krist. ⁶ Eññ eben a, s'inym es eke low eluam feñ ec'a, si k'ew low s'ogñ eññ, gbeko ow akpl eke k'onyn abusu elul ony ec'elum a nimum òkm ye.

⁷ Lèer ów a ec'eel ek'anññ a senyn senyn! Eke eññ nyam ony tutr eke in sony ce l'el Krist eci, ow it ke emeny li tútr senyn senyn: ey yeji s'el Krist eci ese in af. ⁸ Es Kòtòkò ony ey abusu eke si k'ogñ ony e Nyamel a agb òmn em, kò ow elm in e ñññ eci. Nawre eke low na ony ntotj ok'm nòkò, gbeko mi k'ow m'ururm es na sosiem. ⁹ M'erurm eke k'ekan'm ese eññ eke b'ok agñ erññ lokm, in e silèl e li b'awñ ab em af. ¹⁰ Tasi em a, agñ beb bi dad ese: «Pòl e silèl a b'ew kpañ kpañ lele læc em ab. Gbeko eke li b'annj ey ec'araññ a, li b'ew fuèfuè etñ sodad eke li bi dad a élm low kaka.» ¹¹ Ke eññ a ek'am dad odad nene a, úw low na gbè any: eke si b'annj kpekpe a, si b'awñ silèl kpañ kpañ. Lèññ eke si b'ow s'annj ony ec'any af a, si b'ow si kok eben kpañ.

¹² Agñ beb b'awr el sosi nòkò, si k'otum si bebmm el ab oglog s'otm el es. -Li b'ocr el sosi ese ob bebmm ob af -li bebmm el sosi, ke -n'onyn el sosi -l'igbl ogñ -l'èkn. Na nuñ em ñññ! ¹³ Ey ec'a, si k'ow si yebm ey eci ntotj ok a iim nòkò nene. Eke Nyam nyim ey s'ow s'èññ ony a, li yegm ey yogñ ek'ey e juma e l'abul ey a k'im ok a, etñ si b'ow s'oc ereb a ese ey ec'ob bebmm ob af. ¹⁴ Blèl s'owm toñ s'okm ony ogñ aña ana, wel otu e k'onny tutr dad eke s'am afñ ey ec'abusu a ec'ereb ab es. Kò ey tasi anake s'ikñ anym s'oc Krist ec'Amani Mamn a s'ism ony ab a. ¹⁵ Eben a, ey s'ewm sos ese eben agñ ejeci e juma e kok a e low ce es am ibrm af. Kò ey s'am òmn eke ony ec'òmn a b'ow obn etñ emeny s'otu eke si ki kok juma nòkò ony ogñ yogñ. Gbeko s'erurm eke si k'afñ ereb a eke Nyam ew ony ey ab es. † ¹⁶ Ow e jam a, si b'ow s'im s'ob Amani Mamn a e kokoba susu eke ibn akm ony ogñ aña. S'erurm eke si ki kok juma agñ ejeci e juma kok usu a, ke s'ew sos ów a eke -l'ikññ anym -li kokr a eci.

¹⁷ Eke eññ nyam erur eke k'ew sos, ke l'èw sos Es Kòtòkò sosiem. † ¹⁸ Tasi em a, ow elm eññ a eke b'awr in sosi a wel áwm, kò eññ a eke Es Kòtòkò b'aw a.

11

Pòl lele erm esel ayadñu ab ab

¹ Oy! Blèl k'égnñ ebr ke em yeji mi dád ów ese nuñ em ñññ es af! Ee, na ec'a ègnñ ebr'm eben! ² Erur eke m'onny ony ec'a b'ogñ uwerrñ, etñ el uwerrñ eke b'annj Nyam ogñ ow. Tasi em a, ign ebñu nyam ce m'ewar ony in e low m'ew es: in l'el Krist. Ee, mi b'ow m'oc ony mi yegm'n ese dedyowli ek'itam em kaka af. † ³ Gbeko òkan low na: lorññ oc yadñ em eju Èv. Ow ony erññ am ony'm ek'onny yeji, wel ki dad ony sow tutr yadñ, ke ow ony kpañ ony es ów cecè a lele lala ab ab eke eññ Krist ab ec'af okr ab em a e lís. ⁴ S'ob ony Jesu ec'amani, eññ Abñ Lala etñ ubr Amani Mamn a

† **10:15** Èkn Rom 15.17-21. † **10:17** Èkn Jeremi 9.23; 1 Korènt 1.31. † **11:2** Bèbmm Efes 5.25-27 ab.

nawre. Kò sica b'ow egrn ebr fafa nene eke egrn ejeci nyam k'ow dad ony Jesu ejeci nyam ec'odad, abn ejeci nyam ec'odad, ke òb ony amani ejeci nyam eke irimn ow e low legn kaka ab ee?

⁵ Kò em e tutr em a gbè, mi k'èknm eke ony eci "erm esel egbel" a k'onny any akm im. † ⁶ Nawre eke nenym okm im es odad dad em ese el af, gbeko Nyam ec'any uw ec'a, in yeji low ejeci! Etn na, legn fèj si yegm ony kpata low fèj eke si kok ab em.

⁷ Eke m'òb ony Nyam ec'Amani Mamn a, em m'is es anke m'ibram ony os kaka. Gbèkò ow el sos eke mi k'usr ony eci. Kò na low eyr e mi kok ana ee? ⁸ Eke m'am kok juma ony ogn a, Sinyamel ejeci anake ony m'os a, etn m'oc el ec'os a m'elum ony abu. ⁹ Ke ony ec'aran eke m'ann a, m'onny os ec'es abur ce, gbeko m'ibram ony low kaka. Maseduan ec'agn lisijimel ek'ann ow a ism'm fèj a eke m'onny ow ec'es abur ab ab. Sègn fèj mi kok elel eke mi ki legm ony etn m'erur eke legn kaka mi ki legm ony. ¹⁰ Ntotn am ok'm ow eci etn Akayi wus ogog a ec'egrn kaka k'otum òbm im yadn onym em eci ntotn na ocm es. † Low nawre tasi m'am dad anke m'onny low nenyembri nyam ek'ann Krist em a. ¹¹ Bla sosiem m'am dad odad nene ee? Eke m'erurm ony a sosiem ec'ee? Njan, Nyam uw any eke mi b'erur ony. ¹² Etn mi b'ow m'ucu m'onny es m'am kok eben, ow ony agn ek'am òl abusu eke k'eru es ke ij neny eke el erin em si bebmn a, k'ègnm abusu na kaka! ¹³ Agn amua el erm esel ayadnu lele juma kok esel ek'onny enyembri yony yony ab. -Li bi kok nyandre ese Krist ec'erm esel ce we'n el af. ¹⁴ Nawre, low kaka onym any iti anja, anke Satan in obi yeji bi kok nyandre ese usuayl ec'af'r erm es ce ow'n el af. ¹⁵ Etn in e juma kok esel ec'a yeji eben ce. Ow ewm any iti eke -n'am kok nyandre -l'el juma kok esel ek'am kok yec'ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a. Gbèkò el ec'owr ann a b'ow uwr ese elel ek'ow it eke k'ebm el ab af, el ec'elel eke -li kokr ab em.

Pol e gbre erin erin ek'ij

¹⁶ M'am ebr em m'ese: kì tutar eke nun em un'm! Oglog ègrn ebr eke nun em un'm, yec'etin ke em yeji m'otu m'ij neny tel. ¹⁷ Sica odad na eke m'am ow mi dad a, mi dadm ese elel eke Es Kòtòkò erur ab af, kò ese nun em nun es af. Gbèkò m'onny ów tasi e m'otu eke mi k'eb ow af m'am ij neny. ¹⁸ Agn nòkò b'ij neny agn em ec'ow sosiem, ow sosiem em yeji mi b'ow m'ij neny. ¹⁹ Ony eke b'ocar ony sosi esewru a, ony obi em b'egrn en em enun esel ebr! ²⁰ B'egrn ebr wel kok ony ese madu af, wel eb ony ob fèj ek'onyn a, wel iy ony mil! B'egrn ebr wel itar ony any, wel dedn ony any af! ²¹ Es am ony'm eke mi ki dad, eke s'onym sos si kokm eben a!

Eke egrn nyam am egrn eb ij neny low nyam eci, anja m'am dad odad ese nun em nun es af, em yeji mi b'ow m'egrn m'eb mi kok eben. ²² -L'el Ebre eyn, em yeji m'el! -L'el Israël eyn, em yeji m'el! -L'el Abraham ec'alaw, em yeji m'el! ²³ -L'el Krist e juma kok esel, em m'el m'akm el fèj! Etn low na eke anja m'am m'ow mi dad m'usr af a yeji, ann ese nun em nun owi af: mi kok juma m'akm el fèj, m'ey sobel em sakp nòkò m'akm el. Or yeji, em wel or'm sakp nòkò akm el, etn sakp nòkò ar okr'm es akm

† **11:5** "erm esel egbel": anja Korent e Nyamel ab em eci low yegm esel beb a eke am yegm agn amani mamn ejec'a e low Pol am dad. † **11:10** Akayi: Korent banj a Akayi wus af ow ann; èkn 2 Korent 1.1 lel ow eci akr otar ab ab.

el. ²⁴ Sakp yen eke Jwifel iyr'm ngbre likη lele lew libarm ab. † ²⁵ Sakp nyahan eke Rom eyη or'm lec em lec em, akp nyam eke wel wowl'm mebn em ec'ibi eci. Sakp nyahan eke mij blel oc'm, etη akp nyam ec'a, m'anη legη owr nyam lele ncok nyam ab mij em. † ²⁶ Em eci usu im nōnō ab em, ar okr'm es sakp nōnō: simij ec'any af, agη ibiu ec'any af, em lisijimel Jwifel em oglog el ek'elm Jwifel em. M'obr ar eb eb em, loj em, okij af lele agη lisijimel ayadηu ab e līs. ²⁷ Mi kok juma eke kikn'm sos es etη sakp oglog m'otum m'erum mēmn. Namn lele mij amn ab ony'm etη sakp oglog m'otum m'eynm ob m'ijm. Lefr ony'm etη m'onym mob mi susm. ²⁸ Etη mi dadm low a tasi ek'ony any a ec'odad: seηη feη mi b'ebr em e Sinyamel a feη e low ec'erum mij. ²⁹ Eke eηη nyam ce ew fuefue, em yeji kpekη m'ew fuefue. Eke eηη nyam ce ey sikpl owi em, ow e low am ey'm sos em nōnō.

³⁰ Ek'ow it neny ij, mi b'ow m'ij neny eke m'el fuefue. ³¹ M'onym yadη, Nyam ey Es Kōtōkō Jesu ec'Es uw any. Si kōklm'n akpo akpo feη! ³² Eke m'anη Damas eb em a, eb osu es ek'am kok es ew es Aretas e juma a, oη wel am osu eb a e masany a feη em ec'edηm eci. ³³ Gbēkō agη lisijimel a oη wel ony elu'm ulu ligbel nyam em, etη usm'm es finetr em, eb a e lakp ogog kpakp a e jam a, etη m'otu m'akm'n. †

12

Pōl sos em am iηn eke li k'ij Krist eci gbre

¹ Kō ow it eke mi k'ij neny ee? Ow k'ow elm im low kaka. Gbēkō m'am m'ow mi dad ōw eke Es Kōtōkō yegm'm m'ekn lele ow eke n'ony l'ok okm ab ab e low. ² M'uw Krist e jam us es nyam any, † etη ow ij akpo lew yar η, Nyam ony eηη na uyum afr kpekpe. Kō in e sos megl ab ab ee? M'uwm any. Kō ow elm in e sos megl ab ab ee? M'uwm any, kō Nyam gbē uw any. ³⁻⁴ M'uw any gbē eke Nyam oc eηη a im afr ec'usu mamn a. Kō in e sos megl ab ab oglog ow elm ow ab ee? M'uwm any, kō Nyam gbē uw any. Yogη, l'iri sodad eke eηη e neny k'otum dadm. Ow el sodad eke eηη kaka onym abusu eke ki dad. ⁵ Eηη nene na eci gbē mi b'ow m'ij neny. Gbēkō em ec'a, elel eke m'anη a sōsiem mi b'ow m'ij neny em e fuefue el a eci. ⁶ Eke batη m'erur neny eke mi k'ij a, mi k'ow m'ijm nyamb, low eke el nawrē a ce mi b'ow mi dad. Gbēkō m'ijm neny, yec'etη ke wel dād em e līs owi, ow a ce eke wel am ekn'm mi kok lele ow a ce eke wel am iri mi dad ab ab af, ke low ejeci kaka k'igηm af.

⁷ Ōw a eke Es Kōtōkō yegm'm m'ekn a agb nōnō. Gbēkō l'erurum eke mi k'ij neny na eci. Ow sōsiem l'oc ebm ekn nyam l'elu'm sos em, b'ijr'm gbre eε mirη eke b'ub es anη eηη sos em ab af. Etη ow anη eεε Satan ec'erum es nyam eke wel oη eke k'or'm ke édηn'm neny ij af. ⁸ Sakp nyahan eke

† **11:24** Εkn OI Oκn 25.3. *Jwifel iyr'm ngbre likη lele lew libarm ab a*: ol edηn eke wel k'iyη eηη eke kok low a ngbre ow afη eηη yony es. Ke ow ayl'η sos em tasi eke iyrm ow afηm es a, Jwifel am iyr eηη a ngbre a ba ow b'ij likη lele lew libarm ab a ke -l'ew abu es. Ow sōsiem anake wel bi dad eηη yony ke ōny nyam oc es em a. † **11:25** *Rom eyη or'm*: bēbmn Ob Kok 16.22-23 ab; *wel wowl'm mebn*: Ob Kok 14.19-20; *mij blel oc'm*: Ob Kok 27.39-44 em a, si b'awl mijetη nyam eke mij oc im e low, gbēkō Pōl nōn lel na oc es gbūη etη low a ey. Aηa ow am yegm ey eke ow elm Ob Kok 27.39-44 em e low a li dadm, kō sakp ejeci nyahan eke mij blel oc'r a e low anake n'am dad a. † **11:33** Εkn Ob Kok 9.23-25. † **12:2** *Krist e jam us es nyam any*: Pōl, in obi e low n'am dad. *afr kpekpe*: odad ebl na Grek em a afr nyahan em. Jwifel e nawrē ub em a, ow el usu a eke Nyam ir ke wel b'esη Paradis a (Εkn akr 4 em a). Yogη ce anake agη a ek'el Nyam e lawlel a b'anη a.

mi ηοηηη Ές Κωτοκο eke k'ony oc'm es gbre ij na em, ⁹ ko li dad'm nine: «Em ec'erm mamn a ce odηηη. Eke b'ann fuεfuε a, yogη em tasi anake em e lec a b'ey okm a.» Ow sosiem, em e neny ij a tasi b'ow el em e fuεfuε el a, yec'etη ke Krist e lec a anη'm af. ¹⁰ Na sosiem m'am eγη feη m'eb sos em iηη em: lec onym, wewr, ses babur, em ec'omn a sosiem e gbre ijr lele erm mij ebr feη ab. M'am eγη feη m'eb Krist sosiem eci, anke eke mi b'ann fuεfuε a, yogη em anake mi b'ij lec a.

Pol am ebr Korent ec'omn esel a ec'erm ij

¹¹ Sica am ekan eke m'am kok nuη em ηuη owi a! Ony anake onη ke m'am kok eben a. Ony anake blel dadr em ec'ow amamn ek'ann'm em a, anke eke m'elm low kaka yeji, low kaka anm eke ony eci "erm esel egbel" a ony akm'm! ¹² Ony ogη yogη ekan em ec'erm susu ligbel a, simeny ewr a, ow any iti owi a lele sakrowa ab ab. Ow amua feη am yegm eke m'el erm es wewe tasi. ¹³ Bla obi Sinyamel ejec'a ony eke ony onymn ee? Έε, nawre gbe, m'om ony labm kaka! Ko na anake el low ηuη ab ee? Eben ke oc apr'm o!

¹⁴ Mi bebm ony ogη yogη e sakp nyahan em ec'ow e sos † etη mi k'ow m'om ony labm kaka. Em, ow elm ony ec'os a m'olm es, ko ony obi ony obi. Nawre em a, ow elm etuey am kokm os om el esel, ko ey esel anake it eke ki kok os onη el ec'ey a. ¹⁵ Em gbe, sos em b'ow iηη'm eke mi ki ηuηη os ony eci, ke m'oc em obi e sel a nimum yeji m'ign af. Ko eke m'erur ony onon nene a sosiem anake ony k'ow erurm'm onon ab ee?

¹⁶ Nawre eke m'om ony labm kaka, gbeko aγη beb dad eke yadη em am ony etη em e kprakpr ab em, em eju ony. ¹⁷ Ko eke b'ewr nyamn ekan aγη a feη eke m'onη ow ony ec'arann a, el em ec'egη nyam anη eke m'ecr in em m'ij ony os ee? ¹⁸ Mi dad toη Tit eγη eb eke k'ow ekn ony, etη m'onη eγη lisijim nyam iηη'n ab ow. † Ko Tit ij ony os ee? Ko in lel em ab, s'onym tutr nyam coco ejaγb nyam a eke s'okη any ab em ee?

¹⁹ Ow ibn ek'am tutar eke s'am dogηη sos ony ec'any af. Njan! Nyam ec'any af s'am dogηη sos ese Krist e jam us esel af. Erur em ec'agη lisijimel, s'am kok eben eke si k'elum ony abu agbr omn em. ²⁰ Legη a eke mi b'ow m'ow ony ogη yogη a, ow am ony'm erηη eke mi k'ehnm ony ese elel eke m'am erur eke k'annη ab af. Ke oglog em yeji, k'erurm em eci elel eke mi b'ow mi kokr a. Erηη am ony'm eke yogη mi k'uuyom ow esu, nyamneyr, erm bebl, aγη ec'ow onyanin, aγη wewr owi, aγη cacak owi, megηel lele suksuk owi ab. ²¹ Emeny low nyam ec'erηη yeji am onym: em ec'ow ab em, oglog ke Nyam k'ok'm es ony ec'any af. M'am uru eke mi k'ikη onη ony em ec'agη onon eke abu anη em am kok legη sig em e sikpl a eci. Tasi em a, yefenyana yeji -li k'ewlm -li ki lerm Nyam. -N'am ir eb eke om el -l'aylmm, -n'am ij nfaci etη -n'am ebirir marem marem.

13

Ów om es abal el

† 12:14 Έkn 2 Korent 13.1 em a lele ow ec'akr otar ab ab. † 12:18 Pol dad eγη lisijim na e low nuη 8 ec'akr 22 em a.

¹ M'am bæbm sos eke mi k'ow òny ogh yogh sakp nyahan em, † etj ese elel eke Nyam Lel dad ab af: *Gbuñ ke wel jéj odad feñ ok a, ow it eke wel k'iri adanku yony oglog nyahan nenym.* † ² Sica legñ sig em ec'agh a eke kok sikpl a lele agñ ejec'ab ab anake m'am dad odad a. Yefenyina m'anm òny araññ, gbekò emeny m'am ebr low a eke mi dad eke m'ow òny ogh yogh sakp yony em a m'ese: legñ a eke mi b'ow m'ewl m'ow a, mi b'ow mi kok lec owi òny feñ ab, ³ anke am erurir eke k'ekan low ek'am yegm eke Krist b'ecr em em dad odad a. Eke li bi kok low n'òñ òny a, l'elm sos ònymu, kò nana, li b'elu in ec'abusu òny a òkm òny ec'araññ. ⁴ Nawre, wel ew Krist olihk af, eke n'ònym sos a sosiem, gbekò n'ann owr Nyam ec'abusu ab em. Ey yeji, in ab eke s'okr af a anake s'ònym sos a; gbekò si b'ow si yegm òny eke s'ann owr in ab Nyam ec'abusu ab em.

⁵ Sica ibrmn òny sosi low eke am iir eb ese òmn esel af, igbal òny sosi ogh ekan. Kò k'eknmn eke Krist anñ òny ab ee? Eke ow ercm eben, ke es òwal okr a. ⁶ Gbekò ey ec'a, m'am òny òmn eke b'ow eghñ uwr any eke ey s'òwlm s'okm es. ⁷ Ey s'am ñòññ Nyam eke kí kokm low ñññ kaka. Etñ ow elm ke si yégm òny eke s'òny low ij. Njan, low mamn ce s'erur eke ki kokr. Etñ òfr òfr eke low a am yegm eke s'òny lòbr. ⁸ Tasi em a, si k'òtum si kokm low kaka low nawre ec'any af, in e juma ce s'òtu eke si ki kok. ⁹ Ee, sos em b'ìññ ey sakp sakp feñ eke si b'ann sos ònym em ke òny b'ònyñ lec a. Ow sosiem yec'eke s'am ibrm ey e ñòññ em a el: ke emeny éwal ijr lec òmn em. ¹⁰ Low na sosiem anake m'am awñ òny lel eke m'ann kpekpe a. M'erurm eke mi k'elu lec òkm legñ eke mi b'ow m'ann òny ec'araññ a. Tasi em a, Es Kòtòkò òñ'm abusu eke mi k'elum Nyamel a abu agb òmn em, kò ow elm in e ññññ eci.

¹¹ Sica agñ lisijimel, àñññ sos em iññ em. Ìòl òmn em e lec eke k'ònyñ es, àtarir sos es ke neny ókr òny af òny òfr em. Ìir eb erm es ey em, etñ erur lele erm es ey ab e Nyam a b'ow anñ òny ab.

¹² Eññninin òny òfr; ke éyarir af ese Krist em ec'agh lisijimel lele agñ lisijowel ab af. Agñ lala a feñ am esññ òny.

¹³ Ke ey Es Kòtòkò Jesu Krist ec'òwro, Nyam ec'erur lel Abñ Lala ec'af okr a àññ òny feñ ab.

† **13:1** *Sakp nyahan em:*krekre e Korent eke n'im a, yogh anake li sigm yogh e Nyamel ab es a (Ob Kok 18); yony em e Korent e n'im ke n'am dad ow ec'odad akr 2 em a, el ubr eke l'ubr yogh segh abi ce, legñ ab em eke n'ann Efes a (Ob Kok 19). † **13:1** Ekn Ol Òkn 19.15; Matie 18.16; 1 Timote 5.19; Ebre 10.28.

Pól e lél ek'awñ Galat eyñ Ów ek'it eke wél k'uw any

Pól non lél na awñ Sinyamel ek'ann Galasi wus af a. (Yefenyina em a, Galasi wus na ann Turki em). In obi li sigm Sinyamel amua em e beb es, gbekó eke n'ngbon wus ab af a, low yegm esel ejeci ow am ony yec'a eke li yegm Jesu Krist ec'Amani Mamn a e lis a titñ. Low yegm esel amua el Jwifel eke egn Jesu eb, ke am at neny es dad eke nawre ub es in it eke in k'ann Jwifel ec'ol a feñ ec'elum em: ow it ke wél úbr'r likr es, l'élum sol ek'el ob ij ec'a, ke l'ósu ses gbegbl e segn a. Agñ amua am dad yej'eke Pól in elm erm es tasi etñ ow'n itm eke we'n k'iri ow ec'odad a.

Pól non lél awñ Galat eyñ, yec'etñ ke n'ón Krist e nawre ub esel a uw Amani Mamn eci low nenyembri nyam ab any. L'ikñ anym l'otar low nuñ af ek'ow it eke wél k'esñ'n Jesu Krist ec'erm es a e low akr. N'am at neny es li dad eke Nyam in esñ'n, kó ow'n elm agñ. Emeny n'am otar akr eke in e juma a tasi in el ke in óc Amani Mamn a in yegm agñ a ek'in elm Jwifel a. Ow ony n'am yegm eke omn a ce eke we'n b'oc in elu Jesu Krist em a, in b'ón agñ in el nyim nyim Nyam ec'any af. In e lél a ec'en es abal el em a, Pól am yegm eke nawre ub es ec'es an a e nuñ in el erur eke ow'n ony Jesu Krist ec'a lél omn a eke ow'n oc in elu ow em ab ab. Eke nawre ub es nyam b'onny erur na lele omn na ab a, in ec'es an a b'ow ey okm in obi em.

Esñ

¹⁻² Em Pól, lél em lisijimel a feñ ek'ann aña ab ab e nin em, m'am awñ Galat e Sinyamel a lél na. M'el erm es, gbekó ow elm agñ mum oglog egn kaka feñ ewm'm erm es. Tasi em a, Jesu Krist in obi lél Es Nyam ek'igbm'n luw em ab ab, ew'm erm es. ³ Ke Nyam ey Es lél Es Kótoko Jesu Krist ab édn ony owró ke éñan erm es ey. ⁴ Es Kótoko Jesu ewr in sosi awoba, yec'etñ ke l'éb l'elu ey es ey e sikpl ab em. Li sóg ey wus na e sun ab em, ese lele eke Nyam ey Es erur ab af. ⁵ Anygbel él Nyam eci segn feñ! Amen.

Amani Mamn tasi a

⁶ Nyam esñ ony bibm a ek'enñan Krist sosisem a eci; sica ow am ew'm any iti eke k'upñ in ij fafa nene, ke éwal am leer "Amani Mamn" ejeci nyam. ⁷ Nawre em a, Amani Mamn tasi ejeci anm; agñ gbe ann ek'am wuwal ony nuñ em, ke am erur ek'itñ Amani Mamn a eke bi dad Krist ec'odad a. ⁸ Na sosisem, ek'egn kaka feñ am dad ony Amani Mamn ejeci ek'elm ow a eke si dad ony a ec'odad, ke Nyam ógn owl, ek'ow el ey oglog erm es nyam ek'ann afr ow bobo yeji. ⁹ M'ikñ anym mi dad etñ emeny m'am dadr em: ek'egn kaka feñ am dad ony Amani Mamn ejeci ec'odad ek'ótarm es yec'a eke s'onny ony ab ab, ke Nyam ógn owl.

¹⁰ Sica kó agñ ec'aw eke k'aw'm a m'am ol es, kó Nyam ec'ab ee? Kó agñ m'am ol eke k'erur'm ee? Njan! Blel m'am ol ek'agn k'onny em ec'erur ana, mi k'otum m'elm Krist e libowi.

Elel eke Pól eel erm es

¹¹ Agñ lisijimel, m'am dad ony eke k'uwr any ek'Amani Mamn a eke m'ob m'ok ony a, elm egn e low eke okn. ¹² Ow elm egn ogn m'ebm, etñ

εἰη kaka fεη yeji yεgam im ow e low, kσ Jesu Krist in obi elu ow e low σkm yεgm'm. †

¹³ Εἰη irir wel dad σny elel eke mi kokr λεἰη ab εm eke m'any Jwifel e Nyam nun ἰἡη ebr ab εm a e low. Uwr elel eke m'ijr aḡη a fεη ek'el Nyamel ec'agη a gbre, ke m'εw λεc εm eke mi ki ηἡηη εl ab any. ¹⁴ Λεἰη ab εm a, wel b'εkn tasi, eke m'afη em lawlεl a fεη ek'el εm ec'σwσrη ab es, Jwifel e Nyam nun ἰἡη ebr a ec'όw fεη e kok εm. M'σny λεc m'akm εl fεη εy lagηεl e Nyam nun ἰἡη ebr ab εm e sol esig e dogηη owi εm.

¹⁵ Gbεkσ, gbun ke wel εw'm a εἰη Nyam σσsum oc'm in eci σσrη ikη ab εm, εἰη l'εsη'm eke mi ki kok in e juma. ¹⁶ Εἰη eke l'εḡη l'εb eke li k'εlu Jim σkm li yεgm'm, yec'εἰη ke m'σtu m'im m'σb in ec'Amani Mamn a e kokoba m'ok aḡη ek'εlm Jwifel a, m'iim m'ibram εḡη kaka eke ki yεgm'm low. ¹⁷ Εἰη m'εwlm m'iim Jerusalem m'εknm aḡη a ek'ikη anym el erm εsεl gbun ke εm yeji m'el a; kσ kpekη m'σkη any m'im Arabi wus af, yogη anake m'any m'εwl m'ow Damas εb εm a. ¹⁸ Akpo nyahan εc gbun εἰη m'im m'εy Jerusalem; yogη anake m'uw Pier † any, ke m'any in ab toḡ sεḡη lεw yen a. ¹⁹ M'εknm erm εs εjeci kaka, ek'ow elm εs Kotoko lisijim Jak cε. ²⁰ Low na eke m'am awη σny ow e lεl a, el low nawre tasi; m'am εb Nyam danḡu ek'ow elm yadη m'σnym.

²¹ Ow e jam a, m'im Siri lele Silisi ab eci wus ab af. ²² Gbεkσ Jude ec'agη a ek'ub Krist nawre a, k'εknm im any af λεἰη kaka. ²³ Low cε eke -l'irir wel dad εm e līs a el: «Εḡη a eke λεἰη sig εm a, b'ijr εy gbre a, λεἰη na εm am dad Amani Mamn a eke s'ub nawre ke l'erur eke li ki ηἡηη a e low.» ²⁴ Εἰη -n'am koklm Nyam εm sosiεm.

2

Erm εsεl εjec'a εḡη Amani Mamn a eke Pol am σb a eb

¹ Sica ek'akpo lεw yar εc a, m'εwl mεny m'im Jerusalem Barnabas ab; m'oc Tit yej'ab m'im. ² M'εwl mεny m'im anḡe Nyam elu ow e low σkm yεgm'm eke mi ki kok εben. Jerusalem yogη, luku eke m'as saw εm Nyamel ec'idr εsεl ab a, m'otar Amani Mamn a eke m'am σb m'ok aḡη ek'εlm Jwifel a e low akr m'ok εl. Tasi εm a, m'erurm ek'εm e juma eke m'am kok lel ow eke mi kok λεἰη sig εm ab ab a, e low k'εl σfr σfr. ³ Εἰη Tit ek'any εm ab, ke el Grεk iy, ke wel ubrm likr es a, wel σnym'n λεc εm eke li k'ubr likr es. ⁴ Gbεkσ aḡη lisijimεl ayadηu ek'any εy ec'araḡη a erur eke wel k'ubr'r likr es. Aḡη amua ow any εy εm es lεl εm, eke k'otar εy akr uḡ εy ec'ewi e s'el Jesu Krist εm a e low any. -N'am erur eke si k'el ol e madu. ⁵ Εἰη s'εlum εl abusu es wanci kaka, yec'εἰη ke s'ucu Amani Mamn a e low nenyembri nyam a s'σny es σny eci.

⁶ Gbεkσ, Nyamel ec'idr εsεl εgbεl a σm im low owr kaka eke mi ki kok. Εἰη εm ec'a, ow elm εl ec'idr εsεl εgbεl eke -l'eel a elm low tasi εm ec'any af, anḡe Nyam εc'any af a, aḡη a fεη el kpeη kpeη. ⁷ Kσ tasi εm a, l'εkn nana eke Nyam abul'm aḡη ek'εlm Jwifel a ec'Amani Mamn e kokoba eke mi k'σb, εsε elel eke l'abul Pier eke k'σb ok Jwifel ab af. ⁸ Εἰη -l'iri yej'eke Nyam εw'm aḡη ek'εlm Jwifel a ec'erm εs, εsε elel eke l'εw Pier Jwifel ec'erm εs ab af. ⁹ Jak, Pier lel jan ab, eke wel b'oc εsε Nyamel ec'es εwel af a, uw any εkn eke Nyam anake bibm εm abul'm juma na a; -l'εb εy abu, εm lele Barnabas ab, -li yεgm eke -l'erur. Sica si dad s'okarir εy fεη eke, εy

† 1:12 Pol e līs e low ec'a, εkn Ob Kok 9.3-6. † 1:18 Pier:Arame ebr εm a, Kεfas.

si b'ow s'im si kok juma agñ ek'elm Jwifel a ec'araññ, ke el -n'imn Jwifel em eci. ¹⁰ Low ce eke -l'ibrmn ey a el, ke s'ókñ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ogboru a e low. Eññ em obi mi kok ow e low erm nyam em.

Pol ec'abr ek'enyim Pier

¹¹ Gbèkò eke Pier ow Antios ek'anñ Siri wus af a, m'atar in ab agñ fəñ ec'any af, anke n'onny low çbr. ¹² Tasi em a, gbuñ ke agñ nyam nyam eke Jak erm a ow a, Pier am us abu agñ lisijimel ek'elm Jwifel ab ab. Gbèkò legñ ek'agñ a eke bi dogññ likr es ubr owi es a ow a, Pier ocr sos es etñ egññ eke k'ij ob agñ lisijimel ek'elm Jwifel ab ab ij, anke n'onny agñ a eke bi dogññ likr es ubr owi es a e muru. ¹³ Jwifel ab em ec'agñ lisijimel beb yeji am kok enyembri yony yony owi na ese Pier af, etñ Barnabas in obi yeji igb ey el ec'enyembri yony yony owi na em. ¹⁴ Eññ eke m'ekn eke el ec'es an a k'elm nyim nyim ke k'otarm es Amani Mamn e low nenyembri nyam ab ab a, agñ a fəñ ec'any af mi dad Pier m'ese: «(ñ) ek'el Jwif a, ir eb anja ese agñ ek'elm Jwifel ab af etñ kokm yec'a eke Jwifel ec'ol a dad a. Bla sosiem etñ am erur eke k'onny agñ ek'elm Jwifel a læc em ir eb ese Jwifel af ee?»

Jwifel lele agñ ek'elm Jwifel ab e sel eññ Krist e nawre ub em

¹⁵ Ey s'el Jwifel ey e mew em, kò s'elm bieku ejeci ec'agñ ek'uwm Nyam ec'ol ab any a. ¹⁶ Gbèkò s'uw any ek'egñ ec'eled eke Nyam b'oc'r ese egñ nyim nyim af a, anñ egñ a ec'omn eke b'onny Jesu Krist em a, kò ow elm Moïs ec'ol a eke li b'elum a sosiem. Na sosiem anake ey yej'eke s'el Jwifel a, s'ub Jesu Krist nawre, yec'etñ ke l'úw ey any ese agñ nyim nyim af, ey ec'omn eke s'onny Krist em a eci, ke ow k'élm eke si kok ol a ec'ów a fəñ iy neny a eci. Tasi em a, *egñ kaka k'ow elm nyim nyim Nyam ec'any af* eke li kok ol a ec'ów fəñ ek'am dad a iy neny yeji. † ¹⁷ Ey, s'am ol eke Nyam k'oc ey ese agñ nyim nyim af Krist sosiem. Sica, eke wel b'ekn ey ese sikpl esel af a, ke ayaf wel ki dadr ab ee? Ke Krist sikpl e juma n'am kok ee? Njan, ow elm eben! ¹⁸ Tasi em a, eke m'ewl meny m'im ol a eke m'igñ m'elu es ab em, ke em sosi m'am çbr low a. ¹⁹ Em, ol sosiem anake m'erurm eke mi k'ir eb ol ec'ij a. † Eññ ów amua fəñ ecr eben, yec'etñ ke m'ir eb Nyam eci. Em m'uw olikñ af Krist ab, ²⁰ etñ m'anñ owr, gbèkò ow elm em m'anm owr ij, kò Krist anake anñ owr em em a. Jam anja, em ec'owr anñ a, mi bi kok ow e low Nyam Jim e nawre e m'ub ab em, in eke l'erur'm toñ ke l'oc in e sel a l'irmn em sosiem a. ²¹ Mi k'otum m'ocm Nyam e bibm na m'owlm. Tasi em a, ek'ow el ol em egñ b'ecr el nyim nyim es Nyam ec'any af, ke Krist e luw a, çfr çfr ana!

3

Ol em kò omn em wel b'el nyim nyim ee?

¹ Ony Galat eññ, kò nuñ em am uñ ony! Ony bwo ec'egñ kokr ony agñ ee? Ke, ony ec'any af kpata wel otar Jesu Krist ec'olikñ af e luw a e low akr. ² M'am erur eke ki kpabr low ibrm na es: kò ony ec'Abñ Lala a ek'eñan a, ol ec'ów a fəñ eke kokr iy neny a sosiem oglog Amani Mamn a ek'irir ke onyn omn ow em a sosiem ee? ³ Bla sosiem etñ k'otumn onymn nuñ

† **2:16** Selu 143.2; Rom 3.20-22. † **2:19** Legñ sig em a, eke n'am ol eke li k'el nyim nyim es Nyam ec'any af a, Pol ir eb Moïs ec'ol ab em. Eke sica l'ub Krist nawre a, l'ekn eke Moïs ec'ol a óom egñ elm nyim nyim. Na sosiem anake l'erurm eke li k'ir eb ol eci ij a. Ol ec'a: l'uw ñ.

em ee? Ɔny, ɔbr nuŋ Abŋ Lala em, sica ɔny obi e læc em am erurir eke k'uarir ab ee? ⁴ Ów amua feŋ ek'eŋn ɔny a, ɔfr ɔfr cɛ ow k'el ee? Ow itm ek'ow k'el ɔfr ɔfr. ⁵ Nyam b'ɔŋ ɔny in ec'Abŋ a, etŋ li bi kok sakrowa ɔny ec'araŋn. Kɔ ol ec'ów a feŋ eke bi kokr iy nɛny a sɔsiem li bi kok ów amua n'ɔŋ ɔny oglog Amani Mamn a ek'irir ke ɔnyɔn ɔmn ow em a sɔsiem ec'ee? ⁶ Kin yec'eke Nyam Lel dad Abraham e lís: *n'ɔny ɔmn Nyam em, ow ɔŋ Nyam oc'r eɛe eŋŋ nyim nyim af'in ec'ɔmn a sɔsiem.* ⁷ Sica ow it eke k'uwir any ek'agŋ a feŋ eke b'ir eb ɔmn em a, el Abraham ec'alaw tasi. ⁸ Nyam Lel ewar eke Nyam b'ow oc agŋ ek'elm Jwifel a, eɛe agŋ nyim nyim af in ec'any af, el ec'ɔmn a sɔsiem. Na sɔsiem anake Nyam Lel ikŋ anym ɔb Amani Mamn na ok Abraham eke: *Nyam b'ow ecr ŋ em, eɔŋ wus na nimum ec'agŋ a ɔwrɔ.*† ⁹ Eke Abraham ub nawrɛ a, wɛl eɔŋ'n ɔwrɔ; eɛen nɛny nyam, wɛl b'edŋ agŋ a feŋ ek'ub nawrɛ a ɔwrɔ, eɛe elele eke wɛl eɔŋn Abraham ab af.

¹⁰ Sica agŋ eke bi tutr eke, eke b'elum ol ke Nyam óc'ŋ eɛe nɛnyembri nyam es af a, musue el el eci. Tasi em a, Nyam Lel dad nine: *Gbre él eŋŋ yec'eke sɛŋŋ feŋ k'ow eluam ów a feŋ eke wɛl nɔn anŋ ol e lel ab em a eci.*† ¹¹ Etŋ ow ayl yej'eke, eŋŋ kaka k'otum elm nyim nyim Nyam ec'any af ol ec'elum a sɔsiem, anke Nyam Lel dad nine: *eŋŋ yeci ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a, b'ow anŋ owr in ec'ɔmn a eke l'oc l'elu ow em a sɔsiem.*† ¹² Gbɛkɔ ol ɔnym low kaka ɔmn ab. Ow eke Nyam Lel nana dad a el: *eŋŋ yec'eke bi kok ol ec'ów a feŋ ek'anŋ'n em a, b'ow anŋ owr in em.*†

¹³ Gbɛkɔ Krist sɔg ey an ligbel em ol e musue a e lís. In anake ey e musue a eke k'eŋn ey a, ey'r af a. Tasi em a, Nyam Lel em wɛl dad: *Gbre él eŋŋ feŋ ek'uw ke wɛl pag es likŋ af a eci.*† ¹⁴ Na sɔsiem anake ɔwrɔ a eke Nyam ewar eke k'edŋ Abraham a, b'ow ebm agŋ ek'elm Jwifel a yeji Krist sɔsiem, ke ey feŋ si b'eŋn ɔmn em Abŋ Lala a eke Nyam ewar a.

Ol lele low ewar ab

¹⁵ Agŋ lisijimɛl, s'ocr ey ec'eb ir em e low nyam s'obar any: ek'eŋŋ nyam kok aja e lel ew es eɛe elele ek'ow it ab af, eŋŋ kaka k'otum ɔnym aja e lel na tetŋm es oglog nɔnm low ejeci elum em. ¹⁶ Eɛen eke Nyam ewar Abraham lele iy a eke k'anŋ in em ey ɔkm ab ab e low ana. Wɛl dadm esmɛ: *lele alaw a eke k'anŋ in em ok ɔkm a*, eɛe agŋ nɔnɔ owi af. Njan, eŋŋ nyam cɛ e low. Tasi em a, ow eke wɛl b'awl a el: *lele iy a eke b'ow anŋ ŋ em ey ɔkm ab ab.*† Etŋ eŋŋ a, in l'el Krist. ¹⁷ Kin low a e m'erur eke mi ki dad a: Nyam kok aja e lel nyam ew es, etŋ ewar eke b'ow ucu ow e low ɔny es. Ol a eke akpo duw akpo likŋ lele læw ab ec, gbunŋ ke ey ɔkm a, k'otum ɔnym abusu tetŋm low a eke Nyam ewar ow e low ew es ab es. ¹⁸ Sica, ek'ob ap a eke Nyam ɔŋ eɛe aja af a, el ol sɔsiem, ke ow elm ewar a sɔsiem ij. Ke, tasi em a, ewar a sɔsiem Nyam elu in ec'erm mamn ɔkm Abraham e lís.

Bla lowi tasi ol bi kok ee?

¹⁹ Etŋ ek'ow el eɛen, ke bla sɔsiem Nyam ɔŋ agŋ ol ee? Ol el ob eke Nyam iŋŋ af, yec'etŋ ke n'ɔŋ agŋ uw el ec'ów ek'akplm in ec'any af ab

† **3:6** Nuŋ Ɔb 15.6. † **3:8** Nuŋ Ɔb 12.3. † **3:10** Ol Ɔkn 27.26. † **3:11** Abakuk 2.4; èkn Rom 1.17 lele ow eci akr otar ab ab. † **3:12** Ob Ap 18.5; Rom 10.5. † **3:13** Ol Ɔkn 21.23. † **3:16** iy *lel alaw ab*: eke wɛl b'awl Nuŋ Ɔb 12.7 a, yogŋ wɛl b'awl *alaw*; gbɛkɔ low a eke Pol am elu ɔkm anja a el Ebre em ec'odad ebl a ek'anŋ a “egb ewl”. Gbɛkɔ in ec'iri tasi a el *likr mij e liy* oglog *likr mij* ec'ey. Pol am dad eke low a eke Nyam ewar Abraham a, ow ec'eŋŋ ek'ow ɔkŋ any tasi a el Krist. BèbmN Nuŋ Ɔb 3.15.

any, etɿ ow it eke li k'annɿ tonɿ ke eɽɿ a eke k'annɿ Abraham em ey ɔkm a ɔw; anke in sɔsiem wɛl ewar low a ew es. Ol a, afr erm esel elu ow e low ɔkm, etɿ eɽɿ nyam annɿ ow ec'araɽɿn a. † 20 Gbɛkɔ ow ibram ek'eɽɿ nyam k'annɿ ow ec'araɽɿn ij, eke ow el eɽɿ nyam cɛ eke low a ot es a, etɿ Nyam cɛ anake low a ot es a. †

21 Sica low na e nyandre el bogɽ ec'ee? Ol lele Nyam e low a eke ewar ew es ab ab okrm af ee? Ow elm eɽen! Blel ol nyam ɔtu eke k'ɔɽ eɽɿ sel, etɿ blel aɽɿ eɽɿ ol ikɽ na ana, ke blel nimamn ana, blel ol a ɔɽ el -l'el nenyembri nyam esel Nyam ec'any af. 22 Gbɛkɔ, Nyam Lel dad eke wus nimum in annɿ sikpl ec'abusu a ec'ew. Na sɔsiem anake ow it eke Nyam e low a ek'ewar ew es a, k'el tasi aɽɿ a fɽɿ ek'ub nawrɛ a eci, el ec'ɔmn eke -n'ɔnyɿ Jesu Krist em a sɔsiem.

23 Gbuɽ ke ɔmn e lɽɽɿ a ɔw a, ol ɔnym ey ab esɛ sobel em esel af, etɿ s'am eku lɽɽɿ a ek'ɔmn k'elɛ sos ɔkm a. 24 Ow ɔɽ, ol el ey e nyimn es tonɿ Krist ow; yec'etɿ ke Nyam ɔc ey esɛ aɽɿ nyim nyim af in ec'any af ey ec'ɔmn a sɔsiem. 25 Sica eke ɔmn e lɽɽɿ ow a, si k'ɔtum s'annɿ nyimn es na ec'abu em ij.

26 ɔny fɽɿ, eel Nyam ec'ey ɔmn a ek'ɔny okr ɔny af Jesu Krist ab a sɔsiem. 27 Tasi em a, ɔny fɽɿ okar af Krist ab mij nuɽ a eke wɛl ok ɔny ab em, etɿ ewal anɽɿ esɛ Krist in obi af. 28 Sica ereb annɿ aɽɿ ek'el Jwifɛl lel aɽɿ ek'elm ab ec'araɽɿn, madu lel ewi ab ec'araɽɿn, ɔyɔw lel eɽɿ ab ec'araɽɿn; ɔny fɽɿ, eel nyam coco Jesu Krist ab ec'af okr ab em. 29 Etɿ ek'eel Krist eci, ke ɔny eel Abraham ec'ey etɿ eel aja ij esel esɛ elɛl eke Nyam ewar ew es ab af.

4

Ny elm adu ij, kɔ iy

1 Kin em e tutr e m'ɔny a: ek'iy a ek'el aja ij es a annɿ ɽɽɿnɿ a, li b'ew esɛ adu af. Ke tasi em a, ob a fɽɿ in eci cɛ. 2 Gbɛkɔ, ow it ke n'am elum aɽɿ a ek'am ekn in e lɛs e low, ke am ɔsu in ec'ob a fɽɿ a, tonɿ ke lɽɽɿ a ek'es ew a ɔw. 3 Ey yeɽi eɽen neny nyam. Eke s'annɿ esɛ etuey af a, s'el wus anɿ e sabusu e lɛc a e madu. † 4 Gbɛkɔ, eke lɽɽɿ a e Nyam b'ebm ew es a ow a, l'erm Jim ow. Wɛl ew'r yɔw em etɿ l'ir eb ol em, 5 yec'etɿ ke li sɔɽ aɽɿ a fɽɿ ek'annɿ ol ec'abusu ab em a, ke s'ɔtu s'el Nyam ec'ey.

6 Gbɛkɔ, ke wɛl úw any eke eel in ec'ey a, Nyam ɔɽ Jim ec'Abɽ a ow ey ey ec'erm ab em; etɿ Abɽ na anake b'ɔɽ ey si dad «Aba!» ow e nyandre el, «em Es!» 7 Ow sɔsiem a, ɽ elm adu ij, kɔ iy; etɿ ek'el iy a sɔsiem, Nyam b'ow ɔɽ aja eke li bɛbm l'ew in ec'ey ab es a.

Eke Galat eyɽ ewm erm -li b'ow -l'ewl meny -l'el ol e madu

8 Lɽɽɿ sig em a, uwmn Nyam any etɿ eel sabusu ek'elm sinyam tasi yeɽ'a e madu. 9 Sica yeɽenyɽa em ek'uwr Nyam any, oglog yeɽenyɽa em eke Nyam uw ɔny any a, ayaf ow it eke k'ewal elumn wus anɿ e sabusu e lɛc ek'elm low kaka ab ee? Ayaf emeny ɔtur eke k'ewal eel el e madu ee?

† 3:19 Sinayi lafeny af a, Jwifɛl ec'ɔw ek'ec ab em a wɛl bi dad esɛ: Nyam elu in ec'ol a ɔkm yeɽm Moıs in ec'erm esel ab em. Moıs anake el eɽɿ ek'annɿ erm esel a lele dedeku ab ab ec'araɽɿn a.

† 3:20 Ol ɔkn 6.4. † 4:3 wus anɿ e sabusu e lɛc a e madu: aɽɿ beb ec'a, ow el wus e sabusu eɽɿ eke b'ijr eɽɿ gbre eke li k'itɽnm erm em a. Aɽɿ likpr ec'a, Pol odad ebl na em, am yeɽm sol ey eke Nyam any uwm esel beb b'egɽ eb, ke wɛl ɔtu eke k'oc bebmn likr es ubr ec'ol, ses gbɽɽl ec'ol lele ɔw eke wɛl dedɽɿ Jwifɛl em e sol ab ab. Bɛbm Galat 4.9; Kolos 2.8,20.

¹⁰ B'ucur seḡḡ beb, awl beb, akpo e seḡḡ beb lel akpo beb ab e low ɔny es. ¹¹ M'am ɔny ermij ɔny eci: eke juma e mi kok ɔny ec'araḡḡ a k'elḡ ɔfr ɔfr sosiem.

¹² Aḡḡ lisijimel m'am ḡɔḡḡ ɔny, kòkr ese em af, aḡke em yeji mi kok ese ɔny af. Kokmn'm low ḡḡḡ kaka. ¹³ ɔny, am ɔkan low em eke m'ɔḡ es m'ɔb ɔny Amani Mamn e kokoba a, ow el em ec'ol em. ¹⁴ Eḡḡ em e sos meḡl a eke em ec'ol ab em itm eke wɛl ki ler a, ɔnym ɔny nennḡ walḡḡ elumḡ'm es. Kɔ ɔny kɔtɔkɔ, ebr'm ese Nyam ec'erm es nyam af, oglog ese Jesu Krist af. ¹⁵ Lɛḡḡ a, anḡḡ sos em iḡḡ em. Eḡḡ sica bla lowi eḡḡ ɔny ee? M'otu eke mi dad m'ese: lɛḡḡ a, blel ɔny abusu eke ki sɔsmḡ ɔny ec'anyamḡ ab es ɔḡḡ'm, blel kokr. ¹⁶ Kɔ sica ɔny ec'ifnu m'ewl m'el low nenyembri nyam e m'am dad ɔny a sosiem ee?

¹⁷ Aḡḡ amua † ek'am kok ese ɔny e lís e low cɛ wɛ'n am ew any af a, el e sow tutr a akplm ɔny eci. El e low eke -n'am ɔl a cɛ el: ke -n'ony -li kḡab ɔny es em e lís, yec'etḡ ke ɔtur lɛɛr el. ¹⁸ Tasi, ow akpl ek'ɛḡḡ k'ony ɔny e lís ec'erur, ḡbekɔ ke ow el low nimamḡ eci, ow it ek'ow k'el seḡḡ feḡ, kɔ ke ow k'elḡḡ lɛḡḡ eke mi b'anḡ ɔny ec'araḡḡ a cɛ. ¹⁹ Em ec'ey, emeny m'am ij ɔny e ḡbre, ḡbre ek'otarir es ese yow ek'am ew iy ec'ab af, eḡḡ mi b'ow m'anḡ em ebeḡ toḡ ow áyl'm sos em ek'ony feḡ Krist ir ɔny em. ²⁰ M'erur eke blel m'anḡ ɔny saw wanci na af, ke m'otu mi dad ɔny odad akunda ejec'em. Tasi em a, mi k'uwm elel eke mi ki kokr ɔny e lís ab any.

Agar lele Sara ab

²¹ Dàdr'm, ɔny ek'am erurir ek'ol k'ew ɔny es a: irimḡ yec'a ek'ol a am dad ab ee? ²² Nyam Lel dad eke Abraham in ew ey yony, Agar ek'el adyɔw ab ab ow'n ew nyam eḡḡ Sara ek'el yow lewi ab ab yeji ow'n ew nyam. † ²³ Adyɔw iḡḡ a, wɛl ew'r iḡḡ nyam lele yow nyam ab ec'erur em, kɔ yow lewi a ec'iy a, wɛl ew'r Nyam e low a eke ewar ab em. † ²⁴ Odad na ɔny akr otar ejeci. ɔyow yony a anḡ ese sinḡ yony af. Krekre e sinḡ a, el Sinayi lafeny af ec'a, eḡḡ li b'ew ey eke b'el madu: ke Agar ana, ²⁵ eḡḡ Agar anake el Sinayi lafeny a ek'anḡ Arabi wus af a. Eḡḡ in cɛ anake yefenyana em a, n'anḡ ese Jerusalem † ec'eb a ek'in ec'ey ab ab el madu a. ²⁶ Kɔ Jerusalem ek'anḡ afr a el lewi, eḡḡ in anake l'el ey lis a. ²⁷ Tasi em a, Nyam Lel dad nine:

Sos em iḡḡ'n iḡḡ itr yow!

Élu sos em iḡḡ e lebl,

ḡ ek'uwm iy ew e dudu any a;

aḡke yow a eke wɛl iḡḡ elu es a,

b'ow ew ey akm yow a ek'ony iḡḡ a. †

²⁸ Sica aḡḡ lisijimel ɔny ec'a, ese Isak af, eel ey eke wɛl ew ese elel eke Nyam ewar ab af. ²⁹ ḡbekɔ ese lɛḡḡ sig em ec'a eke Abraham ec'iy a eke wɛl ew iḡḡ lele yow ab ec'erur em a, iḡḡ iy a eke wɛl ew Nyam ec'Abḡ ec'erur em a ḡbre a, yefenyana em yeji, ebeḡ cɛ ow anḡ. ³⁰ Kɔ Nyam Lel em a, ayaf wɛl dadr ee? Wɛl dad nine: *òḡḡ adyɔw a lel in ec'iy ab ab, aḡke*

† **4:17** *Aḡḡ amuael* Jwifel ek'ub Jesu nawre, ke am ec Galasi e Sinyamel ab em, eke sica Pól anḡ yogḡ ij a, neny es at em dad aḡḡ Moís ec'ol ec'elum e low (èkn Galat 2.4-12). † **4:22** Abraham ew Ismael Agar ab eḡḡ l'ew Isak Sara ab. Nunḡ ɔb 16.15; 21.2. † **4:23** Nunḡ ɔb 17.16. † **4:25** Anḡ wɛl am oc Jerusalem bebḡḡ Jwifel e Nyam nunḡ iḡḡ ebr a, eke b'ucu ol e low ɔny es toḡ ke -l'ewr ese madu af a. Èkn 4.3 lele ow ec'akr otar ab ab. † **4:27** Esayi 54.1.

adyow iyn a k'otum ijm aja yow lewi a ec'iy ab ab.[†] ³¹ Na sosome a, agn lisijimel, ey s'elm adyow a ec'ey, ko ey yow lewi a ec'ey.

5

Krist sog ey

¹ Krist sog ey, yec'etn ke s'el ewi tasi. Na sosome inymn es kikri lewi el na em, ke onyn sos osu, ke k'ewlmn elmn madu ij.

² Em Pol, m'am dad ony: eke yabr wel ubr ony likr es, ke Krist elm low kaka ony ec'ij. ³ Emeny m'am usr lebl af mi dad egn feg eke b'egn likr es ubr owi eb a, ow it eke li k'elum ol a nimum. ⁴ Ony ek'am wol eke k'eel neny nyam esel Nyam ec'any af ol ec'elum em a, ony obi em anake kpabr es Krist e lis a; etn ony irmnin Nyam e bibm a ek'etan a. ⁵ Sica ey ec'a, s'oc ey e nawre ub a s'elu Nyam em. In li b'ow n'on ey s'el neny nyam esel in ec'any af; low na anake s'am eku Abn Lala ec'abusu a eke b'ecr ey ec'omn ab em kok juma a. ⁶ M'am dad tasi em m'ese, eke s'okr af Jesu Krist ab a, ke wel ubr ey likr es oglog ke wel k'ubrm ey likr es, ow elm low kaka. Ko low tasi a ce el: ub nawre, ke yegm n ec'omn a erur owi em.

⁷ Ony obr nun senyn senyn! Bwo ec'egn edhn ony eke k'eluumn low nenyembri nyam ee? ⁸ Low yec'a eke wel dad ony ke ok ony es sos em a, anm Nyam ek'esn ony a ogn owm. ⁹ Ow anj ese: «Lijru tael ce eke b'ann ma em, ke b'on ma a nimum inn ab af.» ¹⁰ Gbeko, Es Kotoko obn'm omn ony e lis: k'ow onymn tutr ejeci eke k'ow otarm es em ec'ab ab. Etn egn a ek'am mumu ony a, ke ow el in ec'el el eke n'annn a, Nyam b'ow ob'r low gbre ij eci.

¹¹ Agn lisijimel, ko em, likr eke wel k'ubr ony es e kokoba emeny m'am ob ony ee? Ek'ow el nawre, bla sosome etn emeny wel am ijr'm gbre ee? Tasi em a, eke m'am ob likr es ubr owi e kokoba ke Krist ec'olikn a elm egn kaka e wus elu owi ij. ¹² M'am erur ek'agn amua ek'am mumu ony likr es ubr sosome a, blel -li kok ow afn na es; -li kok -l'el egn agbru.

Yabr Abn Lala nyimn ony ec'eb ir a

¹³ Agn lisijimel, Nyam esn ony in e lewi ij ab em, gbeko lewi ij ikn na itm eke k'on ony abusu kokr ony e sos af ec'ow eke b'aw ony a. Ow tasi eke ki kokr a el, ke erur em, kókr ow onanin ony ofr. ¹⁴ Ol na nimum anj ol nyam na em: *Ow it eke k'erur egn kaka feg ese n obi af.*[†] ¹⁵ Sica eke bi kokr ese akp em ndey af, am gugnnin ke am onyn ijarir ony ofr, ke ewr erm, b'ow njanin ony ofr.

¹⁶ Na sosome mi dad m'ese: yabr Abn Lala nyimn ony ec'eb ir a, yec'etn ke ki kókmn ony e sos af ec'ow eke b'aw ony a. ¹⁷ Sos af ec'ow amua eke b'aw ony a, égnm Abn Lala e low ebn etn Abn Lala yeji égnm sos af ec'ow amua eke b'aw ony a e low ebn. El yony mum ec'aran a atarir, etn ow e liy eke b'ann em ey okm a el, ke k'otumn kokmn yec'a ek'am erurir a. ¹⁸ Gbeko eke Abn Lala bi nyimn ony, ke ony anmn ol ec'es ew em ij.

¹⁹ Ów a eke ey e sos af ec'ow aw b'osu, ke wel b'ekn a el: agn e lónn e b'agbr egn kaka feg ab, eb eke -li b'ir sikpl em, ow obr obr eke -li bi kok el ec'erur em; ²⁰ sinyam yadn e nun ign, agn kok owi; agn ec'ifn owi, ów esu, nyamneyr onyanin; erm bebl, agn feg ec'es ew owi, em bubr owi lel el ofr em ec'ijarm owi ab. ²¹ -N'am erur eke el lawlel ec'ob ek'onny a el yeji

[†] 4:30 Nun Ob 21.10.   [†] 5:14 Ob Ap 19.18.

-n'ony, -l'el mar egnu, ob iju, etj emeny -li bi kok ów ejeci nono ek'otarir es amua eke wél dad ab ab. M'am ewar ony etj m'ikn anym mi dad yeji: agn a eke bi kok ów amua a, k'ow ehnm usu Nyam e gbrenjbi usu a.

²² Sica kin ey yec'eke Abn Lala b'osu ey em: erur, sos em ijn, erm es ey, low eku, erm mamn, low kok onj egn, cecé el, ²³ erm froró, sos es onyn. Mi k'onym onm eke ol k'ifn ów amua. ²⁴ Agn a ek'el Jesu Krist ec'a, oc el e sos af ec'ów aw a eke b'irmn el a ew olikn af. ²⁵ Sica, ek'ow el Abn Lala em s'am ir eb a, ke si yéb Abn ikn na nyimn ey. ²⁶ Si k'éel és efuu, ów esu k'ánj ey ec'aranj, nyamneyr onyanin yeji k'ánj ey ec'aranj.

6

Òkmnin sel es

¹ Agn lisijimel, eke b'ekan ony em ec'egn nyam ek'am kok low ek'akplm a, ony eke Nyam ec'Abn a am nyimn ony a, elumn in abu l'éwl l'eb ejagb mamn a; gbekó ke ow él erm froró em. Etj m'am dad eke ony em ec'egn fej k'éw sos erm, ke kí yebm mēju owrm ony. ² Òkmnin sel es ony e serekp leg leg ec'uyu em: ow em anake b'ow elumn Krist ec'ol a. ³ Ek'egn nyam bi tutr ese in el any es etj l'elm ob kaka a, ke in sosi n'am ejur. ⁴ Ow akpl ek'egn egn k'onyn in ec'es an a igbl ogn ekn; ek'ow akpl'l sos em, ke ow él in sony eci, kó ke li k'ócm l'óbarm lawlél ec'ab ab, ⁵ anke egn egn b'ow uyu in obi ec'erékp.

⁶ Egn yec'eke b'ehn Nyam ec'odad a e low yegm a, it eke ki cec in ec'ob e n'onny a, egn a eke bi yegm'n low ab ab.

⁷ K'èjurir ony sosi: ow itm eke wél ki kokr Nyam miyer. Egn, ow a ce eke li b'ewl a, li b'ub. ⁸ Eke egn ewl ów ehuj eke b'aw'r a in ec'ogm a, li b'ow l'ub luw; kó eke l'ewl yec'a ek'Abn Lala b'erur a, li b'ow l'ub sel ek'onym uwr. ⁹ Sos k'am ey low nimamn e kok em, anke e s'amnm sos, ow e wanci b'ow a, si b'ow s'ub. ¹⁰ Na sosiem, eke s'onny abusu a, si kók egn fej low nimamn, ab brobro onm em ec'agn lisijimel a.

Ewar es abal el lel esjn ab

¹¹ Sica em obi ec'abu em anake m'am non lel a, ese lele eke lel moni a e sagb a am yegm ab af. ¹² Agn a ek'am erur ek'onny ony lec em ubar likr es a, el agn ek'am erur eke k'ij any agn em. Etj -n'am kok eben, yec'etj ke wél k'ijrm el gbre Krist ec'olikh a sosiem. ¹³ Agn amua ek'egn likr es ubr owi eb a, el obi a -l'eluamn ol a; -l'erur eke k'ubar likr es, yec'etj ke -n'onny abusu -l'opr ów, eke lec em egn meny ewr ikn na e low ebr. ¹⁴ Em ec'a, ey Es Kótókó Jesu Krist ec'olikh af e luw a ec'ów ce m'erur eke mi k'opr; anke Krist ec'olikh af e luw a, em ec'a, ow ew ese wus ec'ob a fej eke we'n uw af, etj em yeji m'ew ese egn eke uw wus ec'ob a fej ec'any af af. ¹⁵ Na sosiem, eke wél ubr'n likr es oglog wél ubrm'n es yeji, low kaka anm em, kó yeci tasi ek'el low a el: ke él egn owr. ¹⁶ Sica agn a fej eke b'elum em e low yegm a el ec'eb ir em a, m'am dad eke: Nyam ec'erm es ey a lel erm mamn ab ab k'ánj el af, el, lel agn a fej ek'el Nyam ec'Israel ab ab.

¹⁷ Yefenyina em a, emeny egn kaka fej k'ow k'ijr'm gbre ij, anke em e sos af e meny ewr amua, el Jesu e gbre e m'ij a e meny ewr. ¹⁸ Agn lisijimel, ke ey Es Kótókó Jesu Krist ec'owró a, ánj ony fej ab. Amen.

Pól e lél ek'awñ Efes eyñ Ów ek'it eke wél k'uw any

Eke Pól anñ sobel em Rom a, ni nòn lél na eke li k'atr kretienel ek'ann Azi a sos es. Tisik anake b'oc lél a im onj Sinyamel a; ow ikñ anym eyñ Efes e Nyamel a eke Pól anñ em yegm agñ low tonj akpo nyahan a. Efes ec'eb a anake el Azi wus af e seb a e logñ any a.

Pól awñ el lél am dad el Nyam e low a eke bebñ ew es a e low, "eke li k'as ob feñ ek'ann afr lele wus ab a luku es ew nyam coco eke el Krist ab em" (1.10). Nyam, in ec'erur ab em, b'ikñ anym ony okr ey af in ab (2.1-10). Sica ow e jam, li b'onj l'okr ey af ey ofr; li bubñ sifñ e lakp a eke cec Jwifel lele agñ ek'elm Jwifel ab ab es, yec'etñ ke -l'okr af -l'el sos megl nyam (2.11-22). Sos megl ikñ a el in e Nyamel a, etñ ow ec'af okr ab em, ow b'ow yegm abñ abñ a feñ Nyam e low a eke bebñ ew es a e sewr a (3.9-13).

Afr okr na e low b'ey okm Nyam em: Nyam nuñ ign esél a el agñ eyñ, gbeko eyñ eyñ ony in ec'abu elum eke k'is ke óñ Nyamel am agb, etñ wél otu eke ki kok low na, eke Nyam nuñ ign esél a ce eyñ eb okr afr Krist ab. Akñ em ec'eb ir em yeji, Krist ab ec'af okr lele agñ likpr ab ab ec'a, it eke k'el low nawre, wél ám ekn: oyow lele el esél ab ec'aranñ, ey lel el esél ab ec'aranñ, madu lele el ec'es ew esél ab ec'aranñ.

Pól ot ów nyahan am ok okm elum ey abu s'iri afr okr a e low:

- 1) sos megl ec'a: Krist el nuñ etñ Nyamel el sos megl.
- 2) èl ec'a: Krist el loy em e lebn.
- 3) mebi ec'a: Krist el Nyamel ec'ignj.

Esññ

¹ Em Pól, Jesu Krist ec'erm es anjke Nyam erur, m'am awñ Nyam ec'agn lala ek'ann Efes bajñ, † ke b'us Jesu Krist jam neny nyam em a, lél na. ² Ke Nyam ey Es lel ey Es Kotoko Jesu Krist ab édn ony owro ke óñ ony erm es ey.

Nyam b'owñ ey in ec'ów amamn feñ Krist em

³ Si kóklmn Nyam eke el ey Es Kotoko Jesu Krist ec'Es a! N'owñ ey Abñ Lala ec'owro feñ eke anñ afr a, ey lele Krist ab ec'af okr ab em. ⁴ Gbuñ ke wél kok wus a, Nyam ecr Krist em sòsum ot ey s'el in eci, yec'etñ ke s'él lala ke si k'itam em kaka in ec'any af. Nyam erur ey etñ l'ikñ anym li bebñ ⁵ eke li b'ow l'ecr Jesu Krist em l'eb ey ese in ec'ey af. In ec'erm mamn ab em l'erur low na, ⁶ yec'etñ ke si kóklm Nyam, in ec'anygbel ec'ów amamn e sagb a eci. Ów amamn feñ, in ec'Iy e l'erur ab em li b'ecr n'owñ ey. ⁷ S'ann Krist em etñ in e mebl ab em li sog ey, † l'oc ey e sikpl a l'ap ey; etñ ow elu Nyam ec'erm mamn ligbel a eke ony a e low okm. ⁸ Ee, Nyam onyn ey erm mamn afññ es. N'owñ ey sewr feñ lele low any uw ab. ⁹ N'owñ ey s'uw in e low a eke lól es ab any, low a eke in ec'erm mamn ab em, l'ikñ anym li bebñ l'ew es eke li k'ecr Krist em li kok a. ¹⁰ Low ikñ a eke Nyam ki kok

† **1:1** Efes eyñ e silél esig beb em a, wél éñnm odad na ek'el: *ek'ann Efes bajñ*. Ekn Ob Kok 18.19-21. † **1:7** in e mebl ab em: Krist uw etñ in e luw a anñ ese egb waw af.

uwar legñ a eke li sòsum l'ew es ab em a, el ke l'ás ob fəñ ek'anñ afr lele wus ab a luku es ew nyam coco eke el Krist ab em.

11 Etn ey eci Krist ab ec'af okr em a, Nyam òñ ey aja a eke k'ebm ey, † ke l'ikñ anym li bebm ow e low l'ew es a. Li kok low na fəñ anke l'egñ l'eb etñ l'erur, 12 yec'etñ ke ey e s'el agñ krəkrə ek'oc el ec'òmñ elu Krist em a, si kóklm Nyam, in ec'anygbel a eci! 13 Òny yeji, anññ Krist em anke irir odad tasi a ek'el Amani Mamm a eke bi sòg òny a. Eke ocr òny ec'erim a òññ Krist a sosisem, Nyam ew òny meny ewr nyam af. † Meny ewr a, ow ow el Abñ Lala a eke l'ewar eke li b'ow n'òñ ey a. 14 Abñ Lala na, el aja a eke si b'ow s'eyñ Nyam ec'abu em a eci krəkrə. Etn li bi yegm ey tasi eke si b'ow s'eyñ aja na legñ a eke Nyam b'ow sòg ey low ñññ fəñ em a. Ow sosisem si kóklmñ Nyam, in ec'anygbel a eci!

Pəl am ñòññ Nyam Efes e nawre ub esel a eci

15 Ow sosisem, legñ a etñ eke m'iri wel dad eke òny ònyñ òmñ Es Kòtoko Jesu em etñ òny b'erurir agñ a ek'in el Nyam ec'agn lala a, 16 m'òpim eke mi k'elñ Nyam bia fəñ fəñ òny eci em e Nyam ñòññ fəñ em. 17 M'am ibrm ek'ey Es Kòtoko Jesu Krist e Nyam a, anygbel ec'Es a k'òñ òny səwr, ke l'élú sos òkm li yegm òny, yec'etñ ke úwr ir any tasi. 18 M'am ibrm'n eke li k'ekan òny ec'erim em e tutr ab es, yec'etñ ke úwr low òmñ a eke n'òñ òny legñ a eke l'esñ òny a, ke úwr in ec'aja ec'ob òny ligbel sòbo a eke l'ew es agñ lala a ec'ab any. 19 Etn òny b'ow uwr lec liplemu a eke Nyam elu òkm ey eke si b'ub'r nawre ec'a. In ec'abusu a lec in e lec ab ab, 20 l'élú ow e low òkm Krist em, legñ eke l'igbm ow luw em, ke n'òñ ow ow sig'r es lidr abu af afr a. † 21 Yogn, Krist anñ es ew fəñ, abusu fəñ, lec fəñ, es akm fəñ lele nin ejeci fəñ eke wel òtu eke k'esñ a e nuñ af. Tasi, n'anñ ob fəñ ek'anñ a e nuñ af, † etñ ow elm yefenyina e legñ na em ce, kò legñ eke b'ow ow ab em yeji. 22 Ee, Nyam oc mob mob a pupukpan ew es Krist ec'akr ew a, † etñ l'ew ow esē Nyamel nimum eci nuñ af, 23 etñ Nyamel el Krist eci sos megl a. In em wel b'ekn Krist nimum, etñ Krist, in iy afr lele wus ab nimum. †

2

Sel eke s'eyñ Krist em a el bibm

1 Legñ ek'ec ab em, uwr òny ec'ów òbr lel òny e sikpl ab ab sosisem. 2 Òny iir eb esē elel eke wus ec'agn b'ir eb ab af; elumñ sabusu enñ ey ec'es ew es a ek'in ec'es ew anñ lef em a. Es ew es a, in l'el low ñññ ec'abñ a eke caca em a am kok juma agñ a ek'élum Nyam ab em a. 3 Legñ ab em, ey yeji s'anñ esē agñ amua af, ow a eke s'am ir eb esē elel ek'ey ec'ów aw enññ b'òññ ey ab af a. S'elum ey ec'ów aw enññ a lel ey e sow tutr enññ ab ab. Etn ey ec'elel tasi a eke s'anññ a sosisem, s'it eke Nyam eci jej ok a k'òñ ey s'abur es esē agñ likpr ab af.

† 1:11 *aja a eke k'ebm ey*:ow otar es ewar e wus a eke wel cec Israel ec'ey, ke el em a egn egn enñ in e wus ikpr a. Ekn Joswe 13-19. Wel òtu eke itññ ejec'em dad esē: *s'el in ec'ob eke ebm'n*. † 1:13 *meny ewr nyam*:meny ewr eke wel b'ew ob af a, bi yegm eke ob a el egn a eke ewr'r meny a eci.

† 1:20 Bèbmñ Selu 110.1. † 1:21 Bèbmñ Kolos 1.16; 2.15 lele 1 Korent 15.24 ab. *Ob fəñ ek'anñ a*: Filip 2.6-11. † 1:22 Bèbmñ Selu 8.7. † 1:23 *etñ Krist, in iy afr lele wus ab nimum*:odad na Grək em a wel òtu eke k'itññ ejec'em dad esē: *etñ Krist, Nyam iy'r em nimum nimum* (bèbmñ Kolos 1.19 ab)

⁴ Gbɛkɔ Nyam eci sɔɾɲ iƙɲ a agb ɲɔɲɔ ɛtɲ in ec'erur eke n'ony ey ec'a ɔnym any ɔkɲɲin; ⁵ na sɔsiɛm anake ey eke s'annɲ ɛsɛ agɲ ek'uw abɲ ɛm ey ec'ow ɛɲɲɲ a sɔsiɛm a, n'ɔɲ ey s'annɲ owr Krist ab a. Ɛɛ, Nyam e sɔɾɲ iƙɲ a anake sɔg ey a. ⁶ Jesu Krist ab ec'af okr ab ɛm Nyam igbm ey luw ɛm, ɛtɲ Krist ab cɛ n'ɔɲ ey si sig es afr. ⁷ Nyam elu in ec'erm mamn eke n'onyɲ ey a ɔkm Jesu Krist ɛm, yec'ɛtɲ ke li yɛgm ey sɛgɲ fɛɲ in e sɔɾɲ iƙɲ ligbɛl ab ɛm eci gbɛɲgbi eke l'ij a. ⁸ Tasi ɛm a, in eci sɔɾɲ iƙɲ ab ɛm anake li sɔg ɔny a, anke ɔny ubr nawrɛ. Ow elm ɔny ɛm ow anm owm, kɔ Nyam in obi eci bibm eke ɔɲ ɔny. ⁹ Sel ɛɲɲ na, ɛɲɲmm in ɔny ec'ow kok ɛm; ow sɔsiɛm a ɛgɲ kaka k'ɛw sos. ¹⁰ Tasi ɛm a, Jesu Krist ab ec'af okr ɛm anake Nyam kok ey a. Li kok ey yec'ɛtɲ ke s'ir ɛb ow amamn kok ɛm. Ɛtɲ ow amamn amua, Nyam iƙɲ anym bɛbm ɛw es eke si ki kok.

Krist eci luw a ɔɲ Jwifɛl lel agɲ ek'elm Jwifɛl ab ab okr af

¹¹ ɔny uwr any eke Jwifɛl el agɲ eke wɛl ubr likr es, ke b'erur ɛɲɲɲ el sɔsi "agɲ ek'ubr likr es". ɔny ek'elmm Jwifɛl mew ɛm ɛtɲ a, wɛl ubrm ɔny likr es ɛtɲ ow b'ɔɲ -li b'ɛɲɲ ɔny "agɲ ek'ubrm likr es." Ow sɔsiɛm, ɔny ɔkan lɛgɲ ab ɛm ec'ob eke eel a: ¹² ɔny eel agɲ ek'uwm Krist any, agɲ eke wɛl awlm Nyam ec'agɲ ab ɛm, ke anm sinnm a fɛɲ eke Nyam ɛwar a e low ɛm, ɔnym low ɔmm kaka, ke uwm Nyam any el ec'ɛb ir ɛm wus af aɲa. ¹³ Gbɛkɔ sica, Krist ab ec'af okr ab ɛm, ɔny eke lɛgɲ ab ɛm kpabr es a, lɛgɲ na ɛm a, Krist eci mebl a ɔɲ ɔny okar af. ¹⁴ Ɛɛ, in l'el ey ec'erm es ey. Li kok Jwifɛl lel agɲ ek'elm Jwifɛl ab ab el agɲ nyam coco. Li bubm sifn e lakp a † eke cɛc ɛl ab es, in eci sos megl a eke li wawr egb oliƙɲ af ab ɛm. ¹⁵ N'ony Mois ec'ol a ec'es ɛw a lel ow ec'ow kpɛti kpɛti ab ab l'owr es. Ɛtɲ Jwifɛl lel agɲ ek'elm Jwifɛl ab ab, li kok wɛl el agɲ nyam coco ek'okr af in ab, ɛtɲ ɛbɛn a ow el ɛrm es ey. ¹⁶ In ec'oliki af e luw ab ɛm, n'ony Jwifɛl lel agɲ ek'elm Jwifɛl ab ab l'okr af el sos megl nyam coco ɛtɲ n'ony l'okr wɛl ɛm Nyam ab, ɛtɲ ɛbɛn a l'ibi ifanɲ. ¹⁷ Ow am yɛgm eke Krist, ɛrm es ey ec'Amani Mamn e kokoba l'ow l'ɔb l'ok ɔny ek'elm Jwifɛl ke kpabr es Nyam e lɪs a, lele Jwifɛl eke titm Nyam ab ab. † ¹⁸ Tasi ɛm a, Krist ɛm anake si k'ɛcr ey fɛɲ, Jwifɛl lel agɲ ek'elm Jwifɛl ab ab, ke s'otu si titm Nyam ey Ɛs, Abɲ Lala nyam a cɛ ec'abu elum ɛm.

¹⁹ Ow sɔsiɛm a, ɔny ek'elmm Jwifɛl a, elmm etu agɲ ij oglog gbɛɲ ec'agɲ. Kɔ ɔny anɲɲ Nyam ec'agɲ lala ab ɛm, ɔnyɲ ow a fɛɲ ec'abusu ɛtɲ eel Nyam e bosu ab ɛm ec'agɲ. ²⁰ Sica ɔny eel ɛl a ek'in eci misigrɛr a el Krist ec'erm ɛsɛl a lele kokoba ɔb ɛsɛl ab ab a. Ɛtɲ loy ɛm eci lebɲ tasi a, el Jesu Krist in obi. ²¹ Krist ab ec'af okr ɛm anake ɛl a eci mebn a fɛɲ b'okr af inym es ƙikri a. Ɛtɲ in cɛ li b'ɔɲ ɛl a agb el Nyamel lala eke Ɛs Kɔtɔkɔ ɔc ɛw saw. ²² Eke okar af Krist ab a sɔsiɛm anake ɔny yɛji anɲɲ ɛl a eke wɛl us ab ɛm a. Ɛtɲ agɲ likpr a fɛɲ ab, okar af eel ɛl eke Nyam ɛcr in ec'Abɲ ab ɛm ir ɛm.

3

Pɔl am ɔb low e lɔl es Krist ɛm a ec'amani

¹ Ɛm Pɔl, m'el Jesu Krist e sobel ɛm ɛs, ɔny ek'elmm Jwifɛl a sɔsiɛm eci. ² ɔny, m'ony ɔmm eke irir juma eke Nyam, in ec'erm mamn ab ɛm abul'm

† **2:14** *sifn e lakp a:k'aw* ke ow ɛl brik ɛm lakp a eke Jerusalem eci Nyamel ab ɛm bi cɛc usu a ek'agɲ ek'elm Jwifɛl itm eke k'ok ɛm, ke el Jwifɛl sony eci usu a. † **2:17** *Bɛbmm Esayi 57.19.*

eke mi ki kok ɔny ec'a e low. ³ L'elu low a eke lol es a ɔkm m'ekn, low a eke mi non ow e low tel ce afr em a. ⁴ Em e lel a ec'awl em, b'ow ekan elele eke m'uw Krist e lis e low eke lol es ab any a. ⁵ Low ikɔj a, legɔ ek'ec ab em a, Nyam elum'n ɔkm yegam ey lagɔel. Kɔ yefenyina em a, l'ecr in ec'Abɔ ab em l'elu ow ɔkm, li yegm in ec'erm esel a lele kokoba ɔb esel lala ab ab eke li sosum l'ot l'ok saw a. ⁶ Kin low a eke lol es a: agɔ a eke elm Jwifel ke okr af Jesu Krist ab Amani Mamn ab em a, b'ow eɔn aja nyam a ce ese Jwifel ab af. -Li b'ow -l'el sos megl nyam ec'agɔ, etɔ low a eke Nyam ewar ew es a -li b'ow -n'anɔ em.

⁷ Nyam, in ec'erm mamn ab em, ɔɔ'm abusu eke mi k'el Amani Mamn na e juma kok es, in e lec a ec'abu elum em. ⁸ Em, m'el nawre ub esel ab em ec'egɔ saka sakali. Gbekɔ m'eɔn bibm na eke mi k'ɔb Krist ec'ob ɔny a ek'onym nuɔj a ec'amani, m'ok agɔ a ek'elm Jwifel a. ⁹ Tasi em a, god'etɔ, Nyam eke el mob mob feɔ eci kok es a, lol low a eke li bebɔm l'ew es ab es in em. Etɔ lele eke Nyam b'ow kokr low na eke lol es a e low iy neny a, m'eɔn bibm eke mi ki yegm kpata. ¹⁰ Ow b'ow ɔɔ etɔ Nyam b'ow ecr Nyamel a eke l'esɔ ab em, n'ɔɔj mob a feɔ ek'anɔ afr ke ɔny es ew lel abusu ɔny ab a † úw in e sewr ab any. Nuɔj em ɔny na Nyam b'elu'l ɔkm sakunda eɔn eɔn em, ¹¹ low a eke l'ikɔj anym li bebɔm l'ew es god'etɔ a sɔsiem eci. Low ikɔj na, l'ecr ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist em, li kok ow iy neny. ¹² Ey eke s'okr af Krist ab ke s'ub'r nawre a, sica abusu eru ey es eke si k'owl abu s'im Nyam ec'any af ɔmn em. ¹³ Na sɔsiem anake m'am nɔɔn ɔny ek'em e gbre e m'am eɔn m'eb ɔny sɔsiem a, k'ɔwrm ɔny sos es a. Tasi em a, ow b'ow el ɔny ec'anygben ligbel.

Krist ec'erur a

¹⁴ Ow sɔsiem m'am ok ɔwrɔkp wus Nyam ey Es ec'any af, ¹⁵ in em eke bosu feɔ ek'anɔ afr lele wus ab anɔ a. ¹⁶ M'am nɔɔn'n ek'in ec'anygbel e gbrenɔbi eke l'ij ab em, li k'ecr in ec'Abɔ ab em n'ɔɔj ɔny lec inymn es kikri ɔny ec'erm ab em. ¹⁷ Ke Krist ír ɔny ec'erm ab em ɔny ec'ɔmn a sɔsiem, yec'etɔ ke ɔkr min erur em, ke ɔny nimum a sigr es erur ab em. ¹⁸ Etɔ b'ow ɔny abusu, ɔny lele Nyam ec'agɔ lala a feɔ ab, írir mewl em tasi Krist ec'erur a ec'es ar, sɔfu, sigb lel ow e sibn ab ab. ¹⁹ Ee, m'am erur eke k'uw Krist ec'erur ab any, eke l'agb l'akm low feɔ ek'egɔ ɔtu eke k'uw any a yeɔi, yec'etɔ ke eɔnan Nyam ec'owr anɔ a, ke l'ír ɔny em nimum.

²⁰ Nyam e lec a am kok juma ey em etɔ eke si b'ibrm'n low a, l'ɔtu eke li ki kok ow afɔ es! In e lec a agb akm yec'a e s'ɔtu eke si ki tutr a. ²¹ Anygbel él in eci, in e Nyamel ab em lele Jesu Krist em ab akpo akpo feɔ lele seɔn feɔ ab! Amen.

4

Krist em ec'af okr

¹ Em eke m'el sobel em es Es Kɔtɔkɔ sɔsiem a, kin yec'eke m'am ok ɔny merm sabu af mi dad ɔny: ɔny eke Nyam esɔ ɔny a, ɔny es an ek'ot ɔny ec'esɔ ab es. ² Segɔ feɔ isr es, eel frɔɔ, ɔnyan sos es low em, eɔn eɔn eɔn eɔn ec'eel eke anɔn a ebr erur em. ³ Àtar sos es ucur af okr a eke Abɔ Lala b'ɔɔ ɔny a ɔny es, erm es ey a eke b'ɔny okr ɔny af ɔny ɔfr em a; ⁴ anke Nyam kok sos megl nyam, n'ɔɔj ɔny Abɔ Lala nyam, etɔ low ɔmn

† 3:10 Kolos 1.16.

nyam em ce l'esi ony. ⁵ Etn onyn Es Kotoko nyam, omn nyam lele mij ok nun nyam ab, ⁶ Nyam nyam ce eke el agn fen ec'Es eke ew fen es, bi kok low fen agn fen em, ke ir agn fen em a.

⁷ Gbeko ey em ec'eghni nyam nyam ehn in ec'ob ap ek'it a, ob ap ab em eci yec'a eke Krist onyn'n erm mamn on'n a. ⁸ Kin yec'eke Nyam Lel dad: Eke l'uyu afr kpon em a, l'ot sobel em esel ab n'im; etn li cec agn sob ap. †

⁹ Ko l'uyu afr a, in ec'iri tasi a el bogh ec'ee? Ow am yegm eke l'ikn anym l'us es n'im esr em a, ek'el wus af anja a. † ¹⁰ Etn egn a ek'us es a, in ce l'el egn a ek'uyu afr kpon em a, yec'etn ke li faf es l'eb wus na nimum. † ¹¹ In anake li cec ob ap ek'it a n'onj agn, ke ow onj agn beb el Krist ec'erm esel, beb el kokoba ob esel, beb el Amani Mamn a ec'es omun esel, beb el pasterel oglog low yegm esel a. † ¹² Li cec agn amua sob ap amua, yec'etn ke wel onj agn lala a ek'el Nyam ec'a uw juma e ki kok, ke onj Krist e sos megl a inm anym ec'ab any. ¹³ Nene anake ey fen si b'ow s'onj omn lele Nyam ec'Iy a ec'any uw nyam coco ab a. Etn si b'ow s'el agn ek'onj omn ek'usu etn si b'ow s'agb s'anj ese lele eke Krist anjn ab af. ¹⁴ Sica si k'ow s'elm ey abu em ij. Si k'ow s'anm ese mijetn gonni eke okij e mra am ony wowl usu fen eke l'erur ab af ij. Etn si k'ow si yebm sow tutr yadn eci lef a elulm ey, ocm ecm ey usu fen ij. Agn k'ow otum irmm ey el eci meju ab em ij. ¹⁵ Etn eke si bi dad low nenyembri nyam erur em, si b'ow s'agb fen em s'imn Krist ek'el nun a ogn. ¹⁶ In em anake sos ogog ogog a fen b'inym es kikri, ke b'okr af a. Sos ngigghnel usu kono b'onj sos megl a nimum okr af, etn eke sos ogog nyam nyam fen bi kok in e juma ek'it a, sos megl a nimum b'agb etn b'onj lec erur em.

Krist em ec'eb ir owr

¹⁷ Kin low yec'a eke m'am dad, ke neny am at'm es mi dad Es Kotoko e nin em a: ow itm eke k'aan es ese Nyam any uwm esel eke b'us el e sow tutr eke low kaka anm em a jam a. ¹⁸ Tasi em a, el e nun em ony a anj ncebn em etn sel ehn a eke Nyam b'onj agn a, -n'onym el eci kaka anm em, anke -l'uwm ow e low kaka any etn -n'onj erm tuotuo yeji. ¹⁹ -L'irmn agn em ec'eb ir a e mewl a fen, -l'ocr el sosi -l'elu es an keskes em etn -n'am kok sikpl owi fen eke b'aw el a.

²⁰ Ony, ow elm nene wewrmm Krist eci any uw a! ²¹ Ony, nawre tasi em irir in e lis e low fen etn wel yegm ony low nenyembri nyam ek'anj Jesu em a. ²² Eke ow el eben a, ignn ony ec'eb ir sig a elul es. Legn ab em a, eel agn eke meju ec'ow aw iy em ke am njan. Ow sosiem, lele a eke anjnin legn ab em a, ow it eke k'ignn elul es ese mob sus em sig af, ²³ ke yebr wel itn ony nimum ony ec'erm em lel tutr em ab, ²⁴ ke ese mob sus em owr eke wel bi sus af, eel agn owr. Egn owr ikn na wel kok'r ese lele eke Nyam erur ab af. † Low nenyembri nyam b'onj'n l'el nyim nyim lele lala ab.

²⁵ Na sosiem, ignn yadn ony elul es, ke ony em ec'egh fen dad lawl low nenyembri nyam em, anke ey fen s'el sos megl nyam ec'agn. ²⁶ Eke batn erm am ebl ony, ki kokr sikpl; ki yebr ton legn es ew k'ejan ony ec'erm bebl a. ²⁷ K'egbr agn usu kaka fen es ony em. ²⁸ Ke egn eke b'iy mil a, elu

† 4:8 Selu 68.19. † 4:9 *l'ikn anym l'us es n'im esr em a ek'el wus af anja*: odad na Grek em a wel otu eke k'itn ejec'em dad ese: *l'ikn anym l'us es n'im wus lokm kpon a*. † 4:10 Jeremi 23.24.

† 4:11 1 Korent 12.28; Ob Kok 2.33. † 4:24 Nun Ob 1.26-27.

mil iy ab es; ke kók juma nenyembri nyam em in obi e sabu ab em, yec'etj ke n'éjn ob l'elum es abur esel abu. ²⁹ Odad njj kaka k'annj ony nenyim k'ey ckm; kó dadr low akpal e sodad eke b'elum low abu, ke b'atr ony lawlel sos es ój el lec a, yec'etj ke sodad eke b'ow dadr a él low mamn agj eke b'ow iri a eci. ³⁰ K'òwar Nyam ec'Abj Lala a ek'ónj ony a sos es, † anjke in anake Nyam oc'r nj ony ese meny ewr af a. Etnj meny ewr na b'ónj ony ónyn ómn eke legj nyam, Nyam b'ow sog ony nimum ony e sikpl ab em. ³¹ Low njj fej ek'egj kok ony a, k'èbr k'ewr es ony ec'erm ab em. K'ùcur lokm es, k'èbal erm; ke likekr owi, wewr owi lel ów enjnj fej ab óc es ony ec'aranj. ³² Ke egj egj ákpl lawl eci, ke sornj ikj iy ony erm em gbónj. Ke áparir low ese el el eke Nyam ap ony low Jesu Krist sosiem ab af.

5

Usuayl em ec'eb ir

¹ Sica eke eel ey eke Nyam b'erur a, àtar sos es kokr ese in af. ² Ke ony ec'eb ir a él erur em, ót Krist ec'erur ek'onj ey eci ke oc in e sel irmn ey sosiem, ese ob ap lel egb waw ab ek'ow eci sónj mamn a † akpl Nyam sos em ab af.

³ Ony eel Nyam ec'agj lala a, ow sosiem ony ogj a, ów anj ek'itm eke k'annj ony ec'aranj, ese: yow kaka fej ab ec'erum ab, low fej ek'ayalm egj eci kok, érur eke nj sony ce k'onj ob fej. ⁴ Ow akplm yej'eke kí dadr és odad, nyamb odad lele sodad enjnj ab. Kó ow tasi eke ki kokr a el ke dadr odad elul Nyam bia. ⁵ Kin yec'ek'it eke k'uwr any: agj a eke b'erum yow kaka fej ab oglog bi kok low fej ek'ayalm egj a, k'ow enjnm aja kakali Nyam lele Krist ab eci gbrenjbi usu yogj. Eðen neny nyam ow b'ow el agj a eke b'erur eke k'onj ob fej el sony ce ec'a, anjke érur eke k'onj ob fej nj sony ce a, anj ese sinyam yadj e nunj igj af.

⁶ Ke egj kaka k'irmnm ony meju e sodad ebl ofr ofr em. Ów amua sosiem anake Nyam ec'erm bebl a b'ow ok agj a ek'égnj eke k'elum'n ab af a. ⁷ Ki kokr ese el ec'ab af! ⁸ Legj ek'ec ab em a, anjn ncebñ em, kó jam anj ek'okar af Es Kótóko ab a, anjn usuayl em. Ow sosiem, àan es ese agj ek'el usuayl ec'ey af gónj, ⁹ anjke usuayl b'ósu ey ek'el ów amamn kok, ów nyim nyim lel nenyembri nyam em ec'ów ab. ¹⁰ Àtar sos es uwr low eke b'akpl Es Kótóko sos em ab any. ¹¹ Ów a ek'el ncebñ ec'a ósum ey amamn kaka. Ow sosiem k'annj ow e low em, kó kòkr el ec'ów a ók ckm. ¹² Tasi em a, ów a ek'agj amua bi kok es lól em a eci dad b'onj és. ¹³ Gbèko low yec'eke wel elu ckm a, sos b'eru es usuayl em tasi; ¹⁴ etj sica low yec'a ek'annj usuayl em a, b'ewl el usuayl. Na sosiem anake wel dad nine:

«Ij ek'am eru memn a, ùfnj es.

Ànj agj ek'uw a ec'aranj igb,
ke Krist éjn in ec'usuayl a ok'nj af.» †

¹⁵ Ewr erm ony ec'es an ab em. K'ìir eb nyamb em, kó ìir eb ese esewru ¹⁶ eke b'uw any kok low wanci fej em eke Nyam b'ónj el ab af, anjke segnj

† 4:30 Esayi 63.10 ab. † 5:2 Ckm Ok 29.18. † 5:14 low yec'a ek'annj usuayl em a, b'ewl el usuayl: odad na Grek em a wel ótu eke k'itjn ejec'em dad ese: usuayl anake b'elu low fej ckm tasi a. Etnj «Nj ek'am eru memn a... ok'nj af.» Ow el odad eke lel non es a dad ke wel uwm yogj ek'ow anj am ow ab any, oglog ke ow él nawre ub esel eci selu sig nyam. Esayi 26.19; 51.17; 52.1; 60.1.

a eke s'anny em a akplm. ¹⁷ Na sosisiem k'èel anyambu, kò òkr nunj em es senyn senyn irir yec'ek'el Es Kòtòkò ec'erur a.

¹⁸ K'ègghn mar k'ony ony: mar egh nòno bi nujn egh; kò yèbr Abn Lala iy ony em gbòj. ¹⁹ Ony òfr em a, àtarir sos es selu ebl em, Nyam ej em lel ej ek'Abn b'òj ony ab ab em, èghn kòkkm ec'ej ony ec'erm fèj em Es Kòtòkò eci. ²⁰ Onj ony Es Nyam bia sègh fèj low fèj eci, ey Es Kòtòkò Jesu Krist e nin em.

Egh eyel lel yow eccl ab ec'ów om

²¹ Onyn es is ony òfr em Krist ec'elum ek'ònyon a sosisiem. ²² Egh eyel, onyn es is ony eccl eci esè elel ek'ònyon Es Kòtòkò ec'ab af, ²³ anke ignj el in e yow a ec'es ew, esè elel eke Krist el Nyamel ec'es ew ab af. Krist in obi el Nyamel ek'el in e sos megl a eci sòg es. ²⁴ Na sosisiem ow it eke egh eyel k'ony es is low fèj em el eccl eci, esè elel eke Nyamel b'ony es is Krist ec'ab af.

²⁵ Yow eccl, èrurir ony eyel esè elel eke Krist erur Nyamel tonj ke l'oc in e sel a l'irmn ow ec'ab af. ²⁶ L'erur eke èben a, li k'òj Nyamel el ob ek'it eke k'el Nyam eci, eke l'ayal ow mij em lel odad ebl em ab a, † ²⁷ anke l'erur eke li k'elu Nyamel òkm in obi in obi ec'any af, ow e sakpl a fèj em, ow él ob lala ek'ob kaka itam em, ewm duoduò ke onym abr enym kaka fèj. ²⁸ Nene anake ow it ek'yow eccl k'erur el eyel esè elel eke -li b'erur el obi e sos megl ab af a. Egh yec'eke b'erur in e yow a, b'erur in obi in obi. ²⁹ Tasi em a, lègh kaka egh ifnm in obi e sos megl a, kò ob ij li b'òj ow, li kok ow e lís e low fèj sègh fèj sej em, es'elel eke Krist bi kok Nyamel ec'ab af, ³⁰ anke ow el in e sos megl ek'ey fèj s'anny em. ³¹ Nyam Lel em a, wel b'awl eke: *Na sosisiem anake ignj b'ow ngbon es lele lís ab ec'akj, ke l'òkr af in e yow ab ab -l'el sos megl nyam a.*† ³² Low na eke lol es a agb nòno etj em, m'am dad ony ek'ow el Krist lele Nyamel ab e low. ³³ Gbèkò ow el low ek'ony yeji on ony es: ke yow ec fèj èrur in e yow esè in obi af, ke ignj ey fèj yeji èlum in ec'ignj a.

6

Ey lel el ec'agj eke ew el ab ab

¹ Ey, èlumnn ony ec'agj ek'ew ony a esè elel eke Es Kòtòkò erur ab af; na ony e low eke ki kokr. ² *Èlum asj lel esj ab* anake el ol ab em e krèkrè eke Nyam onj agj ke low ewar anj af a. ³ Etj kin low ewar a: *yec'etj ke ànj sos em ijn em ke ij usu wus af anj.*†

⁴ Ey esel, k'òj ony ec'ey a k'ony erm bebl. Kò gbàgbal el, yègmn el low ke ómn el ów esè elel eke Es Kòtòkò erur ab af.

Madu lel el ec'agj ek'ònym el ab a

⁵ Madu, èlumnn ony e wus af anj ec'es ew esel a, muru em, elum em lel erm nyam em ab esè elel eke b'èlumnn Krist ab af. ⁶ Ow elm eke -li b'ew ony nyamn af a ce, kí kokmn el e lís e low mawl em, yec'etj ke -l'aw ony, kò èlumnn esè Krist eci madu eke bi kok erm nyam em juma fèj eke Nyam b'erur ab af. ⁷ Èl! Èrm fròò em kí kokr ony ec'es ew esel a eci juma, esè èben Es Kòtòkò eci juma ony am kokr af, kò ke ow k'èlm esè agj ec'af.

† 5:26 Bèbmn Tit 2.14; 3.5. † 5:31 Nunj Òb 2.24. † 6:3 Òkm Ok 20.12; Ol Òkn 5.16.

⁸ Sica yec'eke k'okan a el: ke él adu oglog lewi, low nimamn a eke kok a ec'ob ap a eke k'ebm'ň a, Es Kōtōkō b'ow ōň.

⁹ Ōny es ew esel ek'onymn madu ab a, ōny es an neny nyam a ōny eci madu a e lís; ōny k'ōrir el abr. Sica okan ek'ony lel ōny e madu ab ab, Es Ew Es nyam ce ōny, in eke n'ann afr ke l'ijm ηgopre low eke li bi kok n'ň in ec'agn ab em a.

Ar ogňn e mob eke Nyam ōň ey

¹⁰ Sica uwar em ec'eke m'am dad a el, ke ébr lec Es Kōtōkō ab ec'af okr em, in ec'abusu ligbel ab em. ¹¹ Ewr Nyam ec'ar ogňn e mob a feň eke ōň ōny a sos, yec'etň ke ótur akmn agn eci meju a feň es, ¹² anke ow elm agň eke si b'ekn any af ab ab si k'ow s'ogňm ar a, kō ow el mob feň ek'ony lec eňuň ke ōny es ew lel abusu ab a. Ey ec'ar ogň a b'ow el lec feň ek'el ncebñ em ec'ab ab, lele abñ eňuň ek'ony abusu ke anň lef em ab ab. ¹³ Ow sosiem a, ewr Nyam ec'ar mob feň sos, yec'etň ke wanci ŋuň feň af, ótur inymn es kikri ifnu ec'any af, ke b'ogňn ar a ba ow b'uwr a, ke emeny inymn es lec ab.

¹⁴ Kin elel eke ki bebmn sos ar ogň a eci: ke low nenyembri nyam áňň ese ōny eci meb er em eke k'egňn af, ke es an nyim nyim él ōny ec'ar mob sus em eke k'ocr ewr er af; ¹⁵ ke ōny eci gbragbra kok erm es ey ec'Amani Mamn ob em a, él ōny eci cōkrukpo eke k'ann ōny akr em. ¹⁶ Ke ōny ec'ōmn a áňň ese ōny ec'erko af, élum ōny abu irmnñ agn low ŋuň es eci sibin a, ek'al b'ann neny af ke b'owl im iňň ob ab es. ¹⁷ Ōcr sel eňň áňň ese ōny eci kpokpo tufe af, ke Nyam odad áňň ese ōny eci lab any yony ek'Abñ Lala ōň ōny af.† ¹⁸ Ów amua feň ibrmn Nyam, Nyam ŋōňň em. Ee, ŋōňň Nyam low feň em Abñ ec'abu elum em. Ke low na nuň af, any ók ōny es ke áňň cēce kok em. Ŋōňň Nyam in ec'agn lala a feň yej'eci; ¹⁹ em yeji ŋōňň Nyam em eci, yec'etň ke Nyam élum in ec'odad ebl a neny, ke m'ony lokm susu mi dad low a eke lol es Amani Mamn ab em a. ²⁰ Eke m'ann sobel em yeji, m'el Amani Mamn a eci lebl elu es. Ow sosiem ŋōňň Nyam ke m'ony lokm susu mi dad es'elel ek'ow it ab af.

Esňn es abal el

²¹ M'erur ek'ony yeji k'uwr em e lís e low any, ke úwr low yec'eke m'am kok a yej'any. Tisik † ek'el eňň lisijim lel eňň lawl mamn ab, ke am kok Es Kōtōkō e juma cēce em a, b'ow ōň ōny amani a feň. ²² M'am erm n'low ce eke li ki dad ōny ey e lís e low, ke l'átr ōny sos es.

²³ Ke Nyam lel ey Es Kōtōkō Jesu Krist ab ōň agň lisijimel a feň erm es ey, erur lel omñ ab! ²⁴ Ke Nyam ec'owrō a áňň agň a feň eke b'erur ey Es Kōtōkō Jesu Krist ab ab, erur a ek'onym itň ab em.

† 6:17 Akr 14; èkn Esayi 11.5; 59.17; akr 15: Esayi 52.7; akr 16: agn low ŋuň es: Matie 6.13; Jan 17.15; akr 17: Esayi 59.17; 49.2. † 6:21 Tisik:Ob Kok 20.4; Kolos 4.7; 2 Timote 4.12; Tit 3.12.

Pól e lél ek'awñ Filip eyñ Ów ek'it eke wél k'uw any

Filip el Maseduan ec'eb nyam ek'any Gres wus af. L'el Rom e seb a eke ew es a e nyam. Filip eyñ ntotñ b'ok eke -l'eel Rom ec'es ew a ec'agñ. Ow sosisem, -li bi sus mob ese Rom eyñ af etñ -li b'erur Laten eke el wél ec'eb r a ec'eb r: Filip eb ab em, Jwifel ijm abi. -L'ufum es yeji -l'ijm agñ lew a eke b'ón abusu ke -li b'óny Nyam nunñ ign usu a. Eke Pól am ec'ób Amani Mamn eci kokoba sakp yony em ec'a, ow em li sigm Nyamel es Filip eb em (èkn Ob Kok 16.11-40). Nyamel ab em, agñ a eke elm Jwifel a ufu es noko.

Pól eci juma kok ec'ab em, es ew esel ew'r abu af. Eke Filip eci Nyamel a iri eke Pól any sobel em a, -li kok ob ap -n'ónñ el em ec'egñ nyam eke wél b'esñ Epafrodit a im óñ ow. Ow óñ, Pól non lél na eke k'elu el bia, ke n'ónñ wél in e lís ec'amani yeji. Eke batñ ow el sobel em Pól any non lél a yeji, in eci lél a eci liy a el kretien eci sos em inñ eke b'óny eke ow el ses babur noko ec'any af bobo yeji.

Sica Filip eci Nyamel ab em, irirm noko any Nyam nunñ ign esel a ec'arany. Pól am dad el eke -li k'eb Krist eci es is a eci sewl a, ke -l'eb arir el ofr. Yogn low yegm esel ayadñu yeji any. El em eci beb erur eke kretienel a, léc em, k'elum Jwifel ec'ol a. Etñ beb a am ir eb wus ec'ów aw a ce eci. Yadñ em ec'ów yony na e lís anake Pól am om kretienel a ów eke k'osu sos a.

Lél na am yegm eke Pól óny Filip eci kretienel a ec'erur noko.

Esññ

¹ Pól lele Timote ab, ek'el Jesu Krist ec'óbowi a, e lél ek'am awñ Filip banñ e Nyam ec'agñ ek'any Jesu Krist ab, Nyamel ec'idr esel lele diakrel ab. ² Ke Nyam ey Es lele Es Kotoko Jesu Krist ab édnñ óny ówro ke óñ óny erm es ey.

Pól am elu Nyam bia

³ Mi b'ónñ Nyam bia sakp sakp fññ eke mi b'ókñ óny e low a. ⁴ Segñ a fññ e Nyam eke mi bi ñónñ m'ónñ óny a, sos em inñ em mi bi ñónñ, ⁵ Amani Mamn a ec'elel ek'elumñ m'abu mi momun es legñ krekre em etñ tonñ ign yefenyña em a sosisem eci. † ⁶ M'uw any tasi eke Nyam ek'ób nunñ am kok juma mamn na óny ec'erm ab em a, b'ow ucu óny es tonñ ignñ nunñ, tonñ ow ók legñ eke Jesu Krist b'ow ow a. ⁷ M'óny low ij, eke m'óny tutr nene óny fññ e lís. M'oc óny em ec'erm fññ em, anke ke ow el ngbraka em eke m'any, ke ow el legñ a eke m'óny abusu eke mi ki dogññ, ke m'omun Amani Mamn ab es a yeji, óny a fññ eñan Nyam eci bibm a ese em af. ⁸ Etñ Nyam ij em e danku eke óny fññ m'erur óny tasi, es'elel eke Jesu Krist óny erur ligbel óny ec'ab af.

⁹ Etñ ow eke m'am ibrm em e ñónñ em a el: ke erur na ek'ónyn a ágb afññ es, ke ow óñ ónyn low any uw lele nunñ em óny ab, ¹⁰ yec'etñ ke úwr ów tasi eke el nawre ab any. Ow b'ow óñ ayal, abr enym k'ánnm óny lís, legñ a eke Jesu Krist b'ow ow a, ¹¹ etñ ów amamn eci ey eke wél b'eññ Jesu Krist em a, b'ow ok ókm óny em; ke ow el Nyam ec'anygbel lele kókm ab.

† 1:5 Ob Kok 16.13-16.

Jesu Krist el sel eḡn

¹² Sica lisijimel, m'erur eke k'uwɾ any eke es abur na ek'eḡn'm a, tasi em a, ɔḡ Amani Mamn a imm anym eci, ¹³ aḡke sica aḡn a feḡ ek'anḡ es eɔ es a e gbuḡn a lele susu eḡec'ab a uw any eke Krist sosiem m'anḡ ḡḡbraka em. † ¹⁴ Eḡn aḡn lisijimel nɔnɔ ec'ɔmm ek'ɔny Es Kɔtɔkɔ em a obn, ḡḡbraka na em eke m'anḡ a; ow ɔḡ eḡn ɔnym el eḡn lokm susu em -n'am dad Nyam ec'odad.

¹⁵ Nawre tasi ek'el em ec'aḡn nyam nyam, em sosiem, b'ɔb Krist ec'Amani a ḡkre em, ów es atar em, ebeɳ yeḡi, likpr b'ɔb Krist ec'Amani a erur em tasi. ¹⁶ El akpasu a, -li b'ɔb Krist ec'Amani a erur em, aḡke -l'uw any eke em eci sobel em aḡa eke m'anḡ a, el Amani Mamn a e dogḡn eci. ¹⁷ Eḡn el a eke b'ɔb Krist ec'amani a sow tutɾ eḡn em, em eci ḡkre ogḡ em a, el e tutɾ a el, ke -l'obn em e gbre ij a sobel em aḡa eke m'anḡ a. ¹⁸ Yeḡi ɔfr ɔfr! Ek'el eci sow tutɾ a el eḡn oglog amamn yeḡi, em e sos em iḡn a el: Krist ec'amani a ec'a, wel am ɔb eḡn ow b'ow iḡn m sos em seḡn feḡ, ¹⁹ aḡke m'uw any eke ɔny e Nyam ḡḡn lele Jesu Krist ec'Abḡ Lala ec'abu elum ab ab, b'ow el em eci sɔḡ. ²⁰ Sica ese lele eke m'am eku ke m'am ɔmm tasi a, mi k'eknm low yec'eke k'ɔny'm es. Kɔ ke ow el sicaca oglog ke ow el seḡn feḡ, m'ɔny ɔmm tasi eḡn mi b'ow m'elu Krist eci sagb a ɔkm em ec'eḡn el feḡ em, em ec'owr anḡ em oglog em e luw em bobɔ yeḡi. ²¹ Em ec'a, tasi em a Krist anake el em e sel a, eḡn luw el em eci ḡgrusiɔ. ²² Gbeɔ ek'ow it eke mi k'anḡ owɾ ke mi kok juma mamn, ke mi k'úwm low yec'eke mi ki sɔsum m'oc ab any. ²³ M'anḡ sow tutɾ yony ec'araḡn: m'am erur eke mi k'uw ke m'im m'anḡ Krist ab, na anake akpl afḡn es a. ²⁴ Gbeɔ ow it ke m'anḡ owɾ sos meḡl em ɔny e nimamn eci. ²⁵ Ca m'uw any tasi ḡ! M'ow m'anḡ owɾ, mi b'ow m'ir ɔny feḡ ab yec'eḡn ke ow elum ɔny abu iman anym eci, ke ɔnyɳ sos em iḡn ɔmm em. ²⁶ Ke leḡn eke emeny mi b'ewl m'ow m'eḡn ɔny a, ɔny e sos em iḡn a eke ɔnyɳ Jesu Krist ab ec'af okr em a, ágb nɔnɔ.

Krist ec'Amani Mamn ab af ec'es an

²⁷ Gbeɔ ow e tasi a ce el: ke áan es nyim nyim Krist ec'Amani Mamn ab af, yec'eḡn ke, eke m'ow m'ekn ɔny eḡn m'owm yeḡi, m'iri ek'inymn es kikri eḡn okar af ow tutɾ nyam em, eḡn am dogḡnin low abḡ nyam em, ɔmm ek'Amani Mamn ɔḡ ɔny a eci. ²⁸ Ki yebr ɔny ec'efnu a akunda kaka feḡ em k'ɔḡ eḡn k'ɔny ɔny; low na b'ow yeḡm el eke -l'irm ḡ, ke ɔny ec'a, ow yeḡm ɔny ek'anḡn ɔny e sɔḡ ec'ebɾ af; eḡn ow el low ek'anḡ Nyam ogḡ ow, ²⁹ aḡke Nyam ɔḡ ɔny bibm eke k'ubr Krist nawre, eḡn ow elm na ce kɔ ke emeny ḡr in e gbre yeḡi. ³⁰ Sicaca em a, ɔny lel em ab anake s'okɾ af s'am dogḡn low a. Low dogḡn nyam a ce eke leḡn ek'ec ab em † mi dogḡn, ke emeny m'am dogḡn ese lele ek'uwɾ any ab af a.

2

Krist ec'es is lel in e sagb ab

¹ ɔny ec'ɔmm ek'ɔnyɳ Krist em a b'ɔḡ ɔny leɔ ee? In ec'erur a b'atr ɔny sos es ee? B'okar af in ec'Abḡ Lala ab ab ee? B'ɔnyɳ ɔɔḡn iḡn lel erm mamn ab ɔny ɔfr em ee? ² Eke ow el ebeɳ, ke m'am ibrm eke k'ɔḡn'm sos em iḡn tasi ɔny e neny af okr em, ke ɔnyɳ erur nyam, ke ókar af erm em

† 1:13 Ob Kok 28.30, Efes 3.1. † 1:30 leḡn ek'ec ab em: Ob Kok 16.19-40.

lel ow tutr em ab. ³ Ki kokr low kaka em bubr ec'abn em oglog eke agn k'ekn ony eci, ko es is em, òcr ony lawlèl esè agn eke igbl ogn akm ony af. ⁴ Ke egn kaka k'ólm in sony coco e nimamn es, ko ke egn egn ól lawlèl yej'ec'a es. ⁵ Ony ofr em a, onyn es an esè elèl eke agn eke b'uw Krist any a bi kok ab af.

⁶ In, n'ann esè elèl eke Nyam anjn ab af, anke god'etj l'el Nyam.

Gbèko l'egnm l'atm bebmn ikj na e low any. †

⁷ Ko in obi em, li wal low fèj eke n'onny a l'èlu es, l'ocr in sosi libowi, †

l'el egn ofr ofrli agn ec'araan, etj agn a fèj èkn'n esè egn cè af.

⁸ L'egnj in obi em l'eb eke li k'ir eb es is em, etj l'elum Nyam tonj l'ign luw em, olikj af † e luw em bobo yeji.

⁹ Es is na sosiem, Nyam ony igbl'l ogn, ew'r low fèj e nuj af

etj on'n nin ek'agb akm nin fèj.

¹⁰ Ow b'ow on ob ob fèj eke anj afr,

wus af anja lele onnes ab a, ok owrokp wus eke -li b'iri Jesu e nin a.

¹¹ Ke neny neny fèj kóklm eke Jesu Krist el Ès Kòtòkò, Ès Nyam ec'anygbel eci. †

Jèjan esè mrabri af wus af anja

¹² Na sosiem, erur em ec'agn lawlèl, esè elèl eke segn fèj b'elumn Nyam ab af, ùcur onyn es eben ke kókr juma ony e sel a eke enjan a eci, muru em lel elum em ab, ke ow k'élm em ec'any af cè, ko em e jam jam yeji, ¹³ anke Nyam in obi li b'onny ony low egn eb lele ow e kok ab ec'abusu esè elèl eke li bebmn ab af.

¹⁴ Low fèj eke b'ow kokr a, k'élm abr eny em lele ów es kpakpab em ab, ¹⁵ yec'etj ke éel agn eke abr enym anm lís ke ayl, Nyam ec'ey eke onym wawr, ke ir agn eke ony enyembri yony yony lele ów enuj ab ec'araan. Ow it ke ám jejan el ec'araan esè mrabri af, ¹⁶ anke onymn sel egn ec'odad ab ab. Eke bi kokr eben, m'b'ow m'onny sos em inj ony eci, legj eke Krist b'ow ow a, anke ow b'ow yegm'm eke ow elm ofr ofr m'urum es, m'ijm gbre mi kokm juma.

¹⁷ Ow k'òdm ke em e mebl a ók es, él egb waw eke wèl kok am ign ony ec'omn eke onyn Nyam em ab af. Eke ow el eben ow k'ècr a, sos em am inj'm etj m'am cèc sos em inj ikj na ony fèj ab. ¹⁸ Eben nenyembri nyam, ony yeji ow it eke sos em k'injn ony ke cécr sos em inj ikj na em ab.

Pòl am erm Timote lel Epafrodit ab Filip banj

¹⁹ M'am ony tutr eke Ès Kòtòkò Jesu e nin em, legj tel em mi k'onny Timote ow èkn ony, yec'etj ke m'iri ony e lís e low, ke ow átr'm sos es em obi em. ²⁰ Tasi em a, Timote cè anake el egn eke esè em af, ony e low b'okr ermij, ke

† **2:6** l'atm bebmn ikj na e low any:odad na Grek em wel ótu eke k'itjn ejec'em dad esè: l'òlm eke li k'onny lec nyam coco li bebmn Nyam ab. † **2:7** libowi:bebmn Esayi 52.13; 53.12; Matie 20.28.

† **2:8** Jesu e legj ab em a, ów enuj kol esel egbel tasi a wèl b'ew olikj af. † **2:11** Akr 10 tonj 11 ab a b'otarir es Esayi 45.23 ab, Septant em ec'odad eke wèl oc; akr 6 tonj 11 a, am elu kretienel ec'ej sig sig nyam e low ókm.

bi tutr ony e low tasi a. ²¹ Agñ likpr a feñ ec'a, el obi e lís ec'ów ec'ermij ce -li b'ebr, kó ow elm Jesu Krist ec'ów a gbɛ. ²² Timote ec'a, uwr any yej'eke l'elu in e nawre ij a okm, eel eke li kokr juma em ab ese iy lele es ab af, Amani Mamn sosiem ec'a. ²³ In anake m'am tutr eke mi k'erm'n l'ow ony oñ yogn kpekñ eke em e lís owi a b'ow ayl'm sos em a; ²⁴ etñ m'oný omñ Es Kotokó em, eke legñ tɛl em, mi b'ow m'ow m'ekn ony em obi yeji.

²⁵ Gbɛko mi tutr yej'eke ow akpl e mi k'oný ey lisijim Epafrodít † eke el em lawl juma kok em lele low dogññ em ab a, ów ekñ ony, in eke ermñ in l'ow l'is'm abu elum a eke m'am eku a. ²⁶ N'am erur tasi eke emeny li k'ekñ ony feñ etñ n'am ony ermij yeji, anke irir in ec'ól a e low. ²⁷ Nawre, ol ony'n tasi toñ ow anñ tɛl ce ke blel l'úw, kó Nyam ikñ'n s'onñ; etñ ow elm in sosiem s'oný ce, kó em sosiem yej'eci, yec'etñ ke sos k'ówm im es emeny obnm na eke ów'm es a. ²⁸ Ow sosiem a, m'am oñ eke mi k'oný'n l'ow n'eyñ ony, yec'etñ ke emeny b'ekañ in a, ow óñ ony sos em iññ, ke em eci sos es ów a óc es. ²⁹ Ow akpl eke k'ebr ir sos em iññ em, ese eññ lisijim af Es Kotokó em. Ow it ke ónyn agñ akpasu nenɛ a eci sos usɾ, ³⁰ anke Krist e juma sosiem anake blel l'úw a. Etñ blel l'irmñ in ec'owr anñ a, abu elum a eke otumn eke ony obi k'ocr isr'm, ke in l'oc l'is'm ab em.

3

Eññ eke b'oný omñ Krist em a, el neny nyam es

¹ Sica em lisijimel, sos em iññ ony eke okar af Es Kotokó ab a. Etñ ow eym'm sos em eke m'am ebr low yec'a eke m'ikñ anym m'awñ ony ow e lel ab em; ony ec'a ow akpl eɛen. ² Ewr sos erm juma eñññ kok esel amua, mowr amua, † eke am ucu yadñ em e likr es ubr owi ony es a e lís! ³ Agñ eke el eci likr es ubr el tasi a, ow ow el ey, anke ey si b'igñ Nyam nuñ in ec'Abñ a ec'abu elum em, si b'elu ey e sos em iññ okm Jesu Krist sosiem etñ s'ocm ey ec'omñ a s'elum ów amua eke el agñ em ec'ów ab em. ⁴ Ke m'otu ce eke em yeji, m'óc em ec'omñ a m'elu ów amua e kok em. Etñ eke eññ nyam ony tutr eke ów amua e kok b'ism eññ bibm ab, ke em tasi anake m'otu eke mi k'oný tutr akpasu na a. ⁵ Em, wel ubr'm likr es eke wel ew'm bake ow ij seğñ niwn a. Em, Israel iyli tasi mew em etñ, Benjame ec'eb em ec'eğñ, Ebre e liy mebl em etñ. Yec'eke el Jwifel ec'ól ec'elum ec'a, ke em Farisiel ec'ogog m'anñ; ⁶ etñ em ec'ól ec'elum ligbel eke m'oný a, ony'm m'ijr agñ ek'el Krist ec'a gbɛ. † Sica yec'eke el ol e jej ok neny nyam em a, m'onym abr enym kaka.

⁷ Gbɛko, ów amua feñ eke mi ler ese ob ony tasi af a, Krist sosiem a, sica m'am ler el ese ów ofr ofr ek'onym any af. ⁸⁻⁹ Jesu Krist em Es Kotokó ec'any eke mi k'uw a, anake el low tasi eke ony any a. Em e tutr em a, low feñ eke wel b'eyñ a, elm low kaka Krist ec'any uw a ec'any af. Krist sosiem, m'igñ feñ m'elu es. M'oný Krist anñ em ab, ke m'ókr af in ab a sosiem, m'am ler ów amua feñ ese lirñ af e suw af. Ow elm ol e m'am elum a sosiem m'elm low nenyembri nyam es, kó omñ eke m'oný Krist em a sosiem. Nyam anake b'oný eññ el low nenyembri nyam es a, etñ eññ eke b'oný omñ in em a, li b'oný ow ow el neny nyam es. ¹⁰ Low a ce eke m'am erur a el: ke m'úw Krist any, ke m'úw abusu a yeji ek'oný'n l'igb luw em ab any. Etñ ow eke emeny m'am erur a el: ke m'ij gbɛ in ab, ke m'úw ese

† 2:25 Epafrodítel Filip e Nyamel a ec'eğñ eke erm im anñ Pól saw. † 3:2 Jwifel oññ a owr el ndey nyam ek'aylm, ke el sikpl ec'ob. Ekñ Matie 7.6. Aña, wewr. † 3:6 Ob Kok 8.3; 22.4; 26.9-11.

in ec'ab af. 11 Eβen eke m'am ɔny ɔmn eke batɔ m'uw, ke em yeji m'ann̄ agɔ ek'uw ab em m'igb ana.

Ūru es im ke ɛɣɔ

12 Mi dadm m'ɛsmɛ m'ɛɣɔ ow e m'am ɔl ab ŋ, oglog ke mi kok ow iy nɛny ŋ! Gbɛkɔ m'am uru es † m'im cɛ eke mi k'ɛɣɔ es uru a eci labm sɔg a, anke Jesu Krist jej ɔny'm lɛɣɔ a ɛɣɔ. 13 Njan, agɔ lisijimɛl, mi dadm eke m'ɛɣɔ labm sɔg a ŋ; gbɛkɔ low nyam cɛ m'am kok: m'ijl low sig fɛɣ es, ke m'atr sos es m'im m'ɛɣɔ ow a ek'ann̄'m anym a. 14 M'am uru es m'im eke mi k'igɔ ow e nuɣ, yec'ɛɣɔ ke m'ɛɣɔ labm sɔg a eke Nyam, Jesu Krist em, am ɛɣɔ ey eke si k'ɛɣɔ afr a.

15 Ey fɛɣ eke s'ɔny ɔmn eke usu a, s'ɔnyɔn tutr nyam coco na. Ow e jam a, ek'ɔny em ec'agɔ nyam nyam am ɔny tutr ejeci, Nyam b'ow ayal ow e low ɔɣ ɔny. 16 Kɔ ca, anja eke s'ow bake s'igɔ a, s'ɛbr ebr nyam a cɛ eke s'eb toɣ ke s'igɔ anja a.

17 Agɔ lisijimɛl, ɔny fɛɣ kɔkr ɛsɛ em af. Si yegm ɔny sɛwl; ow sɔsiɛm lɛɛr agɔ a fɛɣ eke b'an es sɛwl ikɔ na af a. 18 Mi dad ɔny sakp nɔnɔ yeji ɛɣɔ m'am ebr em mi dad ɔny ɔɣɔ ikɔ em yeɣɛnyɔna yej'ɛke: agɔ nɔnɔ anɣ eke el ec'es an a bi yegm eke -l'el Krist ec'olikɔ a ec'efnu. † 19 El akpasu na, irm cɛ -li b'ow -l'irm, anke el e Nyam el el eci lok a, † ɛɣɔ low eke k'el ɛs ɔny el a, b'ijɔn el sos em. El, wus ec'ow cɛ b'ann̄ el nuɣ em. 20 Ey ec'a gbɛ, ey ec'eb ir usu anɣ afr; ɛɣɔ ɛɣɔ a eke s'am eku ɛsɛ ey e sɔg ɛs af, eke el Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist a, b'ow anɣ afr yogɔ ow. 21 ɛɣɔ li b'ow l'itɣɔ ey e sos meɣl a eke b'ugɔ es a, ke n'ɔɣ ow anɣ ɛsɛ in ec'anygbel e sos meɣl ab af, in ec'abusu a eke ow em li b'ɔɣ mob fɛɣ is es in ec'es ɛw a ec'any af a.

4

Ów ɔm

1 Na sɔsiɛm, erur em ec'agɔ lisijimɛl, m'am erur tasi eke ɛmeny mi k'ɛkn ɔny, ɔny eke eel em e sos em ijɔn lel em ec'any eb tufe † ab a; kin elel eke k'inymn es kikri Es Kɔtɔkɔ ab ɔny ec'eb ir em.

2 Evodi lele Sentis ab, m'am ŋɔɣɔn ɔny, m'ok ɔny m'erm sabu af, òkar af ɔny ec'eb ir em Es Kɔtɔkɔ e nin em. 3 ɛɣɔ ŋ, em lawl † tasi juma kok em, m'am dad'ɣ eke k'ɛlum ɔyɔw yony na abu, anke em ab -li dogɣɔn Amani Mamm a ec'ɔb e low, Klema yeji, lele em e juma kok em ec'agɔ lawlel ejec'a fɛɣ eke el ec'en anɣ sel ɛɣɔ e lel† ab em a.

4 Sos em ijɔn ɔny sɛɣɔ fɛɣ eke okar af Es Kɔtɔkɔ ab a. M'am dadr em, sos em ijɔn ɔny!

5 ɛlul ɔny ec'erm frɔrɔ ɔkm agɔ fɛɣ e lís, anke Es Kɔtɔkɔ ec'ow a ibnm ij. 6 K'èbar low kaka ec'ermij, kɔ low low fɛɣ em, ibrmn Nyam ɔny e ŋɔɣɔn em, low yec'a eke ɔnyɔn ow ec'es abur a, ibrmn in erm eke b'òkn in e low

† 3:12 *Gbɛkɔ m'am uru es:*anja Pɔl oc es eke wel b'uru eci labm sɔg eke wel b'ɛɣɔn e low am bebmn Krist em e labm sɔg eke wel b'ɛɣɔn ab ab. † 3:18 *Krist ec'olikɔ a ec'efnu:*agɔ amua ec'a, Krist ec'olikɔ af a eke uw a elm el e low. -L'ɛɣɣmn eke -li k'ij gbɛ ɛsɛ ow ec'ab af. † 3:19 *el e Nyam el el eci lok a:*anja Pɔl, k'aw ke ow él ob e wel dadɣɔn Moís ec'ol ab em eke wel k'ijm a e low n'am dad (Rom 16.18; Kolɔs 2.16, 20-21) oglog ke ow él likr es ubr owi. † 4:1 *any eb e tufe:*el ob ap eke wel b'ɔɣ ɛɣɔ eke b'eb any a, na anake Pɔl am oc Filip e Nyamel ec'agɔ a bebmn a. ɛkn 1 Tesaloni 2.19 yeji. † 4:3 *em lawl:*Pɔl am owl Nyamel a ec'idr ɛsel ab em e nyam. Grɛk em a, juma em e lawl e nin el: *susugos.* Agɔ beb tutr eke nin na el ɛɣɔ a eke Pɔl am owl a e nin tasi. † 4:3 *sel ɛɣɔ e lel:*ɛkn Es ɛkn 3.5.

ab em. ⁷ Եղի Nyam ec'erm es ey a eke agb akm nun em ony feյ a, b'ow osu ony e merm a lele ony e sow tutr ab ab Jesu Krist em.

⁸ Sica agյ lisijimel, kin yec'ek'it eke k'ewr erm af: low feյ eke el nawre ke it eke wel k'elum, low feյ eke el low nenyembri nyam lele lala ab, low feյ eke wel otu eke wel k'erur ke wel eյց eb, low nimamn feյ lele low feյ ek'it eke wel k'aw ab. ⁹ Kòkr yec'a eke wewar ke ebr lele ow eke irir mi dad, ke ekan'm mi kok ab ab. Եղի Nyam a eke b'ոյ agյ erm es ey a, b'ow anյ ony ab.

Քոլ e bia ek'am elu Filip eյն

¹⁰ M'eyn sos em inյn ligbel em lel Եs Kòtòkò ab ec'eb ir ab em, anյe ewal meny onyn em ec'abu elum ec'erur. Abu elum ec'erur ikյ na onyn, kò abusu anake otumn onymn eke k'elul il okm a. ¹¹ Ow elm es abur em eke m'anյ a sosiem mi dadm nenե. Tasi em a, em m'uw any eke ow a ce eke m'onյ a odյ'm nյ. ¹² Em m'uw gbre em ec'eb ir any etյ m'uw ehe em ec'eb ir yeյ'any. Mi wewr elel eke low feյ em lele susu feյ ab, mi k'eyց elel eke m'anյ a m'eb; ke m'onյ m'ij oglog ke m'անյ namn, ke m'onյ nonո oglog ke m'onյ tel. ¹³ M'otu eke mi k'obr ses babur amua feյ, Krist e lec a eke b'ոյ'm ab em. ¹⁴ Gbekò, uwr kok eke elumn'm abu em e gbre na em a.

¹⁵ Onյ Filip eյն, uwr any tasi eke legյ a eke m'ղցbonյ Maseduan a, lakpo ab af eke wel ob nun am otmun Amani Mamm ab es a, ony ce eel Nyamel eke elum im abu, onյ'm os m'otu mi kok em e lís e low a. ¹⁶ Ow a eke m'anյ Tesaloni banյ a etյ, sakp nonո isr'm abu elum ek'it a. † ¹⁷ Ow elm ke m'am ol ob eke wel k'ap'm es; kò ow eke m'am ol es a el, ke eյnan ony eci nյgrusie. ¹⁸ M'eyn mob a feյ ek'it a; ow eny afյն es yeյi. M'eyn mob a feյ eke onյ Epaфrodit eke k'oc is'm a, etյ sica m'onյ feյ iy'm neny. Ony ec'abu elum a anյ eսe ob ap sյոսյո af, † eսe eցb waw eke Nyam eյց eb, ke akpl'l sos em af. ¹⁹ Em e Nyam a b'ow kok ony e lís e low feյ, in e gbrenցbi ij a ek'ey okm Jesu Krist em a sosiem. ²⁰ Anygbel él Nyam ey Եs eci, akpo akpo feյ. Amen!

Եսյն es abal el

²¹ Եսյնin Jesu Krist em, agյ a feյ eke el Nyam ec'a. Agյ lisijimel a feյ eke anյ em ab a yeյi am eսյն ony. ²² Nyam em ec'agյ a feյ eke anյ anյ a, ab brobro agյ a eke bi kok Sesar e juma a, † am eսյն ony.

²³ Ke Եs Kòtòkò Jesu Krist ec'owrò a áնյ ony feյ ab!

† 4:16 *abu elum ek'it a*: Ob Kok 17.1; 2 Korent 11.9. † 4:18 *ob ap sյոսյո*: Okm Ok 29.18; Efes 5.2.

† 4:22 *agյ a eke bi kok Sesar e juma a*: Sesar, Rom eյն ec'eyց feյ eke b'ew eb es a e nin. Agյ eke anյ in ec'akյ a, el agյ eke bi kok in e juma.

Քօլ Ե ԼԵԼ ԵԿ՝ԱՅՆ ԿՈԼՈՏ ԵՅՆ ՕՎ ԵԿ՝ԻՏ ԵԿԵ ՎԵԼ Կ՛ՍՄ ԱՆՅ

Kolos el Azi Miner ec'eb nyam. Yefenyana em a, Azi Miner anj Turki em. Kolos lel Efes ab a, ow owl es kilo ekj lew. Legj ab em eke Pol anj Efes a, Kolos eci ngbafreli nyam eke wel b'esj Epafras, oc in ec'omn a elu Jesu em, etj Pol yegm'n low. Eke l'ewl meny n'im Kolos a, li sigm Nyamel es yogj. Pol non lel na Kolos e Nyamel a eci, legj a eke Epafras ow ejn'n sobel em eke li k'om ow ow a.

Kolos ejn bi kok el obi e sinyam a e nun ignj e low ari at em. El eci sinyam nun ignj ebr ab em, wel bi yegm el eke abj a fej eke b'onj agj am iririr Nyam ab a, es -l'osj etj ow it eke wel k'ignj el nunj. Low yegm ikj na am wuwlm Amani Mamm ec'a eke wel am yegm Nyam ec'agj eke anj Kolos ab ab. Ow sasiem a, agj beb am yegm agj low dad eke Jesu in el abj ejec'ab em e nyam ek'in ony abusu. Pol am yegm el eke Krist agb akm low fej, etj in sony ce n'onj es ew wus na ec'abj fej af. Agj a, el e low yegm ab em, am dad yej'eke Nyam e nun ignj senyn a, in anj ow beb eci elum em, ese: likr es ubr af, segj beb ec'osu af, ob ij beb ec'ejn lele mar beb ec'egjm em ab. Pol am elu omk eke ow'n elm egj ec'ow eke in bi kok ab em ow e sel ejn a in anm, etj emeny n'am dad agj a fej eke k'ewl meny ler Jesu ce eke in em wel b'onj omn ke wel b'ejn sel a.

Lel a ec'uwj em a, Pol am om agj ow dad kretien ec'es an mamm eke k'onj Nyamel em, agj em ec'eb ir em lel in ec'akj em ab.

Եսյն

¹ Pol, eke Nyam ec'erur em, el Jesu Krist ec'erm es lel ey lisijim Timote ab, am awj ² Nyam ec'agj ek'ir Kolos banj, ke el neny nyam em ec'ey lisijimel eke okr af Krist em a lel. Ke Nyam ey Es edj ony owro ke onj ony erm es ey.

Քօլ ամ յոյ Նյամ Բիա

³ Segj fej si b'elu Nyam ey Es Kotoko Jesu Krist ec'Es bia eke si bi njon'n ony ec'a, ⁴ anke wel dad ey s'iri ony ec'omn ek'onyn Jesu Krist em lel ony ec'erur ek'onyn agj fej ek'el Nyam ec'agj a ec'ab ab e low. ⁵ Eke low nenyembri nyam ec'amani ek'el Amani Mamm, og es ow ony ogj a, ony, irir low yec'a eke Nyam bebm ew ony es afr a; etj ony ec'omn lel ony ec'erur ab ucu low eku ikj na ony es. ⁶ Amani Mamm a am eb es etj am osu ey wus nimum af, es'elel eke n'am kokr ony ec'aranj legj a etj eke ogr es irir Nyam ec'owro a e low, ke uwj ob tasi eke l'el ab any a. ⁷ Epafras ek'el ey e juma kok em e lawl eke s'erur senyn senyn a anake yegm ony low ikj na a; n'am usr ey usu li kok juma ese Krist e juma kok es nimum tasi af; ⁸ n'onj ey ony ec'Abj Lala ec'erur ek'onj ony a ec'amani.

⁹ Na sasiem anake ey yeji, legj a etj eke s'iri wel dad ey ony e lis e low a, segj fej s'am njon Nyam s'onj ony a. S'am ibrm Nyam eke li k'onj ony uwj in ec'erur tasi ab any, nun em ony fej lel sewr fej ek'in ec'Abj a b'onj ony ab em. ¹⁰ Ow b'ow onj etj b'ow onyn es an eke b'usr Es Kotoko sos etj b'ow kokr segj fej yec'eke b'akpl'l sos em a. B'ow kokr ow amamn fej etj b'ow iman anym eci, ony eci Nyam ec'any uw ab em. ¹¹ S'am ibrm

Nyam eke k'ucu ɔny ɔny es low low fɛɲ em in ec'anygbɛl ec'abusu ab em, yec'ɛɲ k'ɔtur inymn es kikri, ke ɔnyɲ erm susu low eku em. ¹² Elul Es Nyam bia sos em inɲ em: in eke n'ɔɲ ɔny abusu eke k'ɛɲan ɔw a fɛɲ eke li bɛbm l'ɛw es afr ec'usuayl ab em, agɲ a ek'el in ec'a ec'a. ¹³ N'ɔny l'oc ey es ncebn ec'abusu ab em ɛɲ l'oc l'ɛlu ey in ec'ɪy e l'erur a ec'es ɛw ab em. ¹⁴ Jim em anake li sɔg ey low ɲɲ em, ke l'oc ey e sɪkpl a yeji l'ap ey a.

Krist ec'ej eke wɛl ɔcu

¹⁵ Krist el Nyam eke wɛl ɛknm a e mɛny ɛwr. L'el Liy krɛkrɛ ek'anɲ mob mob fɛɲ eke Nyam kok a e ɲɲ af, †
¹⁶ aɲke in em Nyam ɛcr kok ob fɛɲ ek'anɲ afr lele wus af aɲa ab a: mob e wɛl b'ɛkn lele yec'eke wɛl ɛknm ab, lɛc fɛɲ, es akm fɛɲ, es ɛw fɛɲ lele abusu fɛɲ ab. †
 Nyam ɛcr in em kok fɛɲ in eci.
¹⁷ Krist ikɲ anym anɲ gbɲɲ ɛɲ ob fɛɲ anɲ, ɛɲ in em ob fɛɲ ɔtu inym es el e susu a.
¹⁸ Krist eci sos megl el Nyamel ɛɲ in obi l'el ow e nɲɲ.
 Krist el nɲɲ ɔb, l'el Liy krɛkrɛ eke wɛl ew, ɛɲ l'el krɛkrɛ ec'ɛɲ ek'igb agɲ ek'uw ab em, yec'ɛɲ ke l'ɛl krɛkrɛ n'anɲ mob fɛɲ e nɲɲ af,
¹⁹ aɲke Nyam erur eke k'ir Jim em nimum,
²⁰ ɛɲ l'erur yej'eke li k'ɛcr Jim em l'okr wus nimum ec'agɲ em Jim eci.
 Jim eci mebl a ek'ok es oliɲɲ af ab em, Nyam ɛw erm es ey es wus af aɲa lel afr ab.

²¹ ɔny Kolɔs ɛɲɲ, ɔny yeji lɛɲ eke ɛc ab em a, kpabr es Nyam e lís, eel in ec'ɛfnu ɔw ɛɲɲ a eke b'ɔnyɲ ow e tutr ke bi kokr a sosiɛm eci. ²² Gbɛkɔ lɛɲ na em, Nyam ɔny okr ɔny em in ab, Jim e sos megl em e luw a ek'uw oliɲɲ af ab em, yec'ɛɲ ke ɔwr in ec'any af ɛɛ agɲ lala, agɲ ek'onym low ɔbr, ke abr enym anm lís af. ²³ Gbɛkɔ ow it eke k'inymn es kikri ke ɲr lɛc ɔmn em. Ke kí kpabmn es Amani Mamn a e lís, aɲke l'el low eke s'am ɔmn. ɔny, irir in e low, aɲke wɛl ɔb amani a ok agɲ a fɛɲ ek'anɲ wus af aɲa a, ɛɲ em Pɔl, m'el ow e juma kok ɛs.

Pɔl e juma ek'it e ki kok Nyamel eci

²⁴ Sica sos em am inɲ'm eke m'am m'ij ɔny e gbɛɛ. Tasi em a, em obi em a, ɛben m'anɲ em m'am m'ij Krist e gbɛɛ ek'ij in e sos megl a ek'el Nyamel ec'a. ²⁵ M'el Nyamel e juma kok ɛs, aɲke ow el juma eke Nyam abul'm eke mi ki kok ɔny eci: l'abul'm eke mi k'ɔb in ec'amani a ɛɛ elɛl ek'ow it ab af. ²⁶ Odad a eke el low eke lɔl es god'ɛɲ sɔwɔɲɲ ec'any af, ke lɛɲ na em, Nyam ɛlu ɔkm kpata yeɲm agɲ a eke el in ec'a. ²⁷ Nyam erur eke ki yeɲm el l'uw low na eke lɔl es ab any, ke el ob ɔny lele low sɔbɔ ab, eke li bɛbm l'ɛw es agɲ ɛɲ ec'a. ɛɲ kin low a eke lɔl es a: Krist anɲ ɔny em ɛɲ n'ɔɲ ɔny ɔnyɲ ɔmn eke ɔny yeji b'ow ɛɲan Nyam ec'anygbɛl a. ²⁸ Ow sosiɛm, s'am ɔb Krist ec'amani s'ok ɛɲ fɛɲ. S'am ɛwar ɛɲ s'am yeɲm ɛɲ ɛɲ low sɛwr fɛɲ em, yec'ɛɲ ke ɛɲ fɛɲ ɛy ɔkm Nyam ec'any af

† **1:15** Bɛbm Nyandɛ 8.22-31; Jan 1.1-3. † **1:16** Akr lew nɔhɔn am lulm jebr e sabusu eke wɛl ɛknm, ke agɲ bɛb bi tutr eke sabusu amua idr wus ec'ow lele agɲ em e mob ab, ke el -li b'ign nɲɲ a. Bɛbm Kolɔs 2.8, Galat 4.3 lele ow ec'akr otar ab ab.

ese egnj eke uw low feñ any Krist ab ec'af okr ab em. ²⁹ Na sosiem m'am kok juma, etñ m'am dogññ low Krist e lec a ec'abusu a ek'ann'm em ab em.

2

¹ M'erur eke k'uwr gbre e m'am ij ab any low na eke m'am dogññ ony ec'ab em, ony lele Laodise ec'agnj ek'ub nawre a lele agñ ejec'a feñ ek'uwm im any nyamn em ab ab. ² Tasi em a, m'am erur eke -li k'onny erm susu iy el erm em gbññ ke -l'okr af erur em, ke nuñ em ony iy el em gbññ yec'etñ ke -l'otu -l'uw Nyam e low eke lol es ab any. Low a eke lol es a el: Krist, ³ eke in em ob ony ese sewr af lele low any uw ab lol es a.

⁴ M'am dad ony low na yec'etñ ke kí yebmn egnj kaka feñ ejum ony sodad ebl amamn e dad em. ⁵ Eke m'annm ony ab sos megl em yeji, m'annj ony ab ow tutr em, etñ m'onny sos em iññ ek'onyn erm susu inynn es kikri usu Nyam Krist ec'omn ek'onyn ab em.

Ïnymn es kikri omn a eke wel yegm ony ab em

⁶ Ow sosiem, eke egnñ Jesu Krist ebr ese ony Es Kotoko af a, iir eb af okr em in ab. ⁷ Òkr min in em, ùsr ony ec'owr anñ a in af. Segñ feñ ñnymn es kikri ony ec'omn ab em, ese elel eke wel yegmn ony ab af, ke éluñ Nyam bia segñ feñ.

⁸ Ewr erm, egnj kaka otum eke k'onny oññm ony meb agñ e sow tutr yadñ ab em. Ow el yadñ ony eke low kaka anm em, ke b'eññ lec agñ em ec'ow kok em, wus anja e sabusu e lec ogñ, † ke elm Krist ec'a. ⁹ Nyam in nimum a, l'ir Krist e sos megl ab em. ¹⁰ Etñ ony nimum a eñan Krist ec'owr anñ e low feñ, in eke l'el es ew eke anñ es ew feñ lel abusu feñ eke wel éknm a e nuñ af a.

¹¹ Krist ab ec'af okr em anake wel ubr ony likr es a, etñ likr es ubr ikñ na elm egnj ec'abu em ec'eke kok. Kò likr es ubr ek'annj Krist em ow, ke ony low a eke b'itr elu ey low ññ em a oc es. ¹² Tasi em a, legñ a eke wel ok ony mij nuñ a, yogñ etñ uwr Krist ab etñ anññ luw em igbr in ab, anke ubr Nyam ec'abusu a ek'igbm Krist luw em a nawre. †

¹³ Legñ ek'ec ab em,
ony eel agñ ek'uw abñ em ony e sikpl a nuñ af
lele likr eke wel ubrm ony es,
ke eel Nyam any uwm esel ab ab sosiem.
Kò legñ na em a, Nyam ony anññ owr Krist ab
etñ l'ap ey, ey ec'ów obr a feñ.

¹⁴ Ey e labm e s'onny e lel a ek'am ok ey ow af,
ke in em e sol ek'annj a am ob ey low a,
n'onny li tetñ es.
Etñ ni ññññ ow l'ob ow ecigbro olikñ af yogñ.

¹⁵ Eñen eke Nyam ony es ew feñ
lele abusu feñ eke wel éknm a e lec oc es ana;
etñ li kok wel sos keskes dedeku em,
l'ot wel ese sobel em esel af,
jim ec'any eb ec'agnj ek'am us jam ab em.

¹⁶ Ow sosiem, kí yebñ egnj kaka feñ ki cak ony, ony ec'ob eke b'ijr oglog b'egññ ab em, ses gbegbl e legñ ec'osu sosiem, awl owr e b'eli ey okm ec'es

gbegbl lele nēnēgŋ e lēgŋ ec'ōsu owi em ab. ¹⁷ Ów amua am yegm low tasi a eke b'ow ow a, kō el -l'elm low tasi a. Low tasi a el Krist. ¹⁸ Eŋŋ kaka itm eke k'ēdŋn ōny any eb. M'am tutr agŋ a eke b'is es ew ekekey afr erm esel ec'any af igŋ el nuŋ a e low, -li b'ucu mēmn em ec'ów eke -li b'ēkn a e low -n'ony es. -L'el agŋ ek'el e sow tutr a el agŋ em e sow tutr tasi, ow b'ōŋ el -l'efu es, ¹⁹ etŋ -l'akŋamn Krist ab. Ke Krist anake el sos megl e nuŋ a, in em sos megl nimum b'ēŋn in ec'ob ij. In em sos ŋgigŋŋnel a lele mifn ab b'okr af inym es kikri, etŋ sos megl ikŋ na b'agb esē elel eke Nyam b'erur ab af.

²⁰ Sica ōny uwr Krist ab, etŋ wus aŋa e sabusu e lēc † elm low kaka ōny eci. Etŋ bla sōsiem ōny am iŋr eb esē emeny wus ec'agŋ cē ōny eel af ee? Bla sōsiem am egŋn ebr ek'emeny wel k'ōŋ ōny sol akpasu amua esē: ²¹ k'ōc ob na, k'ij ob na, k'itŋn ob na abu ee? ²² Eke wel b'ōb nuŋ am kok el e low a, ów amua b'irm. Ow el sol lele low yegm ab eke agŋ el obi eci nuŋ em ōny em ōkn. ²³ Tasi em a, igŋ ob nuŋ, is es ew likekli afr erm esel ec'any af, iŋr ŋ e sos megl gbre, wel b'ēkn ów amua feŋ esē sēwr ec'ów af. Gbēkō -l'el ów ōfr ōfr, sos megl owi cē ow b'elum abu.

3

Ɔɔl afr ec'ów es

¹ Sica Krist ab anake anŋn luw em igbr a. Ow sōsiem a, Ɔɔl afr ec'ów es, yogŋ a eke Krist anŋ, ke ow el Nyam e lidr abu af a. † ² Ow akpl eke k'ēbar afr ec'ów ec'ermij, ow a eke k'ēbar wus af aŋa ec'a ec'ermij a. ³ Tasi, ōny ecar luw em, etŋ ōny ec'owr anŋ a lol es Krist eke anŋ Nyam ogŋ ab em. ⁴ Krist anake el ōny ec'owr anŋ tasi a, etŋ lēgŋ eke li b'ow l'ey ōkm a, ōny yeji b'ow okr ōkm in ab etŋ in ec'anygbel a, ōny yeji b'ow eŋan.

⁵ Na sōsiem a, ibir ōny em low feŋ ek'el wus ec'ów esē: nfaci ij af, sikpl owi af, ów aw eke ew fēfedi lele ów aw eŋuŋ ab lele lokm suŋ ek'in ew esē sinyam yadŋ e nuŋ igŋ ab af. ⁶ Etŋ ów Ɔɔr Ɔɔr amua na sōsiem anake Nyam ec'erm bebl a, [b'ow ok agŋ a ek'ēgŋm eke k'ōny in ec'elum ab af a]. † ⁷ Lēgŋ ek'ec ab em, ōny yeji ow a ek'am iŋr eb sikpl em a, ebēn eke kokr ana.

⁸ Kō jam aŋa, igŋn ów amua feŋ ek'el: erm bebl, erm wewe lele erm suŋ ab a okr es. Ke wēwr lel odad ebl kpōm kpōm ab k'ānm ōny nēnym eym ōkm. ⁹ K'ōnyn yadŋ k'ōŋanin ōny ōfr em ij, anke ōny ec'elel eke aan es lēgŋ sig em a, waal elul es esē mob sus em sig af, ¹⁰ etŋ esē mob sus em owr af, ewal meny anŋn esē egŋ owr af. ōny eci eb ir owr ab em segŋ feŋ am otr Nyam ek'el ōny e kok Es ab es, † yec'etŋ ke ótur uwr ir any ok ōny es sos em. ¹¹ Jam aŋa agŋ a feŋ el kpēŋ kpēŋ, ow ōnym Jwif lel egŋ ek'elm Jwif ab, egŋ eke wel ubrm likr es lel egŋ eke wel ubr likr es ab, ebr ejeci ec'agŋ lele mēbey ab, † madu lel ewi ab. Gbēkō low tasi a: el Krist ek'el low feŋ, ke anŋ agŋ feŋ ek'ub'r nawrē ab em a.

¹² Nyam sōsum of ōny eke k'eel in ec'agŋ etŋ li b'erur ōny. Ow sōsiem a, ow akpl eke k'ōnyŋ erm ek'erur lele sōŋŋ ikŋ ab iy em gbōŋ, erm mamn, es is ec'erm, erm frōrō lele low eku ec'erm ab. ¹³ Eŋŋn egŋ egŋ ec'elel eke

† **2:20** Ekn 2.8. † **3:1** Selu 110.1. † **3:6** Kolos eyŋ eci silel esig beb em a, wel ēŋnm sodad ek'anŋ ob na [...]. ec'arajŋ a. † **3:10** Nuŋ ōb 1.26. † **3:11** mēbey: agŋ eke wel am esŋ mēbey lel na em a, el agŋ eke wel b'esŋ Siyitel, ke ir eb Okij Ibr ec'afr em a, ke agŋ em ec'eb ir owi em, anŋ jam nōnō.

anñ a ebr ke áparir low yeji, sakp sakp feñ ek'ony em ec'egñ nyam b'ow ony low lawl ab a. Ow it eke k'aparir low ese elel eke Es Kotoko ap ony ab af. † 14 Etñ low eke ki kokr tasi a el erur eke k'onyn ony ofr em a, anke erur el low eke b'ony agñ okr af. 15 Ke Krist ec'erm es ey a nyímn ony ec'erm a; tasi em a, erm es ey ikñ na em anake Nyam esñ ony eke k'okar af éel nyam ese sos megl nyam coco af a. Segrñ feñ onñ in bia. 16 Ke Krist ec'odad ebl a, éññ usu ony ec'erm ab em in ec'ob ony a feñ ab. Yègmñin low ke ómanin ów ony ofr em sewr feñ em. Èlul Nyam bia ony ec'erm feñ em, ègññ selu, ègññ Nyam e sej ejeci lele sej eke Abñ Lala † b'wñ ony ab ab. 17 Low feñ eke bi kokr oglog bi dadr ab em, kòkr Es Kotoko Jesu e nin em, ke in em èlul Es Nyam bia.

Elel eke kretienel k'ir eb af okr em

18 Oyo, ony, isr es ony ecel ec'any af, ese elel ek'ow it eke ki kokr Es Kotoko ec'any af ab af.

19 Oyo ecel, èrurir ony eyel ke k'onymn el lokm yony em.

20 Ey, onyn agñ ek'ew ony a ec'elum low low feñ em, anke ow el low eke Es Kotoko b'erur.

21 Ey esel, k'ijar ony ec'ey a gbre, yec'etñ ke sos k'ówm el es.

22 Madu, low low feñ em èlumn ony e wus af anja eci es ew esel a. Ow elm eke -li b'ew ony nyamn af ce ki kokmñ el e lís e low mewl em, yec'etñ ke -l'aw ony. Ko èlumn el erm nyam em tasi, elum ek'onyn Es Kotoko ec'a sosisem. 23 Juma feñ eke bi kokr a, kòkr erm nyam em, ese Es Kotoko eci juma ony am kokr af, ke ow k'élm ese agñ ec'af. 24 Ow sosisem a, madu, okan eke Es Kotoko b'ow wñ ony ow ec'ob ap, ob ap a eke l'edññ l'ew in ec'agñ es a. Tasi em a, Es Èw Es a ek'am kokr in eci juma a, in l'el Krist. 25 Gbeko egn yec'eke am kok low nññ a, b'ow eññ yec'ek'el in ec'a, ese elel eke li kokr low nññ ab af, anke Nyam eci low eke b'ow kok ab em, li k'ow li jejm agñ es.

4

1 Agñ eke el madu eci es ew esel a, kòkr ony e madu a e low nenyembri nyam em, ke ñkopre k'ánm em. Ke okan ek'ony yeji onyn Es ew es nyam ek'anñ afr.

Ów om

2 Segrñ feñ àñññ Nyam ñwññ em, ke ony e Nyam e bia eke b'wññ Nyam ñwññ em a él erm ew em. 3 Nyam ñwññ ab em, ey yeji ñwññ ey eci, yec'etñ ke Nyam kók s'éññ abusu s'ómun in ec'odad ab es, ke si dád Krist eci lís e low eke lol es a. Tasi em a, low na eke lol es a sosisem anake m'anñ sobel em a. 4 Nwññ Nyam yec'etñ ke m'ótu m'otar odad a akr ayl, ok agñ es sos em, ese elel ek'ow it eke mi ki kok ab af.

5 Àan es nuñ em ony em agñ ek'uwm Krist any a e lís, ke abusu feñ eke b'eru ony es a k'írmñmñ. 6 Ke segrñ feñ ony ec'odad ebl él amamn, ke mok àññ em, ke uwr any dádñ egn feñ odad ese elel ek'ow it ab af.

Esññ es abal el

7 Erur em ec'ey lisijim Tisik, † abu elum es nimamn ek'el em lawl Nyam e juma kok ab em, b'ow wñ ony em e lís ec'amani feñ. 8 M'am erm'n tasi

† 3:13 Matie 6.12-14. † 3:16 Efes 5.19-20. † 4:7 Tisik:Ob Kok 20.4; Efes 6.21-22; 2 Timote 4.12; Tit 3.12.

eke li k'ow li dad ony ey e lís ec'amani, ke l'átr ony sos es yeji. ⁹ Onesim † ek'el ony em ec'egñ, ke el erur em ec'egñ lisijim a anake am ewl'l a. -Li b'ow -l'ób ony ów a feñ ek'am ey aña a ec'amani. ¹⁰ Aritak † ek'anñ sobel em em ab a, am esññ ony, eben neny nyam Mark ek'anñ ese Barnabas e lisijim af a, in yeji am esññ ony. (Mark ec'a, ikññ anym irir in e lís e low. Eke l'ow ony ogñ yogñ, èbr ir senyn senyn.) ¹¹ Igñ a eke wel b'esñ Jesu ke wel b'ok en es Justus a yeji am esññ ony. Jwifel ek'egñ Krist e low eb a, el em a, agñ nyahan na ce anake am kok juma em ab Nyam e gbrenjbi usu a ec'a. Èñ -l'atr'm sos es nònò ligbel.

¹² Epafras, † ek'in yeji el ony em e nyam a, am esññ ony; Krist e libòwi na seğñ feñ b'atr sos es ñòññ Nyam ony eci, yec'etñ ke ótur inynn es kikri, áññ ese agñ ek'agb òmn em, ke bebñ sos eke ki kok low feñ eke Nyam b'erur ab af. ¹³ M'otu eke mi k'ij in e nuñ af e danju low na eci: li b'ij gbre nònò ony lele Laodise ec'agñ lele Iyerapolis † ec'agñ a ec'ab. ¹⁴ Luk † ek'el erur em ec'ey lawl ke el sekp kok es lele Demas ab am esññ ony.

¹⁵ Esññin ey lisijimel ek'anñ Laodise a, lele ey lisijow Nenfa lele Nyam ec'agñ eke b'as luku in ec'akñ ab ab òññ ey. ¹⁶ Sica leğñ eke b'awal lel na ba ow b'uwr a, kókr elel eke ki kokr ke wel ótu awl Laodise eci Nyamel ab em yeji. Ke ony yeji áwal yec'a eke b'ow anñ el ogñ a ow a. ¹⁷ Ow ec'uwr em a, dàdr Arkíp † kok Es Kòtòkò e juma ek'abul il a senyn senyn.

¹⁸ Èm Pól, em obi ec'abu em mi nòn esññ na lel na ec'uwr em. Sica k'ijal es eke m'anñ sobel em.

Ke Nyam ec'òwrò a áññ ony af.

---

† **4:9** *Onesim*: Filemò 10,15. † **4:10** *Aritak*: Ob Kok 19,29; 27,2; Filemò 23 *Mark*: Ob Kok 12,12-25; 13,13; 15,37-39. *Barnabas*: Ob Kok 9,27; 11,20,30. † **4:12** *Epafras*: èkn 1.7. † **4:13** *Laodise lele Iyerapolis* ab: el eb yony ek'ir titm Kolos. † **4:14** *Luk*: 2 Timote 4,11; Filemò 24. † **4:17** *Arkíp*: Filemò 2.

Pól e lél krékkré ek'awñ Tesaloni Eyn Ów ek'it eke wél k'uw any

Tesaloni el Maseduan wus af ec'eb egbél ab em e nyam eke anñ Grek wus af. Silven eke emeny wél b'ésñ Silas a lele Timote ab anake elum Pól abu sigm Nyamel es Tesaloni eb ab em a. Pól otum anm yogñ ibnm nõnõ, anke Jwifél ek'anñ yogñ a otm'n ow ec'abusu (Ob Kok 17). Pól ngbon Maseduan wus af etñ n'im Akayi wus af. Gbékõ eke n'ngbon Maseduan a, n'õñ Timote im Tesaloni eke k'ekn õmn esél a, eke -l'igñm el ec'õmn a -l'elum es gbre ijr ek'anñ yogñ a sosiem.

Sica eke Timote anñ yogñ ow, ke ism Pól amani amamn ab a, ow õñ sos em iñn'n nõnõ etñ n'awñ wél lél na. (Na ke akpo 51 oglog 52 em ana Jesu e mew e jam.) Lél ab em, Pól õñ Nyam bia etñ atr Tesaloni ec'õmn esél a sos es eke -li k'inym es kikri õmn em, -n'imn anym eci.

Nuñ 1 toñ nuñ 3 em a, Pól am okn lele eke li kokr juma wél ec'arañ a. Etñ n'am elu in e sos em iñn eke n'õny a okm, anke eke gbre ijr anñ bõbõ yeji, -n'inym es kikri el ec'õmn ab em. Etñ n'am dad wél ec'ekn ec'erur eke n'am õny a e low. Nuñ 4.1-12 em a, Pól am at neny es okn el low yegm eke -n'ejan es an nyim nyim af a e low, etñ nuñ 4.13 toñ nuñ 5.11 em a, n'am dad wél eke wél k'õsu sos nfaci ij e lis. Yogñ em ce l'ayal luw em anñ igb lele ey Es Kõtõkõ Jesu Krist e meny ewl ow ab ab e low yeji.

In e lél a ec'uwñ em a, n'õm wél ów etñ l'edñ wél owrõ.

Esññ

¹ Pól, Silas lele Timote † ab e lél ek'am awñ Nyamel ec'agñ ek'anñ Tesaloni banñ, k'el Nyam Es lele Es Kõtõkõ Jesu Krist ab ec'agñ. Ke owrõ lele erm es ey ab ánñ õny ab.

Tesaloni eyñ egn Nyam ec'Amani Mamn a eb õmn em

² Si b'õñ Nyam bia segn feñ õny feñ eci, etñ si b'õkn õny segn feñ, ey e Nyam nõññ em. ³ Nyam ey Es ec'any af si b'õkn õny e nawre ek'ubr e juma e kokr, õny ec'erur ek'õnyñ e low e kokr, lele erm ek'usurir ey Es Kõtõkõ Jesu Krist em ec'õmn ek'õnyñ ab ab e low. ⁴ Agñ lisijimel, Nyam erur õny, etñ s'uw any eke li sõsum l'ot õny eel in eci. ⁵ Tasi em a, Amani Mamn ec'odad eke si dad õny a, ow elm odad ebl nenyem em ce, kõ Abñ Lala ec'abusu lele in ec'abu elum em ab, etñ s'uw any tasi ek'ow el low nawre. Etñ uwr any eke, ey ec'es an õny ec'arañ a, õny e nimamn eci. ⁶ Nyõ obi yeji wewrmm ey lele Es Kõtõkõ ab ów. Gbre ijr nõnõ ec'arañ yeji, egnñ Nyam ec'odad a ebr, sos em iñn ek'Abñ Lala õñ õny ab em. ⁷ Ow õñ õny eel Maseduan lele Akayi wus ab ec'agñ ek'ub nawre a e sewl mamn. ⁸ Tasi em a, Es Kõtõkõ ec'odad a anñ õny ogñ Maseduan wus af a etñ õmun es im toñ ok Akayi wus af. Etñ ow elm na ce, kõ õny ec'õmn ek'õnyñ Nyam em a yeji e low eb es susu a feñ; emeny ow ebam eke si k'õb ow ec'amani ij. ⁹ Agñ a feñ am dad lele ek'ebr ey õny ogñ a, erm em ek'itññin eel Nyam eci, sekp e nuñ igñ ek'igññ elul es, ke egnñ Nyam ek'anñ owr ke el Nyam nawre a eci low kok a e low ebr a. ¹⁰ Ca am ekur in ec'Iy Jesu eke b'ow anñ afr ow a. In eke Nyam igbm'n luw em n'anñ owr a, in anake l'eb l'elul ey es Nyam ec'erm bebl ek'am ow a e lis a.

† 1:1 SilasOb Kok 15.22; Timote: Ob Kok 16.1.

2

Pɔl e juma eke kok Tesaloni baɲɲ

¹ Agɲ lisijimɛl, ɔny obi yeji uwr any ek'ony oɲɲ a eke s'ow a ɔsu ey. ² Uwr any yej' eke leɲɲ anym em a, wel ijr ey gbɛɛ, wɛwɛr ey Filip baɲɲ a. Gbɛko eɛɛn yeji, Nyam ec'erm susu ek'ony ey ab em, si dad ɔny in ec'Amani Mamn a ec'odad, gbɛɛ ij nɔnɔ ec'araɲɲ. ³ Tasi em a, ey ec'ow ɔm a elm yadɲ em, ow elm ow tutr eɲɲɲ em, ow elm kprakpr em. ⁴ Ko ey, Nyam ekn eke s'otu etɲ l'abul ey in ec'Amani Mamn a e dad. Sica s'am dad Nyam ec'odad, etɲ s'olm agɲ em ec'erur es, ko Nyam eke b'ekn ey e mɛɛm em a ec'erur s'am ɔl es. ⁵ ɔny obi uwr any eke leɲɲ kaka si dadm meju ec'odad; leɲɲ kaka si kokm os eɲɲ e low. Nyam ij ow e danɲku. ⁶ S'olm ek'egɲ k'aw ey, ke ow el ɔny oglog ke ow el agɲ ejeti.

⁷ Ke s'otu cɛ eke si k'ony ɔny low ebr, eke s'el Krist ec'erm eɛɛl a sɔsiɛm. Gbɛko s'el agɲ frɔrɔ ɔny ec'araɲɲ eɛɛ lele eke ey lis, frɔrɔ em bi kok in ec'ey e lis e low ab af. ⁸ ɔny ec'erur eke s'ony a sɔsiɛm, s'ɔm ɔny Nyam ec'Amani Mamn a sony cɛ, ko ey obi ey obi e sel a yeji, anɲe ɔny iɲ an nɔnɔ ey eci. ⁹ Agɲ lisijimɛl, am ɔkan elele eke si kokr juma lɛc em a: ncok lele leɲɲ owr ab abu anɲ ey juma kok em, nɛnɛ anake si dad ɔny Nyam ec'Amani Mamn a ec'odad a, yec'etɲ ke si k'ocm ey e lis e low s'abulm ɔny em ec'egɲ kaka.

¹⁰ ɔny ek'ubr nawrɛ a, ey ec'es an ɔny ec'araɲɲ a ayl, el nɛnyɛmbri nyam em eci ek'abr enym kaka anm em. ɔny obi yeji ijr danɲku, etɲ Nyam yeji ij danɲku. ¹¹ Emɛny uwr any eke si kok ɔny em ec'egɲ nyam nyam e lis low eɛɛ lele ek'ey es bi kok in ec'ey ab af. ¹² S'ɔm ɔny ow, s'atr ɔny sos es, s'ibrm ɔny sakp nɔnɔ eke k'aan es eɛɛ lele eke Nyam erur ab af. In anake l'ɛɲɲ ɔny eke k'okr in ec'es ew ec'anygbɛl ab em a.

¹³ Na sɔsiɛm s'am ɔɲ Nyam bia sɛɲɲ fɛɲ, eke ebmn odad eke si dad ɔny a eɛɛ agɲ em ec'odad af, ko ke ebr eɛɛ Nyam ec'odad af a. Eɛ, nawrɛ Nyam ec'odad ab ana! Etɲ li bi kok juma ɔny em l'itɲɲ ɔny ek'ubr nawrɛ a.

¹⁴ Agɲ lisijimɛl, sica ɔny yeji ekan ow a eɛɛ lele eke Nyam ec'agɲ ek'anɲ Jude e Sinyamel em ke ub Jesu Krist nawrɛ a ekn ab af. ɔny yeji, ɔny e baɲɲ eyɲ ijr ɔny gbɛɛ eɛɛ gbɛɛ ijr nyam a cɛ eke Jwifel ijr Sinyamel amua ec'agɲ ab af. † ¹⁵ Jwifel amua anake ibi Es Kotoko Jesu lele kokoba ɔb eɛɛl ab ab, ke ey yeji ijr ey gbɛɛ a. -N'am kokmn Nyam ec'erur, etɲ -l'el agɲ fɛɲ ec'efnu. ¹⁶ -N'am eɲɲɲ ey eke si ki dad sel eɲɲ ec'odad s'ok agɲ ek'elm Jwifel a bake -n'eɲɲ sel. Ow ɔɲ sikpl a eke god'etɲ -li kokr a obn afɲɲ es. Na sɔsiɛm anake ow e nuɲ eɲɲ em a Nyam ec'erm bebl a eɲɲ el a.

Pɔl am erur eke emɛny k'ekn Tesaloni eyɲ

¹⁷ Agɲ lisijimɛl, nawrɛ si kɛɛp ɔny es lis sos meɲɲ em ow ibn tɛl, ko erm em a s'anɲ ɔny ab. S'erur tasi etɲ s'atr sos es eke emɛny si k'ow s'ekn ɔny. ¹⁸ S'erur eke si k'ow ey fɛɲ s'ekn ɔny, etɲ em Pɔl, em sony em a, m'atr sos es sakp nɔnɔ eke mi k'ow, ko Satan ɔm ey ow ec'abusu. ¹⁹ ɔny kotoko eel ey e low ɔmn, ey e sos em iɲɲ, ey ec'anygbɛl tufe, ey Es Kotoko Jesu ec'any af, in e mower e leɲɲ a. ²⁰ Eɛ! ɔny anake eel ɔny e low kok em, ey ec'anygbɛɲ lele ey e sos em iɲɲ ab a.

† 2:14 Ob Kok 17.5-6.

3

1-2 Na sosisiem, eke si k'otum s'ekum ij a, si bebim eke si k'anη Aten † ey sony, etη s'erm ey lisijim Timote eke bi kok Nyam juma ey ab, ke bi dad Krist ec'Amani Mamn ec'odad a. S'erm'n eke li k'ow l'usur ony erm ke l'atr ony sos es ony ec'omn ab em, ³ yec'etη ke ony em ec'egη kaka k'eym wus gbre ijr na ek'anη ony ec'aranη ab em, anjke ony obi yeji uwr any eke gbre ijr na, el low ek'on ey es. ⁴ Ow a eke s'anη ony ogη a, s'ikη anym si dad ony eke wel b'ow ijr ey gbre. Ca ow anake ow ey a, ony uwr any. ⁵ Na sosisiem, eke mi k'otum m'ekum a, m'erm Timote eke k'ow otar ony ec'omn a e low akr ok'm, anjke m'am ebr ermij, ek'oglog egη eju Es a eju ony okr wus, ke juma eke si kok a el low ofr ofr η.

⁶ Sica Timote anη ony ogη a ow † etη ob ey ony ec'omn lel erur ab ec'amani, eke b'okan ey e low seηη feη senyn senyn etη am erurir eke k'ekan ey, ese el el eke ey yeji s'am erur eke si k'ekn ony ab af. ⁷ Ow sosisiem a, lisijimel, ony ec'omn ec'amani e s'iri ey e sos es ow na em lel ey e gbre ijr na em ab a, eyr ey erm es, atr ey sos es. ⁸ Sica sel ow ey η, anjke inymn es kikri Es Kotoko ab ec'af okr ab em. ⁹ Ko ayaf tasi si k'otη Nyam bia sos em ijn na eke s'ony, ony sosisiem Nyam ec'any af ab ec'ee? ¹⁰ Ncok lele legη owr ab si b'at lebl es si ηotη Nyam eke li k'otη ey abusu bake emeny blel s'ekanin, ke si yibr low yec'ek'anm ony ec'omn ab em a.

¹¹ Ke blel ey Es Nyam in obi lele ey Es Kotoko Jesu ab k'ok ey ejagb bake s'ow s'ekn ony. ¹² Ke blel Es Kotoko onη erur ek'onyn ony ofr em lel agη ec'ejeci e lis ab a, agb bubu af ese el el ek'onny ec'erur eke s'ony a agb ab af. ¹³ Ke blel l'usur ony e merm a, eel lala ke abr enym kaka k'anm ony em Nyam ey Es ec'any af, legη ek'ey Es Kotoko Jesu b'ow ow lele in eci afr erm esel lala † a feη ab a.

4

Es an mamn eke Nyam b'erur

¹ Sica agη lisijimel, ow ek'emeny mi ki dad a el, ese el el eke wewar ey e lis es an mamn ek'akpl Nyam sos em, ke am kokr eben a, s'am ηotη ony, s'ibrm ony atrm em, ek'Es Kotoko Jesu e nin em a, k'ucur onyn es eben iman anym eci akm na e kokr a. ² Ony obi yeji uwr low yec'eke si yegm ony Es Kotoko Jesu e nin em ab any. ³ Kin, ow eke Nyam am erur a: ke ony ec'es an a el lala in ec'any af; ke osur sos nfaci ij e lis. ⁴ Ke ony em ec'egη nyam nyam uw any onyn sos es nfaci ij e lis, † an es lala em lele sos us em ab, ⁵ ke ki yebm ow enηη ec'aw akam'n es ese Nyam any uwm esel af. ⁶ Low na em a, egη kaka k'ēju lawl ki kok'r low obr, anjke Es Kotoko b'ow jej agη e bi kok ow amua a eci low ok, es'el el eke s'ikη anym si dad s'ayal s'ok ony ab af. ⁷ Tasi em a, Nyam esηm ey eke si k'anη sikpl owi em, ko ow lala kok em. ⁸ Na sosisiem egη ek'egηm low yegm na ebm a, ow elm egη eci low yegm li digηm l'elum es, ko Nyam ek'otη ony in ec'Abη Lala a eci low yegm li digη l'elu es.

⁹ Sica yec'ek'el agη lisijimel ofr ec'erur e low a, ow ebam eke wel ki non lel awη ony, anjke ony obi em wewar Nyam ogη el el eke k'erurir ony ofr a.

† 3:1-2 Aten:Ob Kok 17.15-16. † 3:6 Ob Kok 18.5. † 3:13 Erm esel lalaoglog agη a feη ek'el in ec'a. Ekn Mark 8:38; 13:27. † 4:4 Ke ony em ec'egη egη nyam nyam uw any onyn sos es nfaci ij e lis:agη beb b'iri ese, Ke ony em ec'egη... uw any oc yow lala em lele anygben em ab.

¹⁰ Etnj erur ikñ na e low anake am kokr Maseduan wus nimum af ec'agn lisijimel a feñ e lís a. Gbeko agñ lisijimel, emeny s'am ibrm eke ki kokr ow akpl obn. ¹¹ Átar sos es ke áññn erm es ey em, ke k'éymn egn e low em, ke kókr juma ony obi ec'abu em, ese lelel eke si dad ony ab af, ¹² yec'etñ ke agñ ek'elm Krist e jam us esel a, ony ony ec'elum. Ke ony ec'es abur a k'elm agñ eci.

Es Kotoko e mower

¹³ Sica agñ lisijimel, s'erur eke k'uwr Krist e jam us esel ek'uw a e lís e low any, yec'etñ ke k'anmn sornj em es'agn likpr a ek'onym onn ec'ab af. ¹⁴ Eke s'ub nawre eke Jesu uw etñ l'ewl n'ann owr a, eben nenymbri nyam s'ub nawre eke Nyam b'ow onj agñ ek'ub Krist nawre ke uw a éwl ow in ab.

¹⁵ Sica kin yec'eke Es Kotoko in e low yegm em dad ey, ke s'am elu okm: Es Kotoko e mower e legñ a, ey eke si b'ow s'ann owr a, si k'ow s'ikñm agñ ek'uw a ec'anym. ¹⁶ Legñ a, wel b'ow iri lebl nyam ikñ ek'el Nyam ec'erm esel ec'es ew es a e lebl lele Nyam e kokr e lebl ab ab, etñ Es Kotoko b'ow ann afr us es. Agñ ek'ub Krist nawre ke uw a b'ow igb ann owr krekre. † ¹⁷ Ke sica, ow e jam a, ey eke legñ a si b'ow s'ann owr a, Nyam onj ey s'igb el ab jru em s'im s'obr Es Kotoko afr. Nene anake si b'ow s'ann Es Kotoko ab segn feñ a. † ¹⁸ Ow sosiem, átarir sos es ony ofr sodad amua em.

5

¹ Sica agñ lisijimel, yec'ek'el segn lele wanci ab ec'a, ow ibram eke wel ki non lel awñ ony, ² anke ony obi yeji uwr any tasi eke Es Kotoko e mower e legñ a b'ow okr ey es ese lelel eke ulu b'ow ncok em ab af. † ³ Legñ ab em ek'agn b'ow dad ese: «Low kaka anm, feñ el erm es ey a!» † yogñ anake legñ a b'ow okr el es kpru em ññññ el a. Ow b'ow ann ese iy onyn eke b'okr lok ab lis es ab af; etñ egn kaka k'ow ecm saw.

⁴ Ko agñ lisijimel, ony ec'a anm ncebn em eke legñ na k'okr ony es ese ulu ec'ab af, ⁵ anke ony feñ eel legñ owr lele usu ayl ab ec'ey. Ey s'elm legñ uk lele ncebn ab ec'ey. ⁶ Na sosiem ow itm eke si k'eru memn es'agn amua na ec'ab af, ko s'áññ any owr; ke low feñ em any ok ey es. ⁷ Memn eru esel a, legñ uk em -li b'eru memn; etñ mar egn esel a, legñ uk em b'egn mar am ony. ⁸ Ko ey eke s'el usu ayl ec'a, ow akpl eke si k'ók any es, ke s'óc ey ec'onn lel erur ab ese ar mob eke s'ók sos af, ke ey e sel eññ ec'eku áññ ese kpokpo tufe eke s'us af, † ⁹ anke Nyam onm ey eke si k'im s'ey in ec'erm bebl ab em, ko ke ey Es Kotoko Jesu Krist onj ey sel eññ. ¹⁰ In l'uw ey sosiem yec'etñ ke n'onj ey s'ann owr in ab, eke s'ann owr etñ s'uw yeji. ¹¹ Na sosiem, omanin ów ke átarir sos es onn em ese lelel eke am kokr god'etñ ab af.

Ów om es abal el lele esññ ab

¹² Agñ lisijimel, s'am dad ony eke k'onyn agñ ek'am kok juma ony ec'araññ, yegm ony low, ke nyimm ony Es Kotoko e nin em a ec'elum. ¹³ Onyn el e sos usr nono lele erur ab, juma eke -n'am kok a sosiem. Áññ erm es ey em ony ofr.

† 4:16 Jan 5.25. † 4:17 1 Korent 15.51-52. † 5:2 Matie 24.43; Luk 12.39; 2 Pier 3.10. † 5:3 feñ el erm es ey a:Jeremi 6.14; 8.11. † 5:8 Esayi 59.17.

¹⁴ Agɔɔ lisijimɛl, s'am ɔɔɔɔ ɔɔɔ, ɛɛɔɔɔ ɔɔɔɔɔɔɔ abr; àtar agɔɔ eke sos ɔɔɔ es a sos es, ɛɛɔɔɔ abɔɔ ɛɛɔ ec'ɔɔɔɔɔɔ a abu, ke ɔɔɔɔ low eku ɛɔɔ ɔɔɔ e lís. ¹⁵ ɛɔɔ ɛɔɔ ke ɛɔɔ kaka k'ócm low ɔɔɔ ɔɔɔɔ low ɔɔɔ any. Kɔ ɛɔɔ ɔɔɔ ɔɔɔ low nimamɔ e kok es ɔɔɔ ɔɔɔ ɛɛɔ ɛɛɔ ɔɔɔ eci lís ab.

¹⁶ ɛɔɔ ɔɔɔ àɔɔɔ sos ɛɛɔ ɔɔɔ ɛɛɔ. ¹⁷ Sakp sakp ɔɔɔ k'òɔɔɔ Nyam ɔɔɔɔ. ¹⁸ ɔɔɔ Nyam bia low low ɔɔɔ ɛɛɔ. Na el low eke Nyam am ibɔɔ eke ki kokɔ, ɔɔɔ ek'okar af Jesu Krist ab a. ¹⁹ K'irɔɔɔ Abɔɔ Lala ec'al ek'anɔ ɔɔɔ ɛɛɔ ab es. ²⁰ K'ífan odad eke Nyam b'ɔɔ ɔɔɔ ec'ararɔ e kokoba ɔɔ ɛɛɔ dad ɔɔɔ a, ²¹ kɔ igbal low ɔɔɔ ɔɔɔ ɛɛɔ, ke úcur yec'ek'akpl a ɔɔɔ es. ²² Ke ɔɔɔɔ sos es low ɔɔɔ ɔɔɔ e kok ɛɛɔ.

²³ Ke Nyam ek'el ɛɛɔ es ɛɔ e nuɔ a in obi áyal ɔɔɔ nimum; ke n'ɔɔ ɔɔɔ ec'ɛɔɔ el a nimum ek'el abɔɔ, liy, lele sos meɔl ab a él lala, ek'abr ɛɛɔɔ kaka anm ɛɛɔ ɔɔɔ ɔɔɔ ɛɔ ɛɔ Kɔɔɔɔ Jesu Krist e mowrer e ɛɔɔ a ów. ²⁴ In eke n'am ɛɔɔ ɔɔɔ a, li b'ow li kok ów amua ɔɔɔ iy nɛɔɔ, aɔke l'el ɛɛɔ.

²⁵ Agɔɔ lisijimɛl, ɛɔ ɔɔɔ ɔɔɔɔ ɔɔɔ ɛɔ. ²⁶ Bìbrɔɔɔɔ ɔɔɔ ɔɔɔ ɛɛɔ agɔɔ lisijimɛl af Krist ɛɛɔ. ²⁷ M'am ɔɔɔɔ ɔɔɔ m'ok ɔɔɔ mɛɔɔ sabu af, ek'ɛs Kɔɔɔɔ e nin ɛɛɔ a, k'áwal lel na ókr agɔɔ lisijimɛl a ɔɔɔ. ²⁸ Ke ɛɔ ɛs Kɔɔɔɔ Jesu Krist ec'ɔɔɔɔ a àɔɔ ɔɔɔ ɔɔɔ ab!

Pól e lél yony em ek'awñ Tesaloni Eyn Ów ek'it eke wél k'uw any

Tesaloni eyn e lél yony em na em, Pól am òñ Nyam bia, anke Tesaloni eci òmn esél a òny òmn etñ eke wél am ijr el gbre a bobo yeji, -li b'erurir el òfr. Pól awñ el lél na eke k'atr el sos es, ke élum el abu low ek'am òñ el sel at Nyamel ab em.

Nun 1 em a, Pól am atr el sos es gbre eke wél am ijr el a eci, etñ n'am òkn wél eke Es Kòtòkò Jesu b'ow ewl ow sòg el, ke ijr agñ eke am ijr el gbre a gbre. Nun 2.1-12 em a, Pól am dad Es Kòtòkò ec'ow a e low, anke agñ òwr òmn esél a sos es dad el eke Es Kòtòkò in ow god'etñ. Pól am dad erum mar eke gbuñ ke Jesu in éwl in ow a, Low nun kok es nyam in b'ow in ey òkm. Ow'n òny Low nun ec'abusu etñ ow'n b'ow in ònyanin low Nyam ab. Gbèkò Es Kòtòkò Jesu in b'ow in ibi egn ikñ na. Nun 2.13, nun 3.15 em a, Pól am dad òmn esél a eke k'inym es kikri òmn em ke ám ñòñ Nyam.

Sica lél a ec'es ok em a, Pól dad low nyam eke l'iri ke el el e Nyamel a e lís e low. Low a eke l'iri a el Nyamel ab em ec'agñ a ek'éurum juma kok owi a e low. N'am òñ abusu eke wél k'ocr sos es òrñu amua e lís, anke el ec'es an a elm ow a eke -n'èjan low a eke li yegm wél ab em a (nun 3.6-15 em a).

Sica lél a ec'uwñ em a, l'èdn wél òwrò.

Èsn

1 Pól, Silas † lele Timote ab e lél ek'am awñ Nyamel ec'agñ ek'ann Tesaloni bañ, ke el Nyam ey Es lele Es Kòtòkò Jesu Krist ab ec'agñ: 2 Ke Nyam Es lele Es Kòtòkò Jesu Krist ab édn òny òwrò, ke òñ òny erm es ey.

Tesaloni eyn e léc ek'am òny òmn em, gbre ijr ec'aranñ

3 Agñ lisijimel, ow akpl eke ègn fèñ, si k'elu Nyam bia òny sosièm. Ow it eke si ki kok èben, anke òny ec'òmn ek'ònyñ a am bobn etñ òny ec'erurir eke òny òny òfr em a, am agb imm anym eci ègn fèñ. 4 Na sosièm, si bi dad òny e lís e low, s'aw òny Sinyamel ec'agñ a fèñ eke b'as luku ign Nyam nun a ec'any af, anke òny b'inymn es kikri òmn em, gbre ijr lele sos es òw fèñ eke b'òbar ab ab em.

5 Gbre ijr amua am yegm eke Nyam e jej ok a el nyim nyim. Tasi em a, gbre ijr amua sosièm anake b'ow eel Nyam e gbrenñbi usu a ek'am ijr ow e gbre a ec'agñ tasi a. 6 Nyam el nenyembri nyam Es: ow sosièm agñ ek'am ijr òny gbre a, el yeji li b'ow l'ijr wél gbre. 7 Etñ òny ek'am ijr gbre a, li b'ow l'èyr òny erm es, òny lele ey ab, lègn eke Es Kòtòkò Jesu b'ow ann afr ow in lele erm esél abusu esél ab ab a. 8 Lègn a, li b'ow n'ann el ek'am iri ec'aranñ l'ey òkm, yec'etñ ke li kók agñ eke uwm Nyam any, † ke éluam ey Es Kòtòkò Jesu ec'Amani Mamn a low nun. 9 -Li b'ow -n'èñ gbre eke k'ow ònym uwñ, etñ gbre ij akpasu na, b'ow òny kpb el es Es Kòtòkò e lís lele in ec'anygbel e léc ab ab e lís. † 10 Low a b'ow ey lègn a ek'Es Kòtòkò b'ow ow a. Li b'ow l'ow yec'etñ k'agñ a ek'el in eci ke ub'r nawre a, úsr'r sos, kóklm'n. Òny yeji b'ow anñ el em, anke ubr amani

a eke s'ony ony a nawre. ¹¹ Na sostiem, seḡḡ fəḡ s'am ḡḡḡḡ Nyam s'ony ony yec'əḡḡ ke ey e Nyam a éḡḡ ony eḡe aḡḡ eke it af, in ec'əḡḡ a eke l'əḡḡ ony ab em. Ke in ec'abusu ab em, l'élum ony abu kokr low nimamn fəḡ ek'am erurir a, ke n'ony ony ec'omn a ew ḡḡḡḡ! ¹² Na em a wel b'ow dad ey Es Kəḡḡḡ Jesu e nin mamn, eḡḡ ony yeji -li b'ow -l'aw ony. Ow b'ow el ey e Nyam lele Es Kəḡḡḡ Jesu Krist ab ec'owro ek'əḡḡan.

2

Gbuḡ ke Es Kəḡḡḡ e ləḡḡ a ów a

¹ Aḡḡ lisijimel, yec'ek'el ey Es Kəḡḡḡ Jesu Krist e mowrer eke b'ow ony as ey luku in ab a ec'a, † s'am ḡḡḡḡ ony, ² ki yebr aḡḡ k'irmn ony nuḡ em fafa, erḡḡ k'ony ony. Eke batḡ eḡḡ dad ony ow e low eḡe odad eke Nyam ony kokoba ob es nyam dad af, oglog eḡe eḡḡ eḡeci ec'odad af, oglog eḡe lel eke s'awḡ ony ec'odad af yeji, k'ubr nawre. ³ Ki yebr eḡḡ kaka k'əḡḡ ony akunda kaka fəḡ em. Tasi em a, aḡḡ b'ow iḡḡ Nyam ec'any uw a elu es ḡḡḡ ke ləḡḡ a ów. Ləḡḡ ab em anake Low ḡḡḡ es a, in a ek'it eke k'irm a b'ow ey okm a. ⁴ Low ḡḡḡ es na b'ow eḡḡḡ ob fəḡ ek'el Nyam eci ke aḡḡ b'igḡ nuḡ a. Li b'ow l'igb ów amua fəḡ e nuḡ af, eḡḡ li b'ow n'im toḡ l'ey Nyamel ḡḡel ab em li sig es, † ke l'ócr in sosi eḡe Nyam af.

⁵ Kəḡ k'oknmn eke mi dad ony ów amua, ow a eke m'anḡ ony ab a ee? ⁶ ḡḡḡ, uwr any eke low nyam anḡ eke caca em a, am eḡḡḡ Low ḡḡḡ es na eke k'ey okm, toḡ bake ləḡḡ a eke wel bebm a ów. ⁷ Low ḡḡḡ es a ec'abusu a ob nuḡ es lol em am kok juma, eḡḡ ek'eḡḡ a ek'ucu ony'n es a k'ow anm ij a, li k'ow li kokm juma es lol em ij. ⁸ Sica Low ḡḡḡ es a b'ow ey okm, ke Es Kəḡḡḡ Jesu ḡḡḡḡ'n trə trə trə, in e nenyem e sel fuf em, ke li kíkḡ ow es in e mowrer ec'usuayl eci jeḡḡ ab em. † ⁹ Low ḡḡḡ es a b'ow ow Satan e ləc ab ab eḡḡ li b'ow li kok meny ewr owi lele sakrowa yadḡ em ab; † ¹⁰ li b'ow l'oc low ḡḡḡ fəḡ l'elu okm l'ejur aḡḡ ek'am irm a, eḡḡ -li b'ow -l'ok wus. -Li b'ow -l'ok wus aḡḡe -l'egḡḡ -l'ebm eḡḡ -l'erurm low nenyembri nyam a eke blel sḡḡ el a. ¹¹ Na sostiem anake Nyam b'ow awḡ el abusu ek'el irm ec'a yec'əḡḡ ke -l'ub yec'ek'el yadḡ a nawre. ¹² Na sostiem, aḡḡ a fəḡ eke k'ow ubm low nenyembri nyam nawre, ke b'ow erur anḡ low ḡḡḡ kok em a, Nyam b'ow ob el low luw eci.

Ke éel low nawre ub esel tasi

¹³ Sica aḡḡ lisijimel, ony eke Es Kəḡḡḡ erur ony a, ow it eke seḡḡ fəḡ si k'elu Nyam bia ony eci, aḡḡe li sosum l'ot ony nuḡ ob em eḡḡ eke li ki sḡḡ ony Abḡ Lala eke b'ony ony éel Nyam eci lele ony ec'omn ek'onyn low nawre em a ec'ab. ¹⁴ Nyam eḡḡ ony in ec'Amani Mamn ec'odad eke si dad ony ab em. L'əḡḡ ony eke k'əḡḡan yec'a eke k'ebm ony ey Es Kəḡḡḡ Jesu Krist ec'anyḡḡel ab em a. ¹⁵ Na sostiem, aḡḡ lisijimel, inymn es kikri ke úcur low yeḡm a eke s'ony ony odad ebl em oglog lel em ec'eke s'awḡ ony ab a onyn es.

¹⁶ Ke ey Es Kəḡḡḡ Jesu Krist in obi, lele Nyam ey Es ab, ek'onyn ey ec'erur ke ony ey bibm em, sos es atr ek'onym uwr lele low omn tasi ab a, ¹⁷ yibr ony ec'erm a lokm susu, ke ony ony ləc kokr ów amamn ów kok em lele odad ebl em ab.

† 2:1 1 Tesaloni 4.15-17. † 2:4 *l'ey Nyamel ab em*: aḡḡa, Jerusalem e Nyamel ḡḡel a e low wel am dad. Otu eke k'ekḡ Daniel 11.36; Ezekiel 28.2. † 2:8 Esayi 11.4. † 2:9 Matie 24.24.

3

Nɔŋan Nyam ɔŋn ey

¹ Sica lisijimel, nɔŋan Nyam ɔŋn ey, yec'etɛ ke Es Kɔtɔko ec'odad ebl a ɔmun es fafa, ke wɛl úsr'r sos esɛ elɛl eke ow ɛcr ɔny oŋn ab af. ² Nɔŋan Nyam yec'etɛ ke l'éb l'ɛlu ey es agɛ ɛŋɛ lele lokm nɔŋ ɛsɛl ab ec'abu ɛm, aŋke ow elm agɛ a fɛŋ ɛŋɛm ubm nawrɛ. ³ Gbɛko Es Kɔtɔko el cɛcɛ, li b'ow l'usur ɔny erm, ke l'ɔsu ɔny agɛ † e lís. ⁴ Es Kɔtɔko ɔn ey s'ɔny ɔmn ɔny ɛm ɛtɛ s'uw any tasi ek'am kokr ów a eke si dad ɔny a ɛtɛ ucɛr ɔnyn es am kokr. ⁵ Ke Es Kɔtɔko nyímn ɔny ec'erm a Nyam ec'erur a lele Krist eci low eku ab ab e lís.

Juma kok owi

⁶ Agɛ lisijimel, Es Kɔtɔko Jesu Krist e nin ɛm s'am ibrm eke ki kpabr es agɛ lisijimel a fɛŋ ek'am ir ɛb kpɔɔn ɛm, ke ɛŋɛm low yɛgm a eke s'ɔn ɛl a ebm a e lís. ⁷ ɔny obi yɛji uwr elɛl eke ki kokr ke ébr ey e lakr ab any, aŋke ɛŋɛ eke s'anɛ ɔny ec'araɛn a, s'elm ɔɔny. ⁸ Si yɛbm agɛ ɔɔm ey ob s'ijm ɔfr ɛm; kɔ ey obi s'ij gbɛrɛ, s'ok law, si kok juma ɛc ɛm, ncok lele ɛŋɛ owr ab, yec'etɛ ke ey e gbagbl e low k'élm ɔny ɛm ec'ɛŋɛ kaka fɛŋ eci. † ⁹ Si kok ɛbɛn, ow elm ke si k'ónym abusu eke si k'ibrm ɔny ec'abu elum a eci, kɔ sɛwl mum eke si yɛgm ɔny eke k'ɛbr. ¹⁰ ɛtɛ ow a eke s'anɛ ɔny ab a, si dad ɔny: ek'ɛŋɛ erurm eke ki kok juma a, ow itm eke li k'ij ob. †

¹¹ Sica s'am dad ɔny low na, aŋke s'am iri ek'ɔny ɛm a, ɔɔny anɛ ek'erurm eke ki kok low kaka, eke ow elm agɛ e low cɛ eke -li k'igb -l'ok ɛm. ¹² Agɛ amua na, s'am dad ɛtɛ s'am ɔm ɛl ów ek'Es Kɔtɔko Jesu Krist e nin ɛm, -li ki kok juma sɛŋɛ fɛŋ ke -li gbabɛl ɛl sosi.

¹³ Agɛ lisijimel ɔny ec'a, low mamn e kok k'am ɔny sos. ¹⁴ Eke batɛ ɛŋɛ nyam ɛluam odad na ek'anɛ lɛl na eke s'ɔn ɔny ab ɛm, ke ɛbmɛn in nyamn, ke k'ɛwmn mɛcrɛr in ab ij, yec'etɛ ke ɛs ɔny'n. ¹⁵ Gbɛko k'ɔcr ir esɛ ifnu af, kɔ ɔmn in ów esɛ ɛŋɛ lisijim af.

Ɔwɔ lele ɛsɛn ab

¹⁶ Ke Es Kɔtɔko ek'el erm es ey e nɔŋ a, in obi ɔn ɔny in ec'erm es ey a sɛŋɛ fɛŋ, low low fɛŋ ɛm. Ke Es Kɔtɔko ánn ɔny fɛŋ ab! ¹⁷ ɛm Pɔl, ɛm obi ec'abu ɛm mi nɔn ɛsɛn na lɛl na ec'uwr ɛm. ɛbɛn eke mi b'ɛwr ɛm e silɛl fɛŋ eke mi bi nɔn a mɛny ana. ¹⁸ Ke ey Es Kɔtɔko Jesu Krist ec'ɔwɔ a ánn ɔny fɛŋ ab.

Ɔɔl e lel krɛkrɛ ek'awɔɔ Timote Ōw ek'it eke wɛl k'uw any

Timote el Lisr baɔɔn iy. Lisr el Likaoni wus af ec'eb (Ob Kok 14.6). Yɛfenyna em a, Likaoni anɔɔ Turki em. Timote es a Grɛk iy, etɔɔ lis el Jwif. Ɔɔl e juma eke kok Lisr baɔɔn a anake ɔɔɔ Timote, lis Enis lele la Lois ab itɔɔn erm em el Es Kɔtɔko ec'a. Sica eke Ɔɔl im toɔɔn baka ewl mɛny ow Lisr a, Timote elum'n abu Es Kɔtɔko eci juma kok ab em (Ob Kok 16.1-3).

Lel na em, s'am ekn eke Ɔɔl igb Efes ek'el Azi wus af ec'eb ab em, im Maseduan wus af. Gbɛko in ec'im em a, l'ew Timote es Efes eke li k'edɔɔn low yɛgm esel ayadɔɔ a juma kok (nɔɔɔ 1 toɔɔn nɔɔɔ 3). Ɔɔl nɔɔn lel na eke k'atr Timote sos es, ke n'om ow ōw Nyamel e juma eke ow am kok ab af.

Nɔɔɔ 1, nɔɔɔ 4 lele nɔɔɔ 6 em a, Ɔɔl am dad agɔɔ a eke am yɛgm ōw yadɔɔ, ke am igɔɔ low yɛgm nawre a elu es a ec'odad. -Li bi yɛgm agɔɔ low yadɔɔ em Nyam ec'ol a lele omɔn eke wɛl b'ony Jesu em ab ab af. Nɔɔɔ 2 em a, Ɔɔl ibrm eke kretienel a kɔɔ nɔɔɔn Nyam etɔɔ li yɛgm wɛl low Nyam nɔɔɔn af. Nɔɔɔ 3 em a, li dad idr esel ec'elel eke k'aan es a. Nɔɔɔ 4.7 toɔɔn nɔɔɔ 6.21 em a, Ɔɔl am atr Timote sos es eke in e juma kok ab em, li k'ob Amani Mamn a e kokoba. N'am dad ow elel eke ow ki kokɔ, ke ow ōtu am ɔsu Nyamel ec'agɔɔ abu abu a, ese elel eke Jesu Krist e jam us es mamn bi kok ab af a. Lel a ec'uwɔɔ em a, Ɔɔl am atr Timote sos es eke ow k'ogɔɔ omɔn em eci mum mamn a.

Esɔɔn

¹ Em Ɔɔl, Jesu Krist ec'erm es, Nyam ey e Sog Es lele Jesu Krist ey ec'omɔn ob ab ec'abusu em, m'am awɔɔn'ɔɔ lel na. ² Nɔɔ Timote eke anɔɔ ese em ec'iy lokm tasi af omɔn em, ke Nyam Es lele Jesu Krist ey e Kɔtɔko ab edɔɔn'ɔɔ ɔwɔɔ, ōny ɔɔ e ɔɔɔɔn ikɔɔ ke ōn'ɔɔn erm es ey.

Erm ew low yɛgm esel ayadɔɔ e lis

³ Eke m'aam Maseduan a, m'ijl'ɔɔ nɛny eke k'anɔɔ Efes, yec'etɔɔ ke agɔɔ a ek'am yɛgm agɔɔ ōw yadɔɔ a, edɔɔn el ke -li ki kokmɔn ij. ⁴ Dàd el -li wal ōw a ek'agɔɔ el obi ɔkn dad lel el lagɔɔn el e mew ec'es ɔɔɔɔm owi e low a -l'elu es, † ow es atar cɛ ow b'is, ow eluam Nyam ec'es eb elu e low a eke bebɔm ew es, ke wɛl uw any omɔn em a abu.

⁵ Low na eke b'ow dad a, b'ow ɔɔn el ec'erur a agb: erur eke b'anɔɔn erm lala em ow, tutr mamn em lel omɔn tasi em ab a. ⁶ Agɔɔn beb igɔɔn ejagb na elu es etɔɔn irm sodad ek'onyɔm any e dad em. ⁷ -Li b'ocr el sosi ese Nyam ec'ol a ec'any uw esel tasi af, gbɛko -l'irimɔn el obi e sodad eke -n'am dad a, etɔɔn ōw a ek'ow sosiem -li b'atar ōw es a yeji -l'irimɔn.

⁸ S'uw any eke Nyam ec'ol a el ob mamn, eke wɛl uw any kok ow e low ek'it a. ⁹ Wɛl ōkn eke wɛl ewm ol agɔɔn eke bi kok ōw amamn a eci; kɔ ōw enɔɔn esel lel agɔɔn ek'eluum ol ab ab sosiem wɛl b'ew ol, ese: molokm enɔɔn esel, sikpl esel, agɔɔn ek'eluum Nyam lel ob ek'el lala ab ab, agɔɔn eke b'ibi el esel oglog el lisel lel agɔɔn ibiu fɛɔn ab. ¹⁰ Emɛny wɛl b'ew ol agɔɔn eke b'ij

† **1:4** el lagɔɔn el mew ec'es ɔɔɔɔm owi: ōw eke agɔɔn el obi k'okn a lele el lagɔɔn el mew ec'es ɔɔɔɔm owi ab ab el nawre em a, Nɔɔɔ ɔb nɔɔɔ 4 toɔɔn nɔɔɔ 11 em eci ōw a eke anɔɔn a, (ese agɔɔn lagɔɔn el mew ec'es ɔɔɔɔm lele Noe e mij gbɛl a e low ab ab) eke agɔɔn ot yiyibr ōw toɔɔn ke ow ewl el yadɔɔn owi a.

nfaci a eci, egn eke b'erum el lawlel egn ab, agn eke b'ol madu ij, ayadnu, agn eke b'ij danju yadn em lel agn fen eke bi kok ow ek'elm low yegm nawre tasi ab ab eci. ¹¹ Low yegm ikn na anj Amani Mamn a eke b'wn ey s'uw Nyam ec'anygbel ab any ab em. Ee, Nyam eke el ehe fen eci nun a anake abul'm Amani Mamn na a.

Pɔl am ɔŋ Jesu Krist bia

¹² M'am elu Jesu Krist ey Es Kotoko eke ɔŋ'm lec, em e juma kok ec'a bia. M'am elu'l bia eke n'ony ɔmn em em, ke l'esn'm in e juma ab em, ¹³ eke legn ek'ec ab em, mi dad in e lis ec'ow enun, m'ijr'r gbre etn mi wewr'r yeji. Gbeko Nyam ɔny em e sɔrn ikn, anke m'onym ɔmn in em etn m'uwm low eke m'am kok ab any. † ¹⁴ Ey Es Kotoko edn'm ɔwro noko, etn n'ɔŋ'm ɔmn lel erur eke b'ann Jesu Krist em ow ab ab. ¹⁵ Kin odad nawre tasi ek'it ek'agn a fen k'eb: Jesu Krist ow wus na af sikpl esel fen e sog eci. M'el el em e ligbel tasi, ¹⁶ gbeko ow sosome anake Nyam ɔny em e sɔrn ikn a: l'erur eke Jesu Krist k'ecr em eke m'el sikpl esel ab em e ligbel tasi a yegm in e low eku eke n'ony, ke ow el sewl agn a eke legn anym em b'ow ub'r nawre, ke b'ow enj sel ek'onym nun a eci. ¹⁷ Sos usr lele anygbel ab el Eb ebu a ek'ann segn fen, onym uw, wel éknm ke el Nyam nyam coco a eci! Amen.

¹⁸ Em jim Timote m'am abul'n low yegm na, ese el el eke n e Nyamel ab em e kokoba ɔb esel ikn anym dad ew es n e lis ab af. Ke sodad amua átr'n sos es ɔn ogn num mamn a, ¹⁹ n ec'omn a lele n e tutr mamn ab ab em. Agn nyam nyam egnm ɔsum el e tutr mamn a, ow ɔn -l'irrmn el ec'omn a. ²⁰ Agn ab em Imene lele Alesandr ab yeji anj; m'ot m'ok el Satan abu em † yec'etn ke legn ejeci -li k'obrmm Nyam any.

2

El el eke wel ki nɔŋn Nyam

¹ Low krekre eke m'am dad eke wel ki kok agn fen ec'a el: ke wel nɔŋn Nyam íbrm'n low, kók sɔrn ke élu'l bia. ² Ow it eke wel ki nɔŋn Nyam ɔn éb ebu fen lel agn fen ek'onym es ew ab a, yec'etn ke s'ótu s'ir eb ek'erm mij anm em, erm es ey em, sos us em, Nyam ec'es ucu ɔny tasi em. ³ Na anake akpl ke el sobo Nyam ey e Sog Es, ⁴ eke b'erur ek'agn fen k'enj sel, † ke ótu uw low nenyembri nyam any a.

⁵ Tasi em a Nyam nyam ce anj, etn in lel agn ab ec'arajn a yeji egj nyam ce anj, egj a in l'el Jesu Krist

⁶ ek'ocr in sosi ew awoba agn a fen e sog eci. †

Ek'ow e legn a ow a, l'elu ɔkm li yegm eke Nyam erur ek'agn fen k'enj sel. ⁷ Na sosome anake Nyam ew'm lebl elu es lel erm es ab, ke mi yegm agn ek'elm Jwifel yec'eke el ɔmn lele low nenyembri nyam ab a. M'onym yadn, low nenyembri nyam m'am dad.

† **1:13** Ob Kok 8.3; 9.4-5. † **1:20** m'ot m'ok el Satan abu em: odad na anake wel ɔny ewl meny 1 Korent 5.5 em, ke am yegm ek'egn kok low nun a, wel b'ogn'n Nyam nun ign esel a ec'arajn, wel ew'r saw legn tel eci eke li k'itjn, ow a eke li kok a sosome. Sica, ek'egn ikn na anm Nyamel em ij a, ke Satan eke onym wus ab a, ec'ow em l'ewl n'ann a (Jan 12.31; 16.11; Efs 2.2). † **2:4** Ezekiel 18.23. † **2:6** Matie 20.28.

Elel eke wel ki ηοηη Nyam dedeku em

⁸ M'erur ek'usu feη, eηη ki gbigbl sabu oγη afr ηοηη Nyam, gbeko Nyam ηοηη a el erm lala em, erm ek'erm bebl lel ow es atar ab anm em. ⁹ M'erur yej'eke oyow ki s'us mob ek'it, mob frafra ce, ke ow k'elm low agbr em; ke -li ki kokmn sin ek'agη k'ekn el, -li k'okmn sika em miyob, miyob ac lele mob sus em eke b'il an nono ab, † ¹⁰ ko ke el e sakpl a el ow amamn e kok, ese elel ek'ow it ek'oyow eke bi dad ese el b'elum Nyam a, ki kok ab af. ¹¹ Ow it ek'oyow k'ok es tin iri low yegm a, elum ligbel em. ¹² M'elum abusu es eke yow ki yegm igη low oglog ew igη es; ow it eke li ki yewal tin. ¹³ Tasi em a, Adam anake Nyam ikη anym kok a, etη ow e jam a li kok Ev. ¹⁴ Etη emeny, ow elm Adam yebm wel ejum'n, ko yow yeb wel eju'r etη eluam Nyam ec'odad ebl a. † ¹⁵ Eben yeji, Nyam b'ow sog'r in ec'ey eke li b'ow l'ew ab em, † gbeko ow it eke li k'onny omn, erur, ke l'ir eb eke elm low agbr em ke b'akpl Nyam sos em.

3

Nyamel idr esel ec'ow om

¹ Kin odad nawre tasi: eke eηη nyam erur eke k'el Nyamel ec'idr es, ke juma senyn l'erur a. ² Ow akpl eke Nyamel ec'idr es k'el eηη ek'abr enym anm lis; yow nyam ec'igη, † eηη eke b'ok sos es low em, ke b'onny any es ok. Ke n'onny es an mamn, l'el eηη eke b'eb etu, ke otu eke ki yegm agη low. ³ Li k'elm mar eηη, li k'onnym ganηan, ko l'el froro lel erm es eyr es ab. Li k'elm eηη e b'erur os owi, ⁴ ko l'el eηη ek'otu eke ki nyimn in obi ec'akη a, eηη ek'in ec'ey a b'onny in ec'elum. ⁵ Tasi em a, ek'eηη nyam otum nyimn in obi ec'akη a, ayaf l'otu eke li ki nyimn Nyamel ee? ⁶ Li k'el eηη ek'itηη erm em owr owr; ek'ow el eηη eben, li b'ow l'eb sos ew abu em etη li b'ow n'onny es abur ese agn ec'ab af. ⁷ Ow it yeji ek'agη ek'ubm Krist nawre a k'elum'n, yec'etη ke li k'onnym cak, ke li k'eym agn e simeb e b'uk ab em. †

Nyamel em eci diakrel ec'ow om

⁸ Diakrel yeji it ek'el agη eke k'us sos, ke onny nenymbri nyam yeji; ow itm eke -li k'eηη mar nono, -l'ol yadη em eci os onny es; ⁹ ke -l'ucu low nawre ek'ey okm Krist ec'omn e -n'onyn ab em a -n'onny es tutr lala em. ¹⁰ Ow it ke wel ikη anym ebm el ekn; ek'ow e jam a wel eknm low obr el e lis a, ke sica -li kok juma ese diakrel af goη. ¹¹ Oyow eke el diakrel a † yeji it eke k'el agη eke k'us sos. Ow itm eke -li ki dad el lawlel e lis ec'odad enun; ow it ke -n'onny any es ok, ke -li kok cecē low low feη em. ¹² Ow it eke diakr k'el yow nyam ec'igη, ke n'onny abusu eke li ki nyimn in ec'ey a, lel in ec'akη a nimum ab mewl em. ¹³ Diakrel eke bi kok el e juma mewl em a, agη a feη b'ow usr el sos etη -li b'ow -n'onny lokm susu ligbel omn a ek'onny okr ey af Krist ab ab em.

Low e lol es ke ey okm

† **2:9** Bèbmn 1 Pier 3.3. † **2:14** akr 13-14èkn Nuη Ob 2.7, 21-22; 3.1-6. † **2:15** Nyam b'ow sog'r in ec'ey eke li b'ow l'ew ab em: aηa Pol erur eke ki yegm yow eci low tasi eke Nyam erur eke k'abul a. Etη emeny l'erur eke li k'onny agη beb eci tutr a eke el yow ec'igη ebim owi a, l'oc es. † **3:2** yow nyam ec'igη: odad na Grek em wel otu eke k'itηη ejec'em dad ese: *ke ow el akp nyam ce li k'ebi yow*. † **3:7** akr 2-7 bèbmn Tit 1.6-9. † **3:11** Oyow eke el diakrel a: odad na Grek em a wel otu eke k'itηη ejec'em dad ese *diakrel ec'oyow a yeji...*

¹⁴ M'am awñ'ñ ləl na, kò m'am tutr eke mi k'ow m'ekn'ñ ləgñ təl em. ¹⁵ Gbəkò eke mi k'owm, b'ow ekñ eləl eke k'aan es Nyam e bosu ab em ləl na e m'am awñ'ñ ab em. Nyam e bosu a el Nyam ek'anñ owr ec'agñ a, ek'ucu low nawre ɔny es a. ¹⁶ Tasi, low a e ləl es ke ey ɔkm ey ec'omn ab em a agb nɔnɔ! Low a el:

Krist ey ɔkm esə egn af,

Abñ Lala elu'l ɔkm esə egn nyim nyim af
etñ afr erm esəl ekñ'n. †

Wel ɔb in ec'amani ok səbr ejeci ec'agñ a,
etñ agñ nɔnɔ ub'r nawre wus af aña,
etñ n'im afr anygbel em.

4

Agñ eke b'oc ów yadñ yegmñ agñ low

¹ Abñ Lala dad erum mar nine: səgn es abal el em a, agñ beb b'ow ign el ec'omn a elu es, ke ús sow tutr yadñ lele low yegm eke b'anñ abñ enuj em ow a jam. ² Agñ enyembri yony yony esəl lele ayadñu ab b'ow irmn el. Agñ amua, el agñ eke Nyam owi am dadm low kaka, ke el e sow tutr a anñ esə ob eke wəl oc lowi gbagba ewr meny af. † ³ Agñ amua el eci low yegm ab em b'ow dad ek'ow itm ek'agñ k'ebirir, -li b'ow -l'edññ mob beb eke wəl b'ij a. Kò Nyam kok ob ij amua yec'etñ ke agñ a ek'ub nawre, ke uw low nawre any a, ɔñ'n bia ke ij. ⁴ Ob fəñ eke Nyam kok a akpl; † kaka anm em eke wəl k'ign elu es, gbəkò b'eb a k'ópim eke k'elu Nyam bia, ⁵ anke Nyam odad lele Nyam ñɔññ ab b'ɔñ ob fəñ el nimamn Nyam ec'any af.

Él Krist e juma kok es mamn

⁶ Eke b'oc low yegm na elu ɔkm agñ lisijimel em, b'ow el Jesu Krist e juma kok es mamn, etñ b'ow yegm ek'omn e sodad ebl a lele low yegm tasi a ek'eññ Abñ em a, b'iy'ñ lok. ⁷ Gbəkò ign sawl odad eke low kaka anm em ke ókrm af ɔmn ab a èlu es, ke ɔtur sos akñm Nyam ab ñ ec'eb ir em. ⁸ Sos ɔtur sos megl af ec'a el low akplu, kò low təl em cə. Kò Nyam ec'akñm ab a el low ek'akpl low fəñ em, anke ow b'ɔñ ey s'ir eb Nyam ab yefenyña em etñ ow b'ewar ey ləgñ anym em ec'eb ir a. ⁹ Na el odad ebl tasi ek'it eke agñ fəñ k'əgn eb. ¹⁰ Tasi em a, s'am ij gbre si kok juma etñ s'am atr sos es, anke s'oc ey e low ɔmn s'elu Nyam ek'anñ owr ke el agñ fəñ e Sog Es ab em, ab brobro agñ a ek'ub nawre a. ¹¹ Kin ów eke kí dad ke yégm agñ.

¹² Kì yeb egn kaka k'iir'ñ es anke el ngbafreli sosiem; kò èl agñ ek'ub nawre a e səwl: ñ e sodad ebl em, es an em, erur em, ɔmn em lele ñ e lala el tasi em ab. ¹³ Gbuñ ke m'ow a, àt any awl Nyam e Siləl a dedeku ec'any af, ɔm el ów ke yégm el low. ¹⁴ K'ìjñ Nyam ec'ob ap a ek'ony anñ'ñ em ab es, yec'a ek'eññ ləgñ a eke ñ e Nyamel ab em e kokoba ɔb esəl dad ow e low, ke agñ ekpekp a at'ñ abu nuñ a. ¹⁵ Àt any kok ów amua fəñ, òcr ñ sosi nimum elu juma eke wəl abul'ñ ab em, yec'etñ ke agñ a fəñ ékn ñ ec'anym imn a. ¹⁶ Ɔsur ñ sosi lele ñ e low yegm ab ab. Ìnym es kikri ow

† 3:16 Rom 1.4; 1 Pier 3.18: *afr erm esəl ekñ'n*: bèbmñ 1 Pier 1.12. † 4:2 *wəl oc lowi gbagba ewr meny*: el low ek'anñ wəl bi kok ləgñ anym em a ów enuj kok esəl lele madu e b'uru es ab ab. Ob eke wəl b'oc lowi gbagba at a, el ob eke b'itr, ob eke b'uw. † 4:4 Bèbmñ Nuñ Ɔb 1.31.

af. Tasi em a, eke bi kok eβen, b'ow ebr η sosi elu es etη b'ow eb agη a eke b'iri η e sodad a yeji.

5

Ów eke Timote k'óm kretiηel a feη

¹ Eke anη eηη likpekp ab, kì dad'r odad læc em, kò òm'n ów lebl es ok em ese asη † cε ow'n el af. Óc ηgbafre oto ese esη jimel af, ² yoyw ekpekp ese esηel af, ededyow oto ese esη jowel af erm lala tasi em.

Eηnyow eke ònym agη a

³ Éw eηnyow ek'ònym agη a e low any. ⁴ Gbεkò eke iηnyow nyam òny ey oglog alaw ek'otu eke ki kok in e lís e low a, ke -li wewr -l'èlu el ec'òmñ a òkm el obi ec'akη a e lís, ke ow óη -l'òwr el ec'agη a ec'ów eke kok òη el a, anke ow el low eke Nyam erur. ⁵ Iηnyow ek'ònym eηη kaka eke ki kok in e lís e low a, oc in ec'òmñ a éw Nyam af, etη li bi ηòηñ Nyam ncok lele læη owr ab l'ibrm ow abu elum. ⁶ Gbεkò iηnyow eke b'us in ec'ów aw owi jam a, abη em a l'uw η, eke n'anη owr sos megl em bòbò yeji. ⁷ Low na anake it eke k'òkn el a, yec'etη ke wèl k'éηnm abr enym owi el e lís. ⁸ Eke eηη nyam éwm in ec'agη e lís e low any, ab brobro in obi ec'akη ec'agη a, l'égb r in ec'òmñ a etη n'uy l'akm eηη ek'ubm Krist nawre a.

⁹ Gbuη ke nón iηnyow nyam e nin eηnyow e lel ab em a, ow it eke li k'ony akpo ekη nyahan. Ke l'él yow ek'ony iηη akp nyam cε, † ¹⁰ ke wèl úw'r any in ec'ów amamn kok em, ke l'él yow eke gbagbl in ec'ey a mawl em, òny erm mamn etu ec'eb em, òη agη ek'ub Krist nawre a mij yoyow akr es, † atm gbre esel abu ke kok ów amamn ònoñ gbèl.

¹¹ Eηnyow ek'anη ηgbafre a, k'èlu el nin lel ab em, anke iηη ebi owi b'ow el nuη em a, -li b'igη Krist -l'èlu es, ¹² etη ow b'òη el -n'ony jej ok anke -l'irmn el e krekrε e neny ij a ow e lís. ¹³ Etη emeny, eke -n'onym low kaka eke -li ki kok a, -li b'eb akη akη ec'εc abu em; etη yec'εke akplm tasi a el ke -n'am cacak agη, -n'am dad ów ek'otm el es, -n'am bebar nenyam low feη em. ¹⁴ Na sosiem m'erur ek'eηnyow ηgbafre a k'èwl ebi eηη, ew ey, ke nyímm el ec'akη a mawl em, yec'etη ke -li k'òòmñ ey ec'efnu a abusu dadm ey ów eηη. ¹⁵ Tasi em a, eηnyow ab em nyam nyam ηgbon ejagb nyim nyim ab af, am us Satan jam. ¹⁶ Eke nawre ub lis nyam ec'agη ab em eηnyow anη, ow it eke li k'elum wèl abu, ke li k'igηm l'elum wèl es eke Nyamel k'ekn el e lís owi. Ke ow óη Nyamel òtu elum eηnyow ek'anη el sony a abu.

Nyamel nyimn esel ec'ów òm

¹⁷ Agη ekpekp a eke bi nyimn Nyamel mawl em a it eke k'èηñ labm sòg yony, † ab brobro el a eke b'ij gbre dad Nyam odad, ke bi yeem agη low a. ¹⁸ Low tasi eke Nyam Lel dad a el: *K'ow ocmn meb ònyimn id eke wèl*

† **5:1** Ob Ap 19.32. † **5:9** Eηnyow a ek'it eke Nyamel k'elum abu a ec'en b'anη lel ab em. *Ke l'él yow ek'ony iηη nyam cε*: odad na Grek em a wèl òtu eke k'itηñ ejeci em dad ese: *l'él yow ek'ony neny nyam in ec'igη a e lís*. Bèhmn 1 Timote 3.2 lele ow ec'akr otar ab ab † **5:10** *mij yoyow akr es*: mij eke wèl b'òη utu oglog etu agη yoyow akr es a, el low ek'ucur Jwifel eηη ec'etu eb a (Luk 7.44). Gbεkò anη, Bibl any uw esel b'ekn low na eηη yony: ese low eke yow mamn bi kok agη lisijimel e lís af oglog ese ów amamn feη eke li bi kok n'òη agη lisijimel ab af. † **5:17** *it eke k'èηñ labm sòg yony*: odad na Grek em a wèl òtu eke k'itηñ ejec'em dad ese: *wèl òη el any akm el lawlèl a*.

ucu meb am kikh may es a neny es, ετη: Juma kok es it eke k'εην in e labm sog.† 19 Eke wel oc εγη likpekp nyam eke wel am ok ów af ow η ec'any af, k'εγη ow e low k'eb, eke irim adan̄ku yony oglog nyahan e neny. † 20 Agη yec'eke kok sikpl owi a, εnym el abr dedeku a nimum ec'any af, yec'ετη ke agη likpr a úru low.

21 Kin low yec'eke m'am ibrm'η tasi em Nyam ec'any af, Jesu Krist ec'any af lele afr erm esel eke Nyam sosome ot ab ab ec'any af: εlum ów amua ke ow k'elm enyembri yony yony em, ke k'ánm εγη kaka jam. 22 K'òγη es k'at εγη abu nuη k'abul il juma Nyamel em. K'èlu abu awlηel e sikpl owi em; η obi a ànη lala.

23 K'εγη mij sony coco ce, kò εγη mar tel η eci lokm a sosome, an̄ke ol ówm'η ony. 24 Agη beb e sikpl a b'eru es kpata wel ekn gbuη eke wel ki jej el e low ok a, kò agη likpr ec'a, jej ok a b'uwr gbuη ετη wel b'ekn el e sikpl a. 25 Ów amamn yeji wel b'ekn el kpata, ετη el a eke wel éknm kpekη a yeji ánm es lol em ibnm.

6

Madu lel el eci es ew esel ab ab ec'ów om

1 Agη a feη eke el madu a it eke k'on̄y elum nono ligbel el eci es ew esel a e lís, yec'ετη ke εγη kaka kí dadm low ηuη okm Nyam e nin a lel ey e low yegm ab ab af. 2 Madu a eke ony es ew esel eke el nawre ub esel a, wel el el lisijimel. Eε nawre! Gbekò ow elm na sosome -li k'òbrmn wel any. Tasi em a, wel e lís owi anake it eke -li kí kok tasi a, an̄ke agη a eke -n'am kok juma -n'òη a, el om̄n esel eke Nyam erur. †

Low yegm yadh lel ob ony tasi ab

Kin low ek'it eke ki yegm agη ke óη el -li kok a. 3 Ek'εγη nyam am yegm agη low ejeci ετη n'am igη ey Eε Kòtòkò Jesu Krist e sodad tasi a lele low yegm a eke el ey ec'om̄n ec'ab ab l'elu es, 4 ke l'el εγη eke es efu iy em gbon̄ ετη l'uwm low kaka any. L'el εγη e b'erur ów es atar owi ke b'ogη mum odad ebl sosome. Yogh̄ em ec'ów eke b'an̄η ow a el: nyamn eyr, ów esu, εγη wewr, sow tutr yadh̄ εγη e lís, 5 lel ów es atar eke úwrm, ke b'an̄η agη eke nuη em okm es, ke irmn low nenyembri nyam e dad a ec'aran̄. -Li bi tutr ek'om̄n eke wel b'ony Nyam em a el ebr eke wel b'eb onyn ob af.

6 Tasi, om̄n eke wel b'ony Nyam em a el ob ony ligbel, eke wel b'εγη yec'a ce eke wel ony a eb. 7 Tasi em a, s'ísam ob kaka ab wus na af ετη si k'ow s'ótum s'ewlam ob kaka ab. 8 Na sosome eke s'ony ob ij lele mob sus em ab ce, ke ow ódη ey η. 9 Agη eke b'erur eke k'ony ob a, b'ey m̄eju owi em ετη low aw nono lele low ηuη ab b'ogηm el meb ετη b'ony ok el wus ηuη el. 10 Tasi em a os ec'erur anake el ów enuη feη e min a. Agη beb ec'a, os a ec'ony e low aw afiη el es ton̄ ετη -li kpab es om̄n e lís ετη -l'ijr el ec'erm a gbre ow sosome.

Om̄n em e mum mamn ec'ogh̄

11 Gbekò η eke el Nyam ec'εγη a, àru ów amua feη egb es. Ol neny nyam ij es, ùcu Nyam ony es, ir eb om̄n em, erur em, low eku em lele frorò el em ab. 12 Òγη om̄n em e mum mamn a, ùcu sel ek'on̄ym uwr a ony es

† 5:18 Ol Òkn 25.4 lele 1 Korent 9.9; Matie 10.10; Luk 10.7. † 5:19 Ol Òkn 19.15. † 6:2 Bèbmn Kolos 3.22-25.

an̄ke Nyam eṣṣṣ'ṣ' eke k'uw sel eṣṣ'ṣ' ikṣ' na any, leṣṣ' a ek'agṣ' n̄n̄o ec'any af ij ṣ' ec'om̄n tasi ek'ony e dan̄ku a. ¹³ M'am ijl'ṣ' n̄ny Nyam eke b'ṣ'ṣ' ob f̄ṣ' sel ec'any af lele Jesu Krist ek'ij om̄n tasi e n'ony a e dan̄ku P̄ons Pilat † ec'any af a e nin em. ¹⁴ Elum ów a eke mi dad'ṣ' a, ṣ'ṣ' ów a lala em ek'abr enym k'ánm em toṣ' bake igṣ' leṣṣ' a ek'ey Es Kotok̄o Jesu Krist b'ow ewl ow a. ¹⁵ Eṣṣ' a eke b'ow ṣ'ṣ' Krist ewl ow leṣṣ' a eke li beb̄m l'ew es a el Nyam.

L'el ehe e nuṣ' lel ob f̄ṣ' ec'es ew es ab,
é̄b ebu em ec'Eb ebu lele kotok̄oel em e Kotok̄o † ab.

¹⁶ In c̄e li k'otum l'uwm.

L'ir usuayl usu ek'egṣ' k'otum titam.

Eṣṣ' kaka ek̄nm'n eṣṣ' emeny eṣṣ' kaka k'otum ek̄nm'n.

Sos usr lele abusu ab él in eci eṣṣ' f̄ṣ'! Amen.

Egbreṣṣ'bi ec'ów om̄

¹⁷ Dād wus na af ec'egbreṣṣ'bi a, -li k'ewr sos, -li k'ocr el ec'om̄n a -li k'ewr ob ony na eke b'uwr ab af, k̄o -l'oc el ec'om̄n a -l'elu Nyam em, in eke li b'ṣ'ṣ' ey ob f̄ṣ' erm mam̄n em ey e low kok ec'a. ¹⁸ Dād el -li kok ów amam̄n, -l'ij gbreṣṣ'bi ów amam̄n kok em, -l'el érm mam̄nu ke -l'el agṣ' eke bi c̄ec ob el lawl̄el ab. ¹⁹ Eke -li bi kok eṣen, -li b'ow -l'as ob ony mam̄n ek'onym uwr a luku leṣṣ' anym em eci, yec'et̄ṣ' ke -n'eṣṣ' onr an̄ṣ' nawre tasi a.

Ów om̄ es abal el

²⁰ Lib̄wi Timote, ṣ'ṣ' m̄ewl em yec'a eke Nyam abul'ṣ' a. Àru n̄ny ot eke low kaka anm em, ke ókr̄m af om̄n ab a lele sodad ek'agṣ' b'ub nuṣ' em ony e sodad a eṣb es. ²¹ Tasi em a, agṣ' beb̄ ij n̄ny dad eke el ony nuṣ' em ony ikṣ' na eṣṣ' -li kpab es om̄n e lís.

Ke Nyam ec'owr̄o a ánn̄ ony ab.

Pól e lél yony em ek'awñ Timote Ów ek'it eke wél k'uw any

Eke Pól anñ in e yony em e sobel em a, yogñ anake n'awñ Timote lél na a. In e sobel em a eke n'ann a ec'ów a ew gbre. Křekře e sobel em a eke n'ann a, wél ew'r es akñ nyam, etñ l'otu l'eb agñ eke b'ow ekn'n a (Ob Kok 28.30). Sica Nerón el es ew, etñ n'am ijr kretienel gbre. Pól anñ ngbraka em usu eke lefr b'ow (1.16; 2.9), etñ l'uw any eke in ec'ibi ibnm ij (4.6-8). Agñ a feñ ign elu'l es eke ow elm Luk ce ek'ann in ab, etñ n'am erur tasi eke Timote k'ow ekn'n.

Pól am ot ów eke okñnin any lele odad ebl ab atr Timote sos es eke li k'ucu in ec'omn a n'ony es, eke ów a am ew gbre gbre yeji. N'am okñ Timote Krist em ec'aja eke ow ij a ese: ow lis lel ow la ab ec'omn a e low, Nyam odad eke in e likekli em etñ wél yegm'n ow e low a lele Abñ Lala eke Nyam ap'r eke li k'oc li kokr ow e juma a e low ab. N'am om ow ów eke ow k'aru ów es atar eke low kaka anm em a egb es, ow iğbonñ ngbafre ec'ów aw ab em, ke ow okñ Nyam ec'odad a ce e low any. Odad na em anake Timote b'ow eññ in ec'eb ir lele in e juma ab ab e low feñ eke b'ow ew'r es abur a eci sel es ok a. Uwr em a, Pól am dad Timote eke k'ot in e silél ab ab ow, Amani Sig e silél a.

Esññ

¹ Em Pól, m'el Jesu Krist ec'erm es anke Nyam erur. Wél abul'm eke mi k'ob sel eññ a eke wél ewar ow e low ew es, ke anñ Jesu Krist em a ec'amani. ² Timote em ec'iy e m'erur; ñ anake m'am awñ'ñ lél na a. Ke Nyam Es lel Jesu Krist ey Es Kótoko ab édn'ñ owro, óny ñ e soññ ikn ke óñ erm es ey.

Nyam bia elu aja eññ eci

³ Nyam a eke mi bi kok in e lís e low tutr tasi em ese elel ek'em lagñel † kok ab af a, m'am elu'l bia. Ncok lel legñ owr ab mi b'okñ ñ e low em e Nyam ñoññ em etñ mi b'elu Nyam bia sakp sakp feñ ñ eci. ⁴ M'am okñ ñ e mikñ a e low † etñ m'am erur tasi eke mi k'ekñ'ñ bake m'ony sos em iññ. ⁵ ñ ec'omn nawre tasi a ek'ony Jesu Krist em a e low anñ'm sos em, omn a ek'alañ Lois lel esñ Enis ab ikn anym ony gbuñ ke ony a. M'ub nawre tasi eke ñ yeji ony.

Osu Amani Mamn a eke Nyam abul'ñ a

⁶ Ow sosiem m'am okñ'ñ: ob ap a eke Nyam on'ñ legñ a eke m'at'ñ abu nun a, okr'r meb em, ⁷ anke Abñ a eke Nyam on'ñ ey a, om ey s'ewm dra dra. Tasi em a, in ec'Abñ a b'on'ñ ey lec, erur lele low em eci sos es ok ab.

⁸ Es k'ony'ñ ey Es Kótoko eci danju ij em; és k'ony'ñ em e lís eke m'ann sobel † em in sosiem a eci. Kó ij gbre em ab Amani Mamn a sosiem, lec a eke Nyam b'on'ñ ab em. ⁹ Nyam anake eb elu ey es ke esñ ey eke si k'el in ec'a; ow elm ey ec'ów amamn eke si kok a sosiem, kó ow el in obi e low eke li bebñ l'ew es, etñ ow el bibm ofr em eke n'on'ñ ey Jesu Krist em gbuñ

† **1:3** Pól lagñel a el Jwifel eke b'ign Nyam nun (Filip 3.4-5). † **1:4** Pól am okñ Timote e sos es ow legñ a eke l'elu ow es Efes a. (1 Timote 1.3) † **1:8** akr 1.17 em a, Pól anñ sobel em Rom.

eke wus k'ob nun a. ¹⁰ Gbɛko yefɛnyɛna ɛm, l'ɛlu ow e low ɔkm ɛy e Sɔg Ɛs Jesu Krist ec'ow na ɛm, aɲke Jesu Krist ɔny luw ec'abusu a oc es ɛtɲ Amani Mamn ab ɛm li yɛgm owr anɲ a eke ɔwrm a.

¹¹ Nyam oc'm eke mi k'ob Amani Mamn na eci kokoba ɛsɛ ɛrm ɛs lele low yɛgm ɛs ab af, † ¹² ɛtɲ ow sɔsiɛm anake m'am ij gbɛ amua a. Gbɛko m'ɔny ɛrm susu ligbɛl aɲke m'uw ɛgɲ a eke m'oc ɛm ec'ɔmn a m'ɛlu ɛm ab any ɛtɲ m'ub nawrɛ tasi eke n'ɔny abusu eke Jesu Krist e lɛs ec'Amani a eke n'ɔɲ'm a, li k'ɔsu toɲ ke ow it jej ok e lɛgɲ a. ¹³ Ɔc ɛsɛ sɛwl af sodad nawrɛ a eke mi dad'ɲ a dadr odad, ke ɔmn a lel erur ab ab a eke s'ɔny Jesu Krist ab ec'af okr ɛm a, ij lɛc ow ɛm. ¹⁴ Ɔsu Amani Mamn a eke wɛl abul'ɲ a Abɲ Lala a ek'ir ɛy ɛm a e nin ɛm.

¹⁵ Ɛsɛ elɛl ek'uw any ab af, Azi ogog ec'ɛm lawlɛl a fɛɲ wal ɛlu'm ɛs. Fijɛl lel Ɛrmojɛn ab anɲ ɛm. ¹⁶ Ow akpl eke Ɛs Kɔtɔko k'ɛlu in ec'ɛrm mamn a ɔkm Onesifor e bosu a e lɛs, aɲke sakp nɔnɔ li b'atr'm sos ɛs ɛtɲ sobel ɛm eke m'anɲ a, ɛm owi ec'ɛs ɔnym'n; ¹⁷ Ow ɔɲ, eke l'ow Rom a, l'igɲ nun ɛs l'ɔl'm ɛs toɲ n'ɛɲɲ'm. ¹⁸ Ow akpl eke jej ok e lɛgɲ a, Ɛs Kɔtɔko k'ɔɲ abusu n'ɛɲɲ Nyam ogɲ eci sɔɲɲ ikɲ a. Ɛfɛs yogɲ ec'abu ɛlum eke m'ɛɲɲ in ɛm a, uw any sɛnyɲ sɛnyɲ.

2

Krist ec'ar ogɲ ɛs mamn

¹ Ʋ, ɛm jim, ɛɲɲ ɲ e lɛc a bibm eke b'anɲ Jesu Krist ɛm ow ɛɲɲ ɛy ab ɛm. ² Low yec'a ek'iri mi dad adanɲu nɔnɔ ec'any af a, ɔc abul agɲ ek'ɔny ɔmn ɛl ɛm eke b'ow ɔtu ɔny lɛc, ɛl yɛji oc im yɛgm agɲ ɛjec'a.

³ Ʋ yɛji gbɛrɛ ek'it eke k'ɛbm'ɲ ɛsɛ Jesu Krist ec'ar ogɲ ɛs mamn af a, ɛgɲ eb. ⁴ Ar ogɲ ɛs mamn ek'ɛgɲ ar ogɲ e low eb, ke am erur ek'in ec'ɛgɲ ligbɛl a k'aw'r a, li kɔkm agɲ ɛm ec'ow a eke agɲ ek'ɛlm ar ogɲ ɛsɛl a bi kok a ij. ⁵ Mum ogɲ ɛs ek'am ogɲ mum a, ke n'ɛɲɲ ow ec'ob ap ek'anɲ ɛm a, ow it eke li k'ɛlum mum ogɲ a e sol a. ⁶ Wus juma kok ɛs it eke k'ij gbɛrɛ kok juma, gbunɲ ke n'ɛɲɲ ow ec'egb ɛy a l'ij. ⁷ Tùtr ow amua eke m'am dad a sɛnyɲ sɛnyɲ, ɛtɲ Ɛs Kɔtɔko b'ow ɛlum'ɲ abu iri fɛɲ ow ok'ɲ ɛs sos ɛm.

⁸ Ɔkn Jesu Krist ek'el David e bosu ɛm ec'ɛgɲ ke anɲ luw ɛm igb ɛsɛ elɛl eke Amani Mamn a eke m'am ɔb ow e kokoba a dad ab af a. ⁹ Amani Mamn na sɔsiɛm anake m'am ij gbɛrɛ, ke wɛl okm ɲgbraka ɛsɛ low ɲɲɲ kok ɛs af a. Gbɛko Nyam ec'odad a in wɛl okm'n ɲgbraka. ¹⁰ Na sɔsiɛm m'am ɛgɲ low fɛɲ m'eb agɲ a eke Nyam sɔsum ot a e nimamn eci, yec'ɛtɲ ke ɛl yɛji -n'ɛɲɲ sel ɛɲɲ a eke b'ow anɲ Jesu Krist ɛm ow a, lel anygbɛl a ek'ɔnym uwr ab ab. ¹¹ Kin odad nawrɛ tasi:

Eke s'uw Krist ab,
si b'ow s'anɲ owr in ab;
¹² eke si b'inym ɛs kikri,
si b'ow s'el ɛs ɛw ɛsɛl in ab;
eke si b'igɲ s'ɛlu'l ɛs,
in yɛji li b'ow l'igɲ l'ɛlu ɛy ɛs;

¹³ ek'ɛy s'ɛlm cɛcɛ,
ke in gbɛ l'el cɛcɛ,
aɲke li k'ɔtum l'ɛgbram in sosi. †

Ɔb Amani Mamn a e kokoba nawre em

14 Ɔkn agn a feŋ ów a ek'iri a, ke íbrm tasi Nyam ec'any af eke -li k'esumn ów sodad ebl sosiem. Ów esu amua elm low kaka, ow el agn a eke b'iri a ec'irmn ce. 15 Nj ec'a, àtr sos es ke Nyam ec'any af a él gbawru, ese juma kok es ek'itm ek'és k'ony in e juma e li kok a eci, ke am Ɔb neny nyam em low nawre ec'amani a. 16 Ów es atar Ɔfr Ɔfr a, ek'el'm Ɔmn ec'a, àru egb es, anke agn a eke b'anŋ ow ec'ów em a, ow b'ow Ɔŋ el -n'am kpb es Nyam e lís. 17 El eci sodad ebl a b'ow anŋ ese lebi ek'ugŋ es ke am ij sos megl a lokm em ab af. Agn amua em anake Imene lele Filet ab anŋ a. 18 -Li digŋ low nawre a -l'elu es. -N'am dad eke Nyam in Ɔny agn in igbm luw em legŋ a etŋ, ow Ɔŋ -n'am nŋnŋ agn nƆnƆ ec'ómn a. 19 Gbeko Nyam ec'odad ebl nawre tasi a eke sigm es ese él eci lebn eke wél elu nomu em af a, itŋnm. Kin sodad eke wél nƆn af yogŋ a: *Es KƆtƆkƆ uw agn ek'el in ec'ab any*. Etŋ emeny wél igŋ af eke: *Egŋ kaka feŋ eke bi dad ese in el Es KƆtƆkƆ ec'a, Ɔtu eke ki kpb es low nŋ e lís.*†

20 Êl lighel nyam em, ow elm sikkokpo eke wél kok sika em lele jete ufu em ab ce ánm, kƆ kpkokpo eke wél aku ekŋ em lele yec'eke wél kok kpeŋ em ab yeji b'anŋ. Ek'es gbegbl b'anŋ a, jete ufu em lele sika em e sikkokpo a wél b'ot, etŋ legŋ Ɔfr Ɔfr em ec'a, wél b'ot ekŋ em lele kpeŋ em ab ec'a. 21 Ow sosiem egŋ yec'eke b'ocr sos es ów yadŋ na feŋ em a, b'ow anŋ ese kpkokpo amamn a eke wél b'ijr ob es gbegbl e legŋ ab af. Wél b'ow oc ew'r es in ec'Es Éw a eci. Li b'ow n'anŋ ow e juma eci etŋ wél b'ow oc kok'r'r juma nimamn feŋ.

22 Àru ngbafre em e low aw feŋ egb es; Ɔl eb ir nyim nyim, Ɔmn, erur lele erm es ey ab es, agn a ek'erm lala em b'esŋ Es KƆtƆkƆ ab ab. 23 Ów es atar Ɔfr Ɔfr eke low kaka anm em a, àru egb es, anke uw any ek'ow b'edŋ nŋŋ ów esu em. 24 Etŋ Es KƆtƆkƆ e juma kok es itm eke k'esu ów. Ow it ek'ín e low k'akpl agn feŋ e lís, egŋ ek'otu eke ki yegm agn low, ke égn agn eci cak eke bi cak'r a e low eb. 25 Ow it ek'erm frƆr em, li ki yegm agn a eke b'oc'r odad es nenym a low, anke Nyam Ɔtu eke k'Ɔŋ el abusu -l'itŋŋ el ec'es an a, ke -l'uw low nawre any. 26 -Li b'ow -n'ngboŋ agn eci meb a ek'ucu Ɔny el es ab em, -li k'ow -li kokmn agn feŋ'erur ij, etŋ -li b'ow -l'og es -n'am Ɔny sow tutr amamn.

3

Seŋ es abal el em ec'ów

1 Kin low ek'it eke k'uw any: seŋ es abal el em a, seŋ a b'ow ew tuotuo. 2 Tasi em a, agn b'ow Ɔny el obi ce ec'erur, el os e lawlél, safri Ɔwl esél lel es efuu ab; -li b'ow -l'el Nyam any Ɔbr esél etŋ -li k'ow -n'onymn el esél ec'elum. -Li k'ow -l'uwmn bia Ɔŋ any; -li k'ow -n'onymn Nyam ec'ów a ec'elum. 3 -Li b'ow -l'el agn ek'ony erm tuotuo, Ɔnym sƆŋŋ ikŋ, etŋ -li b'ow -li dad ów yadŋ em el lawlél e lís. -Li b'ow -l'el agn ek'onymn sos es, etŋ -li b'ow -l'erur agn eci gbre ijr, ke -l'el low nimamn ec'efnu. 4 -Li b'ow -l'el agn eju, agn ek'am jejm ów es, agn ek'es efu iy em gbƆŋ. -Li b'ow -l'erur el obi em ec'ów eke b'aw el a, -l'akm Nyam ec'erur eke -li k'ony a. 5 -Li b'ow -li kok nyandre -l'el Nyam ec'érruru; kƆ tasi em a, -li b'ow -l'igŋ Ɔmn e léc a -l'elu es. Agn amua, àru egb el es. 6 El em ec'agn nyam nyam b'ok mel

† 2:19 Awl 16.5; Selu 97.10.

akɲ etɲ ɔɔw fuɛfue a ek'ony sikpl nɔnɔ, ke ɔmn ijm lɛc a, -li b'ɛɲɲ wɛl meɓ a eke -li b'uk wɛl ab ɛm; ɔɔw amua bi kok ɔw ɛɲɲ fɛɲ eke b'aw ɛl a. ⁷ Sɛɲɲ fɛɲ ɔɔw amua b'annɲ low wewr ɛm, kɔ -l'ɔtumɲ lɛɲɲ kaka -l'uwmɲ low nawrɛ any. ⁸ Etɲ ɛsɛ elɛl eke lɛɲɲ sig ɛm a Janɛs lele Jambres † ab atarir Mois ab a, aɲɲ amua yeɲi b'atar low nɛnyɛmbri nyam ab. -L'el aɲɲ ek'ɛl e sow tutr a inyam, ke ɛl ec'ɔmn a yeɲi ɛlm low kaka. ⁹ Gbɛkɔ -li k'ow -n'iimɲ kpekpe yeɲi, aɲɲke aɲɲ a fɛɲ b'ow ɛkn ɛl eci yadɲ a ɛsɛ elɛl ek'ow ɛcr Janɛs lele Jambres ab ec'ab af.

Ów ɔm es abal el

¹⁰ Gbɛkɔ ɲ, us'm jam ɛm e low yeɲm ab ɛm, es an ab ɛm, lel ɔw eke mi bɛbm m'ɛw es ab ab ɛm. Us'm jam ɛm ec'ɔmn ab ɛm, ɛm e low eku ab ɛm, ɛm ec'erur ab ɛm, ɛm e low es ucu ɔny kikri ab ɛm, ¹¹ etɲ gbɛɛ eke wɛl ijr'm lele low eke mi ɔɔɲ ab ab yeɲi uw any. Low fɛɲ ek'ɛɲɲ'm sɛb amua ek'el: Pisidi ec'Antios Ikonioɲm lele Lisr ab ɛm a, uw any etɲ uw gbɛɛ yec'ɛke wɛl ijr'm a yeɲ'any. Gbɛkɔ, ɛs Kɔtɔkɔ eb elu'm es ɔw amua fɛɲ ɛm. ¹² Etɲ aɲɲ fɛɲ ek'erur eke k'ir ɛb ɛɛɛ ɛm Nyam eci, Jesu Krist ab ec'af okr ɛm a, wɛl b'ow ijr ɛl gbɛɛ. ¹³ Gbɛkɔ, molokm ɛɲɲɲ ɛsɛl a lele mɛɲu ɛsɛl ab ab b'ow im kpekpe ɛl eci low ɲɲɲ kok ab ɛm; -li b'ow -l'ɛɲu aɲɲ bɛb ke ɛl obi yeɲi wɛl ɛɲu ɛl. ¹⁴ Sica ɲ ec'a, ɔcu yec'a eke wɛl yeɲm'ɲ ke ɛɲɲ eb ɔmn ɛm tasi a ɔny es. Uw low yeɲm ɛsɛl eke yeɲm'ɲ low ab any. † ¹⁵ Tasi ɛm a, ɲ e likekli ɛm etɲ uw Nyam e Silɛl Lala ab any, -l'ɔtu eke -li k'ɔɲ'ɲ sɛwr a eke bi nyimɲ ɛɲɲ sel ɛɲɲ ɛm, eke wɛl b'ony ɔmn Jesu Krist ɛm a. ¹⁶ Nyam Lɛl fɛɲ el Nyam ec'abu elum ɛm ec'ɔw eke wɛl nɔn, etɲ ow b'elum aɲɲ abu eke ki yeɲm aɲɲ low nɛnyɛmbri nyam, ogɲ low yec'ek'ɛlm ow a, akpɛl low ɲɲɲ, yeɲm aɲɲ es an nyim nyim ɛm ec'ɛb ir, ¹⁷ yec'etɲ ke Nyam ec'ɛɲɲ ɔny sos bɛbm nawrɛ tasi, ke l'ɔtu n'ony abusu li kok low nimamɲ fɛɲ.

4

Dàd Nyam ec'odad a

¹ Sica m'am dad'ɲ Nyam ec'any af lele Jesu Krist eke b'ow jej aɲɲ ek'annɲ owr lel aɲɲ ek'uw ab ec'ɔw ok a ec'any af, m'am dad'ɲ Jesu Krist e mowrer a lel in ec'es ɛw ab ab sosiem m'ɛsɛ: ² nɛny át'ɲ es dad Nyam ec'odad a, ek'ow el lɛɲɲ mamɲ ɛm oglog lɛɲɲ ɲɲɲ ɛm yeɲi, dàd eb aɲɲ, ɛnym aɲɲ abr oglog átɲ aɲɲ sos es, ke ɔny low eku nɔnɔ aɲɲ e low yeɲm ɛm. ³ Tasi ɛm a, lɛɲɲ b'ow ow ek'agn k'ow erurɲ eke k'iri low yeɲm nawrɛ tasi a, ke b'ow erur us ɛl obi ec'ɔw eke b'aw ɛl a jam, etɲ -li b'ow -l'ɛsɲ low yeɲm ɛsɛl nɔnɔ eke b'ow dad ɛl ɔw a eke -li b'erur eke -li k'iri a. ⁴ -Li b'ow -li b'abl ɔru low nawrɛ ec'iri e lís, ke -l'ɛwl -n'am iri aɲɲ ec'ɔw eke bi kɔkn dad a. ⁵ ɲ ec'a, ɔk sos es low low fɛɲ ɛm, ɛɲɲ gbɛɛ ij eb, kòk ɲ ec'Amani Mamɲ e kokoba ɔb e juma a, kòk ɲ e Nyam juma a íy nɛny.

⁶ ɛm ec'a, wanci ow eke wɛl k'oc wawr'm egb; wanci eke mi k'ɛlu wus na es a ow. ⁷ M'ogɲ mum mamɲ a, m'im toɲ m'ignɲ ɛm ec'es uru a e nɲɲ, m'ucu ɛm ec'ɔmn a m'ony es. † ⁸ Sica any eke m'eb eci labm sɔg a, am eku'm. Ow ow el nɛny nyam ij e tufɛ a eke ɛs Kɔtɔkɔ, jej ok es nɛny nyam

† **3:8** Janɛs lele Jambres ab el en eke Jwifɛl ec'el aɲɲɲɛl ec'ɛb ir owi ɛm a wɛl ɔɲ Eɲpt eci epmu a. ɛkn ɔkm Ok 7.11,22. † **3:14** 2 Timote 1.5; 2.2. † **4:7** m'ucu ɛm ec'ɔmn a m'ony es: aɲɲ bɛb b'iri ɛsɛ: m'el ɛɛɛ ɛm e nɛny ij a e lís.

es a b'ow ɔŋ'm jɛj ok e lɛŋŋ a. Etɪ ow elm em ɛɛ li k'ow n'ɔɔm im, kɔ agɪ a fɛŋ ek'am eku erur em wanci a eke li b'ow l'ɛlu sos ɔkm a.

Uwar em ec'ow

⁹ Àtr sos es ow fafa ɛɪŋŋ'm, ¹⁰ anke Demas ɪŋŋ elu'm es wus ec'ow ec'erur eke n'ɔny nɔno a sosɪem eci; l'eb ejagb n'im Tesaloni. Kresan eb ejagb im Galasi etɪ Tit im Dalmasi. † ¹¹ Luk sɔny ɛɛ anɪ em ab. Òc Mark ke ów in ab, anke l'ótu eke li k'elum im abu em e juma ab em. † ¹² M'erm Tisik Efes. † ¹³ Lɛŋŋ eke b'ow ow a, ism'm em e mob af ew a eke m'ew es Troas Karpɔs ɔŋŋ a, ke ísm'm silel a yeji, ab brobro el a eke wɛl non ndey lel af a. †

¹⁴ Alesandr † lów ofɪ es a kok low ek'akplm em e lís; Es Kɔtɔkɔ b'ow sɔg'r low ɪɪɪ a e li kok'm a e labm. ¹⁵ Nɪ yeji ɔsu sos in e lís, anke ey e sodad a e dad em l'atar ey ab lɛc em.

¹⁶ Lɛŋŋ eke m'og es m'im odad jɛj ok em a, ɛŋŋ kaka anm em ab, el fɛŋ -l'ign -l'elu'm es. Ke blel Nyam k'óbɪm el low ow eci. ¹⁷ Gbɛkɔ Es Kɔtɔkɔ, in anɪ em ab etɪ l'atr'm sos es, ow ɔŋ m'ɔny abusu mi dad in ec'odad a m'ok Nyam any uwɪm ɛsɛl amua fɛŋ. Etɪ li sɔg'm kukuma amua e nɛnym.

¹⁸ Es Kɔtɔkɔ emɛny b'ow eb elu'm es low ɪɪɪ fɛŋ e lís, etɪ mi b'ow m'anɪ kɔŋ kɔŋ m'ey in ec'Afr eci gbɛɪŋgbi usu a. In ec'él anygbɛl sɛŋŋ fɛŋ! Amen.

Ɛsɪɪ es abal el

¹⁹ Ɛsɪɪ Prisil, Akilas lele Onesifɔr e bosu ab ab ɔŋ'm. † ²⁰ Eras anɪ Kɔrɛnt etɪ m'ew Trofim es Mile, anke ɔl am ɔny'n. † ²¹ Àtr sos es ow gbɪɪ ke lɛfr e lɛŋŋ a ów. Ebul, Pudɛs, Linus, Klodia lel agɪ lisɪjɪmɛl ɛjɛc'a fɛŋ ab am ɛsɪɪŋ.

²² Ke Es Kɔtɔkɔ ánnɪ ɪ ab.

Ke Nyam ec'owɔɔ a ánnɪ ɔny ab.

† **4:10** Demas: Kolɔs 4.14; Filemɔ 24; Tit: 2 Korɛnt 8.23; Galat 2.3; Tit 1.4. † **4:11** Luk: Kolɔs 4.14; Filemɔ 24; Mark: Ob Kok 12.12,25; Kolɔs 4.10; Filemɔ 24. † **4:12** Tisik: Ob Kok 20.4; Efɛs 6.21-22; Kolɔs 4.7-8; Tit 3.12. † **4:13** ndey lɛ: low el silel ek'il an. K'aw k'ow el Amani Sig em e Nyam e Silel a. † **4:14** Alesandr: 1 Timote 1.20. † **4:19** Prisil, Akilas: Ob Kok 18.2; Onesifɔr: 1 Timote 1.16-17. † **4:20** Eras: Ob Kok 19.22; Rom 16.23; Trofim: Ob Kok 20.4; 21.29.

Pɔl e lɛl ek'awɲ Tit Ów ek'it eke wɛl k'uw any

Pɔl awɲ Tit ek'el in e juma em e lawl a lel na. Tit elm Jwif, kɔ Pɔl e Nyam odad eke l'iri a ɔɲ etɲ l'el kretien. L'el Nyamel nyimn es mamn tasi; etɲ li b'elum Pɔl abu ow eci Sinyamel ek'awɲ Jerusalem, Efɛs lele Korɛnt ab eci ɛc ɛkn ab em. Eke Pɔl sigm Sinyamel es Kret lekr ab af a, Tit anake n'ɔɲ abusu eke k'ɛkn Sinyamel a ek'awɲ lekr a e seb seb ab em a (1.5).

Wɛl uw Kret eyɲ any ɛl e suksuk, enyembri yony yony, ob ij gbrugbru lel ɛl e kpɔɲ em ec'eb eke -li b'ir ab em. Agɲ amua na em a, Pɔl am ɔm Tit ów Nyamel nyimn ɛs ec'elel eke k'aan es lele Nyamel lokm a ec'agɲ akpasu akpasu ek'awɲ ɛsɛ: agɲ ekpekp, ɔyɔw, ɲgbafɛ lele madu ab, ec'elel eke li k'aan es wɛl e lís a. Kretienel a fɛɲ it eke k'ony es an pɛtɛ pɛtɛ lele ɛrm es ey ab, ke -n'am ɔkn eke gbuɲ ke Jesu Krist em -n'ɛɲ sel a, ɛl yeji, ɛb ir ɲɲɲ -n'ony. Ow it eke -li ki kok ów ek'akpl, ke -li kok juma -n'ony abusu, -li ki kok ɛl e ses babur, Abɲ Lala e lɛc a eke am nyimn ɛl ab em.

Ɛsɲɲ

¹ Em bɔwri Tit, † em Pɔl, Nyam e juma kok ɛs lele Jesu Krist ec'erm ɛs ab, em m'am awɲ lel na. Nyam abul'm eke mi k'ɛsɲ agɲ a eke li sɔsum l'ot a ɔɲɲ ɔmn, ke mi yégm ɛl -l'uw low nawɛ any, ke -l'ir ɛb ek'okr af ey ec'ɔmn eke s'ony ab ab, ² yec'etɲ ke -n'ony low eku sel ek'onym uwr a eci. Nyam ek'onym yadɲ a, ɛwar ey ɛb ir ikɲ na gbuɲ eke low fɛɲ k'awɲ a. ³ Lɛɲɲ a eke wɛl bɛbm ɛw es a, Nyam ey e Sɔg Ɛs ɛlu in ec'odad a ɔkm. Odad a anake el amani a eke n'ɔɲ'm, ke n'ɔɲ'm abusu eke mi k'ɔb a.

⁴ Tit, m'am nɔn lɛl na m'awɲ'ɲ, ɲ ek'awɲ ɛsɛ em ec'iy tasi af, ɔmn a ek'okr ey af ab em. Ke Nyam Ɛs lele Jesu Krist ey e Sɔg Ɛs ab ɛdɲ'ɲ ɔwɔɔ, ke ɔɲ'ɲ ɛrm es ey.

Tit e juma e wɛl abul Kret lekr ab em

⁵ M'ɛw'ɲ es Kret eke k'ubar ów sisigm ek'awɲ a, ke ɛb ɛb a e Sinyamel ab em sɔsum agɲ ekpekp ot ɛsɛ idr ɛsɛl af, ɛs'elel eke m'ɔɲ'ɲ ow ec'abusu ab af. ⁶ Ɛɲɲ likpekp a it eke k'el ɛɲɲ ek'abr enym anm lís; yɔw nyam ɛc ec'igɲ, † ke in ec'ey a ɛl Nyam e nawɛ ub ɛsɛl eke wɛl k'ɔtum okm ów af ɛl ec'ɛs an keskes eci, oglog ɛl ec'ɛɲɲ ɛluam eci. ⁷ Tasi em a, Nyamel ec'idr ɛs eke b'ɛkn Nyam ec'ów a, it eke k'ir ɛb mɛwl em. Li k'élm es ɛfuu, ɛrm beblu, mar ɛɲɲ, l'élm ɛɲɲ ek'ony ganɲan, l'élm ɛɲɲ e b'ɔl os ɔny es yadɲ em. ⁸ Ow it eke li k'eb agɲ eke b'ow in ogɲ a mɛwl em, ke l'él low nimamn e lawl. Ke l'él ɛɲɲ e b'iri ɛɲɲ owi, ɛɲɲ nyim nyim, eke b'eb Nyam ec'ebɔr a, ke l'él ɛɲɲ e b'ɔnyɲ sos es. ⁹ Ow it eke li k'ucu odad tasi a ek'it a n'ony es nenyembri nyam em, odad a ek'okr af yec'a eke wɛl yégm ab ab a. Ɛben ke l'ótu l'atr agɲ likpr a sos es low yégm nawɛ tasi ab em, ke li yégm agɲ a ek'ɛɲɲm low yégm a ebm a ɛl ec'irm a. †

† **1:1** Tit:2 Korɛnt 8.23; Galat 2.3; 2 Timote 4.10. † **1:6** yɔw nyam ɛc ec'igɲ: odad na Grek em a wɛl ɔtu eke k'itɲɲ ɛjɛc'em dad ɛsɛ *igɲ ek'ebi yɔw akp nyam ɛc*. † **1:9** Akɲ 6 toɲ 9: bɛbmɲ 1 Timote 3.2-7 ab.

¹⁰ Mi dad sodad amua anke agñ nono ónym elum, ab brobro Jwifel eke b'us Jesu jam, ke am erur ek'agñ k'ubr likr es ab em; † -li b'irmn agñ el e nenym ob e sodad ebl ab em. ¹¹ Ow it eke k'abl el nenym es, anke -li bi ñuñ sibosu nimum etñ -li bi yegm low ek'itm a, yec'etñ ke -n'etñ os yadñ em. ¹² Kret iy nyam in obi, el e nuñ em ony es nyam anake dad ñeñ: «God'etñ Kret eyñ el ayadñu, mindey eñuñ, okpõrñu e bi tutr el e lok iy owi ce.» † ¹³ Etñ ow eke li dad a el low nawre tasi. Na sosiem anake ki dad el odad lebl tuotuo em, ke -l'ub nawre tasi, ¹⁴ yec'etñ ke -li k'ucumn Jwifel e kpõkpõ em ec'ów yadñ a e dad a -n'õnymn es; -l'eluumn agñ a eke b'igñ low nenymbri nyam elu es e sol a. ¹⁵ Feñ el lala † agñ a eke b'elum Nyam e sol a eci; kõ agñ a ek'eluum, ke égnm ubm nawre ec'a, kaka elm lala, anke el e nuñ em ony a lel el sow tutr ab ab yeji ikpi. ¹⁶ -Li b'ij nenym -l'ese el uw Nyam any, kõ el ec'ów eke -li bi kok a b'anñ ejeci. -L'el agñ obr tasi, -l'eluumn egn kaka etñ -l'õtumn -li kokmn low nimamn kaka.

2

Ów om ek'el nawre ub esel akpasu akpasu a eci

¹ Gbeko ñ, yègm yec'a ek'otarir es low yegm nawre tasi ab ab a. ² Dàd agñ ekpekp a él agñ eke k'ony sos es ok low kok em, óny sos us, any es ok, ij læc õmn em, erur em lele low eku em ab.

³ Dàd oyow ekpekp a yeji óny eb ir mamn eke b'akpl Nyam sos em. Ke -li ki dadmn el lawlæl a e lís ec'ów eñuñ, -l'elmn mar eci madyow. Ke -li yegm low yeci ek'akpl a, ⁴ yec'etñ ke -li yegm oyow oto a óny el ecæl lel el ec'ey ab ec'erur. ⁵ -L'el any es ok lisæl ek'õnym wiawia, akñ juma kok lisæl amamn, ek'ony el ecæl ec'elum, yec'etñ ke egn kaka k'õnym low ñuñ dadm Nyam ec'odad a e lís.

⁶ Ìbrm ngbafre oto a yeji él agñ ány es oku low feñ em. ⁷ Ñ obi yeji, ow it eke k'el sewl ów amamn kok em. Ñ e low yegm a él nawre tasi, óny sos us. ⁸ Ke ñ e sodad ebl a él nyim nyim eke wæl k'õnym low dadm ow e lís, yec'etñ ke ey ec'efnu a k'õnym low dadm okm ey af, ke és ók el any.

⁹ Ow it eke madu k'ony el ec'es ew esel a ec'elum, ke -n'õñ wæl áw el low feñ em, ke -li k'õnymn odad wæl ab. ¹⁰ Etñ ow itm eke -li k'iy wæl ob kaka feñ. Kõ ow tasi eke -li ki kok a el, ke segn feñ -l'elu el ec'agñ amamn eke -l'eel lele el e cece el ab ab okm, yec'etñ ke low feñ em Nyam ey e Sog Es eci low yegm a éñn any.

¹¹ Mi dad ów amua feñ anke Nyam elu in e bibm eke bi sog agñ feñ a okm. ¹² Bibm a bi yegm ey eke si k'igñ ey ec'eb ir ñuñ lele wus ec'ów aw ab ab s'elu es, ke s'ótu wus af anja s'ir eb nuñ em ony em, nenym nyam em lele Nyam ec'es ucu ony em ab. ¹³ Nene anake si b'ow s'eku sos em inñ e lægn a eke s'am õmn a, lægn a ek'ey e Sog Es Jesu Krist ek'el ey e Nyam ligbel a b'ow ey okm in ec'anygbel em a. ¹⁴ L'irmn in e sel a ey sosiem, yec'etñ ke li sóg ey low ñuñ feñ em. L'erur eke li ki kok ey b'el bieku ek'in obi l'ayal, agñ ek'el in sony eci, ke segn feñ ów amamn yok b'anñ agñ em.

† **1:10** *Jwifel...* ek'agñ ek'ubr likr es ab em:ow el Jwifel ek'us Jesu jam, ke sica am erur eke nawre ub esel a feñ k'ubr likr es. † **1:12** Odad na el Kret iy e wæl b'esñ Epimenid ek'el Knos banñ iy a ec'odad eke dad (bèbmn akr 5 a). Li dad odad na ow ij akpo duw akpo ekn yen gbuñ etñ wel ow ew Jesu Krist. † **1:15** *Feñ el lala:*anja ow k'õdm ke Pol erur eke ki yegm sol eke bi dedñ ob ij a. Bèbmn 1 Timote 4.3-5 lele Kolos 2.16-19 ab.

¹⁵ Low yegm na anake k'elu okm η ec'abusu a ek'eηn ab em, átr agη sos es oglog énym agη abr a. Kì yeb el em ec'egη kaka k'iir'η es.

3

Nawre ub esel ec'es an owr

¹ Okn nawre ub esel a feη, ow it eke -li k'is es es ew esel lele abusu esel † ab ec'any af, -n'ony wel ec'elum, ke -n'ony sos beb̄m low mamn feη e kok eci. ² -Li ki dadmn low ηuη el lawl e lís, kò -l'el erm es ey ec'agη, -l'el agη amamn, ke -l'elu el e fr̄w el okm agη feη e lís. ³ Gbun̄ ke s'úb Jesu nawre a, s'el agη ek'uwm low kaka any, onym elum kaka, irm itm es, el low aw lele low e b'iηn sos em ab eci madu etη s'ir eb low ηuη em lele nyamn̄eyr em ab. Wel b'ony ey e sifn etη ey ofr em yeji si b'ifanin. ⁴ Gb̄ko Nyam ey e Sog Es elu in e s̄r̄n̄ iκ̄η lel in ec'erur ab ab okm agη feη eci, ⁵ etη li s̄g ey, ow elm ey ec'ów amamn eke si kok a sosiem, kò eke n'ony ey e s̄r̄n̄ iκ̄η a sosiem. Li s̄g ey mij a eke b'ayal ey s'el agη owr ab em; † etη ow ec'iri tasi a el: eb ir owr a ek'Abη Lala b'ony ey a. ⁶ Abη Lala na, Nyam in ec'erm mamn ab em omun in es ey af, Jesu Krist ey e Sog Es ab ec'af okr a sosiem. ⁷ Eben anake in e s̄r̄n̄ iκ̄η ab em, li b'ony ey s'el nyim nyim in ec'any af, ke ow b'elu ey abusu es s'eηn sel a ek'onym uwr ke s'am om̄n a.

⁸ Odad na el odad nawre tasi, etη m'am erur eke neny k'at'η es n̄ōn̄ ow e dad ab em, yec'etη ke agη a ek'ub Nyam nawre a, át any kok ów amamn m̄awl em. Na el low akplu etη el agη feη ec'abu elum. ⁹ Gb̄ko àru ów ek'onym low yegm a egb̄ es ese: agη laḡel e mew ec'es os̄m̄, † ów esu lele Mois ec'ol a ec'ów es atar owi ab ab. Amua feη el ów ofr ofr eke low kaka anm em. ¹⁰ Eηη yec'eke b'is em bubr owi a, èwar ir akp nyam, sakp yony † gbun̄ ke eηη iκ̄η na, kpáb'r es Nyamel e lís. ¹¹ Otu eke k'uw any ek'egη iκ̄η na ejagb̄ ηuη n'am eb. Etη sikpl a eke n'am kok n'im ab em, ow el in sosi eke n'am obr low.

Ów om es abal el

¹² Ba mi b'erm Artemas oglog Tisik † ow a, àtr sos es ow eηn'm Nikopolis, aηke mi beb̄m eke mi k'anη yogη l̄fr̄ l̄ḡη iy a. ¹³ Eηη eb elum Zenas eke jej ok owi em el eηη doḡη es a lel Apol̄s † ab abu el ec'ejagb̄ us ab em, yec'etη ke -li k'onym̄n ob kaka ec'es abur. ¹⁴ Ow ekpl eke ey ec'agη ek'ub Krist nawre a yeji, ki wewr erm mamn ony, yec'etη ke -l'otu -li kok es abur feη eke b'owr el a, ke el ec'eb̄ ir a k'elm̄ ofr ofr.

¹⁵ Agη a feη ek'anη em ab a am es̄n̄'η. Ès̄n̄ ey lawl̄el a ek'on̄y om̄n nyam coco ey ab a.

Ke Nyam ec'owr̄o a áηη ony feη ab.

† **3:1** Rom 13.1; 1 Pier 2.13. † **3:5** *Li s̄g ey mij a eke b'ayal ey:*èkn Efes 5.26. † **3:9** Èkn 1 Timote 1.4 lel ow ec'akr otar ab ab. † **3:10** Matie 18.15-17. † **3:12** *Tisik:*Ob Kok 20.4; Efes 6.21-22; Kolos 4.7-8. † **3:13** *Apol̄s:*Ob Kok 18.24; 1 Korent 16.12.

ՔՐԵ ԼԵԼ ԵԿ՝ԱՅՆ ՖԻԼԵՄՉ ՕՎ ԵԿ՝ԻՏ ԵԿԵ ՎԵԼ Կ՝ՍՎ ԱՆՅ

Sobel Եմ անաք ՔՐԵ ան՝ քե ռՈՆ ԼԵԼ ՆԱ ԱՅՆ ՖԻԼԵՄՉ Ա. ԼԵՂՆ ԱԲ ԵՄ Ա, ՖԻԼԵՄՉ ԱՆՆ ԿՈԼՈՏ, ԱՆՔԵ Լ՛ԵԼ ՅՈՂՆ Ե ՆՅԱՄԵԼ ԱԲ ԵՄ ԵԿ՝ԵՂՆ. ԻՆ ԵԿ՝ԱԿՆ Ա ԱՆԱԿԵ ԿՐԻՏ ԵԿԻ ՅԱՄ ԱՏ ԵՏԵԼ Ա Բ՛ԱՏ ԼՍԿՍ ՂՅՈՂՆ ՆՅԱՄ Ա. ԷՏՆ ՔՐԵ ԱՆԱԿԵ ՕՂ ՖԻԼԵՄՉ ԻՏՆ ԵՐՄ ԵՄ Ա.

ՖԻԼԵՄՉ ՕՆՅ ԱԴՍ ՆՅԱՄ ԵԿԵ ՎԵԼ Բ՛ԵՏՆ ՕՆԵՏԻՄ. ՕՆԵՏԻՄ Ե ՆՅԱՆԴՐԵ ԵԼ: “ԱԲՍ ԵԼՄ” ՕԳԼՈԳ “ՕԲ ԱԿԼՍ”. ԱԴՍԻ ՆԱ ԵՅ ԱԿՐ ՖԻԼԵՄՉ ԵԿ՛ԵԼ ԻՆ ԵԿ՝ԵՂՆ ԵԿԵ ՕՆՅՄՆ ԱԲ Ա ԵԿ՛ԱԲՍ ԵՄ ԵՏՆ ԻՄ ԵՂՆ ՔՐԵ ԵԿ՛ԱՆՆ ՍՈԲԵԼ ԵՄ Ա. ՕՆԵՏԻՄ ԱԲ ԿՐԻՏ ՆԱՎՐԵ ՔՐԵ Ե ՏԱՎ Ա ԵԿԵ Ն՛ԻՄ Ն՛ԱՆՆ Ա (ԱԿՐ 10), ԵՏՆ Լ՛ԵԼՄ ՕՎ ԱԲՍ ՌՈՇՈ. ԳԵԽՈ ԵԿԵ ՔՐԵ ԵԼ ՖԻԼԵՄՉ Ե ԼԱՎ ՏԵՆՅՆ, ԿԵ Ն՛ՕՆՅ ՕՄՆ ՕՎ ԵՄ ՅԵՂ՛Ա, ԼԻ ԵԵՄ ԵԿԵ ԼԻ Կ՛ՕՂ ՕՆԵՏԻՄ ԵՎԼ ՄԵՆՅ ԻՄ ԵՂՆ ՕՎ. ԿՏԻ ԵՄ Ա, ՕԼ ԴԱԴ ԵԿԵ ԱԴՍ ՖԵՂ ԵԿ՛ԻՆ Բ՛ՍՐԱ ԵՏ ՕՎ ԵԿ՝ԵՂՆ ԵԿԵ ԻՆ ՕՆՅՄ ՕՎ ԱԲ ԵԿ՛ԱԲՍ ԵՄ Ա, ԻՆ ԻՏ ԵԿԵ ՎԵԼ Կ՛ԵՎ ԼՈՎ ԿՈՒԿՈՒՅ ԻՆ ՕՂ ՕՎ. ՆԱ ՏՈՏԻԵՄ ԱՆԱԿԵ ՔՐԵ ԱՄ ԱՅՆ ՖԻԼԵՄՉ ԼԵԼ Ա. ԼԵԼ ԱԲ ԵՄ, Ն՛ԱՄ ԻՏ ՆՍՂ Ն՛ՕՂ ՖԻԼԵՄՉ ԵՏՆ Ն՛ԱՄ ՂՅՈՂՆ ՕՎ ԵԿԵ ՕՎ Կ՛ԵԲ ՕՆԵՏԻՄ. ԷՏՆ Ն՛ԱՄ ԻԲՐՄ ԵԿԵ ՕՎ Կ՛ԵԲՄ ՕՎ ԵՏԵ ԱԴՎ, ԿՈ ԿԵ ՕՎ ԵԲ ՕՎ ԵՏԵ ԵՂՆ ԼԻՏԻՅԻՄ ԱԲ ԿՐԻՏ ՏՈՏԻԵՄ.

ԵՏՆՆ

1 ԵՄ ՔՐԵ, ԵԿԵ ՎԵԼ ԵԼՍ ՍՈԲԵԼ ԵՄ ԵՍՍՍ ԿՐԻՏ ՏՈՏԻԵՄ[†] ԼԵԼԵ ԵՅ ԼԻՏԻՅԻՄ ԿԻՄՈՒՏԵ ԱԲ Ե ՆԻՆ ԵՄ, Մ՛ԱՄ ԱՅՆ ՖԻԼԵՄՉ ԵՅ ԼԱՎԼ ՏԵՆՅՆ ՅԱՄԱ ԿՈԿ ԵՄ ԼԵԼ ՆԱ. 2 ԼԵԼ ՆԱ ԵԼ ԵՅ ԼԻՏԻՅՈՂ ԱՓԻ ԼԵԼ ԵՅ Ե ԼՈՎ ԴՈԳՆՆ ԵՄ Ե ԼԱՎԼ ԱՐԿԻՓ[†] ԼԵԼԵ ՆՅԱՄԵԼ ԵԿԵ Բ՛ԱՏ ԼՍԿՍ Ղ ԵԿ՛ԱԿՆ ԱԲ ԱԲ ՅԵՂ՛ԵԿԻ. 3 ԿԵ ՆՅԱՄ ԵՅ ԵՏ ԼԵԼԵ ԵՅ ԵՏ ԿՈՒՇՈՒՅ ԵՍՍՍ ԿՐԻՏ ԱԲ ԵԴՆ ՕՆՅ ՕՎՐՈՒ, ԿԵ ՕՂ ՕՆՅ ԵՐՄ ԵՏ ԵՅ.

ՔՐԵ ԱՄ ՕՂ ՆՅԱՄ ԲԻԱ

4 ՏԱԿՐ ՏԱԿՐ ՖԵՂ, ԵՄ Ե ՆՅԱՄ ՂՅՈՂՆ ԵՄ, ՄԻ Բ՛ՕԿՆ ՖԻԼԵՄՉ Ղ Ե ԼՈՎ ԵՏՆ ՄԻ Բ՛ՕՂՆ ԵՄ Ե ՆՅԱՄ Ա ԲԻԱ; 5 ԱՆՔԵ Մ՛ԱՄ ԻՐԻ ԱԳՆ ԱՄ ԴԱԴ Ղ ԵԿ՛ԵՐՍՐ ԵԿ՛ՕՆՅ ԱԳՆ Ա ՖԵՂ ԵԿ՛ԱԲ ՆԱՎՐԵ Ա ԵԿԻ, ԼԵԼԵ Ղ ԵԿ՛ՕՄՆ ԵԿ՛ՕՆՅ ԵՏ ԿՈՒՇՈՒՅ ԵՍՍՍ ԵԿ՛ԱԲ ԱԲ Ե ԼՈՎ. 6 Մ՛ԱՄ ԻԲՐՄ ՆՅԱՄ ԵԿԵ ՕՄՆ Ա ԵԿ՛ՕՆՅ ԵՏԵ ԵՅ ԱԲ, Կ՛ԻՂ ԼԵՑ Ղ ԵՄ, ԿԵ ՕՎ ՕՂ ՍՎ ՍՎ ԱՄԱՄՆ ՖԵՂ ԵԿԵ Տ՛ՕՆՅ ԿՐԻՏ ԵՄ, ԵՅ ԵԿ՛ՕՎՐ ԱՆՆ ՆԱ ԵՄ ԱԲ ԱՆՅ. 7 ԼԻՏԻՅԻՄ Ղ ԵԿ՛ԵՐՍՐ ԵԿ՛ՕՆՅ Ա, ՕՂ՛Մ ՏՈՏ ԵՄ ԻՂՆ ՌՈՇՈ ԼԵԼԵ ՏՈՏ ԵՏ ԱՐԵ ԱԲ, ԱՆՔԵ ԱԳՆ Ա ԵԿ՛ԱԲ ՆԱՎՐԵ Ա, ԱՍՐ ԵԼ ԵՐՄ.

ՔՐԵ ԱՄ ԿՈԿ ՏՈՂՆ ՕՆԵՏԻՄ ԵԿԻ

8 ՆԱ ՏՈՏԻԵՄ, ԵԿ՛ԱԲՍՍ ԵՐՄ՛Մ ԵՏ ԿՐԻՏ ԵՄ ԵԿԵ ՄԻ ԿԻ ԴԱԴ՛Ղ ԼՈՎ ԿԵ ԿՈԿ ՅԵՂԻ, 9 Մ՛ԱՄ ԵՐՍՐ ԵԿ՛ԵՐՍՐ ԵՄ Ա, Մ՛ԵՎ ԻԲՐՄ ԵՄ. ԵՄ ՔՐԵ, ԷՂՆ ԵԼԵԼ ԵԿԵ Մ՛ԱՆՆ, ԵՂՆ ԼԻԳԵԼԳԵԼ ԵԿ՛ԵՄԵՆՅ ԱՆՆ ՍՈԲԵԼ ԵՄ ԵՍՍՍ ԿՐԻՏ ՏՈՏԻԵՄ, 10 Մ՛ԱՄ ՂՅՈՂՆ՛Ղ ԵԿԵ Կ՛ԵԲ ՕՆԵՏԻՄ.[†] Լ՛ԵԼ ԵՄ ԵԿ՛ԻՅ ԵՍՍՍ ԿՐԻՏ ԵՄ ՍՈԲԵԼ ԵՄ ԱՆԱ. 11 ԼԵՂՆ ԵԿ՛ԵՑ ԱԲ ԵՄ, Լ՛ԱԿԼՄ Ղ ԵԿԻ, ԿՈ ՅԵՖԵՆՅՆԱ ԵՄ Ա Լ՛ԱԿԼ Ղ ԼԵԼ ԵՄ ԱԲ ԵԿԻ.

12 Մ՛ԱՄ ԵՎԼՄ՛Ն ՄԵՆՅ ՏԻՎ Լ՛ՕՎ Ն՛ԵՂՆ՛Ղ, ԻՆ ԵԿԵ Լ՛ԵՎ ԵՏԵ ԵՄ ՕԲԻ Ե ՏՈՑ ՕԳՈԳ ԱԲ Ա. 13 Մ՛ԵՐՍՐ ԿՏԻ ԵԿԵ ԲԼԵԼ Մ՛ՕՆՅՄ՛Ն ԱԲ Ն՛ԱՆՆ՛Մ ՏԱՎ ԵԿԵ Մ՛ԱՆՆ ՍՈԲԵԼ ԵՄ ԱՄԱՆԻ ՄԱՄՆ ՏՈՏԻԵՄ Ա, ՅԵԿ՛ԵՂՆ ԿԵ Ղ ՍՍՅԻ Ա ԼԻ ԿՈԿ ԵՄ Ե ԼԻՏ Ե ԼՈՎ. 14 ԳԵԽՈ Մ՛ԵՐՍՐ ԵԿԵ ՄԻ ԿԻ ԿՈԿ ԼՈՎ ԵԿ՛ԵԼՄ ՆԵՆՅ ԵՏ, ՅԵԿ՛ԵՂՆ ԿԵ ԼՈՎ ՄԱՄՆ Ա ԵԿԵ ԿԻ ԿՈԿ Ա, Կ՛ԵԼՄ ԱՐՄ ԵՄ, ԿՈ ԵՐՄ ՖՐՈՇՈ ԵՄ.

15 ՕՆԵՏԻՄ ԿՓԱԲ՛Ղ Ե ԼԻՏ, ՕՎ Կ՛ՕԴՄ ԿԵ ՕՎ ԵԼ ԼԵՂՆ ՏԵԼ ԵԿԻ, ՅԵԿ՛ԵՂՆ ԿԵ Բ՛ԵՂՆ՛Ն ԿԵ ՕՎ ԵԼ ՏԵՂՆ ՖԵՂ ԵԿԻ, 16 ԱՆՔԵ ՎԱՎԱ ԵՄ Ա, Լ՛ԵԼՄ ԱԴՍ ԻՂ, ԿՈ Ն՛ՕՆՅ ԱՆՅ Լ՛ԱԿՄ

[†] 1:1 ԷՂՆ ԱԿՐ 13, 22 ԼԵԼ 23 ԱԲ. [†] 1:2 ԱՐԿԻՓ:ԿՈԼՈՏ 4.17. [†] 1:10 ՕՆԵՏԻՄԵԼ ԱԴՍ ԵԿ՛ՍՐԱ ԵՏ ԼԵԼՄ ԵԿԵ ՕՆՅՄ՛Ն ԱԲ Ա ԵԿ՛ԱԲՍ ԵՄ; ԻՆ Ե ՆԻՆ Ա Ե ՆՅԱՆԴՐԵ ԵԼ: *ՕԲ ԱԿԼՍ*. ԲԵԲՄՆ ԱԿՐ 11 ԱԲ.

adu: l'el erur em ec'egh lisijim. L'il'm an nono, ko η ec'a ow b'ow afhη es, egh e l'el a lele nawre ub es eke l'el ab ab sosisiem eci.

¹⁷ Sica eke b'oc'm ese awlh af, ke eb'r ese em obi em obi af. ¹⁸ Eke li kok η low ηηη oglog n'onym'η ob ab, ub ew'm af. ¹⁹ Em obi ec'abu em anake m'am non ow amua a: Em Pōl, mi b'ow m'owr m'oh'η. (Ow itm eke mi k'okn'η eke η obi yeji onym'm ob ab, ko yadh ee? η ec'owr anη tasi a.) ²⁰ Lisijim, m'am ηohη'η, kok low na eke m'am ibrm a oh'm Es Kotoko ec'erur a sosisiem: eyr'm erm es Krist ab ec'af okr a sosisiem.

²¹ Wanci na af eke m'am awη'η lel a, m'onη onn tasi eke b'ow kok low a eke m'am ibrm'η a etη m'uw any yej'eke b'ow kok ow afh es. ²² Kōk'm es eru usu yeji kpekη, anke ony e Nyam ηohη em, m'am ony onn eke wel b'ow elu'm es oh ony.

Esgh es abal el

²³ Epafras† ek'anη sobel em em ab Jesu Krist sosisiem a, am esgh'η, ²⁴ etη Mark,† Aritak, Demas lele Luk ab ek'el em lawlel juma kok nyam em a yeji, am esgh'η.

²⁵ Ke sica Es Kotoko Jesu Krist ec'owro a ānhη ony feh ab.

---

† **1:23** *Epafras*: Kolos 1.7; 4.12. † **1:24** *Mark*: 2 Timote 4.11 lel akr otar ab ab. *Aritak*: Ob Kok 19.29; 27.2; Kolos 4.10. *Demas*: Kolos 4.14; 2 Timote 4.10. *Luk*: Kolos 4.14; 2 Timote 4.11.

Ləl eke wəl awñ Ebre eyñ Ów ek'it eke wəl k'uw any

Ègñ a eke kok ləl na a, ègñm èwm sos nin. Gbèko ow el ègñ nyam eke b'èbr Grek senyn senyn. Ètñ emeny l'uw Nyam Ləl em ec'ów a lele Jwifèl ec'ol ab em ec'ów ab ab any yeji senyn senyn. Ow ibn eke wəl oc Ebre e ləl na elu Pól e silèl eke non ab em. K'aw ke ow él Apolos eke kok Ès Kotoko e juma Pól ab a, k'el ləl na e non es (èkn Ob Kok 18.24-28, 1 Korènt 3.5-9; 4.1-2).

Ègñ a non ləl na am dad Ebre eyñ a ek'itñ erm em el Krist eci, ke wəl am ijr gbre a eke k'inym es kikri òmn em. N'am dad wəl eke batñ wəl ign òmn na eke wəl òny Jesu em a elu es, im am us Jwifèl ec'ol a jam, wəl k'ow èhnm ob ap kaka, anke Jesu Krist em eci sel èhñ a eke wəl òb ow e kokoba a anake el sel èhñ tasi a.

Ləl ab em ec'ów a cec sakp yony: krekre em a (nuñ 1.4 tonñ nuñ 10.18) am yegm ey eke Jesu agb nono akm afr erm esel. L'agb nono l'akm Mois lele sinm sig ab em ec'egb waw esel egbel ab ab. Jesu anake el ey ec'egb waw es lighèl Nyam ec'any af a. N'any èsè Mèlkisedek ek'el eb ebu lele egb waw es ab Abraham lègñ em ab af. Jesu ocr in sosi kokr egb waw ètñ eb ey e sikpl a fèñ. Lègñ sig ab em e segb waw eke wəl bi kok a, k'utum tetñm ey e sikpl ab es.

Yony em a (nuñ 10.19 tonñ 13.17 em a), n'am atr Ebre eyñ a sos es eke k'ony erm susu òmn em, èsè elel eke lègñ sig em ec'òmn esel a ek'eb any a kok ab af.

L'uwar in e ləl a òwro èdñ em lele èsñ em ab.

Nyam ecr Jim em dad ey odad

¹ Lègñ sig em a, Nyam ecr kokoba òb esel em dad ey lagñel odad, ètñ li dad wəl odad a sakp nono ləl akunda èhñ èhñ em ab. ² Kò sica, segñ na ek'el segñ es abal el ab em, Nyam ecr Jim em dad ey odad. Jim na em l'ècr li kok afr lele wus ab, ètñ in cè anake Nyam sosum oc'r eke li k'el ob a fèñ ec'aja ij es a. ³ Iy na b'èlu in ec'anygbel e jejn a òkm, ètñ l'el ow ec'es otarir kpèñ, ètñ in ec'odad ebl ec'abusu a ucu wus lel ob fèñ ab òny es. Li yoyog agñ e sikpl ab es, ètñ n'im li sig es afr Nyam ek'ony abusu ob fèñ af a e lidr abu af.

Nyam ec'Iy a òny any akm afr erm esel

⁴ Iy na òny any nono akm afr erm esel. Èe, ow èru es kpata, anke Nyam òh'n aja nin ek'ony any nono akm afr erm esel ec'a. ⁵ Tasi em a, lègñ kaka Nyam dadm afr erm es kaka esmè:

Nj el em ec'Iy,

yefenyana, em m'ew'ñ.

Ètñ emeny, li dadm afr erm es kaka yeji l'esmè:

Èm, mi b'ow m'el Ès,

ètñ in, li b'ow l'el em ec'Iy. †

⁶ Gbèko, lègñ a eke n'òh in e yeñl Iy a ow wus na af a, li dad nine: Nyam ec'afr erm esel a pupukpan it eke k'ign'n nuñ. †

† 1:5 Bèbmn Selu 2.7; 2 Samiel 7.14; 1 Ów e Wel Non 17.13. † 1:6 Ol Okn 32.43, Septant em ec'odad eke wəl oc.

7 Kin low yec'eke li dad afr erm esel e lis:
 η el εγη a ek'ωνη ke afr erm esel itηη anη εσε λεf af,
 ke η e juma kok esel bi kok η e low εσε al e b'iri ab af a. †

8 Κο Nyam dad Jim e lis nine:
 η el Nyam ετη η ec'eb ebu ec'atufu lekpn a anη σεγη φηη.
 η e kpama ab ab, am nyimn η ec'agn a low nenyembri nyam em,

9 b'erur low nenyembri nyam ετη b'ifn low ηηη.
 Na sosome Nyam, η e Nyam sosome oc'η awληη ab em
 eke k'el in eci, ετη l'etm sos em iηη e mun l'ok'η ηηη.†

10 Emeny Nyam dad nine:
 Es Kotoκο, ηηη ob em a, η anake kok wus a,
 ετη afr el ob eke η e sabu a ol.

11 Ow amua φηη b'ow irm,
 ko η, b'ow anη σεγη φηη.
 Afr lele wus ab b'ow eni εσε mob sus em sig af,

12 b'ow ony ar el es εσε gbad af,
 εε, -li b'ow -l'itηη any εσε mob sus em af.
 Gbeko η, b'anη σεγη φηη η ec'eel a ce,
 ετη η ec'owr anη a uwrη.†

13 Legη kaka Nyam dadm afr erm es kaka esme:
 Ow sig es em e lidr abu af,
 toη bake m'ot η ec'efnu m'ok η ec'akr ew a. †

14 Tasi em a, afr erm esel bla -l'el ee? -L'el abη ek'onny juma εηη εηη, ke
 Nyam b'erm im elum agη a eke k'ij sel ek'onny uwr ec'aja a abu.

2

Sel εηη a eke wel dad ow e low a ony any noko

1 Low na sosome a, ow ite eke si k'oc erm s'ew sodad eke s'iri ab af; eke
 ow elm eben, si b'ow s'itir ejagb any. 2 Nyam ecr afr erm esel em ony agη
 in ec'odad a, ετη l'elu odad a e nawre ek'el a okm tasi. † Agη beb εηηη
 usrm'n sos, εηηη eluam'n, ετη el φηη -n'εηη gbre a ek'it eke k'εηη el a.

3 Sica ey, ayaf si b'ow s'aru gbre na s'εgb es, eke si b'ign sel εηηη ligbel na
 s'elu es ee? Sel εηη na, Es Kotoκο anake ikη anym ob in ec'amani a. ετη
 agη a eke iri wel dad sel εηη na e low a, elu in e low nawre e l'el a okm.

4 Nyam in obi yegm eke el e sodad a el nawre, meny ewr, ow εgbel, lele
 sakrowa εηη εηη eke b'iti any ab em. Emeny Nyam yegm eke ow el nawre
 Abη Lala ec'ob ap εηη εηη a eke li cec agη εσε eel eke l'erur ab af ab em.

Jesu uw ey φηη eci

5 S'am dad wus eke k'ow a e low. Ow elm afr erm esel Nyam som abusu
 eke k'ew wus na es. 6 Tasi em a, ow eke wel b'εηηη Nyam Lel em a el:
 Ko agη bla -l'el eke k'ew el e low erm ee?

Bla -l'el eke ki kok el e lis owi ee?

7 Ew el afr erm esel ec'ew legη tel eci,
 ony el anygbel lele sos usr ab εσε es ew tufe af,

8 ot ow a φηη ew es el ec'akr ew, el ec'es ew ew. †

† 1:7 Selu 104.4, Septant em ec'odad eke wel oc. † 1:9 Selu 45.7-8. † 1:12 Selu 102.26-28,
 Septant em ec'odad eke wel oc. † 1:13 Selu 110.1. † 2:2 Low na el ol a eke Sinayi lafeny af,
 wel ony Israel eyη a. † 2:8 Selu 8.5-7.

Nyam ɔŋ aɣŋ abusu ob ob fɛŋ af. L'ɛgbm ob kaka es eke anm wɛl ec'abusu ab ɛm. Gbɛkɔ yɛfɛnyina, s'am ɛkn tasi, aɣŋ k'ɔnym abusu ob ob fɛŋ af. ⁹ Kɔ bla anake ɛy yeji s'am ɛkn ab ee? Jesu anŋ sɛŋŋ beb afr ɛrm ɛsɛl ec'ew, kɔ sica, Nyam ɔŋ'n anygbɛl lele sos usr ab ɛsɛ es ɛw e tufɛ af. Bla ec'ee? Anke l'ij gbɛrɛ ɛtŋ l'uw yeji. Ow ɔŋ ɛtŋ Nyam ec'erm mamn ɛm, Jesu uw aɣŋ fɛŋ eci. ¹⁰ Nyam anake kok wus a ɛtŋ was anŋ in eci. Kɔ l'erur ek'in ec'ey ab ɛm e nɔnɔ ligbɛl k'anŋ in ec'anygbɛl a e low ɛm. ɛtŋ ek'ow el Jesu ek'am ot im ɛl sɛl ɛŋŋ a oɣŋ a, ow it eke Nyam k'oc gbɛrɛ ijr ɛm ɔŋ'n l'iy neny l'igŋ nunŋ.

¹¹ Jesu b'ony aɣŋ fɛŋ e sikpl a oc ɛl es lɪs. ɛtŋ ɛbɛn a, ɛŋŋ eke b'ayal aɣŋ a lele aɣŋ a eke wɛl ayal ab ab ɛl fɛŋ b'ony ɛŋŋ ɛs nyam. Na sɔsiɛm ow ɔnym'n ɛs eke li k'ɛsŋ wɛl lisijimɛl. ¹² Tasi ɛm a, Jesu dad Nyam nine: Mɪ b'ow m'ɔb ŋ e nin a ec'amani m'ok ɛm lisijimɛl.

Dedeku ec'araŋŋ, mi b'ow mi kɔklm'ŋ. †

¹³ ɛmɛny Jesu cɛ, li dad nine:

ɛm, mi b'ow m'oc ɛm ec'ɔmn a nimum nimum m'ɛlu Nyam ɛm.

ɛmɛny nine:

Kɪn ɛm lele ey a eke Nyam ɔŋ'm ab ab. †

¹⁴ Ey amua ɔny low nyam eke okr ɛl af: -l'el aɣŋ ek'ony sos meɣl lele mebl ab. Agn ɔny abusu eke k'ibi ɛl. Na sɔsiɛm, Jesu, in yeji itŋŋ el ɛŋŋ, yec'ɛtŋ ke n'ony agn eci lɛc a l'oc es in obi eci luw ab ɛm. ¹⁵ Agn ek'anŋ ɛsɛ madu af ɛl ec'owr anŋ a nimum ɛm, luw eci muru eke -n'onyŋ a sɔsiɛm a, Jesu sɔɣ ɛl in e luw ab ɛm. ¹⁶ Tasi ɛm a, l'owm afr ɛrm ɛsɛl eci abu ɛlum eci, kɔ l'ow aɣŋ ek'el Abraham ec'alaw a ec'abu ɛlum eci. ¹⁷ Na sɔsiɛm anake ow it eke li k'itŋŋ nimum nimum l'ot lisijimɛl lele lisijowɛl ab es, yec'ɛtŋ ke l'ɛl wɛl ec'egb waw ɛs ligbɛl, eke ɛrm mamn iy ɛm gbɔŋ ke el cɛcɛ Nyam e juma kok ab ɛm, ke b'ɛŋŋ aɣŋ e sikpl oc ap ec'abusu a. ¹⁸ ɛtŋ eke Jesu in obi ij gbɛrɛ ɛbm ɛkn ɛm a, l'ɔtu eke li k'atm aɣŋ a fɛŋ eke ɛl yeji wɛl b'ɛbm ɛkn a abu.

3

Jesu ɛŋŋ anygbɛŋ akm Mois

¹ Agn lisijimɛl, Nyam ek'anŋ afr a ɛsŋ ɔny eke k'eel in ec'agŋ lala; ow sɔsiɛm, lɛɛr Jesu eke s'am ɛŋŋ s'ɛb ɛsɛ ɛŋŋ a eke Nyam ɛrm lele egb waw ɛs ligbɛl ab a. ² Lɛɣŋ sig ɛm a, eke Mois nyimn Nyam ec'agŋ a, † l'el cɛcɛ ow ec'any af ow e juma e kok ab ɛm. ɛbɛn cɛ, ɛsɛ Mois af, Jesu el cɛcɛ Nyam eke abul il in e juma a ec'any af. ³ Gbɛkɔ Jesu ɛbm eke k'ɛŋŋ anygbɛŋ akm Mois, ɛsɛ elɛl eke ɛŋŋ eke b'us ɛl a b'ony sos usr akm ɛl ab af. ⁴ Tasi ɛm a, ɛl nyam nyam fɛŋ ɛŋŋ b'us gbɛkɔ ɛŋŋ a eke b'us fɛŋ a el Nyam. ⁵ Lɛɣŋ sig ɛm a, Mois el cɛcɛ Nyam ec'agŋ a ec'araŋŋ. L'el juma kok es eke wɛl abul Nyam e lɛɣŋ anym ɛm ec'ow a eke b'ow dad a e danjku ij. ⁶ Gbɛkɔ Krist el cɛcɛ, l'el Iy tasi a ɛtŋ n'anŋ Nyam ec'agŋ a e nunŋ af. In ec'agŋ a, ow ow el ɛy, gbɛkɔ ow it eke si k'ucu ɛy ec'ɔmn a, lele ntɔtŋ a ek'ɛy e low ɔmn a b'ɔŋ ɛy ab ab s'ony es.

S'okr Nyam eci sɛl eb ab ɛm

⁷ Na sɔsiɛm, ɛsɛ elɛl eke Abŋ Lala am dad ab af:

Yɛfɛnyina, eke b'irir Nyam e lebl a,

† 2:12 Selu 22.23. † 2:13 ɛkn Esayi 8.17, Septant ɛm ec'odad eke wɛl oc. † 3:2 ɛkn Awl 12.7.

Nyam ec'agŋ: aŋa, Grek ɛm a, odad na e nyandre el ɛl.

8 k'òturir òny ec'erm a, ese legñ sig em ec'eel
 eke òny lagñel kokr loj ab em ab af.
 -L'òbr'm any etñ -l'ebm'm -l'ekn.

9 Ee, legñ a, òny lagñel ijr'm gbre eke k'ekn
 yec'a eke mi b'ow mi kok a.

Etñ -l'ekn yec'a eke mi kok a
 toj akpo ekñ yony.

10 Na sosiem, m'òny erm bebl agñ na e lís
 etñ mi dad m'ese: el ec'erm a seğñ feñ bi kpab es em e lís,
 etñ -l'òtum -l'uwm em ec'ejagb ab any.

11 Em ec'erm bebl ab em, m'ofn m'ese:

-li k'ow -l'okmn legñ kaka

em e sel eb a eke mi bebm m'ew es ab em!†

12 Agñ lisijimel ewr erm! Òny em a, eğñ kaka itm eke k'òny erm ñny, erm
 ek'úbm nawre, erm eke b'itr'r l'igñ Nyam ek'annj owr a l'elu es. 13 Nyam
 Lel dad nine: "Yefenyina". Ow sosiem, eke yefenyina na k'uwrn a, àtarir
 sos es eğñ eğñ legñ feñ. Eben a, eğñ kaka k'ow ònym erm tuotuo, etñ sikpl
 k'ow elum eğñ kaka wus. 14 Sica, s'el Krist e lawlel, gbekò ow it eke si
 k'ucu ey ec'òmna a eke s'òny legñ a etñ eke s'ub'r nawre a s'ony es.

15 Nyam Lel dad nine:

Yefenyina, eke b'irir Nyam e lebl a,

k'òturir òny ec'erm a

ese legñ sig em ec'eel eke òny lagñel òbr'm any ab af. †

16 Bwo ec'egñ iri Nyam e lebl ab ee? Bwo ec'egñ òbr'r any ee? El -l'el agñ
 a feñ eke Mois òny ok okm Ejipt a. 17 Nyam ebl erm toj ow ij akpo ekñ
 yony. Bwo ec'egñ e lís ee? Agñ a eke kok sikpl a e lís, etñ el neny nyam a
 ce anake -l'uwr loj ab em a. 18 Nyam ofn dad nine: Li k'ow -l'okmn legñ
 kaka sel eb a eke mi bebm m'ew es ab em. Bwo sosiem l'ofn akpasu na
 ee? Agñ a ek'ònym elum a sosiem. † 19 Tasi em a, kin yec'eke s'am ekn a:
 -l'òtum -l'okm Nyam e sel eb ab em, anke -n'ònym òmn.

4

1 Gbekò Nyam ewar ey low ew es eke si b'ow s'ok in e sel eb ab em, etñ
 low na eke l'ewar ey l'ew es a ecm okm es. Ow sosiem ewr erm, ke eğñ
 kaka òny em a k'ánm jam! 2 Wel òb Amani Mamn a e kokoba ok ey ese
 ey lagñel ab af, gbekò odad a eke -l'irir a elm el low kaka. Eke -l'irir ow e
 low a, -l'ebm ow òmn em. 3 Ey, s'ub nawre, s'òtu eke si k'ok Nyam e sel
 eb ab em. Nyam in obi dad nine:

Em ec'erm bebl ab em, m'ofn eke:

-Li k'ow -l'okmn legñ kaka

em e sel eb a eke mi bebm m'ew es ab em.

Ke, Nyam uwar in e juma legñ a etñ eke li kok wus na nimum a. 4 Tasi em
 a, Nyam Lel em, kin yec'eke wel dad seğñ lobñ em a e lís: Etñ eke li kok
 in e juma feñ uwr a, l'eb sel seğñ lobñ em a.† 5 Nyam yeji dad ow ec'odad
 eke li bi dad l'ese: -Li k'ow -l'okmn legñ kaka em e sel eb a eke mi bebm
 m'ew es ab em a. 6 Agñ a ek'ikñ anym eññ Amani Mamn a eğñm ònym in
 ec'elum. Ow sosiem, -l'òtum -l'okm Nyam e sel eb ab em. Agñ ejeci gbè
 òtu eke emeny k'ok em. 7 Na sosiem Nyam ew legñ ejeci nyam etñ l'esñ

† 3:11 Selu 95.7-11, Septant em ec'odad eke wel oc. † 3:15 Selu 95.7-8, Septant em ec'odad eke
 wel oc. † 3:18 Ekn Awl 14.11-35; Selu 95.11. † 4:4 Ekn Nunj Jb 2.2.

ow *yefenyana*. Eke ow ibn a, Nyam dad David e neny em legɲ iɲɲ na e low, odad a eke wɛl iɲɲ anym dad lel na ec'afɹ em a:

Yefenyana, eke b'irir Nyam e lebl a, k'ɔturir ɔny ec'erm a!

⁸ Sica am ekan eke, blel Joswe nawɹe tasi ɔtu eɲɲ sel eb na ɔɲ Nyam ec'agɲ ab ana, Nyam blel dadm ow e jam a, legɲ ejeci nyam ec'odad. ⁹ Ow am yegm eke sel eb emeny anɲ Nyam ec'agɲ a eci. Etɲ sel eb a ot segɲ lɔbɲ em ec'ab es. ¹⁰ Tasi em a, eɲɲ a eke b'ey Nyam e sel eb ab em a, in yeji am eb in obi e juma a e sel, ese elel eke Nyam eb in ec'a e sel ab af. ¹¹ Na sosiem s'ɔɔl ey ec'erm feɲ em sel eb na em ec'ey es, yec'etɲ ke eɲɲ kaka k'ebm ey lagɲel a ek'egɲm eluam low a eci sɛwl a, ke ow ɔɲ eɲɲ kaka k'eym wus.

¹² Ow it e si k'uw any eke Nyam ec'odad ebl a b'ism sel ab, lɛc iy'r em gbɔɲ. Li b'edɲ lakm ler em lab ek'in ec'any a yony mum b'ufu a. Nyam ec'odad ebl a b'ey eɲɲ em im igɲ es. Li b'ey ow em n'im toɲ n'eyɲ ow ec'abɲ a lele liy ab ab, li b'im toɲ n'eyɲ ow e sos ɲɲɲɲnel a lele ew ab ab. Li b'uw eɲɲ e nuɲ em ec'ow tutɹ lele erm em ec'ab ab any. ¹³ Tasi em a, low kaka lɔlm es Nyam ec'any af. Ob feɲ eke li kok a eru'r es any af kpata. In e nyamn a b'ekn feɲ, etɲ in anake si k'awl ey e lís ec'ow feɲ s'ok'r a.

S'imm si titmɲ Nyam ɔmn em

¹⁴ S'ɔny egb waw es abusu es ligbel nyam eke ubɹ afɹ em im toɲ ok Nyam oɲɲ yɔɲɲ. In l'el Jesu, Nyam ec'Iy a. Ow sosiem, s'ucur ɔmn a eke s'egɲɲ s'ebɹ a s'ɔnyɲ es. ¹⁵ Egb waw es ligbel na eke s'ɔny a, ɔtu eke k'ɔny ey e sos ɔnyɲ a e sɔɲɲ iɲɲ, aɲke ese ey af, in yeji wɛl ebm'n low low feɲ em, gbekɔ in li kokm sikpl. ¹⁶ S'imm si titmɲ ɔmn em tasi ey e Nyam erm mamnu ec'es ew ec'atufu lekɲn a. In e lís si b'ow s'eyɲɲ sɔɲɲ iɲɲ a eke b'anɲ in ec'erm mamn ab em ow a, etɲ ebeɲ a, li b'ow l'elum ey abu wanci ek'it a.

5

Krist, ey ec'egb waw es ligbel lele sel eyɲ e nuɲ ab

¹ Egb waw es ligbel feɲ, agɲ ec'araɲɲ wɛl bi sɔsum'n oc'r. In e juma el ke l'elum agɲ abu ir eb Nyam ab, li kok ob ap lele egb waw ab agɲ e sikpl a ec'oc ap eci. ² Egb waw es ligbel a, in obi yeji l'el eɲɲ ek'ɔny sikpl. Ow sosiem, l'ɔtu eke li k'iri agɲ a ek'uwm low any lel el a ek'am irm ab ab e ses babur a. ³ In e sikpl e n'ɔny a sosiem, ow it eke li ki waw egb dedeku a e sikpl a eci, etɲ ow elm dedeku a e sikpl a ce eci, kɔ in obi in obi ec'a yej'eci.

⁴ Etɲ emeny, eɲɲ kaka áwm egb waw es ligbel e juma a ebm in obi em. Kɔ Nyam anake b'eyɲ eɲɲ ow ec'el em, ese elel eke l'eyɲ Arɔn el ab af a.

⁵ Krist ec'a yeji, ebeɲ ow ecr. Ow elm in obi l'awm egb waw es ligbel ec'el a l'ebm. Nyam eke dad'r odad a oɲɲ ow anɲ ow. Kin odad a: *Ŋ el em ec'Iy, yefenyana, em m'ew'ɲ.*[†] ⁶ Emeny Nyam dad nine: *Ŋ el egb waw es segɲ feɲ eci, ese elel eke ow ɔb nuɲ Melkisedek em ab af.*[†]

⁷ Krist, in e wus af aɲa ec'eb ir ab em, ɲɔɲɲ Nyam etɲ kok sɔɲɲ ɔɲ Nyam, babarm em lele ɔɲɲ iɲɲ em ab. Ni ɲɔɲɲ Nyam ek'ɔtu eke k'ɔny oc'r es luw em a. Etɲ Nyam iri'r lebl, aɲke l'elum ow es is em. ⁸ Krist el Nyam ec'Iy, na low nawɹe! Gbeko gbɹe ijr amua feɲ em eke l'ecɹ a, li wewr elum

[†] 5:5 Selu 2.7; Ob Kok 13.33; Ebre 11.5.   [†] 5:6 Selu 110.4.

nawre tasi. ⁹ Etn sica eke l'iy neny l'ign nun a, l'el sel enn e nun agn fen eke b'elum'n a eci. ¹⁰ Etn eben a, Nyam ew'r egb waw es ligbel ese Melkisedek ec'ab af.

Ewr erm, k'ighn ony ec'omn a k'elul es

¹¹ Low na af a, s'onny ow noko eke si ki dad, ko el e dad a otu noko, anke ony e low iri a ewl am otu. ¹² Ony, otur eke wanci na af a k'eel low yegm esel tasi gon! Ko kin eke ow am ibrm eke wel ki yegmn ony nun ob em e Nyam odad ec'ow ab em. Ony, onymn t'eri eke k'ijr ob ij leg leg, meny mij ow it eke wel k'onny. ¹³ Egn a eke b'ann am egn meny mij a, el iyli omn em. Li k'otum l'uwmm yec'a ek'el low nyim nyim ab any. ¹⁴ Gbeko ob ij leg leg el agn egbel omn em eci. El e low es ekn ew a, on el e nun em ony a, b'uw any ok ereb low mamn lele low nun ab ec'aranj.

6

¹ Na sosisem si k'ow s'ewlm s'owm nun ob em ec'ow a eke s'uw any Krist e lis ab af ij, ko s'iman anym eci low yegm ek'ot agn egbel omn em ec'ab es. Emeny ow itm yej'eke wel k'ewl ow ow a eke bi nyimn egn luw em a ec'es ign elu owi af lele ey ec'omn a eke si k'oc s'elu Nyam em a yeji e low af ij. ² Ow ibram yej'eke emeny wel ki yegm ony low sos es yoyog enn enn e low af, egn abu nun at owi af, † luw em ann igb owi af, lele jej ok kpekñ kpekñ ab e low af. ³ Ow sosisem a, eke Nyam elu ey abusu es, si b'ow s'imn anym eci ow a ek'el Nyam e lis ec'a ec'any uw tasi em.

⁴ Sica, bla wel otu eke ki dad agn a ek'ign el ec'omn a elu es a e lis ee? Nyam ec'usuayl a ekan el es, -li tat afr ec'ob ap a anm etñ -n'enn Abñ Lala. ⁵ -Li tat Nyam ec'odad ebl mamn a lele segñ ek'am ow e lec ab ab yeji anm.

⁶ Etn eben yeji -l'ign el ec'omn a -l'elu es. Agn amua, k'otum sakp yony em itñnm es an ij. Tasi em a, ow ann ese eben Nyam ec'Iy a ce emeny we'n am ew olikñ af wel obi em af etñ -li b'onny egn ejec'a ow eci wewr ec'abusu.

⁷ S'ocr ogm nyam e low s'obar any: in e wus a b'odu mij a fen eke nyam b'an ke b'ok'r af a eb. Li b'osu egb iju agn a eke kok'r juma af a ec'abu elum eci. Ow b'onny Nyam b'edñ wus a owro. ⁸ Ko eke li b'osu kati lele njoj ab, l'elm ob kaka. Ow k'ow ibnm Nyam b'ow digñ elu' es etñ wel b'ow tetul il. †

⁹ Erur em ec'agn lisijimel s'am dad nene, gbeko eben yeji, s'uw any tasi eke ony ann ejagb mamn a eke bi nyimn egn sel enn em ab af. ¹⁰ Nyam elm enyembri yony yony es. Li k'otum l'ijlm ow amamn a eke kokr ab es, l'ijlm erur a eke elul okm in e lis ab es. Legñ ek'ec ab em a, elul erur ikñ na okm agn a ek'el Nyam ec'a ec'abu elum em, etñ emeny sicaca em yeji onny es am kokr. ¹¹ S'am erur ce ek'onny em ec'egñni nyam nyam fen k'ann gbragbra kok ab em ton ok nun, yec'etñ ke fen a eke am oman a enan. ¹² K'eel ornu, ko iir eb ese agn a ek'onny omn ke ony erm susu ab af. Agn amua, -li b'enn aja a eke Nyam ewar ow e low ew es a.

Nyam ec'ob ek'ewar Abraham a

¹³ Eke Nyam ewar Abraham ob a, neny ij ab l'ewar. Gbeko egn kaka agbm akam'n eke k'el neny ij na e danju, ow onny Nyam ofn in obi e nin em. ¹⁴ Li dad Abraham nin:

† **6:2** egn abu nun at owi af:el es gbebl ek'ow em, Sinyamel ec'idr esel b'ot sabu at agn nun af, ke yegm eke wel sosum ot el juma mum nyam eci (ekñ 2 Timote 1.6). † **6:8** Bèbmn Esayi 5.1-7.

M'ow m'edn'η ɔwɔ
ke m'ɔn η ec'alaw eny bobn. †

¹⁵ Abraham usur erm toŋ etŋ n'ehŋ yec'a eke Nyam ewar ir ow e low ew es a. ¹⁶ Eke agŋ b'ij neny a, danŋu nyam eke agb akm el a e nin em li b'ij neny. Neny ij a b'ɔŋ el e sodad a el tasi, etŋ eben a, wɛl ɔtum dadm low ejec'ij. ¹⁷ Etŋ Nyam yeji kok low nenyembri nyam a: l'erur e li k'ɛlu okm kpata eke low a e l'ewar in ec'agŋ a, k'ɔtum itŋnm lɛŋŋ kaka. Ow sosiem anake l'ij neny l'igŋ in e low ewar ab af a. ¹⁸ Low ewar lele neny ij ab, el ɔw yony eke wɛl k'ɔtum ɔnym itŋnm, anŋke Nyam k'ɔtum ɔnym yadŋ. ɔw yony na sosiem, ey eke s'igŋ feŋ s'ɛlu es a, si b'ow s'ehŋ sos es atr ligbel, yec'etŋ ke s'ucu low ɔnm a eke wɛl ew ey es a s'ɔny es. ¹⁹ Low ɔnm na, ey ec'a ow anŋ ese ob leg leg nyam ek'ɔm ey e liy a abusu eke ki mumu af. Low ɔnm na el nawre tasi etŋ li b'epir Nyamel a ek'anŋ afr a eci gbad † ab em, l'ey usu lala tasi a. ²⁰ Yogn anake Jesu ikŋ anym ey, ey ec'a. Etŋ l'el egb waw es ligbel seŋŋ feŋ eci ese Melkisedek ec'ab af. †

7

Melkisedek ec'egb waw es ek'el a agb nɔnɔ akm Arɔn ec'a

¹ Melkisedek na, Salem ec'eb ebu lele Nyam Afr Kpekpe ec'egb waw es ab. Lɛŋŋ a eke Abraham anŋ ar ɔkr em am ow yogn a eke l'akm seb ebu ab es a, Melkisedek im ɔbr'r etŋ edn'n ɔwɔ. ² Etŋ Abraham ɔŋ'n ob feŋ eke l'ot a e lɛw em a. Melkisedek e nin a e nyandre el "eb ebu eke bi nyimn agŋ low nenyembri nyam em". Etŋ emeny, l'el Salem ec'eb ebu, ow e nyandre el "eb ebu eke b'ism erm es ey ab". † ³ Wɛl uwm es, lis lele lagŋel ab any. Wɛl am dadm in e mew a lele luw ab ab ec'odad. Gbɛkɔ li b'ot Nyam Jim es, anŋke l'el egb waw es seŋŋ feŋ eci.

⁴ Ekan elel eke Melkisedek ɔny any a! Ey lagŋ ligbel Abraham bɔbɔ yeji ɔŋ'n ob a feŋ eke n'ehŋ ar ab em a eci lɛw em a. ⁵ Mois ec'ol a ɔŋ egb waw esɛl ek'el Levi ec'eb em ec'a abusu eke -li k'ibrm Israel ec'agŋ a el ec'ob feŋ eke -n'ɔnyŋ a e lɛw em. † -Li bibrm Israel ec'agŋ a ec'ob feŋ e lɛw em, ke agŋ amua, el lisijimel ek'el yeji el Abraham ec'eb em ec'agŋ cɛ. ⁶ Ke Melkisedek, in, l'elm Levi ec'eb em ec'egŋ. Etŋ eben yeji, n'ehŋ Abraham ec'ob feŋ ek'ehŋ a e lɛw em a. Etŋ in, l'edn' egŋ na eke Nyam ewar low ew es a ɔwɔ. ⁷ Bebar kaka anm em, egŋ ligbel a b'edŋ likek a ɔwɔ. ⁸ Egb waw esɛl a eke b'ehŋ dedeku a e mob feŋ e lɛw em a, el agŋ eke b'uw. Melkisedek yeji ehŋ mob feŋ e lɛw em a, ko in, n'anŋ owr seŋŋ feŋ, ese elel eke Nyam Lɛl am dad ab af. ⁹ Levi ec'eb em ec'ey a anake b'ehŋ dedeku a e mob feŋ e lɛw em a. Gbɛkɔ wɛl ɔtu eke ki dad eke Levi, in yeji, Abraham em a, n'emm ob lɛw em na. ¹⁰ Tasi em a, lɛŋŋ a eke Abraham ɔbr Melkisedek a eke wɛl k'ewm Levi yeji, lɛŋŋ ab em a, l'ikŋ anym n'anŋ yogn lagŋ em.

¹¹ Israel eyŋ ec'ol em a, Levi ec'eb em ec'ey a anake wɛl ki ɔsum ot el egb waw esɛl a. Etŋ -li b'el egb waw esɛl ese elel eke ow ɔb nuŋ Arɔn em ab af. † Gbɛkɔ el ec'elel eke -li b'eel egb waw esɛl a okm em iym neny, blel

† **6:14** Bɛbmŋ Nuŋ ɔb 22.16-17. † **6:19** li b'epir Nyamel a ek'anŋ afr a eci gbad ab em: agŋ a b'igŋ Nyam nuŋ gbad ɛl em eke ɔny gbad nyam eke bi cɛc usu lala a lele usu lala tasi ab ab. Egb waw es ligbel a cɛ el egŋ ek'ony abusu eke k'ey em yogn. † **6:20** Selu 110.4. † **7:2** Nuŋ ɔb 14.17-20. † **7:5** Awl 18.21. † **7:11** Levi el eb ab em eke wɛl bi ɔsum egb waw esɛl lele el ec'abu elum esɛl ab ot a, ec'el lagŋ. Arɔn anake el krekre ec'egb waw es ligbel a.

ow iy neny, ke bla sosiem -li k'ony egb waw es ejeci ese elel eke ow ob nun Melkisedek em ab af ee? Ow b'ow el low eke onym any ij. ¹² Sica, eke egb waw es ec'el a itn a, ol a yeji it eke k'itn. ¹³ Sodad amua, ey Es Kotoko af wel dad ok. In, eke l'el eb ejec'em ec'egn, ke eb ab em a, legn kaka, egn anm eym okm kokm egb waw es eci juma a. ¹⁴ Agn a fey uw any eke ey Es Kotoko, Juda ec'eb ab em wel ew'r. Etn Mois dadm eb na e low legn a eke li dad egb waw esel ec'odad a.

Jesu el egb waw es ese Melkisedek af

¹⁵ Ca gbe ow a fey am ayl, sica eke wel sigm egb waw es ejeci nyam eke b'ot Melkisedek es a. ¹⁶ L'elm egb waw es agn e mew ec'ol ec'elel eke b'ekan ab em. Tasi em a, owr anj ek'onym uwr a ec'abusu ab anake sigm'n es ese egb waw es af a. ¹⁷ Nawre tasi, Nyam Lel dad nine:

Nj el egb waw es segn fey eci,

ese elel eke ow ob nun Melkisedek em ab af. †

¹⁸ Ol sig a iym neny etn elm low, ow onj wel ony fifn'n es. ¹⁹ Mois ec'ol a osum liy sobo kaka. Gbeko wel onj ey low omn nimamn tasi nyam, etn si b'ecr in em si titm Nyam.

²⁰ Eke si b'ekn a ke Nyam ij neny sigm egb waw es na es. Gbeko Levi ec'eb em ec'a, -l'el egb waw esel, eke neny ij anm em. ²¹ Ko Jesu ec'a, Nyam ij neny legn a eke li dad nine:

Es Kotoko ij neny etn li k'ow l'itnm ebr:

El egb waw es segn fey eci. †

²² Ow am yegm ey eke Jesu anake el egn a eke am onj ey s'uw any tasi eke sinm a eke Nyam kok ey ab a, akpl akm lisig a.

²³ Emeny low anj eke ok ereb: egb waw esel ejec'a eny noko, anke luw som el abusu eke -li k'anj egb waw es el ab em segn fey eci. ²⁴ Ko Jesu gbe, in, n'anj owr segn fey eci, etn legn kaka egn ejeci k'ow elm egb waw es in usuiy a. ²⁵ Na sosiem anake l'otu eke segn fey li k'eb agn a eke bi titm Nyam a l'elu es in ec'abu elum em a. Eke sica Jesu anj owr segn fey ec'a, l'otu eke li ki njn Nyam segn fey wel eci.

²⁶ Jesu el egb waw es ligbel tasi a eke k'el ey ec'a. L'el lala, n'onym low obr, etn l'itam em kaka, n'anm ese ey sikpl esel af, etn afr Nyam usr'r sos ligbel. ²⁷ Jesu anm ese egb waw esel egbel ejec'ab af. Ow ibram eke legni nyam nyam fey li ki waw egb in obi in obi e sikpl a eci, ke emeny li waw dedeku a eci. In sosi eke l'ocr li wawr egb a, ow el egb waw a eke li kok akp nyam coco segn fey ec'a. ²⁸ Mois ec'ol a bi sigm agn eke iym neny ab es ese egb waw esel egbel af. Ko Nyam e neny ij a eke anj ol e jam ow a, sigm Iy ab es ese egb waw es ligbel af, in eke l'iy neny l'ign nun akpo akpo fey ec'a.

8

Jesu el sinm owr a ec'egb waw es ligbel

¹ Kin low a eke s'am erur eke si ki dad a e liy a tasi: ey s'onj egb waw es ligbel nyam ese na eke si dad in e low ab af. Li sig es afr, Nyam ek'onj abusu a e lidr abu af. ² Li bi kok in e juma a usu lala a, afr eci nun ign

usu tasi a. Εε, afr eci gbad em êl tasi a, ow elm Israel ec'agn a usm, kò Ες Κωτοκò in obi anake us'r a. †

³ Egb waw εs fεη eke wεl sigm es a e juma eke bi kok a el ob ap lele egb waw ab. Ow it eke ey ec'a yeji k'ony ob ap nyam ɔη Nyam. ⁴ Bλεl Krist anη wus af anη yeji, li k'elm egb waw εs, anke egb waw εsel ikη anym anη eke am kok juma na εσε elel eke Mois ec'ol a ibrm ab af. ⁵ Egb waw εsel amua am kok juma usu lala ek'el afr ec'usu lala tasi a e sewl a lele ow ec'es otarir ab ab eci. Tasi em a, λεηη a eke Mois am ow us gbad em êl a, Nyam dad'r nine: *Lêr; b'ow kok fεη εσε sewl a eke mi yeγm'η εκn lafεny af ab af.*†

⁶ Kò sica, ey ec'egb waw εs ligbel Jesu, wεl abul il juma ek'agb nòno akm egb waw εsel ejec'a ec'a. Εβεν nenyembri nyam, n'am ism sinm owr nyam ek'el Nyam eci, ke ɔny any nòno akm sinm sig a. Ετη Nyam εwar ów amamn nòno eke li b'ow n'ɔη ey a, l'εw es sinm owr na em.

Sinm owr a akpl akm sinm sig a

⁷ Bλεl krekre e sinm a itam em ana, † blel ow ibram Nyam kokm yony em eci usrm'n usu. ⁸ Gbεkò, kin low a eke Nyam am enym in ec'agn a, ow ec'abr a:

Εs Κωτοκò dad nine:

Σεηη am ow eke mi b'ow mi kok sinm owr Israel ec'agn a lele Juda ec'agn ab ab.

⁹ Sinm na k'ow anm εσε yec'a eke mi kok el lagηel ab,

λεηη a eke m'ony el abu

m'ot m'ok el ɔkm Ejipt a.

Ετη -l'εγηm -l'ijm neny nyam em e sinm a e lis;

ow ɔη, em yeji, m'igh m'elu el es.

¹⁰ Gbεkò kin σεηη na em a,

sinm a eke m'am m'ow mi kok Israel ec'agn ab ab a:

Em, Εs Κωτοκò, mi b'ow m'oc em e sol a

m'elu el e tutr ab em,

mi b'ow mi nòn sol a el e merm ab em.

Mi b'ow m'el el e Nyam ετη -li b'ow -l'el em ec'agn.

¹¹ Ετη ow k'ow ibram eke εγη kaka fεη ki yeγm in ec'eb iy oglog lisijim em ec'any uw e low ij,

anke el pupukpaη -li b'ow -l'uw'm any,

el kpaη, ign ey toη ok εgbel.

¹² Low nawre, anke mi b'ow m'ap el e sikpl a

ετη mi k'ow m'òknm ow e low mru mru mru. †

¹³ Eke Nyam bi dad sinm owr e low, ke sinm krekre a, lisig n'ɔη ow el a. Sica ob nyam ek'el lisig ke am usu a, el ob eke in ec'irm ibnm.

9

Wus af anη ec'usu lala a ec'ów ek'anη em

¹ Krekre eci sinm a ɔny in ec'ów ek'anη'n em Nyam nuη ign a eci lele Nyam ec'usu lala eke wεl kok ab wus af anη. ² Ow sosome a, wεl us gbad em êl nyam eke wεl bubr oj yony em yogη. Krekre ec'usu a wεl εση'n "usu

† **8:2** *afr eci gbad em êl tasi a*: krekre eci gbad em êl a, wus af anη wεl us'r Nyam e nuη ign eci (Okm Ok 25-27; 39.32-40.36), gbεkò in, afr eci nuη ign usu tasi a eci sewl ce l'el. † **8:5** ɔkm Ok 25.40. † **8:7** Anη Sinayi lafεny af e sinm a e low wεl am dad. Εκn ɔkm Ok 24.3-8. † **8:12** Jeremi 31.31-34, Septant em ec'odad eke wεl oc.

lala”, yogŋ anake kenie nyam eke ok ál lóhŋ lele tabl a eke futufutu a eke wél b’ap Nyam ab ab anŋ a. ³ Sica, gbad yony em a e jam a, el gbad em êl a ec’ogog yony em a. Yogŋ wél esŋ’n “usu lala tasi”. ⁴ Yogŋ, ogŋ ofŋ usu sika em anŋ; etŋ sinm araka eke sos af a el sika em yeji anŋ. Sinm araka ab em, sika em kpokpo nyam anŋ eke afr eci futufutu iy gbóŋ; etŋ Arón e kpama a eke gŋŋ suw ɔɔɔɔ a yeji anŋ em. Etŋ emeny, mebn a eke af yogŋ wél non sinm e sodad a yeji anŋ em. † ⁵ Araka a e nuŋ af a, Serubenel † eke wél aku am yegm eke Nyam ec’anygbel a anŋ aŋa. El ec’ow a e low a am bubur araka a e neny ab es, yogŋ a eke wél b’ok sikpl oc ap e mebl ab es a. Gbékɔ aŋa si k’ow si dadm obli nyam nyam e lís ec’odad.

⁶ Gbad em êl ab em, nene anake wél sisigm ów a. Səŋŋ fəŋ, egb waw esel a b’ok krekré ec’usu a kok el e juma a. ⁷ Kɔ egb waw es ligbel a sony cɛ b’ey êl a ec’ogog yony em a, akp nyam cɛ lakpo nimum eci. Yogŋ li b’oc ndey e mebl ab n’im li wawr egb n’óŋ Nyam in obi in obi e sikpl a eci lele dedeku a nimum ec’ab. ⁸ Kin low yec’eke Abŋ Lala am erur eke ki yegm a: eke krekré eci gbad em êl na anŋ a, usu lala tasi a ec’ejagb a ki figm. ⁹ Ow el low ek’el yefenyana em eci. Etŋ kin ow e nyandɛ a: eŋŋ ek’am iŋŋ Nyam nuŋ ke am ibi mindey ap’r oglog am waw egb ɔŋ’n a, k’ow ɔtum ów amua e kok em ɔnym erm es ey Nyam em in ec’ów tutr em toŋ ow ok nuŋ. ¹⁰ Ow el sol ek’el sos megl af eci cɛ esɛ: ob ij, mar lele sos ayal e mij eŋŋ eŋŋ eke wél b’ok ab ab. Sol amua fəŋ ɔny any toŋ ow ok ləŋŋ a eke Nyam titŋŋ el fəŋ yec’a eke ɔny any nonɔ akm el ab ab a.

Krist ec’egb waw a

¹¹ Gbékɔ Krist ow esɛ egb waw es ligbel af ɔŋ ey ów amamn a eke anŋ a. L’ɛcr gbad em êl nyam ek’agb el sɔbɔ akm wus af aŋa ec’ab em. Êl a, el ob eke ow elm agŋ ec’abu usm, ow e nyandɛ el; ow elm ey e wus na eke wél kok a ec’ob. ¹² Krist ey usu lala tasi a ek’el Nyam e saw a, akp nyam coco səŋŋ fəŋ eci. L’ocm sican lele sed gɔŋ gɔŋ ey ab e mebl a li kokrm egb waw, kɔ in obi in obi e mebl a l’oc li kokr egb waw etŋ li sɔg ey sikpl ec’abu em səŋŋ fəŋ eci. ¹³ Tasi em a, wél b’oc sican lele sed gɔŋ gɔŋ ey ab e mebl a lele id yow eke wél ofŋ e milakŋ a, ok agŋ a eke kok sikpl ab af. Ow b’ayal el sos sikpl a e lís, etŋ ow b’óŋ el abusu owr eke -li k’iŋŋ Nyam nuŋ. ¹⁴ Eke na eke wél dad a el low nawrɛ, ke Krist eci mebl a, in ɔtu eke k’ony mbas nonɔ. Tasi em a, Abŋ a ek’anŋ səŋŋ fəŋ a ec’abusu em, Krist ocr in sosi ap Nyam, esɛ ndey a eke ítam em ke wél b’oc kokr egb waw ab af. Ebn a, li b’ow l’ayal ey e tutr a, eke ów enuŋ eke bi nyimn eŋŋ luw em a ibar a, yec’etŋ ke s’ótu si kok Nyam ek’anŋ owr a e low.

Mebl el sinm a e meny ewr

¹⁵ Na sosiem anake Krist el eŋŋ a ek’anŋ ey lele Nyam ab ec’araŋŋ, ke oc sinm owr a ism Nyam ec’agŋ a. L’uw, agŋ ec’es eb elu sosiem, el ec’ów enuŋ a eke -li kokr ow a eke -n’anŋ krekré e sinm a ec’es ew em a. Ebn ke agŋ eke Nyam esŋ a, ótu eŋŋ ów a eke Nyam ewar el ow e low ew es ke anŋ səŋŋ fəŋ a.

† **9:4** afr eci futufutu:èkn ɔkm Ok 16.11-18. Arón e kpama a: Awl e lel ab em 17.1-11, Arón e kpama a gŋŋ suw ɔɔɔɔ etŋ osu ey, yegm eke Es Kɔtɔkɔ ɔny sos em iŋŋ Aron lele Moïs ab eci. † **9:5** Serubenel:lel mindey eke ɔny mirer, -li b’otarir es kukuma ab, -li b’eli ow etŋ -li b’eli eŋŋ ec’any, el anake li b’osu sinm araka a. Èkn Nuŋ ɔb 3.24; Ezekiel 10.3-7.

¹⁶ Eke batɲ eɣɲ nyam non aja ij e lel ew es a, gbuɲ ke wɛl kók lel ab em e low a, ow it ke wɛl yégm eke lel non es a uw. ¹⁷ Tasi em a, aja ij eci lel nɛnɛ eke wɛl bi non ew es a, eɣɲ a eke non a b'uw gbuɲ etɲ wɛl bi kok ow e low. Sica ek'éɣɲ a anɲ owr ke k'uwm a, lel a elm low kaka. ¹⁸ Eɛen nyam coco, lɛɣɲ sig em a eke Nyam am bɛbm Israél ec'agɲ ab ab sinm owi a, † wɛl ikɲ anɲm ibi mindey etɲ wɛl ok el eci mebl ab es. ¹⁹ Sica dedeku a nimum ec'any af, Moïs ikɲ anɲm awl sodad a pupukpaɲ, eɛe elɛl eke wɛl b'ɛɲɲ el ol ab em ab af. Etɲ ow e jam a, l'ot sed gɔɲ gɔɲ a lele sican ab ab e mebl a li wuwlm mij ab etɲ l'oc isɔp ikɲ † eci lal nyam eke wɛl ucu licɛb suw nɛny af a, etɲ n'am usm mebl ab em li fufɲ ol e lel ab af lele bieku a nimum ab. ²⁰ Etɲ li dad nine: *Na el sinm eci mebl a eke Nyam am ibrm ɔny eke k'elumn a.*†

²¹ Eɛen cɛ Moïs oc mebl ufɲ gbad em êl a lele mob mob a fɛɲ eke wɛl b'ot kokr Nyam nuɲ igɲ e low ab ab. ²² Etɲ eɛe elɛl eke ol dadr ab af, mebl anake b'ayal ob fɛɲ a. Eke wɛl okm mebl es, ey e sikpl a ec'oc ap anm.

Krist uyu afr ey sosisem

²³ Sica eke ow el nɛnɛ wɛl k'ayal mob a eke el el a ek'anɲ afr a eci any ɔkɲnin, eɛen ke el tasi a ek'anɲ afr a ibrm segb waw sɔbo tasi. ²⁴ Tasi em a, Krist eym usu lala nyam eke el agɲ ec'abu ec'oke us ab em; usu lala a el afr ec'usu lala tasi a ek'anɲ a eci any ɔkɲnin cɛ. Ko afr nana anake Krist ey yogɲ a eke l'uw es inɲm ey e ɲɔɲɲ ɔɲ eci Nyam ec'any af a. † ²⁵ Lakpo fɛɲ, Jwifɛl ec'egb waw es ligbel a b'ey usu lala tasi a mebl eke elm in ec'ab ab. Gbɛko Krist, in, l'uyum afr eke li ki wawr in sosi egb sakp nono. ²⁶ Blɛl ow el eɛen ana, blɛl l'ij luw e gbɛ sakp nono lɛɣɲ a etɲ eke wɛl kok wus nimum a. Nawrɛ em a, ca seɣɲ na ek'el seɣɲ es abal el ab em, Nyam elu'l ɔkm akp nyam coco seɣɲ fɛɲ eci. Etɲ eɛen a, in sosi ec'egb a eke li wawr ab em, ni ɲɲɲ sikpl. ²⁷ Ow akpl e k'uwr any eke Nyam bɛbm eɣɲ fɛɲ ec'akp nyam a eke k'uw a e low ew es, ke sica ow e jam a li jéj ow e low l'ok. ²⁸ Etɲ eɛen nɛny nyam cɛ, Nyam oc Krist kokr egb waw akp nyam coco, agɲ nono gbɛl e sikpl a ec'oc ap eci. Li b'ow l'elu sos ɔkm sakp yony em eci, ow elm sikpl oc ap ec'ij, ko agɲ a ek'am eku in e meny ewl ow a e sel eɲɲ ɔɲ eci.

10

Krist ec'egb waw a ɔny lec akm Moïs ec'ol a

¹ Moïs ec'ol a anɲ eɛe ów amamɲ a eke b'ow ow a eci es otarir af. Gbɛko ow elm na elm ów tasi a gbɛ. Ow b'ibrm eke lakpo fɛɲ abu k'anɲ em, wɛl ám kok segb waw nɛnyembri nyam a cɛ. Na sosisem anake li k'otum n'ɔɔm agɲ a eke b'ow Nyam saw a e low iym nɛny igɲɲ nuɲ a. ² Tasi em a, blɛl segb waw a eke -li kokr a ɔtu ɔny el e sikpl a tetɲ es akp nyam a cɛ ana, blɛl -l'ocrm el sosi sikpl eɛel emeny -n'anm segb waw a cɛ e kok em. ³ Nawrɛ em a, segb waw amua b'ɔkn lakpo fɛɲ el e sikpl a e low, ⁴ anke sed a lele sican ab ab eci mebl a k'otum ɔnym sikpl tetɲɲm es.

⁵ Ow sosisem, wanci ab af eke Krist am ow wus af anɲ a, li dad Nyam nine:

ɲ ibram segb waw lele sob ap ab

† 9:18 *sinm*: Grek em a, odad ebl nyam na cɛ wɛl b'oc dadr aja ij e lel a yeji ec'odad. † 9:19 *isɔp ikɲ*: likɲni eke sos ayal e ses gbɛgbɲ nono em, wɛl b'oc in e lal a usm mebl em am fufɲ agɲ. Èkn Ob Ap 14.4-7. † 9:20 ɔkm Ok 24.3-8. † 9:24 Bèbmɲ Ebre 7.25.

κὼ ἡ κοκ σοσ μεγλ νυαμ ὡη'μ. †

⁶ Mindey eke wêl b'ofñ lele mob ejeci fêñ
eke wêl b'ot ow waw egb ὡη'η sikpl oc ap ec'a,
âkplm'η sos em.

⁷ Ἐτη μι dad'η m'εσε:
Ἐμ e Nyam, ἔμ obi m'am ow η ogn
μι κοκ η ec'erur,

εσ'elel eke wêl non em e lîs ew es ol e lel ab em ab af. †

⁸ Krist ikñ anym dad nine: *segb waw, sob ap, mindey eke wêl b'ofñ lele sikpl oc ap e segb waw ab a e low in âkplm'η sos em.* Ke ol ibrm eke wêl ki kok segb waw amua fêñ ce. ⁹ Ἐμεny Krist usr af nine: *m'am ow em obi η ogn μι κοκ η ec'erur.* Odad na am yegm eke n'am ὡny segb waw esig a l'ot es, ke l'ús in ec'a usu. ¹⁰ Nawre em a, Jesu Krist kok Nyam ec'erur; l'ocr in sosi li wawr egb akp nyam coco segn fêñ eci, etñ ow em, li yoyog ey e sikpl ab es.

¹¹ Sica, segn fêñ egb waw εs fêñ b'ow Nyam ec'any af kok juma; etñ li bi kok segb waw neny nyam a ce, gbekō ow el segb waw eke k'otum ὡnym sikpl ocm es. ¹² Krist ec'a gbε ow elm eben, egb waw akp nyam a ce eke li kok a, el egb waw eke bi tetñ sikpl es segn fêñ eci. Sica li sig es Nyam e lidr abu af a ¹³ etñ n'am eku eke Nyam k'ot in ec'efnu a ok'r es akr ew. ¹⁴ Ob ap nyam em ce, Krist ὡη agñ a eke wêl yoyog sikpl es a, iy neny ign nun segn fêñ eci. ¹⁵ Abñ Lala yeji am elu okm yegm ey dad εse:

¹⁶ Ἐs Kōtōkō dad nine:

Kin sinm a eke mi b'ow μι κοκ el ab segn amua e jam a:
Mi b'ow m'oc em e sol a m'elu el erm em,
etñ μι b'ow μι non el e sow tutr ab em.

¹⁷ Ἐμεny l'ign af nine:

Mi k'ow m'oknm el ec'ów obr obr a lel el e sikpl ab ab e low ij. †

¹⁸ Sica eke wêl oc sikpl ap a, ow ibram eke wêl k'im kok ow ec'oc ap ec'egb waw ij.

Si títmn Nyam ke si kí lerm jam ij

¹⁹ Agñ lisijimel, Jesu e mebl a eke ok es ey ec'a usur ey erm eke si k'owl abu s'im s'ok Nyam ec'usu lala tasi a. ²⁰ Ἐε, li kikn in e sos megl ab es, yec'etñ ke li fig ey ebr owr ek'el sel eññ ec'ebur a. Etñ low na eke li kok a, otarir es es'elel eke legñ sig em, Nyamel ab em e gbad a ek'am edññ agñ eke k'im Nyam ec'any af a, agbr em oc es ab af. ²¹ Ey, s'ony egb waw εs ligbel nyam ek'anñ Nyam ec'agn a e nun af. ²² Sica wêl yoyog ey ec'erm ab em ec'ów fêñ eke k'ok ey ów af ab es, etñ wêl ok ey e sos megl a mij, mij lala tasi em. Ow sosiem, si títmn Nyam erm ek'ij neny nyam ke inym es kikri ey ec'omn ab em. ²³ S'úcur ey e low omn a eke s'egñ ow e low s'eb a s'onyn es kikri, anke Nyam ewar ey ów ew es etñ s'uw any eke l'el cεce. ²⁴ S'éwarir nyam af, yec'etñ ke ow átr ey sos es s'óny erur tasi ke si kók ow amamn. ²⁵ Si k'ignñ ey e luku a eke si b'as usu nyam a si k'elul es, εse elel eke ow ecm agñ beb ab am kok ab af. Ow tasi eke si ki kok a el, ke s'átarir sos es ey ofr, eke Ἐs Kōtōkō eci legñ a ow titm a sosiem.

† **10:5** Bèbmn Selu 40.7; η κοκ σοσ μεγλ νυαμ ὡη'μ: εgn a eke non Ebre e lel a, oc Selu e lel em ec'odad na, am bebmn Krist ab; anja wêl am iri εse: η κοκ σοσ μεγλ νυαμ ὡη'μ eke μι k'oc μι wawr egb m'ὡη'η. Ἐkn akr 9 em a. † **10:7** Selu 40.7-9, Septant em ec'odad eke wêl oc. † **10:17** Jeremi 31.33-34.

²⁶ Sica eke s'uw low nawre any a, eke abu anη ey em s'am ekn pio si kok sikpl, ke egb waw ejeci kaka anm eke b'ow ony ey e sikpl a oc es ij. ²⁷ Low ce eke si ki kok a el, ke erηn ab s'anη s'am eku eke Nyam e jej ok a k'ow lele al gbēl a eke b'ow ηuηη Nyam ec'any obr esel ab ab. ²⁸ Okan eke legη sig em a, egη kaka feη eke eluam Moīs ec'ol a batη agη yony oglog nyahan ij danju dad eke nawre egη a in eluam ol a, wēl ócm apm'n, eke wēl b'ibi'r. † ²⁹ Sica egη yec'eke b'ow yayr Nyam ec'Iy a, kō li k'ow n'ēηnm low agbm akm na ee? Tasi em a, egη na eluam mebl a eke wēl oc kokr sinn a eke yoyōg in e sikpl ab es a. Etη li wēwr Abη Lala a eke b'ōη ey s'uw Nyam ec'erm mamn ab any a. ³⁰ Eē, s'uw egη a eke dad nine: *Em, mi b'usr egη usu mi kok low ηuη eke wēl kok'r a, etη mi b'ow m'ōη egη egη ec'ek'it eke k'ebm a!* Li dad yej'eke: *Es Kōtōkō b'ow jej in ec'agη a e low ok.* † ³¹ Odad na am yegm egη a eke bi yayr Nyam ek'anη owr a, e gbre ligbēl eke b'ow eηn a.

³² Sica okan yec'a ek'ey legη sig em a eke eηan Nyam ec'usuayl a. Kpekη ce obar gbre ijr nōnō etη inynn es kikri omn em itarir lec em. ³³ Sakp oglog, wēl ony ow ony agη ec'any af wēwr ony, kokr ony akpoto. Sakp bēb ec'a, egηn ebr anηη agη eke wēl am ijr gbre akpasu na a jam. ³⁴ Tasi em a, ijr gbre agη a ek'anη sobel em ab ab. Egηn ebr sos em iηn em eke wēl ki dōgr ony ec'ob ek'onyn a eb ony abu em, anke ony uwr any eke onyn ob ony ligbēl ek'anη sēgη feη. ³⁵ Ow sōsiem a, àtar sos es! Omn em, b'ow eηan ob ap ligbēl. ³⁶ Ow am ibrm eke k'onyn erm susu yec'etη ke ótur kokr yec'a eke Nyam am erur a, ke eηan yec'a eke l'ewar l'ew es a. ³⁷ Tasi em a, Nyam Lēl dad nine:
emēny ow anη legη tel, legη tēeli ce,
etη Egη a eke k'ow a, b'ow ow;
li k'ow n'inηnm ów ij.

³⁸ Nyam dad nine:

Egη yec'ek'el nyim nyim em ec'any af a b'ow anη owr in ec'omn a eke l'oc l'elu'm em a sōsiem.
Gbēkō eke li b'ewl mēny li ler jam,
mi k'ow m'ocm em ec'erm a m'ewm'n af ij.†

³⁹ Ey ec'a gbē, s'anm agη a eke b'ewl mēny ler jam ke b'irm ab em. Njan, ey obi s'oc ey ec'omn a s'elu Krist em yec'etη ke li sóg ey.

11

Sinn sig ab em ec'agη a ec'omn a

¹ Omn el elel nyam eke wēl b'uw any tasi eke low a eke wēl am omn a, wēl b'ow eηn; elel nyam eke wēl b'ekn ów tasi eke wēl éknm a. ² Eke Nyam aw legη sig em ec'agη a, ke el ec'omn a eke -n'onyn a sōsiem ce eci.

³ Omn em, si b'uw any eke odad ebl em Nyam kok wus. Etη eβen a, mob a eke wēl b'ekn a el mob eke wēl ot mob a eke wēl éknm a kokr.

⁴ Omn em, Abel kok egb waw ek'akpl akm lisijim Kayen ec'a, oη Nyam. Ow oη Nyam oc'r egη nyim nyim in ec'omn a sōsiem, anke ow egη in ec'egb waw a eb. Etη omn a sōsiem ce anake eke Abel uw a yeji, in e low anη ce a. †

⁵ Omn em, Enōk uwm agη e luw etη ηgboη wus af anja im afr. *Egη kaka otum eknm'n, anke Nyam oc ew'r in e saw a.* Nyam Lēl dad eke gbunη ke

† 10:28 Ol Okn 19.15. † 10:30 Ol Okn 32.35-36. † 10:38 Abakuk 2.3-4, Septant em ec'odad eke wēl oc. † 11:4 Ekn Nun Ob 4.3-10.

Enok in im afr a, *Nyam in ikn anym in oc ow egn mamn.*^{† 6} Tasi em a, egn kaka k'otum elm egn mamn Nyam ec'any af eke n'onym omn. Egn eke bi titm Nyam a, it eke k'ub nawre eke Nyam anj etj agj eke b'ol' es a, li b'ap wel ob.

⁷ Omn em, Noe egn ow a eke wel eknm ke Nyam ikn anym dad'r ow e low a eb. Etj li kok mijetj ligbel in ec'agn a ec'es eb elu eci. Eben a eke li kok a, ow yegm elel eke wus nimum ec'agn a akplm, etj in ec'omn a sosisem, Nyam oc'r ese egn nyim nyim af.

⁸ Omn em, Abraham elum Nyam ec'esj a eke esj'n a. Etj n'im usu nyam eke ow k'oj'n, el in ec'a; l'igb n'aam eke l'uwm yogj a eke n'aam ab any.

⁹ Omn em, n'im l'ir wus a eke Nyam ewar ir ow e low ew es ab af, ese utu egn af. L'ir ndey lel em mel em, ese elel eke Isak lele Jakob ab eke el yeji, Nyam ewar low nyam a ce ew es a ir ab af. ¹⁰ Abraham am eku eb a ek'in eci misigrer a inym es kikri a. Eb a, Nyam in obi bebm in e low etj us'r.

¹¹ Omn em, Sara ek'el itr yow ke in ec'akpo a im anym nono a yeji, otu ew iy, anke l'ucu low nyam gbe n'onny es tasi: Nyam e neny e b'ij a, li bi kok ow e low. ¹² Abraham el egn nyam eke usu toj luv ab yeji ibnm. Gbeko omn sosisem egn nyam na em, alaw nono otu ok okm. Etj in ec'alaw a eny ese mil'el ek'annj afr ab af, oglog ese okij any e mirici ab af, toj wel k'otum awlm el.

¹³ Agj amua fej ony omn Nyam em toj uw. -L'otum -n'ejnm ow a eke Nyam ewar el ow e low ew es a, gbeko -l'ekn wel akpoj em toj ow inj el sos em eke -l'ekan wel a. Etj -l'egj -l'eb tasi eke -l'el etu agj, usu im esel wus af anj. † ¹⁴ Low egn eb na em, -n'am yegm kpata eke -n'am ol eb ir usu tasi ab es. ¹⁵ -Li tutrm el ec'eb a eke -l'igjn -l'elul es a e low. Blel -li tutar ow e low ana, ke -l'otu eke -li k'ewl meny n'im em. ¹⁶ Nawre em a, usu sobo tasi a -n'am ol es, afr ec'usu a ek'annj a. Na sosisem, Nyam es onym eke wel k'esj'n el e Nyam. Tasi em a, li kok eb nyam l'ew wel es.

¹⁷⁻¹⁸ Omn em, Abraham oc Isak eke ki kokr egb waw oj Nyam, legj a eke Nyam erur eke k'ekn in ec'omn a. Ow ikn anym dad'r nine: *Isak em anake b'ow egn alaw eke b'ow elu n e nin a okm a.*[†] Etj eke Nyam ewar ir low na ew es a yeji, Abraham egn eb eke k'oc in ec'iy ekpobi a kokr egb waw oj Nyam. ¹⁹ Tasi em a, li tutr l'uw any eke Nyam ony abusu eke k'igbm egn luv em; na sosisem, Nyam ovr jim oj'n, etj ow anj ese luv em ce ow'n igb af.

²⁰ Omn em, Isak edj Jakob lele Esayu ab owro, ow eke anj anym b'ow ow a eci.

²¹ Omn em, Jakob in e luv e wanci af, edj Josef ec'ey yony a owro. Etj l'ucu in e kpama a n'onny es, l'ok owrokp wus l'ign Nyam nuj.

²² Omn em, Josef in e sel ec'uwr em, ewar eke Israel ec'ey b'ow ok okm Ejjpt, etj li dad wel low yec'eke wel ki kok in eci ew ab ab a.

²³ Omn em, Mois es lele lis ab, oc el ec'iy a eke -l'ewr ke akpl nono a, lol es toj ow ij awl nyahan. Erjn onym el eke -li k'ob eb ebu ec'ol a ek'ew ab es.

²⁴ Sica eke Mois agb a, omn em anake l'erurm eke wel k'oc'r ese Faraon jow ec'iy af a. ²⁵ L'otu ce eke li k'ij sikpl e sos em inj ec'eb a segj beb, ko l'egj l'eb eke li k'ij gbre Nyam ec'agn ab ab. ²⁶ Mois uw any eke Ejjpt ec'ob ony a agb nono. Gbeko, egn eb wel ifn'j ese elel eke wel b'ow ifn

† 11:5 Ekn Nunj Ob 5.18-24. Akr 24 a, el Septant em ec'odad eke wel oc. † 11:13 Ekn Nunj Ob 23.4. † 11:17-18 Nunj Ob 21.12; Nunj Ob 22.1-14.

Mesi ab af a, el low eke agb nɔnɔ ligbel akm Ejipt ec'ob ɔny a. Tasi em a, legɲ anym em eci ob ap tasi a eke li k'ɛɲɲ a, n'am lɛr.

²⁷ Ɔmn em, Moiss ɲgboɲ Ejipt eb em, etɲ l'urum Ejipt ec'eb ebu a ec'erm bebl a. N'inym es kikri esɛ eɲɲ ek'am ɛkn Nyam a eke wɛl ɛknm ab af. ²⁸ In ec'ɔmn ab em, n'ɔɲ wɛl kok Pak ec'es gbɛgbɛl a, etɲ n'ɔɲ wɛl ibi mɛcɛb eb ow eci mebl a udu masany. Ow ɔɲ etɲ afr ɛrm es a ek'ow eke k'ibi agɲ a, itɲnm Israɛl eyɲ ec'ey eɲɲ krɛkrɛ a abu. † ²⁹ Ɔmn em, Israɛl eyɲ ubr okij ebl a esɛ wus wɛwɛ cɛ ow'n el af. Etɲ eke Ejipt eyɲ a wewrm el ɔw eke el yeɲi k'ubr a, mij a eman el.

³⁰ Ɔmn ab em cɛ, eke -l'iwar Jeriko eb a -l'elulil em sakp lɔbɲ a, eb a e mebn em lakp a ɛr ok. ³¹ Ɔmn em, Rahab eɲɲ ot yow a uwm Nyam ec'efnu ab ab, anɲke l'eb agɲ a eke wɛl ɛrm im es lɔl em eke k'uw eb ab any a. †

³² Ɛmɛny bla lowi m'ɔtu eke mi ki dad ee? Abusu k'ow ɛrum im es eke mi k'awl kpe kpe kpe Jedeɔn, Barak, Samson, Jefite, David, Samiel lele kokoba ɔb esɛl ab ab ec'ɛɲɲni nyam nyam ec'a. ³³ Agɲ amua ɔny ɔmn Nyam em etɲ ow em, nɔnɔ ogɲ ar eb sɛb anɲ el ec'es ɛw em. Bɛb kok yec'eke el nyim nyim a etɲ -n'ɛɲɲ yec'a eke Nyam ɛwar el ɛw es a, -li b'abl sikukuma nɛny es. ³⁴ -Li rirmn sal gbagba es, etɲ lab ler em ɔtum ibim el. -L'ok ɔl ko -n'ɛɲɲ lɛc. Ar ogɲ e legɲ em a, -l'ɛlu el e gbawru ij a ɔkm, -l'itr ɛru ejec'a imm jam eci. ³⁵ Ɔyow ɔny ɔmn Nyam em. Ow ɔɲ -n'ɛɲɲ el ec'agɲ a ek'uw a, anɲke agɲ amua igb luw em.

Wɛl ɔnyɲ agɲ ejeci bɛb milɔlu el ec'ɔmn a sɔsiem ko -l'ɛɲɲm eke wɛl k'ɛlu el es. Tasi em a, -l'erur eke -li k'uw, ke -n'anɲ luw ab em, -l'igb -l'ey sel ɛɲɲ tasi ab em. ³⁶ Agɲ likpr eɲɲ wɛwr lele ɲgbre em ec'ɔr a eb. Wɛl awɲ bɛb ɲgbraka em etɲ wɛl ɔny ok el sobel em. ³⁷ Bɛb ec'a, wɛl ibi el mebn em, oglog wɛl ubr el em ekpr yony suku em, oglog wɛl ibi el lab ler em. Bɛb b'anɲ anɲ ewl im ok yogɲ a, sus mob eke wɛl gɲɲ mɛcɛb lɛl em oglog sican lɛl em, -n'ɔnym ob kaka; wɛl ijr el gbre nɔnɔ etɲ wɛl kok el ɔw ɛnyɲ nɔnɔ. ³⁸ Wus ec'agɲ akplm eke agɲ kpasu na k'ir el em. -Li b'anɲ anɲ -l'ewl -n'im -l'ok yogɲ a, loj em, mafeny em, mɔb lokm lele wus ɔmu em ab.

³⁹ Agɲ amua fɛɲ ɔny ɔmn Nyam em; ow sɔsiem anake ow ij el e nuɲ af e danɲku nimamn a. Gbɛko, low a eke ow ɛwar el ow e low ɛw es a -n'ɛɲɲm, ⁴⁰ anɲke ow bɛbm low sobɔ mamn nyam eke agb nɔnɔ ey fɛɲ ec'a ɛw es. Etɲ ow erurm eke -li k'im toɲ -l'ok el ec'ɔmn a e nuɲ eke si k'anm em.

12

Sos k'ɔw ɔny es gbre ij owi fɛɲ em

¹ Agɲ amua na fɛɲ eke m'am dad el e low a am ɛlu el ec'ɔmn e danɲku ij ɔkm yeɲm ey. Ow anɲ esɛ dedeku ligbel nyam eke ow iwr ɛlul ey em cɛ af. Ow sɔsiem a, ey yeɲi s'igɲ low fɛɲ eke am ɛɲɲɲ ey eci anym imm a s'ɛlu es, s'igɲ sikpl a eke wiwrm ey ab a s'owl. S'urur es erm susu em es uru a ek'anɲ ey anym a. ² Sɛɲɲ fɛɲ si lɛɛr Jesu. In anake li b'ɔɲ eɲɲ ɔny ɔmn a, etɲ li b'ɔɲ ɔmn a iy nɛny igɲ nuɲ. L'ɛɲɲ oliɲɲ af e luw a l'eb l'uw etɲ li lɛrm ɛs a ek'anɲ luw nɛnɛ em a, anɲke n'am lɛr sos em iɲɲ a eke wɛl bɛbm ɛw'r es a; etɲ sica li sig es Nyam e lidr abu af yogɲ.

³ Ɛɛ, tɔtar Jesu ec'elel a eke eɲɲ sikpl esɛl e sifn a ek'ɔny in e lɛs a e low eb a. Ow b'ow ɔɲ abɲ em a sos k'ow ɔwm ɔny es etɲ sos k'ow aam ɔny.

4 Tasi em a, ony lele sikpl ab eci itarir ab em, k'iimn tonj k'okmn luw em!
 5 Kɔ ów om e sodad a eke Nyam dad ony ese in ec'ey af a, es jijal ee? Kin odad a:

Em Jim, eke Es Kɔtɔkɔ b'enyim'ɲ abr,
 k'óc ow e low a k'ew ow onyn!

Sos k'ów'ɲ es eke li b'enyim'ɲ abr!

6 Tasi em a, Es Kɔtɔkɔ, eɲɲ eke li b'erur a li b'enyim abr,
 etɲ li b'enyim aɲɲ a feɲ eke li b'oc ese in ec'ey af a abr. †

7 Eke am ijr gbre, ke ony e low yegm eci, anke Nyam b'ot ony ese in ec'ey af. Bogɲ ec'iy anake es ényam abr ab ee? 8 Eke Nyam ényam ony abr ese in ec'ey a pupukpaɲ af, ke ow anɲ ese ow'n elm ony Es etɲ ony elmn ow ec'ey lokm af. 9 Wus af anja s'onny ey esel, -li b'enyim ey abr etɲ eben yeji si b'elum el. Sica ayaf si k'otum s'eluum Nyam ey Es ek'anɲ afr a nana, † bake s'ótu s'eyɲ sel ee? 10 Nawre, ey esel a eci abr enym a el seɲɲ tɛl eci el ec'elel eke -li b'ekan ów ab em. Kɔ Nyam ec'a, ey e low nimamn eci li b'enyim ey abr, n'óny ey s'el lala s'anɲ ese in af. 11 Eke wɛl b'ób nuɲ am enym ey abr a, ow íɲnm ey sos em, sos nana ow b'owr ey es. Gbɛkɔ ow b'im leɲɲ anym em a, aɲɲ a eke wɛl enym abr eben a, b'anɲ erm es ey em etɲ b'ir eb nyim nyim.

12 Ow sosiem a, sabu k'ám ony, etɲ ony ec'akr a yeji k'úfɲ ony; kɔ àtar sos es nana, ke íman anym eci cɛ. 13 Etɲ emeny, kòkr ejagb a eke b'ow ebar a inym nyim nyim, yec'etɲ ke lakr óbr feɲ k'úɲm, kɔ ke nana l'éwl n'inym.

Èl cɛcɛ

14 Ól aɲɲ feɲ ab ec'erm es ey em ec'eb ir es, ke íir eb nyim nyim eke b'akpl Nyam sos em. Eɲɲ feɲ eke k'ow kokm eben a k'ow eknm Es Kɔtɔkɔ.

15 Èwr erm ke eɲɲ kaka k'ígɲm bibm eke Nyam b'ón'ɲ a. Ony em a, eɲɲ kaka k'ew low es lokm k'eli ese likɲ lolo af ki ɲɲɲɲ aɲɲ nɔnɔ in e lol ab ab.

16 Ke ebirir marem marem owi k'anm ony ec'araɲɲ! K'ifan Nyam ec'ów a ese elel eke Esayu kok ab af. In eke ob ij lɔfu nyam sosiem, l'ól in e sigbɛl a l'ij a! † 17 Ókan eke ow b'ibn a, l'erur eke li k'eyɲ es ec'owrɔ a, kɔ ow itr ówl'l. Li kok sɔɲɲ, l'ikɲ óɲɲ eke es k'itɲɲ ebr, kɔ l'otum n'óom ow ow itɲnm ebr.

18 Ony, leɲɲ na em a, owr titmn Nyam, gbɛkɔ ow anm ese ony lagɲɛl e low any af a eke ekn leɲɲ sig em ab af. Eke -li titmn Sinayi lafeny a, yogɲ -l'ekn al ligbɛl a, ncebn ibr a, nyamgbrany a, 19 -l'iri kròkr nyam ikɲ etɲ lebl nyam yeji ikɲ. Eke Israel eyɲ iri lebl na a, -ni ɲɔɲɲ Nyam eke ow kí dadm el odad ow obi ij. 20 Nawre, Nyam eɲɲɲ eke wɛl k'ítɲnm lafeny a abu,

etɲ eke eɲɲ nyam itɲɲ abu a, ke wɛl ór'r mebn em ibi'r,
 eke ow el ndey kprɔɔ itɲɲ abu yeji, wɛl kók'r low nyam coco a.

21 Low a ony erylɲ tonj Mois in obi yeji dad nine: «*eyɲ ony'm tonj sos am ufɲ'm.*»†

22 Gbɛkɔ ony ec'a ow elm eben, ony imm titmn Sion e lafeny a, † Nyam ek'anɲ owr ec'eb a, Jerusalem a ek'el afr eci ke yogɲ afr erm esel bubute aam kok es gbɛgbl a. 23 Ony, imm titmn Nyam ec'ey krekrɛ a eke as luku,

† 12:6 Nyandre 3.11-12, Septant em ec'odad eke wɛl oc. † 12:9 ey Es ek'anɲ afr:Grek em ec'elel eke wɛl b'iri a el: *abɲ eci el es.* † 12:16 Nuɲ Ób 25.29-34. † 12:21 Ókm Ok 19.12-13; Ol Ókn 9.19. † 12:22 Sion:Jerusalem e nin ejeci nyam ana.

† ke el agñ a eke wêl non el ec'en afr a. Owr Nyam eke bi jej wus nimum e low ok a ec'any af. Imn titmn agñ nyim nyim a ek'iy neny ign nuñ a. ²⁴ Õny, imn titmn Jesu eke ok in e mebl ab es ey e sayl ec'a. Nyam ecr in em õñ ey sinm owr nyam, etñ Jesu e mebl a õny mbas nonõ akm Abel ec'a. †

²⁵ Sica èwr erm, ke írìr Nyam eke am dad odad a e low! Eke wus af anja Mois ewar Israel eyñ, ke -l'ègnm -l'irim a, -n'eyñ ow e gbre ek'any em a. Ey ec'a, afr etñ Nyam anñ am dad ey odad. Eke s'am dad s'ese ey e low anm em, s'úw any tasi eke li b'ow li kok ey ow e low! ²⁶ Lègn sig em a, Nyam e lebl a õñ wus ufñ. Yefenyina em ec'a, kin yec'eke n'am dad l'ew es eke li b'ow li kok: *Emeny lègn ejeci, mi b'ow m'õñ wus ufñ, etñ ow k'ow elm wus ce, kò afr yeji.* † ²⁷ Odad na eke el: *emeny lègn ejec'a*, kin ow e nyandre: mob a eke wêl kok ke õtu eke k'uy a, b'ow irm. Ètñ ow b'ow õñ el a ce eke k'õtum uñm a abusu anñ segn fñ.

²⁸ Sica ey, s'am eyñ gbrenñbi usu a eke k'õtum ufñm a. Ow sosiem s'õñ Nyam bia, ke si kók in owi sewl a eke li b'erur ab em, es is em lele elum em ab. ²⁹ Tasi em a, ey e Nyam a el al eke bi nuñ ob. †

13

Lele eke egn e low k'akpl Nyam sos em; es abal el em ec'ow om

¹ Sica ow akpl eke abu k'anñ õny em ám eruririr ese Krist em ec'agn lisijimel af. ² K'ijal etu eb e low es, anke agñ beb eb etu toñ batñ eb afr erm esel any uwm em. ³ Õkan õny lisijimel ek'anñ sobel em a e low, † ese sobel em ce õny yeji õny anñ wêl ab af. Õkan el a eke wêl am õnyñ milõlu a e low, ese õny ce anake w'e'n am õnyñ õny milõlu ab af.

⁴ Ke agñ a fñ õny mebi ec'elum. Ke ign lel yow ab ec'es eru usu a nfaci ij owi k'eym. † Nyam b'ow jej agñ a eke b'ebirir marem marem a lele agñ a eke ebirir ke b'ij nfaci ab ab e low ok.

⁵ K'òcr os owi k'ucur any, sos em inñ õny yec'a ce ek'õnyñ a eci. Tasi em a, Nyam in obi li dad ninè:

Mi k'ow mi walm m'elum'ñ es lègn kaka,
mi k'ow m'ignm m'elum'ñ es lègn kaka. †

⁶ Ow õñ s'õtu eke si ki dad õmn em tasi s'ese:

Es Kotokò el em ec'abu elum es,
mi k'urum ern kaka,

egn kaka k'õtum kokm im low nuñ. †

⁷ Õkan õny ec'anym em ec'idr esel a eke õb õny Nyam ec'odad a e kokoba a. Èkan eled a eke -l'iir eb toñ ke -l'uwr a, ke èbr el ec'õmn a e lakr a. ⁸ Ow akpl e k'uwr any eke Jesu Krist itñm: lègn ek'ec ab em, yefenyina lele segn fñ ab, in ec'eled a ce li b'anñ.

⁹ Ki yèbr low yegm mramra k'irmn õny. Sol ek'el ob ij ec'a éelm agñ a eke b'elum a low lègn kaka. Eke ow el bibm e si b'eyñ Nyam em a b'õñ ey s'ij lec, ke yec'anake akpl a.

† **12:23** Õkm Ok 4.22 em a, yogñ ey *krekre* a el Israel nimum a. Gbekò anja Ebre e lel na em, ow el Krist eci jam us esel a fñ, egn lele õyow ab eke ir eb Nyam ab a. † **12:24** *Abel*: el Adam lel Ev ab ec'iy. Lisijim likpek Kayen ibi'r. Nuñ Õb 4.8. † **12:26** Aje 2.6, Septant em ec'odad eke wêl oc.

† **12:29** Èkn Ol Õkn 4.24. † **13:3** *õny lisijimel ek'anñ segn em: èkn Ebre 10.32-34.* † **13:4** Grek em a odad a el: *ke ign lel yow ab ec'ob erur ob ab af sikpl owi k'anm.* † **13:5** Ol Õkn 31.6,8; Joswe 1.5. † **13:6** Selu 118.6, Septant em ec'odad eke wêl oc.

¹⁰ Ey, s'ony egb waw usu, † etɲ egb waw esel a ɔnym abusu eke k'ij ob eke b'ann egb waw usu yogɲ ow a. Tasi em a, el, Nyamel gbɛl ab em -li bi kok juma. ¹¹ Yognɲ, Jwifɛl ec'egb waw es ligbɛl a b'oc mindey a e mebl a im ey usu lala tasi a sikpl es ɔny oc eci, etɲ wɛl b'ot mindey a ok ɔkm im gben ofɲ. † ¹² Na sosiem anake Jesu yeji uwm Jerusalem, † ke n'im l'uw eb a e saw a, yec'etɲ ke in e mebl ab em, li yɔyɔg agɲ ke sikpl ab es a. ¹³ Ow sosiem a, s'okr ɔkm s'imn s'eɲan in gben yognɲ, † s'ɛgɲn wɛl ijr ey gbɛɛ nɛnyembri nyam a esɛ in ec'ab af. ¹⁴ Wus af aɲa, s'ir eb nyam eke k'ow ann sɛgɲ fɛɲ ab em, gbɛko ey, eb a eke b'ow ann lɛgɲ anym em a s'am ɔl es. † ¹⁵ Eke ow el ebɛn a, ow akpl eke lɛgɲni nyam nyam fɛɲ, si k'ɛcr Jesu em s'ony ey e kɔklm fɛɲ uyu im Nyam ec'any af. Na anake el ey ec'egb eke s'am waw a. Eɛ, ke ey e nɛny em e bia fɛɲ eke b'ow ann ey ɔkm a, ɔɲ in e nin a agb. ¹⁶ Gbɛko k'ɲjal es eke ki kokr low mamn ke c'ɛcr yec'a eke ɔny n a, aɲke amua anake el segb waw eke b'akpl Nyam sos em a.

¹⁷ Elumn ɔny ec'idr esɛl a ke isr es el ec'any af. -N'am ɛw ɔny nyamn af aɲke ow it eke -li k'awl ɔny ec'ow -l'ok Nyam. Ow sosiem a, eke b'elumn el, -li b'ow -li kok el e juma a sos em inɲ em. Eke ow elm ebɛn, -li b'ow -li kok juma a abr eny em etɲ k'ow eɲnmn low kaka.

¹⁸ Nɔɲan Nyam ɔɲɲ ey. Ey s'uw any tasi eke si k'ɛknm low eke k'ony s'okr ey sosi ow af. Tasi em a, sɛgɲ fɛɲ si b'ol low sɛnyɲ sɛnyɲ e kok es. ¹⁹ M'am ibrm ɔny atrm em, nɔɲan eke mi k'ɛwl fafa m'ow ɔny ec'araɲɲ.

Nyam nɔɲɲ lele ɛsɲɲ es abal el ab

²⁰ Nyam anake b'ony ey erm es ey a. L'igbm ey ɛs Kɔtɔko Jesu ek'el mɛceb ɔsu es ligbɛl a luw em. Etɲ in e mebl a ec'egb waw a ɔɲ ey sinm nyam ek'onym uwr. ²¹ Ke Nyam na sɛgɲ fɛɲ ɔɲ ɔny ɔtur kokr low mamn, k'okr yec'a eke li b'erur a! Ke l'ɛcr Jesu Krist em li kok ey em, low yec'eke b'aw'r a! In ec'el anygbɛl sɛgɲ fɛɲ! Amen!

²² Agɲ lisijimɛl, m'am dad ɔny eke k'irir erm ɛw em, sos es atr e sodad amua. Tasi em a, lel a eke mi nɔn a ɔfum nɔnɔ. ²³ Sica kin amani nyam: ey lisijim Timote ann sobel em ey ɔkm. Eke l'ow fafa, in yony si b'ow s'ow s'ekn ɔny.

²⁴ ɛsɲɲɲn ɔny ec'idr esɛl a fɛɲ lele Nyam ec'agɲ lala ab ab. Itali ec'agɲ a ek'ann aɲa a yeji am ɛsɲɲ ɔny. ²⁵ Ke Nyam ɛdɲ ɔny fɛɲ ɔwɔɔ!

† **13:10** Aɲa, afr ec'egb waw usu lala tasi a e low, yognɲ a eke Krist ey a; ɛkn Ebre 9.11-14; 23-26; 10.19-21. † **13:11** Bɛbmɲ Ob Ap 16.27; Awl 19.3. † **13:12** Jan 19.17-20. † **13:13** *gben yognɲ*: Jwifɛl amua eke wɛl nɔn lel na am awɲ a ec'a, Jesu e jam us a ibrm eke wɛl k'igɲ eb ir sig a elu es ke wɛl ɛkn Krist ab ec'eb ir owr a. † **13:14** ɛkn Ebre 11.13-16.

Jak e ləl ek'awŋ Ów ek'it eke wəl k'uw any

Bwo el Jak ee? L'el Ey Es Kōtōkō Jesu lisijim (Matie 13.55, Mark 6.3, Galat 1.19, 1 Korēnt 15.7). L'el Jerusalem e Nyamel a ec'idr esel ab em e nyam (Ob Kok 15.13-21, Galat 2.9). Jak non ləl na awŋ Israel ec'eb ləw yony a, gbəkō ow elm Amani Sig em ec'eb ləw yony a. Aŋa ow el Jwifel a ek'itŋ erm em el Jesu eci, ke gbre ijr a sosiem aŋŋ Palestin ok ōkm ōmu es im ir susu ejec'a oglog, Krist eci jam us esel fəŋ ek'el Nyamel ek'usr Israel ek'el Nyam ec'agŋ a usu a. Jak ec'a, agŋ amua anake el Nyam ec'agŋ tasi a. In e ləl ab em, n'am dad wəl eke wəl k'usur erm gbre ij em, wəl el esewru, wəl is es ke wəl kok low esə el el eke ōmn b'erur ab af. N'am ewar egbreŋgbi eke k'ocm el ec'os a ewrm sos ow af etŋ n'am atr ōgbōru sos es.

Nuŋ krekre ab em, Jak am elu in e ləl ab em ec'ów a eke li b'ow li dad a e low ōkm. Nuŋ yony em a, n'am dad agŋ lisijimel a eke k'ew sos erm, yec'etŋ ke -li k'usrm egbreŋgbi sos -l'akamn ōgbōru. Kō tasi em ow it eke -li k'elum ōgbōru abu aŋke -l'el agŋ eke egbreŋgbi a b'eb el ec'abu em ec'ob fəŋ. Nuŋ 3.1 toŋ nuŋ 4.12 em a, Jak am dad agŋ a eke b'ocr el sosi esewru, ke am erur eke ki yegm agŋ ejec'a Nyam odad a, aru sos ew lele ów es atar ab egb es, ke ew erm sodad eke -li b'ow -li dad ab af. Nuŋ 4.13 toŋ nuŋ 5.6 em a, n'am ewar egbreŋgbi eke k'ew erm sos ew lele enyembri yony yony owi ab e lis.

Ləl a ec'uwŋ em a, n'am ōkn wəl eke wəl k'inym es kikri gbre ijr em, ke wəl ŋōŋŋ Nyam agŋ a ek'aŋŋ sos es ōw em a lele ólu ab eci.

Esŋŋ

¹ Em Jak, Nyam lele Es Kōtōkō Jesu Krist ab e juma kok es, m'am esŋŋ ony fəŋ ek'eel eb ləw yony a † eke ōmu es wus na nimum af a.

Gbre em ec'ōmn ony lele sewr ab

² Krist em ec'agŋ lisijimel, eke b'obar gbre, es abur akpasu akpasu a, ke sos em iŋŋ ony, aŋŋŋ ehe em, ³ aŋke esə el el eke ony yeŋi uwŋ any ab af, eke ony eci Nyam ec'ōmn a eke onyŋ a b'akm ebm ekn es a, ow b'ōŋ ony erm susu inym es kikri. ⁴ Inym es kikri kpekŋ low low fəŋ em, yec'etŋ ke ony e low kok fəŋ em iyr neny iŋŋŋ nuŋ, ke k'ōnym low kaka fəŋ ec'es abur. ⁵ Kō eke ony em ec'egŋ nyam onym sewr eke k'uw el el eke li ki kokŋ ke n'inym es kikri ebm ekn owi em a, l'ibrm Nyam, ke ow yeŋm'n, aŋke Nyam el erm mamnu ek'ōm egŋ ob kaka ŋkpes em. ⁶ Gbəkō ow akpl ke l'ibrm ōmn em, ke bebar k'ānm em. Egŋ eke bi bebar a, aŋŋ esə okij e mra eke ləf b'ony didm es ab af. ⁷⁻⁸ Egŋ ikŋ na kī tutŋ eke Es Kōtōkō b'ow ōŋŋ yec'a eke n'am ibrm a, aŋke l'el egŋ eke ucum low nyam onym es ke bi cəcm any in ec'es an em.

Gbōr lele ob ony ab

† 1:1 *Eb ləw yony:* Jak am non ləl awŋ Jwifel fəŋ ek'el Krist e jam us esel krekre ek'aŋŋ Palestin ok ōkm ōmu es im aŋŋ susu ejec'a, oglog Krist eci jam us esel fəŋ ek'el Nyamel ek'usr Israel, ek'el Nyam ec'agŋ a usu.

⁹ Ke Krist eci jam us es ek'onym ob a ntotj ók eke Nyam ony igbl'l ogñ a sosiem. † ¹⁰ Ke Krist eci jam us es ek'onny ob a, yeji sos em ìññ eke Nyam ony is'r es a sosiem. † Ow it eke li k'uw any eke in ec'ob ony a elm low kaka wus af aña, etj in obi b'ow ec es'elet eke suw mamn b'uw es kpab ey wus ab af. ¹¹ Ese eke eke ligbn b'afñ onyn suw, ke bi wewr in e dodo ab es, ke suw eci sakpl a b'irm a, eben nenyembri nyam gbrenjbi yeji b'ow uw digñ in e sijuma ok es.

Ebm ekn lele meju ab

¹² Ehe el egn eke b'inym es kikri ebm ekn owi em a eci. Eke n'inym es kikri a sosiem Nyam b'ow on'n sel a † eke l'ewar agñ ek'erur ir a. ¹³ Eke meju ow egn em a, ke li kí dad li k'ese: «Nyam anake eju'm a», anke Nyam meju owi anm in em. Ow sosiem l'éjum egn kaka. ¹⁴ Sica eke egn ey meju owi em, ke in obi in obi ec'ow tutr enññ anake on'n l'ogñ meb a. ¹⁵ Etñ emeny ów tutr enññ eke b'anñ egn em ow a, b'is egn sikpl. Etñ a eke sikpl a b'agb afññ es a, ow b'ism egn luw ab. ¹⁶ Erur em ec'agn lisijimel, k'èjurir ony sosi: ¹⁷ sob ap amamn feñ b'anñ Nyam ogñ ow; Nyam ek'el usuayl eci kok es a ogñ ow b'anñ ow; in em low itññ kaka anm; n'am titññm ese usuayl lele ncebn ab af. ¹⁸ In obi l'erur, etñ n'onñ ey sel in ec'odad ebl nawre ab em, yec'etj ke s'él mob mob feñ eke li kok anñ owr a e krekre.

Egn Nyam ec'odad eb ke an es af

¹⁹ Erur em ec'agn lisijimel, sica egn nyam nyam feñ ígn loru es iri low ok es sos em, nófr odad ke k'éblm erm fafa, ²⁰ anke erm bebl b'onñ egn am kokm low ek'el nenyembri nyam Nyam ec'any af. ²¹ Na sosiem, ígnñ low ñññ feñ eke bi ñññ ony ec'es an a elul es, ke ébr erm es ey em, Nyam ec'odad eke wel dad ony ek'otu eke k'eb ony ec'abñ elu es a.

²² K'èjurir ony sosi ki dadr k'esre: «S'írir Nyam ec'odad a ce»; ko kòkr ese eke irir ab af. ²³ Ko egn ek'am iri odad a ke ósum a, anñ ese egn ek'am ekan in sosi akroññ em eke eke n'anñ, ²⁴ ke ca li b'onny any l'oc es ke kpekñ li b'ijl eke eke n'anñ ab es a. ²⁵ Ko egn eke b'ew ol sobo a eke b'onñ egn el lewi a † erm, ke b'ucu ony es, ke am dadm esme: «m'íri ce», ke b'ew erm af kok a, b'ow egn Nyam ec'owro in ec'ow kok em.

²⁶ Eke egn bi tutr eke l'el Nyam nuñ ign es, etñ l'éwm erm in ec'odad dad em a, n'am ejur in sosi, etñ in e Nyam nuñ ign a el ofr ofr. ²⁷ Kin yeci ek'el Nyam nuñ ign nawre tasi Nyam ey Es ec'any af a: ke éw uwiññel lele eññow ek'anñ gbren em a e low erm, ke ósu sos wus na e sikpl owi em.

2

Agñ es jej

¹ Agñ lisijimel, ony ek'onyn omñ ey Es Kotoko Jesu Krist anygbel Es em a, kí jejr agñ es. ² S'óc low nyam si bebmn: eke gbrenjbi nyam ok gbad mamn, elu sika kpatrowa, etñ ow ey ony e luku as ec'aranñ, etñ gboru

† **1:9** *Nyam ony igbl'l ogñ*: Krist eci jam us es eke bi kok Nyam juma tasi a, it ek'uw any eke, eke l'el gboru wus af aña yeji, ke Nyam anake sósum oc'r a; afr ow b'ow on'n ob ony ek'el in ec'ehe. Ekan 4.10; Efes 2.6-7. † **1:10** *Nyam ony is'r es*: ow it eke gbrenjbi k'uw any eke, wus af aña in ec'ob ony a b'ow ec. Eke l'uw na any a, ke afr li b'ow n'eññ ehe, ek'el in ec'ob ony tasi. † **1:12** *Grek em a sel a ke sel eññ e tufe*: ow el any eb e mny ewr, ek'el ebm ekn eke wel b'akm es ec'ob ap eke wel b'eññ. † **1:25** *ol sobo a eke b'onñ egn el lewi a*: ke Nyam ec'odad a nimum ana. Etñ ek'egñ b'elum Nyam ec'odad a, ke n'anm sikpl kok owi em ij.

nyam yeji ew mob esn sos ow ey ony ec'araññ, ³ b'ow onyn gbrenḡbi a ec'elum ligbel etñ b'ow onñ in li sig es any esel ec'usu a. Etñ sica b'ow dadr gbõru a esre: «Iñ, inym es afr, oglog sig es wus.» ⁴ Eke ow el eben, ke ow elm aḡñ am jejr es ab ee? Ow elm õw tutr enññ ana ee?

⁵ Iḡññ loru es, erur em ec'aḡñ lisijimel: Nyam sõsum wus na ec'õgbõru a ot yec'etñ ke -l'el õmn em ec'egbrenḡbi, ke -l'ij gbrenḡbi usu a eke l'ewar aḡñ ek'erur ir a ec'aja. ⁶ Bla sosiem, bi kokr gbõru sos keskes ee? Kõ ow elm egbrenḡbi anake b'ijr ony gbre ke b'ot im ony jej ok usu ab ee? ⁷ Kõ ow elm el anake -li b'ifn nin mamn na ek'ijr ab ee?

⁸ Kin Nyam Lel ec'odad eke am dad: *B'ow erur eḡñ kaka feñ ese ñ obi af.*† Na, Nyam e gbrenḡbi usu a ec'ol gbel ana. Eke b'elumn ol na a, ke ek'ow akpl a. ⁹ Eke ony ec'õw kok em bi jejr aḡñ es, ke sikpl anake am kokr a, etñ ol b'ow õb ony low. ¹⁰ Eke eḡñ b'õsu ol a, etñ l'õb nyam es a, ke l'õb ol a feñ es ñ. ¹¹ Etñ eḡñ a eke dad nine: *k'ijm nfaci a*, in ce li dad eke: *k'ibim eḡñ*. † Na sosiem a, eke ijm nfaci etñ ibi eḡñ a, ke eluam ol a ana. ¹² Dadr ke kókr ow amamn ese aḡñ eke el yeji wel b'ow jej el ec'õw ok ol eke b'õñ eḡñ el lewi † ec'ab af. ¹³ Eḡñ eke onym sõññ ikñ a, in yeji Nyam k'ow ikñm'n sõññ aḡñke sõññ ikñ akpl akm jej ok. †

Omn lele juma kok ab

¹⁴ Lisijimel, eke eḡñ bi dad ese: «M'ony õmn», etñ n'am kokm ow e low a, ke õmn na b'ow eb elu'l es ee? ¹⁵ Etñ eke eḡñ lisijim oglog lisijow nyam onym ob sos ew lele ob ij ab, ¹⁶ etñ ony em ec'eḡñ nyam dad el nine: «Imn erm es ey em, õgbur al, lok iy ony!»; eke õmn el yec'eke akpl sos meḡl ec'a, ke na bla ow b'ow eel el ee? ¹⁷ Eben nenymbri nyam, õmn yeji, eke l'elum in e low kok õkm a, ke l'uw ñ.

¹⁸ Kin ow eke wel õtu eke ki dad eḡñ na! «Iñ ony õmn kõ em, wel b'ekn em e juma kok a. Yègm im ñ ec'õmn a eke juma kok anm em a; etñ em, m'ow mi yeḡm'ñ em ec'õmn a juma kok em. ¹⁹ Ñ yeji ub nawre eke Nyam nyam coco aḡñ. Ow akpl! Abñ enññ yeji b'ub'r nawre etñ erññ b'õny el -l'ufñ.»

²⁰ Nyamb eḡñ, kõ uwm any eke õmn eke juma kok anm em a el õfr õfr ee? ²¹ Kõ Nyam ocm ey lagñ Abraham eḡñ nyim nyim in e juma kok em, eke l'oc in ec'iy Isak n'im eke li ki kok eḡb waw ab ee? † ²² Ekn eke õmn lele juma ab b'okr af juma kok em, aḡñke Abraham, in e juma kok a anake õñ in ec'õmn a el õmn tasi a. ²³ Eben Nyam Lel ec'odad eke dad a iy neny: *Abraham ony õmn Nyam em, ow õñ Nyam oc'r ese eḡñ nyim nyim af, etñ esñ'n Nyam e lawl.*† ²⁴ Sica ekan eke Nyam b'oc eḡñ eḡñ nyim nyim in e juma kok em, kõ ow elm õmn sõny coco eke n'ony a sosiem.

²⁵ Eben ow ecr Rahab facyow a ec'a yeji. Nyam oc'r eḡñ nyim nyim, legñ eke l'eb Ebre eyñ a eke wel erm ow es lol em eke k'ekn eb a, † ke l'elum wel abu wel eb ejagb ejeci im a. Low na el juma ek'in ec'õmn a õñ'n li kok. ²⁶ Tasi em a, ese lele eke sos meḡl eke sel anm em a el ob ek'uw ab af a, eben nenymbri nyam, õmn yeji, eke juma kok anm em a, l'el ob ek'uw.

† 2:8 Ob Ap 19.18. † 2:11 Okm Ok 20.13-14; Ol Okn 5.17-18. † 2:12 Bèbmn 1.25 ab ab. † 2:13 sõññ ikñ akpl akm jej ok:èkan Matie 5.7. † 2:21 Ekn Nuñ Õb 22.9. † 2:23 Nuñ Õb 15.6. † 2:25 Ekn Josue 2:1-25.

3

Neny lele anm ab

¹ Ɛm lisijimel, k'ɛrurir ek'agɛ nɔnɔ ɔny ɛm k'el low yegm esel. Uwr any eke ey low yegm esel, wel b'ow jej ey ec'ow ok tuɔtuɔ akm agɛ fɛɛ ec'a. ² Ey, ow nɔnɔ ɛm a si b'irm. Ek'egɛ iram in ec'odad ebl ɛm, ke l'el egɛ tasi ek'otu eke k'osu in e sos. ³ Si b'oc lowili s'ucu meb s'elu gbaɛko nɛnym eke li k'elum ey; etɛ lowili ab ɛm ce, si bi nyimn gbaɛko a nimum. ⁴ Etɛ mijetɛ ek'agb boɔbo yeji, lɛf e lɛc a b'ony didmn es; nyimn ob likekli a ce eke nyimn ɛs a b'ony es a, anake b'oc im'n yogɛ eke l'erur a. ⁵ Neny yeji ebɛn. Anm el sos megl ec'ob likekli nyam eke bi dad ow egbel.

Al mbɛbl yeji b'etul akp ligbel. ⁶ Anm anɛ esɛ al af. Anm ek'anɛ ey e sos megl ɛm a, el low nɔnɔ kok fɛɛ ec'ob eke bi nɔnɔ egɛ ec'owr anɛ ec'ow fɛɛ. Etɛ low nɔnɔ fɛɛ eke wel bi dad a b'anɛ gbɛ ij usu ow. ⁷ Egɛ ɔtu eke ki yegm mindey fɛɛ low elum'n: ɔr o, mindey eke b'eri es lok lok o, lele ɔcn ab; egɛ ɔtu ek'akm el es. ⁸ Ko egɛ kaka ɔtum eke k'akm anm es; l'el ob nɔnɔ ek'egɛ k'otum ɔnym es inyam es tin segɛ fɛɛ, l'el sɛkp nɔnɔ eke b'ibi egɛ. ⁹ Si b'oc anm ɛm s'elu ey Ɛs Kotoko Nyam, ey Ɛs bia. Etɛ anm ab ɛm ce, si b'ofn agɛ eke Nyam kok ot'r es a. ¹⁰ Low mamn eci sodad lele ofn ab b'anɛ nɛny nyam ab ɛm ce ok okm. Lisijimel, ow k'el ebɛn! ¹¹ Mij nɔnɔ kaka anm eke in ɛm mij mamn lele mij nɔnɔ ab b'anɛ am ok okm. ¹² Ko likɛ nyam ɔtu eke k'osu likɛ ejeci ec'ey ee? Ko okij ɛm egɛ b'ɛɛn mij mamn egɛ ee?

Sɛwr eke b'anɛ Nyam ogɛ ow

¹³ Ko ɔny ɛm a egɛ nyam anɛ ek'el sɛwru, nɔnɔ ɛm es ee? Ke l'elu in ec'es an mamn a okm, sɛwr lele frɔrɔ el ab ec'ow kok ɛm. ¹⁴ Ko ek'ony ec'erm ɛm nyamneyr nɔnɔ lele nkɛre ec'abɛ ab anɛ a, k'ɛwr sos eke ɔnyɛn sɛwr, k'ɔnyɛn low nawɛ k'itɛnin. ¹⁵ Sɛwr akpasu na anm afr Nyam ogɛ owm; ow el wus na eci, ek'el agɛ ɛm eci, ke el agɛ eci. ¹⁶ Tasi ɛm a, yogɛ eke nyamneyr lele nkɛre ec'abɛ ab anɛ a, nɛny af okr anm, etɛ ow enɔn fɛɛ b'anɛ yogɛ. ¹⁷ Afr eci sɛwr a el sɛwr mamn eke b'is erm es ey, ɔnym low lɛc ɛm, ke b'ony agɛ okr af erm es ey ɛm. N'ony agɛ e sɔɛɛn ikɛ etɛ li b'elu low kok mamn okm. In l'elm enyembri yony yony es, n'anm ogog nyam. ¹⁸ Agɛ eke bi kok low fɛɛ erm es ey ɛm a, b'ewl erm es ey el ɛm, etɛ ow ec'ey eke wel b'ow a el es an mamn.

4

Ɔcr η sosi ɔɛ Nyam ke akm agɛ es

¹ Bogɛ ow esu lele mum ogɛ ab b'anɛ ow ɔny ɛm ee? Ko ow elm ɔny ec'erm ɛm eci sow tutɛ enɔn ec'erur ɛm ow b'anɛ ow ee? ² B'ɛwr ob ek'elm ɔny ec'a nyam af etɛ ɛɛnɔm; ob ek'elm ɔny ec'a b'aw ɔny, etɛ ɔtumɛn ɛɛnɔm, ow b'ɔɛ ɔny eel agɛ ibiu. B'ɛsur ow ogɛn mum, etɛ yec'ek'am ɛwr nyam a, k'ow ɛɛnɔm, anke ibramn Nyam. ³ Etɛ eke b'ibrmn yeji ɛɛnɔm anke ɔwmn ibrm. ɔny e tutɛ a b'el tutɛ nɔnɔ; yec'eke b'ibrmn a, ɔny e lɛs ec'erur e kok eci. ⁴ Enyembri yony yony esel, † ko uwmm any eke, eke eel wus na e lawl, ke eel Nyam ec'efnu ee? Egɛ eke b'erur eke k'el

† 4:4 Enyembri yony yony eselodad na Grek ɛm a: *afacu*; ow el egɛ ek'igɛn Nyam sony coco nɔnɔ, ke b'igɛ ob ejeci ek'elm Nyam yej'a nɔnɔ; Matie 6:24.

wus na e lawl a, el Nyam ec'ifnu. ⁵ Ki tutar eke ow el ofr ofr ce Nyam Lel am dad eke Nyam b'ogñ uwerñ abñ a eke l'elu ey em a eci. ⁶ Eβen yeji emeny Nyam elu in ec'erm mamn okm etñ n'ony ey abusu ek'agb akm low feñ, anke Nyam Lel dad nine: *Nyam b'owr agñ eke b'ew sos a abr; etñ li b'elu in ec'erm mamn okm agñ eke b'is es a e lis.*[†]

⁷ Ca gbè òcar ony sosi onñ Nyam, ògñ agn ar; etñ li b'ow l'uru l'egb ony es. ⁸ Èrir owr titmñ Nyam, etñ li b'ow l'eri l'ow li titm ony. Sikpl esel, yoyogr sabu ngbronñ sikpl em; ony eke bi cecmn any a, àyalil ony e merm a! ⁹ Low dúdu ony, ikñ onñ, àññ onñ em; ke ony e miyer ifi itñ el onñ ikñ, ke ony e sos em inñ el sos es ow. ¹⁰ Ìsr es Ès Kòtòkò ec'any af, etñ li b'ow n'ony l'igbl ony onñ.

Kí jejm egn kaka feñ e low okm

¹¹ Agñ lisijimel, ki dadr ów enñ k'okarir af; egn eke bi dad low ññ ok lisijim af, oglog b'òb'r low kpekñ a, bi dad ol ec'ów enñ, etñ b'òb ol low. Ek'am jej ol e low ok ke elm egn eke b'elum ol, kò in e jej ok es anake am el a. ¹² Nyam sony ce eke b'onñ ol a, in ce l'el Jej Ok Ès; in sony coco l'otu eke li k'eb l'elu es ke l'ibi yeji. N eke am dad egn kaka feñ e low ññ a, ayaf b'ocr ñ sosi ee?

K'èw sos

¹³ Sica èwr erm, ony eke bi dadr esre: «Yeñenyna, ow k'òdm efi, si b'ow s'im eb na em s'ij lakpo nyam, s'ól an s'eyñ os.» ¹⁴ Uwmn ony ec'efi ec'owr anñ a ec'elele eke b'ow ecr ab any! Ony anñ ese jru eke b'ey, ke kpekñ b'oc es ab af. ¹⁵ Kin elele eke otur eke ki dadr a: «Eke Ès Kòtòkò egn etñ s'anñ owr a, si b'ow si kok ów a eke s'am aw s'eb a.» ¹⁶ Ow eke ki kokr a anñ, etñ am ewr sos, obr nenym. Sos ew akpasu na akplm. ¹⁷ Na sosiem a, ek'egñ uw low mamn any eke ki kok etñ li kokm a, li kok sikpl.

5

Egbrenñbi ec'ewar

¹ Sica egbrenñbi, igñ loru es. Low dúdu ony, ikñ onñ gbre a eke b'ow owr ony a sosiem! ² Ony ec'ob ony a ugn es, etñ sisñ ij ony ec'ob sos ew a. ³ Ony e sika lele ony e jete ab ab ok adagra; adagra ikñ na b'ow ij ony e danku etñ b'ow ññ ony e sos megl a ese al af. Kò uwmn any eke segn uwr, etñ am asr ony ec'ob ony luku ee? ⁴ Egnm eke ki soqr ony e soqm juma kok esel a labm. Igñ loru es irir dedeku eke -n'am onñ ony a: juma esel eke b'ub ony ec'egb a eci onñ ikñ a, Ès Kòtòkò ek'el afr lele wus ab ec'ar es ligbel a iri. ⁵ Anñ wus na ijr eb, kokr ów ek'erurir. Etñ ese mindey af ijr mob agbr, iir sinon ony e luw e legñ eci. ⁶ Agñ eke kokm low ññ kaka a, obr el low, -li dogñnm sos etñ ibir el.

Gbre ij em eci low eku

⁷ Na sosiem agñ lisijimel, ùsurir erm tonñ bake Ès Kòtòkò ów. Èse elele eke egb ewl es b'eku tonñ nyam krekre lele es abal el ab b'an, yec'etñ ke l'úb egbey amamn a, ony yeji èkur eβen. ⁸ Ony yeji ùsurir erm, inymn es kikri anke Ès Kòtòkò eci mowrer a titm.

⁹ Agñ lisijimel, k'èbal erm k'okarir af, yec'etñ ke Nyam kí jejm ony e low okm. Jej ok es a ow inym es lisany. ¹⁰ Agñ lisijimel, okan kokoba ob esel

[†] 4:6 Nyandre 3.34; 1 Pier 5.5.

eke dad odad Es Kōtōko e nin em a e gbre ek'ij erm susu em a, ke ɔny yeji kókr eβen. ¹¹ Si b'aw el eke Nyam eɗɗ el ɔwro, el ec'erm susu a sosiem. Irir elel eke Job ij gbre erm susu em, ke ow e nuɗ eɗɗ em a Es Kōtōko Nyam eɗɗ'n ɔwro a. Nawre, Es Kōtōko Nyam ɔny aɗɗ e ɔɗɗ iku, etɗ li bi kok wel low mamn.

¹² Sica aɗɗ lisijimel, ów a feɗ e mi dad ɔny a e nyam ek'ony any el: ke ɔny eci "εε" él "εε" ke ɔny eci "ɗɗɗ" él "ɗɗɗ"; ko k'òcr afr lele wus ab e nin em, oglog akunda ejec'em k'ijal k'òkr ɔny sosi af, yec'etɗ ke k'ýmɗ Nyam e jej ok ab em.

Gbre ij em e Nyam ɗɗɗ

¹³ Sica ek'ony em ec'egɗ nyam anɗ gbre em a, ni ɗɗɗ Nyam. Etɗ ek'ony em ec'egɗ nyam anɗ ɔl em, l'éɗɗ ej li kōklm Nyam. ¹⁴ Ek'ony em ec'egɗ nyam anɗ ɔl em, l'éɗɗ Nyamel em ec'aɗɗ ekpekr a, ke wel ɗɗɗ Nyam ɗɗ'n, ók'r mun nuɗ Es Kōtōko e nin em. ¹⁵ ɔmn em eci ɗɗɗ iku na b'ow eb ɔlu a elu es ewlm'n; Es Kōtōko b'ow ɔny igbl'l ogɗ, etɗ eke li kok sikpl yeji, ow b'ow oc ap'r. ¹⁶ Egɗɗ ɔny e sikpl ebr ɔny ɔfr em, ke ɗɗɗɗ Nyam ɗɗɗɗɗ, yec'etɗ ke éwal. Neny nyam es e ɗɗɗɗ mamn a b'ony lec nɔɔ. ¹⁷ Kokoba ɔb es Eli yeji, egɗ ese ey af. Ni ɗɗɗɗ Nyam tuɔtuɔ in ec'erm feɗ em eke nyam k'ánm, etɗ wus ab af nyam anm toɗ ow ij akpo nyahan lele likpr ab. ¹⁸ Etɗ emeny ni ɗɗɗɗ Nyam, etɗ nyam an ɔɗ egb ɔsu. ¹⁹ Aɗɗ lisijimel, ek'ony em ec'egɗ nyam irm low nawre ec'ejagb af, etɗ ɔny em ec'egɗ nyam oc ow'r a, ²⁰ ɔkan low na: egɗ eke b'ow ɔny sikpl es nyam oc es ejagb ɗɗɗ af a, b'ow eb sikpl es a ec'abɗ a elu es luw em; etɗ sikpl nɔɔ a eke egɗ a kok a b'ow ɔny oc ap.

Pier e ləl krəkrə ek'awŋ Ów ek'it eke wəl k'uw any

Bwo el Pier ee? Pier el Jesu ec'erm esel lew yony a eke sɔsum ot ab em ec'anymu. Pier, Grək em a nin, etŋ ow e nyandre el "Lob". Jesu in obi ɔŋ'n nin na. Ebre em e nin e l'ij a el Simɔ. Pier el Galile wus af ec'egŋ; in e baŋŋ a el Betsayida (Jan 1.43). In lele lisijim Andre ab, Galile ec'okij ab em -li b'ok muw. Gbəkɔ eke Jesu esŋ el a, -l'ign muw ok a -l'elu es etŋ -l'us ow jam. Sica eke Jesu uyu afr a, Pier ɔb in ec'Amari Mamn a e kokoba Jerusalem, Jude wus ab af lele Samari wus ab af ab. N'im toŋ l'ok Rom; yogŋ anake wəl ew'r oliŋŋ af ke l'uw a.

Ləl na em, Pier am dad eke Silven eke emeny wəl b'esŋ Silas a anake in el in eci ləl nɔn es a (5.12). Pier nɔn ləl na "Babilɔn" (5.13). Ke Rom ana. Ni nɔn ləl a n'am awŋ agŋ a feŋ eke ɔny ɔmn Krist em, ke ɔmu es wus a eke yefeny na wəl b'esŋ Turki a ec'eb eb ab em a (1.1).

Ke legŋ na em a, ɔmn esel a ek'anŋ yogŋ a ɔbr gbre ijr. Ow sɔsiem anake Pier nɔn ləl na awŋ el eke k'atr el sos es, gbre ijr a eke -l'ɔbar a sɔsiem a. Nuŋ 1.2-12 em a, n'am ɔkn wəl eke Nyam b'ow eb elu el es etŋ ow ew el aja ligbel nyam es afr. Legŋ es abal el em a eke Jesu b'ow ewl ow a anake -li b'ow -n'etŋn aja na a. Ów sɔsiem n'am dad wəl eke wəl k'ony ɔmn, ke wəl inym es kikri es abur feŋ ec'any af.

Nuŋ 1.13 toŋ nuŋ 2.10 em a, Pier am ɔkn el eke Nyam in ibrm eke wɛ'n ki kok sayl owi. Nuŋ 2.11 toŋ nuŋ 5.19 em a, n'am ibrm eke wəl k'ony es an mamn agŋ a ek'onym ɔmn a ec'araŋŋ lele wəl ɔfr em ab. N'am ibrm eke wəl k'eb Krist eke kokm low ɔbr kaka, ke ebɛn yeji wəl ijr gbre a e lakr a.

Ləl a ec'uwɛr em a (5.1-14), n'am ɔm ɔmn esel a lele idr esel ab ab ów.

Esŋŋ

¹ Em Pier, Jesu Krist ec'erm es, em anake m'am awŋ agŋ a eke Nyam sɔsum ot a ləl na a, el a eke ɔmu es, † ke am ir eb ese etu agŋ af, Pɔŋ, Galasi, Kapadɔs, Azi lele Bitini wus ab af a. ² Nyam Es, ikŋ anym sɔsum ot ɔny ese el el eke li bebŋ l'ew es ab af. L'ecr in ec'Abŋ ab em li kok ɔny eel agŋ lala, yec'etŋ ke élumŋ Jesu Krist, ke in eci mebl a áyal ɔny. † Ke Nyam ec'owɛɔ a ləl erm es ey ab ab ény bobn ɔny.

Si kóklmn Nyam ek'ecr Jesu Krist em elu sel etŋn ɔkm a

³ Si kóklmn Nyam, ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'Es! In eci sɔŋŋ ikŋ ligbel ab em, n'ɔŋ wəl ewr ey em Jesu Krist eci luw em ek'anŋ igb a sɔsiem. Nene em anake s'am ɔmn low a eke b'ɔŋ ey s'anŋ owr a, ⁴ etŋ s'ɔtu eke sos em inŋ em, si k'eku aja a eke Nyam ew es in ec'agŋ ec'a. Aja a, l'oc l'ew ɔny es afr; yogŋ a eke ow k'ɔtum uŋŋ, ikpim, iram a. ⁵ Etŋ ɔny obi a, eke ubr nawɛ a sɔsiem, Nyam ek'ony abusu a b'ɔsu ɔny, ɔny e sɔg eci. Sel etŋŋ ikŋ na, wəl b'ow uw'r any seŋŋ es abal el em a.

⁶ Na sɔsiem sos em inŋ iy ɔny em gbɔŋ, ek'ow it eke yefeny na em ses babur akpasu akpasu a k'owɛr ɔny sos es seŋŋ tel eci yeji. ⁷ Ses babur amua

† **1:1** el a eke ɔmu es: legŋ ab em odad ebl a ek'anŋ Grək eci silel ejec'em a, bi yegm Jwifel ek'irm Palestin wus af a. Kɔ aja ec'a odad ebl na el Krist e jam us esel ek'omu es wus nimum af a eci. (Bèbmŋ Jak 1.1 lel ow ec'akr otar ab ab.) † **1:2** Ékn ɔkm Ok 24.3-8; Ob Ap 16.14-15; Ebre 9.22.

b'elum ony ec'omn e sakpl a abu ey okm. Sika otu eke k'unj, eben yeji wel b'oc elu'l alm, wel ekn eke l'el canj. Ony ec'omn a ec'a yeji eben. L'il an l'akm sika, gbeko in yeji li b'ecr ebn ekn em. Na sosiem anake, legj a eke Jesu Krist b'ow ey okm a, b'ow enjan es susm, koklm lel anygbel ab ony ec'omn a e sakpl a sosiem a. ⁸ Ony, Jesu eknmn in etj eben yeji b'erurir ir. Ony, eknmn in caca em a etj eben yeji b'onyn omn in em. Na sosiem anake sos em injn ligbeliy ony em a, sos em injn ligbel eke wel k'otum dadm ow e low. ⁹ Sos em injn ikj na onyn anjke wel sog ony. Na el ob ap a eke b'enjan eke ubr Jesu nawre a sosiem.

¹⁰ Sel enjn ikj na, kokoba ob esel ol es etj tutr in e lis e low. -L'ikj anym -li dad ob ap a eke b'ow enjan a e low. ¹¹ Krist ec'Abnj a anj el em, etj ikj anym ewar Krist eci gbre fej eke b'ow ij a lel ow ec'anygbel eke b'ow ignj ab ab. † Kokoba ob esel a ol eke k'uw legj ab af eke ow amua k'ey a, lel ow ec'elel eke ow k'owr ab ab any. ¹² Etj Nyam yegm el eke: odad a eke we'n am ob ow e kokoba a, ow'n elm wel eci, ko ony eci. Sica, agj a ek'am ob Amani Mamn a eci kokoba a, cec ony odad a Abnj Lala a ek'anj afr ow a ec'abusu em. Etj odad na, afr erm esel el obi yeji erur eke k'epi meny es em.

Lala em ec'es an

¹³ Ow sosiem, bebmn sos low kok eci ke anjn any owr. Ocr ony eci low omn a nimum elul bibm a eke b'ow enjan ab em, legj a eke Jesu Krist b'ow ey okm a. ¹⁴ Elumn Nyam ke ki kokmn legj sig em ec'onj ec'ow aw a ek'anj ony em, gbnj ke uwr Krist any a e low. ¹⁵ Eel lala ony ec'es an nimum em, ese elel eke Nyam ek'esj ony a el lala ab af, ¹⁶ anjke Nyam Lel em wel non: *Eel lala, anjke m'el lala.*†

¹⁷ Ony eci Nyam njonj em a, ony b'esjn Nyam ony Es, in eke li bi jej egn fej e low l'ok nenyembri nyam em, egn egn ec'elel eke kokr ab em a. Ow sosiem, iir eb Nyam eci muru em segj a ek'anj ony eke k'anjn wus af anj. ¹⁸ Ony lagj el ec'elel eke b'iir eb ke ebr a, low kaka anm em. Gbeko ony uwr any eke Nyam enm ob ligbel etj oc sogr ony eb ir akpasu na em. Etj ow elm ob eke b'unj ese sika af oglog ese jete em af li sogrm ony. ¹⁹ Ko Jesu Krist eci mebl ek'il an ab em li sogr ony. In eke l'el egb waw ek'anj ese licibli ek'onym low obr ke itam em af a. ²⁰ Nyam ikj anym bebmn ew'r es gbnj etj kok wus nimum etj ony eci nimamn sosiem, l'elu ow okm segj na ek'el segj es abal el ab em. ²¹ Krist em anake b'ubr Nyam ek'igbm'n luw em ke onj'n anygbel a nawre a. Kin low a sosiem eke b'ocr ony eci nawre ub a lel ony eci low omn ab ab elul Nyam em a.

²² Ony eci low nenyembri nyam ec'elum a ayal ony eke k'eruririr nawre em tasi ese ony lisijimel ofr ce af. Ow sosiem, eruririr tasi em ony ofr erm lala em. † ²³ Ony wel ewr ony em etj em ewr owr na anm ob eke b'uw em owm, ko ob eke k'otum uwm em. Ee! Ony wel ewr ony em, Nyam ec'odad ebl a eke b'onj egn sel ke anj segj fej ab em. ²⁴ Nawre, anjke Nyam Lel dad nine:

agj fej anj ese suw af,
etj low fej eke b'onj el -n'onj any a,
anj ese ogm suw dodo af.
Suw b'uw es etj suw dodo bi kpab ey,

† **1:11** Ekn Selu 22; Esayi 53; Luk 24.25-26. † **1:16** Ob Ap 19.2. † **1:22** erm lala em1 Pier eci silel esig oglog ec'a: erm fej em.

25 **κ**ο **Ε**ς **Κ**οτoko **ε**c'odad **ε**bl **α** **α**νη **ε**γη **φ**η.†
 Odad ebl na el Amani Mamm a eke wel ob ok ony a.

2

Lebn a ek'anη owr a lele Nyam ec'agη ab

1 **Ὀ**γηη low **φ**η **ε**k'el low **η**ηη, **γ**adh **ο**η, **ε**nyembri **γ**ony **γ**ony, **ν**yammeyr **l**el **ε**γη **κ**ak **κ**ak **α**b. 2 **Ε**σε **ε**y **α**bu **ε**m **ε**ke **w**el **ε**w **α**f, **ε**ururir **Ν**yam **ο**dad **ε**k'el **μ**eny **μ**ij **μ**amn **α**, **γ**ec'ετη **κ**e **ι**n **ε**c'εγη **ε**m **α**, **α**gbr **κ**e **ε**ηan **σ**el. 3 **Τ**asi **ε**m **α**, **Ν**yam **Λ**el **δ**ad **η**ine: **ο**η, *tatr **Ε**ς **Κ**οτoko **α**nm **ε**kan **ι**n **ε** **s**ided **α**.*†

4 **Ὀ**wr **τ**itmn **Ε**ς **Κ**οτoko **ε**k'el **l**ebn **α** **ε**k'anη **ο**wr **κ**e **α**γη **ι**γη **ε**lu **ε**s **α**, **Ν**yam **σ**sum **ο**c'r, **l'**εkn **ε**ke **ο**w **ε**l **σ**obob **ι**n **ε**c'any **α**f. 5 **Ὀ**η **γ**eji, **ε**σε **μ**ebn **ε**k'anη **ο**wr **α**f, **ε**br **υ**su **Α**βη **Λ**ala **ε**c'εl **α** **ε**c'us **α**b **ε**m. **Ο**w **β**'ow **ο**η **ο**kar **α**f **e**el **ε**gb **w**aw **ε**σεl **ε**c'eb **ε**ke **w**el **ο**t **ο**k **s**aw, **Ν**yam **ε** **μ**uma **κ**ok **ε**ci, **ε**τη **β**'ow **κ**okr **σ**εgb **w**aw **Ν**yam **ε**c'Αβη **α** **ε**c'erur **ε**m, **ε**τη **Ν**yam **β**'ow **ε**b **Ι**esu **Κ**rist **σ**osiem.

6 **Ε**τη **κ**in **γ**ec'eke **Ν**yam **Λ**el **δ**ad:

Μi **σ**sum **l**ebn **σ**obob **ε**k'il **α**n **μ**'oc,

ετη **μ**i **β**'ow **μ**'εw'r **ε**s **Σ**ion † **ε**b **ε**m **ε**σε **λ**oy **ε**m **ε**ci **l**ebn **α**f;

ετη **ε**γη **γ**ec'eke **β**'oc **ο**mn **ε**lu'l **ε**m **α**,

σos **κ**'ow **ο**wm **ε**s **λ**εγη **κ**aka.†

7 **Ὀ**η **ε**k'ubr **ν**awρε **ε**c'a, **l**ebn **η** **ι**n **α**n **η**obob **λ**igbel; **κ**o **α**γη **ε**k'ubm **ν**awρε **ε**c'a **l**ebn **ο**fr **ο**fr **ε** ow **ε**l:

lebn **α** **ε**ke **ε**l **υ**s **ε**σεl **ι**γη **ε**lu **ε**s **α**

εwl **μ**eny **ε**l **ε**l **λ**oy **ε**m **ε** **l**ebn **τ**asi,

8 **ε**τη **l'**el **l**ebn **ε**ke **β**'eb **α**γη **α**kr

lob **ε**ke **β**'εlu **ε**γη **w**us. †

-**Λ**'ok **w**us **α**ηke -**l'**εγηη -**l'**ubm **Ν**yam **ε**c'odad **α** **ν**awρε, **ε**τη **η** **ε**l **l**ow **α** **ε**ke **Ν**yam **β**ebm **ε**l **ε**c'a.

9 **Γ**βεκο **ο**η, **e**el **α**γη **α** **ε**ke **w**el **σ**sum **ο**t **α**, **Ε**b **ε**bu **α** **ε**c'εgb **w**aw **ε**σεl **α**, **α**γη **α** **ε**k'el **Ν**yam **ε**c'a. **Ὀ**η **e**el **α**γη **α** **ε**ke **Ν**yam **σ**sum **ο**t **ε**ke **κ**'ob **ο**w **ε**gbel **α** **ε** **l**i **κ**ok **α** **ε**c'amani. **Ι**n **l'**εση **ο**η **ε**ke **κ**'okr **ο**km **n**cebn **ε**m, **κ**e **l**i **η**yimn **ο**η **ι**n **ε**c'usuayl **σ**obob **α**b **ε**m. † 10 **Λ**εγη **σ**ig **ε**m **α**, **ο**η **ε**lmn **Ν**yam **ε**c'αγη, **κ**o **γ**efenyina **ε**m **α** **e**el **ι**n **ε**c'αγη **η**. **Λ**εγη **σ**ig **ε**m **α**, **Ν**yam **ο**ηm **ο**η **ε**ci **σ**ρη **ι**κη, **κ**o **γ**efenyina **ε**m **α** **n'**ony **ο**η **ε**ci **σ**ρη **ι**κη. †

*Ὀηη **ε**s **α**n **η**yim **η**yim **α**γη **ε**ke **ε**lm **ν**awρε **υ**b **ε**σεl **α** **ε**c'αρηη*

11 **Ε**ur **ε**m **ε**c'αγη **λ**isijimel, **ο**η **e**el **ε**tu **α**γη **ε**k'ir **w**us **α**f **α**η **λ**εγη **τ**el **ε**ci. **Ο**w **σ**osiem **μ**'am **δ**ad **ο**η: **κ**'usr **ο**η **ε**c'ow **α**w **ε**ηηη **α** **ε**ke **β**'ogh **ο**η **ε**ci **l**iy **μ**um **α** **η**am. 12 **Α**γη **ε**k'uwm **Ν**yam **α**ny **ε**c'αρηη **α**, **ο**ηη **ε**s **α**n **η**yim **η**yim, **γ**ec'ετη **κ**e **ε**ke -**l**i **c**icr **ο**η **γ**adh **ε**m **ε**k'ony **κ**okr **ο**w **ε**ηηη, **κ**e -**l'**otu -**l'**εγη -**l'**eb -**l'**εkn **ο**η **ε**c'ow **α**mann **α**, **κ**e **λ**εγη **α** **ε**ke **Ν**yam **β**'ow **ο**w **α**, -**l**i **κ**oklm **ο**w **ε**c'anygbel **α**.

13 **Ε**lumn **α**busu **ε**σεl **Ε**ς **Κ**οτoko **σ**osiem, **κ**e **ε**lumn **ε**b **ε**bu **α** **α**ηke **l'**el **α**γη **α** **φ**η **ε**c'es **ε**w, 14 **κ**e **ε**lumn **ι**n **ε**ci **κ**pama **ε**σεl **ε**ke **l'**abul **ο**w **ε**ηηη **κ**ok **ε**σεl **ε**ci **l**ow **ο**b, **l**el **α**γη **α**mann **ε**c'aw **α** **γ**eji. † 15 **Υ**ec'ek'el **Ν**yam **ε**c'erur **α** **ε**l **κ**e **ο**η **ε**c'ow **α**mann **κ**ok **α** **α**bl **α**γη **ε**k'uwm **l**ow **α**ny **ε**ci **η**yamb **ι**η **α** **η**eny **ε**s. 16 **Α**an **ε**s **ε**σε **ε**wi **α**f **γ**βεκο, **κ**e **ο**η **ε**ci **l**ewi **ι**η **α** **κ**'εlm **γ**bad **ε**ke **β**'ocr **l**ol

† **1:25** Esayi 40.6-8, Septant **ε**m **ε**c'odad **ε**ke **w**el **ο**c. † **2:3** Selu 34.9. † **2:6** **Σ**ion:el **Ι**erusalem **ε**c'eb **α** **ε**nin. † **2:6** Esayi 28.16, Septant **ε**m **ε**c'odad **ε**ke **w**el **ο**c. † **2:8** Selu 118.22; Esayi 8.14. † **2:9** **Ὀ**km **Ὀ**k 19.5-6; Esayi 43.20; **Ὀ**km **Ὀ**k 19.5; **Ὀ**l **Ὀ**kn 4.20; 7.6; Esayi 43.21; 9.1. † **2:10** **Ὀ**se 1.6,9; 2.1,23,25. † **2:14** **Β**ebm **Ρ**om 13.1-7.

ów enun es. Kó onyn es an ek'el Nyam ec'obowi ec'es an. ¹⁷ Onyn egn fəŋ ec'elum. Èrurir omn em ec'onny lisijimel a, onyn Nyam eci muru ke èlumn eb ebu a. †

Akŋ juma kok esel lele es ew esel ab

¹⁸ Ony, akŋ juma kok esel a, èlumn es ew esel eke bi kokr el e juma a es is em. Ètŋ ow elm el a ek'onny erm mamn ke el frorɔ a cɛ k'èluamn, kó el a ek'el agŋ tuotuo a yeji. ¹⁹ K'aw ke ony am ijr gbre ek'itamn eke k'ijr a, anke erurir eke k'eel cɛcɛ Nyam eci. Eke ów el eben ke low sɛnyn sɛnyn ana. ²⁰ Tasi em a, blel ow el low ŋun kokr; ke bogŋ ec'any ij b'ow enan ek'egŋn ebr am ijr gbre ee? Kó ek'am ijr gbre low eku em, low mamn eke kokr a eci, ke ow el low sɛnyn Nyam ec'any af. ²¹ Tasi em a, low na ec'anake Nyam esŋ ony a, anke Krist in obi yeji l'ij gbre ony eci, etŋ l'ew ony sɛwl es, yec'etŋ ke èbr in e lakt a. ²² *In li kokm sikpl kaka etŋ in e nɛnym meju owi anm eym okm.* † ²³ In, eke wɛl wɛwɛr' a, li wɛwɛrm egn; eke l'ij gbre a, l'ijm luw l'okm egn kaka af, kó l'oc in ec'omn a l'elu Nyam eke bi jɛj low ok nɛnyembri nyam em ab em.

²⁴ Olikŋ ab af,

Krist in obi oc ey e sikpl a ubu sos af,
yec'etŋ ke sikpl ec'a s'úw,
ke s'ír eb nyim nyim eke b'akpl Nyam sos em.
In ec'abi a anake ewlm ey a.

²⁵ Tasi em a, ony anŋn esɛ mɛcɛb ek'irm af, kó sica ony ewal meny owr mɛcɛb osu es † a eke b'ew ony eci liy nyamn af a ogŋ.

3

Ɔyɔw lel el ecɛl ab

¹ Ɔyɔw, ony ec'a, onyn es is ony ecɛl e lís, yec'etŋ ke ek'el em a agŋ nyam nyam anŋ ek'ubm Nyam ec'odad a nawrɛ, ke ony ec'es an mamn em, -n'onny omn, ow k'elm odad ebl em, ² anke -li b'ow -l'ekn eled ek'onny ec'es an a el lala lele elum em ab a. ³ Ony eci sakpl a itm eke k'el sos af eci cɛ: esɛ sin ec'otu mɛwl em, sika em miyob lele mob sus em ewi eci sus ab; ⁴ kó ke ony eci sakpl a él yec'a eke lɔl es ony em a. Èrm frorɔ lele bɛtɛ ab anake el sakpl a ek'il an nɔɔn ligbɛl Nyam ec'any af, ke íram a. ⁵ Lɛŋ sig em a, ɔyɔw nawrɛ ub lisel ek'onny omn Nyam em a, ony sakpl ikŋ na anke -li b'elum el ecɛl. ⁶ Ètŋ esɛ Sara af, li b'elum Abraham etŋ li b'esŋ ow: «Èm egn gbɛliy.» Sica, ony eel in ec'ɔyɔw oto, eke bi kokr low mamn etŋ ègbmn low kaka fəŋ es onym ony erŋn.

⁷ Ɔyɔw ecɛl, ony yeji, ony ec'ɔyɔw ab ab ec'eb eke b'ow ir usu nyam a, èwr el e lís e low any. Ow it eke k'uwr any ek'ɔyɔw el ob fuɛfue. Kòkr el e low elum em † anke esɛ ony af, -li b'ow -n'èŋn sel eŋn a eke Nyam b'ow ap ony a. Eke bi kokr eben a, low kaka k'ow edŋnm ony e Nyam ŋɔŋn a fəŋ.

Ìjr gbre low nimamn eci, kó ow k'él low ŋun eci

⁸ Uwr em ec'a, ony fəŋ onyn nɛny af okr nyam, ikŋnin sɔrŋ, èrurir ony ofr esɛ agŋ lisijimel af, onyanin erm mamn, ke egn egn ís es lawl ec'any

† 2:17 Nyandre 24.21. † 2:22 Esayi 53.9. Akɔ 22 tonj akɔ 25 ab, am elu Esayi 53 ec'odad eke dad libowi a eke b'ow ij gbre a e low okm. † 2:25 mɛcɛb osu es:Luk 15.3-7; Jan 10.11; 1 Pier 5.4.

† 3:7 Efes 5.25; Kolos 3.19.

af. ⁹ K'òcr low ñuñ k'òbarir low ñuñ any; k'òcr wewr k'òbarir wewr any. Ow eke ki kokr a el: ke íbrmn Nyam ec'òwrò a egn a eci, anke na sostièm eci Nyam egn òny eke k'òñ òny òwrò ese aja af. ¹⁰ Kin yec'eke Nyam Lel dad:

Ek'egn nyam am erur eke k'òny eb ir mamn,
ke úw ehe e segn any a,
ow it eke li k'édñ in ec'anm a ów eñuñ e dad,
ke l'édñ in e neny a yadñ ec'òny.

¹¹ Ow it eke li ki kpab es low ñuñ e lís,
li kok low nimamn ke l'ól erm es ey es low any at em.

¹² Li kók eben, anke Es Kòtòkò ec'anyamn a anñ in ec'ey a eke b'òny es an mamn ab af,
etñ in ec'òru a b'iri el eci ñòñ ebl a;
gbekò agñ a eke bi kok ów eñuñ a li b'atar wel ab. †

¹³ Ek'òny ec'erm feñ em am òl low nimamn eci kok es, ke bwo ec'egn b'ow kok òny low ñuñ ee? ¹⁴ Etñ eke, legñ nyam low nimamn eci kok sostièm am ijr gbre, ke ehe él òny eci! *K'ònyñ agñ eci muru etñ kí yebr erm mij kok òny!* ¹⁵ Gbekò òny ec'erm em a, sùsmn Krist òny ce es, eke l'el òny eci Kòtòkò a.† Segñ feñ, bèbm otarir òny e low òmn a ek'ònyñ a e low akr ókr agñ a eke b'ow íbrm òny a. ¹⁶ Gbekò, ke ow él bete bete lel elum em ab. Ke òny ec'ów tutr em a abr enym k'ánm, yec'etñ ke agñ a ek'am ònyñ òny yadñ a, òny ec'es an mamn Krist e jam us em a, és ók any. ¹⁷ Ow akpl eke tasi em a, k'ij gbre low nimamn e kok em, eke ow el Nyam ec'erur, ów a eke k'ij gbre low ñuñ e kok em a.

Krist ij gbre eb any òñ ey

¹⁸ Tasi em a, Krist in obi ij luw e gbre agñ e sikpl a nuñ af, akp nyam coco ce eci; in eke l'el neny nyam es a, l'uw ów eñuñ esel sostièm, yec'etñ ke l'ót n'im òny Nyam ogn. In, l'uw sos megl e luw, gbekò Abñ Lala ewl meny òñ'n owr anñ. ¹⁹ Ow em a, n'im n'òmum in ec'any eb ec'amani ab es † l'ok abñ a feñ ek'anñ sobel em a. ²⁰ Ow el el a eke legñ sig em a òbr Nyam any a. Nyam òñ in e low eku a am íbn, legñ ab em eke Noe am kok mijetñ ligbel nyam a. Agñ tel ce anake ok mijetñ ab em, ke ecr mij em eci eññ sel a; el feñ -l'ij agñ niwn. ²¹ Ów amua el mij ok nuñ a eke b'òñ òny sel yefenyña em a eci meny ewr. Mij ok nuñ na elm ey e sos megl af e sikpl a ec'es yoyò eci, kò ke égn eb ocr ñ nimum elul Nyam em, ów tutr ek'ònyñ abr enym em. † Etñ mij ok nuñ na òtu el, Jesu Krist e luw em ek'igb a sostièm. ²² L'uyu afr, n'anñ Nyam e lidr abu af. Sica n'òny lec l'akm afr erm esel feñ, lele mob feñ ek'òny es ew lel abusu ab a.

4

Ígnñ sikpl owi elul es

† **3:12** Selu 34.13-17, Septant em ec'odad eke wel oc. † **3:15** Bèbm Esayi 8.12-13. † **3:19** *Ow em a, n'im n'òmum in ec'any eb ec'amani ab es l'ok abñ a feñ*: odad na Grek em a wel òtu eke k'itññ ejec'em dad ese: *Abñ na ab, n'im toñ li dad odad l'ok abñ a feñ...* Ow òtu eke k'el agñ a ek'egññ irim Noe ec'ewar a, ke uw a ec'abñ; oglog agñ beb bi tutr ek'ow el afr erm esel ek'òbr Nyam any, ke is erm suñ owi a ek'òñ Nyam ñuññ wus mij gbel ab em a, ec'abñ a. Bèbm Nuñ Òb 6.1-8; 2 Pier 2.4-5; Jud 6. † **3:21** *kò ke égn eb ocr ñ nimum elul Nyam em ów tutr ek'ònyñ abr enym em*: odad na Grek em a wel òtu eke k'itññ ejec'em dad ese: *kò ke íbrm Nyam ayal ñ ec'ów tutr a.*

¹ Eke Krist ij gbre in e sos megl em a, ony yeji bèbmn sos tutr nenyembri nyam ab em, anke egn yec'ek'ij gbre in e sos megl em a onym low sikpl ab. ² Səgn ek'anŋ ony eke k'ir eb wus af anja a, k'usr agn ec'ow aw enŋ a jam, kō usr Nyam e low e b'erur a jam. ³ Ee, ləgn ek'ec ab em a, kokr sakp nōnō agn ek'uwŋ Nyam any a e low e b'erur a. Ony iir eb eše lelel ek'erurir ab af, onyn ow aw enŋ, eel mar egn. Eel ob iju etŋ b'ignŋ sinyam yadŋ ek'el nenŋn e mob a nuŋ. ⁴ Jam anja, agn amua low am iti any. Úsmn el jam ij, ánmn el e ec'eb ir suksuk owi ab em ij, etŋ -li bi wəwr ony. ⁵ Gbəkō -li b'ow -l'ayal el ec'ow amua fəŋ -l'ok Nyam ek'inym es eke ki jəj agn ek'anŋ owr lel agn ek'uw ab ab e low ok a. ⁶ Na sosiem anake wəl ɔb Amani Mamn a ok agn a eke caca em uw a yej'a. Eβen a, eke -l'uw eše agn fəŋ af sos megl e luw a yeji, ke sica -l'otu -l'ir eb, eše lelel eke Nyam am erur ek'agn k'ir eb ab af, Abŋ Lala ec'abu elum em.

Ànŋn eše Nyam e juma kok ešel amamn af

⁷ Ow k'ow ibnm etŋ ow b'ow el low fəŋ e nuŋ. Ow sosiem iir eb sos es ok em, ke any ok ony es, yec'etŋ ke ótur ŋonŋan Nyam. ⁸ Low tasi eke k'ikŋn anym kokr a el, éruuririr ony ɔfr ony ec'erm fəŋ em, anke *erur bi tetŋ sikpl nōnō es*.[†] ⁹ Èbr agn eke b'ow ony akŋ a, ke ow kakl k'ánm em. ¹⁰ Ke egn egn ec'ob ap ek'eŋn Nyam e lís a, l'óc li kokr lawləl a fəŋ e low. Ànŋn eše juma kok ešel amamn eke b'osu Nyam ec'ob ap eŋ eŋ ab af. † ¹¹ Ke egn ek'eŋn ob ap ek'el Abu elum odad ec'a, él Nyam e neny af odad es. Ke egn ek'eŋn ob ap ek'el abu elum ec'a, kók abu elum es e juma ləc a eke Nyam b'owŋ'n ab ab. Etŋ Nyam b'ow eŋn anygbel low fəŋ em Jesu Krist sosiem. In ec'él anygbel lel abusu ony ab səgn fəŋ! Amen.

Sos em iŋn gbre ij em

¹² Erur em ec'agn lisijimel, ow k'éw ony any iti, eše low ek'okr ony es af! Ek'anŋn ebm ekŋ eke b'otarir es eše al em eci ecr ab af. Al na anake b'ow elu ony ec'ob ek'eel a ɔkm a. ¹³ Eke tasi em anŋn Krist eci gbre ij a e low em, ke ànŋn sos em iŋn em, yec'etŋ ke ləgn a eke b'ow ekan in ec'anygbel a yeji, ànŋn ehe lele sos em iŋn ligbel ab em. ¹⁴ Eke wəl bi wəwr ony eke eel Krist eci jam us ešel a sosiem, ke ony ec'a ehe ligbel ana! Anke Nyam ec'anygbel ec'Abŋ a anŋ ony af!

¹⁵ Ke ony em ec'əgn kaka k'ijm gbre egn e l'ibi, mil e liy, low ŋuŋ e li kok oglog egn ec'ow eke l'igb l'ey em sosiem eci. ¹⁶ Kō ek'əgn nyam am ij gbre kretien e l'el a sosiem eci, ow itm eke és k'onyn; kō ke nana n'ón Nyam bia eke li k'otu l'ij nin na. ¹⁷ Anja anake el jəj ok a e nuŋ ɔb a, etŋ ow ɔb nuŋ Nyam ec'agn em. Sica eke l'ɔb nuŋ ey em, ke agn a ek'əgnm ubm Nyam ec'Amani Mamn a nawrə ec'a, ayaf ow b'ow ecr ab ee? ¹⁸ Eše lelel eke Nyam Ləl dad ab af: *Ek'ow ew tuɔtuɔ eke egn nyim nyim k'eŋn sel, ke ayaf ow b'ow ecr ów enŋ ešel lelel sikpl ešel ab ec'ab ee?*[†]

¹⁹ Ow sosiem agn a ek'am ij gbre Nyam ec'elum sosiem a, it eke k'ocr el sosi elul Nyam el e Kok Es ek'el cəcə a abu em, ke -l'ucu low mamn kok -n'onny es.

† 4:8 Nyandre 10.12; Jak 5.20. † 4:10 Nyam ec'ob ap eŋ eŋ: bèbmn Rom 12.4-8; 1 Korent 12.4-11, 27-31. † 4:18 Nyandre 11.31, Septant em ec'odad eke wəl oc.

5

Agñ ekpekp a lele kretiɛnɛl a fɛɲ ab ec'ów ɔm

¹ Sica, agñ ekpekp a ek'anñ ɔny ab ke bi nyimn Nyamel a anake m'am dad odad a. Ɛm obi yeji m'el ɛɲ likpekp ɛsɛ ɔny af. M'el Krist e gbɛɛ ij a e danɲu, ɛtɲ mi b'ow m'anñ anyɲbɛl a eke b'ow ɛy ɔkm a e low ɛm.

² Ɛtɲ kin yec'eke m'am dad a: ɛwr mɛbob eke Nyam abul ɔny a e low any. K'ɛwr ɛl e low any ɛsɛ atrm ɛm af, kɔ erur tasi ɛm, ɛsɛ elɛl eke Nyam erur ab af. K'ɛwr ɛl e low any os ɛɲɲ sosiɛm eci, kɔ eke ɛɲɲ ebr a sosiɛm.

³ Agñ a eke Nyam abul ɔny a, k'ɛwr es ɛw lɛc lɛc ɛl ab; kɔ èɛl mɛbob a e sɛwl, ⁴ yec'ɛtɲ ke lɛɲ a eke mɛcɛb ɔsu ɛsɛl ec'Es Ɛw Ɛs a b'ow ow a, † ɛɲɲan ob ap ek'el anyɲbɛl e tufɛ eke ɪrmnm in eci jɛɲn a.

⁵ Ngɛɛɛ, ɔny yeji, ɛlumɲ agñ ekpekp a. ɔny fɛɲ, ɪsr es ɛwr ekekey ɔny lawlɛl ec'any af, anɲke Nyam Lɛl dad nɪnɛ: *Nyam b'ɔɔr agñ eke b'ɛw sos a abr; kɔ li b'ɛlu in ec'erm mamn ɔkm agñ eke b'is es a e lɪs.* † ⁶ Ow sosiɛm, ɪsr es ɛwr ekekey Nyam e lɛc a ec'ew, yec'ɛtɲ ke lɛɲ a eke l'ew ab af, n'ɔny l'igbl ɔny ogɲ. ⁷ Òcr ɔny ec'erm mij ebr fɛɲ ɛlulil Nyam abu ɛm, anɲke li b'ɛw ɔny e low ɛm.

⁸ ɔsur sos, ke áɲɲɲ any owr. Agñ ek'el ɔny ec'ifnu a, ɛsɛ kukuma eke am awɲɲ af, am did ɔny ɛtɲ am ɛc ɔl ɛɲɲ eke k'ɛmɲ es. ⁹ Ɔnyɲm es kikri ɔmn ɛm ke ákmɲ in es. Ke úwr any ek'ɔny lisijimɛl ek'anñ wus nimum af a, am ij gbɛɛ nɛnyɛmbri nyam ɛsɛ ɔny af. ¹⁰ ɔny e gbɛɛ ij a b'ow ibn sɛɲɲ tɛl cɛ eci. Kɔ Nyam ek'in ɛm bibm fɛɲ anñ a, ɛsɲ ɔny eke k'owr anñ in ec'anyɲbɛl a ek'ɔnym uwr ab ɛm, Krist ab ec'af okr ab ɛm. Ɛtɲ li b'ow li kok ɔny eel sɔbɔ, eel leg leg ke ɔnyɲ lɛc, ke sica wɛl k'ɔtum ɔnym ɛlum ɔny wus ij. ¹¹ In ec'él abusu ɔny sɛɲɲ fɛɲ. Amen!

Ɛsɲɲ es abal el

¹² Silas el ɛɲɲ lisijim ek'el cɛcɛ. M'ɛcr in ɛm mi nɔn lɛl ikprli na, eke mi k'atr ɔny sos es ke mi yéɲm ɔny tasi eke Nyam ec'owrɔ a tasi anake ucyr ɔnyɲ es a.

¹³ Agñ a fɛɲ ek'anñ Babilɔn anja, ke Nyam sɔsum ot ɛsɛ ɔny af a, ɛl fɛɲ am ɛsɲɲ ɔny, ɛm jim Mark yeji. † ¹⁴ Ɛsɲɲninin ɔny ɔfr; af ɛyarir ɛm lɛl erur ɛm ab.

Ɛrm es ɛy él ɔny fɛɲ ek'okar af Krist ɛm a eci!

† **5:4** mɛcɛb ɔsu ɛs:Luk 15.3-7; Jan 10.11; 1 Pier 2.25. † **5:5** Nyandrɛ 3.34, Septant ɛm ec'odad eke wɛl oc. † **5:13** Babilɔn:agñ beb bi tutr ke Rom ec'ɛb a. Mark: Pier ec'a, Mark ɛl in ec'ɔmn ɛm ec'iy.

Pier e lel yony em ek'awñ Ów ek'it eke wel k'uw any

Pier e lel yony em na, òmn esel a pupukpañ ni non n'awñ. N'am dad wel eke in e luw a in ibnm ij; ow sòsiem, l'erur eke li k'òkn wel low yec'a eke li yegm wel a. Krèkrè e lel ab em a, li dad òmn esel a eke k'inym es kikri òmn em eke wus am ijr el gbre yeji. Yony em e lel na em a, n'am dad wel eke low yegm esel ayadñu in anñ Nyamel ec'aranñ in ok òkm etñ in am yegm agñ low low ñunñ eci yeji, wel gbè, ke seğñ fəñ, we'n us low yegm a eke we'n eb a jam.

Nun 1.1-15 am yegm ey low a eke Pier am erur ke ow sòsiem ni non lel na a. N'am òkn òmn esel a low yegm a eke -l'èbr a. Krèkrè em a (1.16-21), Amani Mamn ek'el Jesu Krist ec'a. Amani Mamn na, Pier in obi lele erm esel ejec'ab ab b'ij danñu dad eke ow el low nawrè. Nyam e kokoba òb esel eke b'eb sodad eke b'anñ Nyam ogñ ow a yeji ij danñu. Nun 2 em a, Pier am elu low yegm esel ayadñu ec'es an eke bi ñunñ Nyamel a e low òkm dedeku ec'any af. Èwar nyam a cè eke Jud, in e lel ab em, èwar low yegm esel ayadñu a anake s'am èkn Pier e lel na em yej'a. Nun 3 em a, Pier am dad low ok agñ eke dad eke Ès Kòtòkò Jesu in k'ow in ewlm in owm in jèjm wus e low in okm ab af. N'am dad wel eke Krist ec'ow na eke in k'ewlm in k'owm a, in am yegm Nyam e low eku a. Tasi em a, Nyam in erurm eke egnni nyam coco yeji in k'irm, kò ow'n am erur eke agñ fəñ in k'itñ eb ir, in ngbonñ sikpl owi em (3.9).

Lel a ec'uw r em a, Pier erur eke òmn esel a k'anñ sayl owi em, yec'etñ ke Nyam in k'ònym abr in enyam wel, lègñ a eke Krist in b'ow in ewl in ow a (3.11-18).

Èsñ

¹ Em Simò Pier, m'el Jesu Krist e juma kok Ès lel erm es ab, m'am awñ agñ a ek'ony òmn ek'il an esè ey ec'ab af a lel. S'ony òmn na anke Jesu Krist el neny nyam es; in l'el ey e Nyam lel ey e Sog Ès ab. ² Ke òwrò lel erm es ey nonò gbèl ab anñ ony ab, Nyam lele Jesu ey Ès Kòtòkò ab ec'any uw tasi em.

Àtar sos es, ùcur Nyam ec'èñ a ek'èñ ony a onyn es

³ Ès Kòtòkò in ec'abusu ab em, ony ey ów amamn fəñ ek'it eke si k'iir eb ke s'ucu s'ony'n es a. Tasi em a, li yegm ey s'uw Nyam ek'èñ ey eke si k'anñ in ec'anygbèl a lel erm mamn ab ab e low em a. ⁴ Anygbèl na lel abusu na em ab, Nyam ony ey ów egbèl lel ów ek'il an, ke l'èwar ab ab. Na sòsiem, eke enan yec'a eke l'èwar a, otur eke k'ngbonñ ów aw enun amua eke ugnñ wus na es ab em etñ otur eke k'ònyñ erm nyam coco Nyam in obi ab. ⁵ Ow sòsiem àtar sos es ebr ów amua igñ ony ec'òmn ab af: iir eb low nenyembri nyam em, ke úwr low eke Nyam b'erur a yej'any. ⁶ Onyan sos es, onyn low eku, ke ùcur Nyam onyn es. ⁷ Ijr lawl ony ofr em, ke onyn erur yeji. ⁸ Ów amua anake el sewl mamn eke k'ònyñ a. Etñ ek'ònyñ el -l'agb ony em, b'ow onyn òmn eke bi kok juma etñ b'ow otur uwr ey Ès Kòtòkò Jesu Krist any tasi. ⁹ Sica ek'ègñ nyam onym ów amua anm in em a, l'èknm es etñ l'ot any eflu es. Li b'ijl es eke wel yoyog in e lègñ sig em e sikpl ab es.

¹⁰ Ow sostiem, agñ lisijimel emeny àtar sos es, ùcur Nyam ec'ēsñ a ek'ēsñ òny a lel òny e sòsum eke li sòsum l'ot òny ab ab e low ònyn es. Eke b'iir eb eben, k'ow eymn low ññ em ij. ¹¹ Eñ ebēn a, Nyam b'ow fig òny, gbrenḡbi usu a ek'ònym nuñ eci lisany a gbada, gbrenḡbi usu a ek'el Jesu Krist ey Es Kotòko lel ey e Sog Es ab ec'a.

Ùcur erm esel lele kokoba òb esel ab eci low yegm a ònyn es

¹² Uwr ów amua any god'etñ etñ b'inymn es low ñenyembri nyam a ek'ebri ab af. Gbèkò m'erur eke eben yeji mi k'òkn òny el e low seḡñ feñ. ¹³ M'ekñ yej'eke ow it akpl, eke mi k'òkn òny ów amua, eke m'ann ow wus af aña a, ke ám ewr erm. ¹⁴ Em m'uw any eke em e luw e leḡñ titm, ese eel eke ey Es Kotòko Jesu Krist yegm'm m'uw any ab af. ¹⁵ Gbèkò mi b'ow mi kok yec'eke m'òtu eke mi ki kok a, ke em e luw a e jam a, ótur am òkan low yegm amua feñ e low.

¹⁶ Tasi em a, ow elm ów yadñ em, odad ebl eke wel tutr mēwl em, s'elum ey Es Kotòko Jesu Krist ec'ow abusu em a, e low òkm si yegam òny. Kò ey obi ec'anyamn em s'ekñ in e sagb a. ¹⁷ Ee, n'ēñn anyḡben lel anyḡbel ab Nyam Es ec'abu em, leḡñ a eke ow ec'anyḡbel liplemu ab em, ow òñ'n l'iri odad na a: «Eḡñ na el em ec'Iy e m'erur; etñ m'oc em eci sos em iññ feñ m'elu'l em.» ¹⁸ Lebl ikñ na afr ow ann ow, ey obi yeji s'iri, leḡñ a eke s'ann Jesu ab lafeny lala ab af a. †

¹⁹ Na sostiem, ow òñ ey ec'òmñ a obn òño kokoba òb esel ec'amani ab em. Ow akpl eke k'ewr erm af, aḡke ow ann ese kenie ek'ann ncebn em am iri, toñ ke leḡñ eny ec'usuayl ów, ke enyn enyn eci léñ a ékan òny e merm ab es. ²⁰ Eñ kin low ek'it eke k'uwir any: eḡñ kaka ònym abusu ek'in obi em, k'otar kokoba òb esel e sodad ek'ann Nyam Lel em a, e low akr. ²¹ Tasi em a, kokoba òb es kaka òbm in obi ec'erur em ec'amani, kò Abñ Lala ec'abu elum em anake kokoba òb esel òtu dad Nyam ec'odad a.

2

Low yegm esel ayadñu

¹ Leḡñ sig em a, kokoba òb esel ayadñu ok òkm Israel eyñ ec'araññ. Òny ec'araññ a yeji, low yegm esel ayadñu b'ow ann. -Li b'ow mēwl em -l'ok òny wus ów yadñ eci yegm em, etñ -li b'ow -n'im toñ -l'ēḡbr Es Ew Es a eke sòḡ el a yeji. Nene anake -li b'ow -l'ēsñ es abur ow kpru ñññ el a. ² Aḡñ òño b'ow iḡñ el uḡñ kok ów mramra etñ el sostiem, wel b'ow yayr Nyam e low nawre ec'ejaḡb a. ³ Eñ eke os eññ e low am okr el ermij òño a sostiem, -li b'ow -l'eju òny sodad ek'el obi -li tutar ab em. Gbèkò ow ann ibn, ek'el eci jej ok a am eku etñ ḡbre b'ow eññ el fafa.

⁴ Tasi em a, afr erm esel eke kok sikpl a, Nyam ewm el es nēne ce, kò n'òny l'ok wel ḡbre ij usu a. Yōḡñ n'awñ wel ḡḡbraka em ncebn em etñ n'am ew wel es toñ ke jej ok e leḡñ a ów. ⁵ Ebn ñeny nyam, leḡñ sig em e wus ab af ec'aḡñ eke kok sikpl a yeji, Nyam ewm el es nēne ce. Gbèkò eke n'òñ mij ḡbel a an ok wus eman aḡñ eññ a feñ a, li sòḡ Noe ek'am òb kokoba elu es an nyim nyim e lebl a lele aḡñ lōbñ eḡec'ab. † ⁶ Ebn eke Sodòm lele Gomōr ab yeji eññ es abur ana. Nyam òñ al ow ñññ el etñ ow el low eke k'el sewl aḡñ eññ eci, ke ow yēḡm el low eke b'ow eññ el a. † ⁷⁻⁸ Eñ kin, Lot ir eb ów mramra esel ec'araññ, kò in obi em a l'el eḡñ nyim

nyim. Sos b'ow'r es noko wel ec'es an nuj a sosiem. Tasi em a, n'am ekn etj n'am iri wel ec'ow enuj a fej etj legj ni nyam nyam fej, in ec'egj nyim nyim ec'erm ab em, ow am ijr'r gbre. Gbeko Nyam sog'r agj amua ec'arajj. ⁹ Ow am yegm eke Es Kotoko oju e ki sog agj eke bi kok cecce a gbre em. Etj l'otu eke li k'edjn agj enuj a l'ew es, tonj ke jej ok e legj a ow, ke n'ojj wel gbre. ¹⁰ Li b'ow n'ojj agj a fej eke b'an es, el e sos megl ec'ow aw enuj em a gbre. Agj amua ojy ow nenjn e kok ec'emn, etj -li b'ifn Nyam ec'es ew a.

Low yegm esel ayadju amua ojyn el sosi omn noko. -Li b'efu es etj -l'urumn eke -li ki wewr afr ec'abj any esel a. † ¹¹ Etj kin afr erm esel bobo yeji okm abj amua ow af etj -li wewrwn wel Nyam ec'any af. Ke afr erm esel ojy lec etj ojy abusu noko akm low yegm esel ayadju amua. ¹² Agj amua anj ese mindey ek'onym nuj em ojy, ke wel kok eke k'ogj mek ke wel ibi ab af. -Li bi wewr yec'a eke -l'uwm any a etj -li b'ow -l'uw ese mindey amua af. ¹³ Na anake el gbre a eke -li b'ow -n'ejn el ec'ow enuj a sosiem a. -Li b'erur -li kok el ec'ow aw enuj a e low legj owr fitaj. Etj eke -li bi kok es gbejbl ojy ab a, ow b'ijn el sos em eke -li k'ony yadj -l'ok ojy, etj yogj eke -li b'anj a b'el nenjn lele es ab. ¹⁴ -Li bi gegjm anyamn es -l'ol ojow nfaci ij eci, sejn fej sikk kok owi b'aw el etj -li b'odu agj ek'ew fufue a -l'eb. -L'el agj eke sejn fej os ejn owi b'okr ermij. Nyam ec'ofn a anj el af. ¹⁵ -L'ign ejagb mamn a -l'elu es etj -l'irm. -L'eb ebr a eke Balam, Bosor jim a eke wel oj os low nuj kok ec'a eb a. † Etj Balam yeb os a eju'r, ¹⁶ gbeko l'iri in e low eluam a ec'abr enym a e low: gbanjo yow kpetej nyam eke am dadm odad, dad odad ejj owr e lebl em etj l'edjn kokoba ob es Balam eci nyamb owi a eke blel kok a.

¹⁷ Low yegm esel ayadju amua anj ese simij omu eke mij anm em ab af, -n'anj ese jru ek'as luku eke k'an mij ok wus, ke lef elu ojy oc es ab af. Nyam ew el usu es ncebn ibr ab em. ¹⁸ Ee, el e nenym es ign eci sodad a eke low kaka anm em ab em, agj a eke ow k'ibnm yeji ngbon agj ek'am ir eke elm Nyam ec'abr a ec'arajj a, -li b'odu -l'eb wel. Ow sosiem, -li b'ecr sos megl af eci es em ec'ow aw ab em. ¹⁹ Etj -li b'ewar wel lewi ij. Ke el obi a -l'el ow aw a eke bi nuj el a eci madu. Tasi em a, eke ob nyam b'akm ey es, ke in e madu s'el a. ²⁰ Agj ek'uw Jesu Krist ey Es Kotoko lel ey e Sog Es ab any a, ign wus ec'ow obr obr a ok es, sica eke -li yeb batj ow obr obr a ewl odu eb el etj akm el es a, ow b'ow oj el eci manjn el owi a b'ow ew marem akm lisig a. ²¹ -L'uw low nenyembri nyam ec'ejagb ab any, gbeko -li wal Nyam odad lala a eke wel yegm el a -l'elu es. Ek'ow el eben a, yec'eke blel akpl el ec'a el ke -li k'uwmn low nenyembri nyam ec'ejagb ab any. ²² Sica low na ek'ejn el a, am oj nyandre odad na low ij: *Jwr b'ewl im ij yec'a eke l'egbl a† etj «gbroko eke wel ok mij a, b'ewl im fejl es kodog em».*

3

Es Kotoko eci mowrer a

† **2:10** *afr ec'abj any esel a:* anja Pier, tasi em a, am dad afr erm esel akpasu mum nyam ec'odad. Bibl any uw esel beb bi tutr ek'ow el afr erm esel enuj eke ok wus a (ekn Jud akr 6). Beb bi tutr ek'ow el afr erm esel amamn a; etj agj likpr ec'a -li bi tutr eke afr erm esel akpasu na em, wel b'ejn enuj lel amamn ab (bebmn Jud akr 8). † **2:15** Awl 22.1-35. † **2:22** Nyandre 26.11.

¹ Erur em ec'agn lisijimel, lel yony em eke m'am awn ony ana. Etn silel a yony mum em, m'okn ony ow a feñ ek'uwr any a, yec'etn ke ow elum ony abu tutar ow senyn senyn. ² Okan sodad a eke kokoba ob esel lala dad legñ sig em a lele Es Kotoko ey e Sog Es e low yegm a ek'onny ec'erm esel yegm ony ow e low ab ab. ³ Etn kin low ek'it eke k'uwr any: segn es abal el em a, agñ b'ow ow eke b'ow ir eb ese elel ek'el ec'ow aw enun a b'onñ el ab af. ⁴ -Li b'ow -li kokr ony miyer -li dad -l'ese: «Jesu ewar ew es eke li b'ow l'ewl l'ow, ko yadñ ee? Etn sica bogñ n'ann ab ee? Tasi em a, ey esel uw god'etn, † gbeko ow a feñ anñ ow ec'elal a ce eke ow anñ god'etn, wus eci nun ob em etn a!» ⁵ Odad nene eci dad em a, -li b'ijl low nyam es: ow ibn eke Nyam kok afr lele wus ab. Nyam in ec'odad ebl em onñ mij as luku etn wus otu anñ mij em ey okm.† ⁶ Etn emeny mij a ce, mij gbél a ek'iy eb es a ce anake nunñ legñ sig em eci wus a. ⁷ Gbeko odad ebl nyam a ce oc legñ na em ec'afr lele wus ab a ew es, am eku legñ eke Nyam ec'efnu eci jej ok b'ow ey okm wus anja a. Legñ ab anake afr lele wus ab yeji b'ow etu al em a.

⁸ Gbeko erur em ec'agn lisijimel, low nyam anñ ek'it eke k'ijlmn es: Es Kotoko ec'a, legñ nyam anñ ese akpo fandi af, etn akpo fandi anñ ese legñ nyam af. † ⁹ Es Kotoko ec'a, ow k'ow ibnm etn li b'ow li kok low a eke l'ewar a. Agñ nyam nyam gbe am dad ese ow'n am ibn o! Ko low eku ce n'am ony ony e lis, eke l'erurm ek'egñ kaka k'uw kpekñ kpekñ, ke n'am erur ek'agn feñ k'onny abusu itñ erm em a sosome. ¹⁰ Es Kotoko e legñ a b'ow ow ese ulu af, etn legñ a, likekr ligbel em afr b'ow irm, etn in em ec'ow feñ ek'ann a, al b'ow nunñ. Wus lel in em ec'ow feñ ab yeji b'ow irm. ¹¹ Sica eke ow el nene ow a feñ b'ow unñ a, ony, am ekan elel eke k'iirir eb a! Ow it eke k'onny es an lala, ke Nyam ec'es ucu ony a am ey okm. ¹² Tasi em a, ony am ekur eke Nyam e legñ a k'ow etn am erurir eke li k'ow fafa. Legñ a, al b'ow etul afr lel in em ec'ow feñ ek'ann ab ab iri ok es nimum. ¹³ Gbeko Nyam ewar afr owr nyam lele wus owr nyam ab, † eke yogñ agñ a feñ b'ow kok ow nyim nyim eke li b'erur a. Etn yeci anake s'am eku a.

Ɔwr sos erm

¹⁴ Ow sosome a, erur em ec'agn lisijimel, legñ na ec'eku em a, àtar sos es eke k'itamn em, onymn abr enym kaka, ke anñ erm es ey em Nyam ab. ¹⁵ Ocr ey Es Kotoko eci low eku a ese abusu ek'eru ony es eke k'enjan sel af, ese elel eke erur em ec'ey lisijim Pól awn ony lel, nunñ em ony a eke Nyam onñ ab em, ke li dad ab af. ¹⁶ Low na anake ni non silel feñ em eke li bi dad ow amua ec'odad a. In e silél ab em, susu anñ eke ow ec'iri a b'otu, etn agñ ek'onny low any uw kaka ke bi cecm a, am wuwal ow ec'iri a, ese elel eke Nyam Lel ejeci e susu beb ab em yeji -li bi kok ab af. Etn ow b'el el obi ec'irmn eci.

¹⁷ Erur em ec'em lawlél, ony ec'a, sica m'ewar ony ñ. Ɔwr sos erm gonñ, yec'etn ke kí yebmn agñ ek'onny low elum kaka a, irmnm ony el ec'irm ab em, bake írmnin ony ec'es a ek'uwr sig a. ¹⁸ Gbeko onny es iman anym eci, bibm em lele ey Es Kotoko ey e Sog Es Jesu Krist ec'any uw em ab. In ec'él anygbel yefenyana em tonñ godo godo feñ eci! Amen.

† 3:4 ey esel uw god'etn: anja k'aw ke ow el nunñ ob em eci kretienel a. † 3:5 Ekn Nunñ Ob 1.6-9; 7.11. † 3:8 Bèbmn Selu 90.4. † 3:13 Esayi 65.17; 66.22.

Jan e lel krækre eke awñ Ów ek'it eke wel k'uw any

Agñ dad eke Jan ek'el Jesu ec'erem es a, in im in ir Efes eb em. Pól anake sigm Sinyamel ek'annj yogñ ab es a. Gbèkò eke ow ibn a, Jan im ir yogñ etñ el Sinyamel a ec'idr es. Ow sosiem anake n'am esñ kretiènel ek'annj Sinyamel ab em a, em eci "ey".

Jan anake non silel nyahan na am awñ a. Krækre e lel na, ow elm Nyamel nun nyam oglog egñ nun nyam n'awñm, kò ke wel áwl lel a Sinyamel a nonò em. Lel ab em, ów yony anake n'am dad ow ec'odad a: krækre em a, n'am dad wel eke wel k'us ejagb nyim nyim a ce jam. Odad na e nyandre el ke -n'ony omn ey Es Kòtòkò Jesu em, ke -l'erurir el ofr. Yony em a, n'am dad wel eke wel k'usu sos low yegm esel ayadñu e lis (nun) 2.18-29, nun) 4.1-6).

Jesu el sel ec'odad

¹ Egñ a ek'in sosiem s'am non lel na a, lægñ eke wel ki kokm wus na yej'a, ke in n'annj ñ. Low yec'eke s'uw any in e lis a el: ey s'iri in ec'odad, s'ekn'n ey ec'anyamn em, s'èpr meny es gbiy s'ekn'n, etñ s'itñ in abu. In l'el Odad eke b'òñ agñ sel. ² Odad a ek'el sel a ey òkm, s'ekn'n etñ s'ij in e danku, etñ s'am dad ony sel etñ ek'annj segn fèñ a ec'odad. God'etñ n'annj Nyam ab, etñ sica l'ey òkm s'ekn'n. ³ Yec'eke s'iri ke s'ekn a, s'am dad s'ok ony, yec'etñ ke ony yeji ókar af ey ab, ke ony lel ey ab s'ókr af si lool s'el nyam, Es lele Jim Jesu Krist ab em. ⁴ S'am non ów amua s'òñ ony, yec'etñ ke ey e sos em inñ a él sos em inñ tasi.

Usuayl em ec'es an

⁵ Amani e s'iri in ogñ ke s'am dad ony a el: Nyam el usuayl, ncebn kaka anm in em. ⁶ Eke si bi dad s'ese s'ókr af in ab, etñ si b'an es ncebn em a, ke s'el ayadñu etñ low nenyembri nyam anm ey em. ⁷ Kò eke si b'an es usuayl em, ese elel eke Nyam in obi el usuayl ab af a, ke ey fèñ s'ókr af ñ, etñ Jim Jesu Krist e mebl a am yoyog ey e sikpl fèñ es.

⁸ Eke si bi dad s'ese: s'am kokm sikpl, ke ey ofr s'am ejurir, etñ low nenyembri nyam anm ey em. ⁹ Eke si b'egñ ey e sikpl s'eb Nyam ec'any af a, li b'ow l'oc l'ap ey ke li yoyog ey eci ngesi fèñ es, anke l'el cèce, l'el neny nyam es. ¹⁰ Eke si bi dad s'ese: s'am kokm sikpl, ke s'ew Nyam yadñu, etñ in ec'odad ebl a anm ey em.

2

¹ Em ec'ey, m'am non ów amua e lel m'awñ ony, yec'etñ ke kí kokmn sikpl. Kò eke batñ egñ nyam kok sikpl, ke s'onny ey e dogñ es nyam, Jesu Krist, neny nyam Es, ek'annj Es ec'any af. ² In obi l'ocr in sosi li wawr egb ey sosiem, yec'etñ ke Nyam óc ey e sikpl ap ey. Etñ ow elm ey sony ce eci, kò wus na ec'agñ fèñ eci.

Erur ec'ol

³ Eke si b'elum Nyam ec'ol a, ke ow em a, s'uw any eke s'uw'r any. ⁴ Egñ eke bi dad ese: «M'uw Nyam any», etñ l'élum ow ec'ol a, ke l'el yadñu etñ low nenyembri nyam anm in em. ⁵ Kò egñ eke b'elum Nyam ec'odad

ehb a, egn a l'erur Nyam iy neny. Eke s'elum'n ehen a, s'uw any eke s'okr af in ab. ⁶ Egn eke bi dad ese: «M'ann Nyam ab», ke li kók ese lele eke Jesu kok ab af.

⁷ Erur em ec'agn lisijimel, ow elm ol owr mi nonm m'awhny ony, kó ol sig a ek'ejan kpokpo em etj a; † ol sig a ek'el odad ek'irir a. ⁸ Gbeko ow ann ese ol owr eke m'am non m'awhny ony af. Jesu em a, s'uw any eke ol a el nawre, etj ony e low kok em yeji ow el ehen. Tasi em a, ncebn am oc es anke usuayl nawre ey okm n. ⁹ Egn eke bi dad ese: «M'ann usuayl em», etj n'am ifn lisijim a, ke n'ann ncebn em ce. ¹⁰ Kó egn eke b'erur lisijim a, n'ann usuayl em, low kaka anm in em eke b'ow on n'ey wus. † ¹¹ Etj emeny ek'egn am ifn lisijim a, n'ann ncebn em, n'am an es ncebn em, l'uwm usu eke n'aam ab any, anke ncebn efal il any.

Jmn es ec'elel ek'otu ek'aan es wus af aja

¹² Em ec'ey, m'am awn ony ów amua e lel mi dad ony eke Nyam oc ony e sikpl ap ony Jesu Krist e nin a sosiem. ¹³ Esel, † m'am awn ony lel na, anke uwr egn ek'ann god'etj ab any. Ngbafre oto, m'am awn ony lel na, anke ony akmn agn Low njan es es. ¹⁴ Em ec'etuey, m'am awn ony lel na, anke uwr Es any. Esel, m'awn ony lel na, anke uwr egn ek'ann god'etj ab any. Ngbafre oto, m'awn ony lel na, anke onyn lec, Nyam ec'odad ann ony em, etj akmn agn Low njan es es.

¹⁵ K'erurir wus na, ob ek'ann wus af aja yeji k'erurir. Ek'egn b'erur wus na, ke l'erurm Es Nyam ana. ¹⁶ Tasi em a, low feñ ek'ann wus af aja ese: sos megl ec'erm es eyr owi, nyamn e low e b'ekn ec'erur lele ob ony ec'es efu ab a; ów amua feñ, kaka ánm Es ogn owm, kó wus na af ow b'ann ow. ¹⁷ Okan eke wus na b'ow ec lel in ec'ów aw enjw ab ab. Kó egn ek'am kok Nyam ec'erur a b'ow ann godo godo feñ.

Krist ec'efnu ayadju

¹⁸ Em ec'ey, sica wanci es abal el a ow n. Irir eke Krist ec'ifnu nyam in am ow. Sica jam aja Krist ec'efnu a eny nono; na em anake s'uw any eke ow el wanci es abal el a. ¹⁹ Ey ec'arajn ce -n'ann -l'ok okm, gbeko -l'elm ey ec'agn. Blel -l'eel ey ec'agn ana, ke blel -n'ann ey ab. Kó low na ey yec'etj ke wel úw any ek'el feñ -l'elm ey ec'agn.

²⁰ Ony ec'a, Krist ony Abn Lala ek'el owro e mun ek'ejan. Na sosiem, ony amua feñ uwr low nawre any. ²¹ M'am non lel na m'awn ony, ow elm low nawre eke k'uwm any eci, kó ek'uwr low nawre any a sosiem. Etj uwr any eke yadju owi kaka ánm low nawre em owm.

²² Kó bwo el yadju ee? Yadju el egn a eke b'egbr dad ese: «Jesu elm Krist!» † Egn na el Krist ec'ifnu eke b'egbr Es lele Jim ab. ²³ Egn eke b'egbr Jim a, egbr Es yeji; egn ek'egn Jim eb a, okr af Es ab.

²⁴ Ke yec'a eke irir kpokpo em etj a, ánn ony erm em. Eke yec'a eke irir kpokpo em etj a b'ann ony erm em a, ony yeji b'ow okar af Es lele Jim ab. ²⁵ Etj kin ob a eke Jim ewar ey a; sel ek'onym uwr.

²⁶ Mi non ów amua ony eci, agn ek'am ol eke k'irm ony a sosiem. ²⁷ Ony ec'a, okan eke Abn Lala ek'el owro e mun eke Krist ony ony a, ann ony em. Na sosiem, ow ibram eke k'ool low yegm es ejec'es ij, anke Abn Lala am

† 2:7 Ekn Jan 13.34. † 2:10 b'on'n'ey wus:oglog b'ow ok agn ejeci wus. † 2:13 esel, ngbafre oto, lele etuey ab ael onm esel akpasu akpasu ek'ann Nyamel ab em. † 2:22 Jesu elm Krist:ow ec'iri el Jesu elm Mesí, Eb Es eke Nyam erm ow.

yeɣm ɔny ów a feɲ. Eɲ ów a eke n'am yeɣm ɔny a el nawre, yadh kaka anm em. Ow sosiem a, ànɲn in em ese el el eke Abɲ Lala yeɣm ɔny ow e low ab af.

Nyam ec'ey

²⁸ Sica, em ec'ey, ànɲn Krist ab yec'etɲ ke læɲ eke li b'ow l'ewl l'ow a, s'óny erm susu, ke in ec'ow em a és k'ónym ey, si kpabm es in e lís. ²⁹ Uwr any eke Jesu Krist el neny nyam es. Ow sosiem, eɲ eke bi kok low nenyembri nyam a, úwr any eke l'el Nyam ec'iy.

3

¹ Èkan erur lighel eke ey Ès Nyam elu ɔkm ey e lís, bake esɲ ey in ec'ey. Eɲ nawre tasi s'el. Eke wus uwm ey any, ke l'uwm ey Ès yeɲi any ana. ² Erur em ec'agɲ lisijimel, sica s'el Nyam ec'ey, etɲ el el eke si k'anɲn a, ow k'eym ɔkm; kɔ s'uw any eke læɲ eke Krist b'ow ewl ow a, si b'ow s'èkn'n gben, etɲ si b'ow s'anɲ ese in af. ³ Eɲ ek'am eku ɔmn em low akpasu na Krist em a, am ayal sos ese el el eke Krist in obi ayl ab af.

⁴ Eɲ feɲ eke bi kok sikpl a ɔb ol es, sikpl e kok el ol es ɔb. ⁵ Kɔ ɔny uwr any eke Jesu Krist ow ek'ony sikpl oc es, etɲ in em sikpl kaka anm. ⁶ Ow sosiem, eɲ eke b'okr af in ab a, n'am kokm sikpl owi ij; eɲ eke bi kok sikpl a, eknm'n etɲ uwm'n any yeɲi.

⁷ Em ec'ey, ke eɲ kaka k'éjum ɔny. Eɲ eke bi kok low nenyembri nyam a, l'el neny nyam es, ese el el eke Jesu Krist in obi el neny nyam es ab af. ⁸ Eɲ eke bi kok sikpl a, l'el agn eci, anke god'etɲ agn el sikpl es. Na sosiem anake Nyam ec'Iy ow yec'etɲ ke ni nɲɲn agn e juma a.

⁹ Eɲ ek'anɲ Nyam ab a, n'am kokm sikpl owi, anke Nyam ec'odad a anɲ in em ese egb eke wel ewl af. L'otum eke li ki kok sikpl owi ij anke l'el Nyam ec'iy. ¹⁰ Kin low yec'em eke wel b'uw Nyam ec'ey lele agn ec'ey ab any a: eɲ ek'am kokm low nenyembri nyam, ke emeny érum lisijim yeɲi a, l'elm Nyam ec'iy.

ɔny erur ese Jesu af

¹¹ Tasi em a, kin yec'eke wel dad ɔny irir kpɔkpɔ em etɲ a: ke s'éurur ey ɔfr. ¹² Si k'ót Kayen ek'agn Low nɲɲ es ɔɲ ibi lisijim ab es. Eɲ kɔ bla sosiem l'ibi ow ee? Eke in ec'ów e li bi kok a ákplm ke lisijim ec'a b'akpl a sosiem.

¹³ Agɲ lisijimel, ow k'íti ɔny any eke wus b'ifn ɔny. ¹⁴ Ey s'uw any eke s'ubr luw em s'ey owr anɲ em, anke si b'erur ey lisijimel. Eɲ ek'onym erur a, n'anɲ luw em. ¹⁵ Eɲ eke b'ifn lisijim a, l'el eɲ ibiu, etɲ uwr any eke eɲ ibiu, sel ek'onym uwr a anm in em.

¹⁶ Kin el el eke s'uw erur any: Jesu Krist oc in e sel a ɔɲ ey; ow it eke ey yeɲi si k'oc ey e sel s'ɔɲ ey lisijimel. ¹⁷ Ek'eɲ nyam ɔny ob, etɲ l'èkn lisijim ek'anɲ es abur em, etɲ l'íkɲm ow ɔɔɲ a, ke ayaf Nyam ec'erur a anɲ in em ab ee? ¹⁸ Em ec'ey, eke si b'erurir ey ɔfr a, ke s'otu eke si k'elumnin abu, ke ow k'èlm anm af e dad em ɔny.

¹⁹ Eke si b'erurir ey ɔfr, si b'ow s'uw any eke s'anɲ Nyam ek'el low nawre es ab, etɲ si b'ow s'ony erm es ey in ec'any af. ²⁰ Ek'ey ec'erm a b'ɔb ey low, ke Nyam agb akm ey ec'erm a, etɲ in l'uw low feɲ any.

²¹ Erur em ec'agɲ lisijimel, eke sica ey ec'erm a ɔbm ey low ij a, ke s'ony erm es ey Nyam ec'any af. ²² Ob kaka feɲ eke si b'ibrm'n a, li b'ow n'ɔɲ ey, anke si b'osu in e sol a, etɲ si bi kok yeci ek'akpl'l sos em a.

²³ Ɛtɛɛ kin in ec'ol eke n'am ɔɛ ey: s'ub Jim Jesu Krist nawre, ke s'erurir ey ɔfr. ²⁴ Ɛɛɛ eke b'osu Nyam e sol a, okr af in ab ɛtɛɛ Nyam yeji anɛ in ab. Ɛtɛɛ in ec'Abɛɛ eke n'ɔɛ ey ab em, s'uw any eke n'anɛ ey ab.

4

Nyam ec'Abɛɛ lele Nyam ec'ifnu ec'abɛɛ ab

¹ Erur em ec'agɛɛ lisijimel, ek'ɛɛɛ b'ow ɛɛɛ ɔɛɛ ɛtɛɛ bi dad eke abɛɛ ec'abusu em in bi kok ow yeji, k'ubr ir nawre kpɛkɛɛ. Ko òkr any es ekan eke nawre em el ec'abɛɛ a el Nyam ec'Abɛɛ, anke kokoba ɔb ɛsel ayadɛɛ nono gbɛl ok ɔkm wus af anɛ. ² Kin elel eke k'uwar Nyam ec'Abɛɛ ab any: ek'ɛɛɛ bi dad ɛɛɛ: «Jesu Krist el ɛɛɛ ow wus af anɛ», ke ɛɛɛ na ɔɛɛ Nyam ec'Abɛɛ. ³ Ko ɛɛɛ ek'ɛɛɛɛɛ ebm eke Jesu Krist el ɛɛɛ eke wɛl ew sos meɛɛ em a, elm Nyam eci. L'el Krist ec'ifnu a eke irir in eci mowrer e low a. Sica gbɛ l'ow wus af anɛ ɛɛ.

⁴ Ɔɛɛ, em ec'ey, eel Nyam eci, ɛtɛɛ akm kokoba ɔb ɛsel ayadɛɛ ab es, anke Abɛɛ a ek'anɛ ɔɛɛ em a ɔɛɛ lɛc akm wus ec'agɛɛ ec'a. ⁵ Ɛl, l'el wus na eci, na sɔsiem -li bi dad wus na ec'ow eke wɛl bi kok ec'odad, ɛtɛɛ wus ec'agɛɛ b'iri el e low, ɛɛɛ eb. ⁶ Ɛy, s'el Nyam ec'agɛɛ. Ɛɛɛ ek'uw Nyam any a, b'iri ey e low. Ɛɛɛ ek'uum Nyam any a irim ey e low. Na em si b'uw low nawre ec'Abɛɛ lele yadɛɛ ec'abɛɛ ab any.

S'ɔɛɛ erur anke Nyam ikɛɛ anym erur ey

⁷ Erur em ec'agɛɛ lisijimel, s'erurir ey ɔfr, anke Nyam ogɛɛ erur b'anɛ ow; ɛtɛɛ ɛɛɛ fɛɛ eke b'ɔɛɛ erur a, el Nyam ec'iy ɛtɛɛ l'uw Nyam any. ⁸ Ɛɛɛ ek'erurm a uwm Nyam any, anke Nyam el erur. ⁹ Kin elel eke Nyam ec'erur a ey ɔkm ey e lis: l'erm in ec'Iy ekpɔbi a ow wus af anɛ, yec'ɛtɛɛ ke s'ɛɛɛ sel in em. ¹⁰ Ɛtɛɛ erur a el: ow elm ey eke s'erur Nyam a eci, ko Nyam in obi l'erur ey ɛtɛɛ l'erm in ec'Iy a ow, ocr in sosi kokr eɛɛ waw uw ey e sɛkpl ec'oc ap sɔsiem.

¹¹ Erur em ec'agɛɛ lisijimel, eke Nyam erur ey ɛben a, ey yeji ow it ke s'erurir ey ɔfr. ¹² Ɛɛɛ kaka eknm Nyam; gbɛko eke si b'erurir ey ɔfr a, Nyam anɛ ey ab, ɛtɛɛ in ec'erur a b'ey ɔkm tasi ey em.

¹³ Kin elel eke s'uw any eke s'anɛ in ab, ɛtɛɛ in yeji n'anɛ ey ab: n'ɔɛɛ ey in ec'Abɛɛ a. ¹⁴ Ɛtɛɛ ey s'ɛkn ɛtɛɛ s'am dad eke nawre, Ɛs erm Jim ow el wus na ec'agɛɛ ec'Eb Ɛs. ¹⁵ Ɛɛɛ eke b'ɛɛɛ eb eke Jesu el Nyam ec'Iy a, Nyam anɛ in ab ɛtɛɛ in yeji n'anɛ Nyam ab.

¹⁶ Ɛtɛɛ ey s'uw erur eke Nyam ɔɛɛ ey ec'ab any, ɛtɛɛ s'ub erur a e low nawre; Nyam el erur. Ɛɛɛ ek'ɔɛɛ erur a anɛ Nyam ab, ɛtɛɛ in yeji Nyam anɛ in ab. ¹⁷ Eke erur iy nɛny igɛɛ nuɛɛ ey em a, si b'ow s'ɔɛɛ erm susu ɛɛɛ a eke si b'ow s'im Nyam ec'any af jej ok em a. S'ɔtu eke si k'ɔɛɛ erm susu ikɛɛ na, anke wus af anɛ, ey eci eb ir a otarir es Jesu Krist ec'ab ab. ¹⁸ Ek'ɛɛɛ b'ɔɛɛ erur a, l'urum ɛɛɛ ij. Erur tasi a b'ogɛɛ ɛɛɛ. Ek'am tutr eke wɛl b'ow ɔb'ɛɛ low jej ok em a, ke am uru ɛɛɛ. Ɛtɛɛ ɛɛɛ eke b'uru ɛɛɛ a, ɔnym erur tasi.

¹⁹ Ko ey s'ɔɛɛ erur anke Nyam ikɛɛ anym erur ey. ²⁰ Ek'ɛɛɛ bi dad ɛɛɛ: «m'erur Nyam» ɛtɛɛ n'am ifn lisijim a, ke l'el yadɛɛ; tasi em a, ɛɛɛ ek'erurm lisijim eke n'am ekn a, ayaf li b'ow l'ɔtu l'erur Nyam eke l'ɛkn ab ee? ²¹ Ɛtɛɛ kin ol eke Nyam ɔɛɛ ey: ɛɛɛ eke b'erur Nyam a, ke l'erur lisijim yeji.

5

Elel eke si k'akmn wus es

¹ Ɛɣɣ fɛɣ ek'ub nawrɛ eke Jesu el Krist a, el Nyam ec'iy. Ɛɣɣ fɛɣ ek'am erur Ɛs Nyam a, am erur in ec'ey a yeji. ² Eke s'am erur Nyam ɛɣɣ s'am ɔsu in e sol a, ke s'uw any eke s'am erur Nyam ec'ey a yeji. ³ Nyam ec'erur a anɣ in e sol a ec'ɔsu ɛm. Ɛɣɣ in e sol a ɔtum, ⁴ anke ɛɣɣ fɛɣ ek'el Nyam ec'iy a akn wus es; ɛɣɣ ey ec'ɔmn e s'onɣ Nyam ɛm a anake b'akn wus es a.

Ów yec'em eke wel k'ub nawrɛ eke Jesu el Nyam ec'Iy

⁵ Bwo ec'ɛɣɣ akn wus es, ek'ow elm ɛɣɣ a ek'ub nawrɛ eke Jesu el Nyam ec'Iy ab ee? ⁶ Jesu Krist in obi ow wus af anɣ, wel ok'r mij nuɣ, ɛɣɣ l'uw l'ok mebl es; l'ɛr mij ok nuɣ ɛm, l'uw l'ok mebl es ɛsɛ ɛɣɣ af; ów yony na ɛm, Abɣ Lala ij danɣu eke ów amua el nawrɛ, anke Abɣ Lala ónym yadɣ. ⁷ Ów nyahan anɣ eke okr af am ij danɣu nyam: ⁸ Abɣ Lala, mij lele mebl ab.

⁹ Si b'ɛɣɣ agɣ e danɣu ij a s'eb, kɔ Nyam e danɣu ij a agb akn agɣ ec'a, anke Nyam in obi ij danɣu Jim e nuɣ af. ¹⁰ Ɛɣɣ ek'ub Nyam Jim nawrɛ a, danɣu ij na anɣ in ɛm; ɛɣɣ ek'ubm nawrɛ a b'ɔb Nyam yadɣ, anke l'ubm Nyam e danɣu ek'ij Jim e nuɣ af a nawrɛ. ¹¹ Ɛɣɣ danɣu ij a el: Nyam ɔɣ ey sel ek'ɔnym nuɣ, ɛɣɣ sel a anɣ Jim ɛm.

¹² Ɛɣɣ ek'eb Jim a ɛɣɣ sel; ɛɣɣ ek'ebm Jim a ɛɣɣ sel.

¹³ M'am nɔn ów amua m'ɔɣ ɔny, yec'ɛɣɣ ke úwr any eke, ek'am ubr Nyam ec'Iy a nawrɛ a, ke ɛɣɣ sel ek'ɔnym nuɣ.

Nyam ɣɣɣ e lɛc

¹⁴ Eke si b'im in oɣɣ, ke s'onɣ lokm susu, anke low fɛɣ eke si b'ow s'ibrm in ec'erur ɛm a, li b'ow l'iri ey lebl. ¹⁵ Ɛɣɣ eke s'uw any eke li b'iri ey lebl a, ke ob fɛɣ eke si b'ow s'ibrm'n a, s'uw any eke s'ɛɣɣ n̄.

¹⁶ Ek'ɛɣɣ nyam am ɛkn lisijim ek'am kok sikpl ek'elm luw ec'a, ni ɣɣɣ Nyam, ke Nyam ɔɣ lisijim na sel. Na ow el agɣ eke bi kok sikpl ek'elm luw ec'a e lís e low. Gbɛkɔ sikpl nyam anɣ ek'el luw eci; ow elm sikpl ikɣ na eci Nyam m'ɛsmɛ ɣɣɣ. ¹⁷ Low ɣɣɣ fɛɣ eke wel bi kok Nyam e lís a el sikpl. Gbɛkɔ ow elm sikpl fɛɣ ísam ɛɣɣ luw ab.

¹⁸ S'uw any eke ɛɣɣ fɛɣ ek'el Nyam ec'iy a, am kokm sikpl, anke Nyam Jim Jesu Krist b'ɔsu'r; ɛɣɣ agɣ ɛɣɣ'n. ¹⁹ S'uw any eke s'el Nyam ec'ey, kɔ wus af anɣ ec'agɣ ejeci ek'elm Nyam ec'ey a anɣ agɣ ec'ɛs ɛw ɛm.

²⁰ Ɛmɛny s'uw any eke Nyam ec'Iy ow wus af anɣ ɛɣɣ n'ɔɣ ey nuɣ ɛm ɔny eke si k'uw Nyam nawrɛ any. S'okr af Nyam nawrɛ ab, Jim Jesu Krist ɛm. Jim na anake el Nyam nawrɛ a, in l'el sel ek'ɔnym nuɣ.

²¹ Ɛm ec'ey, ɔsur sos ke k'úsmn yec'eke elm Nyam a jam.

Jan e ləl yony em ek'awŋ Ów ek'it eke wəl k'uw any

Jan ek'el Jesu ec'erŋm es ləl Efes e Sinyamel a ec'idr es ab a anake kok ləl na am awŋ Nyamel nyam a. Nyamel a eke n'am awŋ ləl na a, el Efes eci eb saw saw a e nyam. Jan am oc Nyamel ikŋ a bəbmŋ yow gbəl ab etŋ n'am ot omŋ esəl a ek'awŋ em yogŋ a, li bəbmŋ yow gbəl nyam ləl ow ec'ey ab. Na sosiem anake n'am esŋ ow Nyamel "ey lis" a. Nyamel a eke in Jan li b'im em a e lisijow el na eke n'am awŋ ləl a.

N'am ibrm Nyamel a eke n'am awŋ ləl a ec'agŋ a eke -li k'erurir el ofr, ke -l'osu sos low yegm esəl ayadŋu e lís, ke -li k'ebmŋ agŋ amua etu eke wəl b'ow el ogŋ yogŋ a.

Esŋŋ

¹ Em Nyamel ec'Esŋ Likpekŋ, m'am awŋ Yow gbəl lele in ec'ey ab[†] eke Nyam sɔsum ot, ke m'erur a ləl. Etŋ ow elm em sony m'erur ony, kɔ el a fəŋ ek'uw low nawrɛ[†] ab any a yeji, ² low nawrɛ ek'awŋ ey em, ke b'ow awŋ ey em godo godo fəŋ a sosiem. ³ Ke Nyam Es, lele Jesu Krist Es Iyŋ ec'owrɔ, sɔŋŋ ikŋ lele erm es ey ab, áŋŋ ey ab nawrɛ em lele erur em ab.

Egŋ lawl ec'erur

⁴ Sos em am inŋ'm nɔnɔ eke m'ekŋ ŋ ec'ey bəb am an es low nawrɛ em esə ol eke s'eb Es ogŋ ab af. ⁵ Sica Yow gbəl eke Nyam sɔsum oc, low eke m'am ibrm'ŋ a el: s'erurir ey ofr. Ke na ow elm ol owr m'enyŋ m'ɔɔm'ŋ, kɔ ow eke s'eb kpɔkpɔ em etŋ ab ana. ⁶ Etŋ erur a el: ke s'án es Nyam e sol ab af. Etŋ ol a el: ke kókr erur e low esə el el eke irir kpɔkpɔ em etŋ ab af.

Low any uw esəl ayadŋu

⁷ Ayadŋu nɔnɔ ow wus na af ek'égŋŋ Jesu Krist ek'ow sos megl em a e low ebm. Egŋ eke bi kok esə el af a, l'el yadŋu, l'el Krist ec'ifnu. ⁸ Ōsur sos gɔŋ yec'etŋ ke k'írmŋmŋ ony e juma eke kokr a eci labm sɔg, kɔ ke éŋan ow ec'ob ap ligbəl a. ⁹ Egŋ fəŋ eke bi digŋ Krist eci low yegm a elu es a, okrm af Nyam ab; kɔ egŋ eke b'ucu low yegm na ony es a, l'okr af Es lele Jim ab.

¹⁰ Ek'egŋ fəŋ am ow ony ogŋ etŋ l'isam low yegm na ab a, k'èbr ir k'elul il akŋ, k'òŋan in akpa bɔbɔ yeji; ¹¹ egŋ eke b'òŋ'n akpa a, ke ow e juma enŋ a anake in yeji n'am kok a.

Uwar em ec'odad

¹² M'onŋ ów nɔnɔ eke mi ki nɔn m'awŋ ony, kɔ m'erurm eke mi k'oc ləl lele ləl mij ab; gbekɔ m'am tutr eke mi k'ow m'ekŋ ony, ke si dád s'okarir yec'etŋ ke ey e sos em inŋ a él tasi. ¹³ Esŋ jɔw[†] eke Nyam sɔsum oc a ec'ey a am ibrm'ŋ.

[†] 1:1 Yow gbəl lele in ec'ey ab:Grek em a Kiria ek'el Nyamel ec'agŋ a nimum. [†] 1:1 low nawrɛ:Jan e ləl ab em, low nawrɛ ke Amani Mamn ana. [†] 1:13 Esŋ jɔw[†] eke Nyamel a eke Nyamel ec'Esŋ Likpekŋ a ek'am awŋ ləl a awŋ em a ec'agŋ a.

Jan e lél nyahan em ek'awñ Ów ek'it eke wél k'uw any

Jan ek'el Jesu ec'erm es a anake kok lél na awñ ign nyam eke itññ erm em el Es Kotoko eci, ke wél b'esh Gayus a. S'uwm in e lís lele in e Nyamel a eke li b'im em ab ab e lís e low kaka any. Gbeko lél ab em, s'am ekn eke Jan ec'agn a eke b'erm im am ob Nyam e kokoba el ogñ yogñ a, li b'eb wél etu senyn senyn. Sica el e Nyamel ab em, egn nyam eke wél b'esh Diotref ke el idr esel ab em e nyam a, in, égnm ebm agñ a eke Jan b'erm a etñ li bi dad ów enun Jan e lís.

Jan kok lél na am awñ Gayus, l'áw ow ke li dád ow eke ow ki wewram Diotref ów. N'am ibrm eke Gayus k'eb Demetrius ek'am oc lél a im òñ'n a etu senyn senyn, anke in yeji l'el egn ek'am kok juma Es Kotoko eci.

Lél a am yegm ey eke si k'eb erur em, agñ a feñ eke am kok juma òñ Es Kotoko a.

Esññ

¹ Em Nyamel ec'Égn Likpekp, em lawl Gayus eke m'erur nawre em, m'am awñ lél. ² Erur em e lawl mamn, m'am erur eke ów feñ k'akpal'ñ, ke sos írm'ñ es, ese lele eke abñ em yeji òny læc ab af. ³ Sos em am inñ'm nònò, lægn a ek'agn lisijimel ow, ke ij danñku eke ñ bi kok cecè Nyam e low feñ em a. ⁴ Eke m'iri eke em ec'ey am an es low nawre em a, sos em am inñ'm ligbel akm low ejeci feñ.

⁵ Erur em e lawl mamn, bi kok ów amamn òmn em òñ agñ lisijimel ek'el etu a yeji. ⁶ -N'am ij ñ ec'erm mamn e danñku Nyamel ec'any af. M'am ñòññ'ñ, kòk el ec'ejagb us e low ese lele eke Nyam erur ab af, ⁷ anke Jesu Krist e nin a sosiem anake -n'imn, ke -l'ebm ob kaka Nyam e low any uwm esel ec'abu em a. ⁸ S'òtu eke si k'elum agñ amua abu, yec'etñ ke el eññ em s'òkr af s'el low nawre e juma kok esel.

Diotref e dedeku eke n'òñ

⁹ Mi nòn ów beb m'òñ Nyamel; kò Diotref eke b'erur e k'el el em e krèkrè a ebm ey ec'odad a. ¹⁰ Na sosiem, eke m'am ow m'ekn òny a, m'ow mi dad òny ów eke n'am kok a. N'am dad ów enun l'ok ey af. Na yeji ow éyrm'n erm es, l'ébm agñ lisijimel, etñ agñ eke b'erur eke k'eb el a yeji, li b'edññ wél, etñ li b'ogñ wél Nyamel em.

¹¹ Erur em e lawl mamn Gayus, ki wewrm ów enun kok esel ów, kò kòk ów amamn. Égn eke bi kok low mamn a, el Nyam eci; egn eke bi kok low ññ a, l'éknm Nyam.

Demetrius ec'aw lele esññ ab

¹² Demetrius ec'a gbe, agñ a feñ am ij in e danñku, in ec'es an mamn a sosiem. Ey obi yeji s'am ij in e danñku. Etñ ñ obi yeji uw any eke ey e danñku ij a el nawre. ¹³ M'òny ów nònò eke mi ki nòn m'awñ'ñ, kò m'erurm eke mi k'oc lél mij lele lél likñ ab mi nòn. ¹⁴ M'am tutr eke mi k'ow m'ekn'ñ lægn tel em, ke si dád ów s'okarir.

¹⁵ Ke erm es ey áññ ñ ab! Awñel a feñ am ibrm'ñ. S'am ekn ey lawlel a feñ ec'égn nyam nyam.

Jud e lel ek'awñ

Ów ek'it eke wæl k'uw any

Jud eke non lel na a lele Jak ab el ey Es Kotoko Jesu Krist lisijimel (Matie 13.55, Mark 6.3).

S'uwñ Nyamel nuñ nyam a eke Jud awñ in e lel na ab any. Gbëko s'am ony òmn eke lel na, ey Es Kotoko Jesu ec'erm esel a e Sinyamel a eke sisigm es a, ni non n'awñ. Ow e jam a, n'im in obi in obi l'òb kokoba Sinyamel ab em.

In e lel na em ec'ów eke li dad a lele Pier e lel yony em a, e nuñ yony em ec'odad a, òl eke k'otarir es.

Jud e lel na e low ek'am elu òkm a el low yegm esel ayadñu a, ek'am ec Sinyamel ab em yegm el ów yadñ nuññ el a. Agñ amua ec'es an nuñ a sosisem, Jud am awñ Sinyamel a lel na dad el eke -li k'inym es kikri ke -l'ogñ mum òmn eci.

Èsññ

¹ Em Jud, m'el Jak lisijim lele Jesu Krist e juma kok es ab; m'am esññ agñ a feñ eke Nyam esññ, ke el agñ eke Es Nyam erur, ke n'am òsu Jesu Krist ec'a. ² Ke Nyam e sòrññ ikñ, erm es ey lel erur ab ény bobn òny.

Low ewar low yegm esel ayadñu e lís

2 Pier 2.1-17

³ Erur em ec'agñ lisijimel, m'òny erur non eke mi k'awñ òny lel sel eññ a ek'el ey feñ ec'a sosisem. Gbëko sica, m'ekn eke ow it eke mi k'awñ òny lel na, yec'etñ ke m'átr òny sos es. Dògññin sos òmn na eke Nyam òñ òny kpekñ kpekñ a sosisem, òny eke eel in ec'agñ a. ⁴ M'am awñ òny lel anke agñ eññ, es lol em, ow anñ òny araññ. -Li b'òny Nyam ec'erm mamñ ec'odad a -li titññ, yec'etñ ke -l'òtu -li kok yec'eke -l'erurir a, etñ Jesu Krist ek'in sony coco el ey ec'Es Ew lel ey Es Kotoko ab a, -li b'igñ -l'òwl ow. God'etñ Nyam Lel ikñ anym dad el eci gbre ek'am eku el a e low ew es.

⁵ M'uw any eke uwr low na eke m'am m'ow mi dad òny ab any. Gbëko m'erur eke mi k'òkn òny ów amua: Es Kotoko eb in ec'agñ a elu es Ejipt eyñ ec'abu em, etñ ow e jam a, l'ibi el a feñ ek'egññ ubm nawre a. ⁶ Etñ ebn ce afr erm esel a ek'erurm anm el ec'usu a eke -n'inymñ es a, ke -n'ngbroññ yogñ a, Nyam òny ok el ngbraka etñ -n'ann ncebn ìbr ab em godo godo feñ eci, jej ok e legñ ligbel a eci. ⁷ Sica òkan Sodòm, Gomor lel el ec'eb saw saw ab ab e low a: el ec'eb eyñ a òny es an nuñ ek'akplm ese afr erm esel a ec'ab af. Etñ -l'òl egn kaka feñ ab ec'erum ab, tonñ agñ eke elim sos megl nyam ese el ec'ab af a yeji.† Ow òñ -n'am ij gbre al ek'ònym es irm ab em, etñ -l'el agñ feñ ec'ewar eci sawl.

⁸ Etñ òny ec'arajñ a, agñ eññ amua am òny es an nenyembri nyam a ese agñ amua feñ ec'ab af. -Li bi tutr ów yadñ etñ ow b'òñ el -l'us el eci sos af ec'ów aw eññ a jam. -Li b'ifñ Nyam ec'es ew a etñ -li bi wewr afr ec'abñ any esel a.† ⁹ Etñ Mikael in obi yeji eke el afr erm esel ec'es ew a

† 1:7 Nuñ Òb 19.1-25. agñ eke elim sos megl nyam ese el ec'ab af: anja ow òtu eke k'el afr erm esel. Sica odad na Grek em a, wel òtu eke k'itññ ejec'em dad ese: -l'òl egn igñ lele lawl igñ ab ec'erum ab.

† 1:8 afr ec'abñ any esel: Bèbmn 2 Pier 2.10 lel ow ec'akr otar ab ab.

kokm low na. Λεγη a eke agn ab -n'am doghñ Moïs eci sos megl a,† Mikael ism neny ignm'n jejm okm'n, kò ow cε eke li dad ow a el: «Ke Nyam ðjr'ñ gbre!»¹⁰ Gbεkò agñ amua am wεwr yec'a eke -l'uwmm any a. Etñ yec'a eke -l'uwr any nyamb em εse akp em eci mindey ek'onym tutr af a, yeji anake b'irmn el a.¹¹ Gbre él el eci! -L'eb ebr a eke Kayen eb a, -n'ony yadh os sosiem εse Balam af, -l'uw, anke -l'obr Nyam any εse Kore af.†¹² Εε, el anake -li bi ηuññ ony ðfr em ec'ob eke b'asr luku usu nyam ðjr a. Yogh, -li b'ij etñ -li b'εgñ lokeyr em, εs ónym el etñ -li bi tutr el sony cε e low. -N'ann εse afr eke ðbr es lef am oc im ke ánm mij okm wus ab af. -N'ann εse ekñ eke ósum ey iju egb ub e λεγη ab af; ekñ eke -l'iil ok wus ke uw nimum nimum.¹³ -Li b'ómun el ec'és owi ab es εse elel eke okij b'ómun in e saròd es ok ákpaf ab af. -N'ann εse míél ek'uwm yogñ ogñ eke k'imn ab af, etñ Nyam εw el usu es segh feñ eci ncok ðbr ab em.

¹⁴ Enòk ek'el ey lagñ lóhñ em Adam eci jam a, ðkñ anym dad agñ amua e low nine: «Kin, Εs Kotòkò am ow lel afr erm εsel lala ñoñò gbél ab,¹⁵ wus nimum e jej ok eci. Li b'ow l'ob agñ enññ a feñ low, ów enññ a feñ eke -li kokr -l'obar ow a sosiem. Li b'ow l'ob sikpl εsel es εfuu amua low, low obr any odad feñ eke -li dadr ow e lís a nun af.»¹⁶ Σεγη feñ agñ amua b'ucu any es. -Li b'ann abr eny em etñ -li b'ir eb εse elel ek'el ec'ów aw enññ a b'ohñ el ab af. -Li bi dad low any obr odad etñ -li bi pop agñ ob enññ ij eci.

Εwar lel ów om ab

¹⁷⁻¹⁸ Gbεkò ony, erur em ec'agñ lisijimel, ðkan ey Εs Kotòkò Jesu Krist ec'erm εsel a e sodad eke dad ony λεγη ek'εc ab em a: «Seγη es abal el em a, agñ b'ow kokr ony miyer etñ el ec'ów aw enññ a b'ow ðñ el -l'ir eb eke bi kpab el es Nyam e lís.»¹⁹ El anake -li bi bubr Nyamel ec'agñ ab em a. El e sow tutr a el agñ e sow tutr cε, etñ -n'onym Nyam ec'Abñ a.²⁰ Gbεkò ony, erur em ec'agñ lisijimel, úsr ony ec'εb ir a ony ec'ómñ ek'onyn Nyam em ab af, ηoñan Nyam Abñ Lala ec'abu elum em.²¹ Áñññ Nyam ec'erur ab em, ke ám ekur ey Εs Kotòkò Jesu Krist eci sòrñ ðkñ a eke b'ow ðñ ony sel ek'onym uwr a.

²² Agñ a ek'el ec'ómñ a εwm leg leg a, onyn el eci sòrñ ðkñ.²³ Onyn okr el ðkm al ab em ke éb elul el es.† Onyn agñ beb a yeji eci sòrñ ðkñ. Gbεkò εwr sos erm, kì yebr -li k'ibar ony el ec'ów enññ kok ab ab.

Anygbel él Nyam eci

²⁴⁻²⁵ Anygbel él Nyam nyam coco a eke b'εcr ey Εs Kotòkò Jesu Krist em sòg ey a eci! L'otu eke li k'εδhñ ony abu any ke k'ýmñ low ηññ em; l'otu eke li k'ok ony ðkm in ec'anygbel a ec'any af, eke low obr kaka k'ánn ony em, ke sos em ðññ íy ony em gbòñ. In ec'él anygbel, sagb, abusu lel es εw ab god'etñ, sicaca lel segh feñ ab! Amen.

† **1:9** Anja Jud am dad Moïs e lís e low nyam ek'ann Jwifel e lel sig nyam em, ke anm Nyam Lel em. † **1:11** Kayen: èkn Nun ðb 4.3-8. Balam: èkn Awl 22.1-35. Kore: èkn Awl 16.1-35. † **1:23** Èkn Amos 4.11; Zakari 3.2.

Ów eke Jan ekn es ekn em Ów ek'it eke wél k'uw any

Jam us es Jan non Es Ekn eci lel na in eci susu em. Legh ab em a, Rom ek'ew usu ab es a, b'ew lec em ibrm eke agh k'igh el ec'es ew es Sesar nun ese Nyam af. Ow eci kok em a, ow b'ow on -li yegm eb a ec'elum eke -n'onyn a. Kretienel a eghm ow e low ebm. -L'erurmn eke -li k'igh Nyam ejeci nun eke ow elm Jesu ce, etj ow sosome wél b'ijr el gbre. Jan in obi yeji, Rom ec'es ew es a ogn'n eb em oc im ew'r es lekr nyam em eke wél b'esnj Patmos. Yogh, es ekn em, Nyam yegm'n ów nono yec'etj ke li bébm kretienel sos gbre ij ek'am ow a eci, l'átr wél sos es el ec'omn a eke -n'onyn a eci. Afr erm es nyam oc Jan abj em im eke ow k'ekn ów a eke b'ow ey wus af aya a ese elel eke Nyam am ekan ab af. Amani Sig em eci meny ewr owi nono anj ów a eke Nyam am yegm Jan ab em. Jan eci legj ab em a, kretienel a iri ow eci nyandre a, kó agh ek'ijr el gbre a gbe otum uwm ow eci nyandre ab any. Ey obi ey obi yeji, yefenyina em a, s'irim meny ewr owi a okm ey es sos em senyn senyn, gbeko ów nono anj eke am ayl ey sos em:

- 1) Low njn am ey lec wus na af, kó tonj ke ow ok wus eci nun edj em a, Nyam b'ow akm in ec'efnu ab es ar ogn ab em.
- 2) Nyam b'ow jej agh fej e low ok. Agj a eke ub Jesu nawre a, wél non el ec'en sel ejn eci lel ab em, etj -li b'ow -l'ij sel ek'onym uwr a ec'aja. Emeny Nyam b'ow jej egh e low ok, es an a eke egh a b'ow ony wus af aya ab em (Es Ekn 20.11-15; bèbmn 1 Korent 3.10-15).
- 3) Agj a eke b'ij neny nyam in e lís a, li b'ow l'ap wél ob.
- 4) Afr, segh fej wél bi koklm Nyam.

Bibl eci lel es abal el na em a, Nyam am elul in sosi okm ese Nunj Ob lele Nunj Edj ab af. Tasi em a, in obi li kok wus na, etj in obi li b'ow l'ewl ni njn ow ke l'óc wus owr a lele afr owr ab ab l'ow.

Jesu am elul in sosi okm

¹ Ów eke lol es ke Jesu Krist elu okm kpata a anj lel na em. Nyam on'n l'uw ów amua any, yec'etj ke li yégm in e juma kok esel a low eke b'ow ey legj tel em a. Krist on in ec'afr erm es im elu low a okm yegm in e juma kok es Jan. ² Jan am ij danju eke ów a fej eke in ekn a in el Nyam ec'odad lele low nenyembri nyam ek'in ey okm Jesu Krist em ab. ³ Ehe él egh eke b'awl sodad amua eke Nyam elu okm on agj a eci! Etj emeny ehe él agj a eke b'iri, ke b'elum ów a eke wél non lel na em a eci! Ee, legj a eke wél bébm ew es ów amua ec'a ibnm ij.

Jan am esjn Nyamel lóh a

⁴ Em Jan, m'am esjn Azi wus af † eci Nyamel lóh a: ke Nyam ek'anj god'etj, anj yefenyina, ke am ow a,† édj ony owro ke óh ony erm es ey. Ke abj lóh a ek'anj in ec'atufu lekpn a ec'any af a yeji óh ony ów nenyembri nyam a. ⁵ Ke Jesu Krist ek'el danju ij es neny nyam es a yeji óh ony ów

† 1:4 Azi wus af: Ekn 2 Korent 1.8 lel ow ec'akr otar ab ab. † 1:4 Nyam ek'anj god'etj, anj yefenyina, ke am ow a: nin na ew ese Nyam eci nin eke yegm Mois af (Okm Ok 3.14-15). Bèbmn Ebre 13.8. abj lóh a el Nyam ec'Abj Lala a eke iy neny ign nunj a.

amua. L'el iy krëkre ek'igb agn ek'uw ab em, etj emeny l'el wus eci ëb ebu fëj em ec'ëb ebu. Jesu Krist erur ey etj in eci mebl ab em † li sog ey sikpl e lis. ⁶Li kok ey s'el gbrenghbi usu a ec'agn, egb waw esel eke ki kok juma Nyam ek'el Es a eci any af. Anygbel lele abusu ab ël Jesu Krist eci sejn fëj! Amen!

⁷Kin, n'ann jru em n'am ow! Etj nyamn nyamn fëj b'ow ëkn'n; agn a ek'ign'n mpragb a yeji b'ow ëkn'n. † Wus ec'agn eb eb a fëj b'ow ann sorj em in sosiem. Eë, eben ow b'ow ann! Amen!

⁸Es Kòtòkò Nyam Abusu Es dad nine: «M'el Nunj Ob lele Nunj Edj ab, † m'el Nyam a ek'ann god'etj, ann yefenyana, ke am ow a.»

Es ëkn em Jan ëkn Jesu

⁹Em, ony lisijim Jan, Jesu ab ec'af okr em, m'am m'ij gbre ony ab. S'el Nyam e gbrenghbi usu a ec'agn, s'am usur erm gbre ij em. Wel oc im ew'm es Patmòs lekr, † anke mi dad Nyam ec'odad lele low nenymbri nyam ek'ey òkm Jesu em ab ab. ¹⁰Es Kòtòkò eci lëgn a, Abj Lala ow'm af etj m'iri lebl tuotuo nyam ek'am ikn'm jam ese kròkr af ¹¹dad ese: «Nòn low yec'a eke am ëkn a lel nyam em, ke óc awj Nyamel lònj a ek'ann eb amua em a: Efes, Simirna, Pergam, Tiatur, Sardes, Filadelfi lele Laodise ab».

¹²M'edj meny eke mi k'ëkn egj a eke am dad'm odad a, etj m'ëkn sika em mun al ob lònj. ¹³Mun al ob amua ec'arajj a, m'ëkn ob nyam ek'inym es ese egj af. Li sus mob kpakp etj l'ucu ohony eke wel kok sika mij em er em. † ¹⁴In eci sin nunj a ufu pum pum pum ese liceb ufu e suw af, ese nyamok af, etj in ec'anyamn a am jejn ese al af. ¹⁵In ec'akr a am jejn ese jawie eke wel etj ke al ayal af. Etj in eci lebl a b'il ese okij e mra eke b'ëlu ab af. ¹⁶In e lidr abu ab em, l'ucu mùlél lònj n'onny es, etj lab ler em ek'any yony a b'ufu a am ey'r òkm nenym. In ec'any a am jejn ese lëgn uyu nunj e ligbn af. ¹⁷Eke m'ëkn'n a, m'ey wus in ec'akr ew a ese ek'em m'uw cë af. L'oc in eci lidr abu a l'ew'm af etj li dad nine: «Erjn k'óny'j! M'el Nunj Ob lele Nunj Edj ab. † ¹⁸M'el egj a ek'ann owr a. M'uw, gbeko ca m'ann owr godo godo fëj eci; etj m'onny abusu luw lele onnes banj ab af. ¹⁹Sica non yec'a ek'ëkn a, yec'a ek'am ey caca em a lele yec'a eke b'ow ey ow eci jam ab ab. ²⁰Kin mùlél lònj a ek'ëkn em e lidr abu ab em a lele sika em mun al ob lònj ab ab eci nyandre: mùlél lònj a el Nyamel lònj a eci afr erm esel a, etj kenie lònj a el Nyamel lònj a».

2

Efes e Nyamel a e lel eke wel awj

¹«Nòn lel awj Efes e Nyamel a ec'afr erm es a: “Kin odad yec'ëke egj a ek'onym mùlél lònj ab in e lidr abu ab em, ke am an es sika em mun al ob lònj a ec'arajj a am dad: ²M'uw juma fëj eke kok ab any, m'uw j eci sos es atr a lele j eci erm susu ab ab any. M'uw any eke k'otum egjnm ów enjnj esel e low ebn; etj agj a eke bi dad eke el erm esel ke elm a, ony

† **1:5** Ekn Kolos 1.20. † **1:7** Ekn Zakari 12.20; Jan 19.34-37. † **1:8** Nunj Ob lele Nunj Edj ab:Grek em a, odad a eci iri tasi a el: *Alfa lele Omega* ab. Ow el Grekel eci lel moni krëkre a lele lel moni es abal el ab ab. † **1:9** Patmòs lekr el Eje ec'okij a e lekr gonnj ek'owl es Efes ab kilo ekj yen. Wel b'oc agj a ek'el ec'ow ókm Rom ec'es ew ab es sos em a, im ew es yogj. † **1:13** Ow el egb waw es ligbel a ec'ob sos ew (Òkm Ok 28.4; 29.5). † **1:17** Ak 13-15: èkn Daniel 7.13; 10.5; 7.9; 10.6. *Akr 16-17*: èkn Esayi 49.2; Ebre 4.12; Esayi 44.6; 48.12.

igbl el ogh ekn, etj ekn eke -l'el ayadju. ³ Nj, ony erm susu, ij gbre em e nin a sosiem etj sos owm'ij es kaka. ⁴ Gbeko low a eke m'onny ij ab a ce el: onym erur krakre a ek'onny em ec'a ij. ⁵ Sica okn legj ek'ec ab em eci lele eke onyn em ec'erur a, itjn erm em, ke kók ese nuj ob em ec'ab af. Eke itjnm, mi b'ow m'ow m'ejn'ij, ke m'onny ij eci mun al ob a m'oc es yogj a eke ow anj a. ⁶ Gbeko yec'eke akpl ij ec'a el: ese em af, ifn Nikolayitel † eci low kok a.

⁷ Ke egh yec'eke eli oru a, iri yec'a eke Abj am dad ok Sinyamel a. Egh yec'eke b'ow eb any a, mi b'ow m'onj'n sel ejn eci likj a ek'anj Nyam ec'egb ogm a e liy a l'ij." » †

Simirna e Nyamel a e lel eke wel awj

⁸ «Nɔn lel awj Simirna e Nyamel a ec'afr erm es a: "Kin odad yec'eke egh a ek'el Nuñ Jb lele Nuñ Edj ab, egh a ek'uw ke ewl anj owr a am dad: ⁹ M'uw ij e gbre lele gbor ab any, gbeko tasi em a, ij gbrengbi! M'uw sos keskes ek'agh a ek'el Jwifel ke b'ocr el sosi Nyam ec'agh ke elm a bi kokr'ij ab any; -l'el Satan eci nuñ ijn esel. ¹⁰ B'ow ij gbre, gbeko k'uru erjn. Agn b'ow ot ony em ec'agh beb ok sobel em ony eci ebn ekn eci, etj b'ow ij gbre ton segj lew. † Ij neny nyam ton luw em, ke m'onj'ij sel ejn e tufe a.

¹¹ Ke egh yec'eke eli oru a, iri yec'a eke Abj am dad ok Sinyamel a. Egh eke b'ow eb any a, k'ow eknm luw yony em a e low ij." » †

Pergam e Nyamel a e lel eke wel awj

¹² «Nɔn lel awj Pergam e Nyamel ec'afr erm es a: "Kin odad yec'eke egh a ek'onym lab ler em ek'anj yony a b'ufu a am dad: ¹³ M'uw usu a ek'ir ab any, yogj anake Satan ec'atufu lekpn a anj a. † Ucu em e nin a ony es, etj walm omn ek'onny em em a elum es, ton legj ab em eke wel ibi Antipas a yeji, em eci danju ij es cecce ony ogh a, yogj a eke Satan ir a. ¹⁴ Gbeko m'onny abr eke mi k'enyim'ij: ij ogh yogj, agj anj eke ucu Balam eci low yegm a ony es. Balam anake onj Balak nuñ em eke k'uk Israel ec'ey meb a. L'itr wel eke wel k'ij mindey eke agj ibi kokr egb waw onj sinyam yadj, ke wel ij nfaci yeji. † ¹⁵ Etj emeny, ij ogh a ce, agj anj eke ucu Nikolayitel † eci low yegm a ony es. ¹⁶ Ow sosiem, itjn erm em gɔj. Eke itjnm, ow k'ow ibnm, mi b'ow m'ow ij ogh yogj etj mi b'ow m'ogh agj amua ar, em e lab ler em any yony a eke anj'm nenym am ey'm okm ab em.

¹⁷ Ke egh yec'eke eli oru a, iri yec'a eke Abj am dad ok Sinyamel a. Egh yec'a eke b'ow eb any a, mi b'ow m'onj'n afr eci futufutu eke lol es a. Mi b'ow m'onj'n lebn ufu nyam, etj lebn ab af nin owr nyam eke wel non a b'ow anj. † Egh kaka k'ow uwm nin na any, ek'ow elm egh a ce ek'ejn lebn a." »

Tiatir e Nyamel a e lel eke wel awj

† **2:6** *Nikolayitel*: -l'el low yegm esel eke b'irmn agj ec'omn el e low yegm ab em. Es Ekn eci lel na em ce wel dad agj amua e low. Ekn Es Ekn 2.14,15,20,24. † **2:7** Ekn Nuñ Jb 2.8-9. † **2:10** *segj lew*: nyandre em odad ek'am yegm eke gbre ij a likpr ce. Bèbmn Nuñ Jb 24.55; Daniel 1.12. † **2:11** Luw krakre a, ow el sos megl af ec'a; etj yony em ec'a, ow ow el gbre ij ek'onym uwr a. Ekn Es Ekn 20.6,14; 21.8. † **2:13** Pergam el sinyam yadj a eci nuñ ijn usu gbel. Yogh Zes eci hɔjn usu ligbel nyam anj; ow el eb krakre eke ow em wel ijn Sesar nuñ ese nyam af. † **2:14** Ekn Awl 31.16 lele 25.1-2 ab. *Balam lele Balak ab*: èkn Awl 22 tonj 24 ab em. † **2:15** *Nikolayitel*: èkn Es Ekn 2.6 eci akr otar a. † **2:17** *afr eci futufutu*: Okm Ok 16.14-15, 33-34; *nin owr*: Esayi 62.2; 65.15.

18 «Nɔn lɛl awɲ Tiatir e Nyamel a ec'afr erm es a. "Kin odad yec'eke Nyam Jim a ek'anyamn em am jejn ese al af, ke akr yeji am jejn ese jawie eke wɛl ɛtɲ af a, am dad: 19 M'uw ɲ e sijuma a, ɲ ec'erur a, ɲ ec'ɔmn a, ɲ e juma a eke bi kok ɔɲ agɲ a lele ɲ ec'erm susu ab ab any. ɛtɲ sica m'uw any eke jam aɲa, ɲ e juma a eke am kok a ɛny akm krekrɛ ec'a. 20 Gbɛko m'ɔny abr nyam eke mi k'ɛnym'ɲ: am yɛb Jesabel, † yow na eke am dad eke Nyam ec'odad in am dad, ke am irmn em e juma kok esɛl, yɛgm ɛl eke -li k'ij nfaci, ke -l'ij mindey eke wɛl wawr egb ɔɲ sinyam yadɲ a. 21 M'ok'r sɛgn es eke li k'itɲn erm em, kɔ l'erurm eke li k'ign in eci nfaci ij na l'ɛlu es. 22 Ow sɔsiɛm a, mi b'ow m'erum'n es gbɛ ij ec'ob erur ob af, ɛtɲ eke agɲ a ek'ij nfaci in ab a itɲnm erm em a, -li b'ow -l'ij gbɛ nɔnɔ ɛse ow af. 23 Mi b'ow m'ibi in ec'agɲ a yeji, ɛtɲ Sinyamel a fɛɲ b'ow uw any eke m'el ɛgn a ek'uw agɲ e tutr lele ɛl ec'erur ab a any a. ɛtɲ mi b'ow m'ɔɲ ɔny em ec'ɛgn nyam nyam yec'a eke li kok a ec'ow ek'it a.

24 Sica ɔny Tiatir e Nyamel ab em ec'agɲ likpr a, ɔny eke ɛgnmn ucumn low yɛgm yadɲ na ɔnymn es, ɔlmn eke k'uwɲ yec'a eke -l'ɛsnɲ Satan eci low any uw eke lɔl es ab any a, † m'uyulm ɔny low ejeci kaka fɛɲ ij.

25 Gbɛko yec'a ek'ɛɲan a, ùcur ɔnyɲ es toɲ ke m'áɲɲ m'ow.

26-28 Agɲ a eke b'ow kok em ec'erur a toɲ ók nuɲ a, ɛl anake -li b'ow -l'eb any a. Mi b'ow m'ɔɲ ɛl abusu a eke m'eb em ɛs oɲɲ a. Mi b'ow m'ɔɲ ɛl -n'ɔny abusu ebr ebr fɛɲ af. -Li b'ow -l'ɛw wɛl es lɛc em ɛtɲ -li b'ow -li bɔbm wɛl es ɛsɛ elɛl eke wɛl bi bɔbm ɛɛɲ es ab af. ɛmɛny mi b'ow m'ɔɲ ɛl ibribr eci lɛl a yeji. †

29 Ke ɛgn yec'eke ɛli ɔru a, ɪri yec'a ek'Abɲ am dad ok Sinyamel a." »

3

Sard e Nyamel a e lɛl eke wɛl awɲ

1 «Nɔn lɛl awɲ Sard e Nyamel a ec'afr erm es a: "Kin odad yec'eke ɛgn a ek'ɔnym Nyam ec'abɲ lɔbɲ a lele mɪlɛl lɔbɲ ab ab a am dad: M'uw juma fɛɲ eke kok ab any. Agɲ bi tutr eke anɲ owr, kɔ tasi em a, uw! 2 Úfɲm es! Ke yec'a eke anɲ'ɲ ke k'uwm a, ɔɲ'n n'ann kikri gbuɲ ke l'úw nimum nimum. M'ɛkn eke ɲ ec'ów a bebmn tasi, em e Nyam a ec'a ek'am erur ab ab. 3 Ókn yec'a eke ɪri ke eb a, ùcu ɔny es ke itɲn erm em. Eke ufɲam es, mi b'ow m'ow kpru em ɛsɛ ulu af m'oc'ɲ, ɛtɲ k'ow uwm wanci ab af eke mi b'ow m'ow ab any. 4 Gbɛko Sard yogɲ, ɔny em ec'agɲ nyam nyam ibarm ɛl eci mob sus em a. Agɲ amua b'ow anɲ mob efu em ɛc em ab, anke -l'it. 5 ɛbɛn eke agɲ a eke b'ow eb any a b'ow sus mob efu ana. Mi k'ow mi tɛtɲm ɛl ec'en ab es sel ɛɲn e lɛl ab em, † ɛtɲ em ɛs lɛl in ec'afr erm ɛsɛl ab ab ec'any af, mi b'ow mi dad eke agɲ amua ɛl em eci. 6 Ke ɛgn yec'eke ɛli ɔru a, ɪri yec'a eke Abɲ am dad ok Sinyamel a." »

Filadɛlfi eci Nyamel a e lɛl eke wɛl awɲ

7 «Nɔn lɛl awɲ Filadɛlfi e Nyamel a ec'afr erm es a: "Kin odad yec'eke ɛgn a ek'el lala lele low nawrɛ ab a, ɛgn a eke ɔnym ɛb ebu David eci safuɛ ab ab, bi fig ke ɛgn kaka ótum ablm, b'abl ke ɛgn kaka ótum figm a am

† 2:20 Jesabel:ɛkn 1 ɛb Ebu 16.31; 19.1-2; 2 ɛb Ebu 9.22,30. † 2:24 Satan eci low any uw eke lɔl es:anɲ ow el low yɛgm eke lɔl es, ke anɲ agɲ a cɛ eke el ɛl e nyàm nuɲ ign ebr ab em a eci.

† 2:26-28 Bèbmɲ Selu 2.8-9; Awl 24.17; Es Ekn 22.16. † 3:5 sel ɛɲn e lɛl:agɲ a ek'el Nyam ec'a, afr, ɛl ec'en anɲ lɛl libɛl nyam em.

dad: † ⁸ M'uw juma fəŋ eke kok ab any; mi fig lisany nyam m'ew'ŋ es any af eke eŋŋ kaka k'otum ablm. Ləc təl cə ɔny, gbəkɔ ucu ɛm ec'odad a ɔny es ɛtŋ dadm eke uwm im any. ⁹ Kin low eke mi b'ow mi kok jwifel ek'el Satan ec'ogog ec'agŋ a eke b'ocr ɛl sosi Nyam ec'agŋ, ke ow b'el yadŋ a: mi b'ow m'ɔny ɛl ləc ɛm -l'ok ɔwɔɔkp wus ŋ ec'any af, ɛtŋ -li b'ow -l'uw any eke mi b'erur'ŋ. † ¹⁰ Eke ɔsu ol a eke m'ɔŋ'ŋ eke k'usur ɛrm a, ɛm yeŋi mi b'ow m'ɔsu'ŋ gbɛɛ eci ləŋŋ a eke b'ow ow wus nimum af ɛbm wus ec'agŋ a fəŋ a. ¹¹ Ow k'ow ibnm eke mi b'ow m'ow. Ow sosiɛm, yec'a ek'ɔny a, ɔcu ɔny es kikri yec'ɛtŋ ke eŋŋ kaka k'ɛbm ŋ ec'any eb e tufɛ a. ¹² Agŋ a eke b'ow eb any a, mi b'ow m'ɔsŋm ɛl es ɛm ɛs eci Nyamel ab ɛm ɛsɛ ɛl ec'akr ab af, ɛtŋ -li k'ow -l'okmɔn ɔkm ij. Mi b'ow mi nɔn ɛm e Nyam a eci nin a lele in ec'ɛb a eci nin ab ab agŋ amua eke ɛŋŋ any ab af. ɛb a, in l'el Jerusalem owr a eke b'ow anŋ afr; ɛm e Nyam a ogŋ us es a. Mi b'ow mi nɔn nin owr a eke m'ɛŋŋ a yeŋi ɛl af. †

¹³ Ke eŋŋ yec'ekɛ ɛli ɔru a, ɛri yec'a ek'Abŋ am dad ok Sinyamel a." »

Laodise e Nyamel a e lel eke wel awŋ

¹⁴ «Nɔn lel awŋ Laodise ec'afr ɛrm ɛs a: "M'el eŋŋ a eke wel b'ɛsŋ Amɛn, † eŋŋ a ek'el danŋu ij ɛs cɛcɛ lele low nyim nyim ab a, eŋŋ a eke anŋ ɔw fəŋ eke Nyam kok a e nuŋ ɔb ɛm a. Kin ɛm eci odad a: ¹⁵ M'uw juma fəŋ eke kok ab any, ɛtŋ m'ɛkn eke ɛwm dra ɛtŋ ɛmɛny ɛwm gbagba yeŋi. Blɛl ɔtu ɛl ɔw yony ab ɛm e nyam yeŋi, ow ɛw afanna. ¹⁶ Kɔ sica ek'el dede, ke elm dra oglog gbagba a, mi b'ow m'ɛgbl m'ɛlu'ŋ es. ¹⁷ Ŋ bi dad ɛsɛ: m'ɔny os nɔnɔ, m'ɔnym low kaka ec'ɛs abur. Kɔ tasi ɛm a, ŋ uwm any eke ɛl gbɛɛ ɛs, ɔny sɔŋŋ nɔnɔ, ɛl gbɔru, ɛl any eflu lele sos ɔfr ɛs ab. ¹⁸ Ow sosiɛm a, kin ɔw eke m'am ɔm'ŋ: ɔw ɛm ogŋ a, ɔl sika eke al ɛlu ow eci sayl a ɔkm a, ke ɛl gbɛɛngbi. ɔw ɔl mob sus ɛm efu sus, yec'ɛtŋ ke k'anm sos ɔfr ɛs ɔnym'ŋ. ɔw ɔl sɛkp ok ŋ ec'anyamn ab ɛm, ke ɛkn es. ¹⁹ Agŋ a fəŋ eke mi b'erur a, mi b'ɛnym ɛl abr ɛtŋ mi b'ew low m'ɔŋ ɛl. † ɛlu ləc ij ɔkm ke ɛtŋ ɛrm ɛm. ²⁰ Sica m'ɛnym es lisany ɛtŋ m'am icm abu. Eke eŋŋ nyam ɛri'm lebl ɛtŋ fig'm lisany a, mi b'ow m'ɛy'r akŋ, mi b'ow m'us abu in ab ɛtŋ in yeŋi li b'ow l'us abu ɛm ab.

²¹ Agŋ a eke b'ow eb any a, mi b'ow m'ɔŋ ɛl abusu -li sig ɛs ɛm ab, ɛm eci atufu lɛkpn ab af, ɛsɛ elɛl eke ɛm yeŋi eke m'eb any a, ɛm ɛs ɔŋ'm abusu mi sig ɛs in ab, in eci atufu lɛkpn af ab af.

²² Ke eŋŋ yec'ek'ɛli ɔru a, ɛri yec'a ek'Abŋ am dad ok Sinyamel a." »

4

Afr e Nyam nuŋ igŋ

¹ ɛmɛny ow e jam a, m'ɛkn low ɛjeci. Afr, m'ɛkn lisany nyam eke fig, ɛtŋ lebl a ek'anŋ ɛsɛ krɔkr eci lebl af ke m'ikŋ anym m'iri a, dad'm ninɛ: «Ŭyu af aŋa, ke mi yeŋm'ŋ ow e jam ec'ow eke b'ow ow a.»

² Kɛkɛŋ Abŋ oc'm ɛtŋ afr yogŋ, m'ɛkn atufu lɛkpn nyam ek'eŋŋ nyam sig ɛs af. ³ Eŋŋ a eke sig ɛs af a eci jeŋn a am ot mebn sɔbɔ ɛŋŋ ɛŋŋ ɛs ɛsɛ jasp lele sarduan ab af. Nyamgodi eke am jeŋn ɛsɛ lebn emerod af a

† **3:7** Bèbmɔn Esayi 22.22. † **3:9** Bèbmɔn Esayi 49.23; 60.14; 43.4. † **3:12** Bèbmɔn Esayi 62.2.

† **3:14** Amen:in e nyandre el "ke ow ɛl ɛben." Eke wel am ɛsŋ Krist "Amen", ke in ɛm anake wel b'ɛkn eke Nyam ec'ow fəŋ eke ɛwar ɛw es lele ɔw eke li dad l'ew ɛs ab ab, ɛl ɔw tasi a. ɛkn 2 Korent 1.20. † **3:19** Bèbmɔn Nyandre 3.12; Ebre 12.6.

iwr elul atufu lekpn ab em. † 4 Atufu lekpn likn lele yar ab did iwr elul atufu lekpn ligbel ab em, etn agn ekpekp likn lele yar ab sig es af. -Li sus mob efu etn -l'us sika tufe. 5 Afr eci nɛɛn lele nyamgbrany ab ab am anɔ atufu lekpn ab em ok okm. Mrabri lobn eke wɛl gign a am iri any af yogɔ. Mrabri lobn a el Nyam ec'abn lobn a. 6 Atufu lekpn a ec'any af a, okij ek'ayl tonj am ekan es ke ot lebn ufu pum pum es anɔ.

Aranɔ yogɔ, mindey yar eke el ec'anym lele jam ab a el anyamn ɔfr a, iwr did elul atufu lekpn ab em. 7 Kɛkɛɛ eci ndey a anɔ esɛ kukuma af, yony em ec'a anɔ esɛ id liy af, nyahan em ec'a eli any esɛ egn ec'ab af, etn yar em ec'a anɔ esɛ káká ek'igb nyenyɔn ɔw es af. † 8 Mindey yar amua e nyam nyam eli ɔw nɔhɔn, etn -l'eli anyamn eb el ɔw a nimum, ew lele af ab. Etn nɔk lele legɔn owr ab nɛny b'anɔ el em -n'am dad -l'esɛ:

«Lala, lala, lala el Es Kɔtɔkɔ Nyam Abusu Es eci,
in eke n'anɔ god'etn, n'anɔ yɛfɛnyɔna ke n'am ow a eci.» †

9-10 Egn a ek'anɔ owr sɛgn fɛn eci ke sig es atufu lekpn ab af a, mindey yar a bi kɔklm'n, b'usr'r sos etn b'ɔn'n bia. Etn sakp sakp fɛn eke -li bi kɔklm ow a, agn ekpekp likn lele yar ab ab a b'ok ɔwrɔkp wus egn a eke sig es atufu lekpn ab af a ec'any af. -Li b'ign egn a ek'anɔ owr sɛgn fɛn ec'a nɔn. -Li b'ot el eci sika tufe a -li wɔwl atufu lekpn a ec'any af yogɔ ke -n'am dad -l'esɛ:

11 «O, Es Kɔtɔkɔ, ey e Nyam,
it eke k'ɛnɔ anygbɛl,
es susm lel abusu ab,
anɛ n kok ob fɛn etn n ec'erur em ob fɛn anɔ owr etn b'ok sel.»

5

Lɛl a lele licɛbli ab ab

1 Sica m'ɛkn lel nyam eke wɛl ar es ke anɔ egn a eke sig es atufu lekpn ab af a e lidr abu ab em. Wel nɔn lel a any lele jam ab, etn wel ɔnyɔn nɛnyɛmbri ab es, es ɔnyan ob lobn ab. † 2 Etn m'ɛkn afr erm esɛl ab em e lɛc es nyam eke am ɔg lebl tuɔtuɔ em esɛ: «Bwo ec'egn it eke ki bɔbm es ɔnyan ob amua es ke fig lel na ee?» 3 Ke ow el afr, wus af anɔ lele wus ew † ab, egn kaka anm eke k'ɔtu fig lel a bake lɛr ow e lokm a. 4 Ow ɔw m'ikn ɔn nɔnɔ eke egn kaka k'anm itm eke ki fig lel a bake ɔtu lɛr ow e lokm a. 5 Gbɛkɔ agn ekpekp ab em e nyam dad'm nin: «K'ikn ɔn! Kin Juda ec'eb ab em e kukuma a, eb ebu David eci lilaw a eb any, † li b'ow li bɔbm es ɔnyan ob lobn ab es ke li fig lel a.»

6 Sica emɛny m'ɛkn atufu lekpn a, mindey yar a lele agn ekpekp ab ab, etn m'ɛkn licɛbli nyam eke wɛl ibi egb waw eci, ke inym es el eci aranɔ. L'eli ɔɔwr lobn lele anyamn lobn ab. Anyamn lobn a el abn lobn a eke Nyam erm ow wus nimum af a. 7 Licɛbli a eri im etn oc lel a egn a eke sig es atufu lekpn ab af a eci lidr abu ab em. 8 Kɛkɛn mindey yar a lele agn ekpekp likn lele yar ab ab ok ɔwrɔkp wus licɛbli a ec'any af. El em ec'egn

† 4:3 Bɛbm Ezekiel 1.26-28; 10.1. † 4:7 Bɛbm Ezekiel 1.22; 1. 5-10; 10.14. † 4:8 Bɛbm Ezekiel 1.18; 10.12; Esayi 6.2-3. † 5:1 Es ɔnyan ob el kɛn pɔpɔ eke wɛl b'oc ɔnyɔn lel eke wɛl b'ar es a nɛnyɛmbri es, yec'etn ke egn ek'itm a k'otum kpabm es. Wel b'onyan es etn wel bi fig adanɔ ec'any af. Legɔ ab em a, aja e lel wɛl b'ɔnyɔn es es ɔnyan ob lobn em. † 5:3 Jwifɛl e tutr em a, wus ew a, ɔnɛs banɔ. † 5:5 Nun ɔb 49.9 em a, wɛl b'esn juda ec'eb a "kukuma ewli"; eb na em anake eb ebu David anɔ ey okm a. *David eci lilaw* a: Grek em a, odad a eci iri tasi a el *David eci min*; na ow el Mesi a eci nin nyam (Esayi 11.1,10).

εγη φειν ονυμ σαηγο νυαμ αβ λελε σικα εμ κρσκ εκε ογη ιυ εμ γβση αβ, κε ελ αγη λαλα α εσι νυαμ ησηη α. ⁹-N'am εγη εη οωρ νυαμ:

«I] εε ιτ εκε κ'οσ λελ α κε βσβμ εσ ονυαν οβ λσβη αβ εσ, αηκε ωελ ιβι'η οσ'η ωαωρ η εγβ ετη οω εμ α, εβ εβ φειν εμ, εβρ εβρ φειν εμ, αγη αγη φειν εμ λελε εβ εβ φειν εμ αβ, εωλ σσγ αγη οη Νυαμ.

¹⁰ Kok ελ -l'el γβρεηηγβι usu α εσ'αγη, -l'el εγβ ωαω εσελ εκε κι kok juma εγ ε Νυαμ α εσ'ανγ αφ, ετη -li β'ow -l'ew wus na nimum εσ.»

¹¹ Sica εμενη μι λερ ετη μ'am ιρι αφρ ερμ εσελ νσνσ γβελ ε λεβλ. -N'eny νσνσ λιγβελ, -l'iwr αtuφu λεκρν α, mindey yar α λελε αγη εκπεκρ yar αβ αβ -l'elul εμ.

¹² -N'am εγη εη λεβλ γεγε εμ -l'εσε: «Licεβλι α εκε ωελ ωαωρ εγβ α εε ιτ εκε κ'εηηη αβυσυ, οβ ονυ, σεωρ λελε λεσ αβ; εσ susm, ανγβελ λελε κσκλμ αβ!»

¹³ Ετη εμενη μ'ιρι εκε οβ φειν εκε Νυαμ kok ανη αφρ, wus αφ αηα, wus ew λελε οκιη εμ αβ α, οβ φειν εκε ανη οωρ α αμ εγη εη dad εσε: «Σεγη φειν, κσκλμ, ανγβελ λελε αβυσυ αβ ελ εγη α εκε sig εσ αtuφu λεκρν αβ αφ α λελε λιεβλι αβ αβ εσι!»

¹⁴ Ετη mindey yar α αμ ελυ "Αμεν!" Ετη αγη εκπεκρ α αμ οκ σωρσκρ wus ιγη Νυαμ λελε λιεβλι αβ αβ νυη.

6

Krekre eci es onyan ob a el any eb owi

¹ Ow e jam α, μ'εκν λιεβλι α ονυ εσ ονυαν οβ λσβη α εσι κρεκρε α οβ εσ, † ετη μ'ιρι mindey yar αβ εμ ε νυαμ βαρμ λεβλ εκ'ανη εσε νυαμγβραηυ εκ'ικη αβ αφ νινε: «Ow!» ² Mi βι λερ α, μ'εκν γβανκο uφu νυαμ. Εγη α εκε uyυ αφ α ονυμ βιν αβ, ετη ωελ οη'ν ανυ εβ ε tuφε. L'ικη ανυμ l'eb ανυ ετη εμενη n'aam ανυ εβ εσι.

Yony em eci es onyan ob a el ar ogi owi

³ Eke λιεβλι α βσβμ yony εμ εσι εσ ονυαν οβ αβ εσ α, μ'ιρι mindey yar αβ εμ ε yony εμ εσ'α εκε αμ dad εσε: «Ow!» ⁴ Ετη γβανκο ejeci νυαμ εγ οκμ. L'εβλ εσ εσε αλ αφ. Εγη α εκε uyυ αφ α εηη αβυσυ εκε κ'ονυ ερμ εσ εγ οσ εσ wus na αφ, yec'ετη κε οω οη αγη ιβιριρ ελ σφρ. Ετη ωελ οη'ν λαβ λερ εμ λιγβελ νυαμ.

Nyahan em eci es onyan ob a el lek owi

⁵ Eke λιεβλι α βσβμ nyahan εμ εσι εσ ονυαν οβ αβ εσ α, μ'ιρι mindey yar α ε nyahan εμ εσ'α εκε αμ dad εσε: «Ow!» Mi βι λερ ετη μ'εκν γβανκο ιβρ νυαμ. Εγη α εκε uyυ αφ α ονυμ toy αβ. ⁶ M'ιρι οβ νυαμ αμ ικη εσε λεβλ νυαμ εκ'ανη mindey yar α εσ'αραηη αφ, ετη αμ dad εσε: «Ewηηη βλε kilo νυαμ λεγη νυαμ ε juma κοκ ε λαβμ σσγ εσι; κε εwηηη ορη γβε kilo nyahan

† 6:1 Ekn Es Ekn 5.1 lele ow εσ'ακρ οταρ αβ αβ.

legɲ nyam e juma kok e labm sɔg eci. Gbɛko Lek, k'itɲn oliv e mun a lele viny e mar ab ab gbɛ abu.» †

Yar em eci es ɔnyan ob a el luw owi

⁷ Eke licebli a bɔbm yar em eci es ɔnyan ob ab es a, m'iri mindey yar ab em e yar em ec'a eke am dad esɛ: «Òw!» ⁸ Mi bi lɛr ɛtɲ m'ɛkn gbanɔko nyam ek'ɛw mufu mufu. ɛɲɲ a eke uyu af a, wɛl b'ɛsɲ'n Luw, ɛtɲ ɔɲnes baɲɲ am us'r jam. Wɛl ɔɲ ɛl abusu wus ec'ɔy yar ab em e nyam em ec'agn ab af, eke -li k'ibi wɛl ar ogn em, lek owi em, ɔl ɛɲɲ ɛɲɲ em lele mindey ɛɲɲɲ em ab.

Yen em eci es ɔnyan ob a el agɲ ek'uw Nyam odad sɔsiɛm a

⁹ Eke licebli a bɔbm yen em eci es ɔnyan ob ab es a, m'ɛkn egb waw usu a ec'ɛw a, agɲ agɲ eke wɛl ibi a eci liy a. Wɛl ibi ɛl nɛny nyam eke -l'ijr Nyam odad eci lele danɔko eke -l'ijr ow ec'ab ab sɔsiɛm. ¹⁰ -N'am ɔg lɛc em -li dad -l'ɛsɛ: «Es ɛw ɛs Lala, Es ɛw ɛs Nawrɛ, ko toɲ ba bogɲ legɲ iy b'ow jej wus ec'agn a e low ok, ibrɛm ɛl ɛy e luw a eci low ee?» ¹¹ Sica wɛl ɔɲ ɛɲɲ nyam nyam mob sus em ufu, ɛtɲ wɛl dad ɛl eke ɛmɛny -li k'eku sɛɲɲ tɛl, toɲ bake wɛl ibi ɛl lisijimɛl a eke am kok ɛs Kɔtɔko e juma a esɛ elɛl eke wɛl ibi ɛl ab af a, ɔw yibr ɛl.

Nɔhɔn em eci es ɔnyan ob a el erm bebl e legɲ a

¹² ɛtɲ m'ɛkn licebli a eke am bɔbm nɔhɔn em ec'ɛs ɔnyan ob ab es a, ɛtɲ kpekɲ wus umu lɛc em; ligbɲ ibr pri pri pri esɛ niɲɲ mob af, ɛtɲ awl ebl es kondɔɲ esɛ mebl af. ¹³ Mílél anɲ afr am ok wus esɛ babm ikɲ ec'ey a eke k'ebɛm, ke lɛf tuɔtuɔ b'ɛlu ɔny ok wus ab af. ¹⁴ Afr am oc es esɛ ajraɲka eke wɛl b'ɔny ar es ab af; ɛtɲ mafɛny a lele silekr ab ab fɛɲ am ɲgboɲ ɛl e susu susu a. ¹⁵ Ow ɔɲ ɛtɲ wus ec'ɛb ebu, agɲ any esɛl, ar ogn esɛl em ec'agn egbɛl, egbɛɲɲgbi, abusu ɔny esɛl, agɲ ejec'a fɛɲ ek'el madu oglog agɲ ewi a, im lol es mafɛny ɔmu em lele mób em ab. ¹⁶ -N'am dad mafɛny a lele mób ab ab -l'ɛsɛ: «Òkr ɛy af ke lóol ɛy es ɛɲɲ a eke sig es atufu lekɲɲ ab af a ec'any a e lís, ke ɔny kpabr ɛy es licebli a ec'erm bebl a e lís, ¹⁷ anɲ ɛl ec'erm bebl a e legɲ ligbɛl a ow ɲ. Sica bwo ec'ɛɲɲ b'ow ɔtu anɲ owr ab ee?»

7

Agɲ a eke ɛɲɲ Nyam e mɛny ɛwr a

¹ Sica ow e jam a, m'ɛkn afr erm esɛl yar ek'inym es wus eci ɔy yar ab em. -N'ɔny ɔy yar a e lɛf a eke b'ɛlu wus na af ab es, yec'ɛtɲ ke lɛf kaka k'ɛlum wus na af, okij af lele ekɲ em ab. ² ɛtɲ m'ɛkn afr erm es ejeci nyam ey ɔkm yogɲ a eke ligbɲ b'igb a. N'ɔnym Nyam ek'anɲ owr eci ob a eke b'oc ɛwr ɛɲɲ mɛny ab. Li barm lebl tuɔtuɔ l'ɛsɲ afr erm esɛl yar a eke ɛɲɲ abusu eke ki ɲɲɲɲ wus lel okij ab a nɛɲɛ: ³ «Èkur yɛ! Ki kok wus, okij lele ekɲ ab low ɲɲɲ kaka. Ow it eke si k'ikɲ anym s'ɛw mɛny ɛwr nyam ɛy e Nyam a eci juma kok esɛl a ec'anyafr a.» ⁴ ɛtɲ m'iri agɲ a eke wɛl

† **6:6** blea lele ɔɲɲ ab ab el egb iju yony eke ow eci miy a anɲ esɛ may af. Ek'ow elm lek e legɲ a, ɛɲɲ nyam b'ɛɲɲ ble kilo lɛw legɲ nyam e juma kok e labm sɔg eci. Anɲ ɛɲɲ a eke am ɛkn lek owi a am ɛwɲɲ ɔɲ agɲ a eke k'ij. Ble kilo nyam oglog ɔɲ kilo nyahan ɔtum ɛbam akɲ nyam ec'agn e legɲ nyam ec'ob ij.

ewr meny anyafɾ a e neny a. -L'ij agɾ fandi ekɾ lobɾ, agɾ miy yar. Ow ow el Israel ec'eb eb a feɾ ec'agɾ a:

⁵ Juda ec'eb ab em agɾ fandi lew yony,

Ruben ec'ab em fandi lew yony,

Gad ec'ab em fandi lew yony,

⁶ Aser ec'ab em fandi lew yony,

Neftali ec'ab em fandi lew yony,

Manase ec'ab em fandi lew yony,

⁷ Simeon ec'ab em fandi lew yony,

Levi ec'ab em fandi lew yony,

Isakar ec'ab em fandi lew yony,

⁸ Zabulon ec'ab em fandi lew yony,

Josef ec'ab em fandi lew yony,

Benjame ec'ab em fandi lew yony.

El feɾ, -n'eyɾ Nyam e meny ewr a.

Agɾ nono gbɛl am igɾ Nyam nuɾ

⁹ Ow e jam a, mi bi ler etɾ emeny m'ekɾ agɾ nono gbɛl eke egɾ kaka k'otum awlm. Ow el eb eb feɾ, eb eb feɾ, agɾ agɾ feɾ lele ebr ebr feɾ ab ec'agɾ. -N'inym es atufu lekɾn a lele licɛbli ab ab ec'any af, -li sus mob efu etɾ arakɾ anɾ el abu em. † ¹⁰ -N'am oɾ lɛc em -l'ese: «Ey e sel eyɾ a, ey e Nyam a eke sig es atufu lekɾn af a lele licɛbli ab ab ogɾ ow b'annɾ ow!»

¹¹ Afr erm esɛl a feɾ iwr did elul atufu lekɾn a, agɾ ekpekɾ a lele mindey yar ab ab em. -N'am ok oɾwɾokɾ wus atufu lekɾn a ec'any af etɾ -n'am igɾ Nyam nuɾ -li dad -l'ese: ¹² «Nawre! Kɔkɫm, anygbɛl, sewr, bia elu lele sos usɾ ab, abusu ony lele lɛc ab el ey e Nyam a eci seɾɾ feɾ! Amen.»

¹³ Agɾ ekpekɾ ab em e nyam ibrm im nine: «Bwo el el agɾ amua eke sus mob efu a, etɾ bogɾ -n'annɾ l'ow ee?» ¹⁴ M'odu m'eb mi dad'r m'ese: «Egɾ gbɛl, ɾ anake uw any a.» Etɾ l'odu l'eb li dad'm nine: «Amua, agɾ a eke ecr gbɛr ijr ligbɛl ab em ab ana. † -Li yoyog el e mob sus em ab es licɛbli a e mebl ab em, etɾ ow ony mob sus em a ufu pum pum pum. ¹⁵ Na sosiem anake -li b'inym es Nyam ec'atufu lekɾn a ec'any af, ke ncok lele legɾ owɾ ab -li b'igɾ ow nuɾ ow eci nuɾ igɾ usu a. Egɾ a eke sig es atufu lekɾn ab af a b'ow ot ok el in eci gbɛd el ab em ke osu el. † ¹⁶ Namn lele mij amn ab k'ow onym el ij, etɾ ligbn lele elubu ab yeji k'ow onym el ij. ¹⁷ Nawre, anke licɛbli a ek'inym es atufu lekɾn a e saw a, b'ow el el e nyimn es, ot im el mij ewl mij eke b'onɾ egɾ sel a e saw, ke Nyam tɛtɾ el e mikɾ ab es.»

8

Lobɾ em ec'es onyan ob a el usu es irm owi

¹ Eke licɛbli a bobm lobɾ em eci es onyan ob ab es a, afr, usu a irm es tinɾ tonɾ ow otu ek'ij wanci ikpr mum. ² Etɾ m'ekɾn afr erm esɛl lobɾ a eke b'annɾ Nyam ec'any af a; wel ony el kɾokɾ lobɾ.

³ M'ekɾn afr erm es ejeci inyam ek'ow inym es egb waw usu a; n'onym ogɾ ofɾɾn ob sika em ab. Etɾ wel ony'n ogɾ nono eke li k'oc, ke Nyam ec'agɾ

† **7:9** Arakɾ el sos em inɾ lele any eb ab eci meny ewr. Wel b'oc kokɾ Mɛf ec'es gbɛgbl (Ob Ap 23.39-43). Kokoba ob es Zakari dad eke legɾ ek'annɾ anym am ow ab em, eb eb feɾ b'ow kok es gbɛgbl na ke onym sarakɾ ab (Zakari 14.16). † **7:14** Ekn Daniel 12.1; Matie 24.21. † **7:15** Ekn Ob Ap 26.11-13; Esayi 4.5-6.

lala a e nyam ɲɔɲn ab ab li kokr egb waw sika em egb waw usu a eke anɲ atufu lekpn a ec'any af a. ⁴ Afr erm es a ec'abu em a, oɲɲ a e mregbn a eke wuwlm Nyam ec'agn lala a e sinyam ɲɔɲn ab ab a am il Nyam ec'any af. ⁵ Etnj afr erm es a oc oɲɲ ofɲn ob a, eb egb waw usu a ec'al a ok em etɲ oc ɔwl wus. Etnj kpekɲ nyamgbrany am babarm, afr am ɲeɲn etɲ wus am umu.

Krekre e krokr yar a

⁶ Afr erm esɛl lɔbnj a eke ɔnym krokr lɔbnj ab ab a am bɛbm sos eke k'afɛl krokr a.

⁷ Krekre ec'a afl in e krokr a. Nyamok lele al eke wuwlm mebl ab a am ok wus. Wus ec'og nyahan e nyam, ekɲ eke wɛl ok sakp nyahan eci akp nyam lele suw owr fɛɲ ab eb al iri ok es.

⁸ Yony em ec'a afl in e krokr a. Ob ek'anɲ esɛ lafɛny ligbel nyam ek'am iri al af ey okij em; etɲ okij ec'og nyahan a e nyam itɲn el mebl. ⁹ Mindey ek'anɲ okij em a eci sakp nyahan eci akp nyam uw, etɲ simijetɲ eci sakp nyahan eci akp nyam uɲ.

¹⁰ Nyahan em ec'a afl in e krokr a. Lɛl ligbel nyam ek'am iri al esɛ mrabri af a anɲ afr ey wus. L'ey simij ewl mij a ec'ogog nyahan e nyam em lele mij etɲ af ab. ¹¹ Lɛl a e nin el "Lolo". Simij ogog nyahan e nyam itɲn am lol, etɲ agɲ nɔnɔ a eke eɲɲ mij a am uw, aɲke ow am lol nɔnɔ.

¹² Sica yar em ec'a afl in e krokr a. Wɛl iyr ligbn ec'ogog nyahan a e nyam a, awl yeji ec'ogog nyahan a e nyam a lele mɛlɛl eci sakp nyahan eci akp nyam ab ab ob; etɲ ow ɔɲ el eci afɲ a e nyahan em irm es. Lɛɲɲ owr e nyahan em a lele ncok eci nyahan em ab ab irmn el ec'usuayl a.

¹³ Emɛny mi bi lɛr etɲ m'ɛkn káká nyam eke igb im afr kpon em a ke am elu lebl tuɔtuɔ dad esɛ: «Musue! Musue! Musue b'ow el wus ec'agn eci, lɛɲɲ a eke afr erm esɛl nyahan a ek'anɲ a b'ow afl el e krokr a!»

9

Yen em e krokr a

¹ Sica yen em ec'afr erm es a afl in e krokr a, etɲ m'ɛkn lɛl nyam ek'anɲ afr ey wus, ke wɛl oc nɔmu cronj gbɛl a e safue a elu abu em. ² Lɛl a fig nɔmu cronj gbɛl a etɲ mregbn eke otarir es al gbɛl e mregbn ab am uyu ok ɔkm. Mregbn a ek'am ok ɔkm a ibar ligbn lele lɛf ab. ³ Etnj mregbn ab em, tɛtɛ gbanɲban anɲ ok ɔkm eb es wus na nimum af; etɲ -n'ɛɲɲn abusu eke anɲ esɛ sibɔban ec'ab af. ⁴ Wɛl ɛdɲn el eke -li ki ɲɲɲnmn suw, ekɲ lele ob eɲeci eke eli wus af ab. Gbɛkɔ abusu ɛru el es eke -li k'ijr agɲ a eke Nyam e mɛny ɛwr anm anyafr a gbɛ gbɛ. ⁵ Etnj agɲ amua e gbɛ ijr a eke -n'ɛɲɲn ow ec'abusu a yeji elm wɛl ec'ibi eci, kɔ ke -l'ijr wɛl gbɛ nɔnɔ tonj ow ij awl yen. Ke gbɛ ijr a e dudu a áɲɲ esɛ bɔban ec'ɛɲɲ eke b'akɲ a e dudu ab af. ⁶ Etnj awl yen ab em, agɲ b'ow ɔl luw es, kɔ -li k'ow -n'ɛɲɲnmn ow; -li b'ow -l'erur eke -li k'uw, kɔ luw k'ow owrm el.

⁷ Tɛtɛ gbanɲban amua anɲ esɛ sigbanɲkɔ eke wɛl bɛbm sos ar oɲɲ ec'af; el e nuɲ ab af, wɛl b'ɛkn mob ek'anɲ esɛ sika tufe af, etɲ el e many a anɲ esɛ agɲ e many af. ⁸ El e sin nuɲ a anɲ esɛ ɔyɔw ec'ab af, etɲ el ec'an nɛnym a anɲ esɛ sikukuma ec'ab af. ⁹ El ec'ɛrmni a anɲ esɛ erkpo lowi em af, etɲ el ec'ɔw a ec'ikɲ a anɲ esɛ ar oɲɲn eci mɛtɲ a eke wɛl b'ot cucur sigbanɲkɔ nɔnɔ im ar oɲɲ em ab af. ¹⁰ Tɛtɛ gbanɲban amua eli ewl eke mbe anɲ em esɛ sibɔban ec'ab af. Etnj el ec'ewl amua ab anake -li b'ow -li kok

agñ ów enjñ toñ ke ow íj awl yen a. ¹¹ El ec'es ew es a el nomu cronj gbél a ec'afɾ erm es a. Ebre em a wél b'esn'n "Abadon", etñ Grek em a wél b'esn'n "Apolon" (ek'el nyandre em "Nunñ Es").

¹² Sica krékre ec'abu eyr na ec ñ. Gbékó ow e jam a, emeny abu eyr yony anñ eke b'ow ow.

Nòhòn em e kròkr a

¹³ Etñ nòhòn em ec'afɾ erm es a afl in e kròkr a. Egb waw usu a ek'el sika em ke anñ Nyam ec'any af a ec'oy yar ab em, m'iri lebl nyam ek'am ikñ ow. ¹⁴ Lebl a dad nòhòn em ec'afɾ erm es a eke onym kròkr ab ab a nine: «Mòmu afɾ erm esél yar a eke anñ njbraka em, mij gbél a eke wél b'esn Efrat a e saw ab es.» ¹⁵ Wél mòmu afɾ erm esél yar ab es. Nawre em a, wanci na af, lègñ na af, awl na af lele lakpo na af ab anake wél bèbm el sos wus nimum ec'agn sakp nyahan a ec'akp nyam ec'ibi ec'a. ¹⁶ M'iri el ec'ar esél eke b'uyu gbanjó af a eci neny a: -l'ij agñ milion ekñ lèw. ¹⁷ Etñ kin elel eke m'èkan sigbanjó a lele el ec'af uyu esél ab ab a: -l'ew erkpo lowi em sos. Erkpo a ebl es esé al af, ew ble eke iir em esé safir lebn af, etñ ow e mij a yeji anñ esé sika e mij ab af. Sigbanjó a ec'en a anñ esé sikukuma ec'ab af; el e nenyum a, al, mregbn lele mebn eke ler ab am ok òkm. ¹⁸ Ów enjñ nyahan amua ek'el al, mregbn lele mebn eke ler ab ke anñ sigbanjó a e nenyum am ok òkm a anake ibi wus ec'agn sakp nyahan a ec'akp nyam a. ¹⁹ Tasi em a, sigbanjó a e lèc a anñ el e neny a lel el ec'ewl ab ab em. El ec'ewl a b'ot morññ es: -n'onny en eke -li b'ot -n'am kokr agñ low njñ.

²⁰ Sica agñ a eke ów enjñ amua ibim ke anñ a, itñnm es an el ec'abu em eci ekñ ekpr eke -li kokr a e lís; -l'igññ abñ enjñ, sika em sinyam, jete efu em eci, jawie em eci, mebn em eci lele ekñ em ec'a e nunj ign a -l'elum es; mob amua eke ótum èknm es, irim ów, anm es yej'a. ²¹ -Li walm el ec'agn ibi owi, el e cam kok owi, el eci nfaci ij lele el e mil iy ab ab bóbó yeji -l'elum es.

10

Afr erm es a lele lel likekli ab ab

¹ Ow e jam a, m'èkn afr erm es lèc es ejeci nyam eke anñ afr am us es. Jru wiwrm'n ab etñ nyamgodí iwr'r nunj af; in ec'any a anñ esé ligbn af etñ in ec'akr a anñ esé al ek'am iri inn afr ec'af. ² N'onnym lel likekli eke fig ab. L'oc in e lidr e lakr a l'ew okij af etñ l'ew nemn ec'a wus af. ³ Li barm lebl tuotuo em esé elel eke kukuma bi barm ab af. Etñ eke li barm l'ok es a, nyambrany lònñ a òdu eb babarm. ⁴ M'erur eke mi ki nòn ów a eke nyambrany a dad a, kò m'iri lebl nyam dad'm nine: «Òc nyambrany lònñ a ec'ów a eke dad a ew es sos em; kì nòn.»

⁵ Sica afr erm es a eke m'èkn inym es okij af lele wus af ab a, igbl lidr abu ogn, ⁶ etñ ij neny Nyam ek'anñ owr sègñ fèñ ke kok afɾ; wus, okij lele ob fèñ ab a e nin em. Li dad nine: «Emeny Nyam k'ow ekum ij! ⁷ Kò wanci ab af eke lònñ em ec'afɾ erm es a b'ow òb nunj am afl in e kròkr a, yogn anake Nyam e low a eke lól es a b'ow iy neny esé elel eke li dad ow e low l'ok in eci juma kok esél ek'el kokoba òb esél ab af a.»

ek'umu ab em. Agñ beb a ek'anñ owr a ernñ afññ es tonj etñ -n'am òñ Nyam ek'anñ afr a anygbel.

¹⁴ Sica yony em ec'abu eyr a ec ñ. Gbəkɔ, èwr erm! Ow k'ow ibnm etñ nyahan em ec'a yeji b'ow ow.

Lòbñ em e kròkr a

¹⁵ Lòbñ em ec'afr erm es a afl in e kròkr a. Ebl ònòò anñ afr am ikñ læc em dad ese: «Sica wus eci es ew a e low anñ ey Es Kòtòkò lel in e Mesi ab ab ec'abu em, etñ es ew na b'ow anñ seğñ feñ!» ¹⁶ Agñ ekpekp likñ lele yar ab a ek'egñ egñ anñ in e lekpn af Nyam ec'any af a, ok òwròkp wus etñ am igñ'n nuñ dad ese:

¹⁷ «Es Kòtòkò Nyam Abusu Es,

ñ eke anñ yefenyina ke anñ god'etñ a,

s'am elu'ñ bia eke oc ñ ec'abusu ligbel ab em sigm ñ ec'es ew ab es a.

¹⁸ Eb eb ec'agñ a feñ ebl erm,

kò sica ñ ec'erm bebl a anake am ey òkm a.

Wanci a eke ki jey agñ ek'uw a e low ok ab ana.

Ñ eci juma kok esel ek'el kokoba òb esel eci wanci a eke k'eyñ el ec'ob ap a anake ow a.

Agñ a feñ, ey lele egbel ab ek'el ñ eci ke b'elum'ñ òmm em a, yeji b'ow eyñ el eci.

Wanci a eke b'ow nyuñ agñ a eke bi nyuñ wus ab ana.»

¹⁹ Sica Nyamel gbela ek'anñ afr a fig, etñ sinm araka a ey òkm. Afr am nyehñ, nyamgbrañ am babarm, wus am umu etñ nyamok am an ok wus.

12

Yòw a lele tamranji ab ab

¹ Ca emeny meny ewr ligbel nyam ey òkm afr: ow el yow nyam eke ligbn iwr elul em ese mob sus em af, ke awl anñ in ec'akr ew a. L'us es ew e tufe eke mùlél lew yony anñ af. ² Lok usu'r bebmm iy ew ab, etñ iy a eke am ònyñ'n a am òñ'n li babarm.

³ Emeny meny ewr ejeci nyam ey òkm afr: ow el tamranji nyam eke ebl es kondonj ke eli ey lòbñ lele òcòwr lew ab. Nuñ nyam nyam feñ af a, es ew e tufe anñ. ⁴ In e luwl ab em, li papl afr e mùlél sakp nyahan eci akp nyam em a es l'ok wus. Etñ l'igb l'ow n'inym es l'òbr yow a ek'iy am ònyñ ab any, ba ow b'ew iy a ke kpekñ n'òny n'emn. ⁵ Yow a ew iy igñ nyam eke b'ow ew ebr ebr feñ es abusu ligbel em. † Etñ kpekñ wel oc iy a im ew es Nyam lele in ec'atufu lekpn ab ab e saw. ⁶ Kò yow a gbè, l'uru es n'im loj, yogñ a eke Nyam kok usu nyam ew'r es, eke wel k'òñ'n ob l'ij tonj seğñ fandi seğñ ekñ lew nyahan a. †

⁷ Etñ mum ey afr yogñ; Mikael lele in ec'afr erm esel ab ab ogñ mum tamranji a lele in ec'afr erm esel ab ab. ⁸ Kò tamranji a eb és; ow òñ in lel in ec'erm esel ab ab -n'ònym abusu eke -li k'anñ afr yogñ ij. ⁹ Wel òny tamranji a owl gbey. In anake legñ sig ab em l'el lorññ a † eke wel b'esñ agñ oglog Satan, ke b'eyu wus nimum ec'agñ a. Wel òny owl wus in lel in ec'erm esel ab ab.

¹⁰ Etñ afr m'iri lebl nyam barm tuòtuò etñ am dad ese: «Sica es eb elu eci legñ a ow ñ! Ey e Nyam a elu in ec'abusu a lele es ew ab ab òkm! Sica es ew a anñ in e Mesi a abu em, anke wel òny ey lisijimel a ec'egñ a

eke b'ok el ów af a owl gbenj. Ncok lele legɲ owr ab li b'ok wɛl ów af ey e Nyam a ec'any af. ¹¹ Gbɛkɔ ey lisijimɛl a akm'n es licɛbli a e mebl ab em lel ow e danjku a eke -l'ijr ab em, anjke -l'erurm el ec'owr anj a tonj -l'urum luw bɔbɔ yeji. ¹² Ow sosiem a, afr lele ɔny eke iir em ab ab, kòkr sos em inj! Gbɛkɔ wus lel okij ab, gbre él ɔny eci! Agn us es ow ejn ɔny, erm bebl iy'r em gbɔnj, anjke l'uw any eke sɛɲj tɛl cɛ anj'n.»

¹³ Eke tamranji a b'ɛkn eke wɛl ɔny owl wus a, l'igb n'am ogɲ yow a eke ew iy igɲ ab es. ¹⁴ Gbɛkɔ yow a ejn káká ligbel nyam ec'ow yony eke li k'oc ke l'igb tonj l'ók usu a eke wɛl kok ew'r es loj a, yec'ɛtɲ ke li kpáb es lorɲn a e lís, ke yogɲ wɛl óɲ'n ob l'ij tonj akpo nyahan lele likpr ab. † ¹⁵ Eɲj lorɲn a am egbl mij ok es esɛ mij ewl mij gbɛl af, yec'ɛtɲ ke ow éb yow a. ¹⁶ Gbɛkɔ wus ow elum yow a abu: l'odu mij bubute a eke tamranji a egbl ok es a fɛɲ l'eb. ¹⁷ Sica tamranji a erm am ebl nɔnɔ yow a e lís, eɲj n'im n'am ogɲ mum yow a ec'ey likpr ab ab, el a eke b'elum Nyam e sol a ke b'ucu low nenyembri nyam eke Jesu elu ɔkm a ɔny es a.

¹⁸ Eɲj tamranji a ec inym es okij neny e sec ab af.

13

Ndey a ek'anɲ okij em ey ɔkm a

¹ Ow e jam a, m'ɛkn ndey nyam anj okij em ey ɔkm. L'eli ɔcɔwr lɛw lele ejn lɔbɲ ab; in e licɔwr fɛɲ af a, es ew e tufe anj; eɲj in e nuɲ fɛɲ af a, nin eke bi wɛwr Nyam anj. ² Ndey a eke m'ɛkn a ot fabn es, in ec'akr a ew egbel esɛ urs † ec'ab af, eɲj in e neny a anj esɛ kukuma ec'ab af. Tamranji a afl in e lɛc a, in ec'es ew a lele in ec'abusu ɔny ab ab es ɔɲ'n. ³ Ndey a ec'ejn a e nyam ob kok esɛ ek'ow'n k'uɛw af, gbɛkɔ ob a eke kok'r luw ec'a as. Ow ɔɲ wus nimum erur ow e low eɲj am us ndey a jam. ⁴ Eɲj agɲ a fɛɲ am igɲ tamranji a nuɲ, anjke ow afl abusu es ɔɲ ndey a. Eɲj emɛny el a cɛ, -n'am igɲ ndey a yeji nuɲ -li dad -l'esɛ: «Bwo ec'ɛɲj ot ndey ab es eɲj bwo ɔtu eke k'akm'n es ee?»

⁵ Eɲj ndey a ejn abusu eke ki dad es efu lele eɲj wɛwr e sodad ab ok Nyam af; n'ejn abusu eke li ki kok low tonj awl eɲj yony miy yony. † ⁶ Eɲj ndey a am wɛwr Nyam; n'am dad ow e nin, ow ec'eb ir usu a lele agɲ a ek'ir afr ab ab ec'odad nɲj. ⁷ Abusu eru'r es eke li k'ogɲ Nyam ec'agɲ a ar ke l'ákm wɛl es; n'ejn abusu a eb eb fɛɲ af, agɲ agɲ fɛɲ af, ebr ebr fɛɲ af lele eb eb fɛɲ af ab. ⁸ Wus nimum ec'agɲ a b'ow igɲ'n nuɲ, agɲ a eke wus e kok em eɲj el ec'en a anm sel ejn e lel ab em a. † Sel ejn e lel na, licɛbli a eke wɛl wawr egb a eci.

⁹ Ke eɲj ek'eli ɔru a írɪ sɛnyɲ sɛnyɲ! ¹⁰ Eɲj eke in ec'a ow el eke wɛl k'ony elu'l sobel em a, wɛl b'ow ɔny elu'l sobel em; eɲj eke in ec'a ow el lab ler em em, li k'uɛw a, lab ler em em li b'ow luw. Na sosiem anake agɲ a ek'el Nyam ec'a it eke k'ony erm susu lele ɔmn ab a.

Ndey ek'anɲ wus em ey ɔkm

¹¹ Eɲj m'ɛkn ndey ejɛci nyam ek'anɲ wus em ey ɔkm. L'eli ɔcɔwr yony esɛ licɛb ec'ab af eɲj n'am dad odad esɛ tamranji af. ¹² Ndey na ɔny abusu esɛ krɛkrɛ ec'a ek'anɲ okij em ey ɔkm ab af, eɲj n'am kok juma ow e nin em. N'am ɔny wus nimum lel in ec'agɲ a fɛɲ ab lɛc em igɲ krɛkrɛ eci ndey

† **12:14** Ekn ɔkm Ok 19.4; Ol ɔkn 32.11. † **13:2** urs:ndey ligbel eke anm ey eci agɲ ebr wus af anj. † **13:5** Ekn Es Ekn 11.2 ec'akr otar a. † **13:8** sel ejn e lel a:èkn Es Ekn 3.5 lele ow ec'akr otar ab ab.

a nuṅ, ndey a eke ob kok nuṅ ɛsɛ ek'ow'n k'uw af ke ow as a. ¹³ Ndey na ek'anṅ wus ɛm ɛy ɔkm a, am kok meny ewr ɛgbɛl; n'am ɔṅ al ɔɔɔ yeji anṅ afr ok wus agṅ a pupukpaṅ ec'any af. ¹⁴ Ɛṅṅ n'am irrm wus ec'agṅ a, meny ewr a eke n'am ɔtu li kok krekre eci ndey a eci nin ɛm a. N'am ɛju agṅ eke k'aku likṅ ɛṅṅ nyam, krekre eci ndey a e sos usr eci, ndey a eke lab kok ob nuṅ ɛsɛ ek'ow'n k'uw af, ke ewl meny anṅ owr a. ¹⁵ Ɛṅṅ yony ɛm eci ndey a ɛṅṅ abusu eke k'ɔṅ ndey krekre a eci likṅ ɛṅṅ a sel, yec'ɛṅṅ ke likṅ ɛṅṅ a ɔtu dad odad ke ɔṅ wɛl ibi agṅ a fɛṅ eke ɛṅṅm igṅm'n nuṅ a. ¹⁶ N'ony agṅ a fɛṅ, ey lele ɛgbɛl ab, ɛgbreṅṅbi lele ɔḡɔru ab, ewi lele madu ab ɛɛ ɛm eke k'ew meny ewr nyam lidr abu af oglog anyafir. ¹⁷ Ow ɔṅ ɛṅṅ ɛṅṅ fɛṅ eke meny ewr anm af a ɔtum eke k'ɔl ob oglog ew ob an; meny ewr a el ndey a e nin oglog ob awl e mɔni ek'el nin a ec'a. †

¹⁸ Aṅa anake ow am ibrm eke ɛṅṅ k'ony sɛwr a. Ɛṅṅ ɛṅṅ yec'eke ɔny nuṅ ɛm ɔny a ɔtu eke k'uw ndey a e mɔni a ec'abi a eke k'ij a e nyandɛ ab any, aṅke ow el ɛṅṅ e nin. Ob awl e mɔni a el ekṅ yen yen sakp nɔhɔn ekṅ nyahan miy nɔhɔn.

14

Licebli a lele agṅ fandi ekṅ lɔbṅ miy yar a eke wɛl ɔl a

¹ Mi bi lɛr ɛṅṅ m'ɛkn licebli a eke inym es Sion e lafeny † ab af, in lele agṅ fandi ekṅ lɔbṅ miy yar eke wɛl nɔn in e nin a lele Ɛs ec'ab ab ɛw anyafir a. ² M'iri lebl nyam ek'anṅ afr am ow, ke am ikṅ ɛsɛ okij e mra af, oglog ɛsɛ nyambrany ligbel ec'ikṅ ab af. Lebl a eke m'iri a anṅ ɛsɛ sanḡo ɔny ɛsɛ e mob a eke b'ony ab af. ³ Agṅ amua fɛṅ am ɛṅṅ ɛj owr nyam atufu lɛkpṅ a, mindey yar a lele agṅ ekpekp ab ab ec'any af. Ɛṅṅ kaka ɔtum eke ki wewr ɛj a, eke ow elm agṅ fandi ekṅ lɔbṅ miy yar a eke el wus aṅa ec'agṅ a eke wɛl ɔl a cɛ.

⁴ Agṅ amua kokm sikpl owi ɔyɔw ab, -l'ayl. † -Li b'us licebli a jam usu fɛṅ eke ow b'im a. Wɛl ɔl ɛl agṅ ec'aranṅ eke -li k'el agṅ krekre eke wɛl k'oc ap Nyam lele licebli ab ab.† ⁵ Lɛḡṅ kaka -n'onym yadṅ; -li kokm sikpl kaka.

Afr ɛrm ɛsel nyahan a ec'amani a

⁶ Ɛṅṅ m'ɛkn afr ɛrm ɛs ɛjɛci nyam ek'am igb afr kpon ɛm a ɛc. N'onym Amani Mamm a ek'onym uwr ab ab eke li k'ɔb l'ok wus nimum, ɛb ɛb fɛṅ ec'agṅ, ɛb ɛb fɛṅ, ɛbr ɛbr fɛṅ lele agṅ agṅ fɛṅ ab. ⁷ N'am dad lebl gege l'ɛsɛ: «Ɛlumn Nyam ke ɔṅṅ in anygbɛl! Aṅke wanci ow eke li b'ow li jɛj wus nimum e low l'ok. Ɔḡṅṅ ɛṅṅ a eke kok afr; wus, okij lele mij ewl mij fɛṅ ab a nuṅ!»

† **13:17** Sebr beb ɛm ɛsɛ Ebre ɛm af, ɛsɛ Grek ɛm af, ob awl owi ɛm a, nin fɛṅ eci mɔni a ɔny in ec'abi eke ij. † **14:1** Sion e lafeny a el Jerusalem eci nin ɛjɛci. † **14:4** *Agṅ amua kokm sikpl owi ɔyɔw ab*:ow el odad nyandɛ ɛm eke am dad kretienel eci neny nyam ij ek'ony Nyam eci, ke ɔnm sinyam yadṅ e nuṅ igṅ owi ɛm. Ɛkn Ose 1.2; 2.16-25. Sɛḡṅ ab ɛm a, sinyam yadṅ a e nuṅ igṅ owi ɛm a, afacyɔw b'anṅ sinyam nuṅ igṅ susu a, ɛṅṅ ow ibrm eke wɛl k'erum el ab. † **14:4** *agṅ krekre eke wɛl k'oc ap Nyam lele licebli ab ab*:Mois ec'ol ɛm a, ɛbob fɛṅ eci liy krekre a lele ɛgb owr fɛṅ eke wɛl am ub a eci krekre a, wɛl b'oc is Nyam. Ow b'il'l an nono.

⁸ Yony em ec'af'r erm es a anj krekre ec'a e jam ow, etj am dad ese: «Babilon eb gbél a ey wus! † L'el eb a eke eju eb eb a feñ egn in e mar a eke b'ow egn ij nfaci, ke b'ow egn im ey Nyam ec'erm bebl ab em a.»

⁹ Nyahan em ec'af'r erm es a anj yony a e jam ow, etj am dad lebl gege ese: «Eke egn nyam am ign ndey a lele in e likj egn ab ab nuñ, etj n'eyñ ow eci meny ewr a anyaf'r lele abu af ab, ¹⁰ in yeji, li b'ow l'egñ mar a eke b'ow egn im ey Nyam ec'erm bebl ab em a. Mar na b'ow ew tuotuo etj Nyam b'ow etm ok in ec'erm bebl a e kpok ab em. Agñ amua b'ow ij gbre nono al em lele mebn eke ler ec'al ab em, afr erm esel lala lele licébli ab ab ec'any af. ¹¹ Al a eci mregbn a eke am ow el -l'ij gbre nono a, am uyu afr akpo akpo feñ eci. Agñ amua eke am ign ndey a lele in e likj egn ab ab nuñ, ke eññ in e nin a e meny ewr a onym sel eb ncok lele legñ owr ab.»

¹² Na sosisem anake agñ a ek'el Nyam eci, b'elum in e sol a, ke ony onn Jesu em a k'onj erm susu a.

¹³ Etj m'iri lebl nyam ek'anj afr am dad'm ese: «Non odad na: ehe él agñ a eke caca em am uw Es Kotoko e juma kok em a eci! Ee, Abñ am dad eke agñ amua in anj ehe em. Sica we'n otu eke we'n k'eb sel juma a feñ eke we'n kok a eci, anke wel eci juma a e liy a in am us wel jam.»

Wus anja ec'egb ub owi

¹⁴ Ow e jam a, mi bi ler etj m'ekn jru ufu nyam. Jru ab af, ob nyam ek'anj ese egn af sig es. In e nuñ af a sika tufe anj etj egb ubr lab fufu konon nyam anj'n abu em. ¹⁵ Emeny m'ekn afr erm es ejeci nyam ek'anj Nyamel ab em ey okm ke barm lebl tuotuo em am dad in a eke sig es jru ab af a ese: «Òc ñ ec'egb ubr lab a ke úb gon, anke wus eci egb a ek'eb l ub ec'a e wanci ow.» ¹⁶ Etj egn a eke sig es jru ab af a oc in ec'egb ubr lab a etj l'ew abu l'ub wus nimum ec'egb a.

¹⁷ Emeny afr erm es ejeci nyam anj afr e Nyamel gbél ab em ey okm; in yeji, n'onym egb ubr lab fufu konon nyam ab.

¹⁸ Etj emeny afr erm es ejeci nyam eke ew al es a anj egb waw usu a ey okm. Li barm læc em n'am dad yec'a ek'onym egb ubr lab fufu ab ab a l'ese: «Òc ñ e lab fufu a ke úb wus e viny egbekl a, anke in ec'ey a ebl.»

¹⁹ Afr erm es a oc in ec'egb ubr lab a etj ew abu ub wus e viny egbekl a etj ot ok el es ifir ob gbél ab em eke -li k'ekn Nyam ec'erm bebl a. ²⁰ Wel ifi viny ey ab es es ifir ob ab em banj a e jam a; etj es ifir ob ab em mebl nono ewl ok okm. Mebl a ewl tonj im ign kilo ekñ yen yen sakp nyahan, etj uyu tonj ok sigbanjo a e nenekp a e neny neny.

15

Es abal el em ec'abu eyr lobñ a e meny ewr

¹ Etj afr m'ekn meny ewr ligbél ejeci nyam eke in e low am iti'm any: afr erm esel lobñ eke onym es abal el em ec'abu eyr lobñ ab, eke el em Nyam ec'erm bebl a b'ow edñ nuñ a.

² Etj m'ekn okij eke ayl tonj am ekan es, ke al wuwlm ab. Agñ a feñ eke eb any ndey a, in e likj egn a lele in e nin a e moni a ec'abi a eke k'ij ab af a, inym es afr okij na eke ayl tonj am ekan es ab af. Etj -n'onym sisanjo a

† 14:8 Anja ow elm Babilon ec'odad tasi wel dadm, ko ow el nyandre odad mum eke wel am dad ok eb eb a feñ eke b'im Nyam ar a.

eke Nyam ɔŋ el ab ab. ³ -N'am eɣŋ Nyam e juma kok es Mois † lele licɛbli ab ab ec'ej a:

«Es Kɔtɔkɔ Nyam Abusu Es, ɛben eke ŋ e sijuma a agb ke akpl ana! Ɛb ɛb ec'Eb Ebu, ɛben eke ŋ ec'ow a eke bebɛm ok es a el nyim nyim ke el nawrɛ ana!

⁴ Es Kɔtɔkɔ, bwo ec'eɣŋ tasi ɔtu eke k'eluum'ŋ ee?

Bwo ec'eɣŋ ɔtu eke ki kɔklam'ŋ ee?

Nj sɔny coco el lala.

Ɛb ɛb a fɛŋ b'ow igŋ'ŋ nuŋ,

anke ŋ ec'ow nyim nyim a ok ɔkm kpata -l'ɛkn.»

⁵ Ow e jam a, afr, m'ɛkn Nyamel gbɛl a fig. Ɛm yogŋ Nyam eci sinm a eci gbɛd ɛm ɛl a anŋ. ⁶ Afr ɛrm esɛl lɔbŋ a ek'onym abu ɛyr lɔbŋ ab ab a anŋ Nyamel ab ɛm ok ɔkm. -Li sus mob eke ufu pum pum pum ke am jɛjn, ɛtŋ -l'ucu ɔhɔny eke wɛl kok sika mij ɛm ɛr ɛm. † ⁷ Mindey yar ab ɛm eci nyam ɔŋ afr ɛrm esɛl lɔbŋ a sika ɛm kpɔk lɔbŋ. Ɛm yogŋ, Nyam ek'anŋ god'ɛtŋ a ec'erm bebl a iy ɛm gbɔŋ. ⁸ Mregbn iy Nyamel ab ɛm gbɔŋ; ow el Nyam ec'anygbɛl a lele in ec'abusu ab ab. Ow ɔŋ eɣŋ kaka k'otum ɛym Nyamel ab ɛm, eke afr ɛrm esɛl lɔbŋ a eci abu ɛyr owi a eke ot ow a e low k'iyɛm nɛny.

16

Nyam ec'erm bebl e kpɔk lɔbŋ a

¹ Ow e jam a, m'iri lebl ligbɛl nyam anŋ Nyamel gbɛl ab ɛm am ikŋ dad afr ɛrm esɛl lɔbŋ a esɛ: «Imn wus ke ɛwal Nyam ec'erm bebl a ek'anŋ kpɔk lɔbŋ ab ɛm a es!»

² Krɛkrɛ ec'afr ɛrm es a im ɛtŋ ɛwl in e kpɔk ab ɛm ec'a es ok wus af, ɛtŋ abi ɛgbɛl eke bi dudu a ok agŋ a eke ndey a e mɛny ɛwr anŋ af, ke b'igŋ in e likŋ eɣŋ a nuŋ a.

³ Yony ɛm ec'afr ɛrm es a im ɛtŋ ɛwl in e kpɔk ab ɛm ec'a es ok okij ɛm. Mij a itŋn anŋ esɛ legɛuw e mebl ab af, ɛtŋ ob fɛŋ ek'anŋ owr okij ɛm a uw.

⁴ Nyahan ɛm ec'afr ɛrm es a im ɛtŋ ɛwl in e kpɔk ab ɛm ec'a es ok simij ɛwl mij lele mij ɛŋ ɛm ab, ɛtŋ simij a titŋn el mebl. ⁵ Ɛtŋ m'iri afr ɛrm es a ek'ɛw mij es a am dad esɛ: «Ij ek'anŋ yɛfɛnyina ke anŋ god'ɛtŋ, ŋ ek'el lala a, eke ow el nɛnɛ anake jɛj ok a, ke el jɛj ok es nyim nyim. ⁶ Tasi ɛm a, agŋ amua ibi agŋ lala a ek'el ŋ ec'a lele kokoba ɔb esɛl ab ab ok mebl es, ɛtŋ sika el yɛji ɔŋ el mebl -l'ɛgŋ. Ow ek'it el ec'ab ana!» ⁷ Ɛtŋ m'iri lebl nyam anŋ egb waw usu a am ikŋ dad esɛ: «Ɛɛ, Es Kɔtɔkɔ Nyam Abusu Es, ŋ e jɛj ok fɛŋ el nawrɛ lele nyim nyim ab!»

⁸ Yar ɛm ec'afr ɛrm es a ɛwl in e kpɔk ab ɛm ec'a es ok ligbn af, ɛtŋ ligbn ɛŋn abusu eke ki kakŋ wus ec'agŋ a in ec'al ab ɛm. ⁹ Agŋ al am kakŋ sos, ɛtŋ -n'am wɛwr Nyam a ek'onny abusu abu ɛyr amua af a e nin a. Gbɛko -l'ɛgŋm eke -li k'itŋn ɛrm ɛm bake -n'ɔŋ ow any.

¹⁰ Yɛn ɛm ec'afr ɛrm es a ɛwl in e kpɔk ab ɛm ec'a es ok ndey a ec'atufu lɛkpn ab af, ɛtŋ in ec'es ɛw a ɛy nɛbn ɛm. Agŋ a fɛŋ am akŋn anm gbɛre eke -n'am ij a eci. ¹¹ -N'am wɛwr afr e Nyam a el e gbɛre e -n'am ij lele abi ab ab sɔsiɛm. Gbɛko -l'igŋm el ec'ow ɛŋuŋ a -l'okm es.

† 15:3 Mois ec'ej a (Okm Ok 15.1-18), wɛl b'ɛgŋ nɛnɛgŋ e legŋ ok Nyam ɛn es, in eke li sɔg Israel Ejipt ec'abu ɛm a. Ɛkn ɔkm Ok 15 lele Ol ɔkn 32 ab. † 15:6 Ow el egb waw es ligbɛl a ec'ob sos ɛw (Okm Ok 28.4; 29.5).

¹² Nohon em ec'af'r erm es a ewl in e kpok ab em ec'a es ok mij ligbel a eke wel b'esh Efrat ab em. Mij a mam es etj ew eb ebu a eke b'ann yogj a eke lighn b'igb a e jagb es ow. ¹³ Tamranji a, ndey a lele kokoba ob es yadju ab ab e neny a, m'ekn abj enuj nyahan ek'annj ese betibom af am ok okm. ¹⁴ -L'el abj enuj eke bi kok simeny ewr. -N'aam -n'ejn wus ec'eb ebu a fej, yec'etj ke -l'as wel luku Nyam Abusu Es e legj ligbel a e mum ogn a eci.

¹⁵ Es Kotoko dad nine: «Kin, m'am ow ese ulu af. Ehe el egj yec'a eke annj any owr ke sus mob am eku, yec'etj ke li k'iim sos ofr agj eknm in ec'es a eci!»

¹⁶ Abj enuj a as eb ebu a luku usu nyam eke Ebre em a wel b'esh Armagedon. †

¹⁷ Lohj em ec'af'r erm es a ewl in e kpok ab em ec'a es ok lef em. Lebl nyam annj Nyamel ab em barm tuotuo; ow el lebl ek'annj atufu lekpn a ogn am ow. Etj lebl a dad nine: «Sica ow uwr ij!» ¹⁸ Etj eben a, afr am njjn, nyambrany am babarm etj wus am umu. Wus ec'umu ikj a, legj a etj eke agj annj wus a, -l'eknm eben. ¹⁹ Bajn gbél a ufj es ok sakp nyahan etj eb eb a e bajn bajn a fej bubm ok. Nyam ijlm Babilon gbél ab es; n'oj eke ow k'ejn mar kpok gbónj a ek'el in ec'erm bebl ligbel a. ²⁰ Lejr a fej irm etj wel ékn mafeny ij. ²¹ Etj nyamok eku eku annj afr am an ok agj af; etj agj am wewr Nyam, nyamok na sosisem, anke ow el ob eke ony lec nono.

17

Facyow gbél

¹ Etj afr erm esel lohj a ek'onym kpok lohj ab a eci nyam ow dad'm nine: «Ow, mi b'ow mi yegm'ij abu eyr a eke Nyam b'ow oj facyow gbél a eke inym es simij ewl mij nono e neny a. ² Wus na eci eb ebu a ij nfaci in ab, etj agj a eke ir wus na af a egj in eci nfaci owi a e mar am ony.»

³ Abj em a, afr erm es a oc'm im loj. Yogj, m'ekn yow nyam eke sig es ndey ebl kondon af. Nyam eci wewr ec'en eb ndey a e sos a fej; etj l'eli ej lohj lele ocowr lew ab. ⁴ Yow a ok gbad ebl mamn, l'ok sika em mijob nono, mebn amam em e mijob lele ayre em e mijob ab. N'onym sika em kpok ab. Em yogj, in eci nfaci ij a eci kpotom owi a fej iy em gbónj. ⁵ In ec'anyafr a, wel non nin eke ow eci nyandre a lol es: "Babilon gbél, afacyow lele wus na nimum ab eci musue owi fej ec'el lis." ⁶ M'ekn yow a eke Nyam ec'agnj a lele agj a ek'ij Jesu eci danju ke wel ibi a eci mebl am ec any.

Mi b'ekn'n a, low eb'm sos. ⁷ Etj afr erm es a dad'm nine: «Ko bla sosisem etj ow am iti'ij any ee? Mi b'ow m'elu yow a eke sig es ndey ab af a lele ndey na eke eli ej lohj lele ocowr lew ab a e low eke lol es em a okm mi yegm'ij. ⁸ Ndey a eke ekn a, legj ek'ec ab em a, wel ekn'n n'annj owr, etj yefenyina n'annj owr ij. Gbeko li b'ow n'annj nomu cronj gbél ab em l'ey okm n'im in eci nujnj eci. Etj wus na ec'agnj a eke wus eci nunj ob em etj wel nonm el ec'en sel ejn e lel ab em a, low b'ow iti any ndey a ec'ekn em, anke legj ek'ec a, n'annj owr, etj yefenyina n'annj owr ij, ko li b'ow l'ewl l'ow.

† 16:16 Armagedon:usu eke legj sig em a, wel ogn ar egbel egbel af (Jej Ok 5.19; 2 Eb Ebu 23.39).

⁹ Sica wel óny nunj em óny lele sɛwr ab ɔɔnj! Eɲ lɔbɲ a el egigl lɔbɲ eke yɔw a sig es af a; ow el éb ebu lɔbɲ yeji: ¹⁰ el em eci yen ok wus, nyam ew usu es, lɔbɲ em ec'a k'owm. Lɛɣɲ eke li b'ow l'ow a, ow b'ow el lɛɣɲ tɛl cɛ eci. ¹¹ Ndey ebl kondonj a eke lɛɣɲ ek'ɛc ab em anj owr, ke yefenyana amn owr ij a, in obi em a, l'el niwn em ec'eb ebu; etj ɛsɛ lɔbɲ ab af, in yeji n'aam in ec'ibi eci.

¹² Ɖɔɔwr lɛw a eke ɛkn a el éb ebu lɛw eke k'obm nunj k'ɛwm usu es; gbɛkɔ ndey ab ab -li b'ow -n'ɛɲn abusu -l'ɛw usu es wanci nyam eci. ¹³ Éb ebu lɛw amua eci tutr a okr af; tutr a el ke -l'ot el e lɛc a lele el ec'abusu ab ab -l'ɛlu ndey a e lís e low kok em. ¹⁴ -Li b'ow -l'ogɲ licebli a ar, gbɛkɔ licebli a b'ow akm el es, anke l'el kɔtɔkɔ em e Kɔtɔkɔ lele éb ebu fɛɲ em ec'Éb Ebu ab; etj in ec'agɲ nɛny nyam ɛsɛl a eke li sɔsum l'ot ke l'ɛsɲ ab ab, -li b'ow -l'akm wɛl es.»

¹⁵ Émeny afr erm ɛs a dad'm nine: «Simij a eke ɛkn yogɲ a eke facyɔw a sig es a el agɲ agɲ, bieku bieku, ɛb ɛb lele ɛbr ɛbr ab. ¹⁶ Ɖɔɔwr lɛw a eke ɛkn a lele ndey ab ab b'ow óny facyɔw a eci sifn: -li b'ow -l'eb ow ec'ob fɛɲ eke ow óny a, -n'ɔɲ ow anj sos ɔfr. -Li b'ow -l'ot ow eci megl a fɛɲ -l'ij ke -l'ofɲ ow eci likpr a, ¹⁷ anke Nyam ɔɲ eke el ec'erm ab em, -li ki kok low yec'a eke Nyam am erur a. Nɛny b'ow okr el af -l'oc el ec'ɛs ɛw eci abusu a -li kok ndey a e lís e low tɔɲ ke Nyam eci sodad a fɛɲ iy nɛny.

¹⁸ Ca yɔw a eke ɛkn a el ɛb gbɛl a eke ɛw wus na nimum eci éb ebu a fɛɲ es a.»

18

Babilon eci wus ey

¹ Na b'ɛc a, m'ɛkn afr erm ɛs ejeci nyam ek'anj afr am us es. N'ony abusu libɛl nyam, etj in ec'anygbɛl a ayal wus na nimum. ² L'ɛlu lebl tuɔtuɔ li dad nine: «L'ey wus, Babilon gbɛl a ey wus! Sica ow el abɲ ɛɲɲ ɛɲɲ ɛɲɲ a ec'usu ek'ir, el ec'ɛs lɔl usu; anja anake ɔr ɛɲɲ ɛɲɲ lele mindey ek'aylm ke wɛl b'ifn ab ir a. ³ Éb ɛb a fɛɲ ec'agɲ a ɛɲɲ in eci mar a eke b'ɔɲ ɛɲɲ ij nfaci, ke b'ɔɲ ɛɲɲ im ey Nyam ec'erm bebl ab em a. Wus na eci éb ebu a ign'n af -l'ok nfaci ij owi ab em, etj wus na eci án ɔlu a el egbɛɲɣbi in ec'ob eke n'ony afɲɲ es a sosiɛm.»

⁴ Étj émeny m'iri lebl ejeci nyam ek'anj afr am ikɲ ow dad ɛsɛ: «Em ec'agɲ, ðkr ɔkm ɛb ab em yec'ɛtj ke k'ánmn in e sikpl a e low em, in eci abu ɛyr egbɛl a eke b'ow ɛɲɲ'n a k'éɲɲm óny. ⁵ Tasi em a, in eci sikpl a tatakɲ tɔɲ im ok afr; etj Nyam ijlm in ec'ów ɛnyɛmbri yony yony owi amua es. ⁶ Kòkr ɛb a low ɛsɛ eled eke li kokr agɲ ejec'ab af. Low yec'a eke li kok a, in yeji kòkr ir ow eci sakp yony. Mij kpɔk a eke li bi wuwlm mar tuɔtuɔ ab n'ɔɲ agɲ ɛɲɲ a, in yeji mar eke ɛw tuɔtuɔ a, wùwlmn ow eci ɔtu sakp yony ab ɔɲɲ in l'ɛɲɲ. ⁷ Anygbɛl owi a eke li kok lele ɛb ɛɲɲɲ a eke l'ij ab ab a, ɔwar ow eci dudu a lele ow eci gbɛr ab ab eke bɛbmn ab a ɔɲɲ in. Li bi dadr in em l'ɛsɛ: “M'ir anja ɛsɛ ɛb ɛb yɔw af, m'elm inɲyɔw etj lɛɣɲ kaka mi k'ow m'ɛknm niɲɲ owi.” ⁸ Low na sosiɛm anake gbɛr owi a fɛɲ eke wɛl bɛbmn ɛw'r es a b'ow ɛɲɲ'n a: ɔl ek'el luw eci, niɲɲ owi lele lek ab. Lɛɣɲ nyam coco af fɛɲ b'ow ɛɲɲ'n etj wɛl b'ow etul il. Tasi em a, ɛs Kɔtɔkɔ eke jej in e low a ok a ij lɛc nɔnɔ.»

⁹ Eke wus eci éb ebu a eke in ab kok nfaci owi ke ir ɛb mɛwl em a b'ow ɛkn ɛb a ek'etu a eci mɛɣbn a, -li b'ow -l'ikɲ ɔɲɲ -li kok ɔɲɲ. ¹⁰ Ke in

eci gbre owi a k'éɲnm el a, -li b'ow -li kpab ow es lís -n'im akpoj ke -n'am dad -l'ese: «Bogɲ e gbre ana ee? Oy Babilon! Eb gbɛl ek'ij lɛc! Wanci liy nyam af cɛ anake wɛl ɔb'ɲ low a.»

¹¹ Wus na ec'án ɔlu a yeji am ikɲ ɔɲɲ etɲ am kok in eci ɔɲɲ anke sica wɛl ɔlm el ec'an ob a ij: ¹² sika, jɛɛ ufu, mebn amamn lele ayɛ ab; gbad fuefue, gbad ebl amamn, gbad frɛfrɛ; ekɲ sɲɔsɲɔ ɛɲɲ a fɛɲ, ɛyɲ nɛn ɛm ec'ob fɛɲ eke wɛl kok, ekɲ ek'il an, jawie, lowi oglog lebn mamɲ; ¹³ ekɲ sel sɲɔsɲɔ lele mob ɔɔsɲɲ mob ɛjɛc'ab, mijey, kpɛy lele ogɲ ab; mar, mun, ble mpupu lele miy ab; sed, mɛcɛb, sigbanɲo lele ow eci mɛtɲ ab tɔɲ agɲ eci sos megl lele ow eci liy bɔbɔ yej'ab. ¹⁴ Wɛl am dad ɛsɛ: «Mob mob a fɛɲ ek'am erur a anm η ogɲ a ij, η ec'ob ɔny fɛɲ lele η ec'ɛb ij sɛnyɲ ab ab irm; lɛɲɲ kaka wɛl k'ow ɛɲnm el ij!» ¹⁵ Án ɔlu a eke ɔl an ɛb ab ɛm ke ɔny ob a, -li b'ow -n'inym es akpoj, ɛb a eci gbre owi eke k'ɛɲɲ el a sɔsiɛm. -Li b'ow -l'ikɲ ɔɲɲ -li kok ɔɲɲ, ¹⁶ -li dad -l'ese: «Kɔ bogɲ eci gbre anake ɛɲɲ ɛb gbɛl na ab ee? L'ɛw ob fuefue sos, gbad ebl amamn, l'ok sika ɛm miyob, mebn amamn ɛm e miyob lele ayɛ ɛm e miyob ab. ¹⁷ ɛɲɲ wanci liy nyam af cɛ anake mob amua fɛɲ irm a!»

Simijɛɲɲ a eci idr ɛsɛl a, agɲ a ek'us mij el ab a, ɛm yogɲ eci juma kok ɛsɛl a, agɲ a fɛɲ eke b'ɛɲɲ ob ij mij af yogɲ a b'ow inym es akpoj. ¹⁸ Eke -l'ɛkan ɛb a ek'am ɛtu a eci mregbn a, -li b'ow -l'ɛlu lebl -li dad -l'ese: «ɛb kaka anm eke agb ot ɛb na es!» ¹⁹ -N'am ok siflɛfl nɲɲ, -n'am ikɲ ɔɲɲ -li kok ɔɲɲ etɲ -n'am ɛlu lebl -li dad -l'ese: «Kɔ bogɲ eci gbre anake ɛɲɲ ɛb gbɛl na ab ee? In ec'ob ɔny ab ɛm anake agɲ a fɛɲ eke ɔny simijɛɲɲ okij na af a el egbɛɲɲɛɲɛɲ a. ɛɲɲ wanci liy nyam af cɛ anake amua fɛɲ irm a!»

²⁰ Afr, sos ɛm ɲɲɲɲ Babilon eci wus eke ɛr ok a eci! Nyam ec'agɲ, ɛrm ɛsɛl lele kokoba ɔb ɛsɛl ab, sos ɛm ɲɲɲ ɔny anke Nyam jej ok'r low ɲɲɲ a eke li kok ɔny a eci!

²¹ ɛɲɲ afr ɛrm ɛs nyam ek'ɔny lɛc a oc ma ɔlul lob legleg nyam ɔwl okij ɛm etɲ am dad ɛsɛ: «ɛben eke wɛl b'ow oc Babilon ɛb gbɛl a ɔwl lɛc ɛm ana, etɲ lɛɲɲ kaka wɛl k'ow ɛknm'n ij. ²² Lɛɲɲ kaka η ogɲ a wɛl k'ow irim sangɔ ɔny ɛsɛl ec'ɛj, ɛj ɛɲɲ ɛsɛl, kete afl ɛsɛl, krɔkr afl ɛsɛl e lebl ij. Wɛl k'ow ɛɲnm mɛwl ɛs kaka fɛɲ ij; wɛl k'ow irim ob iny usu eci likekr ij. ²³ Mun al a k'ow ayalm η ogɲ a ij; wɛl k'ow irim ɔyɔw ɛcɛl owr owr eci sɔg ij. Nɲ eci án ɔlu a ɔny any akm wus na nimum ec'a, etɲ η eci cam owi ab ɛm, irmn ɛbr ɛbr a fɛɲ ec'agɲ a.»

²⁴ Babilon yogɲ anake kokoba ɔb ɛsɛl, Nyam ec'agɲ a lele wus na nimum ec'agɲ a fɛɲ eke wɛl ibi ab ab eci mebl a ok es a.

19

Afr ec'any eb ec'ɛj

¹ Low na b'oc es a, afr m'iri lebl tuɔtuɔ nyam ek'ot agɲ nɔnɔ eci likekr es, ke am dad ɛsɛ: «Lili! Lili! Kɔklmɲ ɛs Kɔtɔkɔ! Anke es ɛb ɛlu, anygbɛl lele lɛc fɛɲ ab a el ɛy e Nyam a eci! ² In eci jej ok owi a fɛɲ b'el nawrɛ lele nyim nyim ab! ɛɲɲ ow ɛm a, l'ɔb facyɔw gbɛl a eke b'ɔny wus ec'agɲ a ok in eci nfaci ij owi em a low. Nyam eci juma kok ɛsɛl a eke l'ibi a, Nyam kok li sɔg ow e labm.» ³ ɛɲɲ ɛmɛny -n'am dad -l'ese: «Lili! Lili! Kɔklmɲ ɛs Kɔtɔkɔ! ɛb gbɛl a eke wɛl ɛtul a eci mregbn a am il godo godo fɛɲ eci!» ⁴ Agɲ ekpɛkɲ likɲ lele yar ab a lele mindey yar ab ab ok ɔwrɔkp wus etɲ

am ign Nyam eke sig es atufu lekpn af a nun, etn am dad ese: «Amen! Lili! Lili! Kòklmn Es Kòtòkò!»

⁵ Lebl nyam ann atufu lekpn ab af am ikn dad ese: «Ony a fɛn a eke eel Nyam eci juma kok esel a, ey lele egbel ab, ony eke b'ònyin in ec'elum a, kòklmn ey e Nyam a!» ⁶ Emeny m'iri lebl ek'ot agn nòkò eci lebl es; ow am ikn ese okij eci mra eke b'elu ab af, ese nyamgbrany af. Kin lebl a ec'odad eke am dad: «Lili! Lili! Kòklmn Es Kòtòkò! Anke ey Es Kòtòkò Nyam Abusu Es sigm in ec'es ew ab es! ⁷ S'élul sos em ign e lili, s'ánhɛn sos em ign em, si kòklmn in! Anke licebli a eci mebi a ec'es gbegbl a e legɛn ow ŋ, in e yow a bebɛm sos inym es. ⁸ Nyam ony'n ob sos ew ufu fuɛɛfue ek'am jejn eke li k'ew sos.» (Ob sos ew ufu fuɛɛfue a el Nyam ec'agn a ec'ow nyim nyim a.)

⁹ Afr erm es a dad'm nine: «Nòn dad ese: Ehe él agn a eke wɛl esɛn licebli a e mebi a ec'es gbegbl ab em a eci.» Etn l'ign af li dad nine: «Amua, ow el Nyam ec'odad ebl tasi.» ¹⁰ M'ok ɔwɔkɔp wus in ec'akr esr a eke mi k'ign'n nun, kò li dad'm nine: «Ki kok! Em yeji, juma kok es ese n af, ese esɛn jimɛl a eke ij Jesu eci low nenyembri nyam a eke elu ɔkm a eci danɔku ab af. Nyam anake it eke k'ign nun a! Low nenyembri nyam a eke Jesu ij ow eci danɔku a, el kokoba ɔb esel eci odad a eke dad a eci liy tasi.»

Egn ek'uyu gbanɔko ufu af

¹¹ Etn emeny m'ekn afr ek'agbr em, ke gbanɔko ufu nyam ey ɔkm. Egn a ek'uyu gbanɔko ab af a, wɛl b'esɛn'n Neny Nyam Ij Es lele Low Nawre Es ab; in e jej ok a lele ar ogɛn ab ab b'el nenyembri nyam em eci. ¹² In ec'anymn a am iri ese al af, etn es ew eci tufe nòkò ann'n nun. Wɛl non nin nyam in af ek'egn kaka uwm ow e low any, ek'ow elm in sony còcɛ. ¹³ In eci mob af ew a eke li sus a el mebl ɔfr. Egn a wɛl b'esɛn'n Nyam Odad. † ¹⁴ Afr eci ar esel a sus mob efu fuɛɛfue ek'ayl etn uyu sigbanɔko efu af am us'r jam. ¹⁵ Lab ler em fufu nyam ey'r ɔkm nenyem agn ec'or eci. Li b'ow ni nyimn wɛl lɛc em etn li b'ow li yeɛm Nyam Abusu Es ec'erm bebl ligbel a. Li b'ow l'ifi wɛl es lɛc em ese lele eke wɛl b'ifi viny ey es es ifir ob em ab af. † ¹⁶ Kin nin a eke wɛl non in e mob af ew ab af lele in eci im ab ab af a: “Eb ebu fɛn em ec'Eb Ebu lele kòtòkò em e Kòtòkò ab.”

¹⁷ Etn emeny m'ekn afr erm es nyam ek'igb inym es ligbn ab em. N'am elu lebl tuɔtuɔ l'esɛn ɔr a fɛn eke b'igb im afr kpon em a l'ese: «Òwr, àsr luku Nyam eci ob ij gbɛl a eci! ¹⁸ Òwr ijr éb ebu a eci megl a, ijr srɔda eyɛn ec'es ew esel a lele ar esel ab ab eci megl a, ijr sigbanɔko a lele el ec'af uyu esel ab eci megl a, ijr agn fɛn eci megl a, ewi lele madu ab eci megl a, ijr ey lele egbel ab eci megl a.»

¹⁹ Etn emeny m'ekn ndey a, m'ekn wus eci éb ebu a lele el eci ar esel ab ab eke as luku, eke k'ogɛn egn a eke uyu gbanɔko af a lele in eci ar esel ab ab ar. ²⁰ Wɛl ony ndey a lele kokoba ɔb es yadɛn a eke kok meny ewr owi eke k'irmn agn a eke ony ndey a eci meny ewr a, ke am ign likn egn a nun a. Wɛl ony ndey a lele kokoba ɔb es yadɛn ab ab ow owl mebn eke ler faf es am iri al ab em. ²¹ Lab ler em a eke ann egn a eke uyu gbanɔko ab af a e nenyem am ey ɔkm a, ibi el eci ar ogɛn esel a fɛn, etn ɔr a fɛn am ij el e megl a.

20

Akpo fandi a

¹ Etn emeny m'ekn afr erm es nyam ek'ann afr am us es. N'onym nomu cronj gbél a eci safue a lele ngbraka ligbél nyam ab. ²⁻³ N'ony tamranji a, lorjn sig a ek'el agn oglog Satan a, l'ok ow ngbraka etj l'oc l'owl ow nomu cronj gbél ab em akpo fandi eci. L'abl nomu cronj gbél a safue em yec'etj ke tamranji a k'irmnm eb eb ec'agn a tonj ke akpo fandi a ec ok es. Ow b'ow uwr a, ow it ke wél élu'l es legj tel eci.

⁴ Emeny m'ekn atufu mekpn: agj a eke ok es af a ejn abusu eke ki jej agj e low ok. M'ekn agj a eke wél ibi a yeji eci abj a; wél ibi el Jesu eci low nenyembri nyam a ek'elu okm a lele Nyam odad ab ab eci danju eke -l'ijr a sositm. -L'igjm ndey a nunj, -l'igjm ow eci likj egj a nunj, etj -n'ejnm ndey a eci meny ewr a anyaf; -n'ejnm ow anm el abu af yeji. -L'igb luw em etj Krist ab -l'ew usu es tonj akpo fandi. ⁵ Na krekre eci luw em anj igb ab ana. Agj ejec'a eke uw a k'ow igbm luw em eke akpo fandi a k'ecm k'okm es. ⁶ Ehe él agj a eke anj krekre eci luw em anj igb ab em a! -L'el Nyam eci agj lala etj yony em eci luw a onym abusu el af; † -li b'ow -l'el Nyam lele Krist ab eci egb waw esel, etj Krist ab -li b'ow -l'ew usu es tonj akpo fandi a.

Satan ejnm ar a

⁷ Legj a eke akpo fandi a b'ow ec ok es a, wél b'ow elu Satan es sobel em, ⁸ etj li b'ow n'im l'ejju eb eb a ek'el Gog lele Magog ab ek'ann wus na eci susu kpekpe a. † Li b'ow l'as wél luku ar ogj eci, etj -li b'ow -n'eny ese okij any eci mrici af. ⁹ -N'ann susu a fej -l'ow -l'iwr Nyam ec'eb lala a eke erur ke in ec'agn ir a -l'elul em eke -li k'eb. Gbeko al b'ow anj afr ow njnj el. ¹⁰ Etn agn eke b'ejju el a, wél b'ow oc owl mebn eke ler faf es a eci al ab em, yogj a eke ndey a lele kokoba ob es yadrju ab ab anj a. -Li b'ow -l'ij gbre nono ncok lele legj owr ab godo godo fej eci.

Jej ok es abal el

¹¹ Etn emeny m'ekn atufu lekpn ufu nyam lele egj a eke sig es af ab ab. Wus lele afr ab kpab'r es lis im kpekpe etj wél ewlm eknm el ij. ¹² Emeny m'ekn agj ek'uw a, ey lele egbél ab, eke inym es atufu lekpn a ec'any af. Silél nono fifig ok es, etj lel ejeci nyam yeji fig eru es, ke sel ejn eci lel ab ana. † Agj a ek'uw a, wél jej el e lis e low ok low a eke -li kokr ab em, yec'a eke wél non anj silél ab em a. ¹³ Okij elu agj a ek'uw ke n'onym ab a es. Luw lele onnes banj ab yeji ok el ec'agn a ek'uw ke -n'onym ab a es, etj wél jej egj egj e lis e low ok in e juma a eke li kok ab em. ¹⁴ Wél itr luw lele onnes banj ab ok al a eke faf es ab em. Al na eke faf es a el luw sakp yony em a. ¹⁵ Wél b'oc egj fej eke wél nonm in e nin sel ejn eci lel ab em a owl al a eke faf es ab em.

21

Afr owr a lele wus owr ab ab

¹ Emeny m'ekn afr owr nyam lele wus owr nyam ab; krekre ec'afr a lele krekre eci wus ab ab irm etj okij a yeji anm ij. ² Etn emeny m'ekn

† **20:6** Ekn Es Ekn 2.11 lele ow ec'akr otar ab ab. † **20:8** Gog lele Magog ab el nin eke wél onj eb eb a eke segj es abal el em a b'ow im Nyam ec'agn ar a. Ekn Ezekiel 38-39. † **20:12** Ekn Es Ekn 3.5 lele ow ec'akr otar ab a.

Jerusalem owr a, eb lala a eke Nyam ɔŋ anŋ in oŋŋ a am ow a. Li bebmn sos ese yow eke kpekɔp sos eke k'im ɔbr ec af. ³ M'iri lebl tuɔtuɔ nyam ek'anŋ atufu lekpn a oŋŋ am ikŋ ow dad ese: «Sica Nyam ec'eb ir usu a ow agŋ ec'aranŋ! Li b'ow l'ir wɛl ab etŋ -li b'ow -l'el Nyam ec'agŋ. Nyam in obi b'ow anŋ el ab etŋ li b'ow l'el wɛl e Nyam. ⁴ Li b'ow li tɛtŋ wɛl e mikŋ a fɛŋ es; luw owi, niŋn owi, likekr owi lele gbɛɛ ij owi ab k'ow anm ij. Lɛŋŋ sig em ec'owa a fɛŋ ot es ŋ.»

⁵ Etŋ sica eŋŋ a eke sig es atufu lekpn ab af a dad nine: «Sica m'am ɔŋ ow a fɛŋ itŋŋ el owr.» Etŋ emeny l'igŋ af li dad nine: «Nɔn low na anŋke em eci sodad a el nawɛ, wɛl ɔtu eke k'ony ɔmn ow em.» ⁶ Emeny l'igŋ af li dad nine: «Sica fɛŋ uwr ŋ! M'el Kɛkɛɛ lele Es Abal El ab, Nuŋ ɔb lele Nuŋ Eɔŋ ab. Eŋŋ yec'eke mijamn am ɔny a, mi b'ow m'ɔŋ'n mij ewl mij a eke b'ɔŋ eŋŋ sig a ɔfr em l'eŋŋ. ⁷ Eŋŋ kaka fɛŋ eke b'ow eb any a, b'ow eŋŋ aja ikŋ na; m'ow m'el in e Nyam etŋ in li b'ow l'el em ec'iy. ⁸ Eŋŋnu, ow enyembri yony yony esɛl, agŋ eŋŋ, agŋ ibiu, afacu, cam kok esɛl, agŋ a eke b'igŋ sekɔp nuŋ lele ayadŋu fɛŋ ab ec'a, el ec'usu b'ow anŋ mebn eke ler faf es a eci al ab em. Ke luw sakɔp yony em ab ana.»

Jerusalem owr a

⁹ Sica m'ekn afr erm esɛl lobŋ a, eke ɔnym kɔk lobŋ a eke abu eyɛ es abal el lobŋ a anŋ em a eci nyam. L'ow n'am dad'm l'ese: «Ow, mi b'ow mi yegm'ŋ yow ec a, licebli a eci yow a.» ¹⁰ Abŋ em a, afr erm es a oc'm im lafeny gege ligbel nyam eci nuŋ af. Li yegm'm Jerusalem, eb lala a eke Nyam ɔŋ anŋ in oŋŋ a am ow a. ¹¹ Nyam ec'anygbɛl a am ɔŋ li jejn ese lebn mamn af, ese jasp eci lebn eke b'ekan es af. ¹² N'ony lakɔp sisil gege nyam eke ɔny masany lew yony lele afr erm esɛl lew yony ek'am ɔsu ab. Masany ab af a, wɛl nɔn Israel ec'eb lew yony a ec'en a anŋ. ¹³ Baŋŋ ec'ogog nyam nyam fɛŋ b'ony masany nyahan: nyahan b'anŋ yogŋ eke ligbn b'igb a, nyahan b'anŋ yogŋ eke ligbn b'eru a, nyahan b'anŋ afr ogog a, etŋ nyahan b'anŋ esɛl em a. ¹⁴ Baŋŋ a eci lakɔp a sigɛ mób lew yony eke wɛl ok ɔmu em, etŋ af yogŋ, wɛl nɔn licebli a ec'erm esɛl a ec'en a.

¹⁵ Afr erm es a eke am dad'm odad a ɔnym ob bebmn ob ab, sika em eci likŋ soŋŋi eke ki bebmn baŋŋ a, in eci masany a lele in eci lakɔp ab ab. ¹⁶ Baŋŋ a eci ogog yar a bebmn; sofu a lele es ar ab ab bebmn. Afr erm es a oc in eci sika em likŋ soŋŋi a bebmn baŋŋ a; ow ij sofu fandi lew yony, † es ar a, sigb a lele sofu ab ab bebmn. ¹⁷ Li bebmn lakɔp a yeji. Ob bebmn ob a eke l'oc li bebmn ab em, n'eŋŋ sigb a eci sofu a ekŋ lobŋ miy yar; † ¹⁸ wɛl awŋ lakɔp a jasp em, etŋ eb a in obi a wɛl us'r sika tasi em etŋ ow b'ayl ekan es ese akɔŋŋo af. ¹⁹ Mób a eke wɛl ok ɔmu em awŋ baŋŋ a eci lakɔp a, wɛl ot mebn amamn ek'ony mij eŋŋ eŋŋ ijr mɛwl: kɛkɛɛ eci lob a jasp em, yony em ec'a safir em, nyahan em ec'a agat em, yar em ec'a emerod em, ²⁰ yen em ec'a onis em, nɔhɔn em ec'a sarduan em, lobŋ em ec'a krisolit em, niwn em ec'a beril em, libarm em ec'a topas em, lew em ec'a krisopras em, lew nyam em ec'a turkuas em, etŋ lew yony em ec'a ametis em. ²¹ Masany lew yony a el ayɛ lew yony; lisany nyam eci kok em a, wɛl b'oc ayɛ ligbel nyam coco. Ejem a el sika tasi ɔfr eke ayl am ekan es ese akɔŋŋo af.

† 21:16 sofu fandi lew yony:ow bebmn 2220 kilo ab. † 21:17 sofu a ekŋ lobŋ miy yar:Ow bebmn 65 kilo ab.

²² M'eknm Nyamel eb ab em, anke eb a eci Nyamel a el Es Kotoko Nyam Abusu Es lele licebli ab ab. ²³ Eb a olm ligbn es, olm awl es eke k'ayal il, anke Nyam ec'anygbel a am ayal il etj licebli a el in eci mun al. ²⁴ Eb eb a fej agn a b'ow an es in eci usuayl ab em, etj wus eci eb ebu a b'ow ot el eci ob ony a ow yogj. ²⁵ Legj owr nimum a, banj a eci masany a b'ow ffig ok es; legj kaka wel k'ow bablm, anke yogj legj uk k'ow anm ij. ²⁶ Wel b'ow ot eb eb a eci sagb a lele ob ony ab ab ow yogj. ²⁷ Ob fej eke aylm Nyam ec'any af lele agn eke bi kok musue owi ke b'onny yadj a k'ow okm banj a. Agn a sony coco a eke b'ow ok em a el, el a eke wel non el ec'en licebli a eci sel ejn e lel ab em a.

22

¹⁻² Emeny afr erm es a yegm'm sel ejn eci mij ewl mij ek'am jejn ese akrono af, ke anj Nyam lele licebli ab ab ec'atufu lekpn a ogn am jejn ok okm ewl im eb a ec'usu aranj a. Mij a ec'al yony a eke ok a ec'aranj a, sel ejn eci likj a anj. Lakpo nyam af a, li b'osu ey sakp lew yony, awl nyam akp nyam. In eci suw a b'ewlm eb eb ec'agn a. ³ Ofn owi kaka k'ow anm ij.

Nyam lele licebli ab ab eci atufu lekpn a b'ow anj eb ab em, etj Nyam eci juma kok esel a b'ow ign'n nuj. ⁴ -Li b'ow -l'ekn ow ec'any a, etj ow eci nin a b'ow non el ec'anyaf a. ⁵ Legj uk k'ow anm ij, etj -li k'ow -l'ibramn mun al ec'usuayl a lele ligbn ec'ab ab, anke Es Kotoko Nyam in obi li b'ow l'ok wel in ec'usuayl ab af, etj -li b'ow -l'el es ew esel godo godo fej eci.

Krist eci mower

⁶ Emeny afr erm es a dad'm nine: «Sodad amua el nawre, wel otu eke k'onny omn ow em; etj Es Kotoko Nyam a eke bi nyimn kokoba ob esel eci abj a, erm in ec'afr erm es ow yec'etj ke li yegm in e juma kok esel a low eke b'ow ey legj tel em a.» ⁷ Jesu dad nine: «Iri, ow k'ow ibnm m'ow m'ow! Ehe el agn a eke b'oc kokoba ob e sodad ek'annj lel na em a senyn senyn a eci!»

⁸ Em Jan, m'iri etj m'ekn ow amua. Etj eke m'iri ke m'ekn a, m'ok owrop wus afr erm es a eke yegm'm ow amua a ec'any af eke mi k'ign'n nuj. ⁹ Gbeko li dad'm nine: «Ki kok eben! Em yeji juma kok es ese nj af, ese esj jimel kokoba ob esel ab af, ese agn a fej eke b'oc lel na em eci sodad a senyn senyn ab af. Nyam anake it eke k'ign' nuj a, ko ow elm em!»

¹⁰ Emeny li dad'm nine: «Kokoba ob e sodad ek'annj lel na em a, k'oc ki lol es, anke ow amua fej eci sejn a eke wel bebm ok es a titm. ¹¹ Ke egn eke akplm a, n'annj in ec'akplm ab em; egn eke aylm Nyam ec'any af a, n'annj in ec'aylm ab em; egn eke bi kok low mamn a, n'annj low mamn kok ab em; egn ek'el lala a, n'annj lala el ab em.»

¹² Jesu dad nine: «Kin, em ec'ow ibnm ij! Mi b'ow m'ism ob ap ab, etj mi b'ow m'onj egn egn, juma a eke li kok a eci. ¹³ M'el Nunj Ob lele Nunj Edj ab, m'el Krekre lele Es Abal El ab, Kpokpo lele Uwar ab.» ¹⁴ Ehe el agn a eke am efn el ec'ob sos ew es eke k'ejn abusu ij sel ejn e likj a ec'ey a eci. -Li b'ow -n'ejn abusu -l'ecr masany a eci -l'ok eb ab em. ¹⁵ Sica banj a eci jam a, agn enun a, cam kok esel, afacu, agn ibiu, sekp nuj ignj esel lele ayadju ab ec'usu ek'annj ana!

¹⁶ «Em Jesu, m'erm em ec'afre erm es a ow ij ów amua e dan̄ku Nyamel feŋ ec'any af. Em, m'el David ec'eb ab em eci lilaw, † ibribr eci léel ek'am jejn. ¹⁷ Abŋ a lele yow a eke wél ebi ab ab am dad ese: "Ów!" Ke eŋŋ yec'eke in yeji am iri low na a dád ese: "Ów!" Ke eŋŋ eke mijamn am ony a ów; ke eŋŋ eke am erur sel eŋŋ eci mij a, éb ofr em.»

Nuŋ eŋŋ ec'odad

¹⁸ Em, Jan, kin low eke m'am igbl ow eci lebl ogŋ mi dad eŋŋ feŋ eke b'ow iri kokoba ob owi a ek'anŋ léel na em a: eke batŋ eŋŋ kaka feŋ am oc low ejeci nyam elu em a, ke abu eyr owi a feŋ eke wél dad ow e low léel na em a, Nyam b'ow ot on'n. ¹⁹ Eŋŋ eke batŋ eŋŋ kaka feŋ am ony kokoba ob e sodad a ek'anŋ léel na em a ec'ob nyam oc es, ke sel eŋŋ eci likŋ a ec'ey a lele eb lala a eke wél dad ow ec'odad léel na em a, Nyam b'ow ony oc'r es abu em. ²⁰ Eŋŋ a eke ij low nenymbri nyam na ec'asmanu a dad nine: «M'am ow caca!» Amen! Es Kotoko Jesu, ow gŋŋ!

²¹ Ke sica Es Kotoko Jesu ec'owro a anŋ ony feŋ ab.